SVMMA
R. P. D.
ANTONINI DIANA.

PARS POSTERIOR.

SERIES TITVLORVM POSTERIORIS PARTIS.

I

ã Alloquendi

Naufragium

F I N I S.

SVMMÆ

SVMMÆ DIANA PARS SECVNDA.

INQVISITORES.

INQVISITORES de iure communi debent esse annorum quadraginta *Clem. nolentes, de haret.* & si minores eligerentur, electio esset nulla. Ità Zabarella *num.3.* Sed cum hodiè Inquisitores Italiæ creentur à DD. Cardinalibus Inquisit. Romanæ de scientia Summi Pontificis, parum curandum est de ætate. Ità Farinacius *de har. quast.186.num.51.* Qui verò creantur à Generali Inquisitore Hispaniæ, sufficit, si attingant annum trigesimum, ex priuilegio Summi Pontificis. Ità Zanardus *p.1.c.6.q.12.* Quæ etiam ætas sufficit in eorum Commissariis. Ita Molina *tom.5. tract.5. disp.28. num.23.p.4.t.8.res.54.*

INQVISITORES de iure communi debent habere annos 40.

Sed in Hispania sufficit attigisse 30

2 Inquisitores secundum Zanardum *p.2. cap.6.quast.12.* debent esse magis Theologi, quàm Iurisperiti, quia debent de propositionibus hæreticalibus iudicium ferre. Ad processum verò & examen adhibere possunt peritos Consultores, &c. At Simanca *tit.41. num.3* testatur, experientia iam in Hispania compertum esse, quòd commodius sit, Inquisitores Iurisperitos eligere, quàm Theologos. Et certè ipsi plura facere debent vt Iurisperiti, quam vt Theologi. *p.4.tr.8.res.52.*

Secundum quosdam verò debent esse magis Theologi.

Secundum alios magis Iurisperiti.

3 Inquisitores extorquentes pecuniam prætextu officij Inquisitionis, secundùm Suarez *de cens. disp.23. sect.5.num.24.* incurrunt excommunicationem *Clem. 2: de haret.* Aduertit tamen Sanctarellus *de haret. cap.40.dub 5.num.16.* aliquos contrarium docere, & multis rationibus probat, Inquisitores in dicta *Clem.* non includi. Stando autem in sententia affirmatiua, puto cum Bonacina *tom.3. disp.2.quast.10.punct.10.* non incurrere excommunicationem, si accipiant pecuniam spontè, etiam prætextu officij, oblatam: procurent aut extorqueant prætextu mutui, dati, crediti, &c. vel titulo etiam officij, extorqueant mutuum, &c. *R.4.t.8.res.28.*

AN Inquisitores incurrant excommunicationem extorquentes pecuniam prætextu S. Officij?

Et quid si accipiant spontè oblatam?

Procurent titulo Mutui?

Crediti, &c.?

4 In Hispania secundum Scacciam *de iud.lib.1. cap.87. num.12.* Inquisitores alijque S. Officij ministri, non solum pecuniam, sed neque

Etiam extorquendo sub prætextu S. Officij?

Et quid de esculentis, & poculentis?

esculenta & poculenta accipere possunt sub pœna excommunicationis, priuationis officij, restitutionis dupli, & aliis. Et sub iisdem pœnis tenetur minister reuelare, si alium ministrum hoc accepisse sciat. Alibi tamen, vbi hæ prohibitiones non extant, esculenta, & poculenta non reiici *p.4.t.8.res.8.*

Inquisitores non procedentes cōtra hæreticos lucri vel praui alterius affectus causa, incurrunt excommunicationem.

Minimè, si ex timiditate, &c.

5 Inquisitores omittentes procedere contra hæreticos odij, rancoris, vel lucri causa, incurrunt excommunicationem supradictæ *Clem.§. verum*, à qua, extra mortis articulum, à solo Romano Pontifice absolui possunt. Non ità, si procedere omittant propter timorem, vel ad euitanda scandala. Ità Locatus *in pr. v. Inquisitor num.19. part.4. t.8.res.37.*

Sicut non incurrūt irregularitatem, si remittant familiares reos ad iudicē laicum, quando non gaudent immunitate.

6 Inquisitores remittentes reos familiares iudici laico, in casu quo non gaudent priuilegio fori, non incurruut irregularitatem: nam iudex Ecclesiasticus, vt notat Vanshel *in cap. si iudex laicus dè sent. excomm. in 6.* tenetur id facere, quoties ad ipsum defertur à iudice laicus incedens in habitu clericali. Id quod etiam faciendum præcipitur in Concordia: quia nimirum Inquisitores tunc non damnant, nec Iurisdictionem committunt, sed remittunt causam ad iudicem laicum, qui aliàs erat illius competens. Ità Suarez *de cens. disp.47. sect.1. num.10.* & alij. Et probatur à fortiori, quia iudices Ecclesiastici & Inquisitores tradentes brachio sæculari degradatum, vel de hæresi conuictum, non fiunt irregulares, cum ex cap. *nouimus*, & cap. *si iudex de verb. sign.* tum ex Bulla Gregorij XIV. in qua Pontifex cum iudicibus tradentibus reos in casibus exceptis brachio sæculari, non dispensat, sed declarat non incurrere irregularitatem. Quod ait Gambacurta *de immun. Eccl lib.2.§.8.* in cit. capite Inquisitores & Episcopos ab irregularitate excusari ex vi præcepti Apostolici mandantis reos tradi, & simul irregularitatem tollentis, posset quis negare. nam secundum Suarez & alios excusantur, quia non sunt causa proxima, nec cooperantur ad mortem. Manifestator autem malefactoris tunc incurrit irregularitatem, *cap. tua nos, de homicidio,* quando esset accusator, vel testis necessarius ad cognitionem causæ, vel hoc faceret vt

Sed in hoc casu bonum esse, consulere supremum Inquisitorem.

minister iustitiæ. Sed, his non obstantibus, in casu occurrenti consulerem, vt Inquisitores non remitterent absque consultatione Supremi Inquisitoris *p.4.tr.2.res.101*. Quid quando tradunt brachio sæculari reum hæreticum? Vide V. *Inquisitorum*, *num.254.*

INQVISITORVM IVRISDICTIO *Qualis.*

Inquisitorū iurisdictio est ordinaria quoad vtilitates ordinariæ, & delegata quoad vtilitates delegatæ.

7 INquisitorum iurisdictionem esse delegatam, tenet Narbona *in 3. p. recomp. lib.4. tit.1. leg.10. Gloss.22. num. 79.* Zanardus *in direct. Theolog. part.2. prac. 1. cap. 6.* & alij. Portocarero *in Alleg. super compet. Iurisdict. inter Inquisit. & Ministr. regales num. 48.* & alij esse ordinariam. Vtraque opinio est probabilis. Imò vtraque vera. Nam in se

&

& à principio est delegata: accedit tamen ad conditiones ordinariæ. Vel, vt rectè ait Moura *opusc.1. de ensalmis & in cant. sect.3. cap. 1. n.6.* quoad vtilitates ordinariæ, est ordinaria, & quoad vtilitates delegatæ delegata. Non placet distinctio Barbosæ *in l. Pretor §. 1. num. 65. ff. de iudic.* quòd Inquisitor Generalis habeat iurisdictionem ordinariam, alij verò delegatam, eo quia sunt ab ipso amouibiles. Nam etiam Inquisitor Generalis est amouibilis à Summo Pontifice, à quo non solum ipse, etiam alij Inquisitores iurisdictionem accipiunt immediatè, & mediante solùm nominatione personarum Inquisitori Generali à Papa indultam. Ità Torreblanca *de magia lib.3. cap.5. num.2. 11. & 11.* & alij *p.4. t.8. res.1.*

Loquendo tam de Inquisitore Generali, quàm de aliis.

8 Inquisitorum iurisdictio, quamuis concessa sit cum clausula *ad beneplacitum*, non expirat ob mortem concedentis. Et hoc in fauorem fidei. Ità Pegna *in direct. par.1. comm. 56. & 57.* & alij. *Ibid.* in fine *& res. 19.*

Nec expirat per mortem concedentis.

9 Imò neque iurisdictio Vicarij, seu delegati aut Commissarij expirat per mortem Inquisitoris: etiam pro causis ante illius mortem nondum inceptis. Ità Triuisanus *lib.1. decis.66. num.7. 9. & 10.* & alij, ex cap. *ne aliqui, & Glossa ibi in v. non cœpta de haeret. in 6. resol. 19. cit.* Suppono autem cum Pegna *p.3. comm.61. §. Sed iam* & aliis, posse Inquisitores suam iurisdictionem subdelegare: quia id potest delegatus Principis ex *cap. super quaestionum de offic. de leg.* Imò posse etiam sibi Vicarium seu Commissarium constituere, cum Triuisano *vbi supra à num.4.* & aliis. An verò delegatus Inquisitoris possit subdelegare, vide Pegnam *p.3. comm.64 §. Hac tamen ratio.* Causas, ob quas Inquisitores delegare possint, vide apud Eymericum *p.3. qu.15. §. Respondemus. p.4. t.8. res.18.*

Sicut nec eorum Vicarij; delegati, aut Commissarij. Nam possunt Inquisitores suam iurisdictionem subdelegare.

10 Possunt etiam delegare examen testium, si aut ipsi, aut testes essent legitimè impediti. Cessante verò impedimento, debent ipsi examinare. Et sic cautum est in instructione Hispalensi, docentque Cantera *q. crim. cap.2. n.8.* & alij *p 4. t.8. res.29.*

Et delegare examẽ testium, si illi, aut ipsi sint legitimè impediti.

11 Iurisdictio Inquisitorum secundum Farinacium *tract. de haeresi qu.186. num.38.* & alios, concessa est cumulatiuè quoad Episcopos: vnde illis non præiudicat. *p.4. tract.8. res.2.* Imò neque præiudicat Capitulo Sede vacante, quod, sicut Episcopus, est ordinarius iudex in causa hæresis iurisdictionem exercens per Vicarium ad id specialiter deputatum, vt patet ex *c. ad abolend. de haeret.* ibi, *vel Clerici ipsi Sede vacante.* Et colligitur ex *Clem.1. §. propter de haeret.* docentque Gundissaluus *de haeret. qu.7. num.8.* & alij. Et procedit non solùm, quando sedes vocat absolutè, sed etiam quando Episcopus esset captiuus, vel non haberet expeditas litteras. Et ità docet Decianus *in tr. crim. lib.5. cap.21. num.13.* Sed quoad exemptos in causa hæresis, cum Episcopus non sit iudex ordinarius, sed delegatus, vt docet Simanca *Cathol inst. tit.25. num.6.* contra Hostiensem *in cap. ad Abolend. n.13.* Capitulum sede vacante cognoscere non potest: quia succedit Episcopo in his, quæ sibi competunt de iure

Inquisitorum iurisdictio concessa est cumulatiuè quoad Episcopos, & Capitulum Sede vacante.

Circa non exemptos.

ordinario, non autem ex delegatione: Ità Decianus *vbi supra*, *num.* 14. contra Socinum *in cap.de Abolend.n.*44.*p.*4.*t.*8.*res.*33.

At quoad ministros proprios priuatiuè.

12 Quoad ministros verò Inquisitorum Hispaniæ, Iurisdictio ipsis Inquisitoribus inest priuatiuè, etiam quoad Episcopos. Et hoc ex exemptione Apostolica, additis Regiis litteris illam obseruari iubentibus. Ità Portocarrero *in alleg. de Iurisd. Inquisit. num.*49. *p.*4. *t.*8. *resol.*2. §. *Notandum.* Et in Hispanica Inquisitione obtinuit consuetudo, vt in causa hæresis generaliter soli Inquisitores cognoscant; Episcopis aut per se, aut per Vicarios assistentibus; Et quod Episcopi non possint separatim ab Inquisitoribus cognoscere, sed denuntiationes sibi factas ad Inquisitores transmittere debeant; qui soli processum forment, inque suis tantum carceribus rei custodiantur. Ita notat Sanctarellus *tract. de hæret. cap.*40. *dub.* 2. *num.* 15. qui addit, esse in Hispaniis litteras Apostolicas mandantes, vt Episcopi & alij Ordinarij Inquisitoribus hæc relinquant, neque in eis se intromittant. Quod si ipsi reperiant, efficere debeant summariam de rebus informationem, eamque ad Inquisitores transmittere sicut & reos, quando expediens sit eos capere, ne fugiant. Vide etiam Riccium *part.*3. *decis.* 279. *num.*1. *Ibid.* §. *Sed consuetudine.*

Imò Inquisitores Hispaniæ in causa hæresis soli procedunt, assistentibus Episcopis per se, aut per Vicarios.

Nam eorum iurisdictio ampliatur ex consuetudinibus.

13 Generaliter enim Inquisitores non solùm possunt exercere, quæ sibi competunt de iure, sed etiam quæ ex consuetudine. Ità Molina *de iust.tom.*5.*tract.*5. *disp.*28.*num.*14. Portocarrero *Alleg.pro Iurisd.Inquisit. num.*24.& alij: quia consuetudo, quemadmodum priuilegium, dat iurisdictionem. Accedunt litteræ Philippi II.& Philippi III. talem consuetudinem confirmantes, quam citatus Portocarrero probat habere vim legis. *part.* 4.*t.*8. *resol.*3.

Quid de sortilegiis?

14 De sortilegiis autem, etiam non manifeste sapientibus hæresim, Inquisitores cognoscunt per Bullam Sixti V. Sed cumulatiuè quoad Episcopos. Ita Leone *in lib.de Sortileg.c.*8. qui addit, quòd causas superstitionum, incantationum, veneficiorum & blasphæmiarum Episcopi possunt cognoscere, &, nisi sapiant manifestè hæresim, absque Inquisitorum interuentu decidere & terminare, per textum in cap. *accusatus de hæret. in* 6. Et sic censuisse Sacram Congregationem Generalem Romanæ & Vniuersalis Inquisitionis sub die 21. Decembris 1602. *par.*4.*t.*8. *resol* 107.*&* 119.

Et causis lamiarũ?

15 Eodem pacto in causis lamiarum Inquisitio Hispanica obseruat procedere simul cum Episcopo, vt præcipiunt textus cap. *per hoc de hær. in* 6. *Extrauag. ex eo, de hæret. & Clem.*1. *de hæret.* Quamuis doceat Pegna *Paralip. ad tract. de strigibus Bernard. Comensis*, quòd si in hac causa soli velint procedere, id possint, & quodcumque soli fecerint validum sit, ex const. Alexandri VI. directa ad Angelum de Verona Inquisitorem. *p.*4.*t.*8.*res.*120.

CITATVS ab Inquisitore simul & Episcopo cuinã cõparere tenetur? Variæ sententiæ.

16 Citatus eodem tempore ab Episcopo & ab Inquisitore, ex Molina *tract.*5. *disp.*20.*n.*17. potest adire quem velit. Ex Rojas, *singul.*44.*num.*7. debet adire Ordinarium. Pegna *p.*3. *quæst.*5. *comm.*54. docet, quòd, si Episcopus

Episcopus procedat iurisdictione ordinaria, debet talis adire Inquisitorem: quia iurisdictio Inquisitoris tanquam delegata est maior ordinaria Episcopi. Quod si Episcopus & Inquisitor compatibilia iubeant, scil. vt diuersis horis coram se compareat, reus secundùm Zanardum *p.2. cap.6.quæst.*13 tenetur vtrique obedire. Sed hæc quæstio non habet locum in Inquisitione Hispanica, vbi soli Inquisitores reos citant. Episcopis autem id non permittitur, cum nec permittatur, edicta contra hæreticos promulgare. Ità Molina *disp.29.num.17. p.4.tr.5.res.52. §. Notandum & t.8.res.47.*

Sed in Hispania Episcopi non citant.

17 Non licet Inquisitoribus, cogere suspectum vehementer de hæresi ad abiurandum sine Episcopo. Ità Azorius *tom.1. lib.8. cap.18. qu.16.* & Molina *disp.28 num.16.* contra Campegium *add. ad Zanch. de hæret.c.8. litt.E.* At, si cogerent abiuratio teneret, & reus maneret subiectus pœnæ relapsi, cum non sit aliud expresè sancitum. Idem dic de Episcopo, si sine Inquisitore id faceret. Ità Farinacius *de hær.quæst.186.num.79.* contra Castrum qui *tom.1. tract.4.disp.8.punct.13.num.18.* contrarium probare nititur ex *Clem. de hæret.§.auro part.4.tr.8.resol.49.* Adde, quod Sousa *lib.1.cap.3.num.5.* docet, extare consuetudinem, quòd Inquisitores abiurare & purgari cogant sine Episcopo: quam consuetudinem, vbi recepta est, non damnarem. *p.4.tr.8.res.50.* in fine. & antea *t.7.res.5.* in fine *§. Quæro secundo.*

NON licet Inquisitoribus indicere abiurationem de vehementi sine Episcopo.

Sed si faciant abiuratio habebit effectum.

Et vbicumque id facere consueuerunt, eis licet.

18 Reum absoluere sine Episcopo Inquisitores non posse, docet Simanca *cath. Instit. tit. 3. num.9.* Posse Molina *disput. 28. num.15.* Zanardus *par.2 cap.6.qu.15.* distinguit: & posse, inquit, si reus non est conuictus, nec confessus, nec iudicatus sufficienter ad torturam; in quo etiam casu posse Episcopum seorsim ab Inquisitoribus, quia non est inuentus reus, non posse verò, quando est confessus, aut sic iudicatus, vt debeat torqueri: quia tortura non potest infligi, nisi ab vtroque simul, & negotium graue postulat congregationem. Ex his prima opinio placeret, quæ fundatur in *Clem.1. de hæret.* Sed in aliquibus prouinciis est consuetudo, vt Inquisitores sine Episcopo sententiam absolutoriam proferant. Quam consuetudinem approbo cum Sanctarello *de hæresi cap.40.dub.2.num 13.p.4.t.8.res.50.* Videtur etiam, posse Inquisitores absque Episcopo reconciliare apostatas, qui vulgo dicuntur *renegati*, si spontè ad ipsos veniant, & pœnitentiam postulent: quia id se practicari vidisse fatetur Molina *de iust. tom.5. tract.5. disp.28. num.16.* Licèt aduersus ipsum insurgat Palaus *tract.4. disp.8.punct.13.nu.27.p.4. t.7.res.3. §. Quæro secundò.*

Et vbi adest talis consuetudo, possūt reum absoluere.

19 Quando in infligendis pœnis Inquisitores & Ordinarij discrepant, consulendus est Summus Pontifex. Ita Sanctarellus *vbi supra* & alij ex cap. *per hoc, de hæret. in 6.* Quod procedit in Inquisitione Romana; nam in Hispanica ex priuilegio Sedis Apostolicæ & in particulari Clem. VIII non ad Papam, sed ad supremum Senatum recurrendum est. Quod etiam obseruatur in quibuscumque appellationibus. Ità Freytas *de Conf. solicit. quæst.15.num.20.* Sed in hoc Regno Siciliæ, vbi sunt tres

QVANDO in imponendis pœnis inquisitor & Ordinarius discordāt consulendus est Summus Pontifex.

Et in Hispania supremus Senatus.

Inquisitores, si vnus cum Episcopo sentiat. & alij duo dissentiant, remittenda est causa ad Senatum; si verò duo sentiant cum Episcopo, sententia protinus ferenda est, ait Simanca *tit.* 60. *cap.* 10. *part.* 4. *tract.* 7. *res.* 37.

In Hispania pœnā impositam solus supremus Inquisitor minorare potest: In Romaua vero inquisitores cum Episcopo.

20 Aliud discrimen est inter Inquisitionem Romanam & Hispanicam. Nam in Romana, vbi Inquisitor cum Episcopo pœnam delinquenti imposuit, potest cum eodem illam minorare, quod in Hispanica solus Supremus Inquisitor facere potest. Ita Pegna *direct. par.* 3. *comm.* 108. Quòd verò in Romana id solùm cumulatiuè fieri possit, adest decretum Vrbis de mandato D.N. Vrbani VIII. apud Bariolam *Aphor. V. Pœna* § 15. Vnde opinio Zachini *tract. de heret. c.* 21. *n.* 2. quòd id possint Inquisitores, petito & non obtento consensu Episcopi quoad laicos; nôn est amplius amplectenda *Ibid.* §. *Notanda.*

Vbi inquisitores sunt plures, non possunt seorsim actus graues iurisdictionis exercere.

21 Vbi sunt plures Inquisitores vnus sine altero potest leuiora exercere Non tamen procedere ad capturam reorum, ad indicendam purgationem, ad publicationem testium, ad copiam actorum reo dandam: nisi alter illorum absit Ita habet instructio Toletana. *an.* 1562. *n.* 3. & docet in terminis Simanca *tit.* 34. *n.* 57. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 66. *&* 90.

Nec pœnas imponere sine consilio. Quod tamen in Hispania non tenentur sequi.

21 Debent in imponendis pœnis consilium petere, ex cap. *fin. ad med. de heret. in* 6. *& ex c. vt commissi* §. *aduocandi, eodem tit. & libro.* Sed dubium est, an in tali casu vota consultorum sint decisiua, ita vt illa Inquisitores sequi teneantur? Esse decisiua in Inquisitione Lusitana testatur Sousa *Aphor. lib.* 1. *c.* 1. *n.* 14. *& lib.* 2. *c.* 36. *n.* 9. Et vniuersaliter in omni, Albertinus *q.* 26 *concl.* 15. Zanardus *p.* 2. *pr.* 1. *c.* 6. *q.* 42. ait, periculosum esse & reprehensione dignum, Inquisitores à votis Consultorum tribus casibus discordare. Primò, quando cum Consultoribus consentit Episcopus. Secundò, quando omnes Consultores sunt vnius voti. Tertiò, quando maior pars consentit in innocentiam inquisiti. Sed in Inquisitione Hispanica puto, Consultorum vota non esse decisiua, sed tantùm consultiua; quod patet ex instruct. Toletana. Et ita docent Bariola v. *Vota Consultorum*, & Barbosa *Collect. tom.* 3. *lib.* 5. *tit.* 2. *c.* 12. *n.* 8. Non tamen esse tutum, si Inquisitores sunt Theologi, à suffragiis Consultorum discedere. Ità idem Bariola *p.* 4. *t.* 4. 7. *res.* 38.

Sed quid si non petant? Videtur sententia fore inualida. Sed contrarium suaderi potest.

22 Sed quid, si Inquisitores sine aduocatione Consultorum sententiam proferant? Videtur, quod talis sententia sit inualida; quia peritorum consilium requiritur pro forma, sine qua actus non subsistit, cap. *delicta de rescrip.* & cap. *cum in veteri de elect.* vbi irritatur electio ob omissum consilium. Ità tenet Palaus *tract.* 4 *disp.* 8. *punct.* 11. *num.* 4. Sed posset quis dicere, quòd si habenti potestatem mandatur peti consilium, mandari censetur, vt actus rectè præstetur, non vt validè, vt docet Syluester v. *Consilium* 1. *quest.* 3. Hoc autem accidit in casu nostro, quia Inquisitores ab Vrbano IV. Clem. IV & aliis Pontificibus habebant potestatem sententiandi contra hæreticos absolutam: postea verò à Bonifacio VIII. præceptum habuerunt de adhibendo in sententiis peritorum consilio, vt patet ex cap. *fin. Ibid.* §. *sed maior.*

23 Quoad

23 Quoad capturam verò reorum Sousa *lib. 2. cap. 26. nu. 16.* tenet consilium non esse necessarium, sed conueniens. Quod habetur in instruct. Tolea & cap. *commissi de haret. in 6.* vbi dicitur consilium adhibendum, quando ita expediens iudicauerint. Cui capiti concordari debet cap. *fin. §. Iubemus. Ibid. §. An verò.*

In captura reorum an Consilium sit necessarium?

24 Inquisitores possunt reum capere in alieno territorio absque litteris subsidialibus Dominorum temporalium. quia hæresis est crimen fori Ecclesiastici nullo pacto spectans ad iudices laicos. Idem dicendum dum est quoad Dominos spirituales, saltem in Hispania. Nam iudex potest citare per proprium nuncium, quando loca sunt sub eodem Præside omnia autem loca subsunt imperio spirituali Summi Pontificis, cuius Inquisitores, & Episcopi sunt delegati. Sed Inquisitores obseruant, aliis Inquisitoribus & Episcopis litteras requisitorias mittere. Ita Scaccia *de iudic. lib. 1. cap. 23. nu. 4. & 5. p. 4. t. 8. ref. 7.*

Possunt autem capere in alieno territorio absque litteris dominiorum.

25 Inquisitores habere possunt familiam armatam. Ita cum aliis Pegna *p. 3. q. 56. comm. 103.* qui addit, eos armorum licentiam non solum dare posse officialibus destinatis ad denunciandos, vel capiendos hæreticos, & comittandos Inquisitores: sed etiam cæteris ministris, qui quauis alia ratione S. Officio inseruiunt, vt Aduocatis, Notariis, Consultoribus, &c. Ex quibus notat Zabarella *in Clem. 2 §. Porro nu. 9.* eos punire posse Dominos temporales impedientes supradictos pro armorum delatione, tanquam turbatores sui officij, *p. 4. t. 8. ref. 31.*

INQVISITORES habere possunt familiam, armatam.

26 In causis criminalibus suorum familiarium Inquisitores Hispaniæ habent iurisdictionem, exceptis certis criminibus, de quibus Ioannes de Heuia *Curia Philipp. p. 3 §. 1. nu. 19.* & alij, In causis ciuilibus Ferdinandus de Castro *tom. 1. tr. 4. disp. 8. punct. 21. §. 2. nu. 9* tenet, habere iurisdictionem solùm respectu officialium, qui sunt à secretis, non autem respectu aliorum externorum. Sed hæc opinio non placet quoad Regnum Valentiæ, & Siciliæ, vbi ait Roias *p. 2. nu. 422.*) ex concordia inter Regiam Maiestatem & Inquisitionem, Inquisitores cognoscunt in causis ciuilibus omnium familiarum. Quod etiam ait Paramus *de orig. Inquis. lib. 3. q. 6. n. 27.* ex iure municipali Regni Siliciæ, ex iuris Pontificij decisionibus priuilegiis, & consuetudine immemorabili. Narbona *recopil. lib. 4. tit. 1. leg. 20. Gloss. 1. num. 14. & Gloss. 6. num. 2.* testatur, id seruari etiam in Catalonia, & in Regno Aragoniæ, & Maioricarum. Et ex Paramo obseruat, quòd in hoc Regno Siciliæ non solùm familiares, sed etiam eorum vxores, adhuc viduæ, quamdiu viduæ fuerint, gaudent priuilegio fori *par. 4. tr. 8. ref. 55.*

Suosque familiares cognoscere in criminalibus, & ciuilibus.

27 Porrò iurisdictio DD. Inquisitorum in suos familiares in quibusbumque causis est Ecclesiastica, non sæcularis nam Ioannes XXII. illis concessit familiam armatam, cuius nomine ait Zanardus *p. 2. pr. 1. cap. 6. q. 31.* venire Notarios, Aduocatos, Consultores, Fiscales, Birruarios, & familiares omnes. Quod autem in concordatis Siliciæ, Valentiæ, &c. Rex talem iurisdictionem limitat in aliquibus casibus, id factum est non contradicente Senatu, ad restringendam omnimodam iurisdictionem, quam

Iurisdictione Ecclesiastica, non sæculari.

quam ipsi habebant, non quod in ipsis concordatis Rex illis tribuat iurisdictionem, vt ait Pontius *lib.* 5. *cap.* 12. *num.* 15. Ita Narbona *tom.* 2. *in* 3. *p. recopil. lib.* 4. *tit.* 1. *leg.* 20. *Gloss.* 22. quem vide. *p. t.* 2. *resol.* 136. Ex quibus patet, Regem non posse hanc Inquisitorum in suos familiares iurisdictionem pro alique casu sine ipsorum consensu limitare. Quod etiam verum est, dato quòd esset regia. Primò; quia hoc priuilegium concessum fuit propter seruitia & bene merita facta à Tribunali S. Officij ad bonum publicum, vnde est renumeratorium, degenerans in contractum, ac proinde factum irreuocabile, per ea, quæ tradunt Cochier *de liberat. Eccles. p.* 1. *cap.* 0. *num.* 10. & alij communiter. Secundò, quia, dato quòd talis iurisdictio sit regia, iam per incorporationem cum Ecclesiastica facta est Ecclesiastica etiam ipsa, & cum sit concessa non subditis, non potest amplius reuocari, vtpote quæ semel ab ipsis acceptata transiuit in ius, vt dictum est de omni priuilegio concesso Ecclesiæ à Principibus V. *Immunitas Ecclesiastica*, *nu.* 7. *p.* 4. *t.* 1. *res.* 82.

INQVISITORES non possunt legere libros prohibitos.

28 Inquisitores an possint legere, & dare licentiam legendi libros hæreticorum, vel alios prohibitos, vide V. *Hareticorum*, *à num.* 45.

Non excusātur à residētia Parochialis. Habentur tamen in suis præbendis vt residentes, & fructus percipiunt.

29 Inquisitores non excusantur à residentia parochiali. Ita Sanctarellus *p.* 1. *q.* 11. *nu.* 4. contra Cenedum. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 71.

30 Habentur tamen pro præsentibus & residentibus, & percipiunt fructus suarum præbendarum, simul cum distributionibus quotidianis, ex priuilegio speciali Pauli III. & Pij V. illis concesso in fauorem fidei. Ita Armendariz *in recomp. leg. Nauar. lib.* 2. *tit.* 23. *leg.* 2. §. 2. *num.* 7. & alij ex declaratione Cardinalium apud Garciam *de benef. tom.* 1. *pag.* 3. *cap.* 2. *num.* 356. *Ibid.* §. *Quoad secundum.*

INQVISITORES soli publicant in Hispania edicta fidei. Et possunt præcipere sub censura vt Clerus & populus eorum sermonibus assistat. Et edicta fidei audiat.

31 In Regnis Hispaniarum soli Inquisitores publicare possunt edicta fidei. Non autem Episcopi. Ita Molina *disp.* 26. *num.* 13. *p.* 4. *tom.* 8. *res.* 126.

32 Inquisitores possunt sub pœna excommunicationis præcipere, vt Clerus & populus eorum sermonibus assistant. Ità habetur in cap. *vt commissi, de haret. in* 6. ibi, *conuocandi etiam Clerum & populum.* Et ita docet Simanca *tit.* 34. *num.* 24. contra Angelum *tom.* 1. *v. Inquisitor num.* 9. Quod obseruari ex consuetudine Tribunalis, testatur direct. *v. Pradicare nu.* 2. Ex quo à fortiori concludit Auila *de cens. p.* 2. *c.* 5. *disp.* 1. *dub.* 3. quod præceptum Inquisitorum, vt omnes sub excommunicationis pœna in templum conueniant ad audienda edicta fidei obligat sub mortali, quia est ad exaltationem fidei, vt sciant quid debeant ipsis denunciare *p.* 4. *t.* 8. *resol.* 89.

Inquisitores non possunt dispensare super irregularitate contracta propter hæresim.

33 Videtur cum Locato *v. irreg. nu.* 2. quòd Inquisitores dispensare possint super irregularitate contracta ab hæreticis, ex Bulla Clem. VIII. quæ incipit, *Cum sicut*, §. *vobis etiam.* Sed hoc priuilegium vel fuit personale, vel non fuit vsu receptum, vel per alias Bullas posteriorum Pontificum fuit reuocatum. Et ideo Pius V. *ann.* 1567. prohibuit dispensare cum Sacerdotibus hæreticis pœnitentibus, vt Missam

Missam celebrent, teste Sanctarello *de hær. cap. 25. dub.1. num.6.* Et hanc sententiam tuetur absolutè Sa nchez *in sum. tom.1. lib. 2. cap.25 num.19. p.4. t.8. res.85.*

34 Quidquid dicat Menochius *lib.1.cons.94. num. 12.* docet Scaccia *de iudic. lib. 1.cap. 67. num.7. & cap.66. num.13. & 16.* cum aliis, posse Inquisitores causari vt suspectos. In quo casu determinauit Instructio Toletana *ann.1561.num. 52*, quod recusatus cessare debet,& certius facere consilium, quousque cognita suspicionis causa, Consilium de iure prouideat. Idemque fieri si omnes simul suspecti habeantur. *par.4. t.8. res.5.*

POSSVNT Inquisitores recusari vt suspecti.

35 A sententia Inquisitorum lata contra hæreticos, & eorum fautores &c. non datur appellatio, nisi ab interlocutoria, vt dictum est V. *Appellatio, num,3.* Modum appellandi vide *Ibid num. 15.* Ad quem *Ibid. num.12.*

Sed à diffinitiua illorū sententia non datur appellatio.

36 Datur etiam apellatio à sententia torturæ ex *l. 2. cap.de appellat. recipien. & l.penult. cap. quorum appellat non recipiuntur*, nisi appellatio esset friuola & calumniosa; qua nonobstante possent ad vlteriora procedere. Quandonam sit friuola, ipsorum arbitrio remittitur. Farinacius *q.36.num 27.* aduertit, tunc esse friuolam, quando in processu apparent legitima indicia torturæ, & purgata non sunt in termino defensionis. Sed, quando appellationis calumnia non est clara, sed sumus in dubio tam facti, quàm iuris debent D D. Inquisitores super sedere à tortura, & expectare quid pronunciet iudex super appellatione, vt optimè obseruat Carauita *In ritu Mag. Cur.258.num.10. par.4. t.6. res.20.& t.8.res.32.§. Notandum.*

Quæ tamen datur à sententia torturæ.sed si sit friuola,respui potest.

Si veró dubia, admitti debet.

37 Debent etiam supersedere à processu nouiter delati criminis contra reum, qui iam in alia causa appellauit, & Superioris responsum expectare, nisi causa sit grauissima, nam tunc, non obstante appellatione, circa illud procedere possunt. *p.4. tit. 6. res. 20. § Nota secundo.*

38 Docet Sanctarellus *cap.40. dub.5. num.31.* olim legatum Summi Pontificis habuisse iurisdictionem in Inquisitores, vt patet ex constit. Vrbani IV. hodie verò sine speciali facultate Pontificis. vel supremæ Inquisitionis Romæ non solere legatos Pontificis se ingerere. *par. 4. t.8. res. 27.*

AN in Inquisitores habeat iurisdictionem Legatus Papę

40 Inquisitores Regulares, delinquentes in officio Inquisitionis, non posse puniri à suis Prælatis, sed à Cardinalibus Vniuersalis Inquisitionis &in Hispania à'Generali Inquisitore, certum est:quia exempti sunt quoad hæc à Prælatis Regularibus. Ità Rojas *de hæret. p. 2. num, 418.* & alij. Sed nec si deliquerint extra officium, possunt suis Prælatis pœnam dare, quæ aliquo modo retardare possit officium: sed solùm in tali casu Superiores Regulares sumere possunt informationes & transmittere ad supremum Tribunal. Aliàs daretur via impediendi indirectè Officium S. Inquisitionis Ità Castrus *tom. 1. tract.4. disp. 8. punct. 12. § 2. num.23. p.4. t.8. res.53.*

Et in Regulares Regularis Prælatus? Saltem in delictis commissis extra officium?

AN Inquisitor Generalis possit alios ab officio remouere, aut transferre? Et qua de causa?

41 Videtur decere Molina *disp.* 28. *num.*7. quòd Inquisitor Generalis possit ad libitum alios Inquisitores ab officio remouere, & à loco ad locum transferre. Sed contrarium tenendum est cum Castro *vbi suprà num.* 23. nisi interueniat iusta causa. Quæ quoad remouendum potest esse triplex. Prima, si non haberent debitas conditiones. Secunda, si superueniente infirmitate, ad officium inhabiles fierent. Tertia, si in exercendo officio dolosè deliquissent. Quoad translationem etiam triplex. Prima, quando vnus Inquisitor admodum aptus, esset constitutus in loco non tantam aptitudinem requirente, quantam requirit alter. Secunda, quando contra ipsum suscitatæ essent rixæ & odia capitalia ex eo, quod processerit contra nobiles & insignes personas, vnde immineat scandalum. Tertia, quando non benè se haberent cum Principibus. Sed in his duobus casibus posterioribus, si hæc contra Inquisitorem suscitata sint sine iusta causa, ad meliorem locum transmitti debet, ne puniatur, vbi meretur. Ita Zanardus *p.*1.*c.*6.*qu.*9. & 19. & alij. *p.*4.*t.*8 *res.*34.

INQVISITORES in remittendis pœnis habent maiorem, quàm alij iudices, potestatem.

42 Inquisitores in remittendis & temperandis pœnis habent maiorem potestatem, quàm alij iudices, ex cap *vt commissi, de hæret.in.*6. Vnde Cartharius *in pract. interrogat reos lib.*2. *cap.*1. *num.*27. docet posse eos licitè reo impunitatem promittere, si verum fateatur. Vide *num.* 200.

An permittere possint quod in causis fidei laici cum ipsis assistant?

43 Inquisitores non possunt permittere, quòd laici in causis fidei cum ipsis assistant. Ex permissione tamen Pontificis possunt: non quidem vt votum habeant decisiuum, sed vt solummodò videant, rectè contra hæreticum agi. Ità Zanardus *p.* 1. *prac.* 1. *c.*6. *qu.*19. Et hoc pacto existimo procedere consuetudinem Venetiis introductam, quòd cum Inquisitore assistat vnus ex Senatoribus, vt testatur Thuanus *lib.*4. *hist. ann.*1548. *p.*4. *t.*8. *res* 105.

INQVISITORVM JVRISDICTIO *in quas personas.*

INQVISITORVM iurisdictio in baptizatos. Et in certis casibus etiam in non baptizatos. Et in baptizatos inualidè.

44 INquisitores, sicut & omnes Ecclesiastici iudices, non cognoscunt nisi Christianos baptizatos, vt constat ex Tridentino *sess.*14.*cap.*2 siue hæresim punire velint, siue Iudaismum, aut Paganismum, Ità DD. communiter. Excipe tamen aliquos casus, de quibus infrà *num.* 103. in quibus Inquisitores procedere possunt contra Iudæos, & alios cuiuscumque sectæ *p.*4. *t.*8. *res.*78.

45 Si verò aliquis sit baptizatus inualidè ex defectu formæ, materiæ aut intentionis, Sanctarellus *de hæret. cap.*1. *dub.* 2. *num.* 6 & alij docent, & non subiacere iurisdictioni Inquisitorum, quia non est membrum Ecclesiæ, & debet rebaptizari. Sed Simanca *tit.* 31.*n.*5. & alij dicunt, si se baptizatum reputat, subiacere: nam baptizatus fuit Baptismo flaminis: & in hac re plus valet opinio, quàm veritas Idem docet Sayrus *lib.*3.*c.*4. *num.*11. in casu, quo reus habuerit intentionem suscipiendi

Baptismum

Baptismum, vel communiter reputetur vt baptizatus, vt semper contingit. Et Palatus *tom.1.tr.4.disput.8.punct.6.§.6.num.3.* testatur; hunc casum *anno* 1619. Cæsaraugustæ accidisse. Varios etiam casus distinguunt Ricciullus *de iur. per. lib.3. cap.6.* & Cantera *qq. crim. cap.1. de hær. num. 5.p.4. t.8. res.78.*

46 In dubio autem de susceptione ipsa Baptismi, sic distinguit Cantera. Aut reus natus & conuersatus est inter Christianos, & tunc præsumitur baptizatus: aut natus & conuersatus inter fideles, & non præsumitur baptizatus: aut natus inter Christianos, & conuersatus cum infidelibus: & tunc, si captus fuit infans, licèt præsumatur baptizatus, non potest ab Inquisitoribus puniri: si verò captus fuisset post annos discretionis, posset. *p.4.t.8. resol.113.* — Quid si dubitetur de susceptione Baptismi?

47 Cæterum ex baptizatis Inquisitores in primis non possunt procedere contra Papam in hæresi deprehensum vt dicemus V. *Papa nu.5.* — NON in Papam.

48 Deinde non possunt procedere contra Nuntios & Officiales Sedis Apostolicæ. Ita Zanardus *p.2.c.6. qu.21.* Officiales Sedis Apostolicæ secundum Molinam *de iust.tr.5.disp.28. num.* 20. illi sunt, qui nomine Sedis Apostolicæ ad negotium ipsimet Sedi pertinens delegantur non illi, qui ab eadem quotidie mittuntur ad causas particulares inter alios iudicandas ac dirimendas. *p.4.tr.8. res.24.* — Nuncios & Officiales Sedis Apostolicæ.

50 Tertiò non possunt procedere contra Episcopos (Nec eos ex quauis causa excommunicare sicut nec Episcopus Inquisitores secundum Megal. *in 3.p.lib.1.cap.3.qu.2.num.43.* licet Cantera *c.1.de hær. num.65.* contrariam praxim adducat *p.5.t.9.res.51.* Idque procedere ait Acugna *de confess.solic qu.2.n.7.&* 11. etiam in titularibus & in electis & nondum consecratis. Quod si Episcopus de hæresi suspectus, suspectus esset de fuga, vel aliquid moliretur in manifestum fidei detrimentum, capi posset & custodiri, donec Summus Pontifex consulatur. Ità Zanardus *qu.22.* In aliis casibus Inquisitores recipere possunt dicta testium, & processum ad Pontificem mittere cum cautelis, de quibus Pegna *part.3.comm.76.* Ità Suarez *de fide disp.20.sect.4.num.25.* contra Gloss. in cap. *Inquisitores v.Apostolica* ibi, *Monachum & Archidiaconum p.4. tit.8. res.21.* — Episcopos, etiam non consecratos.

51 Hoc ipsum facere potest Episcopus contra Inquisitorem suspectum de hæresi. Imò, si crimen esset notorium, aut ille Inquisitoris officium dimisisset, Episcopus posset contra illum absolutè procedere. Sed in primo casu adhibendo cautelam, ne scandalum oriatur. Ita Rojas *singul.109. par.4. t.8. res.25.*

52 Tandem vnus Inquisitor non potest procedere contra alium Inquisitorem; quia par in parem non habet Iurisdictionem, Ità Zecchius *tom.1. de hær. cap.11.n.13.* & alij communiter. *par.4. t.8. res. 25.* † Ex quibus patet, minus procedere posse contra Cardinales. — Aut in alios Inquisitores.

53 Contra alios procedere possunt, etiam si sint Magistratus † vel Religiosi exempti. Et, quamuis Pius V. in const. *Pastoris æterni* limitationem posuerit, dummodo à suis superioribus præuenti non fuerint, — MAXIME autem procedere possunt contra Magistratus Religiosos.

 hodie

hodie tamen extat Constitutio Pauli V. interdicens Prælatis Regularibus de causis hæreticalibus suorum subditorum cognoscere, eosque punire. Ità Sanctarellus *de hær. cap.* 40. *dub.* 3. *num.* 21. *p.* 4. *t.* 8. *resol.* 23. §. *Notandum.*

Etiam Generales.

54 Sed quid de Generalibus Ordinum? Hieronymus & Emanuel Rodriquez, ille *com. resol.* 7. *num.* 1. hic *qq. reg. to.* 2. *q.* 81. *art.* 1. putant, esse, sicut Episcopi, immediatè Apostolicæ Sedi subiectos. Sed meritò contrarium docet Freytas *add. ad Acug. q.* 12. *num.* 20. quia in cap. *Inquisitores* excipiuntur solùm Episcopi: vnde extendi non debet ad Generales Ordinum, ex regula *l. si quidem §. fin. ff. de pœna legat.* At, quamuis hoc verum sit, non debent Inquisitores contra illos procedere, inconsulto Supremo Inquisitionis Senatu, vt bene obseruat Zanardus *p.* 2. *c.* 6. *qu.* 23. Ex hoc tamen non sequitur, Generales communicare in priuilegio Episcoporum. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 23.

Et in defunctos de hæresi conuictos.

55 Et tandem procedere possunt contra defunctos hæreticos, dummodo de hæresi conuincantur, citatis hæredibus, &c. Vide V. *Hæreticorum*, *num.* 24.

INQVISITORVM IVRISDICTIO in quæ delicta.

INQVISITORES puniunt hæreticos.

56 † Delicta ad Tribunal Sacræ Inquisitionis pertinentia sunt quæ sequuntur. Primum & principale est hæresis. Deinde omnia hæresim sapientia, de quibus mox suo ordine. † Aduerte autem, quod, dum Inquisitores cognoscunt de hæresi, possunt etiam cognoscere de connexis & incidentibus, qualia sunt, quæ tradit Pegna *part.* 3. *comm.* 10. Et ratio desumitur ex *l. nulli c. de iudiciis:* Nam, cui conceditur causa principalis, conceduntur quoque connexa incidentia & emergentia ex illa. Ità Menochius *de arbitr. lib.* 1. *quæst.* 45. *nu.* 9. Notat tamen Decianus *lib.* 5. *cap.* 23. *num.* 13. quòd, cùm Inquisitores habeant iurisdictionem limitatam, non possunt cognoscere de emergentibus & dependentibus, quæ hæresim immediatè non tangerent. *par.* 4. *tr.* 8. *res.* 70.

Et proferentes propositiones erroneas, Temerarias, Scandalosas, Piarum aurium offensiuas, Et similes.

57 Nomine hæreticorum non solùm veniunt hoc loco proferentes propositiones hæreticas, sed etiam erroneas, temerarias, scandalosas, piarum aurium offensiuas, & alias huiusmodi: quarum multos gradus enumerant & declarant Ioannes de la Cruz *part.* 1. *præc.* 1. *art.* 1. *concl.* 3. & alij. Ratio est praxis Ecclesiæ tales propositiones damnantis. Multas enim huiusmodi damnauit Concilium Constantiense in Vvicleph‌o, & Pius V. nec non Gregorius XIII. in Michaële Bay. *p.* 3. *tr.* 8. *res.* 34.

Vide hic multa exempla.

58 Quapropter procedere possunt contra dicentes; *Confessos Religiosis ab Episcopo approbatis, teneri iterum eadem peccata Parocho confiteri, vt adimpleant præceptum Innocentij III. in cap. omnis vtriusque*

que sexus, quæ fuit opinio Hostiensis & aliorum apud Adrianum *in 4. qu 5. de Confessione*. Et ratio est; quia talis propositio sapit hæresim. Vnde Ioannes de Poliaco, illam pertinaciter defendens, vocatus Romam, compulsus est à Ioanne XXII. palinodiam canere. Ideò meritò Sixtus IV. commisit Inquisitoribus hoc delictum punire, vt aduertit idem de la Cruz *de statu Relig. lib. 2. cap. 6. dub. 1. concl. 3.* & alij. *par. 4. tr. 8. res. 102.*

59 Prædicantes autem opinionem Soti *in 4. dist. 19. qu. 3. art. 2. quod Animæ in Purgatorio non detineantur vltra decem aut viginti annos*, secundùm Henriquez *lib. 7. cap. 16. n. 4.* cognosci etiam possunt ab Inquisitoribus; quia talis opinio est temeraria, vtpote contra morem Ecclesiæ, celebrantis anniuersaria & Missas vltra 20. annos. Apud quem Concionator quidam compulsus est à S. Inquisitionis Senatu talem sententiam retractare. Sed Suarez *in 3. part. tom. 4. disp. 46. sect. 4. num. 6.* putat, talem sententiam non esse dignam censura, sed solùm esse incertam & voluntariam. *p. 4. t. 8. res. 101.*

60 Confessarium, qui diceret pœnitenti: *Non possum te absoluere, nisi reueles complicem*, docet Medina *in summ. lib. 2. cap. 4. §. 1.* esse denunciandum vt hæreticum, & vt talem ab Inquisitore puniendum. Sed Villalobos *summ. tom. 1. tract. 9. diff. 38. num. 9.* negatiuam sententiam tenet: quia dicere *non possum*, multoties coincidit cum *nolo*. Eandem sententiam tenet Coriolanus *de cas. reser. par. 1. sect. 3. art. 9. n. 3.* Et ratio est: quia quamuis sit hæresis dicere, quod liceat proximum infamare; dubium tamen est, an reuelare complicem in Confessione, sit illum infamare. *p. 4. t. 8. res. 97.*

61 Aduerte hic cum Zanardo *tom. 1. prac. 1. cap. 6. qu. 44* quod, quamuis Tridentinum sæpe dicat, Episcopos contra propositiones temerarias, & cæteras huiusmodi debere procedere; non tamen propterea derogat potestatem Inquisitorum in hoc casu, quia Delegatus est maior Ordinario. Sed loquendo de Episcopo, intelligitur quoque locutum de Inquisitore, qui vnà cum Episcopo in causis fidei, vel ad fidem pertinentibus procedit. Inculcat autem Episcopis expressè; quia vbique sunt, & Inquisitores non ità. *part. 4. tr. 8. res. 94 §. Verum.*

62 † Delicta sapientia hæresim, in quibus dictum est suprà, Inquisitores procedere, sunt sequentia. † Igitur.

63 Secundò procedere possunt inquisitores contra Apostatas à fide vulgò *Renegati* qui nimirum à Catholica fide recedentes, in alias sectas transierint. Quamuis enim *c. contra Christianos, de hær. in 6.* loquaquatur de transeuntibus ad ritus Iudæorum, idem tamen dicendum est de transeuntibus ad ritus Saracenorum & Paganorum: quia in fauorem fidei etiam in pœnalibus fit extensio. Ità Sanctarellus *de hær. cap. 2. dub. vn. num. 1* & alij. *p. 4. tr. 7. res. 3.* PVNIVNT item Apostatas à fide Vulgo (renegati.)

64 At verò Apostatæ à Religionibus non puniuntur à S. Officio, nisi Apostasiæ aliquid addant, quod sapiat hæresim. Ita Pegna *par. 2. comm. 4.* Adminicula aliqua recenset Zanardus *p. 2. pr. 1. cap. 5. §. 19.* Non autem Apostatas à Religione.

Nisi in certis casib. Primum si à Religione transeat ad partes hæreticorum. Secundum, si habitum laceret, pedibus conculcet, blasphemias in Religionem euomat. Tertium, si vxorem ducat, celebret cum excommunicatione, vel aliquid aliud contra Ecclesiæ determinationem efficiat. Sanctarellus *de hær.cap.*41. *dub.*3. addit quartum, si per annum in excommunicatione perstiterit, negligens ad Religionem redire. *Ibid.§.Quæro igitur.*

Item Blasphæmos hæreticaliter. Etiam ex iracũdia. Etiam sub conditione.

65 Tertiò procedere possunt Inquisitores contra euomentes blasphemias hæreticales, etiam ex iracundia, etiam sub conditione, vt v.g. *Non credo in Deum, nisi te occidam.* quia in hac blasphæmia includitur pura affirmatio, quòd, si ad occidendum illum opus sit non credere in Deum, blasphæmus paratus est libenter id facere. Ità Rojas *de hær.p.*2.*num.*172. & 173.*par.*4.*tit.*8.*ref.*87. Falsum autem est, quod docent Palaus *de iust.hær.pun.lib.*1.*cap.*12. & Corduba *lib.*1.*qu.*12.§.15. *notab.*4. blasphæmiam hæreticalem esse misti fori, & in ea dari locum præuentioni, tàm quoad Iudicem Ecclesiasticum, quàm quoad laicum. Nam soli Inquisitores possunt de illa cognoscere. Ità Lorca *in* 2.2.*qu.*13.*art.*2. *disput.*51. & alij. Imò Sanctarellus *de blasph. cap.*8. *dub.*1.*num.*1. ex Bulla quadam Iulij III. putat. Inquisitores esse iudices contra omnes blasphæmos, siue Blasphæmia hæreticalis sit, siue non. *p.*4.*t.*7.*ref.*8.

Blasphæmia hæreticalis est, quæ hæresim formaliter, aut virtualiter includit.

66 Porrò blasphæmia hæreticalis dicitur, quæ hæresim, seu falsum contra fidem formaliter, seu virtualiter continet. Ad blasphemiam item hæreticalem pertinent nomina quædam conuicij Deo attributa, vt si eum quis dicat iniustum: Nam licet id expresè non affirmetur enunciando, sed simpliciter nominando; nihilominus satis, virtualiter affirmatur, cum profertur. Blasphæmia autem non hæreticalis dicitur omnis illa, quæ nec formaliter nec eminenter continet falsitatem contra fidem, vt sunt omnes blasphæmiæ, quæ proferuntur per modum optandi, imperandi, aut imprecandi. Item, quæ fiunt nominando aliquid, quod in Deo vere est, sed per modum contumeliæ & irrisionis. Igitur hæc blasphæmia *al dispetto di Dio*, est hæreticalis, quia sensus illius est, quòd id, quòd blasphæmans profert, fieri omnino debeat, etiamsi Deus sua omnipotentia id nolit, ac proinde derogat diuinæ potentiæ: vnde possunt Inquisitores tales blasphæmos punire. Ità Flotonus *de cas.res. p.*2.*cas.*3.*n.*8. & alij contra Suarez *de Relig.tom.*1.*lib.*1.*c.*5.*n.*8. Idem dicendum est de illis verbis, *Rinego Dio.* Ità Rojas *de hæret.p.*2.*n.*170. & alij communiter. De his autem, *Rinego Maria Vergine, San Pietro, &c.* dubium est, & Sanchez *summ.tom.*1.*lib.*2.*cap.*32.*n.*36. negat esse hæreticales, & de illis Inquisitores cognoscere. Nota, quòd blasphæmus punitus sufficienter à Iudice laico, potest iterum ab Inquisitoribus propter suspicionem hæresis examinari. At si plene examinatus fuit à iudice Ecclesiastico, non potest iterum examinari ab Inquisitoribus, quia est crimen misti fori quoad Ecclesiasticum. Ità Sousa *Aphor.lib.*1. *cap.*19.*num.*24.*p.*4.*t.*7.*ref.*8. à §. *Nota* vsque in finem.

Vt hæc. Al dispetto di Dio.

Et hæc, Rinego Dio.

Quid de his, Rinego Maria Vergine? Rinego S. Pietro?

67 Quartò

67 Quartò procedere possunt Inquisitores contra conspurcantes & percutientes sacras imagines, etiamsi id faciant ex iracundia. Ità Bellochius *p.2. qu.1. num.72.* & alij: quidquid dicant Ghirlandus *de sortil. qu.20.num.12.* Torreblancha *de Mag. lib.3.cap.8.nu.17.* Hoc enim factum olet hæresim Lutheranam de Imaginibus explodendis. *p.4.t.7.res.9.*

ITEM puniunt conspurcantes & percutientes sacras Imagines.

68 Quintò contra Schismaticos. Modi & species Schismatis recensentur infra *num.160.p.4.t.7 res.29.*

Schismaticos.

69 Sextò contra sortilegos, diuinatores, magos & similes. Circa quos quamuis de iure antiquo non solùm cognoscere potuerint, quando dicta crimina saperent hæresim manifestè; hodie tamen ex iure nouo Sixti V. cognoscunt omnes sortilegos, & maleficos, & facientes breuia cum caracteribus, seu litteris ignotis, vel recitantes quasdam orationes pro sanandis infirmis, fabricantes imagines cereas & puncturis eas cruciando ad amorem vel infirmitatem inducendam, vel maleficia faciendo capillis, ferramentis, clauis, lapidibus &c. ab ore maleficiatorum euomendis. Item aspicientes speculum aut phialam cum candela, & aqua benedicta, & dicentes aliqua verba pro inueniendis furtis, vel ad scienda secreta. Hi omnes ex Riccio *tom.1.res.423.* subduntur iurisdictioni DD. Inquisitorum. *p.4.t.8. res.103.* post initium. Sed cumulatiuè quoad Episcopos: nam correctio iuris vitanda est quoties potest, & constitutio Sixti V. est odiosa Ordinariis, & ideò restringenda. Ità Scaccia *de iud.causs.lib.1. cap.12. n.51.* & alij *p.4.t.8. res. 107. §. Nota tertiò.* Qui omnes loquuntur de dicta Constitutione, quasi vbique vsu recepta sit. Sed de hoc dubitat Azorius *tom 2. lib.9. c.16.qu.4.* & Moura *opusc.1.sect.3.cap.1.num.9.* suspicatur, saltem in Lusitania non esse receptam. Vnde si sortilegia hæresim non sapiant, Freytas *qu.5.num.25.* putat etiam à laicis iudicibus cognosci posse, si præuenerunt. *tr.7.res.10.* circa medium §.1. Verùm Inquisitores cognoscere poterant sortilegium in dubio, an saperet hæresim manifestè, seclusa etiam Constitutione Sixti V. quia iudex delegatus cognoscit, an sua sit iurisdictio. Ità Simanca *tit.30. n.21.* qui id probat iure ratione, & consuetudine. *p.4.t.8.resol.112.*

Sortilegos, diuinatores, magos.
Etiamsi non sapiant hæresim manifestè.

Quod non poterāt ante Const. Sixti V.

Poterant autem in dubio an saperent.

70 Porrò sortilegium sapit manifestè hæresim, si in eo adhibeantur Sacramenta. Ità Bernardus Comensis *Lucerna Inquisitorum v. Sacramentis abuti,* & alij contra Locatum *v. Sacerdos, nu.4.par.4.tr.8.res.13.* Secundò, si adhibeatur hostia non consecrata, sed super quam sit celebrata missa. Ità Scaccia *de indic. lib.1.cap.12 num.44.* & alij contra Ghirlandum *de sortil.qu.10. num.15 p.4.tr.7.res.10. §. Quæro.* Tertiò, quoties adhibentur sacramentalia, aut verba sacra. Vt Euangelium, Symbolum, Pater noster, Aue Maria, Psalmus aliquis, aut alia verba Sacræ Scripturæ, seu aliæ Sanctæ Orationes, aut imagines cereæ, quas vocamus *Agnus Dei,* vestes Sacerdotales, & similes res sacræ. Ità Sesse *tom.4.decis.463.nu.9.* & alij communiter contra Torreblancam *de mag. l.3.cap.8.nu.16.* Et ratio horum omnium est, quia, cum res supradictas sortilegiis

SAPIT verò manifestam hæresim sortilegium, si adhibeantur Sacramenta, Hostia benedicta, quamuis non consecrata, Sacramentalia, Verba sacra.

Agnus Dei, Vestes Sacerdotales, & similia.

sortilegiis adhibent, significant, se credere illas ad maleficiorum operationem vim habere. Idem dic cum supradictis DD. si adhibeantur Sanctorum Reliquiæ. *p.4 t.8.ref.*14.

Omnis etiã dæmonis inuocatio sapit manifestè hæresim Siue sit deprecatiua siue imperatiua. Nam omnis supponit pactum cum illo Ita est cum dæmon consulitur de occultis.

71 Præterea omnis dæmonis inuocatio sapit hæresim manifestatam, etiam si nulla rerum aut verborum mistura interueniat. Ità Spina *apol. 4. contra Ponzinibium.* Et hoc siue inuocatio fiat verbis imperatiuis, siue deprecatiuis hæc enim distinctio est ridicula: Nam O homo tu quis es, qui imperes illi, cui nulla comparari potest terrena potestas? Omnis ergo inuocatio vt effectum habeat, supponit pactum cum dæmone, cuius commercium, vtpote inimici Dei, nobis interdictum est. Ita Simanca *tit.* 30. *num.* 17. Igitur hæresim sapiunt sortilegi, quoties præsentia vel præterita occulta reuelant, vt furta, &c. quia hæc dæmone suggerente sciunt. Item si à dæmone petant; vt tentet alterius pudicitiam, vt inueniat thesaurum, vt impediat, ne ignis filum comburat, transferat hominem, vel rem aliquam de loco ad locum, inducat nebulas, & tempestates, & similia, quæ dæmon naturali virtute præbere potest, & scire. *p.* 4. *t.* 7. *ref.* 10. *à* §. *Sed oritur.* & *t.8.ref.*15.

Solicitatur ad tentãdam alterius pudicitiam. Inueniendum thesaurum. Inducendas tempestates, & similia. PVNIVNT similiter lamias, vulgò Donne di fora.

72 Huc spectat primò causa lamiarum & strigarum, contra quas ait Pœgna *in Paralip. ad tract. de strig. Bern. Commens.* tutius esse quod Inquisitores procedant requisitis Ordinariis, sicut in causis hæreticorum ex cap. *per hoc. de hær. in 6.* Si verò soli procedant, ratum fore quidquid siue absoluendo, siue condemnando decreuerint, ex const. Alex. IV. ad Angelum ad Verona Inquisitorem. Sed praxis Inquisitionis Hispanicæ contra tales consortium Episcoporum admittit. *p.* 4. *t.* 8. *ref.*120.

Ensalmatores.

73 Huc spectat secundò causa ensalmatorum: Nam Inquisitorum est ensalmos cognoscere, & ensalmatores punire, etiam quando non sapiunt hæresiim manifestam, saltem cumulatiuè, ex const. Sixti V. Ità Liamas 3. *p. method. cap.* 3. *tit. in cant.* §. *ad secundum.* qui latè ostendit, quinam ensalmi sapiunt hæresim manifestam, qui hodie Inquisitoribus subdantur. Vnde patet contra Valentiam *tom.* 3. *disp.* 6. *quæst.* 13. delictum ensalmorum non esse misti fori respectu Magistratuum sæcularium *p.4.t.8.ref.*122.

Reuelationes à dæmone proferentes.

74 Possunt etiam cognoscere reuelationes mulierculatum. Ita Moura *opus.* 1. *de in cant. sec.* 2. *c.* 3. *n.* 19. Et Torre 1. *in* 2.2. *tom.* 2. *q.* 95. *art.* 2. *disp.* 3. dat regulas ad cognoscendum, quando reuelationes sunt à Deo, vel à dæmone *p.4.t.8.ref.*125.

Astrologos iudiciarios.

75 Huc spectat tertiò causa Astrologorum iudiciariorum, quos DD. Inquisitores cognoscunt ex Const. Sixti V. quia eorum modus reuelandi est valde periculosus Reipublicæ, multis superstitionibus expositus, & ex occulta dæmonum societate pendere præsumitur. Quod enim dicunt, se euentus non certò affirmare, dicere videntur ad tegendas fraudes & vitandas pœnas statutas. Ità Scortia *in Bull. Pont. Epit.* 104. *theor.* 361. & alij. *p.4.t.ref.*17.

76 Et tandem huc spectat cognitio Ægyptiarum vulgò *Zingare*, quæ bonam vel malam fortunam diuinant. Possunt enim Inquisitores illas punire, vt docet Valladiego *polit.c.*5.§.20.*n.* 30.*p.*4.*t.*8.*res.*128. Et hæc quoad sortilegos, & maleficos diuinatores &c.

Ægyptianas vulgò zingare, diuinantes fortunam.

77 † Septimò procedere possunt Inquisitores contra legentes aut retinentes libros hæreticorum, necromanticorum pentacula †, & ex constit nouissima Vrbani VIII. libros Astrologiæ iudicariæ, nec non libros ab ipsis Inquisitoribus prohibitos. Ità Sousa *aphor.Inq.lib.* 1. *cap.* 31.*n.*54.*p.*4.*t.res.*61.§.*Non desinam.*

ITEM puniunt legentes aut retinentes libros hæreticorum, necromanticorum &c.

78 Octauò procedere possunt contra laicos & Ecclesiasticos non Sacerdotes Missam celebrantes, aut Confessionem excipientes, ex constitutionibus Pauli IV. Gregorij XIII. Sixti V. & Clem. VIII. quas affert & explicat Scortia *in Bull.epit.*162.*theor.* 403.*p.*4.*t.*7.*res.*11.*&* 12. Item contra Sacerdotem non consecrantem hostiam & vinum appositum, eo quod est in peccato mortali, sed verba consecrationis super Particulam consecratam proferentem, & eleuantem hostiam non consecratam. Ita Bariola *v. Sacerdos* §. 12.*res.*12.*cit.*§.*Notandum.*

Non Sacerdotes celebrantes, aut Confessionem excipientes Sacerdotes celebrantes & non consecrantes.

79 Nonò procedere possunt contra Confessarios sollicitantes pœnitentes in Confessione, vel Confessionis prætextu, &c. iuxta Constitutiones Pauli IX. Pij IV. Clem. VIII. & Gregorij XV. Imò Sanctarellus *de hæret.c.*44.*dub.vn.n.*2. putat, Inquisitoribus hanc cognitionem competere de iure communi, quia tales Confessarij sūt suspecti de hæresi, vt probat Peyrinus *priu. Minim.tom.*2.*const.*4.*Greg.XV.*§.3.*n.*6. Sed cumulatiuè quoad Episcopos. Vide V. *Episcopi iurisdictio in Confessarios sollicitantes p.*4.*t.*7.*res.*7.

Confessarios sollicitantes.

80 Item contra Confessarios non declarantes pœnitenti sollicitatæ obligationem denunciandi, vel (& multò magis) si dicant, non teneri cum teneretur. Ità Sousa *aphor.lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 73.*p.* 4.*t.*7.*res.*7.§. *Nota etiam.*

Non declarantes pœnitenti sollicitatæ obligationem reuelandi.

81 Item contra Confessarios reuelantes Confessiones cum errore, putantes scilicet id sibi licere, vel aliter malè de Sacramentis Ecclesiæ sentientes, Secluso errore, non possunt contra eos procedere. Ità Nolfesius *tom.*1.*tract.*7.*cap.*23.*nu.*68.*p.*4.*t.*8.*res.*95.

Aut reuelantes Confessiones cum aliquo errore circa fidem.

82 Vasquez *in* 3.*p.tom.*4.*de excom.dub.*19.*n.*15.*&* 16. aduertit, Inquisitores procedere etiam solitos contra Confessarios prætextu Iubilæi hæresim absoluentes. Sed hoc factum displicet Sancio *select. disp.*44.*n.* 23. quia nemo puniri debet absque culpa ex *l.si putatur, ff.ad leg. Aquiliam, C.satis peruersum dist.*56.*1.inuentum*; talis verò Confessarius cum vtatur opinione probabili, nullam culpam committit. Sed ego huius dubij resolutionem prudentiæ DD. Inquisitorum remitto.*p.*4.*t.* 8.*res.*179.

Quid si prætextu Iubilæi hæresim absoluant? Varia placita.

83 † Decimò, contra Clericos constitutos in Sacris, vel Religiosos professos matrimonium contrahentes †. Item contra coniugatum, qui vxore manente in sæculo, absque eius licentia in Religione profitetur, vel Ordines sacros assumit. Ità Cantera *cap.*1.*de hær.nu.*71.*p.*4.*t.*7.*res.*4. §. *Nota secundò.*

ITEM puniunt Matrimonium cōtrahentes post votum castitatis solemne. Sicut votū solemne emittentes post coniugiū

sine licentia vxoris

Ducentes vxorem hæreticam.

84 Vndecimò, contra ducentem vxorem hæreticam. Ità Sanctarellus *de hær.c.*41.*dub.*3.*n.*1. An verò simile matrimonium possit ex aliqua causa iustificari, vide sup. V. *Impedimenta, n.*30.*p.*4.*t.ref.*5.§. *Notandum est.*

Aut contrahentes binas nuptias.

85 Item contra contrahentes binas nuptias, non solum quando sunt ex genere Mahumetano, & nuptias palam celebrant, vt perperam docuit Simanca *tit.*40.*n.*3.*&* 4. sed absolutè & simpliciter in quocumque casu. Ita Freyta *add.ad Acugn.q.*2.*n.*32. & alij. *par.*4.*t.*7.*ref.*4.§.*Verum* propè finem.

86 Sed difficultas est, an tale crimen sit misti fori. Et Sousa.*lib.*2.*c.*35.*n.*18. tale fuisse inquit, stando in iure communi; nunc autem ad solos Inquisitores pertinere, & extare de hac re declarationem Summi Pontificis ad Inquisitorem Lusitaniæ. Sed Genuensis *prax. c.* 68. *c.* 13. etiam nunc esse misti fori, inquit; cum hoc tamen, quod si reum Curia sæcularis præueniat, ad Inquisitorem remittere debeat, qui ipsum torqueat super intentione & abiurare faciat, & deinde ad Curiam sæcularem remittat, puniendum pro bigamia. Si verò præueniat Inquisitor, puniatur in totum ab ipso, nec se possit amplius Curia sæcularis ingerere. Idque ex litteris Congregationis S. Officij, quæ conseruantur in Curia. *p.* 4. *t.* 7.7.*ref.*4.

ITEM puniunt spretores campanarum.

87 Duodecimò procedere possunt contra spretores companarum, vt quidam olim fuit, qui nocte Sabbati Sancti abstulit à quibusdam campanis melleolum, & apposuit in arbore nucis. Ratio est, quia despectus campanarum est vnus de Turcarum erroribus. Ita Riccius *to.*1.*ref.* 423. *par.*4.*t.*8*ref.* 103. in fine.

Frangentes cedulones declarantes quempiam in ex communicationē incurrisse.

88 Decimotertiò contra frangentes cedulones, in quibus aliqui declarantur ex communicati; quia tales sunt suspecti de hæresi. Et sic obseruat Homobonus *par.*4.*resp.*16.*vol.*1. in Curia Archiepiscopali Salernitana decisum esse. *Ibid.* initio.

Insordescentes in excommunicatione per annum.

89 Decimoquartò, contra insordescentes in excommunicatione per annum; quia tales sunt suspecti de hæresi, vt docet Tridentinum *sess.* 25.*cap.*3. & cum multis DD. Roias *sing.* 60. *n.* 1. Imò hanc sententiam Palaus *in sum tom.*1.*tract.*4.*disp.punct.*2.*num.*6. adeo veram existimat, vt dicat, eam procedere, etiam quando excommunicatio lata fuit ex causa ciuili: quia æqua, imò maior contumacia videtur in eo, quem à comparendo leuior causa retardat. Sed ego cum Barbosa *tom.* 3. *lib.* 5. *tit.*2.*c.*6.*n.*6. contrarium teneo, quod decidit Romana Rota apud Gonzales *in reg.* 8. *Cancell. Gloss.* 5. *num.* 106. Imò Inquisitores Hispani contra eos tantum excommunicatos post annum procedunt, qui excommunicati sunt ex causa fidei. Idem docet Genuensis *in prax. cap.* 68. *num.* 8. de Inquisitione Romana sed Sousa *lib.* 1.*c.*27.*nu.*6. negat *p.*4.*t.*.7 *ref.* 18.

Ex causa fidei.

Comedētes carnes diebus prohibitis. Non confitētes & non communicātes in Paschate.

90 Decimoquartò, contra comedentes carnes diebus prohibitis, & non recipientes Sacramenta Pœnitentiæ vel Eucharistiæ semel in anno, quia tales sunt de hæresi vehementer suspecti. Ita Zechius *tom.*1.*tit.de fide c.*11.*n.*5 Verum tamen est, quod supradicta fieri possunt sine mentis

tis errore, quod Inquisitores ex personarum, facti, & temporis qualitatibus deprehendent. Sed contra non communicantes in Paschate procedere solent Episcopi *p. 4. t. 8. res.* 38. Et in esu carnium excusat parua materia vt dictum est V. *Ieiunium, n.* 49.

91 Decimoseptimò, contra sumentes in Communione plures Hostias seu Particulas. Ità Hæredia *de sacr. titul. de Euchar. dist. 2. p. 9. dub. vn. n.* 1. *p. t.* 8. *res.* 96. — Sumentes in Communione plures Hostias.

92 Decimooctauò, contra disputantes de fide in casibus à iure prohibitis iuxta ea, quæ diximus. V. *Excommunicationes, n.* 5. Ita Zanardus *p.* 2. *c.* 6. *q.* 32. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 56. — Et disputantes de fide in casibus prohibitis.

93 Decimononò contra fautores, defensores, & receptatores hæreticorum. Ita Duardus in *Bull. Cœn. lib. 2. can. 1. q. 33. num.* 4. ex DD. communi. *p.* 4. *tr.* 7 *res.* 21. — PVNIVNT item Inquisitores hæreticorum fautores. defensores, & receptatores.

94 Vigesimè proinde procedere possunt contra Magistratus, primò si aliquid statuant, quod eorum iurisdictionem impediat, cogendos eos censuris, vt alia decreta reuocent, quæ ipso iure sunt irrita ex capit. *statutum. de hær. in 6.* & ex Bullis Alexandri IV. Innocentis IV. & Vrbani IV. Ita Zanardus *par. 1. cap. 6. quæst.* 28. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 104. Secundò, si negligant præstare auxilium & fauorem pro capiendis hæreticis, & cetera. Ita Castrus *lib. 2. cap. 1. num.* 16. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 65. & 104. ante §. *Notandum.* Tertiò, si latam contra hæreticos sententiam exequi nolint, cogendo illos censuris, & inquirendo contra illos tamquam fautores hæreticorum Neque obstat prætextus quod sententia sit iniusta; nam nullo pacto se in causis hæreticalibus intromittere possunt. Ita Pegna, *par. 3. q. 36. comm.* 85. *p.* 1. *t.* 2. *res.* 135. *p.* 4. *t.* 8. *resolut.* 26. Quartò, si ministros S. Inquisitionis, denuntiatores, testes &c. perterrefaciant. Quintò si aliquem ex ipsis, vel eorum Aduocatum, Procuratorem, Notarium, Testem, accusatorem, vel alium S. Inquisitionis ministrum offendant, offendere tentent, teneant, deiiciant, vel quomodolibet Officium S. Inquisitionis impediant, vt minutim recenset Pius V. in Bulla *si de protegendis, edita ann.* 1569. §. 2. 3. 4. quam Bullam Vrbanus VIII. nouissimè renouauit. Sextò, si trahant ad sua tribunalia Personas Ecclesiasticas extra casus à iure permissos. Ita Salonius *in 2. 2. D. Th. q. 67. art. 1. contr. 1. concl.* 3. *p.* 7. *tr.* 1. *res.* 18. §. *Et tandem.* Quæ omnia à fortiori procedunt in aliis personis similia perpetrantibus. *p.* 4. *t.* 7. *res.* 13. & ex parte etiam in *p.* 3. *t.* 1. *res.* 9. §. *his.* circa finem. — Et vt tales, Magistratus aliquid cōtra eorum iurisdictionem statuētes. — Aut quouis modo S. Officium impedientes. — In quibus casibus potiori iure puniēs personas subditas

95 Qui omnes subduntur etiam Inquisitorum iudicio, si aliquem ex illis iniuriauerint, siue factis, siue verbis: quia non solum ipsi iniuriantur, sed etiam S. Officium Inquisitionis, ac proinde Ecclesia & fides. Ita Bobadilla *tom. 1. lib. 2. cap. 17. num.* 114. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 91. — Maximè, si illorum quempiam iniuriauerint.

96 Item, si dent consilium reo detento in carceribus Inquisitorum, ipsis inuitis, etiam iustum. Ita Locatus *pr. Inqu. cas.* 10. *Placent. p.* 4. *tr.* 8. *Resolut.* 67. — Reo in suis carceribus consilium dederint.

97 Item, si transferant arma, æquos, &c. in terras infidelium. Sed — Arma equos, &c

 contra

Prohibitos libros deferentes, retinentes, aut diuulgantes, vel ad eam rem operam suam conferentes. Derisioni habentes Christianos: sacram Hostiam, Crucem, Christum Dominum conspuentes, vel facientes quid simile. Agnum, ouem, aut aliud quid cruci affigentes, aut appendentes. Christianas nutrices tenentes, vel cogentes quando communicant, vno, aut pluribus diebus effundere ac in cloacas, aut latrinas. Et in his casibus Inquisitores procedere possunt non solùm contra Iudæos; sed etiam Mauros, & alios quoscumque infideles. Ita Ricciullus *de iure pers. lib.1. cap.5. num.7. p.4. tr.7. resol.2.*

Hæreticos & apostatas receptantes aut quouis modo iuuantes Libros prohibitos deferentes, &c.

Christianos deridentes.

Christum Hostiā, Crucem contumeliosè tractantes, Et similia nefaria peragentes.

In quibus casibus puniunt etiā Mauros & alios infideles

INQVISITORVM IVRISDICTIO Quoad torturam.

104 Inquisitores debent esse proniores ad torturam; quia crimen hæresis est occultum & difficilis probationis. Ita Rojas *de hær. part 2. num.295. 296* & alij contra Torreblancam *de mag. lib.3. c.19. num.3.* Simanca *Ench. c.52. num.26. & cath. inst. tit. 63. num. 51.* addit aliam rationem; quia confessio rei in casu hæresis non solùm Reipublicæ, sed ipsimet hæretico proficit. Vnde inter remedia terminandi processum, quando reus est tantum indicatus, tortura videtur cæteris ad veritatem eruendam accommodatior: cum purgatio & abiuratio potius inuentæ sint ad excludendam suspicionem & infamiam hæresis. Ita Pegna *p.3. commen.* 39. ex Instructione Toletan. *ann.* 1561. *n.*46. 47. 48. Secundùm quam licèt quando adsunt indicia ad torturam; indici possit purgatio:. meliùs tamen esse, ait Genuensis *in praxi cap.*32. quod reum torqueant Et ita conclusum esse in Cura Archiep Neapolit. *p.4. tr.6. resol.2.* Quod etiam procedit in Clericis. Ita Guazzinus *tom.2. lib.1. defen.30. cap.10. num 6. ibid. Res.36.* in fine.

INQVISITORES debēt esse proniores ad torquerdū, quam alij iudices. Est enim tortura accomodatior abiuratione & purgatione ad terminandum processū semiplenum.

105 Cæterum, cùm tortura sit remedium subsidiarium & vltimum, adhibendum solùm in defectu testium, vt inter alios Portel. *V. Tortura, num.4.* quoties delictum alia via probari potest à tortura abstinere debent. *ibi* 1. *§. Notandum.*

Non debet tamen adhiberi, quando delictum alia via probatur.

106 Et quamuis doceat Delrius *disqu. magic. appen.1. lib.5. q.22.* leuiora indicia requiri ad torquendum reum in crimine hæresis, quam in aliis criminibus Simanca *in ench. tit.52. num.5* & alij ex l.1 *in princip. ff. de quæstio. ibi, ita vt sola seruorum confessio deesse videatur*, & ex l. *milites § oportet*, & l. *cum cognitionaliter. Cod. eod. tit.* requirunt in hoc crimine indicia magna & vehementer vrgentia, ita vt sola rei confessio deesse videatur. (Quod in particulari de Clericis & Religiosis docet, Guazzinus *to.2 lib.1. defens.30. c.10. n.6.* propter præsumptionem bonitatis, quam ipsi habent. *Vbi infra Resol 36.* in fine.) Quænam autem sint indicia magna & vrgentia, docent Blancus *de indic. n.* 10. & Guazzinus *tom.2. l.1. defens.30. c.4. n.3.* Sed ego puto in hoc dari non posse certam regulam, sed standum arbitrio DD. Inquisitorum, pensatis circumstan-

Nec sine sufficientibus indiciis.

Et quoad Clericos & Religiosos vrgentioribus.

circumstantiis in casu particulari. Ita Caballus *res. crimin. cent. 3. cas.* 251. *num.* 14. & alij. Verum Inquisitorum arbitrium non est absolutum, sed limitatum secundùm iuris dispositionem. Ambrosinus *de proc. inform. lib. quarto cap.* 1. *num.* 15. & alij communiter. Vnde, si reus sine legitimis indiciis tortus confiteatur, talis confessio nihil confitenti præiudicat; etiam si superueniant legitima indicia. Ita Binsfeldius *comem. de malef. & math. leg.* 7. *quæstione.* 2. *conclus.* 2. Immò etiam si indicium superueniens sit indicium confessionis extraiudicialis. Ita Quevedo *de indic. & tort. part.* 2. *cap.* 4. *n.* 11. contra Marsilium *in l. q. n.* 63. *de quæst. p.* 4. *t.* 6 *res.* 2.

Arbitrio Inquisitorum.

Vnde si reus sine legitimis indiciis tortus confiteatur confessio non illi præiudicat.

107 Si sint Indicia sufficientia ad torturam, sed reus illa eliderit per alia indicia; non potest torqueri. Ita Guazzinus *tom.* 2. *lib.* 1. *defen.* 10. *c.* 4. *num.* 23. & DD. communiter. Imò secundum Grammaticum *vot.* 3. *num.* 20. & alios, vnum indicium pro reo tollit indicia fisci, vt torqueri non possit. Sed hoc non placet. Sicut non placet doctrina Baiardi *add. ad Clar. q.* 64. *nu.* 98. quod sit in arbitrio iudicis, super quale iudicium reus debet torqueri: quia vt torqueri debeat, omnia indicia cumulari debent. Ita Caualcanus *de brach. regio, p.* 3. 134. *ibid.* §. *Et tandem.*

Quid si reus indicia sufficientia per alia iudicia confutaret?

108 Si Inquisitores habent vehementem opinionem contra reum, quamuis extra processum, possunt eum verbaliter terrere, minando torturam, etiam si indicia legitima non procedant: quia hoc non est torquere, Nisi sit persona timida. Ita Guazzinus *to.* 2. *lib.* 1. *defen.* 30. *cap.* 5. *nu.* 3. Qui addit, quòd quando adsunt indicia ad terrendum, vel leuiter torquendum, possunt iudices reum in loco torturæ spoliare, & funi alligare, vel in saltum eleuare. Quod Personalis *tract. de indic. n.* 78. exemplificat, quando iudex haberet vnicum testem non integrum, vel duos testes singulares deponentes de indiciis remotis. Et Peregrinus *cons.* 2. *n.* 104. docuit, vnum indicium remotum sufficere ad inferendam torturam leuem. Sed hæc doctrina in nostro Tribunali non est in vsu *ibid.* §. *Notandum*

Et an deficiente sufficienti probatione terrere reum possint. Minando torturā? Ducendo ad locum torturæ? Spoliando ibi? Et funi alligādo?

109 † Vt ergo torqueri possit, requiritur sufficientia testium deponentium vel immediatè de ipso delicto, vel de confessione rei extraiudiciali, vel de fama, vel indicio proximo, & maximè inferente delictum, vel etiam de remotis †. Nam indicium proximum, quamuis vnicum, sufficit ad torturam, vt patet ex Carerio *in pract. l. obseruare curabis, n.* 108. & aliis. Vnicum verò indicium remotum non sufficit: sed debent esse saltem duo. Et tunc Bertazzolius *in l. mox citat.* docet sufficere, etiam si sint leuia Cui subscribit Delrius *appen.* 2. *lib.* 5 *quæst.* 2. etiam in casu, quo in iure non sint expressa; dummodo sint verisimilia, & probata saltem per duos testes, quod est valde notandum. *P.* 4. *T.* 6. *Resol.*

QVID requiratur ad indicendam torturam? Quænam indicia?

110 Cæterum, si testimonium sit immediatè de ipso delicto, sufficit etiam si sit vnicum, dummmodo sit omni exceptione maius. Ita Villadiego *in polit. cap.* 3. *num.* 367. Erit verò omni exceptione maior testis

Et testes?

ftis fecundum Glos *ver.maiores, cap.* 1. *de affin. & consang.* si nulla exceptione repelli poterit,feu nullam prorfus maculam contraxerit.*P*.4. *T*.6. *Ref*.6.

111 Aduerte tamen,quòd fi reus fit bonæ famæ,non poteft torqueri ex dicto vnius teftis, etiam omni exceptione maioris, vt docet Sanctarellus *cap*.41.*dub*.1.*n*.1.quamquam contrarium doceat Caballus *cent*.1. *caf*,84. *n*.15. E contra verò,fi reus fit malæ vitæ, torqueri poteft ex teftimonio vnius de vifu,quamuis non omni exceptione maioris,vt docet Farinacius *q*.27. *num*. 65. dummodo, non fit ipfo iure inhabilis, vel non patiatur plures defectus.*Ibid*.§.*Sed quid*. Præfertim in reo bonæ famæ?

112 Quando habentur duo indicia remota, vt ad torturam fufficiant,probari debent fingula duobus teftibus.Idque Farinacius *nu*.14. adeo ve rum putat,vt *num*.16. dicat vnicum teftem, quamuis omni exceptione maiorem non probare remotum indicium. Et iuxta hanc doctrinam Clarus *lib*.1.§.*fin*.*q*.2. *num*.1. concordat Gloff. *in l.fin.v.vel.iudiciis C.fam.hercif.* cum Gloff, *in l. fi quis v.vel conuictus C.ad leg.Iuliæ maieft*. quæ videntur fibi contrariæ. *P*.5.*Ref*.3.Duo autem teftes conteftes probant indicia remota, etiamfi aliàs non fint idonei, vt familiares infames,&c. Ità Rojas *de har.p*.2.*num*. 89. contra Menochium *de præfumpt.lib*.1.*cap*.91.*num*.5. Et ratio eft;quia indicia remota, vt fufficiant ad torturam,debent effe duo,& probata per duos & duos,& ita quatuor teftes : quos proinde non oportet effe omni exceptione maiores , ficut is,qui immedeatè deponit de delicto hic enim folus fufficit ad torturam.*Ibid*.§. *Nota*.

113 Si verò indicia remota fint plura duobus, tunc & fatis eft probari teftibus fingularibus, vt docet Locatus *q*.35. contra Simancam *tit*. 65.*n*.4.Et Caballus *cent*.2.*caf*.193.*n*. 6. probabiliter fentit, fufficere fingulares minus idoneos,& repulfatos.Quamuis Saufa *l*.2.*cap*.39. fententiam Locati limitet ad indicia proxima *P*.5.*T*.6.*Ref*.5.

114 Et ad particularia defcendendo, Inquifitores Romani (nam Hifpani Confeffarios follicitantes torquere non folent) non poffunt torquere Confeffarium follicitantem ex delatione vnius fœminæ quantumuis honeftæ & bonæ famæ. Quidquid contra fentiat Zanardus *p*.3. *cap*.88. Probatur à maiori; quia delatio cuiufuis fœminæ vnicæ non fufficit ad detrudendum in carcerem Confeffarium,vt contra Canteram *apud ipfum* optimè obferuat Soufa *de Confef.folicit. tract*.2. *cap*. 21.*num* 6. ergo multo minus fufficiet ad eum torquendum. Et ratio eft; quia mulier nunquam eft teftis omni exceptione maior. Igitur Inquifitorum arbitrio remittitur, quinam teftium numerus in hoc delicto fufficiat, confideratis circumftantiis, qualitate reorum & teftium &c.In Tribunali Hifpanico talis Confeffarius nunquam detruditur,nifi à duobus, vel tribus denuntietur vt obferuat Soufa *ibid*. *n*.7. Etfi eft Religiofus,non detruditur in carcerem fecretum fine confilio fupremi Senatus.*P*.5.*T*.6.*Ref*.21. Certè non poffunt torquere Confeffarium follicitantem ex delatione vnius fœminæ quãtũuis honeftæ. Imo nec in carcerare.

115 Prætetea non poffunt Inquifitores torquere reum ex dicto vnius:

Item nec ex dicto vnius testis minoris 20. annis.

vnius testis minoris viginti annis, quia talis testis non est omni exceptione maior, nec integer, cum non habeat ætatem requisitam in *l. in testimonium*. Ita Cantera *qq. crim. ca. 2. de prob. per testes quæst. 1. num. 31.* contra Bartolum *in l. de minor. de quæst. in prin.* Sufficiunt tamen duo testes minores, quia secundus facit nouum indicium, cum quo testimonium vnius sufficit ad torturam. Ita Delrius *disq. mag. app. 2. lib. 5. quæst. 15. litt. F* Et Cantera *vbi sup.* obseruat, in Concilio Supremo Inquisitionis ex dicto vnius testis mulieris & minoris captos fuisse duos homines pro hæresi, qui erant de genere Maurorum, & quorum ceremoniæ erant Mahumetanæ; quia nimirum contra eos erat præsumptio, cum ex malis parentibus præsumatur contra filios, ex capit. *quia verisimile, de præsumpt. P 4. tract. 6. resol. 25.*

Et in Clericis præter indicia piū est, exigere infamiam

116 In Clericis præter indicia requiri infamiam, docet Cantera *q. 11 de reo, n. 1.* & alij. Quæ opinio est probabilis & pia ac multum fauens statui Clericorum. Sed in casu hæresis contrarium tenendum puto cum Pegna *p. 3. com. 110. litt. F.* & alijs. quia maius periculum imminet in Clerico & doctore, qui magis possunt alios lædere sua doctrina, quam in laicis ignaris. Et dato quod infamia necessaria sit ad Clericum torquendum, hæc sufficienter habetur ex semiplena probatione, aliisque indiciis, quæ eum suspectum & infamatum reddunt. Obseruent tamen Inquisitores, quòd in casu occurrenti, cæteris paribus, mitiùs torquendi sunt Clerici, quàm laici. Ita Pegna *ibid.* & alij contra Queuedo *de indic. p. 1. c. 12. num. 17. p. 4. tr. 6. res. 36.*

Et in casu quo torquendi sunt, torquere mitius.

NON sufficit ad torquendum reum dictum socij criminis.

117 Inquisitores non possunt reum torquere ex solo dicto socij criminis, nisi aliud indicium, aut præsumptio concurrat: quia ex dictis *supra* ad torturam tunc sufficit vnicus testis, quando est omni exceptione maior qui facit probationem semiplenam: talis autem non est socius criminis. Ita Cantera *qq. crim. c. 2. q. 1. n. 58.* & alij contra Blancum *de indic. ad l. fin. de q. n. 378. & 179.* & alios. *p 4. t. 6. res. 7.*

Nisi concurrant.

118 Quænam verò adminicula sufficiunt ad torquendum, si adsit dictum vnius socij criminis? Peguera *deci. crimin. 5. n. 35.* ait, id in lege non inueniri determinatum, ideo Inquisitorum arbitrio remittit. Sed ad sedandos illorum scrupulos, apponam aliquos casus ex Queuedo *de indic. & tort. p. 2. c. 5. num. 5.* & Sausa *lib. 2. c. 25. num. 24.* in quibus dari potest tortura cum vnius socij dicto. Primus est, quando concurrunt testes de auditu. Secundus, quando concurrit fama. Tertius, quando concurrit fuga. Quartus, si concurrat stricta amicitia nominati cum socio, Quintus, si secreta allocutio & couersatio cum eodem. Maschardus *de prob. conc. 1318. num. 43.* ait, dictum socij facere indicium, si interrogetur à iudice, non autem si spontè proferatur. Contrarium sentit Queuedo *vbi supra num. 17.* nam dictum voluntarium minus corruptum præsumitur. Sed quidquid sit de hoc: nam in nostro Tribunali socij criminis semper habentur in interrogatorio iudicis, & si se diffundunt, id faciunt ex metu censurarum. *P. 4. t. 6. Res. 7. §. Notandum est tamen hic obiter. & Res. 9. §. Notandum.*

Testes de auditu.
Fama.
Fuga.
Stricta amicitia; aut collocutio cum tali socio,
In quibus casibus non oportet quod præcesserit interrogatio iudicis

119 Monticellus

119 Monticellus *in prax.crimin.reg.4.num.46.* ait, non sufficere dictum sociis criminis adminiculatum, nisi accedat mala nominati conuersatio & fama. nam bona fama elidit indicium resultans ex socij dicto. Sed ego id remitto Inquisitorum arbitrio; nam si cum tali dicto concurrerent tot adminicula & præsumptiones, vt superarent bonam famam, nominatus omninò torquendus esset. Ita Farinacius *quæst.34. num.188.* Non nego tamen, personas ingentis famæ & qualitatis torqueri non posse ex dicto vnius socij quantumuis adminiculo, vt si Princeps à subditis denunciatetur, ait Delrius *disqu.magic.append.2.lib.5. qu.6.* aut (addo ipse) denunciaretur persona, quæ in Ciuitate pro Religioso, eximiæ sanctitatis publicè haberetur. Nam merita præcedentis vitæ plurimi facienda sunt ex *l.3.* § *Sed si ex improuiso.* & aliis. Vnde cum his non solum vnius, sed etiam duorum & trium sociorum criminis dictum non sufficeret ad torturam; quod tamen in aliis sufficit, etiamsi nulla adsint indicia, vt docet Palaus *tom.1.tr.4.disp.9.punct.15. §.4.nu.1.* contra Zanardum *p.3.c.94.* imò etiamsi non sint contestes, ex Sousa *Aph.lib.2 c.39.num.55. p.4.t.6.ref.7. §. Notandum est tamen hic, quod, & §. & tandem, & ref.9.*

Et, si adminicula superant bonam famam, hæc non obest.

Quamuis fama ingens elidat dictum etiam duorum & trium sociorum criminis.

Quod in aliis sufficit ad torturam.

120 Sed quid, si socius criminis præter hoc crimen, quod confitetur, patitur alios defectus? vt si est infamis? periurus, &c Respondeo, non posse Inquisitores ex eius dicto quantumuis adminiculato reum torquere. Ita Delrius *lib.5.sect.3.* qui tamen *append.2.qu.17.lib.5.* contrariam sententiam tenendam esse putat, vtpotè Reipublicæ & iustitiæ vtiliorem: nam alioqui numquam inueniretur idoneus, cum malefici & similes plurimis, horrendisque criminibus sint innodati. Sed contraria opinio, quam docuimus, est communis. Et ex ea Farinacius infert, quòd si reus primò examinatus delictum negaret & complices, vel de se confessus delictum, interrogatus de complicibus, illos taceret; si postea iterum de complicibus interrogatus, vel tortus, spontè, aut per torturam, à prima depositione variando, socios nominaret, talis nominatio non faceret indicium ad socios torquendos sufficiens, & hoc ex defectu periurij, nisi cum illius dicto grauia concurrerent adminicula. *p.4.t.6.ref.8.*

Etiam, si nulla adsint indicia.

Et ipsi non sint contestes.

Socius criminis, alias inhabilis non sufficit ad torquēdum complicem.

Corollarium.

121 Vt socij criminis fidem faciant, secundum Delrium *lib.5.sect.3.* & alios torqueri debent. Sed placet opinio Simancæ *tit.53.n.38.* quod sufficiat iuramentum. Et ita, seruatur in Tribunali Inquisitionis Hispanicæ, & teste Ballo *tract.var.lib.quæst.26.n.6.* in magna Regia Curia huius Regni. *p.4.t.6.ref.10.*

Facit tamen fidem absque tortura.

122 Similiter nec torqueri debent testes inhabiles, vt excommunicati, infames, &c. quos dicemus infra *n.204.* in causis fidei admitti posse. Sed indicium faciunt, siue maius, siue minus, spectatis personarum qualitate, & aliis circumstantiis, etiamsi sponte & sine tormento testificentur. Possunt tamen, immò quandoque etiam debent torqueri, quando id DD. Inquisitores iudicauerint expedire. Ita Pegna *p.3. q.46.comm.113.* & alij contra Sanctarellum *de hær.cap.38. dub.vn.n.2.*

Sicut etiam testes inhabiles.

Et ita sine tortura admittuntur testes inhabiles in Inquisitione Hispan. & (teste Riccio *p.2.decis.t.198*) in Curia Archiepiscopali Neapolitana.*p.4.tr.6.res.*11.

Tortus autem ex dicto socij criminis, & negatiuus, super testificantib. aliis duobus potest iterum torqueri.

123 Qui tortus ex dicto socij criminis adminsculato, non confitetur, potest iterum torqueri, si postea alij duo socij criminis de eodem delicto testificentur. Ita Giurba *cons. crim.* 30. *num.*42. Licet alij in homine bonæ famæ & vitæ id procedere negent. *p.4.tr.6.res.7.§. Notandum secundò.*

Dictum lamiarum vulgò (Donne di fora) non sufficit ad torturam.

124 Dictum sagarum & lamiarum, vulgò *Donne di fora*, quòd in suo ipsarum conuentu personam viderint alioqui bonæ famæ, non sufficit ad illam torquendam: quia in testimonio sagarum est peculiaris difficultas, quoniam multoties non corporaliter, sed per dæmonum illusionem alios in suis conuenticulis vident, quomodo videre possunt quascumque personas, etiam sanctas, si in earum personam se alij transformant. Ita Farinacius *de hæret.qu.*185.§ 8.*num.*151.& alij contra Delrium *lib.5.sect.*3. Ideo in casu contingenti DD. Inquisitores consulant Tannerum *tom.3.disp.4.q.5.dub.*2. Palaus *tom.*1. *tr.*4. *disp.*8. *punct.*16. §.5.*num.*2. obseruat, in Tribunali Hispanico ex depositione præcisa complicum, sine indiciis, aliisque adminiculis, reum pro hoc delicto minimè capi. *p.4.tr.6.res.*30.

SOLA fama non sufficit ad torturã.

Nisi sit vehemens.

Seu adminiculata.

125 Fama sola ad torturam non sufficit. nisi persona infamata sit vilis, & fama non sit orta à maleuolis aut leuibus hominibus, sed ab honestis & fide dignis, & tandem per idoneos testes probata sit. Ita Simanca *tit.65.n.*37. nec satis esse, quod testes dicant, hanc esse publicam famam, nisi etiam rationem addant necessariò concludentem. Quidquid autem doceat Caballus *cent.1.cas.84.num.*14. communis opinio tenet, quòd si fama esset vehemens sufficeret ad torturam absque adminiculis. Quænam sit fama vehemens, aliqui relinquunt arbitrio iudicis. Farinacius *q.47.n.*28. aduertit, non esse vehementem, si ortum habeat à personis inhonestis & non fide dignis, nisi numerus testium in probatione famæ hunc defectum suppleat. Deinde non esse vehementem, si nulla appareat causa; etiamsi procedat à mille personis. Sed, cum hæc requisita ad famam vehementem sint adminicula, quæ recensuit Simanca, hæ sententiæ non pugnant: & idem est dicere famam vehementem, ac famam adminiculatam. Multi asserunt, famam habentem ortum ab aliqua verisimili causa & coniectura, sufficere ad torturam, etiamsi testes non sint ita honesti & fide digni. Sed hanc sententiam meritò reprobat Farinacius *ibid.num.*159. Debent enim testes deponentes de fama esse spectatæ vitæ, & omni exceptione maiores, & ad minus duo. Ita Miranda *de ord.iud.tom.2.q.26.art.5.p.4.t.6.res.*13.

Et de ea testentur personæ honestæ, fide dignæ.

Omni exceptione maiores.

Et ad minus duæ.

AN ad torturam sufficiat fuga ante, vel post accusationem?

126 Fuga post commissum delictum antequam accusetur, secundum aliquos, inter quos Miranda *ibid.art.*8. est sufficiens indicium ad torturam; quia facit semiplenam probationem. Sed fuga post accusationem non ita, cum ex alia causa procedere possit. Non desunt tamen, qui dicant, fugam à carcere, etiam attentatam, esse sufficiens indicium ad

ad torturam, dummodo non adsit animus reuertendi. Vide Farinacium *q.30.num.*85.*p.4.tr.6.res.*14.

127 Sola titubatio & mutatio vultus in interrogatione rei, non est indicium sufficiens, vt Inquisitores possint illum torquere, nisi aliqua adminicula concurrant. Ita Menochius *de præsumpt. lib.*1.*q.*89.*num.*71. Variatio seu vacillatio debet etiam adminiculari aliqua coniectura, indicio, seu præsumptione, aliàs non sufficit ad torturam. Ita Zanardus *p.3.c.*93. Idem etiam dic de mendacio, cum Miranda *tom.2.q.26.art.*12. *concl.*1. contra aliquos apud Giurbam *cons.*87. *num.*27. docentes, quod mendacium super facto principali per se solum sufficiat ad torturam. Et contra eundem Giurbam *ibid. num.*26. docentem, quòd plura mendacia ab inuicem adminiculantur pro tortura. *p.4.tr.*8.*res.*15.

An sola titubatio & mutatio vultus in interrogando? An variatio?

Et mendacium?

128 Confessio extraiudicialis sufficit, vt Inquisitores reum torquere possint, quia non est credendum, aliquem sibi falsò crimen imponere. Ita Sylnester V. *Indicium qu.* 2. & alij. Follerius verò 2. *p. practic. num.*204 adducit septemdecim requisita, vt confessio extraiudicialis sufficiat ad torturam. Sed quatuor sunt necessaria. Primum, quod sit verisimilis, & causam præexistentem habeat. Secundum, quod fiat seriò, non iocosè, aut ex iracundia. Tertium, quod sit specialis de loco & tempore, non generalis. Quartum, quod sit probata testimonio duorum. Ita Menochius *de præsumpt. lib.*1 *quæst.*9. *num.*16. Et quoad vltimum Villadiego *polit.c.*3.*num.*317. contra Sousam *lib.2.cap.*21.*n.*10. qui putat sufficere, si probetur testibus singularibus, quod etiam docet Albertinus *de agnosc. quæst.*25. *n.*20. si confessiones extraiudiciales essent plures, vnaquæque singularibus testibus comprobata. Sed quid, si reus confessionem extraiudicialem reuocaret? Adhuc torquendus esset, nisi error probetur. Ita Clarus *q.*21.*n.*31. & Caballus *cent.*1.*cas.*81. contra Menochium *loco cit. num.*25 *p.4.tr.6.res.*12.

SVFFICIT ad torturam confessio extraiudicialis. Verisimilis. Seria. Distincta quoad locum & tempus. Et probata testimonio duorum.

Etiamsi illam reus reuocaret.

129 Quando delictum est vehementer indiciatum, & reus negat, non possunt Inquisitores eum punire aliqua pœna extraordinaria, sed debent torquere, & veritatem elicere, ex *l. edictum ff. de qu.* In Tribunali maximè Inquisitionis: in quo non tam pœna reorum, quàm emendatio intenditur, quæ obtinetur confessa veritate. Ita Sanchez *in opusc. tom.*1. *lib.*5.*c.vn.dub.*12.*n.*4. & alij. Sed Menochius *lib.*1.*q.*92. *n.*3. id remittit prudentiæ Inquisitorum. *p.4.tr.*8.*res.*18.

TORQVERI debet omnino reus vehementer indiciatus, qui negat delictum. Maximè in S.Officio.

130 An debeant admittere appellationem à torturæ sententia; dictum est supra *num.* 35.

131 Si superueniant noua indicia, possunt Inquisitores reum tortum & negatiuam iterum torquere. Ita Simanca *tit.*65. *nu.*75. Sed indicia superuenientia, ex Guayzino *tomo* 2.*lib.*1.*diff.*30.*c.* 23. *num.*8. debent esse talia, vt per se sufficiant ad torturam, & præterea propinqua, non remota. Quamuis Queuedo *p.2.c.*7.*n.*6. putet satis esse indicia remota sufficientia, & Caballus *cent.2.cas.*193.*n.*5. quòd sufficiant plura remota ad leuiter torquendum. Pegna præterea *p.3.comm.*39.*n.*156. requirit, vt indicia superuenientia sint diuersa specie & substantia à primis.

Si superueniant noua indicia, possunt Inquisitores reum semel tortũ & negatiuum secundò torquere.

Sed contra sentit Queuedo *vbi supra. p.4.t.6.res.16.*

Possunt etiamsi in prima tortura confessus, se retractauit.

132 Idem potiori iure dicendum est de reo semel torto & confesso, ac confessionem postea reuocante: posse nimirum secundò torqueri; quia ex illa reuocatione videtur resultare nouum indicium ortum ex torti vacillatione & variatione. Ita Cantera *vbi supra.* qui obseruat, sic obseruari in sacro Tribunali. Et Simanca *tit.65. num.*80. qui declarat Instructionem Hispanam. *anno* 1484. *num.*15. quæ contra videtur *p.4. t.6.res.23.*

Non tamen tertiò.

133 At DD. Inquisitores non debent reum bis tortum & confessum, sed bis etiam confessionem retractantem, tertiò torquere. Nisi priores torturæ leues fuerint, & reus in posteriori confessione alia noua signa confessioni priori addiderit. Ita Cantera *qq.crim. c.2.de prob. per test.q.1.n.67.* Guazzinus *tom 2.lib.1. defens.30.cap.14.nu.6.* & alij multi contra alios multos cum Binsfeldio *comm.de mal.* & *Matth.lib.2. qu.1.concl.14.p.4.t.6.res.24.*

Reus nolens respondere, torqueri potest ad extorquendam responsionem.

134 Inquisitores possunt torquere reum, qui non vult respondere interrogationibus, non ad extorquendam veritatem, cum ad hoc requirantur indicia sufficientia ad torturam, sed ad extorquendam responsionem affirmatiuam, aut negatiuam. Ita Baldus *in l. accusatione, post num.11. C. qui accusare non poss.* cuius opinionem in facti contingentia approbauit Concilium Neapolitanum apud Capycium *decis.*145. Debent tamen in hoc sequi praxim sui Tribunalis. *p. 4. t.6. resol.*34.

Et si est confessus ad extorquendos complices.

135 Reus confessus potest ab Inquisitoribus torqueri ad extorquendos complices, & (vt in iure dicitur) in caput alienum. Multi enim curant plus de complicibus, quàm de seipsis. Ita decreuit Pius V. *die 28. Iulij anno* 1569 & docet contra Rojas *de hæret. part.2.nu.243.* Cantera *cap. 2. de prob. per test. quæst.1. num.52.* qui testatur, ita practicari in supremo Concilio. Neque opus est indiciis, quod habuerit complices criminis, vt docet Lessius *lib.2.cap.29. dub.16.n.152.* & alij quia Pius V. in suo decreto id non requirit. Et hoc etiam seruat Romana & vniuersalis Inquisitio. Ratio est; quia, vt obseruat Locatus *v. Hæreticus, §. hæreticus conuictus*, delictum hæresis est tale, vt communiter cum sociis & complicibus committi soleat. *p.4. t.6.res.27.*

Et si confessus verba hæreticalia vel facta, de quibus non conuincitur, torqueri potest super intentione.

136 Conuinctus, vel confessus de factis hæreticalibus, si neget intentionem, torquendus est super intentione secundum Canteram *qq. crim.rubr.de hær.cap.1.dub.6.num.69.* Sed Rojas *de hær. p.1.nu.276.* & *à num.573.* putat, tradi debere Curiæ sæculari. Si verò conuictus vel confessus sit de verbis hæreticalibus, & neget intentionem, conueniunt, torquendum esse super intentione. Mihi opinio Canteræ admittenda videtur, quando reus vltra confessionem, non conuincitur de delicto. Nam si fateatur, & conuictus sit, quamuis neget intentionem, tradendus est Curiæ sæculari: aliàs omnes subterfugerent, & se excusarent. Et sic obseruatur in Inquisitione Hispanica, vt testatur

Sesse

Sesse *in dec.Reg: Arag.tom.4. dec.441. num.3.p.4.tr.7.res.34.*

137 Retinentes & legentes libros hæreticorum, Necromanticorum pentacula, &c. torqueri posse super intentione & complicibus, ait Genuensis *in pr.Archiep.cap.68.n.12.p.tr.7.res.6.* Sicut legentes & detinentes libros hæreticorum, secūdum Genuensem.

138 Cæterum persona valetudinaria torqueri non potest, Vnde Inquisitores non debent in primis torquere laborantes morbo Gallico, brachio debilitato, patientes crudationem venæ, vel difficultatem anhelitus. Ità Landerchius *cons.184.* Circa quartanarios, consulant medicos. *p.4.tr.6.res.29.§.& tandem.* NON possunt torqueri laborantes morbo Gallico, brachio debilitato, crudatione venæ, difficili anhelitu.

139 Item nec mulierem grauidam, etiam terrendo. Ità Pegna *part.3.comm.39.* Quamuis Zanardus *par.3. cap.88.* dicat, terreri posse. *Ibid.§. Dicendum est.* Nec etiam puerperam ante quadraginta dies. Vnde si infra hunc terminum tota confitetur, non ei confessio præiudicaret. Ità Baiardus *add.ad Clarum quæst.64.num.67.* Quamuis Gomez *tom.3.var.c.13. num.3.* remittat hunc terminum arbitrio iudicis. *Ibid.* Non mulier prægnans. Aut puerpera ante 40. dies.

140 Rursus torquere non possunt minores 14. annis. Ità Delrius *lib.4.sect.9* contra Villadiego *pol.1.3.n.322.* Possunt tamen tales terrere ducendo sub equuleo absque ligatura. Ità Miranda *Ibid.* initio. Non minores 14. annis.

141 Et tandem non possunt torquere senes. Sed senectus non est annorum numero computanda (vt docet Villagut *prax. crim. tit.5. cap.21. num.12.* requirens annos 60.) sed valetudine, robore, qualitate delicti & delinquentis Inquisitorum arbitrio. Quando verò torqueri non possunt, posse terreri ait Caualcanus *par.3. num.126. Ibid. §.Nota etiam.* Aut senes.

142 Inquisitores reum torquentes ex opinione probabili quod possint, relicta probabiliori, secundum Delrium *lib.5. app.2.q.1.* & Sancium *disp.44.c.72.* non possunt à suis Visitatoribus puniri; quia rationabiliter ac prudenter agunt, nec vllam culpam committunt. *p.4. tract.6.res.34.* QVOTIES Inquisitores reum torquent ex opinione probabili, non possunt puniri.

INQVISITORVM IVRISDICTIO
Quoad pœnas.

143 POenas hæreticorum formalium inuenies V *Hæreticorum pœnæ*, Circa pœnam abiurationis, vide V. *Abiurare.*

144 Abiurantes in Tribunali S. Inquisitionis de leui, secundum Zanardum *p.3.cap.134.* non possunt puniri pœnis grauibus, vt triremium, fustigationis, &c. Sed pœnis pecuniariis vel carceris per aliquot menses, vel alterius publicæ pœnitentiæ non multum grauis. Sed praxis Inquisitionis Hispanicæ est in contrarium: nam ex dicendis, solicitantes in confessione aliquando damnantur ad triremes, sicut qui duas vxores ducunt; & tamen vtriquæ abiurant solum de leui. Ideo Palaus *in summ.tom.1. tract.4 disp.7. punct.1. num.9.* qualitatem ABIVRANTES de leui in Inquisitione Hispanica puniri possunt pœnis grauibus.

tem pœnæ remittit Inquisitorum arbitrio, pensata, qualitate personæ & delicti *p.4 tr.7.res.1.*

PRO hæretico puniri non potest negans propositionem Theologicam, quæ euidenter infertur ex fide; Nisi sit pertinax.

145 Negantem propositionem Theologicam, quæ euidenter infertur ex propositione de fide, non possunt punire tamquam hæreticum; quia talis non est hæreticus, sed præsumitur. Ità Villalobos *tom.2. tr.1. diff 10.n 6.* contra Canum *de loc.theol.lib.12.cap.9.* Nisi in illa negatione perstiterit; nam tunc erit puniendus tamquam hæreticus negans principium reuelatum. Ità Sanchez *in sum. tom.1. lib.2. cap.8.num.12. p.4.tr.7.res.79.*

IVDÆI & alij infideles delinquentes vt suprà, puniũtur pœna arbitraria pro qualitate delicti. Vsque ad mortem.

146 Iudæos, Mauros, & alios Infideles in casibus recensitis supra *num.103.* possunt Inquisitores ex Sousa *lib.1.cap.37.num 29.* punire pœna arbitraria, maiori vel minori pro qualitate delicti, videlicet pœna priuationis conuersationis cum Christianis, pecuniaria, carceris, verberum, triremium, etiam in perpetuum; tradi præterea possunt Curiæ sæculari; ac vltimo supplicio puniri, ex const. Greg. XIII. Nam quoties pœna remittitur arbitrio iudicantis, extendi potest vsque ad mortem, vt ait Pegna *p.2. comm.69. p.4. tr.7. res.2. §. Sed deueniendo.*

Sicut etiam Apostatæ à fide, vulgò (Renegati.)

147 Apostatas, vulgò *Renegati*, punire etiam possunt pœna arbitraria, pecuniæ, triremium, fustigationum &c. Et si abiurant de formali, pœnis hæreticorum. Ita Lorca *in 2.2.q 12. art.1.disp.50.n.3.* In sacro Tribunali huius Regni Mauri facti Christiani, qui postea cum aliis Mauris ad terras Turcarum fugiunt, torquentur super intentione, & si negent apostasiam, adhuc ad triremes per triennium damnantur. *p.4. tr.7.res.3.§.Et tandem, & §.Nota tandem.*

Quid si exterius solum ex metu fidem abnegauerint mente verò retineant? Distinguendũ est.

148 De captis à Saracenis docet Rojas *de haret. p. 1. num. 108.* quod si metu mortis vel tormentorum fidem abnegauerint, sed nihilominus mente retineant, non sunt hæretici, nec reconciliandi, sed in loco Religioso reponendi sunt, & in fide instruendi, maximè si capti fuerint minores natu. Sed optimè docet Ricciullus *tract.de iur. person.lib.6.cap.5 num.7.* hoc procedere, si tales cessante metu, doluerint & pœnitentiam egerint: minimè verò, si metu cessante, adhuc in negatione fidei perseuerauerint; aut si personæ graues sint, vt Prælati, Monachi, Theologi, aut similes, & metus non fuerit mortis aut tormentorum, sed exilij, carceris, fustigationis, vel alterius generis non cadentis in virum constantem. Nam in his casibus essent vehementer suspecti: nec enim videtur animus: & alioqui omnes possent talem metum adducere. Si verò negatio fiat à personis infimæ conditionis, & non bene fidei causam callentibus, adhuc oritur suspicio leuis. Ad hoc ergo vt metus excuset in aliquo casu, debet in iudicio probari *p.4.tr.7. res.3.à § Non desinam.*

CONFESSVS & conuictus de factis, aut verbis hæreticalibus tradi debet Curiæ sæculari, etiamsi neges intentionem.

149 Posse Inquisitores punire vt hæreticum eum, qui confessus, vel conuictus, dicat se actus hæreticales fecisse, se neget intentionem, docet Rojas *de har.p.1.num.266.& à num.573.* Sed Cantera *rub.de har. cap.1.dub.6. num.69.* putat, torquendum esse super intentione, quod etiam

etiam docet Decianus *lib.5. cap. 36. num.19.* si agatur non de factis, sed de verbis hæreticalibus. Sed ego puto, quod si quis fateatur, & simul etiam conuictus sit, se actus hæreticales exercuisse, aut verba hæreticalia protulisse, dandus esset brachio sæculari: alioqui omnes hoc subterfugium inuenirent. Secus, si essent tantùm confessi, vel tantùm conuicti. *p.4.tr.7.res.34.*

150 Conspurcantes sacras imagines, debent Inquisitores ex Simanca *tit.7.num.20* puniri interdum dura & vltrice sententia, quemadmodum Gregorius X. in Conc. Lugd. constituit: interdum pœnitentia publica, vel ieiuniis, eleemosynis & orationibus, mulcta pecuniaria, aut fustigatione. Quod si comprehendantur errore intellectus id fecisse, plectendos esse instar hæreticorum, aut suspectorum, primò tortura aut abiuratione, mox tradendo Curiæ sæculari. Ex Genuense *cap.18. num.12* puniri debent fustigatione, triremibus, carcere, infamia, exilio, &c. Aduertit Sousa *lib.1 cap.42.num.16.* quod si hoc delictum sit publicum, siue animum hæreticalem fateatur, siue non, tradi debet Curiæ sæculari vltimo supplitio puniendus, ob facti qualitatem. Et si fateatur, & misericordiam petat, adhuc mori debere; quoniam tantum scelus non potest manere impunitum, & de rei conuersione semper timeri potest. *p.4.tr.6.res.9.*

> At qualiter puniri debent conspurcantes & percutientes sacras Imagines.
>
> Maximè si delictũ sit publicum?

151 Blasphæmi hæreticales & graues, si sint viles, secundùm Salzedum *in add.ad Diaz.cap.110.litt.A.* flagellis cæduntur cum publica pœnitentia, in publico spectaculo, lingua ferro, vel ligno comprehensa, atque triremes mittuntur. Si sint nobiles, pœna pecuniaria mulctantur, & ad tempus in Monasterium recluduntur. In blasphæmiis leuioribus condemnari solent, vt in die festo in Ecclesia, dum diuina celebrantur, stent nudo capite sine chlamyde, nudis pedibus sine veste succincti, dextera facem ferentes, & Sacris peractis sententiam publicè audiant, ieiunia, precationes, pecuniariam mulctam. Ità Salzedus & Simanca *tit.18.n.10.& 11.* qui addit, quod post flagella in exilium mittuntur. Sed in nostro Tribunali Hispanico magis frequens est pœna triremium. Vide Rojas *de hæret.p.2.num 176.* Qui autem ira magna, vel alia vehementi passione bis, aut ter blasphæmaret, & sedata passione dolorem ostenderet, salutaribus pœnitentiis plecti deberet, habita ratione loci, personæ, blasphæmiæ. Ità Zanardus *par.3.c.134.* contra Comitolum *res.mor.lib.4.qu.9.cap 3.* qui existimat absolutè remittendum esse. Qui verò ioco, aut linguæ vitio verba hæresim sapientia proferret, iam dictum est pœna ordinaria plectendum esse; nam ad blasphæmum pertinet probare, se ioci causa ea verba dixisse. Ita Pegna *par.3. comm.17 p.4.tr.7 res.8.*

> NOBILES hæreticaliter blasphæmantes pecunia mulctantur, & in monasterium recluduntur.
>
> Ignobiles, fustigãtur & lingua cõprehensa ad spectaculum ducti ad triremes mittũtur.
>
> Secus si blasphæmiæ sint leues.
>
> Ortæ ex vehementi aliqua passione.
>
> Nec frequentes.

152 Retinentes & legentes libros hæreticorum, puniendos esse tanquam hæreticos, docet Carrerus *tr.de hær.n.125.* Sed rectè id negat Torreblanca *de Mag.lib.3. cap.15.n.31.* Sicut enim tantum de hæresi suspecti, leuiter, aut vehementer iuxtà personam & librorum qualitatem, quo pacto leuiter, aut grauiter puniri debent. Pegna *p.2. comm.3.*

> LIBROS hæreticorum legentes & retinentes puniuntur iuxta qualitatẽ personarum & librorum.

ait, se talibus ieiunia, orationes & peregrinationes imponi vidisse. Potest tamen casus contingere, vt ex circumstantiis delicti & qualitate personæ, tales grauioribus pœnis plectendi sint. *p.4.tr.7.res.6.*

Sicut etiam Iudæi imprimentes Talmudi, libros cabalisticos, puniri debent Inquisitorum arbitrio.

Confiscatione librorum, & aliis grauioribus.

153 Iudæi & alij infideles commorantes in terris Christianorum, libros & codices Talmudicos, cabalisticos & alios nefarios audentes habere, legere, scribere, vel exemplare aduehere, donare, commutare, aut aliàs quomodolibet distrahere & alienare, puniendi sunt Inquisitorum arbitrio pœna amissionis librorum, Fisco applicandorum, aliisque grauioribus & corporalibus. Ità Sousa *lib.1.cap.21.num.52.* ex const. Clem. VIII. Qui idem docet de Typographis, & Bibliopolis. *Ibid. §.Notandum est.*

HÆRETICORUM fautores, receptatores, &c. puniuntur, præter alias multas pœnas.
Pœna pecuniaria.
Exilio.
Fustigatione.
Et aliis arbitrio Inquisitorum.
Etiam confiscatione bonorum.
Etiam si sint eorũ consanguinei vel amici, sed mitius pro gradu consanguinitatis & amicitiæ.

Et vt plurimum exilio.
Aut pœna pecuniaria.

154 Hæreticorum fautores, defensores, & receptatores, præter pœnas recensitas à Pontifice in C. *excommunicamus. §. credentes, de hæres.* quas non incurrunt, nisi per annum in excommunicatione insorduerint: vt notat Palaus *in sum.tom.1.tr.4.disp.3.punct.6 n.4.* & præter illas, quas enumerat Sanctarellus *tr.de hær.q.182.* puniri possunt arbitrio Inquisitorum, pœnis pecuniariis, exilo, fustigatione, triremibus, aliisque corporalibus pœnis pro qualitate delicti, &, si opus fuerit, etiam confiscatione bonorum, stante const. Pij V. *si de protegendis.* Ita Palaus *ibid.* Quibus quidem pœnis habentibus latitudinem mulctandi sunt etiam consanguinei & amici hæreticorum, si eis fauerint, &c. sed mitiùs, vel acriùs pro maiori vel minori sanguinis coniunctione & amicitia. Quod procedit etiam in dubio, an tales faueant hæretico consanguineo, vel amico propter consanguinitatem & amicitiam, vel ob crimen hæresis. Nam id præsumi debet, quod excusat à culpa. Ita Palaus *ibid punct.5.n.13* Hi ergo puniuntur exilio, vel pœna pecuniaria. Maximè si sint bonæ vitæ. Ex quibus infertur cum Lorca *in 2.2.q.11.a.4. disp.48.nu.6.* contra Suarez *de fide disp.24.sect.1.n.9.* quòd tales non incurrunt excommunicationem latam in Bulla Cœnæ contra fautores & receptatores hæreticorum; quia ad hanc incurrendam requiritur intentio formalis fauendi hæretico vt hæretico. c. *accusatus §. Sacerdotes, de hæret. in 6. p.4 tr.7.res.21 §. Hoc supposito,* prope finem.

Qui verò faueret hæretico ratione hæresis, incurreret, etiamsi effectus fautoriæ frustraretur.

155 Sed quid, si effectus fautoriæ non sequatur? verbi gr. quis hæreticum domi recepit, vt ab Inquisitoribus liberaret; sed hoc non obstante, Inquisitores ibi inuenerunt. Subiiciturnè is supradictis pœnis? Negatiuè respondet Bonacina *tom.3. in Bull. Cœnæ disp.1. quæst.2. punct.3. num.3.* Primò, quia mandans percuti Clericum, si percussio non sequitur, non incurrit excommunicationem. Secundò, quia quando aliquis effectus prohibetur sub excommunicatione, & minus principaliter prohibetur mandatum, vel consilium &c. si effectus non sequitur, à consulente, mandante, &c. excommunicatio non incurritur. Tertiò quia fauor hæreticis prohibetur, nè in hæresi foueantur, ergo dum quis fouere non potuit, non erit puniendus vt fautor. Sed affirmatiuè respondendum est cum Suarez *de fide disp.24.sect.1.n.14.* Tum, quia supradicta opinio in particulari practicari non potest: nam, qui non denunciat

denuntiat hæreticum, cùm tenetur, etiam si alius denunciet, atque adeo effectus fautoriæ non sequatur, incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ. Tum etiam, quia fauor hæretico prohibetur, ne hæresis commissa habeat firmitatem, qui effectus semper obtinetur, saltem pro aliquo tempore; ergo &c. Primum argumentum Bonacinæ procedit in casu, quod mandatum ordinatur ad executionem eiusdem delicti, v.g. ad percussionem Clerici; at in casu nostro non procedit, cum fauor prohibeatur in ordine ad tuitionem hæretici, non verò ad hæresim patrandam. Et ratio est, quia in hoc casu delictum semper est consummatum in suo genere. Secundum item non habet locum in casu hæresis; quia Bulla Cœnę & alia iura æquè excommunicationem iniungunt hæreticis, eorumque fautoribus &c. Ad tertium responsio patet ex nostro argumento secundo. *Ibid. §. Sed in fine.*

156 De non reuelantibus hæreticos videtur dicendum cum Deciano *lib. 5. cap. 51. num. 25.* quòd puniri debeant tamquam hæreticorum fautores nam tales ex Castro *de iust. hæret. punit. lib. 2. cap. 23.* sunt vehementer suspecti de hæresi. Sed Sanctarellus *de hæret. cap. 9. dub. vn. num. 19* & alij id negant, si aliæ circumstantiæ non concurrunt. Sed puniendos esse arbitrio DD. Inquisitorum tamquam eorum mandatis inobedientes. Vnde puto cum Rojas *singul. 3. num. 18.* tales nec leuiter suspectos esse de hæresi. Id verò limita in personis, quæ ex officio vel speciali præcepto denuntiare tenentur, vt fiscus, familiares, &c. qui non denunciantes hæreticos, puniendi sunt vt hæreticorum fautores, vt docet Sousa *in Bull. Cœn. cap. 2. disp. 11. num. 6.* & alij. *Ibid. §. Et tandem.*

NON reuelantes hæreticos non puniuntur vt fautores hæreticorum.

Nisi ad hoc ex officio teneantur.

Nãtunc puniuntur vt illorũ fautores.

157 Vt fautores etiam hæreticorum punire possunt Inquisitores sæculares Iudices & Magistratus, in omnibus illis casibus, quos enumerauimus supra *num. 94.* Sed Farinacius *de hæret. qu. 182. num. 80.* eos à talibus pœnis excusat, si non in contemptum & odium S. Officij talia perpetrarent, sed ex alia causa, vt de fauoribus hæreticorum diximus. Et hoc ex verbis ipsius Bullæ ibi, *Nemo autem expurgationem habere &c.* At Scortia *epit. 106. theor. 278.* non excusat. Bullamque ait illos excipere, qui datis probationibus docerent, se minimè S. Officium violasse: non autem eos, qui se violasse probarent, non ex odio &c. Esse etiam de hæresi suspectos, Officium S. Inquisitionis, quacumque ex causa impedientes, docet Sousa *lib. 1. cap. 28. num. 17.* contra Sanctarellum *de hæret. cap. 41. dub. 3. n. 5. P. 4. T. Ref. 13. & T. 8. Ref. 26. 65. & 104.*

Sicut puniũtur sæculares iudices, & Magistratus.

158 Vt fautores hæreticorum, etiam puniendi sunt, auxilium præstare requisiti ad hæreticos capiendos &c. & repugnantes. *Par. 4. Tr. 8. Ref. 65.* Et quamuis multi Doctores apud Palaum *to. 2. tract. 4. disp. 3. punct. 5. nu. 7.* excusent à fautoria persona priuatas & requisitas ex solo peculiari præcepto & non ratione officij, vt Farinacius *de hær. qu. 182 §. 2. n. 36.* Nihilominus contrarium dicendum est cum Sousa *Alph. lib. 1. cap. 24. nu. 6. 7. 8.* omnes personas etiam priuatas, omittentes præstare auxilium,

Item requisiti ad præstandũ auxiliũ contra hæreticos, & recusantes.

Etiam si sint personæ priuatæ.

auxilium, dum possunt, testimonium contra hæreticos ferre, veritatem manifestare nolentes, cum ab Inquisitoribus requiruntur, fautoriam incurrere. De Magistratibus auxilium negantibus habetur in cap. *vt officium. §. denique, de haret. in 6.* & in cap. *ad abolendum, §. penult.* & in cap. *excommunicamus. §. moueantur de haret. P. 4. T. 7. Res. 21. à §. Et tandem.*

Item transferentes arma, equos, &c. in terras infidelium, animo eos iuuandi contra Christianos.

159 Transferentes arma, equos &c. in terras Infidelium, animo ipsos adiuuandi in bello contra Christianos, possunt Inquisitores iuxtà gradum suspicionis torquere, & tamquam fautores hæreticorum punire. Si verò hæc faciant lucrandi causa, & viles sunt, fustibus cæduntur, sin minus, exilio, pecunia in ea quantitate, qua equi & arama valebant mulctantur, si verò transportata fuerint, pœna pecuniaria duplicatur. Ità testatur Bobadilla *polit. to. 1. lib. 2. c. 17. n. 69. t. 4. t. Res. 19.*

POENÆ Schismaticorum multæ referuntur.

160 Schismaticos ait Palaus *tom. 1. tract. 6. disp. 4. punct. 6. num.* 20. puniri posse pœna pecuniaria, exilio, carcere, triremibus, & si pertinaces sint, tradi Curiæ sæculari. Sanchez autem *in sum. tom. 1. lib. 2. cap. 36. à num* 10. pœna amissionis iurisdictionis, excommunicationis latæ sententiæ, inhabilitatis ad beneficia Ecclesiastica acquirenda, etiam post schismatis pœnitentiam, & priuationis ipso iure beneficiorum ante schisma adeptorum. Vide alia pœna in const. Pauli IV. *edita ann.* 1559. Non sunt tamen irregulares ex cap. *quia diligentia, de elec.* vt vult Pegna *p. 2. comm.* 73. Nam ibi solum habetur, esse inhabiles ad beneficia. Ità Suarez *de cens. dis. 43. sect. 3. nu. 7.* Essent tamen irregulares irregularitate generali, si crimen esset notorium, dignumque depositione, quæ cessat, ablata infamia per contrariam pœnitentiam. Sayrus *de cens. lib. 7 cap. 12. num. 16. v. 3.* Porrò schisma tribus ferè modis committi potest, vt optimè obseruat Lorca *in 2. 2 q. 40. art. 1. sect. 3. disp. 48. num. 7.*

Non tamen irregularitas.

Primò per separationem à membris & non à capite, vt si in spiritualibus Hispani nollent communicare cum Italis. Et de hac non fit mentio in iure, quia nunquam solet accidere. Secundò recedendo simul à membris & capite, nimirum Romano Pontifice. Tertiò, recedendo solùm à Romano Pontifice, qui quidem recessus tripliciter contingere etiam potest. Primò negando obedientiam vero Pontifici. Secundò instituendo & sequendo pseudo Pontificem. Tertiò exercendo actus Pontificiæ potestatis sine auctoritate Pontificis. Et hi modi ferè omnes in diuersis Canonibus tamquam schismata reprobantur, vt in Bulla Cœnæ, in c. *licèt de elect.* in c. *nec licuit, dist.* 17. &c. *de Liguribus* 24. *q.* Illud hic nota cum Coninch *in 2. 2. disp. 30. dub. 5. n.* 48. non sufficere ad schisma, quod quis in re aliqua nolit obedire Pontifici, quia ipsi videtur difficilis; aut contra suum honorem commoditatem &c. aut quia putat sibi Summum Pontificem id non posse præcipere, dum eum Ecclesiæ caput agnoscit: sed requiri inobedientiam coniunctam cum quadam rebellione, quia quis velit se subtrahere omninò à subiectione eius, quem certò nouit esse Pontificem, aut de quo nulla ratione dubitat probabiliter, an sit verus Pontifex. Si verò nollet subiici, quia dubitaret an

Vide schismatis species.

verè,

verè, aut validè esset à Cardinalibus electus, non esset schismaticus. *P.4.T.7.Res.29.*

161 Pœnas Sortilegorum, Magorum &c. ait Pegna *p. 2. commen.67.* esse anathema, dignitatum suspensionem. verbera, exilium, carceres, monasteria, aliaque supplicia, spectata personarum qualitate, infami mitra ad spectaculum productio, aut scalis alligatio cum vituperatione propè Ecclesiæ fores. Sed hodie laici ignobiles vt plurimum traduntur triremibus, vt docet Genuensis *in pr. Archiep.cap.68.n.8.* Sousa *Aph. lib.1. c.58.à.n.10.ad 17.* inter multos casus obserua, quod Sacerdos celebrans Missam super calamita, pasta, aut similibus rebus aptis ad sortilegia peragenda, aut qui vasibus, aut vestibus sacris &c. in sortilegiis abutitur, vel in celebratione Sacrorum nefandas & turpes preces porrigit, deponitur, priuatur beneficiis, & in carcerem detruditur. Si verò celebrat pro viuis. vt moriantur, à Sacerdotio priuatur, & perpetuo exilio relegatur, vnà cum eo, qui hoc consuluit, aut mandauit. Nouissimè autem Gregorius XV. *in Bulla edita 20. Martij 1623.* mandauit, vt constito, quod aliquis pactum cum diabolo iniuerit, & à fide apostatando, maleficiis siue sortilegiis vnam, aut plures personas mori fecerit, etiam pro primo lapsu Curiæ sæculari tradatur, debitis pœnis puniendus. Si verò aliquis ex tali pacto infirmitatem, diuortia, impotentiam generandi, siue animalibus, frugibus vel aliis fructibus notabile damnum intulerit, muris claudatur, siue carceribus in S.Officio Inquisitionis mancipetur. Et tandem, qui vteretur in sortilegiis SS.Eucharistiæ Sacramento, tradendus esset Curiæ sæculari, ex ordinatione S. Officij. vt tradit Moura *de incant opusc.1.sect.3.c.5.nu.29.* & alij. Quæ omnia procedunt etiam de Magis: nam si inueniuntur cum errore in intellectu, puniuntur vt hæretici formales; secus verò puniuntur supra dictis pœnis pro qualitate personarum & circumstantiis delictorum *P.4. T.7. Res. 10. à §. Verum.*

POENÆ sortilegorum. Magorum. &c Anathema. Suspensio. Verbera. Exilium. Carceres. Monasteria, Et aliæ.

Et si mors aliorum contingat. vltimũ supplicium.

Sicut si in sortillegiis Sacratissima Hostia adhiberetur.

162 Lamiæ vulgò *donne di fora* non traduntur Curiæ sæculari ob cædes infantium, sed puniuntur pœnis apostatarum à fide. Ità Pegna *in an not.ad Amb.ne Vign.* contra ipsum *q.de strigib. art.2. §.si verò dicunt.* Si verò à Iudice sæculari præuentæ fuerint & Inquisitoribus consignatæ, expedita hæresis ausa, S.Officium debet ac solet eas remittere eidem iudici, & de hoc extat particularis constitutio Pij V. Ita etiam Pegna *vbi supra & in Paralip.ad tr.de strig. Bern. Com.* Vbi meritò, addit, quòd aliquando ob infanticidiorum frequentiam, & alias circunstantias aggrauãtes, facta abiuratione, de mandato Pontificis iudici sæculari traduntur, qui processum de nouo formans, eas puniat de homicidiis secundùm leges. Quod si se spontè præsentent, etiam si à fide aberrassent, & ex animo apostatassent, admittuntur ad reconciliationem, nec eorum bona confiscantur, nec habitus pœnitentiæ illis imponitur. Et si post abiurationem relabuntur, in Inquisitione Hispanica admittuntur ad reconciliationem bis & ter, teste Palao *tom. 1. tract.4. disp.8. punct.16.§.5.nu.3. p.4 t.8.Res.118.*

Quid de lamiis vulgo (Donne di fora) infanticidis.

Et quid de Astrologis iudiciariis?

163 Quoad Astrologos iudicarios aliquid euenturum affirmantes de futuris contingentibus à libera hominum voluntate pendentibus, etiamsi id se non certò affirmare asserant, Canonicis pœnis & aliis Inquisitorum arbitrio puniri, docet Sousa *Alph. lib.* 1. *c.*48. *n.*15. ex const Sixt. V. Et sic in Hispania Clericum, qui prædixit tempus, genus & modum mortis Henrici IV. Francorum Regis vt postea contingit; suspensum fuisse ab ordinibus, & beneficij priuatum, & à tota Hispania relegatum. *P.*4.*T.*7.*R.*17.*§.Quibus.*

NON Sacerdotes audientes Confessionem, de iure tradi debent Curiæ sæculari.
Sed in Hispania, si sunt viles, fustigantur, & ad triremes mittuntur.
Si vero honesti mittuntur statim ad triremes.
Et si non possunt, exulant.
Suspenduntur etiã ab Ordinibus pro tempore exilij.
Et hæc pœna crescit, & descrescit pro circumstantiarum grauitate, aut leuitate.

164 Laici & Ecclesiastici non Sacerdotes audientes Confessionem, ex const. Pauli IV. Greg. XIII. Sixti V. & Clem. VIII. etiam si sint verè pænitentes, traduntur Curiæ sæculari. De quo prodiit nouissimè Bulla Vrbani VIII. id extendens etiam ad minores 25. annis. Sed hæc pæna in Inquisitione Hispanica non est amplius in vsu. Sed, vt obseruat Sousa *Aphor. lib* 1. *cap.* 33. si talis sit laicus & persona vilis, fustibus cæditur, & ad triremes mittitur, aliæque pænæ spirituales superadduntur. Si verò fuerit persona honesta & religiosa, damnatur ad triremes. Si mitti non potest ratione qualitatis, mittitur in exilium, & si in aliquo Ordine fuerit, ab eo suspenditur toto exilij tempore. Quod si delictum aliquas circumstantias habeat aggrauantes, aliæ pænæ iuxta grauaminis qualitatem adduntur. Sicut, ait Palaus *punct.* 26 *§.*9. si circumstantiæ minuentes accedant, pæna supradicta minuitur. Aduerte hic primo, quòd in supradictis decretis non comprehenditur simplex Sacerdos, vel etiam approbatus, sed suspensus ab audiendis confessionibus, si confessionem audiat & absolutionem impendat. Ita Sousa *opusc. de solic. tract.* 1. *c.* 9. *n.* 5. *& aph. lib.* 1. *c.* 33. *num.* 3. Qui notat secundò, ad violationem dictorum decretorum sufficere, audire confessionem quamuis absolutio ex aliqua causa non impendatur. sufficere etiam solam confessionem generalem audire, quamuis talis mitius puniri deberet. Specialem verò confessionem semel audire, vel vnum solum peccatum, sufficere ad pænam ordinariam. Nota tandem, quod Religiosi & Sacris Ordinibus initiati neque in hoc, neque in aliis delictis fustigantur. *P.*4. *T.*7. *Res.*11.

Iisdem pœnis plectuntur non sacerdotes celebrantes.

165 Iisdem ferè pænis in Inquisitione Hispanica puniuntur & Sousa *ibid. c.* 2. *n.* 12 laici & non Sacerdotes Missam celebrantes. Nec Curiæ sæculari traduntur, non obstantibus constitutionibus Gregorij XIII. Clem. VIII. & nouissimè Vrbani VIII. Porrò dictas constitutiones violat, qui semel Missam celebrat, aut celebrare incipit, quamuis non perficiat, nec verba consecrationis proferat. Non tamen, si vestibus sacris induitur celebrare intendens, & postea non celebrat. Ita Sousa *ibid. P.*4. *T.*7. *Res* 12.

Bis coniugati, si viles sunt, vapulant, & ad triremes mittũtur? Si honestiores, exulant, & aliis pœnis spiritualibus castigãtur

166 Contrahentes binas nuptias, si sunt viles, fustigantur, & per quinquennium ad triremes mittuntur. Honestiores verò & mulieres per idem tempus relegantur, aliis pænis spiritualibus impositis. Ita Sousa *Aphor. lib.* 1. *cap.* 35. *num.* 20. & Castrus *tom.* 1. *tract.* 4 *disp.* 8. *punct.* 16. *§.* 8. *num.* 2. qui addit, nobiles vltra exilium plecti posse pæna pecuniaria.

Et

Et Moura obseruat, iisdem pœnis puniri consulentes, vt quis binas nuptias contrahat. Aduerte hic, quod si adsit aliqua præsumptio in fauorem rei, nempe quia per longam absentiam coniugis, dicebant defunctam esse, loco fustigationis & triremium damnandus est ad exilium & pœnam pecuniariam. Quod etiam seruandum esse ait Castrus, si quis post duas vxores assumptas ad Tribunal seipsum deferret, antequam ab alio denunciaretur; addens, interim non in carceribus secretis, sed in peculiari domo seruandum esse. Sed quid, si quis habens viuam vxorem, deueniat ad actum proximum contrahendi cum alia, v. g. faciendo contractum dotis, denunciationis in Ecclesia &c? Romæ in sacra Congregatione S. Officij punitur pœna exilij, carceris, vel aliis arbitrariis, vbi prius super intentione tortus fuerit. Sed in Inquisitione Hispanica, in qua contra polygamos mitiùs proceditur, & delictum consummatum supra dictis pœnis punitur, in attentato Inquisitores consulant supremum Senatum. *P.* 4. *T.* 7. *Ref.* 4.

Quid si adsit aliqua præsumptio de morte coniugis.

Quid si ipsum deferr.

Quid si viuente vxore, deuenit ad contractum dotis cum illa, &c.

167 Iisdem ferè pœnis punirem Religiosum professum, vel qui emisit vota biennij in Societate Iesu, Matrimonium contrahentem. Sic de Inquisitione Hispanica obseruat Palaus *to.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *punct.* 16 §. 8. *n.* 4. Idem dic de coniugato in Religione profitente, vel sacros Ordines assumente absque licentia coniugis manentis in sæculo. Vide Canteram *c.* 1. *de hær. nu.* 71 Vnde vtrumque damnarem per quinquennium ad triremes. Nisi qualitas personæ, vel aliæ circunstantiæ concurrerent, vt necesse foret reum torquere, & pœnam trimium augere, vt si esset de prouincia infecta hæresis Lutheranæ *p.* 4. *t.* 7. *res.* 5. *&* 4. §. *fin.*

Iisdem pœnis plectitur Religiosus professus Matrimonium contrahens.

Aut coniugatus in Religione profitens.

168 Confessarij sollicitantes puniuntur suspensione ab executione Ordinum, priuatione beneficiorum & officiorum quorumcumque ac inhabilitate perpetua ad illa, priuatione vocis actiuæ & passiuæ: & si solicitator Religiosus sit, exilio, triremibus, carceratione, etiam perpetua, aliisve pœnis pro qualitate delicti, etiam traditione Curiæ sæculari. Ita Pontifex Gregorius XIII. in sua constitutione. Alij alias enumerant pœnas. Palaus *disp.* 9. *punct.* 11. *n.* 2. quoad Religiosos, ait præter priuationem vocis actiuæ & passiuæ, præcipi solere, vt in Clero & refectorio vltimam sedem habeant, & latam sententiam iterum per Secretarium in suo Conuentu, præsentibus omnibus Religiosis audiant; Quod si solicitatio ad plures personas se extendit, & cum illis turpitudines graues quis commisit, ab omnibus Religiosis post lectam sententiam flagellatur. Vltra quas, vt supra diximus ex Bulla Gregorij, damnari debet sollicitans ad triremes per septennium, maximè si virorum solicitatio fuit, & ita in Regno Ciciliæ practicatur, quando Confessarius plures solicitauit, maximè si solicitatio habuit effectum. Id ipsum generaliter seruari in Inquisitione Romana, testatur Bariola *tract. de Confes. solicit.* Et hanc sententiam docent Freytas *add. ad Acug. q.* 24. *n.* 115. Cantera *qq. crimin. c.* 1. *de hæret. n.* 65. & alij. Dubium remanet quoad priuationem Confessariorum à

Confessarij sollicitantes suspendũtur ab Ordinibus, & beneficiis & aliis pœnis plectuntur.

Pro qualitate delicti.

Vt triremibus.

E: priuatione Confessionis in perpetuum etiam quoad viros.

Confessione, an possit esse ad tempus, & pro solis mulieribus. Nam Riccius *part. 3. collat.* 594. testatur Neapoli Parochum solicitantem suspensum fuisse à cura animarum per annum. Et Palaus *disp. 9 punct.* 11. *nu.* 2. ait tunc priuandum esse in perpetuum, & mulierum virorum Confessione, quando solicitatio sit grauis & plurium personarum. Sed in Tribunali Regni Ciciliæ practicatur, in omni casu solicitantes ad turpia priuari in perpetuum Confessione tam virorum, quam mulierum. Et hanc opinionem vbique seruandam esse puto, stante Greg. VX. constitutione nouissima, expendente pœnas supradictæ Bullæ ad Confessarios solicitantes pueros. Et ita docet Sousa *de Conf. solic. tract.* 2. *cap.* 15. *n.* 13. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 7.

Quid si non declarans solicitatis obligationem denuntiandi?

169 Confessarius non declarans fœminæ solicitatæ obligationem denunciandi, aut ei dicens, denunciare non teneri, punitur ab Inquisitoribus pro qualitate culpæ. Et ita habetur in dicta const. Greg. XV. & notat Sousa *Aph. lib.* 1. *cap.* 34. *nu.* 73. *ibid.* §. *Nota etiam.*

Quid de solicitata non denuntiante?

170 De fœmina verò solicitata non denunciante, an puniri ab Inquisitoribus debeat vt fautrix, disputant Freytas *add. ad tract. de Conf. solic.* *q.* 20. *nu.* 28. & Sousa *vbi sup. cap.* 19. *ibid.* in fine.

Et de Confessario reuelante Confessionem?

171 Confessariis reuelantibus Confessionem nulla à iure imponitur pœna ipso facto incurreda: sed in cap. *omnis vtriusque sexus, de pœnit.* dicitur, tales à Sacerdotali officio deponi, & in Monasterium ad agendam pœnitentiam detrudi debere: quæ pœnæ sententiam iudicis prærequirunt. Ita Coninch. *de Sacr. dis.* 9. *dub.* 4. *nu.* 70. Sed pœnas talibus infligendas referunt DD. multi apud Barbosam *Collect. to.* 2. *lib.* 5. *tit.* 8. *cap.* 12. *n.* 14. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 95.

In excommunicatione per annum insordescentes puniri possunt tamquam fautores hæreticorum.

172 Insordescentes per annum in excommunicatione pro causa fidei contracta (quos tantum cognoscere Inquisitores diximus) punire possunt inquisitores tamquam hæreticos, non veros, sed præsumptos, seu tamquam fautores & defensores hæreticorum. Ratio est; quia, vt ait Eymericius *part.* 3. *q.* 4. si quis est leuiter de fide suspectus, & citatus ad respondendum negligit intra terminum respondere, suspicio leuis transit in vehementem. Si autem in illa negligentia & excommunicane perseuerat per annum, suspicio vehemens transit in violentam, ex cap. *cum cuntumacia.* Vide Scacciam *de iudic. & c. lib.* 1. *c.* 98 *n.* 4. Annus autem debet esse continuus, & toto illo tempore cum potestate comparendi, & incipit à die declarationis, vel sententiæ, vel notorietatis. Ita Pœgna *p.* 3. *t.* 17. *p.* 4. *c.* 7. *res.* 8.

Quid de sodomitis in Portugallia?

173 Sodomitas in Regno Portugalliæ Inquisitores puniunt hoc modo Si sint conuicti, vel confessi, Curiæ sæculari in actu publico relaxantur. Ita Palaus *disp.* 8. *punct.* 12. *nu.* 11. Si verò delictum attentatum, & non consummatum, flagellis cæduntur, & ad triremes mittuntur. Si vero membrum quis posuit in anum quamuis extra semen effuderit, probabile est puniendum esse pœna ordinaria. Ita Sesse *decis.* 475. *n.* 5. *to.* 4. sed Sousa *lib.* 1. *c.* 59. *nu.* 63. id verum putat, quando hic actus fuerit repetitus, vt repetitio supleat id quod defuit ad

complementum

complementum actus sodomitici. Et Freytas *q.* 24. *n.*16. contra Mouram *apud ipsum ibid.* docet non posse Inquisitores relaxare sodomitas Curiæ sæculari, nisi sint incorrigibiles *p.*4.*t.* 7.*ref.*20.

174 Ei, qui daret consilium reo in caceribus S. Officij detento inuitis Inquisitoribus, ait Locatus *cas.*10.*Placent* deputari posse pœnam ad ipsorum arbitrium *p.*4.*t.*7.*ref.*67.

Reo in carcere Inquisitorum detento consulens punitur Inquisitorum arbitrio.

174 Fugiens à carcere, in quo pro hæresi detinebatur, non est habendus pro conuicto, & damnandus pro hæretico, vt docuerunt Zanchinus *de haret. c.*10. *n.* 4. & Campegius *in add. litt. B.* quia præsumitur fugisse carceris tædio, metu falsorum testium, aut timore tormentorum, non quia errorem habeat in intellectu. Ita Roias *de har. par.* 2. *asser.* 15. Consurgit tamen contra ipsum indicium ad torturam & si non compareat, ex tali indicio cum aliis adiuncto potest citari ad comparendum, & si nec tunc compareat, condemnari. Ita Sesse *tom.* 4. *decis.* 471. *num.* 8. Si verò reuertatur puniri debere pœna arbitraria, ait Sousa *Apbor. lib.* 2. *c.* 26. Et Pœgna *p.* 3. *comm.* 35. testatur, in Hispania præsertim, consuetudine receptum esse, vt si fugiens honestior sit, vt nobilis, Doctor, Religiosus, aut honorabilis ciuis, custodiatur arctius, dulciùs puniatur. Si verò sit vilis, publicè verberibus flagelletur, & causa hæresis in sua forma procedat. Munùs tamen cum illis agendum esse qui custodis incuria fugerunt. *p.*4.*t.*7.*ref.*15.

Fugiens verò à carcere non statim habetur pro conuicto.

Nisi citatus, non compareat.

176 Non implentes pœnitentias ab Inquisitoribus impositas, Zanchinus *de har. c.* 10. *nu.* 4. & Roias *singul.* 122. *nu.* 3. putant puniendos esse tamquam relapsos. Quod cum Riminaldo *lib.* 2. *cons.* 156. *n.* 13. contra Simancam verum puto, quando pœnitentia imposita tendat directè ad hæresim detestandam nam tales pœnas non implere est vehemens signum à iure statutum approbationis erroris. Minimè verò quoad alias pœnitentias, etiam si reus cum iuramento illas seruare promiserit. Igitur is tamquam impœnitens damnandus est pœna arbitraria, ieiunij, fustigationis, vel duplicata iam imposita. Ita Cantera *qq. crim. cap. de har. nu.* 60. Quod si quis pænitentiam impositam propter hæresim probatam recipere renuit, vel alias impositam animo obdurato implere recusat, velut impœnitens est iudicandus, & si nolit resipicere, Curiæ sæculari tradendus. Ita Pœgna *par.* 3. *comm.* 46. *P.*4. *T.*7.*Ref.*17.

Non implentes pænitentias impositas contra hæresim puniuntur tamquam relapsi.

At non implentes alias, puniuntur pœna arbitraria.

177 In hæresi manifestè deprehensus, vel eam confessus, aut conuictus abiurare recusans, Curiæ sæculari tradendus est ex const. Martini V. Si verò confessus aut conuictus non fuerit, non statim Curiæ sæculari tradendus est, sed communicandus, & si in excommunicatione per annum steterit; tamquam hæreticus condemnandus. Ita Locatus. *Inqu. v. suspicio n.*8.*ibi.*

In hæresi manifestè deprehensus abiurare recusans, traditur Curiæ sæculari.

178 Falsos testes in causis hæresis Roias *d. har. p.* 2. *n.*156. & alij puniendos esse asserunt pœna talionis & ita habetur ex const. Leonis X. Et ratione probatur, quia in hoc crimine vrget maior ratio, quam

Falsi testes in causa hæresis non puniuntur pœna talionis.

Nisi in certis casib.

in

in aliis, vt pœna talionis imponatur; quia nomina testium non publicantur, vnde datur maior ansa ferendi falsum testimonium. Sed regulariter contrarium seruatur in praxi vtriusque Inquisitionis. Dixi *regulariter*; quia Sousa *Aphor.lib. 2.cap.8.n. 29* primam sententiam admittit, quando ex falsa testificatione reus combustus fuerit. Sed in tali casu consulendum iudico Supremum Inquisitorem, vt ait Salzedus *in add. ad. Diaz.c.93.litt. B.* quia decretum Leonis nec promulgatum fuit vt lex vniuersalis, nec vbique receptum est. Quando autem sine Supremi Inquisitoris consilio punire falsos testes velint, producere eos posse, ait Sousa *vbi suprà nu.* 27. in publicum spectaculum, ligatis manibus & pedibus, discooperto capite in camisia, fustigare, ad triremes mittere aliisque pœnis mulctare, vt mitra infami, exilio,& carcere etiam perpetuo. Sed quid, si testis falsum deposuit in fauorem inquisiti; negando hæresim, quam sciebat commisisse? Fustigari debet, vel ad triremes mitti, vel vtrumque simul pati,vel aliis pœnis extraordinariis plecti. Ita Palaus*disp. 8.punct.*15.§.6. *num.9. & 10.* Corrumpens verò testem precibus, minis, aut pretio, vt falso in Tribunali contra aliquem deponat iisdem pœnis subest, quibus ipse testis falsus. Ità Simanca *tit.64. P.T.7.Ref.:6.*

Quid si iurent falsum in fauorem hæretici? Et quid de corrumpente testes?

179 Reus, qui confessionem in tormentis factam reuocaret, non docens de errore, & causa,ob quam errauit, tradendus esset Curiæ sæculari, quia in tali casu semper præsumitur malitia & dolus, vt nimirum pœnas debitas fugiat.Ita Roias *de hæret. par. 2. assert. 25.nu.265.*& alij contra Canteram *qq. crimin.cap. 1.de hær.n.70.* & Simancam *tit.13.nu.* 14.Quorum opinio negatiua in vno casu admitti potest, quando scilicet eius reuocat aliqua non planè probata ad excusandos complices affines, amicos,&c.immò etiam plenè probata, dummodo aduersum se confessus sit,nec retractet hæresim consummatam in hoc enim casu raro relaxandus erit; quia præsumitur illas res reuocare, vel cœlare metu, vel alia de causa. Ita San Vincente *in manuscript. c.5.n.3. & cap.2.§.6.* Vniuersaliter autem reuocans confessionem etiam contra se factam statim, & præsentia iudicis, etiam si non probat errorem, non est relaxandus, quia reuocasse præsumitur propter errorem & lapsum linguæ. Qui verò concessionem de hęresi factam reuocat post impletam pœnitentiam puniendus est tanquam temerarius, Inquisitorum arbitrio: fustigatione nonnumquam, adhibita comminatione grauis pœnæ, si in eandem temeritatem inciderit:& si persistat, tradendus Curiæ sæculari vt impœnitens. Ita Sousa *Aphor.lib.1.cap.48.nu.23.P.4.T.7.Ref.22.*

Quid si quis reuocet confessionem hæresis in tormentis factam? Si non docet de errore, tradi debet Curiæ sæculari.

Nisi reuocet statim, & in præsentia iudicis.

Si verò reuocet post impletam pœnitentiam, puniri debet vt temerarius Inquisitorum arbitrio.

INQVI

INQVISITORVM PRAXIS in procedendo.

190 IN accusatione hæresis non sunt necessariæ solemnitates legis libellorum *ff. de accus.* Ita Scaccia *de iud. lib.* 1. *cap.* 52. *nu.* 3. Vnde ait Paramus *de orig. Inquis. lib.* 3. *q.* 9 *num.* 93. in accusatione porrecta contra hæreticum per Procuratorem fiscalem non debere apponi locum & tempus præcisum commissi criminis, sed tantum oppidum, seu ciuitatem, & mensem ac annum *p.* 4. *t.* 8. *res.* 40. §. *Notandum.* In accusatione hæresis non requiruntur solemnitates iuris libellorum ff de accus.

181 Ad accusandum, ait Pegna *comm.* 116. non posse Inquisitores inimicum capitalem admittere. Et ità videtur inferri ex cap. *testes* 2. *q.* 7. vbi repulsus à testimonio, repellitur ab accusatione; nam vt omnes concedunt: inimicus capitalis in testimonio hæresis non admittitur. Sed ego puto cum Arelatano *nu.* 10. admitti posse cautè tamen & tamquam suspectum. nam inimicus admittitur ad accusandum, vt persequatur suam & suorum iniuriam; & quidem iniuriam suam persequitur quis in accusatione hæresis: quia ex l. *Manichaos C. de her.* quæ in Religionem diuinam committuntur, omnium iniuriam respiciunt. *ibid.* initio Et admitti potest ad accusandum inimicus capitalis Cautè tamen, & tanquam suspectus

182 Ad denunciandum, admittere possunt absentes, si proprio nomine & iuramento denuntiationem firment. Ità Simanca *P.*8.*T.*8. *Res.*41. Ad denunciandum verò admitti possunt absentes.

183 Admittere etiam posse denuntiationem in scriptis sine nomine denunciatoris, & testes in tali denunciatione nominatos ad examen vocare, ait Paramus *q* 9.*n.*93. Quæ opinio olim non displicebat; nam ex Castro *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 8. *punct* 4. *nu.* 4. *de. her. q.* 85. *n.* 68. & Farinacio admittendi sunt testes, quos defert inimicus capitalis, vnde multò magis contra ipsos admittendi videntur, quos præstat denunciator occultus, cum illi sint suspectiores. Sed quia praxis est in contrarium, à contraria ipsorum opinione non est recedendum *part.* 4. *t.* 8. *resolut.* 41. At non scriptum. sine subscriptione denuntiatoris.

184 Ad hoc vt possint Inquisitores procedere contra aliquem, & ipsum de hæresi interrogare. Valentia *tom.* 2. *disp.* 6. *quæst.* 13. *punct.* 4. §. 1. & alij requirunt, vt talis sit suspectus, vel propter publicam infamiam, vel propter semiplenam probationem, vel propter grauia indicia. Sed Roias *de hær. part.* 2. *n.* 20. & alij docent, modicam & leuem suspicionem sufficere, Castrus *disp.* 7. *pun.* 1. *n.* 7. distinguit, aitque primam opinionem procedere, quando leuis suspicio de hæresi oritur ex iure aut consuetudine, vt in contrahentibus v. g. binas nuptias: secundam verò, quando leuis suspicio oritur ex delicto cui ex opinione, DD. adnexa est suspicio, non autem à lege aut consuetudine. Omnes hæ opiniones sunt probabiles. Sed secunda magis placet, cum hoc vt procedat in persona vili, improba & abiecta; non in honesta, nobili, religiosa. Ita Pœgna *p.* 2. *comm.* 12. & 80. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 39. VT Inquisitores possint contra aliquem procedere sufficit modica & leuis suspicio. Si reus est vilis, improbus, & abiectus

Siue procedere ad debeant per denuntiationem aut querelam.
Siue per inquisitionem generalem

185 Iulius Clarus *lib.5 §.finali q. 6.n.7.* quamuis admittat, in hoc crimine ex leui suspicione procedi posse; requirit tamen denuntiationem, vel querelam; aliàs inquit, nimis latæ habenæ darentur Inquisitoribus. Sed ego teneo cum Scaccia *de indic. lib. 1. c. 59 n. 11.* stante suspicione, quæ leuis sit per comparationem ad vehementem, in se tamen iudicis arbitrio sit notabilis, iuxtà Gloss. 1. *cap. excommunicamus §. qui autem, de hær.* (de qua re fusè Albertinus *de agnoscenda q.37.num.4.*) procedi posse non solùm per viam accusationis seu denunciationis, sed etiam per viam Inquisitionis generalis non præcedente infamia, ex cap. *accusatus de hæret. in 6.* Ratio est; nam alioqui sequeretur, quod si quis Crucem combureret, vel aliud factum hæreticale committeret, & Inquisitor inquirendo gneneraliter, eum inueniret sine denunciatione & accusatione, non posset contra eum procedere, quod est absurdum *p.4.t.8.res.4.*

AD capturam aliqui requirunt indicia torturæ.

186 Ad reorum capturam non proceditur ex Cantera *qq.crim.cap.1. q.1.num.60.* nisi sint sufficientia indicia ad torturam, & sic seruari testatur ab Inquisitoribus Hispaniæ, sicut etiam de Inquisitoribus Italiæ testatur Geuuensis *in pr.cap.68.num.1.* Qui addit, quod quando persona denunciata est grauis, solet Inquisitor vni ex Consultoribus iniungere, vt se ab illius Parocho secretò informet de vita & moribus. Atque hæc, quia carceratio in rebus fidei famam non parum lædit. Imò testatur Palaus *tom.1.tract.4.disp.8.punct.13.§.1.num.5.* statutum esse in Hispania, vt secluso periculo fugæ &c. nullus Inquisitor particularis capiat Religiosum, vel aliam personam nobilem, nisi supremum Senatum consulat, missis ad illum probationibus & indiciis contra illum, quod habetur in Instructione Toletana *ann. 161.n.5.* Rojas *de hær.p.2.asser.1.n.22.* ait, sufficere testimonium vnius omni exceptione maioris, secus si denunciatus sit nobilis & bonæ famæ. Quare Acugna *Cons.solic. q. 4. nu. 27.* ait Sacerdotem in causa hæresis non esse incarcerandum ex vnius testis delatione, Sed in casu occurrenti DD. Inquisitores considerent qualitates testis & rei. *p.4.t. 8.res. 11.& 121.§. Notandum est.* Quod etiam procedit in captura Confessarij solicitantis qui non debet capi ex delatione vnius mulieris quantumuis honestæ, potest tamen ex hoc contra ipsum inquiri & si inueniatur leuis, seu malæ vitæ, tunc capi. Ita Freytas *add. ad Acug. q.4. nu.27.* contra Canteram *qq.cromen.cap.1.q.1.nu.47.p.4.t.5.res.55.*

Et in certis personis consensum supremi Senatus.

Sed circa hoc Inquisitores considerent circunstantias & qualitates testium & rei.

Cum hoc, quod capturā ob duplex matrimonium præcedat plena Probatio.

187 In casu tamen duplicis matrimonij, antequam ad capturam procedatur, præcedere debet plena probatio, vt constet, reum vno eodemque tempore duas vxores habere, idque non solum ipsius rei delatione, sed etiam testibus legitimis, aut authentica de libro Parochi vbi adscribi solet. Testes verò satis est, quod dicant, mulierem pro vxore rei haberi, illumque eam, tamquam vxorem tractare, in vna domo couiuere, &c. Quod si talis antequam testificetur, seipsum Inquisitori detulerit, non in carcere secreto, sed in peculiari domo, recludendum esse, ait Castrus *to.1.sum.tr.4.disp.8.punct. 16. §.8.nn.2.p.4 t.7.re'.4.*

188 Possunt

188 Possunt Inquisitores procedere in causis fidei simpliciter & de plano sine strepitu, & figura iudicij, ex priuileg. in cap. *statuta de hær. in 6.* Ita Scaccia *de iudic. lib. 1. c. 25. nu. 2.* & alij Quod tamen priuilegium non tollit solemnitates iuris diuini, aut iuris gentium, neque necessaria ac substantialia causæ, qualis est legitimatio personarum &c. alioqui processus esset nullus *p. 4. t. 8. res. 48.*

Inquisitores in causa fidei procedere possunt de plano.
Non tamen sine solemnitatibus iuris diuini, & iuris gentium.

189 Quod si denunciatus sit absens, & delictum plenè probabile videatur, mandat Hispalensis instructio *ann.* 1484. *nu.* 19. vt per edictum citetur ad allegandum, firmandum processum, & omnes actus illius; infra terminum dierum triginta, de decem, in tres terminos diuidendum, vel etiam plurimum pro quantitate distantiæ. Dicit autem *ad omnes actus*; quia citatio est necessaria etiam pro sententia definitiua. Sed Castrus *to. 1. tr. 4. disput. 8. punct. 4. num. 2.* quamuis doceat vnicam citationem tribus æquiualentem sufficere, in nullo iure expressè habetur, quòd debeat esse trina: maximè in hoc crimine, in quo iudex non tenetur ad solemnitates iuris aliàs requisitas: tres tamen ait expediri solere *part. 4. tr. 8. Resol. 80.* Sed ego teneo cum Rojas *singul. 29. num. 2.* & aliis, tres citationes requiri, quamuis Carterius *de haret. num. 128.* habeat, sufficere duas *p. 4. resol. 42 §. Sed quot.* Citatio autem debet continere causam, scilicet, quod compareat ex causa fidei. Ità Decianus *lib. 5. cap. 32. num. 8.* Quamuis Pegna *p. 3. comm. 33.* putet, sufficere, quod citetur ad comparendum coram Inquisitoribus volentibus ab eo aliqua scire. *Ibid §. Notandum.* In singulis verò citationibus, sit reus si conuictus, fiscalis libellum accusatoris edit, & cum terminus elapsus fuerit, ad publicam sententiam proceditur, & eius statua comburitur. Si verò sit leuiter suspectus, & citatus sub pœna excommunicationis non compareat, fiscalis petat libellos aggrauatoribus, quibus eius contumacia denuncietur, & tunc si post annum non compareat, Inquisitores declarent illum hæreticum. Ita Sousa *c. 49. à n. 2. p. t. 7. res. 32 §. Notandum* in fine.

Vnde si denuntiatur absens, citari debet ad allegandum infra 30. aut plures dies distinctos in tres terminos.

Citatio vero continere debet causã ob quam vocatur.

Et si sit contumax, condemnatur.

192 Si contumaces post annum compareant, tenet Scaccia *ibid. c. 9. num. 34.* quod audiri debeant tam quoad personam, quàm quoad bona, & ita seruari testatur Romæ in Tribun. General. Inquisitionis. Sed Simanca *tit. 2. num. 21.* docet, quòd circa bona non audiuntur, nisi de innocentia eorum plenà constiterit. *Ibid. & t. 7. res. 27. §. Sed hic.*

Et si compareat post annum, non auditur quoad bona.

193 Carceratis in S. Officio, si petant Confessarium ante iudicialem Confessionem, securius est; non concedere, vt mandat Instruct. Toletana *ann. 156. n. 71.* nisi in articulo mortis. Ità Piasecius *p. c. 4. art. 6. n. 7.* qui addit, neque admittendos esse ad audiendam Missam. Sed Pegna *p. 2. com. 25.* benignus videri inquit, vt reis etiam sanis Confessarius cõcedatur, etiam si confessi non fuerint in iudicio. Multaque inde commoda oriri posse. In hoc autem casu partes Confessoris erunt, reum ad iudicialem sui & aliorum, confessionem hortari; & addere, neuè metu carceris, vel tormentorum, sibi, aut aliis falsum crimen imponat. Non tamen

Carceratis tutius est Confessarium denegare ante iudicialem Confessionalem.
Nisi in articulo mortis.
Sed si concedatur quid facere debeat Confessarius?

illum absoluere priusquam ab excommunicatione absolutus, & Ecclesiæ reconciliatus fuerit *p.* 4.*t.*8 *ref.6.*

REO non debet dari Procurator, debet tamen dari Aduocatus.

194 Instructio Hispalensis *ann.* 1484.*n.* 16.mandabat dari reo Aduocatum & Procuratorem. Sed quoad Procuratorem reuocata fuit per Instructionem Toletanam *ann.* 1561.*n.*35. Et si hodie hæretico non datur Procurator, sed solùm Aduocatus, vt tradit Simanca *tit.* 1. *n.* 2. 3. *par.* 4.*t.*8.*ref.9.* Quod si reus sit absens, & de hæresi tantum suspectus, admittitur Procurator, vt defensor innocentiæ. at si sit conuictus, admittitur solum ad excusandam contumaciam Ita Sousa *lib.* 2. *c.* 49. *n.* 11. *par.*4.*t.*7.27.*§.Notandum* Quomodo autem se gerere debeat Aduocatus cum reo, eadem Toletana Instructio determinat. *n.* 36. quæ videatur. Quæ autem Aduocatus allegauerit reo præsente, habenda sunt ac si ab eodem reo proferantur, nisi Aduocatus errauerit & reus etiam post triduum, contradixerit. Simanca *tit.* 1. *n.* 8. Possunt verò Inquisitores compellere Aduocatos censuris, vt alicuius rei patrocinium suspiciant. Ita Narbona *lib.* 4. *tit.*1. *leg.* 20. *Gloss.* 22.*nu.* 63. *p.*4.*t.*8.*ref.9.*

Qui ab Inquisitoribus cõpelli potest.

Causas reorum debent Inquisitores celeriter expedire.

195 Magna celeritate ait Simanca *tit.* 44. *n.* 32 expediri debere causas hæreticorum, non esse differendas spe futurarum probationum, quæ nunquam fortasse venient, & rei interim aggrauantur; nec causas iam conclusas diutius differendas, vt plures simul rei ad spectaculum deferantur. Ideo Instructio Vallisolet.*ann.*1488.*n.*30. mandat statim procedi, & reorum hæreticorum causas celeriter finiri. Et Inquisitor Generalis. *ann.* 1499. in quadam Epistola ad Inquisitores Barcinn. *n.* 3. docet, quòd intra decem dies à captura detur reo accusatio cum termino ad defendendum, & sic quam primum potest ad sententiam definitiuam deueniatur; capiendum autem non esse, nisi post sufficientem probationem. *p.*4.*t.*8.*ref.*72.

Et verba dubia regulariter in sensu Catholico interpretari.

196 Verba dubia, sicut & dubias testium depositiones. debent Inquisitores in sensu Catholico interpretari, nisi reus qui dixit verba ambigua, habeat contra se sinistram præsumptionem, præsertim ex qualitate personæ. Vel si ipse reus contrarium confiteatur; & ideo eius intentio diligenter perquiri debet. Ita Albertinus *de agnosc. q.* 34 *in.* 49. Quod si neget, & indicia vrgeant, veniri potest ad torturam. Ita Roias *p.* 1*n.*105.3/5. Sed in casu occurrenti, videndi omninò sunt Nauarrus *lib.*5.*con.*6.*nu.*6 & Simanca *tit.*54.*nu.*21.22.*p.*4.*t.*7.*ref.*83.

Vocare etiam Qualificatores Theologos.

197 Debent etiam Qualificatores Theologos vocare ad propositiones dubias declarandas, eisque omnimodam fidem præbere. Imò Delrius *lib.*5.*sect.*15.*excom.* 1. putat quòd etiam si Inquisitores sint Theologi, non pertinet ad ipsos cognoscere, vtrum factum vel dictum sapiat hæresim, quamuis quando certum est, quòd hæresim sapiat cognoscere possint, an sapiat manifestam. Freytas verò *q.*5.*n.*42. vtrúmque ad Inquisitores spectare inquit si sint Theologi. Sed in praxi semper vocantur Qualificatores, quod etiam docet Instructio Toletana *ann.* 1561. *nu.* 1 *p.*4 *t.*8 *ref.*84.

198 Quod

198 Quod attinet ad reorum examen, sic procedendum est. In primis reus interrogetur de genere suo, de parentibus, de educatione, de disciplina, de bonitate & prauitate, de societate & amicitia, de moribus, & verbis, & an sciat, cur captus sit, an aliquos habeat suspectos, quos, & qua de causa. Deinde intrà primos dies capturæ benignè admonendus erit veritatem dicendam, & dum interrogatur, poterit humile scamnum concedi, vt sedens, quietum animum habeat. Tertiò interrogatur de consuetis Catholicis Religionis, quas deuotiones habeat, quando, & cui confessus sit, si communicauerit, Ecclesias frequentauerit: quas preces Ecclesia præcipuis diebus fundere soleat: & similia, quæ Christiani communiter sciunt. Et hæc omnia docet Zanardus *p.*3. *c.*87. *p.*4. *t.*8. *ref.*88.

Inquisitores debēt reum examinare de genere. De parentibus. De educatione. De disciplina. An sciat cur captus sit. An, & quos habeat inimicos. Et consuetis Christiano. An confessus sit. An cōmunicauerit Ecclesias frequentauerit. Et similia.

199 Quamuis autem reus non teneatur respondere & veritatem dicere, antequam aliqualiter sibi constet processus & acta, & iudicem legitimè interrogare, vt habet probabilior sententia Caietani in 2. 2. *q.* 69. *art.*2. & aliorum: hæc tamen sententia non procedit in causa hæresis; & ideo Inquisitores non tenentur manifestare infamiam, indicia contra reos, &c. quia hæresis est crimen exceptum, vt etiam crimen læsæ maiestatis, & proditio Ciuitatis, in quibus procedi potest de plano, simpliciter, & absque figura iudicij, vt habetur in c. *fin. de haret. in 6.* & docet Peguera in *pr. crim.* §. 5. *n.*13. *p.*4. *t.*8. *ref.*130.

Reus verò tenetur veritatem dicere, absq; eo, quod sibi manifestetur indicia, infamia, &c. Neque hęc Inquisitores manifestare illi tenentur.

200. Addit Cartharius *lib.*2. *cap.*1. *num.*27. posse Inquisitores interrogantes reum promittere illi impunitatem, si verum fateatur: quia in remittendis pœnis ampliorem habent, quam alij Iudices potestatem. Sed Scaccia *de iudic. lib.*1. *c.*87. *num.*25. id negat, docetque Inquisitores non debere promittere, nisi quòd secum agent benigniori, quo poterunt modo, seu quòd Ecclesia, dummodo non sit relapsus, secum misericorditer aget. Sed Inquisitores circa hoc videant Pegnam *p.* 3. *comm.*23. *num.*206. & Canteram *qq. crim. c.*1. *num.*9. *p.*4. *t.*8. *ref.*22.

An verò possint impunitatem promittere, si fateatur Cartharius affirmat. Scaccia negat

201 Si Inquisitores in examine cognouerint reum ad suum Tribubal non pertinere, *non se intromittant.* (habetur in c. *accusatus*) *sed relinquant suis iudicibus puniendum.* Cuius sensus est, ait Moura *de incant. sect.*3. *c.*6. *num.*10. quod simpliciter relinquere debent, non aliis iudicibus puniendum remittere. Idque docet de sortilegio non sapiente hæresim manifestè. Sed hoc quoque delictum hodie ad Inquisitores pertinet ex noua constit. Sixti V. *p.*4. *tr.*8. *ref.*111. Confessarium etiam sollicitantem, inuentum non esse suspectum, non tenentur remittere, sed possunt ipsi punire. *p.*4. *tr.*5. *resol.*54. §. *Non desinam, & tr.*7. *resol.*7. §. *vlt.*

Et quid si cognoscā non esse de hęresi suspectum?

INQVISITORVM PRAXIS
Circa testes.

Testes in causa hæresis.

202 † DE testibus ad torturam necessariis & sufficientibus dictum est supra à *n.*104 Nunc aliqua dicenda sunt de differentiis & qualitatibus testium in generali, & eorum sufficientia ad plenam probationem, pro sententia condemnatoria ad pœnam ordinariam, deque eorum examine. Igitur †

non possunt esse inimici capitales.

203 Inquisitores non possunt admittere in testes inimicos capitales Ita Simanca *titul.*64.*n.*80. Imò Rojas *par.*2. *num* 231. ait tali inimico neque in articulo mortis credendum esse, neque in tortura; etiam si fuerit recenter reconciliatus. Quænam sint inimicitiæ capitales, docet Ciazzius *discept.crim.discept.crim discept* 34. *cap.* 1. *num.*1. & alij. Inimicitia non capitalis non impedit, quin aliquis in testem admitti possit, licet diuinitus. Ita Parisius *lib.*4. *consil.*2. *num.*46. Castrus Palaus *tom.*1.*tract.*4.*disput.*8.*punct.*15.§.1.*num.*10. tenet, amicum strictum vel consanguineum inimici capitalis non esse admittendum in crimine hæresis, quod generaliter vt docet Gabriel *consil.* 178. *num.* 8. & 24. *lib.*1. de suspectis de inimicitia, quales sunt etiam subditi inimici capitalis, &cæt. Sed Zanchinus apud Farinacium *de hær. q.*158. §.6. *num.*107. tenet, admitti. Quæ sententia amplectenda est in casus, quo sunt probabiles coniecturæ, quod tales ex zelo fidei & non ex odio moueantur ad testificandum, vt docet Sousa *lib.*2. *aph.cap.*10. *n.*8. Vnde dictis testibus non creditur, nisi legitimo adminiculo adiuuentur. *p.*4 *t.*8. *res.*16. & 57.

Non capitales admitti possunt vt diminuti.

Sicut suspecti de inimicitia si adminiculis adiuuentur

Admitti possunt excõmunicati, criminosi, infames, & alij inhabiles.

204 Admittuntur tamen excommunicati, criminosi, infames, socijcriminum, vt patet ex cap *in fidei fauorem, de hær. in* 6. Vnde etiam periurus, Iudæus aduersus Christianum apostantem, hæreticus, domestici, familiares, consanguinei, mulieres, minores. Ita Gundisaluus *de hær. q.* 13.*n.*10. & 12.*p.*4.*t.*8. *res* 57.

Absque aliis probationibus.

Et tortura.

205 Et quidem hi omnes admittuntur, etiam si aliæ adsint probationes, & sine tortura. Ità Rojas *singul.*188.*n.*5. Et hoc verum est siue procedatur via inquisitionis, siue via accusationis, quidquid in contrarium afferat Barbosa *tom.*3.*lib* 5.*tit.*2.*c.*5.*num.*8.*Ibid.*§. *Dico secundò &* *t.*7.*res.*10.

Sed non in fauore hæretici.

206 Sed tales non admittuntur in fauorem hæretici, si ab ipso adducantur. Ita Rojas *vbi supra num.*9. contra Gomez *tom.*3.*c.*12.*num* 23. Admitti tamen possunt familiares, domestici, & consanguinei, maximè probatæ vitæ, sed tanquam testes diminuti. Ita Pegna *p.*3. *comm.*119. contra aliquos apud Mascardum *de prob.lib.*2.*concl.*857.*num.*24. *ibid.*§. *Dico tertiò.*

Admittitur etiam filius contra patrẽ.

209 Item contra patrem hæreticum admittitur filius. Qui tamen secundùm Genuensem *in prax.cap.* 18. *num.*9. non debet cogi, si alij suppetunt: quia est ex priuilegiatis, qui cogi debent tantùm in subsidium

ſidium *part.1.tract.4.resol.4.§ Tertia opinio*, in fine.

208 Cæterum depoſitio vnius teſtis ex inhabilibus ſupradictis rarò ſufficit ad torturam, niſi adminiculis & grauibus præſumptionibus adiuuetur Depoſitio duorum ſufficit, ſicut etiam ad pœnam extraordinariam. Ad ordinariam verò non ſufficit, niſi ſint tres ad minus, vel quatuor conteſtes quia, cum ſint inhabiles, non integrè probant; & ideo inhabilitas debet multitudine compensari. Ita Pegna *p.3.q.64.comm.113.* Immò Ciezzius *diſcept.17.num.46.* putat, compenſari non poſſe *p.4.or.8.reſ.17 §.quartò & reſ.123.*

Cæterũ depoſiti vnius ex teſtibus inhabilibus nõ ſufficit ad torturam extraordinariam. Sed requiruntur ſaltem duo. Ad ordinariam verò, vel quatuor conteſtes.

209 Nec item plenè quoad pœnam ordinariam probatur delictum ex duobus teſtibus, quorum vnus ſit omninò integer, alter verò inhabilis. Ita Sanctarell. *de hær.c.38.dub.vn.n.7.p.4.t.8, reſ.57.§. Dico quinto & reſ.129.*

Vel duo omni exceptione maiores.

210 Teſtes ſingulares alij ſunt ſingularitate obſtatiua, quando dictum vnius repugnat dicto alterius: alij adminiculatiua, quando dictum vnius fauet dicto alterius; vt ſi vnus teſtetur de viſu, alius de auditu, &c. Alij denique ſingularitate diuerſificatiua, quando ſcilicet ex diuerſis teſtium dictis diuerſus actus in ſubſtantia colligitur, vt ſi vnus deponat pro tali loco & tempore, alius pro alio loco & tempore. Primi ex his nihil probant. Secundi & tertij probant pluſquam ſemiplenè, & ſic ſufficiunt ad torturam & ad pœnam extraordinariam, non tamen ad ordinariam. Ita Maſcardus *de prob.lib.2. concl.856. n.12.p.4. t.8.reſ.57.§.Vorum*, & infra.

Teſtes ſingulares ſingularitate obſtatiua, nihil probant. Adminiculatiua, & diuerſificatiua ſufficiunt ad torturã, & ad pœnam extraordinariam.

211 Duo teſtes omni exceptione maiores teſtificantes de duobus actibus hæreticalibus diuerſis, vt ſi vnus dicat, reum ex obſeruãtia legis antiquæ Sabbatum cuſtodiſſe, alius verò, ſe circumcidiſſe, non conuincunt. Ita Rojas *de hær.p.2.nu.141.* Sed contraria opinio Simancæ *tit.37. n.11.* eſt etiam probabilis; & eam ſequitur Inquiſitio Luſitana. At Romana, Hiſpanica, ac proinde noſtra Ciciliæ ſequitur opinionem Rojas. Porrò qui dicantur teſtes omni exceptione maiores, dictum eſt ſupra *n.110.p.4 t.8.reſ.57.§.Dico ſeptimo, & t.7.reſ.31.*

Duo teſtes omni exceptione maiores teſtificantes de duobus actibus hæreticalibus diuerſis non conuincunt.

212 Si vnus deponat de hæreſi pro tali loco & tempore, & alius deponat de eadem ſine loco & tempore, non conuincunt. Ita Farinacius *q.64.n.107:* Si verò vterque deponat pro iiſdem loco & tempore, quamuis in verbis diſcordent, conuincunt. Ita Pegna *par.3.comm.121.* contra Albertinum *in c.1.quæſt.16 n.24.de hær.p.4.t.8.reſ.57 §. Dico nonò, & Dico decimò.*

Sicut ſi deponant de eodẽ, ſed vnus pro tali loco, & tẽpore, alius abſque loco & tempore.

213 Ex duobus teſtibus conteſtibus & idoneis poſſunt Inquiſitores punire hæreticum malæ vitæ & famæ pœna ordinaria. Ita Cantera *qq. crim. cap. . de hær. num 61.* & alij contra Spatharium *prax.Reg. tract.7.c.14.num.2.* & alios; qui tamen vel id negant de teſtibus non idoneis, vel de reo bonæ alioqui vitæ. Nam *in ore duorum vel trium ſtat omne verbum* nec ab hac regula hæreticus aliquo iure excipitur. Nec obſtat quòd nomina teſtium reo hæretico non publicentur, qui idonei eſſe poſſint & omni exceptione maiores; nam hic defectus

DVO teſtes idonei conteſtes conuincunt reum malæ vitæ & famæ.

Inquiſitorum

Sed Inquisitio Hispanica requiri tres

Inquisitorum diligentia superabundanter impletur. Sed hæc dicta sint in rigore loquendo: nam nostra Inquisito Hispanica ad pœnam ordinariam regulariter tres contestes & idoneos testes requirit. *p.* 4. *t.* 7. *Res* 32.

PRÆSUMPTIONES & indicia non sufficiunt ad damnandum reum ad pœnã ordinariam.

214 Præsumptiones & indicia, quantumuis plenè probata, sicut non sufficiunt ad pœnam ordinariam in aliis delictis, ex Glossa *ver. illorum. in c. veniens* 1. *de testibus*, ita nec in crimine hæresis, in quo probationes debent esse luce clariores ratione maioris periculi. Ita Simanca *tit.* 50. *num.* 21. *tit.* 51. *num.* 2. *& in Ench. tit.* 34. *num.* 1. contra Locatum *v. hereticus num.* 22. Et decisum videtur expressè in cap. *litteras, de præsumptionibus*. Sufficiunt ergo ad pœnam extraordinariam, triremium v. g. fustigationis, exilij, carceris, &c. Ita Pegna *p.* 2. *comm.* 80. Quamuis Menochius *cons.* 82. *nu.* 144. putet, solùm sufficere ad pœnam pecuniariam. *p.* 4. *t.* 8. *Res.* 36. † licet infra *in Res.* 116. videatur sibi contrarius †.

Sed tantũ ad extraordinariã triremiũ. Fustigationis. Exilij, &c.

Quæ probationes semiplenæ non vniũtur ad faciendam vnam integrã pro danda pæna ordinaria.

215 Ex duabus semiplenis probationibus non consucgere vnam integram, ait Sousa *Aph. lib.* 5. *c.* 5. *num.* 10. ex qua Inquisitores possint reum punire pœna ordinaria, quia sunt in suo ordine diuersæ, ac proinde inunibiles. Sed contrarium tenent Locatus *v testis*, & Rojas *singul.* 88. *nu.* 16 quia vtraque semiprobatio tendit in eundem finem. Dicendum tamen cum Cantera *qq. crim. c.* 2. *quæst.* 5. *num.* 2. secundam opinionem procedere, si præterea adsint alia indicia, secus procedere primam: & hoc pacto concordari posse. Inquisitio verò Hispanica sequitur absolutè primam sententiam, etiam si adsint alia indicia. *p.* 4. *t.* 7. *Rers.* 30.

Testes in S Officio interrogari possũt lite non cõtestata. & parte non citata Et capi possunt ad instantiam Fisci ad perpetuam rei memoriam.

216 Quoad interrogationem testium, in crimine hæresis interrogari possunt lite non contestata, & parte non citata, ac recipi ad instantiam Fiscalis ad perpetuam rei memoriam, quia Inquisitores procedunt simpliciter & de plano. Et sic recepti faciunt fidem in plenario iudicio. quod practicatum vidit Cantera *qq. crim. cap.* 2. *quæst.* 1. *num* 6. Inquisitione Regni Galiciæ, & videtur prouisum in text. cap. *in fauorem fidei de heret. in* 6. Sed negat Borrolus *in l. fiin ff. de quæsi.* & Felinus in cap 2. *de testic. ibid. & res.* 1. 115.

Debent autẽ interrogari an sint Iudæi. Sarraceni, &c.

217 Inquisitores possunt & debent interrogare testes an sint Iudæi, aut Sarraceni, & sic practicari testatur Cantera *qq. crim. c.* 2. *n.* 41. Et quãuis hoc durum videatur, cum nemo teneatur suam turpitudinẽ patefacere, vnde communis opinio apud Felinum, *in c. cum causam de testibus n.* 44 contrarium tenet; sustinetur tamen in fauorem fidei, & fundatur in quadam Instructione Inquisitionis apud Canteram, qui aliam probationem addit, nimirum, quia est maxima præsumptio contra testem ex tali genere, quod non dicat veritatem contra reum eiusdem generis, idque est multum adnexum causæ principali, vt probari potest ex c. *quia verisimile p.* 4. *t.* 8. *res.* 114.

Et recipi corã duobus Religiosis.

228 Quando Inquisitores recipiunt testes, præter secretarium adhibere debent duas personas Religiosas. Ità habetur in c. *vt officium* §. *verum*

§. *verum, de haeret. in 6.* Sed in Simanca *tit.64. num.9.* nomine Religiosorum intelligit etiam Clericos, & Pegna *part.3. quaest.63.* laicos graues & prudentes. Quae opinio vera est, non solum in defectu Clericorum, vt docet Genuensis *cap.68.num.1.* sed etiam data eorum copia. Sed in Tribunali Hispaniae semper adsunt quinque personae, Iudex, testis, scriba, & duae religiosae personae, religiosae inquam non habitu, sed virtutibus. vt docet Paramus *lib.3.qu.4.num.50.* Quando testes contra haereticos recipiunt Episcopi, Repertorium *v.exam. test.* ait non teneri religiosas personas adhibere, sed optimè Pegna *vbi suprà* teneri docet. *p.4.tr.8 res.12.*

Aut Clericis, Vel etiam laicis prudentibus.

229 In aliis delictis aequum est testes confrontare cum reo, ex *l.si postulauerint.§.quaestioni. ff.ad legem Iuliam de adult.* Sed hoc Inquisitores in causa haeresis facere non debent, & ita habetur in Instructione Toletan. *anno* 1561. *nu.*72. Et docet Sanctarellus *de haer.c.9.dub.4.n.22.* Ratio est, quia ex hoc testes abstineret à denunciando. Genuensis *prax: c.68.num.6.* id admittit in duobus casibus. Primò quando testes sunt socij criminis. Secundò, quando iudicatur abesse periculum, vt si testis sit vilis, qui parum curat de bona fama, vt meretrix, &c. In quibus, vel aliis casibus quàm cautè, & quo modo & forma talis confrontatio sit facienda, Inquisitores videant Scacciam *de iudic. lib.1.c.87.num.19.p.4. tr.8.res.63.*

Non tamen confrontari cum reo.

Nisi in certis casib.

Et tunc cum magna cautela.

230 Testes in summario recepti, & cum iuramento sic examinati, debent iterum interrogari, seu vt vulgo dicitur, ratificari: aliter non faciunt fidem in iudicio. Nec sufficit, quòd reus habeat illos pro repetitis. In hac autem ratificatione ait Simanca *tit.64.nu.24.* non solere prius dictum Inquisitores ostendere, vt sic agnoscant, an verum dixerint: si enim falsum dixerunt, nisi valde memores sint, in ratificatione diuersificabunt: Sed, si longum tempus à priori dicto secutum sit, inhumanam hanc sententiam appellat Rojas *singul.206. num. 2.* cum hominum memoria labilis sit: Et testem cautè dicere debere, *quòd si aliter dixit in alia examinatione, ad illam se refert, in qua melius recordabatur.* Sed modum ratificationis ponit Instructio Toletana, quae *anno* 1561. *num.* 30. in illa duos honestos Ecclesiasticos praesentes exigit, & *anno* 1576. *num.* 3. ab ea Fiscalem excludit. *p.4.tr.8.res.14.*

Postquam vero in summario recepti sunt, debent ratificari.

Contra duobus personis Ecclesiasticis, absente Fiscali.

231 Si posteriora testium dicta cum prioribus non congruant, tunc ait Simanca *tit.24. num.4.* legenda esse illis priora, & interrogandos, cur tam varia dicant? monendos, vt in veritate maneant, & quidquid responderint, scribendum esse. Et si vacillent mittendos in carcerem, siue id causa postulat, torquendos, & puniendos esse. *ibid.* §. *Nota etiam quod.*

Sed quid si in ratificatione diuersificent?

Monendi sunt de diuersitate, & interrogandi de causa, scribendo quidquid respondētū.

232 Si testis in priori dicto deposuit innocentiam, & in ratificatione reuocat prius dictum, & deponit haeresim, statur secundo dicto: quamuis in aliis delictis stetur primo. Ità Couarruuias *lib.2.var.c.13. num.9.* & alij. Quae doctrina vera est, non solùm quando testes deponunt

Standum enim est secundo dicto.

Si in primo deposuerit innocentiam & in secundo hæresim.
Secus si contra.

contra se, & suos complices; sed etiam contra alios. Sed quid, si in priori dicto deposuit hæresim, in ratificatione autem neget? Mihi non displicent Delrius *lib.5.sect.5.* & Simanca *tit.64.num.59.* docentes, quòd in hoc etiam casu standum sit secundo dicto, quando constat talem reuocationem non leuitate, aut pretio &c. sed zelo Catholicæ fidei factam esse, quia in iudicio seruari debet æqualitas. Sed quia contraria semtentia est communis, ideo ab illa non recedo. Et hæc omnia probantur ex c *accusatus §. licet*, ibi, *contra se & alios complices deponendo* iunctis verbis præcedentibus, *tam de se, quam de aliis super facto hæresis, &c.* Ex quo ait Treuisan. *lib.2.dec.59.n.13.* sancitum esse, quod in causis fidei inter duo dicta iurata standum est illi, quòd fidei fauorem concernit *p.4.tr.7.res.22.*

Si reus testibus nihil opponat, habentur pro idoneis.

233 Si reus nihil testibus opponat, ex c. *præsentium de testibus*, testes præsumuntur idonei, & omni exceptione maiores Vnde quamuis Giazzius *discept.21.& n.27.* doceat, quod, vbi requiritur testis omni exceptione maior, vt requiritur in sacro Inquisitionis Tribunali, Fiscus probare teneatur, testem esse talem; id tamen Sacra Inquisitio non obseruat. Negari tamen non potest, quod Inquisitores debeant testium vitam & conditiones inquirere, quamuis illis reus nihil opponat Maximè quia illorum nomina reo non reuelantur. Ita Albertinus *in cap.1.de hær.in 6.q.16.n.32.p.4.tr.8.res.124.*

Debent tamen Inquisitores illorum vitam, & conditiones inquirere.

In causa hæresis non admittuntur exceptiones, nisi penitus reiicientes.

234 Exceptiones in causa hæresis, contra testes non admittuntur, nisi sint inimicitiæ capitales, coniurationes, subornationes, & ad summum tales, quæ illos penitùs reiiciant. Ità Simanca *in Ench. tit.35. num.23. Ibid. §. Non desinam.*

Oppositiones verò ex Cantera admittuntur etiam in causa appellationis.
Etiam in quacumque parte.

235 Quamuis autem oppositiones testium in causa appellationis in aliis causis non admittantur, in causa tamen hæresis, in qua proceditur de plano, & sine strepitu, Cantera *qq.crim. cap.de prob.per test §.de plena prob.num.58.* tenet admitti, etiam in causa appellationis, vbi hæc locum habuerit, etiam in quacumque parte, & (ex clementia iudicis) etiam post conclusionem in causa. Et citat Instructionem Madrilianam *anno 1561.n.38.p.4.tr.8.res.117.*

INQVISITORVM PRAXIS In torquendo.

Priusquam reus torqueatur, dari ei debet terminus ad defendendum cũ copia indiciorum.

236 FAlconus *reg.468.num.5.* cum multis aliis asserit reum torqueri posse sine data copia indiciorum & defensione, si ab ipso non petatur, idque colligi ex l. *vnius §.fin.ff.de quæst.* ibi, *postulante reo.* Et ideo Nauarrus *lib.5.cons.8* excusauit quendam Inquisitorem, qui multos reos torqueri iussit absque data copia indiciorum, & absque termino ad defendendum; quia non petierunt sibi dari. Dicendum est tamen cum Simanca *tit.52.n.8.* & aliis communiter, reo antequam torqueatur dandam esse copiam indiciorum cum dilatione & termino ad defendendum.

dendum. Et ideo in nostra Inquisitione Hispanica, vt obseruat Paramus *lib.*2.*q.*4.*num.*33. & habet Instructio Toletana *anno* 1561. *nu.* 32. Inquisitor propria manu testium dicta scribit, & reo præbet. Cantera *qq.crim.qu.*9.*de Iud.num.*3. cum aliis distinguit : & dandam inquit, si reus est litteratus, secus si idiota. *p.*3 *Add.secund.res.*29. & *p.*4.*tract.*8. *resol.*28.

Seclusis nominibus testium.

237 Quando reo datur copia indiciorum & testimoniorum, tacentur nomina testium, quod est peculiare in causa hæresis, vt tradit Simanca *apud Clarum in praxi q.*49. Nam in aliis criminibus ex c. *qualiter & quando, extrà de accusat.* publicari debent. Sed quia c. *fin.de hær. in* 6. id docet in casu, quo immineat testibus periculum ex rei qualitate, Personalis *de iud. & tort. à n.*19 tenet talem consuetudinem in omnibus casibus non valere. Quod etiam probari potest ex Bulla Pauli III. mandante, nomina testium etiam in hæresis crimine cessante periculo publicari. Sed non est recedendum à communi praxi sacrorum Tribunalium, quam determinauit Congregatio Cardinalium *die* 4. *Maij* 1566. & etiam Instructio Toletana 1561. *nu.*39. Quæ vtraque etiam prohibet publicari reo responsiones testium super interrogatoriis rei, si ex illis reus venire potest in notitiam testium, sicut etiam aliarum circumstantiarum, ex quibus talis notitia oriri posset. Vnde Inquisitorum arbitrio relictum est, quas circumstantias publicare velint, quasque tacere. Ità Pegna *p.*3.*comm.*124 & alij. *p.*4.*tr.*6 *res.*28.

Si reus minor est dandum est ei Curator.

238 Si reus minor sit, Iudex debet ei dare curatorem, aliàs eius confessio non valeret. Ita Monticellus *reg.*10.*nu.*17. & alij. Et quamuis alicubi contrarium obseruetur, quam consuetudinem non improbat Eymericus, *tit.*6.*c.*21.*num.*3. in Tribunali tamen Inquisitionis Hispanicæ curator assignatur, iuxtà instructionem Toletanam *ann.*1561.*n.*25. quæ aduertit Curatorem esse non posse de Officialibus Inquisitionis. Et contra Gomez *lib.*3.*c.*1.*num* 64. non debet pater constitui in curatorem filij, & sic obseruatur. Curator autem non debet esse præsens quando minor torquetur, licèt præsens esse debeat, cùm sententia torturæ pronunciatur. Ita docet Garcia *ord.process in S.Offic.fol.*29. & obseruatur in Tribunali Hispanico: quamuis contrarium videatur colligi ex *l.clarum C.de auctorit.præst.* Benè etiam obseruat Gomez *vbi supra*, curatorem non debere esse præsentem, quando reus interrogatus de delicto respondet, quia debet respondere ex propria scientia, non ex aliunde suggestis. *p.*4.*tr.*6.*res.*31.

Qui tamen non sit eius pater. Nec sit præsens, dū reus torquetur. Aut interrogatus, de delicto, respondet.

239 Si plures complices in delicto torquendi sunt, Iudicem incipere debere à viliori & debiliori, docet Simanca *tit.*65. *num.*66. cum aliis communiter; quia nimirum à tali facilius veritas sciri potest. Quæ opinio procedit etiam, quando testes torquendi sunt. Sed aduertit Guazzinus *tom.*2. *lib.*1.*defens.*30. *cap.*19. *n.*4. hæc vera esse, quando æqualia indicia de omnibus haberentur, secus si vnus esset alio magis indiciatus. Verùm hæc opinio suam patitur difficultatem. *p.*4.*tr.*6.*res.*26.

Cum plures ex eodem delicto torquendi sunt, & omnes cum æqualibus indiciis, incipiendum est à debiliori, & viliori.

 240 Quoad

Non debent Inquisitores adhibere aliud tormentum à fune.
Mitiori & duriori, pro qualitate personarum.

240 Quoad speciem tormenti, Inquisitores, saltem in hoc Regno, non debent recedere à tormento funis, quod recepit consuetudo, & approbat l. *nullus*, ibi, *fidicularum tormenta*. Cæterum aduertit Simanca *tit.65.num.62.* non æquè omnes esse torquendos; sed mitius debiles, timidos, honestos &c. duriùs verò fortes, robustos, humiles &c. Sousa *lib.2.c.39.n.30.* ait, considerandam etiam atrocitatem delicti, & qualitatem indiciorum. Nec nisi per horam torturam durare debere, aut plures tribus quassationes fieri. *p.4.tr.6.res.35.*

Etsi torqueri non possunt cogant abiurare, & dare pœnam extraordinariam.
Nunquam verò adhibeant ignem.

241 Quando reus ex aliquo impedimento torqueri non potest, Inquisitores eum puniunt pœna extraordinaria cum abiuratione, pro qualitate delicti & probationibus. Ignis enim tormentum nec Magna Regia Curia, nec huius Regni Inquisitores amplius adhibent: quia praxis ostendit, quod ex multis sic tortis nemo confitebatur. *p.4.tr.6.res.35.*

Dum torquentur, interrogari debent generaliter verum dicere verum velint in his, de quibus accusati sunt.
Minimè verò in particulari.

242 Inquisitores debent reos in tortura generaliter interrogare, vt veritatem dicant de omnibus, de quibus sunt accusati, & nullo pacto falsum contra se, vel alios proferant: minimè verò particulariter & nominatim: nam hoc esset potius falsum suggerere agonizanti, & facilè, quidquid expresse petierint, confessuro. Quod cautè, piéque prouidit Instructio Toletana *ann.1561.n.49.* docéntque Rojas *de hær.p.2.n.395.* & alij. *p.4.tr.6 res.19.*

Quod si timeant maleficio detineri, quo minus confiteantur.
Iubeant denudari.
Omnes pilos abradi.
Os, & foramina aurium, narium, Anum.
Et vuluam diligenter examinari.
Præmittat etiam exorcizationem Syluestri.
Appendant collo Sacras Reliquias, Agnos benedictos
Aspergant aqua lustrali.
Et instillent cereo benedicto.
Vel alia adhibeant remedia.

243 Si timeant, reum in tortura veritatem ex incantationibus & maleficiis non fateri, docuit Pegna *p.3.comm.39. litt.F.* omnes vestes debere ab eo tollere; Binsfeldius *com. malef. & math. leg. 7. quæst.1. concl. 15.* omnes pilos abradere; Ambrosinus *de proces. inform. lib.4. cap 1.num.220.* os, foramina narium & aurium, anum, vel vuluam, & si qua plaga vel cauterium, aut incisio in corpore adsit, diligenter inquirere. Nam testatur Demhauderus *pract. crim. c.37.num. 21.* se oculatim vidisse mulierculam veritatem in tortura tacuisse, donec pili omnes pudendorum per tonstrices abrasi ei fuerunt, & pergamena ibi ante & retro inserta inuenta fuit, peregrinis dæmonum vocabulis & aliquot crucibus depicta, à qua impassibilis penè reddebatur. Et simile quid etiam ipse in Vrbe Neapolis accidisse testatur. Poterunt etiam Inquisitores Ecclesiasticis remediis vti, nimirum præmittere exorcizationem Syluestri *lib.de strigimag. admir.* appendere collo sacras reliquias, agnos benedictos, effundere in os aquam benedictam, & inopinato instillationem cerei benedicti; quæ omnia adducit Delrius *append.2.lib.5.qu. 25. & 29* Item possunt à tortura desistere, & post aliquot dies repetere, vt idem docet; quia dæmon non semper strigibus assistit, sed eas aliquando aut sua sponte, aut Dei iussu deserit. Alia etiam remedia adducunt Queuedus *de indic. & tort.p.2.c.6.* Malleum maleficiorum *tom.1.p.3.qu.15.* & ipse iterum Delrius *lib. 5. sect.9 p.4.tr 6.res.37.*

Si verò reus in tortura confitetur,

244 Si in tormento reus confitetur, debet postea confessionem extra locum torturæ ratificare, vt patet per Gloss. in l.2. *ver aliquid, C.* quorum

quorum appell. non recip. & in l. *seruos C. ad leg. Iul. de vi public.* aliàs non illi nocebit. Idem dic si confessus sit ex propinqua realis tormenti comminatione, secus si ex remota. Ità Pegna *par.* 3. *comm.* 39. *num.* 150. Modus talis ratificationis est, quòd non lecta sibi confessione moneatur ad repetendum quidquid in tortura pro veritate dixerat, & quidquid dicat notetur, & postea legatur ei confessio per extensum, & interrogetur, an ea, quæ sibi lecta sunt, sint illa ipsa, quæ dixerat in tortura, & tanquam vera velit ratificare. Et hæc est praxis Farinacij magis perfecta & recepta. Præterea si reus est minor, ratificatio debet fieri coram curatore. Ita Garsias *ord. processſ. in S. Officio fol.* 30. *pag.* 1. *p.* 4. *tr.* 6. *res.* 22.

debet confessionē extra locum torturæ ratificare.

Modo, qui scribitur.

Et, si est minor præsente curatore.

245 Tempus ratificationis nullo communi iure præfinitum est. Bartolus *in l.* 1. *§. Diuus Seuerus. ff. de quæst. ait*, hoc positum esse in arbitrio Iudicis. Cæterum Gomez *tom.* 3. *cap.* 13. *n.* 24. rectè admonet, intercedere debere spatium vnius diei ab inflicta tortura, quam opinionem sequitur Inquisitio Hispanica, ratificationem postulans post horas 24 quod etiam statuitur in Instructione Toletana *anno* 1561. *n.* 53. Quamuis Miranda *t.* 2. *q.* 26. *art.* 17. *concl.* 3 asserat, Inquisitores post tres dies ratificationem exposcere, quod illis permittit instructio Hispalensis *anno* 1484. *n.* 15. & Pegna benignius esse inquit. Sed Cantera *qq crim. c.* 2. *q.* 1. *num.* 67. nobiscum obseruat regulariter fieri post horas 14. *p* 4. *tr.* 6. *res.* 22. *§ Sed praxis.*

Est die integrum.

246 Si quis in tortura confessus, postea ad bancum Iudicis reuocaret, & post reuocationem iterum sponte confiteretur, & confessionem in tortura factam ratificaret, tunc confessio in tortura facta valeret. Ita Cantera *ibid. Ibid §. Notandum est tamen id.*

Quod si confessionem reuocaret, & post iterum ratihaberet, confessio adhuc valeret.

247 Confessio facta in tortura & postea legitimè ratificata, reuocari potest, allegando & probando errorem. Ita Caballus *res. crim. cent.* 2. *cas.* 186. *num* 24. Sed si error non probetur, deueniendum est ad sententiam definitiuam *Ibid. §. fin.*

Confessio tamen torturæ etiam ratificata, reuocari potest.

248 Quando reus conuictus torquetur super intentione & complicibus, tortura dari debet cum clausula, *citra præiudicium probatorum.* aliter si ipse persistat negatiuus, vel etiamsi cum dicta clausula interrogetur de delicto, ipse negatiuus manens purgabit omnes probationes, quidquid asserat Gomez *tom.* 3. *cap* 13. *num.* 20. si verò torqueatur cum clausula, & nihil super delicto interrogetur, etiamsi negatiuus maneat, damnandus est ad pœnam ordinariam; quia Fisci ius acquisitum non læditur. Ita Boëtius *decis.* 163. *num.* 13. & alij communiter. *p.* 4 *tr.* 6. *resol.* 32.

Quando reus torquetur super intentione & complicibus, torqueri debet cum clausula, citra præiudicium probatorum.

INQVISITORVM PRAXIS
In ferenda sententia.

Inquisitores debent ferre sententias in scriptis.
In publico.
In die festo.
Et in scripto sententiæ condemnatoriæ exprimere errorem.

249 INquisitores debent ferre sententias in die, non in nocte, nisi multitudo negotiorum impediat. Debent præterea ferre in publico & in scriptis, alias erit nulla. Item in die festo, vt multitudo populi ad spectaculum congregata timere discat, & mala committere vereatur. Ita habetur in Instructione Toletana *anno* 1561. docet Salzedo *pr.crim.Diaz.c.*114 *lib.*1. & approbat praxis Inquisitionis Hispanicæ.*p.*4.*tr.*8.*ref.*98.*&* 106.

Citationes.
Admonitiones.
Et reliqua processum concernentia?
Non tenentur proferre sedentes pro Tribunali, & per seipsos.

250 Debent præterea in sententiis condemnatoriis exprimere specialem errorem, de quo reus notatus fuit, inuestigationem criminis, citationes admonitiones, confessiones, probationes, legitimas inducias ad pœnitendum, obduratum animum, & reliqua processus iustitiam concernentia. Ità Pegna *par.*3.*comm.*40 *ref.*106 *cit.* Non tenentur tamen sententiam proferre sedentes pro Tribunali, neque immediatè per se. *Ibid.§. Nota hic.* In determinanda qualitate culpæ contra fidem opinio Theologorum sequenda est; in procedendo & condemnando, Canonistarum. Ita Azorius *to.*1.*lib.*2.*c.*17. *q.*3. Si ex parte iuris sunt diuersæ opiniones, probabilius est, teneri Inquisitores sequi probabiliorem. Si verò opiniones sunt æquæ probabiles, sicut si ex parte facti detur æquale dubium, sequenda est opinio, quæ fauet reo. *Ibid.*

Tribunali, & per seipsos.
Quando Theologorum, quando Canonistarũ opinionem præferre debeant?
In dubio fauentem reo amplectantur opinionem.
At si vna opinio est probabilior, illam sequantur.
NON debent reũ tradere brachio sæculari absque consilio supremi Senatus.

251 Quando in imponendis pœnis Inquisitores ab Ordinario discordant, quid faciendum, dictum est supra *num.*19. Vbi etiam *num.*22. dictum est, vota Consultorum esse solum consultiua, non autem decisiua. Etsi verò Inquisitores, Ordinarius, & Consultores omnes conueniant in tradendo reum brachio sæculari; id tamen facere non debent inconsulto supremo Senatu. Ita habetur in Instructione Toletana, & docet Molina. *p.*4.*tr.*8.*ref.*121.

Tradentes verò non habeant scrupulum irregularitatis.
Nec enim tenentur protestari.
Et si quis eorum irregularis fieret, ab inuicem absolui posset.

252 Vt autem tradendo reum brachio sæculari non incurrant irregularitatem, aduertit Pegna *p.*3. *comm.*85. non debere expressè dicere Iudici laico, vt contra reum exequatur sententiam mortis, sed quod agat aduersus illum iuxta leges, aut exequatur suam sententiam. Sed hos scrupulos abstulerunt Paulus IV & Pius V. statuentes, vt Inquisitores, & eorum Consultores, ministri, &c. nullam irregularitatem incurrant ob qualemcumque concursum ad mortem hæretici. Vnde si Iudex sæcularis differret executionem mortis, possent Inquisitores instare, vt solicitet absque irregularitatis metu. Ità Borbosa *tom.*2.*lib.*5.*tit.*7.*c.*13. *n.*5. contrà Couarruuiam *in Clem.*1.*p.*2 § 5.*n.*6. Ex quo patet, non teneri præmittere protestationem *c. nouimus de ver.signif. p.*4. *tr.*8.*ref.*51. & obiter olim *p.*1.*t.*1.*ref.*135 § *Notandum.* Si quam verò Inquisitor irregularitatem incurreret, posset ab alio absolui ex priuilegio Vrbani III. *Ibid.&* *t.*2.*ref.*102. Quod priuilegium secundum Pegnam *p.*3.*comm.*72. verius est competere enim eorum Commissariis.*ref.*102.*cit.* in fine.

253 Illud

253 Illud verò in primis obseruent Inquisitores, neminem indefensum condemnare. Defensionis substantia consistit in scientia eorum, quæ testes dixerunt, ex c. *qualiter & quando, de accusat. in 6.* ibi, & *exponenda sunt ei capitula, vt facultatem habeat se defendendi.* Imò mihi placet communis Iurisconsultorum doctrina apud Farinacium *q. 39. n. 35.* quòd defensio concedi debeat reo etiam confesso, & conuicto, etiamsi non petet. Ratio est; quia defensio est de iure naturali & diuino, vt patet in *Clem. Pastoralis,* ibi, *de re iudicata, de crimine graui delato.* Vnde in hoc neque de absoluta potestate Princeps dispensare potest. Et sic Summus Pontifex *cap. 1. de causa possess. & proprietatis* fatetur, se nihil contra partem inauditam definire posse. Excipiuntur tamen aliqui casus, vt quando delictum est notorium, quando timetur populi tumultus, & alij, quos Villalobos *tom. 2. tr. 14. diff. 4. n. 6.* & alij numerant, in quibus scit Priceps reo nullam competere, nec habere posse defensionem. Extra hos casus tollere defensionem, obseruat Aragon. in *2. 2. q. 67. art. 2.* esse peccatum contra iustitiam, sicut est tollere ab aliquo arma quibus se iustè tueri poterat. Quæ omnia procedunt non solùm, quando reus ad pœnam ordinariam mortis damnandus est, sed etiam quando ad extraordinariam triremium, exilij, &c. nam leges absolutè & sine distinctione loquuntur, & ideo nec nos distinguere debemus, ex *l. de pretio, ff. de public. in rem. act.* Ità Lessius *lib. 2. cap. 29. dub. 11. num. 102.* Neque obstat consuetudo, si qua est, in contrarium: nam consuetudo contra ius diuinum & naturale non præualet, vt docet Suarez *de leg. lib. 7. c. 6. num. 4.* & alij communiter. Et quamuis Lessius *num. 99.* doceat defensionem esse de iure gentium, cui contraria consuetudo derogat, Glossa in *l. si locus, ff. quemadmodum seruit amit.* fatetur tamen procedere à iure naturali; ius verò gentium quando à naturali procedit, contraria consuetudine non abrogatur, vt obseruat Bonacina *de leg. disp. 1. q. 1. punct. vlt. n. 8.* Adde ex Salas *de leg. tr. 29. resp. 19 sect. 2.* quòd vt ius gentium abrogetur, omnes gentes deberent in eandem consuetudinem conuenire, quod est moraliter impossibile. Concludamus igitur cum Medæa *apud Bobadill in polit. tom. 1. lib. 2. c. 5. n. 56.* quod quantumuis iusta sit sententia, quæ inaudita parte fertur, Iudex iniustus erit. Sed quidam Inquisitor (inquies) apud Nauarrum *lib. 5. consit. de accus. 8.* reos torquebat sine data copia indiciorum, & defensione: & in Regno Siciliæ Magna Curia sic etiam obseruat, vt ordinariè ex abrupto, & palatino modo reos torqueat. Respondeo, praxim illius Inquisitoris, & Regni Siciliæ à Theologis & Iurisperitis communiter refelli; & contra praxim Regni Siciliæ insurgit Rouitus *add. ad prag. de bonis prod. num. 20.* Adde, quòd alia est ratio de torturæ, & de sententia condemnatoria ad pœnas. Nam, vbi negatur defensio ad torturam, defensio non tam negatur, quam differtur, danda post tormentum, etiamsi in illo confiteatur. Non ergo valet argumentari à paritate torturæ ad condemnationem. *p. 3. Add. secund resp. 29.*

CÆTERVM neminem indefensum damnent.

Ad quamuis pœnam.

Imò nec ad torturam.

254 † Quando reus non est plenè conuictus, sed tantum indicia- PROCESSVM

tus,

non plenum terminare possunt per abiurationem. Torturam. Et purgationem. Sed hæc in Sicilia exoleuit.

tus, Inquisitores possunt tribus modis terminare processum: per abiurationem, per torturam, & per purgationem. De abiuratione dictum est v. *Abiurare*.de tortura,tam quoad requisita,quam quoad praxim,dictum est etiam supra.V.*Inquisitorum iurisd. & praxis quoad torturam* †

255 Quoad purgationem instructio Toletana *anno* 1561.*n*.46.47. & 48.eam remedium periculosum, fallax & incertum appellat. Quod etiam docet Farinacius *de hær.q.*194.*n*.64.qui addit,propterea in Sacræ Inquisitionis Tribunali supremo fere abolitum esse. Modus eam indicendi habetur in alia Instructione, ad quam instructio prædicta se refert.*p.4.tr.8.res.*77.

Potest autem indici per solam infamiam. Sed grauem & vehementem. Probatam per testes integros. Aut inhabiles plures duobus.

256 Ad purgationem indicendam sufficit sola infamia,ex c.*inter sollicitudines,de purg.canon.* Ità Delrius *lib.5.sect.3.v.sed de infamia.* Sed hæc infamia debet esse publica, grauis & vehemens. Ita Gabriel *lib.1. cons.*160.*n*.4.ex eodem textu. Rursus non debet probari per testes inhabiles,nisi essent plures quam duo,& deponerent verimilia.Ita Pegna *p.3.contr.*19.*n*.82.contra Locatum *v. Accusatio.* An sufficiat, quando ortum habet ab æmulis & vilibus hominibus, vide Pegnam *vbi supra* negatiuam sententiam docentem.*p.4.tr.8.res.*82.

REVS tortus ex probatione plusquam semiplena, si est negatiuus, meretur pœnam extraordinariam. Nisi tortura atrox fuerit.

257 Quando reus præmissa defensione remanet cum probatione plusquam semiplena, ac proindè torquetur; etiamsi in tormento non confiteatur, indicenda ei est aliqua pœna arbitraria. Nisi acris tortura videatur omnem suspicionem euacuasse. Si verò tortus est cum probatione tantùm semiplena, absoluendus est. Ita habet Instructio Toletana *ann.*1561.*n*.54.& docet Cantera *qq.crim. c.2.q.1.nu.*65. & *q.22. num.*12.qui etiam testatur de praxi S.Inquisitionis Hispaniæ.Quamuis Paramus *lib.3. q.4.n.6.* absolutè doceat, per torturam omnia indicia purgari.*p.4.tr.6.res.*33.

Tortus verò cum semiplena, absolui debet. Sed si adueniant nouæ probationes an sint cum præcedentibus coniungendæ? Negat Farinacius. Et instructiones.

258 Si reus absoluatur, eo quod in tortura perstiterit, & deinde superueniant nouæ probationes, Farinacius docet has coniugi non posse cum præcedentibus; quia hæ per torturam mortuæ sunt, & nullam vim habent. Si verò absolutus sit sine tortura, eo quod indicia & probationes ad illam non sufficiebant, superuenientem probationem cum præcedente coniungi. Et hanc esse communem & vsu receptam sententiam.*p.4.tr.7.res.*35.

259 Idem expresse habetur in instructionibus Toletana *ann.*1561. *n*.69. & Hispalensi *ann.* 1484. *n*.3. Quarum doctrinam Rojas *p.2. asser.*49.*n*.385.veram putat,etiamsi reus absolutus sit in totum, siue ab instantia Iudicis, siue definitiuè.Nec obstare legem *si cui* §.1. *de accusationibus*,vt docet Decius *cons.*137.*p.4.t.8.res.*10.

Quod si post torturã damnatus si ad pœnã extraordinariam,superuenientibus probatio-

260 Sed quid,si reus ex defectu probationis non sit absolutus, sed ad pœnam extraordinariam condemnatus? Si nouæ probationes de eodem crimine superueniant, possuntnè iterum Inquisitores in pœnam ordinariam condemnare? Castrus *tom.1.tract.5.disp.8.punct.11.num.11.* & Sousa *lib.2. cap.37.num.*8.& 9. docent, condemnare posse, si pœna

extraordi

extraordinaria nondum sit executioni mandata; sin verò non posse; sed ab ordinaria detrahendum, quantum extraordinaria importat; ne reus puniatur grauiùs, quam par est. Et ita obseruatum esse in Hispania testatur Castrus. Hanc autem doctrinam bene limitat Sousa, nisi pœna ordinaria sit capitalis; nam tunc esset indiuisibilis, & ab illa pœna arbitraria subtrahi non posset. *p.4.t.7.res.35.*

nibus conuincendibus, damnandus est ad ordinariam

INTERDICTVM.

1 † INterdictum est censura Ecclesiastica, Sacramentorum vsum diuina officia, & sepulturam Ecclesiasticam prohibens secundum seipsa. Primo triplex est locale, personale, & mistum, Secundò quodlibet istorum aut est generale, aut speciale. Causas interdicti Vide V. *Censura* Hic solum.

INTERDICTI definitio. Species.

2 Nota primò, quòd quando interdicitur populus, aliqui tenent comprehendi eum qui habet domicilium in loco populi interdicti, etiam si habeat alud domicilium in loco non interdicto. Ità Calderinus *de interdicto*. Sed verius est, quod ait Suarez *disp.32.sect.2.n.16.* talem, dum habitat in loco interdicto, ferre debere onus interdicti, in alio verò loco liberum esse. *p.5.t.10.res.70.*

CVM interdicitur populus, qui domicilium habet in loco interdicti & alibi, ferre debet onus interdicti in loco interdicti, nō in alio.

3 Nota secundò, quòd quando interdicitur Clerus, non intelliguntur interdicti Religiosi, nisi exprimantur, aut ex contextu id colligatur. Ratio est; quia Religiosi in odiosis non veniunt nomine Cleri. Ità Præpositus *in 3.p.q.4.dub.2.n.11.* contra Megalam *in 3.p.lib.2.c.1.q.2.n.15.* Nisi Religiosus haberet beneficium sæculare, vt Canonicatum, &c. quo esset ab aliis segregatus. Quandò verò interdicuntur Ecclesiastici, comprehenduntur Religiosi, etiam conuersi, & moniales, imò etiam Eremitæ. Et verius est comprehendi etiam Nouitios. Qui tamen non comprehenduntur, si interdicantur Religiosi; quia in odiosis nomine Religiosorum non veniunt Nouitij. Ita etiam præpositus *ibid. p.5.t.10. res.80.*

CVM interdicitur Clerus non intelliguntur interdicti Religiosi. Qui tamen interdicũtur, quãdo interdicuntur Ecclesiastici. Sicut etiã nouitij. Conuersi. Moniales. Eremitæ.

4 Causa materialis proxima interdicti est peccatum. Vide V. *Censura, à n.10.* Vnum hic nota, quòd pro debito pecuniario non potest ferri interdictum locale tam generale, quàm speciale, *Extrauag. prouide, de sent. excom.* quam Extrauag. Sotus *in 4.dist.22.q.3.art.1.* extendit etiam ad interdictum personale generale, propter paritatem rationis, quod scilicet inde multa animarum damna sequantur. Sed probabilior visa est contraria sententia Præposito in *3.p.q.3.dub.1.n.5.* quia ibi solum agitur de interdicto locali, & ex natura rei interdictum personale poni potest propter debitum pecuniarium. *p.5.tr.10.res.79.*

An sufficiat debitum pecuniarium

INTERDICTI LOCALIS *Effectus.*

INTERDICTUM locale impedit publicam Missarum & Officiorum celebrationem in Ecclesiis, Monasteriis. Oratoriis priuatis & aliis locis solitis

In quibus celebrari possũt priuatim.

1 † PRimus effectus interdicti localis est, vt in loco interdicto nec Missæ, nec diuina Officia publicè celebrentur. Ante Bonifacium VIII. neque secreto celebrari poterant, nisi semel in in hebdomada ad renouandum Sacramentum. Bonifacius autem in c. *Alma mater* concessit, vt in loco interdicto Missa & Officia secreto celebrarentur in Ecclesiis & Monasteriis †. An verò celebrari possint etiam in Oratoriis priuatis & aliis locis extraordinariis? Negat Turriaaus *lib.6. disp.*49. quia ibi fit mentio tantum Ecclesiarum & Monasteriorum. Sed probabalior est contraria sententia Præpositi in *3.p.q.4.dub.3.n.*29. quia in materia fauorabili Oratoria possunt sub Ecclesiæ nomine comprehendi, *p.5.t.*10.*res* 60.

Interuenientibus omnibus Sacerdotibus, & Clericis, etiã coniugatis, si habent requisita Tridentini.

2 † Concessit etiam Bonifacius, vt in interdicto locali, quando Missæ & Officia secreto celebrantur, Clerici omnes & Sacerdotes intersint, non tamen laici, nisi in certis solemnitatibus, vt infrà dicemus † Nomine autem Clericorum veniunt etiam coniugati, si habeant requisita Tridentini. nam eo ipso, quod seruitio Ecclesiæ de mandato Episcopi deputati sunt, videntur in hoc æquales aliis Clericis. Adde, quod essent melioris conditionis, quam alij, si ipsi stipendia acciperent absque assistentia. Nisi dicas, debere stipendiis priuari: quod est valde durum, nulla præsupposita eorum culpa. Ita Coninch *de Sacr. disp.*27. *dub.*2. *num.*30. contra Hurtado *de interd. diff.* 7. *num.* 19. *p.* 5. *t.* 10. *res.*85.

Qui omnes etiam possunt communicare per manus aliorum.

4 Extendi etiam debet supradicta concessio ad communionem laicalem, vt scilicet tam Clerici quam Sacerdotes celebrare non valentes, communicare possint per manus aliorum, quia ibi dicitur: *Dicantur diuina officia sicut prius.* at prius, hoc est, ante interdictum, id licitum erat; ergo etiam in eo. Adde quod fauores sunt ampliandi. Et cui conceditur principale, conceditur etiam accessorium. Ita Faber in 4. *dist.*25. *q.*1. *disp.*5. *cap.*1. *num.*25. contra Cornejo *in 3.p.tr.5.§.1. dub.4.p.* 5. *t.* 10. *resol.*82.

Laici verò interuenire possunt in die Natalis Domini. Paschæ. Pentecostes. Corporis Christi, & Cõceptionis pro Ecclesiis Minorũ, cum suis Octauis. Festa autẽ Paschæ, Pentecostes, & Natiuitatis cõprehendunt festa sequentia immediatè.

5 † Laici tempore interdicti interesse possunt Sacro & diuinis Officiis in die Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & assumptionis B. Virginis ex citat cap. *Alma mater.* Item in festo Corporis Christi & eius Octaua, nec non in festo Conceptionis & Octaua in Ecclesiis, in quibus dicitur Officium, quod incipit *Egredimini*, ex concessione Martini V. & Eugenij IV. †. Sed dubium est, an per festa Paschatum intelligantur tantum primi dies. Et ita ait Suarez *disp.* 34. *sect.*1. *num.* 19. Sed probabilior sententia Fabri *vbi supra* docet, venire etiam festa sequentia, & sic omnes tres dies Paschæ, & Pentecostes, sicut etiam omnes dies festos continuè succedentes Natiuitati, quia illi omnes pertinent ad festum principale. *p.* 5. *t.*10. *res.* 61. Accipienda

etiam

etiam sunt hæc festa iuxtà morem Ecclesiæ inchoantis à primis Vesperis. Et Festum Paschæ sumi potest saltem à *Gloria in Ecclesijs* Sabbati Sancti vsque ad Completorium inclusiuè. Ita Moscoso *tract.16.cap.8. Ibid à §. Notandum.*

6 In his solmnitatibus, in quibus laici possunt diuinis Officiis interesse, possunt etiam Sacram Eucharistiam sumere, sicut supra diximus, de Clericis & Sacerdotibus non celebrantibus nam qui assistunt Missæ, fiunt participes Sacrificij. Ita Mercerus *in 3.p. quæst.24. dub.2.* contra Sotum *in 4. dist.22.quæst.3.art.1.*& alios. Vnde si tempore interdicti contingat præcêptum Communionis, vt in Paschate, poterit sæcularibus dari. *p.5.t.10.res.83.*

Et more Ecclesiæ In quibus diebus laici possunt etiam communicare.

7 Præter solemnitates prædictas non possunt laici Officiis diuinis assistere. bene tamen possunt à Sacerdotibus celebrantibus in ministros assumi, deficientibus Clericis. quia cum Sacerdotibus concessum sit principale, concedi etiam præsumitur accessorium. Ità Præpositus *in 3. q.4.dub.3.n.31.* Qui adit, Episcopum & simplicem etiam Sacerdotem tempore interdicti in celebrando duos ministros adhibere posse, vt ante solebat *p.5.t.10.res.87.*

In aliis verò dieb. laici non possunt diuinis Officiis assistere. Quamuis in necessitate in ministros assumi possint.

8 Quod si laicus Sacris assistat seclusa necessitate, & secluso etiam contemptu & scandalo, puto peccare tantùm venialiter, idque contra Coninch *disp.17.dub.3.num.68.* etiam in Sacrificio Missæ. Imò Auila *p.5.disput.5.dub.2.* probabile putat, nullo modo peccare, quia non prohibetur laicus interesse, sed prohibentur Clerici illum admittere. Qui proinde si interdictum violent, secundum Tannerum ex suo genere mortaliter peccant. *p.5.t.10.res.68.*

At si assistant, venialiter peccant.

9 † Alter interdicti localis effectus est, quod non licet Eucharistiam ministrare, nisi tempore mortis. Excipe etiam casus in quibus licitum est assistere Sacro & diuinis Officiis, de quibus supra † Extrema vnctio in loco interdicto conferri non potest. Non est tamen improbabile, conferri posse, quando in articulo mortis quis non posset Pœnitentiam, aut Eucharistiam recipere. v. g. quia non exhibuit signum, aut motum pœnitentiæ. Nam tunc extrema Vnctio videtur habere locum Sacramenti Pœnitentiæ, & potest facere de attrito contritum. Ità Trullench. *in Bull. Cruc. lib.1.§.3. dub.7. numero,2. p.5.tr.9. res.83. tr.10. res.77.* † Sacramentum Pœnitentiæ semper ministrari potest tẽpore interdicti, quod iure antiquo non licebat†

IMPEDIT etiam interdictum locale ministrationem Eucharistiæ extra articulum mortis. Extremæ vnctionis quando infirmus confessus est, aut communicauit. Non tamen Pœnitentiæ.

10 Matrimonium licet tempore interdicti contrahere. Nam quamuis in c. *si sententia, de sent. excomm. in 6.* generatim prohibeatur susceptio Sacramentorum, exceptis casibus in iure expressis, & matrimonium in iure non excipiatur; tamen illa prohibitio intelligitur de Sacramentis commissis administrationi Ecclesiæ; administratio verò matrimonij competit ipsis contrahentibus. Deinde in c. *appellamus de feriis* dicitur, matrimonium quocumque tempore contrahi posse, ex quo videtur sequi, quod non prohibeatur tempore interdicti. Et tandèm matrimonium, licèt sit Sacramentum, est etiam contractus, ac proinde non

Aut matrimonij.

videtur simpliciter prohibitum. Ità Villalobos *tom.1.tract.19.diff.3.* *num.*15.contra Suarez *disp.*33.*sect.*1.*nu.*51.*p.*3.*t.*4.*res.* 267.& *p.*5.*t.* 10. *res.*81.

Sed quid de benedictionibus nuptiarum?

11 Sed quoad benedictionem nuptiarum est peculiaris difficultas quia inter diuina officia computatur, imò habet adiunctam Missam,& preces solemnes quæ interdicti tempore prohibentur. Sed Turrianus *lib.*6.*disput.*49.*dub.*4.docet, illam celebrari posse in diebus,in quibus, permittuntur diuina Officia publicè celebrari; vt in diebus Paschatis &c.Et Couarruuias *in c. Alma mater.p.*2.§.1. *num.*7. contra Henriquez *lib.*13. *cap.* 45. *num.* 3: ait, fieri posse quotidie eo modo, quo diuina Officia singulis diebus celebrantur, scilicet ianuis clausis. Insurgit tamen Faber *vbi sup. cap.* 2. *num.* 30. contra hanc sententiam; quia quando diuina Officia priuatim celebrantur, laici interuenire non possunt, ergo non possunt interesse sponsus & sponsa. *p.*5. *t.*10. *res.*84.

Celebrari etiã posse, ait Couarruuias ianuis clausis.vt celebrari debent diuina Officia.

Sub mortali.

12 Sed an circumstantia ianuarum clausarum,vel alia, sit seruanda in celebrando Sacro & sub mortali? Affirmat Hurtado *de interd.diff.*10 *num.*32.Sed,vt ait Turrianus *lib.*6. *disp.*49. *dub.*6 posset quis dicere, quod secluso contemptu & scandalo, non sit materia grauis. *p.*5. *t.*10. *res.*65.

INTERDICTI PERSONALIS effectus.

INTERDICTVS personaliter non potest licitè Sacramenta conferre potest tamẽ validè

13 † Effectus interdicti personalis sunt ferè iidem. Primus est,quod interdictus non potest Sacramenta conferre licitè †. Potest tamen validè; nam interdictum non tollit potestatem Ordinis aut iurisdictionis, sed impedit vsum licitum illius. Vnde interdictus validè absolueret. Quod si dicas, excommunicatum denunciatum non absoluere validè, ergo neque interdictum: nego consequentiam. Nam interdictus æquiparatur excommunicato non tolerato in hoc, quòd vterque prohibetur Confessiones audire, & vterque peccat audiendo Confessionem; non tamen tollitur interdicto, sicut excommunicato iurisdictio, quia non reperitur in iure expressum de interdicto, sicut de excommunicaione: Ità Cornelio *in* 3.*p.tract.*5.§.1.*disp.* 2.*dub.*3.*q.*4.contra Fabrum *cap.*1.*n.*23.*p.*5.*t.*10. *res.*62.

EPISCOPVS interdictus à celebrãdo potest conferre Ordines,etiã sacros.

14 Episcopus interdictus à Sacro faciendo,potest conferre Ordines minores: quia non necessariò conferuntur in Sacro. Imò etiam maiores, vt ait Præpositus *in* 3.*p.q.*4.*dub.*3.*n.*25.contra Henriquez *l.*13.*c.*43 *n.*1.quia non est necesse,vt ordinans Sacrum faciat, sed conferre Ordines potest,alio celebrante.*p.*5.*t.*10.*res.*86.

Et confirmare.

15 Potest etiam conferre Sacramentum Confirmationis secundùm Fabrum *c.*2.*num.*17. etiam si causam dederit, quia hoc Sacramentum.

tum æquiparatur Baptiſmo propter moræ periculum. Per accidens autem peccaret non præmittendo Confeſſionem, quia confirmaret in mortali, non autem; quia violaret interdictum. Sed an probabiliter alij iudicent *p.5.t.10.reſ.63.*

17 Si Sacerdos interdictus toleratus celebrat, licitum eſt non interdicto Miſſam audire, vt dictum eſt de excommunicato propter Extrauag. *ad euitanda.* Si verò ſit denunciatus, Faber *n.47.* negat quia dum prohibetur relatiuum prohibetur etiam correlatiuum: ac proinde dum quis priuatur celebratione diuinorum, intelligitur etiam priuari aſſiſtentia paſſiua aliorum. Deinde, quia hoc eſt cooperari Sacerdotis peccato mortali. Sed Suarez *apud Fabrum l.cap.* & Turrianus *lib. 2. diſp. 49. dub. 2.* affirmant, quia interdictum perſonale militat ſolum contra perſonam interdictam. Nulla enim prohibitio apparet in iure, ne alij cum interdicto communicent. Nec vlla eſt ſpecies cooperationis in peccato Sacerdotis, dum ille non inducitur, &c. Vtraque opinio eſt probabilis *p.5. t. 10. reſ. 64.*

Et ſi celebrat poteſt nō interdictus Miſſam audire. Idque probabile, etiam ſi ſit denunciatus.

17 † Secundus effectus interdicti perſonalis eſt. Non poteſt interdictus diuinis Officiis intereſſe †. Quod ſi accedat, debet expelli. Si verò expelli non poteſt ait Faber. *n. 113.* ceſſandum eſſe à diuinis, ex ſupradicta ratione, quod correllatiua ſimul prohibentur; vnde ſicut non licet interdicto Sacrum audire, ità nec Sacerdoti coram interdicto celebrare. Sed contrariam ſententiam tenet Mercerus *in 3 p. qu. 24. dub. 3.* quia iura dum præcipiunt excludi interdictos, loquuntur de interdicto locali. Nec eſt aliqua moralis cooperatio cum ipſo, cum inuitè relinquitur *p.5.t.10. reſ. 64. ſecundi.*

ITEM interdictus perſonaliter non poteſt Sacro, & diuinis officiis intereſſe. Vnde ab illis expelli debet Quid ſi non poteſt

18 Interdicto ab ingreſſu Eccleſiæ ſecundum Gordonum *tom. 2. lib. 7. q. 16. cap. 8. n. 55. & 56.* omnis ingreſſus in Eccleſiam eſt prohibitus. Secundum Suarez *diſ. 35. ſect. 4.* prohibetur ſolum ingreſſus formalis ad orandum &c. Sed ego teneo cum Nauarro *cap. 27. n. 170.* quod ſolùm prohibeatur ingreſſus tempore diuinorum Officiorum, in alio autem tempore ingredi ipſi liceat etiam ad orandum, quia Eccleſia fundata eſt propriè ad celebranda & audienda diuina officia non autem ad priuatas orationes fundendas, niſi per accidens: lex autem pœnalis propriè & ſtrictè interpretari debet. Imò puto probabiliter cum Auila *p. 5. diſp. 4. dub. 5. concl. 6.* quòd, etiam dum diuina Officia celebrantur, tranſire poſſit per Eccleſiam, & ſic tranſitoriè orare. *p.5.t.10. reſ. 72.*

INTERDICTVS ab ingreſſu Eccleſiæ intelligitur ſolum prohibitus ingredi tempore Officiorum: Nam in aliis temporibus poteſt ingredi, & orare.

19 Probabile eſt, per interdictum ab ingreſſu Eccleſiæ non prohiberi vſum Sacramentorum, ſed tantum diuinorum Officiorum, & ſepulturæ, vt docet Henriquez *lib. 13. c. 32. n. 2.* contra Gordonum *tom. 2. lib. 7. q. 16. c. 8. num. 56.* Vnde quamuis talis non poſſit in Eccleſia diuinis Officiis intereſſe, poteſt nihilominus in ea Sacramenta recipere *p. 5. t. 10. reſ. 73.* Probabile item eſt, interdictum ab ingreſſu Eccleſiæ poſſe diuina Officia audire & Miſſam celebrare in cœmeterio. quia nomen Eccleſiæ in lege pœnali ſtrictè ſumendum

Et Sacramenta recipere.

Et Miſſam ac diuini Officia audire in Cæmeterio.

Ità Filliucius *to.* 1.*tract.* 18.*c.* 5.*nu.* 103. contra Villalob. *to.* 1.*tract.* 19 *dis.* 9.*n.* 5.*p.* 5.*t.* 10.*ref.* 74.

Potest etiam in loco sacro sepeliri, si decedat in gratia.

20 Si interdictus ab ingressu Ecclesiæ decedat in gratia, sepeliri potest in loco sacro absque vlla absolutione. Nam est absolutus à iure, quod ponit talem pœnam, nisi pœniteat: ergo si pœniteat, interdictum sublatum manet. Ita Corneio *disp.* 2. §. 4 *q.* 1.*p.* 5.*t.* 10.*ref.* 74.† Atque hic est tertius interdicti personalis effectus, priuare Ecclesiastica sepultura. De quo vide fusius V. *sepelire*. Addi potest quartus nimirum, quod interdictus sit incapax noui beneficij, sed an ita, vt collatio nulla sit ipso iure, vide V. *Beneficium*, *num.* 21. †

Secus non potest nisi sit absolutus.

CLERICVM interdictum dicẽtem in officio priuato Dominus vobiscũ & benedicẽtem aquam lustralem, probabile est peccare solum venialiter.

21 Clericus interdictus dicens diuinum officium, si ad Orationes præmittat *Dominus vobiscum* secundum Suarez *apud Turrianum vbi infra*; peccat mortaliter. Sicut si benedicat aquam cum aspersione salis, vel Episcopus benedictionẽ detcũ solẽnitate, quia hi actus licet quantitate parua, sunt tamen graues in qualitate, vt potè adnexi Ordini sacro Sed probabilis est sententia Turriani *de cens. lib.* 6.*disp.* 49.*dub.* 5. quod hæc omnia sint peccata solum venialia ex paruitate materiæ *p.* 5.*t.* 5.*ref.* 59.

INTERDICTI
Ablatio,

INTERDICTVM quo pacto tollatur.

23 INterdictum latum ab homine tollitur à solo qui tulit, vel eius superiore, successore, aut delegato. latum verò à iure, si sit in pœnam commissi peccati, tollitur lapso tempore, pro quo latum est. Si sit ob contumaciam & reseruatum, tollitur per eum, qui reseruauerit, nisi quod Episcopus secundum Tridentinum absoluere potest à reseruatis Pontifici, quando casus est occultus. Si reseruatum non sit, & locale sit, potest tolli ab Episcopo loci, ab habente iurisdictionem Episcopalem, vt etiam si sit personale generale. Personale verò speciale à quocunque Confessario absolui potest, modo detur cautio sufficiens. Ita Mercerus *in* 3.*par.q.* 24.*dub.* 8. Cuius vltimi ratio est; quia interdictum personale speciale priuat perceptione Sacramentorum non minus, quam excommunicatio; ergo sicut excommunicatio non reseruata absolui potest à quocunque Confessario, ita & interdictum. Sed quod ait Mercerus de Episcopo, contradicitur à Couarruuia *in c. Alma p.* 1.§. 11.*n.* 6.*v.* 2. docente, quod interdictum latum à Pontifice vel aliis sibi non subditis, non possit ab Episcopo tolli vel ad tempus suspendi. Sed in hoc vide Barbosam *collect. tom.* 1.*lib.* 2.*tit.* 28 *c.* 55.*n.* 2.*p.* 5.*t.* 10.*ref.* 69.& 71.

INVIDIA.

INVIDIA quid? Quale peccatum?

1 † INuidia describitur à D. Thoma, tristitia de alieno bono in quantum propriæ excellentiæ est diminutiuum †. Ex sua natura & per se est peccatum mortale. Ita Velentia *tom.* 3.*disput.* 3.*quæst.* 13. *punct.*

punct. 2. & alij. Sed Lorca *in* 2.2.*q*.36.*add.ad art.*3. putat, tunc inuidiam esse mortale, quando quis ita vehementer tristatur de alieno bono, vt moueatur ad illum iniustè molestandum; secus si secus. Nam dolere de bono proximi, vt diminutiuum est proprij, non est dolere de illo vt est bonnm proximi, sed ratione illius effectus, quem reuera causat, cum tollat singularem honorem inuidentis, vnde non videtur adeo inordinatum, vt sit mortale. Confirmatur, quia si quis doleat de alieno bono, eo quia dat alteri occasionem ipsum vexandi, non peccat, quia dolet præcipuè de suo incommodo. Sed non est recedendum à prima sententia *p*.3.*t*.6.*ref*.86. Cum hoc tamen, vt permittamus esse posse peccatum veniale ex leuitate materiæ, vt si quis doleat de aliqua re leui proximi, in qua illo minor esset: quam si ab illo auferret, non esset illi magnum detrimentum. Ità Duualius *in* 2.2. *de Char.quæst* 12.*circa finem* *p*.5.*t*.5.*ref*.67. Et an admittat leuitatem materiæ?

IRREGVLARITAS
In Genere.

1 † IRregularitas est canonica inhabilitas Ordine suscipiendi, aut susceptos exercendi ex solo iure prouenіens †. Et quidem Suarez *tom*. 5. *disp*. 40. *sect*. 1. *num*. 11. & alij communiter dicunt, irregularem esse inhabilem etiam ad primam tonsuram. Contra quod adest maximum argumentum, posita communi sententia Theologorum cum D. Thoma 3. *p. quæst*. 40. *art*. 2. & nouissimè Hurtado *tract. de Ord. diff*. 2. quod tonsura non sit ordo, sed deputatio ad Ordines: Nam in odiosis non debet fieri extensio; sed Canones dicunt, irregularem esse incapacem Ordinum ergo non erit incapax tonsuræ. Sed non est recedendum à prima sententia, quæ est communis *p* 4. *t*. 2. *ref*. 88. † Diuiditur immediatè irregularitas in eam, quæ oritur ex defectu, & eam quæ oritur ex delicto. Quæ vtraque in varias species subdiuiditur. Nos prius, quæ omnibus irregularitatibus sunt communia hic ponimus, mox de irregnlaritate ex defectu, tertio de irreegularitate ex delicto agemus. Quoniam verò homicidium & mutilatio inducunt tam irregularitatem defectus quam delicti, agemus de ea, seorsim †. IRREGVLARITATIS definitio. Species. Et ordo dicendorum.

2 Vnum hic nota nimirum Sancium *in select. disp*. 26. *num*. 18. docere, quòd pueri ante pubertatem non contrahunt irregularitatem: quia odia sunt restringenda. Et citat Auilam & Henriquez Qui tamen id non dicunt, & Gauantus *v. Irregul. n*. 91. contrarium docet *p*.4.*t*.2. *ref* 67 † Quamuis ipse auctor in *p*. 3 *t*. 6. *ref*. 88. §. *Ex quibus* inclinauerit cum Sancio, & bona fide citauerit eosdem DD. † Putauit etiam Maiolus *lib*. 1. *de irreg. c*. 1. *nu*. 7. irregularitates latas in iuribus generalibus non contrahi ab Episcopis. Sed absque fundamento. Nam cap. *quia periculosum* 4. *de sent.excom.* liberat solum Episcopos ab incursione suspensionis An incurratur à pueris? Et Episcopis.

suspensionis & inte dicti in iure generali latatum, ab incursione verò irregularitatis & excommunicationis nec in c. cit. nec in alio canone excipiuntur. Vnde non est recedendum à contraria sententia Turriani *de cens.lib.8 disp.59.dub.1.p.4.t.2.res.53.*

IRREGVLARITAS non contrahitur, nisi exprimatur in iure.

3 Commune ergo in primis est omni irregularitati, non incurri, nisi in casibus expressis in iure, ex cap. *is qui, de sent. excomm. in 6.* Ioan. Machad. *p.8.tr.7.res.28.* vnde non valet in hac materia argumentum à simili; nec à fortiori. Caput autem *ad audientiam* & cap. *significasti* loquuntur de dubio facti, non de dubio iuris. Ita Bariola *v. Irreg. §. 10. p.4.tr.2.res.80.* Ob prædictam rationem non est irregularis, qui ad triremes condemnatus fuit; quia in nullo iure habetur, quòd damnatus ad triremes contrahat infamiam, & sic irregularitatem, vt docet Borellus *cons.52.p.4.tr.2.res.83.*

Vnde non contrahitur ex pœna triremium.

Et admitti paruitatem materiæ.

4 In actibus, per quos irregularitas incurritur, datur paruitas materiæ. Ità Henriquez *lib.14.cap.12.num.7.* qui dat exemplum de Clerico dicente reo, vt ascendat alterum gradum schalæ. Sed hunc ipse excuso, quia non cooperatur vt ministet iustitiæ. Vide infra *num.54. Add. ad res.46.tr.5.p.5.*

AB irregularitate ex defectu non excusat ignorantia iuris.

5 Ad incurrendam irregularitatem ex defectu non requiritur scientia iuris & sic hominem occidens, etiam si nesciat homicidio impositam esse irregularitatem, illam incurrit: quia homicidium præter delictum includit defectum lenitatis. Ità Mercerus *in 3. p.q. 66. art.9. num.6.* Ad contrahendam verò irregularitatem ex solo delicto, requiritur non solum scientia, quòd actus delicti sit prohibitus, sed etiam quòd sit prohibitus sub pœna irregularitatis. Quod etiam verum est de censuris Ecclesiasticis. Igitur ignorantia iuris excusat à pœnis Ecclesiasticis etiam si sit vincibilis, dummodo non sit crassa, & mortalis. Atque ità aliquem occidens cum culpa solum veniali, non incurrit irregularitatem ex delicto. Ita Merolla *tom.1. disp.1. dub. 3. nu.83.* contra Hurtado *de irreg. disp.1. diff.8. num.28. p. 3.t.5. res.67. & p.4.t. 2. res. 85. & 36.*

Quæ tamen excusat ab irregularitate ex delicto.

Etiam si sit vincibilis.

IN dubio facti circa homicidium iniustum homicida habendus est pro irregulari. Secus in quocumque alio dubio siue facti, siue iuris.

6 An in dubio quis censendus sit irregularis? Respondeo, in aliis casibus præter homicidium negatiuè. siue dubium sit iuris, siue facti. Itaque dubitans, an sit legitimus, censeri debet legitimus in vtroque foro. Ita Henriquez *lib.14.cap. 3. num.4.* In dubio homicidij affirmatiuè respondeo cum DD. communiter ex cap. *ad audientiam de homicidio* in quo ita determinatur. Illud tamen non debet extendi ad mutilationem, nec ad homicidium iustum, quia loquitur tantum de dubio homicidij prohibiti, & odia sunt restringenda. Ita Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 1. cap. 10. num. 49.* Imo Henriquez *vbi sup.* loqui solum putat, quando homicidium verisimilius est esse patratum *p.3.t.5.res.72. & p.4.t.3.res.5.*

OMNIS irregularitas secundum Honorium tollitur per Baptismum, præter bigamiam

7 Docet Honorius *comp. Iur. can. lib.5 tit 39. num.111.* omnem irregularitatem per Baptismum tolli, præter eam, quæ contrahitur ex defectu Sacramenti, bigamia. Et Villalobos *tom. 1. tract. 21. differt.7.*

num.2.

aduersus Vgolinum *de Irreg. cap.* 56. §. 7. *num.* 4. communem & probabiliorem vocat opinionem, quod per Baptismum tollatur irregularitas homicidij. *p.4 t.2.res.*51. Irregularitas ex defectu natalium tollitur per professionem solemnem, vt dicemus V. *Professio.* Tollitur tamen irregularitas omnis per dispensationem, de qua infra.

IRREGVLARITAS Ex defectu.

8 INter irregularitates ex defectu enumeratur irregularitas bigamiæ, quæ non incurritur à laico contrahente bis inualidè. Neque à contrahente secundùm matrimonium fictè, aut cum vidua Neque à secundum matrimonium inualidè contrahente ob alium defectum. Nam ex nullo iure clare deducitur, in his casibus contrahi irregularitatem, Ita Coninch *disp.*18. *dub.* 11. *num.* 101. Ducens fœminam à seipso deflloratam, non incurrit irregularitatem; quia in hoc casu neuter diuidit carnem suã verè aut interpretatiue. Ita Turrian. *de cens. lib.9. disp.* 70. *dub.*2. contra multos *p.4. tr. res.* 38. *& p.7. t.* 12. *res.*19. *§. Ad secundum.*

IRREGVLARITATEM bigamiæ non incurrit laicus contrahens bis inualidè.

Vel contrahens secundo fictè, aut cum vidua.

9 Religiosus professus contrahens matrimonium, etiam cum virgine incurrit irregularitatem bigamiæ similitudinariæ ex cap. *quotquot.* 27. *q.* 1. Cornejo *in 3 p. tract.* 5. *disp.* 10. *dub.* 2. *q.* 5. & alij idem dicunt de Clerico sæculari in Sacris constituto. & probant ex cap. 1. *qui Clerici vel vouentes* & ex cap. 2. *eodem tit.*. Sed contra sentit Hurtado *de irreg. disp.* 2. *diff.* 13. *nu.* 47. Nam in cap. *nuper* sæcularibus in Sacris imponitur irregularitas, quando post matrimonium validum ante susceptos Ordines contractum contrahunt aliud. & in cap. *vlt. de bigamis,* quando post ordinationem contrahunt cum vidua. quæ irregularitates superfluè illis inponerẽtur, si ad hanc irregularitatẽ sufficeret contrahere cum virgine. Ad allatos Canones in cõtrarium, respondet Turr. *dub.* 3. ibi non apparere, quo Sacris initiati contraxerint cum virgine *p.* 4. *tr.* 2. *re.* 79.

Non ducẽs fœminam à se defloratã.

Incurrit tamen professus contrahens cum virgine.

Quid de clerico sæculari in Sacris constituto?

10 Maritus cognoscens vxorem vt ab altero cognitam, secundum Sanchez *de matrim. tom.* 2. *lib.* 7. *disp.* 84. *n.* 15. incurrit irregularitatem bigamiæ. quia illa vis excusat quidem vxorem à culpa; et non relinquit matrimonium aptum ad significandam coniunctionem Christi cum Ecclesia. Sed Præpositus *in 3. p. q.* 5. *dub.* 7. *n.* 135. putat probabile, non incurrere. quia Canones requirunt, vt vxor commiserit adulterium, quod non committit, dum vi ab alio cognoscitur: nam leges in odiosis sunt restringendæ. Dices: ducens vxorem corruptam, etiam vi est, irregularis. ergo Respondeo, de hoc esse expressam iuris decisionem, quæ non est in nostro casu. Ad argumentum Sanchez, respondetur, ob defectum illius significationis hanc irregularitatem non fore incurrendam, nisi esset iure imposita: in nostro autem casu non sufficienter constare, quòd sit apposita in iure, *p.* 4. *t.* 2. *res.* 40.

Non incurrit maritus cognoscẽs vxorem vi adulterantẽ

Incurrit verò, si cognoscat post adulterium formale, etiam occultum.

11 Cognoscens vxorem post adulterium, etiam occultum, incurrit irregularitatem bigamiæ, ex c. *si cuius* & cap. *si laici, dist.* 34. Ita Sanchez *de matr. tom. 2. lib. 7. disp.* 84. *n.* 5. contra Præpositum *dub.* 7. *n.* 133. Quod verò in d. cap. *si cuius* dicitur, *si cuius vxorem adulterium commisisse cùm esset laicus, euidenter fuerit comprobatum*, refertur ad forum externum, non ad forum conscientiæ. Imo incurrit, etiamsi cognoscat inscius adulterij, quia irregularitas ex defectu incurritur etiam ignoranter, vt diximus *num.* 5. Et Auila *de cens. p.* 7. *disp.* 8. *dub.* 1. addit cum D. Thoma, id verum esse, etiamsi maritus censuris compulsus adulteram vxorem cognouerit. Igitur talis, cognoscens vxoris delictum soluto matrimonio debet ab Ordinibus abstinere. Ità etiam Cornejo *dub.* 2. *q.* 4. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 41 & *p.* 7. *t.* 12. *res.* 20.

Etiam si id nesciat.

Si tamen reuera semen intra vas naturale emissum sit. Et ipsa etiam vxor seminet.

12 Ad incurrendam irregularitatem bigamiæ requiritur in copula, emissio seminis virilis intra femineum vas. Ità contra Auilam *vbi supra* Sanchez *de matr. tom.* 2. *lib.* 2. *disp.* 80. *num.* 6. apud quem huius sententiæ rationes inuenies *par.* 4. *tr.* 2. *res.* 42. Semen mulieris non requiri, tenet Turrianus *de cens. lib.* 6. *disp.* 70. *dub.* 1. quia non est ad generationem necessarium, ex D. Thoma *in* 3. *p. q.* 31. *ar* 5. *ad* 5. Sed est æquè probabilis contraria sententia Præpositi *in eundem locum q.* 5. *dub.* 9. *n.* 81. quia semen mulieris ex medicorum sententia ad generationem est necessarium *p.* 4. *t.* 2. *res.* 43. & *p.* 7. *t.* 12. *res.* 20 §. *Notandum.*

IRREGVLARITATEM ex defectu natalium contrahit nascens ex fornicatione. Stupro. Adulterio. Sacrilegio &c. Expositi vero non sunt irregulares.

13 † Ex defectu natalium contrahitur irregularitas, quoties quis non oritur ex legitimo matrimonio; sed ex fornicatione, stupro, sacrilegio, vel alio illegitimo concubitu †. Expositi verò habendi sunt pro legitimis, ac proinde non sunt irregulares. Ita decreuit Gregorius XIV. in gratiam Confraternitatis pro expositis apud Cornejo *in* 3. *p. tr.* 5. *disp.* 15. *dub.* 1. *nu.* 4. & Turrianus *de cens. lib.* 9. *dip.* 71. *dub.* 1. qui contra Hurtadum *de irreg. disp.* 2. *dif.* 14. *nu.* 57. & alios nostram sententiam tenent. Ratio verò est, quia tales in nullo iure illegitimi decernuntur, & interdum parentes filios legitimos ob paupertatem exponunt. *p.* 2. *tr.* 15. *res.* 22. *p.* 3. *nou. Add. res.* 6. & *p.* 4. *t.* 2. *res.* 58.

Nec tenetur filius credere regulariter matri testanti, se esse illegitimum.

14 Non tenetur filius credere matri coniugatæ, etiam in fine vitæ & cum iuramento dicenti, se esse illegitimum, nisi circunstantiæ valde vrgeant, & rationes conuincant, vt si etiam patet id afferat. Ita Bonacina *de cens. disp.* 7. *q.* 2. *punct.* 3. *nu.* 5. & DD. communiter *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 59. §. *Notandum.*

Illegitimus ille non est, qui nascitur ex parentibus legitimè coniugatis, quàuis conceptus sit, dum habebant impedimentum dirimés. Nec etiam, qui natus est ex matrimonio cum impedimento dirimente, sed bona fide contracto.

15 Non est illegitimus, qui nascitur parentibus legitimè in matrimonium copulatus, etiam si tempore conceptionis impedimentum dirimens matrimonium detinebat. Ita Sanchez *de matr. lib.* 8 *disp.* 7. *nu.* 19 contra Præpositum *de cens. lib.* 6. *c.* 10. *nu.* 19. nam talis legitimus nascitur post contractum legitimè matrimonium *Ibid.* §. *Nota secundo.*

16 Item legitimi censentur filij nati ex matrimonio inualido propter aliquod impedimentum occultum, sed bona fide saltem vnius contracto & in facie Ecclesiæ. Secus, si clam, vel vterque parens impedimentum sciuisset Ita Bonacina *de cens. disput.* 7. *quæst.* 2.

quaest. 2. punct. 3. num. 3. & alij. Quamuis Suarez *apud ipsam ibid.* requirat bonam fidem in vtroque patente *p. 4. tract. 2. ref. 59.§ Nota quartò.*

17 Reginaldus *tom. 2. lib. 30. tract. 2. c. 7. nu.* 72. probabile existimat illegitimum sine dispensatione promotum, si postea parentes matrimonium ineant, posse susceptos Ordines exercere, & aliis initiari: quia per susceptionem illam Ordinum non incurrit nouam irregularitatem sed tantum suspensionem ab illorum exercitio, quæ tollitur sublata irregularitate per matrimonium parentum sicut tollitur suspensio orta ex promotione ante ætatem, adueniente ætate *Ibid. §. Nota tertiò*

Illegitimus per matrimonium subsequens parentum legitimatur.

An etiam ad exercitium susceptorũ Ordinum sine dispensatione? Affirmat Reginaldus.

18 Æthiopes secundum Maiolum *de irreg. lib.* 1. *cap.* 21. & Gauantum *v. irreg. nu.* 18. non sunt irregulares, etiam inter nos. Quæ sententia satis probabilis videtur *p. 4. t. 2. ref.* 84.

ÆTIOPES probabile est non esse irregulares ex defectu corporis, etiam inter nos.

19 Non est irregularis, qui non habet aures, habet tamen crines, quibus defectum tegat, aut quid simile, vt non appareat: nam sic cessat deformitas, Ita Coninch *disp. 18. dub. 13. num.* 108. contra Viualdum *tract. de irreg. tit de aur. defectu n. 4. p 4. t. 2. ref. 73. §. Et tandem*; nec irregularis est surdaster, aut qui difficulter audit. Secus si est omnino surdus. Ita Maiolus *de irreg. lib. 1. c. 25. nu.* 1. Ita etiam, est irregularis, qui est mutus & non potest se explicare, non tamen blæsus aut balbus, qui in loquendo notabilem difficultatem non haberet. Ita Sayrus *lib. 6. c. 8. n. 17. & 21*. Cœcus item, si caret aliquo oculo, est irregularis ex cap. *si Euangelica* 50. *dist.* minimam, si habet vtrumque oculum integrum quamuis careat visu dextri, vel etiam sinistri, dummodo benè videat dextro, ita vt sine notabili conuersione possit Canonem legere, ad quod etiam Missalis aptatio iuuare potest. Ita Auila *de cens. p. 7. disp. 3. dub. 1. p. 5. t. 6. ref.* 22. Denique, qui haberet sex digitos in manu coniunctos dummodo non haberet impedimentum in vsu manus, & Episcopi iudicio non esset admodum deformis, non esset irregularis. Ita Henriquez *lib. 14. c. 8. n. 3. p. 5. t. 6. ref.* 61.

Non est irregularis carens auribus, sed crinibus defectum operiens. Non surdaster. Balbus. Blæsus.

Carens visu dextri oculi. Vel etiam sinistri cum certis circumstantiis.

Aut habens in vna manu sex digitos coniunctos.

20 An Clericus sæcularis ex aliquo defectu corporis contrahat irregularitatem, ad Episcopum spectat iudicare. Quoad regulares probabilis est sententia Auilæ *de cens. p. 7. disp. 3. dub. 2.* & aliorum contra Barbosam *de pot. Episc. p. 2. alleg. 42. num. vlt.* quod spectat ad suum Prælatum: quia hoc magis spectat ad iurisdictionem, quam ad Ordinem Episcopi, iurisdictionem autem Episcopi quoad Regulares habent eorum Prælati. Aduertit tamen Suarez *de cens. disp. 51. sect. 3. num.* 16. posse Episcopum respuere iudicium Superioris circa defectum corporis sui subditi, quod non inducat irregularitatem *p. 4. t. 2. ref.* 73.

AD quem spectet irregularitatis cognitio?

21 Irregularitas oritur etiam ex defectu scientiæ ex can. *illiteratos, dist.* 36. & aliis. Quænam scientia ad singulos Ordines requiratur, tradit Tridentinum *sess.* 23. *cap.* 4. 13. 14. Minor autem requiratur in Regularibus, quam in sæcularibus, quia illi ad animarum curam

ORITUR etiam irregularitas ex defectu scientiæ. Quæ tamen minor requiritur in Religiosis, quam in Clericis.

non ordinantur. vnde in cap. *nullus de tempor. ordin. in 6.* illiteratus prohibetur tonsurari, nisi inter Religionem. Et ideo Peyrinus *tr. 2. de relig. Pral. q. 3. cap. 7. num.* 20. multos alios citans, docet, licere Episcopis ordinare etiam Sacerdotem Regularem, qui bene legit & cantat, quamuis sit minus litteratus. *p. 2. t. 16. ref. 29. p. 3. t. 2. ref. 7. & p. 4. t. 2. ref. 74.*

SVNT irregulares Curiales & publicis functionibus occupati?

22 Curiales & qui publicis functionibus occupantur, sunt irregulares ex cap. 1. 2. & 3. *dist.* 15. irregularitate, vt aliqui dicunt, ex defectu liberationis. Nomine Curialium videntur etiam comprehendi Consiliarij Principum, vt Regentes, Præsides, Magistri Rationales &c. quia ibi dicitur, *Curiales quicumque Curia sæculari obligati sunt in ministerio alicuius publici officij, siue in perpetuum, siue ad tempus siue ex iuramento, siue ex pacto, aut stipendio.* Sed vt notat Mercerus *in 3. p. q. 24. dub.* 13. & alij, consiliarij excipiuntur ab hac generalitate, siue ex expressa concessione Pontificis, siue ex præscripta consuetudine. Officiales etiam Episcoporum & Administratores rerum Ecclesiasticarum, imò & rerum piarum, non sunt irregulares, secundum Hurtadum *de irregul. disp. 2. diff. 18. n. 60.* quod deducitur ex *can. vlt. dist. 86.* & ex *can. Dico 1. dist. 88. p. 4. t. 2. ref. 98.*

Non tamen Consiliarij Principum. Aut Officiales Episcoporum Et administratores rerum piarum.

Obligatus ad ratiocinia non potest ordinari, nisi post redditam rationē. Vel destinatum fideiussorē, qui in se causā transferat

23 Obligatus ad ratiocinia non potest ordinari ante redditam rationem, etiam post desertum Officium. Ita Cornejo *in 3. p. disp. 14. dub. 2. n.* 3. contra Toletum *lib. 1. c. 60.* Potest tamen post redditam rationem, etiam ante solutionem debiti pecuniarij relicti ex officio vel administratione: quia solutio à nullo canone requiritur. Ita citati DD. Ordinari etiam potest, si habet fideiussorem, quia ratiocinij causam sibi assumat. Ità Corneio *vbi spr. Ibid. à §. Notandum.*

IRREGVLARITAS
Ex delicto.

IRREGVLARITAS ex delicto nō contrahitur absque culpa mortali.

24 IRregularitas ex delicto non incurritur, nisi adsit culpa mortalis, quia nullum ius imponit illa ob solam culpa venialem. Nec ponere debet. Imò ex Suarez *tom. 5. disp. 40. sect. 3. num.* 17. nec Papa potest: nam pœna debet esse proportionata delicto: & irregularitas est pœna grauissima. Hanc sententiam tenet Vasquez *in 1. 2. disp. 158. cap. 1.* & alij multi, quam proinde Magala *tom. 2. ref. 159. n.* 4. improbabiliter improbabilem vocat. Ad cap. *continebatur de homicidio* respondet Suarez *disp. 45. sect. 6. num. 3. p. 2. t. 16. ref. 18. & p. 4. t. 4. ref. 41.*

Contrahitur autem per hæresim etiam occultam.

25 Sunt autem multa delicta irregularitatem inducentia. In primis hæresis etiam, occulta cap. *ad abolendam* cap. *saluberrimum*, 1. *q.* 3. Turrianus *lib. 9. disp. 62 dub. 1.* & alij Sed Corneio *dub. vn q. 4* aliique de hæresi occulta id negant; dicuntque, citata iura loqui de hæretico publico: quam sententiam probabilem esse dicit Reginaldus *to. 2. lib. 30. tr. 2. c. 5. num.*

*num.*193.*par.*2.*t.*15.*ref.* 24 *& p.*4.*t.*2. *ref.*46. † Et hanc sententiam amplexus fuerat Auctor *in p.*1.*t.*11.*ref.* 114. † Aduerte etiam, probabile esse quod Clericus hæreticus post pœnitentiam & abiurationē possit susceptos Ordines exercere. Ità Sayrus *de cens.lib.*7.*cap.*12.*n.*16. contra Bonacinam *de cens. disp.*7.*q.* 3.*punct.*7. *n.*6.*p.*4.*t.*4. *resol.*38 † At *in t.*2.*ref.* 48. §. *Notandum* absolutè docuerat sententiam Bonacinæ †.

26 Suspecti de hæresi, quando suspicio oritur ex eo, quòd fauent hæreticis, vel illos defendunt, vel recipiūt, sunt irregulares. Ita Sanctarellus *tract.de hær.cap.*25.*dub.*1.*num.*3. & alij ex cap. 2 §. *hæretici, de hæret.in* 6. Hanc opinionem Coninch.*disp.*18.*dub.*7.*n.*51,*concl*:2.limitat ad fautores formales, qui scilicet hæreticum fouent præcipuè ob hæresim. Sed Cornejo *in* 3.*p.tr.*5.*dub.*7.*nu.*44. liberat ab irregularitate hæreticorum fautores († & ipse auctor circa hoc *in ref.* 44. suspensus manserat †.) Si verò suspicio oritur ex alio crimine, tunc suspecti non erunt irregulares propter suspicionem, sed solùm propter infamiam quæ si auferatur, & suspicio purgetur irregularitas tollitur. Ita etiam Sanctarellus *vbi supra*, & alij contra Pesantium *add.ad* 3.*p.q.*20 *disp.*5. & alios. *par.*4.*t.*2.*ref.*48. Neque obstat, quod qui de hæresi suspectus cogatur abiurare de vegementi, quia in iure irregularitas imponitur tantùm hæreticis, non suspectis de hæresi. Ita Sà *v.hæresis num*5.*Ibid. ref.*47.*& t.*8.*ref.*64 §. *Notandum &* 85.§. item *Notandum*, & olim *p.*2. *t.*15.*ref.*24. in fine.

Propter fautoriam hæreticorum.

27 Apostata fictè negans fidem spontè, aut timore ductus, incurrit irregularitatem ex cap *presbyteros, dist.*50. Ita Sanchez *in sum. tom.*1. *lib.*2 *cap.*25.*num.*6. Sed contrarium probabile teneo cum Filliucio *to.* 1. *tract.*20 *cap* 9. *num.*230. si crimen occultum sit, quia talis irregularitas, cum non sit apostatis peculiariter inflicta in aliquo canone, incurritur propter solam infamiam, quæ cessat in apostasia occulta.*p.*4.*t.*2 *ref.*49.

Apostasiam fictam etiam occultam.

28 Filius natus ex patre Catholico, qui postea in hæresim incidit, & brachio sæculari traditus est etiam pœnitens, in nostris partibus incurrit irregularitatem ex infamia, in locis autem hæresi infectis non incurrit. An verò incurrat irregularitatem latam contra filios hæreticorum in cap. *statutum*, affirmat Auilà *p.*7.*disp.*4.*dub.*7. negat Hurtado *de irreg.disp.*2.*diff.*3.*n.*8. Vterque probabiliter.*p.*4.*t.*2. *ref.*45. Et certum est; non incurrere filios Saracenorum, Paganorum, Iudæorum, &c. ab infantia baptizatos; quia non sunt filij hæreticorum. Ita Bonacina *de cens. disp.*7.*q.*2. *punct.*7.*n.*11. Si verò sint Neophiti, hoc est in adulta ætate conuersi & baptizati, sunt irregulares. Ita DD. communiter. Sed quanto durat hæc irregularitas? Iura non præscribunt aliquod certum tempus. Et placet Filliucius *tom.*1.*tract.*20.*c.*9. *n.*240. id Episcopi arbitrio remittens Nota tamen quod post decem annos à Baptismo Neophitus non est amplius irregularis. Ità Hurtado *de irreg.disp.*2.*diff.*19. *num.*61.*p.*4.*t.*2, *ref.*50.

Incurrit etiã filius hæretici, qui post illum natum in hæresim incidit. Et hoc ratione infamiæ.

Quæ cum non incurratur in partib. hæreticorum ibi talis non sit irregularis.

Sicut nō sunt irregulares filij Saracenorũ, Paganorũ, & Iudæorum ab infantia baptizati.

INCVRRITVR etiam irregularitas ex mala ordinum susceptione.
Non quidẽ si Latinus ordinetur ab Episcopo Græco, vel è contra.
Nec si quis ordinetur à schismatico.
Vel ab eo, qui renuntiauit Episcopatui quoad dignitatem. Nec si quis ordinatur ante ætatem legitimam.
Aut absque dimissoria.
Non seruatis interstitiis.
Per saltum.
Extra tempora.
Cũ irregularitate.
Vel aliqua censura
Vel in quocũque alio casu.

29 † Aliud delictum per quod irregularitas incurritur, est mala Ordinum susceptio †. Quam irregularitatem putat Maiolus *de irreg. lib.* 4.*c.* 32.incurrit à Latino si ordinetur à Græco, & Græco si ordinetur à Latino, ex cap. *cum secundum*, & ex cap. *ex parte*, *de temp. ord.* Sed in cap. *cum secundum* prohibetur quidem hoc, at pœna irregularitatis non imponitur: in capitulo verò *ex parte* non est sermo de hac re. Ideo contrarium tenendum est cum Turriano *de cens. lib.* 9.*disp.* 61. *dub.* 3. Neque incurritur irregularitas à suscipiẽte Ordines Episcopo ab schismatico. Ita Præpositus *in* 3.*p.q.* 5.*dub.* 5.*num.* 28. qui interpretatur contrariam Instructionem Clem. VIII. super Ritibus Græcorum *an.* 1595. *p.* 4.*t.* 2.*res.* 54. Item non incurrit irregularitatem accipiens Ordines ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui quoad locum & dignitatem. Neque, qui ordinatur ab alieno Episcopo absque dimissoria. Neque, qui non seruatis interstitiis. Neque, qui per saltum. Neque, qui extra tempora sine dispensatione. Item neque, qui existens in irregularitate, absque ipsius dispensatione. Nam in his casibus sola suspensio incurritur, de qua vide V. *Ordinis subiectum, à num.* 8. Ita Filliucius *to.* 1 .*t.* 20. *c.* 7.*num.* 190.*p.* 4.*t.* 2.*res.* 55. Item non incurrit irregularitatem ligatus maiori excommunicatione sacros Ordines recipiendo, siue scienter, siue cum quacumque ignorantia. Idem dic de suspenso & interdicto, ac etiam de suscipiente Ordines ante Confirmationem. *Ibid.* & *p.* 1. *t.* 11.*res.* 115. Denique in nullo casu incurrit quis irregularitatem in mala Ordinum susceptione præter duos sequentes, quia nulla exprimitur in iure. Ità Hurtado *de cens. disp.* 2.*diff.* 1.*num.* 3. *res. cit.* §. *Nota etiam secundo.*

Sed solum, si ordinatur furtiuè.
Vel si durante matrimonio etiam non cõsummato, sacros Ordines suscipit.

30 Incurrit autem primò, qui ordinatur furtiuè, hoc est, qui non examinatus, vel non admissus, suscipit Ordines, vel alium loco sui facit examinare, & ipse loco illius suscipit Ordines cap. 1. *de eo, qui furtiuè ordinatur.* Sed in hoc etiam casu Bonacina *de cens. disp.* 7.*q.* 3.*pun.* 4.*num.* 6. licèt cum formidine, docet, incurri irregularitatem solùm in acceptione Diaconatus, in aliorum verò susceptione furtiua incurri solùm suspensionem. Secundus casus est, si quis durante Matrimonio, etiam non consummato, præsumit Sacros Ordines suscipere. *Ibid.*

Ex malo item Ordinum exercitio fit irregularis qui solemniter baptizat absque Ordine requisito.
Aut sine sacerdotio celebrat.
Item sacerdos cõfirmans, ordinans.
Ministrans alia Sacramenta sine debito Ordine.

31 † Incurritur etiam irregularitas ex malo Ordinum exercitio. † Et ideo præsumens solemniter baptizare absque Ordine requisito, & sine Sacerdotali Ordine Missam celebrare, fit irrègularis, ex cap. 1. & 2. *de Cler. non ordin. minist.* Item, si simplex Sacerdos Confirmationis, vel Ordinis Sacramentum conferre præsumat, vel alia Sacramenta sine Ordine requisito ministret, irregularitatem incurrit *cap.* 1. *cit.* Ita DD. communiter *p.* 4.*tom.* 2.*resol.* 56. Sed hanc irregularitatem non incurrit laicus supradictos actus exercens; quia titulus loquitur solùm de Clericis, & lex pœnalis non debet extendi. Ita Henriquez *lib.* 2. *cap.* 29. §. 1. contra Nauarrum & alios (*p.* 4.*tr.* 4. *res.* 77. Quamuis in *res.* 55. *citat.* §. *Notandum* supra dictum cap. 1. etiam ad laicos extenderit †. Imò)

Imò aliqui probale putant, Clericos non contrahere irregularitatem in exercitio aliorum Sacramentorum sine Oidine requisito, præter Baptismum, & Sacrificium Missæ. Nam quamuis in c. 1. *de Cler. non ord. ministr.* dicatur, *Si quis baptizauerit, aut aliquod diuinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem abiiciatur ab Ecclesia, & nunquam ordinetur*; tamen non satis constat, hic sub nomine diuini officij contineri administrationem Sacramentorum, cum sæpè in iure distinguantur, vt est videre in c: *Episcoporum de priuilegiis in 6.* in Tridentino *sess.* 21. *cap.* 4. & libi. Confirmatur; quia in cit. cap. Baptismus contra distinguitur à diuino Officio. Hanc sententiam tenet Syluester v. *Confessor* 1. Sed non est recedendum à communi supra allata. *p.* 4. *t.* 2. *res.* 56. & 91. Non tamen laicus Imò secundū Syluestrū irregularitas incurritur solū in Baptismo solēni, & sacrificio absque debito Ordine, non autem in aliis Sacramentis

32 Ordinatus bona fide ante legitimam ætatem, & adueniente mala fide sic celebrans, non incurrit irregularitatem: quia à principio non incurrit suspensionem. Ita Peyrinus *tom.* 1. *const.* 1. *Iuly II.* §. 16. *n.* 29. *p.* 3. *t.* 4 *resol.* 182. NON fit irregularis celebrans mala fide cum sacerdotio ante ætatem bona fide suscepto

33 Non censuratus faciens coram se celebrare suspensum, excommunicatum, vel interdictum, non est irregularis quia hæc irregularitas non reperitur in iure. Ita Cornejo *in* 3. *p. tr.* 5. *disp.* 6. *dub. vn. q.* 5. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 57. §. *Nota tamen.* Clericus autem excommunicatus faciens coram se celebrare, ex Villalobos *tom.* 1. *tr.* 21. *diff.* 14. *num.* 3. incurrit irregularitatem cap *illud, de cler. excomm.* Sed secundum Præpositum in 3. *p. q.* 5. *dub.* 6. *num.* 38. non incurrit. *Ibid.* initio. Episcopus malè vtens sua potestare in conferendo Ordines, non incurrit irregularitatem. Ita Turrianus *de cens. lib.* 9. *disp.* 61. *dub.* 5. contra Maiolum *lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 8. *Ibid* § *Nota etiam* Et multò minus, si suspensus à Pontificalibus celebret in illis, quia suspensio est solùm à solemnitate. *res.* 92. §. *Notandum.* & *p.* 5. *tr.* 10 *res.* 4 §. *Sed difficultas.* Item irregularitas non incurritur per celebrationem cum prætermissione totius ritus Ecclesiæ. Nec per missam Defunctorum dictā pro viuente. Nec per iteratam receptionem Confirmationis. Nec per fictam susceptionem Baptismi. Ita Turrianus contra Maiolum *ibid.* qui per quinquaginta ferè capita multis criminibus absque sufficienti argumento irregularitatem iniungit. *Ibid.* §. *Et nota.* Denique Sacerdos non approbatus confessiones excipiens, non incurrit irregularitatem; quia non exercet actum Ordinis, sed iurisdictionis, quam non habet. Habet enim Ordinem requisitum. Ita Bonacina *de cens. disp.* 7. *q.* 3. *punct.* 6. *num.* 6. Idem dic de Sacerdote administrante Extremam Vnctionem sine auctoritate. *p.* 4. *t.* 2. *res.* 89. Nec faciens corā se celebrare censuratum. Sed quid si sit excommunicatus, etiam ipse? Et in multis aliis casibus? Non bis confirmatus. Aut fictè baptizatus.

34 Sacerdos excommunicatus Confessiones excipiens, incurrit irregularitatem, quia exercet actum Ordinis, & violat censuram, per quam prohibetur ministrare Sacramenta Ita portellius V. *Irregul. num.* 13. qui id verum putat, etiamsi excommunicatio, vel delictum sit occultum Et Bonacina *vbi sup punct.* 5. *num* 6. etiam si absolutio ob culpam pænitentis esset inualida. Sed Perez *annot. ad Villad. de irreg. cap.* 2. *nu.* 12. limitat, Incurrit verò Cōfessarius excōmunicatus Confessionem excipiens.

Aut eucharistiam ministrans.

limitat, quando absolueret cum oratione, stola, & *Miserere*: secus sit ordinario modo. Incurrit etiam irregularitatem ministrando Eucharistiam, etiam si non celebret: quia exercet actum Ordinis sacri Ita Auila *de cens. p. 7. sect. 2. dub. 2. p. 4. t. 2. res. 90.*

Sed quid, si ministret dubius de excommunicatione?

35 Sed quid, si dubitet, an sit excommunicatus? Respondet Mercerus *in 3. p. q. 21. dub. 5.* quòd si inueniatur non fuisse excommunicatus, non est factus irregularis, ministrando Sacramenta, etiam si talem se existimarit: quia hæc pœna non infligitur ministranti Sacramenta cum censura existimata, sed verò inueniatur fuisse ex communicatus, tūc videndum, an adhibuerit diligentiam in hoc inuestigando. Nam si diligentia excusat eum è culpa mortali, excusat etiam ab irregularitate: & contra *p. 5. t. 9. res. 94.*

Nō incurrit excōmunicatus dicens in Officio, Dominus vobiscum.

36 Excommunicatus recitando Horas, & dicendo *Dominus vobiscum*, non peccat mortaliter nec consequenter incurrit irregularitatem quia quamuis ille versiculus iuxta vsum Ecclesiæ præseferat personam publicam, potest tamen quis illum dicere vt priuata persona, sicut etiam potest dicere: *Venite adoremus*. Et quamuis peccaret, peccatum esset veniale: quia materia est leuissima. Ita Hurtado *de excomm. diff. 2. disp. 5. n. 3.* contra Suarez *de cens. disp. 12. sect. 2. num. 13. p. 4. t. 2. resol. 94. & p. 5. t. 9. res. 39.*

Incurrit verò Sacerdos Religiosus nulliter professus celebrans.

37 Religiosus nulliter professus Ordines recipiens, & post Presbyteratum celebrans, incurrit irregularitatem, quia recipiendo Ordines sacros sine titulo patrimonij, aut paupertatis & absque litteris dimissoriis legitimi Prælati, fuit suspensus. Nisi ignorantia, aut periculum grauis infamiæ excusaret; quia leges humanæ non obligant cum tanto onere. Ita Bonacina *de claus. q. 2. punct. 10. diff. 5. nu. 4. p. 4. t. 2. res. 82.*

EX simonia occulta in ordine nō incurritur irregularitas.
Sicut nec in beneficio.
Vel in sodomia occulta.

38 Simonia in Ordine non inducit irregularitatem, si sit occulta: quia nullus textus id exprimit: c. enim *inquisitionis, de accusat.* inducit suspensionem, non irregularitatem. Immò Simonia in beneficio non inducit iregularitatem, etiam si sit publica. Ita Auila *de cens. par. 8. disp. 4. dub. 7. concl. 1.* contra Couarruuiam *in Clem si furiosus, p. 2. §. 3. n. 4. p. 1. t. 11. res. 113. & p. 4. t. 2. res. 92. §. Hinc.* Idem dic de irregularitate ex infamia sodomiæ ex cap. *infames 6. q. 1* Nam non incurritur à Clerico sodomita occulto, in quo nimirum cessat infamia. Ita Valentia *to. 4. disp. 7. q. 19. punct. 3. §. 5. p. 2. t. 17. res. 21. & 69.* Et generaliter omnis irregularitas ex infamia non contrahitur, nisi crimen sit publicum: si solum homicidium excipias, ex cap. *ex tenore de temp. ordin.* Ita Auila *de cens. p. 7. disp. 4. dub. 7. concl. 1. res. 93. cit.*

Vel in publica fornicatione, aut adulterio.

39 Sacerdos publicus concubinarius, vel adulter, post peractam pœnitentiam & publicam vitæ emendationem, interposita aliqua temporis mora, potest sine dispensatione celebrare. nam ex infamia facti non oritur irregularitas simpliciter dicta, quę egeat dispensatione. Et quamuis Clericus cōcubinarius notorius ex cap. *præter. dist. 32*: & aliis suspensus sit ab officio; hæc tamen suspensio consuetudine ablata est, vt docet Sotus in *4. dist. 1. q. 5. art. 6. Ibid. §. Notandum.*

40 Rebaptizans

40 Baptizans aliquem, incurrit irregularitatem & pœnam mortis latam in C, *ni sanctum Baptismal.* 2. Vide V. *Baptismi*, *n.* 33.

41 Quæres, an crimen inducens irregularitatem, si sit occultum, dummodo sit externum, inducat irregularitatem? Negatiuam sententiam non esse improbabilem censet Baunius *in Theol. moral. p.* 2. *tr.* 11. *q.* 4. *art.* 4. Sed ego eam no puto probabilem; imò cum Præposito *in* 3, *p. q.* 5. *de irregul. dub.* 2. *n.* 5. existimo improbabilem esse; & ipse Baunius illam limitat Primò, quod etsi peccatum occultum, communiter irregularitatem non pariat lege Canonum, ab ea tamen lege excipi homicidium; *arg. c. quæsitum* 17. *tali de tempor. ord.* Secundò, excipienda sunt peccata, quibus censura est annexa, nam si in ea celebratur, incurritur irregularitas, etsi hæc celebratio occultè fiat à suspenso, velex communicato. *p.* 7. *tr.* 11. *res.* 48. — Crimen etiam occultum inducit irregularitatem ex delicto.

IRREGVLARITAS
Ex homicidio.

42 † EX homicidio, siue voluntario, siue casuali, siue etiam iuridico, oritur irregularitas. Porrò voluntarium non dicitur homicidium, quod in iustam defensionem fit: vnde † quotiescumque quis cum moderamine inculpatæ tutelæ inuasorem occidit, iuxta infra dicenda V. *Occidere inuasorem*, non fit irregularis; quia homicidio priuato irregularitas imposita est, quando est peccatum. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 4. in fine, 6. *Sed ego.* Immò quando in defensione moderamen exceditur, incurritur solum irregularitas ex homicidio casuali. Ita Hurtado *de irregul. disp.* 2. *diff.* 20. *num.* 66. Est ergo homicidium voluntarium, prout accipitur in Tridentino † *sess.* 14. *c.* 7. & † *sess.* 24. *c.* 6. quando fit ex proposito & per insidias. Vnde ex Vasquez ait Turrianus *de cens. lib.* 9. *disp.* 63. *dub.* 1. ad homicidium voluntarium requiri voluntatem expressam ipsius homicidij, & vulnerantem cum expressa intentione non occidendi, vel nihil de occisione cogitantem, non dici voluntarium homicidam, licèt homicidium in hoc casu sit voluntarium in causa. *p.* 2. *t.* 15. *res.* 19 & *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 72. & *p.* 7. *tr.* 2. *res.* 29. — IN CVRRITVR Irregularitas ex homicidio voluntario. — Quale non est illud, quod fit in defensionem. — Nec voluntarium in causa. Sed illud quod fit ex proposito.

43 Ex homicidio attentato sui ipsius videtur non incurri irregularitas, quia hæc imposita est homicidio consummato. Cornejo tamen in 3 *p. tr.* 5. *disp.* 1. *dub.* 2. *qu.* 4. *num.* 1. putat incurri: non quidem ratione homicidij attentati, sed ratione delicti enormis inducentis infamiam. Sed tu cogita. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 76. — Effectu secuto.

44 † Porrò irregularitatem homicidij voluntarij incurrit non solùm physicus homicida; sed etiam mandans, consulens, cooperans, vel alio pacto ad homicidium concurrens, iuxtà versus, *Iussio. Consilium, Consensus, Palpo, Recursus, Participans, Mutus, Non obstans, Non manifestans*, quos infra explicabimus, cùm de restitutione. † Non fit tamen irregularis, qui homicidium ab alio suo nomine factum ratihabet; — Incurrit autem omnis ad homicidium voluntarium cooperans. — Non ratihabens.

Summa Diana. K quia

quia hæc ratihabitio non est causa homicidij. Esto quoad ratihabitio quoad culpam æquiparetur mandato. Ita Vasquez *in manuscript.* contra Syluestrum V. *homicidium* 4.*q*.4. Mandans aliquem verberari, qui deinde excessu mandatarij occiditur secundùm Suarez *de cens. disp.* 45. *sect.* 2. *num.* 3. fit irregularis, quantamcumque diligentiam adhibeat, ex cap. *vlt. de homicid. in* 6. quia semper cogitare debet, mortem sequi posse, si non ex malitia ministri, saltem ex alio casu. At Præpositus in 3. *p. q.* 5. *dub.* 10. *n.* 78. æquè probabiliter negat, quia si diligentiam adhibuit, non est reus homicidij, ius verò citatum loqui de mandante verberationem, ex qua præuidere potuit homicidium secuturum. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 19. & *p.* 7. *tr.* 2. *res.* 30.

Nec mandans verberari, si fidelis minister ex excessu interficiat.

MANDANS & consulens homicidium non sunt censendi irregulares, si mandatarius, &c. dicant, se non ex mandato vel consilio mortem dedisse.

45 Tam autem mandans, quàm consulens homicidium, tunc irregularitatem incurrit, quando homicidium sequitur ex vi mandati, aut consilij. Quod si homicida dicat, se non occidisse motum ex suasione consulentis, consulens immunis erit. Ita Cornejo *in* 3. *p. tract.* 5. *disp.* 1. *dub.* 2. vbi benè docet contra Henriquez *lib. cap.* 16. *num.* 3. *in gloss. lit. D.* dubium, an homicidium ex suo consilio secutum sit, debere se reputare irregularem. Et Tabiena V. *Consilium*, *num.* 5. aduertit, consilium censeri causam homicidij, etiamsi post multos dies contingat. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 25.

Vel si ante secutũ effectum mandatum reuocent.

46 Excusabitur autem mandans ab irregularitate, si ante patratum homicidium mandatum reuocat, nec ad aliud tenebitur. Nam cum mandatarius in gratiam agat mandantis, si post reuocatum mandatum adhuc homicidium peragat, non amplius in gratiam mandantis & tanquam mandatarius illud committet; sed ex proprio arbitrio. Ita Auila *par.* 7. *disp.* 6. *sect.* 2. *dub.* 4. contra Hurtadum *de irreg. disp.* 2. *diff.* 6. *num.* 24. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 14. Contra verò, quia in consilio non agitur causa dantis, sed accipientis consilium, non satis est consulenti consilium reuocare; sed adhibere debet preces importunas, & si hæ non sufficiant, monere occidendum vt caueat, iuxtà prudentis arbitrium. Ita Villalobos *tom.* 1. *tract.* 21. *diff.* 20. *n.* 7. (Vnde, quia consulens abortum, non potest monere infantem, vt sibi caueat, etiãsi preces adhibuerit, omnemque diligentiam, secuto abortus, euadit irregularis, vt benè docet Auila *vbi supra concl. p.* 4. *tr.* 2. *res.* 15:) Sed Præpositus *dub.* 8. *n.* 63. & 64. nullam disparitatem agnoscit inter mandantem & consulentem: ideoque sufficere reuocare consilium, sicut & mandatum: nam si reuocato consilio adhuc hemicidium sequitur, non amplius consulenti imputabitur. Et sic in iure immunis est ab irregularitate, qui homicidium mandans, aut consulens, antequam sequeretur, mandatum reuocauit, aut dissuadere conatus est. Ita ille, quam sententiam probabilem putat Lessius *lib.* 2. *c.* 13. *dub.* 3. *n.* 17. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 14 dicens, non incidere in irregularitatem consilium dantes, ad homicidium parato, & propter hoc citius illud commisit. *p* 9. *tr.* 7. *res.* 82. † Et hanc sententiam amplexus fuerat Auctor in *p.* 3. *tr.* 5. *res.* 85. † Vnde probabilius etiam videtur opinio Henriquez *lib.* 14. *c.* 16. *n.* 5. quod reuocans consilium abortus,

Et (secundùm aliquos) consilium.

Consulens paratũ ab homicidiũ non incurrit irregularitatem.

abortus, excusetur ab irregularitate. *p.4.tr.2.ref.15.* Quod benè etiam aduertit Sayrus *lib.7. c.3.n.6.* dicendum esse de retractante consilium homicidij, existimante bona fide, solam retractationē sufficere. Quod si mandatarius occidatur, mandans sit irregularis irregularitate homicidij casualis; quia dando operam rei illicitæ, cogitare debebat, tale quid contingere posse. Ita Cornejo *in 3.p. tract.5.disp.1. dub.2.qu.2.num.4. p.4.tr.1.ref.14.* † Et hoc vltimum fusiùs *in ref.12.* † Verùm sententia contraria Vasquez *in 1.2.tom.1.disp.100. qu.73.art.9. dub.3.num.45.* & aliorum, est etiam probabilis. Et hæc omnia procedunt etiam in consulente *ref.12.cit.p.2.tr.15.ref.17.*

Præsertim si consulens putet solum reuocationem consilij sufficere.

Et si mandatarius aut qui consilium accepit occidentur, probabile est, mandantem & consulentem non fieri irregulares.

47 † Præbens arma occisori, vt aliquem occidat, secuto homicidio fit irregularis homicidij voluntarij †. Sicut etiamsi det petenti, quem scit aut coniectat petere ad occidendum. quia sic est illi sufficienter voluntarium. Secus si nesciat, nec suspicitur. Ita Bonacina *de cens.disp.7. qu.4.punct.8.num.35.* Sed Hurtado *de irregul.disp.2.diff.8. n.32.* negat, coniectantem, vel etiam scientem, arma peti ad homicidium, fieri irregularem; quia arma, quæ dat, promiscuo sunt vsui; vnde non videtur homicidium adiuuare, sed ad summum dare scandalum. *p.4. tr.2. ref.11.* Immò, licèt secundùm Suarez apud Turrianum *lib.9. disp.68. dub.1* irregularis sit, qui militibus dat, vendit, aut mutuat arma determinatè ad occidendum in bello iusto: probabilis tamen est sententia negatiua Auilæ *p.7.disp.5. sect.2.dub. 2. concl.1.* nam, si non sit irregularis Princeps imperans bellum iustum, multo minus fieri debet vendens arma militibus. *p.4. tr.2. ref.28.* Et multò minus irregulares fiunt milites in bello iusto, propterea quòd eorum commilitones inimicos occidant. nam illos non adiuuant ad occidendum, sed solùm ad strenuè militandum, & sic peraccidens & remotè ad homicidium concurrunt. Quòd enim satellites propter similem concursum in reicidio fiant irregulares, habemus decisionem in iure, quam non habemus in casu nostro. Sed quid in bello iniusto? Coninch *de sacr.disp.18.dub.10. num.98.* docet, non omnes milites eiusdem exercitus fieri irregulares propterea, quòd vnus illorum occidat, sed ad summum quinquaginta, vel centum viciniores, qui occidentem videre & animare poterunt. Sed opinio contraria Hurtado *disp.2. diff.6.n.21.* & communis magis placet: quia omnes milites animantur ab inuicem & concurrunt vt vna causa totalis. *p.4. tr.2. ref.27.* Quod verò attinet, ad bellum iustum etiam si quis in eo incitet militem ad aliquem determinate occidendum, existimo non fieri irregularem, si propriis ipse manibus ad mortē non concurrat. nam nullo iure talis irregularitas exprimitur, & alioqui absque irregularitatis metu suadere possumus milites ad strenuè pugnandum in bello iusto, quamuis in hoc eos inanimemus ad cœdes inimicorum. Ita Mendoza *in 2. 2. tom.2. disp.169.sect.2. §.137.p.5.tr.14. ref.98.* Clericus (ex homicidio) de licentia Papæ pugnans in bello, non fit irregularis. Molina *p.9.tr.9.ref.6* nec si hortatur in bello iusto ad occidendum hostes. *ibid.ref.7.* ita etiam in casibus in quibus clericus iustè

PRÆBENS arma occisori, vt occidat, fit irregularis.

Sicut si potentia arma ad occidendum ipse cōcedat, sciens vel coniectās homicidium.

At vendentem arma militibus pro bello iusto probabile est, non fieri irregularem.

Sicut nec ipsos milites, ex homicidio commilitonū.

At in bello iniusto ex vnico vnius militis homicidio omnes, milites fiunt irregulares.

Iniusto autem, nec fit irregularis inuitans militem ad talem inimicum occidendum.

Clericus pugnans ex licentia Papæ non incurrit.

possit pugnari, hostes occidendo non incurrit quamquam si non est necessaria pugna Clerici,& pugnat,est immunis irregularitatis Molina *ibid. res.* 8.

OBLIGATVM ex iustitia impedire homicidium.

48 Circa non obstantem & non impedientem, dicendum est, non impedientem homicidium, quod ex iustitia impedire tenetur, fieri irregularem, quia influit moraliter in homicidium, priuans occidendum iure suo, & re sibi necessaria ad sui defensionem. Ita Bonacina *de censur. disp.7. punct.8. num.37.* Sed contraria sententia Vasquez *in manuscript.de irregul.* est etiam probabilis, imò Præposito videtur probabilior, quia non impediens homicidium non influit positiuè in illud, quod requiritur ad irregularitatem. *p.4.tr.2.res.6.* Ex quibus patet, quid dicendũ sit de patre non impediente abortum adulteræ.Nam Bariola, qui est in nostra sententia, *in aphor.v.irregul.est Sacerd.*tenet esse irregularem; quia putat, patrem teneri ex iustitia vitam filij custodire Lessius verò putat, patrem ad id teneri solùm ex pietate; vnde etiam in nostra sententia probabile est, non incurrere.*p.4.tr.2.res.8.& p.7.tr.5.res.*28.Vnde à fortiori probabile est,non incurrere quem irregularitatem ex eo,quòd videns amicos suam iniuriam vindicare,occidendo suum inimicum,non impediat,vt ex Vasquez docuit Turrianus *de cens.lib.9.disp.63.dub.*4.Et multò minus,si in rixa duorum vnus illorum admoneat accurrentes,ne malum alteri inferant, vt ait Bonacina *disp.7.q.4.punct.8. num.34.* contra Osascum *dec.104.p.4.tr.2. res.9.* In quo vltimo casu, si quis moritur ex vnico vulnere, ille solus fit irregularis, qui vulnus inflixit: cæteri verò minimè. Ità Sayrus *lib.7.c.4. num.3.*contra Auilam *p.7.disp.6.sect.3.dub.3 p.2.tr.15.res.17.* Etsi vulnus non fuit lethale, sed mors secuta fuit ex vulnerati,aut medici incuria,probabile est, nec vulnerantem fieri irregularem; quia non vulnus est causa mortis; sed negligentia ipsorum,qui sibi imputent,quod diligentes non fuerint cap. *significasti 2.de homic.* Et ita tenet Sotus *lib.5.q.1 art 9.* Quamuis Villalobos *to.1 tr.21.diff.23.num.9.* contrarium etiam probabiliter doceat,ex cap.*ad audientiam*, ibi, *in dorso aliquantulum vulnerauit.p.4.tr.2 res.*10.

Et non impedientem probabile est non fieri irregularem.

Talis est pater non impediens abortum vxoris.

Et à fortiori is,qui non impedit vindicantes suam iniuriam.

Aut in subita rixa admonet accurrentes ne inimicum lędant.In quo casu moriente læso ex vnico vulnere, solus vulnerans fit irregularis.

Si vulnus fuit lethale, & mors secuta non fuit ex medici aut pa ientis incuria.

HOMICIDIVM casuale dicitur etiam illud, quod committitur ex excessu moderaminis.

Etiam plenè deliberatum.

49 Atque hæc esset irregularitas ex homicidio casuali, quod non est solùm illud, quod indirectè committitur modo, quo explicat Præpos.in *3.p.q.5.dub.10.n.74.* sed etiam commissum directè, excedendo moderamen inculpatæ tutelæ,& commissum ex subita ira,quamuis directè, & cum plena deliberatione, dummodò non fiat ex proposito & per insidias.Ita Hurtado *disp.2.diff.20.n.66.p.4.tr.2.res.72.* † & probabile putauit etiam *in p.2.tr.15.res.*19. †

‖ Etsi non interuenit negligentia mortalis, irregularitas non incurritur.

50 Vt autem per homicidium casuale inducatur irregularitas, requiritur negligentia mortalis: nam propter negligentiam est imposita, & Ecclesia non videtur velle, tam grauem pœnam infligere ob solum veniale.Et sic Clerici in cap.*quæsitum, de pœnit.*declarantur irregulares ex oppressione filiorum,si illam procurant,aut studiosam negligentiam adhibent. Ita Syluius *in 2.2. qu.64. art.8. concl.3.* & alij communiter

contra

contra Megalam *in 3.p.lib.7.cap.5.quæst.5.num.*100.*p.*2.*tr.*16.*res.*18.*&* *p.*4.*tr.*2.*res.*41. Quotiescumque ergo datur opera rei,siue licitæ,siue illicitæ, adhibetur tamen prudens diligentia & cautela nè homicidium sequatur, irregularitas non incurritur. (Nec ergo vertens diligenter infirmum in eodem lecto,vel de lecto ad lectum transferens;vel cibum porrigens,&c.fit irregularis,si infirmus moritur, vt benè docuit Reginaldus *tom.* 2.*lib.*30.*tr.*2.*cap.*9.*num.*102.*p.*3.*tr.*5.*res.*79.§.*Non grauabor,* *&* *p.*5.*tr.*3.*res.*117. Nec amicus secundum Auilam bono animo amicum associans ne periclitetur in rixa, si postea amicus inimicum occidat,nisi(ait Præpositus *dub.*8.*num.*63)videatur amicum animare ad occidendum. Quod à fortiori procedit de patre,fratre, filio, &c. *p.*4.*tr.*2. *res.*17.Nec adulter prudenter se gereret arbitrio prudentis, si adultera à viro interficiatur,vt probabiliter docet Filliucius *tom.*1.*tract.*20.*c.*3. *n.*8.*p.*4.*tr.*2.*res.*1.Et ratio horum est; quia cum adhibetur prudens cautela, homicidium non est plenè voluntarium. Nec vllum ius talibus actibus prudenter gestis expressè irregularitatem imponit.Ita Coninch *disp.*18.*dub.*9.*n.*80.*p.*4.*tr.*2.*res.*20.

Siue detur opera rei licitæ, siue illicitæ.

Vnde excusatur etiam adulter cautus, si adultera à viro occiditur.

51 Est verò expressa iuris decisio in c. *tua nos,de homic.*quod Clericus in Sacris chirurgiam exercens, fiat irregularis, quotiescumque ex eius incisione, vel adustione sequitur mors: quæ proinde irregularitas incurritur, etiamsi quæcumque adhibeatur cautela. (vbi nomine incisionis non comprehenditur incisio venæ; nam hoc non pertinet ad chirurgum. vnde si infirmus moritur, Clerico incidente venam, hic non euadit irregularis, vt probabiliter docuit Molina *tom.*4.*disp.*75.*num.*4. contra Auilam *p.*2.*dist.*6. *sect.*4.*dub.*10.*p.*4.*tr.*2. *resol.*24.) Nec verò in cit. cap. prohibetur Clericis chirurgia in extrema necessitate, vt ex Vasquez docuit Turrianus *lib.*5. *disp.*64. *dub.*2. Nec aperitio apostematis per emplaustrum; nec iussio adustionis, vel incisionis. Vnde, si in his casibus sequatur mors, Clericus non fit irregularis. Ita Molina *loco cit.* Sicut etiamsi ipse abscidit, vel cremauit; mors tamen sequitur ob morbi grauitatem, &c. Ita Auila *dub.*10. Quamuis contra sentiat Suarez *disp.*47.*sect.*7.*nu.*4.Adde quod cit.cap. *tua nos*, potest probabiliter interpretari de homicidio secuto propter adustionem, vel incisionem Clerici imperiti temere se immiscentis. Nam in eo ait Pontifex, talem posse celebrare, si peritus omnem diligentiam adhibuit, & mors culpa mulieris acciderit. Et reuera, si hæc irregularitas imposita est propter homicidium,non magis dicendus est irregularis Clericus diligens & peritus in hoc casu, quam diceretur medicus laicus,si ad idem concurreret; nam prohibitio non potest facere de non homicida homicidam. Et ita tenet Coninch *disp.*18 *dub.*9. *num.*87.*p.*4.*tr.*2.*res.*23.

At verò Clericus in Sacris adurens vel incidens, tanquam chirurgus, etiam diligenter & peritè,secuta morte fit irregularis quia sic est decisum in iure.

Quod non loquitur in extrema necessitate, & de aliis casibus.

Et probabiliter etiam exponi potest de imperito & incauto.

52 † Irregularitatem homicidij publici incurrunt personæ publicæ, quoquo pacto concurrentes ad sententiam, vel executionem mortis tanquam ministri iustitiæ.Tales sunt in primis iudex,fiscalis, accusator, testes, aduocatus, carnifex, &c. † Accusator verò non incurrit

Ex homicidio publico fiunt irregulares accusator. Testis. Aduocatus.

 irregula

Fiscalis: Iudex. Carnifex, &c. Accusator verò excusatur, si protestationem adhibeat. In casu, quo iniuria sibi illata sit, vel ei, qui censeri potest alter ipse, Ecclesiæ & eius subditis. Reipublicæ. Vel innocenti. Et secundum aliquos sufficit protestatio ficta.

irregularitatem, si (ante sententiam, saltem in ipsa accusatione. *p.4.tr.2.resol.75.*) protestatur, se non intendere mortem accusati, *cap. Prælatus de homic.in 6.* dummodo accuset damni illati sibi, suo patri, fratri, filio, vel consanguineo sic stricto, vt damnum & iniuria illius habeatur vt propria: item Ecclesiæ & Ecclesiasticis, vel ad vitandum graue damnum Reipublicæ, vel personæ innocentis; alias ineuitabilis. Ita Præpositus *dub.13.num.101.* qui in hoc vltimo casu putat, non requiri protestationem. At illud de consanguineis negat Cornejo *disp.11.dub.1.q.6.n.4.p.4.tr.2.res.33.* Et si protestatio ficto animo fiat, secundùm Bizoxerum *de cens.c.5.n.5.* non excusat, secundùm Henriquez *lib.14.c.11.* excusat. quia c. *Prælatis*, requirit solùm protestationem externam, quæ si sit ficta, apud iudices perinde valet, ac si esset vera. Et Ecclesia non respicit actus internos. Vnde à fortiori non fit irregularis, consulens accusationem cum debita protestatione faciendam. *p.4.tr.2.resol.75.*

Sed an protestatio excusat etiam aduocatum & testes?

53 Verùm protestatio non excusat ab irregularitate aduocatum & testem in causa sanguinis, quia textus loquitur solùm de accusatore. Ita Villalbos, *tom.1 tr.11.diff.27.n.1.* Sed Præpositus *dub.13.n.104. & 105.* putat, quòd, quoties protestatio iuuat accusatorem, iuuat etiam aduocatum & testes, nè facultas accusatoris frustretur, qui sine aduocato & testibus nihil potest. Quam opinionem probabilem vocat Cruz *p.2.dub.6.concl.5.p.4.tr.2.res.32.* eamque quoad testes satis probabiliter docet Mercerus *in 3.p.q.24.dub.8.resp.3.* quoties præcepto iudicis obligati; graui metu, vel iure naturæ coacti, testimonium proferunt in casu sanguinis protestatione præmissa, quamuis Hurtado *de irreg. disp.2.diff.11.n.40.* falsam appellet. *p.4.tr.2.res.31.*

Qui si sint in fauorem rei, & accusator ad mortem damnetur, non fiunt irregulares.

54 Et verò aduocatus rei non fit irregularis, secuta morte accusatoris (sicut neque testis in fauorem rei, cum eius testimonium non sit directa causa mortis accusatoris. Suarez *disp.47.sect.4. n.9. p.4.tr.2. res.96.*) nisi ipse postulasset pœnam talionis. Imò secundùm Præpositum *vbi sup.* verisimile est non incurrere; etiamsi accusator suspendatur, obiiciente ipso in progressu causæ delicta grauia cum debita protestatione, si id necessarium sit ad defensionem rei, grauiter alioquin periclitantis. *p.4.tr.2.res.34.*

Qui autem non concurrit ad homicidium publicū vt persona publica, aut cum mortali, non fit irregularis.

Ex quo multos casus ipse decides.

Circa Sacerdotes ducentes reum ad furcam.

Obligantes reum ad confitendum delictum capitale,

55 Hanc verò irregularitatem homicidij publici non incurrunt personæ priuatæ; quia imposita est tantùm concurrentibus ad illud tanquam ministris iustitiæ. Ità Vasquez, & ex eo Turrianus *de cens. lib.9.disp.66.dub.3.* Quo principio posito, eximuntur à metu irregularitatis multæ personæ. Et in primis Sacerdotes ducentes reum ad furcam, si illum hortentur vt scalam ascendat, vel aliquo modo cooperentur ad accelerandam ipsius mortem, etiam deliberatè. Item vendentes vel accommodantes scalam, funes, ligna, &c. pro occidendo reo. *p.3. tr.5. res.79. & in add. secund. Res.15.* & absolutius *p.5.in add.ad res.46. t.5.* Item Confessarius obligans pœnitentem ad confitendum delictum capitale, si legitimè interrogetur, vel consulat acquiescere

sententiæ

ſententiæ mortis, quam non poteſt differre, niſi per appellationem iniuſtam. Ità Cornejo *diſp.11.dub.1 qu.4.p. p.4.tr.2.Reſ.99.* Vel ſi interrogatus à iudice, an ſit obligatus ad occidendum, reſpondeat, teneri. Ita Vaſquez apud Turrianum *vbi ſupra dub.4* Nam quod docet Auila *ſect.2.dub.6 concl.2*, debere reſpondere, quod conſulat Iuriſconſultos, & Molina *tom.4.tr.3 diſp.74. num.4.* debere ei explicare leges in communi, nihil deſcendendo ad particulare, implicitè eſt reſpondere affirmatiuè: nec eſt aliquod ius diſtinguens in hoc caſu affirmationem explicitam ab implicita. *p.3.tr.5.reſ.80.* Excuſantur item clerici aſſiſtentes, quando reus ſuſpenditur, ſi nullum carnifici auxilium præſtant. Sed ſecundùm Sayrum *lib. 6. c.18. num.20.* peccant mortaliter, propter prohibitionem c. *ſententiam ſanguinis, ne Clerici, vel Monachi*, ſecundum Suarez *diſp.48.ſect.4. num.10.* venialiter tantùm, ex leuitate materiæ. Et ego puto, nullo modo peccare, & canonem prædictum abrogatum iam eſſe contraria conſuetudine. *p.4.tr.2.reſ.45.* Item detegens malefactorem, vel clamans adeſſe latronem, vt comprehendatur ſi non id facit vt teſtis, vel accuſator, non incurrit irregularitatem ex defectu lenitatis. Ita Turrianus *vbi ſupra* contra Bonacinam *diſp.7.qu.4. punct.1.num.18.p.3.tr.5.reſ.80.*

Vel Iudici interroganti an reus mereatur mortem reſpondentes teneri

Et ſimilia.

56 Eccleſiaſticus præcipiens iudici, vt manè exequatur ſententiam mortis, quam iudex ipſe tulerat, aut vt hunc furem, vel homicidam ſuſpendat, fit irregularis cap. *his à quibus 23. q. 8.* ibi, *aut inferendas præcipiunt.* & Nauarrus *lib.5.conſ.de homicid.* Si verò habentes iuriſdictionem temporalem, cõmittant iudici laico caſum alicuius capitalem, non fiunt irregulares. Ita ex cap. *vltim. ne Clerici, &c.* Cornejo *diſp.11. dub.1.q.1.* contra Henriquez *lib.4.cap.3.num.6.* Circa Inquiſitores tradentes reum hæreticum brachio ſæculari, vide V. *Inquiſitorum, n.251. p.4.tr.2.reſ.78.*

Clericus præcipiẽs iudici, vt exequatur ſententiã mortis à ſe latam, fit irregularis.

Cauſam tamen rei ſibi in temporalib. ſubditi capitalem poteſt iudici laico committere.

57 Epiſcopus permittens iudici laico exhumationem corporis occiſi ab Eccleſia, ad capiendas informationes de delicto in genere, ſecundùm Lauorium. *tit.2.cap.7.num.31.* non fit irregularis, quia hic actus eſt valdè remotus à morte occiſoris: neque hic habetur poſitiuus concurſus, ſed mera permiſſio. Et ſic practicatum eſſe in curia Archiep. Neapol. teſtatur Genuenſis *cap. 42. num. 10.* & ſi iudex abſque licentia Epiſcopi hoc faciat poteſt excommunicari. Poſſeuin. *p.9.tr.7.reſ.64.* Vbi addit, in eadem deciſum eſſe, quòd poſſit Curiæ ſæculari concedi copia ſententiæ depoſitionis, ſeu degradationis verbalis alicuius Clerici, qui inquiſitus de homicidio, allegat ſe eſſe Clericum, Curia ſæculari negante. De quo tamen tu iudica. *p.4. tr.1.reſ.95.*

Quid de Epiſcopo permittente exhumari cadauer occiſi, vt iudex laicus inquirat de homicidio.

Vel tradente copiã degradationis Clerici inquiſiti de delicto capitali, & ſe eſſe Clericum allegantis?

58 Qui plura homicidia committit, non videtur plures irregularitates incurrere, in diſpenſatione neceſſario manifeſtandas: nam, vbi ad aliquem effectum concurrit vna cauſa totalis, non poteſt ſimul concurrere aliam item totalis in eodem genere. Et ſic copula inter affines ſæpius repetita non multiplicat impedimenta, neque omnes copulæ ſunt in-

An plura committens homicidia plures irregularitates incurrat?

in dispensatione manifestandæ, vt tenet Sanchez *lib.8.disp.24.num.7.* Et qui tres, aut quatuor duxit vxores, non tenetur omnes manifestare, cùm petit dispensationem bigamiæ, & vt tenet Vgolinus *de irreg. cap 56.§.n.73.* Sed multi asserunt, hanc opinionem non esse tenendam; quia stylus Curiæ sequitur contrariam Coninc *disp.11.dub.14.n.112. p.4.tr.2.res.86.*

Consulens fugam ei, qui id facere nõ potest siue capitis periculo, non incurrit irregularitatem, licet sequatur mors fugitiui.

59 Consulens alteri in bello fugam, cui est annexa pœna mortis, quamuis sciret fugientem exponere se periculo capturæ, immò quamuis ipse postea caperetur, & suspenderetur, non incurreret consulens irregularitatem. Ita Caspensis *in cursu Theol. tom.2. tract. 25. disp.5. sect.8.n.38.* Idem dic de consulente alteri, vt fugiat à carcere, à quo sub pœna mortis effugere non potest, vel vt effringat carcerem, cui effractioni imposita esset pœna mortis. *p.7.tr.10.res.30.*

Qui dicit viuit viuit pendens in patibulo, & ex hoc carnifices iterum calcat, non incurrit irregularitatem.

60 Non incurrit irregularitatem dicens, cum Carnifex credit in patibulo, reum esse mortuum, *viuit, viuit*, & per hæc verba iterum illum pedibus calcat, in modum, quod moritur; tamen si iste talis opinioni contrariæ adhærere velit, potest per Episcopum absolui. *Barbosa p.8.tr.7.res.61.*

In dubio facti non incurritur irregularitas.

61 In dubio facti, si agatur de homicidio non est censendus irregularis ex communi sententia, & ex stylo Curiæ, Datariæ, & Pœnitentiariæ obseruato infallibiliter. Franc. de Lugo *p.8.tr.7.res.6.*

Ignorans excommunicationem in iunctam homicidio, non incurrit irregularitatem.

62 Incurrit irregularitatem occidens hominem, nesciens homicidio esse annexam excommunicationem irregulariter communis DD. *p. 9. tr.7.res.19.* non excusatur à petitione debiti, ignorans, se esse coniunctum cum consanguinea vxoris suæ, sed contrarium esse probabile ait Dian *ibid.§.Sed ex his.*

IRREGVLARITAS
Ex mutilatione.

Ex mutilatione contrahit irregularitatem, qui abscindit membrum. Vt oculum. Manum. Pedem. Aurem. Membrum virile, &c. Non autem dentes. Testes. Labia. Barbam. Digitum, etiam pollicem.

63 IRregularitas ex mutilatione contrahitur, cùm abscinditur aliquod membrum, id est aliqua pars corporis, quæ proprium habet officium distinctum ab aliis, vt sunt oculus, manus, pes, auris, membrum virile, &c. non autem dentes, testes, labia, barba, capilli, &c. Ita Villalobos *tom.1.tract.21.diffic.19.num.4.* Abscindens alteri digitum, etiam pollicem, non fit irregularis; quia non est propriè membrum, sed membri pars. Ita Bonacina *de cens.disp.7.quæst.4.punct.8.n.3.* contra Sotum *de iust.lib.5.q.2.art.1.p.2.t.15.res.20.& p.4.tr.2.res.26.* Abscindens alteri auriculam, hoc est cartilaginem, non fit irregularis; nam ipsa non est membrum; sed solùm inseruit ad auris ornatum, & tutelam. Ita Auila *de cens.p.7.disp.5.sect.1. dub.1.* contra Nauarrum *penes ipsum ibidem.* Abscindens fœminæ mammillam, fit irregularis. Ita Molina *tom.4. tractat.3.disp. 69. num. 6.* Sed negatiua sententia Villalobos *vbi supra* est etiam probabilis. *p.4 cit. §. Ex his.* Excæcans hominem, si

si visum solùm detrahat,& oculum non eripiat,non fit irregularis: quia non mutilat propriè. Ita Megala in 3.*p.lib.7.c.1.num.*31.Item debilitans aliquod membrum, illudque reddens inutile,non fit irregularis; quia non abscindit.Ita item Megala .*bid.n.*30.*p.*4.*tr.*2.*res.*16.*&* *res.*71.propè finem. Cartilaginem auris,&c. Probabile etiã non fieri irregularem abscindentem mammillam. Excæcantem oculis Et membrum debilitantem.

64 Consulens mutilationem ex communi opinione DD. contrahit irregularitatem, sicut consulens homicidium. A qua sententia non esse recedendum,ait Molina *tom.*4.*tr.*3.*disp.*75.*n.*3. At, quia non inuenitur aliquod ius expressum,& in pœnalibus non valet argumentum à pari, Cornejo *in* 3.*p.disp.*2.*dub.vn.q.*5.*n.*3.in contrarian partem inclinare videtur. Stando autem in prima sententia,qui consulit mutilationem,vt dissuadeat homicidium,aliàs irreuocabile, non fit irregularis. Ita Cornejo *ibid.p.*4.*tr.*2.*res.*18. Consulens mutilationem an fiat irregularis? Et quid si consulat ad vitandum homicidium?

65 Mutilans seipsum sponte,fit irregularis, etiam si digitum,vel digiti partem ex indignatione,&impatientia sibi eripiat,vel aliud,ex quo nec ad celebrationem impedimentum,nec deformitas notabilis oriatur cap.*qui partem in* 6.*dist.*55. In quo casu probabilius est,non requiri notorietatem facti,vt docet Fernandez *p.*2.*cap.*10.§.6 *n.*1.Quamuis probabile sit,requiri,vt docet Tannerus in 3.*p.disp.*6.*q.*10.*dub.*10. *n.*188.*p.* 4.*tr.*2.*res.*60.§. *Notandum.* Quid de mutilante seipsum?

66 Ab alio mutilatus culpa sua, quia dedit operam rei illicitæ, vt si fuit causa rixæ,in qua mutilatus est,aut si adulterando abscissum est ei membrum virile,aut testiculi,incurrit irregularitatem, etiam si membrum sit occultum, & non impedit vsum Ordinis. Ita Molina *de iust.* *tom.*4.*tr.*3. *disput.*70.*num.* 18. & DD. communiter. Sed contraria sententia Præpositi in 3.*p.q.*5.*dub.*114. *num.* 117. est probabilis, quia iura diligenter inspecta loquuntur tantùm de mutilante seipsum, vt colligitur ex cap.*si quis* 1.2.*&* 3.& aliis,vbi habetur *affectauerint, &c.* & irregularitas non incurritur, nisi in iure exprimatur. *res. cit. & p.*9.*tr.*7 *res.*21. Et de mutilato ab aliis culpa sua.

67 Mutilans membrum inimici iam mortui non incurrit irregularitatem, cum membrum mortui, non dicatur, nec sit simpliciter membrum,vtpotè carens anima, & vita, sicut homo mortuus non dicitur simpliciter homo. Ita Toletus *lib.*1.*cap.*71.*num.*11.*p.*7.*t.*2.*res.*28.*V. Nota hic.* Et de mutilante mortuum.

IRREGVLARITAS effectus.

1 † PRimus irregularitatis effectus est. reddere hominem inhabilem ad suscipiendos Ordines †. Imò etiam ad primam tonsuram vt dictum est V. *Irregularitas num.* 1. Irregularis nõ potest assumere Ordines. Nec Tõsurã.

2 Secundus effectus est; impedire exercitium Ordinum, quos quis acceperat. Quod in hæretico verum est, etiam post pœnitentiam & abiurationem. Item non exequi Ordines iam susceptos.

nem. Ita Pegna *p. 3. comm.* 175. contra Hurtadum *disp. 2. de irreg. diff. 3. num.* 10. Addens, Pium V. *ann.* 1567. prohibuisse Inquisitori Generali Hispaniarum, dispensare cum Sacerdotibus hæreticis pœnitentibus ad celebrandum Suarez *de cens. disp.* 43 *sect.* 1. *num.* 6. ait, cum prædictis posse Episcopos dispensare quoad exercitium aliorum Ordinum non autem Sacerdotij. *p.* 4. *t.* 2. *r.* 48.

At si absolueret, absolutio esset valida

3 Irregularis secundum Hurtadum *de irreg. disp.* 1. *diff.* 11. *nu.* 19 inualidè absolueret: quia irregularitas impedit exercitium Ordinum, quantum Ecclesia potest impedire, potest autem Ecclesia ita impedire, vt omnino irritet actum Ordinis, & in hoc casu absolutionem, tollens ab irregulari subditos, sine quibus iurisdictionem absoluendi exercere non potest, cum absolutio in non subditum sit nulla. Sed contraria sententia Villalobos *tom.* 1 *ar.* 21. *diff.* 2. *num.* 8. quia, sicut irregularis validè consecrat, ita etiam valide absoluet. Aduerte autem, quòd talis absolutio esse posset inualida ex defectu pœnitentis, si peteret scienter absolutionem ab eo, qui non licitè absolueret, nisi excusaretur bona fide. *p.* 4. *t* 2 *res.* 68.

Item non potest recipere beneficia. At si ei conferatur collationẽ probabile est fore validã

4 Tertius effectus irregularitatis est, reddere hominem inhabilem etiam ad obtinenda beneficia. Et DD communiter apud Sayrum *l.* 6. *c.* 2. *n.* 21. tenent, collationem beneficij factam irregulari esse ipso facto nullam, ac si facta esset sæculari, quia beneficium datur propter exercitium Ordinum, quod irregularitas impedit. Sed contraria opinio Syluestri *v. excommunicatio nu.* 4. est probabilis; quia sicut irregularis valide retinet beneficia, ita etiam validè potest noua recipere, cum in vtroque casu requiratur exercitium Ordinum. Ad argumentum supra factum negari potest consequentia, *p.* 4 *t.* 2. *res.* 78. & *p.* 7. *t* 12. *res.* 7.

IRREGVLARITAS Dispensatio, & absolutio.

IRREGVLARITAS ex delicto tolli potest per Bullã Iubilæũ, &c extra confessionẽ

5 POsita probabili sententia, quod irregularitas proueniens ex delicto, & que est pura pœna peccati, veniat nomine censuræ; & posita item probabili sententia Trullench *ex p. Bulla, lib.* 1. *c.* 2. *dub.* 18 *n.* 12 quod censuræ absolui possunt extra Sacramentum Confessionis, prædicta irregularitas absolui potest extra Confessionem, & sic à Confessario absente habente scilicet facultatem ex Bulla, priuilegio &c. *p.* 4. *t.* 2. *res.* 103.

Quas absoluere potest Confessarius per Bullam? Quas Episcopus. Prælatus Regularis? Regularis potest dispensare in irregularitate virtute.

6 Quas irregularitates absoluere possit Confessarius virtute Bullæ Cruciatæ, inquire D. *Bulla Cruciata quoad censuras.*

7 Quæ irregularitates sint dispensabiles per Episcopum, & Prælatum Regularem, require V. *Episcopi iurisdictio in irregularitates,* & V. *Pralati Regularis iurisdictio in dispensando*, sed confessarius Regularis potest absoluere, & dispensare virtute Cruciatæ, Iubilæi, & suorum priuilegiorum super irregularitate, excommunicationis, vel suspensionis

ſuſpenſionis ordinum ſuſceptione, cum ſuſpenſione, quæ abſolutio poteſt dari extra Sacramentum Confeſſionis. Fragoſus, *p. 9. tr.* 8. *reſ.* 50.

Bulla Cruciatæ, Iubilæi & ſuorum priuilegiorum.

8 Quæ irregularitates ſint diſpenſabiles à Commiſſario Cruciatæ, inquire ſupra V. *Commiſſarius Cruciatæ.*

Cõmiſſarius Cruciatæ?

9 Quæ verò tollantur per Baptiſmum & quæ per profeſſionem Regularem, dictum eſt ſupra V. *Irregularitas nu.* 7.

Quæ tolluntur per Baptiſmum &c.

IVBILÆVM
Quoad requiſita.

1 † IVbileum eſt indultum Pontificis ad excitandam fidelium deuotionem in publicis neceſſitatibus emanare ſolitum. Indulgentiam plenariam inſtar anni ſancti, & pleraque priuilegia certa opera in Breui præſcripta præſtantibus concedens. Quæ quidem opera vt plurimùm ſunt ieiunia, viſitatio Eccleſiarum confeſſio, communio, eleemoſzna, de quibus primo loco agendum, prius quidem de omnibus in communi, deinde de ſingulis in particulari †.

Iubilæum eſt Bulla cõcedens Indulgentiam & alia priuilegia præſtantibus certa opera.

2 Igitur hæc opera præſtari poſſunt intrà duas hebdomadas; nimirum ieiunando in prima, confitendo & communicando in ſecunda. Ità contra Leonem *de Iubil. p.* 2 *n.* 18 *&* 169 Naldus *v. Indulgen. num.* 14. affirmans, ita declaraſſe Sacram Pœnitentiam Romanam. Sed aduertit Præpoſitus *in* 3. *p. q.* 14. *dub.* 10. *n.* 87. ieiunia omnia complenda eſſe infra vnam hebdomadam, quia Pontificis ſcopus eſt, vt caro ieiuniis maceretur, ad quem magis faciunt ieiunia magis vnita *p.* 3. *t.* 4. *reſ.* 153. *& p.* 5. *t.* 12 *reſ.* 24.

Quæ præſtari poſſunt diuiſim & infra duas hebdomadas.

Dummodo ieiunia in vna hebdomada compleantur.

3 Poſſunt item impleri in duobus locis vnde quis poteſt hic Panormi viſitare Eccleſia, & deinde in alio loco, ſi diſcedat, confiteri, communicare &c. quia fauor Iubilæi eſt perſonalis, non localis Ita Layman *l.* 5. *tr.* 7. *c.* 8. *n.* 11. *p.* 5. *t.* 22. *reſ.* 53. An verò ſi quis neglexiſſet lucrari Iubilæum in patria lucrari poſſet in alio loco, vide infrà *num.* 48. †.

Et præſtari poſſũt in duobus locis.

4 Opera in Iubilæo præſcripta compleri poſſunt per opera aliàs præcepta: quia non repugnat, vnico actu pluribus obligationibus ſatisfieri dummodo natura talium obligationum id patiatur Et in praxi Pontifices ſolent publicare Iubilæum in Quadrageſima. Itaque ſufficit, fundere orationes aliàs debitas ex voto, vel pœnitentia, & dare eleemoſynas extremè indigenti, cui debentur ex obligatione naturali. Ita Polanchus *de Iubil. p.* 1. *nu.* 152. *& p.* 2. *nu.* 147. *p.* 5. *t.* 12. *reſ.* 21. *§. Et tandem reſ.* 33. in medio, & *r.* 54.

Item per opera aliàs præcepta.

5 Si indeterminatè præſcribatur Eccleſiarum viſitatio, oratio, & eleemoſyna, ſufficit ſemel viſitare, orare, & eleemoſynam facere. Idque, quandocumque etiam die Dominico, ante, vel poſt communionem. Ità Boſſius *de Iubil. ſect.* 4. *caſ.* 8. *n.* 9. *p.* 5. *t.* 12. *reſ.* 22. *§ Notandum & reſ.* 31. *§. Dico igitur, & Dico quartò.*

Et ſi, indeterminatè præſcribantur, ſufficit præſtare ſemel & infra terminũ quandocũque.

Qui præstare non potest, petat sibi commutari.
Nam Confessarius commutare potest etiam, quæ omissa sunt ex malitia.

6 Qui verò non potest opera præscripta præstare, petat sibi à Confessario commutari in alia pia opera. Imò Confessarius non solum cõmutare potest opera omissa ex legitima causa, ægritudinis, impotentiæ, &c sed etiam omissa ex malitia. Et sic tradit Filliucius *to.* 1. *tr.* 8. *c.* 10. *n.* 268. quod si quis in die Dominico secundæ hebdomadæ inspiratus, dolens quod præscripta opera non compleuit, petat sibi alia iniungi, vel tempus prorogari, potest Confessarius id præstare; quia hic & nunc verè est impotens, & facultas Confessarij nondum expirauit. Idem dic, si quis alia opera præstitisset, & die Dominico communicaturus inaduertenter bibisset; huic enim Communio commutari potest in aliud opus pium. Ita Henriquez *lib.* 7. *c.* 10. *n.* 8. *p.* 3. *t.* 4. *ref.* 152. *&* *p.* 5. *t.* 12. *ref.* 25. *&* 26.

Opera non debent necessariò præstari in gratia, sed sufficit esse in gratia in instanti confessionis.
Imò si ponatur obex, probabile est requiri, recedente fictione.

7 Non oportet, quòd omnia opera Iubilæi fiant in gratia, sed satis est quod pœnitens sit in gratia in vltimo instanti, in quo Indulgentia applicatur. Imò si quis Indulgentiam propter obicem non lucraretur, probabile est lucraturum postea, recedente fictione. Vide V. *Indulg. à n.* 15. vbi plura de requisitis inuenies. In particulari verò

An satis sit eleemosynæ curã cõmittere, si is, cui committitur, non largiatur?
Aut non tempore præscripto?

8 Circa eleemosynam aduerte, quod si quis daret nummos famulo pro eleemosyna facienda, non lucraretur Iubilæum, ait Leo *de Iubil. p.* 2. *q.* 14. *sect.* 6. *numero* 175. si famulus eleemosynam non præberet. Et alij idem asserunt, si famulus illam præberet post tempus præscriptum. Quia scilicet is non præstaret opus præscriptum ad consequendum Iubilæum. At Sà *v. Indulgentia num.* 4. etiam post correctionem Romanam, contrarium docet. *p.* 5. *t.* 22. *ref.* 31. Si verò eleemosynam certo die præscriptam quis per ignorantiam, obliuionem, aut inaduertentiam inculpabilem vsque ad Sabbatum differret, & tunc multò maiorem efficeret, probabile esse, ait Bossius *de Iubil. sect.* 4. *cas.* 8. *num.* 9. lucrari Indulgentiam & Iubilæum, ex quadam æquitate & tacita intentione Pontificis. Ità etiam, si præscriptam fieri in tribus diebus ieiuniorum quis anticiparet, totam simul præberet Feria IV. *p.* 5. *t.* 12. *ref.* 22.

Ecclesiæ visitari debent iuxta tenorem Breuis.
Non plures, quàm pro Vrbe designata sint.
Sed si Episcopus designat pauciores sufficiunt.
Quomodo Ecclesia visitanda?
Quid nomine Ecclesiæ?

9 Quod ad visitationem Ecclesiarum, ait sufficere Filliuc. *to.* 1. *t.* 8. *c.* 10. *n.* 274. quod duæ Ecclesiæ visitentur. Sed in hoc obseruanda sunt verba Breuis. Aduerte autem ex Bossio *de Iubil. sect.* 4. *cas.* 16. *n.* 6. quod si Episcopus deputaret plures Ecclesias in Ciuitate, quàm Papa deputauit in Vrbe, tùc sufficere visitare quot deputauit Papa; quia sic Episcopus non potest onerare priuilegium Papæ. Si verò Episcopus deputaret pauciores, vt vnam tantùm, illa sufficeret. Aduerte etiam, sufficere, quod Ecclesia visitetur deforis, si præ multitudine non detur ingressus. Et, nomine Ecclesiæ venire etiam cœmeterium adiunctum, quia verba in fauorabilibus latè interpretari debent. Ita Layman *l.* 5. *tr.* 7. *c.* 3. *n.* 9. Qualiter autem orandum sit, vide *V. Indul. à n.* 21. *p.* 1. *t.* 11. *ref.* 103. *&* *p.* 5. *t.* 12. *ref.* 19. *&* 55.

Et qualiter in ea orandum?

10 Quoad confessionem, quando in Breue dicitur: *omnibus verè pœnitentibus, & confessis*, vel, *omnibus contritis & confessis, qui visitauerint*

*rint,&c.concedimus Indulgentiam,*tunc confessio non exigitur vt opus iniunctum, sed vt dispositio; vnde si quis alias essent in gratia per contritionem cum voto, seu proposito confitendi, tempore debito secundùm præceptum Ecclesiæ lucraretur Iubilæum. Ita Coninch *de Sacr.disp.*12.*dub.*7.*num.*38.*p.*5.*tom.*12.*res.*30.§. *Nota etiam.* Imo nec si confessio requiratur vt opus iniunctum, emitti necessario debet, si adsint tantum venialia, vt ex Coninch diximus V. *Bulla Cruciata, nu.*15. *p.*3.*tom.*4.*res.*126.& *p.*5.*tom.*12.*res.*30. Confessio quando exigitur vt dispositio,non est necessaria in eo,qui est in gratia, per contritionem.

11 Quando autem est necessaria; satis est confiteri intra tempus Iubilæi. Et quamuis Breue dicat, vt infrà hebdomadam confiteamur, & in Dominica communicemus, confiteri possumus in Dominica:quia dies Dominicus habetur pro complemento hebdomadæ transactæ, in qua ieiunandum est. Ita declarauit Gregorius VIII PP. Societatis apud Acosta *in Bull. Cruc. q.*14. *dub.*3. qui nostram sententiam tenet contra Filliucium *tom.*1.*tract.*8.*c.*10.*num.*272.*p.*2.*tom.*15.*res.*28.& *p.*5. *tom.*12.*res.*30.§.*Et tandem.* Differri potest vsque ad diem Dominicum inclusiuè

12 Quod si quis die Veneris v.g. confiteretur, & in Sabbato, antequam Indulgentiam consequatur, peccaret mortaliter, secundum Suarez *in* 3.*p.tom.*4.*disp.*12.*sect.*3.*num.*7.deberet iterum confiteri. Sed negat granado *in* 3.*p.contr.*12.*tr.*5.*disp.*4.*num.*8.quia Iubilæum vnam tantùm exigit coofessionem, quæ cum fieri possit aliquot diebus, priusquam Indulgentiam consequamur, & aliunde is per contritionem redire possit in statum gratiæ, non est, cur confessiones multiplicemus. Ita etiam docet Præpositus *in* 3.*p.q.*14.*dub.*10.*num.*84.Et vterque hanc doctrinam extendit ad casum, quo quis in confessione oblitus esset aliquod peccatum mortale. Cui sententiæ libenter adhæreo.*p.*5.*t.*12.*res.*1 Nec tenetur quis bis cõfiteri, si post cõfessionem nouũ peccatũ committit,vel aliquod peccatum oblitus est.

13 Quoad Communionem. Si requiritur in Dominica, videtur non lucrari Iubilæum, qui communicaret infrà hebdomadam, quia constat de mente Pontificis.Sed Bossius *de Iubil.sect.*4.*cas.*20.*n.*17. ait, id Pontificem præcipere, sed consulere velut congruentius. Id quod deducit ex Bullis Iubilæorum post Sixtum V. qui ad tollendam hanc dubitationem, post illa verba *communicent in die Dominico*, addiderunt, *aut alio die hebdomadarum p.*5.*t.*12.*res.*17. COMMVNIO si fieri præcipitur in Dominica videtur anticipari nõ posse Sed Bossius ait, posse.

14 Debet autem; qui in peccato est, antequam communicet, confiteri, etiam si præscriptam confessionem præmiserit; quia ita exigit hoc Sacramentum. Vnde si habens physicam, aut moralem impotentiam confitendi, post alia opera communicaret cum sola contritione, non lucraretur Iubilæum; quia hic non est casus, in quo quis possit communicare cum peccato mortali sine præuia confessione. Ita Suarez *to.*4.*disp.*52.*sect.*3.*num.*6. contra Vegam *p.cap.*7.*cas.*31.*p.*5.*t.*12.*res.*29. † & se citat in *p.*3.*t.*4.*res.*150.vbi in §.*Itaque* oppositum refert notare Leonem †. Non autem cõmunicare potest in peccato cum sola cõtritione,tenetur confiteri etiam si præscriptã confessionem præmiserit.

15 Probabile tamen est, quod ait Bossius *de Iubil. sect.* 4. *cas.* 20. *num.*17.communionem factam in peccato mortali sufficere ad satisfaciendum oneri communionis pro Iubilæo consequendo,si communio Probabile tamẽ est: Communionem factam in peccato sufficere, si non fiet

vltimum opus,& pœnitẽs in vltimo instãti sit in gratia.

non sit vltimum opus ex requisitis, & pœnitens in instanti, quo applicatur Indulgentia (quod est vltimum instans desitionis vltimi operis extrinsecum, in quo verũ est dicere: *nunc primò omnia opera requisita completa sunt*,) sit in gratia. Quia non omnia opera repuisita præstanda sunt in gratia. Et illa verba *deuotè & reuerenter* in Iubilæo apposita respectu communionis, sumi possunt pro deuotione & reuerentia extrinseca, quæ consistit in externa compositione & modestia, vel etiam intrinseca; quæ consistit in actu latriæ, & cultus diuini, intentione obediendi Papæ, lucrandi Iubilæum & similibus, quæ non excludit peccatum habituale *p.* 1. *t.* 11. *ref.* 6. in fine *p.* 3. *t.* 4. *ref.* 148. *& p.* 5. *t.* 12. *re.* 27. circa modum.

PVERIS, patientibus tussim, & vomitum: item ei, qui in aduertenter bibit, Communio cõmutari debet in aliud opus pium.

16 Nota etiam hic contra Fernandez *in medull. p.* 3. *c.* 8. §. 8. *n.* 3. pueros non valentes pro ætate communicare, non acquirere Iubilæum communicando solum spiritualiter; sed debere illis commutari in aliud opus pium. vt ait Faustus *de Iubil. lib.* 4. *q.* 45. Quod etiam procedit in infirmis patientibus tussim, vomitum, &c. in eo, qui in aduertenter bibit, & similibus. *ref.* 17. *cit.* §. *Notandum.*

IVBILÆVM
Quoad Confessarium.

PER IVbilæum eligi potest in confessarium. Qui eligi potest per Cruciatam.

17 † PEr Iubilæum concedi solet facultas eligendi confessarium approbatum, qui pœnitentes absoluat à reseruatis, & censuris de quibus infra. Ille autem confessarius est eligibilis per Iubilæum, quem diximus V. *Bulla Cruciatæ* eligi posse per Bullam. Vide ibi. Solum ergo hic dicendum quoad Regulares, quibus Bulla quoad hunc articulum non suffragatur †.

Et si non excipiuntur Regulares, eligere possunt extra Ordinem inuito superiore, Dummodo sit approbatus ab Ordinario.

18 Ergo Regulares, quibus tempore Iubilæi conceditur facultas eligendi confessarium approbatum ab Ordinario, possunt illum eligere extra Ordinem. (Ita Bossius *de Iubil. sect.* 3. *cas.* 4. *n.* 17. contra Molfesium apud ipsum *ibid.* Contra quem etiam addit, non posse Superiorem id eis prohibere *p.* 5. *t.* 12. *ref.* 37. §. *Notandum.*

Vel secundum probabilem sententiã à suo Prælato.

19 Sed, an sufficiat confiteri, cum approbato à proprio Prælato? Negat Henriquez *lib* 6. *c.* 6 *n.* 4. *in Gloss. lit. K.* Quia in Breui dicitur, *approbatum ab Ordinario*; Prælatus autem Regularis non est ordinarius. Idque in Iubilæo cautum esse, quia Summus Pontifex potuit animaduertere, Episcopos in approbandis Confessariis esse plerumq; Prælatis Regularibus cautiores. Bonacina *de Sacr. disp.* 5. *q.* 7. *pun.* 4. §. 1 *n.* 25. affirmat, aitque Papam verba illa *approbatum ab Ordinario* pro Religiosis apponere cumulatiuè, non priuatiuè; quatenus id possint, si velint, non tamen teneantur. Ita etiam Bossius *cas.* 3. *n.* 10 qui ait, verba illa sumenda esse cum expositione accommoda, vt si agatur de laicis, debeant eligere approbatum ab Episcopo, si vero de Religiosis, à suo Prælato, qui est ipsorum Ordinarius. Lezana *qq. regul. c.* 19. *n.* 19. distinguit, aitque

citque: Vel in Iubilæo dicitur *approbatum ab Ordinario* tantum, vel *approbatum ab Ordinario loci*. Si primum, possunt Regiosi eligere approbatum à suo Prælato: si secundum, possunt. Omnes hæ sententiæ sunt probabiles *p.5.t.12.res.37.*† & opinionem Bonacinæ, quam nouissime sequitur Zambellus *v. Iubilæum n.29. in p.2.t.17.res.47. & p.3. t.2.res.21.* solum refert vnde ignauiter & petulanter illum carpit Ferro. *qq.vicar.q.72.*†

20 Moniales secundum Polachum *in Bull. Iubil. Vrbani VIII. sect.41. n.8.* non possunt in Iubilæo eligere confessarium approbatum, sed debent confiteri proprio Confessario. Et sic sacram Congregationem declarasse testatur Sed ego hanc declarationem inuenire non potui. Et contrariam sententiam docent Bonacina *n.22.* Bossius *cas.5. 2.* & Peyrinus *to.3.c.4.n.4.* Qui addit, eas eligere posse Regularem à suo Prælato, vel sæcularem ab Episcopo approbatum, siue subiectæ sint Episcopis, siue Prælatis Regularibus: & si sunt subiectæ Regularibus, posse eligere ex Religione? quia fauorabilia sunt amplianda. Et quod eligere possint quemcumque approbatum ab Ordinario loci, ait Peyrinus non esse difficultatem post Bullam S. D. N. Vrbani VIII. *Pontificia solicitudo*; in ea enim id Monialibus expresse conceditur *p.5.t.12.res.12* † Hoc loco Auctor non ponit suam sententiam, licet videatur inclinare cum secunda At in *p.3.t.2.res.29.* quæ postea impressa iterato est in *t.4. post 153.* videtur pronior in primam †. Quid de Monialibus?

IVBILÆVM
Quoad reseruata.

21 QVando in Iubilæo datur facultas expressa absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ, non requiritur expressa derogatio ipsius Bullæ, vel indiuidua mentio dictorum casuum. Ita Bossius *vbi infra* contra Duard *in Bull. Cœn. lib.3.§ 2.quæst.1.nu.13.* († An verò in tali casu absolui possit hæresis occulta, Vide V. *Absoluere n.83.* †.) Sed difficultas est, an quando conceduntur casus papales absque exceptione, intelligantur etiam concedi casus Bullæ Cœnæ? Et quidem Lauorius *de Iubil. par.2.cap.28.n.24.* & alij communiter negant; eo quia habent specialem quandam grauitatem, ob quam Pontifex in specie sciscitatus, non esset illa concessurus. Et hæc sententia apud me certa est, quia quando Pontifex vult concedere casus Bullæ Cœnæ, illos explicat. Sed Bossius *de Iubil sect.1. cas.7.n.2.* affirmatiuam sententiam putat esse probabilem. quia cum facultas detur pro omnibus casibus papalibus, non est cur aliqui excipiantur, præsertim in re fauorabili. Bullam verò Cœnæ reuocare facultates particulares personarum, Religionum &c. minimè generales omnium fidelium & extraordinarias, quale est Iubileum, *p.5.t.12.res.34.* Casus episcopales, ait Bonacina *de cens. disp.2.q.3.art.15.n.10.* absolui non posse, quia Clemens VIII. in quadam Bulla

PER Iubilæum absolui possunt casus papales.

(Præter casus Bullæ Cœnæ, nisi exprimatur.)

Et episcopales.

Bulla decreuit, ne vllus prætextu cuiuscumque priuilegij absoluat à casibus Episcopo reseruatis. Sed merito hanc opinionem refelluntZanardus *p.1.c.21.q.34.* & alij. quia cum in Iubilæo expresse concedatur absolui à reseruatis Papæ, à fortiori conceditur absolui à reseruatis Episcopo. Et alioqui rectè hanc opinionem extendunt ad casus & censuras reseruatas ab Episcopo post publicationem Iubilæi *p. 3.t.4. res. 149.*

Qui si Iubilæum non acquiritur propterea reuertuntur.

22 Qui tempore Iubilæi obtinuit absolutionem reseruatorum animo lucrandi Iubilæum, quod postea culpa sua non lucratur, non propterea in reseruationem reincidit. Ita Suarez *in 3. p.*{*tom.4. disp. 31. sect. 4. num. 5.* contra Rodriquez *in Bull. Cruc. §. 2. n. 8.* quia non fuit absolutus ad reincidentiam: id enim nec habetur in diplomate, nec confessarius absoluere potest sub conditione de futuro, *si lucraberis Iubilæum*; quia absolutio debet esse absoluta. Adde cum Sanchez *de matr.tom. 2.lib. 8.disp. 15. num. 21.* contra Suarez *vbi sup. num. 23.* quod si is in confessione aliquot reseruata oblitus fuit, illa non remanent reseruata, sed potest per quemcumque confessarium absolui. quia cum illa confessio fuerit valida, absolutio cecidit etiam indirectè super oblita, & confessarius absoluendo, habuit, & habere debuit intentionem tollendi quamcumque reseruationem *p.3.t. 4.res. 145. & p. 4.t.4.res.124. §. Nota.*

Imo, si quæ in confessione oblita sunt non remanent reseruata.

23 At non ita de eo qui Iubilæum consecutus est, sed non est confessus, quia non fuit recordatus peccati mortalis; nam, cum nulla peccatorum absolutio data fuerit, si is postea alicuius reseruati recordetur, debet accedere ad Superiorem. Ita Henriquez *lib. 6. c. 16. n.6.* Sed Sanctarellus *de Iubil.cap.13.dub. 2.* putat, hunc quoque confessarium sibi postea, eligere posse, & per illum à talibus reseruatis absolui virtute Iubilæi: nam Iubilæum lucratus est; (nec enim tenebatur confiteri venialia, vt supra diximus) & consequenter lucratus est priuilegium eligendi confessarium etiam pro reseruatis, quo vti potest transacto Iubilæo, quia non restringitur ad tempus Iubilæi quæ opinio est probabilis *p. 3.t.4.res.150.*

Quod non procedit in eo qui putās se non habere mortale, non est confessus.

Sed Sanctarellus probabile putat, etiam in hoc casu procedere.

24 Nota hic à fortiori, quod si quis in confessione aliquod reseruatum non manifestauit, ne manifestaret complicem, vel ex alia iusta causa, transacto Iubilæo potest ab illo absolui per quemcumque confessarium; quia tale peccatum habetur si fuisset oblitum, sic indirectè absolutum. Ita Homobonus *p. 1.tr. 5. cap.6.quæst. 38. Ibid. §. Notandum.*

Quod à fortiori dicendū de eo qui in confessione aliquod reseruatum prætermisit ex iusta causa.

25 Sed an, qui absolutus fuit à reseruatis intuitu Iubilæi, & postea culpa sua non acquirit, peccet mortaliter? Suarez *de Relig. to. 2. lib.2.c.6.n.11.* respondet affirmatiuè. Sed ipsi negatiuè respondeo cum Portellio *v. Indul. pro Iubil. n. 20.* nam is nihil promisit, nec confessarius illi aliquam obligationem imposuit, nec ipse Pontifex. Cum igitur tale acceptum non apparet, non est cur pœnitens oneretur *p. 2. t. 16.res.11.* in fine *p.3.t.4.res.145.§.Sed inquires, & p.5.t.12.res.42.*

Qui verò intuitu iubilæi absolutus à reseruatis opera non perficit, non peccat mortaliter.

26 Confessa

26 Confessarius potest absolutionem peccatorum in Iubilæo differre post illud, Primo, si pœnitens iudicetur probabiliter mansurus in proxima occasione peccandi. Secundò, si pœnitens completis operibus accedat ad confitendum Sabbato, & quia habet multos & intricatos casus confessarius non potest illum statim audire In hoc ergo duplici casu potest confessarius absolutionem differre post Iubilæum. Sed reseruationem tollere, & vota commutare debet infra tempus Iubilæi. Ita Bossius *sect. 1. cas. 38. & 39. p. 3. t. 4. res. 147. & p. 5. t. 12. res. 26 §. Hinc rectè.* — Potest autem confessarius absolutionem differre, præbendam, post iubilæũ in duplici casu.

27 Sed difficultas in his casibus est, si is interim in nouos casus reseruatos incideret, an posset confessarius illa absoluere? Nam Sanctarellus *de Iubil. c. 8. dub. 7.* & alij negant. Sed magis placet affirmatiua sententia Bossij *cas. 9. n. 6.* & aliorum, quia is nondum consecutus est Iubilæum, & virtute Iubilæi potest ab omnibus peccatis commissis ante consecutionem Iubilæi. Et præterea hic, cum non possit amplius consequi Iubilæum, ex obedientia confessarij differentis absolutione factus esset peioris conditionis, quam cæteri. Et tandem priuilegium Principis animæ fauorabile ampliandum est *p. 5. t. 4. res. 147. §. Difficultas & p. 5. t. 12. res. 27.* — Et tunc, si pœnitens incidat in noua reseruata absolui potest etiam ab his.

IVBILÆVM
Quoad censuras.

28 † DE absolutione censurarum facienda virtute Iubilæi, vide V. *Bulla Cruciata quoad censuras*, & omnia, quæ ibi dicta inuenies de cruciata, applica Iubilæo, nam omnes censuræ, quæ absolui possunt per Bullam, absolui etiam possunt per Iubilæum eodem modo cum iisdem requisitis &c. † — PER Iubilæum absoluuntur omnes censuræ quæ absolui possunt per Cruciatam & eodem modo.

29 Vnam disparitatem ponit Moscopus *tr. 16. c. 7. n. 5.* & *6.* inter Bullam & Iubilæum quoad censuras, quod per Bullam non potest quis absolui ad reincidentiam, etiam de consensu partis, quia bulla non dat, nec pars dare potest, talem facultatem Per Iubilæum vero potest pro tempore necessario ad confitendum, communicandum, visitandum Ecclesias &c. adhibita tamen cautione pignoratitia, fideiussoria &c. ad satisfaciendum: & tunc transacto Iubilæo censuram redire quoad forum exterius, non quoad interius, nisi accedat noua culpa *p. 5. t. 9. res. 25.* — Nisi quod ait Moscosus, per Cruciatam excõmunicatum absolui non posse ad reincidentiam. Per iubilæũ posse.

IVBILÆVM
Quad vota.

29 † PEr Iubilæum commutari possunt omnia vota, quæ commutari posse diximus per Cruciatam, & eodem modo. Vide *V. Bulla Cuciata quoad vota* †. Adde quod. — PER iubilæum cõmutari etiam possunt omnia vota quæ commutãtur per Cruciatam.

Et insuper peregrinationis Romæ Compostellæ & Ierusalem si non excipiuntur.
Confessarius verò commutare potest vota in materia post Iubilæum à se vel alio subrogganda.
Et tunc materiam subrogare potest pro votis emissis etiam post Iubilæum.
Et vota, quæ reperiuntur tempore Iubilæi, commutari possunt post multos annos.
Et multo magis oblita, ab eo, qui generalem commutationem obtinuit.
etiam si sint reservata.
Vota commutata cum intentione lucrandi Iubilæum si hoc non acquiritur, non redeunt
etiam si materia non adhuc sit subrogata.
Certè si quis votorum commutationem obtinuit, non peccat mortaliter, si illud postea culpabiliter non lucratur.
An verò qui transacto Iubilæo, quod non acquisiuit, petere possit commutationem votorum oblitorum?
Affirmat Leo. Sanchez negat.

30 Quando in concessione generali non excipiuntur vota peregrinationis ad Ierusalem, ad limina Apostolorum, & Compostellam, licet probabilius sit commutari non posse, nisi exprimantur, vt docet Suarez *de Relig. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 25. *num.* 4 probabile tamen est commutari posse, vt ait Malderus *in* 22. *tract.* 10. *cap* 5. *dub.* 10. qui hoc ponit discrimen inter vota castitatis perpetuæ & Religionis, ac alia Pontifici reseruata, quod illa duo non comprehenduntur in generali concessione, nisi exprimantur, reliqua vero satis expressa censentur, dum non excipiuntur. Quod si Papa concederet facultatem commutandi vota reseruata: certum esset commutari posse etiam vota Religionis & castitatis. Sicut, si exciperet solùm hæc duo, commutari posse vota illa peregrinationis; quia exceptio firmat regulam in non exceptis. Ita Suarez. *p.* 5. *t.* 12. *ref.* 58.

31 Potest confessarius in aliquibus casibus differre materiam subrogatam in commutatione voti ad vsque Iubilæum transactum, dicendo: *commuto tibi tale votum in id, quod postea tibi ipse assignabo, vel alius*, vt supra diximus de casibus reseruatis. in quo casu, si pœnitẽs noua vota emitteret, posset illa confessarius commutare, vt dictum est de reseruatis *n.* 27. *p.* 3. *t.* 4. *ref.* 147. & *p.* 3. *t.* 13. *ref.* 27.

32 Imò virtute Iubilæi commutari possunt vota, non solum tempore ipsius Iubilæi, sed etiam post multos annos nam, qui Iubilæum lucratur, acquirit sibi ius ad priuilegium commutandi vota, quando sibi libuerit. Ità Bossius *sect.* 2. *cas.* 47. & Portellius *v. Indulg. pro Iub. n.* 18 contra Regium *cas.* 21. & alios *p.* 2. *t.* 16. *ref.* 9. & *p.* 1. *t.* 12. *ref.* 40. Ex quo à fortiori sequitur, quod si quis tempore Iubilæi generalem votorum commutationem & dispensationem obtinuit, possit sibi commutare vota oblita, etiam reseruata; quia reseruatio generali illa commutatione & dispensatione sublata fuit, vt sup. nu. 22. diximus de reseruatione peccatorum. Ità Bossius *de Iubil. sect.* 2. *cas.* 44. contra Pollachum *de Iubil. sect.* 42. *n.* 69. *ref.* 40. *cit.* §. *Hinc.*

33 Qui commutationem votorum à confessario petiit virtute Iubilæi animo illud lucrandi, si postea ex negligentia culpabili illud non lucretur, non propterea redeunt vota, sicut diximus supra de reseruatis *num.* 22. Quæ opinio vera est, etiam circa vota commutata tantum generaliter, remittendo opera à se, vel ab alio postea præscribenda. Ita Sanchez *tom.* 1. *lib.* 4. *cap. num.* 50. *p.* 3. *t.* 5. *ref.* 25. §. *Quinto*, & *p.* 5. *t.* 12. *ref.* 41. §. *Certum* Nec peccat mortaliter, si illud postea culpa sua non lucratur. Vide supra *num.* 25. *p.* 2. *tit.* 16. *ref.* 11. *p.* 3. *t.* 5. *ref.* 25. §. *Quinto* in fine & *p.* 5. *tr.* 12. *ref.* 42. An verò in tali casu post Iubilæum transactum petere possit commutatiuam votorum oblitorum, non obstante, quod lucratus non sit Iubilæum? Affirmat Leo *de Iubil. p.* 2. *num.* 203. quia is remanet liber à reseruatione peccatorum oblitorum. Sed Sanchez *n.* 52. negat, aitque esse disparem rationem inter absolutionem peccatorum, & commutationem votorum *p.* 5. *t.* 12. *ref.* 41.

34 Non

34 Non oportet quod confessarius commutans vota, sit ille idem, qui à peccatis absoluit, dummodo sit approbatus ab Ordinario. nam hoc solum requirit Bulla Iubilæi. Ita Henriquez *lib. 7. c. 10. n. 8.* Qui testatur ita declarasse Gregorium XIII. *p. 5. t. 12. res. 50.*

IVBILÆVM
Quoad alia.

35 QVI tempore, quo in sua patria publicatum fuit Iubilæum ex ignorantia inuincibili non habuit illius notitiam, lucrari illud potest infra dies quindecim à die notitiæ. Ita Bottonius *in iubil. Sixti V. fol. 131.* Et idem de eo, qui Iubilæi notitiam primo haberet secunda die Veneris, vel Saturni. Sed huic Confessarius potest commutare ieiunia, & indicere Communionem die Dominico. Item si quis in sua patria Iubilæum lucrari negligeret, & post duas hebdomadas alio pergens, inueniret Iubilæum adhuc durare, posset ibi illud lucrari. Ita Sanctarellus *de Iubil. c. 7 dub. 1. p. 3. t. 4. res. 151.*

QVI Iubilæum inuincibiliter ignorauit potest illud lucrari infra dies. Quindecim die notitiæ. Et negligens lucrari in patria, lucrari potest in alio loco vbi adhuc durat.

36 Sed an possit quis Iubilæum in vno, vel duobus locis bis lucrari quoad omnia priuilegia? Negat Layman *lib. 5 tr. 7. c. 8. n. 9.* & alij. Et Filliucius *to. 1. tr. 8. c. 10. n. 278.* testatur Clementem VIII. respondisse, quod Iubilæum tam in anno Sancto, quam in aliis semel tantum sumi potest. Idemque declarasse Sacram Congregationem Cardinalium. Et rationem assignat Torres *in 2. 2. to. 1. c. 188. art. 12. disp. 7. n 8.* quia in Breui dicitur gratiam consequendam esse vna è duabus hebdomadibus disiunctiuè Sed contrariam sententiam tenent Henriquez *lib. 6. c. 16. n. 3.* Benzonius *de Iubil. lib. 5. c. 15. dub. 23.* & alij. Et Molfesius *to. 1. tr. 7. c. 16. n. 45.* probat; quia cum Iubilæum propter opera concedatur, & quis præscripta opera bis implere possit, non est cur Iubilæum bis obtinere non possit. Maximè quia gratiæ sunt ampliandæ. Ad argumentum Torres respondet, particulam desiunctiuam respicere commoditatem fidelium, vt, qui consequi nolit in prima, consequatur in secunda hebdomada non autem tollere, quominus duabus vicibus acquiri possit. Ad declarationes Clem. VIII. & Cardinalium potest quis dicere, de illis non constare authenticè *ibid.* & iterum *p. 5. t. 12. res. 28.* & olim *p. 2. t. 17. res. 49.*

An verò possit bis acquiri? Aliqui negant. Alij affirmant.

IVDEX.

1 † IVdex quasi *Iusdicens*, est persona à Republica constituta ad quæstiones tum ciuiles, tum criminales dirimendas. Procedit cum ad instantiam partis, seu personæ priuatæ, quæ in ciuilibus actor, in criminalibus accusator dicitur: tum ad instantiam fisci, quæ est persona item publica curans ex parte communitatis seruari iustitiam legalem &c. Et quidem cum iudex in criminalibus procedit ad instantiam partis, dicitur procedere per viam accusationis, cum ad instan-

IVDEX quis? Et quomodo procedat?

tiam fisci, per viam denuntiationis, aut inquisitionis. De quibus multa diximus VV. *Inquisitores, & Inquisitorum.* Nunc pauca supersunt de iudice in communi, & mox plura de iurisdictione iudicis Ecclesiastici, & iudicis laici ✝.

potest esse cæcus.

2 In primis cæcus potest esse iudex, & dignitatem retinere, ex *l.6. ff. vbi quis agere, vel conueniri. & l. 2. ff. de postulan. in 5. columm.* ibi *Quamuis autem cæcus pro alio postulare non possit, tamen & Senatorium ordinem retinet, & iudicandi officio fungitur. & l. 8. C. de Decurionibus lib.* 10. licèt Glossa ibi limitet, quando amborum oculorum cæcus non esset. Idem dic cum Magalio *tom. 2. res. 183. num. 6.* de surdo & muto ex l. 1. *ff. de postul. cit.* & Megal. adducit etiam *l. cæcus, de iudiciis.* licèt Molina *de iust. to. 5. tr. 5. disp. 39. n.* 1. doceat, mutum & surdum non posse esse arbitrum, *p. 5. t. 6. res. 36.*

potest generaliter inquirere de reo ignoto in delicto notorio.

3 Quando crimen est notorium, & reus ignoratur, potest iudex ad vitandum scandalum & propter vtilitatem Reipublicæ, de illius auctore generaliter inquirere; nam alioqui multa crimina manerent impunita magno cum Reipublicæ detrimento. Ita Malderus *in 2. 2. tract. 6. c. 1. dub.* 18. & alij contra Caietanum *in 2. 2. q. 69. art. 2.* cap. verò, *cum oporteat*, cap. *inquisitionis*, & cap. *qualiter & quando. de accus.* requirunt indicia & famam ad inquirendum in particulari, non in generali. *p. 2. t. 15. res.* 63. Si autem, inuenta charta peccatorum alicuius, contra illum inquireret, peccaret mortaliter, & frangeret sigillũ confessionis: quia illa charta dici potest confessio inchoata. Imo si reum conuictum condemnasset, & postea sciret, totam delationem, vel accusationem ortam fuisse ex fractione sigilli, teneretur reum absoluere & dimittere. Ita Fagundez *pr. 2. lib. 6. c. 4. n. 28. p. 3. t. 4. res. 112.* in fine *& p. 5. t. 11. res. 27 § Vnde.*

IVDEX in ciuilibus, cum quæstio est de iure an sequi possit opinionẽ probabilem, omissa probabiliori? Etiam sua?

4 In ciuilibus, quando quæstio est de iure, & adsunt variæ opiniones, iudex sequi potest opinionem probabilem, relinquendo probabiliorem, imo etiam suam. Ita Sancius *pra. dis. 44. n. 50.* Delrius *dis. lib. 5. q. 1. §. quotiescumque*, qui asserit hanc esse communem opinionem Casuistarũ quibus adde nouissimè Palaum *to. 1. dis. 2. pun. 11. tit. 7.* Quod contra Vasq. *in p. 2. to. 1. dis. 64. n. 5.* verum puto etiam in iudice supremo. At iudex arbiter, electus vt iudicet secundum suam sententiam, non potest alienam opinionem sequi, nisi teneat duplicem, nam tunc potest sequi quam velit. Ita Montesinus *in p. 2. to. 1. dis. 29. q. 5. n. 213.* Circa verò quæstionẽ facti. tenetur sequi, quod est probabilius. *p. 2. tr. 13. res. 3. & p. 5. Add. secund. res. 13.* Quod si probationes de facto æquales sunt, & ius æquè actori fauet, ac conuento, potest sequi vtrum maluerit. Ita Sancius *dis. 54. n. 51*

Quid si quæstio sit de facto, & neuter possideat?

Sed probabilius est, in tali casu debere iudicem, si res est diuisibilis, eam diuidere, aut si non est diuisibilis, partes componere. Ita Filiucius *to. 2. tra. 21. c. 3. n. 144. p. 3. cit. § Nota, & p. 4. t. 3. res. 40.* In criminalibus sequi potest opinionem probabilem in fauorem rei, relicta probabiliori in fauorẽ partis, aut fisci. Ita Sayrus *lib. 1. c. 11. n. 13.* Imò ad hoc tenetur, quia nemo condemnandus est ad pœnam, nisi pro certa causa, & in criminalibus ad condemnandum reum requiruntur probationes luce meridiana clariores.

IN criminalibus sequi tenetur opinionem, quæ fauet reo.

clariores,*l.sciant cuncti,C.de probat* quales non sunt probationes contra reum,si pro ipso stant probationes probabiles. Ità Palaus *tom.*1. *disput.*2.*punct.*11. *num.*4. & alij. Quæ sententia non solum procedit quando opinio probabilis pro reo est circa factum,sed etiam, vt docet Villalobos *tom.*1. *disput.*15.*n.*3.4. quando circa ius,Neque est par ratio de ciuilibus, in quibus diximus iudicem sequi posse opinionem, quam maluerit, dummodo sit probabilis. Nam vt obseruat Martinez *in.p.*2. *tom.*5.*quæst.*19.*art.*6.*dub.*6.*conclus.*3. in mortalibus aliud est agere de bonis temporalibus. Sed quia Bonacina *de leg. tom.*2. *disp.* 2. *quæst.*5. *punct.*1. *num.*15. & Sancius *select.disput.*44. *num.*52. tenent, iudicem sequi opinionem probabilem,etiam contra reum, quando quæstio est de iure, non illam refello tanquam improbabilem. *p.*3. *res. cit.à* §. *Sed hic.* Etiam si contraria sit probabilior.

5 Nota hic vnum notabile,quòd secundum D. Thomam 2.2. *quæst.* 67.*artic.* 2.potest,& debet iudex damnare ad mortem eum, quem testes conuincunt de delicto mortis,quamuis ipsi priuatim constet esse innocentem: quia in iudicando sustinet personam publicam communitatis,& sic debet vt scientia publica,non priuata. At Syluius *in* 1.2. *quæst.*66. *ar.*2. *concl.*2.& alij tenent, non posse talem reum occidere: nam occidere innocentem est per se malum, & aduersatur tam charitati, quàm iustitiæ. Igitur debere auertere accusatorem ab accusatione, curare vt testes per prudẽtes viros corrigãtur;si nolint desistere,debere litem protrahere,testes diligenter examinare ad deprehendendum indicium variationis & falsitatis. Si id non proficit,curet carcerem aperiri,& dari locum reo ad fugam. Si hoc non suffragatur, & partes instent pro sententia,dicat se habere difficultatem,& eundem esse ad superiorem, quem ipse secreto informet & personam testis induat. Iudex verò superior, etiam si ius palam non faueat, mortis & mutilationis pœnam suprema sua auctoritate relaxet. Denique, si iudex ordinarius nullam adinueniat viam liberandi à morte innocentem, officium deponere debere, etiam cum periculo vitæ. Ego verò existimo, quòd si adhibitis omnibus diligentiis, sententiam declinare non possit,& officium deponere nequeat absque magno in commodo,potest sequi sententiam D. Thomæ, & reum morti secundum allegata & probata adiudicare. Vide Filliuciũ *to.*2. *tr.*48.*c.*6.*n.*171.*p.*5.*t.*4.*res.*22.

Imò quãuis ex D. Thoma damnare possit ad mortem eum,quem scit innocentem, secundũ allegata,& probata;multi tamen dicũt. teneri adhibere omnes diligentias vt illum saluet.

Et si nulla prodest officium deponere etiam cum periculo vitæ.

Quod vltimum non admitto.

6 Nota præterea,quòd Lessius *lib.*2.*cap.*14.*dub.*9.*nu.*64.*edit. Parisien.ann.*1618. putat, iudicem aliquid accipientem ab eo, in cuius fauorem iudicauit secundnm opinionem probabilem, quando liberum illi erat vtramlibet partem sequi, non peccare contra iustitiam, nec teneri ad restitutionem, quia in tali casu pretium non accipit pro iustitia sententiæ,sed pro eo,quod præfert vnam opinionem alteri, ad quod non tenetur. Aduertit tamen,hanc doctrinam procedere, stando in iure naturali,nam ius positiuum id fieri prohibet.Sed etiam de iure naturali oppositum tenendum est cum Tannero *in* 22. *disp.*4. *quæst.*6. *dub.* 10. *num.* 290. & aliis communiter *p.*3. *t.*5. *res.*55. potest tamen iudex

IVDEX in causa vtrinque probabili non potest aliquid accipere ab vno proferenda sentẽtia in eius fauorẽ.

Potest tamen aliquid accipere ex mera liberalitate.

iudex pro ferenda ſententia iuſta aliquid recipere, quod detur ipſi, non ad redimendam vexationem, ſed ad alliciendum animum eius ad ferendam ſententiam iuſtam, vel ex mera liberalitate. Ita Ioann. Franciſcus Suarez *Ench.lib.7.§.cui reſtituendum v.quod accepiſti* contra Sotum *de iuſt.lib.4.quæſt.7 ar.1. ad.2.* qui tamen concedit, aliquid poſſe ſumere à tertio. nam licèt ex iuſtitia teneatur verbi gratia ad bonum Petri, non tamen tenetur id facere in gratiam Pauli? à quo proinde poteſt aliquid accipere. Sed hæc ſententia diſplicet Leſſio *lib.2.cap.14. dub.9.p.3.t.6 reſ.4.* Item ſecundum Layman *lib.3. ſect.5.tr.4. cap.4. numero 9.* poteſt aliquid accipere à litigante, vt illius cauſam expediat ante aliam, quæ tamen ſimul cum illa ad ipſum delata fuit, ſpectato naturali iure, quia in hoc nulli infert iniuriam, & cum ſe obliget in gratiam Titij, eius cauſam ante alias expedire, poteſt pretium ſumere; quia hæc obligatio eſt pretio æſtimabilis. *p. 3. t.5. reſ.45.*

Et ſecundum Layman ad expediēdā vnam cauſam ante aliam quę ſimul ad ipſum delata eſt.

IVDEX nō dānās ad pœnā pecuniariam alicui debitā nō tenetur illā reſtituere Fiſco, vel parti.

7 Iudex in proferenda ſententia negligens, & ob negligentiam non condemnans, non tenetur reſtituere fiſco, vel parti læſæ pœnam pecuniariam, alias debitam, quia fiſcus & pars nondum acquiſierunt ius ad talem mulctam, nec ſatis conſtat, iudicem teneri ex iuſtitia, hæc emolumenta fiſco & parti procuratore. Ità Leſſius *lib.2. c.12. dub.18. n.134.* contra Molinam *de iuſt.to.1.tr.2. diſp.95.n.36. p.3. t.6. reſ.35 § Tertiò*

Tenetur iudex inueſtigare veritatē.

Iudex tenetur omibus modis laborare, vt veritas inueniatur, vt ſecundum ipſam iudicare poſſit. Hoſtien. *p.9.t.9. reſ.41.*

IVDEX ECCLESIASTICVS.

IVDEX Eccleſiaſticus punire poteſt laįcum delinquentes, vnà cum Clerico.

1 † AD Iudicem Eccleſiaſticum ſpectant omnes cauſæ ſpirituales, ſiue tales ſint ratione perſonæ, ſiue ratione obiecti Et ſic generaliter eſt competens iudex Clericorum, & aliquando etiam laicorum. Nam primo † poteſt punire laicum, ſi delinquat ſimul cum Clerico, maximè ſi præueniat in captura, quia magis dignum trahit ad ſe minus dignum, cap. *per tuas de arbitr.* & cauſæ continentia non debet diuidi, *leg. nullit. C. de iudic.* & alibi. Et ratio eſt; quia ſic vitantur abſurda, quæ ſequerentur, ſi vnus diuerſam & fortaſſe contrariam ab alio ſententiam ferret, cum tamen agatur de eodem delicto, & eædem ſint approbationes Ità Fagnanus *reſp.pro cenſ. Pauli V.p.3.* & alij contra Pereiram *de manu reg p.2 c 41.num.3.* Oſaſcum *deciſ.Pedemont.103.num.10.*& alios Et ità teſtatur Scaccia *de iud. cauſ. lib.1.c.11.n.24.* deciſum eſſe à Sacra Congregatione Cardinalium *die 20. Decemb.1591.* In *Si quis vxori, ff. de furtis*, ſolum habetur, quòd ſocius vxoris in furando res ſui viri, non gaudeat immunitate vxoris, eo quòd vxor non teneatur de furto pro rebus ſubtractis à viro; non quod ad diuerſa Tribunalia pertineat. Bulla Pij IV. *die 26. Maij*

Maij 1565. fuit correcta, & redacta ad terminos iuris communis,& S.C.Trid. per aliam Bullam Pij V. *die* 20. *Iunij* 1566. *p.* 3. *t.* 1. *res.* 1. *& p.* 4. *t.* 1. *res.* 7.

Coram se peierantem.

2 Deinde potest iudex Ecclesiasticus punire laicum pro periurio coram se commisso; quia ratione periurij factus est illi subditus. Non ita de laico erga Clericum coram se peierante. Ità Couarru. *pract. qq. c.* 12. *n.* 8. *p. t.* 1. *res.* 60. Et tandem punire potest laicum in quocunque delicto misti fori, de quo vide V. *crimina misti fori.*

Et in omni delicto misti fori.

CORAM Iudice Ecclesiastico conueniri potest laicus, si post moram litem coram laico, factus sit Clericus.

3 Item coram iudice Ecclesiastico conueniri potest laicus primò, si postquam lis contra eum in foro sæculari mota est, efficiatur Clericus. nam iudex laicus non solùm executionem sententiæ exercere non potest in Clericum, vt certum est, sed etiam debet à lite supersedere, & ipse Clericus declinatoriam opponere pro remissione. Si enim quis post delictum ad Ecclesiam confugiens, gaudet immunitate, quanto magis gaudere debet, qui personam Deo perpetuò consecrat per Ordinum susceptionem? Ità Marinus *res. quotid. c.* 54. *num.* 8. contra Grassum *de eff. Cler. eff.* 1. 1239. *p.* 4. *t.* 1. *res.* 38. Secundò ratione fructuum præbendæ sibi locatæ. Ità Valboa *tom.* 2. *ad tex. cap.* 2. *de iudic. à num.* 50. cum Abbate in cap. *si Clericus laicum.* 1. *not. col.* 4. *de foro compet.* vbi dicitur, quòd Clericus potest conuenire laicum coram iudice Ecclesiastico pro rebus Ecclesiæ, & suis, siue agat actione reali, siue personali. Ità etiam tenet nouissimè Sacra Rota Rom *die* 28. *Maij* 1631. *p.* 4. *tr.* 1. *res.* 24. *&* 56. *& p.* 5. *t.* 1. *res.* 7. Sic ergo laicus emphyteuta Ecclesiæ, vel Clerici factus est subditus Ecclesiastico, maximè, si illi expressè se submisit, quod laicus iudex prohibere non potest. Et quamuis Ecclesia non possit laicum ad suum forum trahere, nisi in casu furti, aut violentiæ; vt docet Felinus *in cap. cum sit generale de foro compet. num.* 4. adhuc emphyteuta huiusmodi coram Ecclesiastico posset conueniri, si pensiones denegaret, aut non solueret, quia priuando Ecclesiam iure suo, violentiam illi faceret. Vide Maceratensem *lib.* 1. *resolut* 48. *resolut* 24. *cit §. Non reticeam*, & ex parte *in p.* 5. *t.* 1. *resol.* 8. In iure patronatus laicorum solus iudex Ecclesiasticus iudicat; quamuis non sit propriè spiritale, est tamen adnexum spiritualitati. Ità etiam de possessione rei spiritualis, licet sit merè temporalis & laicalis, quemadmodum & de proprietate, cum qualitas spiritualitatis qualitatem temporalitatis absorbeat. Rota Romana cit. *p.* 4. *t.* 1. *res.* 56.

Item ratione fructuum præbendæ sibi locatæ.

Sicut emphyteusis Ecclesiæ, vel Clerici.

Ratione iurispatronatus.

Possessionis spiritualis.

Decimarũ in omnibus casibus.

4 Solus item Ecclesiasticus est competens in causis decimarum, etiam Principibus feudi nomine concessarum nam, licet dominium fructuum omninò spectet ad laicos, & feudum censeatur sæculare: oritur tamen à iure spirituali & Ecclesiastico. Ità contra Rebuffum *de decim. q.* 10. *nu.* 39 Rota Romana cit. cum Tannero *in* 2. 2. *disp.* 5 *q.* 3. *dub.* 2. *p.* 1. *t.* 2. *res.* 90 *&* 91. *p.* 3. *t.* 1. *res.* 50. *& p.* 4. *t.* 1. *res* 56 *§. Tertia.* Qui explicat aliquos casus decimarum ad Ecclesiasticum pertinentes. Primus est, quando Clerici cogunt laicos soluere decimas contra

præscri

præscriptionem, vel consuetudinem immemorabilem. Secundus, etiam quando quæstio non est iuris, sed facti, & etiam si agatur contra quempiam pro furto, aut detentione decimarum. Tertius, quando laicus conductor decimæ iniuit pactum, vt coram iudice laico conueniri possit. Quartus, quando causa agitur contra laicos fures de soluendis fructibus decimæ, & non de ipso iure decimarum seruando. Bonacina quoque *de leg. disp. vlt. q. 5. punct. 6. num.* 1. addit laicum non posse cognoscere in causa decimarum etiam titulo compromissi. Et placet opinio Monetæ *de decim. c.* 8. *q.* 1. *n.* 10. quod de possessorio decimandi cognoscat solus Ecclesiasticus. Vnus casus est, in quo iudex laicus procedere potest in causa decimarum, si scilicet decimæ auctoritate Summi Pontificis in Principes translatæ sint contractu permutationis: quia nimirum Principes rebus aliis æquali, aut maioris æstimationis illas compensant. nam tunc decimæ ratione permutationis debentur Principi, & Ecclesia ius suum transtulit à decimis in rem subrogatam. Ità Torre *in* 2.2. *to.* 2. *q.* 87. *disp.* 8. *num.* 4. *p.* 1. *t.* 1. *res.* 90. 91. 92. 93. 94. & *p.* 3. *t.* 1 *res.* 50.

Præterquam si decimæ auctoritate Papæ in aliud permutatæ sint cum laico.

ITEM Iudex Ecclesiasticus est cõpetens in possessorio matrimonij.

5 Declarauit etiam Rota Romana cit. quod iudex Ecclesiasticus est competens in possessorio matrimonij, quamuis agatur inter personas merè laicas; quia habet adnexam causam & titulum spiritualitatis. *p.* 4. *tr.* 1. *resol.* 56. Est etiam competens in causis sponsaliorum & si de illorum valore agitur, priuatiuè. Ita Sanchez *de matrimon. tom.* 1. *lib.* 1. *disp.* 29. *num.* 9. *p.* 1. *t.* 2. *res.* 131. Et pendente lite super matrimonio, vel sponsalitiis, ad solum iudicem Ecclesiasticum spectat, sequestrare puellam causa explorandi consensus. Ità Genuensis, & alij communiter ex c. *cùm locum de spons.* vnde etiam ille iudicare debet de loco tuto ex reg. l. *ad rem mobilem ad legatum ff. de procur. p.* 1. *t.* 2. *res.* 132.

Et sposaliorum.

Et vsuræ.

6 † Item in causa vsuræ †. Ac proinde potest præcipere iudici laico sub pœna excommunicationis, quod supersedeat ab executione contractus, donec decidatur, an sit vsurarius, necne. Ita Guttierez *de iuram. conf. p.* 1. *cap.* 2. *num.* 11. contra Barbatium *vol.* 2. *con.* 45. *num.* 10. ex cap. *lator quo filij sint legitimi*. Et hoc maximè si Ecclesiasticus præuenisset in cognitione vsuræ talis contractus, vt notat Mattha *de iurisd. p.* 2. *cap.* 45. *n.* 15. 20. Nec in hoc casu potest iudex laicus præfigere terminum patti exceptionem opponenti, intra quem causa incidens spiritualis coram Ecclesiastico terminetur, quia non potest suo superiori legem imponere: id tamen potest Ecclesiasticus *p.* 3. *t.* 1. *res.* 18. Item executio legatorum piorum pertinet ad Episcopum priuatiuè. Vide V. *Legatum. num.* 12.

Et in causis miserabilium.

7 Tertiò conueniri potest laicus coram iudice Ecclesiastico à personis miserabilibus est tex. cap. *super quibusdã de verb. signif.* ibi. *Item viduis, pupillis, orphani, & miserabilibus personis teneatis in iudicio Ecclesiastico respondere.* & ex cap. *si quis de potentibus* 21. *cap. si quis Romipetas* 23. *cap. illi, qui* 25. *in ord.* 24. *quæst.* 3. in quibus iuribus indistinctè & absque

& absque alicuius causæ præfinitione hoc priuilegium miserabilibus conceditur. Quod etiam docent Aluarez *de priuil.paup.quæst.*52. *num.*13. Cenedo *qq. canon.quæst.*14. *num.*4. & alij. Si verò pupillus, aut vidua esset diues, hoc priuilegio non gauderet. Iidem DD. *p.* 4.*t.*1. *res.*90.

8 Quartò laicus coram Ecclesiastico conueniri etiam potest ex consuetudine & præscriprione, ex cap. *si clericus laicum*, cap. *licet ex suscepto, de foro comp.* Ita Cochiet. *p.*1. *cap.*30. *num.*7. & *cap.* 26. *num.*1. 2. & DD, communiter in cap. *cum contingat. de foro comp.* asserentes, merum & mistnm imperium præscribi posse ita, vt facile iudex Ecclesiasticus laicam iurisdictionem præscribere possit, licèt non è conuerso, ex cap. *significauerunt.* Neque dicas cum aliquibus, prædicta tunc esse vera, quando datur scientia Principis, nec sufficere scientiam officialium, vt tradit Capycius *decis.*57. nam hoc procedit cum subditis & vassallis, qui non possunt aduersus superiorem præscribere, non autem cum Ecclesiasticis, per ea, quæ adducit Adbas in cap. *cum nobis de præscript.* & alibi. Ità Cochier. *vbi sub. cap.*3. *num.*3. *p.*4. *t.*1. *res.*53.

Item in omnibus causis, quas sibi vēdicauit cōsuetudo, vel præscriptio

9 Conseruatores Religiosorum secundum Portellium *v. Conseruatores num.*7. & Rodriquez *in compend. res.*33. *nu.*12.22. contra Cabædum *lib.*3. *cap.*18. *num.*4. procedere possunt contra eorum debitores etiam laicos, quia in *c. fin. de offic. deleg* conceditur talibus posse cognoscere de manifestis iniuriis & violentiis, vbi iniuria sumitur non solum pro contumelia, sed pro omni eo, quod est contra ius, & infert damnum monasterio. Sed in contrarium est, quod exactio debiti requirit strepitum & figuram iudicij: Conseruatores vreò secundum Tridentinum non possunt habere Tribunal erectum. Ità Ceuallos *de cogn. per viam viol. p.*2. *quæst.*20. *n.*16. Ad ipsos tamen pertinet causa animalium Religiosorum facientium damnum in alienis agris. Ità Portell, *vbi sup. num.*9. *p.*3. *t.*1. *res.*20.

Et Conseruatores Religiosorū possunt capere eorum debitores laicos.

10 Clericus autem semper coram Ecclesiastico couueniri debet, etiam pro euictione. Ità Tamborinus *de iure Abbat. tom.*1. *disp.*15. *quæst.* 19. *num.*25. Vide infrà V. *Iudex laicus.* Quòd si lis mota fuerit contra laicum, qui rem emit à Clerico, & Clericus resistat defensioni emptoris, tunc non potest causam trahere ad Ecclesiasticum. Vide Molinam *de iust.to.*2. *tr.*2. *disp.*380. *num.*55. *p.*3. *t.*1. *res.*22. Iudex etiam Ecclesiasticus cogere debet Clericum pro restitutione pecuniæ illi liberatæ cum cautione de restituendo, si creditor anterior compareat. Itá Marinus *resol. quot. c.*206. *p.*4. *t.*1. *res.*56. in fine. Et cogere etiam Clericum emphyteutam pro solutione laudemij. Ità Burgius de *laudem p.*3. *inspect.*1. *n.*2. contra Cassaneum *consuet. Burgund. rubr.*11. *§.*1. *Ibid. res.*111. *§ Et tandem.*

Et vniuersaliter in omnibus causis Clericorum.

Etiā si cogēdi sint ad restituendā pecuniā sibi liberatā cum cautione &c.

Vel ad soluendum laudemium.

11 Iudex Ecclesiasticus cognoscere debet, vtrum quis gaudeat immunitate loci sacri, vel nè, ex cap. *fin de immun. Eccl.* & ex cap. *Episcopo* 17. *quæst.*4. & alibi. & tandem ex Bulla Gregorij XIV. postquam non

IVDEX ecclesiasticus debet decidere. vtrum reus

gaudeat immunitate Ecclesiæ, ad quam confugit.

est amplius de hac re dubitandum. Ità Lotherius *de benefic.tom.1.lib.1. q.13.num.96.*& alij contra Pereiram *p.2.cap.6.num.12.*Ratio autem est, quia causa immunitatis, vtpote Ecclesiastica, tractari debet à iudicibus Ecclesiasticis. Nec obstat quæuis contraria consuetudo, quia prædicta Bulla reuocat omnes contrarias consuetudines. Ità Tuschus V. *Immunitas concl.59.à num.19.* contra Corteam *relict.de immun.p.1. num.18.* Nec item obstat, quod Episcopi & Pontifices tali consuetudini quandoque non contradicant. Non enim consentiunt, sed simulant, ad vitandum maius malum. Ità Laudensis *decis.Pitau.36.n.265. p.1* Vnde enim cognitio, an locus sit sacer, vel nè, pertinet priuatiuè ad Ecclesiasticum. Ità Giurbia *cons.10.num.7.* & patet ex c. *ex parte de verb.sign.p.4.tr.1.res.49.*

Et an locus sit sacer, vel nè.

Et an reuera reus captus sit de loco sacro, dum ipse affirmat, & satellites negant.

12 Ad Ecclesiasticum etiam pertinet cognoscere, quando reus dicit se captum in loco sacro, negantibus satellitibus: quia hæc causa est accessoria immunitati, & accessorium sequitur naturam principalis. Et deinde in cap.*si iudex de sent. excom.in 6.* deciditur, quod reus captus à satellitibus affirmans se esse Clericum, pro Clericatus cognitione remitti debet ad Ecclesiasticum: ergo idem in casu nostro, cum sit par ratio, & æqualis possessio pro satellitibus Curiæ laicalis. Ità Peregrinus *de immunit. cap.13. num.18.* & nouissimè Nouatius *sum. Bullar. tit. de immunit. num.95.* Aduertit hic Decianus *tract. crim. tom.2. lib.6.cap.29. num.10.* ex multis, quòd Episcopus in hoc non debet facilè credere birruariis, cum agatur de præiudicio tertij. Itaque considerabit circumstantias, quas adducit Peregrinus *vbi sup. num.16. p.3.tr.1.res.32.*

Et tunc non facile debet his credere.

Nec stare processui iudicis laici probantis non gaudere.

13 Sed quid, si Iudex laicus fecerit processum an reus gaudeat immunitate, vel nè? Debet nè Ecclesiasticus stare illi processui? Affirmat Giurba *cons.50. num. 2.* Sed negandum est cum Ambrosino *cap.11.num.12.* & omnibus ferè scribentibus post Bullam Gregorij, in qua talis cognitio iudici Ecclesiastico expresse committitur: nam quando delegatur cognitio causæ, intelligitur etiam delagata potestas sumendi probationes super illa causa, cap. *præterea, de off. deleg.* Et præterea ex communi Iuristarum apud Clarum *§.fin. quæst.36.n.49.* iudex Ecclesiasticus non tenetur stare processui condito per iudicem sæcularem, quia acta instructorij vnius iudicij in alio non probant, nisi inter easdem personas, & in eisdem causis, ex cap.*inter dilectos,§. in omnibus, de fide instrument.* Et hoc à fortiori procedit, quando vrgeret aliqua suspicio contra testes examinatos à iudice laico, vel Episcopus esset dubius de fidelitate processus. Nec facit contra hanc sententiam, quòd Clement. VIII. in breui directo ad Archiepiscopum Panormitanum dicat: *summariè, simpliciter, extraiudicialiter & quantum pro exoneratione tua conscientiæ sufficere tibi videbitur.* Nam non propterea tollitur substantia probationis, sed solùm probandi modus per longum tempus. Ità Nouarius *sum.Bull.tit. de immun.num.81.* Vel dic, quod ibi certo constabat de delicto, & solùm erat dubium, an reus gauderet

Maximè si adest aliqua præsumptio, in contrariū.

gauderet immunitate: vnde Pontifex ne videretur approbare processum iudicis laici, dispensauit pro eo casu, vt Archiepiscopus reos traderet præmissa informatione summaria: vnde non est idem faciendum in omnibus casibus *p.5.t.1.res.9.*& obiter olim *p.4.t.1 res.112.* in fine.

Non enim debet remittere nisi conuincatur, non gaudere.

14 Ad hoc verò, vt iudex Ecclesiasticus tradat reum brachio sæculari, non sufficiunt indicia & coniecturæ, quòd non gaudeat immunitate, sed requiritur probatio concludens: nam in Bulla dicitur: *constito verò de delicto*. Et præterea, quando lex requirit probationem, intelligenda est de vera non de præsumptiua: nam quando hanc vult sufficere, id exprimit, vt facit cap. *pro humani de homicidio in 6.*& alia. Rursus Ecclesia habet ius defendendi delinquentes ad se confugientes præter delicta excepta, & delinquentes habent ius ne præter talia delicta extrahantur, quo iure Prælatus iustè vtrumque priuabit, si certò non constet esse casum exceptum. Maximè quod ad tollendum ius acquisitum regulariter requiritur plena probatio, ex Baldo *in l. iudices num.2. c.de iudiciis.* Reliquas rationes inuenies penes Palaum *tom.2. disput.vn.punct.13.num.*8.& Sanchez *opusc.tom.2.lib.6.c.1. dub.12.num.2.* nostram sententiam tuentes. Quibus adde nouissimè Ciarlinium *contr.forens.cap.10.à num.61.* fusè ac solidè de hac quæstione tractantem, & ad breuem Clem. VIII. sup. cit. respondentem. Castillus *decis.156.num.9.* & alij docent, probationem sufficienter ad torturam super delicto sufficere etiam vt declaretur non gaudere immunitate, *p.3.tr.1 resol.38.p.4.tr.1.res.112.* in fine. & *p.5.tr.1.resol.9.§. Notandum.*

Quod si Episcopus iudicat pro reo, nō potest iudex laicus appellare.

15 Aduerte hic, quòd si Episcopus in tali casu fert sententiam in fauorem rei, non potest iudex laicus de tali sententia appellare. Ità Peregrinus *de immunit.c.16.num.33.* contra Farinacium *de immunit.c.22. num. 372.p.3.tract.1.resol. 38.& p.4.tract.1.resol.97.* in fine. Item si iudicat in fauorem iudicis laici, negat Guazzinus dari appellationem *resol.97.cit.* Nauarius *summ. Bull.tit.de immun.num.96.* ait, iudicem Ecclesiasticum in tali cognitione non teneri citare reum, & testatur sic practicari in Curia Archiepiscopali Neapolis. Sed Peregrinus *de immunit.cap.3.num.9.*& post illum Palaus *tom.2.disp.vn.punct.13. n.11.* contrarium docent, & praxim contrariam, si alicubi extat, abrogandam esse, vtpote iure naturali contrariam. Sed, quidquid sit de hoc, certum est, quod si reus spontè compareat non citatus, & audiri petat, omninò audiendus est & quousque audiatur, potest se opponere sententiæ Episcopi declarantis, non gaudere immunitate: nam agitur de eius præiudicio, & de iure naturæ competit ei defensio. Ità Palaus *vbi suprà p.4.t.1.res.112.*

Quid si iudicet contra reum?

Et an debeat illum citare?

Est competens in dubio cuius sit iurisdictio.

16 Iudex Ecclesiasticus est competens in dubio cuius sit iurisdictio. Vide V. *Opinio num.11.* Et si causa decisa sit per duos iudices, vnum laicum & alium Ecclesiasticum, appellatio ad Ecclesiasticum ferenda est. Tum quia dignior trahit ad se minus dignum. Tum etiam, quia cum agatur de iustitia iudicum arbitrorum, quorum alter est Ecclesiasticus,

Et appellationis, quãdo causa decisa fuit coram duobus Iudicibus laico, & Ecclesiastico.

& non subiectus potestati laicali, non potest appellatio fieri coram laico. Ità Felinus *in cap. 5. de prescript. num. 6. p. 4. t. 1. res. 54. & p. 7. tr. 10. resol. 5.*

Potest supplere defectus iudicis laici in administranda iustitia.

27 Item Iudex Ecclesiasticus potest supplere defectus iudicis laici in administranda iustitia in causis, quæ aliàs sibi ne iure non competerent, & iudicem laicum compellere, vt suo munere rectè fungantur. Nam spectat ad commune bonum, & fidelium pacem, vt possit haberi recursus ad iudicem Ecclesiasticum, saltem vt peccata publica corrigantur. Et Prælatus Ecclesiasticus potest iudicare de peccatis omnium ouium suarum, iuxta c. *nouit. de iudic.* & alia. Non potest verò iudex laicus, vt infra dicemus, supplere defectum Ecclesiastici, quia hic non est eius subditus. Nec ille habet parem cum isto potestatem.

Et illum compellere vt suum munus rectè obeat.

Et tandem munus defendendi innocentes magis incumbit Prælatis Ecclesiasticis, quàm iudicibus & Magistratibus sæcularibus, vt docet Gloss. in c. *Regum 25. quæst. 5.* Ita Barbosa *collect. tom. 1. lib. 2. tit. 2. cap. 10. num 2.* cum multis aliis ad ipsum *p. 3. tr. 1. res. 25. & p. 5. tr. 1. res. 13. §. Vrget.*

Et si quandoque iurisdictionem laicalem, vt alia regalia vsurparet non posset à iudice laico puniri. Nec quoad bona.

18 Quòd si iudex Ecclesiasticus vsurparet quandòque iurisdictionem laicalem, vel alia regalia, non posset à iudice laico puniri, neque quoad bona. Et quamuis ex doctrina Innocentij in c. *cum olim, el. 11 de restit. spol. & in cap. cum dilectus de pœnis,* ordinario competat iurisdictio in extraneos impedientes suam iurisdictionem, per cap. 1. *de off. de leg.* hoc non procedit quoad iudices laicos contra Prælatos Ecclesiasticos, quia non licet superiorem ab inferiore puniri: neque quoad bona; quia Clerici exempti sunt etiam quoad bona, etiam patrimonialia. Ità Bonacina *in Bull. Cœn. disp. 1. quæst. 18. punct. 3. num. 12.* & alij contra Bobadillam *tom. 1. lib. 2. c. 18. num. 60.* & alios. Vide V. *Gabellas soluere.* quòd si alicubi contrarium in hac re practicatur, putat Megalius *in 3. p. lib. 3. c. 11. n. 12.* fieri cum expressa licentia Summi Pontificis *p. 4. tit. 1. res. 77.* Idem dic, si Clericus impediret, aut resisteret iurisdictioni laicali. Vide infrà V. *Iudex laicus, num. 2.*

POTEST petere brachium sæculare etiam antequam ad censuras deueniat.

19 Iudex Ecclesiasticus potest implorare contra suos reos brachium sæculare pro executione suæ sententiæ. Nec tenetur præmittere censuras, & tunc brachium petere, cùm censuræ non proderunt: quia omnia iura dicunt posse illos implorare brachium sæculare, *si necesse fuerit, si opus fuerit.* Ità Moneta *de iud. consc. c. 8. n. 268.* & alij contra Couarruuiam *pract. qq. c. 10. num. 1.* Ad cap. 1. *de off. ord. cap. dilecto. de sent. excomm. in 6.* & cap. *cum ab homine, de iud.* respondetur, quòd procedunt in proprio casu. Vel melius, quòd postea correcta fuerunt, præsertim per Tridentinum *sess. 15. cap. 5. & sess. 25. cap. 3. de refor.* Nota etiam cum Barbosa *collect. tom. 2. lib. 5. tit. 26. cap. 2. num. 8.* quòd si iudex laicus brachium præstare negligat, cogi potest ab Ecclesiastico per excommunicationem. *p. 1. tr. 2. res. 121.*

20 An iudex Ecclesiasticus excommunicatus valdè excommunicet. Vide V. *Excommunicationis, num. 51.*

IVDEX

IVDEX LAICVS.

1 † IVdex laicus non potest se intromittere in causis Ecclesiasticis, vel Ecclesiasticorum, & hoc sub pœna excommunicationis latæ in Bulla Cœnæ Domini. Nec excusatur prætextu, quòd non sit in sua Prouincia acceptata. Vide V. *Lex*. Neque consuetudine, contraria quantumcunque immemorabili. Neque etiam excusatur ex tolerantia Summi Pontificis: quia simplex tolerantia, saltem dum superior commodè obstare non potest, non inducit priuilegium, ex cap. *Cum iam dudum, de preben.* Adde, quod non potest allegari tolerantia, cum Bulla Cœnæ excludat omnes prætextus. Ità Bonacina *in Bull. Cœn. tom.3.disp.1.quæst.15.punct.4.§.1.num.5.* Vide V. *Consuetudo à num.2.* † *p.7.tr.1.res.18.*

IVDEX laicus nõ potest se intromittere in causis Ecclesiasticis, vel Ecclesiasticorum. Ex quocumque prætextu.

4 Igitur in primis non potest punire Ecclesiasticos, impedientes, aut resistentes iurisdictioni laicali; quia sunt exempti ab eius iurisdictione, etiam quoad bona: nam bona gaudent priuilegio personæ. Vnde neque punire eos potest pœna pecuniaria; præsertim, quod talis pœna applicari deberet fisco, vnde causa esset criminalis ex gl. *in l.3. ff. de sepul.viol.* quam cum Ecclesiasticis ex Bulla Cœnæ non potest cognoscere. Ità Megalus *in 3 p.lib.3.c.11.n.23.* contra Bobadillam *tom.1. lib.2.c.18.n.84. p.4.tr.1.res.79.*

Et in prima non potest punire Clericum eius iurisdictionem impedientem.

3 Et multo minus punire potest eo, quòd reuerentiæ signa non illi exhibuerint, aut coram ipso deliquerint. Ità etiam Megalus *ibi. lib.3. c.11.num.35.* contra Bobadillam *ibid. num.89. p.3.t.1.res.56. p.1.tr.2. res.26.* Nec si coram ipso peierauerint, licèt Ecclesiasticus possit punire laicum coram se peierantem: quia laicus ratione periurij fit subditus Ecclesiastico, minimè vero Clericus laico. Ità Afflictus *decis.219.* An verò talis Clericus puniri possit à suo Prælato, vide Riccium. *t.4. decis.81. p.3.tr.1.res.60.*

Reuerentiæ signa non illi exhibentem.

Coram se peierantem.

4 Item nec punire potest aliquo modo Clericos, vel alios Ecclesiasticos crimen læsæ maiestatis committentes. Ità declarauit Clemens VIII. in quadam rebellione Regni Neapolis. Vnde ibi ait Genuensis hunc casum esse decisum, & contrariam constitutionem, quæ extabat à Principe laico, nullius esse roboris. Nec obstat quantumuis antiqua consuetudo, quia iurisdictio Ecclesiastica non potest cadere in laicum. Ità Bellectus *p.1.tit.3.§.1.num.4.* & DD. communiter contra Ramirez *de leg.reg.§.27.num.11.* qui cautè legendus est *p.1.tr.2.res.20. & p.3.tr.1.res.30.*

Crimen læsæ maiestatis committentem.

5 Rursus non potest iudex laicus, punire Clericum delinquentem in officio sæculari. Quia Bulla Cœnæ loquitur vniuersaliter, & excipit solùm casus in iure expressos, exceptio verò firmat regulam in non exceptis. Et quamuis Clericus talia officia assumendo delinquat, non tamen amittit priuilegium fori. Ità post multos, nouissimè Squillante *de priuil.Cler.c.7.dub.3.n.87.* contra Pereiram *de manu reg.p.2.c.28 n.4.*

Delinquentem in Officio sæculari

& alios. Et ita testatur Grassus *de eff. Cler. eff. 1. num. 82.* & obseruatum in hoc Regno cum quodam Equite Ierosolymitano Capitaneo Calatayeronis. *p. 1. tr. 2. res. 19. & p. 4. tr. 1. res. 39.*

Etiam assassinum notorium.
Et incorrigibilem.

6 Item non potest punire Clericum assassinum notorium, nisi post sententiam iudicis Ecclesiastici declaratoriam criminis. Quod etiam dicendum est de Clerico incorrigibili; vt habetur expresse in Bulla Clem. VIII. dat. Romæ 10. *Decembr.* 1591. Et de Clerico sodomita notorio, vt docet Ceuallos *p. 2. quæst. 94. art. 4.* Nam in his omnibus casibus requiritur iudicis Ecclesiastici declaratio, depositio, & brachio sæculari traditio. Ità Bonacina *de leg. disp. 10. q. 2. punct. 1. §. 4. n. 8.* & alij contra Garsiam *de nobil. gl. q. num. 19.* & Graffiam *p. 1. lib. 4. c. 18. n. 15.* cautè legendos *p. 1. tr. 2. res. 52.*

Etiam si iudex Ecclesiasticus non procedat.

7 Quæ omnia procedunt etiam in casu, quo iudex Ecclesiasticus Clericum punire negligeret; nam talis defectus non tribuit ipsi auctoritatem, cum sit iudici Ecclesiastico inferiore. Ità definitum est in cap. *qualiter, & quando, de iudiciis*, & alij: Et ità docet Bonacina *in Bull. Cœn. disp. 1. quæst. 15. punct. 4. §. 4. num. 10.* & communiter Canonistæ contra Bobadillam *tom. 1. lib. 2. cap. 18. num. 91.* Neque obstat cap. *Filiis, vel nepotibus 7. quæst. 7.* nam correctum fuit per cap. *qualiter* cit. ab Innocentio III. vt docet Bonacina, vel per cap. *si quis cum Clerico. §. si quis autem pecuniaria*, vt docet Duardus *in Bull. Cœn. lib. 2. can. 14. q. 8. num. 8.* Vel in eo casu speciali dicitur implorari posse Rex, non tanquam iudex, sed tanquam patronus, vt roget Prælatum pro executione iustitiæ. Ità Suarez *contra Regem Angliæ lib. 4. c. 12.* & alij contra Olibanum *de iure fisci c. 13. n. 31. p. 1. tr. 2. res. 15. p. 3. tr. 1. res. 25. & p. 4. tr. 1. res. 80.*

Qui non debet Clericis contrauenientibus iura laicorum, ad quæ tenentur solùm directiuè, exigere pœnam laicis impositam.

8 Igitur, si iudex Ecclesiasticus non condemnet Clericum in pœnam legis laicalis contra contrauentores pragmaticæ, quam ex lege tantùm directiua seruare tenetur, non poterit iudex laicus talem pœnam exigere, vt improbabiliter docuit Mexia *in prag. taxæ panis concl. 5. n. 71.* Cùm præsertim iudex Ecclesiasticus neque debeat in tali casu eandem pœnam exigere à Clericis, quæ laicis imposita est, vt docet Vasquez *in p. 2. to. 2. disp. 167. c. 4.* ait Surdus *cons. 301. num. 38.* in tali casu, Clericum non esse plectendum à iudice Ecclesiastico pœna temporali, si lex Ecclesiastica non accessit. *p. 4. tr. 1. res. 19.* & ex parte etiam *p. 3. tr. 1. res. 28.* in fine.

9 An verò in aliquo graui casu, in quo periculum esset in mora, & Summus Pontifex adiri non posset, possit Princeps sæcularis Clericos punire, vel in alio defectu iustitiæ Ecclesiasticæ eos priuare bonis à se collatis, vide sub verbo *Rex, & Princeps sæcularis.*

10 Contra autem iudex Ecclesiasticus potest se intromittere in causis sæcularibus in defectu iustitiæ sæcularis, vt dictum est supra V. *Iudex Ecclesiasticus, num. 17.*

Quæ requirantur ad hoc, vt Clericus amittat priuilegium fori.

11 Vt ergo Clericus amittat priuilegium fori, requiritur primò, vt incedat sine habitu & tonsura. Secundò, vt plura delicta committat.

Tertiò,

Tertiò, vt in enormitatibus comprehendatur. Ita Barbosa *tom.2. lib.5. tit.9.cap.1.num.2.3.& 4.* Si verò aliqua ex his conditionibus desit, non potest iudex laicus se intromittere. Ità Ceuallos *de cogn.per viam violent.par.1.quæst.76.num.6.* & DD. communiter contra Bobadillam, qui *tom.1.lib.2.cap.18.num.95.& 96.* contrariam sententiam docet in casu, quo delictum Clerici esset Reipublicæ adeò periculosum, vt pium esset illum punire. Quæ quidem sententia, præsertim si agatur de Clerico in Sacris constituto, prorsus exterminari debet à Tribunalibus. *p.4.tr.2.res.24.* An etiam præcedere debeat trina monitio. Vide V. *Clericus, num.6.*

12 Item iudex laicus non potest punire Clericum pro delicto commisso ante Clericatum. Et ideo non potest punire notarium effectum Clericum pro falso instrumento antea confecto. Ità Grassus *de eff. Cler.eff.8.n.18.p.4.tr.1.res.84.* Et multò minus, si exul sit Clericus, & postea exilium frangit, quia hoc delictum committitur in Clericatu. Ità Marinus *resol.quot cap.189.num.2.ibid.res.22.*

IVDEX laicus non potest punire Clericum de delicto commisso in sæculo.

13 Sed quid, si talis habitum assumpserit in fraudem Curiæ, vt scilicet subtraheret à sæculari potestate? In hoc casu Molina *tom.4.tr.3. d.sp.49.num.21.* & DD. communiter, affirmant à iudice laico puniri posse. Sed Bonacina *de leg.disput.70.quæst.2.punct.1.§.1.num.16.* negat & videtur ita decisum *l. qui cum vno, §.reus.ff. de re militari.* vbi habetur, quod reus capitalis criminis accusatus, si efficiatur miles, à iudice militiæ puniri debet, quòd potiori iure procedere debet in Clericatu, in quo quis cœlesti militiæ se ascribit. Pro hac etiam sententia facit Tridentinum *sess.23. cap.4.* vbi prohibens Episcopis ordinare eos, qui vt fugiant iudicium sæculare, Ordines suscipiunt, videtur docere, quod si fraude Ordines suscipiant, acquirant priuilegium fori Et maior etiam est ratio in hoc, quam in eo, qui ad Ecclesiam confugit. Nec obstat, quòd ex hoc multi Clericatum susciperent ad vitandum iudicium sæculare in delictis commissis. Nam Episcoporum diligentia id non permittit. Aduerte etiam, quòd stando in prima sententia, illius auctores non volunt puniri posse pœna corporali, sed tantùm pecuniaria. Ità Cenedo *collect. iur.can. p.1. collect 3.num.13.* Sed hoc etiam displicet Genuensi *cap.8. num.5.* quia, vt supradictum est, bona personæ exemptæ exempta etiam sunt.*p.1.tr.2. res.27.& p.3.tr.1.res.67.* Item stando in eadem sententia, neganti incumbit probare, statum Clericalem assumptum, fuisse in fraudem Curiæ, quod quomodo probetur, vide Mascardum *tom.2. cons.815.* Quod si dicat, illum suscepisse vi voti, standum esse eius iuramento, tenet Rodriquez *in Comp.res.101. n.9.* licet neget Farinac. *de Inquis.q.8. n.114.res.67.cit.* in fine.

Etiam si ad vitandum forum laicale assumpserit Clericatum.

14 Idem dicendum est de eo, qui post delictum commissum Religionem ingreditur. Nam is non potest à iudice laico puniri pœna corporali, etiamsi ingressus sit in fraudem legis. Ità Vecchius *disp.1.dub.12. num.10.* Imò Martha *de iurisd.p.4. controu.2.cas.121.à num.22.* docet, neque

Vel Religionem ingressus sit.

neque in bonis puniri posse. Bullam verò Sixti V. contrarium determinantem moderatam esse à Clem. VIII. *p.4.tr.1.res.95.* & antea *in p.3. tr.1.res.33.*

Nec punire nouitium post habitum dimissum pro delicto in Religione commisso.

15 An verò iudex laicus punire possit nouitios habitum Religionis dimittentes, vel Patres Societatis à Societate eiectos, pro delicto in Religione commisso? Affirmat Molina *de iust.tom.4 tr.3.disp.49. num.24.* Sed negandum est cum Bonacina *de leg.disp.10. qu.2.punct.1. §.2.num.5.* quia considerandus est status, in quo quis delictum commisit. Et sic testatur Grammaticus *decis.10. num.3.* practicatum esse Neapoli in causa cuiusdam Clerici, qui Clericato dimisso vxorem duxit *p.3.tr.1.res.34.*

Potest tamen capere Clericum in flagranti delicto inuentum, Aut euntem ad delinquendum, Vt præsentet Prælato infra viginti horas.

16 Potest autem iudex laicus in aliquibus casibus capere Clericum, vt suo Superiori præsentet, nimirum in flagranti delicto inuentum, aut euntem ad delinquendum, si præsumatur fuga, & à proprio Prælato non potuerit impetrari mandatum. Et hoc non titulo iurisdictionis, vt constat ex cap. *cum non ab homine, de iudic. &c.* sed ex tacita voluntate Prælatorum, vel quia tunc à iure præsumitur talis licentia cuilibet concessa ex *l.raptores. de Episc.& Cler.* Sed in tali casu secundum communem opinionem apud Farinacium *q.8.num.118.* contra Villadiego *polit.cas.5.num.60.* nequit illum in suis carceribus detinere vltra viginti horas. Imò Palaus *tom.2.disp.vn.punct.6.n.14.* neque hoc tempus concedit, si statim præsentare potest. Et sic Grassus *ff.Cler.eff.1.n.557.* docet, quòd si statim suo iudici non præsentet, incidit in excommunicationem. Res ergo est periculosa. *p.5.tr.1.res.22.* & recitatiuè *in p.1. tr.2. res.11.* & quoad detentionem in carcere. *ibid. res.12.* & in fine, & *p.4 tr.1.res.85.*

Sed non spoliare illum armis prohibitis.

17 Item non potest per suos ministros spoliare Clericum armis prohibitis, quia Clerici ad seruanda statuta laicalia cogendi sunt à iudice Ecclesiastico. Et armorum spoliatio violentiam continet, & rationem pœnæ, quæ Clerico per sæcularem propria auctoritate infligi non potest. Et hoc verum est, etiamsi armorum vsus esset ita periculosus Reipublicæ, vt neque domi permitteretur. Neque dicas cum Vasquez *in p.2. tom.2. disp.167. cap.4. num.31.* tales ministros non indicere pœnam legis, sed impedire transgressionem. Nam, vt notat Salas *de leg.q.96.tract.14.dis.14.sect.9.* id quoque iudici Ecclesiastico competit. Vnde Episcopi (quod approbat Bonacina *in Bull.Cœn. disp.1.qu.16. punct.5. num.27.*) solent dare licentiam birruariis laicis, vt si Clericum noctu inueniant cum armis prohibitis, ad se deducant, & sic impediunt rixas, & legis transgressiones. Adde, quòd ad impediendum &c. non deberent tollere arma absolutè, quod est pœnam infligere; sed tollere pro tunc, & postea aut ipsi, aut suo Prælato restituere. Ità Palaus *to.1.t.3.disp.1.punct.14.§.6.num.9.* Quidquid Cutellius *ad leg. Federici c.15.not.17.n.2.* contra dicat. *p.1.tr.2.res.10.& 12.p.3.tr.1.res.28.p.4.t.1. res.19.& p.5.tr.1.res.4.*

Canibus, auibus, &c.

18 Ex quibus argue contra Ortiz *c.4.summ.num.9.* non posse iudicem

dicem laicum expoliare Clericum canibus, auibus &c. inuentum in venatione prohibita. Et contra Bobadillam *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 121. non posse expoliare aliqua veste regia pragmatica prohibitam. Item contra Cutellium *ad l. Iacobi*, 58. *n.*71. *& alib.* & Pereiram *de manu reg. par.* 2. *cap* 39. *num.* 15 non posse priuare frumento, vel oleo venditioni exposito contra pragmaticam, & illos pœna pecuniaria punire. Imò in his casibus docet Suarez *de leg. lib.* 3 *c.*34. *nu.*17. maiorem coactionem effici, exigendo à Clerico pœnam à lege impositam absque alia controuersia iudiciali. Argumentor enim. Quo iure cadunt in commissum talia Clerici bona? Certè propter ea, quia inuenta sunt contra pragmaticam laicalem. Ergo hoc est infligere illi pænam, quam sæpius diximus à iudice laico inferri non posse Clerico, etiam quoad bona *p.*1. *t.* 2. *res.* 16. *&* 72. *p.*3 *t.*1. *res.* 28. §. *Vnde hu*, *& res.*41. *p.*4. *t.*1. *res.* 8. *& p.*5. *t.*1. *res.*6.

Si inueniat in venatione prohibita.

19 Ob quam etiam rationem non potest iudex laicus procedere contra animalia Clericorum in alienis pascuis reperta, quia hæc etiam exempta sunt. Adde, quòd cum ipsa incapacia sint pœnæ *arg. c.*2. sentententia caderet in personam. Ita Sanchez *in opusc.to.* 2. *lib.*3. *cap.vn. dub.* 31. *nu.* 2. contra Pereiram *vbi sup. nu.*8. 9. 11. & alios *p.*4. *t.*1. *res.* 72. & obiter *in res.* 8. §. *Nota etiam hic.* Et dubitanter olim *in p.* 1. *t.*2 *resol.*87.

Nec procedere contra ipsius animalia in alienis pascus reperta.

20 Petes hic Quid si iudex laicus inueniat quem delinquentem in habitu laicali, & dubitet de Clericatu? Respondeo, posse à iudice laico capi, & in suis carceribus detineri, quousque declaretur Clericus sed interim à causæ cognitione supersedendum. Si verò esset fama publica, quod esset Clericus, statim dimittendum esse ad Ecclesiasticum. Quomodo probetur Clericatus, vide Bellectum *disq. Cler. p.* 1. *tit.*3. §. 4. *nu.*20. Quænam vestes censendæ sint Clericales, vide Bonacinam *de leg. disp.*10. *q.* 2. *punct.*1. §. 4. *num.*17. & nos supra V. *Clericus, n.* 6. Porrò cognitio Clericatus & habitus ad iudicem Ecclesiasticum spectat, ex c. *si iudex laicus*, *de sent. excom. in* 6. (Sicut etiam bigamiæ c. *si Iudex p.* 4 *t.*1. *res.*71.) Nam licet cognitio de habitu, sit cognitio facti, est tamen cognititio facti spiritualis. Ordinis. Et præterea, sicut Episcopo incumbit Clericorum habitum præscribere, ita ad illum spectat cognoscere, an præscriptum deferant. Ita DD. communiter cum Molina *de iust. tom.* 3. *disp.*49. *num.* 11. contra Pereiram *de man. reg. p.*2. *cap.* 44 *nu.* 3. Quod etiam retinuit Sacra Rota Romana *decis.* 202. *de sent. excomm. in nouiss.* & declarauit Sacra Congregatio Cardinalium *die* 11. *Iulij* 1595. Quod si alicubi contrarium seruatur, ait Barbosa *collect. tom.* 3 *lib.*5. *tit.* 11. *c.* 12. *nu.* 3. tribuendum esse speciali Summi Pontificis priuilegio, quod an adsit, videant illi ad quos spectat. Vbi vero iudex Ecclesiasticus declarauerit reum esse Clericum, iudex laicus tenetur infra viginti horas illum dimittere sine ipsius dedecore Alias incurrit pœnam excommunicationi. *p.*1. *t.*2. *res.* 28, *p.*3. *t.*1. *res.*15. *&* 36. *& p.*4 *t.* 1. *res.*5.

CLERICVS in delicto comprehensus sine habitu, detineri potest in carceribus sæcularibus donec declaretur esse Clericus.

à iudice Ecclesiastico.

Tunc enim tenetur illum sine decore dimittere infra 20. horas.

Summa Diana. O 21 Item

Non potest tamen occultè processare, vt mittat processum iudici cōpetenti.

21 Item nec potest pro quocumque delicto processare Clericum animo mittendi processum ad iudicem Ecclesiasticum: nam quamuis hoc, in rigore loquendo non sit processare: est tamen se intromittere aliquo pacto in causis Ecclesiasticorum, quod est contra eorum libertatem. Ita Bonacina *in Bull. Cœn. tom. 3. disp. 1. q. 20. punct. 1. num. 7.* contra Duardum *ibid. can. 15. q. 5. n. 2.* & Graffium *p. 1. lib. 4. c. 28. n. 135.* Limitat nostram sententiam Riccius *tr. 4. ref. 460. num. 5* nisi iudex Ecclesiasticus non posset facilè adiri, & periculum esset in mora. Sed hic casus est metaphysicus, & ideò à nostra sententia nunquam recedendum. Quod si Clericus & laicus conueniant in eodem delicto, iudex laicus si recipere posset dicta testium, quatenus faciunt contra laicum, & dicta contra Clericum non iudicialiter, sed solum verbaliter, vt Prælato denunciet. Ità Filliucius *tom. 1. tr. 16. c. 11. num. 312. p. 1. tr. 2. ref. 53. & p. 3. t. 1. ref. 52.*

Item non potest illum cogere ad reparandam, vel mundandam viam ante domum suam. Ad destruendam domum ruinosam. Ad extirpandas de suo agro locustas, &c. Ad vendenda, nel reuelanda frumēta tempore carestiæ.

22 Præterea non potest iudex laicus cogere Clericos ad reparandam viam ante domum suam. Aut ad illam mundandam. Aut ad destruendam domum ruinosam, ne aliis noceat. Aut ad extirpandas locustas de suo agro ad communem vtilitatem. Sed in his, & similibus casibus cogi debet à iudice Ecclesiastico. Ità Sanchez *opusc. tom. 1. lib. 2. cap. 4. dub. 55. num 9.* & alij contra Mexiam *in prag. taxa panis concl. 5. num. 44. & 70. p. 1. tom. 2. ref. 76.* & ex parte etiam *in p. 4. tom. 1. ref. 8.* in fine. Similiter nec potest iudex laicus cogere Clericos, etiam coniugatos, vt vendant frumenta tempore carestiæ, aut eos astringere ad reuelationem faciendam. Neque ad suas ordinationes exequendas tempore pestis latas pro bono publico. Sed hoc vtrumque fieri debet per Ecclesiasticum. Ità Caballus *cent. 1. cas 9. num. 10. p. 1. tr. 2. ref. 9. & p. 4. tr. 1. ref. 87.*

Ad restituendam laico possessionem vi ereptam.

Ad restituendum depositum. Et similia.

23 Item non potest cogere Clericum, qui spoliauit laicum sua possessioue, ad illam restituendam, etiam extraiudicialiter, & via defensionis. Sed hoc ad iudicem Ecclesiasticum spectat. Ità Afflictus *decis. 85.* & alij contra Bobadillam *tom. 1. lib. 2. cap. 18. num. 193. p. 4. tom. 1. ref. 74.* Item Surdus *lib. 3. conf. 396, num 33.* & alij affirmant contra Bobadillam *vbi sup. c. 28. n. 130.* & alios, non posse iudicem laicum cogere Clericum depositarium ad restituendum depositum, etiam si se obligauit illud restituere in eius Tribunali. Quamuis declarare possit, quòd teneatur restituere, secundùm Marcham *de iurisd. p. 4. cent. 1. cas. 104. num. 9 p. 1. t. 2. ref. 12.*

CAVSA Clerici hæredis laici incepta coram laico drosequi debet coram Ecclesiastico.

24 Causa Clericorum, qui hæredes sunt alicuius sæcularis, saltem si sit ante eius mortem incepta, secundùm Heuiam *Cur. Philip. p. 1. § 5. num 10.* & alios apud ipsum, iudicari potest per iudicem laicum. nam Clericus ratione hæreditatis laicalis subiicitur foro laicali. Sed Bonacina *de leg. disput. 10. quæst 2. punct. 1. § 1. num. 25.* & alij negant. & talem litem prosequendam docent coram Ecclesiastico: quia eadem ratio exemptionis militat, siue lis incepta sit, siue non. Et alioqui multa sequerentur incommoda. Nam si laicus sententiam in hoc casu contra

Clericum

Clericum ferret, hæc exequenda foret per Ecclesiasticum, qui cum ipsi non sit subditus, non teneretur dictam sententiam exequi. Hæc sententia magis placet. Contra verò, vt diximus, lis incepta coram Ecclesiastico; continuari debet contra laicum hæredem Clerici coram ipso *p.3.tract.1.resol.31.p.4. tract.1. resol.21.* & recitanter olim *p.1.tract.2. res.25.*

25 Quando fit inuentarium, citari debent omnes creditores & legatarij, de quorum præiudicio agitur. Et aliqui docent; posse iudicem laicum citare Clericum creditorem per edictum, aut specialiter, cum illa conditione, *si sua putauerit interesse*, quia, cum hæc citatio non cogat ad comparendum, non est propriè actus iurisdictionalis. Ità Ceuallos *de cogn. per viam viol.p.2.quæst.78.num.3.* Sed Duardus *in Bull.Cœn.lib.2.can.15.q.11. num.50.*& alij id negant, quoniam tales citationes exorbitant á iure communi *p.1.tract.2. res.21.*

Laicus enim nec potest citare Clericum creditorem vt assistat inuentario, si voluerit.

26 Quando item debitor petit dilationem ex consensu maioris partis creditorum, vel beneficio cessionis bonorum vult gaudere, docet Ceuallos *vbi sup.q.72.num.3.* posse iudicem laicum citare Clericum ad exhibenda iura sua coram illo, quia hoc fit in ipsius vtilitatem, ne reliquis creditoribus recuperantibus sua debita, ipse suum amittat, vnde non præiudicat libertati Ecclesiasticæ. Sed hoc quoque faciendum esse ab Ecclesiastico, docet Duardus *vbi sup.n.53.* nisi debitor detineretur in carceribus ad instantiam Clerici creditoris: nam tunc per viam reconuentionis petere posset contra Clericum, admitti ad beneficium cessionis, *p.1.t.2.res.23.*

Vel exhibeat iura sua, quãdo debitor vult cedere bona. Aut ex creditorum consensu petere dilationem.

27 Clericus in feudalibus secundùm Suarez *de immun.lib.4.cap.14. num.12.* conueniri potest coram iudice laico; quia iudicio domini feudi non subiicitur vt Ecclesiasticus, sed tanquam Comes, Dux &c. Sed hoc Squillante *de priu. Cler. cap.7.dub.14.num.105.* verum putat, si agatur de proprietate. Minimè vero, si iudicio possessorio impetitur *p.3. tom.res.59.* Nec conueniri potest pro executione instrumenti guarentigiati tempore, quo erat laicus. Ità contra Franchum *decis.656.* Marinus *resol. quotid. cap.189. num.8.* asserens, ita decisum esse in Sacro Consilio Neapolitano *p.4.tom.1.res.23.* Item non potest Clericus conueniri coram iudice laico pro solutione gabellæ, in casu, quo tenetur illam soluere. Ità Squillante *de priua. Cler. cap.8.dub.1.num.33.* contra Guttierez *de gabell.lib.7. quæst.94.p.1.t.2.resol.42. & p.3.tr.1. resol.44.§. Quod autem.* Pro debitis regalibus probabile est, Clericum conueniri posse coram iudice laico, non de iure, vt tenet Ripol. *de iurisdict.omn. iud.cap.1.num.17.* nam in cap. *Nullus Clericus 11.quæst.1.* & in Tridentino *sess.24.cap.20.* Clericus in quacunque causa etiam ciuili, declaratur exemptus à iudicio sæculari, sed quia vt ait Suarez *contra Reg.An. lib.4.c.14.num.14.* bona regalia, quando conceduntur Clericis, censentur concessa sub hac conditione, quæ cum non sit per se mala, & voluntariè apponi potuerit, seruanda erit, ex cap. *verum de foro comp.* & ex cap. *verum de cond. appos. p.4.tract.1.resol.66.* In casu, quo Clericus coram

AN Iudex laicus cognoscere possit Clericum in feudalibus.

Pro executione instrumenti guarentigiati à tempore, quo erat in sæculo?

Pro solutione gabellæ quando illã tenentur soluere? Aut debiti regalis?

Potest quidem coram ipso reconueniri de causa ciuili habente connexionem cũ petitione. Nunquam verò de causa criminali. Spirituali, vel illis adnexa.

iudice laico aliquod peteret contra laicum: reconueniri posset coram illo circa aliquid suam petitionem concernens: minimè verò circa rem nullam connexionem habentem cum petitione. Ità Ripol. *de iurisd. omn. iud. cap.* 1. *num.* 125. Quidquid contra videatur docere Viuius *tom.* 1. *decis.* 49. *num.* 6. *p.* 4. *t.* 1. *res.* 65. Nunquam verò reconueniri potest coram iudice laico de causa criminali, vel de spirituali, aut illi adnexa, vel propter quam incarcerari possit, aut si lis contra Clericum affectata procurata fuerit, animo eum reconueniendi. Ita Ripol. *vbi sup. ibid.* §. *Notandum est hic.*

Et quando potest reconueniri, recõueniendus est in principio litis. Et si iudex laicus iudicet contra illũ nõ potest ipse sẽtentiam exequi.

18 Quando autem Clericus reconueniri potest coram iudice laico, reconueniri debet in principio litis, in ipsa litis contestatione, vel ante aut statim post: quia causa conuentionis & reconuentionis simul tractari debent. Ità Bonacina *in Bull. Cœn. disp.* 1. *q.* 16. *sect.* 1. *punct.* 4. §. 6. *num.* 8. *p.* 4. *t.* 1. *resol.* 65. §. 3. Et quamuis in tali casu possit iudex laicus ferre sententiam contra Clericum non tamen potest eum cogere ad soluendum, sed executio sententiæ fieri debet per iudicem Ecclesiasticum: quia hic est actus iurisdictionalis. Ità Bonac. *ibi* & DD. communiter. Vnde cautè legendus est Barbosa *in l. si quis, ff. de iud. num.* 165. docens ex *l. quadam, de iurisd. omn. iud.* quod iudex competens ad condemnandum, sit etiam competens ad exequendum. *Ibid.* in fine. *p.* 3. *t.* 1. *res.* 4. & *p.* 4. *t.* 1. *res.* 3. & obiter olim *p.* 2. *t.* 2. *res.* 22. in fine.

IVDEX laicus nõ potest cognoscere de possessoria beneficij inter duos Clericos, vel contra Clericum.

29 An verò iudex laicus possit cognoscere de causa possessoria beneficij inter duos Clericos, vel quando reus est Clericus? Affirmat Sesse *de inhib. cap.* 8. § 3. *nu.* 16. & alij. Primò ex consuetudine multorum Regnorum Secundò, quia laicus cognoscit de facto ex c. *decernimus, de sent. excom. in* 6. possessio autem magis est facti, quam iuris cap. *cum nostris de concess. praben.* Tertio ex cap *vlt.* & c. *petimus, de iudic.* Sed contrarium tenendum est cum Valboa & Villa-sanre *in cap. decernimus, de iudiciis.* illo *numero.* 95. hoc 184. & aliis. nam possessio beneficij est causa Ecclesiastica. Tum, quia beneficium Ecclesiasticum sine canonica institutione obtineri non potest. Tum etiam irrefragabili argumento: quia habens titulum beneficij, si possessionem litigiosam pecunia redimit, committit simoniam, ex cap. *delictum, el* 1. *de simon.* & *glo.* 1. *ibi.* ergo possessoria beneficij est Ecclesiastica; quia simonia non committitur, nisi in causis spiritualibus, & illis adnexis, ex c. *qui studet* 1. *quæst.* 1. *quia Clerici de interpatr.* Idem docet Rota Romana coram Peña *die* 1. *Decembris* 1595. Ad primum argumentum supra adductum, respondeo cum Palao *to.* 2. *tr.* 12. *disp. vn. punct.* 7. *num* 4. Regnorum consuetudines approbandas esse, si priuilegio Summi Pontificis innitantur, quod Regi Gallorum à Leone X. concessum fuisse, testatur Boerius *decis.* 99. *num.* 23. Ad secundum, iudicem laicum agnoscere factum, existente subiecto quod in nostro casu deficit. Adde, quòd causa apprehensionis in possessione beneficij pertinet ad ius & titulum, cuius laicus est directè incapax.

capax. Ad tertium, cap. *fin. de iud.* agere de temporali iurisdictione, & non inter Clericos. In cap. verò *petimus*, cognoscere Ecclesiasticum, implorato auxilio brachij sæcularis, *p.5.t 1.res.23.*

30 Clericus ab emptore interpellatus ad defendendum, non tenetur illum defendere coram iudice laico: nam sic consentiret in iudicem laicum, dum ab illo citaretur, vocaretur, & notificaretur ad defendendum, quod tamen ipsi prohibetur in cap. *si diligenti*, *de foro comp.* Ità Martha *de iurisd. p.4. cent.1. cas.35. n.21.* contra Couarruuiam *pr.99. c.8. num.3.* Cuius sententia procederet, quando talis Clericus coram suo iudice denunciatus, vellet de illius licentia coram laico emptorem defendere *p.4. t.1. res. 25.*

CLERICVS non tenetur defendere emptorem interpellantem coram iudice laico.

31 Iudex laicus non potest extrahere reum ab Ecclesia sine licentia Episcopi, quando notoriè constat, immunitate non gaudere. Et de hoc post Const. Greg. non est dubium. Ità Lazarius *de Blasph. quæst.5. num.1.* Genuensis *cap.17. num.5.* affirmans ita decisum esse in Curia Archiepisc. Neapol. *p.1. tr.1. res.14. & p.4 tr.1. resol.42.* Imò si satellites, vel alij, vi, aut dolo, absque iudicis mandato reum ab Ecclesia extraherent, non posset iudex laicus contra illum agere; quia reus ille est affectus pro Ecclesia dolo, aut vi spoliata, & sic semper transit cum hoc onere, sicut res furtiua. Præterea Bulla ait: *Extrahunt, capiunt, incarcerant*, quæ verba disiunctiuè intelligenda sunt, id est *capiunt, vel captum incarcerant.* Et tandem Bulla Gregor. excommunicat attentantes aliquid contra, vel præter eius formam, qualis esset iudex, qui reum sic extractum Ecclesiæ non restitueret. Ita Genuensis affirmans, ita practicatum esse Neapoli in casu cuiusdam assassini *p.tract.1. res.16. & p.4. tr.1. res.102.* Si verò ipse extraheret de licentia Episcopi iudicantis, non gaudere, & postea non constaret, gaudere, teneretur ipse iudex reum restituere; quia constat debitam illi esse immunitatem, quæ adhuc seruari potest. Ità Marinus *res. quot. tom.1. c.175. num.2. p.4. t.1. res 34. & 97.*

IVDEX laicus nō potest extrahere reum non gaudentē immunitate ab Ecclesia sine licentia Episcopi.

Et si satellites vi, aut dolo ipsum extraherent, teneretur restituere Ecclesiæ.

Sicut etiam si extrahat cum licentia Episcopi putantis non gaudere si postea constate gaudere.

32 Controuersiæ confraternitatum, an scilicet quis sit recipiendus vel non; vel an sit bene, aut malè cancellatus, vel ad gubernationē canonicè electus, & similes, ad iudicem Ecclesiasticum spectant. Ità Crassus *de eff. Cler. eff.1. num.613.* Qui tamen ait, quod, quando duæ Confraternitates litigant in processione de præcedentia, iudex competens est laicus. Sed hoc, ait Barbosa *de pot. Episc. p.2. alleg.78. n.42.* quamuis tolerabile sit, cùm agitur de possessorio, extra illud tamen non est admittendum *p.3. t.1. res.70.*

AN iudex laicus sit competens in controuersiis Confraternitatum laicorum?

33 Iudex laicus non potest facere inuentarium bonorum Episcopi in illius morte: quia tam mortuus, quàm successor, est Ecclesiasticus, v. g. Episcopus eligendus, Ecclesia, vel Camera Apostolica, quæ omnes sunt personæ exemptæ à iurisdictione laicali. Ita Barbosa *de iur. Pont. lib.1. cap.8. num.88.* contra Guttierez *pract. qq. lib.2. q.49. num.3. p.4. t.1. res.110.*

IVDEX laicus nō potest facere inuentarium bonorū Episcopi defuncti.

33 Iudex laicus non potest punire laicos in causis pertinentibus ad

Non potest punire laicos hæreticos.

Tribunal Ecclesiasticum. Et sic in primis non potest punire laicus hæreticum vel Apostatam, etiam si agatur de quæstione facti cap. *vt Inquisitionis*, §. *prohibemus de hær. in 6.* vbi non distinguitur de quæstione facti vel iuris, & vbi lex non distinguit, neque nos debemus distinguere, cum præsertim agatur præiudicium Ecclesiæ Tuschus *tom. 4. v. Iudex Ecclesiasticus, concl.* 446. *n.* 4. & alij contra Pereiram *de manu regia ar.* 11.*n.*175.*p.*3.*t.*1.*res.*2.*&* *p.*4.*t.*1.*res.*58. Et eadem ratione non potest punire apostasiam à fide, etiam cum agitur de facto: quia apostasia à fide, non distinguitur specie ab hæresi. Et contraria sententia Pereiræ *de manu Reg.p.*2.*c.*74.*n.*3.non est probabilis; quia est contra cap. *vt Inquisitionis* sup.cit. Ita Felinus *in c. cum sit num.* 1.*de foro comp.*& alij *p.* 4. *t.* 2. *res.* 12.

Apostatas.

Aut laborantes in die festo cum licentia Episcopi.

35 Item non potest iudex laicus punire laborantes in die festo contra eorum statutum, si habuerit licentiam Episcopi, quia hæc causa ex Sacris Canonibus est merè spiritualis, & ad Ecclesiasticum pertinet, vt declarauit Sacra Congregatio Cardinalium apud Megalium *conf.* 98. *num.* 2. & docet Homobonus *p.* 3.*t.*15. *c.* 7.*q.*17.*res.*3. *p.*4.*t.*1.*res.* 94.

Nec potest se intromittere in executione legati pij.

36 Item de iure Canonico non potest se intromittere in executione legati pij. Vide V. *Legatum nu.*12.

IVDEX laicus excommunicatus denunciatus, actus iurisdictionis inualidè exercet.

37 Iudex laicus excommunicatus denunciatus inualidè munus exercet, & omnia eius acta iurisdictionalia sunt irrita. Ita DD.communiter. Et colligitur ex cap. *præsidentes, de hæreticis in 6.* vbi datur potestas Iudici laico excommunicato, vt in aliorum defectu, ad instantiam Ordinarij contra hæreticum procedat. quam proinde potestatem Pontifex supponit per excommunicationem impeditam esse. Vide Turrianum *lib.*2.*disp.*14.*dub.* 1.qui hanc sententiam probat ex consensu & consuetudine Ecclesiæ, & colligit ex *c.penult. & vlt.* 15. *q.* 6.vbi subditi absoluuntur ab obligatione obediendi superioribus excommunicatis *p.*5. *t.* 8.*res.* 108. Aduerte etiam, quod si secundum opinionem probabilem declaretur ab Ecclesiastico in excommunicationem incursus, tenetur, se habere pro excommunicato, licet opinionem probabilem, quod non incurrit, vt diximus V. *Excommunicationis. num.* 64.

etiam si habeat opinionem probabilem de nullitate censuræ.

IVDICIVM TEMERARIVM.

IVDICIVM temerariũ raro mortale.

1 † IVdicium temerarium fit, cum quis absque sufficienti fundamento iudicat malum de proximo suo, eumque apud se vilipendit. Estque ex suo genere peccatum mortale contra instantiam †, si concurrunt hæc tria, quod scilicet quis deliberatè iudicet, sine sufficientibus indiciis, & asseueranter absque vlla formidine: quæ omnia cum raro simul concurrant, raro peccatum mortale iudicij temerarij committitur, Vide Tannerum *in* 2. 2.*disp.*4.*q.*3.*dub.*2.*n.*39. Valentia *to.*3.*disp.*5.*q.*4.*punct.*3.& alios *p.*3.*t.*5.*res.*31.post medium.

2 Excusat

2 Excusat quoque paruitas materiæ, vt si quis temerè iudicaret in re leuismomenti, peccaret solum venialiter. Ità Lessius *lib. 2. c. 29. dub. 2. num. 14.* qui putat esse solùm veniale, temerè iudicare, quod aliquis sit spurius, filius Iudæi &c. Sed hoc negant Escobar *de purit. & nobilit. p. 1. q. 8. §. 2. num. 33.* & alij; quia quamuis prædictæ qualitates sint merè naturales, cum tamen apud nos afferant secum infamiam, & reputationem lædant, sunt materia grauis. Vtraque sententia est probabilis. *par. 5. tract. 5. resol. 68.* Admittit paruitatem materiæ.

3 Cæterum omnia iudicia temeraria sunt eiusdem speciei infimæ, vnde non est necessario explicanda in Confessione diuersitas personæ, vel mali iudicati. nam mortaliter omnia aduersantur vni iustitiæ commutatiuæ in specie infima. Quod etiam dic de detractionibus & contumeliis. Ità Sancius *disp. 5. num. 10. p. 3. t. 4. res. 67. §. In res. 28.* Vide *V. Circumstantia, num. 33.* Et semper est eiusdem speciei.

IVRAMENTVM.

1 † IVramentum est, Dei in alicuius dicti confirmationem inuocatio. Quadruplex est. Assertorium, in quo aliquid præsens, vel præteritum affirmatur, aut negatur. Promissorium, in quo aliquid iureiurando promittitur. Comminatorium, in quo promittitur malum pœnæ. Execratorium, in quo aliquid siue promittendo, siue asserendo affirmatur, vel negatur, apponendo sibi pœnam. IVRAMENTI descriptio, Species.

2 In iuramento tres conditiones requiruntur, veritas, iustitia, necessitas. Veritas mendacio opposita, quæ ad iuramentum requiritur est, cum homo dicit, quod sentit, siue in re ita sit, siue non. Igitur si iurans aliquid, putat ita esse in re, iuramentum iustum est, etiam si reuera non ita sit †. Imò in foro conscientiæ potest quis iurare, quod à viro fide digno audiuit, quod tamen non sufficit in exteriori iudicio, in quo testis tenetur reddere rationem sui dicti, & alij sunt testes de dicto alij de causa scientiæ. Ita Sanchez *in sum. tom 1. lib. 3. c. 4. n. 13. p. 4. t. 4. res. 77.* & obiter olim *in p. t. 5. res. 66.* in fine. Et requisita.

3 Sed an liceat inducere aliquem ad iurandum falsum, quod tamen ipse ex ignorantia verum putat? Negat Azorius *to. 1. lib. 1. c. 11. q. 2.* quia præceptum de non committendo crimine, obligat etiam ad vitandum crimen in altero, seu ad non inducendum alium ad actum materialem talis peccat. Sed contraria sententia Hurtadi *in 2. 2. disp. 173. sect. 17 §. 199.* est probabilis, quia proximus nunc non inducitur ad actum formaliter malum, cum ille non peccet iurando, nec materialiter, quia materia hic & nunc potius est bona, quàm mala. quia est actus Religionis, & honor Dei, non iniuria. Non enim induco ad iuramẽtum falsum, quia hoc iuramentum est moraliter verum. Nec ipse teneor illum hominem veritatem docere: si enim non teneor vitare illius peccatum cum meo graui damno, multo minus teneo vitare ignorantiam, quæ non est peccatum. *p. 5. t. 7. res. 14.* PROBABILE est, licere inducere aliquem ad iurãdum falsum, quod ipse existimat verum.

4 Contra

Minimè verò ad verum, quod ipse nescit, priusquã de veritate rei informetur.

4 Contra verò, ait idem Mendoza *sect.* 15. § 200. non licet inducere aliquem ad iurandum verum, quod ille ignorat, nisi iuraturus prius sibi persuadeat rem ita esse probabili fundamento: nam iurare sine dictamine practico de honestate iuramenti, est peccatum mortale. Licebit igitur, prius persuadere illi rem ita esse, & postea illum ad iurandum inducere. Ille autem non poterit iurare rem aliter, quàm scit ex dictamine practico v.g. si audiuit à fide diuo Antonium esse nobilem, iurare poterit illum esse nobilem, non autem se id scire. Similiter, si rem ita esse probabiliter credit, absque vlla probabilitate dubitandi, non potest iurare id vidisse, &c. *p.* 5. *t.* 7. *ref.* 10.

LICET petere ab aliquo iuramentũ, quod fieri potest, bene timetur tamen futurum falsum, cum aliqua necessitate, aut vtilitate.

5 Petere ab aliquo iuramentum, qui timetur falsò iuraturus, secundum Syluium *in* 2. 2. *q.* 98. *ar.* 4. *concl.* 2. est peccatum mortale scandali, quod probat ex auctoritate & exemplo luculento D. Augustini. Sed merito Suarez *de Relig. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 10. contrariam sententiam docet, dummodo non petatur, vt reus iuret falsum, & adsit iusta causa petendi iuramentum, vt necessitas aliqua, vel vtilitas. Nam non teneor abstinere à petendo actum cum graui damno, quem quis, benè & malè præstare potest, quamuis ex sua malitia sit malè præstaturus. Et S. Augustinum explicat propriis ipsius verbis. *p.* 5. *tr.* 7. *ref.* 9.

IVRARE amphybologicè potest.

6 Licitum est, ex iusta causa iurando, vti amphybologia, proferendo scilicet iuramentum, quòd à circumstantibus accipitur in sensu communi, ipse verò proferens aliud subintelligit Ita Sanchez *tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 15. contra Syluium *in* 2. 2. *quæst.* 89. *art.* 7. *quæst.* 3. *concl.* 5. & alios. Igitur Clericus interrogatus in porta Ciuitatis, vtrum habeat aliquid de quo soluenda sit gabella, ille habens, potest iurare, quod non, intendens, quòd non obligatur ad gabellam soluendam. Ità D. Antoninus *p.* 2. *tit.* 10. *cap.* 1. § 1. Secundò, interrogatus in iudicio, an debeat centum sibi mutuata, si illa secreto restituit, potest respondere, se non debere. Vel si debet quinquaginta, potest negare petita prout petuntur. Ita Naldus *v. Interrogatus num.* 2. Tertiò, si quis à te petat mutuò librum, quo tu indigeas, vel quem timeas minimè restituendum, iurare potes, illum non habere, subintelligendo, vt illum accommodes. Ita Millareus *tom.* 2. *cap.* 80. *num.* 2. Quartò, si persona priuata te compellit iurare importunis precibus. potes iurare cum æquiuocatione. Ita Rodriquez *sum tom.* 1. *cap.* 190. *num.* 7. Quintò, in interrogationibus communibus, *Quid comedisti? Quo pergis? Quid noui est? &c.* iurare possumus, *Nos nil noui habere*, subintelligendo *quod tibi dicere debeamus, &c.* Ità Rodriquez *ibid cap.* 246. *num.* 4. Sextò, Confessarius interrogatus de peccato audito in confessione, potest iurare, se illud nescire, subintelligendo, *tamquam homini subiectus.* Et si compellatur iurare, se non audisse, idem iurare potest, subintelligendo, *tamquam purum hominem.* Et tandem, si impius vrgeat, an audierit vt Deus, iurare etiam potest, se non audiuisse, subintelligendo, *ad modum causa principalis.* Ità Graffius *p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 23. *num.* 3. Septimò, potest

Clericus interrogatus in porta Ciuitatis, an deferat aliquid subiectum gabellæ.
Interrogatus, an debeat centũ Titio quæ illi secreto restituit.
Rogatus mutuare librum sibi necessarium.
Compulsus à persona priuata iurare
Interrogatus quo vadit, quid noui est, &c.
Confessarius interrogatus de peccato audito in Confessione.

potest quis iurando negare suum crimen occultum, subintelligendo *vt publicum.* Ita Petrus Nauarra *de restit lib.4.c.2.n.379.* Octauò, si quis à iudice interrogatus cum iuramento, an Franciscum interfecerit, si illum in propriam defensionem interfecisset, negare posset, subintelligendo de homicidio criminoso. Ita Lessius *lib. 2. cap. 42. dub. 9. nu. 47.* Nono si est probabilis opinio, quod taxa alicuius rei sit iniusta & propterea venditior falsis ponderibus, vel alias iniustitiam sibi compensat, à iudice postea interrogatus, potest id totum iureiurando negare; subintelligendo, se iniustè fecisse. Ita Sanchez *sum. tom. 1. lib. 3. c. 6. nu. 19.* Decimo, qui necessitate, vel vtilitate compulsus, offert se ad iurandum nemine petente, potest vti amphibologiis, quia habet iustam causam. Ità Sanchez *ibid. nu. 21.* contra Lessium *vbi sup.* Vndecimò reus iuridicè interrogatus de delicto, quod sine ipsius confessione plenè probari non potest, potest illud iureiurando negare. Item ad vitanda grauia tormenta sibi falsum crimen imponere. Vide V. *Reus.* Denique potest quis iurare simpliciter falsum, addendo aliquid mente, ex quo iuramentum sit verum, quoties interuenit iusta causa. Iusta causa esse potest necessitas, vel vtilitas ad salutem corporis, honoris, rerum familiarium. Vel etiam quando iniusta interrogatio proponitur. Verum in his casibus animus iurantis non debet esse, fallere proximum sed occultare veritatem, quam manifestare non expedit. *p. 3. t. 6 res. 30.*

Vel de re aliquâ quouis pacto occulta. Interrogatus à iudice de homicido inculpabili. Vel etiam de facto legitimo. Offerens se ad iurandum in necessitate vel vtilitate. Reus interrogatus de delicto vero à iudice, vt vitet mortem, vel grauia tormenta. Et denique quilibet in omni casu, in quo id exigit necessitas. Vel vtilitas circa corpus. Honorem. Rem familiarem. Sed cum debita intentione.

7 Iurare verbis amphibologicis sine iusta causa, vt quod Princeps sit in aula, intelligendo *pictum*, probabilius est, esse peccatum mortale, vt aiunt Lessius *lib. 2. cap. 42. dub. 9. num. 46.* & alij. Sed etiam probabile est, non esse mortale extra iudicium, & præiudicium: nam in tali iuramento deficit sola necessitas, seu discretio, qua non deberet sine necessitate contra audientium amphibologicè iurari. Sed iuramentum, cui deficit sola discretio, non est peccatum mortale. Ergo. Ità Sanchez *sum. tom. 1. lib. 3. c. 6. nu. 22.* & alij *Ibid.* in fine *& par. 2. tract. 15. res. 25.*

At sine iusta causa est peccatum mortale, iurare cum æquiuocatione. Quamuis probabile sit esse tantum veniale.

8 Iuramenta falsa aduertenter prolata ex praua consuetudine, ait Torres *in 2. 2. quæst. 98. art. 3. disp. 3.* esse peccata mortalia, quia sunt voluntaria in causa, propter prauam consuetudinem non correctam. Sed contraria sententia tenenda est cum Sancio *disp. 20. nu. 5.* quia vbi quis per propositum non amplius iurandi falsum prauam consuetudinem retractauit, non sunt amplius voluntaria nec in se, nec in causa. Erit tamen aliquod peccatum, negligentia in extirpanda praua consuetudine, *p. 3. tr. 5. res. 62.*

IVRAMENTA falsa orta ex praua consuetudine post sufficiens propositum illam extirpãdi, non sunt peccata mortalia.

9 † Iuramentum promissorium de faciendo peccato peccatum est †. Et quidem quamuis sit de veniali, ait Turrianus esse peccatum mortale, quia in eo adducitur Deus vt fideiussor peccati faciendi, & ideo grauis iniuria illi infertur. Contrariã autem sententiam ipse improbabilẽ putat Quæ tamen est probabilissima, eamque tenet Tannerus *in 2. 2. disp. 5. q. 5. dub. 1. num. 14* & alij communiter apud ipsum, ratione paruitatis materiæ. *p. 4. t. 4 res. 160.*

IVRAMENTVM promissorium de faciendo peccato veniali, est veniale.

IVRAMENTVM adiectum promissioni fictæ probabile est obligare.

10 Quoad obligationem iuramenti promissorij, velde probabile est, iuramentum adiectum fictæ promissioni inducere obligationem: quia hoc est de natura iuramenti promissorij. Et iurans tenetur efficere, vt iuramentum sit verum, si potest, ne adducat, vel adduxerit Deum in testem falsi. Ita Lessius *lib. 2.c.42.dub.*8.38. Sed contraria sententia Ochagauiæ *de Sacr.t.*1.*q.6.n.3.* est etiam satis probabilis, & ferè communis: quia iuramentum sequitur naturam actus seu promissionis, cui adnectitur; ergo si promissio ficta non obligat, nec iuramentum obligat. Adde quòd tale reuera non est iuramentum, quamuis exterius habeat similitudinem iuramenti; non enim intendit iurare, qui non intendit se obligare *p.5.t.*14.*ref.*33.*&* 34.

Probabile etiam non obligare.

Adiectum autem contractui inualido obligat.

11 Iuramentum metu, aut dolo adiectum contractui inualido, & à iure reprobato, obligat in conscientia: quia nec iure naturali, nec humano irritum est. Itaque qui iurauit latroni minitanti dare 100. aureos tenetur dare; quamuis hoc iuramentum & similia relaxari possint ab Episcopo, & commutari per Bullam. Ita Beccanus *in 2.2.q.* 89.*p.*4.*t.*4.*ref.*19. Sed contraria sententia Azorij *tom.* 1. *lib.* 11. *cap.* 7. *quæst.*3. est etiam probabilis. Vide V. *Metus,nu.*4.*p.3.t.*4.*ref.* 278. *&* *p.* 4. *t.* 4. *ref.*19. *&* 28.

IVRAMENTVM dandi meretrici centum aureos nõ obligat, nisi ad solutionem solitam.

22 Iuramentum adiectum promissioni prodigæ, obligat solum pro quantitate licita intra limites liberalitatis. Vnde iuramentum de dando meretrici ob fornicationem centum aureos, non obligat, nisi pro illa quantitate, quam viri paris conditionis cum iurante consueuerunt dare Ita Sotus *lib.4.q.7.art.*1.*ad.*2. contra Caietanum in 2.2.*q.*32.*art.*7. Adde quod multi probabiliter tenẽt, promissionem factam meretrici pro actu turpi, secluso iuramento, non obligare in conscientia, etiam post actum turpem *p.4.t.4.ref.*27.

Iuramenta itẽ seruandi statuta Ciuitatum, Collegiorum &c. obligant seruare eo pacto, quo seruari solent.

13 Iuramentum seruandi statuta seu capitula Ciuitatum, Collegiorum &c si sunt in vsu, qui non obseruant, sunt periuri, ex cap. *querelam. de iuretur.* Si verò aliqua vsu recepta non sunt, aut abrogata sunt per contrarium vsum, illa non obseruantes non sunt periuri. nam iurantes intelligunt illa seruare more recepto. Ità Megala *cons.* 81. *num.* 1. Qua in re materia iuramenti violati tunc est grauis pro periurio mortali, quando tanti momenti est, vt secluso iuramento statutum obligaret ad mortale ratione materiæ. Ita Sanchez *sum. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 40. *num.* 10. contra Megalam *vbi sup. n* 4. Aduertere autem, quod si aliquod ex talibus statutis reuocatum esset à facultatem habente, iuramentum illud seruandi cessaret. Ità Sanchez *vbi sup. p.3.t.6.ref.*39.

Et si non sunt reuocata

IVRANS in materia graui inducit obligationem sub mortali, etiam si nolit, nisi leuem.

14 Iurans in materia graui, non potest se obligare ad venialem culpam; non enim limitare potest obligationem, cum Deum adducat in testimonium rei promissæ. Ita Suarrez *in 3.p.to.* 4. *disp.* 38.*sect.*7.*nu.*5. *p.* 3. *t.* 6. *ref.* 91 §. *Hinc.*

Ad inplendum iuramentum non

15 Ad implendum iuramentum satis est præstare promissum, absque eo quod præstetur cum intentione satisfaciendi pro iuramento. Nam

Nam absque hac intentione iam præstatur quod quis præstare iurauit. Ita Sanchez *sum. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 18. contra Suarez *de Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 26. *num.* 8. Plus addit Lessius *lib.* 2. *cap.* 37. *dub.* 10. *num.* 59. iuramentum scilicet impleri etiam, si res iurata præstetur cum animo expresse non satisfaciendi iuramento, per talem rem. Quæ omnia applica præceptis, & votis *p.* 3. *t.* 6. *res.* 7. *p.* 9. *t.* 8. *res.* 17. sicut habens intentionem vouendi Castitatem, aut iurandi illam, & se ad eam per votum, aut iuramentum obligandi, etiam cum intentione non adimplendi, validum est votum, vel iuramentum. Sanchez. *ibid. in fine.*

oportet præstare promissum cum intentione illud implendi.

Valet votum castitatis sine intentione adimplendi.

16 Iuramentum de non ludendo valet, etiam si iurans habeat intentionem abstinendi à ludo modicæ quantitatis & qui alias, secluso voto vel iuramento, esset actus virtutis eutrapeliæ. Ita Sanchez *sum. to.* 1. *lib.* 3. *c.* 18. *n.* 2. 3. contra Nauarrum *man. cap.* 12. *n.* 11. Admittit tamen paruitatem materiæ, iuxta ea quæ dicemus infra V. *Ludus, n.* 14. *p.* 5. *t.* 5. *res.* 38.

IVRAMENTVM de non ludendo in quauis modica quantitate, obligat.

17 In iuramento & voto de non bibendo vinum, materia peccati mortalis esset tantum vini, quantum sufficeret pro vno potatu moderatè bibentis. Ita Sanchez *sum. to.* 1. *lib.* 4. *cap.* 12. *n.* 21. *p.* 5. *t.* 5. *res.* 37.

IVRANS non bibere vinum, si bibat ordinariam potionem vini, peccat mortaliter. Secus si minus.

18 Et hæc dicta sint secundum probabilem sententiam Soti *de iust. lib.* 8. *quæst.* 1. *art.* 7. & *quæst.* 2. *art.* 3. & aliorum contra Lessium *lib.* 2. *c.* 42. *dub.* 5. *num.* 13. & alios, quod in iuramento promissorio detur paruitas materiæ. Nam si datur in violatione voti, cur non dabitur in violatione iuramenti, quo ex S. Thoma *in* 2. 2. *quæst.* 89. *art.* 8. est minor obligatio? Ideo Villalobos *to. tr.* 36. *diff.* 5. *num.* 9. ait quod iurans per annum quotidie dicere semel *Aue Maria*, non peccat mortaliter, etiam si omittat per totum annum. Vide Escobar. *p.* 1. *q.* 6. §. 5. *n.* 40. *p.* 4. *t.* 4. *res.* 70. & *p.* 5. *t.* 5. *res.* 4. At in violatione iuramenti assertorij non datur paruitas materiæ, quia quamuis res iurata sit parua non tamen est paruum confirmare mendacium iuramento, & adducere Deum in testimonium falsitatis. Ita Sanctarellus *de blasph. c.* 4. *dub.* 2. *nu.* 8. & alij *res.* 4. *cit.*

Nam in iuramentis promissoriis datur paruitas materiæ.

Secus in assertorijs.

19 Iuramentum ignorantiæ non tollit præsumptionem scientiæ in contrarium, si illa adest. Ita Alexander *in addit. in v. tamen breuius.* & alij contra Portellium *p.* 1. *cas.* 27. *n.* 3. docentem, quod iuramentum super ignorantia excludit præsumptionem iuris in contrarium existentem. *p.* 5. *t.* 14. *res.* 24. *à* §. *Dico primò.*

IVRAMENTVM de ignorantia iuris non tollit præsumptionem iuris in contrarium.

20 Iuramentū an possit à Principe prohiberi ne fiat vel si fiat, an possit impedire eius effectum ita, vt non obliget. Vide V. *Statutum laicale.*

21 Quando adest dubium de validitate iuramenti, de deliberatione, de quantitate, vel qualitate materiæ, &c. Vide V. *Voti obligatio*, quia est eadem, ac voti ratio & obligatio. Vnde quænam iuramenta relaxari possint & commutari virtute Bullæ, aut Iubilæi, inquire V. *Bulla Cruciata quoad vota* nam, quicumque habet potestatem relaxandi vota, relaxare potest iuramenta pia; quia arctior est obligatio voti, quam

IVRAMENTA pia, relaxari possunt ab eo qui potest relaxare vota.

P 2 iuramenti,

iuramenti, & qui poteſt plus, poteſt minus. Et priuilegia in fauorem animarum conceſſa, ſunt anplianda potius, quam reſtringenda. Ita Tannerus *in 2.diſp.5.q.dub.1.n.36.* contra Nauarrum *c.27.n.275.p.3.t.reſ.25 §.Secundò.*

Varia de iuramento facto latroni.

22 Iuramentum latroni, vel raptori factum, eſt obſeruandum, non ſolum in foro conſcientiæ, verum etiam in iudiciali vterque Molina, & Epiſcopus ſpoliatus iurans non repetere, ſi iuramentum fuit de ſuis, tenetur ad iuramentum; ſecus ſi de Eccleſiaſticis. Suarez oblato periculo vitæ, cum ſit in tuto, poteſt quis facto iuramento latroni de non denuntiando, eos denuntiare, vel illi æquiuocè iurare. Card. de Lugo *part.8. tract.7.reſ.57*

Valida eſt renouatio teſtamenti iurati.

23 Controuerſia eſt inter Doctores circa reuocationem teſtamenti iurati, tamen ſi reuocetur, valida eſt eius reuocatio. Card. de Lugo. *part. 9.tr.7.reſ.42.*

Non obligat.

24 Iuramentum inter Amaſios ad nihilum obligat. Facundez *par.9. tr.8.reſ.8.*

Peccat mortaliter ſi non habet animum adimplendi.

25 Iurans coactus vi, vel metu ſi habet animum non adimplendi peccat mortaliter. Lopez *p.9.t. 8.reſ.56.*

Non licet iurare de ingreſſu in carcerem.

16 Non eſt licitum iurare, ſe velle in carcerem redire, quando agatur de periculo vitæ, maximè in iuſtè, nec etiam iuſtè cum ſit de iure naturæ conſeruare ſuam vitam. Villalobos & alij *p.9.tr. 8.reſ.57.*

Prorogato tempore prorogatur obligatio parendi.

27 Cum prorogatur tempus ad proferendam ſententiam prorogatur, & obligatio parendi, ex vi prioris iuramenti. Suar. *p. 9.t. 8.res.7.*

Non tenentur ad iuramentum Tabelliones.

28 Tabelliones, & miniſtri iuſtitiæ, non tenentur ad iuramentum de non accipiendo plus de mercede à iudice taxata pro labore ſui officij, quando progreſſu temporis illa merces facta iniuſta. Sanchez, & alij *pari.9.tr.8.reſ.8.*

Promiſſio facta pauperibus non poteſt remitti.

29 Si quis alicui iuramento promiſit, aliquid ſe daturum, poteſt promiſſarius, illam remittere. Sanchez, & alij; ſecus ſi promiſſio facta fuit pauperibus indeterminatè, vel filiæ nubendæ tunc ad patrem remiſſio iuramenti pertinet. aSnchez & alij. *p.9. tr.8.reſ. 13.*

LECTORES.

LECTORES non comprehenduntur in Bullis, quæ imponunt pænam priuationis officiorum, graduum, dignitatum, &c.

1 Lectores ſecundum Lezanam *c.10.n.35.* comprehenduntur in Bullis Pontificis, vt contra illas delinquentes lectura priuentur, quoties dicunt, contrauentores priuationem officiorum, graduum & dignitatum incurrere, qualis eſt Bulla Pij V. de clauſura, Clem. VIII. de largitione munerum, & ſimiles: quia talia verba ſunt ampliſſima, & ſine ratione reſtringerentur. Et ad quadam Bullam Sixti V. quæ contrarium declarauit reſpondet, illam loqui quoad illam conſtitutionem peculiarem, non autem de cæteris, & id colligit ex verbis ibi poſitis, *hac in re, de qua nunc agitur.* Sed ego teneo cum Bonacina *de clauſ.p.4.n.6.* nomine officij gradus & dignitatis venire ſolum gradus honorificos cum ſuperioritate cõiuctos, qualẽ habent Generales, Prouinciales, Priores, &c. *p.4.t.4.res.224*

2 Lectores

2 Lectores non omnes excusantur à ieiunio. Vide V. *Ieiunium, num.* 26.

3 Lectores Regulares recitando sex, aut septem Psalmos assignandos à Prælato cum septem *Pater noster*, & bis Symbolo Apostolorum. satisfaciunt oneri Horarum Canonicarum, ex priuileg. concesso Ord. Theatinorum à Clem. VII. apud Rodriq. *comp. res.* 20. *n.* 6. *p.* 3. *t.* 2. *Res.* 68. §. *Non desinam.*

Non omnes excusantur à ieiunio. Sed regulares excusãtur ab officio si recitant certas preces.

L E G A T V M.

1 † LEgatum est donatio quædam in testamento à testatore relicta. Modo idem est cum fidei commisso, & quidquid est iuris in vno & idem & in alio. Circa legata aliqua dicenda sunt primo quoad formam †,

LEGATI definitio.

2 Igitur legatum sub conditione relictum vxori, si non nupserit v.g. vel si Religionem non ingrediatur, in foro exteriori acquiritur, etiamsi illa nubat, vel Religionem ingrediatur. (nam dictæ conditiones reprobantur & habentur pro non appositis in *l. reprehendenda, C. de instit. & subst.* in *l. quidam, ff. de instit. condit.* in *l. turpia. de leg.* & alibi. Et idem dicendum cum Valero *v. legatum, diff.* 4. *num.* 1. pro foro conscientiæ, nam, hæc testatoris voluntas est contraria iuri, & ideo non est seruanda, sed regulanda secundum ius. Idque cum eodem Valero *v. Hareditas, diff.* 12. *num.* 3. extendendum est etiam in eo casu, quando testator illas conditiones adhibuisset pro conseruanda familia *p.* 3. *t.* 5. *res.* 57 Quod si quis legaret alicui centum v.g. si nubat, quinquaginta verò si Religionem ingrediatur; is Religionem ingrediens, non quinquaginta, sed centum consequi debet. Ita Thorus *sum. priuil. priu.* 242. & alij contra Capiblancum *to.* 2. *frag.* 9. *c.* 6. *num.* 13. Vide Ambrosinum *p.* 2. *dec.* 30. *p.* 1. *t.* 2. *res.* 125. §. *Ex quibus, p.* 2. *t.* 16. *res.* 50 §. *Et tandem, & p.* 3. *t.* 6. *res.* 29. § *Sextò si quis.* Legatum relictum puellæ sub conditione, si castè vixerit, consequitur puella, si castè viuat per decennium, licet postea in fornicationem incidat. Ita Homobonus *vol.* 2. *p.* 7 *resp.* 44. *p.* 5. *tr.* 14. *res.* 84. §. *Notandum est.* An valeat legatum relictum Religioso cum conditione, vt nihil acquiratur Monasterio, dicemus infrà.

IN legatis certe cõditiones reprobãtur, & sunt inualidę, tã in foro fori

Quam poli.

Vnde si plus legetur nubenti, quam Religionẽ ingredienti, hic legatum maius acquirit.

Et cõditio, si castè vixerit impletur si puella castè viuat per decennium.

3 Quando res legatur indeterminatè & genericè, intelligi debet de minori. Sed hoc fallit in legatis piis ex *l. Titia, ff. de auro, & arg. legat.* §. *fin.* Vnde si testator nobilis pro suo funere relinqueret culcitram, soluenda esset Ecclesiæ non de serico, sed de aureo vellere. Ita Thorus *sum priuil. priu.* 12. Et Genuensis *pract. Eccl. Tric. q.* 153. *num.* 5. docet, quòd legatum factum Ecclesiæ de florenis, intelligitur de magnis. Quod limitat Mantica *lib.* 6. *tit.* 3. *num.* 17. nisi obstaret testatoris paupertas. *p* 3. *t.* 6. *res.* 29. §. *Tertio.* Aduertit etiam Lata *de Anniu lib.* 1. *c.* 10. *num.* 97. quòd si testator iubeat maritari puellas, & non explicet

LEGATVM in mensuris indeterminatis, intelligitur de minoribus Nisi sit pium.

Vide quid agendũ, quãdo legatur des incerto numero puellarum.

Vel relinquitur certus numerus Missarum, & stipendiũ postea augetur.

numerum, is determinandus erit inspecta qualitate & facultate defuncti. *p.2 t.16 res.50. in fine. §. Nota etiam.* Si vero relinquat v.g. 100. aureos pro 100. Missis, & postea augeatur stipendium, tenentur hæredes eleemosynam supplere, vt 100. omnino Missæ celebrentur, si hæreditas suppetat, quia talis præsumitur intentio testatoris. Ità Riccius *p.3. res.364. nu.3. p.2 t.14. res.17.*

LICITVM est legatum annuũ relictũ Fratribus Minoribus pro fabrica templi apparatu ecclesiæ & sacristiæ.
An etiam pro emendis libris?
Et pro infirmaria?
Pro victu autẽ illorum licitum est, si decennium non attingat.
Vel si relictum sit ad vitam alicuius Fratris.
Et, vt tollantur scrupuli, eorum deuoti possunt illis legare in certa forma, quæ semper est valida.
Et quamuis legatũ relictũ particulari Religioso vt illud acquirat independenter à Prælato sit inualidum.
Est tamen validum si legetur acquirẽdũ, & in vsus licitos cõuertendo de licentia Prælati.

4 † SECVNDO videndum quibus legari licet. Et† licitum est legatum perpetuum relictum Fratribus Minoribus pro fabrica Templi, vel Sacelli, aut pro vestimentis & ornamentis Ecclesiæ & Sacristiæ. Quia Clement. *Exiui de verb. signif. in 6.* & Regula D. Francisci non prohibent legata pro illorum Ecclesiis, sed pro eorum victu. Ita Homobonus *p.2. tr.9. c 11. q. 33.* contra Glemonensem *de leg. p.4 §.6. num.19.* Et Sanchez *sum. to.2. lib.7. c.26. n.46.* contra Quesadam *diuers. qq. iuris 22. num. 23.* licitum esse ait legatum annum dictis Fratribus relictum pro studio, & emendis libris. *p.3 t.2. res.33. § Notandum.* Deinde probabile est, quod ait Sanchez *sum. to.2. lib.7. cap.26. num.47.* non esse licitum legatum annuum perpetuum relictum Fratribus pro infirmaria. Sed oppositum quoque est probabile, & tenet Portellius *v. legatum, n.7. Ibid.* initio. Licitum tamen est legatum temporaneum dictis Fratribus relictum, si spatium decem annorum non attingat. nam tempus infrà decennium est modicum. Ità Layman *lib.3. sect.5. tr.5. cap.10. num.4. Ibid. §. Nota secundò.* Ad vitam verò alicuius Fratris, præsertim iuuenis, & bonæ valetudinis, videtur negare Layman *ibid.* quia vita hominis communiter maior æstimari solet, quàm decennium. Sed ego cum Sanchez *sum. tom.2. lib.7. cap.26. num.40.* puto esse licitum *Ibid. § Sed difficultas.* Potest etiam testator legare Fratribus Minoribus in hac forma: *Instituo mihi hæredem animam meam ita, quòd testamentarij teneantur bona relicta vendere, & pecuniam in emendo panem, vinum, oleum, pisces & alia necessaria in eleemosynam Fratribus Minoribus huius Ciuitatis insumere,* Et in hoc casus testamentarij ad talem eleemosynam soluendam cogi possunt ad instantiam cuiusuis ex populo. Ita Villalobos *tom.2. tr.30. diff.12. num.8. Ibid §. Nota tertio.* Legatum factum Religioso particulari cum conditione, vt illud habeat independenter à voluntate sui Prælati, est inualidum; quia omnino aduersatur voto paupertatis. Ita Homobonus *p.2. tr.9. c.8. q.21. p.3 t.2. res.34.* Idem dic, si apponatur conditio, vt in quoscumque vsus, etiam de licentia Superioris, expendat: nam talem licentiam Prælatus, vtpote contra votum, dare non potest. Si verò dicatur, ad vsus licitos, licitum est etiam, si accedat clausula, vt nihil iuris acquiratur Monasterio. Vide V. *Paupertas.*

LEGATVM relictum Orphani acquiritur à carentibus patre, quamuis matrem habeãt

5 † TERTIO sequitur dicendum, quibus personis soluenda sint legata, quando de mente testatoris est dubium †. Primò igitur, quamuis orphanus dicatur qui vtroque orbatus est parente, vt notant DD. communiter in *l. orphanotrophos, C. de Episcop. & Cler.* tamen legatum relictum

relictum pro maritandis orphanis, acquiritur à puella matrem hab ente, si patris præsidio destituitur; quia mulieres non habent prudentiam pro gubernatione filiorum, vel etiam sui ipsius. Ita Sanchez. *opusc.tom.2.l.4.cap.1.dub.63.num.4.* Qui rectè probat Castrum *apud ipsum* idem docentem de ea, quæ caret tantum matre. *p. 4. t.4. resol.164.* Cœterum, quamuis Sanchez *dub.13. num. 2.* neget, tale legatum distribui posse puellis habentibus parentes pauperes & inutiles; quia in dispositionibus testamentorum verba propriè sumenda sunt: contraria tamen opinio non est improbabilis & eam docet Nouarius *de elect. fori sect. 2. q. 7. num.3. in editione nouissima. p. 2. t. 16. res.50. §. Sed circa,* in medio, *& p.4.t.4.res.* 140. Potest etiam distribui puellis expositis, quæ etsi parentes habeant, eos demonstrare non possunt. Ita Lara *de Anniu.lib.1.cap.21.* Sed si concurrerent verè orbatæ præferendæ forent. *p.2.t.16. rer. 50. §. Sed circa*, post medium.

Non autē à carentibus tantū matre

Probabile tamen est, distribui posse puellis habentibus parentes pauperes.

Et puellis expositis

6 Secundò, legatum relictum pro maritanda puella, si non exprimitur, quod debeat esse virgo secundùm Laram, *ibid.* conferri potest viduæ. *res.50. cit. & p.3.t.6. res.29. §. Quartò.* Imò quando nulla est virgo nubilis, verum id puto cum Sanchez *de matrim tom. 2. lib.7. disp .9. num. 56. & 57.* etiam si relictum sit virginibus & hoc ex testatoris voluntate præsumpta, ne tam pium opus differatur. *p. 2. t. 16. res.50. §. Aduerte & p.4. t. 4. res.* 140. *§. Notandum.* idem etiam dic de vidua, quæ primum matrimonium non consummauit. Ita Naldus V. *Legatum num.* 42. Potest etiam legatum pro maritandis puellis dari puellæ iam nuptæ sine, vel cum parua dote. Secus si sit pro dotandis. Quod tamen dari potest puellæ habenti aliquam dotem, sed infra suam conditionem. Nouarius *quæst.* 125. *p.2. t. 16. reso.50. §. Nota etiam*, circa medium, & *p. 3. t.6. res. 29. §. Septimò.* Rursus legatum pro maritandis virginibus retineri potest in conscientia à puella corrupta, quæ nupsit vt virgo. Nisi aliter constet de voluntate testatoris. *res 50. cit. §. Nota etiam.* † Decisum id fuit Bononiæ *ann.*1635. & tenet nouissimè Trullench *in deca.tom.2. lib.7. c.18. dub. 12. num. 15* † Quando determinatur puella maritanda, & dos illi legatur pro anima si illa, moriatur innupta, ait Genuensis *pr. Eccles. Tric. 13. q. 386. num.1.* legatum non extingui, sed conferri debere alteri puellæ pauperi. Sed quid, si legatum relinquatur pro dote primogenitæ, & hæc moriatur innupta? Imola *con.*103. dandum esse inquit secundo genitæ. Romanus id negata. Sed benè ait Mantica *lib.8.tit.70.n.10.* colligendum hoc esse ex coniecturis. Notat etiam Genuensis *pract. Eccl. Tric.13.q.* 386. quòd legatum pro dotāda paupere, dari potest ei, quæ viuit ex suo labore. *p.2.t.16 res.* 50. in fine. § *Nota etiam*, & in fine item §. *aduerte etiam.* Quando legatum relinquitur naturalibus alicuius Ciuitatis, dari potest iis, quæ quamuis naturales non sint, in ea tamen decennio habitarunt, dummodo non constet de animo mutandi domicilium. Ita

LEGATVM pro maritanda puella, conferri potest viduæ.

Sicut etiam si relictum sit pro maritāda virgine & nulla sit virgo nubilis

Aut vidua prius matrimonium non consummauerit.

QVANDO legatū relinquitur pro maritandis dari potest iā nuptis sine vel cum parua dote.

QVID si legatum pium relictum sit certæ puellæ, & hæc moriatur innupta? Et similia?

AN legatum pro dotanda paupere dari possit ei, quæ viuit ex suo labore

Et legatum relictū naturalib. certę Ciuitatis dari possit incolis post decennium.

Ita Sanchez *opusc.tom.2.l.4.c.2.dub.19. num.1.p.4.t.4. res.*140.§.*Nota quintò.*

LEGATVM relictum pro puellarũ matrimonio debetur etiam Religionẽ ingredientibus. Siue relictum sit certæ puellæ.

Siue maritandis. genere.

7 Et tandem legatum relictum certæ puellæ pro ea maritanda, dari ei debet, si Religionem ingreditur. Ita Lara *lib.1. capell. c.21. num.26.* Qui non idem docet in casu, quo legatum relinquitur incertis puellis maritandis. Et disparitatem assignat; quia in priori casu legatum non potest in specifica forma impleri, si alij fœminæ nupturæ tribuatur, & sic ius præsumit, testatorem voluisse eidem puellæ legatum dari si Religionem ingrediatur, dum de contraria eius voluntate non constat. In secundo autem casu potest impleri; cum testator non habuit specialem affectionem ad eam, quæ Religionem ingreditur. Sed contrarium tenendum est cum Ochagauia *de Sacr. tract.1. de matr. q.15.n.17.*& Pontio *de matr. lib.3.c.7.n.11.* qui suo tempore communem fuisse asserit hanc sententiam inter Doctores Salmãticenses. Et probatur ex *auth.de Sanctiss. Episc. collat.9.§. Sed ex hac præsenti* quod, quámuis loquatur de legatis certis, tamen quia in fauorem Religionis id disponit extendi etiam debet ad incerta ob paritatem rationis. Nam in iure naturali neutrum legatum subsisteret; cum omni legato conditionali commune sit non subsistere, non subsistente conditione. Voluntas autem testatoris bene præsumitur non exclusisse statum Religionis, etiam in secundo casu, dum contrarium non constat *p.5. t.13. res. 35.* † In sententiam Laræ inclinauerat in *p.2.tr. 16.res.50.§. Sed circa, vers. Secundo* †.

Et relictũ pro monachatu dari potest monachis domesticis, vulgò Bizochis.

LEGATVM relictum propinquo pauperi debetur pauperiori.

8 Tertiò, legatum relictum pro monachatu, dari potest mulieribus vitam cœlibem in propria domo vouentibus, vulgo dictis *Bizoche, ex authen. de Sactiss.* supra cit. Ita nouissimè Nouarius *de elect. fori sect.1. quæst. 76. num.16.* contra Castillum *lib.1. decis. 88. num.2. p.1. t.2.res. 85.§. Ex his, & p.3. Add. secund. res.28.* Quartò legatum relictum propinquo pauperi, debetur pauperiori: Est tamen etiam pauper puella, vt supra diximus, quæ suis laboribus potest sibi victum conciliare. Ita Thorus *summ.priuileg.priu.269.p.3.tr.6.resol.29.§. Quinto* probabile est, legatum relictum absolutè pauperibus, dari posse pauperibus extrà patriam. Ità Homobonus *volu.2. p.5. resp.29. par. 4. tr. 4. resolut. 140.§. Nota sextò.* Quintò, legatum relictum pro liberatione incarceratorum applicari potest, impediendo nè quis in carcerem detrudatur, nullo alio suppetente subsidio. Ita Sanchez *opusc. tom.2. libro quarto capit.2. dub.9. num.2. part. 4. tract.4. resolut. 140. §. Nota tertiò.* Sextò, legatum pro fabrica Ecclesiæ relictum, expendi potest pro ornamentis, & aliis diuino cultui necessariis. Ita Couarruuias *in cap.fin. de test.n.4* contra Abbatem *ibid.n.eum.p.4.t.4.res.140.§ Notâ secundò.*

Pro liberandis captiuis, applicari potest, vt quis in carcerem non detrudatur.

Et relictũ pro fabrica Ecclesiæ, applicari potest ornamentis, & aliis necessariis.

IN dubio, an legatum debeatur huic vel illi, in foro externo non debetur

9 † QVARTO dicendum venit de obligatione testamentariorum, & modo soluendi legata †. Igitur legata incerta ex aliquo extrinseco accidente, quia v.g. reperiuntur duo eiusdem nominis, & paris amicitiæ erga testatorẽ, vel quocumque modo contingat incertitudo perso-

næ,

næ, In foro exteriori non debentur l. *in tempus*. §. 1. *ff. de hæred. instit*. & aliis. Idque verum est, etiamsi vnus illorum iuri suo renunciet, vel inter se paciscantur, vt diuidantur. At in foro conscientiæ tenentur testamentarij legatum inter illos diuidere, si illi consentiant. Ita Molina *disp*. 197. Ratio est, quia ex doctrina Caietani in 2. 2. *qu*. 62. *art*. 5. *ad* 3. & aliorum, debitor certus de debito & dubius an debeat Petro, vel Ioanni, tenetur soluere vtrique dimidium. Nota hic cum Afflicto *decis*. 244. quòd legatum relictum Ecclesiæ v. g. D. Mariæ, si plures eiusdem nominis in eadem Ciuitate reperiantur, & inter illas sit Parochialis, debetur huic. alioquin maiori, vel pauperiori. Et si omnes sint æquales, dandum est Episcopo, qui illud pro suo arbitratu distribuat. Et si nulla est in oppido Ecclesia talis nominis, debetur Ecclesiæ Cathedrali illius diœcesis. *p*. 3. *tr*. 5. *res*. 58.

Sed in conscientia diuidendum est inter illos.

Quid si extent in eadem loco plures Ecclesiæ eiusdem nominis: Vel nulla?

10 Legata relicta in testamento minus solemni hæres ab intestato tenetur in conscientia soluere. nam cessante fine legis, etiam, in particulari, cessat lex. lex verò exigens solemnitates in testamentis, condita fuit ad vitandas fraudes, quæ si proinde non adsint, non est cur testamentum minus solemne in conscientia non teneat. Ita Comitolus *lib*. 7. *q*. 8. Ex quibus infert cum Becano *p*. 2. *tom*. 3. *cap*. 7. *quæst*. 3. *concl*. 1. primò, quòd si hæres ab intestato sit dubius, an testator hæredem alium nominasset, tenetur cum illo pro qualitate dubij componere; quia par est in dubio vtriusque conditio, & neuter illorum possidere cœpit bona fide. Secundò, si hæres ab intestato retineat hæreditatem & legata, posse illos, quibus testamento minus solemni relicta sunt, vti compensatione. Tertiò si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, si oblato iuramento iurare noluerit, cogi deberet in foro externo hæreditatem tradere, tracta quarta parte, quam vocant Trebellianam quæ probabiliter dicta sint. Nam contraria sententia Vasquez *in* 2. 2. *tom*. 2. *disp*. 163. *c*. 3. *n*. 19. est etiam probabilis, *p*. 5. *tr*. 5. *res*. 119. post medium †. Vbi se citat alibi idem docuisse, Et locus est *res*. 75. *tr*. 8. *p*. 1. vbi potius videtur in oppositum inclinare †.

LEGATA relicta in testamento minus solemni tenetur hæres ab intestato soluere in conscientia. (tria corollaria.)

Sed oppositum etiam probabile.

11 Circa tempus soluendi legata, hæres in conscientia tenetur illa soluere, cum primùm potest. Ita Villalobos *man. Confess. cap*. 5. *num*. 16. Sed in foro exteriori habet tempus vnius anni ex *auth. hoc amplius. C. de fideicommiss. p*. 3. *tr*. 5. *resol*. 59. & *p*. 4. *tr*. 4. *res*. 161. §. *Et tandem*. Legatum tali anno soluendum, debetur in fine, anni, ex l. *qui hoc anno. de verb. signif*. Sed legata pia debentur in principio ex *l. si ita fuerit libertas relicta ff. de manum. test. p*. 3. *tr*. 6. *resol*. 29. §. *Secundò*. Legatum tali die soluendum, solui potest ante tempus determinatum. Ita Couarruuias *in cap. tua, de test. num*. 5. *p*. 4. *tr*. 4. *res*. 140. §. *Nota quartò* †. Contrarium docuerat *p*. 3. *t*. 6. *res*. 29. §. *Primò* † Infert ex Sanchez *opusc. tom*. 2. *lib*. 4. *dub*. 12. *num*. 4. legatum quolibet anno pauperibus distribuendum ad beneplacitum hæredum, posse simul & semel distribui Hospitali v. gr. vel Monasterio, vt illo fruatur in perpetuum

LEGATA in foro Ecclesiæ soluenda sunt statim.

In foro fori infra annum.

Soluenda certo anno, satis est quod soluantur in fine.

Nisi sint pia.

Legata solui possunt ante tempus.

Corollariū Sanch.

Ita Sanchez *opusc.tom.2.l.4.c.2.dub.19. num.1.p.4.t.4. res.*140.§.*Nota quintò.*

LEGATVM relictum pro puellarū matrimonio debetur etiam Religionē ingredientibus. Siue relictum sit certæ puellæ.

Siue maritandis. genere.

7 Et tandem legatum relictum certæ puellæ pro ea maritanda, dari ei debet, si Religionem ingreditur. Ita Lara *lib.1. capell. c.21. num.26.* Qui non idem docet in casu, quo legatum relinquitur incertis puellis maritandis. Et disparitatem assignat; quia in priori casu legatum non potest in specifica forma impleri, si alij fœminæ nupturæ tribuatur, & sic ius præsumit, testatorem voluisse eidem puellæ legatum dari si Religionem ingrediatur, dum de contraria eius voluntate non constat. In secundo autem casu potest impleri; cum testator non habuit specialem affectionem ad eam, quæ Religionem ingreditur. Sed contrarium tenendum est cum Ochagauia *de Sacr. tract.1. de matr. q.15.n.17.* & Pontio *de matr.lib.3.c.7.n.11.* qui suo tempore communem fuisse asserit hanc sententiam inter Doctores Salmāticenses. Et probatur ex *auth.de Sanctiss.Episc.collat.9.§. Sed ex hac præsenti* quod, quāmuis loquatur de legatis certis, tamen quia in fauorem Religionis id disponit extendi etiam debet ad incerta ob paritatem rationis. Nam in iure naturali neutrum legatum subsisteret; cum omni legato conditionali commune sit non subsistere, non subsistente conditione. Voluntas autem testatoris bene præsumitur non exclusisse statum Religionis, etiam in secundo casu, dum contrarium non constat *p.5. t.13. res. 35.* † In sententiam Laræ inclinauerat in *p.2.tr. 16.res.50.§. Sed circa, vers. Secundo* †.

Et relictū pro manachatu dari potest monachis domesticis, vulgò Bizochis.

LEGATVM relictum propinquo pauperi debetur pauperiori.

8 Tertiò, legatum relictum pro monachatu, dari potest mulieribus vitam cœlibem in propria domo vouentibus, vulgo dictis *Bizoche, ex authen. de Sactiss.* supra cit. Ita nouissimè Nouarius *de elect. fori sect.1. quæst. 76. num.16.* contra Castillum *lib.1. decis. 88. num.2. p.1. t.2.res. 85.§. Ex his, & p.3. Add.secund.res.28.* Quartò legatum relictum propinquo pauperi, debetur pauperiori: Est tamen etiam pauper puella, vt supra diximus, quæ suis laboribus potest sibi victum conciliare. Ita Thorus *summ.priuileg.priu.269.p.3.tr.6.resol. 29. §. Quinto* probabile est, legatum relictum absolutè pauperibus, dari posse pauperibus extrà patriam.Ità Homobonus *volu.2. p.5. resp.29.par. 4. tr. 4.resolut. 140. §. Nota sextò.* Quintò, legatum relictum pro liberatione incarceratorum applicari potest, impediendo nè quis in carcerem detrudatur, nullo alio suppetente subsidio. Ita Sanchez *opusc. tom.2. libro quarto capit.2. dub.9. num.2. part. 4. tract.4. resolut. 140. §. Nota tertiò.* Sextò, legatum pro fabrica Ecclesiæ relictum, expendi potest pro ornamentis, & aliis diuino cultui necessariis. Ita Couarruuias *in cap.fin. de test.n.4* contra Abbatem *ibid.n.2um.p.4.t.4.res.140.§ Notā secundò.*

Pro liberandis captiuis, applicari potest, vt quis in carcerem non detrudatur.

Et relictū pro fabrica Ecclesiæ, applicari potest ornamentis, & aliis necessariis.

IN dubio, an legatum debeatur huic vel illi, in foro externo non debetur

9 † QVARTO dicendum venit de obligatione testamentariorum, & modo soluendi legata †. Igitur legata incerta ex alique extrinseco accidente, quia v.g. reperiuntur duo eiusdem nominis, & paris amicitiæ erga testatoré, vel quocumque modo contingat incertitudo persone,

:næ, In foro exteriori non debentur l. *in tempus*. §. 1. *ff. de hæred. instit*. & aliis. Idque verum est, etiamsi vnus illorum iuri suo renunciet, vel inter se paciscantur, vt diuidantur. At in foro conscientiæ tenentur testamentarij legatum inter illos diuidere, si illi consentiant. Ita Molina *disp.* 197. Ratio est, quia ex doctrina Caietani in 2. 2. *qu.* 62. *art.* 5. *ad* 3. & aliorum, debitor certus de debito & dubius an debeat Petro, vel Ioanni, tenetur soluere vtrique dimidium. Nota hic cum Afflicto *decis.* 244. quòd legatum relictum Ecclesiæ v.g. D. Mariæ, si plures eiusdem nominis in eadem Ciuitate reperiantur, & inter illas sit Parochialis, debetur huic. alioquin maiori, vel pauperiori. Et si omnes sint æquales, dandum est Episcopo, qui illud pro suo arbitratu distribuat. Et si nulla est in oppido Ecclesia talis nominis, debetur Ecclesiæ Cathedrali illius diœcesis. *p.* 3. *tr.* 5. *res.* 58. Sed in conscientia diuidendum est inter illos. Quid si extent in eodem loco plures Ecclesiæ eiusdem nominis. Vel nulla.

10 Legata relicta in testamento minus solemni hæres ab intestato tenetur in conscientia soluere. nam cessante fine legis, etiam, in particulari, cessat lex. lex verò exigens solemnitates in testamentis, condita fuit ad vitandas fraudes, quæ si proinde non adsint, non est cur testamentum minus solemne in conscientia non teneat. Ita Comitolus *lib.* 7. *q.* 8. Ex quibus infert cum Becano *p.* 2. *tom.* 3. *cap.* 7. *quæst.* 3. *concl.* 1. primò, quòd si hæres ab intestato sit dubius, an testator hæredem alium nominasset, tenetur cum illo pro qualitate dubij componere; quia par est in dubio vtriusque conditio, & neuter illorum possidere cœpit bona fide. Secundò, si hæres ab intestato retineat hæreditatem & legata, posse illos, quibus testamento minus solemni relicta sunt, vti compensatione. Tertiò si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, si oblato iuramento iurare noluerit, cogi deberet in foro externo hæreditatem tradere, tracta quarta parte, quam vocant Trebellianam quæ probabiliter dicta sint. Nam contraria sententia Vasquez *in* 2. 2. *tom.* 2. *disp.* 163. *c.* 3. *n.* 19. est etiam probabilis, *p.* 5. *tr.* 5. *res.* 119. pòst medium †. Vbi se citat alibi idem docuisse, Et locus est *res.* 75. *tr.* 8. *p.* 1. vbi potius videtur in oppositum inclinare †. LEGATA relicta in testamento minus solemni tenetur hæres ab intestato soluere in conscientia. (tria corollaria.) Sed oppositum etiam probabile.

11 Circa tempus soluendi legata, hæres in conscientia tenetur illa soluere, cum primùm potest. Ita Villalobos *man. Confess. cap.* 5. *num.* 16. Sed in foro exteriori habet tempus vnius anni ex *auth. hoc amplius. C. de fideicommiss. p.* 3. *tr.* 5. *resol.* 59. & *p.* 4. *tr.* 4. *res.* 161. §. *Et tandem*. Legatum tali anno soluendum, debetur in fine, anni, ex l. *qui hoc anno. de verb. signif.* Sed legata pia debentur in principio ex *l. si ita fuerit libertas relicta ff. de manum. test. p.* 3. *tr.* 6. *resol.* 29. §. *Secundò*. Legatum tali die soluendum, solui potest ante tempus determinatum. Ita Couarruuias *in cap. tua, de test. num.* 5. *p.* 4. *tr.* 4. *res.* 140. §. *Nota quartò* †. Contrarium docuerat *p.* 3. *t.* 6. *res.* 29. §. *Primò* † Infert ex Sanchez *opusc. tom.* 2. *lib.* 4. *dub.* 12. *num.* 4. legatum quolibet anno pauperibus distribuendum ad beneplacitum hæredum, posse simul & semel distribui Hospitali v.gr. vel Monasterio, vt illo fruatur in perpetuum LEGATA in foro Ecclesiæ soluenda sunt statim. In foro fori infra annum. Soluenda certo anno, satis est quod soluantur in fine. Nisi sint pia. Legata solui possunt ante tempus. Corollariũ Sanch.

LEGATVM perpetuum, de iure videretur extingui post centenium.

petum *p.4.vbi supra.* Legatum Ecclesiæ relictum singulis annis in perpetuum. Naldus V. *vsusfructus num.*12. putat extingui post centenium, quia iura abhorrent infinitatem. Quæ opinio in iure est probabilis. Sed contraria Bonacinæ *de contr.disp.3. qu.17.punct.8.§.6.nu.2.* est

Sed contrarium seruatur in praxi.

QVID agendum, si hæreditas non sufficit, vt legata omnia simul soluantur?

Legatum ad causas pias perpetuum transit ad hæredes.

Capellanus tenetur quotidie celebrans applicare sacrificium pro anima fundatoris.

etiam probabilis, & seruatur in praxi. *p 5.tr.14.res.*84. Quando hæreditas non est ita sufficiens, vt omnibus legatariis simul satisfieri possit, docet Valerus V. *legatum, diff.2.num.* 2. in illorum solutione seruandum esse ordinem, qui seruari debet in debitis, vt scilicet prius soluantur legata magis pia, deinde minus pia, & tertiò prophana. Idem etiam docent Sanchez *sum.to.1.lib.4 cap.15.n.40.* & alij *p.3.tr.5.res.60.* & si quis legauit centum aureos pro anima sua pro celebratione Missarum in perpetuum, mortuo primo hærede transmittitur legatum in perpetuum ad alios hæredes. Decis. Rotæ 1581.20. Februarij; & Capellanus obligatus celebrare quotidie in certa Ecclesia vel Altari tenetur applicare sacrificium pro anima fundatoris. Bariol. & alij. *part.9. tr.8. resol.*58.

EXECVTIO legatorum piorum pertinet ad Episcopum priuatiuè.

12 Executio legatorum piorum spectare videtur ad Episcopum priuatiuè, ex cap. *tua, de testamen.* ibi, *Cum igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos prouidendum, vt secundum defuncti voluntatem vniuersa procedant, &c.* ex cap. item *si hæredes, eodem tit.* & ex Consilio Tridentino *seß.7. cap.15.* Accedit ratio, nam legata pia sunt extra limites iurisdictionis laicalis, & nullá causa ferri potest extrà limites suæ actiuitatis. Ita Bonacina *de contr. disp.3.qu.18 punct.1. §.10. num.1.* & alij contra Sanchez *opusc. tom.2. lib.4. cap.1. dub.54. num.4.p.4. tr.1.res.99.* Episcopus verò in tali executione non solum contra hæredes procedere potest, sed etiam contra laicos tertios possessores, quia iura indistinctè loquuntur, & alioqui facilè eius officium eluderetur, interuertendo possessionem bonorum in tertiam personam. Deinde ad consequenda legata dantur tres actiones, nimirum personalis, realis, & hypotecaria. *§. Nostra autem, inst. de legat.* ergo procedere poterit contra tertium possessorem actione reali, quæ solum requirit dominium ex parte agentis, & possessionem ex parte rei conuentæ, *l. in rem, ff. de vend. §. omnium autem. Inst. de action.* Et tandem à fortiori; quia pro consecutione legati prophani potest contra tertium possessorem Saluianum interdictum intentari. Ita Ciarlinus *contr. for. c.29.n.25.p.5.tr.1.res.24.* & *p.7.tr.6.res.31.*

Etiam contra laicũ tertium possessorem.

Et transacto anno etiam legatorum prophanorum.

13 Igitur Episcopus est iudex competens in executione legatorum piorum priuatiuè quoad laicos. Transacto autem anno, qui testamentariis à iure conceditur pro soluendis legatis, Episcopus est iudex executor vltimarum voluntatum, etiam quoad prophana. Nam adimpletio voluntatis defuncti in ipsius bonum, est commissa Episcopis ex officio, qualemcumque bonorum dispositionem fecerit. Ita Molina *de iust. tom.1.tr.2.disp.205 num.5.* & alij. Ex quibus infertur contra Bobadillam *tom.1.lib.2.cap.17. num.103.* Episcopum esse competentem in tali casu, etiam si omnia testamenti legata sint prophana. Etiamsi iudex laicus

cus non esset negligens. Etiam ad instantiam patris. *p.1.tr.2.res.99.& p.3.tr.1.res.21.* Nota hic vnum ex Valero V. *legatum, diff.1.num.1.* quod si hæres post monitionem Episcopi negligit per annum legata soluere, & voluntatem testatoris implere, potest priuari hæreditate, etiamsi est filius, dempta legitima, per *auth.hoc amplius, C.de fideicommiss.de test.* Et tunc transit ad substitutos, vel alios per ordinem. Ita ille *p.3.tr.5.res.59.*

In quo casu hæredem negligentem obedire, priuare potest.

14 Petes: Potestnè Episcopus aliquod legatum inæquale, vel melius commutare? Rspondent Naldus V. *legatum num.* 39. & alij negatiuè. Primò ex l. *legatum ff. de administ. rer. ad Ciuitat. pert.* Secundò, quia voluntas testatoris seruanda est pro lege, *l. in conditionibus primum locum, de condit. & demonstrat.* & capit. *vltima voluntas 13. quæst.2.* Tertiò ex Clement. *quia contingit, de relig. dom.* ibi, *Cum ea, quæ ad certum vsum sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (salua Sedis Apostolicæ auctoritate) conuerti, &c.* Et sic, aiunt Lara *de Anniuer. lib.1. cap.21.* & Perez *de anniuer. lib.1. cap.14.num.38.* legatum pro maritandis virginibus non pati commutationem, nisi à Summo Pontifice de plenitudine potestatis. Riccius *collect.p.3.collect.558.* & alij dicunt, Episcopum posse commutare aliquod legatum vna tantùm vice ex aliqua causa. Sed Vasquez *de test. cap.8.§.5 dub.3.num.* 104.& alij absolutè docent, Episcopum commutare posse legatum in æquale, vel melius, maximè cum consensu hæredum: & in tali casu non infringere voluntatem testatoris, sed interpretari, Ad Clementinam, *quia contingit,* respondet Peña *in l.vnica cap.de expensis ludorum.* in ea sermonem esse, cùm non adest iuxta causa, vt erat in facto, quod illam constitutionem poposcit. Neque dicas, Tridentinum *sess.22.cap.6.* in talibus permutationibus requirere iustam & necessariam causam. Nam ad hoc respondet Comitolus *lib.7. quæst.9. num.secundo.* Concilium sumere ly *&* pro *vel*, & intelligendum esse disiunctiuè, non copulatiuè. Aduerte autem, iustam causam sufficere, si se teneat ex parte rei, quòd nimirum commutatio fiat in æquale, vel melius. Nam causa iusta ex parte commutantis, nempe bonus finis, &c. non sufficit. Ità Syluester *v.legatum 4.quæst.12.par.2. tract.12.res.26.* De legato ad pias causas, vide V. *Testamentum priuilegiatum.*

AN Episcopus possit commutare aliquod legatum in aliud æquale vel melius? Quidam absolutè negant. Alij distinguunt. Alij absolutè affirmant.

LEGATVS.

1 † TRia sunt genera legatorum Summi Pontificis. Quidam dicuntur *à latere*, & sunt Cardinales, quos appellat fratres. Alij dicuntur *datiui*, qui simpliciter in legationem mittuntur Tertij dicuntur *nati*, qui prætextu suarum Ecclesiarum legatione funguntur, & hi sunt quatuor Archiepiscopi, nimirum Eboracensis, Cantuariensis, Remensis, & Pisanus. *c.1.de off.deleg.lib.6.*

LEGATVS triplex. A latere, datiuus, & natus.

IVRAMENTVM adiectum promissioni fictæ probabile est obligare.

10 Quoad obligationem iuramenti promissorij, velde probabile est, iuramentum adiectum fictæ promissioni inducere obligationem: quia hoc est de natura iuramenti promissorij. Et iurans tenetur efficere, vt iuramentum sit verum, si potest, ne adducat, vel adduxerit Deum in testem falsi. Ita Lessius *lib.* 2.*c.*42.*dub.*8.38. Sed contraria sententia Ochagauiæ *de Sacr.t.*1.*q.*6.*n.*3. est etiam satis probabilis, & ferè communis: quia iuramentum sequitur naturam actus seu promissionis, cui adnectitur; ergo si promissio ficta non obligat, nec iuramentum obligat. Adde quòd tale reuera non est iuramentum, quamuis exterius habeat similitudinem iuramenti; non enim intendit iurare, qui non intendit se obligare *p.*5.*t.*14.*ref.*33.*&* 34.

Probabile etiam non obligare.

Adiectum autem contractui inualido obligat.

11 Iuramentum metu, aut dolo adiectum contractui inualido, & à iure reprobato, obligat in conscientia: quia nec iure naturali, nec humano irritum est. Itaque qui iurauit latroni minitanti dare 100. aureos tenetur dare; quamuis hoc iuramentum & similia relaxari possint ab Episcopo, & commutari per Bullam. Ita Beccanus *in* 2.2.*q.* 89.*p.*4.*t.*4.*ref.*19. Sed contraria sententia Azorij *tom.* 1. *lib.* 11. *cap.* 7. *quæst.*3. est etiam probabilis. Vide V. *Metus*, *nu.*4.*p.*3.*t.* 4.*ref.* 278. *&* *p.* 4. *t.* 4. *ref.*19. *&* 28.

IVRAMENTVM dandi meretrici centum aureos nō obligat, nisi ad solutionem solitam.

22 Iuramentum adiectum promissioni prodigæ, obligat solum pro quantitate licita intra limites liberalitatis. Vnde iuramentum de dando meretrici ob fornicationem centum aureos, non obligat, nisi pro illa quantitate, quam viri paris conditionis cum iurante consueuerunt dare Ita Sotus *lib.*4.*q.*7.*art.*1.*ad.*2. contra Caietanum in 2.2.*q.*32.*art.*7. Adde quod multi probabiliter tenēt, promissionem factam meretrici pro actu turpi, secluso iuramento, non obligare in conscientia, etiam post actum turpem. *p.*4.*t.*4.*ref.*27.

Iuramenta itē seruandi statuta Ciuitatum, Collegiorum &c. obligant seruare eo pacto, quo seruari solent.

13 Iuramentum seruandi statuta seu capitula Ciuitatum, Collegiorum &c si sunt in vsu, qui non obseruant, sunt periuri, ex cap. *querelam. de iuretur.* Si verò aliqua vsu recepta non sunt, aut abrogata sunt per contrarium vsum, illa non obseruantes non sunt periuri. nam iurantes intelligunt illa seruare more recepto. Ità Megala *cons.* 81. *num.* 1. Qua in re materia iuramenti violati tunc est grauis pro periurio mortali, quando tanti momenti est, vt secluso iuramento statutum obligaret ad mortale ratione materiæ. Ita Sanchez *sum. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 40. *num.* 10. contra Megalam *vbi sup. n* 4. Aduertere autem, quod si aliquod ex talibus statutis reuocatum esset à facultatem habente, iuramentum illud seruandi cessaret. Ità Sanchez *vbi sup. p.* 3.*t.*6.*ref.*39.

Et si non sunt reuocata

IVRANS in materia graui inducit obligationem sub mortali, etiam si nolit, nisi leuem.

14 Iurans in materia graui, non potest se obligare ad venialem culpam; non enim limitare potest obligationem, cum Deum adducat in testimonium rei promissæ. Ita Suarrez *in* 3. *p.to.* 4. *disp.* 38.*sect.*7.*nu.*5. *p.* 3. *t.* 6. *ref.* 91 §. *Hinc.*

Ad inplendum iuramentum non

15 Ad implendum iuramentum satis est præstare promissum, absque eo quod præstetur cum intentione satisfaciendi pro iuramento.

Nam

Nam abſque hac intentione iam præſtatur quod quis præſtare iurauit. Ita Sanchez *ſum. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 18. contra Suarez *de Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 26. *num.* 8. Plus addit Leſſius *lib.* 2. *cap.* 37. *dub.* 10. *num.* 59. iuramentum ſcilicet impleri etiam,ſi res iurata præſtetur cum animo expreſſe non ſatisfaciendi iuramento,per eamdem rem. Quæ omnia applica præceptis, & votis *p.* 3. *t.* 6. *reſ.*7. *p.*9.*t.*8.*reſ.*17.ſicut habens intentionem vouendi Caſtitatem, aut iurandi illam,& ſe ad eam per votum,aut iuramentum obligandi,etiam cum intentione non adimplendi, validum eſt votum, vel iuramentum. Sanchez. *ibid. in fine.* oportet præſtare promiſſum cum intentione illud implendi. Valet votum caſtitatis ſine intentione adimplendi.

16 Iuramentum de non ludendo valet,etiam ſi iurans habeat intentionem abſtinendi à ludo modicæ quantitatis & qui alias, ſecluſo voto vel iuramento, eſſet actus virtutis eutrapeliæ. Ita Sanchez *ſum.to.*1. *lib.*3.*c.* 18. *n.* 2. 3. contra Nauarrum *man.caſ.*12.*n.*11. Admittit tamen paruitatem materiæ, iuxta ea quæ dicemus infra V. *Ludus, n.* 14.*p.*5. *t.*5.*reſ.*38. IVRAMENTVM de non ludendo in quauis modica quantitate,obligat.

17 In iuramento & voto de non bibendo vinum,materia peccati mortalis eſſet tantum vini, quantum ſufficeret pro vno potatu moderatè bibentis. Ita Sanchez *ſum.to.*1. *lib* 4.*cap.*12.*n.*21.*p.*5.*t.*5.*reſ.*37. IVRANS non bibere vinum, ſi bibat ordinariam potionem vini. peccat mortaliter. Secus ſi minus.

18 Et hæc dicta ſint ſecundum probabilem ſententiam Soti *de iuſt. lib.*8. *quæſt.*1.*art.*7.*&* *quæſt.*2. *art.*3.& aliorum contra Leſſium *lib.* 2. *c.* 42. *dub.*5. *num.* 13.& alios, quod in iuramento promiſſorio detur paruitas materiæ. Nam ſi datur in violatione voti,cur non dabitur in violatione iuramenti, quo ex S. Thoma *in* 2.2. *quæſt.* 89.*art.*8.eſt minor obligatio? Ideo Villalobos *to. tr.* 36. *diff.* 5. *num.*9. ait quod iurans per annum quotidie dicere ſemel *Aue Maria*, non peccat mortaliter, etiam ſi omittat per totum annum. Vide Eſcobar. *p.* 1.*q.*6.*§.*5.*n.*40.*p.* 4.*t.*4.*reſ.*70.*&* *p.*5. *t.*5. *reſ.* 4. At in violatione iuramenti aſſertorij non datur paruitas materiæ, quia quamuis res iurata ſit parua non tamen eſt paruum confirmare mendacium iuramento, & adducere Deum in teſtimonium falſitatis. Ita Sanctarellus *de blaſph. c.* 4. *dub.* 2. *nu.* 8. & alij *reſ.*4.*cit.* Nam in iuramentis promiſſoriis datur paruitas materiæ. Secus in aſſertorijs.

19 Iuramentum ignorantiæ non tollit præſumptionem ſcientiæ in contrarium,ſi illa adeſt. Ita Alexander *in addit.in v.tamen breuius.*& alij contra Portellium *p.*1. *caſ.*27. *n.* 3. docentem, quod iuramentum ſuper ignorantia excludit præſumptionem iuris in contrarium exiſtentem. *p.* 5.*t.*14.*reſ.*24.*à §. Dico primò.* IVRAMENTVM de ignorantia iuris non tollit præſumptionem iuris in contrarium.

20 Iuramentũ an poſſit à Principe prohiberi ne fiat vel ſi fiat,an poſſit impedire eius effectum ita,vt non obliget. Vide V. *Statutum laicale.*

21 Quando adeſt dubium de validitate iuramenti, de deliberatione, de quantitate, vel qualitate materiæ, &c. Vide V.*Voti obligatio*, quia eſt eadem, ac voti ratio & obligatio.Vnde quænam iuramenta relaxari poſſint & commutari virtute Bullæ, aut Iubilæi, inquire V. *Bulla Cruciata quoad vota* nam,quicumque habet poteſtatem relaxandi vota,relaxare poteſt iuramenta pia; quia a rctior eſt obligatio voti,quam IVRAMENTA pia,relaxari poſſunt ab eo qui poteſt relaxare vota.

iuramenti, & qui potest plus, potest minus. Et priuilegia in fauorem animarum concessa, sunt anplianda potius, quam restringenda. Ita Tanerus *in 2.disp.5.q.dub.1.n.36.* contra Nauarrum *c.27.n.275.p.3.t.res.25 §.Secundò.*

Varia de iuramento facto latroni.

22 Iuramentum latroni, vel raptori factum, est obseruandum, non solum in foro conscientiæ, verum etiam in iudiciali vterque Molina, & Episcopus spoliatus iurans non repetere, si iuramentum fuit de suis, tenetur ad iuramentum; secus si de Ecclesiasticis. Suarez oblato periculo vitæ, cum sit in tuto, potest quis facto iuramento latroni de non denuntiando, eos denuntiare, vel illi æquiuocè iurare. Card. de Lugo *part.8. tract.7.res.57*

Valida est renouatio testamenti iurati.

23 Controuersia est inter Doctores circa reuocationem testamenti iurati, tamen si reuocetur, valida est eius reuocatio. Card. de Lugo. *part. 9.tr.7.res.42.*

Non obligat.

24 Iuramentum inter Amasios ad nihilum obligat. Facundez *par.9. tr.8.res.8.*

Peccat mortaliter si non habet animum adimplendi.

25 Iurans coactus vi, vel metu si habet animum non adimplendi peccat mortaliter. Lopez *p.9. t. 8.res.56.*

Non licet iurare de ingressu in carcerem.

16 Non est licitum iurare, se velle in carcerem redire, quando agatur de periculo vitæ, maximè in iustè, nec etiam iustè cum sit de iure naturæ conseruare suam vitam. Villalobos & alij *p.9.tr. 8, res.57.*

Prorogato tempore prorogatur obligatio parendi.

27 Cum prorogatur tempus ad proferendam sententiam prorogatur, & obligatio parendi, ex vi prioris iuramenti. Suar. *p. 9. t. 8.res.7.*

Non tenentur ad iuramentum Tabelliones.

28 Tabelliones, & ministri iustitiæ, non tenentur ad iuramentum de non accipiendo plus de mercede à iudice taxata pro labore sui officij, quando progressu temporis illa merces facta iniusta. Sanchez, & alij *pari.9.tr.8.res.8.*

Promissio facta pauperibus non potest remitti.

29 Si quis alicui iuramento promisit, aliquid se daturum, potest promissarius, illam remittere. Sanchez, & alij; secus si promissio facta fuit pauperibus indeterminatè, vel filiæ nubendæ tunc ad patrem remissio iuramenti pertinet. aSnchez & alij. *p.9. tr.8. res. 13.*

L E C T O R E S.

LECTORES non comprehenduntur in Bullis, quæ imponunt pœnam priuationis officiorum, graduum, dignitatum, &c.

1 LEctores secundum Lezanam *c.10.n.35.* comprehenduntur in Bullis Pontificis, vt contra illas delinquentes lectura priuentur, quoties dicunt, contrauentores priuationem officiorum, graduum & dignitatum incurrere, qualis est Bulla Pij V. de clausura, Clem. VIII. de largitione munerum, & similes: quia talia verba sunt amplissima, & sine ratione restringerentur. Et ad quadam Bullam Sixti V. quæ contrarium declarauit respondet, illam loqui quoad illam constitutionem peculiarem, non autem de cæteris, & id colligit ex verbis ibi positis, *hac in re, de qua nunc agitur.* Sed ego teneo cum Bonacina *de clauf.p.4 n.6.* nomine officij gradus & dignitatis venire solum gradus honorificos cum superioritate cõiunctos, qualẽ habent Generales, Prouinciales, Priores, &c. *p.4.t.4.res.224*

2 Lectores

2 Lectores non omnes excusantur à ieiunio. Vide V. *Ieiunium*, *num*. 26.

3 Lectores Regulares recitando sex, aut septem Psalmos assignandos à Prælato cum septem *Pater noster*, & bis Symbolo Apostolorum, satisfaciunt oneri Horarum Canonicarum, ex priuileg. concesso Ord. Theatinorum à Clem. VII. apud Rodriq. *comp. res*. 20. *n*. 6. *p*. 3. *t*. 2. *Res*. 68. §. *Non desinam*.

Non omnes excusantur à ieiunio. Sed regulares excusãtur ab officio si recitant certas preces.

LEGATVM.

1 † LEgatum est donatio quædam in testamento à testatore relicta. Modo idem est cum fidei commisso, & quidquid est iuris in vno & idem & in alio. Circa legata aliqua dicenda sunt primo quoad formam †,

LEGATI definitio.

2 Igitur legatum sub conditione relictum vxori, si non nupserit v.g. vel si Religionem non ingrediatur, in foro exteriori acquiritur, etiamsi illa nubat, vel Religionem ingrediatur (nam dictæ conditiones reprobantur & habentur pro non appositis in *l. reprehendenda, C. de instit. & subst.* in *l. quidam, ff. de instit. condit.* in *l. turpia. de leg.* & alibi. Et idem dicendum cum Valero *v. legatum*, *diff*. 4. *num*. 1. pro foro conscientiæ, nam, hæc testatoris voluntas est contraria iuri, & ideo non est seruanda, sed regulanda secundum ius. Idque cum eodem Valero *v. Hæreditas*, *diff*. 12. *num*. 3. extendendum est etiam in eo casu, quando testator illas conditiones adhibuisset pro conseruanda familia *p*. 3. *t*. 5. *res*. 57. Quod si quis legaret alicui centum v.g. si nubat, quinquaginta verò si Religionem ingrediatur; is Religionem ingrediens, non quinquaginta, sed centum consequi debet. Ita Thorus *sum. priuil. priu*. 242. & alij contra Capiblancum *to*. 2. *frag*. 9. *c*. 6. *num*. 13. Vide Ambrosinum *p*. 2. *dec*. 30. *p*. 1. *t*. 2. *res*. 125. § *Ex quibus*, *p*. 2. *t*. 16. *res*. 50 §. *Et tandem*, & *p*. 3. *t*. 6. *res*. 29. § *Sextò si quis*. Legatum relictum puellæ sub conditione, si castè vixerit, consequitur puella, si castè viuat per decennium, licet postea in fornicationem incidat. Ita Homobonus *vol*. 2. *p*. 7 *resp*. 44. *p*. 5. *tr*. 14. *res*. 84. §. *Notandum est*. An valeat legatum relictum Religioso cum conditione, vt nihil acquiratur Monasterio, dicemus infrà.

IN legatis certe cõditiones reprobãtur, & sunt inualidę, tã in foro fori

Quam poli.

Vnde si plus legetur nubenti, quam Religionē ingredienti, hic legatum maius acquirit.

Et cõditio, si castè vixerit impletur si puella castè viuat per decennium.

3 Quando res legatur indeterminatè & genericè, intelligi debet de minori. Sed hoc fallit in legatis piis ex .. *Titia*, *ff. de auro, & arg. legat*. §. *fin*. Vnde si testator nobilis pro suo funere relinqueret culcitram, soluenda esset Ecclesiæ non de serico, sed de aureo vellere. Ita Thorus *sum priuil. priu*. 12. Et Genuensis *pract. Eccl. Tric. q*. 153. *num*. 5. docet, quòd legatum factum Ecclesiæ de florenis, intelligitur de magnis. Quod limitat Mantica *lib*. 6. *tit*. 3. *num*. 17. nisi obstaret testatoris paupertas. *p* 3. *t*. 6. *res*. 29. §. *Tertio*. Aduertit etiam Lata *de Anniu lib*. 1. *c*. 10. *num*. 97. quòd si testator iubeat maritari puellas, & non explicet numerum

LEGATVM in mensuris indeterminatis, intelligitur de minoribus Nisi sit pium.

Vide quid agendũ, quãdo legatur des incerto numero puellarum.

Vel relinquitur certus numerus Missarum, & stipendiũ postea augetur.

numerum, is determinandus erit inspecta qualitate & facultate defuncti. *p.2 t.16 res.50.in fine.§. Nota etiam.* Si vero relinquat v.g. 100. aureos pro 100. Missis, & postea augeatur stipendium, tenentur hæredes eleemosynam supplere, vt 100. omnino Missæ celebrentur, si hæreditas suppetat, quia talis præsumitur intentio testatoris. Ità Riccius *p.3. res.364.nu.3. p.2 t.14.res.17.*

LICITVM est legatum annuũ relictũ Fratribus Minoribus pro fabrica templi apparatu Ecclesiæ & sacristiæ.

An etiam pro emendis libris?

4 † SECVNDO videndum quibus legari licet. Et † licitum est legatum perpetuum relictum Fratribus Minoribus pro fabrica Templi, vel Sacelli, aut pro vestimentis & ornamentis Ecclesiæ & Sacristiæ. Quia Clement. *Exiui de verb.signif.in.6.* & Regula D. Francisci non prohibent legata pro illorum Ecclesiis, sed pro eorum victu. Ita Homobonus *p.2.tr.9. c 11. q. 33.* contra Glemonensem *de leg. p.4 §.6. num.19.* Et Sanchez *sum.to.2.lib.7.c.26.n.46.* contra Quesadam *diuers.qq. iuris 22. num. 23.* licitum esse ait legatum annum dictis Fratribus relictum pro studio, & emendis libris. *p.3 t.2.res.33.§ Notandum.* Deinde probabile est, quod ait Sanchez *sum.to.2.lib.7.cap.26.num.47.* non esse licitum legatum annuum perpetuum relictum Fratribus pro infirmaria. Sed oppositum quoque est probabile, & tenet Portellius *v.legatum,n.7.Ibid.* initio. Licitum tamen est legatum temporaneum dictis Fratribus relictum, si spatium decem annorum non attingat: nam tempus infrà decennium est modicum. Ità Layman *lib.3. sect.5. tr.5. cap. 10. num.4. Ibid.§. Nota secundò.* Ad vitam verò alicuius Fratris, præsertim iuuenis, & bonæ valetudinis, videtur negare Layman *ibid.* quia vita hominis communiter maior æstimari solet, quàm decennium. Sed ego cum Sanchez *sum.tom.2. lib.7. cap.26. num.40.* puto esse licitum *Ibid. § Sed difficultas.* Potest etiam testator legare Fratribus Minoribus in hac forma: *Instituo mihi hæredem animam meam ita, quòd testamentarij teneantur bona relicta vendere, & pecuniam in emendo panem, vinum, oleum, pisces & alia necessaria in eleemosynam Fratribus Minoribus huius Ciuitatis insumere,* Et in hoc casus testamentarij ad talem eleemosynam soluendam cogi possunt ad instantiam cuiusuis ex populo. Ita Villalobos *tom.2. tr. 30.diff.12.num.8. Ibid §. Nota tertio.* Legatum factum Religioso particulari cum conditione, vt illud habeat independenter à voluntate sui Prælati, est inualidum; quia omnino aduersatur voto paupertatis. Ita Homobonus *p.2.tr 9.c.8 q.21.p.3 t.2.res.34.* Idem dic, si apponatur conditio, vt in quoscumque vsus, etiam de licentia Superioris, expendat: nam talem licentiam Prælatus, vtpote contra votum, dare non potest. Si verò dicatur, ad vsus licitos, licitum est etiam, si accedat clausula, vt nihil iuris acquiratur Monasterio. Vide V. *Paupertas.*

Et pro infirmaria?

Pro victu autẽ illorum licitum est, si decennium non attingat.

Vel si relictum sit ad vitam alicuius Fratris.

Et, vt tollatur scrupuli, eorum deuoti possunt illis legare in certa forma, quæ semper est valida.

Et quamuis legatũ relictũ particulari Religioso vt illud acquirat independenter à Prælato sit inualidum.

Est tamen validum si legetur acquirẽdũ, & in vsus licitos cõuertendo de licentia Prælati.

LEGATVM relictum Orphani acquiritur à carentibus patre, quamuis matrem habeât

5 † TERTIO sequitur dicendum, quibus personis soluenda sint legata, quando de mente testatoris est dubium †. Primò igitur, quamuis orphanus dicatur qui vtroque orbatus est parente, vt notant DD. communiter in *l.orphanotrophos, C.de Episcop.& Cler.* tamen legatum

relictum

relictum pro maritandis orphanis, acquiritur à puella matrem hab ente, si patris præsidio destituitur; quia mulieres non habent prudentiam pro gubernatione filiorum, vel etiam sui ipsus. Ita Sanchez. *opusc.tom.2.l 4.cap.1.dub.63.num.4.* Qui rectè probat Castrum *apud ipsum* idem docentem de ea, quæ caret tantum matre. *p. 4. t.4. resol.164.* Cœterum, quamuis Sanchez *dub.13. num.* 2. neget, tale legatum distribui posse puellis habentibus parentes pauperes & inutiles; quia in dispositionibus testamentorum verba propriè sumenda sunt: contraria tamen opinio non est improbabilis & eam docet Nouarius *de elect. fori sect. 2. q. 7. num.3. in editione nouissima. p. 2. t. 16. res.50. §. Sed circa,* in medio, *& p.4.t.4.res.* 140. Potest etiam distribui puellis expositis, quæ etsi parentes habeant, eos demonstrare non possunt. Ita Lara *de Anniu.lib.1.cap.21.* Sed si concurrerent verè orbatæ præferendæ forent. *p.2.t.16. rer. 50. §. Sed circa,* post medium.

Non autē à carentibus tantū matre

Probabile tamen est, distribui posse puellis habentibus parentes pauperes.

Et puellis expositis

6 Secundò, legatum relictum pro maritanda puella, si non exprimitur, quod debeat esse virgo secundùm Laram, *ibid.* conferri potest viduæ. *res.50. cit.& p.3.t.6. res.29. §. Quartò.* Imò quando nulla est virgo nubilis, verum id puto cum Sanchez *de matrim tom. 2. lib.7. disp.9. num.* 56. & 57. etiam si relictum sit virginibus & hoc ex testatoris voluntate præsumpta, ne tam pium opus differatur. *p. 2. t. 16. res.50. §. Aduerte & p.4. t. 4. res. 140. §. Notandum.* idem etiam dic de vidua, quæ primum matrimonium non consummauit. Ita Naldus V. *Legatum num.* 42. Potest etiam legatum pro maritandis puellis dari puellæ iam nuptæ sine, vel cum parua dote. Secus si sit pro dotandis. Quod tamen dari potest puellæ habenti aliquam dotem, sed infra suam conditionem. Nouarius *quæst. 125. p.2. t. 16. res.50. §. Nota etiam,* circa medium, & *p. 3.t.6. res. 29. §. Septimò.* Rursus legatum pro maritandis virginibus retineri potest in conscientia à puella corrupta, quæ nupsit vt virgo. Nisi aliter constet de voluntate testatoris. *res 50. cit. §. Nota etiam.* † Decisum id fuit Bononiæ *ann.*1635. & tenet nouissimè Trullench *in deca.tom.2. lib.7. c.18. dub. 12. num.* 15 † Quando determinatur puella maritanda, & dos illi legatur pro anima si illa, moriatur innupta, ait Genuensis *pr. Eccles. Tric.* 13. *q.* 386. *num.*1. legatum non extingui, sed conferri debere alteri puellæ pauperi. Sed quid, si legatum relinquatur pro dote primogenitæ, & hæc moriatur innupta? Imola *con.*103. dandum esse inquit secundo genitæ. Romanus id negat a. Sed benè ait Mantica *lib.8.tit.70.n.*10. colligendum hoc esse ex coniecturis. Notat etiam Genuensis *pract. Eccl. Tric.*13.*q.* 386. quòd legatum pro dotāda paupere, dari potest ei, quæ viuit ex suo labore. *p.2.t.16 res.* 50. in fine. § *Nota etiam,* & in fine item §. *aduerte etiam.* Quando legatum relinquitur naturalibus alicuius Ciuitatis, dari potest iis, quæ quamuis naturales non sint, in ea tamen decennio habitarunt, dummodo non constet de animo mutandi domicilium.

LEGATVM pro maritanda puella, conferri potest viduæ.

Sicut etiam si relictum sit pro maritāda virgine & nulla sit virgo nubilis

Aut vidua prius matrimonium non consummauerit.

QVANDO legatū relinquitur pro maritandis dari potest iā nuptis sine vel cum parua dote.

QVID si legatum pium relictum sit certæ puellæ, & hæc moriatur innupta? Et similia?

AN legatum pro dotanda paupere dari possit ei, quæ viuit ex suo labore

Et legatum relictū naturalib. certę Ciuitatis dari possit incolis post decennium.

Ita Sanchez *opusc.tom.2.l.4.c.2.dub.19. num.1.p.4.t.4. res.*140.§. *Nota quintò.*

LEGATVM relictum pro puellarū matrimonio debetur etiam Religionē ingredientibus. Siue relictum sit certæ puellæ.

Siue maritandis. genere.

7 Et tandem legatum relictum certæ puellæ pro ea maritanda, dari ei debet, si Religionem ingreditur. Ita Lara *lib. 1. capell. c.21. num.26.* Qui non idem docet in casu, quo legatum relinquitur incertis puellis maritandis. Et disparitatem assignat; quia in priori casu legatum non potest in specifica forma impleri, si alij fœminæ nupturæ tribuatur, & sic ius præsumit, testatorem voluisse eidem puellæ legatum dari si Religionem ingrediatur, dum de contraria eius voluntate non constat. In secundo autem casu potest impleri; cum testator non habuit specialem affectionem ad eam, quæ Religionem ingreditur. Sed contrarium tenendum est cum Ochagauia *de Sacr. tract. 1. de matr. q.15.n. 17.*& Pontio *de matr.lib.3.c.7.n.11.* qui suo tempore communem fuisse asserit hanc sententiam inter Doctores Salmáticenses. Et probatur ex *auth.de Sanctiss. Episc.collat.9.§. Sed ex hac præsenti* quod, quámuis loquatur de legatis certis, tamen quia in fauorem Religionis id disponit extendi etiam debet ad incerta ob paritatem rationis. Nam in iure naturali neutrum legatum subsisteret; cum omni legato conditionali commune sit non subsistere, non subsistente conditione. Voluntas autem testatoris bene præsumitur non exclusisse statum Religionis, etiam in secundo casu, dum contrarium non constat *p.5. t.13. res. 35.* † In sententiam Laræ inclinauerat in *p.2.tr. 16. res.50.§. Sed circa, vers. Secundo* †.

Et relictū pro manachatu dari potest monachis domesticis, vulgò Bizochis.

LEGATVM relictum propinquo pauperi debetur pauperiori.

8 Tertiò, legatum relictum pro monachatu, dari potest mulieribus vitam cœlibem in propria domo vouentibus, vulgo dictis *Bizoche, ex authen. de Sactiss.* supra cit. Ita nouissimè Nouarius *de elect. fori sect.1. quæst. 76. num.16.* contra Castillum *lib. 1. decis. 88. num.2. p.1. t.2.res. 85.§. Ex his, & p.3. Add. secund. res.28.* Quartò legatum relictum propinquo pauperi, debetur pauperiori: Est tamen etiam pauper puella, vt supra diximus, quæ suis laboribus potest sibi victum conciliare. Ita Thorus *summ.priuileg.priu.269.p.3.tr.6.resol. 29. §. Quinto* probabile est, legatum relictum absolutè pauperibus, dari posse pauperibus extrà patriam. Ità Homobonus *volu.2. p.5. resp.29. par. 4. tr. 4. resolut.* 140. §. *Nota sextò.* Quintò, legatum relictum pro liberatione incarceratorum applicari potest, impediendo nè quis in carcerem detrudatur, nullo alio suppetente subsidio. Ita Sanchez *opusc. tom. 2. libro quarto capit. 2. dub. 9. num. 2. part. 4. tract. 4. resolut.* 140. §. *Nota tertiò.* Sextò, legatum pro fabrica Ecclesiæ relictum, expendi potest pro ornamentis, & aliis diuino cultui necessariis. Ita Couarruuias *in cap.fin. de test.n.4* contra Abbatem *ibid.n. 2um.p.4.t.4.res.*140.§ *Nota secundò.*

Pro liberandis captiuis, applicari potest, vt quis in carcerem non detrudatur.

Et relictū pro fabrica Ecclesiæ, applicari potest ornamentis, & aliis necessariis.

IN dubio, an legatum debeatur huic vel illi, in foro externo non debetur

9 † QVARTO dicendum venit de obligatione testamentariorum, & modo soluendi legata †. Igitur legata incerta ex alique extrinseco accidente, quia v.g. reperiuntur duo eiusdem nominis, & paris amicitiæ erga testatoré, vel quocumque modo contingat incertitudo personæ,

:næ, in foro exteriori non debentur l. *in tempus*. §. 1. *ff. de hæred. instit.* & aliis. Idque verum est, etiamsi vnus illorum iuri suo renunciet, vel inter se pacifcantur, vt diuidantur. At in foro conscientiæ tenentur testamentarij legatum inter illos diuidere, si illi consentiant. Ita Molina *disp.* 197. Ratio est, quia ex doctrina Caietani in 2. 2. *qu.* 62. *art.* 5. *ad* 3. & aliorum, debitor certus de debito & dubius an debeat Petro, vel Ioanni, tenetur soluere vtrique dimidium. Nota hic cum Afflicto *decis.* 244. quòd legatum relictum Ecclesiæ v.g. D. Mariæ, si plures eiusdem nominis in eadem Ciuitate reperiantur, & inter illas sit Parochialis, debetur huic. alioquin maiori, vel pauperiori. Et si omnes sint æquales, dandum est Episcopo, qui illud pro suo arbitratu distribuat. Etsi nulla est in oppido Ecclesia talis nominis, debetur Ecclesiæ Cathedrali illius diœcesis. *p.* 3. *tr.* 5. *ref.* 58.

Sed in conscientia diuidendum est inter illos.

Quid si extent in eodem loco plures Ecclesiæ eiusdem nominis. Vel nulla?

10 Legata relicta in testamento minus solemni hæres ab intestato tenetur in conscientia soluere. nam cessante fine legis, etiam, in particulari, cessat lex. lex verò exigens solemnitates in testamentis, condita fuit ad vitandas fraudes, quæ si proinde non adsint, non est cur testamentum minus solemne in conscientia non teneat. Ita Comitolus *lib.* 7. *q.* 8. Ex quibus infert cum Becano *p.* 2. *tom.* 3. *cap.* 7. *quæst.* 3. *concl.* 1. primò, quòd si hæres ab intestato sit dubius, an testator hæredem alium nominasset, tenetur cum illo pro qualitate dubij componere; quia par est in dubio vtriusque conditio, & neuter illorum possidere cœpit bona fide. Secundò, si hæres ab intestato retineat hæreditatem & legata, posse illos, quibus testamento minus solemni relicta sunt, vti compensatione. Tertiò si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, si oblato iuramento iurare noluerit, cogi deberet in foro externo hæreditatem tradere, tracta quarta parte, quam vocant Trebellianam quæ probabiliter dicta sint. Nam contraria sententia Vasquez *in* 2. 2. *tom.* 2. *disp.* 163. *c.* 3. *n.* 19. est etiam probabilis, *p.* 5. *tr.* 5. *ref.* 119. post medium †. Vbi se citat alibi idem docuisse, Et locus est *ref.* 75. *tr.* 8. *p.* 1. vbi potius videtur in oppositum inclinare †.

LEGATA relicta in testamento minus solemni tenetur hæres ab intestato soluere in conscientia. (tria corollaria.)

Sed oppositum etiam probabile.

11 Circa tempus soluendi legata, hæres in conscientia tenetur illa soluere, cum primùm potest. Ita Villalobos *man. Confess. cap.* 5. *num.* 16. Sed in foro exteriori habet tempus vnius anni ex *auth. hoc amplius. C. de fideicommiss. p.* 3. *tr.* 5. *resol.* 59. & *p.* 4. *tr.* 4. *ref.* 161. §. *Et tandem.* Legatum tali anno soluendum, debetur in fine, anni, ex l. *qui hoc anno. de verb. signif.* Sed legata pia debentur in principio ex *l. si ita fuerit libertas relicta ff. de manum. test. p.* 3. *tr.* 6. *resol.* 29. §. *Secundò.* Legatum tali die soluendum, solui potest ante tempus determinatum. Ita Couarruuias *in cap. tua, de test. num.* 5. *p.* 4. *tr.* 4. *ref.* 140. §. *Nota quartò* †. Contrarium docuerat *p.* 3. *t.* 6. *ref.* 29. §. *Primò* † Infert ex Sanchez *opusc. tom.* 2. *lib.* 4. *dub.* 12. *num.* 4. legatum quolibet anno pauperibus distribuendum ad beneplacitum hæredum, posse simul & semel distribui Hospitali v. gr. vel Monasterio, vt illo fruatur in perpe-

LEGATA in foro Ecclesiæ soluenda sunt statim.

In foro fori infra annum.

Soluenda certo anno, satis est quod soluantur in fine.

Nisi sint pia.

Legata solui possunt ante tempus.

Corollariū Sanch.

LEGATVM perpetuum, de iure videretur extingui post centennium.

Sed contrarium seruatur in praxi.

QVID agendum, si hæreditas non sufficit, vt legata omnia simul soluantur?

Legatum ad causas pias perpetuum transit ad hæredes.

Capellanus tenetur quotidie celebrans applicare sacrificium pro anima fundatoris.

petum *p.4.vbi supra.* Legatum Ecclesiæ relictum singulis annis in perpetuum. Naldus V. *vsusfructus num.12.* putat extingui post centennium, quia iura abhorrent infinitatem. Quæ opinio in iure est probabilis. Sed contraria Bonacinæ *de contr. disp.3. qu.17. punct.8.§.6.nu.2.* est etiam probabilis, & seruatur in praxi. *p.5.tr.14.ref.84.* Quando hæreditas non est ita sufficiens, vt omnibus legatariis simul satisfieri possit, docet Valerus V. *legatum, diff.2.num.2.* in illorum solutione seruandum esse ordinem, qui seruari debet in debitis, vt scilicet prius soluantur legata magis pia, deinde minus pia, & tertiò prophana. Idem etiam docent Sanchez *sum.to.1.lib.4 cap.15.n.40.* & alij *p.3.tr.5.ref.60.* & si quis legauit centum aureos pro anima sua pro celebratione Missarum in perpetuum, mortuo primo hærede transmittitur legatum in perpetuum ad alios hæredes. Decis. Rotæ 1581.20. Februarij; & Capellanus obligatus celebrare quotidie in certa Ecclesia vel Altari tenetur applicare sacrificium pro anima fundatoris. Bariol. & alij. *part.9. tr.8. resol.58.*

EXECVTIO legatorum piorum pertinet ad Episcopum priuatiuè.

12 Executio legatorum piorum spectare videtur ad Episcopum priuatiuè, ex cap. *tua, de testamen.* ibi, *Cum igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos prouidendum, vt secundum defuncti voluntatem vniuersa procedant, &c.* ex cap. item *si hæredes, eodem tit.* & ex Consilio Tridentino *sess.7. cap.15.* Accedit ratio, nam legata pia sunt extra limites iurisdictionis laicalis, & nulla causa ferri potest extrà limites suæ actiuitatis. Ita Bonacina *de contr. disp.3.qu.18 punct.1. §.10. num.1.* & alij contra Sanchez *opusc. tom.2. lib.4. cap.1. dub.54. num.4. p.4. tr.1. ref.99.* Episcopus verò in tali executione non solum contra hæredes procedere potest, sed etiam contra laicos tertios possessores, quia iura indistinctè loquuntur, & alioqui facilè eius officium eluderetur, interuertendo possessionem bonorum in tertiam personam. Deinde ad consequenda legata dantur tres actiones, nimirum personalis, realis, & hypotecaria. §. *Nostra autem, inst. de legat.* ergo procedere poterit contra tertium possessorem actione reali, quæ solum requirit dominium ex parte agentis, & possessionem ex parte rei conuentæ, l. *in rem, ff. de vend. §. omnium autem. Inst. de action.* Et tandem à fortiori; quia pro consecutione legati prophani potest contra tertium possessorem Saluianum interdictum intentari. Ita Ciarlinus *contr. for. c.29.n.25 p.5.tr.1.ref.24.& p.7.tr.6.ref.31.*

Etiam contra laicũ tertium possessorem.

Et transacto anno etiam legatorum prophanorum.

13 Igitur Episcopus est iudex competens in executione legatorum piorum priuatiuè quoad laicos. Transacto autem anno, qui testamentariis à iure conceditur pro soluendis legatis, Episcopus est iudex executor vltimarum voluntatum, etiam quoad prophana. Nam adimpletio voluntatis defuncti in ipsius bonum, est commissa Episcopis ex officio, qualemcumque bonorum dispositionem fecerit. Ita Molina *de iust. tom.1.tr.2.disp.205.num.5.* & alij. Ex quibus infertur contra Bobadillam *tom.1.lib.2.cap.17. num.103.* Episcopum esse competentem in tali casu, etiam si omnia testamenti legata sint prophana. Etiamsi iudex laicus,

cus non esset negligens. Etiam ad instantiam patris. *p.1.tr.1.res.99.& p.3.tr.1.res.21.* Nota hic vnum ex Valero V. *legatum, diff.1.num.1.* quod si hæres post monitionem Episcopi negligit per annum legata soluere, & voluntatem testatoris implere, potest priuari hæreditate, etiamsi est filius, dempta legitima, per *auth.hoc amplius, C.de fideicommiss.de test.* Et tunc transit ad substitutos, vel alios per ordinem. Ita ille *p.3.tr.5.res.59.*

In quo casu hæredem negligentem obedire, priuare potest.

14 Petes: Poteſtnè Episcopus aliquod legatum inæquale, vel melius commutare? Rspondent Naldus V. *legatum num.* 39. & alij negatiuè. Primò ex l. *legatum ff. de administ. rer. ad Ciuitat. pert.* Secundò, quia voluntas testatoris seruanda est pro lege, *l. in conditionibus primum locum, de condit. & demonstrat.* & capit. *vltima voluntas* 13. *quæst.*2. Tertiò ex Clement. *quia contingit, de relig. dom.* ibi, *Cum ea, quæ ad certum vsum sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (salua Sedis Apostolicæ auctoritate) conuerti, &c.* Et sic, aiunt Lata *de Anniuer. lib.1.cap.21.* & Perez *de anniuer. lib.1. cap.14.num.38.* legatum pro maritandis virginibus non pati commutationem, nisi à Summo Pontifice de plenitudine potestatis. Riccius *collect.p.3.collect.558.* & alij dicunt, Episcopum posse commutare aliquod legatum vna tantùm vice ex aliqua causa. Sed Vasquez *de test. cap.8.§.5 dub.3.num.104.*& alij absolutè docent, Episcopum commutare posse legatum in æquale, vel melius, maximè cum consensu hæredum: & in tali casu non infringere voluntatem testatoris, sed interpretari, Ad Clementinam, *quia contingit*, respondet Peña *in l.vnica cap.de expensis ludorum.* in ea sermonem esse, cùm non adest iuxta causa, vt erat in facto, quod illam constitutionem poposcit. Neque dicas, Tridentinum *sess.22.cap.6.* in talibus permutationibus requirere iustam & necessariam causam. Nam ad hoc respondet Comitolus *lib.7. quæst.9. num.secundo.* Concilium sumere ly *&* pro *vel*, & intelligendum esse disiunctiuè, non copulatiuè. Aduerte autem, iustam causam sufficere, si se teneat ex parte rei, quòd nimirum commutatio fiat in æquale, vel melius. Nam causa iusta ex parte commutantis, nempe bonus finis, &c. non sufficit. Ità Syluester *v.legatum 4.quæst.12.par.2. tract.12.res.26.* De legato ad pias causas, vide V. *Testamentum priuilegiatum.*

AN Episcopus possit commutare aliquod legatum in aliud æquale vel melius?

Quidam absolutè negant.

Alij distinguunt.

Alij absolutè affirmant.

LEGATVS.

1 † TRia sunt genera legatorum Summi Pontificis. Quidam dicuntur *à latere*, & sunt Cardinales, quos appellat fratres. Alij dicuntur *datiui*, qui simpliciter in legationem mittuntur Tertij dicuntur *nati*, qui prætextu suarum Ecclesiarum legatione funguntur, & hi sunt quatuor Archiepiscopi, nimirum Eboracensis, Cantuariensis, Remensis, & Pisanus. *c.1.de off.deleg.lib.6.*

LEGATVS triplex. A latere, datiuus, & natus.

Et primus habet iurisdictionem in Regulares & alios exemptos, non autem vltimus.

2 Legati à latere possunt suam iurisdictionem exercere in Regulares & alios exemptos, non autem nati. Ità Abbas *in c. 1. de off. leg. in v. vniuersos*, ex c. *si Abbatem elect. in 6. & c. 1. de verb. signif. p. 1. tr. 2. res.* 7. An legatus Papæ habeat iurisdictionem in Inquisitores, vide V. *Inquisitorum, num. 38.*

LEX QVID, ET QVOTVPLEX.

LEX quid?

1 † LEx describi potest, rationis ordinatio, homini, quid agendum, quidve non agendum sit, ostendens, in commune bonum instituta.

LEX alia diuina, alia humana.

2. Est duplicis generis. Alia enim est diuina, alia humana. Illa est, quæ immediatè à Deo instituta est: hæc, quæ ab hominibus.

Et diuina alia naturalis, alia positiua.

3. Rursus lex diuina alia est naturalis, alia positiua. Illa est, quæ rationi humanæ insculpta est, & à ratione dictatur, quia sunt Præcepta Decalogi. Hæc quæ non nisi per reuelationem innotescit, cuiusmodi in lege Euangelica sunt præcepta Sacramentorum, & fidei.

Humana alia canonica, alia ciuilis.

4. Humana autem lex vel Ecclesiastica seu Canonica, vel sæcularis, seu ciuilis. Illa est, quæ à Papa, Concilio, Episcopo, vel alio Prælato Ecclesiastico procedit. Hæc, quæ ab Imperatore, Rege, Republica, &c.

LEX QVOS OBLIGET.

LEX non obligat nisi subditos.

5 NOn omnis lex obligat ad obseruantiam illius, nisi aliquas habeat conditiones.

Nam legislator non tenetur seruare suas leges, nisi directiuè, & obligatione probabiliter solùm veniali.

6 Prima conditio est, vt lata sit à legislatore potestatem habente ex cuius conditionis defectu † Legislator non tenetur seruare suas leges, quia non habet potestatem in seipsum. Intellige de obligatione coërcitiua: nam ad eas, quæ ex æquo obligant omnes, vt sunt, quæ taxant pretia rerum, &c. tenetur vi directiua, eo quia lex naturalis præcipit, caput cum suis membris conformari. Ità Granado in 1. 2. *contr. 7. tr. 3. par. 2. disp. 17. sect. 3. num. 24.* Qui putat, legislatorem dictas leges frangentem peccare mortaliter. Sed ego contrariam sententiam Filliucij probabilem existimo. nam omnis obligatio ex legislatoris voluntate dependet, qui non præsumitur voluisse sibi tantùm onus imponere. Ex quo infero, non peccare mortaliter Papam, qui in Paschate non communicaret, aut contractum faceret iure tantùm humano simoniacum, secluso scandalo. At peccaret mortaliter Princeps, qui frumentum v. gr supra pragmaticam venderet. nam tale pretium esset iniustum, vtpotè maius eo, quod communis æstimatio in pragmatica declarat. Ità Lorca in 1. 2. *tom. 2. de leg. disp. 26. memb. 3.* Tenetur etiam Rex stare contractibus initis cum suis subditis, sicut stare tenentur illi; nam contractus debet esse æqualis, & Princeps potest se obligare subiectis. Ità Villalobos *tom. 1. tr. 2. dub. 30. n. 6. p. 1. tr. 10. res. 10.*

7. Secundò

7 Secundò ob eandem rationem omnis lex Principis laicis diſponens de cauſis Eccleſiaſticis, vel aliquo modo tangens Eccleſiam, vel Eccleſiaſticos, eſt inualida, vt dicemus V. *Statutum laicale*. Et Clerici legibus ciuilibus, etiam non pugnantibus cum iure Canonico, aut cum eorum ſtatu, tenentur ſolum directiuè, vt ſe conforment cum aliis membris eiuſdem Reipublicæ. Ita Layman *tract*.4. *cap*.13. *num.6.* contra Lorcam in 1. 2. *tom.2. de leg. diſp*.25.*membr*.4. *p*.1.*tr*.2. *reſ*.72. *& tr*.10.*reſ*.12. *& p*.7. *tr*. 1. *reſol*.17. Ex quo infert Bonacina *de leg. diſp*. 1. *quaſt*.1.*punct*.6. *num*.53. quod Clericus dictis legibus contraueniens, ſecluſo ſcandalo, non peccat mortaliter. *reſ*.12.*cit*.§.*Non reticebo*. Similiter nec Clerici tenentur legibus ciuilibus.

8 Tertiò Regulares non ligantur ſtatutis Epiſcoporum, præter aliqua in iure expreſſa, quæ videbis apud Malderum in 1.2.*quaſt*.96.*a*.5. quia ſcilicet ſunt exempti ab illorum iuriſdictione. Solùm ergo tenentur ex decentia, & ad vitandum ſcandalum, quo ceſſante, non peccabunt violantes. Ità Granado in 1.2.*contr*.7.*tract*.3.*par*.1. *diſp*.6.*ſect*.3. *num*.18. contra Vaſquez *in* 1.2. *tom*.2. *diſp*.167. *c*.4. *num*.32. Et ideo docuit Flamas *par*.3.*cap*.5.§.28. Regulares non teneri ſeruare ieiunia ab Epiſcopis indicta. *p*.1.*tr*.10. *reſol*.11. Vtrum verò Alumni, qui viuunt in Collegiis Societatis Ieſu, vel aliorum Regularium exemptorum, ſubdantur caſibus Epiſcopalibus? quos prorſus dicendum, quoad confeſſiones, & cenſuras, & caſus reſeruatos, per omnia ſubiectos eſſe Epiſcopo in cuiuſuis Diœceſi habitent. Nec valet eſſe continuos commenſales Regularium, quod afferebat Bordonus *in concil.Regul.reſ*.38. *q*.5.*num*.10. ſuſtinens contrariam ſententiam, nam ex ſuis viuunt expenſis.*p*.7.*tr*.12.*reſ*.14. Neq Regulares ſtatutis Epiſcoporum, præter pauca in iure expreſſa.

9 Quartò, legibus & ſtatutis vnius loci non tenentur peregrini ibi manentes non pro maiori, anni parte: quia hi non ſunt pars illius communitatis, quæ eſt ſubdita illi legiſlatori. Vide V.*Peregrinus*, *à n*.1. Nec peregrinis ſtatutis locorum in quibus reperiuntur.

10 Quintò ſubditi & incolæ loci, in quo eſt ſtatutum, non tenentur illud ſeruare extra territorium. Et ſic ieiunia & feſta Panormi non tenetur ſeruare Panormitanus, qui reperitur Montis Regalis, etiamſi ex induſtria illò ſe contuliſſet, vt vitaret ieiunium Neque enim hæ eſt propria fraus; ſed quædam fuga præcepti, quæ non eſt contr præceptum. Ita Sanchez *ſumm.tom*.1. *lib*.1. *c*.12.*num*.35. & alij contra Syluestrum *v.Ieiunium qu*.2. *diſt*.12. Infert ex hoc Fagundez *tr*.1.*lib*.1. *cap*.7.*nu*.13. quòd ſi in loco feſtiuitatis adſit aliqua domus exempta à iuriſdictione Epiſcopali, poſſet quis in ea feſtum non ſeruare, ſicut etiam ieiunia epiſcopalia non implere, &c. quia locus exemptus habetur pro extraneo. Eadem ratione docuit Auila *de cenſ.par*.2.*c*.3.*dub*.5. excommunicationem Epiſcopi pro tota diœceſi non ligaret eos ſubditos, qui in loco exempto commorantur. *p*.1.*tr*.9.*reſ*.18. *& tr*.10.*reſ*.14. Inter loca exempta Bonacina *de cenſ. diſp*.1.*q*.1.*punct*.15.*n*.8. enumerat Monaſteria Regularium, contra Suarez *diſp*.5.*ſect*.4.*n*.6.*p*.3.*tr*.5.*reſ*.74. §.*Dico*. in fine. Aut ſtatutis patriæ?

Tenentur verò statutis, quæ simul seruantur in patria & in loco diuersorij.

11 Sed petes primò. Quid si ieiunium seruatur in Oppido, & in loco, in quo peregrinus quis reperitur, vtrobique ex ordinatione episcopali? Respondet Fagundez *vbi sup.* teneri illud seruare, sed contrarium putat etiam probabile; quia non est subditus Episcopo illius loci, & ad leges patriæ non tenentur absentes. Et ita docet absolutè Sancius *disp.* 34.*n.* 31. Sed hoc non placet: quia tales nulla ratione excusantur. *p.* 1.*tr.* 9.*ref.* 18.*&* *tr.* 10.*ref.* 13. in fine, *&* 14.

Probabile autem est, neque vagos teneri ad leges locorum, ad quæ diuertunt.

12 Petes secundò: Quid dicendum de vagis, qui nullas habent certas sedes? Respondeo cum Suarez *de Relig. tomo* 1. *lib.* 2.*cap.* 14. *num.* 20. & Doctoribus communiter, tales teneri ad leges locorum, in quibus reperiuntur: nam in illis domicilium acquirunt. Et alioqui exempti essent ab omnibus legibus & statutis locorum, quod est absurdum. Sed Sayrus *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 8. & Lessius *lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 49. contrariam sententiam vt probabilem admittunt ex paritate peregrinorum: nam est par ratio. Nec absurdum esse, quod vagi, qui nullas habent certas sedes, nullas habeant certas leges. Reuera hæc opinio est probabilis. *part.* 1. *tract.* 9. *ref.* 2. §. *Notandum verò*, *&* *tr.* 10. *ref.* 16.

HINC etiam lex pœnalis non ligat delinquentes extrà territorium.

13 Aduerte hic, quòd lex pœnalis non ligat delinquentes extrà territorium. Ita omnes DD. Vide V. *Censura*, *n.* 7. *&* 12. Vnde subditus extra territorium nec citari potest à proprio iudice, vt dictum est V. *Episcopi*, *num.* 50.

Decretum Gratiani non habet vim legis.

14 Sextò Molfesius *tom.* 1. *tract.* 9. *cap.* 5. *n.* 73. putat, Decretum Gratiani habere vim legis, quia Gelasius Papa illud approbauit, sicut etiam Eugenius. Et nouissimè Gregorius XIII. mandauit corrigi adinstar originalis, & excudi. Adde, quòd consuetudo habet vim legis, & dat auctoritatem. Et tandem ex communi iuristarum axiomate, *In vtroque iure satis est, allegare titulum, & probare possessionem.* Nam huius Decreti allegantur tituli, & adest possessio antiquissima ab anno 1009. quo illud Gratianus compilauit. Sed ipse existimo, nec testimonia Patrum in Decreto inserta habere vim legis, si aliàs ab aliquo Pontifice canonizata non sint, vel inter Decretales inueniantur: nec decreta Couinciliorum Prouincialium obligare vltra Prouinciam. Nam Gratianus collector non potuit eis dare maiorem auctoritatem, quàm aliàs habebant, cum fuerit homo priuatus. Vnde patet, minorem auctoritatem habere id, quod ipse addit de suo, & si aliqua Pontificum dicta parum fideliter ab ipso citari constaret, aut essent dubiæ auctoritatis, non esset obligatio illis parendi. Ita Villalobos *to.* 1. *tr.* 2. *diff.* 7. *n.* 3. & alij. Ad argumenta Molfesij respondetur, nec vllum Pontificem illud corpus approbasse, nec esse in contrarium consuetudinem. Vide Salas *de leg. tr.* 14. *disp. sect.* 13. qui nostram sententiam cum communi Theologorum docet, & ad contraria argumenta respondet. *par.* 3. *tr.* 6. *ref.* 26. *&* *p.* 5. *tr.* 14 *ref.* 68.

Et ius ciuile non obligat in Hispania & aliis Regnis non subiectis Imperatoris.

15 Denique, ex defectu potestatis ius ciuile non obligat in Hispania, & in aliis Regnis extrà ditionem Imperatoris, in quibus statutum non

non sit à propriis Principibus, vt seruetur. Et ratio est, quia Imperator non habet auctoritatem in totum Orbem. Quod verò in Hispania & alibi ius ciuile passim citetur, & vbi deest ius proprium, iudices se iuri ciuili conforment, id non faciunt ex obligatione legali, sed naturali, vel ex imitatione: quia ius ciuile est rationi valde conforme, quo pacto docuit Abbas *in cap. Ecclesia S. Mariæ num.* 10. *de const.* legem imperatoriam, quando fundatur in iure naturali, posse ab Ecclesiastico iudice seruari, non ratione legis, sed ratione naturali. Ità Salas *vbi sup. disp.* 7. *sect.* 9. *nu.* 18. & alij contra Sanchez *de matr. lib.* 7. *disp.* 87. *n.* 29. *p.* 5. *tr.* 14. *ref.* 69. Non solum autem requiritur potestas in condendis legibus, sed etiam in dispensandis. Sed de hac re vide V. *Dispensare.*

L E X
Qualis obliget.

16 SEcunda legis conditio est, vt sit IVSTA. Ad quod primò requiritur, vt seruet æqualitatem ad ius alterius. Vnde si hæc æqualitas temporis successu deficiat, cessabit lex obligare. Et sic pandectæ antiquæ taxantes stipendia Notariis & Commissariis, modò non obligant quia latæ fuerunt tempore, quo pecunia carior erat, & res viliores. Nec refert, quod tales iurent seruare taxas: nam iuramentum exponitur, quatenus iustæ sunt. Ita Sanchez *opusc. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 14. *n.* 14. *p.* 2. *tr.* 17. *ref.* 60.

ITEM debet esse iusta. Idest æqualitatem seruans.

17 Requiritur etiam ad iustitiam legis, quod fiat in bonum finem, nempe in bonum communitatis Ex defectu huius conditionis Decius, *consil.* 197. *n.* 2. & alij dicunt, legem Principis prohibentem venationes in suis montibus, esse iniustam. Sed quia hæ leges possunt concernere bonum publicum, vt nimirum venatio multiplicetur, licèt Principi illas prohibere. Latiùs autem supremo, quàm aliis. Ita Valerus V. *Peccatum diff.* 16. *p.* 3. *tr.* 6. *ref.* 18.

Et in bonum finẽ directa, nimirum in bonum communitatis.

18 Ex dictis sequitur, quòd cessante fine legis adæquato, cessat etiam ipsa lex obligare. Et quidem, si cesset finis in vniuersum, & in omni casu, certum est, legem cessare, contra Vasquez in 1. 2 *tom* 2. *disp.* 163. *cap.* 3. *num.* 19. & alios ferè omnes. Sed ego teneo cum Granado *in* 1. 2. *contr.* 7. *tract.* 3. *p.* 1. *disp.* 15. *sect.* 2. & aliis, quòd, sicut cessante fine legis in vniuersum, cessat lex totaliter; ita cessante fine adæquato legis in vno casu, cessabit obligare lex pro illo casu. Sicut enim se habet lex in vniuersali ad rationem acceptam in generali, ita lex in particulari ad rationem acceptam in casu speciali. Et ex auctoritate legis, *quæ de tota, ff. de rei vend.* tenet argumentum de toto ad partem. Deinde, quia lex non solum obligat omnes in generali, sed etiam singulos in speciali; ergo sicut deficiente fine respectu omnium, omnes ab obligatione eius soluuntur; ita deficiente respectu vnius, debet solui ille.

Qui fine cessante in generali, vel in particulari, cessat etiam lex in totũ, vel in partem.

p. 1.

p.1.tract.10.resol.28.& p.7.tr.10.resol.33. † Contrariam amplexus fuerat in *tract.8. resol.75. §. Ad argumentum* †. Idem docet nouissimè Mendoza *in 2.2.tom.1. disput.74.sect.3.§. 26.* nisi quòd aduertit, quòd quando lex præter finem extrinsecum & remotum habet finem intrinsecum, & per se independenter ad illum, honestum, & qui sit actus virtutis, tunc non cessat lex in particulari, cessante solùm fine extrinseco. Secus verò vbi nullus est finis intrinsecus, & lex non præcipit actum per se honestum. Igitur legem ieiunij, quæ condita est ad sedandos in homine motus turpes, non cessare in eo, qui motus turpes non patitur, quia ieiunium independenter ab illo fine habet honestatem Temperantiæ. At verò laicum doctum cùm hæretico non disputare, non est actus alicuius virtutis, vnde, cum etiam cesset in eo periculum subuersionis, ob quod in cap. *inhibemus* id laicis prohibetur, disputare potest *p.5.tr.14.resol.96.*

Sicut etiam cessãte in aliquo casu præsumptione, cessat in eo casu lex in illa præsumptione fundata. Ex quo multa inferes corollaria. Præsertim quod hæres in testamẽto minus solemni relictus potest hæreditatem retinere Aduocatus esse iudex in causa, in qua fuit patronus.

19 Ex his sequitur primò generaliter: quod quotiescumque lex fundatur in præsumptione, non obligat in iis casibus, in quibus præsumptio deficit. Ita Homobonus *p.1. tract. 5. cap.8. quæst.53.* & alij. Vnde hæres, qui non confecit inuentarium, non tenetur in conscientia soluere legata supra vires hæreditatis. Ita Salonius *in 2.2. quæst. 77. artic.3.dub.10.* contra Molinam *tom.1.tract.2. disput.217. num. 12.* Item professus inualidè, qui non ratificauit professionem, reclamare potest post quinquennium, non obstante Tridentino *sess. 25.cap. 19.* Item Religiosus, quia alteri Religioso munera absque ambitione præberet, non violaret Bullam Clementis VIII. de largitione munerum. Item hæres in testamento minus solemni relictus, potest sibi hæreditatem in foro conscientiæ retinere, vel compensare. Ita Sayrus *lib.3. c.7.num.9.* Et tandem aduocatus potest esse iudex pro foro conscientiæ in causa, in qua fuit Patronus, dummodo iudicet secundùm leges, & affectionem deponat. Et ratio horum omnium est; quia leges contrariæ his actibus fundantur in præsumptione fraudis, ratificationis, ambitionis *p.1.tr.10.res.27. & p.3.t.5.res.56.*

Item secundum Sanchez possunt Christiani Iudæos nutrire, &c. si non patiuntur periculum subuersionis.

20 Rursus, quia cap. *ad hæc de Iudæis*, & alia iura, prohibentia famulari, nutrire, &c. Iudæos, fundatur in præsumptione periculi subuersionis, ait Sanchez *summ.tom.1.lib.2.c.31.num.2.* illa non obligare eos, qui huic periculo non sunt expositi. sed Mendoza in *2.2.disp.76. sect.3.num.81.* quamuis hoc concedat quoad solam familiaritatem, in qua finis legis est solùm vitare periculum; negat tamen quoad famulatum, nutritionem, &c quia in his non potest cessare finis prohibitionis, qui fuit tollere suspicionem fidei, & priuare Iudæos tanto honore, vt Christianorum famulatu fruantur *p.5.tr.13.resol.11.*

Et non peccaret mortaliter, qui cõtra Ciuitatis statutum asportaret pecuniam, arma, &c. in modica quantitate.

21 Denique, quia lex prohibens extrahere à Ciuitate pecuniam, arma, frumenta, &c. facta est ad vitandum damnum Reipublicæ, quod ex tali asportatione pateretur, qui paruam quantitatem talium rerum abstraheret, quæ non noceret Reipublicæ notabiliter, non peccaret mortaliter: quia cessaret in hoc finis legis. Neque dicas cum Sanchez

sum.

*sum tom.1.lib.1. cap.4. num.*8.& Merolla *tom.2. disp.* 4 *cap.3. dub.* 25. *num.* 142. attendendum esse detrimentum, quod inferretur, si omnes ciues eamdem quantitatem asportarent, quæ esset sine dubio notabilis. Ne id inquam dicas. Nam ex hoc infert Palaus *tom.1. tract.2. disp.2. punct.7.n.6.* quòd si quis asportaret quantitatem, quæ in furto sufficeret ad peccatum mortale, peccaret mortaliter ex eo præcisè, quòd si omnes ciues tantam quantitatem extraherent, proculdubio nocerent Reipublicæ notabiliter, hoc autem est ridiculum. Ita etiam Granado in 1.2.*contr.7.tr.3 p.1. disp.4.nu.*19. Quod si quæras, quæ sit notabilis quantitas sufficiens in tali extractione ad mortale, respondet Palaus, seclusa obsidione, & regulariter loquendo, esse centum aureos in pecunia vel mercibus, aut arma decem militum. *p. 3. t. 6. res. 90. & p. 5. t. 5. resolut* 49.

Quæ regulariter secudũ Palaum est 100. aureorum in pecunia & mercibus, & arma decem militum.

21 † Præterea, vt lex obliget, etiam in foro interno, opus est, vt sufficienter promulgetur †. Vnde qui sciret Principem cogitare de condenda lege, vel etiam condidisse, vt v.gr. moneta expendatur secundùm pondus, non teneretur illam seruare priusquam promulgaretur, sed posset nihilominus de suis pecuniis aliquid emere, vel illas mutuo dare *p.1.t.* 10.*res.*54.†. Tenet nouissime Trullenh *in decal.to.2.l.7.c.20.dub.7.n.5.* †. Nec satis est, quod promulgetur apud paucos, sed debet sufficienter diffundi per totam communitatem. Et sic qui præsens esset, dum aliqua lex primò publicatur, non statim teneretur seruare legem, sed expectare posset, donec per totam communitatem diffundatur. Et ratio est; quia lex prius obligat communitatem, quàm particulares: quia prius respicit totum, in cuius bonum ordinatur, quàm partes: ergo dum non obligat totum, non obligabit partem. Ita Suarez *de leg. lib.3. c.17.n.5.&* 14 Qui etiam aduertit, quod si cui lex modo aliquo miraculoso & naturaliter impossibili innotesceret, non statim illum obligaret. *p.3.t.6.res.75.*

DEBET præterea lex esse sufficienter promulgata.

Per totam communitatem.

23 De legibus Pontificiis est maior difficultas, an scilicet vt obligent per totum Orbem, per totum Orbem promulgari debeant? Et quidem quoad leges irritantes contractus, affirmatiuè respondendum est ex cap. *si in adiutorium, distin.* 10. & ex cap. 1. *de noui operis nuntiat.* vbi habetur, tales leges non obligare nisi sint promulgatæ in singulis prouinciis, & diœcesibus. De aliis nouis constitutionibus, in quibus contrarium non exprimitur, idem etiam sentit cum multis aliis Vvigers in 1.2.*q.69. art.* 4 *num.*84. Primò, ex iuribus citatis, propter paritatem rationis cum illis irritantibus contractum. Secundò, quia multi probabiliter docent, leges papales non obligare, nisi post duos menses à publicatione, propter conformitatem cum iure ciuili, vt infra dicemus. quidni ergo Pontifex conformabitur etiã iuri ciuili in hoc quòd eius leges non obligent, nisi vbi promulgantur? Tertiò, quia multi etiam probabiliter docent, vt infrà dicemus, leges papales nol obligare, nisi acceptentur; ergo multò minus, si nõ promulgentur. Quartò, quia Ecclesiæ corpus est vastum, & per totum orbem extensum, cui proin-

Quod verum est etiam de papali irritante contractũ.

De aliis verò.

de non poteſt benè innoteſcere per ſolam publicationem Romanam? Non eſt autem credendum, quod Papa velit obligare aliquos, quibus aliquo tandem modo in notitiam venerit: nam hoc eſſet inducere magnam difformitatem in ratione viuendi inter fideles eiuſdem prouinciæ & Ciuitatis, & iniicere ſcrupulos iis, qui non benè audierunt, vel non vident ſeruari, &c. Et tandem; quia diuerſitas locorum & gentium quandoque eidem legi parere recuſat; vnde æquum eſt, Pontificem nolle aliquam prouinciam obligare, donec Epiſcopus, attenta eius cum prouincia conformitate & proprietate, illam promulget, vel, ſi ita expedit, Sanctam Sedem informet, quàm aptè conueniat. Addidit tamen hic doctor, *niſi aliter in dictis Bullis exprimatur.* Nam quamuis expediat, & propterea de Summo Pontifice æquum ſit credere, quòd velit leges in ſingulis & prouinciis, & diœceſibus publicari: poteſt tamen Summus Pontifex velle fideles obligare ex quacunque priuata notitia poſt publicationem Romanam habita. Et diſparitas de Principibus eſt: quia hi receperunt ſuam iuriſdictionem à populo, qui non præſumitur dediſſe illis poteſtatem eos obligandi per legem in vno tantùm loco promulgatam. At verò Pontifex ſuam iuriſdictionem accipit immediatè à Deo, & niſi deſint eſſentialia, poteſt nos obligare ad leges independenter à noſtro conſenſu, & ſic per quamcùmque notitiam. Sed contraria ſententia Vaſquez *in 1.2.tom.2.diſp.165.cap.2.* Auerſæ *in 1.2.quæſt.95.ſect.94* & aliorum multorum, eſt probabilior. Et probatur; quia omnes cauſæ, quæ ad Romanam Curiam referuntur, deciduntur iuxta regulas Cancellariæ & alias leges, quæ Romæ ſolum publicatæ ſunt. Et Bulla Cœnæ nuſquam niſi Romæ promulgatur. Item Pius IV. in ſua Bulla obligauit totum Orbem ad obſeruantiam Tridentini poſt promulgationem Romanam. Quibus tamen argumentis reſpondent aduerſarij, iudices Curiæ Romanæ ſequi hanc ſecundam opinionem, & ideo iudicare ſecundum leges ſolùm Romæ publicatas. Bullam Cœnæ & alias leges contentas in Decreto non egere alia promulgatione, quia vbique ex pulpitis paſſim audiuntur, & è cathedris leguntur, quæ eſt quædam non ſolum virtualis; ſed etiam actualis & ſolemnis promulgatio. Denique quod Concilium Tridentinum reſpondet Vuigers de eo aliter eſſe philoſophandum, nam ad illud Patriarchæ & Epiſcopi ex toto ferè orbe conuenerant, qui decreta illis ſtatuerunt; & de illis erant plenè inſtructi, ac proinde poterant in ſuis diœceſibus promulgare; & præterea Pius IV. in dicta Bulla ſtudioſè mandauit, vt poſt Romanam promulgationem ſtatim prælo daretur, quo commodius per totum orbem ſpargeretur, ac proinde poterat benè ſperare, quod poſt ſemeſtre (quod ſpatium ad obligationem conceſſit) omnibus innoteſceret *p.1.tr.10.reſ.8.p.4.tr.4.reſ.127.* in fine. *& p.5.tr.14 reſ.25.*

Cum nihil exprimitur.

Probabilius eſt, obligare ſtatim poſt promulgationẽ Romanam.

Quamuis teneat Vuigers, illas quoque per totum Orbem publicari debere.

Per Epiſcopos.

24 Ex his infert Vuigers *in 1.2.quæſt.96.art.4.dub.5.n.93.* quòd ſi Papa ſignificat, ſe velle ad alicuius legis obſeruationem obligare, etiam ſi extrà Romam non promulgetur, Epiſcopi tenentur curare, vt in ſuis diœceſibus

diœcesibus seruetur, & consequenter vt promulgetur. Et si id non curent, eos, qui sciunt, non excusari ab obligatione. Quando verò Pontifex neque significat, neque negat, opus esse alia publicatione, & non præcipit Ordinariis, vt seruari eam faciant, nec populis prouinciarum vt seruent, probabile esse, quod Episcopi non teneantur publicare & obseruari curare nisi pro loco & tempore sperarent vtilitatem & fructum: nam mens Pontificis generalem legem præscribentis est, vt vbi cum vtilitate & fructu fieri potest, curetur obseruari, & quidem per Episcopos, quos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei. Ità ille, & ante illum Malderus *in 1.2.q.90.art.4.dub.3.p.4.t.4.ref.137.* & olim *p.1.tr.8.ref.5.* Nota, quòd Episcopi tenentur publicare Bullam Cœnæ non solùm in Ciuitate, in qua degunt, sed etiam in tota diœcesi, si ita expedire iudicauerit. Excusantur tamen ex Metu Principum graui, & non in odium fidei & Religionis incusso. Ita Sayrus *lib.5.c.25.n.12.* *p.3.tr.1.ref.54.§.Nota.* Qui tenentur publicare in suis diœcesibus Bullam Cœnæ secluso graui metu, &c.

25 Petes hic. An sicut leges ciuiles non incipiunt obligare ante duos menses à die promulgationis, ex Auth. *Vt nouæ constitutiones*, idem quoque dicendum sit de Canonicis & Pontificiis? Negatiuè respondent Suarez *de leg.lib.3.c.18.*& alij: quia id in nullo iure canonico statuitur, & dictum authenticum non potest obligare Pontificem. Hæc sententia est probabilis. Sed contraria Reginaldi *tom.1.lib.13.c.16.n.152.* & aliorum est etiam probabilis. Primò; quia, vt leges non dedignantur Sacros Canones imitari, ita Sacri Canones Principum constitutionibus adiuuantur ex *cap.1.de noui oper.nunciat.* Vnde, cum in iure canonico cautum non sit oppositum, dictum authenticum seruari potest. Maximè, quia vbi Pontifex vult obligare statim, solet exprimere, vt expressit in *c.cùm singula de preb.in 6.*& in *Clem.2.de haret.* Et secundò; quia dictum tempus præscriptum est, non solùm vt ignorantes non ligentur, sed etiam vt tollantur rixæ & imparitas subditorum, quæ sequeretur, si, aliquibus legem scientibus, ac proinde ad eam obligatis, alij ignorarent & exempti essent, vt notat Becanus *p.2.tom.3. cap.6. concl.2.num.3.* Quod verò Curia Romana puniat delinquentes contra leges infrà bimestre publicatas, ideo est; quia sequitur contrariam sententiam, quo non obstante, possunt subditi sequi hanc posteriorem, cauendo à pœnis Curiæ. Nostra enim sententia procedit tantùm pro foro conscientiæ, non pro externo: Aduerte hic cum Valentia *tom.2.disput.7.quast.5.punct.5.* supradictam doctrinam procedere tantùm in Papa & Principibus supremis: nam leges Episcopi, & Magistratus agnoscentis superiorem, obligant statim, ac publicantur *p.1. tr.10.ref.9.* Imò lex ciuilis nõ obligat statim, ac promulgatur, sed post duos menses. Quod probabiliter dici etiam potest, de canonica. Non tamen de lege Episcopi & magistratus non supremi.

26 Quartò ad obligationem legis tam ciuilis, quàm pontificiæ, Lessius *lib.2.c.22.dub.13.n.98.* Bec.*sum.p.2.t.3.c.6 q.8.n.2.*& alij requirunt, quòd sit populo, seu maiori illius parte acceptata videtur enim benignæ Pontificis & principũ menti conforme, vt leges promulgare faciant sub tacita conditione, si à subditis acceptentur, ne nimis onerentur. Et sic deter- QVARTO lex ciuilis debet esse à populo acceptata.

minatum videri in l. *de quibus, ff. de leg. ibi, leges nulla alia ex causa nos tenent, quam quod iudicio populi receptæ sunt.* Et sic Puteanus *in 1.2. quæst. 11. art. 4. dub. 2.* docuit Bullam Cœnæ, vbi non est vsu recepta, non obligare. (Sed quoad Bullam Cœnæ Bonacina *in Bull. Cœn. tom. 3. disp. 1. q. 15. punct. 4. §. 5. n. 2.* contrarium sentit: quia constat mentem Pontificis esse, vt illa obliget independenter à consensu & acceptatione populi, quod patet eo, quia excludit omnem prætextum & prætensionem. *p. 3. tr. 1. res. 54*) Et idem vniuersaliter de legibus pontificiis dicendum est cum Vasquez *in 1.2. tom. 2. disp. 156. c. 5. num. 36.* & aliis, & contrariam sententiam testatur Bonac. *loc. cit.* se à fide dignis audiuisse, à nonnullis Pontificibus reprobatam esse, quia Papa non habet suam potestatem dependenter à populo, vt suarum legum valor à populi consensu petendus sit. Deinde argumentatur in vniuersum pro omnibus legibus Lorca *in 1.2. de leg. disp. 20.* Nam quiuis superior leges imponit iure prælationis, & legis obligatio oritur ex subiectione subditorum ad Principem, quod vtrumque non dependet ex voluntate populi, nam si populus posset leges respuere, non ex necessitate, sed ex voluntate pareret. Adde, quòd Princeps iustè iustam legem conderet, & populus iustè respueret, & sic daretur bellum vtrimque iustum, quod est absurdum. Et tandem non minor, sed maior est vis legis, quàm actualis præcepti: sed hoc obligat independenter à consensu eius, cui imponitur, vt certum est; ergo & illa *p. 1. tr. 10. res. 1.*

Non tamen Bulla Cœnæ.

Vel alia lex pontificia.

27 Petes primò. An in dubiò, vtrùm aliqua lex sit alicubi vsu recepta, præsumi debeat vsu recepta? Affirmatiuè respondet Sanchez *sum. tom. 1. lib. 1. c. 10.* quia possessio stat pro lege, quam certum est esse latam, & dubitatur solùm de executione. Sed contraria sententia Mouræ *de ensal. & in cant. sect. 1. cap. 5. num. 13.* est valde probabilis & tuta in praxi, vt eam iudicauit Paulus *tom. 1. disp. 3. punct. 7. num. 4.* Ratio est, quia iu odiosis benignior pars est amplectenda. Et possessio potius stat pro libertate subditorum, quàm pro lege: lex enim non possidet, nisi per acceptationem, de qua in tali casu non constat *p. 1. tr. 10. res. 3. & p. 4. tr. 3. res. 4.*

In dubio veró an alicubi lex aliqua sit vsu recepta, præsumi probabiliter, potest non recepta.

28 Petes secundò. An peccent subditi, legem Superioris non acceptando? Negatiuè respondet Valentia *tom. 2. disp. 7. q. 5. punct. 5.* quia tenet cum Doctoribus supra citatis, legem non obligare ante acceptationem populi, quia nondum impleta est conditio tacita, sub qua lex conditur, id est, *si populus acceptauerit.* Et si Princeps vellet, quòd lex obligaret independenter à consensu populi, non esse validam; quia excitare posset in populo perturbationem, ex quo sequitur non esse latam in bonum publicum; nec proinde iustam Bonacina *de leg. disp. 1. q. 1. punct. 4. n. 39.* qui tenet leges condi posse, vt obligent independenter à consensu populi, distinguit, & si Superior intendit obligare independenter à consensu populi, hunc non acceptando peccare, secus si non intendat obligare, nisi de consensu populi. Sed non est recedendum à communi Vvigers *in 1.2. q. 96. a. 4. n. 99.* & aliorũ DD. sententia docente, peccare

Sed peccant, qui primò legem iustã sine iusta causa non acceptant.

peccare subditos, qui primi legem legitimè promulgatam sine causa non recipiunt. *p.* 1. *t.* 10. *res.* 2. *Edit. Lugd.* & *p.* 5. *tr.* 14. *res.* 8. † retractans contrariam sententiam, quam docuerat. *res.* cit. in prima editione †.

29 Petes tertiò. An possint subditi super aliqua lege supplicationem superiori porrigere, vt ad illam non obligentur, & interim non seruare. Negatiuè respondet Vasquez *in* 1.2. *to.* 2.*q.*94.*ar.* 3.*disp.*156.*c.*5.*n.* 43. quia appellatio, & supplicatio nusquam concessa reperitur contra legem, sed tantum cotra sententiam. Sed Salas *de leg. disp.* 13. *sect.*4. *n.*20. & alij communiter contrarium tenent: nam talis præsumitur benigna legislatoris intentio, vt si aliqua iusta causa suæ legi obstet, informetur, vt reuocare illam possit. Ad argumentum Vasquez respondeo, quod licet à lege non detur appellatio, potest tamen allegari causa & peti reformatio legum. Nota hic, quod si superior audita vniuersitatis supplicatione non respondet, præsumitur consentire, & legem reuocare nisi aliud constet *p.*1.*t.*10.*res.*6. — Quamuis non peccent, si libellos supplices legislatori offerant, & interim legem non seruent.

30 Petes quartò. An si Princeps ignoret, legem à populo non recipi, adhuc lex obliget, ita vt ad non obligandum requiratur, quod ipse sciat non recipi, & tamen toleret? Ita ait Siluester V. *Lex q.* 6. Sed contrarium dicendum est quoad leges ciuiles, quæ ferri intelliguntur sub conditione *si populus consentiat*. Quamuis in Pontificij, & præcipuè in materia immunitatis, nec sufficiat Pontificis conniuentia, quia Pontifices non consentiunt, sed sufferunt, quia non possunt commodum adhibere remedium. *p.* 1. *t.* 10. *res.* 4. — Posteri verò non tenentur ad legem non receptam, etiam ignorante Principe.

31 Petes quintò. An si lex fuerit acceptata à maiori parte, si aliquis illam frangeret, secluso scandalo, peccet mortaliter? Negat Caramuel in Regulam D. Bened. *disp.*52.*num* 744. Supponendo talem non esse ex maiori parte, quæ legem acceptauit. Sed mihi non placet, nam dato, & non concesso quod obligatio legi penderet ab acceptatione populi; tamen eo ipso quod lex fuerit à maiori parte vsu recepta, obligat omnes, & singulos, vt communiter asserunt Doctores: sicut è contra si de facto maior pars populi non seruaret legem, poterunt alij sine peccato maiori parti conformari, & excusari, quia talem legem supponitur non esse vtilem Reipublicæ. *p.*7.*t.*11.*res.*23. — Qui non acceptauit cum maiori parte peccat transgrediendo.

32 † Quinto, vt lex obliget, oportet, vt non sit abrogata per contrarium vsum. Nam consuetudo legem facit & destruit secundum iura. Sed de hoc vide V. *Consuetudo*, — DENIQVE lex non debet esse abrogata per contrarium vsum

33 Sextò, vt obliget particulares, oportet vt non igoretur ab illis; nam ignorantia excusat ab obseruantia legis. Vide V. *Ignorantia* †. — Aut ignorata.

LEX
Quomodo obliget.

LEX diuina obligat regulariter pro grauitate materiæ.

34 † LEX diuina siue naturalis, siue positiua, regulariter obligat pro grauitate materiæ. Si enim materia est grauis, eius transgressio mortale peccatum est. Secus si materia est leuis, vel actus non est plenè deliberatus. De humana tam canonica, quàm ciuili aliqua sunt certa, aliqua dubia.

Per legē humanam potest homo obligari ad mortale.

55 Certum primò est, superiores, siue Ecclesiasticos, siue sæculares, posse suos subditos arctare ad legem sub pœna peccati mortalis †. Certum est secundò, non posse Superiores, siue Ecclesiasticos, siue laicos, imponere in materia leui obligationem grauem, quia talis sententia esset iniquia, & iniusta. Ita Sanchez *sum. to.* 1. *lib.* 1. *c.* 4. *n.* 3. contra Sayrum *lib.* 3 *c.* 7. *nu.* 17. qui contrarium docet de iudice Ecclesiastico. *p.* 3. *t.* 5. *res.* 2 4. *& t.* 6. *res.* 91 §. *Notand. est, & res.* 47. *vbi infra.* Solus enim Deus habet ius obligandi sub mortali in materia leui, vt probabile est obligasse prothoplastos ad non edendum pomum scientiæ. Contingere tamen potest, vt res in se leuis ex circumstantiis fiat grauis, & si admittat obligationem grauem, vt si ad seruandum silentium, v. g. vel ad vitandum aliquod periculum prohiberetur Religiosis ingressus in cellam aliorum; nam tunc materia fieret grauis, & obligatio sub mortali teneret, etiam in casu particulari, quo periculum cessaret Ita Palaus *to.* 1. *tr.* 3. *disp.* 1. *punct.* 14. *n.* 13. *p.* 5. *t.* 5. *res.* 47. Si tamen in materia omnino leui superior obligationem imponeret sub mortali, obligaret sub veniali. Ita Suarez *de leg. c.* 26. *nu.* 6 *ibid. res.* 48.

Quamuis in graui obligari possit leuiter.

56 Sed an possit superior in materia graui imponere obligationem leuem? Negatiuè respondet Vasquez *in* 1. 2 *to.* 2 *disp.* 158. *c.* 3. *n.* 17. quia voluntas superioris requiritur solùm ad imponendam obligationem in genere, obligationis verò qualitas ex grauitate, vel leuitate rei desumenda est. Sed ego contrarium teneo cum Lessio *lib.* 2. *c.* 41. *dub.* 9. *n.* 96. quia tota legis obligatio ex legislatoris voluntate dependet, ex *l. si quis nec causam, & l. non omnes. ff. si certum petatur.* Ex quo sequitur, vouentem posse se obligare ad materiam grauem sub leui culpa, vt docet Sanchez *de matr. to.* 1. *li.* 1. *disp.* 9. *n.* 6. Et Confessarium imponere posse pœnitentiam graue sub obligatione veniali, vt docet Suar. *in* 3. *p. to.* 4. *disp.* 38 *sect.* 7. *n.* 5. quia tota obligatio voti, & pœnitentiæ pendet ex voluntate vouentis & Confessarij. *p.* 3. *t.* 6. *res.* 91.

que si legislator intendit.

37 † Tertiò, cetū est, tunc legē in materia graui obligare sub mortali, quando id legislator intendit: non obligare verò, quando non intendit †

Ad cognoscendum verò legislatoris intentionem.

38 Dubium autem est primò, vnde nam colligendum, sit quandonam legislator imponere voluerit obligationem in conscientia, & qualem:

Sit regula prima.

Sit igitur regula prima. Quoties lex traditur per verbum *oportet*, aut simile, non obligat sub peccato, sed solum importat quandam conuenientiam

nientiam. Sà quoque V. *Lex num.*7. putat verba *iubeo* & *mando* non importare obligationem grauem. Sed contrarium tenet Vasquez *in* 1. 2. *disp.*158.*c.*3.*n.*22. At quid dicendum de verbis imperatiuis, *facite, cauete soluite, abstineant omnes, nemo audeat, &c.* Castrus *de leg. pœn. lib.* 1. *cap.* 5. *docum.*4. docent, non continere præceptum. Sà *vbi sup.* obligare sub veniali. Sanchez verò *sum.to.* 2.*lib.*6.*c.*4.*n.*39. standum esse consuetudini Religionis, & vbi de ea non constat, attendendam esse materię grauitatem & necessitatem, & quidem decreta Pontificum & Conciliorum ferè semper censenda esse præceptiua, vt cap.5.& 7.*sess.*13. Tridentini, & Bullam Clementis VIII. prohibentem Superioribus Regularium, ne vnquam ad externam gubernationem notitia Confessionis vtantur. *p.*3.*t.* 6.*res.*74.

39 Secunda Regula. Siue lex ciuilis sit purè pœnalis, vt si dicat: *Qui arma portauerit, habeat talem pœnam*, siue purè præceptiua, quæ aliquid fieri iubet, vel prohibet simpliciter, siue mista, quæ & præcipit, aut prohibet, & addit pœnam dum materia est grauis, & serio conditur verbis imperatiuis, obligat in conscientia. Et ratio est, quia in pœnalibus puris & mistis, de quibus est difficultas, est maior ratio, nam vehementior cospicitur voluntas legislatoris, dum aliquid præcipit, aut prohibet sub pœna: omnis enim pœna supponit culpam. Et alioqui tota vis legum humanarum periret, quia vt plurimum sunt pœnales. Et tandem, quia quando legislator non vult in aliquo casu obligare ad culpam, id solet exprimere. Ita Lessius *lib.*2.*cap.* 33. *dub.*8 *num.*59. & alij contra Nauarrum *Man. cap.* 23.*nu.*55. Quanta verò sit obligatio legis pœnalis, ex grauitate pœnæ colligendum est. Vnde lex prohibens ferre sclopetum, vulgo *schiopetoni*, obligat sub peccato mortali, quia imponit pœnam capitis. Ita docet Lorca. Sed Reginaldus *tom.*1.*lib.*15. *c.*6.*sect.*5.*num.*50.& alij probabiliter docent, legem pœnalem puram, vel mistam non obligare ad culpam, nisi alias res præcepta sit iure naturali, aut diuino. Etiam si imponat pœnam mortis, vel amissionis omnium bonorum, quia legislator, qui potest obligare ad pœnam temporalem & æternam, dum meminit solius temporalis, non videtur velle obligare ad æternam. lex enim interpretari debet de minori pœna, cap. *in pœnis* 49. *de reg. iur. in* 6. Adde, quod Principes nunquam declararunt, suam intentionem esse obligare ad culpam, neque id consuetudo declarauit: quia hæc potius interpretatur leges pœnales non obligare ad culpam. Igitur probabile est, ferentem sclopetum non peccare mortaliter *p.*1.*t.*10.*res.*17.81.*&* 20.*&* *recitatiuo p.*5.*t.*9.*res.*21. in fine. Et probabile quoque est, ex hoc capite fraudantes vectigalia iusta non peccare, nec ad restitutionem teneri, vt diximus V. *Gabellas num.*17. Secunda.

40 Tertia regula. Quoties verba legis intelligi possunt de obligatione veniali, non debent extendi ad mortalem; quia pœnæ semper benignè sunt interpretandæ ex *l. interpretatione. ff. de pœnis.* Ità Sayrus *p.*3.*t.*6. *res.*74. *§. Notandum est etiam.* Vnde in dubio, an lex obliget sub mortali, Tertia.

tali, an verò sub veniali, probabile est, obligare solum sub veniali vt docet Molina *to.3.disp.674 n.6.& 7.p.1.t.10.res.25.*

Quarta.

41 Quarta regula Lex Ecclesiastica lata sub pæna excommunicationis maioris latæ sententiæ, obligat sub mortali. Ita DD. communiter. Qui idem docent, quandò imponitur pœna suspensionis, interdicti, vel irregularitatis. Sed Valentia *to.2.disp 7 q.5. punct. 9.§.13.* id negat: quia hæ pœnæ incurruntur per solam culpam venialem *p.1.t.10.res.25.*

42 Quid dicendum de pœna excommunicationis comminatoriæ? de pœna priuationis officij, & vocis actiuæ, & passiuæ: Circa primum Caietanus & Nauarrus apud Ioannem Henriquez *in comp.cap.20 num.32* tenent, obligare ad mortale. Ipse tamen Henriquez negatiuam sententiam tenent cum Valentia *vbi sup.* seclusis duobus casibus. Primus est, quando materia est grauis. Secundus, quando mandatum sub excommunicatione multiplicatum iterum ob pertinaciam imponitur, etiam si materia non sit admodum grauis: quia fit grauis quando multoties præcipitur, *ibid & p.5.t.9.res.21.* Circa secundum, multi docuerunt, non obligare sub mortali, idque specialiter docebant de decreto Cardinalium prohibente Religiosis colloquia cum Monialibus. Sed Sacra Congregatio contrarium declarauit *die 1. Iulij 1606. p.1. t.10.res.22.* Quando pœna excommunicationis ferenda est sine præuia monitione, sufficiente lex obligat ad mortale, sed si requirat monitione, tunc excommunicatio ferenda post talem monitionem, non est signum sufficiens, quod obligat ad mortale, & sic de dipensatione totali, vel partiali de functione magni momenti; ita etiam de interdicto totali magni momenti, & eadem est ratio de irregularitate; vnde peccasse mortaliter quoscunque Clericos sacris initiatos, beneficiarios, & religiosos assistentes agitationi taurorum contra Bullas Pij V. Gregorij XIII. Clementis VIII. prohibitas sub pœna excommunicationis. Arauio *p.9.t.6.res.3.*

Et Quinta.

43 Quinta regula, Pœnam in lege impositam nemo tenetur in conscientia subire ante iudicis sententiam. Vide V. *Pœna à num.2.* Sed an idem dicendũ sit de pœnis conuentionalibus, & pœnis, quæ in testamento apponuntur? Quoad conuentionales respondeo affirmatiuè cum Lessio *lib.2.c.20.dub.15.n.136.* contra Molinam *to.2.t.2.disp.317.n.3.* nimirum, non deberi ante sententiam iudicis. Quoad pænas verò testamentarias, vt si quis relinquat legatum vxori *si castè viuat*, &c. negatiuè, nam hæ pænæ potius dicuntur conditiones legati, quam pænæ. Vnde fæmina huiusmodi, turpiter vitam traducens, non posset sibi in conscientia retinere legatum. *p 1.t.10.res.23.* §. *Ideo*, in fine. & §. *Secundò* † Et de pæna conuentionali probabilem hanc sententiam iudicauerat *t, 8.res.29.& 43* in fine †.

Regulæ Cancellariæ non obligant in conscientia.

44 Petes vlterius primò. An Regulæ Cancellarij obligent in foro conscientiæ? Negatiuè respondeo cum Valero V. *Donatio, diff.6. num.2,* quia tales Regulæ sunt tantùm pro foro exteriori, sunt enim iudiciales.

Vnde

Vnde donatio inter viuos facta per Episcopum infra vinginti dies ante eius obitum in foro conscientiæ est valida, quamuis in dictis & Regulis reprobetur & declaretur irrita *p.1.t.10.ref.43.*

45 Petes Secundo An Bulla Sixti V. contra Astrologos iudiciarios obliget in conscientia? Affirmatiuè respondent Sanchez *sum.to.1.lib.1.c.38.n.34.* & alij Sed contraria sententia Naldi V. *Astrologus, nu. 4.* est etiam probabilis. Vnde, quidquid Astrologis præcedere licebat ante dictam Bullam, in foro conscientiæ licet etiam nunc. Sed de hac re vide Delrium *disq.lib.4.c.3.q.1.concl.2.* Certè ipse non damnarem Astrologum, qui futura contingere ex leui coniectura, quæ haberi potest per astra, prædiceret. Posset tamen ab Inquisitore puniri.. Vide etiam Filliucium *to.2.tr.24 c.4.n.84.p.2.t.15.ref.58.*

Et idem probabiliter dici potest de Bulla Sixti V. contra Astrologos.

L E X
Quomodo interpretanda.

46 † INter alias iuris regulas circa legum interpretationes, solemnis est illa, quod *gratiæ sunt amplianda, & odia restringenda* †. Vnde in legibus pœnalibus non fit extensio de casu in casum non expressum propter paritatem rationis, imo nec si in hoc vigeat maior ratio. Ita Portell *add.ad dub. Reg. v.lex. n.13.* & alij. Ex quo principio multi casus decidendi sunt.

LEX gratiosa amplianda, pœnalis restringenda.

Et sic in pœnalibus non fit extensio, etiam vbi maior ratio militat?

Ex quo multa inferes in particulari.

47 Et primò ante Bullam Gregorij XV. non erat denunciandus Confessarius solicitans in confessione puerum; quia præcedentes Bullæ latæ erant contra solicitantes fęminas. Secundo Clericus abutens fæmina, aut bestialitatem committens, non incurrit pœnas Pij V. contra Clericos sodomitas, quia non est propriè sodomita. Ità Barbosa *collect. to.2.lib.5.tit.31.c.4.n.10.* Tertio fæmina sæcularis nubens Religioso professo non incurrit excommunicationem latam *in Clem. vn. de consangu. & affin* contra Moniales professas nubentes, & illas in vxores ducentes, & professos matrimonium ineuntes. Ita Caietanus *in sum. v. excommunicatio. c. 47.* Quartò docet Sanchez, *sum.to.1.lib.4.c.4.n.3.* cogentes viros Religionem ingredi, non incurrere excommunicationem Tridentini *sess.25.c.8.* contra cogentes fæminas ingredi monasteria. Quintò, Religiosus ministrans Baptismum, vel Pænitentiam sine licentia Parochi, non incurrit pœnas *Clem.1. de priuilegiis*, latas contra Religiosos ministrantes Eucharistiam, Matrimonium, & Extremam Vnctionem. Ita Glossa *in Clem.1. de priu.* Sextò Glossa *in Clem.1. de decimis*, asserit constitutionem, qua punitur Religiosus fraudans decimas Ecclesiæ, non extendi ad Clericos seculares idem facientes. Septimò, excommunicationem Gregorij XIII. contra ingredientes in Monasteria Monialium prætextu licentiarum, non incurrunt ingredientes sine prætextu licentiæ. Ita Suarez *de cens. disp.22. sec.6.n.11.p.1.t.10.ref.26. & p.2.t.17.ref.66.* Octauo, lex imponens pœnam priuationis vocis, intelligenda est tantum de actiua quæ

quæ est propriè & principaliter vox. nam passiua non est vera vox. Ita Palaus *to.2.tr.13.disp.6.punct.6.n.15.* contra Lessium *lib.2.c.34.dub.29. n.105 p.5.t.13.res.91.* Nonò, *c.ad hæc, de Iudæis,* in quo prohibetur Christianis familiari & nutrire Iudæos, &c. non est extendendum ad Saracenos, & Paganos. Ita Hurtadus *in 2.2.disp.76.sect.3.n.81.* contra Suarez. *de fide disp.81.sect.6.n.6.p.5.t.13.res.11.* §: *Notandum est.* Decimò, lex quæ interpretari potest de obligatione veniali, non est extendenda ad mortalem, vt supra diximus.

In dubio nõ datur locus epycheiæ.

48 Petes hic, an in casu dubio detur locus epicheyæ, seu æquitati? Negatiuè respondeo cum Sancio *select. disput.* 48. *num.* 8. Nam, cum epicheya sit virtus, non debet spoliare legem sua possessione, propter dubium: iniustum enim esset, ius dubium præferri iuri certo. Igitur in dubiis consulendus est superior, an in lege voluerit casum, de quo est dubium comprehendere. Et si dubium est de potestate superioris, pro illa iudicandum est, non contra illam. Hanc sententiam Palaus *to.1.disp.2.punct.1.n.4.* docet etiam in casu vrgenti, in quo superior consuli non potest. Limitat autem Suarez *de leg.li.6.c.* 8. *n.* 12. nisi lex alteri legi grauiori aduersari dubitetur; nam tunc liceret exequi grauiorem, altera omissa, Sed hæc limitatio displicet Palao. Syluester V. *Papa q.16.dist.2.* & alij limitant, quando non vrget necessitas optandi cum illo dubio, vel quando dubium est completè practicum nam si dubium est speclatiuum & incompletè practicum, licet operari cum illo. sicut quando dubito rationabiliter, an superior velit me obligare, sequi possum partem minus tutam ad vitandum notabile incommodum. Ita etiam Henriquez *lib.14.c.3.n.3.gloss.lit.X.* quos Doctores non solum de formidine, sed etiam de dubio æquilibri loqui, bene probat Palaus *p.3.t.4.res.22.& 23.*

LOCARE.

QVID locare? QVID conductor? & locator?

1 † LOcare est, rem alteri sumpto pretio concedere vtendam. Et, qui dato pretio rem alienam vtendam, recipit, dicitur conductor, qui vtendam dat, locator. Circa locationem pauca dicenda sunt †.

AN licet locare domum meretrici & vsurario? Nauarrus negat?

2 Et primò, Nauarrus *Manual. cap.* 47. *num.* 159. putant, non esse licitum locare domum meretrici absque iusta aliqua & vrgenti causa; quia hoc est ministrare materiam ad abusum contra castitatem. Limitat hoc Mendoza *in 2.2.disputatio* 173. *sect.* 30. §. 394. in casu, quo domus alteri locari potest. nam vnusquisque tenetur vitare actus turpes suæ domi exercendos, quoties absque incommodo potest. Immò si fœmina prudenter existimetur alibi honestè victura, amittendum esse lucrum, & domum vacuam relinquendam. Valentia *to.* 3. *disput.* 5. *q.* 21. *punct.* 4. & Solonius *in 2.2.q.77. ar.4. contr.6. post.4. concl. coroll.* dicunt locari posse, etiam si alteri locari commodè posset. Nisi loci circunstantia datura foret occasionem pluries peccandi, aut nisi

Valentia cum certis limitationibus affirmat.

nisi vicinia meretricis fœminis honestis multum noceret; nam in tali casu, si potest alteri æquali pretio locari, locari non debere meretrici; si verò non potest, posse. Et ratio est quia locatio domus est nimis remota à peccato, ac proinde, si alia circumstantia non accedat, non est cooperatio peccato alterius ac proinde, illicita. Quæ omnia procedunt etiam pro vsurario publico *p.5.t.7.ref.26.* & obiter olim *p.1.t.8.ref.41.* in fine. & *p.3.t.5.ref.36.§. Item adducitur. & t.6.ref.45.* in fine. An verò liceat exponere domum ludo, vide V. *ludus n.4.* Adde, quod si quis peteret ab amico domum ad meretricandum, quam si ille denegaret, grauissimum damnum illi obtingeret, posse illam concedere: quia commodare cubiculum non est malum intrinsecè, sed ex praua solùm vtentis voluntate ordinatur ad malum. Ità Marullus *to.1.disp 2.c.4.dub.10.coroll. nu.295.ref.45.cit.*

Et sanè ad vitandū magnum incōmodū commodari potest cubiculum ad meretricandum.

3 Petes An domum meretrici liceat carius locare, quàm aliis? Negatiuè respondet Nauarrus *sum c.17.nu.195.§.respondimus*. quia hoc videtur participium lucri prouenientis ex peccato. Sed ego contrarium sentio: nam sicut locare domum meretrici, & pretium etiam turpiter acquisitum recipere, non est illicitum; ita nec illicitum est recipere maius pretium. Nam recipitur ob domum locatam, non ob turpitudinem. Addo id fieri posse ratione lucri cessantis. nam domus locata meretrici vilescit, & sic postea minoris conducitur *p.5.t.7.ref.26.§. Nota tamen.*

Domus autē meretrici locari potest carius, quam cæteris.

4 Secundò, locans agrum alicui ad aliquos annos pretio singulis annis taxato, si contingat sterilitas agri fortuita ex insolito calore, tempestate, locustis & similibus, seclusa negligentia culturæ, & debilitate terræ, ita vt ex tribus partibus colligi solitis, colligantur vix duæ, & hoc damnum non conpensetur abundantiori anni præcedentis, vel subsequentis collectione, tenetur illi aliquid pretij remittere ad arbitrium boni viri. Sicut hic, si contingat fertilas fortuita, tenetur soluere aliquid plus. Ita Cruz *p.1.pr.7.q.7.art.6.dub.3.concl.1.* Sed quid, quando conductor renuntiasset omni casui fortuito, etiam rarissimè euenienti? Respondeo in foro fori hic tenetur soluere totam & integram pensionem.. *licet C. de locato.* in foro autem conscientiæ, si non constat in contractu renuntiare voluisse omnibus casibus fortuitis solitis, & insolitis tenetur locator partem pensionis dimittere: quia non præsumitur renunciasse, nisi casibus fortuitis ordinariis. Secus si secus. Ita Villalobos *to.2.tr.25.diff.6.nu.6.p.3.t.ref.17.*

LOCANS agrū ad aliquot annos certo pretio, in anno insolitæ sterilitatis tenetur remittere partem pretij.

Et cōductor in anno magnæ sterilitatis soluere aliquid plus.

Quid si hic renunciauit omni casui fortuito.

5 Tertiò. An sit licitus contractus aromatarij locantis omnia vasa & medicamenta suæ tabernæ ad decem annos certo pretio æstimata, & post decem annos reddenda etiam æstimata; cum pacto. vt singulis annis conductor soluat decem pro centenario pretij æstimati? Negatiuè respondet Megala *consil.* 85. quia conductor præter naturam conductionis obligatur ad subeunda omnia pericula rei locatæ, quod grauamen deberet saltem compensari, diminuendo pensionem. At Caualcanus *p.2.decis.13.num.66.* licitum esse inquit, &

AN liceat locare ad decēniū tabernā aromatarij æstimādam in assignatione & receptione, pretio decem pro centenario. Megala negat. Caualcanus affirmat.

ſic deciſum eſſe Papiæ, & Mediolani anno 1582. Et rationem aſſignat, quia talis contractus non deſinit eſſe locatio: ergo non poteſt eſſe vſurarius, cum vſura contingat ſolum in mutuo reali aut virtuali Probatur antecedens. quia quamuis in eo periculum rei locatæ, quod ex natura locationis manere debet penes locatorem, ſuper imponatur conductor: ſic tamen actum eſt inter contrahentes Qua etiam ratione, depoſitum factum pecunia numerata, & non conſignata in ſacculo, non deſinit eſſe depoſitum, licet dominium talis pecuniæ tranſierit in depoſitarium ex *l. Lucius*, *& l. dies ſponſaliorum*, *§. qui pecunia ff. depoſit.* quod eſt contra naturam depoſiti *p. 1. t. 8. reſ.* 89.

L V D V S.

Ludus quid? Et quotuplex?

1 LVdus eſt contractus quidam inter duos, aut plures dandi rem propoſitam victori? Alius eſt merè fortuitus, alius merè ingenioſus, alius miſtus. Merè fortuitus eſt omnibus prohibitus, Clericis quidem in iure Canonico, *cap. Clericus 2. & Auth. de ſanctis Epiſc. §. Interdicimus de vita & honeſt. Cleric.* Laicus verò in iure Cæſareo *l. alearum vſus de relig. ſolet ff. de aleat.*

Fortuitus prohibetur omnibus. Clericis quidem in ſacris, aut beneficiariis.

2 Sed aduerte, quod iura præcitata de Clericis non comprehendunt Clericos in minoribus, ſed tantum conſtitutos in ſacris, vel beneficiatos. Ita Sanchez *opuſc tomo primo libro primo cap. octauo dub.* 28. *numero* 8. contra Alcozer *tractat de ludo cap.* 11. Putat tamen Sanchez contra Salas *de ludo dubio* 24. *numero tertio.* Comprehendere Religioſos etiam non Clericos, quia ludi aleæ, & taxillorum, de quibus loquimur, ſunt ſtatui Religioſo valde indecentes. Verùm cùm communi, & probabiliori ſententia addit, Clericum prohibitis his ludis ſemel, aut iterum ſine ſcandalo ludentem, non peccare mortaliter, ſecus verò ſi ſæpè, etiamſi luderet recreationis cauſa, quia Canones id illi prohibent ſub grauibus pœnis. At Sylueſter Verbo *Ludus quæſtio* 4. & D. Antonius *par. 2. tit. 1. cap.* 23. *§.* 2. docent, nec eſſe mortale tales ludos frequentare, & notabilem ſummam ludere: quia conſuetudo licet aggrauet peccatum, non tamen mutat de veniali in mortale. Et Caietanus Verb. *Clericorum peccata*, docet abſolutè, ex vi iuris poſitiui, Clericos non peccare ludendo ludis prohibitis. *par. 4. tract. 4. reſolut.* 183. Ego quidem cum Amico *tomo quinto de iuſtitia, diſputatio.* 28. *ſectio* 1. *numero* 10. pro certo habeo ludum Clericorum, in quo lucrum eſt moderatum, ſi expoſita pecunia non excedat moderatam quantitatem, conſiderata qualitate, & facultate perſonæ ludentis cenſeri poſſe licitum, aſſumptum præcipuè pro recreatione animi. *p. 7. t. 9. reſ.* 3.

Et Religioſis.

Sed frequens.

Religioſis vero cum diſtinctione.

3 De Religioſis autem eſt diſtinguendum cum Dicaſtillo *de iuſtitia, libro ſecundo tractat.* 18. *diſputatio ſecunda, dubio* 2. *numero* 21. Illæ enim

enim Religiones, in quibus maximè viget Regularis obseruantia adeò abhorrent à ludis vetitis, alearum præcipuè, chartarum, & taxillorum, vt ne nomen quidem ludi soleat permitti. Quare si quis auderet in huiusmodi Religionem tales ludos inducere, ludens ipse, aliis exemplum præbens, & superiores id scientes, & non impedientes, nedum conniuentes, vix, immò ne vix quidem à peccato mortali excusarentur. In aliis autem Religionibus, in quibus eiusmodi ludi iam vsu recepti videntur, & permissi, non erit peccatum mortale illis ludere, etiamsi ludentes lucrum intendant moderatum; dummodo Religiosus eam solum pecuniam exponat, quam liberè potest in sui commodum, vel recreationem expendere, *par.7.tract.9.resolut.5.*

4 Quoad laicos etiam, ex vi legum, & seclusis circumstantiis, dicendum est, non peccare mortaliter, ludendo aleis, & taxillis, quia ludus de iure naturæ non est prohibitus nec per se destinatus ad vsum prauæ actionis, vt docet Molina *de iustitia, tractat. secundo, disputatio.* 51. contra Scacciniam *de commerc.* §. *primo, quæstio.* 1. *numero* 104. Iura vero positiua supra citata abrogata sunt per contrariam consuetudinem, vt docet Salas *de ludo, dubio 3.n.quinto.* Cæterum, quia qui ludunt, aut sunt minores, aut blasphemant, aut dilapidant bona, & vxorum ornamenta amittunt, aut vendunt vili pretio, aut peierant, aut furantur, ferè semper hi ludi sunt peccatum mortale. Ita Bellochius *p.2. p.4. à n.*492. & alij, *p.2.t.15.res.65.& p.7.t.9.res.2.*

Laici verò ludum frequentes ex vi legis non peccant.

Potest verò peccare mortaliter, ratione circumstantiarum.

5 Qui verò ludit cum intentione lucrandi magnam quantitatem, non est dicendus peccare mortaliter, nec venialiter. Quamuis enim Ricardus *in 4.distin.18. art.6. quæst. fin.* & alij docuerint peccare mortaliter hac præcipuè ratione, quia ludus, animo lucrandi exercitus, est contra decimum Decalogi præceptum: *Non concupisces rem proximi tui.* & Nauar. *in Manua. cap.*19. *vel* 20 *num.*3. *&* 8. cum aliis asserat peccare venialiter, tamen vtrisque aduersatur, & rationes confutat Lugo *de iust. tomo 2.disp.*31. *sect.*1. *num.*3. & alij. Et ad illorum fundamentum respondet, in decimo Decalogi præcepto prohiberi concupiscentiam rei alienæ per media illicita, puta per furtum, rapinam, fraudem, aliòve modo iniusto, cuius actus exterior septimo præcepto eiusdem Decalogi fuerat prohibitus: non autem prohiberi concupiscentiam medio, ac via iusta. *p.7.t.9 res.*1. Nec qui perdit magnam quantitatem peccat, dummodo nulli præiudicet. Secus autem si id fieret cum detrimento notabili filiorum, & vxoris, subtrahendo eis alimenta debita, vel ob hoc fit impotens ad soluendum debita. Item mortale erit, si est causa propter ludum, vt exponantur filiæ, vel vxor periculo amittendi pudorem, vel solet admiscere fraudes in ludo, vel peierare, vel blasphemare, dum malè cedit alea vel odio prosequi, & iniuriis afficere lucrantem: vnde huiusmodi non sunt absoluendi; nisi desistant. Non tamen ob id, qui lucratus est, tenetur restituere perdenti, nisi alia circumstantia concurrat reddens ludum iniustum. Sanchez *in opusc.to.1.lib.1. cap.8. dub.24. nu.7. & seqq. ibid. res.*37.

Ludentes cum intentione lucrandi magnam quantitatem non peccant mortaliter nec venialiter.

Nec qui illũ perdit nisi quibusdam concurrentibus.

Et tunc non absoluendi, nisi desistãt.

Ludere orationem Angelicam, vel Psalmos, &c. non est illicitum.

6 Ludere orationem Angelicam, Psalmos,&c.non est illicitum, nec vlla apparet irreuerentia, si reuerenter dicantur, cum teste Apostolo, vbique orare liceat; nec quod pro præmio huiusmodi preces proponantur, in ludo præsertim licito, & honesto, vlla simonia subesse videtur. Et hanc sententiam docet Sanchez *citatus n.*25. contra Lopez *in instruct. par.*2.*c.*32.*in fine,p.*7.*tr.*9.*res.*41.

Possunt ludere primò Clerici.

7 Quis possit ludere? Respondeo Primò: Clerici possunt ludendo expendere bona patrimonialia, & acquisita per testamentum, aut donationem, & quæ habent tanquam stipendium officij alicuius, vt ex officio docendi Grammaticam, aut quia est aduocatus, sacrista, aut pulsat organa, aut cantat, aut propterea similia: hæc enim omnia pro labore dantur siue clericis, siue laicis. Ita Maior *in* 4. *dist.*24.*quæst.*17. Item possunt liberè disponere, ac proinde ludo insumere distributiones, quæ dantur clericis quotidie propter assistendum diuinis officiis. Item de eleemosynis pro Missis, atque officiis Defunctorum: & de fructibus Cappellaniarum, & Anniuersariorum. Item de fructibus beneficiorum, & de bonis remanentibus ex illis fructibus: nam etiam post congruam sustentationem Clerici sunt verè illorum Domini. Vnde lucrantes ab eis non tenentur restituere licèt forte Clerici ludo insumentes talia bona, peccent mortaliter. Est communis *p.*7.*tract.*9. *res.*16.

Equites Hierosolymitani, & alij ordinum militariũ

8 Secundò Equites Hierosolymitani, & alij Religiosi Ordinum Militarium, probabilius est posse aliquid ludo exponere, cum sint verè domini suorum bonorum,& antiquissima consuetudo ita interpretata sit eorum paupertatem. Ita Dicastillus *de iust.lib.*2. *tr.*18. *disp.*5.*dub.*8. *num.*53. Contrarium est etiam probabile, quod docuit Sanchez *lib.*7. Moral.*c.*8.*n.*29.*p.*2.*t.*154.*&* *p.*7.*t.*9.*res.*17.

Religiosi, quando possint, vel non.

9 Tertiò: Regularis non habet ius exponendi aliquid ludo prohibito, aut indecenti Religioso, qualis est ludus alearum. Si tamen ludus sit licitus, & honestus, tunc potest exponere ludo aliquid modicum (dico modicum, quia vt ludat in magna quantitate non præsumitur voluntas Prælati:) reficiendi animum gratia. Quod si Religiosus, ex portione sibi destinata ad sustentationem, aliquid subtrahit, parcè viuendo; potest tunc tuta conscientia illud exponere ludo, dummodo sit licitus, & honestus. Et hæc omnia docet Faustus *in spec. Confess. disp.*32.*quæst.*21.*n.*3.*& seq.*cui adhæret Dicastillus *de iust. lib.*2.*tract.*18. *disp.*4.*dub.*6.*num.*38. cum hac tamen limitatione, nisi expressè à suo superiore, vel constitutionibus suæ Religionis interdictus sit quilibet ludus. Notandum porrò Lessium *lib.*2.*cap.*26.*dub.*5.*num.*36. docere, posse Religiosum validè lucrari, & perdere notabilem summam cum expressa superioris licentia, licèt peccatum mortale sit. Cuius sententiam amplectitur etiam Amicus *tomo* 5. *de iust.disp.*28.*sect.*4. *num.*35. Sed contra Lessium insurgit Dicastillus *loco cit.* citans Sanchez *p.*7.*t.*9. *resol.*14.

10 Quæres.

10 Quæres. An si Religiosus habuerit generalem licentiam expendendi aliquam quantitatem, possit validè illam ludo exponere? Negatiuè respondent communiter Doctores. Quorum opinio licet sit probabilior, & sequenda, ego tamen etiam contrariam probabilem existimo, quam docet Medina *in summ.lib.1.c.14.§.29.*& alij *p.2. tr.15.res.54.& p.3.t.2.res.65.& p.7.t.9.res.15.*

Cum licentia superioris potest exponere ludo maguam quātitatem.

11 Quartò: Filiusfamilias potest ludo exponere ea, quæ ex suo labore, & industria, aut suo vitio acquirit extra domum Patris constitutus. Item existens in domo paterna, si quid amplius suo labore, opera, vel ministerio acquirit, quam expendat pater in alendo. Præterea, filiusfamilias, cui pater in curia Principis, vel in scholis studio literario vacanti alimenta exhibet, potest particulam aliquam suæ sustentationi destinatam ludo insumere, nempe quatuor, vel quinque pro centenario. Insuper, quando pater filio certam pecuniæ summam tradit, vt ea se alat, si filius parcè viuendo aliquid ex ea summa sibi reseruet, licitè potest illud ludo exponere. Postremò, quando pater filio suo in scholis, vel in curia Regia commoranti pro sua sustentatione mittit nonaginta, sciens ei sufficere octuaginta, tunc filius parcè viuendo exponere potest ludo, non solum id quod sibi subtrahit, verùm etiam alia decem. Hurtadus *de inst.disp.8.diff.8.* Nota tamen cum Dicastillo *de iust. lib.2. tr.18.disp.4 dub.2.n.7.* quod de pecuniis missis à patre filio existenti in scholis, si filiusfamilias magnam quantitatem in ludo exponat, ita tamen, vt ex reliquo sustentetur, nihil amplius à Patre ad sui sustentationem exigens, peccabit quidem, non tamen manebit obligatus ad restitutionem: neque etiam ille, qui ab ipso lucratus est *p.7. tr.9.res.5.*

Filiusfamilias de quibus ludere possit.

12 Quod si constet patrem nolle filium aliquid ludere, vt ab illo lucrantes restituant: poterit nihilominus filius, quod eius ætas, & personæ qualitas postulat ludere, & ij, qui lucrati fuerint, ad restitutionem non tenebuntur. Ita Salas *tract.de ludo dub.10. num.1.* quæ secundum eundem *dub.11.* procedunt etiamsi filius existat in domo patris. *ibidem resol 6.* Immò si filius, qui potest v.g. perdere decem aureos, successiuè lucretur quinquaginta licèt de subtilitate iuris non possit ludere totum quod lucratus est, quia filius familias patri acquirit, si tamen ludat cum eo, à quo lucratus est, & perdat, de æquitate conscientiæ, potest alter compensare id quod perdiderat, & sic non tenetur restituere hoc quod lucratus est. Ratio, quia æquitati rationis innititur, quod si patri filius acquirit in ludo, quod etiamsi totidem perdiderit cum eo à quo lucratus fuerat eius collusor possit cum hoc vltimo lucro sibi compensare totidem quæ perdiderat; ex æquitate enim naturali Pater, qui sensit hoc commodum, debet sentire hoc onus. Immò videtur, quod filius familias possit cum quocunque voluerit ludere, & perdere totam illam quantitatem, quam ludo lucratus est semel cum eo, quod ipse poterat aliàs ludere: cum hæc videatur esse voluntas interpretatiua Patris, quando enim concessit tacitè, vel expressè filio facultatem aliquid ludendi, videtur

Etiā inuito patre. Et eam quantitatē totam, quam lucratus est, siue cū eodem colusore.

Siue cum alio.

videtur tacito consensu dare illi facultatem ad ludendum totum lucrum. Sanchez *in opusc.tom.1.lib.1.cap.8.dub.8.nu.2.& 3.p.1.t.8.res.67. §.Nota,&p 7.t.9.res 7.& 9.* Nec obligatem ad restitutionem filium familias, si nollet, quando ludens cum pecunia Patris, quam non potest alienare lucraretur magnam quantitatem: quia in tali casu probabiliter defendi potest, admisceri donationem, vt communiter asserunt Doctores de eo, qui agnoscens maiorem peritiam alterius, nihilominus vult ludere. Ita Dicastillus *de iust.lib.2.t.18.disp.4 dub.2. num 13.* Qui tamen, & rectè putat, contrariam sententiam, quam tuetur Bonacina *de restit.disp.2.q.3. punct.2.num.15.* esse probabiliorem, & certam si quis cum filio familias ludat bona fide, putans filium posse quod ludit alienare, tunc enim filius familias teneretur restituere, quia contractus est nullus, & alter non consensit voluntariè in id quod nesciebat *Ibid.res.8.*

Et si lucratur cum pecuniis, quas non potest alienare, nō tenetur restituere

Sicut nec qui lucratur ab eo totū, quod potest illo anno ludere.

13 Si quis tandem lusit cum filio familias, & lucratus est summam, quam in toto illo anno perdere poterat, potest collusor sine alia inquisitione lucrum illud retinere, quia melior est conditio possidentis: Secus si certus fuerit, eum amisisse cum aliis, quod poterat ludere. Sanchez *in opus.to.1.lib.1.c.5.dub.7.n.6.* Dubitari potest an si collusor lucratus sit supra summam, quam filius familias ludere potest, debeat totum lucrum restituere an solum excessum. Alcozer *lib.de ludo c.10.* affirmat, totum restituendum, & consensit Medina *de rest.q.10.* Quia totus ludi contractus redditur tunc vitiosus. Melius tamen alij dicunt, solum excessum restituendum, quia quoad illum solùm vitiatur contractus. Ita Sanchez citatus *nu.7.ibid.res.10.*

Minores ludere non possunt, inscciis Tutoribus.

14 Quintò: Aliqui putant contractum ludi Minoris esse validum, atque adeò Minorem teneri ad soluendum amissum, eum verò, qui lucratus est, non teneri ad restitutionem in foro conscientiæ. Ita Sà Verb. *Ludus, n.6.& verb.minor n.5.* & alij. Sed probabilissimum est huiusmodi contractum non valere: & eum, qui à minore lucratur, teneri restituere, docent Gabriel, Armilla, Lopez, Angles, & alij, teste Dicastillo *de iust. lib.2.tract.18. disp.4. dub.5.n.31.* In facti autem contingentia si Minor nolit soluere, & si soluerit, collusor nolit restituere potest confessarius probabiliter, neque minorem ad solutionem, neque collusorem ad restitutionem obligare *p.3.t.5.res.44.& p.7.tr.3.res.13.*

Serui possunt inscio domino ludere, & quæ.

15 Sextò: Licèt seruus, vel mancipium regulariter non possit in ludo alienare, seu perdere nisi ex consensu, saltem probabiliter præsumptio sui domini, quia regulariter caret bonis: Si tamen illa habeat, vt contingit quando aliquid subtrahit ex eis, quæ illi dominus ad sui sustentationem confert, & in aliis casibus, qui relati sunt Verb. *Seruus n....* potest ea ludo perdere, quia habet dominium eorū, & nullo iure impeditur de illis disponere. Iura verò quibus decernitur, quidquid seruus acquirit, domino acquirere, vel intelligitur de acquisitis, operis domino debitis, vel iam contraria consuetudine esse mitigata. Hurtadus *de iust. disput 1. diff.18.& de contract. disp.8.difficul.8.* Quod si mancipium,

Notandum.

ludo

ludo intentus priuaret dominum proprio labore non teneretur restituere, nisi tantum pretij, quanti æstimaretur, ille labor, quo dominum fraudauit, & nihil aliud Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 7. n. 47. p. 7. tr. 9. res. 16.*

16 Septimò: Vxor potest ludere, & qui cum ea ludit potest lucrum retinere in septem casibus. Primò, quando vltra dotem habet bona paraphernalia, quorum dominium, & administratio ad ipsam pertinet, Secundò, quando maritus expresse aliquas pecunias concedit vxori, vt eas pro libito expendat. Tertiò, quando maritus aliquam pecuniæ summam vxori concedit, vt ornatius, & comptius sese induat, & ipsa restrictius viuendo ex his aliquid subtrahit. Quartò, quando maritus scienter permittit, vt aliquid pecuniæ ludo exponat. Quintò, quando vxor habet administrationem bonorum. Sextò, quando vxor sua priuata industria, & labore acquirit, & lucratur postquam muneri suo, & curæ domesticæ planè satisfecit. Septimò, quando vxor ludit, & perdit ludendo eo more, quo cæteræ coniugatæ fœminæ eiusdem conditionis, & status solent ludere. Nec maritus potest id ei prohibere, quia ob dotem, & societatem bonorum contractam illi debetur congrua, & competens sustentatio, quæ sanè comprehendit sumptos omnes ad ea omnia, quæ mediocres sui status, & conditionis solent insumere, etiam ad competentem & honestam oblectationem. Vide Villalobos *in summa tom. 2. tr. 28. diffic. 5. n. 3. p. 7. tr. 9. res. 11.* Vxor quando, & quæ possit ludere.

17 Quicumque autem siue Clerici, siue laici notabili etiam tempore ludis prohibitis ludentes inspiciunt, nisi ludi causa sint, aut non corrigant, dum tenerentur, vel absit scandalum, non peccant mortaliter, quia hæc videtur materia leuis. Ita Sanchez *in opusc. tom. 1. lib. 1. cap. 8. dub. 29. & 30.* Bartholomæus autem à S. Fausto *in spec. Confess. disp. 23. q. 29. n. 2.* dissentit quoad Clericos, & Religiosos, & adducit Bullam Pij V. in qua Clericis tam sæcularibus, quàm Regularibus, sub excommunicationis pœna hoc interdicitur. Sed pœna excommunicationis non fertur nisi pro culpa mortali; ergo, &c. *p. 4. tr. 4. res. 183. in fine, & p. 7. tr. 9. res. 40.* Adstantes ludentibus non peccant mortaliter. Dubium de Religiosis.

18 Fraudes in Ludo Omnis fraus, vel deceptio, vel simulatio, quæ legibus ludi permitti solet licita est, & sine iniustitia contractus. Vnde infertur. Primò, quod qui priores chartas habet in ludo, & securus iam est de victoria, potest adhuc augere sponsionem, vt plures lucretur, quia hæc est lex communis vtrique ludenti. Secundò, qui certò scit se inferiores chartas habere, atque ideò vicendum, potest simulare, & augere sponsionem, vt alter timeat, & recuset, ac relinquit ipsi, quod oppositum erat. Tertiò, sciens se meliores chartas habere, potest metum simulare, & formidinem vt aduersarius audacius prouocet, & augeat sponsionem. Quartò, potest tacere, licèt videat aduersarium accipere plures chartas quam deberet propter quem excessum debeat postea perdere, quod appositum est. Quintò, si habens optimum ludum, simulatè dicat, transeat, (Italicè *Vada è monte*) ad effectum decipiendi so- Fraudibus quando vti liceat in ludo.

cium, vt sic eum incitet ad augendam sponsionem, licitè lucretur. Sextò, potest quis numerare pauciora puncta, quam habet, & postquam contrarius exhibuerit plura, potest ipse licitè exprimere, quæ habet, & sic lucrari. Et hæc omnia docent Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 8. disp. 5. dub. 3. num. 19.* & Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. num. 34. p. 7. tr. 9. resol. 43.*

Quid, si non admoneat collusoré de suo errore?

19 Si quis videat collusorem non numerare omnia puncta, quæ habet, quæ si numeraret, lucraretur, non tenetur illum admonere, nec lucrum restituere, vt absolutè tenet Hurtadus *de contr. disput. 8. diffic. 7.* & id quidem satis probabiliter. Cum contrarium etiam sit probabile, quod docet Azorius *tom. 3 lib. 5. cap. 21. quæst. 3.* & alij penes Sanchez. Alij item probabiliter asserunt sententiam negatiuam procedere in locis vbi adest consuetudo sic ludendi, secus autem affirmatiuam sententiam tenendam esse. Lessius *lib. 2. cap. 26. dub. 2. num. 14. p. 7. tr. 9. res. 44.*

Quid inspector.

Inspector verò ludi non peccat contra iustitiam, si non admoneat ludentem errare computando puncta, vel non capiendo primum locum, nisi id promiserit; & ita non tenetur restituere, licèt interdum peccet contra charitatem. Ita Nauarr & Vega Verb. *Ludus casu* 19. quod verum est, etiamsi teneamus, collusorem peccare contra iustitiam, si de iis non admoneat, vt docuerunt Nauarr, Azor. & Molina, & ita docet Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 1. c. 8. dub. 14. n. 2. ibid.* in fine *§. Nota.*

Qui accipit primũ locum an restituere teneatur?

20 Is qui fraudem facit, accipiendo priorem locum, (Italicè, *Hauer il tratto, ò la mano*) si non constet præcisè ratione prioris loci lucratum fuisse non tenebitur restituere totum, quod lucratur, sed quantum ius illud prioris loci iudicabitur valere. In quo subscribo Nauarro. Si tamen contingat lucrari præcisè ratione solius prioris loci, quia habebant æqualia puncta, tunc tenebitur restituere non solùm totum, quod lucratur, sed insuper tantundem, quo ipse amissurus erat, quia in eo casu fraus fuit causa totius illius damni, vt patet, quod non videtur præuidisse Nauarrus, Sanchez, & Trullench. Ita Dicastillus *de iust. lib. 2 tr. 18. disp. 3. dub. 3. n. 24.* Si quis tamen bona fide abripuit manum, non tenetur postea restituere. Villalob. *in summ. tom. 2. t. 28. diffic. 4. n. 13. p. 7. tr. 9 res. 45.*

Qui petit sibi concedi aliquod punctum, iustè lucratur.

21 Item si collusor, qui est secundus, dicat primo, accepto sponsionem, si vnum, vel duo puncta concesseris, si primus illud, vel illa concedat, secundus iustè lucrum acquirit: nam est fraus intra limites ludi, & idem poterat alteri contingere. Ita Trullench *in Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 27. dub. 5. n. 5. ibid. resol. 46.* Plura de fraudibus vide infrà *tit. Restitutio ob ludum num. 14. & seqq.*

Non licèt exponere domum ludo.

22 Locus ad ludum. Illicitum est exponere domum ludo & exponentes peccant mortaliter. Nam ministrant materiam hic, & nunc deputatam ad vsum prauum, & in ipso exercitio prauo: ministrant enim taxillos, candelas, &c. actu ludentibus, blasphemantibus, &c. quæ non possunt hoc modo dari sine intentione mali euentus, aut absque eo,

quod

quod dantes ex circunstantiis fiant causa per se hic, & nunc illius effectus praui. Et disparitas de meretricibus est, quia vsus domus non est ita proximè ordinatus ad fornicationem, sicut vsus taxillorum, alearum &c. ad malos fines. Et non solum peccant mortaliter tales tenentes ludos, sed, si lusores ad restitutionem tenentur, in illorum defectu tenentur etiam ipsi. Ita Naldus Verb. *Ludus num. 6.* contra quædam apud Lopez *par. 2. cap. 31. §. Iam scitu p. 2. tr. 15. ref. 65. §. His ita, & p. 7. tr. 9. ref. 39.*

23 Nec ipsi Principes possunt concedere licentiam, vt quis domum ludo exponat: nam non potest dare licentiam peccandi mortaliter. Immò nec posse hoc permittere, & debere sub mortali tales exponentes punire: quia sub hoc onere tenentur impedire mala Reipublicæ, quorum omnium ludus dici potest sentina. Ita Bellochius *p. 2. q. 4. à n. 492.* Posse verò permittere ludum vulgò dictum *delli bonauoglia, & nel corpo della guardia* ad impediendum maius malum, primum scilicet, ad mundandam perditis nebulonibus Rempublicam, secundum verò ad vitandum otium, &c. *p. 2. tr. 15. ref. 65. §. Secundò.* Nec id Principes possunt permittere.

24 Quæres an ludere in Ecclesia sit peccatum mortale? Respond. negatiuè, si fiat ex aliqua rationabili causa, vt ad recreandum infirmum ibi existentem, aut quia sunt ibi aliqui, qui ad Ecclesiam confugerunt, & ludunt ob honestam recreationem. Si fiat verò sine causa, erit solùm veniale, modo absit scandalum, & ludatur sine actibus indecentiam loco facientibus, & ludi non sint in ea specialiter prohibiti. Alcozer *lib. de ludo, c. 12 in fine p. 7. tr. 9. ref. 38.* Ludere ludis licitis in Ecclesia non est mortale.

25 Lucrum in ludo. Collusor, qui credito perdiderit potest licitè retinere, quod alter soluit; quia licèt leges irritauerint promissiones, & liberauerint victum ab obligatione soluendi, nunquam tamen irritauerunt translationem dominij si acquiritur. Et id locum habet, etiamsi soluens ignoraret se non esse obligatum ad soluendum. Ita Lugo *de iust. disp. 31. sect. 4. n. 67. p. 7. tr. 9. ref. 24.* Collusor licitè recipit quod ab altero soluitur.

26 Item qui ludit animo non soluendi, vel repetendi solutum, potest licitè lucrari, nec tenetur restituere, quod lucratus fuerit, quia tunc tantùm intendit vti beneficio legis, in quo nulla est inæqualitas, quia etiam alter collusor posset id intendere. Nec est aliqua deceptio, quando non dixit collusori se soluturum, & non repetiturum: Si verò hoc dixisset eum decipiendo, teneretur ad restituendum ratione deceptionis, si ob eam alter lusit. Ita Hurtadus *de contract. disp. 8. diffic. 5.* Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 18. disput. 3. dub. 3. num. 25.* contrarium tenuit ex Molina *ibid. resolut. 25.* Si tamen lusor iurauit non repetere pecunias lucratas in ludo prohibito, poterit ex communi Doctorum sententia tam ante, quàm post solutionem petere relaxationem huius iuramenti Dicastillus *citatus num. 29.* contra Molinam *de iust. tom. 2. tract. 2. disp. 515. num. 7.* Sotus item *de iust. lib. 4. quæst. 5. art. 2.* docet, si liberaliter promittat, se nunquam repetiturum, non posse repetere, quia cessit iuri suo, & lex quæ dat repetitionem, est facta in gratiam, Et qui ludit animo non soluendi vel repetendi, licitè lucratur. Et quamuis iurauerit, potest petere relaxationem iuramenti.

& beneficium perdentium: licet autem vnicuique iuri & facultati sibi concessæ renunciare. Sed oppositum videtur verius: nam solùm renunciauit simplici verbo absque iuramento, se non vsurum beneficio legis ei concedentis repetitionem, tunc in conscientia poterit repetere, vel retinere sibi pecuniam amissam, simplex enim cessio non priuat hominem iure, quod lex ei tribuit in fauorem Reipublicæ: alioquin facillimè omnis vis legis redderetur inanis, & frustratoria, vt docet Rebellius *p.2.de obli.lib.11.q.2.ibid.ref.26.*

Si excessus peritiæ notus sit collusori, potest alteri ludere, & lucrari.

27 Quando minus peritus agnoscit peritiam alterius, quia illi vel experimento, vel per attestationem ipsius periti illi constat, & nihilominus vult ludere, nihil illi debet restitui, sed licitè ab eo lucrabitur alter, quia cum sciens excessum velit ludere, reuera voluntariè cedit iuri suo, quod habebat ad seruandam æqualitatem in contractu. Dicastillus *citatus disp.5. dub.1. n.8. ibid.ref.31.& p.4.tr.4.ref.186.*

Probabile est cogentem aliquem stare ludo, & sic acquirentem, posse sibi retinere in cõscientia.

28 Qui cogit aliquem stare ludo, potest ab illo lucrari in conscientia: Licèt enim oppositum sit probabilius, quod docuit Comitolus *lib.3. q.9.n.2.* & alij: tamen hæc etiam sententia est probabilis, quam nouissimè docuerunt etiam Trullench *in Decal.tom.2.lib.7.cap.27.dub.2.n.2.* & Dicastillus *de iust.lib.2.tr.18.disp.5.dub.2.n.14.* Cæterùm si quis verò metu, veraque coactione colludentem stare cogeret, si lucraretur, teneretur restituere, si autem perderet, nulla facienda foret restitutio à coacto. *p.2.tr.17.ref.27.p.4 tr.ref.169. §. Notandum & p.7.tr.9.ref.32. & 33.* Idem dic de eo, qui attraxit ad ludendum importunis precibus; potest enim licitè lucrum retinere, nec tenetur restituere. *p.2. tr.17. ref.27.& p.7.tr.9.ref.34.*

Habens capitale minus potest acquirere capitale maius collusoris scientia.

29 Si quis in ludo exponat capitale maius (vulgò *il resto*) sciens capitale colludentis esse minus suo, is licitè potest acceptare, & sic magis lucro exponi, quam iacturæ. Et sic vsu acceptum videtur *nelle scommesse*, quod vnus plus altero spondeat. Et multi vendunt libertatem ad remigandum in triremibus, quæ longè superior est omni pecunia. Vide Salas *de ludo disp.13.n.3.p.1 tr.8.ref.66.& p.7.tr.9.ref.35.*

Ludens pro se, & pro alio, an possit ex pacto minus perdere, quam lucretur?

30 Si quis ludens pro se, & pro altero, sic paciscatur cum illo, cuius vice ludit, scilicet, vt si perdiderit, soluat dimidium perditi, si verò lucratus fuerit portet tantùm tertiam lucri partem; docet Sanchez *in opusc. tom.1. lib.1. cap.8. dub.23. num. 2. & 3.* esse contractum iustum, si ludus sit prohibitus, & sic pœnæ subiectus, quia exponit se ludens periculo dandi pœnas legis, quas solus, qui ludit, perfert, & alter, vice cuius ludit, non tenetur ad aliquam partem pœnæ soluendam, nisi de hoc fecisset pactum. Si tamen, qui pecunias amisit, repetat coram iudice, & Iudex iubens restitui, tenetur, qui partem lucri portauit, restituere, quia hæc non est propriè pœna, sed restitutio lucri ludo acquisiti, quod alter habet ius repetendi. Ita Sãchez ex Alcozero. Lugo tamen *de iust.tom. 2.disp.30. sect.2. n.52.* obseruat sæpè excusari posse hoc pactum ab iniustitia, quia in societate, qui operam, & industriam apponit, & rursum dimidium capitalis, plus debet de lucro participare,

ticipare,& minus damni sentire, cum semper amittat operam,& industriam. *p.7.tr.9.res.36.*

31 Si quis in ludo latrunculorum (Italicè *di Scacchi*) promisit dare (vt vulgò dicitur *scacco matto cum pedina*) non potest lucri, si dederit cum pedite (Italicè *Pedina*) facta *Regina*. Ita Alcozer *tract. de ludo, cap. 20.* & alij, contra Panormitanum affirmantem id licere, si promissio facta fuerit cum certo pedite, secus si generaliter: Sed id non valet; licèt enim facta sit promissio cum certo pedite, cùm tamen, ex quo facta est Regina, aliter ducatur, quam pedes, promissio non verificatur. Idem docet Sanchez *in opusc. tom.1.lib.1.c.18.dub.11.n.16. ibid.res.49.*

Qui promisit vincere cum pedite, an possit cum pedite, facta Regina?

32 Solutio ob ludum. Valentia *tom.3.disp.5.quaest.6.punct.5.dub.8.* & alij, tenent, amissa in ludo soluenda esse in conscientia. nam sic obligat promissio mutua de iure naturæ: neque irritatur iure positiuo, quamuis in *l. alearum. C. de Religios. & sumpt. fun.* detur actio ad repetendum. Sed contraria sententia Lessij *lib.2.cap.26.dub.4.* est probabilior, nam cui datur actio ad repetendum, à fortiori conceditur exceptio ad non soluendum, iuxta regulas iuris. Ex quo patet, quod si alicubi perdenti non concedatur repetitio, aut ludentes beneficio legis concedentis repetitionem renunciauerint, perdens tenetur soluere in conscientia. Vide Sà V. *Ludus num.9.p.2.tr.17.res.8.p.3.tr.5.res.94.& p.7.tr.9.res.21.& 23.*

Amissa in ludo nō sunt debita in conscientia.

33 Qui verò pecuniam vincit, non tenetur in conscientia restituere, quia leges, aut non intendunt restitutionem pecuniæ semel solutæ, vel si intendunt, non fuerunt in hoc sensu receptæ. Ita Salas *de contract.dub.20.n.6.p.3.tr.5.res.94.§. Igitur & p.7.tr.9.res.22.*

Potest tamen qui vincit, victam retinere pecuniam.

34 Restitutio ob ludum. Tenetur restituere, si quis aliquid lucratus est per fraudem, etiamsi de hoc dubitet, quia in dubio non potest acquirere. Immò Nauarrus, Reginaldus apud Bonacinam *de rest.disp.2. q.3.punct.2.n.7.* tenent, fraudulosum dubium, an cessante eius fraude, collusor lucraturus fuisset, teneri aliquid plus restituere. Sed ipse meritò id negat, quia in dubio melior est conditio possidentis. *p.4. tr.3. res.75.& p.7.tr.9.res.48.*

Restituere tenetur, qui vicisset per fraudem.
Aut de hoc dubitaret.

35 Qui impedit, ne iudex condemnet aliquem ad restituendum lucrum ex ludo prohibito, tenetur restituere, si impedit per vim, aut fraudem: Quia per iniuriam impedit, ne victus possit recuperare id, ad quod leges ei ius tribuunt. Si autem absque vi, vel fraude impediat, non tenebitur, quia vtitur iure suo, ne condemnetur. Molina *de iust. tom.2.tract.2. disp.514.p.7.tr.9.res.19.* Quòd si minetur accusationem, & repetitionem, nec tamen habeat animum accusandi, & repetendi, potest retinere summam, quam à lucrante accusatore extorsit. Ita Lessius *lib.2.cap.26.dub.3.n.22.* Nec obstant, quæ adducit Molina *de iust. tom.2.tract.2.disp.514.* contrarium tenens; quod scilicet dolus dederit causam contractui: quia non est dolus malus, sed iniustus, de quo iura sunt intelligenda; sed iustus; nam iustè poterat minari accusationem

Aut impedisset, ne Iudex condemnaret ad restituendū.

Secus, si minetur accusationem, non tamen habeat animum accusandi.

sationem, siue haberet animum, siue non: Neque victor præcisè dedit, vt victus deponat animum, sed vt reipsa non accuset, vel repetat, & iuri accusandi, vel repetendi cedat, quorum vtrumque ille præstat; potest ergo pro eo aliquid accipere. *Ibid. ref.* 28.

Excellens in peritia ludendi cum possit lucrari.

36 Quando quis excellit in peritia ludendi, & excessus peritiæ non est notus collusori affirmant communiter Doctores, debere restituere lucrum, teste Lugo *de iust. tom. 2. disp. 32. sect. 2. §. 4. num.* 44. Sed ego negatiuam sententiam esse probabilem puto; Plures pro ea rationes adducit idem Lugo, & Salas *tract. de ludo dub.* 25. *n.* 2. Si tamen is, qui imperitior est, excessum alterius colludentis sciat, vel ab eo monitus, vel alia ratione, & nihilominus, velit ludere, peritiorem lucrari posse, quia scienti, & volenti nulla fit iniuria, communis est ferè Doctorum sententia, penes Salas *vbi supra num.* 4. *p.* 4. *tr.* 4. *res.* 186. *& p.* 7. *tr.* 9. *res.* 29. 30. *&* 31.

Fraudes in ludo vetitæ, & obligantes ad restitutionem.

Dicens se habere pluta puncta, quá habeat.

37 Qui accusauit plura puncta, & collusor non aduertit tenetur restituere. Dicastillus *de iust lib.* 2. *tr.* 18. *disp.* 5. *dub.* 5. *num.* 22. *& n.* 27. rectè obseruat, eum qui scienter soluit minus pretium, quam amisit, teneri ad restituendum defectum illum, etiamsi collusor ex inaduertentia, vel errore putet totum sibi iam solutum. Idem dicendum de eo, qui dicit habere se plura puncta, quam habet, etiamsi ostendit ab aliis numeranda, sed ea non numerarunt. Ratio est, quia prædictæ fraudes non sunt permissæ in ludo. Item qui solus sit se amisisse in ludo, tenetur manifestare veritatem, quando de ea inquiritur, etiamsi iudices errore ducti iudicent ipsum lucratum fuisse, nisi approbatum inter se ludentes pacti fuerint, vel consuetudine constet licere. Ita Alcozer *c.* 20. *dub.* 3. *p.* 7. *tr.* 9. *res.* 47.

Suffurans chartas, &c.
Signans taxillos.

38 Qui vtitur fraudibus in ludo, vt suffurando chartas, vel signis peculiaribus illicitis notando, aut arte quadam, eas componendo, vel supponendo taxillos adulteratos, &c tenetur ad restituendum non solum quantum huiusmodi deceptionibus, & fraudibus fuit lucratus, sed etiam quorum fuerit compertum impediuisse, ne alius lucraretur; quia totum hoc damnum intulit. Regin. *tom.* 1. *lib.* 10. *c.* 25. *num.* 385. *p.* 7. *tr.* 9. *res.* 48. Si verò videat chartas alterius absque fraude ex sola negligentia alterius, licitè lucratur, secus si videtur, quia eo modo se ponit vt videre possit, vel quia, habet alium videntem ludum alterius, qui eum admonet quia sic est apertas fraus. Trullench *in Decal. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 18. *dub.* 2. *num.* 4. Idem dicendum de eo, qui chartas dignoscit à tergo, quando nec eas signauit, nec propter vsum quia sæpius iisdem chartis lusit cum aliis, eas facilè dignoscit: quando enim vterque æquè potuit chartas dignoscere, licet alter diligentius signa aliqua obseruauerit, hoc eius industriæ, & attentioni ddeputandum est. Sanchez *in opusc. tomo* 1. *lib.* 1. *cap.* 8. *dub.* 12. *num.* 9. Quod si inquiras hic, an quando socij contra socios ludunt, possit socius admonere socium de chartis suis, vt sciat quomodo se gerere debeat? Respondetur, in hoc standum esse ludi illius peculiaribus legibus.

Aspiciens chartas alterius dolosè.

Vel ea dignoscens à tergo.

gibus; aliquando enim fas est, aliquando non; aliquando possunt signis manifestis iuuare aliquando occulti, aliquando neutris. Ita Sanchez ex Alcozerio *ibid. ref.* 50. *&* 52.

39 Si quis falsò asserat se habere, (vt vulgò dicitur *Primiera*, vel v.g. 50. puncta) & proiiciat chartas in mensam quas alter collusor ex errore collegit, vel quia non curauit illas aspicere, vel quia statim credidit, & sic iniustè lucratus est, tenetur lucrum restituere. Etsi iam ludus finitus erat, & alter collusor lucraturus est, quia habebat plura puncta, non tantum tenetur illud restituere, sed etiam quod in illa manu erat perditurus. Item quando alter minus soluit quam perdiderat, & quam erat in sponsione, ex negligentia lucrantis, tenetur restituere, est enim lex recepta in ludo, quòd in pecunia non debet esse fallacia. Item si iudices, vel Arbitri iudicent contra veritatem, etiam bona fide, is, in cuius fauorem iudicatum est, tenetur lucrum restituere, cognita rei veritate, quia supradicta sententia fuit lata ex falsa præsumptione. Et hæc omnia docet Sanchez *in opusc. tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 8. *dub.* 12. *num* 12. & seqq. *p.* 7. *tr.* 9. *ref.* 53. Vide etiam *supra num.* 37.

Vel falsò asserat se vicisse, & habere plura puncta, quam habeat.

40 Quando ex duobus alter ludit cum falsis chartis, vel taxillis, ait Victoria apud Lopez *de controu. lib.* 2. *cap.* 22. non solùm hunc teneri ad restitutionem, si lucretur, sed etiam alterum colludentem, quia cum debeat inter colludentes seruari æqualitas, sicut vnus licitè non potest, ita nec alter. Sed contrarium dicendum cum D. Thoma 2.2. *qu.* 32. *art.* 7. *ad* 2. quia in hoc casu inæqualitas procedit, ex malitia non vtriusque, sed alterius tantum, cui soli imputanda est. *p.* 4. *tr.* 4. *ref.* 169.

Vincens ludentem cum falsis chartis, non tenetur ad restitutionem.

41 Qui scienter fraude vsus est in ludo, tenetur etiam restituere id, quod ex lucro dedit amicis, idest, *de barato.* Secus si bona fide lucratus fuerit, quia illud bona fide consumpsit. Deinde iniustè lucrans, non tenetur restituere id quod ex communi pecunia soluitur pro chartis, pro lucernis, pro bellariis, & similibus aliis rebus: quia hæc omnia data sunt vtroque consentiente: quod procedit etiam, quando is, qui perdit, non est sui iuris, modo consumpta sint in ea quantitate, de qua ille poterat disponere. At si quis lucratus est ab eo, quem vi traxit ad ludendum, non poterit deducere has expensas, quia attractus non censetur illis consentire. Ita Trullench *in Decal. tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 27. *dub.* 2. *n.* 7. *p.* 7. *tr.* 9. *ref.* 54.

Obligatus ad restitutionem ob fraudes, quas expensas possit deducere.

42 Maritus notabilem quantitatem in ludo amittens, nec ipse, nec collusores tenentur restituere vxori, nisi fortè amiserit bona dotis, quæ in specie erant conseruanda; tunc ludus esset illicitus, & posset vxor illa repetere, & extrahere à lucrante, quod si non erant in specie conseruanda, tenetur vir resarcire illud damnum ex propriis bonis, & mulier potest eam recompensationem petere à possidente bona mariti, quæ videntur tacitè hypothecata pro dote vxoris. Molina *de iustit. tomo* 2. *tract.* 2. *disp.* 520. *num.* 5. *par.* 7. *tract.* 9. *resol.* 18.

Maritus amittens notabilem quantitatem, ad quid teneatur.

43 Ludens

Ludens aliena pecunia, quando teneatur restituere.

43 Ludens aliena pecunia, non facit lucrum suum, quod ludendo acquirit, vt accidit, quando fur, vel vsurarius, vel depositarius, alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, si fur non haberet aliquid proprium. secus si habuerit quod traderet vincenti, si perdidisset; vel nisi aliter constet de intentione collusoris, qui perdidit. Trullench *citatus dub.*4. *num.*6. & idem dicendum cum Lugo *tomo* 2.*disp.*31.*sect.*2.*num.*13.*& seq.* de eo, cui cum pecunia in ludo deficeret, clam eam à collusore surripuit. Si enim fur non habebat vnde pecuniam illam restitueret, non poterit ludum retinere; secus si habebat. *ibid.res.*19.

Ludens cum fure, quando possit sibi lucrum retinere.

44 Ludens cum vsurario, vel fure, potest sibi retinere rem ludo acquisitam, si eius rei dominium spectabat ad vsurarium, vel furem, vt accidit, quando fur ludendo, vel negotiando pecunia furtiua comparauit sibi alias pecunias, vel res; istarum enim rerum, vel pecuniarum factus est dominus, consequenter ludens cum fure potest eas acquirere, sibique retinere, cum eas acceperit à vero domino. Si verò dominium illius rei non spectabat ad furem, vel vsurarium, ludens cum fure; vel vsurario non potest sibi rem ludo acquisitam retinere, postquam cognouit alienam esse, tenetur enim ratione rei acceptæ rem domino restituere, aut ipsi furi, vt recuperet æquale. Addo tamen, furem in huiusmodi casu teneri restituere valorem rei, immò etiam teneri de euictione. Bonacina *de rest. disp.*2.*quæst.*3.*punct.*1.*n.*18. *ibid.res.*20.

Perdens quando possit vti compensatione, & non teneri ad restitutionem.

45 Petes. An si tantum perdas cum aliquo quantum illi ob fraudes debebas restituere, v.g. centum, possis debitum compensare, & liberari ab alia restitutione? Respondeo cum Sanchez *in opusc.tomo* 1. *lib.*1.*cap.*8.*dub.*20. Si cum alio diuerso perdas, vel cum eodem in eodem ludo, sed alia die, te non liberari à restitutione facienda: quia hic ludus secundus est alius contractus diuersus in quo ille alius iustè lucratur, & ex vi cuius debes soluere nouum debitum: non ergo potest satisfieri vnica solutione duplici debito diuerso. Difficultas est, quando in eodem ludo perdis cum eodem id, quod per fraudem iniustè lucratus fueras. Armilla V. *Ludus nu.*7. Negat esse amplius obligationem restituendi, quia lucrum dicitur, quod in fine ludi reportatatur, quod Sanchez dicit probabile *dubio* 19. *num.* 5. Contrarium tamen verius est. vt fatetur idem Sanchez cum aliis. Quod autem dicitur lucrum esse solum, quod manet finito ludo, habet solum locum in filiosfamilias, qui ex consensu Patris censetur habere facultatem exponendi iterum ludo lucrum, donec omninò absoluatur. *p.*7. *tr.*9.*res.*51.

In voto, & iuramento non ludendi datur paruitas materiæ.

46 In voto, & iuramento non ludendi datur paruitas materiæ, quæ desumi debet in ordine ad id, quod vouens, & iurans primariò vitare intendit, si enim intendit se priuare delectatione, quæ est in ludo, parua materia erit parua recreatio. Si autem finis fuit, non consumere tempus in vanum, parua materia erit parua mora. Rursus, si finis

fuit

fuit vitare iacturam pecuniæ, parua materia erit parua iactura. Et tandem, si finis fuit vitare rixas cum domesticis, aut colludentibus, aut blasphemias, &c. tunc parua materia desumenda erit ex occasione data illis talium peccatorum. Ita Sanchez *in summ. to. 1. lib. 3. cap. 18. n. 2. & 3. p. 5. tr. 5. res. 38.* — Quæ non semper desumitur ab eodem capite.

Sed de Voto, & Iuramento non ludendi plura. Vide V. *Votum n. 25. 46. & 47.*

De Sponsionibus item in ludo adhiberi solitis. Vide V. *Sponsio.*

L V X V R I A.

1 † LVxuria in generali, prout hic eam accipimus, est deordinatus concubitus, aut actus sensitiuus per se ad illum ordinatus. Eius species sunt, simplex fornicatio, adulterium, stuprum, sacrilegium, incestus, raptus, peccatum contra naturam, delectatio turpis, oscula, tactus, & intuitus turpis. Est per se peccatum mortale, prohibitum partim in sexto præcepto Decalogi, partim in nono. Vide de singulis sub propriis nominibus †. — LVXVRIÆ descriptio & species.

2 Petes primò hic. An licitum sit aspicere coitum bestiarum aut ipsarum, vel hominis turpia? Respondet Granado *in p. 2. contr. 6. tract. 4. disp. 7. nu. 3.* se non damnaturum de mortali inspicientem verenda bestiarum turpiter commota, vel etiam illarum coitum. quia neutrum istorum non multum prouocat ad luxuriam. At coitum hominum, aut verenda humana contrarij sexus studiosè inspicere, esse mortale, quia valde pugnat cum honestate naturali, & est notabilis causa commotionis sensualitatis. Secus verò, si quis breuiter & per transennam aspiceret, aut aspiceret ille, qui attenta ætate, aut complexione, prudenter iudicaret, non esse sibi periculosum. Sed in his materiis caue, & quasi à facie colubri fuge. *p. 3. t. 5. res. 88.* — An liceat inspicere coitum bestiarum? — Ipsarum, vel hominis turpia?

3 Petes secundò. An in rebus venereis detur paruitas materiæ? Affirmatiuè respondent Sala in 1. 2. *disp. 6. sect. 21. num.* 149. Marchantius *qq. post. ad Decal. c. 6. quæst. 2.* & alij, & cum aliqua formidine Lessius *lib. 4. 3. dubio octauo.* Quia delectatio venerea ex solo visu capta plerumque, vt diximus, non est mortale. Deinde, non potest assignari ratio, cur in hac materia, sicut & in aliis, non detur paruitas, nam quemadmodum litigium ex eo quòd disponit ad homicidium, non semper est peccatum mortale, sicut etiam haustus immoderatus ad ebrietatem disponens; quia nimirum sunt dispositiones peccatorum remotæ: ita, quamuis dicat Galenus, omnē actum venereum esse initium pollutionis, non statim sequitur, esse peccatum mortale, quia potest leuiter & remotè ad illa disponere. Descendendo autem ad particularia: Marchantius probabile putat, oscula inter solutos, si absit periculum pollutionis, aut consensus in vlteriora, non esse peccata mortalia, dummodo etiam non sint cum magno libidinis ardore coniuncta. — Et an in rebus venereis detur parua materia?

(Syluius verò in 2.2. *quæst*.144. *art*.4. *concl*.4, diſtinguit. Aut delectatio, quæ in oſculis & amplexibus ſentitur, eſt merè ſenſualis, conſiſtens in proportione obiecti ad ſenſum tactus, & non eſt aliud, quàm delectatio de re blanda, tepida, leni, terrena, &c. abſque alia delectatione turpi: aut eſt delectatio coniuncta cum commotione carnis & ſpirituum generationi inſeruientium. Et tactus & oſcula cum priori delectatione non eſſe libidinoſa & mortalia, cum poſteriori delectatione eſſe mortalia; nam oſcula & amplexus non ſunt ex ſua ſpecie libidinoſa, vt docet D. Thomas *l.cit. in corp. art.* & in eis ponitur abeſſe omnis intentio & cogitatio voluptatis venereæ. Deinde, tangere res molles, ſuaues, & temperatas popter delectationem inde naturaliter reſultantem, non eſt mortale: ergo nec tangere carnes alienas, ſecluſo alio fine, & periculo. Sed hanc opinionem Syluij merito improbat Sanchez *in ſum.tom.2. lib.5. cap.6. num.12. p.4.t.4. Reſol.136.*) Et ſententiam docentem, dari paruitatem materiæ in rebus venereis, Claudius Aquauiua Generalis Societatis vetuit, nè quis ex ſuis Patribus publicè, vel priuatim doceret, aut ſe iudicare ſignificaret vt tolerabilem cuius decretum affert P. Trimarchi *de conſ. ſolicit diſput.2 ſect.7.num.46.* Et Texeda *tom. 1. lib. 2. tract.3. contr. 13. num.73.* ac Baldellus *tom.1. lib.3. diſput.14. num.4* teſtantur, Clementem VIII. in Officio S.Inquiſitionis definiuiſſe, in rebus venereis non dari paruitatem materiæ, Et ita eſt omnino tenendum. † Hæc eſt ſententia Auctoris, quam expreſsè docet, & ſe docere profitetur. *p.3. t.5.Reſol.1.& 89.* in fine, *p.4 t.4.reſol.136 §.Notandum.& T.5.reſ.& p.5 t.5.reſ.5.& 9.* retractans quæ docuerat in *reſol.89.citata in primo §.* nimirum, quòd tangere alterius verenda ex leuitate, vel tangere ſuper veſtes non alia intenta delectatione, quàm ſit illa, quæ prouenit ex tactu mediato, item tangere digitum, vel manum fœminæ, & confricare & partes obſcœnas brutorum, non ſit mortale, quæ eſt doctrina Granado quem ipſe in *RR.cit.* confutat, in *1.2.contr.6.tr.4.diſp.7.n.5.& 6* & nouiſſimè, *p.7.t.11 reſ.28.*

Aliqua notanda circa luxuriam.

4 Aliqua notanda circa luxuriam. Primò, quod mollities, ſodomia, & beſtialitas diſtinguuntur ſpecie contra Filliucium. Ouiedo *p. 9. tr.8. reſ.31.* Secundò confricare pudenda brutorum ex curioſitate videndi ſemen, eſt peccatum mortale, quòd non explicauit in *p.1. tr.17. reſ.37.* nunc verò affirmatiuè reſpondet *ibid quæritur 2* Tertiò fœminæ non licet ſe agitare poſt coitum cum viro, qui ſtatim, vt ſeminauit extraxit membrum virile à vaſe, ita vt ſemen emittat. Texeda, & alij *quæritur 3.* Quartò illicitum eſt fœminis tactibus impudicis ſe confricare pudenda ad expellendum ſemen corruptum Texed. *quæritur.4.* Quintò confricare membrum virile in vaſe præpoſtero eſt peccatum mortale (tamen ſi abſit periculum pollutionis) & ſi fiat cum animo conſumandi in vaſe naturali, non eſt mortale, quia tales tactus non tollunt intentionem agentis. Dia. ſed tu cogita. *quæritur.5.* Sextò tactus illiciti ſunt inter virum, & vxorem cum periculo pollutionis. Præpoſ. *quæritur.6*

quæritur.6. Septimò non est licita nec debita effusio seminis in copula fornicaria stante effusione alterius. Auersa *ibid.* & *tandem septimò.* Copula cum fœmina dormiente (quod industria non fiat) est eiusdem speciei, cuius est fœmina. DD. varia asserunt. *par.9. tract.9. resolut.2.*

MANDANS, ET MANDATARIVS.

1 MAndans non tenetur restituere damna vltra mandatum suum, vt si mandatarius intulit damnum excedendo fines mandanti. Dicastillus, & si mandatarius occidit aliquem, quem mandans vulnerari, vel verberari; tenetur ipse pœna ordinaria homicidij non mandans. Hunnius & alij *p 8 t.7.res.33.* Non tenetur mandans restituere vltra mandatum.

2 Mandatarius non obligatur in foro conscientiæ de leui, & leuissima culpa in casu delicti, & culpæ datæ, vt si res mandantis apud mandatarium pereat culpa sua lata, tenetur restituere mandanti, si verò culpa tantum leui, vel leuissima, non tenetur Mandatarius, sed Domino suo, idest mandanti res illa perit, Diana *p.3.tract.6.resol.49.p.8.tr.7. resol.34.* & *p.9.tr.7.resol.32.* Mandatarius non tenetur de culpa leuissima.

MARITVS.

1 MAritus habet dominium corporis suæ vxoris, sicut è contra, & tenentur inuicem reddere debitum. Vide V. *Debitum coniugale,* V. *Copula,* V. *Oscula*, V. *Tactus.* Potest maritus irritare vota vxoris fere omnia. Vide V. *Voti relaxatio.* Potest dimittere vxorem comprehensam in adulterio, non tamen occidere. Vide V. *Adulterium num.4.* & *5.* An verò incurrat irregularitatem bigamiæ, si illam postea cognoscat, vide V. *Irregularitas, num.11.* Item potest cohabitare cum vxore excommunicata. Vide V. *Excommunicationis, num.34.* Vt maritus fiat Cardinalis, vxor siue sit iuuenis, siue senex, satis est quod maneat in sæculo cum voto castitatis. Vide V. *Cardinalatus num.5.* Sed quid si ipse, vel vxor Religionem vult ingredi? Vide V. *Ingredi Religionem.*

MARITVS habet dominium corporis vxoris. Et potest irritare eius vota. Illamque adulteră repertă dimittere. Quid si fiat Cardinalis? Aut Religionem ingrediatur?

MVTERIA LEVIS.

1 QVoniam actus distinctionem sumunt ab obiectis, ad cognoscendum, vtrum in transgressione alicuius præcepti detur materia leuis, quæ constituat culpam tantummodò venialem, hanc regulam tradit Baldellus *tom.1. lib.3. disp.14.num.1.* Si ex ratione obiecti per se prima oritur notabilis oppositio ad virtutem versantem circa illud, in tali obiecto non datur materiæ leuitas. Si autem ex ratione obiecti per se prima oritur oppositio ad virtutem neque grauis, neque leuis, ita vt fiat deinde grauis ex ratione obiecti per se secūda, tūc dabitur materiæ leuitas

VNDE cognosci possit, an in transgressione alicuius præcepti detur leuitas materiæ? Si oppositio actus ad talem virtutem

ex ratione obiecti per se prima non sit grauis, ait Baldellus.

leuitas, & culpa leuis. Exemplum. Quia in furto ratio per se prima est, quòd res quæ accipitur, sit aliena, & ex hoc furtum habet solum esse malum vt sic, & contra iustitiam vt sic, non autem notabiliter, id quod habet solùm ex eo, quòd res aliena sit notabilis, furtum erit grauis, vel leuis culpa iuxtà rei acceptæ magnitudinem, aut paruitatem. Contra verò, quia in materia infidelitatis ratio per se prima est, quod negetur fides Deo aliquid reuelanti, quod ex se habet notabilem oppositionem ad virtutem fidei, ideo in peccato infidelitatis non datur materia & culpa leuis. Sed Palaus *tom. 1. tr. 2. disp. 2. punct. 7. n. 2.* ex Ecclesiæ & fidelium sensu id autumant desumendum, qui fundatur in ipsarum rerum natura. Nam aliqua sunt ita ex natura sua inordinata, vt in quauis materia reputentur grauissima, vt idololatria, simonia, infidelitas, &c. aliqua ita leuia, vt nisi aliqua circumstantia accedat semper reputentur leuia, vt verbum otiosum, scurrilitas, &c. alia denique ex natura sua mala quidem, sed nec leuia, nec grauia, crescentia tamen, & decrescentia iuxta quantitatem materiæ, vt furtum, & cætera *p. 5. tract. 5. resol. 1.*

Si ex natura sua peccatum in quātauis materia non sit grauissimum. Palaus.

Datur autem materia leuis in ieiunio & aliis multis.

2 † Igitur datur materia leuis in primis in iuramento promissorio, in laboribus, & esu carnium in diebus prohibitis, in ieiunio Ecclesiastico, in implenda Pœnientia sacramentali, in acceptatione personarum quoad conferenda beneficia, in executione operum iniunctorum pro Indulgentiis, in ætate requisita ad Matrimonium, & Ordines sacros, in interruptione nouitiatus, in ingressu & egressu clausuræ Religiosæ, in recitatione Horarum, tam ex obligatione Ordinis sacri, quàm beneficij, in surreptione gratiæ. Item in furto, etiam Reliquiarum, in voto, & iuramento promissorio, in formis Sacramentorum quoad accidentalia, eiusque interruptione, & coniunctione cum materia, in lectione & retentione librorum prohibitorum, in actione, & auditione Missæ in celebratione post meridiem, & celebratione cum vestibus sacris, & additione in Missa, aut Officio Canonico, in violatione interdicti, in percussione Clerici, dimissione habitus Religiosi, & tonsuræ Clericalis, & in omnibus excommunicationibus. Item in casibus reseruatis, in præcepto correctionis fraternæ, in inuidia, iudicio temerario, & detractione, in patrimonio requisito ad Ordines, in communicatione cum excommunicato, in mendacio facto etiam in Confessione, aut iudicio. In negatione debiti coniugalis, & in alienatione rerum Ecclesiasticarum. Quæ proinde omnia possunt esse peccata venialia. Vide singula sub propriis nominibus, vbi etiam inuenies, quænam in singulis censenda sit parua materia.

In blasphæmiis & multis aliis, non datur.

An detur in simonia &c.

3 Non datur parua materia in hæresi, in blasphæmiis, in iuramento assertorio, in fractione sigilli, solicitatione facta in Confessione. Item non in rebus venereis, non in ieiunio naturali requisito ad Communionem. Non in ætate requisita ad Professionem, aut in anno nouitiatus. Non in infidelitate, sortilegiis, & magia. Nec in omissione alicuius essentialis in forma Sacramentorum. Vide etiam in singulis nominibus.

ribus. An detur in simonia, & in obligatione continua celebrandi, vide V.*Simonia, & Missarum stipendium* †. An in materia leui possint superior subditum, & vouens seipsum obligare sub mortali, Vide V.*Lex, nn.*34.& V.*Voti.*

4 Petes hic primò An multæ materiæ leues coalescant in vnam grauem, ita vt in omnibus delinquere sit mortale? Respondeo, si plures illæ materiæ pertineant ad diuersa præcepta, et iam simul tempore implenda, non coalescere. Et sic, Clericum in die festo, in quo incidat ieiunium, si parum laboret, parum interdiù comedat, modicum item de officio diuino recitare, & de Missa audire omittat, quæ omnia simul sumpta essent quantitas notabilis, non committere vnum peccatum mortale, sed multa venialia. Ita Sanchez *in sum.to.*1.*lib.*1.*c.*4.*n.*16. Qui tamen non idem docet in violatione plurium votorum leuis materiæ in eodem die, etiam si materiæ sint diuersæ: quia plura vota eodem die obligantia, quamuis de diuersis materiis, vnam obligationem inducunt, quatenus omnia sub eadem ratione pertinent ad eandem Religionis virtutem. Igitur si quis vouisset, vna die orare, Sacrum audire, præbere eleemosynam, &c. & ex singulis modicum omitteret, secundum Sanchez peccaret mortaliter, sicut (ait ille) qui multis promissionibus eidem personæ multa modica promitteret, vbi hæc omnia attingerent quantitatem notabilem, teneretur illa sub mortali præbere. Sed contra Sanchez tenet Suarez *de Relig.lib.*5.*c.*5.*n.*11.& 12. Nam licet omnia vota eodem implenda sint die, & ad eamdem Religionis virtutem pertineant, cum tamen emissa sint in honorem diuersi mysterij, vel Sancti, sunt omnino disparata, & se habent, ac si diuersis diebus implenda forent, in quo casu non continuaretur secundum ipsum. Vtraque sententia est probabilis *p.*5.*t.*5.*res.*55. † & sententiam Suarez absolutè docuerat in *p.*3.*tr.*6.*res.*42. †

Plures materiæ leues non coalescunt in vnam grauem, si non habeat in quo vniantur? Vt si ad diuersa præcepta pertineant.

5 Cæterum, quando quis vouisset v. g. singulis diebus recitare B. Virgini vnum Aue, vel *Salue Regina*, aut modicam Eleemosynam largiri, existimo distinguendam cum Sanchez *vbi supra num.* 14. & si vota orationis vel Eleemosynæ alligatæ sunt diei, & diei honorem respiciunt, multis diebus non dicere *Salue*, vel Eleemosynam non præbere, quæ simul sumpta foret notabilis, illas paruas materias non coalescere ad inducendam culpam mortalem. Si verò vota non sint alligata diei, sed dies præfigatur, vt terminus, vltra quem obligatio differri non debeat, tunc coalescere. Et ratio est, quia in priori casu, cum votum alligatum sit diei, transacto die expirat, & sic non potest vniri cum aliis obligationibus ad constituendam vnam partem. At in posteriori obligatio voti transacto die non extinguitur, & sic vniri potest cum subsequentibus. *p.* 5. *tr.* 5. *res.* 53. † cui conformari vult *resol.* 24. *tract.* 5. *p.* 3. † Sed quando nam censetur vouens alligare obligationem voti ad diem, & quando non? Respondet Palaus *tom.* 1. *tr* 2. *disp.* 2. *punct.* 9. §. 4. *nu.* 9. quod quando in singulis diebus est diuersum motiuum, tunc votum intelligitur alligari

Aut etiam ad vnum singulis diebus implendum, ita vt obligatio alligata sit diei.

Vt si singuli dies habeant diuersum motiuum.

ligari dici? secus vbi est idem motiuum. Et in votis personalibus obligationem semper censeri alligatam dici, non autem in talibus *res. 53. cit. §. Sed difficultas.*

Coalescunt verò quoties pertinent ad idem numero præceptum.
Et quoties censentur continuari ratione personæ, Temporis. effectus. Intentionis, &c.

6 Quando autem plures materiæ pertinent ad idem præceptum numero, tunc coalescunt in vnam, & transgressio fit mortalis. Etsic si pluries parum edas in eadem die ieiunij, cum pertinges ad quantitatem notabilem, peccabis mortaliter. Vide V. *Ieiunium n.* 8. Item in materia iustitiæ paruæ materiæ coalescunt, & sic si plura modica furatus sis, vbi furtum est in quantitate notabili, peccas mortaliter Vide V. *furtum. n.* 7. Et generaliter, quotiescumque plures materiæ mortaliter continuari censentur, ratione personæ, temporis, vel effectus, aut intentionis, &c vltima transgressio est mortalis. Ita Sanchez, *vbi sup. n. 8. p. 5. t. 5. res. 52.*

MATRIMONIVM
Quoad naturam & causas.

Matrimonij definitio.

Et necessitas.

1 † MAtrimonium est coniunctio maritalis (inter Christianos verò Sacramentum consistens in coniunctione maritali) legitima viri & fœminæ inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Est autem Sacramentum necessarium, non quidem indiuiduis humanis seorsim, sed toti speciei †, ita quod si sæculares ad humanam speciem propagandam deficerent, tenerentur Religiosi vxorem ducere. Ita Sanchez *to. 1. lib. 2. disp. 3. n. 4.* & alij Vasquez *in 3. p. to. 4. disp. 1. c. 3.* putat in tali casu instare finem mundi, ac proinde homines multiplicari non posse, quod tamen, seclusa Dei reuelatione, constare non posset. *p. 3, t. 4. res. 28.*

Potest non esse Sacramentum, etiam inter fideles.

2 Neque verò matrimonium ita est Sacramentum inter fideles vt Sacramenti rationem non possit aliquando exuere. Posito enim, quòd contrahentes (quos infra dicemus esse huius Sacramenti ministros) non hebeant intentionem celebrandi matrimonium tamquam rem sacram, non esset Sacramentum, cum ad essentiam Sacramenti concurrere debeat intentio ministri: & tamen valeret in ratione contractus, vt docent Vasquez *to. 2. in 3. p. disp. 138. c. 5.* Pontius *lib. 1. c. 9. n. 3.* & alij contra Sanchez *de Matr. to. 1. lib. 2. disp. 10. n. 6.* Non enim constat ex Conciliis Patribus, aut DD. communi, Christum Dominum ita matrimonium instituisse, vt in eo ratio Sacramenti & ratio contractus sint inseparabiliter coniunctæ. *p. 3. t. 4. res. 255.*

Et de facto aliqui tale dicunt esse, quod celebratur per Procuratorem.

3 Imò Estius *in 4. d. 19. §. 5.* Syluius in *3. p. quæst. 43. ar. 1. q. 3. concl. 2,* & alij dicunt, matrimonium contractum per Procuratorem inter absentes non esse Sacramentum, quia tam collatio Sacramenti quam receptio sunt personales negatiuè, sicut absolutio Sacramentalis. Et alias sequeretur, Sacramenta conferre gratiam absentibus, etiam si de Sacramento non cogitent, nec actionem Sacramentalem recipiant.

Sed

Sed opinio Sanchez *de Matr.to.1.lib.2.disp.11.quæst. 2.n.10.*& aliorum communior & securior tenet, matrimonium contractum inter absentes intendentes saltem implicitè Sacramentum efficere, (quod præsumi debet, quoties habent intentionem faciendi, quod facit Ecclesia) esse Sacramentum, ac proinde taliter contrahentes teneri curare, vt sint in gratia, saltem cum Procurator eorum nomine contrahit, non tamen ipsum Procuratorem, qui sacramentum non recipit. Idque sub mortali. *p.3.tr.4.res.250.*

4 Quæres hic posito quod matrimonium inter absentes non sit Sacramentum, an possit fieri postea Sacramentum, renouando contractum in præsentia &c. Ita ait Villalobos *to. 1. tr. 13. diff. 9. num. 3.* aduertens, bene facere contrahentes, si post contractum in absentia celebratum iterum præsentes contrahant, ad tollendos scrupulos, vt si fortè Sacramentum non receperint, recipiatur. Sed ipse existimo cum Rebellio *p. 2. lib. 2. q. 5. concl. 2. num. 9.* quod, cum contrahentes iterum in facie Ecclesiæ iunguntur ad implendas solemnitates omissas, id saltem implicitè facere intendunt: quia matrimonium peragere intendunt, vt de iure licet *p. 3. t. 4. res. 250. § Et licet.* Cæterum, quamuis contractus innouetur cum expressa intensione recipiendi Sacramentum, & gratiam, si tamen prior contractus fuit validus, & in ipso fieri contractus non adfuit ratio Sacramenti, & infusio gratiæ, non potest amplius fieri Sacramentum, vel consequi gratia, quia ratio Sacramenti est adnexa fieri ipsius contractus, quod non potest redire. Quod etiam dicendum de matrimonio contracto sine intentione conficiendi rem sacram, & contracto inter infideles. Ita Vasquez *in 3. p. tom.2.disp. 138.c.5.*& alij. *p.3.t.4. res. 255.§. Ex his.* Neque enim approbo opinionem Rebellij *p. 2. lib. 2. q. nu. 2.* quod coniuges infideles ad fidem conuersi, vbi primum nouos consensus exprimunt, vel antiquos aliquo signo confirmant gratiam recipiant, & eorum matrimonium Sacramentum euadat. Et multo minus sententiam Sanchez *matr. to.1.lib.2.disp.9.nu.5.* quod matrimonium infidelium per Baptismi susceptionem fiat Sacramentum absque vllo consensu, eo quod incipiat vnionem Christi cum Ecclesia repræsentare *p. 3. t. 4. res. 253* & matrimonium conuersi cum infideli contractum ante baptismum non dissoluitur per solemnem professionem Religionis; sic etiam matrimonium infidelitate contractum non dissoluitur Ordine Sacro, nec Papa iusta causa potest dissoluere illud infidelium ad fidem conuersorum. Pontius; nec infidelis potest soluto matrimonio à fideli, aliud inire matrimonium, & hoc in pœna suæ obstinationis D. Thomas *p. 9. tr.7.res.7.& 8.*

Quod si verum est non potest fieri Sacramentum per nouum contractum in præsentia præstitum.

Et idem die de matrimonio infidelium ad fidem conuersorum.

Matrimonium conuersi cum infideli non dissoluitur præter baptismum.

5 MATERIA & FORMA Sacramenti matrimonij sunt verba contrahentium ad se inuicem relata. Quatenus enim contractum inchoant & offerunt, sunt materia, quatenus verò complent & acceptant, sunt forma. Ità Sanchez *matr. to. 1. lib. 2 disp.6.* Nauarrus *cap. 22. num. 20.* putat internum consensum esse materiam, verba verò formam

Materia & forma huius Sacramenti verba contrahentium.

formam. Maior *in 4. dist. 26. quæst. 1. & 3.* è contra Victoria *su m num.* 245. verba primi esse materiam, secundi formam. Layman denique *lib. 5. tr. 10. punct. 1. c 2. num. 3.* materiam esse coniugum corpora mutuo tradenda, formam verò eorumdem verba. Quænam verò sint materia & forma matrimonij per Procuratorem contracti, dissident Sanchez *vbi sup. disp. 11. quæst. 4. num.* 28. & Pontius *lib. 1. c. 19. nu. 6. p. 3. t. 4. res.* 251.

Vel etiam signa consensum exprimentis.

6 Consensus contrahentium † qui est causa efficiens instrumentalis matrimonij †, præstari potest per nutus & signa. nec enim necessaria sunt verba, nec contrarium colligitur ex c. *tua fraternitas*, &c. *licet de spons. duor.* aut ex Concilio Tridentino *sess. 24. c. 1.* In quibus iuribus, quamuis dicatur, consensum exprimi per verba, nullum tamen habetur præceptum, vt aduertit Sanchez *lib. 3. c. 7. n. 10.* Vnde parum consequenter loquitur (ait Pontius *lib. 2. c. 7. n. 14.*) dum, ait, contrahentes per signa, cum possent per verba peccare venialiter, cum vbi non est præceptum, ibi nullum possit esse peccatum. Sed quidquid sit de hoc, non est audiendus Rodriguez *in sum. to. 1. c. 216. nu. 5.* docens supradictos, peccare mortaliter *p. 3. t. 4. res.* 248.

Qui non debet necessario esse vtriusque simul.

7 Non est verò necessarium, quod vtriusque contrahentis consensus eodem tempore præbeatur. Est tamen necessarium, quod præbeatur simul mortaliter, idest quod non distent magno interuallo. Magnum interuallum appellat Bartol Ledesma *de matrim. dub.* 15. pro hac re vnum annum. Henriquez *lib. 11. c. 3. num. 6.* duos Sotus *in 4. dist. 27. q. 1. art. 3.* septem; melius autem de Ledesma *de matr. q. 45. art. 3. dub. 2.* relinquendum existimat arbitrio boni viri, qui attentis circunstantiis id discernat. Vide Coninch. *de sacr. disp. 24. dub. 7. p. 3. tr. 4. res.* 292. §. *Notandum.*

Et sufficit si sit tacitus.

8 Sufficit etiam consensus tacitus, ita vt, si præsentibus & tacentibus filiis, parentes contrahant, matrimonium sit validum, & auctoritate Bonifacij, in c. *vn. de despons. impub. in 6.* Minimè verò, si puella taceat, & nemo pro ipsa respondeat. Immo nec sufficit, quod pro ea respondeat extraneus, vt doceat Bonacina *de matr. q. 2. punct. 1. n.* 8. quamuis Syluius *in 3. p. q. 45. art. 2.* putet sufficere. Sed Pontius *lib. 2. c. 14. n. 3.* dubitat, an consensus parentum sufficiat, & dispositio Bonifacij ad matrimonium extendi debeat, cum loquatur tantum de sponsalibus ad quæ multo pauciora sufficiunt, quam ad matrimonium, & sanè maior libertas requiritur ad matrimonium quam ad sponsalia. Et fieri posset, vt filij tacerent ex metu reuerentiali parentum, qui secundum ipsum matrimonium inualidat. Et tandem, quia præsumptio consensus qui sufficit in sponsalibus, non est firmum fundamentum ad iudicandum validum matrimonium, quod veritate magis, quam præsumptionibus est decidendum. *p. 3. t. 4. res.* 272.

Probabile est fictè contrahentem non teneri ex animo contrahere.

9 † Consensus fictus facit matrimonium nullum †. An verò teneatur qui fictè contraxit, contrahere iterum ex animo? Negatiuè respondet Sanchez, *de matr. to. 1. lib. 1. disp. 11. num. 5.* si nullum damnum sequitur

fœminæ

fœminæ. Sed in Sanchez inuehitur Pontius *lib. 2. c. 5. num. 5.* existimans, hanc opinionem esse improbabilem; & quæ si in praxim deduci posset, foret hominibus sceleratis, putantibus non teneri ad contrahendum viam ad decipiendas fæminas aperitura. Attamen opinio Sanchez quam etiam docet Villalobos *to. 1. tr. 13. diff. 8. n. 2.* est probabilis, & in his casibus tenenda cum Layman *lib. 5. tr. 10. p. 2. c. 6. n. 1.* Primò, si decepta se falso iactauit pro Virgine. Secundò, si ex tali matrimonio scandala, & infelices exitus timeantur. Tertiò, si decipiens sit status longè eminentioris. Quartò; si decepta, postquam se deceptam cognoscit, aliam compensationem sponte recipiat. Quintò, si deceptor contraxerit aliud matrimonium ex animo. *p. 3. t. 4. res. 247.*

10 Quoties autem sponsus, qui fictè contraxit, vult verè contrahere, sufficit, ait Sanchez *lib. 2. disp. 32. num. 12. & 13.* quod ipse solus consentiat, si sponsa deceptionem ignoret. quia consensus huius verè & legitimè præstitutus habitualiter perseuerat. At Pontius *lib. 4. cap. 4. & 25.* non minus probabiliter tenet, tale matrimonium non reualidari, nisi per consensum vtriusque sponsi. Ita declarauit Clem. VIII. Rectori Romanæ Pænitentiariæ Societatis. Et ratio est, quia falsum est, perseuerare consensum eius, qui verè consensit: ex quo enim semel consensit, non iudicauit suum consensum amplius necessarium *p. 3. tract. 4. res. 292.* & *p. 5. t. 13. res. 87.* qui clandestinè contraxit cum copula, tenetur ratione iustitiæ, fœminam in vxorem ducere. D. Thomas *p. 9. tr. 7. res. 72.*

Tenetur clandestine contrahens cum copula ad matrimonium.

11 Consensus etiam contrahentium debet esse liber. Vnde si pater cogeret filium ad contrahendum cum qua ipse voluerit, matrimonium esset nullum, & ipse mortaliter peccaret; non tamen contraheret excommunicationem Tridentini *sess. 24. cap. 9.* latam contra Magistratus temporales quempiam matrimonium inire cogentes. Ita Sanchez *de matrim. tom. 1. lib. 4. disp. 22.* contra Lopez *apud ipsum ibid.* Filius verò non tenetur in conscientia contrahere matrimonium à patre promissum, aut præceptum. Et, quamuis debeat ante contractum matrimonij parentes certiorare, quando non timet se iniuste impediturum, aut alia rationabilis causa non obstat; potest tamen licitè hoc, aut illud matrimonium, ipsis inuitis, vel resistentibus, contrahere. Ita Hurtadus *de matr. disp. 6. diff. 9. num. 32.* contra Bellarminum *de matr. lib. 1. cap. 19. p. 4. t. 4. res. 132.* Sed quinam metus inualidet matrimonium, vide infra V. *Metus irritans contractum.*

Pater vero cogens filium contrahere, non incurrit excommunicationem Tridentini. Filius autem non tenetur ei obedire in ducenda vxore. Et ex iusta causa potest ducere, parentibus contradicentibus.

12 Debet etiam esse absolutus; nam conditionatus non valet. Vnde Matrimonium contractum sub conditione etiam licita, v. g. *Contraho tecum, si pater tuus voluerit*, non conualidatur purificata conditione, sed requiritur nouus consensus, sine quo transit in sponsalia & dissoluitur per contractum alterius matrimonij per verba de præsenti. Et ratio est, quia ex vna parte illa forma contrahendi coincidit cum contractu sponsaliorum, vt patet ex cap. *super eo, de cond. appos.*

Prçterea consensus debet esse absolutus.

ex alia verò nullum Sacramentum pendere poteſt à conditione de futuro. Ità Pontius *lib.3.c.24.num.15.*& Theologi communiter. Contrarium tamen tenent Canoniſtæ, cum quibus Coninch *de ſacr.diſput.29. dub.2.concl.3.n.11.*quia cæteri contractus conditionales, purificata conditione abſque nouo conſenſu purificantur, vt patet ex *l. hac venditio. ff.de contrah.empt.*Quæ ſententia eſt valde probabilis, dummodo conditio adimpleatur coram Parocho & teſtibus, vel Parochus & teſtes cognoſcant conditionem impletam eſſe. Ità Rebellius *p.2.lib.2.quæſt.10. ſect.6.n.44.* Qui media via in hac re incedit, & putat, tale matrimonium, reualidari abſque nouo conſenſu, ſi contrahentes expreſsè paciſcantur, vt adueniente conditione, matrimonium ſtatim fiat, & in eodem conſenſu ſaltem virtuali permaneant *p.3.tr.4.reſ.291.* Cæterum: ſi conditio ſit impoſſibilis, nulli dubium eſt matrimonium nullum eſſe. Vnde Guttierez *lib.1.cap.22 n.17.* exiſtimans, conſanguineos contrahentes ſub conditione *ſi Papa diſpenſauerit*, ſupponere conditionem impoſſibilem, putat hoc matrimonium eſſe nullum, & contrahentes incurrere *excomm.Clem.vn.de conſang.* Alij verò id negant: quia talem conditionem poſſibilem reputant *p.3.tr.4.reſ.290.* in fine.

Aut ſaltem non includere conditionẽ impoſſibilem.

13 Aduerte hic, pactum, quod vir perpetuò habitet in domicilio vxoris ſub aliqua pœna, non obſtare libertati coniugij, ac proinde eſſe licitum. Ità Sanchez *tom.1.lib.1.diſp.40.num.2.*Sed ſi accidat noua cauſa mutandi domicilium, non tenet, etiam ſi acceſſerit iuramentum *p.2.tr.4.reſ.213.*

Pactum quod vir perpetuo habitet in domo vxoris, non inualidat matrimonium. Et ex iuſta cauſa ſolui poteſt.

14 MINISTER Sacramenti matrimonij, ſeu cauſa eius efficiens principalis, ſunt ipſi etiam contrahentes. Ita DD. communiter contra Canum *lib.8.de locis cap.5.* exiſtimantem, quod ſit Sacerdos, ipſos coniungens in matrimonio, cuius ſententiam Vaſquez *in 3.p.tom. 4. cap. 4. num. 41.* putat improbabilem & nota dignam, & Rebellius *p. 2. lib. quæſt. 4. ſec. 2. num. 6.* appellat temerariam, ea ratione, quia in Tridentino & Florentino agentibus de hoc Sacramento ex inſtituto ad nouiter exortas hæreſes extirpandas, nihil de nouo requirunt in eo præter ea, quæ in omni lege requirebant in ratione contractus, cum tamen ante legem nouam, & hodie inter gentes, ad matrimonium non ſit neceſſaria præſentia Sacerdotis. Attamen ſententiam Cani docuerunt noſtris temporibus Eſtius *in 4. diſt.26.§. 10.* & Sylnius *in 3. p. 42. art. 2 quæſt. 1.* Quod verò docet Toletus *lib. 7. cap.6. nu.4.* ante Tridentinum non fuiſſe neceſſarium miniſtrum, eſſe tamen neceſſarium poſt illud, intellige de præſentia Parochi, nam alioqui Sacramentum numquam conſiſtit ſine miniſtro, nec Eccleſia poteſt aliquid mutare de eſſentia Sacramenti *p.3.t.4.reſ.254.*

Matrimonij miniſter ſunt ipſi contrahentes.

15 Ex his igitur, quia contrahentes non ſolum ſuſcipiunt Sacramentum matrimonij, ſed miniſtrant, docuit Vaſquez *in 3.p.to.3 diſp.136.c.3. n.38.*cum aliis, duo peccata mortalia eos committere, ſi contrahant in mortali. Sed contraria ſententia Fillincij *to.1.tr.1.c.6.n.87.*eſt etiam probabilis; quia quamuis ſint miniſtri, non ſunt tamen ad hoc ſpecialiter deputati,

Qui tamen ſi in peccato contrahũt vnum ſolum peccatum committunt.

deputati. *p.3.tr.4.ref.199.* Idem dic, si contrahant cum excommunicatione, Vide V. *Excommunicationis.n.* 19

16 Causa FINALIS matrimonij est multiplex. Nam matrimonium primò & principaliter institutum est in propagationem speciei. Secundò, in conseruationem indiuiduorum. Tertiò in remedium concupiscentiæ. Quartò, in commoditatem obsequij vtriusque adinuicem. Vnde consummantes matrimonium causa captandæ voluptatis, conseruandæ valetudinis, aut vitandæ fornicationis, non peccant venialiter. Nec peccant venialiter contrahentes ob pecuniam, vel diuitias. Ita Pontius *lib.2.c.21.à n.6.p.3.tr.4.ref.216.218.219.*

Finis Matrimonij multiplex.
Propagatio speciei, Conseruatio indiuiduorum, Remedium concupiscentiæ.
Famulatus &c.

17 Propagatio autem speciei adeo essentialiter intenditur in matrimonio, vt impotentes impotentia perpetua, non possint validè matrimonium contrahere, etiam in ordine ad castè coniuendum, vt diximus V. *Impedimenta n.20.*

Et primus quidem est essentialis matrimonio.
Vnde perpetuo impotentes non possunt contrahere.

18 In hunc etiam finem generationis iura statuerunt, ætatem matrimonij esse pubertatem, quæ scilicet ad generandum apta est, & in maribus est annorum 14. in fœmina 12. vt patet ex c. *de illis 2. de spons. impub.* nisi malitia suppleret ætatem, quæ si non suppleat, matrimonium est inualidum, & transit in contractum sponsaliorum. Et contrahentes per verba de præsenti ante dictam ætatem, peccant mortaliter, vt bene colligit Villalobos *to.1.tr.14.diff.22. num.*8. ex *c.cit.* ibi *districtius inhibemus.* Quamquam id neget Sanchez *de matr.to.1.lib.1.disp.17.num 6.* quia matrimonium inter impuberes per verba de præsenti, permissum est c, *fin. de spons. impub. cap. vn.* §. *idem quoque, eodem tit. in 6.* interpretantibus, quasi contraheretur per verba de futuro, quæ iura non debemus dicere correcta esse per cap. 2. *cit.* cùm ex vna parte correctio iuris sit odiosa & omninò vitanda, & ex alia ritè hoc interpretari possimus nè corrigat, dicendo cum Panormitano *eod. cap. 2. num.5.* ipsum impedire nè tales contrahant, simulque copulæ carnali dent operam, nè postmodum de valore matrimonij dubitetur. Sed stando in prima sententia, aduerte, non esse peccatum contrahere matrimonium ante ætatem cum Episcopi licentia & iusta causa. Ita Paludanus. *in 4.dist.28.qu.2.ar.2.n.8.p.3.t.4.ref.276.*

Nec impuberes.
Nisi malitia suppleat ætatem.

19 Aduerte etiam, docere Rebellium *lib.3.q.16 sect.2.nu.16.* quod talis ætas absque iusta causa anticipari potest per vnum, aut alterum mensem; quia quod parum distat, nihil distare videtur. Sed nimis amplè loquitur, vt ait Naldus *v. Ætas, n.1.* Ideo Ledesma *in 2.p.lib.4.q.60.art.1.* anticipari solum posse ait per decem dies: Guttierez *de matr. c. 2. n. 20.* per duos, vel tres: Villalobos *to.1.tr.14.diff. 22.n.1.* per aliquot horas, dummodo dies vltima, in qua ætas complenda sit, sit incepta. quæ sententia est probabilis. Sicut probabilis quoque est sententia Hurtadi *de matr. disp.21.diff.12.n.45.* requirentis ætatem mathematicè completam, nam termini in iure statuti, indiuisibiliter sumi debent, vt patet de pretiis rerum *p.3.t.4.ref.277.* & *p. 5.t.5.ref.16.*

Et probabile est sufficere, quod vltima dies sit incepta.
Sicut etiam quod debeat esse perfecta.

Mutus & surdus à natiuitate si non est cæcus & stultus, potest vxorem ducere. Secus si secus.

20 Mutus, aut surdus à natiuitate, si videt, & est perspicacis ingenij, vt persæpè solent, est persona legitima ad contrahendum, quia potest signis & ipse doceri, quid sit matrimonium; & suum aliis significare consensum. Ita habetur in c.*cum. apud, de sponsal.* & tenet Sanchez *de matr. tom.* 1. *lib.* 1. *disp.* 8. *n.* 12. contra Abbatem *in cap. cum apud num.* 6. *p.* 5. *t.* 6. *res* 9. Si autem est simul cæcus à natiuitate, non potest contrahere, ob contrariam rationem. Ita etiam Sanchez *vbi sup. num.* 13. contra Angelum *v. Matrimonium* 3. *imped.* 18. *init. Ibid. res.* 10.

Non sunt à matrimonio repellendi ignorantes Pater, Aue, Credo, & decalogum. Quamuis suauiter distrahi possint ad tempus, vt illa addiscant.

21 Cæterum, cum inter impedimenta matrimonij iure communi statuta, non sit ignorantia doctrinæ fidei, scilicet *Pater noster*, *Aue Maria*, *Credo*, & Decalogi, non debent, qui hæc ignorant, à contrahendo matrimonio arceri. Possunt tamen suauiter & quadam prudenti ratione ad breue tempus impediri, vt sic doctrinam addiscere curent. Et sic intelligenda sunt Decreta Synodi Panormitanæ, & Bononiensis, aliter non approbanda, nam matrimonij impedimenta statuere non pertinet ad Episcopum, sed ad Papam. Ita Sanchez *de matr. tom.* 1. *lib.* 3. *disp.* 15. quidquid dissentiat Pontius *lib.* 5. *c.* 36. *num.* 8. *p.* 4. *t.* 4. *res.* 85.

Matrimonium quando nam dicitur consummatũ.

22 petes. Quandonam matrimonium dicitur consummatum? Respondeo, quando vir intra vas naturale fœminæ, etiam ipsa non seminante seminauerit. quia semen fœmineum non est necessarium ad generationem. Ità Sanchez *to.* 1. *disp.* 21. *n.* 11. Sed quia hoc principium non est admodum certum, probabilem existimo contrariam sententiam Catanzæ *de partu hum. cap.* 20. *q.* 11. *num.* 6. pro qua facit Baldus *in l. fin.* in fine *C. de seruis fugitiuis*, appellans filium compositum quoddam, & facere videtur Sacra Scriptura *Iob.* 10. ibi, *Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti?* *p.* 5. *t.* 13. *res.* 54. *&* *t.* 14. *res.* 37. in fine. Vide V. *Affinitas. num.* 2.

MATRIMONIVM Quoad Procuratorem.

Procurator potest esse cuiusuis sexus Et ætatis. Nec debet creari coram parocho & testibus.

23 MAtrimonium contrahi potest per Procuratorem, sicut alij contractus celebrari possunt. Et quidem Procurator viri potest esse fœmina &c. quia est tantum instrumentum ministrans verba & notat Villalobos *tom.* 1. *tr. diff.* 9. *num.* 2. in eo non requiri determinatam ætatem. & institui posse sine scriptura: & à fortiori sine Parocho & testibus, quamuis matrimonium postea coram prædictis sit ineundum. Porrò non debet Procurator suum mandatum excedere, alioqui matrimonium foret nullum. *p.* 3. *tr.* 4. *res.* 250 §. *Notandum est tamen*, & infra.

Aut necessario in scriptis.

24 Petes. An si misso Procuratore ad contrahendum, mandans in amentiam incidat, Matrimonium sit validum? Affirmat Sanchez *de*

de matr. to. 1.*li.*2.*disp.*11.*n.*12.quia monet consensus virtute,cum non sit reuocatus ob quam rationem valet etiam Baptismus datus amenti petitus ante amentiam,ex c.*maiores de Baptismo.*Sed contra sentit Pontius *lib.*2.*c.*15. *n.*14. quia deficit consensus actualis & virtualis cum amens non possit habere consensum deliberatum : in hoc enim comparatur mortuo.Ex quo patet,diuersam esse rationem, si mandans tempore contractus dormiat, quia tunc est incapax consensus. Aliam item esse rationem de eo,qui baptizatur in amentia,nam Baptismus non requirit consensum actu,sed tantùm,quod præcesserit,& non sit reuocatus.Confirmatur,quia si amens esset pręsens,non posset contrahere per consensum ante amentiam explicatum;ergo neque Procurator pro ipso *p.*3.*t* 4.*res.*249. An matrimonium contractum per Procuratorem sit Sacramentum,dictum est supra *num.*3.

Ipse verò non potest excedere suum mandatum. An sit validũ matrimonium cõtractum per procuratorem tẽpore quo mandans eu..sit ia aincs? Sanchez affirmat? Pontius negat.

25 Potest etiam matrimonium contrahi per litteras,cuius duplicem modum affert Villalobos *to.*1.*tr.*13.*diff.*10.*n.*2. Primus est,quòd exarentur litteræ,& mittantur per nuntium cum potestate acceptandi cõsensum nomine contrahentis,quod est contrahere simul per litteras & Procuratorem.Secundum,quod scribatur in litteris consensus & acceptatio traditionis alterius,qua coram Parocho & testibus lecta,si altera pars consentit,matrimonium tenet.*p.*3.*t.*4.*res.*250 *§.Idem.*

De matrimonio per litteras.

MATRIMONIVM
Quoad denuntiationes.

26 † ANtequam Matrimonium contrahatur,præmittendę sunt tres denuntiationes tribus diebus festiuis continuis à proprio contrahentium Parocho faciendæ inter Missarum solemnia,ex decreto Concilij Tridentini *sess*24.*c.*1.Ità tamen,vt si probabilis suspicio fuerit,per dictas denunciationes matrimonium malitiosè impediendum, vel vna,vel nulla denuntiatione præmissa, matrimonium contrahatur, & denuntiationes postea ante consummationem fiant, vel etiam, si ità Ordinario visum fuerit,non fiant. Igitur †.

Denuntiationes ad matrimonium pręrequisitæ à Tridẽtino possunt ex iusta causa postponi vel etiam omitti.

27 Contrahentes ante denuntiationes factas peccant mortaliter : sicut etiam Parochus tali matrimonio assistens. Ità Villalobos *tom.*1. *tr.*13. *diff.* 24. *num.* 2. Matrimonium tamen esset validum,vt declarauit, Sacra Congregatio apud ipsum *ibid.* & tenent DD. communiter contra Cephalum *lib.*4. *cons.* 421. Imò si ex tribus omittatur vna & impedimenti periculum probabiliter absit , probabile est , quod docuit Sanchez *de matrim. tomo* 1. *lib.* 3. *disput.* 5. *numer.* 8. non esse peccatum mortale, quamuis contra illum insurgat Basilius Pontius *lib.*5. *capit.*30. *num.* 3.*p.*3.*tr.*4. *resol.* 136. *&* 241. *p.*9.*tr.*8. *res.*19. Non peccant mortaliter contrahentes absque denuntiationibus prima vice consummando matrimonium ritè celebratum , dum sint certi inter eos nullum subesse impedimentum. Sotus,& alij , & non

Si absq; iusta causa omittantur, matrimonium tenet. sed peccatũ mortale committitur. Si autem omittatur vna probabile est esse solum veniale.

De denuntiationibus vide infra.

tenetur coniux reddere debitum altero coniugi ante denuntiationes; ſed ſi prima vice conſũmatum eſt tenetur reddere, Henriquez imò notandum eſt, quod ſi bono communi, vel ſpeciali contrahentium, & noeſt facilis recurſus ad ordinarium, pro ipſis petendis, poſſunt contrahere coram Parocho; & teſtibus, Sotus, & alij. *ibid.*

In denuntiationibus regulariter, ſolus ordinarius diſpenſare poteſt ſiue vt omittantur.

28 In denuntiationibus non poteſt diſpenſare Parochus, niſi in articulo mortis concubinarius velit ducere concubinam in conſcientiæ quietem, aut filiorum legitimationem; & non eſſet facilis aditus ad Ordinarium *p.3.t.4.reſ.*234. in fine, *&* *p.5.tr.3.reſol.*38. Extra hunc caſum diſpenſare poteſt ſolus ordinarius, & quidem cum cauſa iuſta, de qua vide Pontius *c.32.num.*2. Idque verum eſt etiam in tranſlatione ipſarum, vſquequo contractus celebratus ſit ex timore, ne malitiosè impediatur. Ità Coninch *de ſacr.diſp.*27.*dub.*5.*num.*55. Nomine Ordinarij Sanchez *diſp.*3. *num.*4. intelligit tam Epiſcopum, quàm alios Prælatos habentes iuriſdictionem quaſi epiſcopalem, vt Abbates, &c. Sed Pontius *cap.*31.*num.*2. intelligit ſolum Epiſcopum, & adducit pro ſe declarationem Cardinalium, cuius etiam meminit Villalobos *diff.*23.*num.*6. qui tamen addit, circa hoc ſeruandam eſſe conſuetudinem *p.4.t.4.reſ.*237. Et diſpenſare poſsè Vicarium Epiſcopi Generalem, quia eſt Ordinarius, niſi talem facultatem ſibi Epiſcopus reſeruauerit quod ante ipſum docuerat Sanchez *vbi ſup.n.*13. ſed contra ipſum inſurgit Pontius *vbi ſup.* ex declaratione ſupradicta, & præterea ex limitatone ipſius; Nam ſi Epiſcopus poteſt ſibi talem facultatem reſeruare, ſignum eſt quod eam Concilium non delegauit Vicario eo ipſo, quòd Vicarius eſt *p.3.t.4.reſ.*238.

An nomine Ordinarij veniat vicarius Generalis?

Et veterlibet Epiſcopus, nimirum ſponſi, vel ſponſæ?

29 Docet etiam Sanchez *lib.7.diſp.7.n.*7. quod ſi ſponſi ſint diuerſæ dœceſis, ſufficit diſpenſatio alterutrius Epiſcopi, quia in hac re ſponſi ſe habent vt vna perſona. Contrarium tenet Pontius *n.*9. quia contingere poteſt, vt impedimentum, quod in vna diæceſi ignoratur, in alia notum ſit, ac proinde ex diſpenſatione denuntiationum in vno loco non ſequi diſpenſationem in alio *p.3.t.4.reſ.*139.

Denũtiationes fieri debent in iis Pãrochiis, in quibus ſponſi diutius commorati ſunt.

30 Denuntiationes debent fieri in Parochiis, vbi ſponſi diutiùs verſati ſunt, & principaliorem habuere larem. Ità Sanchez *tom.*1. *lib.*3 *diſp.*6.*n.*6. & Nouarius *concl.*74.*n.*3. & ſic declarauit Sacra Congregatio apud Daualos *p.2.cap.*16.*n.*19. Sed Pontius, *c.*30.*num.*5 ait, ſe talem declarationem non inueniſſe, & de iure ſibi videri, quòd denuntiationes fieri debeant in Parochiis, vbi habitant. etiam ex modico tempore, quia hæ ſunt propriæ contrahentium Parochiæ. An verò expediat, in aliis etiam fieri, vbi diutius verſati ſunt, arbitrio Epiſcoporum relinquit. *p.3.t.4.reſ.*235.

An fieri poſſunt extrà Eccleſiam? Diebus profeſtis? Aut feſtis interpolatis?

31 Denuntiationes fieri poſſe extrà Eccleſiam, docet ex Sanchez Villalobos *to.*1.*tr.*13.*diſp.*24.*nu.*3. ſi locus aptus eſt ad diuulgandum. Sed contrarium tenet Pontius *vbi ſup.n.*3. Qui etiam contra Sanchez docet, non poſſe fieri in die profeſto, quamuis populus, qui ſolet in feſtis interuenire, concurreret. Nota etiam, quòd non eſt peccatum mortale,

rale, denuntiationes fieri in tribus festis non continuis, sed aliquo festo intercepto. Ità Villalobos *Ibid.* contra Henriquez *lib.* 11. *c.* 7. *nu.* 1. *in gloss. litt. C.* Imó in festis continuis immediatè sibi succedentibus immediatione etiam profesti, vt tribus diebus Paschę, fieri non possunt. vnde notat ex Sanchez Layman *lib.* 5. *t.* 10. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 10. inter vnam & aliam denunciationem duorum saltem dierum spatium debere intercedere. *p.* 3. *tr.* 4. *res.* 236. §. *Nota etiam*, & infrà. Vel immediatis?

32 Ex vi denuntiationum, Sanchez *to.* 1. *l.* 2. *disp.* 13. *n.* 2. teneri reuelare impedimentum etiam occultum, qui illud solus scit: quia ex c. *praeterea, de spons.* vnus testis sufficit ad impediendum matrimonium contrahendum. Sed Pontius *c.* 34. *n.* 5. id negat, & solidè oppositum. Et negat, etiam, vnum testem sufficere ad impediendum matrimonium. Vide illum *p.* 3. *t.* 4. *res.* 221. An vi denunciationum reuelandum sit impedimentum occultum?

MATRIMONIVM
Quoad Parochum & testes.

33 MAtrimonium ex Concilio supra citato requirit præsentiam Parochi & duorum testium †. Et quidem Parochus debet interrogare sponsos de mutuo consensu, an scilicet liberè consentiant. Non tamen, an aliquod impedimentum habeant. Ità Sanchez *to.* 1. *l.* 3. *disp.* 38. *n.* 8. & 10. contra Veracruz *append. dub.* 2. *concl.* 1. & 2. Imò, vt idem ait, si constet Parocho, sponsos liberè consentire, non peccat mortaliter, non inuestigando consensum. *p.* 3. *t.* 4. *res.* 294. Debet etiam Parochus intellecto cōsensu dicere: *Ego vos coniungo in nomine Patris, &c.* vel alia verba iuxtà Prouinciæ consuetudinem, vt habet Concilium. Sed si omittat, peccabit solum venialiter; quia nec materia est grauis nec obligatio ex Concilij verbis deducitur. Ità Coninch. *de Sacr. disp.* 27. *dub.* 4. *nu.* 45. contra Rebellium *p.* 2. *lib.* 2. *q.* 7. *sect.* 2. *n.* 4. *p.* 3. *t.* 4. *res.* 256. Parochus nō debet interrogare spōsos de impedimentis. Sed solum de consensu. Et formā benedictionis, proferre iuxta consuetudinem. Neutrum tamen sub mortali.

34 Parochus matrimonio assistens, secundùm Pontium *lib.* 5. *cap.* 16. *n.* 4. debet esse illius, in cuius Parochia contrahitur, & adducit multas declarationes, non quidem id exprimentes, sed ex quarum verbis id colligit. Verum satis probabilis est opinio Sanchez *tom.* 1. *lib.* 3. *disp.* 19. *num.* 11. quòd possit esse Parochus alterutrius, etiam in Parochia alterius, vt Parochus viri in Parochia fœminæ, & è contra. quia in hoc Parochus vel non exercet iurisdictionem, vel non contentiosam, sed voluntariam *p.* 3. *t.* 4. *res.* 231. Si verò assisteret Parochus neutrius coniugis, vel alius Sacerdos, absque licentia proprij Parochi, incurreret ipso facto suspensionem Tridentini *sess.* 24. *c.* 1. *de reform.* Vbi correcta & moderata fuit pœna excomm. lata *in Clem.* 1. *de priu.* vt declarauit Sacra Congregatio apud Hurtadum *de matr. disp.* 15. *diff.* 17. *num.* 55. Moderata etiam fuit pœna suspensionis triennalis *c. vlt.* §. *fin. de cland.* contra Parochum assistentem matrimonio clandestino, & commutata Probabile est, posse assistere matrimonio tā Parochū sponsi quā sponsæ, & Parochū vnius in Parochia alterius. Minimè verò omnino extraneum sine licētia proprij.

in

arbitratiam Ordinario. quia matrimonia clandestina ex quo irritata sunt, non sunt amplius adeò perniciosa. Ità Hurtadus *Ibid.* contra Coninch *p.5.t.10.res.33.*

Parochus excommunicatus &c. validè assistit.
Parochus pro tali existimatus omnia validè agit.
Concessio exorta sine veritate est nulla.

35 Parochus excommunicatus, suspensus, irregularis, validè matrimonio assistit, & licentiam dat aliis assistendi. Vide V. *Parochus, à n.* 10. immo matrimonium celebratum à Parocho communiter ita reputatus tamen sine titulo, & inualidè beneficium ob tinens, nullatenus à vulgo probabiliter reputatur Parochus omnia ab illo gesta sunt valida sic etiam & matrimonium. *par.9.tractat 7. resolut* 45. & si licentia Parochi exorta fuit dolo, & mendaciis, si concessit licentiam, asserendo si vera sunt, quæ præponuntur, clarum est deficiente veritate concessio est nulla; secus si nihil expresserit Diana, & alij. *p.9.t.8. res.29.*

Matrimoniũ contractũ absque parocho, aut testibus in nullo casu est validum.

36 Petes, An in aliquo casu validum sit matrimonium contractum absque præsentia Parochi, aut testium? Affirmatiuè respondet Sotus *in 4 dist.22.q.1.art.2.* & assignat quatuor casus. Primus est, si concubinarius in articulo mortis vellet concubinam ducere, ad legitimandos filios, vel alium finem honestum, & non esset copia Parochi, aut testium. Secundus, si virgo nobilis sub tutela iniqui tutoris existens, timeret, tutorem daturum eam in vxorem viro plebeio. Tertius, si concubinarij iter facientes, vel alia ratione comprehensi, nè in pericula ob concubinatum incidant: subito matrimonium ineant. Et quartus, si aliqui quibus expedit nubere, si publicè & cum assistentia Parochi & testium nuberent, iniquum aliquod impedimentum metuerent. Sed hæc omnia benè refellit Pontius *lib.5. cap.6. n.3.* quia Tridentinum quamuis in aliquo casu denuntiationes omitti permittat, numquam tamen omitti posse inquit præsentiam Parochi & duorum testium *p.3. t.4.res.234.* & *p.4.t.3.res.98.*

Verum est, quòd si semel coram illis contractum sit inualidè & postea cũ dispẽsatione reualidatur, non requiritur de nouo eorum præsentia.

37 Imò Comitolus *lib.1.q.120.n.3.* docet, præsentiam Parochi & testium requiri, etiam quando matrimonium inualidum cum dispensatione Pontificis reualidatur, & sic declarasse Clementem VIII. Sed ego contrarium teneo cum Rebellio *p.2.l.3.q 9 punct.5.* & *6.* si impedimentum sit omninò occultum, & ad forum externum deduci non possit. Ratio est? quia Tridentinum requirit huiusmodi præsentiam ad exterminanda matrimonia clandestina, hoc autem non est tale, quia contractum est in facie Ecclesiæ, & quidem quoad apparentiam & præsumptionem externam, validè: ergo. Ad responsionem Clem. respondeo, de illa non constare authenticè. *p.2.t.15.res.5.*

Si autem contrahatur initio absque illis nec valet pro sponsalibus.

3 Petes secundò. An matrimonium contractum sine Parocho, & testibus transeat saltem in sponsalia de futuro? Respondeo. transire, inquit Henriquez *lib.11. cap.5. num.4* cum aliis. Sed contrarium tenendum est cum Barbosa *de pot. Episc.p.2. alleg.32.num 134.* etiam si iuramento confirmatum sit; nam cum sic contrahentes contraueniant dispositioni Concilij, & peccent mortaliter, videntur facere actum illusorium potius, quàm aliqua ratione validum. Et ità declarauit

Sacra

Sacra Congregatio apud Cenedum *qq.can.q.30.num.28.* Igitur tales possunt sine vlla iudicis auctoritate à tali contractu discedere, & cum aliis contrahere.*p.3.t.4.res.*258. testes ad valorem matrimonij sat est audientes vocem contrrhentium;dummodo habeant notitiam vocis illorum,& si eos non videant,Grat.*par.*8.*tr.*7.*resol.*68.

Valet matrimoniũ si testes audiãt vocem contrahentiũ

MATRIMONIVM
Quoad alia.

39 QVoad locum contrahendi matrimonij, petes primò. An possit Episcopus prohibere ne matrimonia domi contrahantur? Negatiuè respondet Barbosa *de pot. Episc.p.2.alleg.32. num.* 18. & ità declarauit Sacra Congregatio apud Rebellium *p.2.lib.2.q.7.sect.2.nu.* 11.& rationem adducit Reginaldus *to.2.lib.31.c.33.num.*242. quia vbi nullum est impedimentum,Parochus coniungere debet volentes contrahere in facie Ecclesiæ,vt constat ex Tridentino *sess.*14.*cap.*1.vt verò matrimonium in faciæ Ecclesiæ celebrari dicatur,non est necesse, vt in ipsa Ecclesiæ Ecclesia materiali fiat, sed vt testatur Abbas *in cap. fin. de clandest.desp.n.*9.satis est, si fiat coram fidelium multitudine.Et hodie satis contractum in facie Ecclesiæ dicitur,si contrahatur coram Parocho & duobus testibus post tres denunciationes. Sed Patres Concilij Prouincialis Coloniensis 2,*cap.*33.& Synodus Panormitana 1615. *p.*2.*n.*22. prohibent matrimonia domi sine iusta causa celebrari.*p.*3.*t.*4. *res.*279.

An matrimonium contrahi possit in domo?

40 Petes secundò. An sponsi rus profecti recreationis causa possint ibi contrahere? Negatiuè respondent Cenedo *q.*30.*n.*60. & alij communiter:quia tales non contraherent coram proprio Parocho, vel alio de eius licentia. Sed Sa *v.Matrimonium n.*2.& alij dicunt, proprium Parochum in ordine ad matrimonium esse Parochum, in cuius Parochia alteruter habitat,etiam ex paruissimo tempore; & ita videtur determinasse Sacra Congregatio apud Pontium *lib.*5.*c.*13. §.1.*n.*4. vnde videretur respõdendum ad petitionem affirmatiuè.Sed quia de hac declaratione non constat authenticè non discederem à prima sententia, pro qua Menochius *vol.*4.*cons.*378.adducit quatuor Rotæ decisiones. *p.3.t.4.res.*231.

Et in rure.

41 Deinde quoad tempus. Matrimonium semper celebrari potest, etiam tempore interdicti. Vide V. *Interdicti num.*10 Excipe tamen ex Tridentino *sess.*24.*cap.*10. tempus interclusum à media nocte præcedente primam Dominicam Aduentus vsque ad festum Ephiphaniæ:& à media nocte ante feriam IV.Cinerum vsque ad Dominicam in Albis. *p.3.t.4.res.*202.in quibus non prohibetur consummatio matrimonij, vt docuit Caietanus *v. Matrimonium c.vlt.* nec traductio sponsæ in domum sponsi priuata,vt docuit Syluester *V. Matrimonium* 7.*q.*2. Sed prohibetur benedictio nuptialis, & traductio sponsæ solemnis. *ibid.*

Nuptiæ quando celebrari prohibeantur?

Et quid prohibeatur?

in fine & *ref.206.§.Ex his*,& secundum Pontium *lib.6.cap.8.num.13.* cæremoniæ etiam quæ ab Ecclesia pro secundis nuptiis viduorum designantur; nam licèt hæ non sint benedictio nuptialis, sunt tamen solemnitas nuptialis, in canonibus, tam antiquis, quàm recentioribus interdicta. Vnde testatur, Salmanticæ quibusdam nobilissimis viduis Nunciũ Apostolicum denegasse licentiã contrahendi in Quadragesima. Aduerte autem hîc primò cum Henriquez apud Filliucium *to.1.t.10.p.2.c.4.n.168.* benedictionem secundarum, nuptiarũ vbi fieri consueuit cum viduis, quorum alter benedictionem non suscepit in primis omitti posse sine mortali; quia talis consuetudo non est inducta cum tanto rigore. Imò Sotus *in 4.dist.28.q.1.art.2.tom.2.* probabiliter docuit, omittere benedictionem in primis nuptiis, secluso contemptu & scandalo, non esse mortale; quia est omissio tantùm cuiusdam sacramentalis non tanti momenti *p.3.t.4.ref.65.* Aduerte secundo Pontium *lib.6.c.8.n.10.* existimare, quòd sit peccatum mortale, traducere solemniter sponsam in domum sponsi, & conuiuia facere in his temporibus. Sed Sanch. *to.2.lib.7.disp.7.n.18.* probabiliter docuit, non esse peccatum, vel, si sit aliquis excessus, esse tantùm veniale: nam id obtinuit vsus conniuentibus Prælatis *p.3.tr.4.ref.202.* in fine, & *266.*

MEDICVS.

Medicus in suadẽda infirmo Cõfessione.

1 MEdicus non potest infirmos visitare vltra tertium diem, si de illorum confessione fidem non habeat à Confessario subscriptam. Vide V. *Confessionis, num.15.*

In applicando medicamenta.

2 Medicus non potest omittere medicamentum certum, & applicare infirmo dubium. Vide V. *Opinio, num.5.*

In vitanda occasione peccandi causa curationis.

3 Chirurgus expertus se, dum medetur pudendis fœminarum, in pollutionem consentire, non potest se tali periculo, sine peccato, committere. Vide V. *Periculum, num.3.* si verò abest periculum consensus, potest mederi. Vide V. *Pollutio, num.3.*

Et in danda licentia carnium diebus prohibitis.

4 Medicus, qui absque causa legitima concederet licentiam edendi carnes in vigilia contingente in die Veneris, an debeat in Confessione explicare hanc circumstantiam, vide V. *Circumstantia, num.84.*

MENDACIVM.

Mendaciũ quod, Quotuplex.

1 † MEndacium dicitur, verbum falsum cum intentione fallendi, est triplex, perniciosum, officiosum, iocosum. Primum est, quod vergit in alterius detrimentum; secundum, quod potius in vtilitatem: tertium quod nec detrimentum respicit, nec vtilitatem. Omne mendacium est peccatum, & si accidit iuramentum, est periuriũ de quo vide V. *Iuramentum*, Quamuis enim, vt ibi diximus, liceat aliquando æquiuocè respondere, at nunquam licet mentiri. Circa obligationem rei & testium, dum interrogantur à iudice, de non mentiendo. Vide V. *Reus*, & V. *Testes.* †

2 In

2 In mendacio commissio in confessione aut iudicio, Caietanus *in 2.2.q.69.art.2.* non admittit paruitatem materiæ; quia cum sit contra veritatem iudicij, in quantumuis parua materia erit mortale, sicut diximus de iuramento. Sed ego contrarium teneo cum Reginaldo *tom.2. lib.2.cap.24.sect.4.num.44.* siue legis materia mendacij sit præcipua, de qua iudicatur, siue circumstantia; dummodo non vitiet absolutionem, vt diximus V. *Confessionis, num.35.* & non accedat iuramentum; quia aliàs gratis dicitur, in materia iudicij non posse esse leuitatem materiæ. *part.5.tract.5.res.27.* An omne admittat paruitatem materiæ.

3 An obiicienti falsum, vel occultum crimen liceat respondere, *mentiris*, Vide V. *Compensare, num.4.* Et liceat aliquando respondere mentiris?

METVS.

1 † VOluntarium dicit duo, procedere à principio intrinseco, & à principio cognoscitiuo. Defectu secundi minuitur per ignorantiam, de qua dictum est sub eius nomine defectu primi per metum. Et quia tam peccatum, quàm contractus exigunt voluntarium, videamus primò, quando metus excusat à peccato mox quando irritat contractum. Est autem duplex grauis, & leuis, ad quem reducitur reuerentialis. Metus minuit voluntarium. Et ideo excusat à peccato.

METVS excusans à peccato.

2 MEtus grauis cadens in virum constantem, (qualis est mortis, aut mutilationis propriæ, filiorum, vel aliorum coniunctorum in primo gradu, amissionis omnium bonorum carceris perpetui, verberum, & similium,) excusat à peccato in iis, quæ non sunt intrinsecè malè: præsertim si sint solo iure humano prohibita: nam leges humanæ non obligant cum tanto rigore †. Si est grauis, & res non sit intrinsecè mala.

3 Igitur in primis, ex metu mortis, vel alterius grauis damni, non in contemptum Religionis incusso, licitum est celebrare Missam sine altari, sine vestibus sacris, vel lumine. Ita Azorius *tom.1.lib.1.cap.11. quæst.11.* contra Caietanum *in 1.2.quæst.96. art.4. p.4.tract.6. resol.48. §. Secundò, & resolut.83.§.1.* Item celebrare cum aliqua censura, & post cibum. Ita Ochagauia *de sacram.tr.3.quæst.12.num.15.p.5.tract.3. res.39.* & sine mistione aquæ. Ita Becanus *tom.2.tr.2.c.6.q.4.num.8.res. 83.cit.* Item sacramenta conficere in materia dubia. Ita Henriquez *lib. 1.c.9.num.7.in gloss.lit.B.* Et ministrare Eucharistiam peccatori occulto. Ita Nugnus *in 3.p.tom.1. q.80.art.6.diff.4.p.3.t.6.res. 48. à §. Septimò.* Et secundum Sancium *disp.35.num.6.* proferre sine intentione absolutionem in indispositum, vel scrupulosum non habentem materiam *res. 83 cit.§.Notandum.* Et nullo tamen metu licebit celebrare cum calice, aut Vt celebrare sine altari. Vestibus sacris, vel lumine. Cum censura. Absque mistione aquæ. Et similia. Non tamen cū calice, aut vestibus nimium sordidis.

Quid de aliis casibus?

aut vestibus nimium sordidis: seruanda enim est cum omni periculo reuerentia debita tanto Sacramento *res.* 48. *cit.* § *Secundò* in fine. Item licet ex metu graui inire matrimonium inualidum propter impedimentum dirimens, cum intentione non consummandi. Ita Vasquez *in* 1.2. *disp.* 161. *c* 3. *n.* 17. contra Nauarrum *c.* 27. *n.* 141. *res.* 49. *cit.* §. *Tertiò.* Item communicare cum excommunicato non tolerato. Ita Suarez *de cens. l.* 6. *sect.* 3. *nu.* 10. contra Caietanum *in* 1.2. *q.* 125. *art.* 3. *Ibid.* §. *Quartò.* Item adultus non tenetur Eucharistiam, vel Baptismum suscipere cum periculo mortis, si est moraliter certus de contritione. Iragonius *in* 2.2. *q.* 6. *art.* 3. *dub.* 1. contra Azorium *to.* 1. *lib.* 1. *c.* 11. *q.* 2. *res.* 83. *cit.* §. 1. † & de Baptismo *in res. etiam* 48. *cit.* §. *Quintò.* Vide V. *Baptismi, num.* 2. *&* 3. Item contra Valentiam *tom.* 3. *disp.* 9. *q.* 3. *punct.* 1. licet ex metu mortis non liceat directè innocentem occidere; licitum tamen est, occisi carnis vesci; quia, vel esus carnium non est de iure naturali prohibitus, vel non prohibitus, cum vitæ discrimine. Idque siue mors immineat ab intrinseco per famem, siue ab extrinseco comminante Ita Lessius *lib.* 4. *c.* 3, *dub.* 2. *num.* 10. vnde à fortiori sequitur, in morbis aliquid humanæ carnis alteratum sumere, & ad conseruandum vigorem sanguinem humanum haurire, non esse illicitum. *p.* 3. *t.* 6. *res.* 48. Et tandem ex metu graui licitum est cooperari peccato proximi materiali, vt dicemus V. *Peccato*, falsam Religionem simulare, vt diximus v. *Fides à num.* 9. & sibi falsum crimen imponere vt dicemus V. *Reus, num.* 13.

Et an liceat in necessitate humanam carnem edere?

Et sanguinem bibere?

METVS
Irritans contractum.

Metus irritat etiam contractus.

Et si est iniustus, probabile est irritare, etiam iure naturæ, contractus lucratiuos.

4 PRimò, quoad contractus lucratiuos donationis, & promissionis, si ex metu iniusto celebrentur, probabile est, iure naturæ esse validos, vt docent Sotus *in* 4. *dist.* 29. *q.* 1. *art.* 3. & alij. Sed æquè probabile est, esse inualidos, & non parere obligationem nec naturalem; vt docet Pontius *lib.* 4. *c.* 6. *num.* 4. nam innumeri ferè Doctores tenent, eum, qui aliquid per vim & metum extorquet, teneri in conscientia restituere: quod falsum esset, si talis donatio transferret dominium, & iure naturali valeret, Probat etiam Pontius *ibid. cap.* 8. contra Sanchez *lib.* 4. *disp.* 8. *num.* 4. huiusmodi contractus graui & iusto metu celebratos, non solùm iure naturæ, sed etiam positiuo irritos esse: & ad illorum rescissionem requiri sententiam iudicis, non quidem irritantis, sed solùm irritos declarantis. Ex hac ergo opinione sequitur primò, promissiones factas latroni propter metum iniustum nullam obligationem inducere ex iustitia. Secundò stuprantem puellam per metum, teneri ad iurisdictionem. Tertiò, prorogationem cuiusuis iurisdictionis metu extortam iure naturali, & positiuo nullam esse, sicut etiã mandatum metu extortum ad aliquid agendum. Quartò, priuilegia

&

& dispensationes metu exortas nullas esse, nisi concederentur titulo compensationis ob obsequia exhibita. Quinto, renunciationem beneficij metu factam nonprodesse ei, qui beneficium accipit. Et tandem excommunicationis absolutionem, vel reuocationem censuræ metu extortam, non suffragari excommunicato. Quæ omnia docet Pontius *vbi sup.p.3.t.5.res.*118.

5 Secundo, quoad contractus onerosos, in quibus datur res pro re, vt sunt venditiones, promissiones reciprocæ &c. Rebellus *p.2.lib.1.q.5. concl.3.num.*15. inualidos etiam iure naturæ eos existimat, si metu graui eoque iniusto celebrentur. Sed. Pontius *cap. 7. num. 2.* putat, esse validos, non solum iure, naturali, sed etiam positiuo quamuis ratione metus detur actio. Excipit tamen contractus ludi, & alienationis rerum Ecclesiasticarum. Et assignat rationem disparitatis cum contractibus lucratiuis supradictis. Igitur secundum Pontium, qui iniusto metu rem alterius emit, non tenetur in conscientia illam, eiusque fructus, antequam venditor rescissionem postulet, restiruere *p.3.t.5.res.*119. Quid de onerosis?

6 Tertiò, quoad omnes contractus, docet Lessius *lib. 2. cap. 17. dub. 7. num. 46.* irritos esse, non solùm si ex graui, sed etiam si ex leui metu iniustè incusso celebrentur. Tum ex *l. metum, ff. quod metus causa.* Tum etiam, quia metus leuis aliquando non minus conturbat hominem, quam grauis: & sic eum sua libertate per iniuriam priuat. Ex quo infert primò re: scindi posse contractus celebratos cum solo metu reuerentiali, & eum, qui commmodum inde reportauit teneri ad restitutionem. Secundo, vxorem in aliquem contractum consentientem eo quod non audeat contradicere marito, timens iurgium & austerum conuictum, posse reuocare consensum, & eos, qui inde commodum reportarunt, ad restitutionem teneri. Tertiò, obtenta per preces importunas, voluntate concedentis repugnante, restituenda esse. sed hoc cum certis limitationibus. Sed Pontius *lib.4.ca. 10. n. 5.* († licet dictas consequentias admittat, quia existimat metum reuerentialem esse grauem, & cadere in virum constantem, sicut etiam preces importunas, vt dicemus *n. 9.* tamen cica conclusionem de metu leui †) contrarium tenet. quia metus leuis stant in potestate illum patientis, à quo proinde refutari potest. Quod si non vult refutare, videtur omnino voluntatiè operari. Et Sarmiento tenet, contractum ex leui metu valere etiam in foro externo, & in his, quæ ex leui metu gesta sunt, nullam iure ciuili rescissionem dari. Vtraque sententia est probabilis *p.5.t.5.res.*11[illegible] Et generaliter de omnibus, quando metus est leuis?

7 Quartò, specialiter quoad contractum matrimonij, metus grauis iniustè illatus inualidat, non solum iure Ecclesiastico, & in Ecclesia; sed etiam iure naturali & extra Ecclesiam. Ita D. Thomas *in 4. dist. 29. q. vn. art. 3. q. 1. in corp.* & post illum Pontius & alij contra Sanchez *par.4.t.4.res.* 33.5. *Notandum est.* Et eadem est ratio, si metus inferatur in constituendo Procuratore matrimonij: quia eadem libertas quæ Metus grauis iniustus inualidat matrimonium iure etiam naturæ. Etiam si inferatur in constituendo Procuratore.

requiritur tempore contractus matrimonij : requiritur etiam tempore, quo Procurator constituitur. Ita Pontius *cap.14. num.6. Ibid. §. Nota etiam.* Nota tamen, quòd quamuis matrimonium metu graui, & iniusto contractum sit nullum, & parentes ita cogentes filios peccent mortaliter, non tamen contrahunt excommunicationem Tridentini *sess.24. cap.9.* latam contra iudices, & Magistratus cogentes &c. Ita Villalobos *to.1.t.13.diff.38. n.4.* Item hanc excommunicationem non incurrunt Reges & Imperatores; quia hi non veniunt in constitutione pœnali, nisi exprimantur, vt alias exprimit idem Tridentinum *sess.22.c.11. Ibid.res. 132 §. Non desinam.* Ex graui autem & iniusto metu etiam sponsalia irritantur. Non solùm si iuramentum non accedat, vt docet Henriquez *l.11.c.9.n.6.* sed probabiliter etiam si accedat, nam iuramentum metu extortum non confirmat contractum, sed relinquit illum in suo valore, vel nullitate. Igitur hoc iuramentum non obligat, nec relaxatione indiget, Probatur autem ex c *ex lit.de desp.impub.* quod Alexander de Neuo *ibid.n.5* explicat de sponsalibus firmatis iuramento. Quod autem iurans soluere vsuras, teneatur illas soluere ex *c.debitores.de iureiur.* ideo est, quia contractus vsurarius prohibetur principaliter ad bonum priuatum, vnde non est paritas cum sponsalibus coactis, quæ ob vtilitatem publicam sunt prohibita. Ita Sanchez *de matr.to.1. l.4.disp.21.n.3.* Adde, probabilem esse sententiam Syluestri *v.Iuramentum 44.q.8.* quòd iuramentum metu extortum non solùm non confirmet contractus aliàs prohibitos, sed nec obliget, & relaxatione indigeat, quamuis contraria Suarez *de Relig.to.2.lib.2.c.11.à n.14.* sit probabilior *p.4.t.5. res.278. & p.4.t.4.res.28.*

Et ad contrahendum cum indiuiduo vago.

8 Sed supersunt aliquot dubia. Primum est. An si grauis metus iniustè inferatur, non ad contrahendum determinate cùm tali indiuiduo, sed indeterminatè & in genere, cum vna v.g. ex filiabus petri, matrimonium sit nullum? Et affirmatiuè respondeo cum Pontio *l.4 c.14.n.14.* & aliis contra Azorium *to.1.l.1.c.11.q.11.* Et ratio est, quia matrimonium non solum debet esse liberum quoad electionem personæ, sed etiam quoad electionem status. Nec obstat, quòd alicubi accepta sit consuetudo, & lege induci possit, quòd aliqui contrahere non possint, nisi cum aliquibus ex certo genere. nam hi non coguntur contrahere; sed contrahere cum persona ex tali genere, si velint. Et prætereà talis lex & consuetudo acceptata est voluntate & moribus vtentium, ac proinde non venit totaliter ab extrinseco, *p.4 t.4.res.33.*

An matrimonium ex iniusto, sed leui metu celebratũ, sit nullum?

9 Secundum dubium. An matrimonium ex iniusto quidem, sed leui metu contractum, sit nullum, quando reuera est talis, vt deficiente metu matrimonium non fieret? Et Doctores communiter respondent negatiuè, quia qui ex metu leui operatur, cẽsetur libere & voluntariè operari; cum posset metum deponere, & non agere. Vide Pontium *cap.18. nu.2.* Nauarrus tamen *c.17.n.29.* & alij apud Sanchez *to.1.lib.4.disp.17. n.2.* tenent, in tali casu matrimonium fore nullum *p.3.t.4. res.230. & t. 5.res.117.§. Notandum.* Aduerte hic, quòd in ordine ad irritandum contractum

Et an metus reuerẽtialis, & qui oritur ex importunis precibus dicendus sit grauis.

contractum, præsertim lucratorium, & liberalem, probabile est, metum reuerentialem esse grauem & cadere in virum constantem, sicut etiam preces importunas, dummodo non inducant tantum ad contrahendum, sed faciant non libenter contrahere, & metus reuerentialis sit indignationis grauis & diuturnæ, etiam sine nimis, & verberibus, præces verò instantissimæ, & sæpius repetitæ iuxta *l.1.C.de petit.bon.* Ita tenet Pontius *lib.4.c.5.n.6.* contra Sanchez *to.1. lib.4.disp.6.n.7.* quæ sine dubio vera sunt, quando cum metu reuerentiali coniungitur etiam læsio; vt ait Farinacius *frang.crim.p.2.n.130.* aut accedunt preces importunæ, vt tenet Afflictus *decis.69.p. 3.t. 5.res. 20.*

10 Tertium dubium. An metus iustè illatus inualidet matrimonium? Negatiuè respondeo cum communi DD. sententia. Vnde, si inuentus in stupro offerat matrimonium, nè iustitiæ prodatur, hoc matrimonium iustum est; quia iustè prodi poterat. Secus autem, si matrimonium offerat ob timorem mortis comminatæ, quia metus mortis iniustè incuteretur. Ita Pontius *cap.19.nu.10.* Item, si iudex eum, quem ad mortem, vel aliam grauem pœnam damnare debuerat, impunitate oblata, inuitet eum ad ducendam in vxorem filiam occisi, v.g. matrimonium non est inualidum; quia metus iustè incutitur ad compensandum damnum &c. Secus verò, si Iudex offerat impunitatem, vt filiam suam vxorem accipiat: quia hic non tendit aliquo pacto in compensationem delicti. Ità etiam Pontius *ibidem p.3.t.4.res.228. & p.9. t. 8.res.27.* Sed cogens si fuit particeps culpæ metus alteri illati, non tenetur in pœnam iniuriæ conditione illatæ, vnde non manet obligatus ad contrahendum. *ibid.§. Verum hic obiter.* At si iudex cogat aliquem ad contrahendum secundum iustè allegata licet à parte rei compulsio sit iniusta, valet matrimonium, & è contra si iniustè secundum allegata compelleret, quamuis in re iustum est; non valet matrimonium. Perez, & alij *p.9.t. 8.res. 26.*

Metus iustè incussus non irritat matrimonium.

Quid ad iudicem lege infra.

11 Quartum dubium. An matrimonium contractum ex metu iniusto & graui tantum vnius, dissolui possit resiliente eo, qui metum non est passus? Ita respondet Sanchez *disp. 15. num. 5.* Idque, etiam si ipse metum intulisset alteri coniugi. nam, non tenetur stare in pœnam delicti coactionis, quia nemo tenetur subire pœnam ante sententiam iudicis. nec ratione iniuriæ illatæ; quia hæc iniuria, nisi aliud damnum secutum sit, non est tanta, vt aliter, quam per matrimonium, resarciri non possit. Sed contra Sanchez insurgit Pontius *cap. 15. num. 3.* existimans; talem coniugem, si metus particeps aut conscius fuit, teneri stare matrimonio, si alter velit, etiam ante sententiam. Et hoc ratione iniuriæ illatæ, quam naturali iure compensare tenetur, & cum possit, compensare debet in eodem genere vim scilicet inferendo sibi, & à matrimonio non recedendo. *p. 3. tr. 4. res. 229.*

An verò si iniustè inferatur vni tantum, qui metum non est passus, resilire possit?

12 Peres. An qui minatur malum, quod iustè inferre potest, absque tamen animo inferendi, retinere sibi possit id, quod per talem metum

Qui minatur iustum malum absque animo infe-

rendi, potest licitè retinere, quod accipit pro non inferendo malo.

metum exto ...5. Potest quis accusare homicidam iustè. minatur illi, vt nisi soluat centum aureos, accusabitur. At is, qui minatur, est vir nobilis, & reuera non intendit accusare. Potestne sumere licitè centum aureos? Negatiuè respondet Molina *tomo 2.t.2.disp.514.n.4.* quia tales nummi soluerentur ex metu doloso, vt pote mali fallaciter comminati. Hæc opinio est probabilis. Sed contraria Lessij *lib.2.c.17.dub.9.n.41.* probabilior: quia pecunia soluitur non ad deponendum animum, quem reuera non habet, sed ad cedendum iuri accusandi, quod habet, & est pretio æstimabile, siue eo vti velit, siue non, quare dolus accedens non est iniustus *p.3.t.4.res.34.*

MERETRIX.

Meretrix vetus tenetur solum confiteri tempus malè consumptum, & species peccatorum carnalium.

1 Meretrix in prostibulo inueterata satis est, quod in Confessione, exprimat tempus, per quod in malo perseuerauit, & species peccatorum carnalium. Vide V. *Circumstantia, n.56.* Et potest confiteri cum amasio, vt dictum est V. *Confessarius n.35.*

An licitè recipiat mercedem pro actu turpi ante?

Vel post actum turpem?

Et teneatur ad restitutionem.

Præsertim mercedis acceptæ à Religiosis Equitibus?

2 Meretrix secundum Sotum *lib.4.q.7.ar.1.* & DD. communiter potest pro actu turpi licitè mercedem accipere; quia talis actus, si consideretur non vt turpis & illicitus, sed vt naturalis & delectationi hominum accommodatus, est pretio æstimabilis. igitur meretrix peccat in tali actu, recipiendo pretium, vel paciscendo de pretio ante actum, quia in tali acceptione, & pacto includitur consensus in actum turpem; attamen post fornicationem accipiendo pecuniam non peccat. Sed non desunt DD. qui probabiliter doceant, meretricem peccare etiam in accipiendo pecuniam: quia vsus corporis, pro quo accipit, non potest separari à peccato, quod consistit in delectatione libidinosa exhibita per vsum sui corporis. Hi sunt Durand. *in 3.dist.39.q.4.* Valerus V. *Promissio, diff.8.* & alij. Aduertit tamen Valerus, quod quamuis talis acceptio sit mala, non tamen propterea tenetur meretrix restituere, quia non est mala contra iustitiam. Cum quo V. *Restitutio diff. 34.* idem dicendum est contra Lopez de muneribus quæ meretrici dantur sub spe actus peccaminosi, si enim non consentit, non tenetur ad restitutionem, nam absolutè dantur quamuis deflexo fine, & illa non recipit cum pacto, seu tanquam pretium, sed tanquam incitamentum. Immò amator verecundaretur, si illi talia dona remitterentur *p.2.t.16.res.38.* Et hæc omnia procedunt etiam circa meretrices Religiosorum Equitum, nam horum paupertas non est stricta, sicut Regularium, vt dicemus V. *Religiosi milites, n.4.p.2.t.15.res.54.§.Ex his.* An verò amasius teneatur soluere promissionem meretrici factam pro actu turpi, vide infra V. *Promissio n.4.*

3 Non est peccatum intercedere apud concubinam iudicis pro sententia iusta, si non adest alia via ad id illum inducendi. Vide V. *Scandalum n.15.* Minores 25. annorum absque licentia Curatorum obligari non possunt Diana, & alij *p.8.t.7.res.20.*

MIRACV

MIRACVLVM.

1 † Miraculum dicitur, quod supra, aut præter vires naturæ contingit. † Et inter alia requirit fieri subito in instanti, & perfectè. Ita D. Thomas *3. p. q. 44. art. 3. ad 2.* apud quem ait D. Hieronymus. *Sanitas, quæ confertur à Domino, tota simul redit.* Quando ergo quis merito, & intercessione Sanctorum sanitatem successiuè, & paulatim recuperat, illud non est propriè miraculum, sed gratia. Cæterum Vasquez *in 1. p. tom. 2. disp. 214. c. 2. n. 9.* & alij docent, miraculum posse fieri successiuè. *p. 2. tr. 17. res. 58.*

Miraculum quid. Et in quo differat à gratia.

MISSAM
Applicare.

1 † Missam applicare est fructus Missæ conferre. Fructus autem, seu valor sacrificij duplex est. † Alius ex re oblata, & dicitur ex opere operato. Alius ex actu offerentis, & dicitur ex opere operantis. Vterque est finitus, † quia quamuis res oblata sit infinita, cum tamen offerens sit finitus, & actus eius finitus, valor etiam limitatus est. Et diuiditur in tres partes. Prima, quæ ex vniuersali intentione Ecclesiæ applicatur toti populo Christiano, & præcipuè Papæ, & Principibus Christianis. Secunda, seu media, quæ applicatur ex intentione peculiari Sacerdotis, cui ipse voluerit. Et tertia, quæ est propria ipsius Sacerdotis. Ex his tribus partibus Sacerdos non potest sua priuata intentione applicare primam † Nec tertiam, quæ sibi competit, applicare alteri. Ita Bonacina *de Sacr. disp. 4. q. vlt. punct. 8. n. 16.* alij contra Henriquez *lib. 9. cap. 21. num. 7.* vnde dicemus infrà non posse Sacerdotem pro vno Sacro duplicatam mercedem accipere, correspondentem valori medio & proprio. *p. 1. tr. 14. res. 14. & 80. & p. 5. tr. 14. res. 45.*

Missæ valor quotuplex.

Et in quot partes diuidatur?

An Sacerdos applicare possit alteri suam partem?

2 Caietanus *in 3. part. quæst. 79. art. 5.* Vasquez *in 3. part. tom. 3. disp. 231.* & alij dicunt, Sacrificium pluribus applicatum, prodesse singulis, ac si vni tantùm applicaretur. Ex quibus infertur, Sacerdotem posse vnico Sacrificio satisfacere pluribus petentibus vnam Missam, sed sine stipendio, & eadem Missa satisfacere posse voto, & obligationi celebrandi ex eleemosyna. Sed hæc negant Præpositus *in 3. p. q. 83. art. 1. dub. 7.* Henriquez *lib. 9. cap. 17. n. 5.* & alij, quia, vt supra diximus, valor Missæ finitus est. *p. 5. tr. 14. res. 81.* & olim *p. 4. t. 4. res. 196. §. Notandum.*

Et an Sacrificium pluribus applicatũ prosit singulis, ac si vni soli applicaretur?

3 Valorem medium non tenetur Parochus applicare ouibus, quamuis aliquando coram ipsis celebrare teneatur. Sed potest pro singulis Missis stipendium accipere. Nam prouentus pastorales non datur sibi pro applicando valore Sacrificij, sed ratione totius officij

Parochus non tenetur applicare suis Parochianis aliquod Sacrificium.

Sed potest de omnibus accipere stipendium.

pastoralis. Ita Sylulus *in 3. part. quæst*.83. *artic*.1.*qu*.17. contra Nugnum *ibid. dub*.9. *conclus*. 2. Quod Posseuinus *de offic. Curati cap*.2. *num*. 4. procedere putet, etiam vbi adest consuetudo in contrarium: nam non est facile inducenda obligatio in præiudicium tertij sine claris probationibus. consuetudo autem dum non est scripta in tabulis Ecclesiæ, nec adest præceptum Episcopi, non obligat sub mortali. *p*.2. *tr*.14.*res*.26.

Sicut Religiosi de Missa conuentuali.

4 Possunt etiam Religiosi Missam Conuentualem applicare, vbi non adest contraria consuetudo. Nulla enim lex id prohibet, & omnia sunt concessa, quæ non inueniuntur prohibita. Ita Peyrinus *tom*.3.*c*.1. *n*.20. contra Bonacinam *de Sacr. disp*.4.*q. vlt. punct*.7.§.2.*nu*.7.*p*.5.*tr*.13. *res*.51.

Ad Missæ applicationem sufficit intentio habitualis.

5 Vt valor medius applicetur alicui, requirit Vasquez *in 3. par. tom*.3.*disp*.138.*cap*.6.*num*.76. intentionem Sacerdotis actualem vel virtualem tempore ipsius Sacrificij, qualis exigitur ad consecrandum. Sed ego existimo cum Lugo *de Sacr. disp*.8. *sect*.6. *num*.93. sufficere, quod aliquando voluerit tale Sacrificium illi prodesse, etiamsi cum celebrat, nihil de hoc cogitet, dummodo illam intentionem, quæ habitualis dicitur, non reuocauerit. De intentione autem consecrandi diuersa est ratio, quia illa esse debet operatiua; hæc verò solùm debet mouere diuinam voluntatem ad applicandum fructum &c. quod est concurrere obiectiuè, & non requirit præsentiam concurrentis. Porrò non sufficit habere solùm intentionem applicandi. *p*.2.*tr*.14. *res*.47.& *p*.5.*tr*.14.*res*.65.

At inter Regulares Superiorisne? an ipsius celebrantis?

6 Cæterùm etiam in Missis Regularium applicatio secundùm Suarez *in 3.p. tom*.2.*disp*.79.*sect*.9. fieri debet ab ipso celebrante; quia tam consecratio, quàm applicatio Missæ ità instituta est, vt pendeat à libera celebrantis intentione. Hæc opinio est probabilis. Sed æquè probabilis est opinio Fraxinelli *de oblig. Sacerd. sect*.6.§.7. *num*.1. quod valeat applicatio Superioris, & Sacerdos applicans Missam contra intentionem illius, nihil faciat. Non enim eadem est ratio de intentione consecrationis & applicationis. nam illa est de essentia Sacrificij, & ideò non potest à Prælato irritari. Hæc verò non est de essentia sacrificij, & sic à Prælato alteri applicetur, quam ab ipso celebrante, non violatur ratio sacrificij. *p*.2.*tr*.14.*res*.72.

Sacerdotes primò celebrantes cum Episcopo, an possint illud Sacrificium applicare?

7 Sacerdotes, qui ordinantur, & cum Episcopo celebrant, secundum Maratium *tomo* 3.*de Euch. disp*.38. *sect* 8.*n*.4. possunt singuli cui voluerint, integrè, & independenter à voluntate alterius applicare, quia singuli sunt vera causa per se totius sacrificij, ac si vnus solus offerret. *p*.5.*tr*.14.*res*.112.

Et an recipiens stipendium teneatur applicare orationes & fructum operis operati?

8 Sacerdos accipiens pro applicatione Missæ stipendium, secundùm Coninch *de Sacr.q*.83.*art*.1.*dub*.10.*num*.195. non tenetur illi applicare Orationes, & preces, quæ in Missa emittuntur, nec fructum ex opere operantis, sed tantùm fructum ex opere operato. Sed aliqui hanc sententiam non admittunt. nam secundùm eam æquè valeret danti

eleemosynam

eleemosynam sacrificium boni, ac mali Sacerdotis: & sic non deberent fideles esse soliciti ad inueniendos Sacerdotes optimæ vitæ; cùm tamen id consulant DD. apud Fagundez *pr.1. lib.3. cap.6. num.22. p.5. tr.14. res.80.*

9 Sed an liceat Missas Defunctorum applicare viuentibus, ac si essent defuncti? Affirmat Pinellus *de Missa, p.2. cap.7. dub.3.* testaturque, in Lotharingia hunc morem vigere, in eum finem, ne hæredes postea negligentes sint in huiusmodi suffragiis procurandis. Limitat hanc sententiam Barbosa *in collect. DD. ad Trident. sess.22. cap.3. nu.8.* modò non dicantur illæ Orationes, quæ supponunt aliquem esse defunctum, vt Oratio *Inclina*, in qua habetur, *quam de hoc sæculo migrare iussisti.* Idque vt vitetur mendacium. Sed Faustus *de Euchar. lib.2. quæst.148.* qui in hac etiam est sententia, putat, hanc limitationem non esse necessariam; nam in iis Orationibus Sacerdos orans pro viuis, repræsentat eos Domino vt mortuos, qui modus anticipatè loquendi est vsitatissimus in Scripturis. Et sanè in Missa pro animabus iam existentibus in Purgatorio, dicitur, *ne absorbeat eas tartarus, ne cadant in obscurum* sine vllo mendacio. Sed contrarium tenendum est cum Layman *lib.5. tr.5. cap.2. num.15.* & aliis, & talem consuetudinem extirpandam esse. Tum quia est contraria ritibus Ecclesiæ Romanæ. Tum etiam, quia nullum habet peculiarem fructum; quem non habeant Missæ institutæ pro viuis, vt Missæ de Sanctis, Missa pro remissione peccatorum, &c. Nam si loquamur de fructu ex opere operato, hic est æqualis in omnibus Missis, nec quia applicatur in subsidium animæ postquam ex vita discesserit, suspendi potest; nam statim prodest ei, cui applicatur, si est capax: fructus verò ex opere operantis, nimirum ex suffragiis Ecclesiæ, non potest, nisi imperitè, vel etiam superstitiosè, applicari viuis; quia illæ preces, quæ recitantur in Missa de *Requiem*, tum ex significatione, tum etiam ex Ecclesiæ institutione, quam Sacerdos propria intentione mutare non potest, referuntur ad mortuos. Igitur, qui timent suffragia sibi post mortem defutura, applicent sibi Missas institutas ab Ecclesia pro viuis, qualis est illa *pro remissione peccatorum*, &c. Et hæc omnia etiam procedunt in officio Defunctorum *p.5. tr.13. res.2.*

Non licèt applicare Missas de Requiem adhuc viuentibus.

* De obligatione applicandi Missam pro eleemosyna. Vide infra V. *Missarum stipendium.*

MISSAM AVDIRE.

1 † Missam audire tenetur omnis Christianus adultus non legitimè impeditus singulis festis de præcepto sub pœna peccati mortalis, ex Can. *Missas, de consecr. dist.1.* †. Tenetur audire Missam, non autem aliud, quod succedat loco Missæ vnde Feria sexta in Parasceues, in qua occurrat Festum Annunciationis, non tenetur fideles audire illud officium, in quo Sacramentum præconsecratum sumitur,

Missam audire tenentur adulti singulis festis.

Non autem mediam Missam Veneris sancti.

vulgò *Mezza*, *Messa*, vt ait Vasquez *in 3.p. tom.3. disp.230.c.2.n.18.* nam non est Missa. Ita Gauantus *in comment. ad rub. Miss.p.3.tit.29. num.24.* afferens Sacram Congregationem Cardinalium *die 19. Februarij 1622.* id declarantem *p.2.tr.14.ref.62.*

Aut partem Missæ posteriorem à cõsecratione, si non est alia.

11 Eadem ratione, qui audire non posset, nisi partem posteriorem Missæ à consecratione exclusiuè, vel etiam omnibus aliis Missæ partibus assisteret, ita tamen, vt consecrationi nullo pacto interesse posset, saltem moraliter (moraliter interesset, qui dum cõsecratur, sacristiam adiret ad afferendum aliquid ad Sacrificium necessarium,) satis probabiliter docuit Lugo *de Sacr. disp.22. sect.1. num.4.* non teneri illi assistere. Et ratio est, quia adesse Missæ, est simul cum celebrante Sacrificium offerri: qui autem non assistit tempore consecrationis, non dicitur offerre. Ergo &c. Sed quid, si quis accederet, dum dicitur præfatio? Respondeo cum Lugo, teneri reliquum Sacrificij audire. Nam superest maior pars, in qua tota fere Sacrificij substantia consistit. Sed Sancius *select. disp.15.n.5.* probabile iudicat, non teneri, & testatur de vsu fidelium etiam timoratorum. *p.3.t.6.ref.69. & p.5.tr.13. resol.61.* à medio.

Et quidem satis est Sacro moraliter interesse.

12 Audire autem Sacrum in citat. can. intelligitur pro eo, quod est, Sacrificio personaliter interesse, eique attendere. Interesse inquam, idest, præsens esse moraliter, quod secundum Gordonum *tomo 2. lib.6. quæst.7. cap.2. §.3. num.12.* verificatur, etiam si quis, dum Sacrum celebratur, maneat in atrio Ecclesiæ, seu cæmeterio, vel in alio loco sufficienti, vt numeretur inter illos, qui in Canone circumstantes dicuntur. E fenestra autem domus, quæ sit è regione altaris, non potest quis Sacro interesse moraliter, & præcepto satisfacere. Ita Filliucius *tomo 1. tract.5. cap.7. num.209. p.4. tract.4. resol.154.* Non est ergo necesse, vt Sacrum quis audiat, vel videat. Vnde non excusantur surdi & cæci, vt docet Fagundez *pr.1. lib.2.c.7.n.3. p.5. tr.6. ref.8.*

Nec oportet illud videre, vel audire.

Potest autem audiri partim ab vno, partim ab alio Sacerdote.

Et quidem inuerso ordine.

13 Missa de præcepto non est necessario audienda ab vno Sacerdote, sed potest audiri partim ab vno, & partim ab alio. Ita Nauarrus *c.21. num.2.* Sed hic sunt duo dubia. Primum. An possit prius audiri pars Missæ posterior, & posteà prior? Secundum. An possit audiri simul, & eodem tempore, quando scilicet ex duobus Sacerdotibus alter Missam inchoaret, altero consecrante? Quoad primum, notat Turrianus *select. par.2. disp.16. dub.7.* non paucos viros doctos excusare à mortali eum, qui sic in die festo Missam audiret: & sanè nec ego damnarem: quia præceptum quoad substantiam impletur, & solùm inuertitur ordo, quod in satisfactione Horarum Canonicarum dicunt DD. non esse mortale. *p.5. tract.14. ref.52.* Quoad secundum Turrianus *ibid.* negatiuè respondet, & contrariam sententiam improbabilem appellat. Sed nimis audax est in censurandis aliorum opinionibus. Igitur contraria opinio Bonacinæ apud Hurtadum, & Hurtadi *de Sacram. tom. 2. de Missa disp.5. diff.4.* non est improbabilis. Nam quod pertinet ad attentionem,

Et probabiliter etiam simul.

tionem, potest quis ad vtrumque animum intendere, ait Azorius *p.1. lib.7.cap.3.quæst.3.* Et ideo docuerat Maior *in 4.dist.12. quæst.8.dub.1.* & post ipsum docuit etiam Faustus *de Euchar.lib.3.q.389.* obligatum eodem die tres Missas audire vnam ex præcepto, alteram ex voto, aliam ex pœnitentia iniuncta, satisfacere si duas simul tempore à duobus Sacerdotibus audiat. *ibid. §.Nota tamen,& p.4.tr.4.res.107.* in finem,† & recitatiuè olim.*p. 2.tr.14.res.18* †*p.9.tr.3.res.99.*

14 Ad satisfaciendum huic præcepto secundum probabiliorem, & consulendam opinionem, non sufficit præsentia corporalis, sed requiritur etiam mentalis. Sed probabilis quoque est opinio Coninch *in 3.par.quæst.83.art.6.num.197.* Hurtadi *de Sacr.tom.2.de sacrif.disp.5. diff.2.*& aliorum, quòd satisfaciat præcepto, qui lucro reuerenter assistit, & cum debita attentione externa sine confabulatione,&c. quamuis internè distractus sit, quemadmodum diximus de recreatione officij V.*Hora Canonica,n.59.* Ex quibus infertur contra Syluestrum V. *Missa, q.vlt.* assistentem Sacro, & simul Horas Canonicas persoluentem, vtrique obligationi satisfacere.*p.2.tr.12.res.2. §.Hac doctrina p.4. tr.4.res.107.& p.5.tr.23.res.61.* in fine,& *p.7.tr.11.res.30.* Nec requiritur intentio satisfaciendi præcepto. Imò ego existimo contra Aragonium impleri hoc & omne præceptum ab eo, qui Sacrum audit cum expressa intentione non implendi, vt similiter dictum est de Horis Canon.*num.62.p.3.tr.6.res.69.& 77.*

Dummodo adsit attentio.

15 In auditione Sacri datur paruitas materiæ. Sed difficile est eam determinare. Coninch *de Sacr.quæst.83.art.6.dub.vn.num.285.* putat esse ab initio vsque ad Euangelium exclusiuè. Henriquez verò *lib.9. cap.25.num.7.* vsque ad Euangelium inclusiuè. Cuius opinionem improbabilem iudicat Turrianus *select.p.2.disp.31. dub.28.* sed immeritò. Modo eam docet nouissimè Lugo *de Euch. disp.22. sect.1. num.3.* cum aliis, quia valde probabile est, non teneri fideles duo Euangelia audire, cum possint data benedictione recedere. Ergo satis est, si vnum audiant, & sic possunt primum omittere, & vltimum D. Ioannis audire,& satisfacere. Maximè, quia non est necessarium audire Euangelium proprij Sacri, sicut nec Missam proprij diei festi: Immò refert Layman *lib.4. tr.7.c.3.n.3.* Amalarium *lib.3. de Eccl. offic. c.36.* significare non esse grauis culpæ damnandos, qui ab Offertorio vsque ad benedictionem intersint, sed hæc omissio videtur notabilis. *p.5. tr.5. res.44. & tr.14.res.70* & obiter *in p.4.tr.4.res.196.*& iterum *in p.5.tr.5.res.38.* in fine.

Datur in audiendo sacro paruitas materiæ.

Quæ probabiliter dicitur esse totum initium vsque ad Euangelium inclusiuè.

16 Sed an censeatur parua quantitas consecratio, vt eius omissio non sit graue peccatum. Negatiuè respondet Marchantius *resol.Past. tr.4.c.6.q.4.* Affirmatiuè Hurtado *disp.5. de sacrif.diff.1.* Et prima opinio verior est per principia intrinseca, quia Sacrificium consistit in consecratione, tanquam in parte essentiali. Secunda autem in praxim deduci potest, quia sub opinione positum est, an essentia Sacrificij consistat in consecratione, an in communione.*p.5.tr.13.res.61.*

Et ipsa etiam sola consecratio.

A præcepto audiendi facium excusantur infirmi, & captiui.
Etiam qui habent Oratorium in domo.
Item interdicti, etiamsi habeant Cruciatam.
Item excommunicati, qui non tenentur quærere absolutionem, vt audiant Sacrum.

17 † Ab audiendo Sacro diebus festiuis multi excusantur. Præcipuè impotentes, siue impotentia sit physica, siue moralis. Et sic excusantur primò incarcerati, & infirmi †, etiam si habeant priuilegium audiendi Missam in Oratorio domus, quia hoc priuilegium derogatius commune, & non potest obligationem inducere. Ita Suarez *in 3.p.q.83.a.6. disp.88.sect.6.* & alij contra Sotum *in 4.dist.13.q.2.a.1.p.4.tr.4.res.80.* item interdicti, qui nec tenentur vti priuilegio Cruciatæ, vt dictum est V.*Bulla Cruciatæ,n.75.p.4.tr.4.res.80.*

18 Rursus excusantur excommunicati, qui Missam audire non possunt. (Sed in dubio an sint excommunicati, possunt. Ita Cornejo *in 1.2.tr.8.q.19.disp.4.dub.2.p.4.tr.2.res.66.*) Nec enim tenentur ex vi huius præcepti reconciliari, & fieri habiles ad audiendum Sacrum, cum non tanti momenti sit, vt obliget ad tam remotam dispositionem: vnde si excommunicati maneant ob culpam suam, quia nolunt reconciliari, non ob id peccant, non audiendo Missam in festis, sicut, qui culpa sua detinentur in vinculis, & nolunt soluere, cum aliàs deberent, quamuis peccent contra iustitiam, non tamen peccant non audiendo Sacrum. Ita Layman *lib.2.tr.5.p.2.c.2.n.3.p.5. tr.9.res.88.* An excusetur mulier omittens Sacrum, ne det occasionem amasio concupiscentiæ. Vide V.*Scandalum,num.21.*

Audiens Missam ante mediam noctem in nocte Natiuitatis, satisfacit præcepto.

19 Quæres an satisfaciat præcepto, qui audit Missam Natiuitatis, quæ coram Summo Pontifice in illa nocte ab Eminentissimo Cardinali celebratur? Negat Pasqualigus *tom.1.Dec.312.num.4.* Sed dicendum cum Lugo *de Sacr. Euch. disp.15.sect.2. n.56.* audientes talem Missam præceptum adimplere, quia putandum est Summum Pontificem tum pro illo loco, & pro illa nocte anticipare diem sequentem, cum hoc pendeat ex eius beneplacito. *p.7.tr.12.res.12.*

MISSARVM
Reductio.

Episcopi, & Generales Ordinum possunt reducere ad pauciorem numerum onera Missarum, & anniuersaria fundata cum parua eleemosyna.

1 † ONera Missarum cum exiguis prouentibus Episcopi in Synodo, & Generales, ac Abbates Religionum in Capitulis generalibus possunt vigore Tridentini *sess.25.cap.4. de refor.* ad minorem summam, re diligenter perspecta, pro sua conscientia reducere †. Quam facultatem extendi etiam ad moderanda anniuersaria, & Officia pro defunctis, respondit Sacra Congregatio Archiepiscopo Neapolitano apud Garsiam *de benef. tom.1.p.7.cap.1.num.13.* & alios *p.2.tr.14 res.5.*

Ante Tridentinũ.

2 Docuerat etiam Garsias *ibid.tom.2.p.7.cap.132.* ab Episcopis, & Generalibus reduci posse Missas post Tridentinum relictas. Contrarium tamen docuerat cum aliis Riccius *p.4. decis.25. num.4.* & declarauit deinde Sacra Congregatio in decreto de celebratione Missarum, *§.2.p.2.tr.14.res.2.*

3 Declarat

3 Declarat quoque Sacra Congreg. *ibidem*, non posse Episcopos &c. reducere onera Missarum in fundatione Capellaniæ imposita, sed pro illorum reductione, & moderatione recurrendum esse ad Sedem Apostolicam. Quod etiam ante Congregationem docuerant Riccius *in prax. tom. 1. res. 341. num. 4.* & alij contra Henriquez *lib. 9. c. 22. n. 6. p. 2. tr. 14. res. 1.* Et non in fundatione Capellaniæ.

4 Vbi Concilium Tridentinum est receptum, reductio Missarum ab Episcopo facienda omnino est in Synodo; nam ita disponit Concilium. Ita Bonacina *de Sacram. disp. 4. q. vlt. punct. 7. §. 2. num. 9.* Vbi verò non est receptum, procedit opinio Henriquez *vbi sup. in gl. lit. P.* quod fieri possit extra Synodum, *p. 2. tr. 14. res. 3.* Non tamen possunt Generales Religionum extra Capitulum, quia Episcopis id competit de iure communi, quod Concilium non mutauit, pro Abbatibus verò, & Generalibus statuit ius nouum. Ita Barbosa *de pot. Episc. p. 2. alleg. 28. num. 12. ibid. res. 4.* In Synodo, & Capitulo Generali.

5 Aduerte etiam quòd Generales Religionum ex priuilegiis Iulij II. & Leonis X. Dispensare poterant, vt Regulares subditi, vnam Missam cum nouem collectis celebrantes satisfacerent pro nouem Missis, etiamsi specialiter de Requiem, vel de Sanctis dicendæ fuissent, vt ait Confettius. Sed Sacra Congreg. in dictis decretis reuocat similia priuilegia, & indulta *p. 2. tr. 14. res. 6* Non possunt verò Generales dispensare amplius, vt vnica Missa cum multis collectis pluribus stipendiis satisfaciant.

6 Quæres. Vtrum aliquando sine licentia Papæ, vel S. Congregationis possit superior Regularium, vel Sacerdos sæcularis reducere Missas ad numerum minorem? Cùm enim sæpius accidere possit, vt quis habeat onus celebrandi Missam quotidianam, vel tot Missas singulis annis cùm assignatione certi stipendij, aut æquiualentis, vti fructuum domus, agri, &c. tunc correspondentis eleemosyna currenti tempore impositionis oneris, si augeatur stipendium, aut decrescant fructus, domus, agri, census, &c. potestne ille Sacerdos, qui onus suscepit celebrandi, dicere tot Missas, quot sunt fructus, quos percipit singulis annis, correspondentes salario statuto, vel consuetudine, aut cum diminutione Missarum etiam ad medietatem? In tali casu Genuensis *de Eccl. Trib. 6. q. 179.* docet hæredes teneri adiungere stipendium conueniens data capacitate hæreditatis. Sed Bordonus *in cons. Regul. 1. res. 25. n. 37.* putat sacerdotem in tali casu tot Missas dicere posse, quot fructus colliguntur habito respectu ad incrementum salarij; quando alias stipendium ab initio assignatum non excedebat taxam eleemosynæ consuetæ. Ego resolutionem huius dubij oraculo Sacræ Congr. remitto. Reductio Missarũ ob auctum stipendium, à quo fieri possit.

Nota tamen, quod si testator reliquisset, vt suus hæres in singulos annos eroget tantam pecuniam, vt celebrari pro ipso curet tot Missas: tunc si temporis decursu adauctum sit Missæ stipendium, teneri hæredem maiorem pecuniæ summam erogare, ne Missarum numerus minuatur, eo quod hæc ipsa videtur intētio testatoris. Sed Auersa *de sacr. Euchar. q. 11. sect. 18.* putat in tali casu ponderanda esse verba testatoris. Si enim testator dicat, iubeo, vt meus hæres tantam pecuniam ero- Consulenda Sacra Congregatio. Alias ponderanda verba testatoris.

get-

get in Missas pro me celebrandas, videbitur intentionem suam coarctare ad illam pecuniæ summam. Si verò dicat, iubeo, *vt* meus hæres curet tot Missas pro me celebrari, tenebitur hæres augere stipendium. *p.7.tr.12.res.22.*

MISSARVM Stipendium.

Stantibus decretis & declarationibus S. Congr. Missarū.

6 † STipendium Missæ dicitur eleemosyna, quæ Sacerdoti offertur pro munere celebrandi. Et iustum est, quod vel taxauit Episcopus, vel stabiliuit consuetudo. Tenetur autem Sacerdos ex iustitia celebrare pro illis, à quibus eleemosynam accepit. Circa quod nonnulla statuit, & declarauit Sacra Congregatio Cardinalium Concilij Tridentini interpretum auctoritate Vrbani VIII. anno 1625. Inter quæ vnum est, quod Sacerdotes tot omnino Missas celebrent, quot ad rationem attributi stipendij præscriptæ fuerint. † Vnde

Non potest Sacerdos vnica Missa satisfacere pro pluribus stipendiis paruis.

7. † Primò corruit opinio Suarez *in 3.p.tom.3.disp.86.sect.4.* & aliorum, quòd quando petens Missam non præbet stipendium iustum, possit Sacerdos vnicam Missam pro pluribus paruis stipendiis applicare ad rationem iusti stipendij, & se indemnem seruare. Quia scilicet, qui pro paruo stipendio petit totum Sacerdotis obsequium, iniustam rem petit, & facit Sacerdoti iniuriam. Idque etiamsi Sacerdotes expressè promisisset pro tenui illa eleemosyna sacrificium offerre: nam ad hoc cogitur ex paupertate, vnde patitur iniuriam, quam sibi potest compensare, sicut famulus, cui condigna merces non tribuitur, potest damnum suum resarcire. Nec admittenda est declaratio Peyrini *Priu. tom.3.c.1.n.26.* dictum decretum exponentis, quando Sacerdos voluntariè se obligaret, non autem, quando coactus paupertate. Non inquam admittenda est: quia decretum clarè, & absolutè loquitur, & vbi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus. *p.2. tr.14. res.7. p.5. tr.13.res.52.*

Etiamsi paupertate coactus illa stipendia acceptasset.

Et multo minus pro pluribus stipendiis integris, vt sustentet se.

Et libros necessarios emat.

8 Secundò à fortiori corruit opinio Soti *de iust.lib.9. q.3. art.1.* & aliorum, quòd Sacerdos possit tot stipendia pro vna Missa accipere, quot sufficiunt ad sustentationem vnius diei moderatam. Et aliorum, quòd possit accipere ad emendos aliquos libros, si Theologus sit, aut Iurista, & ad sustentandos parentes, quando in ea necessitate constituti essent, vt viuere non possent, nisi mendicando: vt docuit inter alios Nugnus *in 3.p tom 1.q.83.art.1.dub.10.concl.4.* eo, quia non decet Sacerdotis parentes mendicare, & vtile est Ecclesiæ, quòd Sacerdos exerceat ministeria spiritualia, ad quæ libri aliquot sunt necessarij. Hæc enim hodie non sunt amplius licita. Imò nec licita esse ante decreta, docuerant Vasquez *in 3.p.tom.3 disp.234.c.2.* & alij, quia sacrificium non est institutum ad sustentationem Sacerdotis, pro qua habere debet patrimonium sufficiens, antequam promoueatur ex c. *non licet*, &c.

&c. *Episcopus de prab.* Nec iustum est, quod laborans per semihoram, exigat integrum diei cibum *p.2.t.3.res.*8. Tertiò corruit opinio Homoboni. *p.1.t.4.ca.13.q.120.* quod Sacerdos in diebus festiuis pro vna Missa duplicatum stipendium possit accipere. *p.2.t.14.res.9.*

9 Quartò corruit opinio Molfesij. *tom.1.tr.3.c.15.nu.*40. quod Sacerdos possit duplex stipendium pro vna Missa accipere, applicando vni partem solitam, alteri verò suam partem *p.2.t.14.res.*14. & *p.5.t.14.res.*45. Et opinio Leonis. *de Iubil.p.3.q.20.n.*27. quòd quando datur eleemosyna pro celebrando in certa Ecclesia pro cultu, vel populi commoditate, vulgo, *colla sola presenza*, possit Sacerdos pro applicatione eiusdem Missæ aliud stipendium accipere, Nam Sacra Congregatio sub attestatione diuini iudicij, præcipit, vt tot Missæ absolutè celebrentur, quot ad rationem attributæ Eleemosynæ præscriptæ fuerint. Vnde pro vna Missa non potest duplex stipendium sumi. Et sanè stipendium non datur pro applicatione fructus sed pro labore, alioqui esset simonia. Et contra priorem opinionem speciale est, quod Sacerdos non potest alteri partem fructus sibi debitam applicare. Sed his non obstantibus, vtramque hanc opinionem docet post dicta decreta Faustus *de Iubil. dib.* 1. *q.* 81. qui tamen non placet *p.5.t.14.res.45.* † & recitatiuè olim *in p. 4. t.4. res.* 16. † — Nec potest accipere duo stipendia pro Missa diei festi.

10 † Deinde statuit Sacra Congregatio, non posse Sacerdotem, qui certam eleemosynam accepit pro offerendo sacrificio, alteri Sacerdoti minorem pro eodem offerendo præbere, parte aliqua sibi retenta †. Vnde corruit opinio Vasquez *in 3. p. tom. 3. disp.* 234. *cap.* 4. *num.* 30. docentis, quod dum Sacerdoti datur stipendium pingue pro sacrificio ab ipso celebrando, acquirit dominium, & potest alteri Sacerdoti minus, sed iustum stipendium præbere, eo quia nulli facit iniuriam, nimirum non alteri Sacerdoti, quia dat illi iustum stipendium; nec danti stipendium, quia habet Missam eiusdem valoris. *p. 2. t. 41. res.* 10. Hæc tamen prohibitio non extenditur ad Capellanos, quibus pro paucis Missis pingue stipendium respondet, vt eademmet Sacra Congregatio declarauit; quia his stipendium non datur solum pro sacrificio *ibid. res.* 11. Cæterum potest Sacerdos dare minus stipendium scienti, se habuisse maius, & volenti dimittere gratis. imò si inuenit aliquem gratis celebrantem, potest sibi totum stipendium retinere. Ita Homobonus *p. 1. t. 4. cap. 14. quæst. 191. p. 2. t. 14. res.* 13. Sed quid, si amicus det Sacerdoti duplicatum stipendium pro celebranda Missa? potestnè hic alteri iustum stipendium dare, & sibi reliquum retinere? Respondeo. Si maius stipendium datur solum intuitu sacrificij, non potest; si verò intuitu personæ, potest. *p.2 t.14. res.* 2. — Deinde non potest Sacerdos accipiens stipendium pingue dare alteri tenue, vt eandem Missam applicet. — Licet id possit Capellanus. — Et is, cui alius Sacerdos gratis reliquum remittit. — Vel amicus dat stipendium pingue intuitu personæ.

11 Petes hic primò. An Sacerdos possit offerre sacrificium pro eo, qui primo daturus est eleemosynam? Affirmatiuè respondet Henriquez *lib. 9. c. 21. nu.* 2. quia licet opus respectu nostri sit præteritum, est tamen præsens respectu Dei. Sed hanc sententiam Sacra Con- — Non potest Sacerdos celebrare pro eo, qui daturus est primo, stipendium.

gregatio ex mandato Clementis VIII. improbauit *die* 15. *Nouembris* 1605. apud Cenedum, *qq. Canon. q.* 28. *num.* 6. tanquam abhorrentem à vetusto Ecclesiæ more, ac fidelium scandalis, & offensionibus obnoxiam. *p.* 2 *t.* 14 *ref.* 15. Potest tamen Sacerdos. Missas anticipatè celebrare in casu, quo ex beneficio, &c. tenetur certis diebus celebrare, nisi aliud in fundatione exprimatur. Ita Riccius *p.* 3. *ref.* 338. *p.* 2. *t.* 14. *ref.* 16.

Nec differre celebrationem Missarum ad longum tempus.

12 Petes secundò. An possit Sacerdos differre celebrationem Missarum ad logum tempus? negatiuè respondeo. Et si dilatio sit magna, peccare mortaliter, vt docent DD. communiter apud Bonacinam *de Sacr. disp.* 4. *q. vlt. punct.* 7. *§.* 5. *num.* 2. Magnam verò dilationem appellat Villalobos *p.* 1. *t.* 8. *dub.* 18. *num.* 2. quæ duos menses excedit *p.* 2. *t.* 14. *ref.* 25.

An obligatus celebrare quotidie possit aliquod die Missam omittere.

13 Petes tertiò. An Capellanus obligatus ex stipendio, quotidie celebrare, possit vnam Missam in hebdomada omittere? Respondeo. Si institutio Missæ dirigatur ad Sacerdotem v.g. *Erigatur Capellanus qui quotidie celebret*, potest causa maioris honestatis ex cap. *significatum, de prob.* Imò Nauarrus *to.* 1. *consl. lib.* 3. *conf.* 6. *n.* 5. non solum vnam, sed etiam alteram omittere posse, affirmat. Non potest tamen celebrare pro alio offerente stipem. Ita Naldus *Missa n.* 6. qui putat, talem quater vel sexies tantum in anno, ingruente aliqua necessitate, celebrare posse pro seipso vel alio sibi coniuncto ad specialem Dei gratiam obtinendam, & hoc ex præsumpta voluntate testatoris. Cæterum si institutio dirigatur ad locum, v.g *Celebretur quotidie Missa in tali Ecclesia, &c.* vel ad Sacerdotem, addendo *per se, vel per alium*, tenetur omnino quotidie celebrare. Ita Zanardus *p.* 1. *de sacrif. c.* 13. *p.* 2. *t.* 14. *ref.* 28. *&* *p.* 5. *t.* 5. *ref.* 23. *&* *t.* 13. *ref.* 51. *§. Notandum.*

Et si, quando infirmatur, teneatur interim celebrare per alium?

14 Petes quartò An Capellanus ægrotans per aliquot dies teneatur per alium interim celebrare? Negatiuè respondent DD. communiter. Sed discrepant in numero dierum. Et quidem Riccius *p.* 1. *ref.* 340. *n.* 5. putat, hoc verum esse quando Capellanus ægrotaret per octo, vel decem dies. (Hurtadus *de Sacr. disp.* 4. *diff.* 1. per mensem *p.* 4. *t.* 4. *ref.* 238. Peyrinus *to* 3. *c.* 1. *n.* 24. per bimestre, nam spatium duorum mensium est breue respectu, anni & cum testator non explicauerit intentionem suam esse tam strictè obligandi; non debet pauper Capellanus eo tempore stipendio priuari, quo magis indiget *p.* 2. *t.* 14. *ref.* 27. *&* *p.* 5. *t.* 13. *ref.* 51. *§. Notandum*, post medium.

Capellanus, nisi in fundatione Capellæ aliud cautum sit, celebrare potest per alium.

15 Petes quintò. An Capellanus possit oneri Missarum per alios satisfacere? Respondeo affirmatiuè, quando in fundatione Capellæ cautum non sit, quod Capellanus celebret per seipsum. Ita declarauit Sacra Congregatio apud Homobonum *p.* 1. *t.* 4. *c.* 13. *q.* 122. addens in tali casu Capellanum cogi non posse ab Episcopo, vt celebret per seipsum. Adde, quod, si aliud in fundatione non exprimitur, Capellania conferri potest Clerico 14. annorum, v. dictum est V. *Beneficium num.* 18. *p.* 2. *t.* 14. *ref.* 18.

16 Petes

16 Petes sextò. An Capellanus, vel alius obligatus pro stipendio celebrare Missam in tali Altari vel Ecclesia, possit celebrare in Alio Altari &c. Respondeo non posse, & sic faciendo regulariter peccare mortaliter. Ita Fagundez *pr.1.l.3.c.9.n.6.&7.* Excusatur tamen Capellanus, qui ter in anno, vel quater in destinato Sacello non celebrat. Minimè verò qui stipem accipit pro celebranda Missa in Altari priuilegiato, si illam celebrat in alio Altari cum calculo benedicto, existimans cum illo animam liberare. Nam tenetur omnino celebrare in Altari priuilegiato. (& de *Requiem*; alias indultum non suffragatur, vt declarauit Sacra Congregatio Rituum *in vna Tolet.* 13. *Iulij* 1601. quæ etiam *die* 14. *Aprilis* 1626. declarauit, quòd si in die assignato Altari priuilegiato incidat festum de præcepto, ibi Missa de *Requiem* dici non potest *p.4.t.3.res.233*) Cæterùm, qui in diuerso loco Missam celebraret, peccaret quidem, non tamen teneretur ad restitutionem, nisi aliquod suffragium defunctis subtraheret ratione minoris frequentiæ quod teneretur aliis precibus compensare *p.2.t.14.res.29.* Sed in eodem die Altari, & Ecclesia quæ exprimitur. Et Missam de Requiem in Altari priuilegiato, si id pactum sit.

17 Petes septimò. An obligatus ex stipendio, vel Capellania dicere Missam v.g. de Spiritu Sancto, de B. Virgine, vel de Requiem, satisfaciat celebrando currentem? Respondeo; affirmatiuè, quia omnes Missæ sunt æqualis valoris, imò defunctis, & aliis nulla Missa est salubrior quam diei. Peccaret tamen Sacerdos venialiter, si specialiter promisisset celebrare talem Missam, & celebraret aliam Ita Nauarrus *l.2.c.2.n.* 248. & alij, & omnium largissimè Villalobos *to.1.tr.8.diff.91.nu.9.p.2.t.14.res.31.& p.3.t.6.res.62.* Aliàs perfecti Missæ votiuam, vel etiam defunctorũ applicare potest currẽte.

18 Petes octauò. An obligatus dicere Missas D. Gregorij, teneatur, illas continuè, & sine vlla interruptione celebrare? Respondeo negatiuè cum Bonacina *de Sacr. disp. 4. vlt. punct.7. §.3. num.6.& 7.* & aliis quidquid dicat Gauantus *in Rubr. Miss. tom.1 p.1. tit.5. lit. D.* Missas sic per saltum celebratas non valere, vt institutas à D. Gregorio. Nam valent vt illæ, vt docuit Fraxinellus *de oblig. Sacerd. sect 8. concl. 6. §. 5. num.7.* & Sacerdos tenetur celebrare continuè morali modo, salua scilicet honestate, & deuotione ipsius, quantum fieri potest *p.2. 14.res.32.* Missas D. Gregorij non oportet continuè celebrari.

19 Petes nonò. An satisfaciat Sacerdos, qui præterita die applicauit Missam pro Petro, à quo stipendium accepit, sed postea in celebratione nihil de applicando Sacrificio cogitat? Respondeo affirmatiuè. Vide supra V. *Missam num.5.* Missæ applicatio fieri potest pridie quam celebretur.

20 Qui ignoranter, vel aliqua probabili ratione stipendium recepit pro celebratione Missarum cõtra decreta ad hoc facta, tenetur cognita veritate, vel aliam Missam celebrare, & applicare, vel stipendium restituere Auersa con. Bord. & si quis recepit integra stipendia pro multis Missis celebrandis, & postea alium Sacerdotem inducit, dicendo se mediata stipendia accepisse, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionem, si patefacta veritate consentiat, potest excusari. Auersa *p.8.t.8.res.75.* Cognita veritate tenetur restituere. Dare mediata stipendia peccatur, grauiter.

Potest accipere aliquas Missas anticipata, tamen primis satisfacta.

21 Pro declaratione Decreti Vrbani Octaui, circa eleemosynam accipiendam pro Missis, nisi prius obligationibus satisfactis, asserunt Doctores, posse Sacerdotem accipere 25. aut 20. pro Missis, elemosynas postea dicendis, primis satisfactis. Pelizzarius. *p.9.t.6.res.56*

Non potest implicari pecunia relicta perpetua pro celebratione Missarũ super mobilia Monasterij.

22 Non possunt Regulares pecuniam relictam cum onere perpetuo celebrandi Missam, implicare super bona exempta Monasterij, sed debent esse super noua immobilia fructifera cum expressa, & indiuidua monitione oneris S. Greg. sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ. Sed notandum est, quod extinctio annui census Monasterij de ipsa pecunia satis est pro celebratione Monasterij cum acquiruntur noui fructus. Lezzana *p. 9. t. 6. res. 26.*

Non possunt dici Missæ votiuæ in hebdomada sãcta. Sacerdos potest audire Euangeliũ &c. dum cantatur.

23 Non possunt dici Missæ votiuæ in hebdomada sancta. Sac. Congreg. de omissione Prophetiarum, vel Gloria, in Credo sequentiarum in Missali, & Defunctorum, & aliqua pars notabilis Missæ, quamque alij dicant esse veniale, tamen opinionibus talium Doctorum non assentitur. Diana. *p. 9. tr. 8. res. 53.* Et in Missis solemnibus potest Sacerdos audire Euangelium, Epistolam, Credo, & Gloria, dum ab aliis decantatur de sequentia Defunctorum dico, qui est pars essentialis. Tu cogita *ibid. t. 6. res. 19.*

MONETA.

In mutatione monetarum facienda est restitutio, in eo modo quo monetæ expenduntur.

1 IN mutatione Monetarum facienda est restitutio mutui, hoc modo, vt quemadmodum creditor nummos in aliam formam recipere non cogitur, si damnum aliquod inde passurus est; ita nec pecuniam numeratam in æstimatione maiori, quam expendit accipere tenetur, cum haud sine damno id sit facturus, quia creditor damnum nullum patitur, quando eandem pecuniæ æstimationem recipit, quam expendit: quia si imminuta fuisset æstimatio à se data pecuniæ debitor defectum illum similiter supplere teneretur. ita vt creditor eandem illam pecuniæ æstimationem, quam erogauit habere posset. Decius, & alij *par. 8. tract. 7. resolutio 18.*

Potest restitui quantitas mutata qualitate.

2 Si quis Titio aliquot nummos aureos mutauit, potest (illo inuito) eandem quantitatem monetæ argenti, vel æris restituere, quia spectatur quantitas, & non materia, dummodo, quod quantitas æquiualet quantitati monetæ aureæ acceptæ. Facchineus, & alij *p. 8. t. 7. res. 19.*

MONIALIS.

Monialis.

VIde V. *Abbatissa.* V. *Clausura.* V. *Ingredi Monasteria.* V. *Accessus.* V. *Alloqui* V. *Paupertas Religiosa.*

Tenetur ad diuinum officium.

1 Moniales tenentur extra chorum recitare diuinum officium, ratione status regularis, & Ecclesiastici irreuocabilis *p. 9. t. 6. res.* Vide V. *Hora Canonica, n. 12.*

Si cutet abortum per venenum non

2 Monialis

2 Monialis venenum potans, aut venam abscindens, vt abhortum faciat, non incurrit excommunicationem can. *Si quis suadente*; quia etiam si hunc canonem extendamus ad percussionem sui ipsius, ea debet esse contumeliosa, & violenta, qualis non est supradicta. Ita Molina *de iust. tom*.4.*t*.3.*disp*.51.*num*.4.*p*.3.*t*.5.*res*.81.§. *Sed quidquid sit.* & *p*.7.*t*.5.*res*.40. — incurrit excommunicationem can. qui suad.

3 Monialis prorumpens in marem tenetur secundum Portellium V. *Professio Hermaphroditi, num*.4. intrare Religionem virorum; quia reuera professa est, & emisit tria vota solemnia, & multa insuper, quæ non vrgent in Religione virorum, quæ est benignior. Sed ego contrarium teneo cum Texeda *lib*.1.*t*.1. *contr*.8.*dub*.1. *num*.18. quia talis fæmina non est professa, nisi in quantum vera fæmina, & iuxta hanc rationem profiteri intendit, & non aliter; ergo cum euaserit mas, professio est nulla, & sic potest matrimonium contrahere, ac etiam Sacros Ordines suscipere. *p*.5.*t*.14.*res*.49 †. Sed circa hanc quæstionem ne deseras videre Bordonum †. — Et si prorumpit in marem, remanet libera à votis emissis. Potestque vxorem ducere.

4 Moniales monasterij diuitis non incurrunt simoniam, si petant dotem à puella volente monasterium ingredi. Villalob: & alij excusant illas propter consuetudinem *p*.8.*t*.7.*res*.29. — Possunt petere dotem à puella ingrediente in monasterium sine simonia.

5 Moniales Turris Speculatorum Romæ, etsi viuant in communi, & in monasterio, tamen non sunt Religiosæ nec earum vota sunt solemnia; possunt nubere, & validum est matrimonium, tamen peccant, & è monasterio egredi possunt, & gaudent priuilegio fori, Canonis, & exemptionis gabellarum. Sanctar. & alij *p*.8.*t*.7.*res*.188. — Moniales Turris Speculatorum Romæ gaudent priuilegio fori, & canonis.

MONOPOLIVM.

1 † Monopolium dicitur mercatorum conuentio, seu pactum, vt nemo illorum talem rem vendat infra tale pretium. Et contra iustitiam, etiam si mercatores conspirarent, vt nullus eorum vendat, nisi pretio supremo iusto. Vide V. *Vendere num*.14. Extenditur etiam monopolium ad significandam conuentionem emptorum, ne rem supra tale pretium emant. Non tamen est iniustum, si conueniant ad non emendum supra pretium iustum dummodo emant iusto. Vide *Emere num*.1.†. — Monopoliũ quid? Quãdo contingat? Et an etiam inter emptores?

MORIBVNDVS.

1 De Baptismo, Absolutione, Confirmatione, Communione, Extrema Vnctione, Sepultura, & Testamento, dictum est sub propriis harum materiarum nominibus. Dictum est etiam V. *Attritio n*. 3 moribundum, qui cum attritione, cognita sua peccata confessus est, bene facere, si conetur contritionem perfectam elicere, non tamen ad id teneri.

2 Vnum hic dicendum superest, nimirum, quòd moribundus vul-

Moribundus tenetur vulneranti farla remissione. Si illi causam dedit. Minimè verò, si nõ dedit causã. Quãuis odium deponere teneatur.

neratus, vel aliter offensus ex causa, quam ipse lædenti dedit, tenetur in conscientia iniuriam, & offensam illi remittere, vulgò *farci la remissione*, quia ille iustè se defendit, si ipse dedit illi causam, inuentus v.g. cum eius vxore, vel consanguinea, &c. vnde sibi suam offensam imputare debet, Si verò non dedit illi causam, tenetur quidem odium, & rancorem deponere, non tamen illi remissionem facere iniuriarum; nam si, vt ait Villalobos *tom.2.t.3.diff.6.num.*11. possumus in iudicio satisfactionem iustè petere ab amico, cur non etiam ab inimico? Equidem Deus remittit quidem nobis culpas in Sacramento Pœnitentiæ, at exigit satisfactionem in hac vita, vel in Purgatorio. Aduertit tamen, moraliter loquendo, nunquam accidere, quod læsus omninò odium deserat, & nolit inimico remissionem petenti remittere pœnam decollationis, &c. nisi iudicialis inimici vindicta esset necessaria ad reparandum decus suæ familiæ *p.5.t.3.resol.*103.

MVNERA.

Ministri Ecclesiastici incurrunt in censuram accipiẽtes munera.

1 GVbernatores, Iudices, & ministri Ecclesiastici Ciuitatum, si à subditis munera accipiant, incidunt in excommunicationem Pontificis, sed si post officium restituant dantibus, & illi iterum donabunt, non incurrunt, accipientes. Diana, & alij *p.9.t.8.res.*42.

MVTILARE.

Quid mutilare? quid membrum?

1 MVtilare dicitur; qui aliquod humanum membrum abscindit, seu aliquam corporis partem, quæ proprium habet officium distinctum ab aliis, vt sunt oculus, manus, pes, auris, membrum virile, &c. non autem dentes, labia, barba, capilli, &c. item nec digitus, aut chartilago auris. Maximè tamen mammilla. Vide V. *Irregularitas ex mutatione*, vbi inuenies, quibus in casibus mutilans irregularitatem incurrat †.

Est illicitum mutilare seipsum. Nisi id exigat salus totius corporis ad vitandum malum intrinsecũ vel extrinsecum.

2 Per se illicitum est mutilare, etiam seipsum. Licitum tamen est, quando est necessaria ad salutem totius corporis, non solùm, vt ait Soto *lib.5.quæst.2.art.*1. si illi malum immineat ab intrinseco, puta morsu viperæ, cancro, &c. sed etiam contra ipsum, si immineat ab extrinseco, vt si Tyrannus velit quem occidere, nisi sibi manum eripiat. Ita Malderus *in 2.2.t.3.c.1.dub.*10. Immò ego puto cum Mendoza *tom.2. disp.*170.*sect.*5.§.126. quòd si is non possit, aut non audeát se secare, possit id facere alius ex eius consensu. Licitum quoque est ligato, propriam manum, vel pedem abscindere, vt per fugam imminentem mortem euadat. Et ratio horum omnium est, quia homini vt gubernatori sui corporis licèt de membris disponere, prout ratio totius, ad quod ordinatur, postulat. Ita Tannerus *tom.3.in 2.2. disp.4.q.8. dub.5.num.*100. *p.5.t.4.res.*32.

Et si id medici iu-

3 Nota etiam, quòd homo tenetur permittere sibi membrum secari,

si

ſi id medici iudicent neceſſarium nec magni dolores ſunt præferendi; nam ſi ingentes cruciatus perferendi eſſent, vt in depoſitione tibiæ, &c. non teneretur; quia nemo tenetur vitam ſuam cum tanto cruciatu ſeruare. Nec ſi eſſet Religioſus, teneretur id permittere, etiam ſi Superior in virtute obedientiæ præciperet. Ita Leſſius *lib.2. c.9. dub.14. num.96.* qui id vno caſu hanc ſententiam limitat, niſi vita alicuius cenſeatur neceſſaria bono communi; nam tunc teneretur, & cogi poſſet à Republica. *Ibid.§. Notandum.*

diceot, neceſſariò, tenetur infirmus mutilationem perpeti, niſi magnopere cruciandus foret.

4 An pater caſtrare poſſit filium conſentientem, vt voce, & cantu Eccleſiæ inſeruiat. Vide V. *Pater, num.1.*

MVTVS.

1 MVtus liber eſt ab oneribus ciuilibus, & perſonalibus *l.1.C.qui morbo ſe excuſant.* Ita Nauarrus *de elect. fori ſect.2. quæſt.8.n.16.* Qui hoc non eſſe extendendum inquit ad eos, qui tardè, grauiter, aut ponderosè loquuntur, *l.honores, ff. de curat.* Vide etiam Syluestrum, V. *Gabella 7.num.5 p.5.t.6.reſ.33.* Igitur mutus non poteſt eſſe curator, aut tutor, ſiue teſtamentarius, ſiue datiuus, ſiue legitimus *l.penult.ad fin.ff. de legit.tut.* Ita Gratianus *tom.4.cap.447.n.8.* Et tantum abeſt, quod mutus poſſit eſſe curator, vt ipſe potius habere debeat curatorem *ibid.reſ. 35.* Item non poteſt eſſe executor teſtamenti. Ita Angelus V. *Executor, n.2.ibid.reſ.28.*

Mutus omninò liber eſt ab oneribus ciuilibus, & perſonalibus.
Vnde non poteſt eſſe curator.
Aut executor teſtamenti.

2 Poteſt tamen mutus eſſe teſtis, & eius teſtimonium valet, ſi perfectè intelligit, & quamuis depoſitio teſtium debeat eſſe verbalis, in ipſo tamen admittitur per ſigna, & ſi nouit ſcribere, per ſcripturam. Ità Spino *ſpec.teſt.gl.9.rubr.n.2.* contra Fabium *in §.teſtes,n.3.de teſt.p.5.t.6.reſ. 32.* Poſſe etiam hodie fideiubere, tenet Richter *de contr.diſp.8.theſ.1.* ſi ſponte ad fideiuſſionem deueniat, & animum ſuum per ſcripturam declarare poſſit *ibid.reſ.29.* Non poſſe munus aduocationis exercere, ait Sanchez *opuſc.tom.2.lib.6.c.7.dub.2.num.1.* niſi in cauſa propria. Si tamen ſcripto conſulat, non peccare, dummodo iuris peritiam, vel negotiorum experientiam habeat *ibid.reſ.27.*

Poteſt tamen teſtificari per ſigna, vel ſcripturam
An etiam, poſſit fideiubere.
Et munus Aduocati exercere?

3 Minus iure ciuili prohibetur contractus illos inire, qui confici non poſſunt, niſi vtroque loquente, *l.1.init. & l.mulier.ff. de verb.oblig.* Ita Megalius *in 2.2.lib.2.cap.3.q.4.n.135.* Qui tamen putat, contractus, qui ſignis iniri poſſunt, non eis denegari: & ſic mutuum poſſe donare, quoties poteſt taſtamentum condere, vt ſecundum Molfeſium *tom.2. tr.13.cap.2.num.84.* ſi eſt miles, aut habet à Principe priuilegium, vel ſi teſtatur ad pias cauſas, in quibus teſtamentis non requiruntur omnes iuris ciuilis ſolemnitates *reſol.23.* in fine.) Sed meritò, docet Sanchez *de matrim.tom.1.lib.1.diſp.8.num.12.* donare non poſſe, cum facilè decipi poſſit. *ibid.reſ.12.* Quoad taſtamentum verò Pegãda *reper.ad l.inter cætera, ff.de lib.p.1.c.1.§.9.* fieri etiam non poſſe inquit à muto niſi per ſcripturam *reſ.23.§.Sed circa.*

Aut mutus poſſit contrahere?
Donare?
Et teſtari?

4 Mutus

Mutus,& surdus à natiuitate potest succedere in feudo improprio, non in recto.

4 Mutus à natiuitate,&simul etiam surdus non potest succedere in feudo recto, bene tamen succedere potest in improprio,& in Maioricatu, si per signa exteriora bene intelligit,sicut in omni feudo,cuius seruitium è quolibet sanæ mentis præstari potest.Cùm verò non succedit debentur ei alimenta sustentationi congrua,absque vllo vinculo seruitutis.Ita Menochius *vol.1.conf.65.n.24*.Vide Intrigliolum *de feud.cent.8.art.1.à nu.554.p.5.t.6.res.21.*

Et si non est cæcus potest vxorem ducere.
Et Religionem ingredi.
Non tamen esse Prælatus.
Vel ordinari.

5 Potest etiá mutus,quamuis surdus, matrimonium inire, nisi esset etiam cæcus.Vide supra V. *Matrimonium n.20*.Et eodem modo Religionem ingredi potest,& in ea profiteri.Vide V.*Professio n.15*. Cæterũ etiam si audiat,&videat,non potest mutus eligi ad Prælaturas.Ita Peyrinus *de Relig.Prel.to.2.q.2.c.4.n.18.20.21.ibid.res.20*. Item si omninò mutus est,non potest ordinari,quia est irregularis. Secus si solùm habeat linguam impeditam,aut blesus vel baldus sit.Ita Maiolus *lib.1.de irreg.c.26.n.23*.Nisi notatabilem difficultatem in loquendo haberet.Ita Sayrus *de cens.lib.6.c.8.nu.17.21.ibid.res.22.*

Mutus tenetur cõfiteri per nutus, & signa.
Quid,si nouit scribere?
Sacerdos mutus an in necessitate possit ministrare Eucharistiam?
Et baptizare?

6 Mutus tenetur confiteri per nutus,& signa.Et si nouit scribere, secundum Fagundez *p.2.l.1.cap.6.n.9*.etiam per scripturam. Qui tamen contrarium probare existimat.Vide V. *Confessionis à n.17*. An mutus,& surdus sit in morte,aut vita communicandus. Vide V.*Commun.n.5. &. 12*.Sacerdos mutus tempore necessitatis secundum Gratianum *to.3.c.307.nu.6*.potest Eucharistiam ministrare.*p.5.t.6.res.18*. An verò possit abluere baptizandum,altero manibus orbato proferente formam, vide V.*Baptis.nu.48*.

An mutus possit declinare forum?
Et damnari ad pœnam ordinariam?

7 Mutus computatur inter personas miserabiles,ac proindè,vt illæ declinare potest forum. Ita Cochier *de iurisd.part.4.quæst.108.p.5.tract.6.resol.30*.An verò damnari possit pro delicto ad pœnam ordinariam, vide infra V.*Reus. nu.3*.

M V T V V M.

Mutuum quid?
Et inquo differat à commodato?

1 † MVtuum est, quod alicui præbetur, vt suo tempore reddat. Consistit in iis rebus,quæ pondere,mensura,numeroue consistunt.Differ à commodato,quòd in hoc non transfertur dominium rei sed conceditur tantùm vsus vnde& eadem res in specie redditur. In mutuo verò transfertur dominium, nec eadem res in specie redditur.Speciem hic non sumimus Logicè pro ratione communi, sed legaliter quo pacto aliquando significat indiuiduum,vt in *l.vxorem,§.felicissimè ff.de leg.111*. & alibi.

In mutuo interuenit vsura.

6 In mutuo cum aliquo lucro quandoque interuenit vsura †. Et quidem mutuum petere ab vsurario etiam parato, sine iusta, causa, mortale est, quemádmodum dare. Vide infra V. *Scandalum. num.22*.

Quãdo aliquid accipitur vltra sortẽ.

3 Ad rationem autem vsuræ requiritur,quod aliquid exigatur vltra sortem,

ſortem, vnde quoties exigitur ſola ſors, quamuis mutetur valor rei non eſt vſura. Igitur, qui ſciret, valorem pecuniæ breui diminuendum, poſſet illam alicui mutuare cum pacto, vt ſibi reddat iuxta valorem præſentem, quemadmodum qui ſciret rem aliquam ſibi perituram, niſi vendat, poſſe illam licitè vendere. Et ita tenet contra Azorium Bonacina *de contr. diſp. 3. q. 2. punct. 5. num. 17. p. 1. t. 8. reſol. 25.*

3 Requiritur etiam ad vſuram, vt res, quæ pro mutuo accipitur, ſit pretio æſtimabilis. Vnde dare aliquid mutuo cum pacto quod mutuatarius ſtatim remutuet, v.g. vel aliquid iuſto pretio vendat, prædium locet &c. non eſt vſura; quia illa obligatio ſtatim faciendi, cum modico tempore duret, non eſt pretio æſtimabilis, Ità contra Rebellium *p. 2. l. 8. q. 4. n. 10.* Reginaldum *to. 1. l. 25. c. 11. nu. 198.* † Et Trullench. *to. 2. lib. 7. c. 18. dub. 6. nu. 5.* † *p. 1. t. 8. reſ. 60.*

Pretio æſtimabile. At nō eſt vſura mutuare cū pacto, vt ſtatim remutuet.

5 Ita etiam aduertit Nauarra *de reſt. lib. 3. c. 2. p. 2. dub. 6.* non eſſe vſuram; mutuare cum pacto, vt ſtatim conferatur à mutuatario beneficium non quidem in pretium (hoc enim eſſet vſurarium, & ſimoniacum) ſed in gratitudinem. Quia talis obligatio breui durat, ac proinde non eſt pretio æſtimabilis. † Trullench. *vbi ſup. c. 19. dub. 7. nu. 1.* † Secus verò, ſi detur mutuum cum pacto, vt beneficium in futurum conferatur; nam hæc obligatio eſt pretio æſtimabilis, & tale mutuum vſurarium. *p. 1. t. 8. reſ. 61.* Quemadmodum vſurarium etiam eſt mutuum cum pacto, vt mutuatarius remutuet, cùm mutuans indigebit, aut ad ſuum molendinum frumenta mittat, ſuas ſcholas frequentet, &c. nam talis obligatio cum ſit diuturna, eſt pretio æſtimabilis. Ita D. Thomas 2. 2. *q. 78. art. 2. ad 2. & 4.* alij communiter. Sed limitat hanc opinionem ad obligationem ciuilem, nam ſi ex ſola obligatione gratitudinis hæc petantur, non erat vſura. Limitat deinde Salas *de vſur. dub. 9. num. 4.* ſi aliqualiter incommodum eſt mutuatorio hæc præſtare; ſi enim abſque vllo incommodo præſtare poteſt, peti poſſe abſque vſura Adde, quod D. Antoninus, & aliqui alij apud Azorium *p. 3. lib. 5. c. 7. q. 1.* tenent ſupradictum mutuum non eſſe vſurarium, quod etiam ex recentioribus docuit Rodriq. *in ſum. to. 2 c. 197. n. 5.* & probabile exiſtimauit Malderus in 2. 2. *t. 5. c. 3. dub. 4.* Nec deſunt rationes Nam primò mutuans cum tali obligatione ciuili, nihil lucri acquirit ex mutuo, cum ſit obligatio ad contractus vltro citroque (& quidem æquiualenter) obligatorios; qui enim frequentat molendinum, vel ſcholam alterius non ſoluit, niſi pretium iuſtum. Et deinde, quia ſi non eſt vſura, obligare mutuatarium vt vendat, aut remutuet ſtatim; neç erit vſura obligare ad aliàs mutuandum cùm incertum ſit, an ille indigebit, vel mutuatarius poſſi, &c. Sed hæc opinio an ſit probabilis, alij videant. *p. 1. t. 8. reſ. 59.*

Vel beneficium in gratitudinem conferat.

Secus ſi poſt multum tempus præſtandum ſit.

Vel accedat pactū, vt mutuatarius ſuas ſcholas, molēdinum, vel tabernas frequentet.

Quamuis nec id vſurarium eſſe aliqui doceant.

6 Dices. Quid ſi quis mutuet cum interpellatione beneficij, quod mutuatarius, quantū eſt ex ſe, ſtatim confert, ſed aliqua ſolemnitate poſteà eſt perfecturus? Reſpondeo, quod ſi obligatio eius, quod ſupereſt, non habetur pro ciuili, ſed pro obligatione gratitudinis, probabiliſſimum eſt non eſſe vſuram. Ita Malderus *ibid. dub. 6. p. 1. t. 8. reſ. 61. §. Dices.*

Et ſi ſtatim conferatur beneficiū per aliquam ſolemnitatē poſteà perficiēdum non eſt vſura. Dūmodo obligatio ſolemnitatis ſit ſolius gratitudinis.

Et idem dic generaliter in omni obligatione gratitudinis.

7 Et hæc ratio procedit generaliter pro omni obligatione gratitudinis, quæ imponatur, vel insinuetur mutuatario. Nam, sicut sperare per mutuum amicitiam, vel aliquod donum ex gratitudine mutuatarij, non est vsura mentalis: ita neque tale donum ex tali obligatione exigere est vsura realis, & exterior: quia actus internus & externus sunt eiusdem bonitatis, & malitiæ. Et certè vsura non est, nisi expectetur aliquid ex mutuo vi mutui, & ex iustitia, seu cum obligatione ciuili. Ita Molina *de iust. tom. 2. disp* 305. *nu.* 6. & alij contra Angles *de contr. mutui art.* 2. *de fin.* 5. *concl.* 1. *p.* 1. *t.* 8. *resol.* 62.

Vnde potest aliquid accipi pro lucro cessante, si adsint certæ conditiones.

8 † Hinc est, quod mutuans possit aliquid accipere pro lucro cessante absque labe vsuræ nam tunc non accipit vi mutui. Sed vt possit accipi lucrum cessans DD. requirunt, quòd pecunia sit negotiationi exposita, ab eo, qui non habet aliam, cum qua negotietur, & quod lucrum probabiliter esset futurum, non enim sufficit, quod esse potuerit †.

Et non accipiatur totum lucrum.

9 Præterea non debet mutuans accipere totum lucrum, quod ex tali negotiatione sperabat, sed deducere debet expensas, & aliquid aliud ratione periculi, laboris, &c. Ita Salonius *tom.* 2. *q* 88 *art.* 2. *contr.* 9. & alij communiter. Vt autem securiùs, & certius procedant mutuantes, Lessius *lib.* 2 *cap.* 20. *dub.* 11. *n.* 97. hanc regulam tradit. Vt scilicet mutuans tãtum remittat mutuatario ex lucro cessante, quantum ipse dedisset pro contractu assecurationis talis lucri. Vnde qui lucraturus esset quindecim, pro quorum assecuratione solueret quinque, potest à mutuatario exigere decem. *p.* 1. *t.* 8. *res* 64.

An verò possit accipi determinatũ.

10 Aduerte autem cum Nauarra *de rest. lib.* 3. *c* 2. *num.* 303. pactum de lucro cessante in mutuo dupliciter fieri posse. vno modo indeterminatè, vt scilicet mutuatarius teneatur soluere interesse quando, & quantum euenerit. Alio modo determinatè, vt scilicet mutuatarius ab initio obligetur soluere certam summam pro lucro probabiliter cessaturo, siue deinde maius, siue minus, siue etiam nullum lucrum cessasse comperiatur. Hoc posito, mutuum cum lucro cessante hoc secundo modo acceptum si lucrum statim simul cum mutuo exigatur, iniquum est, & vsurarium. Et si non potest quis mutuans 100. v. g. sumere statim pro lucro cessante 10. Et ratio est, quia in tali casu lucrum non cessat ex 100. quia solum mutuantur 90. Ita Nauarra *ibi n.* 305. Lessius verò *lib.* 2. *c* 20. *dub.* 11. *n.* 100. ait, in tali casu sumi posse 9. pro lucro cessante ex 19. quæ remanent: nam hoc non est aliud, quam mutuare 91. cum interesse, & 9. sine interesse, quæ tamen reddenda statim sunt pro interesse 91. in quo contractu perinde grauatur mutuatarius, ac si solutio interesse differretur. Salas autem *de vsur. dub.* 19. *n.* 11. permittit, vt interesse statim sumatur in eo, frumento, vino, &c. non autem ex eadem summa pecuniæ, vel rei fructiferæ mutuatæ *p.* 2. *t.* 5. *res.* 30.

Et statim ac mutuatur?

Item an mutuans cũ opinione quòd ex mutuo possit

11 Si autem mutuans aliquid accipiat vi mutui ex ignorantia, existimans licitum esse accipere, cum alioqui non mutuasset, sed alium

contractum

contractum licitum celebrasset, non posset secundùm Lessium *de iust. lib.2.c. 2. dub.20.* acceptum re cognita detinere in compensatione lucri cessantis ex tali contractu licito, quem aliàs celebrasset, nisi expressisset, se velle contrahere omni meliori modo, quo posset. nam bona fides non potest iustificare contractum iniquum. vendens aliquid supra iustum pretiũ bona fide, re posteà cognita tenetur restituere excessum. nec potest sibi aliquid retinere pro lucro cessante. Et ita est in cambio, locatione, & aliis contractibus. At secundum Sà V. *Vsura num.8.* Tannerum *in 2.2. disp.4. q 6. dub. 3. num.99* & alios, potest, nam præsumitur mutuans omni meliori modo lucrum accipere voluisse, & mutuatarius consensisse, saltem implicitè, ad præstandum interesse, & seruandum mutuantem indemnem, dum aliunde non constat oppositum. Deinde, quia si is tenetur restituere, non tenetur ratione iniustæ acceptionis, sed ratione rei acceptæ, ac proinde id solum, in quo factus est ditior; at in nihilo factus est ditior; nam computandum est lucrum, quod aliàs ex contractu licito acquisiuisset alioqui enim ex tali mutuo damnum sentiret, *p.1. tr.8. res.57. & p.3. tr.5. res.92.*

aliquid acquirere, aliàs non mutuaturus, sed alium iustum & lucratorium contractum celebraturus possit in conscientia accipere, quod per contractum licitum acquisiuisset?

12 † Numquam verò licitum est in mutuo recipere lucrum cessans, quando tale lucrum compensatur alio, quod non acquireret, nisi mutuans † Vnde non possunt mercatores, vendentes res credito, aliquid supra pretium rigorosum sine vsura accipere, dicendo, quòod si venderent pecunia numerata, illud plus lucrarentur. Nam hoc, quod lucrarentur, compensatur in acquirenda emptorum copia, & vendendo res pretio summo, quo pecunia numerata non venderent. Ità Palatius *lib.4. de contr. c.4. dub.5* & alij *p.1. t.8. r.34.*

Nõ potest mutuãs accipere lucrũ cessans, si hoc ex alio capite acquirit.

13 Potest etiam mutuans aliquid à mutuatario accipere ratione damni emergentis. Et quidem, si adsit pactum, accipere potest damnum tam intrinsecum, quàm extrinsecum, etiam si contingat ante moram vel etiam post moram inculpabilem. Quod etiam dicendum de lucro cessante, & non solùm in mutuo, sed etiam in venditione. Ità Salas *de empt. dub.21. n.4.* & alij communiter *p.1. tr.8. res.43.* Si autem non adsit pactum de damno emergente, vel pactum sit de damno post moram, non potest aliquid accipere, nec tenetur mutuatarius aliquid soluere. Quod Pitigianus *in 4. dist.15. q. art.6.* affirmans pro foro externo, non benè negat de interno: nam quod in foro interno ex iustitia restituendum est, restituendum quoque est in externo, si probatio actori non deest. Et sanè mutuatarius nollet fortasse cum tanto onere mutuum accipere. Ità Salas *de vsura, dub.18. num.4.* Denique, mutuatarius tenetur post moram culpabilem soluere damnum intrinsecum mutuanti emergens. *p.1 tr.8. res.51.*

Potest etiam mutuans accipere aliquid pro damno emergente.

14 † Tertiò ex mutuo sumi potest aliquid in pœnam appositam in contractu, si mutuatarius non soluat præfixo tempore, non quidem pro interesse sed quatenus mutuatarius compellatur ad soluendum eo tempore. Tunc enim si mutuatarius culpabiliter nõ soluit, tenetur pœ-

Et in pœnam conuentionalẽ appositam in contractu, nisi mutuatarius præfixo tempore persoluat.

nam conuentionalem soluere,& mutuans potest iustè recipere.† Si autem inculpabiliter sit morosus,aliqui etiam affirmant, teneri,alij verò negant quorum nomina, & rationes inuenies apud Faustum *in specul.* 71.*n.*1.& 2.*p.*1.*t.*8.*ref.*4. in fine.

Item ratione periculi in recuperando mutuo. Quando non adest pignus.nec fideiussor.

15 Quartò sumi potest aliquid in mutuo ratione periculi in recuperanda sorte,Debet autem periculum esse verum,&graue. Nec procedit quando mutuatarius vult tradere pignus,aut adducere sufficientem fideiussorem.Quibus positis,propositio docetur à Bonac. *de contr. disp.* 3. *q.*2.*punct.*4.*n.*18.& aliis contra Lopez *apud Cruz p.*1.*pr.*7.*q*5.*dub.*6. *concl.*2.Et probatur quia id pertinet ad indemnitatem mutuatoris. Caput autem *nauiganti de vsuris*,potius est pro nobis.nam permittit venditorem posse aliquid exigere vltra pretium,eo quod se exponat periculo amittendi lucrum *p.*1.*t.*8.*ref.*37.

Minimè vero pro eo quod mutuans se priuat facultate repetendi ad certũ tempus.

16 An verò sumi etiam aliquid possit à mutuante,eo quod se priuat facultate repetendi pecuniam mutuatam per tantùm tempus? Negatiuè respondent DD. communiter. Et probat Molina *de iust.tom.*2.*tr.*2. *disp.*308.*num* 8. quia ista priuatio est beneficium meræ liberalitatis, vnde mutuans non inducit super se obligationem aliquam; quæ proinde aliquo lucro compensari possit,Sed hæc ratio non placet,quia,vt aduertit Salas *de vsuris,dub.*9.*num.*12.reuera mutuans manetq; obligatus ad non repetendam pecuniam infrà tantum tempus. Igitur probatur primò conclusio è Lessio *lib.*2.*cap.* 20. *dub.*14. quia contraria sententia videtur noua.Secundò,quia non posse repetere pecuniam infra aliquod tempus est quid intrinsecum mutuo, alioqui non differret à precario.

Quamuis aliqui contrariũ doceant.

Sed his non obstantibus, affirmatiuam sententiam amplexi sunt Ledesma *pr.*2.*tr.*8.*c.*35.*concl.*4. & Cœlestinus *comp.tr.*11.*c.*5.*q.*2. Primò,quia omnis obligatio ciuilis est pretio æstimabilis. Secundò,quia tale onus indebitum non tenetur mutuans gratis subire. Tertiò,quia aliquem artistam suo instrumento priuari, est quid pretio æstimabile, ergo similiter priuari suis pecuniis mercatorem, quæ sunt eius instrumentum. Quartò, quia id exigit bonum Reipublicæ. nam multi sunt, qui pecunia indigent, & mercatores nolunt mutuare gratis, ne se priuent commoditate negotiandi per cambia, vel aliis modis.vnde æquum est,vt mercatores de communi consensu constituant certa pretia carentiæ pecuniæ maiora, vel minora, habita ratione copiæ, vel inopiæ pecuniæ,mercium, &c.Præsertim quòd cum hac priuatione concurrit vt plurimùm aliqua ratio iusta exigendi lucrum pro mutuo, vt periculum,lucrum cessans,damnum emergens,labor,& diligentia in parandis pecuniis &c. Ad argumenta primæ sententiæ, responderi posset, opinionem non carere auctoritate cum eam doceant præfati Doctores. Nec esse de ratione mutui, quod mutuans careat facultate petendi pecuniam ad certum, & determinatum tempus, sed ad aliquod tempus indeterminatum. Differre verò mutuum à precario, quod in hoc non transfertur dominium; sicut transfertur in mutuo.

Ita

Ita illi. Sed an probabiliter, alij iudicent. *p.* 1. *tr* 8. *ref.* 48. *&* *p.5.tr.* 13.*ref.* 50.

17 Quæres hic. An liceat petenti mutuatam pecuniam, respondere *Noluimus tibi mutuare pecuniam, sed dubium tibi tantam pecuniam in mercibus summo pretio ad creditum*? Respondeo Vide V. *Contractus num.* 5. De quodam contractu, qui dicitur Stecco.

NECESSITAS.

1 NEcessitas triplex est, extrema, grauis, & communis. Extrema est, quando cui desunt necessaria naturæ; grauis, quando desunt necessaria statui; Communis eorum, qui mendicant, vel in conseruando proprio statu aliquam inopiam patiuntur. Vide V. *Eleemosyna.* Vbi inuenies quis, ex quibus bonis, & in quibus necessitatibus eleemosynam dare teneatur. Potest etiam pauper in extrema, vel graui necessitate debita non soluere, & necessaria clam surripere. Vide V. *Pauper.* De necessitate Sacramentorum, vide sub singulis eorum nominibus, & reliqua in singulis materiis. Necessitas quotuplex? Et qualiter subleuanda.

NEGOTIARI.

1 † NEgotiari est emere rem, & eam sic manente reuendere. Potest esse illicitum ex multis capitibus. Præsertim ratione personæ †. nam. Negotiari quid?

Clericis in Sacris constitutis, & Religiosis negotiari per se prohibitum est in cap. *consequens, dist.* 88. vbi Gelasius Papa sic ait: *Clericis ab indignis quæstibus abstinendum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio cessandum, aut in quocumque gradu sunt positi, mox à clericalibus officiis cogantur abstinere.* Ex quibus verbis patet contra Caietanum, *in summ. v. Clericus,* Clericum, & Religiosum negotiantem peccare mortaliter. Nisi, vt aduertit Cenedo *p.* 1. *collect.* 37. *num.* 2. semel aut iterum negotiaretur, nam tunc esset solum peccatum veniale ex leuitate materiæ. Non peccare tamen, si negotiaretur per alium, nam Clericis prohibitum solum est negotiari per se. Ita contra Megalam *in* 2.2.*lib.*2.*c.*5.*q.*5.*nu.*147. Lessius *lib.*2.*c.*21. *dub.*1.*num.* 6.† & nouissimè Vvigers *tr.* 5. *c.* 5. *dub.* 2. *n.* 147. † *p.* 1. *tr.* 8. *ref.* 72. Et si non est constitutus in Sacris, quamuis sit beneficiarius, aliqui apud Molinam *de iust. to.* 2. *tr.* 2. *disp.* 342. *n.* 2. concedunt negotiari posse per se ipsum & hoc quidem satis probabile. quamuis Salas *de empt. dub.* 2. *n.* 5. & alij id negent *p.*1.*tr.* 8.*ref.*83.*&* *p.*7. *tr.*10. *ref.*20. Idem videtur dicendum de Nouitiis nondum sacris ordinibus initiatis; quos licet Dicastillus *de iust. lib.*2.*tr.*9. *disp.*1.*dub.* 5.*n.* 242. neget posse negotiari; tamen cum Hurtado *de contr. disp.* 2. *diff.* 17. contrarium omninè est tenendum, quia negotiatio per sacros Canones est interdicta Clericis in sacris cõstitutis, & Religiosis, sed Nouitius absolutè non est Religiosus Et qualiter Clericis, ac Religiosis prohibitum.

nec in odiosis venit sub nomine Religiosorum;ergo cui talis lex sit pœnalis,non comprehendit Nouitios *p.7.tr.10.ref.21.*

Clericus negotiator tenetur soluere gabellas.

3 Clericus autem negotiator non solum peccat mortaliter, sed amittit etiam exemptionem gabellarum. Pro quo tamen aduerte primò, quod non statim, ac Clericus negotiatur, amittit exemptionem, sed requiritur,vt ter prius ab Episcopo admoueatur. Ita Lopez *p. 2. cap. 41.* & alij cum quibus Pereira *p. 2. c. 24. num. 35.* contra Malderum *in 2.2.tr.5. cap.6. dub. 9.* & alios *p.1.tr.2.ref. 47.p.3.tr.1.ref.44. p.4.tr.1. ref.28.* Et hæc monitio debet esse omnino triplex, non enim sufficit vna pro tribus. Ità Acugna *in decret.p. 1. dist. 88.cap. 2.num.6.* contra Angelum *v.Clericus, num.3.p.3.tr.1.ref.44.§. Notandum.* Secundò, quando Clericus negotiator ter admonitus amittit exemptionem gabellarum, non illam amittit quoad bona Ecclesiastica, sed tantum quoad patrimonia. Ita Comitolus *lib. 1. q.53.nu.4.*contra Layman *lib. 4.tr.9 c.6.num.9.Ibid.§. Nota etiam.* Tertiò, quando Clericus negotiator tenetur soluere gabellam, non potest pro eius solutione conueniri coram Iudice laico. Vide V. *Gabella num. 9.* Quartò, non omnis venditio rerum propter lucrum Clericis est prohibita; quia non omnis talis venditio est negotiatio. sed ea solum. quam mercatura rerum præcedit in finem venditionis absque vlla melioratione. Igitur si Clericus vendat vinum triticum, oleum, & alia ex redditibus beneficij, aut bonis patrimonialibus prouenientia, etiam si alio asportet, vt carius vendat,non est propriè negotiator. Ita Sousa *in Bull. Cœn. c.19. conf.1.num.4.*& alij contra Grassum *de effect.Cleric. eff.3.num.138.* Qui non benè asserit, Clericum in tali asportatione teneri soluere Regaliam, quæ non est gabella nam Regalia non est aliud, quàm gabella portus,vt docet Montanus.vnde in l.*inter publica,§.fin ff.de verb.signif.* prouentus ex portu inter Fisci vestigalia numerantur *p. 5. t. 1. ref.27.* Quintò Pereira *p.1 cap.24.num. 36.* multipliciter Clericum negotiantem excusat à solutione gabellarum. Et primo, si habeat tenues redditus, quibus familiam ægrè alere possit. Secundò, si lucra negotiationis ex industria propria, rebus melioratis, vel immutatis sibi proueniant. Tertiò, si maiorem partem bonorum negotiationi non exponat,vel si omnia, non tamen per se sed per amicum. Sed ex his aliqua iam approbauimus, aliqua verò nimis laxa sunt. *p. 4. tr. 1. ref. 18 §. Non desinam.*

Post trinam monitionem.

Quoad bona patrimonia.

Sed non omnis venditio prohibetur Clericis.

Et ipsam negotiationem exercens multipliciter excusatur.

Negotiari cum alterius pecunia ipso nesciente, est illicitum.

4 Petes hic an liceat cum alterius pecunia inscio domino negotiari? Respondeo affirmatiuè, dummodo paratam pecuniam habeat pro eo tempore, quo eam dominus requisiturus sit. Nam lucrum negotiationis est fraus industriæ, pecunia enim est de se infæcunda. Ita Beia *p. 1. cas. 42.* Igitur thesaurij Principum, vel Ciuitatum, & serui possunt cum pecuniariis dominorum quiescentibus negotiari. Sicut vendi potest alterius triticum eo tempore, quo carius valet,& requisitum,postea emi eiusdem quantitatis & qualitatis,quamuis minori pretio.Et Molina *de inst.to.2.tract.2 disp.402.n.2.* docet, quod si dominus

mittat

mittat famulum cum nummis aureis ad soluendum creditori, non curans in qua moneta solutio fiat, potest famulus nummos aureos cum argenteis commutare, & lucrum ex tali cambio minuto proueniens retinere. *p. 1. t. 8. res. 32.* non possunt per alios negotiari vt principales *p.9.t.7.res.69.*

5 Petes secundò; An hæc sit negotiatio prohibita? si pecunias, quas eo propriis redditibus, vel fructibus habes in alio regno, non possis ad te Romam, vbi illis indiges, afferre sine magno decremento, & iactura, ex quo moneta Neapolitana v.g. minus Romæ valeat quam Neapoli; & ideo ne afferas pecunias, Romæ minus vtiles facis ea pecunia emi Neapoli merces aliquas, quas Romæ vendere possis eodem pretio, & fortassè maiori. Distinguendum puto: Nam vel Neapoli pecunia illa æquiualet Romanæ, in valore ita vt non plus valeat Iulius Romanus, quam Neapolitanus; vel non æquiualet. In primò casu licita erit negotiatio, secundo non item. & hæc omnia docet Lugo *de iust. tom. 2. disp. 27. sect. 3. num. 53.* cui ego vt satis probabiliter loquenti adhæreo *p. 7. t. 10. res. 21. ver. Sed hic.* Negotiatorum gestator, procurator alienorum, non tenetur de culpa, etiam leuissima. *p.8.t.7.res.35.*

Negotiatio quædam dubia.

Procurator alienorum non tenetur de culpa.

NOUITIATUS.

1 NOuitiatus debet durare per annum integrum continuum computatum de momento ad monentum. Vide infra V. *Professio num. 7.*

2 Nouitiatus non interrumpitur, si morbi curandi causa, vel recreationis, &c. de Prælati licentia Nouitius in domum se transferat. Ita Zanardus *p. 2. c. 6.* Immo ad morbum curandum v g. potest manere extra Monasterium per maiorem anni partem. Ita Sanchez. *sum. to. 2. lib 5. c. 4. n. 28.* Et Azorius *to. 1. lib. 12. c. 2. q. 8* ita loquitur de Nouitio, qui apud seculares extra Conuentum toto probationis anno moratus est cum licentia. Idque procedit etiam si licentia detur à superiore sine iusta causa. *p. 3. tr. 2. res. 84.*

3 Si autem Nouitius absque licentia superioris claustra relinquat, & postea redeat, nouitiatus interrumpitur, & non continuatur. Sed Lessius *lib. 2. c. 4. dub. 7. num. 59.* in hoc putat dari paruitatem materiæ, quam dicit esse paucorum dierum, quia continuitas Nouitiatus requiritur ad experiendas Religionis austeritates, quas non minus experitur qui paucos dies intermittit, & in fine anni postea supplet. Naldus verò *V. Nouitius, nu. 4.* determinat, egressum à Monasterio per tres, aut quatuor dies impedire moralem continuationem qui proinde sentire videtur, vnius aut duorum dierum intermissionem non impedire. At Suarez *de Relig. tom. 3. lib. 5. cap. 15. num. 6.* distinguit, si nouitius exeat habitu dimisso, & animo non reuertendi, sufficere ad moralem interruptio

Nouitiatus durare debet per annum integrum

Non interrumpitur, si cum Prælati licentia nouitius maneat extra claustra.

Etiam per maiorem anni partē.

Secus verò, si absque licentia.

Nisi quod aliqui in hoc admittunt paruitatē materiæ.

interruptionem quodlibet temporis spatium; quia tunc censetur mutasse statum, & indiget noua receptione. Si verò exeat cum habitu, animo reuertendi, non interrumpi, etiam si maneat per aliquot dies, nisi à Prælato dimittatur. Igitur secundum Suarez interruptio nouitiatus procedit ab eo egressu Monasterij, qui in singulis Religionibus est sufficiens, vt necessaria sit noua receptio *p. 5. tr. 5. res. 19.*

Et nouitiatus interruptus Fratrum Minorum ex quodam priuilegio potest continuari.

4 Aduerte etiam, quòd Fratres Minores habent priuilegium Iulij II. quod in eorum Ordine nouitiatus interruptus continuari possit: quod priuilegium putat Rodriguez *qq. Reg. tom.3.quæst.15. art.*8. non esse abrogatum per Tridentinum *sess.25.c.15.* quia hoc requirit nouitiatus annum integrum, non autem continuum, docetque, hodie omnes Religiones, eo per communionem vti posse. At Villalobos *tom. 2. tract. 35. diff. 35. num. 9.* putat, sublatum esse, & testatur de declaratione Cardinalium, & alia decisione facta Romæ in facti contingentia apud Nauarrum. *p.3.t.2.res.*89. vnde validus est nouitiatus factus partim in vno conuentu, & partim in alio. Bordonus & alij *p.9.tr.7.res.*44.

Valet nouitiatus partim in vno monasterio, & partim in alio factus.

5 † Circa hanc materiam de nouitiatus interruptione, vide plura ingeniosè conscripta à nostro doctissimo Bordono in suo erudito Tractatu *de Professione Religiosa, cap.*4.*q.*11.†

NOVITIVS, NOVITIA.

Nouitius gaudet priuilegiis Religionis.

1 NOuitius est de familia Monasterij, & pars cõmunitatis Religionis, & communicat cum Religiosis professis in omnibus fauorabilibus, priuilegio canonis, fori, & exemptionis gabellarum. Nec obstat, quod possit, ad sæculum redire; nam etiam acolytus potest habitum dimittere, & tamen, dum non dimittit, gaudet priuilegiis Ecclesiasticorum. Ita Molina *to.3.tr.2. disp.*671.*n.*2.& omnes ferè Theologi cum Grasso *de eff.Cleric.eff.*3.*n.*13.& aliis Iurisconsultis *p.1.tr.2.res.* 38 Idque ex speciali priuilegio Societatis procedit in eius Nouitiis directè, & in Nouitiis aliarum Religionum per communicationem. *p.3.t.2.res* 73.

Vnde non est subiectus iudici laico.

2 Igitur in primis Nouitius non subest iurisdictioni laicali, nec puniri potest à iudice laico ob delicta commissa in sæculo. Vnde V. *Iudex laicus, à nu.* 14. Vbi etiam habebis, quod habitum dimittens, puniri non possit ab eodem pro dilectis in Religione commissis. Extenditur autem conclusio etiam ad Nouitios Ordinum militiarum, S. Ioannis, S. Iacobi, Alcantaræ, & cæterorum habentium tria vota, & constitutiones à Summo Pontifice approbatas. Nam, sicut Nouitij Religionum Regularium gaudent priuilegio fori, ita etiam Nouitij milites, quia, vt benè docet Nouarius, valet argumentum de statu Regularium ad statum, & Religionem militarium. Ita docet Marchinus *resol pro Nouit. D. Iacobi, &c.* & declarauit Sacra Congregatio apud Riccium

Etiam si sit Nouitius Ordinis militaris approbati.

Riccium *tom.4.resol.249.num.3.* Quod si alicubi est contraria consuetudo ' vt de hoc Regno testatur Mastrillus *decis.290.num.166.* ea non est attendenda, quia est contra immunitatem Ecclesiasticam, reprobata à Sacris Canonibus, & singulis annis in Bulla Cœnæ Nec obstat, quòd dicti Equites quandoque multos annos in nouitiatu transigant; nam hoc eis non tollit priuilegium fori, vt benè probat Marchinus. Vide etiam Carleualium *de iud.lib.1.tit.1.disp.2.q.6.sect.3.à num.239.* *p.5.tract.1.res.*18. Deinde Nouitius non tenetur soluere gabellas. Vide V.*Gabellas num.*11. † Præterea absolui potest ab omnibus casibus, & censuris; ac dispensari in omnibus irregularitatibus, à quibus & in quibus absolui, & dispensari possunt sui Ordinis professi, siue potestate ordinaria suorum Prælatorum, siue priuilegiorum virtute. Ita Bordonus *de Prof. Reg.c.4.p.56.* An verò habitam dimittens in illas reincidat, vide infra, *num.7.*

3 Porrò, quamuis Nouitij communicent in fauorabilibus Religiosorum, ab odiosis tamen exempti sunt. Vnde inprimis Nouitius quoad Sacramentum Pœnitentiæ non subiicitur dispositioni Prælatorum Regularium vt professi, sed absolui potest à Confessario sæculari, approbato tamen ab Ordinario Nec obstat decretum Clem.VIII. *de Reformat.Nouit.* ibi *Quilibet Nouitius*, vbi Prouincia audiendi Nouitiorum confessiones eorum Magistro solùm committitur; nam decretum illud non est latum per modum præcepti; sed consilij, vt patet ex eo, quod vtitur verbis imperatiuis *soli magistro committatur*; quæ verba, vt docet Caietanus, & alij, non continent præceptum. Et sanè si Nouitius cum solo Magistro confiteri posset, esset peioris conditionis, quàm professi, qui ex alio decreto Clemens VIII. confiteri possunt tribus, vel pluribus Confessarij à Superiore in qualibet domo designandis; cum tamen DD. communiter doceant, Nouitios gaudere fauorabilibus Religionum, & non ligari pœnalibus. Ita Nouarius *de elect. fori sect.2. quæst.63.num.13.* & alij multi contra Peregrinum *add.ad Const.Cler. Regul.p.3.quæst.8.* Et hæc opinio procedit etiam quoad reseruata Religionis, vt dictum est V. *Casus, num.*11. Aduerte tamen, quòd quamuis confessio Nouitij facta cum Confessario sæculari, etiam quoad reseruata, sit valida, non tamen est licita: & ideo talis Nouitius expelli deberet à Religione. Ita Rodriquez *in Bull §.9. n 26.p.1 tr.6.res.27. §.Hinc p.3.tr.2.res.4. & 110. & p.4 tract.4.res.5.* Deinde, Nouitij non comprehenduntur in Bulla Clem.VIII. prohibente largitiones munerum Religiosis Ita Faustus *thes.lib.8.q.206.* & alij. *p.1 tr.6.res.27.* Rursus, per Bullam Cruciatæ eligere sibi possunt Confessarium, & per illum absolui à reseruatis, & censuris, sicut sæculares. Ita Vecchius *pr.disp.9.dub.5.n.7.* Et edere lacticinia in Quadragesima. Ita Fernandez *p.3.c.9.§.5.n.5.p.1.tr.11.res.15.*

4 Nouitius in renunciatione bonorum (quæ valorem habet per Tridentinum, si fiat intra duos menses ante professionem, secuta professione, & non aliter,) potest sibi reseruare electionem puellarum,

Et vterque exemptus est ab onere gabellarum.

Potestque per Prælatos Religionis absolui ab omnibus casibus, & censuris à quibus absolui possunt professi.

Cæterum non comprehenduntur in pœnalibus professorum.

Et ideo Nouitius confiteri potest Presbytero sæcular.

Et absolui à Religionis reseruatis.

Item præbere munerum.

Et vti priuilegio Cruciatæ quoad Confessarium. Absolutionem.

Et lacticinia.

Nouitius potest sibi reseruare electionem puellarum à suis hæredibus dotandarum.

quibus suus hæres tenetur quotannis certam pecuniæ summam distribuere, etiamsi sit Capuccinus, quia in hoc non interueniunt litigia, contrectationes, vel administrationes. Ita Vecchius *pr. disp.*8. *dub.*13.*num.*2. & alij, contra Politium *in reg. Capuccin. c.*6. *num.*77. & alios tenentes, quod Religiosus non potest executionem vltimarum voluntatum excipere. Aduerte tamen, quòd supradicta nominatio cum licentia Superioris fieri postea debet. *p.*3.*t.*2.*res.*74.*& p.*5.*t.*3. *res.*128. §.*Notandum.*

Et factus professus declarare dubia in sua renunciatione inuenta.

Post factam verò renunciationem, & testamentum, potest Religiosus, si aliquod dubium est, illud declarare; dummodo verbis conuenientem declarationem adhibeat: quia hoc non est disponere, sed solum ostendere, quid actum sit in præterito. Ita Reginaldus *tom.*2.*lib.*18.*c.*27.*n.*397. contra Mirandum *tom.*1. *q.*23. *art.*10.*p.*3. *tr.* 1.*res.*75.

Nouitius retrocedens sine causa peccat solum venialiter.

5 Nouitius habitum dmittens sine causa, non peccat, nisi venialiter. At si Prælatus illum sine causa expellat, secundum Suarez *de Relig.tom.*3 *lib.*4.*cap.*3.*num.*7. peccat mortaliter. Quod etiam dicendum cum Vecchio *pr. disp.*12.*dub.*1. *num.*4. & aliis contra Sanchez *summ. tom.*2.*lib.*5, *c.*4. *num.*59. de Religioso negante suffragium Nouitio iniustè. Nam tenetur ex iustitia in tali acceptatione rectum iudicium ferre, in qua imploratur vt iudex, & Nouitium idoneum non priuare tam magno bono, ac sæculi periculis obijcere. Confirmatur, quia retrahens quempiam ab ingressu Religionis sine iusta causa, peccat mortaliter contra charitatem, vt docet Peyrinus *de Relig. tom.*1.*q.*1. *cap.*29. & alij: ergo multo magis negans suffragium sine causa; quia non solum retrahit, sed expellit. Nec est paritas de Nouitio spontè recedente; nam eius recessus nihil obest Religioni, nec ipse illi perseuerare promisit, & sic non tenetur ex charitate, aut iustitia perseuerare. At quod Nouitius idoneus expellatur, magnum ipsi, & aliquod etiam Religioni, incommodum sequitur. Et Religiosi in hac re non sunt domini Religionis, sicut Nouitius est dominus sui ipsius, sed Iudices: vnde hæc obligatio non est iustitiæ commutatiuæ, & reciproca; sed distributiuæ, vel charitatis. *p.*3.*t.*2.*res.*19.*& p.*7.*t.*9.*res.*26.

Et non tenetur ad expensas Monasterio reddendas.

6 Nouitius retrocedens, secundùm opinionem sustentabilem à Peregrino *comm.ad Const.Cler.Reg.p.*2.*c.*1.*lit.C.* §.10. existimatam, tenetur ad expensas, quas fecit Monasterium in ipso alendo: quia Nouitiis Monialibus victum, & vestitum parentes suppeditant. Et Tridentinum *sess.*16. *cap.*16. docet, in casu retrocessionis conuentum restituere debere nona Nouitiis suis parentibus, deductis victu & vestitu: quam exceptionem non apposuisset, nisi Nouitij ad id tenerentur. Sed hæc opinio est contra communem apud Sanchez *summ.tom.*2. *lib.*6.*c.*10.*num.*4. & alios. Tum, quia cum Nouitius liberè ad sæculum quandocumque redire possit, si hoc esset, aliquando etiam teneretur. Deinde quia bona Monasterij non tantùm sunt ad alendos Professos, sed etiam Nouitios. Et tandem, quia eo ipso, quòd quis Religionem ingreditur, conuentus seruitiis applicatur, quæ satis videntur ad compensandum.

pensandum frugalem victum & vestitum cuiuscumque Nouitij, quamuis inepti. Ad argumenta supra facta respondetur. Ad primum, consuetudinem interpretatam esse Concilium pro Monialibus, non pro Religiosis viris. Ad secundum, Concilium illud decernere in casu, quo parentes subministrarent alimenta Nouitij pro toto anno ab initio; nam tunc, si infra annum rediret, conuentus non teneretur restituere expensas iam exibitas. Ita Suarez *de Relig. tom. 3. lib. 5. c. 11. n. 5. p. 3. tr. 2. res. 16.*

Nec reincidit in casus, & cēsuras, à quibus absolutus fuit per priuilegia Ordinis.

7 Nouitius retrocedens non reincidit in censuras, irregularitates, & reseruata, à quibus absolutus, & dispensatus fuit in Religione virtute Priuilegiorum; quæ adducit Rodriquez *q. 20. art. 21.* vel cuiusdam priuilegij Clementis IV. & aliorum, quæ adducit Vecchius *disp. 9. dub. 25. num. 3.* nisi in casibus expressis in iure. Et ratio est, quia absolutio purè, & simpliciter data non debet explicari, quòd data sit ad reincidentiam, vt notat Suarez *de Relig. tom. 4. tr. 8. lib. 2. cap. 24. num. 6.* nisi ita in priuilegio, aut facultate exprimatur, vel casus sit expressus in iure. In priuilegiis verò recensitis non explicatur reincidentia. Ergo. Et idem dic de eo, qui à reseruatis, & censuris absoluitur animo lucrandi Iubilæum. nam si postea non lucratur, adhuc remanet absolutus. *p. 3. tr. 2. res. 34.* An Nouitius ad sæculum rediens puniri possit à Iudice laico pro delictis in Nouitiatu commissis, & idem de dimissis à Societate, si nullum habeant Ordinem, vide V. *Iudex laicus, num. 15.*

Nec potest puniri à Iudice laico pro delicto commisso in Religione.

An Nouitius moriens possit eligere sepulturam.

8 Nouitius moriens secundùm Villalobos *tom. 2. t. 31. diff. 2. n. 13.* potest sibi eligere sepulturam, sicuti habitum dimittere, & ad sæculum redire posset. Si verò non eligat, sepeliri debet in suo Monasterio. Vide V. *Sepulturam, n. 8.*

Possit reddere pecuniam Romæ ex mercibus, quæ cariores venduntur, quam Venetiis.

9 Nouitius sacris ordinibus non initiatus potest negotiationem exercere. Cardin. de Lugo. Non est negotiatio, si pecunia sibi soluenda ex redditibus Venetiis, non æquiualet Romæ, vbi vilius est, possunt emi merces Venetiis, etiam, si carius Romæ vendantur, vbi accepturæ sint pecuniæ, non intendendo principaliter lucrum, sed æquiualentiam monetæ recipiendæ Card. *p. 7. t. 10. res. 21.*

Informationes intelliguntur de clericis tantum.

10 Informationes sumendas quoad Nouitios virtute Bullæ Sixti V. & Clem. VIII. non debemus intelligere pro conuersis sed pro Clericis, non solum excedentibus 16. annum, sed etiam ante ipsos iuxta Decreta Vrbani VIII. intra Italiam, & insulas adiacentes; extra verò standum est constitutionibus Sixti; sed si curiosa scire cupias lege. *p. 9. tr. 8. res. 54.*

Nouitij possunt excommunicari à Superiore Religionis.

11 Superior Regularis potest suos Nouitios excommunicare, sicut & alios, quia in eos habet iurisdictionem. Bordonus *p. 9. tr. 8. res. 59.*

Testamenta eorū condenda sunt etiam iure ciuili.

12 Testamenta Nouitiorum, & Clericorum, non solum condenda sunt cum solemnitatibus Ecclesiasticis, verum etiam iuris ciuilis DD. *p. 9. t. 9. res. 16.*

13 Malè facit professus loquens cum Nouitio absque præsentia sui Magistri. Peyrinus *par.9 tr.7. resol.1.* etsi nouitius fecit sex menses, vt laicus in nouitiato potest profiteri vt clericus, quia compleuit annum integrum essentialem pro professione. Diana & alij, *p.9.t.6. res.12.*

OBSTETRICES

1 † Obstetrices in casu necessitatis possunt puerum baptizare, proferentes formam in lingua vernacula †. Quam an teneantur scire, vide V.*Baptismi, num.*41. Obstetrix, quæ plures infantes inualidè baptizauit, qui modo dispersi inueniuntur, quid facere debeat, vide V.*Baptismi, num.*54.

OCCIDERE
Tyrannum.

Non licet occidere Tyrannum sic dictum eo quod vassallos malè tractat.

1 † Inter homicidia, quæ honestat iustitia, primum est occisio Tyranni. Circa quam dico primò, quòd si Tyrannus ita dicitur quia subditos tyrannicè tractat, cum alioqui habeat verum titulum, & sit legitimus dominus, tunc nullo pacto occidi potest, & contrarium dicere est hæreticum, & damnatum in Concilio Constantiensi *sess.*15. † Si verò Tirannus dicitur, quia vi, vel fraude Regnum inuasit, tunc Caietanus *in 2.2.quæst.64.art.3.* Strouersdorf *ibid.quæst.3.* & alij dicunt, licitè à priuato quolibet occidi posse, concurrentibus duabus conditionibus, quarum vna est, quod non possit aliter Respublica à tyrannide liberari; altera, quòd non timeantur maiora damna ex illius morte nascitura. Ipse verò dico secundò cum Filliucio *tom.2. tr.28.c.1.num.*14. quòd, si talis Tyrannus actu Regnum inuadit, satis probabile est, occidi posse auctoritate priuata: nam tunc Regnicolæ iure se defenderent ab iniusta inuasione, ducem aduersarij exercitus trucidando, quæ est via expeditior ad libertatem. Si verò semel Regnum inuasit, & qualemcumque Principatus possessionem retinet, in hoc casu dictam sententiam dubiam videri, suspectam, ac nemini consulendam: quia nullus è possessione eiici debet inauditus. Et quodcumque scelus, quantumuis euidens, exigit sententiam declaratiuam, *gloss.in c.euident.de accus.* Et tandem, res tanti momenti, & quæ publicum iudicium postulat, non debet committi priuati cuiuscumque iudicio. *p.5.tr.4.res.21.*

Licet tamen occidere illum, qui sine iusto titulo Regnum inuadit.
Dum tamen actu inuadit.
Non postea.

OCCIDERE

OCCIDERE Bannitum.

2 † Secundò ratione iustitiæ licitum est occidere bannitum, quando Respublica dat cuilibet facultatem. Sed †

Licet etiam occidi bannitum; Sed non eius filio.

3 Nota primò, quòd filius non pôtest licitè patrem bannitum occidere; nam Respublica non tollit in tali casu obligationem naturalem filij erga patrem. Ita Clarus *pr.crim.lib.5.§.Homicidium,n.61.* contra Bartolum, & alios *p.5.tr.4.res.25.§ Nota tamen.*

Nec extrà territorium Principis proscribentis.

4 Nota secundò, quòd, quamuis Finellius *de cas.res. cas.4.n.41.* & alij dicant, bannitum vbicumque occidi posse, etiam extrà territorium Principis proscribentis; id tamen Filliucius *tom.2.t. 28. c.2.n.24.* & alij non admittunt, nisi interueniret consensus saltem tacitus, vel rationabiliter præsumptus illius Principis, in cuius territorio inuenitur: vel nisi bannitus esset à Summo Pontifice, cuius iurisdictio se extendit per totum orbem. *p.5.tr.4.res.24.*

An liceat malos bannire, & proponere præmium occisori?

5 Nota tertiò, quòd Bonacina *de contr.disp.2.q.vlt.sect.1.punct.2. num.3.* & Sotus *de iust.lib,5.quæst.1.art.3.* non probant morem communem proponendi præmium occidenti bannitum Megalius verò *tom.1. res.59.* & alij communiter approbant. Verùm quidem est, quòd hæc facultas non est facilè concedenda. *Ibid.§.Sed an liceat.*

Et tales occidi possint per insidias, & proditoriè?

6 Nota quartò cum Molina *de iust.tom.4.tract.3. disp.7. num.1.* & aliis contra Menochium *de arbitr. lib 9. quæst.90. num. 49.* & alios, bannitum occidi posse proditoriè, & per insidias. Nec obstare periculum damnationis; quia maior ratio habenda est boni publici, quàm particularis illius, qui sibi prospicere potest cessando à culpis, & non vult prospicere. Vnde banniti possunt se inuicem occidere ad acquirendam vel libertatem, vel præmium: quia sic expedit communi bono *p.5.tr.4.res.25.*

Possintque occidi grassatores publicarum viarum?

7 Nota quintò cum Molina *vbi sup.* in *l.1. C. quando liceat vnicuique sine iudice, &c.* videri concedi, interficere grassatorem, qui vias publicas tenet, in defensionem suam, & aliorum, quibus ille mortem, & alia damna parat. *Ibid.§.Et tandem.*

OCCIDERE Inuasorem.

Licet occidere inuasorem cum moderamine.

8 Licitum est, inuasorem occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita DD. communiter; quidquid in contrarium asserant Accursius *in l.vim vi, ff. de iust. & iure*, & glossa *ibid.* Abulensis *in cap.5. Matt.q.109.* & alij pauci. Et patet ex iure canonico, *c.significasti, & Clem.si furiosus do homicid.* & *c.si verò, de sent.excom.* & ex iure ciuili, *l.1. C.de vi, & vi armata, l.scientiam, §. qui cum aliter, ff. ad leg.*

 Aquiliam,

Aquilam, & l. *vim vi, ff. de iust. & iure*: docetque ipsa naturalis ratio, vt videre est apud Tullium *orat. pro Millone*. Vnde ex Abbate, & aliis docuit Binsfeldius *de iniur. & damno dato, c. 1. q. 5. concl. 3.* quòd si quis inuaderet Sacerdotem celebrantem, Sacerdos posset Missam intermittere, & se defendere, & si cum moderamine occidat, posse Sacrificium prosequi. *p. 5. t. 4. ref. 1.* In tali autem casu docet Caietanus *in 2. 2. q. 64. art. 7.* sic occidenti non licere intendere mortem eius, vt medium necessarium ad sui defensionem. Vnde ait Aragonius *ibid.* intentionem illius esse debere, occidendi inuasorem modo confuso, & quo Deus scit, sibi licitum esse. Sed hæ sententiæ nimis mathaphysicè solùm inseruiunt ad turbandam doctrinam moralem, gignendas conscientias erroneas, & scrupulos non necessarios ei, qui potest licitè se defendere. Ideò dico cum Molina *disp. 11. n. 4.* posse aggressum per se intendere mortem aggressoris, petendo ictu cor, aut iugulum, animo eum necandi, quando videt, id necessarium esse ad euadendas manus illius. Et hæc est doctrina communis. *p. 5. t. 4. ref. 16.*

Idest quando inuasio non potest aliter impediri.

9 Sed quandonam dicitur quis aggressorem occidisse cum moderamine inculpatæ tutelæ? Respondeo, quando quis aggressorem occidit, non videns in illo conflictu aliam viam, qua iniustum, & grauem damnum euaderet. *Ibid: ref. 1.* post medium.

Inuasorem inquã vitæ propriæ.
Quem non teneris fugere,
Nisi sis plebeius,
Clericus,
Religiosus,

10 Graue damnum in primis est mors propria, & sic inuadenti te, vt occidat, licitè occidis, si non est aliud tuæ incolumitati remedium. Nec enim teneris fugere, si es vir nobilis, aut miles, ad vitandum inuasionem cum suo dedecore. Si autem sis plebeius, ità vt parua, aut nulla contumelia tibi ex tali fuga resultet, teneris fugere ex charitate, & si es Clericus, aut Religiosus, teneris etiam ex iustitia; nam fugiens non amittis honorem, sed acquiris. Ita Nauarra *de rest. lib. 2 c. 3. num. 389.* Quamuis Lessius *lib. 2. c. 9. dub. 12. n. 86.* doceat, hoc in Clericos pares esse laicis, & non teneri ex iustitia fugere: sed tantum ex charitate. *Ibid.* in fine, & *ref. 9. 48. & 49.* Tenetur etiam fugere filius patrem & auum, frater minor natu fratrem maiorem: nam horum fuga pietati, non timiditati ascribitur. Ita Mendoza *in 2. 2. disp. 170. sect. 16. §. 136.* Item inuasorem ebrium, aut furiosum quilibet tenetur fugere: quia non est ignominia. Ita Malderus *in 2. 2. t. 3. c. 1. dub. 12. ref. 9.* cit. in fine.

Filius,
Nepos,
Vel frater minor inuasoris.

An verò liceat occidere eum, qui non inuadit actu, sed decreuit inuadere?

11 Cæterum putat Syluius *in 2. 2. q. 64. art. 7. q. 6.* non licere aggressorem præuenire, & occidere, quando nondum aggredi cœpit, quamuis aggredi decreuisset: nam tunc cum actu vim non inferat, non habet locum defensio, quæ fit per repulsionem violentiæ. Sed Molina *de iust. tom. 4. t. 3. disp. 12. num. 2* docet, præueniri posse, quando ex aggressionis decreto vita inuadendi, vel cum morte commutabitur, vel maximè periclitabitur. Nam non ob id licet iniustum aggressorem occidere, quia aggreditur, sed quia sua aggressione posuit vitam alterius in discrimine, ita vt non possit aliter se defendere, nisi illum occidendo; vnde si iniusto decreto euadendi in simili periculo vitam alterius ponat,

ponat, potest etiam occidi. *p.5.tr.4.res.5.*

12 Et descendendo ad particularia; ait Reginaldus *tom.2.lib.21.c.5.n.57.* quòd si accedis, catapultam explosurus ad me occidendum, & ipse non possum aliter mortem euadere, possum te præueniendo occidere. Et Lessius *lib.2.c.9.dub.*8.*n.*45. quòd si maritus condidit sub ceruiculo pugionem, vt vxorem interficiat, vxor id certò sciens, & aliud remedium non videns, potest præuertere, & occidere maritum. Et si quis alteri parauit venenum, posse eodem veneno industriosè mactari, si non est aliud euadendi remedium. Et hæc duo exempla Lessij admittuntur communiter à DD. quamuis de illis dubitet Syluius *vbi sup. q.*45. Vnde rectè adnotauit Clarus *lib.*5. §. *Homicidium, n.*33. quòd, qui præparabat offendere, iudicatus fuit impunè potuisse occidi.*p.5.t.4.res.*8. Quamuis autem Clarus *ibid.* idem decisum fuisse aduertat de eo, qui mortem alteri minatus fuerat, & hunc licitè præueniri docet Ioannes Franciscus Suarez *in Ench.lib.*7. V. *Homicidium,* §.7. si solitus sit minas executioni mandare; ipse tamen contrarium teneo cum Maldero *vbi sup.dub.*7. & supradictam sententiam procedere forsan pro foro fori. *p.5.t.4.res.*10. Aduertit etiam Malderus *ibid.asser.*1. quòd si Petrus famulo committat, vt te occidat, licèt quidem tibi famulum insidiantem, aut se ad insidias præparantem præuenire, si aliud non sit effugium; non tamen ipsum dominum. Sed cum eadem limitatione Bañez *in 2.2.q.64.a.7.concl.2.* docuit, etiam dominum nece præueniri posse. *p.5.t.4.res.6.*

Vt si venit contra te catapultam explosurus? Vel maritus sub ceruicali pugionē condidit, & vxor non possit aliter mortem euadere? Et similia?

Et an liceat occidere non solùm mandatarium suæ mortis, sed etiam mandantem ipsū?

13 Rursus Bañez *ibid.* licere inquit præuenire falsum testem, vel iniquum accusatorem, qui contra iustitiam legalem pandit crimen alioqui verum, sed occultum, non solùm si ex hoc timeatur sententia mortis, sed etiam notabilis amissionis rerum temporalium: dummodo prius admonitus nolit desistere, & non sit alia spes euadendi: quia etiam in crimine vero, quando est occultum, deest ius accusandi. Malderus *vbi sup.* hoc negat; quia hi non inuadunt personam, vel bona propria auctoritate, & vt persona priuata, sed per Iudicem, & seruato iuris ordine, licèt iniquè: vnde propriè non inuadunt: quia de ratione inuasionis est, vt auctoritate propria, & contra iuris ordinem vis inferatur. Ipse verò existimo cum Coninch *de act. supern. disp.*32. *dub.*2. *num.*12. licèt opinio Bañez, spectato solo iure naturæ sit probabilis; ius tamen positiuum potuisse id prohibere, & de facto prohibuisse, vt illud praxis bene rectarum Rerum publicarum interpretata est. Nullibi enim impunis abiret, qui accusatorem, vel testem prætextu falsitatis occideret. Et ratio est, quia si talis excusatio admitteretur, aperiretur homicidiis & occisionibus ianua, omnibus litigantibus pro se stare iustitiam existimantibus. *p.3.t.5 res.97. & p.5.t.3.res.7.*

Et occidere inuasorem mortalem? Vt falsum accusatorem, vel testem in causa capitali?

14 Petes primò. An liceat occidere aggressorem, cui data sit aggressionis occasio? Respondeo cum Salonio *in 2.2. q 64. art.7. contr.1. concl.2.* & aliis affirmatiuè. Et sic, adulterum, quia est causa, vt ipsum adulteræ maritus aggrediatur, posse illum cum moderamine occidere.

Licet occidere aggressorem, etiamsi ei data sit aggressionis occasio.

Nam

Nam ex eo, quòd dedit occasionem, nec ipse ius naturale defensionis amisit, nec maritus ius illum occidendi acquisiuit. Et sanè, si teneor succurrere proximo in extremam miseriam sua culpa redacto, cur me mea culpa periclitantem non possum defendere? Obserua tamen, quòd si is, qui dat occasionem, præuidet ex tali occasione mortis periculum secuturum, iam est homicidij reus in corde suo. Sed hoc non obstante potest se defendere. Ità Bañez *vbi sup. concl.* 3. Imò putat, in tali casu maiorem rationem huic suffragari, vt aggressorem occidat; quia, cum in illo conflictu non possit facilè conteri, si permittit se occidere, facilè abibit ad tartara. *p.* 5. *tr.* 4. *res.* 3.

Minimè verò, si aggressor sit Princeps necessarius Reipublicæ.

15 Petes secundò. An liceat occidere aggressorem Principem, vel alium Reipublicæ oppido necessarium? Respondeo cum Bañez *ibid. concl.* 2. & DD. communiter, non licere, quando ex tali occisione sequeretur notabile damnnum Reipublicæ, & præcipuè bella ciuilia ob successionem. Et hoc ratione charitatis, ac etiam iustitiæ commutatiuæ erga Rempublicam, cuius bonum pluris facere tenemur, quàm proprium, sicut faciunt elementa, dum sui motus legem in bonum vniuersi, vacuum replendo, permutant. Qui igitur talem personam occideret, non peccaret contra ipsam, sed contra bonum publicum. Sed Binsfeld. *de iniur. & damno dato, c.* 1. *q.* 5. *concl.* 6. ex multis fatetur quidem heroicum fore, si persona parum necessaria ab alia apprimè necessaria permitteret se occidi; negat tamen ad id teneri, etiamsi aggressor sit superior, & adducit Zabarellam *in Clem.* 1. *de pœnis* docentem, non incursurum excommunicationem cap. *si quis suadente* eum, qui pro defensione sui necessaria Pontificem percuteret. Argumentatur autem à naturali iure, ex quo absque vlla distinctione licet vim vi repellere. Nec aliud exigere charitatem benè ordinatam, quæ incipit à seipso. Idem docet Rodriquez *in sum. tom.* 1. *c.* 220. *num.* 8. Quia (ait ipse) quamuis vassalli teneantur pro Principe vitam exponere; id tamen intelligendum est in casu necessitatis, non quando Princeps voluntariè se periculo mortis exponit, à quo volens potest se liberare. Ita ille. Sed istorum sententiam Malderus *in* 2. 2. *t.* 3. *c.* 1. *dub.* 7 *asser.* 3. & alij in vno tantùm casu admittunt, quando scilicet priuatus ex tali nece timeret sibi periculum animæ. *p.* 5. *tr.* 4. *res.* 2.

Miles in bello iniusto occidere potest militem contrariæ partis se inuadentem.

16 Petes tertiò. An miles sciens se iniustè pugnare, possit occidere militem contrarium inuadentem? Molina *de iust. tom.* 4. *tr.* 3. *disp.* 15. *numer.* 5. in hac quæstione dubius hæsit. Nam, cum alter miles iustè illum inuadat, sicut ministri publici iustitiæ malefactores, non potest hic miles illum, se defendendo, occidere: sicut non possunt delinquentes occidere ministros iustitiæ pro sui defensione: alioqui daretur bellum ex vtraque parte, iustum seclusa vtrinque ignorantia, quod est absurdum. Sed placet opinio affirmatiua Soti *de iust. lib.* 5. *q.* 1. *art.* 7. dummodo talis miles aduersarium moneat, vt ab aggrediendo desistat. Si enim nolit desistere, ille habebit ius se tuendi. Nec bellum foret vtrinque iustum: nam Princeps iniustè militat, ipse verò iustè se defendit,

defendit, postquam aduersarium monuit. vide etiam Fabrum *in 4.dist. 15.q.3.disp.52.c.1.n.17.p.5.t.4.res.15*. Idem dic à fortiori contra Bonacinam *de cens. disp. 7.q. 4.punct. 5.n. 2.*de milite se defendente in bello iusto *p. 4. t. 2. res. 29.*

17 Petes quartò. An liceat occidere iniustum inuasorem vitæ proximi? Respondeo affirmatiuè: quia ex lege charitatis licitè quis facit pro alio, quod facere potest pro se ipso. Et innocens licitè defenditur. Ita Filliucius *to.2.tr 28.c.4.n.54.* & alij communiter. Sed quid, si inuasus cedit iuri suo? Respondeo, adhuc inuasorem occidi posse, quia inuasus non est dominus vitæ suæ, & sic non potest cedere iuri suo. Ita Tannerus *to. 3.disp.4.q. 8.dub.4.n. 80.* Quod limita, nisi inuasus serio moneat, se potius velle mori, quam occidatur inuasor in peccato mortali *p.5.t. 4 res.19.*

Licet etiam occidere inuasorem vitæ proximi innocentis.

18 Petes quintò. An non solum liceat homini ad tuendam suam vel proximi vitam inuasorem occidere, sed etiam ad id teneatur? Respondeo, si is, qui inuaditur est Princeps, vel persona valde necessaria Reipublicæ, probabilissimè docuit Sotus *vbi sup.* quod teneatur, sicut etiam, si ex morte inuasi maximum detrimentum sequeretur vxori, filiis, & familiæ, quam alere tenetur. Nam in primo casu agitur de bono communi, quod non seruare medio licito, graue peccatum est: in secundo autem interuenit præiudicium tertij, cuius iuri nemo renunciare potest. *p. 5. t. 4. res. 14.* Idem etiam docet Molina *de iust. tom. 4. t. 3. disput. 18. num.34.* in casu, quo inuaditur proximus, si quis sine notabili sui damno; potest aggressorem occidere. Quod verum putat Malderus *in 2.2.t.3. c. 1.dub. 15.* quando inuasus est persona necessaria Reipubicæ, vel Princeps, aut proprius pater, mater, frater, filius, vxor, item ille ad cuius custodiam quis ex officio, promisso, aut contractu obligatur. *p.5.t. 4.res. 19.§.Sed difficultas.*

Si autem inuasus est Princeps, aut persona necessaria probabile est, teneri suum inuasorem occidere.

Vel etiam patris, matris &c.

19 Pro defensione bonorum, tenet Accursius apud Nauar. *cap. 15.* non licet aliquem interficere in conscientia; sed solum permitti iure humano, quod etiam docet Abulensis *in cap.15. Matth.* & alij; quia ex lege charitatis vita proximi præferenda est bonis nostris externis. Sed his non obstantibus existimo cum Tannero *tom.3 disp 4.q.9.dub.4.n.81.* & DD. communiter, notabilem externorum bonorum amissionem esse graue damnum, ita vt ad illud vitandum possit quis hominem occidere. Et ratio est, quia bona externa sunt media ad sustentationem vitæ, & conseruationem honoris, & status; & ideo vt docet Glossa *in l. aduocati, C. de aduoc. diuers. ind.* bona externa dicuntur sanguis, & vita hominum. vnde defendi possunt cum dispendio vitæ alterius, sicut & vita. Quæ sententia procedit etiam quoad Clericos, vt patet ex cap. *olim 1. de restit. spol.* Ita Molina *to.4.t. 3.disp. 16.n.1.* contra Rosellam V. *Homicidium §.3.* Item quoad Religiosos, quamuis non habeant proprium; quia vnusquisque habet ius defendendi non solum propria, sed etaim ea, quæ possidet in communi, aut quorum vsus, aut custodia

Licet etiam occidere inuasorem bonorum.

Etiam Clericos, Et Religiosos.

est sibi commissa. Ita Tannerus *tom.3.disp.4.q.8.dub.4.num.77.* contra Binsfeldium *de iniur. & damno dato, cap.1.q.5. concl.4.* Ad rationem Abulensis respondetur, vitam proximi præferri debere bonis nostris externis, quando natura rei id postulat, non quando eius malitia, vt in casu nostro. *p.5.tr.4.ref.17.*

Etiam si res furtiua possit postea in iudicio recuperari.

20 Nota hic ex Strouersdorf *in 2.2.q.64, art.7. concl.3.* furem rapientem occidi posse, etiamsi furtum postea recuperari possit: quia nemo videtur obligatus pati, rem sibi eripi, eo quòd possit postea recuperare; quilibet enim habet ius non solùm recuperandi res suas, sed etiam custodiendi. Sed DD. alij tenent, tunc furem occidisse posse, quando furtum aliter recuperari non potest. *Ibid.§. Notandum secundò, & ref.45.* Nota etiam contra Couarruuiam *in Clem. si furiosus, p.3. §.vn.num. 6.* licere occidere furem fugientem cum furto; quia semper dicitur inuasor, donec se in tutum recipiat. Et alioqui rerum defensio plerumque esset inutilis: nam fures statim, ac dominum rei sentiunt, se in fugam præripiunt. Ita supradicti Doctores. *ref.17.cit.§. Notandum est.* Immò postquam fur in tuto se posuit, si abest auxilium iudicis, potest dominus rei in locum intrare, & res suas reassumere, & si fur vim faciat illum occidere. Ita Malderus *vbi sup. dub.13. §.dico sextò,* & alij. *p.5.t.4.ref.37.*

Idque etiam dum fugit cum furto, vel in locum tutũ receptus, recusat restituere.

Res verò, quæ inuaditur, debet esse magni valoris.

Actu, vel virtute; vel si sit parua, rapi cum iniuria.

21 Sed petes primò. Quanti valoris debet esse res, pro cuius conseruatione possit fur mactari? Respondeo, non debere esse parui momenti, nisi (aduertit Malderus *Ibid.*) fur post sublatam rem paruam, ne illam reddat, incipiat ferro repetentem inuadere ex *si ex plagis, §. tabernarius, ff. ad leg. Aquiliam.* Vel res parui momenti in se, magna sit in virtute. Vel etiam res parua tolleretur cum iniuria, nam tunc occidi posset in vindictam non tam, rei quam honoris. Ita Lessius *lib.2.cap.9. dub.11.n.68.* Regulariter verò quantitas vnius aurei, vel minor, quam assignat Molina *tom.4 tr.3.disp.16.num.7.* & duorum aureorum, quam assignat Iason apud Malderum *vbi sup.* videtur modica; & hi auctores nimis laxè locuti sunt. *p.5.tr.4.ref.18.*

Et quidem sufficit, quod inuadatur res proximi.

22 Petes secundò. An liceat occidere inuadentem res externas proximi? Respondeo cum Molina *tomo 4. tract.3. disp.18. num.1.* & aliis communiter, affirmatiuè, sicut supra diximus de inuadente proximi vitam. Immò Faber *in 4.dist.15.q.3.disp.52 cap.1. num.3.* putat, ad id teneri; quia Scriptura obligat vnumquemque ad defendendum proximum innocentem, iuxta illud Ezechielis, *Vnicuique mandauit Deus de proximo suo.* Et Prouerb. *Erue eos qui ducuntur ad mortem, & eos, qui trahuntur ad interitum, liberare non cesses.* Sed Molina in homine priuato, & qui ad hoc non est deputatus ex officio, negat tantam charitatis obligationem adesse, vt ad defendenda bona proximi longè inferioris ordinis teneatur inuasori vitam corporalem, & regulariter etiam æternam, eripere, non sine maximo horrore, ac difficultate. *p.5.tr.4.ref.20.*

Licet etiam occi-

22 Tertiò, damnum graue est amissio honoris, pro quo tuendo licitũ est.

est hominem cum moderamine interimere, si aliter saluari non potest. Vnde diximus supra *n.* 10. virum nobilem, aut militem etiam plebeium inuasum, non teneri fugere, si ex hoc illi sequatur ignominia, vt regulariter sequi solet; quia honor est pretiosior bonis fortunæ. Ita Sotus *de iust. q.* 1. *art.* 8. Quidquid in contrarium dicit Syluius *in* 2. 2. *q.* 64. *art.* 7. *q.* 9. ex eo, quod defensio honoris cum occisione non sit iuris naturalis, nec ex illo descendat, cum non conueniat Religionis, & sic toti hominis speciei. *p.* 5. *t.* 4. *res.* 9. dere inuasorem honoris.

24 Itaque Syluius *ibid.* non licere, inquit, viro honorato interimere volentem baculo, vel alapa percutere; tum quia fieri potest, vt percussio sit occulta, & honorem parum lædat; tum etiam quia læsus honor recuperari potest, aut via iuris, aut aliis modis. At contrarium docent multi, quos citat, & sequitur Lessius *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 12. *n.* 77. cum in aliquibus regionibus maximum dedecus sit, alapas, vel verbera absque vindicta relinquere. Sed hæc opinio non est admittenda in hominibus plebeis, quibus alapa, vel baculum parum esset dedecori. *p.* 5. *t.* 4. *res.* 4.

An ideo volentem percutere baculo, vel culpa?

25 Addit etiam Malderus *in* 2. 2. *tr.* 3. *c.* 1. *dub.* 14. non licere, post impactam alapam, percutientem insequi, & interficere; nam defensio licita debet esse in ipso congressu, post quem percussorem fugientem occidere, est potius vindicari iniuriam, quam defendere. Lessius verò *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 12. *num.* 8. contrariam sententiam speculatiuè veram existimat, sed in praxi non consulendam, ob periculum odij, vindictæ, & excessus; item pugnarum, & cædium in Reipublicæ perniciem. Ego verò seclusis his periculis, illam in praxi probabilem, & tutam existimo. Et illam absolutè docuerunt Nauarrus *c.* 15. *num.* 4. Henriquez *lib.* 14. *c.* 10. *n.* 3. *gloss. lit. T.* & nouissimè Faber *in* 4. *dist.* 52. *q.* 3. *disp.* 52. *cap.* 1. *num.* 29. Et ratio, est, quia, quamdiu damnum illatum manet in suspenso, semper est locus defensioni, vt in eo; qui furem fugientem insequitur ad recuperandum furtum. Nam quamuis honor non sit apud percussorem, sicut furtum apud furem, potest tamen non secus ac furtum recuperari, ostendendo signa excellentiæ, & captando existimationem apud homines contra percussorem. Deinde, si percussus statim prosequitur percutientem, non censetur nouum congressum efficere, sed eumdem, iniquè ab altero ceptum, iustè continuare *p.* 2. *t.* 15. *res.* 15. & *p.* 5. *t.* 4. *res.* 11.

Et eum qui inflicta alapa fugit?

26 At verò, non licet viro honorato interficere dicentem *Mentiris* vel alia verba contumeliosa. nam verbales iniuriæ verbis repelli possunt & à viris honoratis etiam solent. Ita Azorius *to.* 3. *lib.* 2. *cap.* 1. *q.* 17. & alij contra Strouerdorf *in* 2. 2. *q.* 64. *art.* 7. *concl.* 5. putantem, in regionibus, vbi verbum *Mentiris* est probrosum, licere viro honorato illud sibi obiicientem occidere. Et contra Baldellum *lib.* 3. *dis.* 24. *n.* 24. putantem, licitum esse occidere contumeliosum. Sed hic loquitur in casu, quo aliter contumeliosus arceri non potest; nè detur licentia improbitati optimos viros contumeliis vexandi, quæ dolent accerbius quam

Et dicentem Mentiris & alias contumelias?

facta. Quando verò liceat dicere, *Mentiris* vide Mendozam *in 2.2.to.2. disp.*170. *sect.*14 §.116.*p.*5. *t.* 4.*res.* 12. *&* 13. † & nos V. *Compensare, num.*4 †

Licet denique occidere inuasorem pudicitiæ.

27 Pro defensione pudicitiæ videtur dubitare D. Augustinus *lib.* 1. *de lib.arb.c.*5.an liceat inuasorem occidere, vt obseruat Tannerus *to.* 3. *disp.*4.*q.*8.*dub.*4.*num.*68. Sed ipse merito affirmat cum communi. nam pudicitia est maximum bonum, & in eius violatione adest maximum periculum consensus in patiente. Addunt aliqui, id etiam licere alteri, dum ipsa non consentit, nam si consentit non fit illi iniuria, & sit (ait Rodriquez *in sum.to.*1.*c.*220.*n.*14.) nec ipsa potest illum interficere nisi exterius solum consentiat, abstinens à clamoribus causa non diuulgandi secretum. *p.*5.*t.*4.*res.*36.

OCCIDERE

Innocentem.

Innocentem occidere non licet, nisi per accidens. Quando nimirum Iudex per acta, & probata reperit illum culpatum, & saluare non potest.

28 † OCcidere innocentem est per se illicitum. Potest tamen licitum esse per accidens in aliquo casu. †

29 Et sic primò, Iudex postquam omnem diligentiam adhibuit ad saluandum innocentem, qui secundum allegata, & probata est nocens, potest illum ad mortem damnare, nec deponere officium cum magno detrimento, vt diximus. *v Iudex nu.* 5.

Vel quando innocens petitur ab inimicis, minantibus vrbis excidiū.

30 Secundò, innocens postulatus ab inimico minante vrbis excidium tenetur seipsum inimico tradere, & mortem subire pro communi bono Reipublicæ. idque potest ei præcipere Respublica, & nolentem inimico tradere, &, si contumaciter resistat, ipsa occidere: quia tunc non est innocens, sed maximè nocens. Ita Tannerus *to.* 3. *disp.* 4. *q.*8. *dub.*5.*n.*54. quidquid in contrarium asserat Bonac. *de contr. disp.*2.*q.vlt. sect.*1.*punct.* 7.*n.*2.*p.*5.*t* 4.*res.*23.

Item si quis non potest mortem fugere, nisi equester currendo super puerum iacentem in via publica.

31 Tertiò. Si quis equester inimicum insequentem fugit, & videt puerum, vel mendicum in via iacentem, quem necesse est conculcare. aut gradum sistere, & ab inimico mactari, tenetur quidem possibilem circumspectionem adhibere nè noceat; non tamen sistere gradum, & permitti vt occidatur. quia ius habet ad fugam via publica, quo in tanto discrimine priuari non potest ratione personæ ibi iacentis. Sicut neque si ipsi ebrius, aut furiosus resistit alio deflectere. Ita Lessius *lib.* 2 *c.* 9. *dub. num.* 59. & alij contra Lublinum v. *Bellum num.* 3. Quod limita, nisi occidendus foret infans non baptizatus; nam tunc lege charitatis teneretur fugiens mori potius, quam illum occidere. *p.*5.*t* 4.*res*34.

Aut nisi inuasorem occidat per ipsum innocētem ab illo obiectū pro clypeo.

32 Quartò, si quis te inuadit vt occidat, & cum te defendis, obiicit tibi innocentem tamquam clypeum, vt post eum latitans, postea te interimat, nec potes fugere, potes inuasorem per innocentem ferire cum moderamine, etiam si inde mors innocentis sequatur. Ita Malderus

in

in 2.2.*tr*.3.*cap*.1. *dub*.12. contra Sayrum *lib*.7.*c*.12.*n*. 17. Notat etiam Baldellus *tom*.1.*lib*.3 *disp*.26.*nu*.13. quòd cum duo rixantur, vno alterum iniustè aggrediente, & alter se interponit, vt rixam diuidat, aggressor autem ad fugiendum ictum retrò mediatorem se protegat, vnde hic moriatur, inuasum nullam culpam committere, dummodo moderamen non excesserit, nec mediatorem per vim apposuerit ad recipiendum ictum. *Ibid*.

33 Quintò, Azorius *tom*.3.*lib*.1.*cap*.7.*quæst* 16. occidi posse inquit obsides innocentes, si hostes fidem fregerint; nam ea conditione dantur, vt hostes fidem seruent. Et alioqui ex bello, nec pax & securitas haberi aliquando nec hostes semel deuicti in officio contineri possent. Sed contrarium docet Bonacina *de contr*.*disp*.2.*q*.*vlt*.*sect*.1.*punct* 7.*num*.2. quia putat in tali casu occidi innocentes, quod tamen non probat *p*.5.*t*.4.*res*.55.

An liceat occidere innocétes obsides, si hostes fidem fregerint?

OCCIDERE
Semetipsum.

34 † Occidere seipsũ directè ex intentione occidendi, est intrinsecè malum, & mortale peccatum contra charitatem, qua se homo tenetur diligere, & contra iustitiam, qua se debet Deo, & Reipublicæ custodire. † Excusare tamen posset ignorantia, vt docent Sotus *de iust*.*lit*.5.*q* 1.*ar*.5. & alij contra Caietanum *in* 2. 2.*q*.124. *ar*.5. Et probabile est, Lucretiam Romanam, aliosque Ethnicos, non peccasse mortaliter, se interficiendo, existimantes, se opus laude dignum, manibus suis moriendo, præstare. quia homicidium non est contra prima principia lumine naturæ nota, sed contra principia secundaria deducta ex primis, quæ aliquando possunt inuincibiliter ignorari. *p*.5. *c*.4 *res* 30.

Seipsum in nullo casu licet occidere directè.

Et scienter.

35 Scienter veò mortem sibi inferre, in nullo casu licet. Vnde Comitolus *lib*.4.*quæst*.10.*n*.6. & alij contra Victoriam *de homicid*.*n*.30 *ad arg*.8. docent, non licere ad mortem damnato venenum à ministro iustitiæ sibi paratum haurire: id enim perinde esset, ac si quis pugione sibi ictum inferret D. Thomas *in* 2.2. *q*.69. *art*.4. ait non posse hominem à iudice damnari, vt se occidat, sed vt mortem patiatur. Aduerte tamen, licere reo permittere, vt venenum sibi applicetur, merè passiuè se habendo, & Malderus *in* 2.2.*tr*.3 *cap*.1.*dub*.18. putat posse aperire os, vt venenum infundatur. At Syluius *in loc tit*. *D*.*Tho*.*q*.4. hoc negat, & venenum in os immissum, teneri non traiicere in stomachum, dum potest. *p*.5.*t*.4.*res*.39. Item non potest reus funi alligatus se ex scala præcipitem dare. Ita Syluius *ibid*.*p*.5.*tr*.4.*res*.40.

Nec ad id damnari potest à Iudice.

Vnde ad mortẽ dãnatus non potest venenum haurire. Aut se è furca præcipitem dare.

36 Tertiò, non licet militibus in naui prælantibus cum Turcis, vel Hæreticis, certo victuris, ignem pulueri iniicere, ne ipsi & nauis in hostium potestatem deueniant. Et quidem si in naui maneant, vt combu-

Nec licet militibus certo vincendis se in naui cõburere.

rantur,certum est,id non licere,vt docet Syluius *in* 2.2.*q*.64.*ar*.5.*ad*.4 Qui licere inquit,vt mari se committerent,quia supponit eos necessario tractandos esse,quod tamen falsum est, quia barbari intendunt captiuos vendere, vel se redimentes dimittere. Ideò neque id licere puto,*p*.5.*t*.4.*res*.26.

An damnatus mori per famem,teneatur cibos clam oblitos edere?

37 Quartò.Ex Fabro *in* 4.*dist*.15.*q*.3.*disp*.52.*c*.21.*num*. 46.& aliis damnatus morti per famem,si clam offeruntur ei cibi,tenetur comedere;nam non comedendo se interimeret,quod est illicitum. Sed Malderus *in* 2.2.*c*.1.*dub*.19. & alij negant ad id teneri.nam abstinens à cibo non cooperatur neci suæ,sed solum permittit ab innato calore se absumi,quod in eo,qui ad hoc iustè damnatus est,non videtur illicitum *p*.5.*t*.4.*res*.41.Aduerte,etiam quòd licitum est delinquenti occulto,iudici se prodere, vt debitam punitionem patiatur in hac potius vita, quàm alia. Nam id procederet ex affectu virtutis iustitiæ,I[illegible] Sancius *disp*.46. *n*.13. Nisi esset persona magnæ auctoritatis,quæ si se traderet, daret aliis occasionem peccandi.*p*.3.*t*.5.*res*.7.§. *Notandum*. Item non peccaret,cui ad vitanda grauia tormenta falsum,& capitale sibi crimen imponeret.Vide V.*Reus nu*.16.

Et delinquens occultus possit se iudici prodere,vt puniatur morte?

Item an possit reus ad vitanda grauia tormenta falsũ crimen confiteri,ex quo morti dabitur.

38 Quintò, non potest infirmus respuere medicamenta, quando adest spes salutis.Medicinam verò in doloribus grauibus citra mortis periculum respuere in carnis mortificationem, licitum & meritorium est. Sumere item cibum nociuum inaduertenter, vel cum opinione, aut etiam intentione leuis nocumenti,non est mortale. Ita Sanchez *in opusc*.*tom*.1.*lib*.5.*cap*.1.*dub*.34.*num*.7. Et infirmus non tenetur parere medico distincto præcepto ab eo,quo tenetur vitam seruare. Ita Sancius *disput*.13.*num*.8.*p*.5.*t*.3.*resol*.135. Et denique mulier honesta, aut virgo,patiens morbum in verendis, tenetur quidem admittere curam obstetricum, vel aliarum fœminarum; non tamen medicorum, quam plusquam mortem odio habent.præcipuè quod ex tali contractu oriuntur regulariter turpes motus quos non permittere etiam ex metu mortis,ad gradum castitatis hæroicum pertinet. Ita Turrianus *summ*.*par*.1. *cap*.263.*dub*.5.*conclus*.11.& alij.*p*.4.*t*.3.*resol*.138.

Infirmus respuere medicamenta.

Et præsertim mulier manus Chirurgi in pudendis?

OPINIO PROBABLIS.

OPINIO probabilis? Et quotuplex. An onatur sufficienter ex auctoritate vnius viri docti,& pij.

1 † OPinio probabilis dicitur cognitio incerta, & ineuidens, quæ tamen topicis rationibus, vel doctorum auctoritati nitatur. Rationes verò probabiles faciunt opinionem probabilem intrinsecè, auctoritas Doctorum, extrinsecè †. Et quidem ex Sanchez *in summ*. *tom*.1. *lib*.1. *cap*.9. *num*.7.vnius Doctoris docti, & pij sententia sufficit ad constituendam opinionem probabilem. Maximè si adducat aliquam rationem probabilem,& eius opinio non sit contra communem.Quæ sententia quamuis displiceat Portellio V. *Opinio eligenda num*.4. admittendam solùm esse in quæstione nunquam antea disputata;

tata; non autem in ventilata à multis DD. in contrarium stantibus, & multis rationibus innitentibus. Illam tamen admittendam, imò præferendam contrariæ, docet Villalobos *to.1.t.51. diff.8.num.3.* si sustentat valorem matrimonij contracti, & Berojo in *cap.1.num.281. de const.* si sustentat quamlibet causam piam. Et sine vlla distinctione docent Filliucius *to.2.tr.21.c.4.n.134.* & Merolla *to.1. disp.3.c.4. dub.1. n.4.p.4.t 4.res.30.*

2 Porrò ex Sanchez *de matr. lib.7. disp.7.* & aliis; non omnis opinio speculatiuè probabilis, est tuta in praxi. Et sic multi non audent sequi opiniones Duareni, Cuiacij, Donelli, Fabri, & aliorum, appellantes tales opiniones theoricas, & non practicas. Sed contra hos inuehitur Sancius *in select. disp.54.nu.11. & disp.64.n.63.* docens, omnem opinionem probabilem speculatiuè, esse in praxi tutam; nam probabilitas practica est effectus probabilitatis speculatiuæ? quod enim quis iustè, vel iniustè operetur, ab eo nascitur, quod speculatiuè iudicauit, posse agi licitè, vel illicitè. Ita ille. Sed an probabiliter, alij videant. *p.2.t.13.res.5. & 12.p.9.t.6.res.2*

Et an omnis opinio probabilis speculatiuè, sit tuta in praxi?

3 Quando circa eundem casum adsunt contrariæ opiniones probabiles, non tenetur operans sequi probabiliorem, sed sequi potest minus probabilem. Nam in hoc reprehendi non potest tanquam imprudens, & temerarius, cum habeat rationes alicuius momenti. Neque tenetur homo sequi, quod perfectius est & securius, sed satis est sequi securum & perfectum. Adde, quod esset onus intolerabile, si homo teneretur opiniones probabiliores inuestigare. Ita Sanchez *in summ.to.1 lib.1.c.9.n.14.* & Theologi communiter contra Perez *certam 10.n.55* & alios paucos *p.2.t.13.res.1.par.4 t.4 res.4.§. Ad id verò*, Vnde opiniones impressæ in aliquo libro, non semper probabiles censendæ sint legi conformes. *par.9 tra.7.resol.60.*

POTEST homo operari iuxta opinionem probabilem, & relinquere probabiliorem

Opiniones impressæ non sunt semper probabiles.

4 Igitur primo Iudex potest iudicare secundum opinionem probabilem in quæstione iuris, relicta probabiliori, etiam propria. Vide V. *Iudex, à num. 4.* Secundò Aduocatus potest secundum opinionem probabilem patrocinari. Vide V. *Aduocatus à num. 1.* Tertiò, Confessarius, aut responsor Casuum conscientiæ consulere potest opinionem minus probabilem, vt consulentem ab onere aliquo liberet, etiam contra propriam. Ita Vasquez *in p.2.disp.62.c.9. num.47.* Becanus verò *in 1.2.tr.1.c.4.q.8.num.16.* distinguit (sed in idem redit) & si consulens petat, quænam opinio in tali quæstione sit probabilior, tunc teneri eam aperire, quam tenet: si vero solum de practica obligatione sciscitatur, posse sæpè consulere, quod minus probabile iudicat; imò melius facere, si id consulat, quod facilius, cum minori periculo præstari potest *p.2 t.13.res. 14.* Quartò, Sancius *pract. disput.44.num. 58.* contra Villalobos *tom. 1. tr.1. diff. 17. num. 6.* licere existimat Regi, habenti ius probabile ad aliquod Regnum, ab alio Rege probabili etiam iure possessum, mouere bellum. De quo in particulari vide Becanum *p. 2. t. 13, res.8.*

Et ita iudex iudicare.

Aduocatus patrocinari.

Et Responsor casuum conscientiæ consulere.

AN Res possit mouere bellum contra Regnum, quod ab alio probabili iure possidetur, ex opinione probabili, quod sit suum.

5 Quintò

Et medicus præbere infirmo medicamentum probabile?

5 Quintò. Medicus infirmo aliàs morituro, cui nullum aliud suppetit medicamentum exhibere potest medicamentum cum probabilitate iuuaminis, etiam si maior sit probabilitas nocumenti, secundum Malderum *in p.2. quæst.19.art.5 disp.* 86.§.7. Qui tamen cum Suarez apud Portellium V. *Opinio eligenda,n.*10. Vasquez *in p.2. to.1.disp.*64. *c.*4. & aliis negat, posse medicum habentem copiam medicamentorum exhibere minus certum, & certius relinquere, etiam si non habeat certum. Nam charitas postulat, vt indigenti certiori, quo possumus, remedio succurramus. Item si adsint opiniones probabiles, quod tale medicamentum sit huic morbo nociturum, aut profuturum, tunc, ait Merolla *to.1.disp.*3 *c.*4. *coroll.*5. *nu.*198. si medicus vtramque opinionem putat æquè probabilem, nullo etiam medicamento certo existente, peccare contra charitatem, si illud applicet. Si verò magis adhæreat opinioni, quod noceat, peccare etiam contra iustitiam, quæ eo ipso, quod se obligauit ex mercede infirmum curare, illum obligauit ad curandum iuxta suam opinionem: quia hoc intendit infirmus, dum ipsum potius, quàm alium vocat. Sed his non obstantibus, Azorius *to.*1. *lib.*2.*cap.*17.*q.*11. Sancius *pract.* [*disp.* 44. *num.* 36. & nonnulli alij docent, in defectu medicamenti certi non peccare medicum exhibentem medicamentum probabile, stante opinione probabiliori, quod nocebit, etiam quando salus ægri non est desperata; quia id, quod ex probabili ratione efficitur, reprehendi non potest *p.*2.*t.*13.*res.*7.*&* *p.*5 *t.*3 *res.*132.

CONFESSARIVS tenetur sequi opinionem probabilē pœnitentis contra propriam, & probabiliorem.

6 Sextò, Confessarius tenetur sequi opinionem pœnitentis probabilem contra suam, & probabiliorem; quia pœnitens habens pro se opinionem probabilem, habet ius ad absolutionem. Et quamuis Vasquez *in par.2.to.1.disp.*62.*c.*7.*n.*40 & alij dicant, peccare solùm venialiter Confessarium non proprium negantem absolutionem secundùm opinionem probabilem, existimo ipse cum Sãcio *in select. disp.*33.*n.*54. peccare mortaliter, si confessiō facta sit de mortalibus; quia illum obligat ad detegenda peccata alteri Confessario, quod graue onus est. Aduerte etiam, quod hæc opinio procedit etiam, quando opinio pœnitēti s ipsi Confessario videtur falsa, si tamen inter auctores probatos probabilis reputatur. *p.*2.*tit.*13.*res.*11.

Sicut in Sacramentis non necessariis opinionem fauentem suscipienti.

7 Septimò. Circa essentialia Sacramenti, dicunt DD. communiter, amplectendam esse opinionem probabiliorem, ex dictamine charitatis, quæ iubet, vt proximum non ponamus in salutis discrimine sed subueniamus certiori remedio. Id quod primò non procedit in Sacramentis non necessariis ad salutem, vt ait Lorca *in p.*2.*to.*1.*disp.*39. *memb.*2. Secundò, nec in casu necessitatis, quando v.g deest materia certior &c. vt ait Bonacina *de Sacr.disp.*2.*q.*1.*punct.*4.*num.*10.*p*...*t.*13.*res.*2. Et generaliter, quoties ex opinionibus circa validitatem Sacramenti altera fauet Sacramento, altera suscipienti, eligi debet secunda, licèt minus probabilis; quia Sacramenta, cum in fidelium gratiam sint instituta, cedunt libenter iuri suo, vt ipsis faueant. Et ideo danda est absolutio moribun

Vel necessariis in necessitate.

Quamuis pericli-

moribundo,qui illam petiit in absentia; vel qui exhibet signa doloris, dubia,an ex dolore peccatorum,an verò ex angustia mortis procedant *p.2.t.13.res.14*.Nam strictius obligat charitas,quàm Religio.Et Sacerdos in tali casu non absoluens,peccaret,si Parochus,contra iustitiam;si alius contra charitatem.*p.3.t.3.res.9.* Et in his casibus absolutio dari debet absolutè:nam conditio adhiberi debet in dubio,non in opinionibus.Ita Sancius *disp.44.n.32.res.13.cit.§.Imò,& p.3.t.3.res.10.*

tur validitas Sacramenti.

8 Quòd si dubium sit de potestate Confessarij,tunc potiori iure eligi posset opinio probabilis,probabiliore relicta;quia nō est periculum frustrandi Sacramentū,vt in casibus prędictis,contra Peregrinum *in comm. ad const.Cler.Regul.p.1.c.5.lit,C.*tum,quia stante opinione probabili,sicut stante errore communi,Summus Pontifex confert iurisdictionem in ædificationem fidelium,vt docet Palaus *tom:1.disp.2.punct.5.n.9.* & alij multi.Tum etiam,quia omnis Sacerdos habet iurisdictionem in venialia:vnde,cum regulariter fideles semper confiteantur aliqua venialia,Sacerdos absoluendo illa directè , absoluet etiam mortalia (si Papa non dat iurisdictionem)indirectè. Nec in tali casu peccaret Confessarius,quia omitteret opinionem probabiliorem;nam ex dictis supra,qui operatur iuxta opinionem probabilem,reprehendi iure non potest *p.2. t.13.res.2* prope finem *p.5.t.2.resol.3.§.Ex his,& p.4.t.4.res.4.* Ex quibus patet,non fore inualidam absolutionem censurarum, & reseruatorum traditam virtute Iubilei ex opinione probabili , sed falsa;licèt is non consequatur Indulgentiam.Nam supradicta de opinione probabili fallunt in Indulgentiis,vt dictum est V. *Indulgentia, n.21.p.3.t.4.res. 153.§.Certum.*

Et multò magis quando est quæstio de iurisdictione Confessarij.

9 Aduerte hic, ex Sancio *in select.disq.19.n.8.* licere etiam in morte sequi opinionem probabilem , relicta tutiori. Nam non minus tenetur homo Deum non offendere in vita,quàm in morte. Et non minus tutum est,sequi vnam opinionem,quàm aliam.Sed oppositum videtur docere Sanchez *sum.to.1.lib.2.c.1.n.6 p 2.t.13.res.9.*

Quæ omnia vera sunt tam in vita, quàm in articulo mortis.

10 Cæterum,quando varietas opinionum versatur inter Superiorem & subditum , probabilior opinio docet, subditum teneri obedire: quia tenetur obedire , quoties potest absque peccato ; vt in tali casu supponimus. Ita Salas *in 1.2.t.7.disp.vn sec.8. num.76.* & alij multi. Sed Sancius *select.disp.33.*Palaus *to.1 disp.2. punct.6. num.5* & alij docent,quod quando subditus habet opinionem probabilem, quod præceptum sit illicitū,vel extra superioris iurisdictionem,potest non obedire;quia vnicuique fas est sequi opinionem probabilem. Et deinde quia in tali casu vocatur in dubium superioris facultas,qui nec stat in possessione:cum numquam fuerit in possessione præcipiendi illicitum vel suam iurisdictionem excedens. Ad argumentum in contrarium respondent,superiorem habere ius præcipiendi,quod certè & indubitanter est licitum,vel quando subditus habet solum dubium de honestate præcepti,aut iurisdictione, non autem,cum habet probabilem opinionem.(Imò Vasques *in p.2.disp.62.c.8.& disp.66.c.6. num.51.* idem do-

AT subditus tenetur sequi opinionē probabilē superioris præcipientis, etiam si habeat probabilem opinionē in contrarium.

cet incasu dubij, quod ipse approbo, si dubium sit de potestate Prælati, vel in controuersia de honestate præcepti subdito ex obedientia damnum aliquod immineat. Vel si eodem dubio laboret Prælatus *p. 4. t. 3. res. 8. & 9.*) Docet etiam Palaus *ibid. n. 7.* quod si est opinio probabilis, quod Superior non sit legitimus, quia non est electus, &c. subditus non tenetur obedire, quia de eius possessione probabiliter dubitat. Contrarium docet Sanchez *sum. tom. 2. lib. 6. cap. 3. num. 19.* Sed vtraque opinio est probabitis. Ex his autem infert Sancius *vbi supra*, non posse Superiorem iustè subditum punire ex probabili opinione non obedientē, quia non obediendo nō peccat, ac proinde non meretur pœnam. Sed prima opinio est communior, & probabilior. Vide V. *Excommunicationis, n. 64. p. 2. t. 13 res. 10. & p. 4. t. 4. res. 51.* In dubio de iustitia tributi probabile est vasallos posse illud fraudare. Vide V. *Gabellas fraudare, p 9. t. 9. res. 45.*

IN conflictu opinionum circa iurisdictionem inter iudices laicum, & Ecclesiasticum, hic est competens Et generaliter semper amplectenda est opinio, quæ fauet Ecclesię, etiam cōtra communem.

11 Quando varietas opinionum versatur inter Iudices laicum, & Ecclesiasticum circa iurisdictionem, Ecclesiesticus est competēs, quia maior. *c. si Iudex, de cent. excom. in 6.* Ita Sanchez *opus. tom. 1. lib. 2. cap. 4 dub. 52. num. 2.* & alij, quod in Hispania seruari, testatur Couarruuias *pract. quæst. c. 33. num. 1. p. 4. t. 1. res. 64. p. 5. vbi infra.* Et generaliter in conflictu opinionum, illa amplectenda est, quæ fauet Ecclesiæ, etiam si sit contra communem, idque in fauorem Religionis, & libertatis Ecclesiasticæ. Ita Iason *in l. filius familias § diui: ff. de leg. 1. nu. 82.* ex *c. fin de sentent. & re iud.* & ex *l. sunt persona ff. de Relig. & sumpt. funer.* & Rota Roma *in vna Veneta anno 1606.* Vel saltem, si dubium, sit, an statutum sit, vel non sit contra immunitatem Ecclesiasticam, consulatur Summus Pontifex, vt docuit Carolus Imperator apud Granadum *in cap. memoriam 19. dist. 1. p. 5. t. 1. res. 23. §. Igitur. par. 7. tr. 10. resol. 5.*

ORACVLA.

Oracula sūt ablata.

1 ORacula viuæ vocis concessa Regularibus, ablata sunt ab Vrbano Octauo 20. Decembr. 1633. quidquid alij dicant. *par. 9 tract. 7. resolut. 61.*

ORARE.

ORARE pro excommunicatis, an liceat?

ORARE in peccato pro Defunctis an illis prosit?

1 ORare publicè pro excommunicatis non toleratis non licet pro toleratis, dubium est, de quo vide. V. *Excommunicationis à n. 1.*

2 † Oratio in peccato mortali tanquam à persona priuata, non suffragatur animabus Purgatorij †. At si fit ab Ecclesia instituta, vt Officium Defunctorum, Horæ Canonicæ Pater noster, &c. prodest, quia hoc ipso, quod Ecclesiam illam instituit, Deo grata est & Ecclesia pro omnibus suis membris viuis Deo offerri voluit. Ita Nauarra *de rest. lib. 2. c. 2. nu. 254.* licet alij probabiliter contrarium sentiant. *p. 5. t. 14. res. 79.*

3 Qui

3 Qui notabili tentatione carnis,v.g.affligitur,tenetur orare,& auxilium Dei implorare. Quòd si non oret,& tentationi succumbat,peccare dupliciter,putat Sancius *in select. disp.21.n.19.10.* scilicet contra Religionem,& castitatem.Sed placet opinio contraria. nam obligatio orandi in tali casu est per accidens,sicut in multis casibus per accidens obligat actus amoris Dei;in quibus tamen illum omittere, non est speciale peccatum distinctum ab eo,ad quod vitandum requirebatur, vt bene aduertit Tannerus *in 2.2.disp.2.q.4 dub.4.n.83.p.3.t.5.resf.16.* Et an ad vincendũ grauem carnis tẽtationem teneamur orare.

4 Filius tenetur orare pro patre defuncto,vt à pœnis Purgatorij citius liberetur.Diana *p.9.t.9.res.60.* Filius tenetur orare pro anima patris.

O R A T O R I V M.

1 ORatorium propriè est locus aptus ad orandum.Angulus,& alij, quod duplex est,publicum. s. & priuatum. Priuatum est illud, quod est in priuatis domibus in angulis earum, in quo oratur,& non habet campanam,neque hostium patens in via publica,& nutu fundatoris potest ad vsum profanum reduci.Barbosa *p.9.t.1.res.1.* Diffinitio Oratorij.

2 Possunt audire Missam in Oratorio priuato,non solum Domini soli, sed etiam tota familia absente Domino.Nouarius *ibid res.2.* Vnde audiens Missam in tali Oratorio, & non sit de familia Domini, peccat mortaliter,si aliam non audiat in die festiuo,vt pręcepto satisfaciat;secus autem de Oratoriis Episcoporum, Regularium, & ex priuilegio Bullæ Cruciatæ Zanettus Quintanad.*ibi.res.3.* Absente Domino tota familia potest audire Missam. Non autem cæteri.

3 Habens Bullam Cruciatæ in Sicilia, Hispania, &c.satisfacit non solum audiendo Missam tempore interdicti,verum etiam quocunque alio tempore. Rodriquez *ibid res.4.* & talis potest vltra priuilegium celebrare facere Missas in suo Oratorio. Pater Bardi. *ibidem, res.5.* Habens Bullã Cruciatæ quocunque tempore satisfacit.

4 Viuentes suis expensis in domo patroni Oratorij,& non sunt commensales,non gaudent priuilegio audiendi Missam Bardi,& alij.Mater quæ in eodem Palatio commoratur,& non est commensalis, tamen solet filiam comitari ad Missam, gaudet hoc priuilegio. Molfesius *ibid. resol.6.* tamen gaudent existentes extra domum Domini expensis; qui potest etiam alium sacrum audire, vt absentes,qui in prima non interfuerunt aliam audiant, & si non esset aliquis priuilegiatus, vt sacro respondeat,potest alium non priuilegiatum pro ea functione eligere, *ibid.res.27.* Commẽsales gaudẽt priuilegio audiendi Missam. Et alij.

5 Regulares in Oratorio priuato ministrare Sacramentum Eucharistiæ possunt.Baunius,& alij *ibid.res.8.* Circa priuilegium Bullæ Cruciatæ(stante decreto S.Congreg.in materia ministrandi Eucharistiã à Sacerdotibus sæcularibus.quamque alij dicant posse hoc fieri(Tu cogita *ibid.res.9.* Tamen priuilegio patrono concessum cum sit gratia personalis,extenditur vbicunque patronus reperitur,itaque potest Oratorium Cogitandũ est circa Bullam Cruciatæ in materia ministrandi Sacramẽtum Eucharistiæ à Regularibus?

 dirigere

Nominatio loci intelligitur demõ ſtratiuè, non taxatiuè. Compellendus eſt Epiſcopus pro approbatione priuilegij.

dirigere in alia Ciuitate, & ſi nominatio loci in priuilegio taxat locum particularem, intelligitur demõſtratiuè, non taxatiuè. Aymon. *ibid. reſ.* 7.

6 Epiſcopus, iniuſtè denegans approbationem Oratorij patrono, qui bene poteſt vti ſuo priuilegio, potius compellendus eſt per Superiorem propter approbationem, quam vti priuilegio ad faciendum celebrare. Lezana *ibid. reſ.* 10. & debent obſeruari rubricæ Miſſalis pro decenti ornatu Oratorij ad celebrationem. *ibid. reſ.* 11. Nec opus eſt noua approbatione Epiſcopi noui Oratorij, ſi patronus aliam domum pro habitatione eligat, dummodo ornatus, quo vſus fuit in primo Oratorio collocetur. Quintanad. *ibid. reſ.* 12.

Dies prohibiti vide infra.

7 Dies prohibiti celebrationis in Oratorio priuato, ſunt prima dies tantum Natalis Domini, Paſchatis Pentecoſtes, Epiphaniæ, Annuntiationis & Aſſumptionis Beatæ Mariæ, SS. Petri, & Pauli, & Omnium Sanctorum, & ſi quis in iſtis diebus Sacrum audiat in Oratorio priuato, non ſatisfacit. Garias. *ibid. reſ.* 12

Poſſunt celebrari plures Miſſæ.

8 Per Bullam Cruciatæ poteſt celebrari facere plures Miſſæ in diebus per breue prohibitis, in Oratorio priuato, ſed tu cogita verba Sacræ Congregationis in *reſ.* 6. poſita. Diana, *ibid. reſ.* 14.

Intelliguntur ad Sacramentorum adminiſtrationem.

9 Verba in priuilegio appoſita (ſine tamen iurium Parochialium præiudicio) intelliguntur in his, quæ ſpectant ad Sacramentorum adminiſtrationem, ideſt, ſolitam eleemſynam, dare pacem, &c. huiuſmodi. Molfeſius *ibid. reſ.* 15.

Pro vtriſque intelligitur.

10 Licentia pro Sacerdote celebrante in Oratorio intelligitur tam de ſæculari, quam de Regulari. Pellizzarius. *ibid. reſ.* 16.

Mortuo patrono ſpirat priuilegium.

11 Priuilegium Oratorij priuati, conceſſum alicui, vita ſua durante, non extenditur ad hæredes; ſic etiam priuilegium conceſſum matri, ita vt filia eodem gaudeat matre abſente, ſpirat mortua matre, contra Pellizzarinm *ibid. reſ.* 17.

Oratorium Regularium gaudet immunitate Eccleſiaſtica non autem ſæcularium.

12 Non gaudet immunitate Eccleſiaſtica Oratorium priuatum, tamen gaudet illud Regularium, quatenus eſt in Clauſtro, vel in Grangia, quæ tali immunitate gaudent, non vt Oratorium priauatum, ſicut etiam gaudet conſtructum ab Epiſcopo; vt perpetuo duret deſtinatum ad cultum diuinum Bordon. *ibid. reſ.* 18.

Non committit ſacrilegium fornicans in Oratorio priuato.

13 Fornicans in Oratorio priuato non committit ſacrilegium, nec talis circunſtantia eſt in confeſſione aperienda. Pellizzar. *ibid. reſ.* 20.

14 Priuilegiatus infirmus, vel carcere detentus, ſi ſit in diebus feſtiuis Eccleſiam adire impotens, non tenetur Miſſam in Oratorio priuato audire. Eſcobar. *ibid. reſ.* 19.

Epiſcopus poteſt concedere licentiã celebrandi in Oratorio ſeiuncto è domo.

15 Oratorium hoſtium patens extra domum habens ita vt penitus ſit à domo ſeiunctum poteſt Epiſcopus licentiam concedere, vt in illo Miſſæ celebrentur abſque facultate Sedis Apoſtolicæ. Naldus imò in iſto Oratorio poſſunt tantum audire à Dominis ſolis clauſis ianuis. Paſqualigus. *ibid. reſ.* 21.

ORDO

ORDO.

1 † ORdo est Sacramentum nouæ legis, quo homines aliqui in Dei ministerium, spirituali potestate tradita, deputantur. Est Sacramentum necessarium toti Ecclesiæ, sicut Matrimonium, non tamen singulis ad salutem. Septem numerantur à Theologis: Ostiariatus, Exorcistatus, Lectoratus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus. Ex quibus primi quatuor dicuntur non Sacri, reliqui tres Sacri. Nam et si omnes sint Sacri in quantum Sacramenta: posteriores tamen Sacri particulariter dicuntur ratione materiæ, circa quam, vt ait D. Thomas 3 *part. quæst.* 37. *art.* 3. Prima tonsura non est Ordo, sed ianua, & dispositio ad Ordines In iure adduntur alij, duo Psalmistatus, & Cantoratus, qui tamen non sunt propriè Ordines. An Cardinalatus sit Ordo, vide *sub eius nomine*, *num.* 2. † Fornarius tamen *de Sacr. Ord. cap.* 8. tenet primam tonsuram esse Ordinem, tum quia in cap. *cum contingat*, *de ætat. & qualit. ordin.* dicitur per primam tonsuram conferri Ordinem Clericalem, & talem eam vocat Alcuinus *de diu. Offic. cap.* 35. & Sixtus V. in motu proprio 1588. vocat characterem Clericalem, tum etiam quia Tridentinum prohibet Episcopis aliquid sumere pro collatione Ordinum, etiam primæ tonsuræ *in sess.* 21. *cap* 1. *de reformat.* Sed his non obstantibus, non est recedendum à Theologorum communi, quam etiam approbat ius Canonicum *in Can. on. seriatim*, *dist.* 32. & alibi, vbi Ordines maiores, & minores enumerans, tonsuræ non meminit, & Tridentinum, sicut eti in Pontificale Romanum, ab omnibus Ordinibus illam distinguit *in sess.* 23 *cap.* 4 5 6 11. 12. & 13. *de refor.* Et ratio est, quia tonsura non confertur per traditionem alicuius materiæ, id quod Concilium Tridentinum ad essentiam Ordinis requirit. Argumenta autem adducta non probant, quia illæ appellationes solùm significant, tonsuram esse gradum Ecclesiasticum, & exaltationem supra statum laicalem, aut destinationem ad statum Clericalem Episcopus verò prohibetur aliquid pro eius collatione recipere, quia est quid spirituale, & sic tenet Bauny *tr.* 7. *q.* 3. *p.* 6. *l.* 8. *res.* 29.

ORDINIS definitio.

Necessitas.

Et species.

An prima tonsura sit ordo.

ORDINIS
Materia.

1 MAteria Sacerdotij est duplex, traditio calicis cum vino, & patenæ cum hostia, & impositio manuum. Vtraque secundùm Bellarminum *de Sacr. Ord. lib.* 1. *cap.* 9. & alios, essentialis, partialis; & prima quidem ad potestatem consecrandi, secunda verò ad potestatem absoluendi ordinata. Secundum Valentiam *tom.* 4. *disp.* 9. *quæst.* 1. *punct* 5. & alios sola calicis traditio est materia essentialis, impositio

Quæ sit materia Sacerdotij?

verò manuum solùm sacramentale ex præcepto adhibendum. Vtraque opinio est probabilis *p.3.t.4.res.*187. Si autem detur tantum patena cum hostia, vel tantum calix cum vino, aut hostia, & calix sine vino, vt contigit his temporibus in Hispania ex incuria Magistri Cæremoniarũ, non apponentis vinum in calice, Sacramentum esset nullum, & iterandum. Ita Villalobos *to.1.t.11.diff.4.n.1.* cum aliis, contra Henriquez *lib.10.c.6.n.1.* cuius opinionem probabilem existimans, docet, in tali casu iterandum esse sub conditione *p.4.t.4.res.* 119. †. Sed in *p.3.t.4.res.* 186. opinionem Henriquez amplexus erat †. Et ratio est, quia quamuis consistat consecratio solius panis, aut solius vini, quarum vtraque habet specialem formam, vt peculiares vnctiones, &c. non tamen consistit potestas consecrandi solum panem, aut solum vinum, quia hæc vtraque per vnicam traditionem sub vnica forma confertur; & præterea non videtur subsistere posse potestas iure diuino collata, quæ stante eodem iure diuino exire non possit in actum sine peccato: & tamen huiusmodi potestas talis esset, quia non potest vna sola species, saltem seclusa dispensatione Pontificis, consecrari: nec dici potest, quod per traditionem solius calicis cum vino, aut solius patenæ cum hostia tradatur potestas conficiendi sacramentum perfectum; quia traditio vnius materiæ partialis solum designat potestaté circa illam, & sic tenet nouissimè Auersa *de Sacr. Ord. q.1. sect.*8 contra Instruct. *Hispal. p.5.§.6.n.6.p.6 t.8 res.*22.

Diaconatus?

2 Materia Diaconatus, secundùm Syluium *in 3. parte q.37. art.2.q.3.* est traditio libri Euangeliorum, & impositio manuum. Secundum Nugnum in *3.p.to.2.q 37.ar.5.* sola traditio libri. Vtraque opinio est probabilis *p.3.tr.4.res.*188. Materia Subdiaconatus ex Filiucio *to.1.tr 9.c.2.n.*45 est duplex, traditio calicis vacui cum patena superposita, & traditio libri Epistolarum, ex paritate rationis cum traditione Euangeliorum in Donatu. Sed dicendum cum Coninch *de Sacr. disp. 20. dub. 6. num. 69.* solam traditionem calicis esse materiam necessariam, & cum Henriquez *lib.10.c.5.gloss.lit.F.* calicé non debere esse necessario consecratum *p.3.t.4.res.* 189 † Materia Acolytatus est traditio candelabri cũ cereo, & vrceoli vacui Lectoratus, libri Prophetiarum. Exorcistatus, lib Exorcismorũ Ostiarius clauiũ cum cymbalo Filliucius *to.1.tr.9 c.2.* †

Subdiaconatus?

Et aliorum Ordinum?

Realis contractus materiæ non est essentialis Ordini.

3 Omnis autem traditio, quæ est materia proxima Sacramenti Ordinis, necessitate præcepi Ecclesiastici esse debet cum reali contactu suscipientis. Imò Faber *in 4. dist. in. 24 quæst.1. disput. 1. cap.4. nu.* 121. & alij volunt, hoc esse de necessitate Sacramenti. Sotus verò sacerdotalem Ordinem suscipientem debere quidem vult tangere necessario calicem, non autem alia. Sed ego cum Bonacina *de Sacr. disp.*8. *q.vn.pun.5.n.10.* existimo, in nullo Ordine realem contactum materiæ esse de essentia Sacramenti. Nam bene tradi potest, & accipi cum solo consensu aliquo signo explicato: sicut verè accipimus equum, nummos, & alia, non illa tangendo, cum solo signo acceptatiuo. Posita autem contraria sententia, bene docet Nugnus *in add. ad 3. tom. 2. quæst. 24. art. 5 diff. 2.* non esse necessarium, quod Diaconus tangat hostiam

hostiam, sed solam patenam, sicut calicem in quo sit vinum; nam sicut vinum est in calice, ita hostia in patena Et sanè in rebus humanis, quando eorum, quæ traduntur, vnum est in alio; non solet specialiter tangi. *p.2. tract.16. resol.3. & p.3. tr.4.resol.185.* Et ita tenet nouissimè Bauny *p.1.t.7.q.4. num.12.* quia tamen hæc doctrina non est certa, & in Sacramentis quæri debet omnimoda securitas, curandum est, vt tam calix, quam patena immediatè tangantur, idque sub mortali. *p.6.t.8.res.19.* Debet tamen in Presbyteratu tangi tam calix, quam patena.

O R D I N I S
Forma.

4 † OMnium Ordinum forma illa est, *Accipe potestatem*, &c. qua nimirum significatur imperatiuo, quodam modo, tradi potestas singulis accommodata †. Et quidem proferri debet simul cum materia, simultate tamen morali, vt diximus de Baptismo V. *Baptismi*, *numer.*27. Ita Granado *in 3. part. controu. 9. tract.1. disput.6. numer.16.* Qui tamen putans, contrariam sententiam Caietani *in opusc. tom.1. t.26.* esse probabilem, censet minores Ordines, nec non Subdiaconatum, & Diaconatum, absque physica simultate collatos, quia non sunt admodum necessarij, omitti posse: Presbyteratum verò, & Episcopatum († quamuis ex errore dicatur, Diaconatum †,) vtpote sacratiores, & magis necessarios, ac proinde maiorem certitudinem requirentes, iterandos esse sub conditione. *p.5. tr.13. res.48.* ORDINIS forma, quæ? Et an debent physicè cum materia coëxistere? Alias Ordo iterari?

5 Et generaliter, quoties pro validitate, & inualiditate Ordinis adsunt rationes probabiles, iterari posse, ait Granadus *num.2.* sub conditione; Episcopatum verò, & Presbyteratum etiam debere, ne Episcopus, aut Presbyter periculo non ordinandi, non consecrandi, non absoluendi se exponat, cum maximo fidelium detrimento. Id verò non procedere in inferioribus Ordinibus. Vide V. *Abbas n.6.* in fine. *p.5 t.13. res.47. & 93. §. Quoad secundum.* Sed aduertant hic scrupulosi, aliud esse opinionem, & dubium, aliud scrupulum; nec statim ac quis timet, se vasa sacra v.g. non tetigisse, debere iterato suscipere: multa enim obliuiscimur, quæ reuera præstitimus. *res.47 cit.* in fine. Si autem omnino prætermissa tonsura, ordines quis suscepisset, Syluius adhuc tonsurandum inquit, V. *Ordo. num.2.* Fabris verò *de Sacr. Ordin. c.4.q.13.* negat, quia tonsura non est de necessitate Sacramenti, sed præcepti. *p.6.t.8.res.29.* in fine. Sicut generaliter, quandocunque Ordo sit dubius?

ORDINIS
Subiectum.

ORDINIS subiectum homo, cum certis conditionibus.

6 † Subiectum Ordinis homo solus est, sed non omnis; nam iure diuino arcentur fœminæ, & non baptizati, iure autem Ecclesiastico bigami, homicidæ; cæci, muti, & omnes irregulares. Vt Ordo sit validus, requirit præter materiam, & formam intentionem tam Ministri, quàm suscipientis. Vt verò licitè recipiatur, requiruntur in suscipiente multa alia. Nimirum ætas, Litteræ dimissoriæ, Examen, Titulus, Gradatio, Interstitia, Tempus, Locus, & Status in gratia †. Toletus præterea *lib.* 1.*c.*71.*num.*6. requirit Confirmationem, ita vt si non confirmatus Ordines suscipiat, peccet mortaliter, & fiat irregularis. Sed nullum extat præceptum in iure tantam obligationem imponens, nec Tridentinum *Sess* 22.*c* 4. verbis adeò strictis vtitur; sed solum consulit Episcopis, vt non confirmatos non promoueant. Tam igitur suscipiens, quàm conferens Ordinem ante Confirmationem, peccabit venialiter. Ita Sotus *in* 4. *dist*..... *q.vn.art.* 8. & alij *p.*2.*tr.*16.*res.*4.*&* *p.*3.*t.*4.*res.*24.*§.Notaui etiam.*

Id est cum certa ætate.

7 Igitur primò in ordinando requiritur ÆTAS. Quæ in prima tonsura, & tribus minoribus Ordinibus est septennium completum. In Acolytatu duodecimus annus completus. In Subdiaconatu 22. in Diaconatu 23. in Presbyteratu 25. omnes incepti. (Denique in Episcopatu trigesimus annus. Vide V. *Episcopus, num.* 3.) Et quidem secundùm Pontium *lib.*7.*c.*65.*num.*1. non datur paruitas materiæ, vnde si dies, vel hora deficiat, actus vitiatur. Nec valere illam regulam, *Quod parum distat, nihil distare videtur*, vbi totum præceptum consistit in seruanda integra materia; vnde qui nocte Iouis statim post signum mediæ noctis ederet carnes, non excusaretur ex paruitate materiæ. Sed ipse existimo cum Sanchez *in opusc.tom.*2.*lib.*7.*c.*1. *dub.*33.*n.*6. quod si vltimus dies ætatis sit inceptus, potest quis ordinari etiam ante aliquot horas; quia in fauorabilibus dies cœptus habetur pro completo. *l.qua ætate.ff.de testam p.*2.*t.*16.*res.*27.*&* *p.*5.*t.*5.*res.*17.

In qua datur paruitas materiæ.

Et sufficit, quòd vltimus dies sit inceptus.

Ordinatus verò ante ætatem incurrit suspensionem.

8 Qui verò ante legitimam ætatem ordinaretur, incurreret suspensionem, & celebrando, irregularitatem, ex Extrauag. Pij II. *Cum ex sacrarum, resol.*27.*cit.* Sed nota primò, hanc suspensionem non incurri ab Episcopo ante legitimam ætatem ordinato, vt patet ex ipsa Bulla, & ex regula generali, quo in legibus pœnalibus non includuntur Episcopi, nisi exprimantur, cap. *quia periculosum*, *quæst.*15.*c.*12.*§* 3. *num.*15.*p.*5.*t.*10.*res.*53 *§ Notandum est.* Secundò, non incurri ab ordinatis ante ætatem in minoribus; quia Bulla loquitur de maioribus, & in pœnalibus non fit extensio. Ita Riccius *p.*4. *decis.*93.*num.*6. *p.*5. *t.*10.*res.*30 Tertiò, nec ab ordinato in Sacris bona fide, aut ignoranter, ignorantia saltem inuincibili. Bonacina *de cens. disp.*3. *punct.*5.*§.*1 *num.*2. Et ego existimo cum Præposito *in* 3 *p.q.vn.de Sacr.Ord.dub.*17. *num.*167.

Excipe, si quis ordinetur Episcopus.

Aut in minoribus.

Vel etiam Sacris ignoranter, & bona fide.

num..167.& alijs excuſare etiam vincibilem, & craſſam; quia Bulla lata eſt contra præſumentes *p.3.t.4.reſ.* 182. 192.*&* *p.5.t.*18.*reſ.*32.Tamen, qui veſperi ordines accepit,& mane antecedenti attingit ætatem poteſt ordinari: immo Epiſcopus poteſt diſpenſare per tres, aut quatuor dies ante ætatem. Zanardus.*p.9.t.9.reſ.*51

Poteſt Epiſc. diſpenſare per tres, vel quatuor dies ante ætatem.

9 An verò ſi is celebret adueniente mala fide, incurrat irregularitatem? Reſpondeo cum Peyrino. *Priuil. Minim.to.*1.*Conſt.*1.*Iuly II.*§.16. *num.* 29. non incurrere; quia non celebrat cum ſuſpenſione; peccare tamen mortaliter, vt docet communis opinio, quamuis Ledeſma *tom.* 1.*de Sacr. Ordin. cap.* 7.*concl.* 1. contrariam ſententiam probabilem iudicet. Et quidem vera eſt, ſi talis celebrat poſt completam ætatem. In quo caſu Corduba *caſ.* 144. idem dicendum putat de eo, qui ordinatus eſt mala fide; qui ſi ante completam ætatem bona fide celebraret, putans id ſibi licere, non incurreret irregularitatem; quia ad hanc quoque requiritur dolus: immò magis, quia verbum *præſumpſerit* abſque vlla controuerſia cadit ſuper irregularitate. Ita Nauarrus *cap.* 27. *num.* 156.*reſ.*182.*cit.* §.*Sed difficultas,p.*5.*t.*10.*reſ.*32. §.*Notandum, & reſ.* 34.

Qui ſi poſtea ſcienter celebrat, non fit irregularis, licet peccet mortaliter.

10 Qualicumque autem fide ordinatus ante ætatem, non incurrit irregularitatem, celebrando in ipſa ordinatione cum Epiſcopo; quia cum celebrat, nondum eſt plenè ordinatus, cùm nondum acceperit poteſtatem abſoluendi. Ita Hurtadus *de diff.* 13. *num.* 36. qui tamen incurrere putat Diaconum, & Subdiaconum aſſiſtentes Epiſcopo, & canentes Euangelium, & Epiſtolam, quia illorum Ordines ſupponuntur perfectè collati. Sed Suarez *diſput.* 31. *ſect.*1. idem docet de his, quem nouiſſimè ſequitur Mercerus *in* 3. *p.q.* 24.*dub.* 7. quia Ordinatio perſeuerat vſque ad completum Officium *p.*5.*t.*10.*reſ.*37.

Sicut nec ordinatus mala fide, celebrando cum ipſo Epiſcopo ordinante.

Quid de Diacono, & Subdiacono eidem aſſiſtentibus?

11 Nota ſecundò, ordinatum mala fide ante ætatem ſecundum Nauarrum apud Villalobos eſſe ſuſpenſum, non ſolum ab Ordine ſic ſuſcepto, ſed etiam ab aliis antea rite ſuſceptis, ex quadam Bulla Sixti V. Sed ego contrarium teneo cum Henriquez, & Auila apud Villalobos *to.*1.*t.*18.*diff.*11.*n.*2.ex illis verbis Bullæ, *Si ſuſpenſione durante, in eiſdē Ordinibus miniſtrare præſumpſerint, eo ipſo irregularitatem incurrant.* Nota illud *in eiſdem*, ideſt in male ſuſceptis, à quibus nimirum ſuſpenſi ſunt. Sicut etiam iure antiquo ſuſpendebantur ab executione ſolius Ordinis malè ſuſcepti, *ex pl. in c. conſultationi, de temp. ordin.* & Tridentino *Seſſ.*14.*c.*2.*p.*5.*t.*10.*reſ.*34. & recitatiuè olim. *p* 3.*t.*4 *reſ.*182 in fine. Teneo etiam cum Suarez *diſp.*42.*ſect.* 3. *num.*2. contra Nauarrum *lib.*1.*conſ.*26.*num.*2. ſuſpenſum ab Ordine inferiori, non fieri irregularem, ſi ſuperiorem accipiat: quia id non eſt expreſſum in iure *p.*4. *t.*2.*reſ.*92.

Qui verò mala fide ordinatur ante ætatem, contrahit ſuſpenſionem ab omni Ordine quo repetitur inſignitus.

12 Nota tertiò, ſuſpenſionem talis Bullæ ſecundum Guttierez *qq. canon.lib.*1.*c.*26.*n.*21. reſeruatam eſſe Summo Pontifici. Sed cum Regularibus diſpenſare poſſunt eorum Prælati, vt docet Portellius V. *Ordi-*

Reſeruatam ſecundum aliquos Summo Pontifici.

nis Sacri.suspensio.n. 14. Et idem docet de Episcopo quoad suos subditos Suarez *n.32.p.5.t.10.ref.*31. Et de Confessario per bullam, Medina *lib. 1.c.11.§.8. Ibid.ref.*53. *& p.4.t.4.ref.*115.† Nota tandem, dictam Extrauagantem latam esse etiam contra suscipientes Sacros Ordines extra tempora, aut sine dimissoria, de quibus infra, & de eodem modo philosophandum.†

Etiam in dubio an ætatẽ impleuerit.

13 In dubio, an quis impleuisset ætatem, non posset ordinari; quia præceptum de non ordinando ante ætatem stat in possessione, & est certum, quod proinde vincit ius dubium. Ita Sancius *disp.43. n.6.p. 4.t.3. ref.21.§.Contrarium.*

Præterea ordinandos ab alio, quam à proprio Episcopo, debet habere dimissoriam. Ab Episcopo. Capitulo. Vel Abbate Superiori suo.

14 Secundò Regulares, & Sæculares ordinandi ab alio, quam à proprio Episcopo, debent habere DIMISSORIAS sub pœna suspensionis, de qua dictum est. *par. 3.t.4.ref.* 192. Dimissoriæ autem Clerico sæculari concedi debent à proprio Episcopo, de quo infra, cum de Ministerio. Vel à Capitulo Sedis Vacantis, non tamen infra annum à die vocationis, vt prohibet Tridentinum *Sess.7.cap.* 10. sub pœna interdicti quoad Capitulum, & suspensionis, nec non priuationis fori quoad ordinatum. Sed nihilominus potest Capitulum infra annum concedere dimissorias præsentato à patrono laico ad suum beneficium. Ita Garsias. *par. 5. cap. 7. num.* 93. Item habenti facultatem Papalem suscipiendi Ordines à quocumque cum licentia proprij Ordinarij. Et potest facere testimonium idoneitatis. Ita Barbosa *de potest. Episcop.p.2.alleg.7.num.* 14. quamuis Moneta, *de commut.c.* 10. *num.*182. referat vsum Curiæ Romanæ in contrarium *p. 5. t.10.ref.*46. Possunt etiam suis subditis sæcularibus dimissorias concedere Abbates. Tamburinus *tom. 2. disp. 2.q.7 .n.5.p.4.t.4.ref.*147. in fine. Si verò conferant non subditis, incurrunt ipso iure suspensionem, ex decreto Tridentini *Sess 23.cap.*10 Quam Sayrus *de cens.lib. 4.cap.13.num.* 5. non bene extendit ad Abbates ordinantes alienos subditos. Ita Bonacina *tom. 3. disput. 3. quæst. 4. punct. 11. num. 4. p. 5. t. 10.resolutio.* 42. Regularibus autem concedere potest suus Prælatus, vt scilicet ordinentur ab Episcopo diœcesano, & eo absente, vel orordinationes non habente, à quocunque alio ex priuilegio concesso Congregationi S. Benedicti Vallisoleti à Clem. VIII. & deinde Societati à Gregorio XIII. *p.2.t.16 ref.* 13. cum ampliatione ad Nouitios, vt tradit Suarez *de Relig.to.3.lib.5.c.16.n.* 17. Quæ ampliatio facta est ad tollendos scrupulos; nam absque illa iam comprehendebat Nouitios, cum hi gaudeant omnibus priuilegiis professorum. *p. 3. t. 2. ref.7. & p. 5. t. 10. ref.*43. Idem autem est, ordinari absque dimissoria, & cum dimissoria falsa; minimè verò cum dimissoria vera, quamuis impetrata per fraudem. Vide *infra nu.* 20.

...nt, si est Regularis, à suo Prælato.

TERTIO examen litterarum In quo Episcopi cum Regularibus possunt acquiescere fidei suorum Prælatorũ.

15 Tertiò requiritur EXAMEN faciendum coram Episcopo de sufficientia literarum, etiam quoad Regulares vt docet Vasq. *in 3.p.t.5 disp. 246.c.6.n.*55. Trid. *Sess.23.c.12.* Sed obseruat Miranda *to. 1. q. 39. ar. 2.* deuotos, & prudentes Episcopos suam conscientiam cum conscientiis

Prælatorum

Prælatorum exonerare, omnimodam fidem testimonialibus eorum litteris adhibendo, quam nimirum adhibent vni examinatori sæculari *p. 2. t. 16. res. 29. §. Sed prima p. 4. t. 2. res. res. 74. §. Sed difficultas, & p. 5. t. 10. res.* 40. in fine.

16 † Sufficientia autem, quæ requiritur in prima tonsura, est quòd rudimenta fidei sciant, ac legere & scribere †. Sufficit verò, quod sciant legere Italicè, quamuis nesciant Latinè; nam Tridentinum *Sess.* 23. *c.* 40. eos excludit à Tonsura, qui omnino legere nesciunt. Ita Sanchez *opus. to. 2. lib. 7. c. 1. dub. 46. n.* 11. Nec requiritur vt sciant perfectè scribere, sed sufficit, quod caracteres aliquo pacto figurent. Ita Sellius *select. can. c. 5. n. 6.* ex declaratione Congregationis Episcoporum, & Regularium *die* 13. *Octobris* 1593. *p. 5. t. 4. res.* 21.

Ad primam tonsuram requiritur quod recipiens sciat legere. Saltem Italicè, et scribere quo quo tandem pacto.

17 Ad minores Ordines linguæ Latinæ notitiam: ad maiores, etiam instructionem ad eorum ministeria necessariam, exigit Tridentinum *Sess. 23. c. 13. &* 14. Sed in Regularibus non est necessaria tanta scientia quanta in Clericis. Vide V. *Irregularitas num.* 21.

Ad Ordines minores requiritur notitia linguæ Latinæ. Sed in Regularibus minor.

18 Quartò requiritur TITVLVS, qui in Clerico sæculari est beneficium: vel patrimonium ad congruam substentationem sufficiens. Ad quod tamen Episcopus secundum Auilam *p. 3. disp. 5. dub. 16.* potest in aliquo casu raro dispensare, scilicet cum Collegiali docto, & insigni præsertim Collegij Salmanticensis, aut Complutensis; quia huic non deficiet Cathedra, præbenda, aut beneficium. & hanc opinionem asserit Henriquez *lib. 13. c. 37. n. 2. glos. lit. O.* fuisse in praxi deductam. Sed Campanilli *diu. iur. can. rubr.* 8. *c. 4. n. 6.* contrarium tenet, & adducit declarationem Sacræ Congreg. *p. 4. t. 4. res.* 52. *§. Nota etiam. & p. 5. t. 10. res. 50. §. An verò.*

QVARTO requiritur in ordinando Titulus in sæculari patrimonij, vel beneficij.
In quo an Episcopus possit aliquando dispensare.

19 Episcopus ordinans aliquem absque titulo tenetur illi alimenta congrua subministrare, *c. Episcopus, de simon.* Si verò ordinet, accepta ab eo promissione, vel iuramento de non petendis alimentis, suspenditur per triennium à collatione Ordinum; si verò ordinatus ab executione, donec à Papa absoluatur cap *pen. de simon.* quæ pœna in c. *per tuas nobis, 37. eod. tit.* extenditur ad ordinatum cum tali pacto, ignorantem id sibi non licere. Quod tamen procedit in foro externo, in quo præsumitur deliquisse, non in foro conscientiæ. Ita Suarez *de cens. disp. 31. sect. 1. n. 34. p. 5. t. 10. res.* 54.

et quid si quem ordinet sine titulo.

20 Qui ordinatur cum ficto patrimonio, beneficio, aut ficta pensione, peccat mortaliter, & secundum Nauarrum c. 27. *num.* 158. incurrit suspensionem, cap. *Neminem,* & cap. *Sanctorum, dist.* 50. quæ videtur innouare Tridentinum *Sess.* 21. *c.* 2. ibi, *antiquorum canonum pœnas super his innouando*, (Immò secundum Mercerum *in 3. p. q. 24. dub.* 7. incurrit etiam suspensionem latam in Extrauag. Pij II. contra ordinatos sine litteris dimissoriis, quia si Episcopus sciret fraudem adhibitam fictionis non concessisset dimissorias, vnde concessæ, falsæ sunt, & quasi non essent. Sed ego existimo cum Henriquez *lib.* 13. *cap* 37. hanc secundam suspensionem non incurrere. nam dimissoria

Ordinatus cum patrimonio, aut beneficio ficto, peccat mortaliter, sed non incurrit suspensionem.

per fraudem obtenta, est vera dimissoria, vt patet si obtineatur per fraudem quoad genus, & mores; ideo enim Episcopis cautum est, inuigilent, & examinent an titulus sit verus *par.2. t.16. res.* 5. & *p.5. t.10. res.50.* & 55.) Sed & existimo cum Ledesma *tom.* 1. *de Sac. Ord. cap.7. concl.6. diff.3* non incurrere suspensionem cap. *neminem*, & cap. *Sanctorum* in quibus suspenduntur ordinati absque titulo; nam ea reuocata sunt par cap. *Cum secundum* 16. *de prab.* Nec Tridentinum illa inouauit, sed innouauit cap. *Episcopus*, & *cap. Cum secundum Apostolum, de simon.* vbi puniuntur ordinationes factæ absque titulo suppositis simoniacis pactis, de quibus supra *num.* 19. Et sic declarauit Sacra Congregatio apud Piasecium *p.* 1. *cap.* 1. *art.* 7. *num.*20. habetque vsus Pœnitentiariæ *p.* 2. *t.* 16. *res.* 5. *p.* 3. *t.* 4. *res.* 184 *par.* 5. *t.* 10. *res.*50. † Et hic fecimus mentionem de simonia; aduerte, quod ordinatus per munera, incurrit suspensionem dictorum Canonum à Concilio innouatorum †. Quam Auila *p.3. disput.5. dub. 9. concl.* 2. incurri putat, etiam si munera dentur ab alio, ipso ignorante, dummodo sciens postea, ratihabeat: qui ratificans pactum simoniæ, ab amico factum, eamque soluens, incurrit pœnas simoniæ, vt probat Nauarrus *cons.* 10. *de simon. num.*7. Sed ego id nego cum Henriquez *lib.* 13. *cap.* 37. *num.* 2. *glo. lit. E.* quia ignorantia excusat à censuris, & ratihibitio non comparatur mandato, nisi in iure exprimatur. *p.5. t.* 10 *res.*56.

Sicut incurrit ordinatus per munera.

CLERICVS non tenetur retrodonare patrimonium fictè donatum.

21. Petes an patrimonium fictè donatum possit, aut debeat Clecus retrodonare? Respondeo cum Ledesma *vbi sup.* non teneri, quia clausula in donatione apposita de retrodonando, cum sit contraria iuri, nullam obligationem inducit: vnde sicut in foro externo rescindi potest in pœnam eius, qui fictè dedit, decipere volens Episcopum, & Ecclesiam, ita in foro conscientiæ immunis est ab obligatione restituendi, quamuis Auila *parte 3. disputatio* 5. *dub.* 5. *concl.* 3. teneat, in cosciencia ad restitutionem obligari, quia in hoc foro donatio valet iuxta intentionem donantis *par.* 3. *tract.*4. *res.*184. Existimo secundo, restitutionem patrimonij, saltem verè dari, ante Ordinem, vel dimissorias factam, non valere. sic, etiam stante sententia Nauarri, & Suarez, sic renuntiantem non manere suspensum; quia valido titulo omnia gerit *p.* 5. *t.* 10. *res.* 55. §. *Sed quidquid.* Si autem restituat post susceptos Ordines, antequam alia bona, acquirat vnde viuat, grauiter peccare, ait Turrianus *du cens. lib.* 3. *disp.* 46. *dub.* 1. quia violat Tridentinum *Sess.* 21. *cap.* 2. non tamen incurrere suspensionem, quia hæc nullibi statuitur *p.* 5. *tom.* 10. *res.* 56. Aduerte etiam, sufficere, quod ordinandus det fideiussionem alimentorum: nam sic in eo cessat timor mendicandi, & satisfit menti, ac dispositioni Concilij. Vnde si ordinatus ra sine titulo, incurrit suspensionem, vt docuit Naurus, non incurreret ordinatus cum tali fideiussione, vt notat Grillenzouius *cons.* 14. *p.5. tr.* 10. *resolut.*48.

Et ordinari potest cum fidei iussione alimentorum.

22 † Porrò

22 † Porrò quantitas patrimonij determinanda est iuxta locorum qualitatem. Panormi exiguntur vnciæ duodecim annuales, vt patet in Synodo †. Hic verò locum habet paruitas materiæ, vnde, nisi sit notabiliter minus, admitti potest. Notabilis defectus secundùm Sanchez *opusc. tom. 2. lib. 1. cap. 1. dub. 35. n. 10* esset quinque in vigintiquinque, seu quinta pars. Vnde, qui in Sicilia haberet vncias vndecim annuales, proculdubio ordinari posset. Ratio autem est, quia de modico non est curandum *l. si oleum § fin. cum l. sequent ff. de dolo* & alibi *par. 4. tract. 4. res. 52. & par. 5. res. 20.* Census redimibilis sufficit pro patrimonio. Tiberius *p. 9. t. 8. res. 25.*

Patrimonij quātitas, quę requiratur. Et an vnciæ vndecim annuales sufficiant in Sicilia?

Census pro patrimonio sufficit.

23 † Regulares ordinantur titulo paupertatis †. Qui autem sciens, suam professionem esse inualidam, se promoueri sineret, ordinaretur, sine titulo, ac proinde peccaret mortaliter, & incurreret suspensionem. Ita Portellius *V. Ordine Sacro, n. 8 p. 3. t. 2. res. 113.* † Sed antea *p. 2. t. 16. res. 5.* docuerat ex declaratione Sacræ Congregationis, & vsu Pœnitentiariæ, ordinatum sine titulo non esse suspensum, quòd confirmare videtur *in p. 5. t. 10. res. 56.* quamuis vtrobique titulus loquatur de eo, qui ordinatur cum patrimonio ficto, vt supra dictum est *nu. 20.* †.

IN Regularibus sufficit titulus paupertatis. Sed an fiant suspēsi qui ordinantur post professionem inualidam.

24 Quintò requiritur GRADATIO; idest, Ordines ordinatim sumi debent, prius scilicet inferior, deinde immediatè altior, & deinceps. Qui autem per saltum ordinaretur, incurreret suspensionem ad exercendum Ordinem susceptum, & si exerceat, irregularitatem. (Susceptum inquam per saltum; non enim suspenditur ab exercitio aliorum Ordinum ritè susceptorum. Ita Suarez *de cens. disp. 31 sect. 1.* & alij contra Nauarrum *cap. 17. num 242. p. 5. t. 10. resolut. 28.*) Cæterum, qui relictis minoribus, Subdiaconatum reciperet, quamuis peccaret mortaliter, & minoribus initiari deberet, potest tamen probabiliter dici, quod suspensionem non incurreret: quia multi probabiliter docent, minores Ordines non esse Sacramenta, sed sacramentalia. Vnde Pius Secundus, suspendens ordinatos sine litteris dimissoriis, ante ætatem, vel extra tempora, non suspendit sic promotos ad minores, sed tantùm ad maiores. Et Nauarrus *cons. 28. de sentent. excommunic. à num. 11.* tenet, recipientem minores Ordines cum excommunicatione, non fieri irregularem ad alios suscipiendos, maximè quòd pœnæ sunt restringendæ. Ita Portellius *resp. p. 3. cas. 41. q. 2. num. 3 p. 5. t. 10. res. 47.* Et hæc opinio potiori iure procederet, quando ordines reciperentur prætermissa tonsura, quæ vt V. Ordo dictum est, non est ordo *p. 6. t. 8. res 29.* in fine.

QVINTO Ordines gradatim accipi debent? Nā ordinatus per saltum incurrit suspensionem Ordinis sic suscepti. Sed an procedat, quando intermittuntur Ordines minores? Probabile non procedere.

25 Nota hic primò, suspensionem ab ordinato per saltum ex Suarez *de cens. disp. 31. sect. 1. dub. 2. conclus. 2* & aliis communiter, incurri ipso iure ex cap. *solicitudo cit.* & ex Tridentino *sess. 23. c. 14* Sed vt ipse Suarez expendit, nec in his, nec in aliis iuribus talis suspensio ipso iure incurrenda exprimitur: vnde probabilem existimo cū Acugna *in decret p. 1. dist. 52 c. 1. n 9.* opinionem Angeli *V. Irregularitas, num. 36.* & aliorum, quòd ordinatus per saltum non sit ipso iure suspensus, sed suspen-

Et talem suspēsionem non esse ipso iure latam, sed ferendam.

Sic autem ordinatus non potest ad altiores Ordines ascendere?

dendus *p.5.t.1.ref.27.* Nota secundò, quòd quamuis promotus per saltum, non possit ad Ordines superiores ascendere; hoc tamen impedimentum non est irregularitas. Ita Auila *p.7. disp. 9. sect. 1. dub. 2. concl. 1.* Si autem esset dispensari posset per Cruciatam secundùm San Iuan *de Sacr. Ord. q. 2. ar. 5. dub. 11. diff. 6. concl. 3. Ibidem § Notandum secundò.* Nota tertiò cum promoto per saltum dispensare posse Episcopum, vt Ordinem prætermissum suscipiat, in accepto ministret, & ad superiores ascendat, etiam si delictum sit publicum, dummodo in malè suscepto Ordine non ministrauerit. Ita Maiolus *lib. 4. de irreg. c. 12. num. 2.* contra Zerolam *par. 2. V. Irregularitas, dub. 3.* Si verò ministrauit, requiritur dispensatio Sedis Apostolicæ, quia Tridentinum *sess. 23. c. 14* talem facultatem concessit Episcopis cum tali limitatione Suarez *de cens. disp. 31. sect. 1. num. 52.* Sed Acugna *num. 9.* tenet, Episcopos dispensare posse ad ministerium Ordinis suscepti per saltum etiam post exercitium, & Tridentinum solùm iis prohibere, ne cum tali dispensent ad altioris Ordinis promotionem. *p. 5. to. 10. ref. 27. §. Notandum tertiò, & ref. 29.* Nota tandem, hanc suspensionem tolli per Cruciatam. Ita Granadus *in 3. p. t. 5. disp. 4. cas. 4. q. 2. p. 5. to. 10. ref. 27* in fine.

potest tamen dispensari ab episcopo, si in Ordine malè suscepto non ministrauit.

et suspenso ob id incursa tollitur per Cruciatam.

SEXTO Ordines recipi debent cum debitis temporum interstitiis. Sed secus, non incurritur suspensio.

26 † Sextò, vt licitè quis Ordines recipiat, seruare debet INTERSTITIA à iure statuta. †. Sed, qui non seruaret, quamuis grauiter peccaret, non fieret suspensus, sicut nec Episcopus promouens: quia suspensio imposita à Sixto V. sublata est à Clement. VIII. Ita Filliucius *to. 1. t. 17. c. 5. n. 86.* contra Portellium *V. Suspensio. n. 14 p. 3. t. 2. ref. 32. §. Notandum p. 4. t. 4. ref. 209. §. Et tandem, p. 5. t. 10. ref. 40.*

Nisi quis susciperet duos sacros Ordines eadē die.

27 At verò, incurreret suspensionem, qui duos maiores Ordines susciperet eadem die cap. *litteras de tem. ordin.* Quàm Turrianus *de cens. lib. 5. disp. 46. dub. 1.* ex communi dicit, incurri ipso iure, & ab eo, qui duos maiores Ordines reciperet non solùm eodem die naturali, sed etiam in duplici, qui tamen fictione iuris sit vnus, vt si vnum reciperet in Sabbato quatuor Temporum, alterum verò in mane Dominico, continuato ieiunio; ex Leone Papa *ep. 79. c. 1. & c. quod à Patribus, dist. 75.* Id quod etiam docet Bonacina *de cens. disp. 3 punct. 1 §. 1. n. 4* de eo, qui eodem die sumeret Ordines minores, & Subdiaconatum. (Sed quoad hoc vltimum obseruat Vasquez *in 1. p. to. 5. disp. 246. c. 5. n. 47.* nullo iure prohibitum esse, & testatur se practicatum vidisse: & sine dubio fieri potest, vbi adest consuetudo recepta ante Concilium Tridentinum, vt docet Villalobos *to. 1. t. 11 diff. 12 à n. 3. p. 4, vbi infra,* in fine, & recitanter *p. 2. t. 16. ref. 28.* in fine.) Quoad suspensionem verò *c. Litteras.* Suarez *de cens. disp. 31. sect. 1. n. 41.* tuto interpretari putat de suspensione ferenda *p. 5. t. 10. ref. 36.*

Et in interstitiis potest Episcopus in certis casibus dispensare.

28 Porrò in interstitiis dispensare potest Episcopus pro necessitate, aut vtilitate Ecclesiæ, sic concedente Tridentino *sess. 13. c. 11. & 13.* Necessitas autem, vel vtilitas Ecclesiæ, secundum Barbosam *in collect. super Trident. ibidem cap. 14. num. 2.* habet latitudinem, sicut cætera moralia,

talia, arbitrio boni viri. In ſpecie verò Hurtadus *de Sacram. tr. de Ord. diff.* 23. ordinari poſſe inquit abſque interſtitiis, qui habet beneficium, aut Capellanîam cum onere celebrandi: & ex declaratione Cardinalium, qui in litteris, aut virtutibns multum profecit; quia hic ordinatus erit vtilis Eccleſiæ *p.4.tr.4.reſ.29.* & ita etiam docet Tiberius *in inſt. pro ord.c.8.q.4.p.6.t.reſ.23.*

29 Quibus concurrentibus, Epiſcopus diſpenſare etiam poteſt cum ſuis familiaribus non ſubditis, qui per triennium cum ipſo commorati ſunt; quos nimirum ex priuilegio Tridentini *Seſſ.23.cap.9.* poteſt initiare, ſi ſtatim eis conferat beneficium. Et ratio eſt, quia cui conceditur finis, conceduntur etiam media ad illum neceſſaria. Ita Cruz *p.2.de Sacram.Ord.dub* 43.*concl.*1. contra Villalobos *tom.1.t.11.diff.9. num.*10. adducens declarationem Cardinalium *p.3.t.4. reſol.*190. Facultas autem Epiſcopi tranſit ad Capitulum, ſeu eius Vicarium Sede vacante poſt annum, quando nimirum ex decretis Concilij poteſt concedere dimiſſorias. Ita Sacra Congregatio teſte Armendario *in add. ad recop. leg.* Nauarr. *lib.1.tit.18.leg.4.num.13.p.4.t.4.reſol.209.§. Obſeruandum.*

Etiam cum ſuis familiaribus non ſubditis, quos & poteſt initiare.

Id quod poteſt etiã Vicarius Capituli ſede vacante.

30 Aduerte hic Bonacinam *de Sacr.diſp.8.q.vn.punct.6.n.*34. & alios docere diſpenſationem interſtitiorum pertinere ad Epiſcopum etiam quoad Regulares, pro qua ſententia Tamburinus *to.2.diſp.2.q.25.* adducit ſequentem declarationem: *Sacra Congregatio cenſuit, Superiores Regulares non poſſe diſpenſare ſuper interſtitiis Regularium ordinandorum; ſed id pertinere ad Epiſcopum ordinantem: qui tamen quoad cauſam diſpenſandi iudicium ſuum formare debeat ex atteſtatione Superiorum Regularium.* Villalobos *to.2.t.12.diff.22.n.8.* & alij tenent pertinere ad Superiores Regulares ex priuilegio Greg. XIII. conceſſo Societati, quod ipſe & Suar. *de Relig.to.4 t.8.lib.2.c.12.à n.21.* extendunt ad omnes Religiones communicantes. Sed Hurtadus *de Sacr.tr de Ord.diff.23.* illud reſtringit ad Societatem *p.3.t.2.reſ.32.& 112.& p.4.t.4.reſ.209 §. Nota etiam.* Illud hic nota cum Campanili *diu.iur.can.rub.12.c.13.n.43* Abbatem in iis caſibus, in quibus tonſuram, & minores Ordines conferre poteſt, diſpenſare etiam poſſe in interſtitiis *p.5.t.10 reſ.40.§. Notandum.*

At quoad Regulares? Etiam Epiſcopo incumbere talem diſpenſationem, ait Bonacina.

Villalobos verò, ſuis Prælatis.

31 Septimò requiritur legitimum TEMPVS. Circa quod aduertit Vaſquez *in 3.p.to.5.diſp.246.& 48.c.5.n.46.& 48.* & primam tonſuram quouis anni tempore, quouis die, & hora conferri poſſe. Ordines minores ex recepta Epiſcoporum conſuetudine dari poſſe feria ſexta veſpere ante Sabbatum quatuor Temporum, vel aliud, in quo de iure omnes Ordines conferri poſſunt. Poſſunt etiam dari quolibet die Dominico, aut feſto ex cap. *de eo, de temp.ord.p.2.t.16.reſ.28.* in fine, *& p.5..vbi infra.* vbi nomine feſti Naldus *V.Ordo,n.15.* & alij intelligunt feſtum de præcepto, in quo ſcilicet opera ſeruilia ſunt prohibita: quia Pontifex illud accepit in ſenſu communi. Et denunciationes matrimonij ex Tridentini præſcripto in tribus diebus feſtiuis faciendæ, ex Concilio Mediolanenſi, Pontio *lib.5,cap.30.num.7.* & aliis faciendæ ſunt in feſtis de-

SEPTIMO Ordines recipi debent ſtatutis temporibus.

Et prima tonſura ſemper.

Minores Ordines Veſpere feriæ vj. poſt Sabbata quatuor tempora, &c. et quolibet die Dominico, & feſto duplici.

de præcepto. Sed satis probabilis est sententia Præpositi *in 3.p.q.vn. de Sacr. Ord. dub.15.n.150* Fagundez *pr.1.lib.1.c.2.n.15.* & aliorum quam etiam docere Pontificale Romanum obseruat Gauantus *in Ench.V.Ordines minores,n.15.* nimirum ibi festum capi pro eo, quod seruatur in Choro, quamuis non in populo, quale est omne festum duplex. Quod etiam procedit, quando Papa dispensat, vt quis ordinetur in tribus diebus festiuis *p.5.t.13.resf.97.*

Ordines maiores in Sabbatis 4.Tēp. & ante Dominicā Passionis conferri possunt.

An etiam ex iusta causa in sequenti die Dominico?

32 Ordines maiores non nisi in Sabbato quatuor Temporum, in Sabbato Sancto, & Sabbato ante Dominicam Passionis dari possunt. Ita Vasquez *in 3.p.to.5.disp.246.c.5.n.25.* & alij communiter. Aduertit tamen Villalobos *to.1.tr.11. dub.13.* ex iusta causa nimirum infirmitatis Episcopi &c conferri posse in Dominica sequenti, dummodo tam Episcopus, quàm ordinandus ieiunium naturale Sabbati continuent vsque ad Dominicam, nam si Episcopus post Missam Sabbati ablutionem sumpsisset, non posset in Dominica Ordinem sacrum conferre. *p.2. t. 16. resf.28.*

Et defectus ordinationis quouis tempore suppleri possunt?

33 Porrò secundùm Sanchez *opusc.to.2.lib.7.c.1.dub.13.n.7.* extra prędicta Sabbata non solùm prohibitum est Ordines sacros conferre, sed etiam ordinationis defectus supplere saltem substantiales, quos nimirum supplere nihil aliud est, quàm Ordinem iterum sub conditione cōferre. Sed Granado *in 3.p.contr.9.tr.2.disp.3.n.3.* probabile putat prędictos defectus quouis tempore supplere posse; quia hoc non est Ordines conferre, sed præcisè iterare cæremoniam omissam, v.g. contractum instrumentorum &c. vnde in cap. *Pastoralis, de Sacr. non iter.* dicitur de eo, qui in Confirmatione delibutus fuerat oleo, & non chrismate, nihil iterandum esse, sed cautè supplendum, quod incautè fuerat prætermissum. Adde quod sicut in tali casu omittuntur aliæ cæremoniæ, quæ in Ordinum collatione adhibendæ sunt ex præcepto, ita etiam omitti potest circumstantia temporis. Ita ille, qui etiam meminit aliquorum sententiam docentium, in tali casu omitti posse sine peccato solemnitatem indumentorum Episcopalium. *p.5.t.14.resf.63. & p.9.t.8.resf.29.*

Ordines Sacros extra tempora sumentes fiunt irregulares.

34 Qui verò extra præscripta tempora Ordines sacros assumeret, peccaret mortaliter, & incurreret suspensionem, iuxta dicta superius à *n.8.* Ita Portellius V.*Ordines sacri, n.13.p.3.t.4.resf.192.*

Regulares verò possūt extra tēpora ordinari per multa priuilegia.

35 Cæterum Regulares ordinari possunt extra tempora per priuilegia Alexandri VI. & Eugenij IV. concessa Religionibus D. Hieronymi, & D. Benedicti, quæ Portellius probat non esse rěuocata per Tridentinum. Et adducit aliud priuilegium Clem. VIII. concessum PP. Congreg. S. Ioann. Euang. in Portugallia. Et tandem ex priuilegio Gregorij XIII. concesso Societati. Quod quamuis concessum sit cum clausula, ne aliæ Religiones vti possint: alij tamen Pontifices succedentes omnia Societatis priuilegia aliis Religionibus communia fecerunt. Ita Cruz *lib.2.c.8.dub.1.* & alij tutè & probabiliter; quidquid in contrarium asserat Vasquez *in 3.p.to.3.disp.246.c.5.n.50 p.3.t.2. resf.31. & p.5. t.13. resf.57.*

36 † Octa

36 † Octauò requiritur LOCVS, qui in Ordinatione solemni est Ecclesia Cathedralis; priuatæ, etiam Sacellum, vel Capella.

OCTAVO Ordines recipi debent in debito loco.

37 Nonò, ordinandus debet esse in GRATIA, alioqui peccatum mortale committit †. Et Regularis excommunicatus propter percussionem Clerici Ordines recipiens, incurrit suspensionem cap. *Cum illorum, de sentent.excom p.5.t.10.ref.58.* Sicut qui, durante matrimonio, etiam non consummato, Sacros Ordines recipit extrà casus à iure concessos ex *Extrau.Ioan. XXII. de voto:* quæ cum vtraque lata sit contra præsumentes; ignorantia etiam crassa, & supina ab ea excusat. *ref.59.* Et quidem prima non benè ab aliquibus extenditur ad censuratos ex quauis causa; cum id in aliis iuribus non inueniatur, & in eo capite sermo solùm sit de excommunicato ex percussione Clerici: nam leges pœnales extendi non debent. Præpositus *in 3.p.q.3. dub.5. n.38. 39.& 40.ref.58.cit.* Siue autem extendenda sit, siue non: qui censura irretitus Episcopatum susciperet, non incurreret suspensionem; quia Episcopatus ex D.Thoma *3.p.q.40.art.5.* & aliis non est Ordo. Ita Bonacina *de cens.disp 13.punct.5.§.1.num.11.* contra Sanchez *opusc.tom.2. lib.7.c.1 dub.9 n.2.& 3.p.5.t.10.ref.41.*

NONO recipi debent in gratia; aliàs recipiens peccat mortaliter.

Et aliquando incurrit etiam suspensionem.

Vt si quis reciperet Sacros Ordines durante matrimonio.

38 Vt verò vxoratus ad Sacros Ordines promoueri possit, requiritur, vt vxor castitatis voto astringatur ex c. *coniugatus, de conuers.coniug.* vt verò ad Episcopatum promoueatur, vxor Religionem necessario ingredi debet, siue vetula sit, siue iuuenis; & ità statutum esse in cap. *Sane, de conuers.coniug.* affirmat Pontius *lib.7.cap.25.* Imo Sanchez *de matr.lib.7.disp.39 n.6.* idem docet de promouendo ad Sacros Ordines, si vxor ipsius sit iuuenis, tùm ex c. *Episcop.dist.77.* vbi non aliter promoueri permittitur, quam Religione præmissa; tum etiam propter periculum incontinentiæ, stante antiqua consuetudine, & facili ad inuicem accessu. At Hurtadus *de matr disp.11.diff.9 n.29.* existimat, sufficere, quod separentur, & vxor votum castitatis emittens, virum debito thori absoluat; quia c. *coniug.* hoc solùm requirit, & cap. *Episc.* præterquam quod est Concilij Agathensis Prouincialis, non incongruè interpretatur, quòd nomine Religionis castitatem intelligat. Quod etiam docet Pontius *vbi sup.n.7.* cum quibus quoad punctum iuris ipse consentio. *p.4.t.4.ref.129.*

Vxoratus enim non potest ad Sacros Ordines promoueri, nisi vxor voto castitatis astringatur.

39 INTENTIO suscipientis Ordines debet esse, mundo, ac sæculi vanitatibus nuntium remittere, & diuinis obsequiis totaliter mancipari. Ideo Tridentinum *sess.23. c.4.* eos solùm tonsurari permittit, *de quibus probabilis coniectura sit, eos non sæcularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse.* Ex quo loco Concilij infert Ledesma *tom.2.de Sacr.Ord.c.7.concl.3.* initiatum absque animo ascendendi ad alios Ordines, sed solùm gaudendi priuilegiis fori, & gabellarum, peccare mortaliter. Sed contraria sententia est probabilior; quia verba Concilij non sunt præceptiua, sed solùm hortatoria. Ità Sanchez *de matr.tom.2.lib.7.disp.31.n.16.& 17 p.2.t.16. ref.20.* Aduerte hic, quod Episcopus non potest publicare edictum, vt Clerici

QVÆNAM esse debeat intentio ordinandi?

Et an peccet, qui non vult ad sacros Ordines promoueri, recipiens minores solùm vt gaudeat foro?

Et an Episcopi possint statuere, vt Clerici minores sacris initientur, vel habitum deserant?

de præcepto. Sed satis probabilis est sententia Præpositi *in 3.p.q.vn. de Sacr.Ord.dub.15.n.150* Fagundez *pr.1.lib.1.c.2.n.15.* & aliorum quam etiam docere Pontificale Romanum obseruat Gauantus *in Ench.V.Ordines minores,n.15.* nimirum ibi festum capi pro eo, quod seruatur in Choro, quamuis non in populo, quale est omne festum duplex. Quod etiam procedit, quando Papa dispensat, vt quis ordinetur in tribus diebus festiuis *p.5.t.13.res.97.*

Ordines maiores in Sabbatis 4. Tēp. & ante Dominicā Passionis conferri possunt.

An etiam ex iusta causa in sequenti die Dominico?

32 Ordines maiores non nisi in Sabbato quatuor Temporum, in Sabbato Sancto, & Sabbato ante Dominicam Passionis dari possunt. Ita Vasquez *in 3.p.to.5.disp.246.c.5.n.25.* & alij communiter. Aduertit tamen Villalobos *to.1.tr.11. dub.13.* ex iusta causa nimirum infirmitatis Episcopi &c conferri posse in Dominica sequenti, dummodo tam Episcopus, quàm ordinandus ieiunium naturale Sabbati continuent vsque ad Dominicam. nam si Episcopus post Missam Sabbati ablutionem sumpsisset, non posset in Dominica Ordinem sacrum conferre. *p.2. t. 16. res.28.*

Et defectus ordinationis quouis tempore suppleri possint?

33 Porrò secundùm Sanchez *opus.to.2.lib.7.c.1.dub.13.n.7.* extra prędicta Sabbata non solùm prohibitum est Ordines sacros conferre, sed etiam ordinationis defectus supplere saltem substantiales, quos nimirum supplere nihil aliud est, quàm Ordinem iterum sub conditione cōferre. Sed Granado *in 3.p.contr.9.tr.2.disp.3.n.3.* probabile putat prędictos defectus quouis tempore supplere posse; quia hoc non est Ordines conferre, sed præcisè iterare cæremoniam omissam, v.g. contractum instrumentorum &c. vnde in cap. *Pastoralis, de Sacr. non iter.* dicitur de eo, qui in Confirmatione delibutus fuerat oleo, & non chrismate, nihil iterandum esse, sed cautè supplendum, quod incautè fuerat prætermissum. Adde quod sicut in tali casu omittuntur aliæ cæremoniæ, quæ in Ordinum collatione adhibendæ sunt ex præcepto, ita etiam omitti potest circumstantia temporis. Ita ille, qui etiam meminit aliquorum sententiam docentium, in tali casu omitti posse sine peccato solemnitatem indumentorum Episcopalium. *p.5.t.14.res.63. & p.9.t.8.res.29.*

Ordines Sacros extra tempora sumentes fiunt irregulares.

34 Qui verò extra præscripta tempora Ordines sacros assumeret, peccaret mortaliter, & incurreret suspensionem, iuxta dicta superius à *n.8.* Ita Portellius *V.Ordines sacri,n.13.p.3.t.4.res.192.*

Regulares verò possūt extra tēpora ordinari per multa priuilegia.

35 Cæterum Regulares ordinari possunt extra tempora per priuilegia Alexandri VI. & Eugenij IV. concessa Religionibus D. Hieronymi, & D. Benedicti; quæ Portellius probat non esse reuocata per Tridentinum. Et adducit aliud priuilegium Clem. VIII. concessum PP. Congreg. S. Ioann. Euang. in Portugallia. Et tandem ex priuilegio Gregorij XIII. concesso Societati. Quod quamuis concessum sit cum clausula, ne aliæ Religiones vti possint: alij tamen Pontifices succedentes omnia Societatis priuilegia aliis Religionibus communia fecerunt. Ita Cruz *lib.2.c.8.dub.1.* & alij tutè & probabiliter; quidquid in contrarium asserat Vasquez *in 3.p.to.3.disp.246.c.5.n.50 p.3.t.2. res.31. & p.5. t.13. res.57.*

36 Octa

36 † Octauò requiritur LOCVS, qui in Ordinatione solemni est Ecclesia Cathedralis; priuatæ, etiam Sacellum, vel Capella.

OCTAVO Ordines recipi debent in debito loco.

37 Nonò, ordinandus debet esse in GRATIA, alioqui peccatum mortale committit †. Et Regularis excommunicatus propter percussionem Clerici Ordines recipiens, incurrit suspensionem cap. *Cum illorum, de sentent. excom p.5.t.10.ref.58.* Sicut qui, durante matrimonio, etiam non consummato, Sacros Ordines recipit extrà casus à iure concessos ex *Extrau. Ioan. XXII. de voto:* quæ cum vtraque lata sit contra præsumentes; ignorantia etiam crassa, & supina ab ea excusat. *ref.59.* Et quidem prima non benè ab aliquibus extenditur ad censuratos ex quauis causa; cum id in aliis iuribus non inueniatur, & in eo capite sermo solùm sit de eexcommunicato ex percussione Clerici: nam leges pœnales extendi non debent. Præpositus *in 3.p.q.3. dub.5. n.38. 39. & 40. ref.58. cit.* Siue autem extendenda sit, siue non: qui censura irretitus Episcopatum susciperet, non incurreret suspensionem; qûia Episcopatus ex D. Thoma *3.p.q.40.art.5.* & aliis non est Ordo. Ita Bonacina *de cens. disp 13. punct.5.§.1.num.11.* contra Sanchez *opusc. tom.2. lib.7.c.1 dub.9 n.2. & 3.p.5.t.10.ref.41.*

NONO recipi debent in gratia; aliàs recipiens peccat mortaliter.

Et aliquando incurrit etiam suspensionem.

Vt si quis reciperet Sacros Ordines durante matrimonio.

38 Vt verò vxoratus ad Sacros Ordines promoueri possit, requiritur, vt vxor castitatis voto astringatur ex c. *coniugatus, de conuers. coniug.* vt verò ad Episcopatum promoueatur, vxor Religionem necessario ingredi debet, siue vitula sit, siue iuuenis; & ità statutum esse in cap. *Sane, de conuers. coniug.* affirmat Pontius *lib.7. cap.25.* Imo Sanchez *de matr. lib.7. disp.39 n.6.* idem docet de promouendo ad Sacros Ordines, si vxor ipsius sit iuuenis, tùm ex c. *Episcop. dist.77.* vbi non aliter promoueri permittitur, quàm Religione præmissa; tum etiam propter periculum incontinentiæ, stante antiqua consuetudine, & facili ad inuicem accessu. At Hurtadus *de matr disp.11. diff.9 n.29.* existimat, sufficere, quod separentur, & vxor votum castitatis emittens, virum debito thori absoluat; quia c. *coniug.* hoc solùm requirit, & cap. *Episc.* præterquam quod est Concilij Agathensis Prouincialis, non incongruè interpretetur, quòd nomine Religionis castitatem intelligat. Quod etiam docet Pontius *vbi sup. n.7.* cum quibus quoad punctum iuris ipse consentio. *p.4.t.4.ref.129.*

Vxoratus enim non potest ad Sacros Ordines promoueri, nisi vxor voto castitatis astringatur.

39 INTENTIO suscipientis Ordines debet esse, mundo, ac sæculi vanitatibus nuntium remittere, & diuinis obsequiis totaliter mancipari. Ideo Tridentinum *sess.23. c.4.* eos solùm tonsurari permittit, *de quibus probabilis coniectura sit, eos non sæcularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse.* Ex quo loco Concilij infert Ledesma *tom.2. de Sacr. Ord. c.7. concl.3.* initiatum absque animo ascendendi ad alios Ordines, sed solùm gaudendi priuilegiis fori, & gabellarum, peccare mortaliter. Sed contraria sententia est probabilior; quia verba Concilij non sunt præceptiua, sed solùm hortatoria. Ità Sanchez *de matr. tom.2. lib.7. disp.31. n.16. & 17 p.2.t.16. ref.20.* Aduerte hic, quod Episcopus non potest publicare edictum, vt

QVÆNAM esse debeat intentio ordinandi?

Et an peccet, qui non vult ad sacros Ordines promoueri, recipiens minores solùm vt gaudeat foro?

Et an Episcopi possint statuere, vt Clerici minores factis initientur, vel habitum deserant?

Clerici in minoribus debeant Ordines sacros assumere sub pœna priuationis habitus. Ità Sacra Congregatio teste Sellio *select.c.19. n.4.p.4. t.1.res.10.*in fine.

Quænam debeat esse intentio Sacerdotum concelebrantium cum Episcopo in ipsa ordinatione, dum simul verba consecrationis proferũt?

40 Cùm Sacerdotes ordinantur, & plures proferunt verba consecrationis super eadem hostia cum Episcopo, curandum singulis esse monet Layman *lib.5.tr.2.cap.7.num.5.* vt simul verba proferre finiant, nam si alter illorum ante alios verba absoluat, ille solus consecrabit. Et propterea nè alij verba incassum proferant, monent Doctores, vt quilibet verba proferat cum intentione conditionata, videlicet consecrandi, si vnà cum Episcopo verba consecrationis absoluat, minimè verò si præueniat. Ipse verò existimat, debere habere generalem intentionem Ecclesiæ: quia multi putant, illos verba consecrationis non formaliter, sed tantùm materialiter, & recitatiuè proferre, in signum potestatis concessæ. *p.3.tract.4. resol* 50. Sed in thesibus Theologicis defensis in Collegio Romano Societatis *lib.8.num.145.& 146.* dicitur, vt habeant omnes intentionem consecrandi, quia ideo in Pontificali præcipitur, vt omnes simul absoluat. Si autem vnus audiret socium verba iam absoluisse speculatiuè teneri sua non absoluere; totius verò esse in praxi, vt prosequatur cum intentione faciendi id, quod tunc intendit Ecclesia. *p.5. tract.* 14 *resol.* 82. In quibus casibus malè ordinatus incurrat irregularitatem, vidè V. *Irregularitas, à num.29.*

ORDINIS
Minister.

MINISTER ordinarius Ordinis est solus Episcopus.
Sed minorum in suis Titulis etiam Cardinales, & Abbates.
Sed an subditis alienis deferentibus dimissorias?

41 † ORdinarius Ordinis minister est solus Episcopus. Sed præter illum minores Ordines secundùm multorum sententiam conferre possunt in suis Titulis Presbyteri Cardinales, vt diximus V. *Cardinales, num.* 32. & ex cap. *Quoniam distinct. 69.* Bulla 25. Iulij II. nec non ex *cap.* 29. septimæ Synodi Generalis, Abbates †. Sed circa Abbates multi censent, eorum auctoritatem quoad non subditos reuocatam esse per Tridentinum *sess.*23. *cap.*10. Vide V. *Abbas, num.* 5.

Episcopus verò debet esse proprius, vel ordinare cũ licentia proprij.
Sub pœna suspensionis;
Non tamen quoad Tonsuram.

42 † Porrò Episcopus, vt Ordines licitè conferat, debet primò esse proprius, & superior ordinandi, vel habere dimissoriam, seu licentiam proprij †. Si enim ordinaret alienum Clericum sine dimissoria scienter, vel cum ignorantia affectata, incurreret suspensionem à collatione Ordinum per annum ex cap. *eos, de temp. ordin. in* 6. & ex Tridentino *sess.*14.*cap.*2. Ex quo magis placet opinio Barbosæ *in collect. to.3. lib.*1.*tit.*9.*cap.*2.*num.*10. docentis, talem suspensionem incurrere etiam conferentem non subdito primam tonsuram, quàm opinio Riccij *add. ad inst. Lancellotti lib.*1.*tit.*25. quòd hic solùm incurreret suspensionem à collatione primæ tonsuræ. *p.3.t.4.res.*194. Limitatur etiam sententia Tridentini

Tridentini secundùm Reginaldum *tom.2. lib.32.tr.2.c.4.sect.3.num.15.* nisi alienum subditum ordinaret cum spe rationabili eius ratihabitionis, ex *c.vlt.9.q.2.* vbi allegatur factum D. Epiphanij, qui isto modo ordinauit in diœcesi D.Chrysostomi, quæ opinio est probabilis, quamuis Sanchez *in opusc.tom.2.lib.7.c.1.dub.20.n.13.* dicat, non posse Episcopum proprium talem ordinationem ratam habere. *p.3.tr.4.res.191. §.Sed tunc, & p.5.tr.10.res.38.* Vel si circa alienos habeat ratihabitionis spem rationabilem.

43 Proprius autem Episcopus dicitur ordinandi primò, ratione originis, vt si hic, vel eius pater natus sit in diœcesi illius, etiamsi tempore natiuitatis filij pater in aliam diœcesim domicilium transtulisset, vt declarauit Sacra Congregatio Concilij *die 16. Decembris 1599.* & aliàs, docetque Molfesius *in sum.tom.1.tr.1.c.2.n.7.* contra Alzedum *pr.p.2.cap.5.n.44.* Secundò proprius dicitur ratione domicilij. Tertiò ratione beneficij *p.4.t.4 res.148. & p.8.tr.2.res.8.* Vnde si Episcopus suo familiari, vel etiam famulo familiaris: (nam in cap.10.cit. Tridentini comprehenduntur etiam famuli familiarum, vt ait Sanchez *vbi infrà num.24.*) statim conferat beneficium, potest illum ordinare ante triennium; nam tunc non ordinat titulo familiaritatis, sed beneficij, ratione cuius acquirit domicilium in eius diœcesi. Ità Sanchez *in opusc. tom.2.lib.7.c.1.dub.20.num.25.* contra Ledesmam *tom.de Sacr.Ord.c.5. post 9.concl.p.4.t.4.res.145.* Proprius verò dicitur, siue ratione originis. Siue domicilij, siue beneficij.

44 Neque verò necesse est, vt beneficium requirat residentiam, vel sit pingue, sed ordinari potest quis ab Episcopo, in cuius diœcesi habet beneficium, etiamsi ibi non resideat, & non eximatur à iurisdictione primi Episcopi. Item quantumuis beneficium sit tenue: nam cap. *nullus, de temp. ord.* loquitur simpliciter de habentibus beneficium, non distinguens, an sit tenue, vel pingue. Vnde Sacra Congregatio apud Barbosam *de iur.Pont.lib.1.c.39.n.17.in vna Ianuensi die 18. Martij 1628.* censuit, promotum ad Ordines cum collatione beneficij duorum scutorum annuorum gaudere priuilegio fori. Ex quo sequitur, tale beneficium sufficere etiam ad suscipiendos Ordines ab Episcopo beneficij, ex quibus fori priuilegium oritur cap. verò 2. Trid. *in sess.21.* non exigit beneficium ad victum sufficiens ad hoc, vt Clericus fiat subditus Episcopo beneficij; sed absolutè vt possit ordinari. Ita Barbosa *vbi sup. c.35.n.38.* & alij contra Riccium *p.3.decis.77 p.4.t.8. res.51.* & nouissimè in *p.6.t.8.res.24.* Etiam tenuis, & residentiam non requirentis.

45 Aduerte hic duo. Primum est, Zypæum *lib.1.de ætat.& qual.ordin. cons.2.* docere, Episcopum domicilij esse Episcopum proprium etiam quoad Regulares, non obstante Tridentino, decreto Clem. VIII aut contraria consuetudine. Contra quod sentit Miranda *tom.1.q.38. art.2.* Et reuera post decretum Clem. Prælati Regulares non audent suos subditos ordinandos mittere, nisi ad Episcopum diœcesanum. Secundum est, Molfesium *tom.1.p.2.c.2.n.10.* aduertere, ita demum quem diuerso titulo tres Episcopos proprios habere, vel duos, vt tamen omnes sacros Ordines ab vno suscipere debeat; & statim ac Subdiaconatū An id procedat in Regularibus? Et an plures Ordines à pluribus Episcopis propriis possit quis sumere?

recepit ab vno, expirare optionem alium eligendi. Zypæus verò *vbi sup.* id negat: quia nulla lex id disponit, & alioqui per collationem Subdiaconatus ab vno non desinit alius esse proprius Episcopus ordinati *p.6.tr.7.res.*35.

DEINDE Episcopus non potest ordinare in aliena diœcesi sine licentia Episcopi diœcesani.

Aut capituli sedis vacantis, vel eius Vicarij.

46 Secundò Episcopus non potest ordinare extrà suam diœcesim absque licentia proprij Ordinarij, sub pœna suspensionis, ipsi quidem Episcopo à Pontificalibus, ordinato verò ab Ordinum exercitio, sic statuente Tridentino *sess.6.cap.*5. quam suspensionem Campanilli extendit ad Episcopum conferentem in aliena diœcesi primam tonsuram *in rubr.6.c.1.num.*2. quod tamen Bonac. *de sacr.disp.* 3. *q.vn. punct.*2. *num.*13. & alij negant; quia tonsura non est Ordo. *p.*4.*t.*4.*res.*143. & *p.*5.*t.*10 *res.*45. Hanc verò licentiam potest Episcopo concedere non solùm Episcopus diœcesanus; sed etiam Capitulum Sede vacante, vel eius Vicarius: etiam infra annum, non quidem pro subditis Sedis vacantis, sed Episcopi ordinantis. Henriquez *lib.*10. *c.*22. *n.*1.*p.*5. *t.*10. *res.*46. §.*Secundò.*

Quid, si in aliena diœcesi inuitetur ad ordinandum?

47 Inuitatus autem Episcopus in aliena diœcesi ad ordinandos subditos illius diœcesis, potest ibi ordinare etiam suos. Turrianus *de cens.lib.*5.*disput.*46.*dub.vltim.p.*5.*t.*10 *resol.*45. §.*Notandum.* Pro subditis autem alterius Episcopi cum dimissoria venientibus, ait Barbosa *de pot. episc.p.*2. *alleg.*4. *num.*64. debere habere licentiam expressam, stante Tridentino *sess.6. cap.fin.* Alzedus verò *p.*2.*cap.*5.*num.*30. ait sufficere inuitationem prædictam: & Concilium loqui in casu, quo Episcopus ordinaret in aliena diœcesi ratione priuilegij papalis, non quando ex licentia, vel inuitatione Episcopi, aut capituli diœcesani. *p.*4. *t.*4.*res.*144. At potestnè talis Episcopus ordinare alienos diœcesanos cum dimissoria pro quocumque Episcopo in propria diœcesi ordinante; Guttierez *lib.*1. *cap.*16. respondet negatiuè: sed tamen contrarium probabile putat; quia talis dimissoria æquiualet generali, licet limitata videatur prima fronte. *p.* 3. *tract.*4. *resol.*191. Potest Episcopus exercere Pontificalia, & ordines ministrare in loco exempto cum licentia ordinarij loci non autem Diœcesani; in monasterio tamen exempto cum licentia Diœcesani. *p.*9. *t.*8.*res.*29. §.*Sed hic.*

Episcopus cum licentia ordinarij loci potest exercere pontificalia.

PRÆTEREA Episcopus debet esse in gratia sub mortali.

Sed an etiam in conferendis minoribus?

Et quid si sit interdictus?

Vel excommunicatus?

Præsertim quoad suscipiẽtem ignorantem?

48 † Tertiò Episcopus ordinans debet esse in gratia aliàs peccabit mortaliter †. & quidem in sententia Ledesmæ *tom.*1. *cap.*6. *dub.*10. etiam in conferendo minores Ordines: quod tamen negat Nugnus *in* 3.*p.tom.*1.*q.*64.*art* 6.*diff.*2. *concl.*3. quia ex probabili sententia Vasquez, Ordines minores non sunt Sacramentum. *p.*3. *tr.*6.*res.*67. §.*Sed quæres.* An ordinare possit Episcopus interdictus à faciendo Sacro, vide V.*Interdicti, num.*14. Et quid, si sit excommunicatus, vide V. *Excommunicationis, num.*19. Sanè qui ab Episcopo excommunicato vitando Ordines susciperet, incurreret suspensionem cap. *si quis* 1 q.1. & cap. *ab excommunicatis* 9.q.1. etiamsi id ignoraret, ait Suarez *de cens. disp.*31.*sect.*2. *num.*62. nam hæc suspensio non est pœna, quæ debeat

supponere

supponere necessario culpam. Mihi tamen & Turriano *de censſ.diſp.46. dub.2.* probabile videtur oppoſitum; quia id iura non exprimunt; & certè ſi ignorantia ſit inculpabilis, ſententia Suarez omninò non probatur. Id quod etiam procedere puto cum eodem Turriano in eo, qui Ordines ab huiuſmodi Epiſcopo reciperet per metum cadentem in virum conſtantem *p.5.tr.10.reſ.39.*

Aut per metum?

49 Epiſcopus ordinaturus non debet ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ prohibere, ne quis accedat cum occulto impedimento irregularitatis &c. Sed potius ad cautelam omnes abſoluere in generali, in quo caſu ſi quis poſtea recordaretur ſe habuiſſe aliquam cenſuram ab illo Epiſcopo abſoluibilem, non indigeret alia abſolutione. Filliucius *tom.1.tr.9. c.5.num.99 p.5.tr.13.reſ.66 § Notandum, & p.7.t.2.reſ.37.*

EPISCOPVS non debet præmittere edictum, ne quis ad Ordines ſuſcipiendos accedat cum impedimento ſub cenſura.

50 Si autem Epiſcopus per præconem proteſtaretur, ſe non velle ordinare irregulares, non habentes verum titulum &c. Lugo *de ſacr.diſp.81.ſect.7. num.119.* certum eſſe ait, quòd ſi ille reuera talem intentionem haberet, ſic impediti non remanerent ordinati: putat tamen talem proteſtationem fieri ad terrorem, Epiſcopos enim habere intentionem ordinandi quotquot acceſſerint. Et nihilominus vſum talium proteſtationum non approbat, propter multos ſcrupulos, qui inde oriri poſſunt, quando nimirum quis ordinaretur cum aliquo impedimento ignoto, aut dubio &c. & dubitaret, num Epiſcopus talem reuera intentionem habuerit &c. quibus dubiis res adeo grauis exponi non debet. Præſertim quia Pontificalia apponunt formulam monendi ordinandos ne accedant abſque ætate, licentia &c. abſque tali proteſtatione. In caſu verò occurrente monet ſic ordinatum, vt ſi poteſt, conſulat Epiſcopum de intentione: ſecus iterum ordinetur ſub conditione, ne ſe exponat periculo faciendi multos actus ſacramentales inualidos. Sed Præpoſitus *in 3.p. quæſt.vn.dub.17.num.171.* tollit hos ſcrupulos, quia exiſtimat, illam proteſtationem explicandam eſſe de illis illegitimis & irregularibus, quos Epiſcopus tales cognouerit, non quos ignorat. cui opinioni libenter adhæreo. *reſ.66. citat.*

Aut proteſtationem, quod tales ordinare non intendit.

Sed quid ſi præmittat?

51 Epiſcopus, qui Ordinem inualidè contuliſſet, ſecundùm Ochaganiam *de ſacr.tr.2.q.41.num.6.* teneretur manifeſtare defectum etiam cum periculo honoris & vitæ. Id quod verum exiſtimo quoad collationem Presbyteratus, vel Epiſcopatus, propter damna, quæ inde imminerent: nam Ordines inferiores ſupplentur per Sacerdotium, vt diximus cum Granado *n.4.& 5.p.5.tr.13.reſ.55.*

Aut Ordinem cõferat inualidè?

ORDINIS
Effectus, & Ministerium.

ORDO omnis confert gratiam, caracterem, & priuilegia fori, & canonis.
Sacer autem inducit obligationem Officij diuini & cælibatus.

1 † COmmunes omnium Ordinum effectus sunt; conferre gratiam ex opere operato, imprimere caracterem, & secum trahere priuilegium canonis, & fori, de quibus dictum est V. *Clericus*, & V. *Excommunicationes*. Sacrorum autem seu maiorum Ordinum proprium est, trahere secum obligationem recitandi horas canonicas, & seruandi cælibatum: & de prima dictum est V. *Hora canonica*, de secunda, an etiam insurgat quando Ordo suscipitur per vim & metum, diximus V. *Impedimenta*, *n.* 14. Item impediunt vsum artis medicinæ, non solum chirurgiæ, quæ per cap. *sententiam ne cler.*, *vel mon.* prohibetur etiam Clericis in minoribus; sed etiam Physicæ, quæ solis prohibetur constitutis in Sacris aut beneficiatis absque dispensatione Pontificis, vt docet nouissimè Squillante *de oblig. cler. p.* 2. *dub.* 17. *n.* 52. tum ex *c.* 2. *de postul.* tum quia minoribus Physica nusquam reperitur interdicta. Adde, quod etiam Sacerdotes & beneficiarij possunt aliquando miserabilibus & consanguineis gratis mederi, vt docet Nouarius *de priu. pers. mis. priu.* 83. *p.* 6. *tr.* 7. *res.* 50.

MINISTRARE in Ordinibus cum peccato mortali, an mortale?

33 Ministrare in Ordinibus cum peccato mortali, quoad omnes Ordines est mortale, secundùm Fabrum *in* 4. *dist.* 24. *q.* 1. *disp.* 1. *cap.* 3. *num.* 80 vnde & peccare mortaliter putat Acolytos, ferentes solemniter cereos in mortali. Sed ego id nego; non solùm cum Cabrera *in* 3. *p. q* 64. *art.* 6. *disp.* 1. *§.* 6. *num.* 55. quoad Ordines minores, qui vel non sunt Sacramenta, vel eorum officia in genere sacri ministerij non sunt perfecta. *p.* 3. *tr.* 4. *res.* 196. Sed etiam cum Villalobos *tom.* 2. *tr.* 4. *diff.* 20. *num.* 7. & aliis, contra ipsum *ibid. num.* 48. de Diacono & Subdiacono canentibus Euangelium & Epistolam, quia talis cantus non est dispensatio meritorum Christi, vt collatio Sacramenti, nec est actus adeò sanctus, vt cum tanta obligatione exerceri debeat in gratia. Id quod procedit contra Filliucium *tom.* 1. *tr.* 1. *c.* 6. *num.* 87. etiamsi multoties id fiat, quia multa venialia nunquam coalescunt in vnum mortale: nec ex proposito faciendi multa venialia colligitur mortalis Sacramenti contemptus. Adde quod Diaconus ministrans Eucharistiam in mortali, non peccat mortaliter, & contra Nauarrum *c.* 27. *num.* 163. nec Sacerdos dicens in Choro Capitulum aut collectam in peccato mortali. *p.* 3. *t.* 4 *res.* 195. & 196. De ministris Sacramentorum. Vide V. *Sacramentum.* Quandonam ex iniquo Ordinum ministerio incurratur irregularitas, vide V. *Iregularitas*, *à num.* 31.

OSCVLA.

O S C V L A.

1 † OScula inter solutos prohibentur in sexto præcepto Decalogi, *Non mœchaberis*, vbi prohibentur tam actus consummati in genere luxuriæ, quàm inchoati, qui ad illos ordinantur. Nec in his datur paruitas materiæ, vt dictum est V. *Luxuria, num.3.* vbi etiam inuenies, omnia oscula esse libidinosa, & mortifera. Sunt tamen omnia eiusdem speciei, vt dictum est V. *Circumstantia, num.*28. An autem oscula, & tactus licita sint sponsis de futuro, aut coniugibus cum periculo pollutionis extrà vas, vide V. *Tactus, num.3. & 6.* †.

OSCVLA prohibita solutis sub mortali.

Eiusdem speciei.

An etiam sponsis?

P A P A.

1 † PApa est Vicarius Christi, *cuius est terra, & plenitudo eius:* caput totius Ecclesiæ †, specialiter verò Cardinalium (vide V. *Cardinalatus, num.1.*) à quibus eligitur, (vt dictum est V. *Cardinales in eligendo Pontifice,*) non tamen accipit potestatem: quia eam accipit immediatè à Deo; electio verò est solùm conditio, sine qua Deus non confert. *p.1.t.2.res.*126. Multi autem, inter quos Barbatia *vol.4.cons.*40. existimant, Papam non posse sine Cardinalium interuentu ardua Ecclesiæ negotia definire, creare nimirum Cardinales, transferre Episcopos, legem generalem promulgare, feuda magna concedere, legatos mittere, & similia, additque, sacrum Collegium habere quasi possessionem huius iuris. Probat autem tum ex cap. *per venerabilem, vers. rationibus, qui fil. sint legit.* vbi Papa docere videtur, quod Cardinales sint sui veluti coniudices, instar Sacerdotum Leuitici cum supremo iudice: tum quia Cardinales videntur vice Apostolorum fungi, qui parem cum Petro potestatem habuisse dicuntur in cap. *in nono* ibi, *pari consortio*, 21. *dist.* Dicendum tamen est, conuenientissimum quidem esse, quòd Summus Pontifex in arduis Ecclesiæ negotiis Cardinalium consilium adhibeat, ac proindè ad id de honestate teneri, vt loquitur textus in c. *fundamento*, §. *docet. de elect. in 6.* & figuratur in duplici claue Petri, quarum vna potestatem, alia decentiam significat, vt habetur *in summ.*20. *dist.* minimè tamen ad id de necessitate obligari, cum supremam, & vniuersalem super omnes receperit potestatem *Ioan.*20. cuius plenitudinem solus exerceret, text. in cap. *multum* 2. *q.*6. in c. *cum ex eo de pœn. & remiss.* & iura passim proclament, maiora Ecclesiæ negotia ad Sedem Apostolicam referenda esse, cap. *rogamus*, cap. *quoties*, 24.*q.*11. quam solus Summus Pontifex tenet, cap. *hæc est fides*, 24.*q.*1. Vide Valenzuelam *de monit. Pauli V. p.6. num.*97. *p.5.t.2. res.*4.

PAPA caput Ecclesiæ.

Præcipuè Cardinalium.

A quibus non accipit potestatem.

Et quamuis in arduis deceat, non tamen tenetur eorum consilium adhibere.

2 Est autem Papæ potestas duplex: spiritualis vna, alia temporalis; & illa quidem in totum orbem; hæc verò directè solùm in statum ditionis

PAPÆ potestas temporalis in totũ

orbem solum indirectè extenditur, Scilicet in ordine ad bonum Ecclesię spirituale.

nis Romanæ, quidquid dicat cum aliis Pesantius *de pot. Pont. disp.2. & seq.* quamuis indirectè in omnia sæcularia negotia extendi possit, quandocumque id ad Ecclesiæ quietem, & conseruationem, cui omnia ciuilia subordinantur, expedire iudicauerit. Et ita tenet Bellarminus *contr.3.lib.5.c.6.*& communiter Theologi,& plerique Iurisconsulti *p.1.t.2.res.*121. Nec Bonifacius VIII.in extrauag.*Vnam sanctam* voluit Reges, & Principes Ecclesiasticæ ditioni magis quàm olim erant subiicere, sed solùm demonstrare, quod in Ecclesia præter gladium spiritualem sit etiam temporalis, habitu & indirectè, cùm expedierit, exercendus.quod posteà declarauit Clem.V.in Extrau. *Meruit.Ibid.res.*123.

Ob quod potest per censuras bellum inter Principes impedire.

Potest igitur Pontifex censurarum gladium intromittere, quoties inter magnos Principes superiorem in temporalibus non agnoscentes lis aliqua oritur, nec in arbitrium conuenire volunt, sed bello & sanguine Christianitatis pacem turbare, & Princeps obedire tenentur, vt tenet Molina *de iust.to.1.tr.2.disp.29.*& Mendoza *vol.2.disp.169.sect.2. §.23.Ibid.res.*124.*& p.6.t.4.res.2.*

Sicut & illos ad bellum contra infideles hortari, & ipsorum Reges creare, si Prædicatores fidei impediunt.

3 Potest autem ipsis committere prælium in infideles, quando vi & armis fidei Prædicatoribus iter occludunt, vt docet Fagundez *in decal. tom.1. lib.1.c.33. num.*20. & illorum Regnorum inuestituram eis concedere, vt Alexander VI. Regibus Castellæ, & Lusitaniæ linea præfixa Indorum oppugnationem, & dominium diuisit. Ait autem Mendoza *vol.1. disp.75. sect.1. §.15.* non posse Ecclesiam mittere ad infideles Prædicatores cum exercitu, nec eo titulo posse Princeps munimenta, & arces in prouinciis illorum erigere; quia hæc ratio prædicandi est contra præscriptum, qui *Matt.* 1. Apostolos mittit *tamquam oues in medio luporum*, ad experiendum potius, quam ad portandum ferrum & ignem. Sed placet opinio Suarez *de charit. disp.19. sect.1. num.*18. & aliorum, quod vbi infideles prædicatores admittere blandè & pacificè admoniti, renuunt, armis cogi possint *p.6.t.4.res.*15.

Quia tenentur fidei expositores audire.

Et ab aliis audiri permittere.

Tenentur enim ipsi soli loqui volentes de rebus spectantibus ad Religionem quietè, & pacificè audire, ad deliberandum num acceptare illam debeant, aut respuere, quod si impiè negent, armis, compelli possunt, vt ait Victoria *in relect.1. de Indis à num.* 36. Et multo magis, si prædicationem impediunt, priuante innocentes iure suo, quosdam quidem prædicandi, quosdam verò audiendi verbum Dei, cum iniuria Ecclesiæ, quæ per totum orbem Euangelium prædicandi accepit à Christo Domino potestatem *Matt. vltim. & Marc. vltim. Ibid. resol.*17. In his autem casibus non debet Papa ex Ecclesiasticis exercitum congregare, quibus hoc munus repugnat, nisi quando timerentur in Ecclesiam damna. An propter alia crimina possit Principibus bellum in infideles permittere, dicemus V. *Pugna quoad causa. Ibid. res.*15.

PAPA potest eximere Laicos de potestate laicali.

4 Potest Summus Pontifex eximere laicos de potestate laicali, quandocumque interuenit iusta causa. Ita Valboa *in cap.* 1. *de foro comp.n.6.*& alij multi; & de facto exemit familiam Episcopi laicam ob

reuerentiam

reuerentiam dignitatis Episcopalis, vt dictum est V. *Immunitas*, *num.* 19.*p.6.t.2.resol.*7. Potest è contra delegare laicis iurisdictionem Ecclesiasticam non solum in ciuilibus & criminalibus, sed etiam in spiritualibus, vt ait Nauar.*c.27.nu.*7.& alij *p.1.t.2. res.* 113. & de facto aliqui dicunt. Regem nostrum habere priuilegium Papæ pro Tribunali de la fuerca, & Monarchia Siciliæ, & aliis. Quæ nihilominus priuilegia potest Papa quandocumque voluerit reuocare, immò aliqui dicunt reuocare de facto quotannis in Bulla Cœnæ, vt dictum est V. *Immunitas Ecclesiastica, n.*11. Et quamuis Papa tollet exercitium talis iurisdictionis, non proinde approbare, diximus V. *Consuetudo à n.*2. & dicemus etiam V. *Vsus.* Potest similiter reuocare & derogare iuspatronatus laicorum: vnde ait Bonacina *de leg. disp.* 10.*q.*2.*punct.*1.§ 1.*n.*13. cum aliis, non esse liberũ magistratibus & iudicibus sæcularibus, litteras põtificias reiicere, quarum auctoritate beneficia exteris conceduntur, sed solùm posse apud iudicem Ecclesiasticum de subreptione litterarum opponere, aut si expresè iuripatronatus derogetur, libellos supplices ad Summum Pontificem mittere, & interim executionem suspendere, qui si nihilominus, litteras collationis ratas habere velit, debere laicos iudices, obedire, etiam obstantibus Principibus, & eorum legibus, *p.1.t.2. res.*26.

Et ei subiicere Ecclesiasticos.

Et iterum subtrahere, quãdo ei tribuerit.

Et reuocare iuspatronatus laicorum.

5 Papa non potest dispensare in iure diuino; potest tamen in omni humano, & sic potest extinguere Archiepiscopos & Patriarchas, vt docet Moneta *de commut c.*12.*num.*78. item Cardinales, quia non sunt de iure diuino. Vide V. *Cardinalatus*, *num* 2. & potest eis concedere facultatem testandi de bonis acquisitis intuitu dignitatis. Vide V. *Cardinales, num* 8. Et ex iusta causa dispensare potest in impedimento consanguinitatis etiam in primo gradu lineæ transuersalis, vt inter fratrem & sororem: item in primo gradu affinitatis lineæ rectæ inter nurum & socrum. Vide V. *Dispensare num.*3. & 4. Ipse etiam tenetur ad præcepta diuina & naturalia, vt est præceptum eleemosynæ largiendæ. Vide V. *Eleemosyna num.*17. Ad iura autem humana, ieiunij v.g & Horarum canonicarum, secundùm Præpositum *in p.2.q.95. disp.* 4. *dub.*1. *num.*4. secluso scandalo non tenetur sub mortali, contra sentit Malderus *ibidem*, 86. *art.*5.§. *vt vero.* Nauarrus putat, non peccare mortaliter, si annuam confessionem omittat, *de pœnit. dist.*5. *numero*, 32. Nam si potest absque graui culpa dispensare in sua lege cum alio, cur idem non possit cum semetipso? quare ablata per dispensationem obligatione lethali, remanebit solùm obligatio venialis. Sed tenendum, quòd Papa non potest Ecclesiasticum præceptum confessionis quoad se omninò tollere, sed solùm alterare quoad tempus, v. gr. aliqua vice differre per semestre vltra annum. Et sic docet Lugo *de pœn. disp.*15.*sect.*7.*n.*143.*p.*6.*tr.*7.*res.*3.† sed vide V. *Leg. nu.*6.

PAPA potest dispensare in iure humano.

Extinguere Patriarchas Archiepiscopos.

Cardinales.

Dispensare in quouis gradu consanguinitatis transuersali, &c

Et ad suas leges non tenetur secundùm aliquos sub mortali.

Et sic nõ teneri sub mortali confiteri singulis annis.

6 Papa vt Papa non potest errare in fide. Et licèt vt persona priuata errare possit ex ignorantia, non potest tamen esse hæreticus pertinax Suarez *de fide disp.*10.*sect.*6.*nu.*11.& alij. Dato autem per impossibile,

PAPA non potest esse hæreticus etiã vt homo priuatus.

Quid si per impossibile in hæresim incideret?

quòd in hæresim incideret, non posset ab Inquisitoribus iudicari, quia superior non cognoscitur ab inferiori. Zanardus *p.2.c.6.q.20.* vbi putat, citari & examinari posse à Concilio generali, & si in hæresi induratus maneat, à Pontificatu deponi; quia tunc deponeretur immediatè à Christo, vt inquit Caietanus *de auct. Papæ c.18.& 19.p.4.t.8.res.58.*

Papa quoad eius potestatem ad Sacramenta.

PARLAMENTVM Regni Siciliæ, & Neapolis.

PARLAMENTVM quid?

A quibus concludi possit?

Et cur concurrere debeant Ecclesiastici?

1 † PArlamentum dicitur conuentus procerum Regni congregatorum pro causa publica. Concurrunt autem in Sicilia tria brachia, Ecclesiasticum demaniale, & militare, id est Archiepiscopi, Episcopi, quidam Abbates & Priores; procuratores Ciuitatum & Castrorum Regi subiectorum immediatè, & Barones obligati ratione feudi ad seruitium militare †. Et quidem istorum omnium vt plurimum maior pars sufficit ad concludendum. Dummodo concurrat brachium Ecclesiasticum: nam sine eo totum brachium demaniale, & totum militare non sufficiunt *p.1.t.3.res.27.* Quod benè institutum est (ait Gottifredus *in archont.cosm.de Regno Sicil.n.8.* quia Ecclesiastici loquuntur sine metu, & iniustis petitionibus resistere possunt audacius, quàm Barones: vnde si absque illis aliquid determinaretur, talis determinatio apud populos redderetur suspecta. Si verò cum brachio militari, vel demaniali concurreret etiam Ecclesiasticum, determinatio valeret *p.3.t.5.res.78.* *§. In res.27.* Ex quibus benè ait Mastrillus *de magistr.tom.2.lib.5.c.13.* *num.36.* Ecclesiasticos ad Parlamentum vocatos accedere debere, malè tamen Bobadilla *lib.2.c.10.num.66.* quod non accedentes expelli possint; vt diximus V. *Lex, num.2 p.1.t.3.res.23.* Sed in certis casibus requiruntur omnia singulorum suffragia, vt in efficiendis regnicolis. *Ibid. res.19.* *in fine*, & in dando Proregi donatiuum; quia hoc exigit integrum voluntarium, & tangit omnes: vnde omnes consentire debent, vt ex multis iuribus probat Mastrillus *vbi supra cap.15.num.27.Ibid.res.29.& p.3.* *t.5.res.78.§. In res.29.* Sed prætereà requiritur licentia Regis: quia eiusdem litteris prohibitum est, cùm Proregem ageret Marchio Villenæ *ann.1612.p.1.t.3.res.29.*

Quando omnia vota sunt necessaria, non potest Parlamentarius se absentare, & conclusionem iniustam permittere.

Nec in tali casu Procurator substituere.

2 In his ergo casibus, in quibus omnia suffragia concurrere debent, si agitur res iniusta, non potest Parlamentarius se absentare, sed tenetur accedere, & præbere votum negatiuum; quia sic iniustam conclusionem impedire potest. *Ibid. resol.19.* Et multo minus potest Procurator vniuersitatis, &c. substituere alium, à quo præuideat extorquendum consensum in rem iniquam: quia licèt regulariter procurator cum potestate substituendi substituere possit; id tamen non procedit, quando vniuersitati, &c. damnum præuidetur inde emersurum. *Ibid. res.8.* Vbi verò sufficit maior pars, ille, vtique, qui prior suffragium pro

iniusta.

iniusta conclusione, scilicet iniusto donatiuo præberet, peccaret mortaliter, & teneretur ad restitutionem, etiamsi sciret, alios sufficienter etiam absque suo voto suffragaturos: nam hoc non tollit, quin ipse positiuè & efficaciter damnum intulerit. Ita DD. communiter contra Salonium *tom.1.q.62.art.1.concl.3* Et idem dic de omnibus aliis votantibus ante numerum sufficientem. *Ibid.res.17.* Qui omnes, tenentur ad restitutionem singuli in integrum, quia singuli cooperantur ad totum damnum in indiuiduo. Ita DD. communiter. Nisi quod de hoc dubitat nouissimè Strouersdorf *in quæst.62.art.8.disp.4.concl.2.* eo quia tales non sunt singuli causa adæquata totius damni, sed inadæquata & partialis, sicut multi eandem nauem simul trahentes: quare sicut hi non merentur singuli integram mercedem, ita illi (& in vniuersum concurrentes ad idem opus malum contra iustitiam partialiter) non debent damnari ad totum damnum. Notatque, hanc sententiam docuisse in Academia Louaniense Vviellium *ann.1615.p.4.t.4.res.79.* Qui verò concurreret post numerum sufficientem, ad restitutionem minimè teneretur; quia damnum iam sufficienter illatum supponeret per priora suffragia. (Et idem dic de eo, qui inter vtorumque confinia positus, dubitaret, num suum suffragium fuerit ex efficacibus, an tantùm ex sufficientibus: quia in dubiis melior est conditio possidentis. Ita Gordonus *tom.1.lib.5.q.6.c.6.§.4.num.13.* contra Nauarram *lib.3.cap.4. num.35.p.4.t.3. resol.63.* Ita omnes Doctores, qui id limitant in casu, quo suffragia essent reuocabilia, nam tunc vltimò votantes pro re iniqua, cum alioquin sua auctoritate reuocare potuissent conclusionem, teneri ad restitutionem *part.1.tract.3.resolut.16.* Et quidquid sit de hoc, à peccato mortali nemo ex subscribentibus excusatur, quamuis actum, vel scripturam efficiat, protestans se contrarium votum emisisse, vt asserit Maderiaga, *in lib.de Senat.cap.35.§.4.* nam omnes approbant rem malam reclamante conscientia, & Scriptura Sacra *Exodi 23.* vbi ait: *Ne sequaris turbam ad faciendum malum; nec in iudicio plurimorum acquiescas sententiæ, vt à verò deuies.* Nec obstat *l. quod maior pars, ad munic. & l. aliud §. refertur, de reg.iur.* approbantes quidquid à maiori parte conclusum fuerit: nam non approbant, quia conclusum est à maiori parte, sed quia præsumitur iustum, & melius, vt tradit Morla *in emp.iur.tit. 12. quæst.9.num.8.* vnde si iniustum sit leges reprobant. *Ibid.resol.30.§. Difficultas.* Hi ergo meliùs facient, si à Parlamento pro ea die se absentent, dum absque magna singularitatis, & proteruiæ nota pro iustitia loqui, & suam conscientiam exonerare non possunt, nam id in tali casu fieri posse concedit Valerus *v.suffragium, diff.2.in fine*, & Ledesma *tom.2.tract.7.cap.2.concl.24.* quia nimis graue videtur, obligare aliquem, vt cum tanto incommodo, & periculo resistat Parlamentariorum torrenti. *Ibid.resol.18.* Id quod non procedit in iis casibus; in quibus requiruntur omnia singulorum suffragia, vt dictum est *initio num.praced.* Quare videant, quid faciunt Proceres, dum timoratos rogant, vt qua die res iniqua conncludi debet, se absentent, vel data

Vbi sufficit maior pars, qui primi dant vota pro iniustô donatiuo, sufficiētia, tenentur ad restitutionem.

In integrum.

Alij verò minimè. Etiam in dubio, an fuerint de primis, & efficacibus.

Nisi suffragia essent reuocabilia.

Sed nihilominus peccāt mortaliter.

Quare melius est quod se absenteut.

opera occasionem cum illis loquendi arripiunt, vt de Parlamento exire faciant, donec res concludatur. *Ibid. resolut* 19. Aut illos rogant, vt pro se procuratores substituant, à quibus deinde suo modo consensum extorqueant. *ibid. ref.* 8.

Non expedit, quòd omnia Regni suffragia cõmittantur duobus, aut tribus. vt pro suo arbitrio ferant.

3 In rigore, & absolutè loquendo non est illicitum, quod plures vniuersitates, & Borones Regni vnum vel duos procuratores constituant qui, pro omnibus suffragium ferant in Parlamento, si sciant hos procuratores, esse viros timoratæ conscientiæ, & qui non propriam, sed publicam quærant vtilitatem. Sed vt plurimum non expedit, quòd duo vel tres possint in Parlamento quidquid velint pro suo arbitratu concludere: quod ipsum confessus est Aponte, vnus ex primis sui temporis nostri Regis conciliariis. *in tr. de pot. pror. tit. de elect. offic.* §. 5. *num.* 13. Abrogandus ergo est hic abusus. *p.* 1. *t.* 3. *resol.* 7. & sic illum exterminari curauit Excellentiss. Dux Osunæ tunc Prorex per actum viceregium *registr. in off. Patrim. ann.* 1615. *die* 27. *Febr.* 3. *indict.* qui vtinam nunc obseruaretur. *par.* 3. *t.* 5. *resolut.* 78. § *in resolut.* 7. Dato verò quod Parlamentarius haberet duo suffragia, vt Baro videlicet, & Procurator vniuersitatis, ait Borrellius *in add. ad spec. Bellug rubr.* 45. non posse ferre contraria, vt Baro videlicet positiuum, vt Procurator negatiuum; aut è contra, nisi qui eum Procuratorem constituit, expressisset, vt ferret negatiuum v. g. Sed, si res in Parlamento determinanda habeat rationes vtrinque probabiles, puto talem posse contraria ferre suffragia, sicut Confessarius, & casuum responsor de eadem re potest nunc vni secundùm vnam, mox alteri secundùm aliam opinionem consulere, & iudex in causa vtrinque probabili diuersimodè iudicare. Quod intelligendun est cessante scandalo. quod in casu nostro cessaret, si Baro huiusmodi rationes vtriusque voti proponeret. Sed hic casus in Parlamento raro potest accidere, & ocurrente consuleтem, semper eadem de eadem re vota emitti. *p.* 1. *t.* 3. *ref.* 10.

Sed dato quod quis haberet duo suffragia, posset in causa vtrinque probabili ferre contraria.

DONATIVA ordinaria Regi debentur.

4 Cæterùm, quia vt plurimùm Parlamenta congregantur pro præbendo Serenissimo Regi donatiuum, sciant Parlamentarij, donatiua ordinaria nomine tenus esse donatiua, sed reuera deberi loco seruitij pro Rege in bello adiuuando, & à necessitatibus subleuando vnde singulis statutis temporibus, illa irremissibiliter petit, peculiaribus litteris ad Proregem missis. Ità Giurba *to.* 1. *cons.* 18. *n.* 2. & iuristæ, Pontius *de imp matr. causa* 31. *q.* 2. §. 11. & Theologi communiter. *p.* 1. *t.* 3. *ref.* 1. & *p.* 3. *t.* 5. *ref.* 78 §. *In ref.* 1. Qui omnes addunt, quod si interueniat forma vt infra, Proreges possunt illa à Parlamento extorquere por vim & metum; quia debitorum solutio non exigit [illegible] um voluntarium debitorum. Idque non solùm sine onere r[illegible] is, sed (si regiæ necessitati aliter subueniri non potest [illegible] pec cato. quia metus iustè incussus iniustus [illegible] tamen non procedit cum Baronibus, eti[illegible] quia Barones tenentur ad seruitium m[illegible]

vnde ſuaderi, mediiſque ſuauioribus induci dubent ad contribuendum Ita Sotus *de iuſt. lib. 3. q. 6. art. 7. Ibid reſ. 26.*

56 Forma autem requiſita pro iuſtitia donatiuorum eſt illa eadem, quam Doctores requirunt in impoſitione gabellarum, de qua nos diximus V. *Gabellas imponere.* Ita Molfeſius *tom. 2. t. 12. cap. 22. num. 37. p. 1. t. 3. reſ. 1.* Præcipuè verè adeſſe debet neceſſitas ex parte Regis, & Reipublicæ, quam nos loco cit. explicauimus, & ſufficientia virium ex parte populi *Ibid. reſ. 2.* Et quidem non omnis neceſſitas ſufficiens ad extorquenda donatiua in aliis Regnis, ſufficit in Regno Siciliæ. Nam in eo adeſt priuilegium Regis Iacobi, vt non niſi in quatuor caſibus teneatur donatiuum præbere quorum vnus eſt inuaſio ipſius Regni paſſiua, notabilis, ſiue grauis, quam Gloritius *reſp. 1. p. 3. num. 34.* explicat de actuali proxima; infertque, non poſſe Regem tributum exigere pro ipſius inuaſione remota, ſimulata, procurata, tranſitoria &c. Vnde non eſt audiendus Muta, explicans caſum prædictum de inuaſione actiua, quam nimirum Rex ob iuſtam cauſam in Regnum facere vellet; quia hoc eſt expreſſe contra mentem, & verba Sereniſſimi Regis. Et multo minus audiendus eſt Baua *in reſ. pro tracta ſal. fol. 12. & 14.* dicens, Regem noſtrum manere in poſſeſſione recedendi à capitulis Regni promiſſis, & practicatis, quandocumque ſibi libuerit Nam ſi id verum eſſet, ad quid conceſſiones iſtæ valerent? Ecquis amplius cum Rege pactum iniret? Maneat igitur, in aliquibus caſibus Regem ab aliis Regnis tributa iuſtè exigere poſſe, à Regno autem Siciliæ non item idque ex iure municipali *p. 1. t. 3. reſ. 15.* Quod rationabiliter noſtro Regno conceſſum eſt; quia ſeipſum ſponte, & voluntariè obtulit Sereniſſimo Regi Petro, & non fuit vt Regna aliqua Hiſpaniarum, laboribus, & ſumptibus ab inimicis fidei in libertatem vindicatum, quæ proindè, vt notauit Vaſquez *de reſt. cap. 6 §. 3. dub. 1. n. 9.* maiorem tenentur Regibus gratiam rependere. *Ibid. reſ. 31.*

Si concurrant requiſita in impoſitione gabellarum.

Ideſt neceſſitas Regis.

Quæ non omnis ſufficit in Regno Siciliæ, ex conceſſione Regis Iacobi.

Rationabili.

6 Porrò de neceſſitatibus Regis ipſi credendum eſſe à Parlamentariis, aſſerunt Doctores, vt potè Principi in facto proprio, in quo ſemper præſumitur iuſtitia cauſæ, niſi mortaliter conſtaret oppoſitum, vt aduertit Socinus *lib. 2. conſ. 164. vol. 5. p. 1. t. 3. reſ. 11.* Sed Decius *conſ. 576. num 13.* & alij apud Ferrer. *ad conſt. hac noſtra euid. 2. num. 42.* vltra Regis aſſertionem alia adminicula requirunt; quia agitur de præiudicio & intereſſe totius populi. *p. 3. t. 5. reſ. 78. § In reſ. 11.* Regis quoque arbitrium eſſe ait Vaſquez *vbi ſupra §. 1. dub. 1. num. 7.* quando inter Regem, & Regnum non adeſt pactum, determinare ſummam ſibi à Regno ſolue[illegible] pro ſui ſuſtentatione, & Regni defenſione. *p. 1 t. 3. reſ. 1*[illegible]m aſſignatum ex pacto; propter multa quæ pro te[illegible]te contingere poſſunt, non ſufficiat, poteſt [illegible]arlamentarijs præbere. Si tamen vires Regni [illegible], *hic labor eſt. Ibid. reſol. 13.* Quare videant [illegible]tiua extraordinaria, an vniuerſitates tale

Sed an de neceſſitate credendum ſit Regi?

Et libitum ei ſit determinare ſummam ſibi ſoluendam? Et ſi aſſignata non ſufficiat, maiorem exigere.

ADVERTANT Parlamentarij an vires Regni ſufficiant Nam hic etiam eſt punctus. Et ſciant ſe de hoc rationẽ reddituros.

Consulant Theologos doctos, & pios.

onus subsistere possint,& sciant,se quam primum de hac re coram Deration.m esse reddituros.Nam Theologis, à quibus de iustitia donatiui consilium petunt, de sufficientia ciuitatum non constat. Quod si constet,dicant etiam ipsi quod sentiunt absque timore.*Ibid.res.*5.§.*Vnde ex his*.Nam ob id ait, & benè Merquez *in gubern.l ib.* 1.*c.* 16.ad ventilandam iustitiam donatiui consulendos esse Theologos doctos, & pios, qui spe omni temporali omninò, destituiti sint;proponendumque illis, Regem ab eis non nisi iustum scire velle.Immò,& optimum esse, quod Reges faueren Theologis, qui contra ipsos consilium præbuerint. *Ibid.res.*32.

Non faciant prorogationem donatiui ante finem ex nunc pro tunc.

7 Videant prætereà Parlamentarij circa donatiua etiam ad tempus imposita,quæ aduertit Capiblancus *de off.bar.prag.*10.*n.6*. Attendantque arbitria,quæ proponuntur;nam in practica non seruantur,vt apparuit in Parlamento Ducis Ossunæ.*p.*1.*c.*3. *res.* 5. in fine.Et si donatiuum adhuc duraret per multos annos,non faciant prorogationem ex nunc pro tunc ad alios annos. Nam iniustè id facerent, quia interim possent aliquæ causæ suboriri,quæ donatiuum iniustum redderent, vt notauit Valenzuela *cons.99.pun.3.n* 52.*Ibid.res.* 24. Denique exponant Regni necessitates, & virium sufficientiam, etiam si alij contrarium sentiant:nam forsitan sua vota mutabunt, vt multoties accidisse testatur Aponte.Proponant præterea petitionem aliquam pro Regni vtilitate Regi faciendam;Declarent, si pecunia donatiui diligenter & fideliter à commissariis exigatur,si pecuniæ destinatæ in Parlamento ad aliquod beneficium Regni fuerint in illum finem expensæ,necne,& alia similia,quæ iustitia & cheritas dictabit etiam si illa caput Parlamenti non proposuerit. *Ibid.res.*9. Non damnarem tamen Parlamentarios, si donatiuum Regni præberent ex opinione prababili iustum Nam id regulariter omnibus in varietate opinionum permittitur, etiam iudici. Et alioqui multis scrupulis implicarentur Parlamentarij, si probabiliores opiniones inuestigare tenerentur. Ita Nauarrus *de rest.lib.*3.*c.*1. *nu.*168. Et vbi secundum probabilem opinionem etiam probabiliori relicta, conclusum esset,alij Parlamentarij subscribere possent.*Ibid.res.*10.An verò in tali casu populi possint donationem, & gabellam fraudare, dictum est V. *Gabellas fraudare.*

Declarent quo pacto Regni interesse administrentur.

Et exteros in regnicolas difficilimè admittant.

8 Quoniam vero in Parlamentis agitur etiam de admittendo aliquo extero in regnicolam,aduertant Parlamentarij,vt illos solos admittant, à quibus Regnum,& Ecclesiæ multum iuuaminis sperant.quod quia vt plurimum fefellit experientiam, doctissimi Iurisconsulti Hispani cum multis Theologis docent,in magnam vtilitatem Regni cedere,si non exteris,sed nationalibus beneficia conferantur. quod etiam se expertum fatetur Rex Catholicus apud Suritem *to.6.lib.*10.*cap.*99.Et faciunt textus in l. *Ecclesia C.de Epis & Cler.c.bene & l.*2 § *fin.de postul.prel.*& tota distinctio 71 decreti.Ratio autem est, quia naturales in Ecclesiarum regimine maiorem diligentiam adhibent, magisque in illis resident, quam exteri,qui facile inueniunt occasionem recedendi,& commutandi plerumque

plerumque beneficia impositis pensionibus cum damno Ecclesiarum. Et præterea incolæ animabuntur ad informandos bonis moribus filios, & litteris imbuendo, si cognouerint beneficia solis in colis conferri posse, & ex illis doctiores, probatioresque præferri *p.1.t.3.res.6.*

PAROCHVS.

1 PRima obligatio Parochi est celebrandi per se, & in necessitate per alium, in Dominicis, & festis, in quibus populus tenetur Missam audire. Syluius *in 3.p.q.83.art.3.quæst.17.p.2.tr.14.res.26.* Et quia in die Natiuitatis populus non tenetur audire tres Missas, Parochus non tenetur ea die ter celebrare; præsertim quod nemo tenetur vti suo priuilegio. Bellettus *in §.11 qui cler.part. 2.§. 28.n.2.* contra Henriquez *lib. 9. cap.30.nu.6.p 4.tract. 4.resol.236.* Nec vnquam tenetur Sacrificium applicare pro populo, quantum est ex vi beneficij parochialis, vt dictum est V. *Missa, num. 3.* Quamuis nec applicare alicui possit pro eleemosyna manualis, vt determinauit Sacra Congregatio *die 1 Sept. 1629.* apud Barbosam *part. 4. tract. 4. resolut. 232.* † at in *resolut. 26. sup. cit.* docuerat posse, seclusa consuetudine †. Secunda obligatio Parochi ex Tridentino est, prædicandi populo per se, vel per alium, (si impeditus fuerit,) verbum Dei. vbi aliqui putant, cessante impedimento legitimo, non satisfacere prædicando per alium. & reuera, quamuis satisfaciat iuri diuino, quia fidelibus verbum Dei non subtrahitur & qui per alium facit, per se ipsum facere videtur; Tridentino tamen satisfacere non videtur vt docet Bonacina *tom. 2. disput. 5. qu. vnic. punct. 2. num. 29.* Nihilominus ad solamen parochorum dicendum est cum Trullench. *in decal. tomo 1. lib. 3. cap. 1. dub. 4 num. 15.* quod sic etiam Tridentino satisfaciant, cuius mens talis esse videtur *p.6. t.7. res.13.*

PAROCHVS tenetur parochianis quando tenentur Sacrum audire, celebrare.

Non tamen applicare sacrificium.

Item tenetur omnino concionari per se, si non est impeditus.

2 Tertiò tenetur Parochus ministrare parochianis sui Sacramenta quæ ex æquitate potest, per seipsum. & hæc est residentia, quam requirit Tridentinum *sess. 7. cap. 3. & 23. cap. 1.* non enim solum requirit habitationem cum ministrerio alieno, quæ est residentia materiali, sed residentiam cum effectu, seu formalem, vt docet Sancius *disput. 47.* Qui existimat, Parochum Sacramenta ministrantem per substitutum, non solum peccare mortaliter, sed etiam teneri ad restitutionem fructuum. Sed in hoc dissidet Garsias *de benef. t. 1. part. 3. capit. 2. numer. 53.* tum quia pœnæ restringi debent; tum quia si malè ministrans per se, non tenetur ad restitutionem, nec teneri ad illam debet ministrans per alium. Quibus tamen respondet Sancius, restitutionom fructuum non esse pœnam, cum incurratur ante sententiam iudicis, sed potius non lucrationem, seu impletionem conuentionis, qua collati sunt ei fructus, si Sacramenta ministret per se: sicut agricolæ promittitur merces pro colendo agro: vnde

Et per se ministrare Sacramenta.

Aliàs non faciet fructus suos.

vnde quo tempore eorum vterque suam operam non adhibet, lucrari non potest. Cum eo autem, qui malè ministrat per se, esse disparem rationem: nam is implet mentem Concilij quoad substantiam, ille non item. Et quamuis hæc sententia Sancij non satis deducatur ex Concilio deducitur tamen ex iure naturali contractus, quo Parochus se obligat ad officium pro fructibus, qui contractus reducitur ad innominatum *do vt facias p.3.t.4.res.156.*

Et ideo eius domus debet esse propè parochiam.

3 Nota hic ex declaratione Sacræ Congregationis, domum Parochi esse debere prope Parochiam. Riccius *part. 4. decis. 41. ibidem,* in fine.

AN Parochus teneatur audire Cōfessiones suorum, quoties voluerint?

4 Sacramentum Pœnitentiæ Parochus secundum Bonacinam *de sacr. disp. 5. q. 7. punct. 4. §. 2. num. 23.* tenentur parochianis ministrare non solùm quando illi iure diuino, aut humano confiteri tenetur, sed etiam quoties voluerint siue ex deuotione, siue ad vitanda peccata &c. Sed alii hanc sententiam limitant. Et Vasquez *in 3 p. tom. 4. q. 93. art. 5. dub. 6. nu. 3.* quoad confessiones vtiles pænitentibus, non autem quoad frequentatas propter scrupulos. Nugnus *in add. ad. 3. tom. 2. quæst. 8. artic. 4. dub. 3.* putat, non peccare mortaliter, si semel, aut iterum denegat confessionem rationabiliter petenti. Posseuinus *de off. Curati. cap. 5. quæst. 7.* asserit, quando Confessio petitur ex deuotione, non esse mortale illam, negare, si is, qui petit, habeat alium cum quo possit confiteri, & de facto confiteatur; si verò non habet, esse mortale: Verùm post Richardum Syluestrum & alios, Reginaldus *tomo 1. lib. 1. cap. 8. num. 81.* absolutè existimat, teneri solùm, quando vrget præceptum confessionis; quia extra hos casus non tenetur Confessiones parochianorum audire ex charitate sicut nec aliorum, nec ex iustitia ratione officij; nam huic satisfacit, si onera à iure vel à superiore sibi imposita compleat, inter quæ est, vt ministret Sacramentum Pœnitentiæ, quando subditi confiteri tenentur, non aliàs. Vnde sicut pater carnalis satisfacit suo muneri præbendo filiis necessaria, quamuis deneget abundantiora, ita & parochus, qui est pater spiritualis, quoad alimenta spiritualia. Omnes istæ sententiæ sunt probabiles. *p. 2. tract. 16. resolut. 2.*

Et hoc Sacramentū cum Sacramentis Eucharistiæ, & Extremæ vnctionis ministrare per se infectis peste cum periculo mortis? Quoad vltimum nego.

5 In sententia Nugni *in 3. p. to. 2. q. 33. art.... diff. 2.* Parochus tenetur tempore pestis ministrare Pœnitentiam, Eucharistiam, & Extremam Vnctionem infirmis cum periculo mortis. Sed quoad extremam Vnctionem, quæ non est Sacramentum necessitatis, contrarium dicendum est cum Villalobos *tom. 1. tract. 10. diff. 6. n. 7. p. 3. t. 4. res. 174. & p. 5. t. 3. res. 93.* Idque, vt ait Hurtadus *de Sacr. Extr. Vnct. diff. 12.* non solum si infirmus Sacramentum aliud, nimirum Confessionis aut communionis, suscepisset, sed etiam si nullum suscipere potuisset: quia ex vna parte ille saluari potest per contritionem, & ex alia non est certum, quod hoc Sacramentum deleat mortalia quoad culpam. Limitat Granado *in 3. p. contr. 8. disp. 8. num. 6.* nisi Parochus certo sciret, ægrotum esse in statu peccati mortalis, & probabiliter sibi persuaderet tali remedio liberandum

berandum

berandum esse: nam huic certæ necessitati subuenire tenetur cum periculo vitæ corporalis. Quod etiam docet Præpositus *in 3.0.q.vn.de Sacr.Extr.Vnct.dub.6.n.47.* in casu, quo quis cum peccato mortali, de quo habuerat solum attritionem, in amentiam incidisset. tunc enim putat, Parochum teneri cum vitæ periculo; si ille infectus sit peste; hoc Sacramentum illi ministrare; nisi esset persona valde necessaria, & ex cuius morte timeretur magnum animarum detrimentum in quo casu ei videtur deque posse, quia præferre nebet bonum spirituale communitatis bono peculiari vnius tantùm. *p.5.t.3.ref.83.*

6 Et idem dicendum putat Molfesius *to.1.4 c.3.n.75.* de Sacramento Eucharistiæ Vide V. *Communionis, nu.73.*

7 Filliucius verò *tom.1 tract.3.c.5.n.99.* excusat Parochum in aliquo casu etiam ab administratione Sacramenti Pœnitentiæ, vt quando esset certus moraliter, infirmum non habere conscientiam peccati mortalis, & periculum vitæ magnum esset *p.5.t.3.ref.93.* post initium. Sed Gregorius XIII. *anno* 1572. *die* 10. *Decembr.* in quadam Epistola ad S. Carolum Borromæum definiuit, Parochos tempore pestis teneri quidem in Parochia residere; & si non resideant, agendum contras eos iuxta decretum Tridentini *sess.23.cap* 1. Sacramentum verò Pœnitentiæ, & Eucharistiæ ministrare debere per alios in bonum parochianorum sanorum, qui nollet conuersari cum Parochis euntibus ad infirmos peste. Et etiam docet Marchinus *de bello diu.p.3.cap.2.n.4.* contra Mancinum *pract.visit.infir.pract.8.dub.19 p.5.t.3.ref.53.* **Et idem decidit Gregorius XIII. de aliis.**

8 Parochus secundum Barbosam non debet sine lumine Extremam Vnctionem differre: aut ferre oleum in cubiculum, vt expeditior inueniatur. Vide V. *Extremæ Vnctionis.nu.24.*

9 Posita probabili sententia, quod impedimentum Catechismi per Tridentinum non sit sublatum, docet Sanchez *de matr.tom.2.lib.7.disp* 10.*n.*13. Parochum teneri notare in libro patrinorum, an illi patrini sint solius Cathechismi, eo quod puer in domo fuerit baptizatus. Nam patrinus Baptismi contrahit impedimentum dirimens, Catechismi verò tantum impediens & Parochus aliter faciens defraudaret mentem Concilij, & præberet ansam dissoluendi matrimonia valida At Guttierez *de matr.c.84.n.7.* non videtur imponendum Parochis hoc onus sub mortali. *p.3 t.4.ref.260.§ Sed quia.* **Item an teneatur distinguere in libro patrinos catechismi, & Baptismi**

10 Parochus excommunicatus non toleratus secundùm Auilam *p.2.cap.6.disp.3.dub.1. concl.5.* inualidè assistit matrimonio, quia hæc assistentia est actus illius vt personæ publicæ & ratione publici officij, qui ab excommunicato non tolerato inualidè efficiuntur, vt tradit Syluest. V. *Excommunicatio 3.n.2.* & exemplificatur in Tabellione excommunicato, qui si non est toleratus, inualidè interuenit in contractibus. Sed contrarium tenendum est cum Cornejo *in 3.p. tr.5. disp.10. §.1. dub.5.* quia talis assistentia non est actus Ordinis, cum non sit minister huius Sacramenti, nec iurisdictionis, vt probat Sanchez *de matr.lib.3. disp.1.* sed solùm est necessaria, vt auctoritatem præbeat matrimonio **PAROCHVS excommunicatus, nõ toleratus validè assistit matrimonio.**

Ita Pontius *lib.5.c.17.§.vn.n.9.* Et respondet ad argumenta Auilæ *p. 5. tract.9.resol.78.*

An etiam licitè.

11 Ipse tamen *ibid.num.*11.existimat, in tali casu Parochum peccare, quia communicat cum fidelibus, non quidem in Sacramento, sed in Sacris, qualis est communicatio in diuinis officiis & missa. Nec excusare necessitatem, quia hoc Sacramentum non est necessitatis. Sed si Parochus non sit ab Episcopo, vel alio iudice competente prohibitus matrimonio assistere existimo cum Hurtado *disp.15. de matr.diff.8.n.* 17.nullo pacto peccare, quia communicat cum contrahentibus ob illorum vtilitatem, imo necessitatem; quia sine illo, vel eius licentia nequeunt contrahere *p.5.t.9.res.*79.† Sed mox in *res.*83.in fine, id solùm admittit in necessitate grauissima, quando concubinarius in articulo mortis vellet concubinam in vxorem accipere, vel ob temporale commodum filiorum, vel ob animæ suæ remedium. Et in *p.3.t.4.res.*233.docuerat, extra hunc casum peccare venialiter †.

Et an validè ac licitè licentiam alteri præbeat matrimonio assistendi.

12 Validè item & licitè præberet Parochus excommunicatus non toleratus licentiam simplici Sacerdoti, vt matrimonio assistat; quia collatio talis licentiæ non est actus iurisdictionis, sed designatio quædam spectatoris matrimonij, vt possit testificari per auctoritatem concessam à Tridentino, non ab ipso Parocho: vnde non est actus potestatis Parochi vt Parochus, sed auctoritatis annexæ officio Parochi à Tridentino. Ita Hortado *disp. 5. de matr. diff.* 8. *num.* 27. contra Coninch *de sacr. disp.* 27. *dub.* 2. *num.* 25. Putantem, talem collationem esse inualidam, & contra Pontium *ad ipsum* putantem esse illicitam. *par.5. t.9res.*80. & antea *in par. 3.t. 4. res. 233. in fine* Reliqua ad Parochum pertinentia circa matrimonium, vide V. *Matrimonium quoad Parochum.*

PAROCHVS an possit exponere ad audiendas Confessiones suorum subditorum Sacerdotem non approbatum?

13 Parochus ex cap. *omnis vtriusque sexus* habet potestatem exponendi ad Confessiones suorum subditorum simplicem Sacerdotem. quam facultatem non esse reuocatam *in sess.23.cap.5.* Tridentini, docuit cum multis Ledesma *to.1.de sacr. Pœnit.c.12.concl.5.* quia Tridentinum solùm abrogare intendit priuilegia Bullæ, & consuetudines audiendi confessiones sine approbatione Episcopi, non autem ius commune. Sed contra hanc sententiam stat declaratio Cardinalium, quam refert & sequitur Petrus Fay *in add.ad 3.p.q.8.art.5.disp.*1.tanquam valde conformem ipsi Concilio, vtpote quod duos tantùm ponit titulos excipiendi Confessiones, scilicet approbationem Episcopi, & beneficium parochiale, vt abusum quorundam Parochorum amoueret, qui otio dediti, exponebant Confessionibus quoscunque Sacerdotes etiam non idoneos, remittens hanc facultatem Episcopis, in quibus maior esse solet prudentia & circumspectio, *par. 3. tract. 4. resol.* 110. initio & 146. per totam.

14 His tamen non obstantibus, Cruz *in Bull. Cruc.disp.1.c.2.dub.*10. *lib.* 11. & Henriquez *lib. 6. cap.6. num.*2. censent in aliquibus casibus approbare posse Sacerdotem doctum, si non sit facilis recursus ad Episcopum,

ſcopum, vt ſi in Hebdomada Sancta, aut Iubilæo pœnitentium numero ſupplere non poſſet. Cuius ſententiæ rationes vide Cruz *p.5.t.12.reſ.* 48. ex errore 47.

15 Et probabile eſt, Parochum vnius diœceſis exponere poſſe ad audiendas Confeſſiones ſuorum ſubditorum Parochum alterius diœceſis non approbatum ab Epiſcopo ſuæ diœceſis. Nam Concilium exigit tamquam diuerſos titulos beneficium parochiale, & approbationem Epiſcopi, aitque ſufficere alterutrum. Ita Vaſquez *in 3.p.tom. 4. q. 93. art. 3. dub. 4. num.* 2 & alij contra Beiam *p.1.cap. 16. p. 3. t.4.reſ.* 146.§. *Notandum & 160. per totam.* Et eodem pacto approbare poteſt ſimplicem Sacerdotem approbatum ab aliquo Ordinario alterius diœceſis, ſecluſa prohibitione proprij Ordinarij, quia talis Sacerdos ſemel approbatus eſt capax iuriſdictionis delegatæ, & Parochus delegare poteſt, vt poterat ante Tridentinum, auctoritatem abſoluendi ſuos Sacerdoti cuiuſcumque diœceſis, niſi quod poſt Tridentinum debet eſſe approbatus ab Ordinario, ſine tamen determinatione; vnde ſufficit approbatio cuiuſcumque. Ita Trullench. *in Cruc. lib. 1. §. 7. dub. 3. num:* 15. *p. 5. t. 12. reſolut.* 48. *ſup. cit.* †. citans ſe in *p. 3. t. 7. reſ.* 110. vbi tamen in praxi negatiuam ſententiam ſequendam dixi †. Aut approbatum alterius diœceſis?

16 Præceptum Confeſſionis annualis implendum eſt in propria Parochia proprius autem Parochus dicitur ille, in cuius Parochia quis habitat ſecundum Vaſquez *in 3.p. tom. 4. q. 93. art.2.dub.4.n.6.* vel in cuius Parochia reperitur ob negotium. Si verò quis in hunc finem iret in aliud Oppidum, vt confiteretur illius Parocho, non poſſe illi ſine commiſſione proprij confiteri. Sed etiam in hoc caſu poſſe ait Potius *lib. 5. c. 9. n. 6.* quia in eo non adeſt fraus illicita, nec dolus malus, ſed vtitur quis iure ſuo. *p.3.tr.6. reſ.*28. PAROCHVS proprius quis dicatur cui facienda eſt confeſſio pro præcepto?

17 Parochi ſecundum Homobonum *p.3.tr.15.c.9. q.31.reſ.*1. & alios non poſſunt ab Epiſcopo ad nouum examen vocari; quia ratione perpetui tituli habent approbationem à iure, qua ſine noua, & iuſta cauſa priuari non poſſint ab ordinario. Sed contrarium tenendum eſt cum Barboſa *de pot. Parochi, c. 2. n.* 10. non ſolum ſi de aliquo Parocho eſſet fama publica defectus ſcientiæ; ſed etiam generaliter omnes Parochos, quamuis nulla præcedat infamia. Et ratio eſt, quia Parochi iure aut exceptione non magis iuuari poſſunt, quam cæteri Confeſſarij; ſed Epiſcopus poteſt ad ſecundum examen vocare omnes Confeſſarios tam Sæculares quam Regulares, vt experiatur, an illorum ſcientia ſit extenuata, & boni mores mutati: ergo idem poteſt cum Parochis. Deinde ex Tridentino *Seſſ.* 21. *c.* 8. Epiſcopus habet ius viſitandi beneficia curata, & proſpicere, an cura animarum rectè exerceatur; ergo habet ius examinandi Curatos; quia recta adminiſtratio Sacramentorum, præſertim Pœnitentiæ, & animarum cura, requirit ſcientiam, quam proinde Epiſcopus per examen poteſt in illis inueſtigare. Ita Sancius *ſelect. diſp.* 50. *p.4.t.4.reſ.59.* PAROCHI poſſunt ab Epiſcopo ad examen vocari.

Quid si per impossibile in hæresim incideret?

quòd in hæresim incideret, non posset ab Inquisitoribus iudicari, quia superior non cognoscitur ab inferiori. Zanardus *p.2.c.6.q.20.* vbi putat, citari & examinari posse à Concilio generali, & si in hæresi induratus maneat, à Pontificatu deponi; quia tunc deponeretur immediatè à Christo, vt inquit Caietanus *de auct. Papa c.18.& 19.p.4.t.8.res.58.*

Papa quoad eius potestatem ad Sacramenta.

PARLAMENTVM Regni Siciliæ, & Neapolis.

PARLAMENTVM quid?

A quibus concludi possit?

Et cur concurrere debeant Ecclesiastici?

1 † PArlamentum dicitur conuentus procerum Regni congregatorum pro causa publica. Concurrunt autem in Sicilia tria brachia, Ecclesiasticum demaniale, & militare, id est Archiepiscopi, Episcopi, quidam Abbates & Priores; procuratores Ciuitatum & Castrorum Regi subiectorum immediatè, & Barones obligati ratione feudi ad seruitium militare †. Et quidem istorum omnium vt plurimum maior pars sufficit ad concludendum. Dummodo concurrat brachium Ecclesiasticum: nam sine eo totum brachium demaniale, & totum militare non sufficiunt *p.1.t.3.res.27.* Quod benè institutum est (ait Gottifredus *in archont.cosm.de Regno Sicil.n.8.* quia Ecclesiastici loquuntur sine metu, & iniustis petitionibus resistere possunt audacius, quàm Barones: vnde si absque illis aliquid determinaretur, talis determinatio apud populos redderetur suspecta. Si verò cum brachio militari, vel demaniali concurreret etiam Ecclesiasticum, determinatio valeret *p.3.t.5.res.78.* §. *In res.27.* Ex quibus benè ait Mastrillus *de magistr.tom.2.lib.5.c.13.num.36.* Ecclesiasticos ad Parlamentum vocatos accedere debere, malè tamen Bobadilla *lib.2.c.10.num.66.* quod non accedentes expelli possint; vt diximus V. *Lex, num.2 p.1.t.3.res.23.* Sed in certis casibus requiruntur omnia singulorum suffragia, vt in efficiendis regnicolis. *Ibid.res.19. in fine,* & in dando Proregi donatiuum; quia hoc exigit integrum voluntarium, & tangit omnes: vnde omnes consentire debent, vt ex multis iuribus probat Mastrillus *vbi supra cap.15.num.27. Ibid.res.29.& p.3.t.5.res.78.§.In res.29.* Sed prætereà requiritur licentia Regis: quia eiusdem litteris prohibitum est, cùm Proregem ageret Marchio Villenæ *ann.1612.p.1.t.3.res.29.*

Quandò omnia vota sunt necessaria, non potest Parlamentarius se absentare, & conclusionem iniustam permittere.

Nec in tali casu Procurator substituere.

2 In his ergo casibus, in quibus omnia suffragia concurrere debent, si agitur res iniusta, non potest Parlamentarius se absentare, sed tenetur accedere, & præbere votum negatiuum; quia sic iniustam conclusionem impedire potest. *Ibid. resol.19.* Et multo minus potest Procurator vniuersitatis, &c. substituere alium, à quo præuideat extorquendum consensum in rem iniquam: quia licèt regulariter procurator cum potestate substituendi substituere possit; id tamen non procedit, quando vniuersitati, &c. damnum præuidetur inde emersurum. *Ibid. res.8.* Vbi verò sufficit maior pars, ille, vtique, qui prior suffragium pro iniusta

iniusta conclusione, scilicet iniusto donatiuo præberet, peccaret mortaliter, & teneretur ad restitutionem, etiamsi sciret, alios sufficienter etiam absque suo voto suffragaturos: nam hoc non tollit, quin ipse positiuè & efficaciter damnum intulerit. Ita DD. communiter contra Sidonium *tom.1.q.62.art.1.concl.3* Et idem dic de omnibus aliis votantibus ante numerum sufficientem. *Ibid.resf.17.* Qui omnes, tenentur ad restitutionem singuli in integrum, quia singuli cooperantur ad totum damnum in indiuiduo. Ita DD. communiter. Nisi quod de hoc dubitat nouissimè Strouersdorf *in quæst.62.art.8.disp.4.concl.2.* eo quia tales non sunt singuli causa adæquata totius damni, sed inadæquata & partialis, sicut multi eandem nauem simul trahentes: quare sicut hi non merentur singuli integram mercedem, ita illi (& in vniuersum concurrentes ad idem opus malum contra iustitiam partialiter) non debent damnari ad totum damnum. Notatque, hanc sententiam docuisse in Academia Louaniense Vviellium *ann.1615.p.4.t.4.resf.79.* Qui verò concurreret post numerum sufficientem, ad restitutionem minimè teneretur; quia damnum iam sufficienter illatum supponeret per priora suffragia. (Et idem dic de eo, qui inter vtorumque confinia positus, dubitaret, num suum suffragium fuerit ex efficacibus, an tantùm ex sufficientibus: quia in dubiis melior est conditio possidentis. Ita Gordonus *tom.1.lib.5.q.6.c.6.§.4.num.13.* contra Nauarram *lib.3.cap.4. num.35.p.4.t.3. resol.63.* Ita omnes Doctores, qui id limitant in casu, quo suffragia essent reuocabilia, nam tunc vltimò votantes pro re iniqua, cum alioquin sua auctoritate reuocare potuissent conclusionem, teneri ad restitutionem *part.1.tract.3.resolut.16.* Et quidquid sit de hoc, à peccato mortali nemo ex subscribentibus excusatur, quamuis actum, vel scripturam efficiat, protestans se contrarium votum emisisse, vt asserit Maderiaga, *in lib.de Senat.cap.35.§.4.* nam omnes approbant rem malam reclamante conscientia, & Scriptura Sacra *Exodi 23.* vbi ait: *Ne sequaris turbam ad faciendum malum; nec in iudicio plurimorum acquiescas sententiæ, vt à verò deuies.* Nec obstat *l. quod maior pars, ad munic. & l. aliud §. refertur, de reg.iur.* approbantes quidquid à maiori parte conclusum fuerit: nam non approbant, quia conclusum est à maiori parte, sed quia præsumitur iustum, & melius, vt tradit Morla *in emp.iur.tit. 11. quæst.9.num.8* vnde si iniustum sit leges reprobant. *Ibid.resol.30.§. Difficultas.* Hi ergo meliùs facient, si à Parlamento pro ea die se absentent, dum absque magna singularitatis, & proteruiæ nota pro iustitia loqui, & suam conscientiam exonerare non possunt, nam id in tali casu fieri posse concedit Valerus *v.suffragium,diff.2.in fine*, & Ledesma *tom.2.tract.7.cap.2.concl.24.* quia nimis graue videtur, obligare aliquem, vt cum tanto incommodo, & periculo resistat Parlamentariorum torrenti. *Ibid.resol.18.* Id quod non procedit in iis casibus; in quibus requiruntur omnia singulorum suffragia, vt dictum est *initio num.præced.* Quare videant, quid faciunt Proceres, dum timoratos rogant, vt qua die res iniqua concludi debet, se absentent, vel data

Vbi sufficit maior pars, qui primi dant vota pro iniustó donatiuo, sufficiētia, tenentur ad restitutionem.

In integrum.

Alij verò minimè. Etiam in dubio, an fuerint de primis, & efficacibus.

Nisi suffragia essent reuocabilia.

Sed nihilominus peccāt mortaliter.

Quare melius est quod se absentent.

opera occasionem cum illis loquendi arripiunt, vt de Parlamento exire faciant, donec res concludatur. *Ibid. resolut* 19. Aut illos rogant, vt pro se procuratores substituant, à quibus deinde suo modo consensum extorqueant. *ibid. res.* 8.

Non expedit, quòd omnia Regni suffragia cõmittantur duobus, aut tribus. vt pro suo arbitrio ferant.

3 In rigore, & absolutè loquendo non est illicitum, quod plures vniuersitates, & Borones Regni vnum vel duos procuratores constituant qui, pro omnibus suffragium ferant in Parlamento, si sciant hos procuratores, esse viros timoratæ conscientiæ, & qui non propriam, sed publicam quærant vtilitatem. Sed vt plurimum non expedit, quòd duo vel tres possint in Parlamento quidquid velint pro suo arbitratu concludere: quod ipsum confessus est Aponte, vnus ex primis sui temporis nostri Regis conciliariis. *in tr. de pot. pror. tit. de elect. offic.* §. 5. *num.* 13. Abrogandus ergo est hic abusus. *p.* 1. *t.* 3. *resol.* 7. & sic illum exterminari curauit Excellentiss. Dux Osunæ tunc Prorex per actum viceregium *registr. in off. Patrim. ann.* 1615. *die* 27. *Febr.* 3. *indict.* qui vtinam nunc obseruaretur. *par.* 3. *t.* 5. *resolut.* 78. § *in resolut.* 7. Dato verò quod Parlamentatius haberet duo suffragia, vt Baro videlicet, & Procurator vniuersitatis, ait Borrellius *in add. ad spec. Bellug rubr.* 45. non posse ferre contraria, vt Baro videlicet positiuum, vt Procurator negatiuum; aut è contra, nisi qui eum Procuratorem constituit, expressisset, vt ferret negatiuum v. g. Sed, si res in Parlamento determinanda habeat rationes vtrinque probabiles, puto talem posse contraria ferre suffragia, sicut Confessarius, & casuum responsor de eadem re potest nunc vni secundùm vnam, mox alteri secundùm aliam opinionem consulere, & iudex in causa vtrinque probabili diuersimodè iudicare. Quod intelligendun est cessante scandalo. quod in casu nostro cessaret, si Baro huiusmodi rationes vtriusque voti proponeret. Sed hic casus in Parlamento raro potest accidere, & ocurrente consulerem, semper eadem de eadem re vota emitti. *p.* 1. *t.* 3. *res.* 10.

Sed dato quod quis haberet duo suffragia, posset in causa vtrinque probabili ferre contraria.

DONATIVA ordinaria Regi debentur.

4 Cœterùm, quia vt plurimùm Parlamenta congregantur pro præbendo Serenissimo Regi donatiuum, sciant Parlamentatij, donatiua ordinaria nomine tenus esse donatiua, sed reuera deberi loco seruitij pro Rege in bello adiuuando, & à necessitatibus subleuando vnde singulis statutis temporibus, illa irremissibiliter petit, peculiaribus litteris ad Proregem missis. Ità Giurba *to.* 1. *cons.* 18. *n.* 2. & iuristæ. Pontius *de imp matr. causa* 31. *q.* 2. §. 11 & Theologi communiter. *p.* 1. *t.* 3. *res.* 1. *&* *p.* 3. *t.* 5. *res.* 78 §. *In res.* 1. Qui omnes addunt, quod si interueniat forma vt infra, Proreges possunt illa à Parlamento extorquere por vim & metum; quia debitorum solutio non exigit plenum voluntarium debitorum. Idque non solùm sine onere restitutionis, sed (si regiæ necessitati aliter subueniri non potest (etiam sine peccato. quia metus iustè incussus iniustus esse non potest *p.* 1. *t.* 3. *res.* 25. Id tamen non procedit cum Baronibus, etiam deficientibus populi viribus quia Barones tenentur ad seruitium militare, sustinentque alia onera.

vnde

vnde suaderi, mediisque suauioribus induci dubent ad contribuendum Ita Sotus *de iust. lib. 3. q. 6. art. 7. Ibid. ref. 26.*

56 Forma autem requisita pro iustitia donatiuorum est illa eadem, quam Doctores requirunt in impositione gabellarum, de qua nos diximus V. *Gabellas imponere.* Ita Molfesius *tom. 2. t. 12. cap. 22. num. 37. p. 1. t. 3. ref. 1.* Præcipuè verò adesse debet necessitas ex parte Regis, & Reipublicæ, quam nos loco cit. explicauimus, & sufficientia virium ex parte populi *Ibid. ref. 2.* Et quidem non omnis necessitas sufficiens ad extorquenda donatiua in aliis Regnis, sufficit in Regno Siciliæ. Nam in eo adest priuilegium Regis Iacobi, vt non nisi in quatuor casibus teneatur donatiuum præbere quorum vnus est inuasio ipsius Regni passiua, notabilis, siue grauis, quam Gloritius *resp. 1. p. 3. num. 34.* explicat de actuali proxima; infertque, non posse Regem tributum exigere pro ipsius inuasione remota, simulata, procurata, transitoria &c. Vnde non est audiendus Muta, explicans casum prædictum de inuasione actiua, quam nimirum Rex ob iustam causam in Regnum facere vellet; quia hoc est expresse contra mentem, & verba Serenissimi Regis. Et multo minus audiendus est Baua *in ref. pro tracta sal. fol. 12. & 14.* dicens, Regem nostrum manere in possessione recedendi à capitulis Regni promissis, & practicatis, quandocumque sibi libuerit Nam si id verum esset, ad quid concessiones istæ valerent? Ecquis amplius cum Rege pactum iniret? Maneat igitur, in aliquibus casibus Regem ab aliis Regnis tributa iustè exigere posse, à Regno autem Siciliæ non item idque ex iure municipali. *p. 1. t. 3. ref. 15.* Quod rationabiliter nostro Regno concessum est; quia seipsum sponte, & voluntariè obtulit Serenissimo Regi Petro, & non fuit vt Regna aliqua Hispaniarum, laboribus, & sumptibus ab inimicis fidei in libertatem vindicatum, quæ proindè, vt notauit Vasquez *de rest. cap. 6 §. 3. dub. 1. n. 9.* maiorem tenentur Regibus gratiam rependere. *Ibid. ref. 31.*

Si concurrant requisita in impositione gabellarum.

Idest necessitas Regis.

Quæ non omnis sufficit in Regno Siciliæ, ex concessione Regis Iacobi.

Rationabili.

6 Porrò de necessitatibus Regis ipsi credendum esse à Parlamentariis, asserunt Doctores, vt potè Principi in facto proprio, in quo semper præsumitur iustitia causæ, nisi mortaliter constaret oppositum, vt aduertit Socinus *lib. 2. cons. 164. vol. 5. p. 1. t. 3. ref. 11.* Sed Decius *cons. 576. num. 13.* & alij apud Ferrer. *ad const. hac nostra euid. 2. num. 42.* vltra Regis assertionem alia adminicula requirunt; quia agitur de præiudicio & interesse totius populi. *p. 5. t. 5. ref. 78. § In ref. 11.* Regis quoque arbitrium esse ait Vasquez *vbi supra §. 1. dub. 1. num. 7.* quando inter Regem, & Regnum non adest pactum, determinare summam sibi à Regno soluendam pro sui sustentatione, & Regni defensione. *p. 1. t. 3. ref. 12.* Et si stipendium assignatum ex pacto, propter multa quæ pro temporum diuersitate contingere possunt, non sufficiat, potest noua tributa exigere, & Parlamentarijs præbere. Si tamen vires Regni sufficiunt. Nam *hoc opus, hic labor est. Ibid. resol. 13.* Quare videant Parlamentarij circa donatiua extraordinaria, an vniuersitates tale onus

Sed an de necessitate credendum sit Regi?

Et libitum ei sit determinare summam sibi soluendam? Et si assignata non sufficiat, maiorem exigere.

ADVERTANT Parlamentarij an vires Regni sufficiant Nam hic etiam est punctus. Et sciant se de hoc rationē reddituros.

Consulant Theologos doctos, & pios.

omnus subsistere possint, & sciant, se quam primum de hac re coram Deratione m esse reddituros. Nam Theologis, à quibus de iustitia donatiui consilium petunt, de sufficientia ciuitatum non constat. Quod si constet, dicant etiam ipsi quod sentiunt absque timore. *Ibid.res.5.§.Vnde ex his.* Nam ob id ait, & benè Merquez *in gubern.lib. 1.c. 16.* ad ventilandam iustitiam donatiui consulendos esse Theologos doctos, & pios, qui spe omni temporali omninò, destituiti sint; proponendumque illis, Regem ab eis non nisi iustum scire velle. Immò, & optimum esse, quod Reges faueret Theologis, qui contra ipsos consilium præbuerint. *Ibid.res.32.*

Non faciant prorogationem donatiui ante finem ex nunc pro tunc.

7 Videant prætereà Parlamentarij circa donatiua etiam ad tempus imposita, quæ aduertit Capiblancus *de off.bar.prag.10.n.6.* Attendantque arbitria, quæ proponuntur; nam in practica non seruantur, vt apparuit in Parlamento Ducis Ossunæ.*p.1.c.3. res. 5.* in fine. Et si donatiuum adhuc duraret per multos annos, non faciant prorogationem ex nunc pro tunc ad alios annos. Nam iniustè id facerent, quia interim possent aliquæ causæ suboriri, quæ donatiuum iniustum redderent, vt notauit Valenzuela *cons.99.pun.3.n 52.Ibid.res. 24.* Denique exponant Regni necessitates, & virium sufficientiam, etiam si alij contrarium sentiant: nam forsitan sua vota mutabunt, vt multoties accidisse testatur Aponte. Proponant præterea petitionem aliquam pro Regni vtilitate Regi faciendam; Declarent, si pecunia donatiui diligenter & fideliter à commissariis exigatur, si pecuniæ destinatæ in Parlamento ad aliquod beneficium Regni fuerint in illum finem expensæ, necne, & alia similia, quæ iustitia & cheritas dictabit etiam si illa caput Parlamenti non proposuerit. *Ibid.res.9.* Non damnarem tamen Parlamentarios, si donatiuum Regni præberent ex opinione prababili iustum Nam id regulariter omnibus in varietate opinionum permittitur, etiam iudici. Et alioqui multis scrupulis implicarentur Parlamentarij, si probabiliores opiniones inuestigare tenerentur. Ita Nauarrus *de rest.lib.3.c.1.nu.268.* Et vbi secundum probabilem opinionem etiam probabiliori relicta, conclusum esset, alij Parlamentarij subscribere possent. *Ibid.res.10.* An verò in tali casu populi possint donationem, & gabellam fraudare, dictum est V. *Gabellas fraudare.*

Declarent quo pacto Regni interesse administrentur.

Et exteros in regnicolas difficilimè admittant.

8 Quoniam vero in Parlamentis agitur etiam de admittendo aliquo extero in regnicolam, aduertant Parlamentarij, vt illos solos admittant, à quibus Regnum, & Ecclesiæ multum iuuaminis sperant. quod quia vt plurimum fefellit experientiam, doctissimi Iurisconsulti Hispani cum multis Theologis docent, in magnam vtilitatem Regni cedere, si non exteris, sed nationalibus beneficia conferantur. quod etiam se expertum fatetur Rex Catholicus apud Suritem *to.6.lib.10.cap.99.* Et faciunt textus in l. *Ecclesia C.de Epis & Cler.c.bene & l.2 § fin.de postul.prel.* & tota distinctio 71 decreti. Ratio autem est, quia naturales in Ecclesiarum regimine maiorem diligentiam adhibent, magisque in illis resident, quam exteri, qui facile inueniunt occasionem recedendi, & commutandi

plerumque

plerumque beneficia impositis pensionibus cum damno Ecclesiarum. Et præterea incolæ animabuntur ad informandos bonis moribus filios, & litteris imbuendo, si cognouerint beneficia solis in colis conferri posse, & ex illis doctiores, probatioresque præferri *p.1.t.3.res.6.*

PAROCHVS.

1 PRima obligatio Parochi est celebrandi per se, & in necessitate per alium, in Dominicis, & festis, in quibus populus tenetur Missam audire. Syluius *in 3.p.q.83.art.3.quæst.17.p.2.tr.14.res.26.* Et quia in die Natiuitatis populus non tenetur audire tres Missas, Parochus non tenetur ea die ter celebrare; præsertim quod nemo tenetur vti suo priuilegio. Bellettus *in §.11 qui cler.part. 2.§. 28.n.2.* contra Henriquez *lib.9. cap.30.nu.6.p.4.tract.4.resol.236.* Nec vnquam tenetur Sacrificium applicare pro populo, quantum est ex vi beneficij parochialis, vt dictum est V. *Missa, num.* 3. Quamuis nec applicare alicui possit pro eleemosyna manualis, vt determinauit Sacra Congregatio *die* 1 *Sept.* 1629. apud Barbosam *part.* 4. *tract.* 4. *resolut.* 232. † at in *resolut. 26.sup.cit.* docuerat posse, seclusa consuetudine †. Secunda obligatio Parochi ex Tridentino est, prædicandi populo per se, vel per alium, (si impeditus fuerit,) verbum Dei. vbi aliqui putant, cessante impedimento legitimo, non satisfacere prædicando per alium. & reuera, quamuis satisfaciat iuri diuino, quia fidelibus verbum Dei non subtrahitur & qui per alium facit, per se ipsum facere videtur; Tridentino tamen satisfacere non videtur vt docet Bonacina *tom.* 2. *disput.* 5. *qu. vnic.punct.* 2. *num.* 29. Nihilominus ad solamen parochorum dicendum est cum Trullench. *in decal. tomo* 1. *lib.* 3. *cap.* 1. *dub.* 4 *num.* 15. quod sic etiam Tridentino satisfaciant, cuius mens talis esse videtur *p.6.t.7.res.13.*

PAROCHVS tenetur parochianis quando tenentur Sacrum audire, celebrare.

Non tamen applicare sacrificium.

Item tenetur omnino concionari per se, si non est impeditus.

2 Tertiò tenetur Parochus ministrare parochianis sui Sacramenta quæ ex æquitate potest, per seipsum. & hæc est residentia, quam requirit Tridentinum *sess.* 7. *cap.* 3. & 23. *cap.* 1. non enim solum requirit habitationem cum ministrerio alieno, quæ est residentia materiali, sed residentiam cum effectu, seu formalem, vt docet Sancius *disput.* 47. Qui existimat, Parochum Sacramenta ministrantem per substitutum, non solum peccare mortaliter, sed etiam teneri ad restitutionem fructuum. Sed in hoc dissidet Garsias *de benef. t.1. part.* 3. *capit.* 2. *numer.* 53. tum quia pœnæ restringi debent; tum quia si malè ministrans per se, non tenetur ad restitutionem, nec teneri ad illam debet ministrans per alium. Quibus tamen respondet Sancius, restitutionom fructuum non esse pœnam, cum incurratur ante sententiam iudicis, sed potius non lucrationem, seu impletionem conuentionis, qua collati sunt ei fructus, si Sacramenta ministret per se: sicut agricolæ promittitur merces pro colendo agro: vnde

Et per se ministrare Sacramenta. Aliàs non faciet fructus suos.

vnde quo tempore eorum vterque suam operam non adhibet, lucrari non potest. Cum eo autem, qui malè ministrat per se, esse disparem rationem: nam is implet mentem Concilij quoad substantiam, ille non item. Et quamuis hæc sententia Sancij non satis deducatur ex Concilio deducitur tamen ex iure naturali contractus, quo Parochus se obligat ad officium pro fructibus, qui contractus reducitur ad innominatum *do vt facias p.3.t.4.res.156.*

Et ideo eius domus debet esse propè parochiam.

3 Nota hic ex declaratione Sacræ Congregationis, domum Parochi esse debere prope Parochiam. Riccius *part. 4. decis. 41. ibidem*, in fine.

AN Parochus teneatur audire Cōfessiones suorum, quoties voluerint?

4 Sacramentum Pœnitentiæ Parochus secundum Bonacinam *de sacr. disp.5.q.7.punct.4.§.2.num.23.* tenentur parochianis ministrare non solùm quando illi iure diuino, aut humano confiteri tenetur, sed etiam quoties voluerint siue ex deuotione, siue ad vitanda peccata &c. Sed alii hanc sententiam limitant. Et Vasquez *in 3.p.tom.4.q.93.art.5.dub.6.nu.3.* quoad confessiones vtiles pænitentibus, non autem quoad frequentatas propter scrupulos. Nugnus *in add.ad.3.tom.2.quæst.8.artic.4.dub.3.* putat, non peccare mortaliter, si semel, aut iterum denegat confessionem rationabiliter petenti. Posseuinus *de off. Curati cap.5.quæst.7.* asserit, quando Confessio petitur ex deuotione, non esse mortale illam, negare, si is, qui petit, habeat alium cum quo possit confiteri, & de facto confiteatur; si verò non habet, esse mortale: Verùm post Richardum Syluestrum & alios, Reginaldus *tomo 1. lib. 1. cap.8. num.81.* absolutè existimat, teneri solùm, quando vrget præceptum confessionis; quia extra hos casus non tenetur Confessiones parochianorum audire ex charitate sicut nec aliorum, nec ex iustitia ratione officij; nam huic satisfacit, si onera à iure vel à superiore sibi imposita compleat, inter quæ est, vt ministret Sacramentum Pœnitentiæ, quando subditi confiteri tenentur, non aliàs. Vnde sicut pater carnalis satisfacit suo muneri præbendo filiis necessaria, quamuis deneget abundantiora, ita & parochus, qui est pater spiritualis, quoad alimenta spiritualia. Omnes istæ sententiæ sunt probabiles. *p.2.tract.16. resolut.2.*

Et hoc Sacramentū cum Sacramentis Eucharistiæ, & Extremæ vnctionis ministrare per se infectis peste cum periculo mortis? Quoad vltimum nego.

5 In sententia Nugni *in 3.p.to.2.q.33.art....diff.2.* Parochus tenetur tempore pestis ministrare Pœnitentiam, Eucharistiam, & Extremam Vnctionem infirmis cum periculo mortis. Sed quoad extremam Vnctionem, quæ non est Sacramentum necessitatis, contrarium dicendum est cum Villalobos *tom.1. tract.10.diff.6.n.7.p.3.t.4.res.174. & p.5.t.3. res 93.* Idque, vt ait Hurtadus *de Sacr. Extr. Vnct. diff.12.* non solum si infirmus Sacramentum aliud, nimirum Confessionis aut communionis, suscepisset, sed etiam si nullum suscipere potuisset: quia ex vna parte ille saluari potest per contritionem, & ex alia non est certum, quod hoc Sacramentum deleat mortalia quoad culpam. Limitat Granado *in 3. p.contr.8. disp.8. num. 6.* nisi Parochus certo sciret, ægrotum esse in statu peccati mortalis, & probabiliter sibi persuaderet tali remedio liberandum

berandum esse: nam huic certæ necessitati subuenire tenetur cum periculo vitæ corporalis. Quod etiam docet Præpositus *in 3.o.q.vn.de Sacr.Extr.Vnct.dub.6.n.*47.in casu, quo quis cum peccato mortali, de quo habuerat solum attritionem, in amentiam incidisset. tunc enim putat, Parochum teneri cum vitæ periculo; si ille infectus sit peste; hoc Sacramentum illi ministrare; nisi esset persona valde necessaria, & ex cuius morte timeretur magnum animarum detrimentum in quo casu ei videtur deque posse, quia præferre nebet bonum spirituale communitatis bono peculiari vnius tantùm.*p.5.t.3.res.*83.

6 Et idem dicendum putat Molfesius *to.*1.4.*c.*3.*n.*75.de Sacramento Eucharistiæ Vide V.*Communionis,nu.*73.

7 Filliucius verò *tom.*1 *tract.*3.*c.*5.*n.*99.excusat Parochum in aliquo casu etiam ab administratione Sacramenti Pœnitentiæ, vt quando esset certus moraliter, infirmum non habere conscientiam peccati mortalis, & periculum vitæ magnum esset *p.5.t.3.res.*93.post initium. Sed Gregorius XIII *anno* 1572.*die* 10.*Decembr.*in quadam Epistola ad S.Carolum Borromæum definiuit, Parochos tempore pestis teneri quidem in Parochia residere; & si non resideant, agendum contras eos iuxta decretum Tridentini *sess.*23.*cap* 1.Sacramentum verò Pœnitentiæ, & Eucharistiæ ministrare debere per alios in bonum parochianorum sanorum, qui nollēt conuersari cum Parochis euntibus ad infirmos peste. Et etiam docet Marchinus *de bello diu.p.*3.*cap.*2.*n.*4.contra Mancinum *pract.visit.infir.pract.*8.*dub.*19 *p.5.t.3.res.*53. Et idem decidit Gregorius.XIII.de aliis.

8 Parochus secundum Barbosam non debet sine lumine Extremam Vnctionem differre: aut ferre oleum in cubiculum, vt expeditior inueniatur. Vide V. *Extrema Vnctionis.nu.*24.

9 Posita probabili sententia, quod impedimentum Catechismi per Tridentinum non sit sublatum, docet Sanchez *de matr.tom.*2.*lib.*7.*disp* 10.*n.*13.Parochum teneri notare in libro patrinorum, an illi patrini sint solius Cathechismi, eo quod puer in domo fuerit baptizatus. Nam patrinus Baptismi contrahit impedimentum dirimens, Catechismi verò tantum impediens & Parochus aliter faciens defraudaret mentem Concilij, & præberet ansam dissoluendi matrimonia valida. At Guttierez *de matr.c.*84.*n.*7.non videtur imponendum Parochis hoc onus sub mortali.*p.*3 *t.*4.*res.*260.§ *Sed quia.* Item an teneatur distinguere in libro patrinos catechismi, & Baptismi

10 Parochus excommunicatus non toleratus secundùm Auilam *p.*2. *cap.*6.*disp.*3.*dub.*1. *concl.*5.inualidè assistit matrimonio, quia hæc assistentia est actus illius vt personæ publicæ & ratione publici officij, qui ab excommunicato non tolerato inualidè efficiuntur, vt tradit Syluest.V.*Excommunicatio* 3.*n.*2.& exemplificatur in Tabellione excommunicato, qui si non est toleratus, inualidè interuenit in contractibus. Sed contrarium tenendum est cum Cornejo *in* 3 *p. tr.*5. *disp.* 10. §.1. *dub.*5.quia talis assistentia non est actus Ordinis, cum non sit minister huius Sacramenti, nec iurisdictionis, vt probat Sanchez *de matr.lib.*3. *disp.*1. sed solùm est necessaria, vt auctoritatem præbeat matrimonio PAROCHVS excommunicatus, nō toleratus validè assistit matrimonio.

Ita Pontius *lib.5.c.17.§.vn.n.9.* Et respondet ad argumenta Auilæ *p. 5. tract.9.resol.78.*

An etiam licitè.

11 Ipse tamen *ibid.num.11.* existimat, in tali casu Parochum peccare, quia communicat cum fidelibus, non quidem in Sacramento, sed in Sacris, qualis est communicatio in diuinis officiis & missa. Nec excusare necessitatem, quia hoc Sacramentum non est necessitatis. Sed si Parochus non sit ab Episcopo, vel alio iudice competente prohibitus matrimonio assistere existimo cum Hurtado *disp.15. de matr.diff.8.n.17.* nullo pacto peccare, quia communicat cum contrahentibus ob illorum vtilitatem, imo necessitatem; quia sine illo, vel eius licentia nequeunt contrahere *p.5.t.9.res.79.* † Sed mox in *res.83.* in fine, id solùm admittit in necessitate grauissima, quando concubrnarius in articulo mortis vellet concubinam in vxorem accipere, vel ob temporale commodum filiorum, vel ob animæ suæ remedium. Et in *p.3.t.4.res.233.* docuerat, extra hunc casum peccare venialiter †.

Et an validè ac licitè licentiam alteri præbeat matrimonio assistendi.

12 Validè item & licitè præberet Parochus excommunicatus non toleratus licentiam simplici Sacerdoti, vt matrimonio assistat; quia collatio talis licentiæ non est actus iurisdictionis, sed designatio quædam spectatoris matrimonij, vt possit testificari per auctoritatem concessam à Tridentino, non ab ipso Parocho: vnde non est actus potestatis Parochi vt Parochus, sed auctoritatis annexæ officio Parochi à Tridentino. Ita Hortado *disp. 5. de matr. diff. 8. num. 27.* contra Coninch *de sacr. disp. 27. dub. 2. num. 25.* Putantem, talem collationem esse inualidam, & contra Pontium *ad ipsum* putantem esse illicitam. *par. 5. t.9res.80.* & antea *in par. 3.t. 4. res. 233. in fine* Reliqua ad Parochum pertinentia circa matrimonium, vide V. *Matrimonium quoad Parochum.*

PAROCHVS an possit exponere ad audiendas Confessiones suorum subditorum Sacerdotem non approbatum?

13 Parochus ex cap. *omnis vtriusque sexus* habet potestatem exponendi ad Confessiones suorum subditorum simplicem Sacerdotem. quam facultatem non esse reuocatam *in sess.23.cap.5.* Tridentini, docuit cum multis Ledesma *to.1.de sacr. Pœnit.c.12.concl.5.* quia Tridentinum solùm abrogare intendit priuilegia Bullæ, & consuetudines audiendi confessiones sine approbatione Episcopi, non autem ius commune. Sed contra hanc sententiam stat declaratio Cardinalium, quam refert & sequitur Petrus Fay *in add.ad 3.p.q.8.art.5.disp.1.* tanquam valde conformem ipsi Concilio, vtpote quod duos tantùm ponit titulos excipiendi Confessiones, scilicet approbationem Episcopi, & beneficium parochiale, vt abusum quorundam Parochorum amoueret, qui otio dediti, exponebant Confessionibus quoscunque Sacerdotes etiam non idoneos, remittens hanc facultatem Episcopis, in quibus maior esse solet prudentia & circumspectio, *par. 3. tract. 4. resol. 110.* initio & *146.* per totam.

14 His tamen non obstantibus, Cruz *in Bull. Cruc.disp.1.c.2.dub.10. lib. 11.* & Henriquez *lib. 6. cap.6. num.2.* censent in aliquibus casibus approbare posse Sacerdotem doctum, si non sit facilis recursus ad Episcopum,

ſcopum, vt ſi in Hebdomada Sancta, aut Iubilæo pœnitentium numero ſupplere non poſſet. Cuius ſententiæ rationes vide Cruz *p.5.t.12.reſ.* 48. ex errore 47.

15 Et probabile eſt, Parochum vnius diœceſis exponere poſſe ad audiendas Confeſſiones ſuorum ſubditorum Parochum alterius diœceſis non approbatum ab Epiſcopo ſuæ diœceſis. Nam Concilium exigit tamquam diuerſos titulos beneficium parochiale, & approbationem Epiſcopi, aitque ſufficere alterutrum. Ita Vaſquez *in 3.p.tom.* 4. *q.* 93. *art.* 3. *dub.* 4. *num.* 2 & alij contra Beiam *p.*1.*cap.* 16. *p.* 3. *t.*4.*reſ.* 146.§. *Notandum & 160. per totam.* Et eodem pacto approbare poteſt ſimplicem Sacerdotem approbatum ab aliquo Ordinario alterius diœceſis, ſecluſa prohibitione proprij Ordinarij. quia talis Sacerdos ſemel approbatus eſt capax iuriſdictionis delegatæ, & Parochus delegare poteſt, vt poterat ante Tridentinum, auctoritatem abſoluendi ſuos Sacerdoti cuiuſcumque diœceſis, niſi quod poſt Tridentinum debet eſſe approbatus ab Ordinario, ſine tamen determinatione; vnde ſufficit approbatio cuiuſcumque. Ita Trullench. *in Cruc. lib.* 1. §. 7. *dub.* 3. *num.* 15. *p.* 5. *t.* 12. *reſolut.* 48. *ſup. cit.* †. citans ſe in *p.* 3. *t.* 7. *reſ.* 110. vbi tamen in praxi negatiuam ſententiam ſequendam dixi †.

Aut approbatum alterius diœceſis?

16 Præceptum Confeſſionis annualis implendum eſt in propria Parochia proprius autem Parochus dicitur ille, in cuius Parochia quis habitat ſecundum Vaſquez *in* 3.*p. tom.* 4. *q.* 93. *art.*2.*dub.*4.*n.*6. vel in cuius Parochia reperitur ob negotium. Si verò quis in hunc finem iret in aliud Oppidum, vt confiteretur illius Parocho, non poſſe illi ſine commiſſione proprij confiteri. Sed etiam in hoc caſu poſſe ait Pontius *lib.* 5. *c.* 9. *n.* 6. quia in eo non adeſt fraus illicita, nec dolus malus, ſed vtitur quis iure ſuo. *p.*3.*tr.*6. *reſ.*28.

PAROCHVS proprius quis dicatur cui facienda eſt confeſſio pro præcepto?

17 Parochi ſecundum Homobonum *p.*3.*tr.*15.*c.*9. *q.*31.*reſ.*1. & alios non poſſunt ab Epiſcopo ad nouum examen vocari; quia ratione perpetui tituli habent approbationem à iure, qua ſine noua, & iuſta cauſa priuari non poſſint ab ordinario. Sed contrarium tenendum eſt cum Barboſa *de pot. Parochi, c.* 2. *n.* 10. non ſolum ſi de aliquo Parocho eſſet fama publica defectus ſcientiæ; ſed etiam generaliter omnes Parochos, quamuis nulla præcedat infamia. Et ratio eſt, quia Parochi iure aut exéptione non magis iuuari poſſunt, quam cæteri Confeſſarij; ſed Epiſcopus poteſt ad ſecundum examen vocare omnes Confeſſarios tam Sæculares quam Regulares, vt experiatur, an illorum ſcientia ſit extenuata, & boni mores mutati: ergo idem poteſt cum Parochis. Deinde ex Tridentino *Seſſ.*21. *c.* 8. Epiſcopus habet ius viſitandi beneficia curata, & proſpicere, an cura animarum rectè exerceatur; ergo habet ius examinandi Curatos; quia recta adminiſtratio Sacramentorum, præſertim Pœnitentiæ, & animarum cura, requirit ſcientiam, quam proinde Epiſcopus per examen poteſt in illis inueſtigare. Ita Sancius *ſelect. diſp.* 50. *p.*4.*t.*4.*reſ.*59.

PAROCHI poſſunt ab Epiſcopo ad examen vocari.

PAROCHVS an dare possit aliquando licentiam Religioso prædicandi in sua Ecclesia?

18 Parochus dare potest bis, aut ter licentiam Regulari docto, graui & noto, aliàs non approbato in illa diœcesi, ad prædicandum in sua Ecclesia, maxime si sit in itinere. Ita Porrellius V. *Prædicatores, num.* 2. *p.* 4. *tract.* 4. *res.* 22. §. *Notandum.*

PATER.

De Patre quoad Testamentum; vide V. *Testamentum.*

PATER an possit castrare filium consentientem?

1 Pater secundum Salonium in 2. 2. *tomo* 1. *quæst.* 65. *art.* 1. *controu.* 2. castrare potest filium consentientem, si absit periculum vitæ, vt voce & can u Ecclesiæ deseruiat. Sed illum impugnat Tannerus in 2. 2. *disput.* 4 *quæst.* 8. *dub.* 1. *num.* 101. propter pericula & incommoda, quæ hinc sequi solent, & quia cantus pueri non est tanti momenti, vt ob illum frustretur finis à natura adeò intentus, qualis est generatio, cum id neque ad vitandum periculum animæ in Sacris Canonibus permittatur *p.* 3. *t.* 5. *resol.* 38. Quia enim homo non est dominus suorum membrorum, non potest aliquod membrum sibi, vel filio abscindere, nisi id requireret salus & conseruatio totius corporis aliàs perituri, vt docet D. Thomas. 2. 2. *q.* 65. *art.* 1. & DD. communiter. nec tanti momenti est excellentia vocis, aut honor & sustentatio apud Principes, vt pro ea debeat membrum abscindi, vt vult Pasqualigus *decis.* 498. Præsertim quod eunuchi venere plurimum torquentur, & maximo salutis periculo sunt obnoxij. *par.* 6. *tract.* 8. *resol.* 36. & obiter in *tract.* 6. *resol.* 35. §. *Sed quia.*

Et illum vendere, permutare &c. cōstitutus in graui necessitate.

Potest dummodo filius non sit sui iuris, coniugatus, vel clericus.

Non tamen id potest mater de iure Cæsareo.

Secus de iure naturæ.

Quid si æqualis aut etiam maior, necessitas occurrat cum paupertate aut egestate?

2 Pater in graui sua necessitate constitutus potest filios vendere, permutare, aut quocunque alio contractu alienare, iure naturæ, & Cæsareo Deueniente verò deinde patre ad pinguem fortunam cogi potest, vt filium, quem ita vendidit, redimat. Quod tamen intelligitur, dum filij sub patria sunt potestate: Factis enim; filiis sui iuris, vel coniugatis, vel Clericis, licèt ob id non egredetentur patriam potestatem non tamen possent à patre vendi. Nunquam verò filius de iure Cæsareo vendi potest à matre; quia filius de eodem iure non est sub matris potestate, vt affirmat Gloss. *leg.* 2. *C. de patr. qui filios suos distraxerunt* & Arius Pinellus *ad rubr. C. de bon. mater. p.* 2. *num.* 23. Licèt secus sit de iure naturæ. Dubium est, vtrum si occurrat æqualis Patri necessitas cum nimia paupertate, & egestate, aut etiam maior, vt si Pater in seruitutem sit redigendus, aut occidendus, aut mutilandus, nisi filium vendat, fas sit Patri filium vendere. Glossa citata. quam Couarr. 3. *var. resol. c.* 14. *num.* 4. Et alij sequuntur negat; quoniam, inquiunt, lex 2. citata solùm concessit facultatem in casu nimiæ paupertatis, & egestatis. Placet tamen magis sententia Pinelli *loc. cit. num.* 27. contrarium affirmantis. *p.* 7. *resol.* 8.

Et filium cogere ad intrandum Monasterium causa eductionis?

3 Pater potest cogere filiam impuberem intrare Monasterium, vt ibi educetur, sicut cogere potest puerum vt eat ad scholam, vel artificium, & pueri tenentur illi obedire, quia in illa ætate non tam sua, quàm

patris,

patris voluntate regendi sunt, vt ait Suarez *de Relig. tomo 3. lib. 5. c. 2. n. 15.* & in speciali parentes habent ius offerendi filios impuberes Religioni sine eorum consensu cap. *addidistis, 20. q. 1.* Ita Portellius *add. ad V. Clausura Monialium, n. 4.* & alij contra Megalium *to. 2. res. 157. n. 5. p. 2. t. 15. res. 56. & p. 4. t. 4. res. 42.* Respondeo impuberem, posse.

4 At verò puberem cogere non potest sine peccato mortali, etiam ad manendum in Monasterio cum habitu sæculari vsque ad occasionem nubendi; quia, vt bene notat Suarez *de Relig. to. 3. lib. 5. c. 9. dub. 4.* fæminæ maioris ætatis in his, quæ ad statum animæ pertinent, sui iuris sunt, & ideo non possunt compelli ad tam arctam custodiam, & rigidam clausuram. Nisi id ad aliquod breue tempus censeretur mortaliter necessarium ad illarum custodiam & decentiam. Et in hoc omnes conueniunt. *p. 2. t. 15. res. 56. Quid ego,* in fine. Puberem non item

5 Quoniam verò Tridentinum *Sess. 25. cap. 18.* excommunicationem iniungit cuicunque personæ, quæ mulierem cogeret Monasterium intrare, habitum suscipere, aut profiteri, diffident Doctores, an pater cogens filiam puberem ingredi Monasterium, non in ordine ad monachandum excommunicationem incurrat? Nam Suarez *vbi sup.* putat, non incurrere, & Concilium loqui de illo tanto ingressu, qui à parentibus per se ordinatur ad habitus susceptionem Rodriquez *in sum. to. 2. c. 8 n. 9* ait loqui etiam de ingressu coacto cum animo vt postea habitum suscipiat siue suasionibus Monialium, siue alia via quamuis exterius aliam causam sibi fingat. Sed ego cum Barbosa *de pot. Episc. 3. alleg. 104. n. 5.* & alijs existimo, incurri etiam si vis incutiatur ad ingressum cum animo solius custodiæ, aut educationis; quia Concilium disiunctiuè loquitur (*ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum, &c.*) in disiunctiuis verò sufficit veritas alterutrius partis. Et bene Concilium anathemati subiecit cogentes ad ingressum, quia, puellæ semel ingressæ, ob verecundiam fœmineam, vel preces Monialium habitum inuitè suscipiunt. Vetuit vero Concilium non solum directam coactionem, sed etiam indirectam vt si pater malè tractet filias in victu, vestitu, verbis &c. Non autem infligit excommunicationem incutientibus metum solum reuerentialem, aut adhibentibus preces importunas, ante ponendo conuenientiam, difficile matrimonium &c. qualis est praxis Ecclesiæ, vt ait Portellius *add. v. Moniales, n. 11.* quia hæc non est vera coactio. Et ideo Sacra Congregatio apud Villalobos *p. 1 t. 17. dub. 31. n. 11.* declarauit non incurrere censuram patrem, qui filiam relinquit hæredem cum pacto, vt Monasterium ingrediatur, & si renuerit, toti hæreditati succedat Monasterium, subtractis pro filia necessariis alimentis; quia hæc non est inductio per vim, sed per modum concupiscentiæ, *p. 2. t. 15 res. 56.* Sub pœna excommunicationis.

6 † Tenetur autem pater dare filiis alimenta †. Et Fagundez *in dec. to. 1 lib. 4. c. 4. n. 5.* ait, quod filius Magnatis, cui pater non vult alimenta præbere secundum statum, possit sine mortali ducere vxorem diuitem, & nobilem, licet genere aliquanto inferiorem, inuito parente. Regulariter PATER tenetur dare filiis alimenta, & dotem.

lariter verò peccare mortaliter, etiam si ducat æquè nobilem, quia non obedit patri in re graui: ego autem in hoc contrariam sententiam doceo cum Trullenc *in decal. to. 1. l. 2. c. 1. n. 13.* quam etiam docuimus V. *Matrimonium, n. 11. p. 6. t. 7. ref. 21.* Et cum eodem *c. 4. dub. 2. n. 22.* existimo, patrem teneri dare filiis spuriis, non solum alimenta, sed etiam dotem, etiam si sit Clericus, & stante constitutione Pij V. licèt quoad dotem, in cuius solutione maius patri incommodum, & proximo scandalum emergit, probabilis sit negatiua sententia. Molina *de iust. to. 2. disp. 224 n 22.* Præsertim, quod dos inseruiat ad alendam familiam filiæ, ad quod pater non tenetur. *Ibid. ref. 28.*

Etiam spuriis.

Nõ tamen cogere ad ieiunium, sed suadere, &c.

7 Pater non tenetur cogere filios ad ieiunandum tempore præcepti, ita, vt si non ieiunent, debeat è domo eiicere, vt docuit Ledesma *to. 1. t. 27. c. 1. concl. 6* quia hoc nimis durum esset, sed tenetur lege charitatis curare, vt ieiunium seruent, & non seruantes corrigere. Ita Vegha *to. 1. c. 12. cas 27.* qui addit debere illis negare cœnam, quamuis obiecerint, id illos facere ex auaritia *p. 1. t. 9. ref. 28.*

PATER nõ debet cõstitui Curator filij minoris in causa hæresis.

8 Pater communicare potest cum filio excommunicato non tolerato. Vide V. *Excommunicationis nu. 41.*

9 Pater non debet ab Inquisitoribus constitui curator filij minoris processati contra Gomez *lib. 3. cap. 1. num. 64. p. 4. t. 8. ref. 31. §. Nota etiam.*

Et cohabitans cũ filio Clerico excẽptus est ab onere hospitãdi milites. An si sit diues; & exponat filiũ hospitali, teneatur ad expensas.

20 Pater cohabitans cum filio Clerico, gaudet eius priuilegio *l. 1. C. de Episc. & Cler.* de non hospitando milites, ita vt nec teneatur contribuere in pecunia quia priuilegium alicui concessum extenditur ad eius socios. Ita Riccius *p. 3. ref. 28. nu. 1. & 2. p. 4. t. 1. ref. 32.*

11 An pater diues exponens filium hospitali ex iusta causa; teneatur hospitali restituere expensas. Vide V. *Restituere, num. 30.* circa medium.

Peccat pater filium castrando.

Pater irritare potest vota filiorum impuberum. Vide V. *Voti relaxatio.* Et pater non potest castrare filium propter vocem sine peccato mortali Diana & alij *p. 9. t. 8. ref. 45. §. Deinde.*

PATRINUS.

† INter solemnitates in Baptismo, & Confirmatione requisitus est interuentus patrini, de quo aliqua dicenda sunt †.

PATRINUS necessarius est in Batismo solemni. Non autem in priuato.

1 Et quidem quoad patrinum Baptismi putat primò Zambranus *de ea mor. c. 1. de Sacr. Bapt. dub. 18. n. 17.* illum esse necessarium tam in Baptismo solemni, quàm in priuato, vt sit domi tempore necessitatis; quia, ait ipse, patrinus non tam pertinet ad solemnitatem Baptismi, quàm ad instructionem baptizati, eiusque spiritualem regenerationem, Et prętererea, cùm nullus contingat Baptismus ita priuatus, saltem in pueris. vt non sit qui illum teneat. credendum est, Ecclesiam in quocunque Baptismo patrinum exigere. Sed ego puto cum Henriquez *lib. 2, cap. 18.* nullum

nullum esse præceptum de adhibendo patrino in casu necessitatis;quia id non est credendum de Ecclesia in eo casu,quo patrinus idoneus inueniri non potest.*p.3.t.4.res.*18.*&* *p.3.t.3.res.6.*Quia à parentibus,vel à baptizante debet designari.*par.9 tr.*8.*resol.*50.

2 † Patrinus Baptismi debet esse baptizatus †.Et non est improbanda Consuetudo aliquorum locorum,in quibus Catholici tenent filios hæreticorum.Possunt maritus,&vxor simul esse patrini,sed non decet,*p.9. t.8.res.*51.§ *Nota secundo.*Baptizante illos ministro hæretico in Nomine SS.Trinitatis.Ita Layman *lib.5.t.2.c.89.n.6.*contra Azorium *p.1.l.8. cap.*11.*q.9.p.3.t.4.res.*18.in fine † Item non debet esse pater, aut mater Baptizandi.Et non admittitur vnus,vel vna,Parochus potest puniri,& peccat mortaliter,si duos mares,vel duas fœminas admitteret.Non Monachus ex c. *Monachi de consecr.dist.*4. vbi Coninch.*de Sacr.q.67.ar.7. n.56.*putat,id non prohiberi Religiosis mendicantibus,sed solis Monachis solitariis.Layman.*c.9.n.3.*prohiberi putat omnibus Religiosis sicut illis prohibetur in Synodo Panormitana *p.2.n.3.*Cæterùm quilibet Religiosus ad Episcopatum,vel Cardinalatum assumptus soluitur ab hac prohibitione,& esse potest patrinus , sicut D.Gregorius , dum erat Cardinalis,factus est Compater Mauritij Imperatoris:quia in his cessat periculum incontinentiæ ex nimia familiaritate , quæ est causa finalis talis prohibitionis.Ita de Cardinalibus,Sanchez *in sum.to.2.l.6.c.6.nu.*24.& de Episcopis Rodriquez *qq.reg.to.2.q.58.ar.3.p.3 t.4.res.21.§. Quartò,& p.5.t.2.res.67.*

PATRINVS non potest esse non baptizatus.

Nō decet vt vir, & vxor essent patrini.

Parochus non debet admittere duos ex vtraque specie, pater,aut mater baptizandi.

Aut Monachus.

Nisi sit Episcopus, vel Cardinalis.

3 † Patrinus Baptismi contrahit cognationem spiritualem cum baptizato,quæ dicitur paternitas,& cum matre,& patre baptizati , & dicitur compaternitas †.Sed hanc cognationem non contrahit illegitimus susceptor. *p.3.t.4.res.21.§. Secundò.* Vnde bene ait Zambranus *vbi supra num.*8. contra Sanchez *de matrim. tomo 3. lib.9. disp. 36.numero 7.*& aliis,patrem baptizantem, vel tenentem filium in periculo mortis,etiam astantibus aliis,& ex malitia , non contrahere cum vxore cognationem,ac proinde non impediri à petendo debitum,quod etiam dicendum de matre respectu viri , quamuis peccatum graue committerent ; & puniendi forent : quia talis pœna non reperitur in iure.Quod etiam docet nouissimè Granado *in 3.p.cont.4.tract.2.disp.5. nu.5.p.3.res.3.& p.5.t.3.res.25.* Tenentes filios hæreticorum non contrahunt cognationem spiritualem.*parte.9.tract.7.resolutio.51.§. Nota tertiò.*

PATRINVS illegitimus nō cōtrahit cognationem.

4 Ait verò Sanchez *de matrim. tom.2.lib. disput.62. num.13.* extraneum,qui baptizandum teneret in Baptismo priuato etiam si eo fine teneat,vt euadat patrinus,non contrahere cognationem.Nam cum patrinus pertineat ad solemnitatem & cæremoniam ab Ecclesia institutam in Baptismo solemni,non potest contrahere &esse verè patrinus,qui tenet in Baptismo minus solemni:quia non potest mutare institutionem Ecclesiæ,Secus verò de baptizante;quia sicut is verè baptizat eo modo, quo instituit Ecclesia,sic verè contrahit cognationem.Sed ego cum Zambrano

Contrahit tamen extraneus in Baptismo priuato puerum tenens animo contrahendi.

Zambrano *vbi supra nu.*4.& aliis existimo,tenentem cum tali proposito contrahere cognationem *p.*4.*t.*3. *ref.* 7. † & pro probabili tenui hanc opinionem *in p.*3.*t.*4.*ref.*18. & recitauit.*ibid.ref.*2. in fine †.

Quid verò si quis tenet filium Petri, existimans esse filium Pauli.

At verò probabilis mihi videtur opinio Sanchez *de matrim.to.* 2 *lib* 7.*disp.*58.*n.*8.quòd,qui per errorem leuat de fonte filium Petri,existimans se leuare filium Pauli,non contrahit cognationem; quia ad hanc contrahendam requiritur scientia,vt colligit Abbas ibi *num.*4.ex c.*de cognat.spirit.*vbi deciditur,coniugem,quæ per ignorantiam leuauit filium mariti,non arceri à debiti petitione. Sed Pontius *lib.*7.*c.*39.*n.*9. contrarium docet:quia talis error est circa accidentalia. Nec esse paritatem de vxore tenente filium mariti,quia de hac est expressa iuris decisio,& præterea, quia contingit matrimonio contracto,vnde non mirum,si hinc cognatio non oriatur.*p.*3.*t.*4.*ref.*16.

Aut tenet puerum nomine alterius?

Vel per alium?

16 Qui tenet baptizandum nomine alterius,non contrahit cognationem,quia non est patrinus,sed fungitur loco patrini. Ita Sanchez *de matr.to.*2.*lib.*7.*disp.*59.*n.*2.contra Sotum *in* 4.*dist.*42 *art.*2. Et,qui tenet per procuratorem,probabilius est contrahere,vt tenet Pontius *l.*7. *c.*39 *n.*10.sed probabile quoque est non contrahere, vt tenet Sanchez *vbi sup.n.*4.Aduerte autem ad contrahendam cognationem requiri contactum physicum.Ita Sanchez *ibid.p.*3.*t.*4.*ref.*2.

DE Patrino Confirmationis.

7 † Et hæc omnia,quæ dicta sunt de patrino Baptismi,applica patrino Confirmationis †.Vnde non tangens confirmatum, non contrahit cognationem Villalobos *tomo* 1.*tr.*14 *diff.*9.*b.*9.contra Sotum *in* 4.*dist.* 42.*q.*1.*art.*2.*p.*3.*t.*4.*ref.*1 §.*Notandum.* Debet autem patrinus Confirmationis, esse alius à patrino Baptismi,nisi necessitas cogat, vt ait Ricardus *in* 4.*dist.*7.*ar.*7.*quæst.*2.Si verò seclusa necessitate idem teneat in Baptismo & Confirmatione, Bartholomæus ab Angelo *dial.*3.§.45. tenet,non peccare mortaliter *p.*3.*t.*4.*ref.*21.§.*Tertiò.* Debet etiam esse confirmatus secus secundum Syluium *in* 3.*p.q.*72.*ar.*10 peccabit mortaliter;sed oppositum est probabile. Non tamen contrahet cognationem,ex cap.*in baptismate, de consecr.dist.* 4. quia ibi id fieri non posse determinatur,& regula Iuristarum est,inualidè fieri,id quod in iure dicitur fieri non posse.Ita Coninch.*de Sacr.q.*72.*art.*10.*n.*94.& alij contra Molfesium *to.*1.*tr* 5.*c.*2.*n.*43.*p.*3.*t.*4.*ref.*21.§.*Secundò,& ref.*26.Cæterùm patrinus Confirmationis non tenetur instruere confirmatum, quia hæc obligatio non reperitur in iure,sicut de patrino Baptismi. Ita Coninch. *vbi sup.p.*3.*t.*4.*ref.*21.

P A V P E R.

PAVPER quis?

Et quotuplex?

1 † PAuper secundum Varronem *lib.*4.*li.de ling.Lat.*à parua pecunia secundum alios à paruo lare dictus est.Significat eum, qui parum habet,& multis indiget.Et quidem si indiget necessariis ad naturę conseruationem simpliciter, dicitur extremè indigens;si verò indiget necessariis

necessariis decenti status & conditionis, indigere grauiter. Si tandem aliquam necessitatem patitur, ita tamen, vt succurentem inueniat, vt sunt mendicantes, egere communiter. Vide *Eleemosyna*, vbi etiam inuenies, qualiter pauperibus subueniendum sit †.

2 Pauper in extrema indigentia constitutus, non tenetur soluere creditori, quod debet, sed potest illud sibi retinere ad succurrendum propriæ necessitati, ac etiam patris, matris, fratris, vxoris, & filiorum. Vide V. *Debitor*.

PAVPER potest retinere debitum pro extrema sua necessitate. Patris & matris, fratris, vxoris, & filiorum.

3 Item, si ante extremam necessitatem pauper accepisset accommodatum, conductum, vel precarium, & illud in extrema necessitate consumpsisset, ditior postea factus, non teneretur illud restituere, quia non teneretur ratione rei, cum nec in se sit, nec in pretio, non ratione acceptionis, quia iure consumpsit: nec ratione contractus, quia hi contractus non obligant re pereunte, nisi culpa perierint. Ita Lessius *lib*. 3. *c*. 16.*dub*.1.*n*.5.*par*.5.*t*.8.*ref*. 10 Immò si ante necessitatem rem quis furatus esset, quam postea in extrema necessitate consumpsisset, non teneretur (adueniente commoditate) restituere. Nam rem alterius licitè quis in necessitate consumit. nec obest, quod furatus sit ante necessitatem; nam hoc non tollit ius naturæ, quo omnia fiunt communia. Ita Palaus *to*. 1. *tr*. 6. *disput*. 2. *punct*. 10. *num*. 116. & alij contra Sotum *in* 4. *dist*. 15. *quæst*. 1. *par*. 5. *t*. 7. *resolut*. 9. Quod à fortiori procedit si rem pauper furatur in ipsa extrema necessitate. Nam tunc non tenetur restituere ratione rei, quæ iam est consumpta; nec acceptionis quæ non fuit iniqua, Et diues pauperem extremè indigentem tenetur subuenire liberaliter, & non cum onere restitutionis, secundum aliquos Ergo, &c. Ita Villalobos *tom*. 1. *t*.22. *diff*.2. *num*. 12 contra Lessium *lib*.2.*c*.16.*dub*.1.*num* 8. cuius opinio, vt ille censet, est etiam probabilis, *p*.5.*t*.8 *ref*.8.

Nec tenetur postea ditior factus restituere.

Quod etiam dic si in tali necessitate consumpsisset rem furatam ante.

Vel in ipsa necessitate.

4 Et vero pauper in extrema necessitate positus, à diuite, vel alio subripere potest id, quod ille sibi dare tenetur; non solum occultè, sed etiam vi: & si resistat, cum debito moderamine illum occidere. Ita Lessius *lib*.2.*c*.12.*n*.69.*p*.5.*t* 8. *ref*.23.*initio*.

Potest vero pauper in extrema necessitate furari à diuite quod is tenetur illi dare etiam vi.

5 In graui verò necessitate Granado *in* 2.2. *contr*.3. *tract*.11. *disputio* 7.*num*. 4. putat pauperem furari non posse. tum quia in cap. *Si quis, de furtis*, imponitur pœna accipienti res alienas tempore necessitatis, quod saltem procedit de necessitate graui. tum etiam quia valde probabile est, diuites non teneri grauiter indigentibus subuenire, de necessariis ad statum, superflua vero an habeant, pauperi difficile constare potest. Et tandem, quia, cum possint multi grauem necessitatem pati, quibus æquè à diuite succurrendum esset, nec posset omnibus, vnde liberum ei foret, huic, vel illi succurrere, iniuriam ei faceret alius occultè surripiens. Addit tamen hic Doctor, quod si quis si quis superflua status habet, & non occurrit hic & nunc alius pauper, cui subueniat, tenetur huic subuenire; & si non subueniat, potest ille surripere. Sed contraria sententia Palai *to*. 1. *tr*.6.

Et probabile est furari posse etiá in necessitate graui.

disp.2.punct. 10.*numero* 5.& aliorum est absolutè probabilis,quod pauper in valde graui necessitate morbi, famis, nuditatis, &c. possit aliena surripere: quia diues tenetur subuenire constitutis in graui necessitate, & sic est irrationabiliter inuitus, si ab eo furentur, dum potest. Posse autem, satis constabit pauperi, si suam necessitatem sciat, & potentiam diuitis, ignoretne an alij eiusdem necessitatis secum concurrant. Immò etiam si sciat, cum diues non potens omnibus simul, teneatur omnibus diuisim succurrere, probabile est, pauperem posse accipiendo præuenire, quia sic videtur vti iure à natura sibi concesso *par. 4. 17. resolut.* 29. & *p.* 5. *t.* 9. *res.* 23. Et probabile putat Lessius *lib. 2. cap. 2. dub. 5. num.* 43. quod pauper astans ante ostium diuitis expectans eleemosynam, si alteri pauperi venienti dicat, iam esse datam, non tenetur ad restitutionem *p.*5.*t.*8.*res.*21.in fine.

In extrema verò potest etiam contra diuites implorare officium iudicis.

6 Positus verò in extrema necessitate, secundum Villalobos *tom.*1. *t.* 22. *diff.* 2. *num.* 10 implorare potest contra diuites officium iudicis, qui diuites cogat ad subueniendum illi: sicut implorare potest, vt sinatur transire per publicam viam, & sumere de flumine aquas; quia res in necessitate sunt communes, sicut via & aqua fluminis. Et quamuis diues non teneatur ex iustitia, sed tantum ex charitate, & ideò probabilis sit opinio Iuristarum, quod pauper non habeat actionem contra ipsum;certum tamen est,quod implorare potest iudicem, & hic obligare illum debet ad subueniendum in bonum commune, & testatur sic practicari in bene ordinatis rebus publicis tempore famis & pestis.Immò Lorca *in 2.2 sect.3.disp.39.mem.4.n.*47.docet,iudicem non solum in extrema necessitate, sed etiam quoties adest præceptum iuris diuini, aut humani,de subueniendo,debere diuites cogere; quia bonum commune exigit, vt non solum extremæ, sed etiam aliæ necessitates subleuentur.*p.*5.*t.*8.*res.*4.

An possint è ciuitatibus expelli pauperes peregrini.

7 Nota etiam, pauperes & miserabiles personas posse laicos in quacumque causa coram iudice Ecclesiastico conuenire. Vide V. *Iudex Ecclesiasticus num.*7.

8 Beccanus *in 2. 2.c.21.dub.9.n.*23 putat excludi posse à ciuitatibus pauperes peregrinos,aut quia non potest subueniri domesticis & extraneis, vel ne inferant morbos, corruptelas hæreses &c.vel ne otio computrescant cum sint sani & apti laboribus. Id vero negat Syl. *in 2.2.q.* 32.*art.9.q* 3.Vide Tannerum *to.3.disp.2.q* 5.*dub.*3. & Sotum *in Apologia in causa pauper p* 5.*t.*8 *res.*6.

PAVPEREM, qui nihil dare potest, probabile est acquirere Iubilæum.

9 Pauper lucratur Iubilæum etiamsi det vnum obolum. Ità Bossius *de Iubil.sect.*4.*cas.*21.*n.*4.*&* 6.qui addit sufficere, quod curet eleemosynam pro se dari ab alio. Et si nullam dare potest,probabile est posse illum lucrari absque commutatione eleemosynæ in aliud opus pium, quia hoc videtur esse mens Summi Pontificis. Ita Faustus *de Iubil.lib.* 4.*q* 55 Licet probabilis etiam sit contraria sententia Sanctarelli *de Iub. c.7.dub.*1.*p.*5.*t.*12.*res.f.* 15.

13 Simulata

13 Simulata paupertate eleemosynam recipiens, secundum Fabrum *in 3.dist.15.q.2.disput.50 c.4.num.* 120. tenetur ad restitutionem: quia qui decipitur circa conditionem propter quam donat, non donat omnino liberaliter; qui verò eleemosynam pauperi dat propter paupertatem, tanquam propter rationem motiuam huius eleemosynæ in particulari datæ huic, quamuis ratio motiua generalis dandi eleemosynam pauperi sit amor Dei. Idque procedere, siue eleemosyna magna sit siue parua, dummodo non sit contemnibilis? quia quod est alienum, siue magnum, siue paruum, restitui debet. Sed quoad ostiatim mendicantes, qui paruas, & & quotidianas eleemosynas recipiunt, contrarium teneo cum Granado *in 2.2.contr.3.tract.* 11. *disp.*7. *n.*4. quia in his non habetur ratio paupertatis, sed absolute. Secus vero in eleemosynis magnis, qua acquireret v.g. fingens se Episcopum ab hæreticis expulsum, vel captiuum: nam hæ eleemosynæ fiunt sub conditione, saltem tacita, quod sit pauper *p.*5.*t.*8.*ref.*21. Restitui autem debet secundum Granadum *ibid.disp.6.n.*5. donanti qui censetur velle dare huic, qui si non est pauper, dependenter ab eius voluntate distribui debet. Secundum Villalobos *diff.*9. *num.* 4. restitui debet pauperibus; quia dans censetur à se abdicasse dominium, & dedisse pauperi vt pauperi. Vasquez verò *opus de rest. cap.* 3. *dub. vlt. num.* 24. vtramque opinionem putat probabilem, & tutè sequi posse *p*5.*t*.8.*ref.* 22. Nota verò, quod pauper mendicans causa otiositatis, vel cupiditatis, non peccat mortaliter, si maneat intra limites paupertatis. Ita Bariola *aphor. lib. P.v. Pauper.p*, 5.*t*.8.*ref*.21.§ *Nota etiam.*

PAVPER fictus tenetur restituere eleemosynas.

Non quidem modicas,

Sed magnas.

Et quidem secundum quosdam ipsis datoribus.

Secundum alios, pauperibus.

PAVPERTAS RELIGIOSA.

1 † PRodiit olim Bulla Clementis VII. de largitione munerum vtriusque sexus Regularibus interdicta, in qua Religiosis prohibetur largitio, cum sæcularibus, tum inter seipsos, nisi paruorum quorundam de esculentis, & poculentis, eaque benemeritis tantum, ob deuotionem vel alias causas à capitulo generali probandas, cum licentia Superioris in scriptis, deque consensu maioris partis conuentus. Prohibetur item dispendiosæ benefactorum receptiones, & laute comessationes, etiam Ordinario loci, aut Protectori exhibendæ † Intentio autem Pontificis in ea edenda fuit, cum Monasteriorum facultatibus prospicere, ne dissiparentur: tum à Religiosis ambitionis radicem euellere, ne per munerum largitiones viam sibi ad dignitates & officia aperirent. Ita Sousa *in hac Bull.fund.*5.*n.*34. contra Filliucium, qui *to.* 2 *or.*34.*c.*3 *q* 6 cum aliis duas causas finales addit nimirum vt religiosa disciplina integra conseruetur, & labefactata restituatur, & vt votum paupertatis integrum seruaretur. *p.*1.*t.* 6. *ref.* 12. Hæc autem Bulla hic Panormi recepta fuit apud Moniales, vt testatus est D. Vicarius Delaæiba generaliter verò recepta non fuit, vt docet Megala

CIRCA paupertatem Religiosam, præsertim circa donationes, multa statuuntur in Bulla Clem. VIII.

Quam nouissimè declarauit, & confirmauit Vrb.VIII.

conf.33.num.17.p.1.t.6.ref.1. † Verum nouissimè Vrbanus VIII. illam innouauit, irritans, damnansque omnem prætensum non vsum; mandansque quotannis mense Ianuario publicè legi vna cum declarationibus ab ipso editis, nimirum quòd munera à prædictis largiri possint causa gratitudinis conciliationis, aut conseruationis beneuolentiæ erga conuentum, aut Religionem, & quauis de causa respiciente de sui natura actum virtutis: modestè tamen & discretè, & cum licentia Superioris, & consensu maioris partis Conuentus, vbi talis consensus ex constitutione, aut consuetudine postulatur, (quo sensu intelligendam esse Bullam prædictam, vbi ad esculentorum largitionem talem consensum requirit,) & quando concurrit ambitionis suspicio; qua cessante, nec requiri licentiam Superioris scriptam, sed sufficere vocalem. Comessationes autem & conuiuia in excipiendis benefactoribus, Protectore, & Ordinario lautè, eatenus prohiberi, quatenus decentiæ status Regularis aduersentur, &c. †

Verùm ea non condidit nouum ius. Et quantitatē munerum reliquit determinandam à Superiore.
Qui potest illam determinare spectatis circumstātiis
Et circa annuos redditus concessos Religiosis absque limitatione.

2 Cæterùm, Bulla prædicta non condidit nouum ius, sed restituit, & reformauit antiquum, & introduxit solùm nouam formam in approbandis causis talium largitionum, † quas iam declarauit SS. Vrbanum †; vt scilicet determinarentur in capitulo generali. Circa verò quantitatem nihil præscripsit. Vnde de illa potest conuentus, eiusque Superior cognoscere. Ita Valerus V. *Munera, num.49. Ibid. ref.* 3. Et aliqui dicunt, concedere posse vsque ad summam decem aureorum. Sed cum nulla in hoc limitatio reperiatur in iure, melius dicimus cum Sanchez *in sum. to.2. lib.7.c.19.n.42.* determinari debere plus minus, spectatis personis, causa, spes, & similibus circunstantiis, *Ibid. ref.4.* Et circa fructus annuos ad Religiosi vsum concessos, si quos sibi parcè viuendo reseruauit, probabile est, concedere posse absque vlla restrictione; quia hæc donatio non præiudicat Monasterio, sed ventri, genio, & decenti vsui ipsius Religiosi; quia si sciat ea, quæ sibi detrahit parentibus, & amicis largiri posse, accipiet etiam occasionem parcè viuendi. Ita Valerus V. *Munera, num.73 Ibid. ref.19.* Et quam licentiam dare potest Prælatus suis subditis circa hoc, dare etiam potest Monialibus Abbatissa, si non est constitutio, vel præceptum superioris in contrarium. Ita Sanchez *vbi supr. num.44. Ibid. ref.22.* Et in specie concedere potest licentiam præbendi aliquid supra stipendium Confessario, cum patientia, charitate, & assiduitate assistendi, ac ministris cum diligentia famulantibus. Ita Faustus *lib.8.c.227.nu.7. Ibid. ref.17.* Item ad dandam eleemosynam: item pro sumptibus festi, musica, & concione. *Ibid. ref.11.* Item loci Ordinario causa benedictionis, habitus susceptionis, aut professionis secundum Valerum *n.81. Ibid. ref.24.* Et generaliter in remunerationem ex dictamine gratitudinis, † vt declarauit SS. D. Vrbanus †, & docuit Valerus *num.97. resol.15.* Qui bene addit, in remunerationem pro beneficio accepto dari posse aliquid plus: quia sic postulat lex gratitudinis, secundum D. Thomam 2.2.q.106.art.6. Puto autem cum Nauarro *de red.q.1.n.n.91.* dari posse super sesquitertiū, vt est 4. respectu 3. *Id. ref.16.*

Quod regulariter procedit etiam in Abbatissa.

Porrò Bulla non prohibet dare aliquid in gratitudinem.

Et

16. Et tandem dari etiam aliquid potest ei, à quo speratur beneficium Et ratio horum omnium est: quia huiusmodi donationes non sunt propriè donationes, sed nomine tenus: nec in illis præiudicatur Monasterio *ibid. res.* 15. Vbi verò Bulla permittit dari leuiora de osculentis, & poculentis, aut ad deuotionem pertinentibus, extendi etiam debet ad alia similia; quia in exceptionibus comprehenduntur tacitè casus similes. Ita Lessius *lib. 2. c.* 8 *dub.* 8. *nu.* 104. *Ibid. res.* 6.

3 Cæterum hæc Bulla prohibet solùm largitiones de rebus iam Monasterio acquisitis, non autem de acquisibilibus: quia hæc non dicuntur adhuc bona Monasterij. Vnde Religiosus, aut Monialis cum licentia Prælati efficere potest pro consanguineo, vel amico picturam, corporalia, vel alia opera magni valoris gratis, & de Superioris licentia facere etiam posset sumptibus Monasterij, si sint modici. Ita Valerus V. *Munera num.* 76. Ratio autem est: quia in hoc casu Monasterium non habuit vnquam ius in opus illud quod nondum erat, nec in pretium, quod remissum est priusquam daretur. *p.* 1. *t.* 6. & *p.* 7. *t.* 11. *res.* 17. Item ob eandem rationem potest cum licentia celebrare aliquot Missas gratis ad intentionem amici, etiam accipientis stipendium, non tamen dare eleemosynam acceptam pro Missis concessis sibi à Superiore infra annum. Et quamuis Valerus *num.* 75. hanc sententiam probabiliorem appellans, videtur oppositam existimare probabilem: ego tamen dubito: quia est dispar ratio. *Ib. res.* 19. Item potest non acceptare aliquod donum, rogans, vt illud detur amico, vel consanguineo. nam neque in hoc casu dat aliquid sibi, aut monasterio præacquisitum. neque obstat *l.* 2 *ff. de calumn.* nam vtitur verbo *iusserit*, loquens de re acquisita: in nostro enim casu Religiosus non iubet, sed rogat eum, qui potest non dare, si velit. Ita Fagundez *pr.* 2. *lib.* 8. *c.* 6. *num.* 18. *Ibid. res.* 8. Item docet Sousa *in hanc Bullam* §. 2. *nu.* 73 si Monialis v. g dispenset absque licentia pecuniam à parentibus, aut consanguineis sibi traditam at pro libito dispenset, apud ipsos dominium reseruantibus. Sed hæc opinio, si loquatur de vsu absoluto pecuniæ, est nimis laxa, & contra perfectionem paupertatis religiosæ. Secus si loquatur quod eleemosynas &c. *ibid. res.* 10. Nam tunc ex vna parte consumit in vsus licitos, & ex alia, cum non acquirat dominium, sed illud maneat penes consanguineum, non est cur Superioris licentia requiratur. Ita Sanchez *in sum. to.* 2. *lib.* 7. *c.* 30. contra Turriannm *in* 2. 2. *to.* 1. *dis.* 84. *dub.* 3. *ibid. res.* 29. & *p.* 3. *t* 2. *res.* 65. §. *Nota etiam.* Et denique in hac Bulla non comprehenduntur partus intellectus, vt Conciones, Lectiones, &c. & sic declarauit ipsemet Clemens. quare Religiosus potest eos pro libito dare: & si in aliam Religionem transeat, secum deferre, vt testatur Valerus. *n.* 106. à pio quodam Religioso obseruatum. *p.* 1. *t.* 6. *res.* 25. Circa alia verò datur paruitas materiæ. Et sic si Religiosus sine licentia munus duorum aureorum de Monasterij bonis præberet, peccaret quidem peccato furti; sed pœnas Bullæ non incurreret vt docuit Filliucius *to* 2. *t.* 34. *c.* 3. *q.* 9. *num.* 65. & declarauit viuæ vocis oraculo ipse Clemens: fortasse quia summa duo-

Nec disponit de bonis nondum acquisitis Monasterio.

Ex quo multa corollaria inferuntur

Nec item disponit circa partus intellectus.

Et in reliquis admittit paruitatem materiæ.

rum aureorum in iure parua censetur. *Ibid. res.* 5. Quod etiam procedit si Religiosus dando munera nec bona Monasterij dissiparet, nec ambitionis intuitum haberet nam tunc cessaret finis Bullæ; & cessante fine legis, etiam in particulari, cessat lex, saltem in conscientia. Ita Granado *in p. 2. contr. 7. t. 3. p. 2. disp. 15. sect. 3. n.* 18. contra Faustum *lib. 8. q.* 20. *ibid. res.* 18. & 33.

LICENTIAM autem scriptam requirit, vbi adest ambitionis suspicio. Nam si non adest, sufficit vocalis. Et quandoque etiã tacita. Vt in minimis.

4 Licentia scripta, quam requirit hæc Bulla, non est necessaria in singulis donationibus, secundum Valerum *nu.* 86. quia id non exprimit, sed sufficit vna generalis, *p. 1. t. 6. res.* 21. Imò, si non timetur ambitio, possunt inter se Religiosi parua munera præbere cum licentia verbali quia Bulla requirit licentiam scriptam, quando timetur ambitio, vt docet Valerus *num.* 85. *ibid. res.* 20. † & declarauit nouissimè Vrbanus VIII. †. Et si munera non sint notabilia, sufficit etiam tacita. *ibid.* Cultelli autem, sudarium, & similia, valoris decem, aut duodecim realium. Ledesmæ *in add. to. 2. cap. 4. dub.* 6. non sunt notabilia, etiam quoad Religiosos alterius Conuentus eiusdem Religionis *ibid. resol.* 39. Quod contra Lessium *lib. 2. cap. 41. dub. 9. num* 79. procedit, si Religiosus velit mutuo, vel commodo *ibid res.* 27. Et dare res sibi ad vsum concessas Religioso eiusdem Monasterij, quando est securus de conseruatione, & restitutione; quia in hoc non præiudicatur dominio Monasterij. Et sic Llamas *p. 3. c. 9. §.* 12. permittit sine licentia expressa commodo dari libros cuiuscunque valoris, tunicam caligas, calceos, & etiam cucullam *p. 2. t. 11. res.* 20. Et Ledesma *dub.* 2. permittit dare mutuo pecuniam, quia in mutuo remanet penes Monasterium dominium ad æquiualens. Et probabiliter id extendit ad mutuum cum sæcularibus, si sint personæ securæ *p. 1. t. 6. re.* 37. Et *dub.* 2. ad communicationem item cum sæcularibus: quia in mutuo & commutatione ius non perditur, sed commutatur. *ibid res.* 38. & *p. 7. t. 11 res.* 21. Neque verò ad operandum de licentia tacita Superioris, opus est certitudine de tali licentia, sed sufficit habere probabilitatem, vt docet Sanchez *in sum. tom. 2 l b. 7. c* 19. *num.* 13. Quæ in praxi haberi potest spectata benignitate Superioris, eiusque erga Religiosum beneuolentia, incommodo Monasterij, qualitate Religiosi, &c. Ita Faustus *lib.* 8. *q.* 162. *ibid. res.* 31. *a §. Sed circa.* In particulari autem præter supradicta probabile est, præsumi licentiam largienda socio ratione, seu pitantia carnium, ouorum, & aliorum, quæ limitatè conceduntur, si non adsit præceptum in contrarium. nam licèt in hoc Religiosus gerat actum dominij; hoc tamen dominium sicut & vsus residet penes ipsum; quia in his, quæ vnico actu consumuntur, vsus à dominio non separatur, vt ait Ioann. XXII. *in Extrauag ad conditorem.* Accedit quoque paruitas materiæ, & modicum vel nullum Monasterio consequens detrimentum. Ob quæ hanc sententiam docet Cenedo *de paup. relig. dub.* 17. *num.* 9. & *dub.* 32. *num.* 15. Quamquam contraria sententia Salonis *in 2. 2. tomo 1. quest. 61. tr. de dom. q. 1. artic. 2. concl.* 1. sit probabilior. *ibid. resol.* 28. Immò Peregrinus *de Relig. tom. 2. cap. 2. q. 2. §.* 6. docet,

In mutuo.

Commutatione.

Et quandocunque probabiliter præsumi potest. Spectata Superioris benignitate, beneuolentia, &c. Et probabiliter etiam in danda pitantia carnium, ouorum, &c.

Religio

Religiosos dare posse absque licentia expressa comestibilia cuiuscunque valoris, etiam extraneis; dum modo illa acceperint cum licentia: quia in hoc casu licentia præsumitur. Quod an sit probabile, alij videant. *ibid. res.* 39. in fine. Porrò licentia tacita sufficit etiam tunc, cum postulari potest expressa, & ob verecundiam, vel aliam difficultatem non postulatur. Et licèt Superiori displiceat modus dandi occultè sine licentia expressa, & propterea quoad modum dandi inuitus sit, non proinde Religiosus hoc modo donans peccat mortaliter, dummodo superior secundum substantiam non sit inuitus. Ita Tannerus *in* 2. 2. *disp.* 6 *q.* 3. *dub.* 4. *num.* 165. *Ibid res.* 31. licèt dissentiat Crousers *in reg. S. Franc. c.* 7. *lect.* 14 *p.* 6. *tract.* 6. *resol.* 58. Quando verò requiritur licentia expressa, & Religiosi dans & accipiens sunt eiusdem Conuentus, sufficit licentia in alterutro; quia dans & accipiens sunt correlatiui. Secus. si secus. Ita Io. Franc. Suarez V. *de voto paup.* contra Suar. *c.* 19. *num.* 71. *par.* 3. *tract.* 3. *res.* 65. § *Nota quartò.*

Etiamsi In his casibus postulari posset expressa.

Quæ sufficit in alterutro, si sint ambo Religiosi eiusdem domus.

5 Prohibet etiam Bulla, recipere sæculares in Monasteria, nisi occasione transitus, aut deuotionis. Et tu excipe etiam occasionem recreationis, cum Sousa §. 7. *num.* 9. quia ea non intendit vitare hospitalitatem, sed magnos sumptus in illa de rebus Monasterij. *p.* 1. *tract.* 6. *resol.* 14. Et hæc quoad Bullam. Sed prætereà.

Sæculares recipi possunt à Religiosis etiam modestæ recreationis causa.

6 Quæres primò An Religiosus egeat Superioris licentia, non solùm ad donandum, sed etiam ad acquirendum? Respondeo affirmatiue. Et quidem Cruz *lib.* 1. *cap.* 3. *dub.* 3. *concl.* 1. & 3. putat esibilia à Religioso accipi posse cum sola licentia tacita. Nummos verò non ita, etiam si adsit intentio petendi licentiam cùm volet expendere, contrarium tamen esse probabile. Ego verò existimo, in esibilibus magni valoris non ita facile præsumi licentiam, ac proinde cautè procedendum esse. Quoad nummos verò, si illos Religiosus reciperet; nouum interim Superiorem expectans, vel ad illum scribens pro licentia, solùm venialiter peccaturum. Consultius tamen esse, quòd interim deserat illorum dominium apud dantem *par.* 1. *tract.* 6. *res.* 41. & 42. In quo casu secundum Sanchez *vbi sup. num.* 51. potest ab illo petere; vt nummos vel apud amicum deponat, vel etiam sibi det, vsuro postea in necessitatibus cum licentia. *Ibid res.* 43. Sufficit etiam in accipiendo licentia tacita quoad substantiam, etiam si modus superiori displiceat, de donatione diximus *num* 4 Et Monialis, quæ Abbatissæ visitanti cubicula res aliquas occultaret ob verecundiam, non peccaret mortaliter. Ita Tannerus *in* 2. 2. *disp.* 6. *q.* 3. *dub.* 4. *num.* 165. *Ibidem res.* 31. §. *Hinc.* Quod etiam procedere puto cum Religioso; qui accepta à pœnitentibus pecunia, inscio Superiore, libros emit: quos tamen palam tenet, & Superioris nutui expositos. Nam quæ Religiosus sic tenet, sunt in potestate Prælati, ita Perez *in reg. D. Benedicti. cap.* 33. *dub.* 5. *num.* 125. *Ibidem res.* 26. & *p.* 3. *tract.* 2. *resol.* 75. & *p.* 7. *tract.* 11. *resol.* 19.

RELIGIOSI egeat licentia etiam in acquirendo.

Et si sint notabilis expressa.

Potest nihilominus Religiosus cum licentia tacita acceptis pecuniis ab amicis tenere libros, & habere illos expositos.

7 Quæres secundò. An liceat Religiosis in particulari habere post Tridentinum annuos redditus? Respondeo, multos negare; quia illud

Et cum licentia possidere peculium, & annuos redditus.

Sess. 25.

Sess.25.cap.2. id illis vetuit verbis præceptiuis, quæ non solùm declarant ius antiquum, sed condunt nouum.& sic declarasse Sacram Congregationem Interpretum. Sed Sanchez *in sum. to. 2. lib. 7. c.22. n.11.* probabiliter & tutè docet, licere, vt illos insumant in vsus licitos de licentia Superioris reuocabili, quia hæc eadem Bulla Clem. VIII. distinguit inter bona communitatis,& particularium Religiosorum. Concilium verò declarare ius antiquum, in quo id Religiosis prohibetur in ordine ad vsus superfluos, & prophanos. Declarationem verò non esse authenticam. Vel etiam non obstare; quia multi eas non decisiuas, sed doctrinales appellant, vt alibi diximus. *p.1.t.6.res.32.* Ex quibus patet primò, non esse damnandam illarum Religionum consuetudinem quæ certos redditus pro victu, & vestitu Religiosis assignant, vt si quid desit, ipsi sibi procurrent, si verò supersit, de Superiorum licentia honestis vsibus applicent. Et excusandos esse aliquos Religiosos, si eo, quia sunt Prælati, aut Magistri Ordinis aut regula relexata est, & à veteri consuetudine sic interpretata, aut ipsi Religioni multa bona suis laboribus, & industria comparauerunt, amplissimos redditus habeant, participandos fortasse à pauperioribus. *Ibid. §. Ex his* Immò placet sententia Bañez *in 2. 2. quæst. 62. art. 5.* docentis, quod tales Religiosi habentes licentiam expendendi dictos redditus ad suum arbitrium, si expendant in vsus turpes, non peccent mortaliter, nec accipientes teneantur ad restitutionem *p.3.t.2.res. 65.§.Nota tertiò, & res.98.& p.7.t.9.res.15. & t.11.res. 22.* Patet secundò, legatum particulari Religioso relictum, etiam cum conditione, vt nihil acquiratur Monasterio, licitum esse intelligendum tamen, vt ab illo in vsus honestos, & de licentia Superioris conuertatur.& si in hoc casu Superior non permittat acceptari, eo ipso quod negat, legatum resolui. Vnde, si legetur sub conditione, vt illud Religiosus habeat independenter à voluntate Prælati, inualidum esse. Ita Molfesius *to. 1.t.7.c. 20.n.50. p.3.t.2.res. 34.* Patet tertiò, Religiosum inuentum mortuum in cella cum marsupio denariorum, non esse iudicandum proprietarium, & priuandum Ecclesiastica sepultura; iuxta *l. c.super quodam, de statu Mon.* Et sic docet Rodriquz *in com.res.128.n.20.* quia iura non priuant officio altaris Monachum inuentum cum pecunia, nisi admonitus non resipiscat. Et præterea is posset se purgare, dicendo, vel quod habuit licentiam Prælati localis, quam is negare non potest, cum possit oblitus esse, aut Superioris maioris secretò, cuius oppositum difficile constabit. Vel quod sit pecunia amici deposita apud ipsum, vel data ad distribuendum in eleemosynam, quod secundum Suarez *de Relig. tom.3.lib.8.c.11.n.45.* non est licitum. *p.1.t.4.res.23.*

> In vsus pios cum licentia conuertendos.
>
> Vt in multis Religionibus seruatur.
>
> Etiã amplissimos.
>
> Vnde Religiosus ex improuiso mortuus & repertus in cella cum marsupio denariorum, non debet priuari Ecclesiastica sepultura.

8 Quæres tertiò An si quis det Religioso pecuniam ad ipsius vsum liberè prout voluerit dispensandam, reseruans sibi dominium talis pecuniæ, an Religiosus illa vtendo frangat votum paupertatis? Negat Caramuel *in Regulam D.Benedicti disp. 60.res.7.n. 883.* qui secundum ipsum

> Religiosus non potest retinere vsum pecuniæ, existente apud alterũ dominio illius.

ipsum vsus,& dominium realiter distinguuntur,potest hoc retineri, & ille alienari.Ergo Religiosus vtens tali pecunia ,non peccat. Sed eius sententia mihi non placet nam vt optimè obseruat Lugo *de iust.& iure to.1.disp.2.sect.3.n.50.* Votum paupertatis religiosæ non solum obligat ex intentione vouentium ad carentiam dominij , vel iuris alicuius ciuilis,sed etiam ad non habendum vsum facti harum rerum temporalium,nisi ex voluntate Prælati. Alioquin nunquam Religiosus peccaret contra votum paupertatis accipiendo aliquid ab externis, quia nunquam potest acquirere aliquod ius , sed solum facti,cuius solus est capax;ergo ipse vsus facti potest esse materia sufficiens contra votum.Ratio verò à priori est,quia votum obligat semper iuxta intention emvouentis,illi autem,qui in Religione emittunt hoc votum,non solùm intendunt à se abdicare omne ius,sed etiam imitari statum pauperum,ita vt careant iis rebus,quibus indigent ad vitam humanam,nec iis vtantur nisi ex arbitrio Prælati.*p.7.t.11.res.18.*

9 Quæres quartò. An iustè eiectus à Religione,si aliquid acquirat, Monasterio acquirat;Affirmat Lopez de Texeda *in controu.Theol.moral.to.1 lib.2.t.1.contr.10.dub.1.n.12.* Cuius quidem sententia (licèt contraria sit probabilior) stando in iure communi, mihi placet ; sed hodie sustineri non potest,vt absoluat Lugo *de iust.to 1.disp.3.sect.11.n.240.* & alij,quia per motum proprium Gregorij XIII.bona religiosi eiecti post ipsius mortem pertinent ad Cameram Apostolicam.Notat tamen, & optimè idem Lugo supradictum motum Greg.XIII.non obstare , si ille Religiosus eiectus recipiatur in alia Religione,quia solùm procedit , quando Religiosus obiit extra Religionem , qui autem ad aliam transit non moritur extra Religionem.*p.7.t.12.res.4.*

Religiosi eiecti,& extra Religionem defuncti bona pertinent ad Cameră Apostolicam ex mot. propr. Greg. XIII.

Secus si in alia Religione moriatur.

10 Quæres quintò.An Religiosi eiecti,si expendant bona in vsus illicitos,teneantur accipientes ea restituere ? Affirmatiuè respondet Lopez de Texeda *citatus n.17.* Et id quidem satis probabiliter.Sed negatiuam sententiam esse etiam probabilem existimo cum Sanctarello *tract. de Apostasia c.6.dub.2.n.11.* & aliis.Non enim est per ratio inter Religiosum inter claustra viuentem,& inter religiosum eiectum;cum enim religiosi eiecti habeant commoditatem,& administrationem bonorum independenter à Prælato Religionis,possunt de illis disponere,ac si essent sæculares,ac veri domini , & quamuis peccent expendendo bona in casus illicitos , & accipientes excusantur à restitutione,præsertim cum tales eiecti non sint perfectè vinculo voti paupertatis obstricti,sed solùm secundum quid,vt docent Angles *in Florib.p.2.vbi de voto quæst. vnic.ar.2.diffic.8.p.7.t.12.res.5.*

Religiosi eiecti expendentes bona in vsus illicitos.

Peccant,vt accipiĕtes non tenĕtur ad restitutionem.

11 Quæres tandem.An Religiosus factus Episcopus, vel Cardinalis fiat dominus Ecclesiasticorum reddituum?Responde. Vide V.*Cardinalis,n.54.* & V.*Episcopus Religiosus.nu.2.*

PECCATVM.

PECCATVM quid? 1 † PEccatum definitur ab Augustino, dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam. Quæ definitio propriè competit peccato mortali: nam veniale non est contra legem, sed præter. non enim est contra finem legis, id est charitatem. Atque hæc est differentia propria inter mortale & veniale, quòd mortale ex genere suo lædit charitatem Dei, vel proximi; veniale non item. In specie verò, quod est contra præcepta Dei Ecclesiæ, aut maiorum; contra votum, aut conscientiam dictantem esse mortale; item contra virtutes theologicas, & aliquas morales, vt Religionem, iustitiam, temperantiam in rebus venereis, &c mortale est. Verbum autem otiosum, risus immoderatus, mendacium de re indifferenti, &c. veniale. Quando transgressio legis sit peccatum mortale, vel veniale, dictum est V. *Lex quomodo obliget*.

Quotuplex? Et quodnam mortale, aut veniale ex genere?

MORTALE ex genere fit, veniale, aut nulla culpa. Defectu deliberationis.

2 Porrò, quod ex suo genere mortale est, fieri potest per accidens veniale, & quandoque etiam nulla culpa. Et primo quidem ex defectu deliberationis †. Ex quo capite excusantur plerumque mulierculæ maledicentes filiis, vel ancillis, & rustici ac muliones sibi vel iumentis malum imprecantes, vt ait Azorius *tom.3. lib.13. cap.10. p.3. t.9. res.13.* Ad hoc caput spectat ebrietas, quæ secundum Vasquez *to.2. disp.227. c.3. num.11.* excusat ab omni peccato in his, quæ in sana mente iniuriosa quidem ac proinde peccata forent, non tamen alicui detrimento. Item in blasphemia, infidelitate periurio, & hæc omnia etiam si præuideantur. Sed in hoc vltimo dissentit Sanchez *in sum. tom.1. lib.1. c.16. num.44.* quia sic sunt voluntaria in causa *p.3. t.6. res.52.* † Huc etiam pertinet ignorantia, de qua sub eius nomine. Secundò, ratione dispensationis iustæ, de qua Verbo *Dispensatio*. Tertiò ex necessitate in qua licitum est furari, vt dictum est V. *Pauper*, & iniquum inuasorem occidere, vt dictum est V. *Occidere inuasorem*. Et huc pertinet metus, de quo V. *Metus excusans à peccato*. Quartò denique ex leuitate materiæ, de qua Verbo *Materia leuis*.

Aut scientiæ. Per dispensationem, Necessitatem,

Et leuitatem materiæ.

VENIALE fit mortale circumstantiis.

3 Veniale similiter ex genere, fieri potest per accidens mortale ratione circumstantiarum: vnde V. *Lex*, *num.* 34. diximus, superiorem posse quandoque prohibere, aut præcipere sub mortali rem leuis alioqui momenti. Item ratione conscientiæ erroneæ, de qua sub eius nomine †. Nunquam verò ex numero venialium consurgit mortale: vnde, si per impossibile, quis omnia venialia peccata committeret, non excederet culpam leuem. Ex quo bene infertur cum Granado *in 1.2. contr. 6. t.2. disp.2. sect.7.* volentem vnico actu committere omnia venialia, peccare solum venialiter. Licèt ratione periculi, quo se exponere vellet peccandi mortaliter, probabiliter doceat Sanchez *vbi sup. c.5. n.4.* peccare mortaliter, sicuti (ait Syluester V. *Religio* 1. *q.*12.) peccaret mortaliter Religiosus, qui omnia regulæ statuta ad perfectionem pertinentia,

Aut conscientia erronea.

Non autem per numerum.

Nam voluntas cómittendi omnia venialia, per se non est mortalis.

&c.

& ad mortale non obligantia, transgredi vellet. Sed his rationibus respondet Granado *p. 3. t. 6. ref. 24.*

4 † Peccatum mortale per se remittitur per Baptismum, & pœnitentiam, quæ proinde sacramenta mortuorum dicuntur: per accidens verò aliquando etiam per Eucharistiam, & reliqua Sacramenta. Veniale autem remittitur ex opere operato etiam per aquam benedictam. Vide V. *Aqua benedicta.*

PECCATVM mortale per se remittitur per Baptismum, & Pœnitentiam.

Veniale etiam per aquam lustralem.

5 Et hæc dicta sint pro generali peccatorum mortalis & venialis distinctione. nam speciale iudicium pro casibus particularibus, inuenies passim in singulis materiis. Quomodo peccata sint confitenda dictum est V. *Confessionis materia, & modus*, quænam circumstantię explicari debeant, quæ non diximus V, *Circumstantia.* Quibus nunc adde, quod

PECCATA quomodo confitenda?

6 Syluius verbo, *oratio*; docet, eum qui orando in peccatum concupiscentiæ, aut delectationis morosæ incideret, teneri confiteri non solũ concupiscentiam & delectationem, sed præterea circumstantiam orationis, quam putat superaddere actui mortalem malitiam sacrilegij cõtra virtutem Religionis, quæ grauiter offenditur ex hoc, quòd dum quis Deum alloquitur, sermonem interrumpens, conuertat se ad creaturam, absque eo se auertat tanquam à fine vltimo, & fiat ei inimicus. Suarez etiam *de Relig. to. 2. l. 3. c. 4. n. 13.* timendum id esse inquit; quia videtur grauis Dei irreuerentia. Sed ego teneo, talem circumstantiam orationis non superaddere malitiam mortalem concupiscentiæ, &c. nam minus est, orando consentire concupiscentiæ ex fragilitate, quàm orare cum proposito actuali peccãdi mortaliter: sed in hoc casu non cõmittur peccatum mortale, vt docet Sanchez *in opus. to. 2. lib. 7. c. 2. dub. 9. n. 3.* & alij. Adde quod qui absque aliqua intentione orat, grauem Deo irreuerentiam affert, & tamen hunc non est certum peccare mortaliter: ergo, &c. Vide Trullench. *in decal. to. 1. lib. 1. cap. 7. dub. 10. nu. 6. t. 7. ref. 36.*

Et an explicandum sit an quis cõcupiuit orando, psallendo, &c.

7 De obligatione regendi, corrigendi, & denuntiandi peccata proximi. Vide V. *Detractio.* V. *Correctio*, & V. *Denunciare.*

PECCATO COOPERARI.

1 † PEccato alterius cooperari, est species scandali actiui per se, ex suo genere peccatum mortale, sicut de reliquis scandali speciebus, dicemus infra V. *Scandalum.* Et quidem, si actio sit intrinsecè mala, eius cooperatio ex nulla quantumuis vrgenti causa, potest iustificari; vnde comedias audientes, & sua pecunia comœdos in eo officio fouentes, non excusantur à peccato scandali. Vide V. *Comœdia n. 2.* si verò sit indifferens, poterit quis ex aliqua graui causa illi cooperari, quamuis alioqui sciat fieri cum mala intentione & cum peccato. Præsertim si concurrat vt causa remota †.

COOPERARI peccato alterius, peccatum est.

EXCVSATVR tamen qui concurrit vt causa remota.

Præsertim ex necessitate.

2 Ex quo vltimo capite, licitum est locare domum meretrici, vel vsu-

rario: etiam si nulla grauis causa concurrat: quia locatio domus nimis à peccato remota est, cùm non sit eius materia, vel occasio. Vide V. *Locare, à num.* 2.

3 Ratione NECESSITATIS licitum est commodare cubiculum petenti illud ad fornicandum, vt vitetur magnum incommodum: quia talis commodatio, est de se indifferens, & sola abutentis voluntate ordinatur ad malum. Maiulus *to.1.disp.2.c.5.dub.10.corol.4.num.295.par.3.tract.6.res.45.*

Seruus conducere concubinam in domum heri.

4 Licitum esse secundò, ait Palaus *to.1.tract.6.disp.7.punct.11.* quod famulus conducat concubinam in domum heri, si adsit aliquod graue & proportionatum damnum; quia iam supponitur, quod inter herum & concubinam conuentum sit ad peccandum: conditio verò illa indifferens est. Layman verò *lib.2.tract.3.c.13.num.15.* permittit famulo, quod fæminam per ianuam intromittat, facem præferat, lectum sternat, &c. non tamen quòd à domo euocet, & per plateas conducat; quia hoc videtur vix fieri posse sine aliqua inductione ad peccatum, quamuis parata sit. Et Sanchez *in sum.to.1.lib.1.cap.7.num.25.* quamuis simplicem comitatum permittat, tamen illicitum esse inquit concursum physicum, ferendo, v.g. in sella, curru, &c. ratione solius famulatus, sed requiri aliquod seruorum damnum notabile. *p.5.t.7.res.29.* At mihi & morellæ *tomo.1.disp.2.c.4.dub.10.corol.3.num.280.* excusandi videntur aurigæ, vulgò *sigitteri* ferentes concubinam eò, vbi sciunt peccaturam, ne lucrum amittant. *p.3.t.6.res.11.&* 46. in fine †. Sed *in res.36.tract.5.§. Ex dictis,* reprehendit Azorium permittentem famulo, conducere concubinam in domum heri †.

Vel eam aurigæ, vulgo (Sigitteri) deferent.

5 Tertiò si famulo imineret graue aliquod detrimentum, vt si dominus sit illum expulsurus, & sic cogendus sit mendicare, vel penuriam pati; præcipuè cum non inueniat alium dominum, qui eadem obsequia non petat, vel si eum dominus esset continuè obiurgaturus, concrepaturus, debita mercede fraudaturus, & similia, licitum ei esse, ait Palaus *tom.1.tract.6.disp.6.num.5.&* 7. cooperari peccato domini proximè, dummodo actio sit indifferens, & ex prauo domini animo in malum finem ordinata, & in specie volenti ascendere per fenestram in domum concubinæ, pedes sustinere, scalam exponere: item dicere concubinæ, *Dominus meus dicit, vt illum hac nocte expectes, vel eum videas.* Item signare locum, vbi sit concubina, quia omnes hæ actiones sunt indifferentes. *p.5.t.7.res.28.* & ex parte *in p.3.t.5. res.36.§. Item deducitur.* Immò eas omnes excusat Hurtadus *in 2.2.disp.10.diff.9.* ratione solius vtilitatis *in add.ad.t.7.p.5.§. Primò.* Item (sed sub dubitatione) licitum esse inquit Palaus, litteras scribere, & deferre ad concubinam, verba turpia continentes, ad euitandum aliquod graue damnum. quia hoc vtrumque non est intrinsecè malum, si absit à scribente & deferente malus finis; possunt enim talia verba scribi ad ponderandam illorum malitiam, sicut à Doctoribus scribi solent; item non ex proprio marte, sed

Item si seruus sustineat pedes, vel scala domino ascẽdẽti per fenestram in domum meretricis.

Quid, si scribat & deferat litteras amatorias.

alieno,

alieno,non ſerio,ſed irriſoriè:& eodem pacto deferri, ad ponderandam malitiam, & vt irrideantur,vel conferantur.Sed contrarium tenet Sanchez *vbi ſup.n.* 26 exiſtimans,talia verba eſſe intrinſecè mala.*p.* 5.*t.* 7. *reſ.*27.Et ita omnino tenendum eſt. *p.* 3. *t.* 5. *reſ.*36.§. *Et dictis.* Secus ſi litteræ ſolum dicant, vt concubina ad ſe veniat in nocte; quia hæc verba ſunt indifferentia. *Ibid. t.6.reſ.*46. §.*Notandum.*

6 Quarto excuſatur à peccato ſcandali,qui,vrgente grauiſſima cauſa pingit imaginem concubinæ amaſio, quia hæc quoque actio de ſe indifferens eſt,& bono vſui ſeruire poteſt. Ita Palaus *punct.* 12.*n.6.*contra Azorium *to.2.lib.*12.*c.vlt.q.9.* Grauiſſima cauſa non eſſet amiſſio lucri, ſed metus mortis,vulneris, &c.*p.* 5.*t.* 7. *reſ.6.* Rurſus excuſatur à neceſſitate, pingens amaſio imaginem concubinæ. Non autem conſtruẽs infideli idolum.

7 Quintò.Palaus *tract.6.n.7.*contra Coninch.*in* 2.2.*diſp.*18.*dub.*15.*n.* 213.excuſat pingentem,vel fabricantem idolum infideli metu mortis, &c.ſi non poſtulatur fieri in contemptum Religionis;quia talis conſtructio non eſt intrinſecè mala,& artifex cooperatur illi in re petita,quæ eſt indifferens,non in intentione,quæ eſt mala.Idem potiori iure dicendum putat Mendoza *in* 2.2.*diſp.*79.*ſectio.* 6.§.181.de conſtructione Synagogæ Iudæorum, quia hæc illis permittitur. Quod verò ait D.Thomas *apud ipſum* exercentem artem, qua nemo poteſt bene vti vt conſtruentem idola peccare,interpretatur Mendoza dictum de eo,qui abſque neceſſitate ſe illi arti addicit,cum poſſit aliam exercere.Sed in hac re opinio Coninch.videtur tenenda,licet conſtructio Idoli & Synagogæ, metaphyſicè loquendo, poſſit à malo fine præſcindere: mortaliter tamen non poteſt: quia hic & nunc in finem iniqui cultus conſtruuntur; & quidem conſtruens,vt vendat Ethnico adoraturo, videtur ipſe aliqualiter colere.*p.5.t.7.reſ.* 6. Aut Iudæo Synagogam.

8 At verò non eſſe improbabile, putat Coninch *vbi ſup.concl.* 1. *num.*12. quod liceat ex metu mortis idolum Ethnico vendere,quemadmodum ex eadem cauſa licet dare furi inſtrumenta, quibus alterius ſeras effringat,& gladium parato ad alium occidendum;talis enim venditio ex ſe,& prout proficiſcitur à vendente, cenſetur fieri ſolum vt medium euadendi præſens periculum, non in honorem, aut cultum falſæ Religionis. Et hanc ſententiam abſolute tenent Valentia *to.*3. *diſp.*1.*q.*10.*punct.6.*& Tannerus *to.*3. *diſp.*1.*q.*9. *dub.*5. *n.*144Sed Duuallius *in* 1.2.*q.* 7.*ar.*9. *concl.* 1.& alij communiter contrarium docent. *p.5.t.7.reſ.*46. Quamuis aliqui excuſent vendentẽ idolum Gentili,

9. Eodem pacto, vrgente neceſſitate licitum eſſe,ait Mendoza *vbi ſup.ſect.*5. §. 169. vendere agnum Iudæo immolaturo, ſiue paratus ſit ſtatim immolare, ſiue ſciam poſtea ſuo tempore immolaturum. Quidquid in contrarium aſſerat Lorca *in* 2.2.*q.* 10. *ar.* 9. *n.* 5.*p.*5.*t.*7. *reſ.*37.in fine. Aut agnum Iudæo immolaturo. An etiam.

10 Vniuerſaliter verò res,quæ communiter in malum finem emuntur,non licet vendere,niſi nobis conſtet,hic & nunc non peti in malum vſum. Vnde Pharmacopolæ paſſim venena vendere prohibentur. Liceret autem bona intentione conficere & vendere res indifferentes,

etiam si sciam, emptorem aliquando abusurum: modo emptio ex circunstantiis non appareat in malum finem ordinari, vt si quis peteret gladium, dum actu mortem alteri minitatur. Si verò quis patentem officinam omnibus exhiberet, tunc posset indifferentia vendere, etiam si quis ex aliquibus signis coniiceretur emere in malum finem. Nisi quod si posset absolutè, vel magna ex parte peccatum illius impedire absque magno incommodo, ad hoc teneretur. Quæ omnia docet Coninch *concl. 2.n.217.& deinceps.* Sicut etiam docet Sanchez *sum. to.1.lib.1.c.6. n.14.* contra Reginaldum *to.2.lib.25.c.15.n.265.* licitū esse, vendere meretrici fucos & ornamenta, quæ probabiliter creduntur emi ad scandalizandum aliquem innocentem, si adsit iusta causa. Id quod etiam docet Salas *de empt. dub.47.n.2.* Addens, licere vendi aleas, taxillos, & chartas lusorias iniustè lusuro *p.2.t.8.res. 41.p.4.t.3.res. 60.& p.5.c.7.res.37. §.Vnde ex his* Si verò adsint alij, qui hæc vendant, & à quibus malè vsurus emere possit, excusatur talis vendens etiam ex hoc capite *p. 5. t. res.38.* in fine.

Fucos & ornamēta meretrici?

Chartas lusorias iniuste lusuro?

11 Vnde Sanchez *n.16.* excusat vniuersaliter ministrantes indifferentia ei, qui alias transgressurus esset præceptum si non sint ita proximè ad peccatum ordinata, vt per se meritò censenda sint mala. Sed Suarez *de charit.disp.10.sect.3.n.2* & alij obstant quia quod alius sit ministraturus, non tollit concursum alterius, qui ministrat, & sic non obstare quod quis alias in diei eiunij sit cænaturus quin tu peces cænam ministrando. Vide V. *Ieiunium à n.39.* vbi etiam inuenies, quid dicendum sit de famulis & tabernariis cœnam exhibentibus in die ieiunij.

An possint ministrari indifferentia alias transgressuro præceptum?

Vt cœna non ieiunaturo?

12 Ministrans Sacerdoti celebranti in peccato mortali, cum alias possit celebrare in gratia, confitendo, vel contritionis actum eliciendo, non peccat. Ita Granado *in 3. p. contr. 3. tract. 5. disp. vlt. num. 10.* Sed limitat Ochagauia *de Sacram. in gen. quæst. 24. num. 5.* si non possit commodè ministerium recusare, vt quia secus expelletur à domino, accusabit, scandalum &c. Quod etiam procedit in ministrantibus Episcopo ordinanti. *p. 5. t.7.res.4 §. Non desinam.*

Quid de ministrante Sacerdoti celebranti.

Aut episcopo ordinanti.

13 Sextò excusantur à peccato, & excommunicatione cap. *ita quorundam* ex metu mortis, & verberum, Christiani captiui in triremibus Turcarum propugnacula ædificantes, sarcinas, machinas, & arma necessaria ad bellum afferentes contra Christianos, nam licèt peccatum, ad quod materialiter cooperantur perniciosum sit; tamen illorum cooperatio non est adeò propinqua, vt sine illa damnum non inferretur; alij enim non deessent. Non liceret tamen tormenta in Christianos dirigere & ignem applicare, seu damnum directè in personas illorum inferre. Immò nec licerent prædicta in casu, quo res eo deuenissent, vt Christiani, ipsis reluctantibus, facili negotio vincerent: quia tunc tenerentur postponere propriam vitam bono communi Reipublicæ. Ita Sanchez *sum. tomo 1.lib.1.c.7.n.18.* & alij contra Toletum *lib. 1.c.24. p.3.t.5.res.36.*

In peccato? EXCVSAT præterea regulariter necessitas Christianos captiuos remigantes.

Et necessaria in bello ministrantes cōtra Christianos.

Non tamen tormenta in illos dirigentes.

14 Addit

14 Addit Coninch *in 2.2.disp.31.dub.7.n.*104.non licere talibus captiuis in terras Christianorum descendentibus,ex metu mortis damnũ illis inferre in bonis externis,cremando,furando,& ad triremes asportando.Sed ego cum Palao *tomo 1.t.6:disp.6. punct.*11.*n.*12. existimo,licere:quia licitum est ad vitandam extremam necessitatem propriam vti rebus temporalibus alienis,& illas tradere minanti mortem, deuastare, &c.Et in tali casu dominus rerum esset irrationabiliter inuitus.Limito tamen cum Mendoza *in 2.2,disp 66.sect.*3 §.114. nisi Christiani essent in eadem necessitate sulphuris,domus,&c.*p.*4.*t.*8.*res.*30.

Ita damnum inferentes bonis christianorum cremãdo,furando,&c.

Cum certa limitatione.

15 Tertiò,excusantur alterius peccato cooperantes IN BONVM FINEM,vt ea scilicet cooperatio maius malum deuitet.Vnde volenti aliàs furari ab aliquo centum aureos licitum est cooperari ad furandos ab eodem 50.& in hoc dominus nec iniuriam patitur,nec inuitus esse rationabiliter potest:quia suis bonis beneconsulitur. Id quod non procedit in bonis vitæ & corporis,quorum nimirum alter non est dominus, quia in his non præsumitur consensus,cum nec possit consentire.vnde non licet volenti occidere cooperari ad abscissionem membri occidendi,Pontius *lib.*5.*cap.*18.§.5.*n.*28.*p.*5.*t.*7.*res.*19.§.*Immò quando*, & recitanter *in add.§.Nota quintò.*

TERTIO excusat bonus finis.

Suadentem minus malum ad vitandum maius.

16 Cum quo etiam §.7.*nu.*53.teneo,solutionem vsurarum per se loquendo non esse peccatum scandali:nam iuramentum de ea tenet, cap. *debitores.de iureiur.*Et ratio est,quia soluens vsuras non præbet peccandi materiam;sed patitur,quod alter recipiat.Nunquam enim soluet voluntariè.*p.*5.*t.*7.*res.*12.Secus si quis pecuniam apud vsurarium absque necessitate deponat.Vide V.*Depositum,n.*5.

VSVRAS soluere non est peccatum.

17 † Magistratus etiam permittentes concubinas ad vitandum maius malum,non peccant †. An etiam permittendo comœdias. Vide V. *Comœdia,nu.*3.

PEREGRINVS.

1 PEregrinum secundum Pontium *lib.*5.*cap.*7.§.1.*nu.*6. tenetur legibus,& consuetudinibus loci,in quo reperitur;absque distinctione secundum Angles *in 4.q.4.ante dub.*1.*diff.*2.è contra;tunc solùm tenetur,cùm perpetuum sibi domicilium in eo loco decernit Lessius *l.*4.*c.*2. *dub.*8.*n.*51.teneri putat,vbicunque manet per aliquot dies:Sanchez denique *de matrim.tom.*1.*lib.*3.*disput.*19.*nu.*9.vbi habet intentionem manendi pro maiori anni parte.(Et si cum hac intentione accedens,mutatus postea decerneret breui discedere,non ob id teneri,addit Sancius *in select.disp* 45.*n.*5.*resolut.*2.in fine.) Ex quibus opinionibus prima est nimis rigida sicut etiam tertia;secunda nimis laxa;tertia probabilior.*par.* 1.*tr.* 10.*resol.* 15.Nisi quòd in certis casibus tenetur peregrinus se conformare legibus & consuetudinibus loci,etiam vbi per modicum tempus reperitur.(*p.*. 1.*t.*9.*resol.*2. §. *Notandnm est*,) vt in contractuum

PEREGRINVS non tenetur ad leges loci,in quo nõ intendit manere vltra semestre.

Præterquam in certis casibus.

solemnitati

ſolemnitatibus,aut quando non obſeruantia vergeret in damnum illius loci,&c. & proculdubio tenetur ſeruare leges communes,quæ etiã obligant in loco domicilij.Vnde Villalobos *tomo* 1.*tract*.2.*diff*.33.*Ibid. tomo* 10.*reſ*.13.in fine.Quamuis Sancius excuſet peregrinantem ad loca ſacra,etiam à ieiuniis iuris communis:vt dictum eſt V.*Ieiunium n*.33 Quid autem dicendum,ſi ieiunium ſeruandum ſit in loco diuerſorij,& etiam domicilij,vtrobique tamen de mandato Epiſcopi,& an idem dicendum de vagis.Vide V.*Lex,à nu*.11.

Quod applica panormitanis diuertentibus in æſtate ad Vrbem Montis Regalis.

2 Infertur ex dictis pro praxi,quòd Panormitani, qui in æſtate in Montis Regalis Ciuitatem ſe transferunt,animo redundi infra paucos menſes,non tenentur ſeruare feſta,ieiunia,& alias leges illius Vrbis, † præterquam in contractuum ſolemnitatibus, & quando id exigit bonum commune illius Ciuitatis †.*p.t*. 10 *reſ*.13.prope finem.

An verò domicilij legibus teneantur?

Ex priuilegiis frui poſſint?

3 An autem peregrini teneantur legibus domicilij,dictum eſt V.*Lex, à n*.10.Sanè nos V. *Abſoluere n*.9. diximus eum,qui in aliam diœceſim ſe appoſitè transferret, vt ibi à reſeruato ſuæ diœceſis abſoluatur non poſſe ibi abſolui &c.quod nunc inuenimus declaraſſe Sacram Congregationem anno 1616 apud Zambellum V.*Caſus reſeruati,nu*.26. Licèt Bauny nouiſſimè contrarium teneat.*p*.6.*t*.7.*reſ*.57. Et idem declarauit Sacra Congregatio de illis,qui ex Italia v.g.in Galliam proficerentur vt ibi contraherent matrimonium abſque præſentia Parochi,vt dictum eſt V.*Impedimenta nu*.23.Poſſunt verò peregrini frui priuilegiis patriæ, etiam contra ius commune,vt dictum eſt V.*Ieiunium,nu*.34.

PEREGRINI vbi ſepeliendi.

4 Peregrinus abſque electione ſepulturæ decedens, ſi commodè poteſt transferri debet in ſepulturam maiorum ſuorum: ſecus ſepeliri in Parochia,in qua Sacramenta recepit,& diem clauſit,non in Cathedrali in qua diuina officia audire debebat,vt ait Zabarella *conſ*.40.*n*.1.quia ſepultura magis accedit ad Sacramentorum,quàm ad Officiorum diuinorum communionem.Molfeſius *tomo* 2.*ar*.13.*c*.8. *num*.30. *par*.5. *t*.3. *reſ*.113.

PERICVLVM.

PERICVLO peccandi ſe exponens & ſtatim peccans nô committit duo peccata.

1 † PEriculum peccandi eadem obligatione vitare tenemur, qua & peccatum ipſum †.Vnde,ſi inter expoſitionem periculi,& peccatum inde ſecutum non interceſſit mora notabilis,non peccauit ſe exponens duplex peccatum diſtinctum Si verò interceſſit mora notabilis, ſunt duo peccata eiuſdem ſpeciei,diſtinctè confitenda.Ita Sanchez *ſum. to*.1.*lib*.1.*c*.8.*nu*.4.*p*.1.*tr*.7.*reſ*.44.

An liceat ob aliquod ingens bonũ ducere vxorem hæreticam?

2 Cæterùm, ſe exponere periculo peccandi non eſt ita intrinſecè malum,ait Pontius *Append.c*.6.vt aliqua iuſta cauſa iuſtificari non poſſit.Licitum enim eſt,ſi talis cauſa adſit,ſiue in magnum bonum ſpirituale,ſiue temporale.Nec requiritur,vt cauſa ſit ſemper inuoluntaria, aut ex neceſſitate proueniens, ſed ſatis eſt, etiam ſi ſit voluntariè quæſita.

Et

Et ratio est, quia in tali casu non amatur periculum, sed illud ingens bonum, ad quod sine eo periculo perueniri non potest. In specie verò ait Pontius, licitum esse ex magna aliqua, & eximia causa, augmenti videlicet, vel propagationis Fidei, tranquilli Ecclesiæ status, vel libertatis Catholicorum, quod Catholicus contrahat matrimonium cum hæretica, vel contrà, etiamsi adsit probabile periculum peruersionis. Et cum Vasquez *de restit.c.3 §.2.dub 6.n.23.& 24.* posse hominem medicamentum sumere ad assequendam salutem, quamuis probabile periculum sit effusionis seminis. *p.3.t.4.res.269.* Et medicinam sumere cum periculo effusionis seminis?

5 Verùm an hæc opinio Pontij sit probabilis, alij videant. Ait enim Suarez *de charit.disp.9.sect.2. num.8.* nemini licere propter aliorum salutem exponere se mortali periculo peccandi mortaliter: idem est enim exponere se mortali periculo committendi peccatum, ac illud committere, & sicut ait Salomon *Eccles.c.3. Qui amat periculum, peribit in illo.* Præsertim si periculum sit in determinata materia, in qua quis se fragilem expertus est. Vnde cum Villalobos *to.2. tr.40. diff.16. n.5.* contra Palaum *tom.1. tr.2.disp.2.punct.9. §.3.n.11.& 13.* dicendum est, non licere chirurgo, verenda fœminæ curare cum periculo mali consensus, si expertus sit illam concupiscere, aut voluntariè pollui. Neque Confessario confessiones mulierum audire, si occasione peccatorum carnalium confessorum idem periculum expertus sit: quamuis vterque firmiter proponat non consentire. Quando verò periculum est in confuso (vt est in casu Pontij) non potest tradi regula certa, sed pensanda res erit pro ratione necessitatis & periculi. Sanè D. Thomas *2.2. q.10.art.9.in fin. corporis* posse inquit aliquem accedere ad infideles, & meretrices conuertendos, cum periculo peccandi. *p.3.t.5.res.5. & p.7.t.11.res.29.* Quod sine dubio verum est, quando adesset periculum solius pollutionis sine consensu. Vide infra V. *Pollutio, num.3.* De periculo pollutionis inter coniugatos, vide V. *Debitum coniugale*, V. *Tractus*, V. *Vxor*. Periculo mortis quando liceat, vel oporteat exponi, vide V. *Vitam exponere.* Item chirurgo contrectare verenda fœminæ. Et Confessario confessiones mulierum audire, ex quibus se in malos motus voluntarios experti sunt incidisse?

P OE N A.

1 † Poena est delictorum debita coërcitio, vel satisfactio à lege vel legis ministris imposita. In iure ciuili octo sunt pœnæ, Scilicet damnum, vincula, vbera, talio, ignominia, exilium, seruitus, & mors. In iure canonico sunt tres censuræ, excommunicatio, suspensio & interdictum, & prætereà irregularitas, depositio, inhabilitas, degradatio, intrusio, incarceratio, & verberatio. Est etiam pœna conuentionalis, quam sibi imponunt contrahentes de communi consensu soluendam à violatore †, quæ an sit licita, vide Pereiram *de empt.& vend.c.29.n.22.* *p.1.t.8.res.29.* in fine. POENA quid & quotuplex?

2 Pœna, quæ non potest executioni mandari absque hominis actione, etiamsi ipso iure, vel ipso facto feratur, & etiamsi dicatur, Et an in conscientia incurratur ante sententiam?

nulla expectata declaratione, non incurritur ante condemnationem iudicis. *p.1.tr.10. resol.23.* tùm quia vsu & consuetudine receptum est, vt nemo ante sententiam priuet se re anteà obtenta: & si homines exequi deberent pœnam in semetipsos, nimis durum id esset, & talis lex non esset accommodata humanæ imbecillitati. Ita Molina *tom.1. tr.2. disput.95. num.14.* & alij. Ex quibus infert, non incurri ante sententiam pœnas Pij V. contra Clericum sodomitam, Sixti V. contra Clericos non deferentes habitum, Clementis VIII. contra Religiosos munera largientes, & Magistratus contra vendentes res comestibiles supra taxam: item Extrauag. *Ambitiosæ* contra alienantes bona Ecclesiastica absque solemnitatibus, & Pij V. contra Religiosos admittentes fœminas intra monasterij claustra. Idem dic de pœnis priuationis officij ipso facto, latis in Superiores Regularium ob contrauentionem alicuius Bullæ, vt ait Valerus *v. pœna diff. 20. num.4.* & de pœna confiscationis bonorum ipso facto incurrenda ab hæreticis vel aliis, vt ait Sanchez *in summ.tom.1.lib.2.cap.20.num.7. p.2.t.17.res.67.* Vnde sequitur, quòd qui esset causa, nè quis ad pœnam pecuniariam iustè condemnaretur, non teneretur Fisco, cui applicanda erat, aliquid in conscientiam restituere. Vide V. *Restituere, à n.5.*

Et quid de priuatiua.

3 Circa pœnam inhabilitatis ad officia & dignitates, quæ in Bullis Pontificiis sæpè Religiosis infligitur, Salonius & alij apud Sanchez *in summ.tom.1. lib.2. cap.39.num.31.* dicunt incurri ante sententiam: quia est priuatiua, non priuans iure quæsito, sed solùm acquirendo, & assimilatur censuris. Sed ipse Sanchez *ibidem num. 32. & de matr.lib.9. disput.30. num.2.* etiam in hac requirit sententiam; & solas censuras ante sententiam incurri inquit: quæ sententia est probabilis, quamuis prima sit probabilior. *p.1.tract.10.res.24. & p.4.t.4. res.26.*

POENÆ restringi debent.

4 Pœnæ restringi debent, vt diximus V. *Lex quomodo interpretanda.* Ex quo principio Lotherius *de re benef. lib. 3.quæst 32. num.26.* docuit, in Bulla Gregor. XIII. de datis & promissis in Rom. Curia, nomine gratiarum venire solùm gratias in materia contentiosa; non autem eas, quæ solo verbo perficiuntur, quales sunt Indulgentiæ, dispensationes, absolutiones & similes. Sed stylus Curiæ & Pœnitentiariæ in hoc sequitur contrariam expositionem Nauarri & Bonacinæ *de cens.disp.2.q.3. punct.31. n.2.* & ideo ab ea non est recedendum *p.6. t.7.res.14.*

Pœnas delictorum pertinentium ad S.Officium Inquisitionis, vide V. *Inquisitorum iurisdictio quoad pœnas.*

POENI-

POENITENS.

QVoad obligationem confitendi, & modum confessionis, Vide V. *Confessionis necessitas, & modus*, quoad obligationem Pœnitentiæ, Vide V. *Pœnitentiam.* Hic solùm aduerte tria.

POENITENS bona fide absolutus de reseruato à non habente auctoritatem secundùm Lugo remanet absolutus.

1 Primum est, quòd si pœnitens habens casum reseruatum, confiteatur Sacerdoti non habenti auctoritatem, siue nesciens se casum reseruatum habere, siue bona fide existimans Sacerdotem absoluere posse, docet Præpositus, quod remanet absolutus, concedente in hoc casu facultatem Ecclesiæ ad tollenda multa pericula, quæ hinc sæpius emergerent. Sic ille *in 3.p.quæst.9. dub.7.num.* 58. & Lugo *de sacr.pæn. disp.*20. *sect.*2. *num* 20. ait, quòd si pœnitens in dubio de aliquo casu an sit reseruatus, à Sacerdote non habente auctoritatem absolutus sit, certior dein factus reseruationis, remanet absolutus, etiamsi peccatum habuisset excommunicationem adnexam: nam si qui dubius de reseruatione voti, dispensationem obtinuit ab Episcopo, certior postea factus, secundùm Sanchez remanet dispensatus; idem dici debet in hoc casu: quia, cum in dubio casus non censeatur reseruatus, prima absolutio valida fuit, & (cum non fuerit data sub conditione de futuro, *si comperietur non esse reseruatus*, &c. aut ad reincidentiam, quia sic dari non potest, nisi in casibus expressis in iure, qualis non est ista;) non est cur post absolutionem reseruatio, aut censura redire debeat. *p.6.t.6.res.*40.

IN articulo mortis non tenetur elicere propositum explicitum non peccandi.

2 Secundum est, nos supra V. *Attritio*, *num.*9. probabile existimasse, quod in pœnitente sufficiat propositum non peccandi de cætero, implicitum ipsa detestatione. Nunc hanc opinionem inuenimus docere Suarez *in* 5.*p.tom.*4.*disp.*4.*sect.*4.*n.*4. quoad pœnitentem in articulo mortis; tunc enim cum moraliter aut nullum aut minimum vitæ supersit spatium, non debemus esse de eo multum solliciti: satis namque proponimus pro illo modico emendam, dum in detestandis anteactæ vitæ sceleribus occupamur. Et in praxi, dum aliquem ad mortem damnatum ad pœnitentiam exhortamur, solùm curamus de dolore præteritorum. Neque dicas eliciendum esse propositum conditionale, *si vixero*, tum quia actus conditionales de futuro per se non sunt necessarij ad salutem; tum etiam quia tunc vita futura moraliter desperatur, & ideo nulla ratio ostendit talis actus necessitatem. Sed contra Suarez insurgit Tannerus *tom.*4.*disp.*96.*n.*16. tum quia dum homo viuit, semper peccare potest; tum etiam quia tale propositum pertinet ad compensationem iniuriæ iam illatæ. Aduerte etiam in hac materia propositi, quod Lugo *disp.*14. *sect.*5. distinguit. Et quando dolor procedit ex motiuo generali contra omnia peccata, includere sufficiens propositum; quando verò procedit ex motiuo particulari contra illa peccata, de quibus dolet, tunc non includere sufficienter propositum vitandi omnia peccata; & ideo requiri explicitum *p.6.t.7.res.*34.

In aliquo casu tenetur prodere cõplicem, secus Cõfessarius potest ei negare aut differre absolutionem.

3 Tertium, quamuis V. *Confessarius*, *num*. 39. diximus, non posse Confessarium cogere pœnitentem ad reuelandum complicem, & nihilominus non peccare pœnitentem manifestantem illum Confessario, quia V. *Detractio*, *num*. 5. diximus probabile esse opinionem Caietani, quòd reuelare crimen proximi occultum vni vel alteri viro secreto, non sit illicitum; vt etiam modò probabilem existimamus, cum Bauny *t*.4.*q*.15.*dub*.8. & aliis, contra Lugo *disp*.16.*sect*.7.*num*.395. Nunc verò dicimus, dari posse casum, in quo Confessarius non debeat absoluere pœnitentem, nisi sibi complicem reuelet, cum commissione denunciandi, & esset, quando ex occultatione complicis facinorosi multa damna imminerent bono communi, & pœnitens non posset per alium, quàm per Confessarium, reuelare. Et ratio est, quia pœnitens id recusans, non esset aptus ad absolutionem recipiendam. Ita Lugo *sect*.8. *num*.432. aduertens *num*.434. quòd si pœnitens dicat velle per seipsum, vel per alium reuelare, potest nihilominus Confessarius differre absolutionem, donec reuelatio in actum reducatur; sicut differre potest debitori, qui sæpiùs proposuit soluere, donec cum effectu soluat *p*.6. *t*.7.*res*.2. Extra hunc casum probabiliorem esse opinionem Lugo *sect*.7. *num*.392. quod non possit pœnitens reuelare complicem Confessario, sed si commodè potest, tenentur quærere Confessarium, qui in suspicionem complicis venire non possit, aliàs illum diffamare, & peccare contra iustitiam, & teneri ad restitutionem, quam Lugo *num*. 418. sic faciendam putat, vt pœnitens extra confessionem dicat Confessario, se errorem fecisse in nominando complicem: & vt talis satisfactio sufficiat, semper tenebitur impedire, & resarcire omnia damna emergentia ex tali manifestatione iniusta *p*.6.*t*.7.*res*.9.

Regulariter verò potest sub onere se retractandi.

POENITENTIA.

POENITENTIA nomen virtutis.

1 † POenitentia est nomen virtutis, qua dolemus de peccato pro vt est offensa Dei: & de hac dictum est sub V. *Attritio*, & *Contritio*. Est item nomen Sacramenti, quod describi potest, Sacramentum reconciliationis humanæ cum Deo, ex peccatis commissis post Baptismum virtute clauium. Et Sacramentum necessarium post Baptismum mortaliter peccanti, vt dictum est V. *Confessionis necessitas*. Materia huius Sacramenti est duplex: remota, quæ est peccatum, de quo suo loco, & proxima, quæ est Confessio, de qua etiam sub eius nomine, item contritio, de qua V. *Attritio & Contritio*, & satisfactio de qua mox V. *Pœnitentiam*. Minister est Sacerdos, de quo V. *Confessari u*.

Et Sacramenti.

POENI

POENITENTIAM Imponere.

1 SErmo est de pœnitentia, quæ est pars materialis, Sacramenti Pœnitentiæ requisita ad eius integritatem †, essentialiter secundùm Bauny *p. 1. t. 4. q. 25.* vbi docet, scrupuloso, qui sæpiùs in eadem hora ad confitendum accedit, non posse eandem pœnitentiam secundò imponi, quia diuersa Sacramenta diuersas exigunt partes. In quo tamen dissidet Bonacina *tom. 1. disp. 5. q. 1. sect. 3. punct. 2. n. 3.* quia potest in pœnitentiam iniungi opus aliàs debitum, vt dicemus *num. 3.* Lugo verò *disp. 26. sect. 4. n. 50.* ait, satisfactionem eo pacto pertinere ad integritatem Sacramenti, quo punitio rei ad integritatem iudicij, quod sicut non vitiatur ex hoc, quòd reus nullam pœnam subeat, si nulla dignus inuentus est, idem in casu nostro: & vlterius, sicut non peccat mortaliter iudex non imponens modicam pœnam pro modico delicto, ità nec Confessarius non imponens pœnitentiam leuem tali scrupuloso. Confirmatur: nam Bonifac. VIII. vt refert gloss. *in extr. Antiquorum, de pœn. & remiss.* reprehendebat Confessarios, quod tempore Iubilæi pœnitentias imponerent vltra opera Iubilæi. Et sanè si pœnitentia esset necessaria omnino ad Sacramenti integritatem, Sacerdos non imponens pœnitentiam mox implendam, sed implendam si conualuerit, peccaret mortaliter, vtpote qui exponeret Sacramentum euidenti periculo nè compleatur, quòd tamen non videtur dicendum. *p. 6. t. 7. ref. 6.* Non ergo peccabit mortaliter Sacerdos, qui, secluso contemptu, nullam pœnitentiam imponet pro venialibus, aut mortalibus iam confessis. Quidquid contra asserat Reginald. *tom. 1. lib. 7. c. 2. n. 12. p. 6. t. 6. ref. 44.* Debet autem Confessarius imponere pœnitentiam proportionatam criminibus confessis, de quo terribilibus penè verbis admonetur à Trident. *sess. 14. c. 8.* vnde nec excusatur ex eo, quod modicæ pœnitentiæ adiungat bona elicita vel elicienda, mala perpessa, vel subeunda ab ipso pœnitente, per illa verba, *Quicquid boni feceris, & mali sustinueris &c.* sunt enim solùm deprecatoria: videtur namque parum credibile, quod per illa verba generalia omnia pœnitentis opera fiant sacramentalia, & tamen fierent in contraria opinione, nam etiam cessante indigentia post satisfactionem pro peccatis confessis, adhuc reliqua sunt pars Sacramenti. Et præterea, si per illa verba eleuarentur opera pœnitentis ad hoc vt fierent pars Sacramenti, eleuarentur quoque merita B. Virginis & Sanctorum, quorum ibi fit mentio. Et hæc omnia docet Lugo *n. 56.* quamuis contrarium doceat nouissimè Bauny *q. 12.* cui ego *p. 3. t. 4. ref. 97.* probabiliter adhæsi *p. 6. t. 7. ref. 5. p. 9. t. 8. ref. 54.* Causat verò pœnitentia augmentum gratiæ, secundùm Cruz *p. 2. q. 1. dub. 4. concl. 2. p. 3. t. 4. ref. 7.* † contra Lugo *n. 32* † & si debitè iniungantur, & impleantur, totum debitum temporalis pœnæ remittit, vt ait Hurtadus *de sacr. disp. 14. diff. 15.* contra Sotum *lect. 1. de satisf. p. 5. t. 13. ref. 38.* in fine.

POENITENTIA non est de necessitate Sacramenti, sed præcepti.
Admittentes paruitatem materiæ.
Nam scrupuloso sæpiùs confitenti imponi sæpè potest eadem pœnitentia.

Et non est mortale nullam imponere, pro venialibus, aut mortalibus aliàs confessis.
Debet verò esse proportionata delictis.
Nec iustificat deprecatio. Quidquid boni feceris, &c.

EIVS effectus.

PROBABILE est, non debere iniungi in pœnitentiam aliquod opus pro Animabus Purgatorij;

2 Officium mortuorum, vel aliud opus, Animalibus Purgatorij applicandum, secundum Sancium *select. disp.* 16. *num.* 1. & alios, non licet imponere confitenti: quia pœnitentia est pars Sacramenti Confessionis instituti ad remissionem culpæ & pœnæ ipsius pœnitentis, quare iniungere ipsi pœnitentiam Animabus applicandam, est veluti nullam pœnitentiam iniungere: cùm ipse nihilominus remaneat pœnam suam in Purgatorio soluturus. Addit Cruz *tom.* 2. §. 6. *num.* 11. in tali casu teneri pœnitentem pœnitentiam implere, si acceptauit, non tamen applicare Animabus, cùm id imprudenter Confessarius iusserit. Sed Turrianus *de Pœnit. disp.* 37. *dub.* 4. tenet, talem pœnitentiam iniungi posse, & apud viros doctissimos sibi cognitos de facto solere. Cardin. de Lugo *p.* 9. *tr.* 7. *resol.* 57. nam pars, quæ applicari præcipitur Animabus, est pars satisfactionis respondens operi pœnali pœnitentis, quæ dicitur ex opere operantis, & pro hac satisfactione non est institutum, vt soli pœnitenti respondeat, sed ab ipso applicari potest ad libitum suum, & Confessarij. Satisfactio verò, quæ respondet operi pœnitentis ex opere operato, non potest alteri applicari; quia datur recipienti Sacramentum, vtpote effectus Sacramenti ex institutione Christi. Vtraque opinio est probabilis. *p.* 3. *t.* 4. *res.* 54. *in Addit. Secund. res.* 11.

Probabile etiam iniungi posse.

Sicuti iniungi potest opus aliàs præceptum.

3 Opus aliàs præceptum imponi potest in pœnitentiam; quia est satisfactorium, ac proinde eleuari potest per Sacramentum, vt fit satisfactio sacramentalis. Imò Thomas à Iesu *trib. conf. tom.* 2. *cap.* 2. docet, quandoque expedire, vt saltem pars pœnitentiæ imponatur adimplenda per opus præceptum, considerata pœnitentis infirmitate, non debere tamen regulariter fieri. Nugnus verò *addit. ad* 3. *part. quæst.* 15. *artic.* 1. *diff.* 2. *conclus.* 2. tribus argumentis probat, talem pœnitentiam non licere. An verò pœnitentia simpliciter imposita, impleri possit à pœnitente per opus aliàs præceptum dicemus infra *num.* 18. *p.* 3. *tr.* 4. *resol.* 84. *&* *p.* 4. *tr.* 4. *res.* 241. §. *Notandum secundò.*

Et priuatio Communionis.

4 Confessarius secundùm Sancium *select. disp.* 33. *&* *disp.* 30. *num.* 5. non potest imponere pœnitentiam de non suscipienda Eucharistia; & id faciens aduertatur Tridentino & declarationi Cardinalium: explicatque varios textus decernentes, delinquentibus denegandam esse Eucharistiam in pœnam delicti, resoluitque, ex iis non benè inferri, quòd talis pœnitentia imponi possit. Quòd si imponatur, pœnitentem non teneri obedire, quia talis pœnitentia est supra iurisdictionem Confessarij. Ratio autem est, ait ipse, quia cessatio operis boni nullius entitatis est, & nullius pœnalitatis materialis requisitæ ad Sacramentum, & consequenter nec meriti, nec satisfactionis. Posse tamen imponi in pœnitentiam sumptionem Eucharistiæ, quia est actus virtutis Religionis. Sed pœnitentem non teneri acceptare; quia est opus necessario implendum in statu gratiæ, quæ cum sit insensibilis, non cadit sub præcepto. Sed ego libenter adhæreo opinioni Salazar *de freq. Comm. cap.* 14.

cap. 14.§.1.quòd Confessarius possit in pœnitentiam priuare pœnitentem Communione *p.* 3. *t.* 4. *res.* 115. Et quamuis hæc requirat dispositionem internam, cadere tamen sub præcepto Confessarij, qui potest præcipere opus internum, quod sufficienter fit sensibile per exteriorem impositionem Confessarij, & acceptationem pœnitentis. Ita Suarez *in* 3.*p.tom.*4.*disp.* 38.*sect.*6 *p.*4.*t.*4.*res.*241.§.*Nota quintò.* Et communio ipsa.

5 Pœnitentia ex Turriano *de Pœnit. disp.* 35. *dub.* 2.& aliis non potest imponi facienda ad arbitrium pœnitenti, & per modum consilij, *si hoc, & illud feceris, seruiat tibi in satisfactionem.* quia pœnitentia, dum est libera non prouenit à potestate ligandi, & ideo non est pars Sacramenti. Deinde pœnitentia imponenda est per modum sententiæ, ergo non per modum consilij. Sed tenendum cum Mercero *supplem. p.* 3.*quæst.* 15.*dub.* 2. *num.* 5 & aliis, posse quia talis pœnitentia virtute clauium fit sacramentalis. Et Confessarius hoc pacto ligat & soluit. Ligat, quatenus imponit pœnitentiam necessario faciendam, vt acquiratur in Sacramento remissio pœnæ. Soluit, quia eam implenti commutat pœnam Purgatorij in aliam faciliorem. Adde, id quandoque expedire ob pœnitentis fragilitatem. *p.*3. *tr.*4. *res.*82. & *p.*4.*tr.* 4. *res.*241. §.*Nota tertiò.* Quod si pœnitentia imponenda sit leuis, secundùm Merollam *tom.* 2. *disp.*4. *cap.*3. *dub.* 25.*num.* 283. contra Sancium *select.disp.* 15.*num.* 14 & 15 non potest à Confessario imponi sub culpa graui.*p.*5.*t.*5.*res.*51. Potest tamen grauis sub culpa leui. *p.*3.*t.*6.*res.*91. §.*Hinc.* Item iniungi potest ad arbitrium pœnitentis.

6 Confessarius imponere potest pœnitentiam implendam per alium, si adsit iusta causa. Et in tali casu effectum suum ex opere operato sortitur in eo, pro quo opus impletur. Ratio autem est; quia ex vna parte vnus potest satisfacere pro pœna temporali, alteri post Confessionem relicta, (& talis satisfactio erit pars Sacramenti; quia, cum fiat precibus & instantia pœnitentis, est opus personale ipsius.) Ex alia verò, obligatio implendi pœnitentiam oritur ex voluntate Confessarij: ergo si Confessarius vult, id sufficit. Debet tamen hoc facere à principio, cùm pœnitentiam imponit Ità Suarez *tom.*4.*disp.* 18.*sect.*9. contra Vasquez *tom.*4.*q.*94.*art.*2.*dub.*1.*n.*9 *p.*4.*tr.*4.*res.*241. §.*Nota quartò*,& antea *p.*3.*t.*4.*res.*82.*Notandum.* Et implenda per alium.

7 Homicidæ voluntario hanc pœnitentiam censet Comitolus *lib.*4. *quæst.*8. *num.*11. imponendam. Quòd scilicet ad interfecti propinquos supplex accedens, veniam postulet, illisque illata damna restituat, pro salute occisi singulis hebdomadis vnum saltem sacrificium per annum fieri curet, si possit, & per idem tempus eleemosynam largiatur, & Litanias, aut B. Virginis Coronam quotidie flexis genibus recitet, & vnam saltem Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam flexis & nudis genibus per totam vitam pronunciet: ac per annum octauo quoque die confiteatur, & singulis mensibus communicet. Vide etiam Homobonum *de cas.reser.p.*2.*cas.*3. *p.*5.*t.*4. *resol.*43. Quæ verò imponi debeat homicidæ?

8. Pœnitentia

Et quando iniungenda sit pœnitentia?

8 Pœnitentia imponi potest ante, & post absolutionem, vt patet ex c. *fin. de cens. in 6.* Licèt consuetudo obtinuerit, vt ante absolutionem imponatur, quòd melius est. Sed hæc consuetudo nullam obligationem induxit. Ita Ochagauia *de sacr. tr. vlt. de Pœn. q.* 10. *num.* 7. quidquid in contrarium afferat Nugnus *in 3. p. tom.* 2. *q.* 18. *art.* 4. *diff.* 2. *p.* 3. *t.* 4. *ref.* 136. in fine, & *p.* 5. *t.* 13. *ref.* 36. & quando imponuntur Litaniæ pro pœnitentia intelligitur vsque ad Pater post preces, & non vltra. *p.* 9. *tr.* 7. *ref.* 46.

Impositio Lytaniarum intelligitur sine precibus.

POENITENTIAM
Acceptare.

POENITENS tenetur acceptare pœnitentiam Cōfessarij, (Quamuis aliqui id negent.)

9 POenitens tenetur iniunctam à Confessario pœnitentiam acceptare, quia Confessarius habet potestatem ligandi: quam non haberet, si pœnitens posset pœnitentiam respuere. Ità præter antiquos Comitolus *lib.* 1. *quæst.* 15. & alij recentiores: ex quibus Vasquez *in* 3. *p. tom.* 4. *q.* 94. *art.* 2. *dub.* 1. *num.* 5. putat, hanc sententiam esse de fide. Sed Reginaldus *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 2. *num.* 15. docet, pœnitentem posse respuere aliquam pœnitentiam, quantumuis paruam, sed non omnem. Et Ruys *in* 4. *contr.* 94. Faber *in.* 4. *dist.* 9. *q. vn. disp.* 35. *c.* 10. *num.* 26. & alij, quod si pœnitentia sit solùm satisfactoria & non præseruatiua, potest illam omnem non acceptare, dummodo habeat intentionem satisfaciendi, aut in hac vita per Indulgentias, aut in Purgatorio, quia nullum adest præceptum de acceptanda pœnitentia, & alioqui pœnitens non tenetur in hac vita satisfacere pro pœna temporali. Ad argumentum respondent. Confessarium habere potestatem ligandi, atque soluendi, si pœnitens velit, minimè verò nolentem. Aduertit tamen Faber non facilè absoluendum esse pœnitentem, qui nollet tantillulam saltem pœnitentiam acceptare, quia, cum difficile sit inuenire pœnitentem ritè dispositum, qui paruissimam pœnitentiam respuat, talis non videtur ritè dispositus. Quod si ex alio capite de eius dispositione constaret, absolui debere, quia non peccat, non acceptando. *p.* 3. *t.* 4. *ref.* 51. & recitanter olim *p.* 2. *t.* 15. *ref.* 52. Sancius verò, qui tenet nostram sententiam, ait tamen, pœnitentem non teneri acceptare pœnitentiam sumendi Eucharistiam: Sed hoc supra falsum esse diximus *num.* 4. Quod autem attinet ad pœnitentiam medicinalem pro vitandis peccatis futuris, Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 3. *c.* 8. *num.* 7. ait, teneri pœnitentem acceptare aliquam pœnitentiam pro extirpanda consuetudine peierandi v.g. vel blasphemandi. Trullench *in decal. tom.* 1. *lib.* 2. *c.* 1. *dub.* 10. *num.* 10. negat. Dicendum est cum Palao *tom.* 3. *t.* 14. *disp.* 1. *punct.* 9. *num.* 7. quod si Confessarius iniungit aliquod remedium absolutè, pœnitens acceptare debeat; si verò iniungat sub reincidentia, non teneri ex vi præcepti illud implere, quia Confessarius non est iudex nec medicus peccatorum committendorum: sed eatenus teneri, quatenus

Præsertim præseruatiuam.

quatenus obligatur adhibere sufficientia præseruatiua pro non peccando,& propterea vti posse aliis remediis,omisso remedio Confessarij *p.6. t.7.res49.§ Notandum.& t.6 res.30 §.Quoad secundum.* Aduerte hic cum Sanchez *in sum.to.1.lib.3.c.8.n.8.*non expedire quod Confessarius cogat pœnitentiam blasphemare solitum, ad iurandum subire aliquam pœnitentiam in reincidentia, quia transgressionis periculo eum exponit. *Ibid.§.Non desinam.* Et cum eodem *ibid.lib. 2.c.32.n.35.* contra Suarez *loc. cit.* non esse negandam absolutionem blasphemo, aut periuro consuetudinario,habenti dolorem & propositum sufficiens, quamuis sæpè admonitus non resipuerit; quia hæc peccata, quæ non pendent ex occasione extrinseca,sed ex mera fragilitate peccatoris,satis præcauentur per dolorem & propositum *RR.cit.30.& 49.*

POENITENTIAM Commutare.

10 POenitentiam semel impositam potest idem Confessarius,qui imposuit, commutare. Non tamen tenetur,nisi adsit periculum omissionis, cordis angustia, vel afflictio in pœnitente. Sancius *select. disp.14.n.17.p.3. t.4.res.53.§.Notandum est.* Et commutare potest extra confessionem,non solum infra mediam horam ab absolutione;sed etiam infra hebdomadam. Henriquez *de pœnit.cap.21.§.fin.* contra Megalam *in 1.p.lib.6.c.5.q.3.*(& Lugo *disp.25.sect.6.n.112.* putat cõmutare posse post quodlibet tempus *p.6.t. 6. res.46.*) Nec vlla requiritur commutationis causa; quia sicut in eius arbitrio fuit illam imponere, ita in eodem debet esse, illam commutare, quælibet enim res iisdem causis dissoluitur, ex quibus nascitur. Valerus V. *Index diff. 23.n.5.p.2 t.15. res.53.§.Sed.contrarium,& p.3.t.4.res.53.§ Sed.circa.præsentem.* At verò Zerola.*c.12.q.15.*limitat supradicta, nisi pœnitenita imposita sit præseruatiua,quam putat nullo pacto commutari debere.Sed hic auctor intelligendus est de commutatione in non præseruatiuam; nam vnam præseruatiuam in aliam item præseruatiuam commutari posse,probabilissimum est:& sæpe se practicasse, testatur Valerus *vbi sup. p. 3.tr.4. res.137.*Limitanda verò est cum Sancio *in select. disp.14.n. 18.* vt si iniunxit eleemosynam,non possit illam commutare ita.vt pœnitens eam applicet sibi tanquam pauperi: nam, si eam largiri non potest, etiam cum aliquo incommodo, debet omnino elargiri; nam applicando sibi, nullum opus bonum efficit, eleemosynæ succedaneum. *p.5.t.8.res.37.* in fine.

> POENITENTIA commutari potest ab eodem Confessario.
> Extra Confessionem Etiam infra hebdomadam.
> Et sine vlla causa
> Etiam si sit præseruatiua.
> Nam commutari potest in aliam præseruatiuam.

11 Potest etiam pœnitentia imposita commutari ab alio Confessario quia sicut super eadem peccata reperi potest absolutio, ita etiam iudicium & sententia. Syluester v. *Confessio 6.num.4* & plurimi ex Neotericis cõtra Nugnum *in 3.p.tom.2.q.13.dub.4.* cuius rationes in oppositum

> COMMVTARI etiam potest ab alio Confessario.

situm non obstant. Nam hic secundus Confessarius non exercet iurisdictionem in priorem Confessarium, sed in pœnitentem: vnde non sequitur, quòd par in parem habeat imperium. Neque verò reuocat sententiam prioris, sed suam profert; non per modum appellationis, quæ præiudicet priori sententiæ, sed per modum iudicij æqualis præcedenti. Sed hic aduerte, quod est disparitas inter primum & secundum Confessarium: nam hic non potest pœnitentiam ab alio impositam commutare sine iusta causa (Valerus *vt sup*.. Nec extrà Confessionem Sacramentalem, sicut ille. Et ratio est; quia tam solutio, quàm ligatio pœnitentis est actus clauium, qui requirit necessario Sacramentum. Vnde sicut hic Confessarius non potest absque Sacramento soluere, ita neque ligare Bonacina *de Sacram.disp.4.q.5.sect.3. punct...n.6.* & alij communiter contra Valentiam *tom.4. disput.7. quæst.14. punct.4 p.2. tractat.15.resolut.53.§.Sed pro coronide, & p.3.tract.4. resol.53.§. Sed circa.*

Sed cū iusta causa.

Et in Confessione.

12 Imò Suarez *tom.4.disp.38.sect.10. n.8.* & alij tenent, secundum Confessarium non posse commutare pœnitentiam ab alio impositam, non audita confessione eorumdem peccatorum, pro quibus fuit imposita; quia omnis actus iudicialis supponere debet cognitionem causæ, circa quam versatur. Sed contrariam sententiam tenendam existimo cum Valero V.*Iurisdictio,diff.1.n.7.* quam communis Confessariorum approbat vius; quia id nimis magnum onus esset pœnitentibus & Confessariis, qui ex præsenti pœnitentium dispositione de tota simul illorum causa iudicium ferre possunt *p.2.tract.15.res.53 §. At his non obstantibus, & p.3.t.4.res.53.§. Sed circa.*

Non tamen eorūdem peccatorum.

13 Sed hic consurgit aliud dubium. An scilicet secundus Confessarius commutare possit pœnitentiam impositam pro reseruatis, si ipse non habet iurisdictionem absoluendi reseruata? Negatiuè respondet Suarez *vbi sup.* Affirmatiuè Vasquez *in 3.p.to.4.q.84 art.2.dub.3.nu.9.* Cuius sententia est probabilis & tuta in praxi: nam sicut per absolutionem peccata non remanent amplius reseruata, ita nec pœnitentia pro illis imposita *p.2.t.15.res.53.§. Sed graue, & p.3.t.4.res.53.§. Sed circa.* Imò contra Suarez *vbi sup. n.16.* etiam simplex Sacerdos ex iusta causa mutare potest pœnitentiam peccatorum mortalium alias confessorum. Sancius *p.3.c.4.res.53 §. Notandum est.*

Et probabile est, hunc commutare posse pœnitentiā reseruatorum, quæ non potest absoluere.

Imò id etiā posse simplicem Sacerdotem.

14 An verò pœnitens ipse propria auctoritate possit sibi pœnitentiam commutare saltem in melius? Probabilior opinio negat quia pœnitens non potest exercere actum iurisdictionis in seipsum. Ita Sanch. *som.to.1.lib.4.c.11.n.36.* (In qua sententia, si pœnitentiam impositam inculpabiliter obliuisceretur, teneretur hoc peccatum confiteri: &, si iudicaret Confessarium recordari posse, ab illo suscitari, præsertim si esset, grauis, non tamen confessionem repetere. Coninch *de Sacr.disp.10.dub.9.n 6.* & alij contra Ricchardum *in 4.dist.17.a.2.q.8.ad p.4.t.4.res.241 §. Notandum est.*) Sed probabilior quoque est sententia Cælestini *tr.1.c.24.num.8.* & aliorum (quidquid neget Turrianus *select.p.2.dist.31.*

Quid de ipso pœnitente? Probabilius est, nō posse sibi commutare, etiam in meliorem.

Sed probabile etiā, posse.

*dist.*31.*dub.*6.61.) quod pænitens commutare sibi possit pœnitentiam in opus euidenter melius: Nam, si id proposuisset Confessario, vtique contentus fuisset: vnde sic faciens, vtitur Epicheia. Accedit, quod vouens commutare sibi potest votum in euidenter melius. Neque enim facessit disparitas Henriquez *lib.*5. *c.* 20. *nu.* 5. quod obligatio voti originem habeat à vouente, pænitentiæ verò à Confessario. Nam vndecumque procedat, ea non soluitur, sed exuperanter impletur. *p.* 2.*t.*15 *res.*53.§. *Et hæc dicta p.* 3. *t.* 4. *res.* 53.*p.*5.*t.*14.*res.*73. sed non potest adimpleri mentaliter. *Ibid.*§.*Sed.ex his p.*9.*t.*9.*res.*53.

POENITENTIAM Implere.

15 † POenitens tenetur implere pœnitentiam impositam & acceptatem secundum substantiam. Et quidem si sit grauis, (& imposita sub præcepto, non sub concilio) sub mortali †. Eius tamen obligatio secundum Bonacinam *de Sacr.disp.*5.*q.*5.*sect.*3 *punct.*4.*n.*8. cessat non solum per Indulgentias, de qua re dictum est V. *Indulgentia*, *num.* 6. sed etiam per alia opera satisfactoria. Quæ opinio si loquatur de pœnitentia non præseruatiua, est probabilis. Sed nihilominus tenetur pænitens eam implere, quia alia opera non habent virtutem ex opere operato, sicut pœnitentia sacramentalis, & ideo non potest illi constare de æqualitate. Lauorius *de Indulg.p.*2.*c.*5.*n.*48. *p.*3.*t.*4.*res.* 106. Pœnitentia leuis, siue imposita sit pro venialibus, siue pro mortalibus, non obligat sub mortali. quia quamuis eam omittens, integritatem Sacramenti non seruet, id tamen est in re valde extrinseca & secundaria; vnde ex hac parte Sacramentum non integrare, leue reputatur. Suarez *in* 3.*p.tom.*4.*disp.*38.*sect.*7.*n.*5. DD. communiter *p.*5. *t.*5. *res.*51. & olim *p.*3.*t.*4.*res.*102

POENITENTIA grauis acceptata implenda est sub mortali.

Si sit grauis.

16 Idquod potiori iure dicendum est procedere, si omittatur leuis pœnitentiæ pars. Vnde ait Sancius *select. disp.* 14. *num* 14. quod si quis habuisset pœnitentiam audiendi Sacrum, vel Officium, & omitteret partem, quam DD. dicunt excusare in aliis obligationibus ex paruitate, satisfaceret. At verò si omitteret quatuor v g. *Aue Maria* ex tertia parte Rosarij impositi, videtur non satisfacere; quia vt ait Sancius *disput.* 15. *num.* 7. Rosarium est quid indiuiduum, & si aliquid deficiat, non est Rosarium Sed ego existimo in tali casu pœnitentem non peccare mortaliter, saltem ex præsumpta voluntate Confessarij, qui rationabiliter credendus est non imponere talem pœnitentiam cum tam graui onere *p.*3.*t.*4. *res.* 136. propè finem, & *p.*5.*t.*5.*res.* 15.§. *Notandum est.*

17 Quod si pœnitentia imposita sit pro venialibus, vel pro mortalibus alias confessis, illam totam omittere, licet grauem, non est pecca-

Et imposita pro mortalibus nunquã alias concessis.

tum mortale, ſed veniale. quia, vt ait Laiman *lib.5.tract.6. c.15.num.7.* durum videtur, obligationem ſatisfaciendi pro culpa leui, effici poſſe grauem per ſe (per accidens enim, ratione alicuius periculi, non eſt durum.) Ac etiam durum eſt, quòd homo, peccata iam ſemel confeſſa, & pro quibus pœnitentiam impleuit, libera iterum voluntate confitens, contrahat nouam obligationem ſatisfaciendi ſub culpa mortali. Layman contra Nugnum *in 3.p.to.2.q.13.art.2. diff.2.concl.4.* & alios. *p.3. tract.4 reſ.102. §. Notandum eſt, & reſ.136.* & nouiſſime *p.6. tract. 6. reſ.44. §. Notandum.*

POENITENTIA regulariter non debet impleri per opus aliàs debitũ. Niſi colligatur hác eſſe Confeſſarij intentionem.

18 Poteſt Confeſſarius imponere pœnitentiam implendam per opus aliàs præceptum, vt diximus ſupra *num. 3.* Sed regulariter non debet, vnde, niſi ità exprimat, vel eius verbis, aut circunſtantiis colligatur, non eſt ita interpretandus. Et ſic, ſi Confeſſarius imponeret vnum ieiunium v. g. non ſatisfaceret pœnitens per ieiunium vigiliæ. Secus verò, ſi præcipiat, vt in diebus feſtis duæ Miſſæ audiantur, intelligitur velle includere Miſſam de præcepto. Ità Fay *in add. ad 3.p.q.15. art.1.diſp.2. concl.1.p.3.tract.4.reſol.84.* Quod etiam procedit, ſi Confeſſarius imponeret Miſſam per menſem diebus ſingulis audiendam, ſatisfaceret enim pœnitens, ſi in feſto vnam Miſſam audiret, quam audire tenetur ex præcepto; nam non videtur Confeſſarius tantum onus imponere voluiſſe, vt duas Miſſas in eodem die audiri velit. Ità Mercerus *de Sacr.quæſt.83. art.4. not.4.p.3.t.6.reſ.86.§. Ex quibus, & p.5.tract.14.reſ.61.* Docet

Vt in hoc exemplo.

ſimiliter Ochagauia *de Sacr.tract.4.q.14.num.4.* quòd qui obtinuit diſpenſationem aliquam cum onere confitendi ſingulis menſibus, eo menſe, quo vult ſatisfacere præcepto annuæ Confeſſionis, ad vnam tantùm Confeſſionem tenetur; quia non eſt credendum, Pontificem velle maius onus imponere. Quod etiam docet Sanchez *de matr.to.3.lib.8. diſp.34.num.37.* de Confeſſione menſtrua ex voto, & pœnitentia Confeſſarij *par.5.tract.14.reſ.31.§. Nota.*

Si pœnitentia non præſcribitur tali tempore implenda, impleri poteſt infra annum. Si præſcribatur tempus, non poteſt differri, niſi per octo dies.

19 Quoad tempus implendi pœnitentiam, Aduerte, quòd ſi Confeſſarius non præſcribit faciendam tali tempore, differri poteſt per annum Fernandez *p.1. docum.4.num.5.ex c.omnis de pœn. p.2. t.15.reſ.53. p.9.t.6.reſ.57.* in fine *& p.5.t.5.reſ.15.§. Non deſinam.* Cùm verò præſcribit, datur paruitas materiæ. Nam, ſi impleatur poſt diem octauum, eo quia eſt grauis, & anteà commodè impleri non poteſt, Hurtadus *de Sacr. Pœnit.diſp.14.diff.1* putat. non eſſe mortale. *p.5.t.5.reſ.15.p.9. t.6.reſ.57.§. Nota etiam.* Immò, Thomas à Ieſu *tribunal. tract.3. c.2. dub.9,* abſolutè docet, non eſſe mortale, non implere pœnitentiam tempore præſcripto ſine cauſa, & ſi ex iuſta cauſa differatur, nec eſſe veniale. *p.3. tract.4.reſ.92.*

Quid de Confeſſione præſcripta ſingulis menſibus.

20 Ex quibus ait Sancius *ſelect. diſp.13 num.9.* quòd pœnitens, qui pœnitentiam accepiſſet confitendi ſingulis menſibus, poſſet ex iuſta cauſa Confeſſionem differre per tres, aut quatuor dies. Immò, ſi infra hebdomadam expectaretur Iubilæum, aut ſolemnis aliquis dies in quo pœnitens ægrè ferret iterum confiteri, differre poſſet Confeſſionem

proximè

proximè præteriti mensis in illum diem:quia terminus ille dierum non est sumendus mathematicè, sed mortaliter. Vnde & posse per totidem dies ex eadem causa anticipari. Sed non posse anticipari per tres hebdomadas:quia Confessarius vult facere experientiam emendationis per mensem,quæ minus certa est infra hebdomadam *p.3.t.4 res.*100.Et verò si Confessarius iniunxit duas Missas, secundum Turrianum *select. p.2. disp.16.dub.7.*non satisfacit pœnitens duas simul Missas ab vno loco audiens;nam ex communi sensu Confessorum & pœnitentium Confessarius in tali casu intelligitur velle imponere onus audiendi duas Missas distinctis temporibus. At Mercerus *de sacr.q.*83.*art.*4.*dub.*4 si nil aliud Confessarius aduertat, contrarium docet, & probabiliter *p.5.t.14.res.* 52.in fine.& 71.

Et an duæ Missæ de pœnitentia audiri simul possint à duplici Sacerdote?

21 Si verò quis pœnitentiam tempore præscripto non impleret siue culpabiliter,siue non,teneretur proximo tempore, quo commodè poterit, implere. quia Confessarius, etiam dum terminat tempus, non tam temporis, quam satisfactionis & medicinæ rationem habet. Toletus *lib.3.cap.*11.*num.*11.& alij Dia *p. 9.tr. 9.res.* 52.Contrarium tenet Henriquez *lib.5.c.*22.*num.*7 quæ sententia vera esse potest in casu,quo ex circunstantiis colligi posset,Confessarij intentionem fuisse, extra illud tempus nolle obligare. (*part. 5. t. 13. res. 37.*) vt esset v. g. si Confessarius imponeret ieiunium in honorem alicuius festi peculiaris. Secus, si imponeret ieiunium singulis sabbatis, nam tunc omissa deberent resarciri. Fagundez *pr.2.lib.9.cap.4. num.* 5 *p.3.tr.4.res.* 92.§. *Notandum.*Sicut etiam, ait Ochagauia *de sacr.tr.* 4.*q.*14. *num.*4. si imponeretur Confessio singulis mensibus. Sed in hoc contraria sententia Sanchez *de matr. tr. 3.lib.* 8. *disp.* 33.*num.*37.non est minus probabilis.*p.5.t.14.res.*32.

Et quid si pœnitentia tempore præscripto non impleatur.

22 Quod attinet ad modum pœnitentia eo modo impleri debet,quo præcipitur. Vnde qui habuit pœnitentiam recitandi Septem Psalmos flexis genibus, tenetur flexis genibus recitare; quia Confessarius intendit illam afflictionem corporis,quæ videtur res grauis; aliqui enim potius recitarent bis suo modo,quam semel flexis genibus. Sed Vega *to.2.c.64.ca.6.*putat satisfieri etiam si alio modo,loco,& die,ab his,quibus iniuncti fuerunt, recitentur:quia principalis intentio Confessarij tendit ad substantiam pœnitentiæ,non ad circunstantias.*p.3.t.4 res.*55. Aduerte autem cum Sanchez *opusc. to.2.lib.7 c.2.dub.19.n.5.* quod habens pœnitentiam recitandi certo die tertiam partem Rosarij, satisfacit recitando interruptè,& dimidiatè; quia quamuis si longa mora intercedit,non dicatur physicè eadem oratio, est tamen moraliter eadem propter intentionem. Id quod verum est etiam in voto,& recitatione Horæ Canonicæ,vt dictum est suis locis *p.4.t.4.res.*17.

An Pœnitentia implenda sit etiam quoad modum?

23 Pœnitentiam Sacramentalem implēs in peccato mortali,non peccat mortaliter; quia non ponit obicem effectui essentiali Sacramenti, sed eius integritati Hurtadus *disp.14.de sacr.diff.*14.Qui tamen docet, pœnitentiam impletam in peccato mortali non esse satisfactoriam.

Et necessario in gratia?

quia ad satisfaciendum ex opere operato virtute Sacramenti, illud opus pœnale videtur assumptum, quod est satisfactorium ex opere operantis Henriquez verò *lib.5.c.20.num.7.* & alij tenent, habere suum effectum, recedente postea fictione. Id quod impugnat Hurtadus; quia habere effectum recedente fictione est proprium Baptismi, vel etiam Pœnitentiæ informis, quia hæc duo Sacramenta sunt media necessaria ad remissionem culpæ, quæ ratio non militat in pœnitentia sacramentali. Verùm ego existimo, æquè probabilem esse sententiam Vasquez *in 3.p.to.4.q.9. art.2.dub.5.num.10.* quod pænitentia sic impleta habeat suum effectum ex opere operato etiam stante fictione quia status peccati mortalis non est obex remissioni pœnæ temporalis faciendæ per pœnitentiam Sacramentalem, cum ab ea non causetur per infusionem gratiæ, aut per modum meriti de condigno, quibus status peccati mortalis est obex: sed per impetrationem à Deo, à quo peccator multa impetrare potest & solet. *p.3.t.4. res.70. & 85.p.4.t.4.res.241.& p.5. tract.13. res.38.* Lugo *disp.25.sect.3.num.32.* putat, remissionem pœnæ temporalis procedere à pœnitentia sublato obice, nullum tamen, ne veniale quidem peccatum esse, pœnitentiam implere in mortali, quia ponere obicem effectui remissionis pœnæ nullam arguit culpam, alioqui esset peccatum veniale audire Missam, vel adesse benedictioni Pontificis in mortali. Sed contraria sententia Layman *lib. 5 tract. 6. cap.15. num.15.* & communis, dicit, implere pœnitentiam in mortali esse veniale. *par.6. tract.6. res.45.*

Et cum intentione satisfaciendi oneri iniuncto.

24 Pœnitentia secundùm Vasquez *in opusc. de benef.cap.4.§.1. art.3. dua.7. num.117.* non impletur sufficienter cum intentione expressa non satisfaciendi per illum actum oneri iniuncto; & esse disparitatem cum præceptis, & legibus de quibus dicemus V. *Praceptum num. 1.* quia satisfactio est pars sacramenti: Sacramenta autem requirunt in adulto voluntatem & intentionem recipiendi; nec habent valorem in subiecto dissentiente. Sed placet opinio contraria Sanchez *in sum.to.1.lib.1.c.13. num.17.* quia nec omnis pars Sacramenti requirit intentionem; vnde dolor haberi potest absque memoria præcedente recipiendi Sacramentum. Et pœnitentia posteà non impletur à pœnitente tanquam à ministro operante nomine Christi, sed solùm ex obligatione & præcepto Confessarij, & sic est eadem ratio cum præceptis & legibus *p.6. t.6.res. 43.* & olim *p.2.t.12.res.37. §. Et idem.* Potest etiam pænitentia impleri per alium, annuente Confessario, vt dictum est *n. 6.* Si verò iniuncta sit eleemosyna, non potest pœnitens sine auctoritate Confessarij quidem, sibi tanquam pauper applicare, vt dictum est *num.10.*

POLLVTIO.

POLLVTIO quid? Quotuplex?

1 † Pollutio describi solet, seminis emissio sine copula. Alia est volũtaria, alia inuoluntaria. Voluntaria illa est, quæ fit homine cõsentiente, & dicitur mollities, quæ est peccatum mortale contra naturam, vnde

vnde est intrinsecè mala, nec legitimari potest aliquo iusto fine. Inuoluntaria, quæ in somnis aut vigilia contingit præter intentionem. Quæ tamen vtraque esse potest voluntaria in causa. Et quidem primò, si ipsa pollutio procuretur abhibendo media in hunc finem †. Quod ego puto cum Rebellio *p.2.lib.3. quæst.19.sect.3.* illicitum esse, etiam si fiat ad expellendum semen corruptum, non solum fricationibus, sed etiam medicamentis. Sanchez verò *de matrim. tomo 3.lib.9.disputat.17. num.18.* putat, licere medicamentis, & anteà docuerat, licere etiam fricationibus, ad vitanda accidentia venenosa, & detrimentum salutis, quod ex semine corrupto timetur: dummodo constet saltem probabiliter, semen esse corruptum, & absit periculum consensus in delectationem aut pollutionem: eo qnia semen corruptum non est verum semen. Nec obstare, quòd cum corrupto pars aliqua veri seminis pelleretur; quia hoc est per accidens, & cum detur opera rei licitæ, non curandum. Ab hac tamen sententia retractauit se posteà *in sum.tom.2. lib.5. cap.6. num.22. p.2.tract.16.res.54.& p.3.t.5. resol.84.* † Miror quod Matrique *in p. 2. suarum quæst. quæst.71.* contrariam sententiam auctori attribuat, cum clarè illam respuat. Tenet tamen nouissimè Chilinus V. *Pollutio, numero* 8.

Et an procurari possit ad vitandum aliquod salutis detrimentum.

2 Secundò, pollutio potest esse voluntaria in causa, & sic peccaminosa, quando quis non remouet causam pollutionis, & quanta est obligatio remouendi causam, tanta est malitia pollutionis etiam non intenta. Scito ergo causam pollutionis nocturnæ, vel etiam diurnæ, inuoluntariæ duplicem esse, vnam per se, aliam per accidens. Illa est quæ ad pollutionem concurrit in eodem genere luxuriæ; hæc, quæ concurrit in diuerso genere, puta ebrietatis, gulæ &c Rursus, quæ concurrit per se, alia concurrit leuiter, qualis est actus venereus venialis, (si actus venereus venialis datur,) alia grauiter, quale est omne peccatum mortale in genere luxuriæ. † His positis.

Alia pollutionis species.

3 Non peccat, qui dat operam rei licitæ, ex qua per accidens sequitur pollutio; nec tenetur quis à licito opere abstinere, quamuis pollutionem præuideat secuturam dummodo absit periculum consensus. Et sic non tenetur quis abstinere à cibis calidis, ab equitatione, à tali modo accumbendi, quibus expertus est pollui, non tamen consentire. Item nec Confessarius à fœminarum Confessionibus, ex quibus eodem modo passus est pollutionem, absque periculo consensus, (nam si adest periculum consensus, tenetur abstinere. Vide V. *Periculum num.3.*) Et ratio est; quia omnes hæ actiones per accidens influunt in pollutionem. Idem dic, si vir; vel fœmina ob superpositionem vnius fœmoris in aliud, motum, sensualem sentit. Quæ omnia docet Sancius *in select. disputatio 21. numero 12.* Ex quibus patet, licitum esse chirurgo, contrectare verenda infirmi ad curandum, quamuis expertus sit pollutionem pati, si absit periculum consensus, vt ait Vasquez *in p. 2. tomo 1. disp. 115.num.9.* Et pollutionem præuisam ex tactibus licitis iuxtà patriæ consuetudinem, sed non intentam, non esse

An expertus se pollui, sed non consentire, teneatur non comedere cibos calidos? Non equitare? Non accumbere tali modo? Non audire Confessiones mulierum? Non superponere vnum fæmur alteri? Non contrectare verenda infirmi? Non agere.

peccatum

Aut pati tactus licitos? peccatum, si absque consensus periculo fiant ad inurbanitatem vitandam, vt ait Sanchez *de matr. tom. 3. lib. 9. disput. 45. numer.* 8. Nec peccare mulierem, quæ in choreis publicis permittit se tangi tactibus licitis ab aliquo. à quo scit impudicè tangi, vt ait Filliucius *tomo 2. tract. 30. cap. 10. num.* 198. *p. 2. tract. 16. resol.* 54. *& p. 3. tract. 5. resol.* 22. Addit etiam Sancius *vbi sup. num.* 18. non teneri lectum deserere, qui gustum carnis cum membri erectione præsentit. *Lectum deserere. Certas medicinas non sumere.* Alij tamen dicunt, teneri deserere, si sentit delectationem veneream, etiam sine membri erectione *resol.* 54. *cit. §. Tertiò.* Et certè non est licitum, sumere, vel applicare medicinam prouocatiuam effusionis seminis, etiam si habeat alium effectum, & pollutio non intendatur, quidquid dicat Turrianus in *select. cent. 2. cens. dub.* 74. *p. 4. t. 4. res.* 159. †. Sed hoc videtur discordare cum supradictis †.

POLLVTIO præuisa & non intenta non est mortalis, si procedat ab opere illicito non in genere luxuriæ. 4 Si verò opus est illicitum, sed non in genere luxuriæ, quia non concurrit grauiter ad pollutionem, sequens inde pollutio præuisa, sed non intenta, non est peccatum mortale. Quare peccans mortaliter in nimio cibo, aut potu, non tenetur explicare in confessione pollutionem inde sequentem præter intentionem. Ita Vasquez *vbi supra n.* 9. *p. 1. tract. 7. res.* 65. *& p. 2. t. 15. res.* 31. *§. Vt autem.* *Aut in genere luxuriæ, sed veniali.* Idem dic si opus illicitum sit in genere luxuriæ, sed leue, qualis esset leuis tactus manus, visus, verba, aut lectio aliquantulum libidinosa: pollutio enim exinde præuisa, sed non intenta, est solùm peccatum veniale. *Verbis libidinosis, &c.* Ita Tannerus in *p. 2. disp. 4. q. 8. dub. 6. num.* 123. *p. 1. t. 7. res.* 65. *§. Notandum.* Huic doctrinæ repugnat, quod in genere luxuriæ non datur opus ex leuitate materiæ veniale, vt dictum est V. *Luxuria num.* 3. †. Ex quo patet, solum venialiter peccasse mulierem, quæ inter confabulandum cum viro sibi in matrimonium iungēdo, dicebat illi verba amatoria, scilicet *cor meum, anima mea, bonum meum,* quæ Hispanè appellantur *Requiebros*, ob vanitatem, & ad conciliandum sibi vanum amorem: ex quibus deindè incurrebat in pollutionem, absque tamen periculo consensus, & scandalo quia hæc verba secundùm Sanchez *de matr. to. 3. lib. 9. disp. 46. n.* 17. & alios, sunt solùm peccatum veniale. *p. 2. t. 13. resol.* 31.

Secus si à mortali. 5 Secus verò, si opus illicitum sit mortale in genere luxuriæ; nam hoc per se grauiter concurrit in pollutionem, & sic non solùm est peccatum mortale in sua specie, sed etiam in specie mollitiei; quia pollutio præuisa, quamuis non intenta, ex tali opere, est mortalis, & seorsim explicanda in Confessione. Talis est pollutio orta ex aspectibus, tactibus, & cogitationibus mortalibus. Ita Sanchez *ibid disp.* 45. *n.* 30. Bonacina *de matr. q. 4. punct. 10. n.* 9. & alij *p. 2. t. 15. res.* 31. Verum Sancius *in select. disp. 21. n. 13. & 15. & disp. 23. n.* 29. putat, neque peccata mortalia in genere luxuriç concurrere grauiter & efficaciter in cogitationes, tactus, pollutionem nocturnam, nisi apposita fuissent ea intentione, quia si tales &c. non influunt in pollutionem præsentes, quomodo credi possunt influituri, quando sunt absentes? Igitur pollutionem præuisam & non intentam ex opere mortali in genere luxuriæ, non esse peccatum mortale, in Confessione manifestandū. *p. 1. t. 7. res. 65. §. Sed plus. & p. 5. t. 13. res.* 4.

6 Petes

6 Petes hic primò An pollutio incepta in somnis, reprimenda sit in vigilia sub mortali; Respondet affirmatiuè Toletus *lib.5.c.13.nu.1.* quia in vigilia habet homo perfectam deliberationem & libertatem. Contrarium tenet Sà V. *Luxuria n.*10 quia pollutio cœpit sine peccato & inuoluntariè; effusio verò in vigilia est effectus naturalis illius causæ inculpabilis. Quæ opinio procedit, quando talis certus esset, quòd non sit adhibiturus consensum, vt ait Fagundez *p.3.lib.3.c.6. nu.11. p.3.t.5 res.21.* AN pollutio cœpta in sõnis reprimẽda sit in vigilia?

7 Petes secundò. An liceat optare pollutionem in somnis, aut de illa habita gaudere, ob sanitatem, vel alium bonum finem? Negatiuè respondet Sotus in 4.*dist.*12.*quæst.*1.*art.*7. quia pollutio est intrinsecè mala, sicut fornicatio, adulterium, & similia, quæ propter nullum finem desiderari possunt in somnis. Sed ego cum Sancio *disp.*21. *num.*35. contrariam sententiam probabiliorem puto. quia pollutio sola via naturali consequens, non est ex se peccatum mortale. Nec valet argumentum: pollutio non potest procurari, ergo neque desiderari, aut placere. Nam benè possum desiderare mortem Regi, Rempublicam cum ruina multorum administranti, vel de ea eueniente gaudere; & tamen non possum licitè procurare. *p.3.t.5.res.*21.§. *Notandum & res.*87.*&.p.5.t.13.res.*99.§. *Nota etiam.* Aduertit tamen Pontius *lib.* 10.*c.*16.§.2.*num.*12. gaudentem de pollutione nocturna ob sanitatem, non gaudere de pollutione, sed de sanitate secuta. *p.5. ibid.* Vide *p.7. tr.11.res.*31. Et an liceat gaudere, vel optare pollutionem in somnis ad bonum finẽ?

POLLVTIO ECCLESIÆ.

1 ECclesia polluitur per homicidium, aut copiosam & lethalem sanguinis humani † aut seminis † emissionem in ea. Abbas in *c. proposuit nnm.*3.*de consecr. Eccl.* & alij communiter contra Castrum *de leg. pæn.lib.* 1.*c.*7. *art.*2.*p.*6 *t.*6.*res.* 25. *Notandum.* Debet autem effusio esse publica; & quamuis sufficere publicam quomodocumque, doceat Fagundez *p.1.lib.3.c.*14. *num.*34. probabile tamen putat, requiri sententiam iudicis, sicut ad vitandum excommunicatum, &c. quia pollutio Ecclesiæ est quædam pæna Ecclesiastica ad instar censuræ, vnde Paludanus in 4.*dist.*18.*q.*8.*art.*4. eam similem facit interdicto locali. *p.6. t.6. res.*27. ECCLESIA polluitur per homicidium, aut seminis vel sanguinis effusionem in ea. Magnam, Publicam,

2 Debet verò sanguinis copia non profluere è naribus per percussionem pugni aut alapæ, quamuis mortiferam; quia nasus est organum admittendum sanguinem nimium facile, vt ait cum aliis Marchinus *de sacr.ord.tr.3.p.3.c.*11.*n.* contra Syluium *in 3.p. quæst.* 81 *ar.* 3. *p.6. t.6. resol.*24. Item profluere debet ab homine viuo; nam homo mortuus non est homo vniuocè, sed analogicè & minus principaliter: pænæ autem restringi debent, vt verba analoga sumantur pro principaliori analogato. Ità Henriquez *lib.9. c.*27. *num.*5. contra Durandum, Bacco- Non è naribus. De homine viuo.

Et sufficit infligi vulnus in Ecclesia, licèt sanguis extra illam profluat.
Quod consequenter dicendum foret de percussione mortifera, etiam si mors foris contingat.
Quod tamen aliqui negant.

num,& Sà in V. *Ecclesia, num.*13.*ibid. res.* 25. Dicunt autem Doctores communiter cum Sà *l.c.* sufficere ad polluendam Ecclesiam, quòd in ea vulnus ad magnam sanguinis effusionem sufficiens infligatur, licèt ipsa effusio per accidens non sequatur in Ecclesia, sed extra illam. *p. 6. t. 6. res.*47. Ex quo infert Fagundez *vbi supra num.*13. sufficere etiam, quòd in Ecclesia fiat percussio morti sufficiens, etiam si mors deinde sequatur extra Ecclesiam, vt si quis sacculis arenæ in Ecclesia acriter contusus, moriatur extra Ecclesiam. Sed Præpositus in 3.*p.q.*83.*art.*3.*dub.*2. *num.*152. requirit, vt ipsa mors sequatur in Ecclesia, nam aliàs homicidium non dicetur contingere in Ecclesia Et Reginaldus *to. 2. lib.*29. *cap.*9.*sect.*5.*num.*18. docuit, non violari Ecclesiam, si quis vino consecrando venenum immisceat, ex quo Sacerdos postea extra Ecclesiam moriatur. *p* 6.*t.*6. *res.* 26. Et nescio qua ratione Præpositus doceat postea, vulnus in Ecclesia inflictum sufficere ad polluendam Ecclesiam etiam si sanguinis copia extra illam mittatur: est enim eadem ratio, ac de homicidio. Et reuera canones semper dicunt, Ecclesiam violari per sanguinis effusionem secutam in ipsa, & pænæ restringi debent: ex quo dici posset, non pollui, si sanguis extra Ecclesiam diffluat. Sed non audeo recedere à contraria sententia, quæ est communis *p.*6.*t.*6.*res.*47.

ECCLESIA polluta per Missam in ea celebratam reconciliatur.

2 Quomodo Ecclesia polluta reconciliari debeat, diximus V. *Ecclesiá, num.*3. Probabilissimum autem est, quidquid contra sentiat Lugo in 3.*p.to.*2.*disp.*20.*sect.*4. *num.* 91. quòd si Sacerdos bona fide celebret in Ecclesia polluta, remaneat reconciliata, propter præsentiam Corporis Christi, vt docet nouissimè Persicus *lib.*1.*dub.*6.*num.*61. Imò Sà *num.*29. idem dicendum putat, si Sacerdos celebret mala fide: quamuis id neget Layman *lib.*5.*tract.*5.*c.*5.*num.*13. Certè talis Sacerdos non fieret irregularis, contra Hostien. *in c.fin. de consecr. Eccl.* quia sic determinatur in c. *is qui de sent. excom. in 6.* Imò existimo, nec suspensionem incurrere, quia c. *Episcoporum de priu. in 6.* loquitur de celebrante in locis interdictis, Ecclesia autem polluta non est propriè interdicta. Sic Sà *num.*21. contra Naldum V. *Ecclesia num.* 15. *p.* 6. *t.* 6. *res.*28.

Et mala fide celebrans non fieret irregularis.

Aut suspensus.

Pollutio, vel Fornicatio occulta in Ecclesia non est sacrilegium.

4 Pollutio, vel Fornicatio occulta in Ecclesia non est sacrilegium; & id satis probababiliter, cum illum docuerint duo lumina Theologiæ Scholasticæ, & moralis Vasquez, & Pontius; & alij Non nego tamen contrariam esse probabiliorem tutiorem, & communiorem. *p.*1. *tract.*7. *res.*19. & *p.*7.*t.*11.*resolut.*31.

PRÆCEDENTIA.

QVIS locus debeatur Coadiutori Canonici?

1 COadiutor Canonici cum futura successione non potest sedere in loco coadiuti, vt testatur Gonzales *in reg.*8. *Cancell.glos.*1.§.9. *n.*102. decisum fuisse. Sed si Canonici omnes sunt in vno & eodem ordine, sedere debet post omnes illos, ante portionarios. Et ita intelligendi sunt Moneta *de opt.canon.c.*4.*q.*8.*n.*141.& alij. Nam si Canonici sunt distincti in diuersis ordinibus, Coadiutor præbendæ presbyteralis

lis ſedere debet ante Canonicos præbendæ diaconalis,&c. Et ita docet Gauantus *in Enc. V. Coadiutor Epiſcopi, num.24.p.4.tract.4.reſ.*88.

PRÆCEPTVM.

Vide V. *Lex.*

† TRademus hic aliqua de præceptis in communi,& deinde pauca de præceptis Decalogi,& aliis in particulari †.

PRÆCEPTVM requirit ſolùm actũ imperatum, non autem intentionem adimplendi.

1 Præceptum in primis obligat ſolùm ad actum,quem præcipit, vnde ſufficit talem actum efficere. nec oportet fieri ex intentione formali vel virtuali implendi præceptum per illum. Vide V. *Horæ Canonicæ, num.*59. Quæ doctrina procedit etiam in votis,& iuramentis,& in pœnitentia ſacramentali, vt dictum V. *Pœnitentiam, num.* 24. Non tamen in obligationibus ex iuſtitia; nam his non ſatisfit ſine illarum cognitione. Vnde ſi quid alicui debeas, & id ignorans tantundem illi des, non deobligaris; quia illa cenſetur donatio, non ſolutio. Non dediſſes cum intentione conditionali ſatisfaciendi alicui obligationi,ſi debuiſſes. Vide etiam Sanchez in *ſum. lib.* 1. *c.*15. *num.* 11. & nos V. *Debitor reſ.* 77. *cit* §. *Verum.*

Et quandoque per vnicum actum ſatisfieri poteſt pluribus præceptis.

2 In obligationibus item iuſtitiæ non poteſt quis vnico actu pluribus ſatisfacere,quod tamen poteſt in obligationibus aliarum virtutum. vnica enim Officij recitatione ſatisfit beneficio & Ordini Sacro, vnico ieiunio obligationi Quatuor Temporum, & Vigiliæ coincidentium, &c. Id tamen ex intentione legiſlatoris dependet, quæ an nouum & diſtinctum actum requirat, ex circunſtantiis colliges. quando enim ſecunda obligatio ſuperuenit, regulariter intelligitur diſtinctum actum requirere. Vnde Sanchez *c.*14. Quando autem pœnitentia impoſita impleri poſſit per opus aliàs præceptum, vide V. *Pœnitentiam, num.* 18. *par.*3.*tract.*6.*reſ.*86.

Quando etiã violatur in re leui,regulariter eſt ſolum veniale.

3 Diximus V. *Lex num.*34. Prælatos, ſeu legem humanam non poſſe obligare ad leuia ſub mortali. vnde contrauenire legi & præcepto in re leui, regulariter eſt ſolum veniale. At verò ſi contraueniatur ex contemptu, Suarez *de leg.lib.*3. *cap.*28. *num.* 24. putat, eſſe mortale; nam eadem poteſtas eſt, quæ contemnitur, ſiue res ſit grauis,ſiue leuis.Sed ego cum Caietano, V. *Contemptus* V. *Aduerte hunc*, quoad legem & legiſlatorem humanum contrarium teneo quia contemni poſſunt non abſolutè, ſed quatenus ſunt in materia leui. Quòd ſi contemnas Prælatum eiuſque legem quatenus indoctum, imprudentem, &c. vel ex aliquo effectu erga illum, id potiori iure procedit; quia tunc non contemnis Prælatum vt Prælatum. Imò Leſſius *lib.*2.*c.*46.*dub.*6.*num.*45. putat,etiam contemptum legis diuinæ in re leui, eſſe veniale.Sed illum optimè impugnat Sanchez *in ſum.tom.*1.*lib.*5.*c.*5. *num.*11.*par.*3.*tract.*6. *reſ.*72.

2 iam ſi adſit contemptus.

Citrà legem diuinam.

4 Quando concurrunt duo præcepta, quæ ſimul impleri non poſ-

Si concurrãt plura præc pta incõpossibilia, impleri debet maius?

sunt, tunc maius implendum est,& præferendum minori. Vnde si quis manè communicauit;& post meridiem incedit in graue periculum mortis,tenetur iterum communicare;quia præceptum communicandi in articulo mortis est diuinum,acproinde præponderat præcepto Ecclesiæ de non communicando bis in eodem die.ita Sanchez *lib.1.c.10. num. 17.p.6.t.3.resol.33.§.Restat,& p.6.t.6.res.18.* Sed hæc opinio secundùm Pontium *lib.5.c.18 §.2.num.7.* procedit, quando vtrumque præceptum primario refertur ad procurandam salutem propriam:minus enim,quòd respicit primario salutem propriam,præferendum esse maiori respicienti primario salutem alterius. Vide V. *Scandalum nu.26. p.5.t.7.res 21,*

Cæteris paribus.

Si autem difficile sit cognoscere maius impleri potest quodcumque.

5 In casu verò,quo dubium esset,vtrùm ex præceptis concurrentibus esset grauius,impleri posset alterutrum ad libitum operantis,quia prudentia ita dictat,posito quòd vnum solum impleri possit, & non constet de excellentia alterius.Verum nolim te in hac ambiguitate grauitas materiæ decipiat.nam contingere potest, vt magis obliget præceptum de materia leui,quam de graui:si nimirum res illa leuis sit intrinsecè mala.Nec enim succurrendum esset proximo in extrema necessitate constituto cum prolatione mendacij leuis,quamuis ratione materiæ præceptum succurrendi extremè indigenti grauius sit,quàm non dicendi mendacium leue Aduerte etiam , quòd si in tali casu iudices excessum vnius præcepti supra alium esse valdè leuem , implere potes id; quod iudicas minus;quia in hoc etiam datur paruitas materiæ Ita Granadus in *1.2.contr.2.t.12.disp.6.n.8.p.4.t.3.res.70.*

Sicuti si paruus videatur alterutrius excessus.

De præceptis Decalogi.

6 † Quoad præcepta DECALOGI , qua obligatione memoriter tenenda sint,vide V.*Fides n.5.*quod peccatum sit illa ignorare,vide V.*Ignorantia n.13.*De præceptis Decalogi sparsis in locis aliqua dicta sũt,vt de secundo,& octauo V. *Iuramentum.*de tertio V.*Festum seruare,* & V. *Missam audire* †. Hic solùm nota circa obseruantiam festorum, nos V. *Festum num.13.* docuisse, quòd puellæ suentes,& laborantes in diebus festis ad vitandum otium,non peccant , quod nouissimè docet Ghilinus V. *Festum, num.2. lit.I.* nunc verò sententiam suspendimus ; quia vt ait Sanchez *in opusc.to.2 lib.5. c.2. dub.18. num.13.* otiositas vitari potest,eliciendo aliud opus licitum. Cæterùm Auctor casuum conscientiæ discussorum Bononiæ *casu 2.* probabile admodum putat, excusari puellas in diebus festis se occupantes in recamaturis;nam hæc ars,vel est liberalis , vel non omninò seruilis , cum mulieres nobiles eam exerceant ; & assimilatur picturæ , quam multi admittunt in festis exerceri posse. Sed & de hoc tu iudica *p.6.t.6.res.15.* † De quinto Diximus V.*Occidere,*de sexto V.*Luxuria,*de septimo V.*Furtum* , & de duobus vltimis V. *Desiderium prauum.* Primum verò præceptum Decalogi,quo actus Religionis præcipiuntur, supponit præcepta virtutum Theologicarum,Fidei,Spei,& Charitatis.Et quidem quod attinet ad Fidem,dictum est V.*Fides* de Spe,& Charitate pauca supersunt † Et primò

7 Præceptum

7 Præceptum SPEI est positiuum,& non obligat pro omni tempore sed pro aliquo. Et quidem Suarez *de Spe disp.2.sect.1.n.3.* putat nullum esse tempus determinatum, in quo obliget hoc præceptum, sed non esse multum differendum arbitrio prudentis. Becanus verò *in 2.2.to.3.c.17. q.7.n.2.* tribus temporibus obligare, quandò nimirum quis orat, quando pœnitentiam agit,& quando insurgit grauis tentatio desperationis. Hoc tamen impugnat Mendoza *in 2.2.disp.118.sect.2 §.21.* quia in his casibus non vrget directè præceptum Spei, sed illa imperatur à lege orationis aut pænitentiæ; quia orans & pœnitens debet habere spem impetrandi. Bañez *in 2.2.q.22.art.1.dub.2.* putat obligare, cùm primum rationis vsus elucet, quo etiam tempore obligare præceptum Fidei, & Charitatis erga Deum: quæ proinde omittentem tria peccata committere. id quod durum & parum probabile iudicauit Beccanus. Vnde placet opinio Mendozæ *vbi sup.§ 19.* præceptum Spei duobus temporibus obligare directè,& per se. Primum est, cùm quis adultus primò recipit aliquod Sacramentum, siue illud sit Baptismus, siue sit Pænitentia post Baptismum in infantia susceptum; nam tunc est opportuna occasio implendi hoc præceptum,& sperandi vitam æternam. Secundùm est, cùm imminet mors, nam tunc tenemur sperare gloriam, cum illi simus viciniores. *p.5.t.14.res.105.*

PRÆCEPTVM Spei per se duobus téporibus obligat.

Scilicet cùm primò adultus recipit aliquod Sacramentũ, Et in periculo, mortis.

8 Aduerte hic primo, docere Castrum Palaum *to.1.t 3.disp vn.punct. 4. num.4.* quòd regulariter huic præcepto omnes satisfaciunt, siue cùm de peccatis dolent, siue cùm proponunt non peccare de cætero, nam ad hos actus plerumque excitantur ob spem vitæ æternæ. Aduertit secundò Granadus *in 2.2.contr.2.tr 4. disp.1. nu.3.* spem impletiuam huius præcepti debere esse supernaturalem: quod quia homo cognoscere certò non potest, excusari ab obligatione huius præcepti, si sibi proponat obiectum supernaturale spei,& conetur circa illud actum elicere; nam tunc si actus non esset supernaturalis; id imputandum foret ignorantiæ, non malitiæ. Addit prætereà, satisfieri huic præcepto, sperando ex motiuo non solùm spei, sed etiam charitatis: quia virtus charitatis sperare potest, quidquid sperat virtus spei,& excellentiùs præstat id ad quod est necessarius actus spei. *p.5.t.14.resol.106.§ Non reticeam, & §. Aduertit.*

An huic præcepto omnes satisfaciãt

Et omninò requiratur actus super naturalis?

Et an sufficiat sperare ex motiuo charitatis?

9 † Præceptum CHARITATIS præcipit amorem Dei,& proximi.& proximum quidem amamus, quando illi in spiritualibus & temporalibus subuenimus. de quibus dictum est Verbo, *Correctio*, V. *Eleemosina*, & V. *Scandalum*. Deum verò præter actus præceptorum, qui aliquando sunt effectus amoris Dei tenemur aliquando diligere actu elicito voluntatis, in ipsum tendendo tamquam in summum bonum. Sed difficultas est in determinando tempore, quo teneamur Deum per se diligere † Nam

De Præcepto Charitatis.

10 Sancius in *select.disp.1.nu.21.* putat satis esse, si in tota vita semel diligamus; sicut etiam Vasquez in *p.2 to.4 p.76.art.2.dub.6 n.11* putat sufficere, si diligamus in fine vitæ. Contra verò, alij assignant multa

Quod tenemur aliquando Deũ actu elicito diligere.

tempora; nimirum quando suscipitur Baptismus, quando obligat præceptum contritionis, quando insigne Dei beneficium obtinemus, vel est causa subeundi martyrij, quando resistendum est blasphemantibus, aut Dei honorem & nomen contemnentibus, quando tenemur diligere proximum, & singulis diebus festis Missam audire. Sed primos impugnat Palaus *tom. 1. tr. 6. disp. 1. punct. 4. num. 4. & 5.* secundo Syluius *in 2. 2. q. 44. art. 6. q. 3.* ex eo quia quando diligendus est proximus, acceptum est beneficium, resistendum est blasphemantibus, &c. non est necessarius actus amoris Dei. In Baptismo, contritione & martyrio non est necessarius per se, sed per accidens, & tanquam præparatio, seu dispositio. In festis autem satis est audire Sacrum, & ab operibus seruilibus abstinere. Igitur his omissis, probabile est, teneri nos primo Deum diligere in articulo mortis. nam lege charitatis propriæ tenemur vitare omnia discrimina damnationis, & æternæ vitæ securitatem quærere, prout possumus, idque satis obtinemus per actum amoris Dei quem elicere possumus mediante eius gratia, quæ semper est prompta. Finge. n. casum, quod non fueris ritè baptizatus, aut absolutus & bona fide absque contritione ad Sacramentum accesseris. Certè damnaberis, nisi hoc vnicum remedium adhibeas Dei. Igitur hoc præceptum ratione huius periculi, in articulo mortis obligat per accidens, & prætereà per se; quia nobis impositum est dum intramus hanc vitam & dum ab ea recedimus. Ita Mendoza *in 2. 2. disput. 174. sect. 6 §. 27.*

Nimirum in articulo mortis.

Paulo post vsum rationis.

Vnde probabile est secundò, teneri nos diligere Deum super omnia paulo post vsum rationis, quando quis iam aduertit, & secum reputat rationes amandi Deum, cogitando de eius bonitate, & beneficiis Non ita tamen, vt statim peccemus, si habita Dei notitia sufficiente, eum non diligamus, hoc enim nimis graue esset; sed quod, seclusa omni ignorantia & inaduertentia, non possumus sine graui peccato hanc dilectionem multum (id est vltra annum, secundum Coninch *disp. 24. dub. 3. num. 50.*) differre. Neque verò scrupulis agitari quis debet, vtrum huic præcepto satisfecerit; quia quamdiu probabiliter, & positiuè non meminit se omisisse, persuadere sibi potest, vel satisfecisse, vel inculpatè omisisse, & sic non peccasse. Ita Mendoza *in 2. 2. dis. 174. sect. 5. §. 24.* Adde, quod si certo sciat, se huic præcepto non satisfecisse, sequi potest opinionem Castri Palai *to. 1. tr. 6 disp. 1. punct. 4 nu. 2.* & aliorum, quod scilicet hoc præceptum non obligat post vsum rationis, quæ opinio est probabilior.

Quamuis in hoc oppositum probabilius. Et aliquãdo etiam in decursu vitæ.

Præter initium rationis, & finem vitæ, obligat hoc præceptum etiam in decursu; quam obligationem putat Mendoza *in 2. 2. disp. 74. sect. 6. §. 26.* adesse per singulos annos. immò satis remissè nobiscum agi, quòd sæpius non petatur. quam obligationem infert Lorca *in 2. 2. sect. 3. disp. 58. n. 8.* ex determinatione Ecclesiæ circa præceptum pœnitentiæ, quod est eiusdem rationis. Sed hæc obligatio annualis est valde dura. Et Coninch *dub. 2. n. 53.* putat, hoc præceptum non esse

differendum

differendum ad tres, vel quatuor annos. Quæ sufficiant circa obligationem amoris Dei per se.

Per accidens vero obligari possumus ad amandum Deum, primo si tentationem grauem aliter vitare non possumus: secundo, quando administraturus Sacramentum est in peccato mortali, & confiteri non potest. Quando verò vrget tentatio odij Dei, tenemur Deum diligere per se. Ita Mendoza *vbi sup. p.5.t.14.res.*105.

Præsertim quando vrget tentatio odij Dei.

11 † Præcepta ECCLESIÆ quinque sunt, in Diebus Dominicis, & festis Sacrum audire, diebus Veneris, & Sabbathi à carnibus abstinere, nec non in Quadragesima, vigiliis, & quatuor anni temporibus ieiunare semel in anno confiteri, communicare in Paschate, Decimas soluere. Et de primo quidem dictum est V. *Missam audire* de secundo V. *Ieiunium*, de tertiò V. *Confessionis Necessitas*, de quartò V. *Communionis necessitas*, de quintò V. *Decimas soluere* †.

De Præceptis Ecclesiæ.

12 Duo hic aduerte. Primum præcepta Ecclesiæ secundum Sotum *in 4.d.12.q.1.ar.* 11. non ligare pueros ante annos duodecim, & secundum Henriquez *lib.8.c.42.n.4.* non ligare statim post vsum rationis. Sed tenendum est cum Sanchez *in sum.to.1.lib.1.c.12.n.6.* pueros post vsum rationis, qui contingere solet post septennium completum, teneri obseruare præcepta Ecclesiæ. Etsi post septennium de vsurationis dubium sit, adhuc obligari: quia regulariter eo tempore haberi solet, & sic adest præsumptio iuris, & alleganti contrarium incumbit onus probandi. Verum omnes Doctores præter Sancium dicunt, pueros non teneri statim post septennium ad præceptum Communionis, vt dictum est V. *Communionis, num.* 3. *p.3.t.6.res.* 87. *p.4.t.3.res.* 25. Vide infra V. *Puer.*

Quæ obligant pueros statim post vsum rationis.

13 Secundum est, præcepta Ecclesiæ, & generaliter omnia præcepta humana, non præcipere, aut prohibere actus internos sed solum externos. Vnde qui in die Veneris delectaretur sensibili delectatione de esu carnium mente concepto, perinde ac si reipsa comederet, non peccaret mortaliter. Ita Vasquez *in p. 2.disp.*110.*c.*1. & alij contra Medinam *C. de restit.q.*21.*p.3.tr.5.res.5.* Et probabile est, satisfacere præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur inualide, vt diximus V. *Confessionis necessitas.*

Et obligant solum ad actus externos.

PRÆLATI REGVLARIS Obligatio.

1 PRælatus Regularis ex Constitutione Pij IV. tenetur emittere professionem fidei. Et hæc quidem constitutio, secundum Rodriquez *in Comp.qq.Regul.res.*67.*n.*1. obligat; non ita secundum Tamburinum; quia non fuit vsu recepta, vel eam vsus contrarius abrogauit. Et ita ego teneo. Vnde nec damnandi sunt Prælati Regulares admittentes suos subditos ad lecturam Philosophiæ, aut Theologiæ, non præmissa

PRÆLATVS Regularis hodie non tenetur emittere professionm fidei. Vel ad id cogere promotos ad cathedram.

missa fidei professione, iuxta citatæ Bullæ tenorem. *p.3.t.2.res.78.* Item ex Bulla Sixti V. in receptione nouitiorum tenetur exigere informationes de vita & moribus, &c. Quas tamen si omitteret sciens, nouitium carere defectibus in Bulla recensitis, non incurreret pœnas illius, quia Bulla ligat recipientes criminosos Ita Rodriq. *qq. Regul. to.3. q.54. ar.4. p.3. t.2. res.83.* Et quoad peccatum Vecchius *disp.6. dub. n.6.* talem excusat, non solùm si id sciat, sed etiam si probabiliter coniectet *ibid. res.82.*

Excusatur interdũ à sua præsentia in Choro.

2 Prælatus Regularis tenetur habere curam, vt Chorus, sicut par est frequentetur. Ad suam verò præsentiam nõ tenetur peculiari præcepto sed solùm ob circumstantiam officij, qua tenetur aliis facem præferre. At hæc quoque circumstantia magis eum excusat, propter multas & graues occupationes, quas secum trahit. Ita Torre *in 2.2. to.1. contr.10 disp.1. n.8. p.2. t.12. res.38.* Curare item tenetur; ait Filliucius *to.1. t.5. c.4. n.104.* vt in suis Ecclesiis vna saltem Missa celebretur. Sed Victoria *in summ. n.94.* excusat à mortali, si aliquo die nulla celebretur. *p.1. t.14. res.76.*

An verò teneatur curare, vt quotidie in suis Ecclesiis celebretur?

Nõ tenetur in peccatis occultis confiteri circumstantiam muneris.

3 Putauit Fagundez *pr.2. lib.4. c.3. num.8.* Prælatum Regularem in omni peccato mortali teneri in Confessione explicare circumstantiam muneris; quia notabiliter aggrauat; omne enim peccatum mortale repugnantiam notabilem habet cum hoc, quòd est alios ad perfectionem hortari, ad quod ipse tenetur. Sed, si peccatum non est publicum & scandalosum, contrarium teneo cum Coninch. *de Sacr. disp.3. dub.5. num.18.* Et Sanchez *de matr. to.2. lib.7. disp.27. num. 33.* putat sufficere, quòd in peccatis carnis dicat: *Fregi votum castitatis toties. p.1. t.7. res.6.*

Tenetur tamẽ occulta peccata subditorum inquirere ad corrigendum.

4 Prælatus Regularis ex D. Thoma *2.2. p.33. ar.2. ad.4.* tenetur occulta peccata subditorum inquirere ad fraternè corrigendum. Nam cum facilè illis esset à conspectu Prælatorum cauere, & alios ne deferant, blandimentis allicere, impune peccarent; & sic vigor disciplinæ regularis dissolueretur. (Quod ita ab ipso cauendum est, ait Villalobos *to.2.4. diff.2. n.5.* vt si ex venialibus subditorum regularis obseruantia grauiter minuatur, teneatur sub mortali corrigere etiam illa: quamuis contrarium doceat Rodriquez *de Ord. iudicaui. art. cap.9. n.7. p.3. t.2. res.38.*) Sed caueant nihilominus Prælati ab extrema sollicitudine in occultorum scrutinio suamque obligationem prudentiæ moderamine temperent, nec detractores hoc prætextu foueant; nam hoc esset perniciosius. Vnde D. Benedictus in Regula *cap.64.* aduertit vt superior *non sit turbulentus, & anxius, non sit nimius, non sit zelo typus, & nimis suspiciosus, &c.* Ita Lorca *in 22. q.33. ar.6. disp.45. sect.3. nu.11.* & alij *p.3. t.2. res.12. & p.7...3. res.8*

Et corrigere ex iustitia.

5 Idem. Lorca *Ibidem art.5. sect.3. dist.42. nu.4.* inquirens, an Prælatus teneatur subditos peccantes corrigere ex iustitia, respondet Caietanum *in comm. art.2.* subtiliter affirmare. at se non videre quomodo correctio fraterna, quæ à quocunque fiat, est opus charitatis,

possit

possit ad iustitiam reuocari, cum Prælatus teneatur subditis non solùm iustitiam, sed etiam charitatem exhibere; quare solùm videri peccare contra charitatem, grauius quidem, quàm cæteri. Quod etiam docet de Magistratibus sæcularibus. Hæc opinio est probabilis, sed prima Caietani, probabilior, eamque docet nouissimè Mendoza 2.2. *tomo 2.disp.162.sect.4.§.40.* quia & Magistratus sæcularis pro exercendo munere recipiunt pecuniam, & Prælati Regulares iurisdictionem, stipendium & alia commoda temporalia. Vnde vtrique tenentur damna ex emissa correctione secuta resarcire. *p.1.t.7.res.57. & p.5. t.14. res.96.& p.7.t.3.res.9.& 10.*

7 † Prælati Regulares locales tenentur bis in anno curare, vt legantur in publico refectorio decreta Vrbani VIII. de Celebratione Missarum, & semel eiusdem Constitutio de obseruantia Bullarum pertinentium ad S. Officium. Illa quidem Feria secunda post 1. Dominicam Aduentus & Feria 6. post Octauam Corporis Christi; hæc verò Feria sexta post Octauam Assumpt. B. Virginis, & nouissimè ex decreto Sanctiss. D. Vrbani VIII. Constit. Clemen. VIII. de largitione munerum vnà cum dicto decreto in mense Ianuarij sub pœna priuationis Officij ipso facto & vocis actiuæ ac passiuæ †. Sed Peyrinus *in priuil. tomo 3. cap.12. num.4.* loquens de primis, ait præfixionem talium dierum non poni ad finiendam obligationem, sed ne dilatetur executio, vnde transacto termino non cessare obligationem. Et, cum pœna priuationis non sit ad canonizandum diem præfixum, sed solùm ad inducendam obligationem dictæ lectionis, ne scilicet abirent in obliuionem, qui ex ignauia, seu negligentia, vel obliuione dictas Constitutiones die præfixo legi non curauit, non incurrisse dictas pœnas, si alio tempore, v.g post mensem, legi faciat, facturus legere in termino, si meminisset, aut sciuisset. At ego huius dubij resolutionem ad Sacram Congregationem remitto. *p.5.t.4.res.15.*

PRÆLATI Locales tenentur curare vt legantur in loco publico constitutiones de celebratione Missarũ & de obseruantia Bullarum sanctæ Inquisitionis & de largitione munerum, statutis temporibus.

Sed quid si legi faciant post mensem v g.

Consulatur Sacra Congregatio.

8 Scio, Portellium *respon. Regul. p.1. casu 27. num.3.* excusare generaliter omnes Prælatos à pœnis impositis in aliquibus Bullis contra præsumentes eas violare, etiam in foro externo, si ignoranter & bona fide non exequantur, & bonam fidem probari per iuramentum eam attestantis, quamuis adsit præsumptio iuris in contrarium, quod ex officio scire teneantur. Quod vltimum tenet etiam Afflictus *de iure protim.§.2. num.9.* quamuis ex Bartolo. *in l. si cui iuramentum ignorantia* non elidat præsumptionem scientiæ in contrarium existentem. *p.5. t.14.res.24.*

Sanè Portellius excusat omnes contrauentores Bullarum ignoranter.

Etiam in foro externo, si de ignorantia præbeant iuramentum.

9 Prælatus Regularis in ferenda excommunicatione tenetur ordinem monitionum præmittere. Vide infrà *num.49.* & tenetur residere in propriis Monasteriis maximè tempore pestis, & hæresis. Miranda, & alij. *p.9.t.7.res.53.*

PRÆLATI REGVLARIS
Iurisdictio in præcipiendo.

PRÆLATVS non potest præcipere aliquid supra regulam.
Vt acceptationem Episcopatus.

10 † DE iurisdictione Prælati Regularis in Tertiarias. Vide V. *Tertiariæ*. Prælatus ea solùm præcipere suis subditis potest, quæ de iure diuino, Canonico, aut Regula seruare tenentur †. Vnde nec ipsemet Generalis præcipere potest suo Religioso, vt Episcopatum acceptet. nam Episcopatus non est secundum Regularem, sed potius ab ea eximit. & contra rationem videtur, quod Prælatus possit id subdito præcipere, per quod ab eius obedientia liberatur. Adde, quod Religiosus factus Episcopus propter statum maioris perfectionis maiorem subit obligationem: & è contrario propter maiorem libertatem, honorem, potentiam, &c. maiori periculo exponitur, denique Episcopatus non ordinatur ad bonum peculiare Religionis, vel ipsius subditi, nec Generali Religionis incumbit, communi Ecclesiæ necessitati prospicere. Quando autem D. Thomas *in 2.2.q.85.art.2.ad 3.* dicit, votum emittentem teneri obedire superiori Prælato obliganti acceptare Episcopatum, loquitur de Papa. Potest autem Superior Regularis præcipere acceptationem beneficij curati inferioris, quia cum hoc beneficio Regularis remanet ei subditus, nec tantam subit mutationem. Ita Suar. *de Relig. tom.3. lib.10. c.10. n.22.* contra Riccardum *quodl.3. q.21.* & alios. *p.6. t.9. ref.33.* Aduertit etiam Sancius *disp.30. n.5.* non posse Prælatum præcipere subditis alias Communiones ab iis, quæ præcipiuntur in regula. Et non expedire quod priuet eos aliquando Communione in mortificationem, quia maius bonum est Eucharistiæ susceptio, quàm mortificatio ex eius priuatione. Quæ an sint probabilia, alij videant. *p.3. t.4. ref.115.* in fine, & *§. Sed ex his*, ante medium.

Quid de Communionibus, quæ non habentur in regula?

11 Docet præterea Zambellus V. *Prælatus, num.34.* Prælatum maiorem non posse ad se auocare causas pendentes in iudicio Prælati inferioris, præcipiendo sibi, vt reum & acta iudicialia sibi remittat, stante decreto Tridentin. *Sess.24. cap.10.* nisi de sufficienti grauamine interposita fuisset appellatio. Et ego quidem consulo Generalibus Religionum, vt hanc sententiam in praxi ferè semper sequantur. Verùm existimo cum Suarez *de Relig. tom.4. lib.2. cap.12. num.22.* posse id facere: quia Prælatus inferior ratione voti obedientiæ subiicitur in omnibus voluntati Superioris: vnde non potest velle prosequi aliquam causam, nisi consensu ipsius, aliàs iniustè vellet: quare ob huiusmodi dependentiam & subordinationem, in potestate Generali est, quod inferior prosequatur causam coram se pendentem, & reuocando, vtitur iure suo. Concilium verò quoad Regulares nihil innouat, vt docet ex Sac. Congreg. Nouarius *de iure Pont. concl.54. num.12. p.6. t.8. ref.35.* An Prælatus Regularis præcipere possit leuia sub mortali, & grauia sub veniali, vide V. *Lex, num.34. & 35.* Aduerte hic ex Sancio *disp.33.* quod Prælatus non potest punire subditum, quando non obedit, quia

An Generalis possit auocare ad se causas inceptas coram inferiori Prælato?

Et punire nō obedientem ex opinione probabili?

quia non tenetur. Putatque, non teneri, quoties probabiliter exiſtimat, præceptum non eſſe licitum, aut excedere iuriſdictionem præcipientis. Sed de hoc vide V. *Opinio, num.* 10. & V. *Subditus. par.* 2.*t.*13.*reſ.*10. in fine.

12 Prælatus Regularis prohibens ſuis ſubditis ſuſceptionem Cruciatæ, peccat mortaliter. Ita Acoſta *in Bull. q.*106. Qui addit, poſſe contra illum Commiſſarium Cruciatæ procedere auctoritate Apoſtolica. Et Religioſum ſumentem Bullam petita, & non obtenta licentia, non peccare; quia Prælatus non poteſt talem licentiam iuſtè negare. Quæ omnia procedunt, ſi non adeſt iuſta cauſa. Aduertit etiam Villalobos *tom.*1.*t.*27. *clauſ.*12. *n.*26. 27. *&* 29. poſſe Prælatos concedere Bullam limitatè, quoad Indulgentias tantum v. g. Et Religioſum ex Reformatis, & Capuccinus poſſe ſine ſcrupulo rogare amicum, vel pœnitentem, vt ſibi Bullam ſuſcipiat. *p.*1.*t.*11.*reſ.*99.

Sanè non poteſt prohibere ſubditis ſuſceptionem Cruciatæ.
Sine iuſta cauſa.
Poteſt tamen limitare.

PRÆLATI REGVLARIS Iuriſdictio diſpenſandi.

13 PRælatus Regularis habet priuilegium diſpenſandi cum ſuis ſubditis ſuper omni irregularitate, excepta bigamia, & homicidio voluntario Ita Lezena. Vnde, ſi hoc priuilegium non fuit conceſſum viuæ vocis oraculo, diſpenſare poteſt in primis in irregularitate orta ex defectu lenitatis, vt notat Lezana *in ſumm. qq.c.*18.*nu.*43. *p.*4.*t.*2.*reſ.*69. §. *Quid ego & p.*7.*t.*2.*reſ.*5. Secundò in irregularitate homicidij caſualis, etiam publici in qua non poteſt Epiſcopus. Ita Vecchius *diſp.*9.*dub.*18.*n.*6.*p.*4.*t.*2.*reſ.*71.§ *Notandum.* Tertiò, in irregularitate orta ex homicidio iuſto, quod contingit in bello iuſto, quia homicidium iuſtum non venit nomine homicidij voluntarij. Ita Cornejo. *p.*4.*t.*2.*reſ.*70.

PRÆLATVS Regularis (niſi id ſibi conceſſum fuerit viuæ vocis oraculo) poteſt diſpenſare cum ſuis ſubditis in irregularitate orta ex defectu lenitatis.
Ex homicidio caſuali, etiã publico.
Ex homicidio iuſto.

14 Quartò, ait Miranda *tom.*2.*q.*8.*art.*10.*concl.*2. diſpenſare etiam poſſe ſuper irregularitate homicidij voluntarij, ex quodam priuilegio Martini V. & aliis relatis in Comp. Societatis, quam facultatem Vecchius *diſp.*9.*dub.*16.*num.*2. extendit etiam ad Nouitios. Affert etiam Rodriquez in Bullar. fol.217 inſigne priuilegium Pauli III. conceſſum Religioſis D. Benedicti Valliſoleti, vt ſingulis annis Feria 2. poſt primam Dominicam Quadrageſimæ diſpenſent cum ſuis ſubditis ſuper omni irregularitate ex quauis cauſa contracta, non diſtinguens de delicto publico, vel occulto, de homicidio caſuali, & voluntario, nec excipiens bigamiam &c. obſeruatque Rodriquez, omnes Religiones per communicationem vti poſſe hoc priuilegio vt iacet, & ſine vlla reſtrictione: quia vbi lex non diſtinguit, neque nos debemus diſtinguere. Sed an omnia ſupradicta ſint probabilia, necne alij iudicent. Negant enim Peyrinus *priu. tom.*1.*conſt.*2.*Iulij II.* §.29.*n.*103. *&* 104. Molina *de iuſt. tom.*4. *t.*3. *diſput.* 70. *num.*12. & alij, circa homicidium voluntarium

Et ſecundum aliquos etiam voluntario.

Non tamen ex abortu fœtus animati.

etiam occultum: quia Tridentinum *Sess.*14.*cap.*7. prohibet in hoc ad Sacros Ordines dispensari, & Pius IV. reuocauit omnia Regularium priuilegia, quatenus à Tridentini dispositione dissentiunt *p.*3.*t.*2.*ref.* Aduerte autem, quòd, quidquid sit de dictis priuilegiis; etiam Rodriquez *qq.Regul.tom.*2.*q.*33.*art.*4. concedit, Prælatum Regularem dispensare non posse in irregularitate orta ex abortu fœtus animati, quia tale homicidium est nimis qualificatum: quamuis alter Rodriquez *in Comp.resolut.*4.*num.*15. contrarium probabile esse affirmat *p.*4.*t.*2. *resol.*87.

Quid de Episcopo

Obserua hic quòd Texeda *tom.*2.*lib.*3.*tr.*3.*num.*118. existimat, Episcopum dispensare posse in irregularitate sua ex homicidio voluntario omninò occulto, ita vt solus homicida ipsum sciat, quia id poterat de iure communi, & Concilium id prohibens conuenienter interpretatur de homicidio occulto in ordine ad iudicium, non de omomninò occulto: quia vitari debet quo posse correctio iuris communis. Sed DD. communiter contrarium docent, & talis est praxis Curiæ Romanæ *p.*6 *t* 6.*ref.*51.

Item dispensare potest in bigamia similitudinaria.

15 Quod verò attinet ad bigamiam, potest Prælatus dispensare in similitudinaria, non autem in vera, & interpretatiua, quia hæc in priuilegiis semper intelligitur excipi, nec aliquod Regularium priuilegium illam exprimit. Ita Bononia *de elect.p.*2.*c* 4.*dub.*71.*num.*2. & alij.

Et secundum aliquos etiã in vera, & interpretatiua.

At Auila *p.*7.*disp.*8. *dub* 4. *concl.*8. & alij affirmant, non solùm quoad Prælatos; sed etiam quoad simplices Confessarios Ordinum, ex priuilegio Sixti V. Sed hoc priuilegium non esse ita clarum, ait Tamburinus *tom.*2.*disp.*17.*q.*3.*num.*2. Ideò Rodriquez *Compen.ref.*16. *n.*14. adducit supra citatum Pauli III. Et Portellius *add.*V. *dispensare num.*5. notat in Compendio Societatis V. *dispensare* §. 5. & 6. haberi, quòd ipsius Generalis dispensare possit cum subditis bigamis ex concessione Sixti IV. facta Carthusiensibus *p.*4.*t.*2.*ref.*63.

Item cum illegitimis ad dignitates, & Prælaturas.

16 Potest nihilominus Prælatus Regularis dispensare cum suis subditis illegitimis ad dignitates & prælaturas, non solùm in Capitulo, vt vult Rodriquez *ref.*42.*num.*40. ex Bulla Gregorij XIV. Sed etiam extra, ex priuilegio eiusdem, concesso Clericis Regularibus ministrantibus infirmis, vbi habetur, non solum Generales Ordinum & Prouinciales, sed etiam Priores locales de licentia Generalis posse cum illegitimis ad dignitates Ordinis extra Capitulum dispensare. Ita Peyrinus *vbi sup.n.*96.*p.*3.*t.*2.*ref.*102.

Et in irregularitate ex defectu corporis secluso scandalo.

17 Item de iure communi Prælatus Regularis, habens iurisdictionem quasi Episcopalem, dispensare potest cum suis subditis in irregularitate ex defectu corporis, nisi defectus tantus sit, vt pariat scandalum. Ita Villalobos *tom.*1.*tr.*22.*diff.*9.*n.*21.

Vt si ambulet pede ligneo.

Et in particulari dispensare potest, si subditus careat pede & ambulet pede ligneo, vt Villalobos *Ibid.* contra Corneium *in* 3.*p.t.*5.*disp.*12.*dub.vn.q.vlt.*

Careat oculo dextro.

Item si careat oculo dextro. Ita Vecchius *disp.*9.*dub.*20.*n.*3. Imò etiam sinistro, si dexter sit ita perspicax, vt sine notabili conuersione sacrum Canonem possit inspicere, ad quod etiam inseruire potest Missalis accommodatio. Ita Layman.

Layman *lib.2.t.5.p.5. c.7.num.2.* Item, si ob manum tremulam, chiragram, &c. non esset omninò habilis ad exercendas omnes cæremonias in celebratione consuetas: dummodo absit scandalum,& periculum, præsertim effusionis Sacri cruoris. Ita Vecchius *dub.21.n 6. p.4.t.2 res.73.* Habeat manum tremulam.

18 Aduerte autem, quòd ad Prælatum Regularem spectat cognoscere, an defectus corporis, quos habent subditi, inducant irregularitatem, vel ne; quia hoc magis spectat ad iurisdictionem Episcopalem, quam Prælati habent, quam ad Ordinis caracterem, quo carent Ita contra Barbosam *de pot.Episc.p.2.alleg.42. num. vlt.* & alios. Suarez *de cens.disp.51.sect.3. n.16.* Qui tamen aduertit, liberum esse Episcopo ordinaturo,tale Prælatorum iudicium admittere, aut respuere *p.4.t.2.res.73.* Et ad ipsum spectat cognoscere, an defectus corporis subditi inducat irregularitatē.

19 Habent etiam dicti Prælati, iurisdictione quasi Episcopali gaudentes, facultatem dispensandi super omni irregularitate prouenientе ex delicto occulto, quam habent Episcopi vigore Tridentini *Sess.24.c.6* Ita Henriquez *lib.6.c.16 §.8.* contra Nauarrum *lib.1. tit. 18. leg.7.n.50.p.4.t.4.res.211.* in fine. Vbi quamuis Sanchez *summ.tomo 1. lib.1.cap.10.num.49.* teneat non comprehendi irregularitatem ex mutilatione: quia non solùm est ex delicto, sed etiam ex significatione: tamen Barbosa *de pot.Episc.p.2.alleg.39.num.49.*& DD. communiter existimant comprehendi.*p.4.t.2.res.71.& p.7.t.2 res.4.* Et in quibus possunt absoluere,& dispensare suos subditos,vel Episcopo subiicere, vt ab illo absoluantur, & dispensentur, possunt ipsi etiam se eidem Episcopo subiicere, si absolutione, aut dispensatione indigeant, vt rectè obseruat Trullench *in Decal.tom.1.lib.1.c.3.dub.4.n.6.* & alij. *p.7.t.2. res.6.§.Vnde ex his.* Et tandem dispensare potest in omni irregularitate prouenienté ex delicto occulto.

20 Docet etiam Peyrinus *in priu. Minim. tom.3. cap.2.sup.Constit. Sixti IV. num.1.* Prælatos Minimorum dispensare posse super infamia iuris,etiam ex delicto publico, virtute priuilegij Eugenij IV. quia putat, infamiam iuris ex occulto delicto non contrahi. At Portellius V.*Dispensare, num.6.* & alij communiter id negant.*p.5.t.14.res.91.* An Prælatus Regularis dispensare possit cum suis subditis ordinandis in interstitiis,sicut etiam iis concedere dimissorias, inquire sup. V. *Ordinis subiectum.* Et secundum aliquos etiam in infamia iuris prouenienté ex delicto publ co. An dispensare possit in interstitiis?

21 Quamuis Prælatus Regularis non possit aliquid de Breuiario Romano mutare, vt patet ex Bulla Pij V. potest tamen dispensare ex iusta causa, vt semel, vel iterum aliud officium recitetur in Choro ab eo, quod Breuiarium pro illa die præscribit. Ita Portellius V. *Hora Canonica, num.7.* Sed aliqui dicunt, Sacram Congregationem contrarium decreuisse, quod an verum sit, nescio. Loquimur autem de Prælatis Religionum addictarum Breuiario Romano. *p.2.t.12.res.36.* Et vt semel, aut iterum aliud officium recitetur à præscripto in Breuiario?

22 Prælatus Regularis ex Portellio V. *Parentum fratres,num.2.* dispensare potest cum subdito ad manendum cum habitu extra claustra, causa- Et ad manendum cum habitu extra Claustra?

causa subueniendi parentibus extremè, vel etiam grauiter indigentibus *p.2.t.2 res.90.* Et potest dispensare, & commutare omnia vota suorum non reseruata. Imò etiam irritare. Vide V. *Voti Relaxatio.*

PRÆLATI REGVLARIS Iurisdictio in absoluendo.

PRÆLATI locales an possint audire confessiones sæcularium tanquam Parochi sine approbatione Episcopi? Contraria placita.

23 PRælati locales Regulares, vt sunt Priores, Guardiani, Præpositi, Rectores, &c. secundum Henriquez *lib.6. c.6. num.2.gl.lit.F.F.* Bossium *de Iubil.sect.3.cas.2.§.2.num.53.* & alios, possunt sæcularium Confessiones audire, etiamsi ab Ordinario non sint approbati; quia cum habeant curam animarum, & largo modo beneficium parochiale, sintque plerisque sæcularibus habentibus beneficia, tam litteris quàm moribus digniores, satis excipi videntur à Tridentino nomine habentis beneficium parochiale. Addit proinde Bossius, Prælatum huiusmodi esse eligibilem per Iubilæum, vel Bullam, quemadmodum est eligibilis Canonicus Pœnitentiarius: eo quia; eo ipso, quòd in Pœnitentiarium eligitur, intelligitur approbari ad audiendas Confessiones, etiamsi non sit ab Episcopo specialiter approbatus, & aliquando nec electus, vt contingit, cùm eligitur à Capitulo, & plerumque contra Episcopi voluntatem. Nec enim est maior ratio de hoc, quàm de illo: imò minor, quia hic non est ordinarius, nec Parochus, sicut ille. Sed Suarez *in 3.p. tom.4 disp.28 sect.8.n.2.* & alij contrarium docent, quia Concilium loquens de omnibus Religiosis ait, eos non posse sæcularium Confessiones audire absque approbatione episcopali, & non excipit Prælatus. *p.2.t.16.res.44.& p.5.t.12 res.51.*

GENERALES, & Prouinciales habent facultatem absoluendi suos subditos, quam habent Episcopi per Tridentinum.

24 Suos tamen subditos Prælati maiores habentes potestatem ferè Episcopalem absoluere possunt ab omnibus peccatis & censuris, quæ absolui possunt ab Episcopis virtute Tridentini *Sess.24.cap.6.* Ita Henriquez *lib.6ap.c.16.n.1.* contra Amendarium *add. ad recop.leg.p.4.t.4. res.211.& p.7.t.2.res.5.*

Et sic absoluere possunt à suspensione propter susceptos ordines ante ætatem, &c.

25 Vnde absoluere possunt à suspensione propter susceptos Ordines ante ætatem legitimam, &c. Portellius V. *Ordines sacri, nu.14.* contra Sarpum *lib.6. cap.12. num.13. & 14.* quia quamuis Tridentinum *Sess.23. cap 12.* reuocet priuilegia Regularium suscipiendi Ordines ante ætatem; non tamen eos excludit ab hac facultate, vel reuocat alia priuilegia, quibus sibi competit, suspensionem ex talis capite contractam absoluere. Et quamuis hoc priuilegium reuocatum expressè fuerit à Sixto V. reualidatum tamen postea fuit per Pontifices subsequentes, qui confirmarunt omnia priuilegia Regularium ex certa scientia, quæ forma reualidat etiam alias irritata, vt docet Bononia *de elect. p.2. cap.4. dub. 76. num.6.* & alij communiter *p.3.tr.2. res.85.*

An absoluere pos-

26 Prælatus Regularis non potest absoluere suos subditos ab hæresi occulta,

occulta,& aliis casibus Bullæ Cœnæ, licèt Bauny nouissimè contrarium donttarium doceat *p.1.tr.4.q.32. p.6.t.7.ref.63.* Vide V. *Absoluere ab hæresi,n.73.* Quos casus reseruare sibi possit Religiosorum Prælatus, dictum est V.*Casus Reseruati,à num.4.*

sint ab hæresi, & aliis casibus Bullæ Cœnæ.

PRÆLATI REGVLARIS *Iurisdictio in alienando.*

27 † IN alienatione bonorum Ecclesiæ Prælatus inter alias solemnitates à Sacris Canonibus requisitas tenetur adhibere consensum Capituli, cap. *sine exceptione 12.q.2.* † nam quia, quod commune est, negligi solet,visum est Pontificibus,hoc negotium committere pluribus,vt accuratius expediãt. Ita Villagut *de reb.eccl.malè alien. lib.1.p.1.p.1.cap 1.num.1.* Et quidem hoc ius quod habet Capitulum, non potest renunciare; quia respicit bonum publicum. Ita Tamburinus *tom 1.disp.16.q.15.num.3.*ex cap *si diligenti,de foro comp.* & aliis iuribus.Vnde, si Capitulum Monasterij ius alienandi tribus, vel quatuor committeret,alienatio inde facta, foret nulla, vtpote contra formam iuris.Et,præsertim si id faceret ex ignorantia, posset ius suum repetere. Idque etiamsi accessisset decretum Capituli Generalis; quia Capitulum Generale non potest contra ius commune aliquid determinare,c.*quod super his,de maior.& obed.* & Miranda *tom.2.q.25.art.5. p.3.t.2.ref.87.*

PRÆLATVS Regularis non potest alienare bona Ecclesiæ sine consensu Capituli, si sint magni valoris.

28 Aduerte hic, probabile esse, quòd Prælatus possit sine requisitis, solemnitatibus alienare reliquias Sanctorum, vt docet Bonacina *de alien.disp.2.q.vn.punct.2. n.31.* Nam in Extrauag. *Ambitiosa* sermo solùm est de bonis temporalibus pretio æstimabilibus, & Reliquiæ non sunt pretio æstimabiles. Sed ipse Bonacina contrarium sentit. *p.4. t.4.ref.223. §.Notandum.* Probabile etiam est, Prælatum sine prædicta solemnitate permutare posse bona temporalia de vna in aliam. Triuisanus *p.2.decis.16. Ibid. §.Nota secundò.* Et sanè facere potest permutationem, remissionem, & concordiam de rebus, quas Ecclesia nondum possidet: quia in decreto prohibetur alienatio bonorum, quæ habet Ecclesia.Ita Palaus *tom.2.disp.vn.punct.15.§.3.num.2.Ibid. §. Nota tertiò.*

Probabile tamen est, excipiendas esse Reliquias Sanctorum.

Et translationes bonorum temporalium de vna in aliam Ecclesiam.

Vel in his, quæ Ecclesia nondum possidet.

29 Item alienare potest vota alicui imagini oblata, nisi sint aurea vel argentea magni valoris. Ita Bonacina apud Nouarium *summ. Bull. tit. de alien. num.21. Ibid. §. Nota quartò.* Valor autem rei non alienabilis à Prælato sine debitis solemnitatibus, secundum Palaum *tom.2.disp.vn.punct.15 §.1.n.2.* est 100. aureorum. Sed Sacra Congregatio apud Homobonum *vol.2. p.6. resol.98.* declarauit, pretiosum in hac re illud censeri, quòd valorem 25. aureorum excedit. *Ibidem initio.*

Potest etiam alienare vota oblata, quæ non sint magni valoris.

Qui ex declaratione S. Congregationis debet excedere 25.aureos.

30 Nota etiam, quòd Prælatus Regularis, etiam de consensu Capituli,

Vt verò pecuniam

accipiat ad mutuũ vel cambium cum solutione lucri cessantis, requiritur licentia S. Congregationis.

Nisi excuset consuetudo legitima, aut necessitas.

pituli, inconsulta Sacra Congregatione, pecuniam ad cambium, vel mutuum cum solutione lucri cessantis, vel damni emergentis, accipere non potest. Ita ex decreto Sacræ Congregationis sub die 21. Maij 1624. Homobonus *vol.2.p.6.res.97.* Limitat Lezana *in sum.cap.10.n.4.* nisi excusaret consuetudo legitimè præscripta. *Ibidem §. Nota quintò.* Et limitanda est omninò in casu necessitatis, in qua non potest commodè adiri Papa, aut Sacra Congregatio. Nam tunc potest sumi pecunia ad cambium, & possunt oppignerari vasa, lampades, & candelebra argentea absque licentia Papæ. Et secundum communem DD. contra Peregrinum *in comp. V. Alienatio, dub. 9.* sine licentia Episcopi, quia in hoc Regulares non sunt Episcopo subiecti. *p.5. tr.13. resol.6.*

IN decreto de nõ alienand. &c non comprehenduntur Theatini quoad immobilia.

An neque quoad mobilia pretiosa?

§. Sed hac. Nota præterea, declarasse Sacram Congregationem, in decreto de non alienandis rebus Regularium non comprehendi Religionem Theatinorum, quoad bona immobilia. Sed illa alienare posse de consensu duarum partium vocalium & licentia Generalis. Circa quam declarationem videtur dicendum, Theatinos, inconsulta Sacra Congregatione, non posse alienare mobilia pretiosa, quia Sacra Congregatio illos excipit solum quoad immobilia, & exclusio vnius est inclusio alterius. *l. cum Prator. ff. de iud.* Et ita tenet Peregrinus *ibidem initio schol.* Sed Nouarius *summ. Bull.num.39.* contrarium docet. Quod probari potest: quia ex Palao *tom.2.tr.12. disp.vn. punct.15.num.13.* ideo mobilia pretiosa alienari prohibentur; quia computantur inter immobilia; ergo dum hæc alienari possunt, poterunt etiam & illa. Ad argumentum dici potest, tunc exclusionem vnius esse inclusionem alterius, quando non militat eadem ratio in vtroque: at in nostro casu militat eadem ratio. Sed hanc difficultatem, his non obstantibus, Sacræ Congregationi remitto. *p.5. tr.13. resol.6. §. Sed ex his.* Aduerte

Et an possint alienari sine licentia Generalis.

etiam, docere Megalium *in Prompt.V. Alienatio, num.15.* ratione consuetudinis, vidente, & non contradicente Religione, posse Præpositum de consensu solo vocalium alienationem facere: quia videtur ita à Generali, & tota Religione concessum. Sed hoc non placet. Nam nec P. Generalis præsumitur à se talem iurisdictionem abdicasse, nec abdicare potest: nam Pontifex & Sacra Congregatio non aliam habuerunt intentionem dictis decretis, quàm tollere à superioribus localibus, & aliis infra Generalem & Capitulum, facultatem alienandi: vnde si Generalis talem facultatem illis generaliter committeret, decretis contraueniret. Addo; quod non potest dare, nisi singulis vicibus, causa cognita &c. Igitur quoties non vrget necessitas, non potest id fieri sine Generalis licentia. Secus si necessitas vrgeat, vt diximus. *Ibid. § Sed circa.*

PRÆLATI

PRAELATI REGVLARIS *Iurisdictio in reliquis.*

41 PRælatus Regularis poteſt dare licentiam ſubbito in neceſſitate extrema,vel graui manendi extra clauſtra ad ſubueniendum parentibus,vt dictum eſt V.*Clauſura nu.6*.Et ſi ipſe renueret; tunc ex ire poſſet licentia petita & non obtenta.Poteſt etiam Prælatus ſecundum Fagundez *in dec.ſo.1.li.4.c.2.n.*28.dare licentiam dimittendi habitum, ſi neceſſitati parentum cum habitu ſubuenire non poteſt.nam dimiſſio habitus in hoc caſu eſt medium neceſſarium,ſicut egreſſio è Monaſterio.*p.6.t.7.reſ.*19.

AN Prælatus poſſi dare licentiam manēdi extra clauſtra pro neceſſitate Parentum? Sine habitu?

42 Quam iuriſdictionem moderandi,Miſſarum onera habuerint per Tridentinum Generales Ordinnm diximus V.*Miſſarum reductio.* Vbi etiam adnotauimus,huic iuriſdictioni derogatum eſſe per decreta Sacræ Congr.*decelebr.Miſſ.* Nunc verò inuenimus Marchinum *de Sacr. Ord.tr.3 p.2.c.19.num.31.*docere quòd per dicta decreta non cenſetur reuocatum priuilegium moderandi Miſſas,& anniuerſaria à teſtatoribus ante Tridentinū relicta,ſed ſolùm relicta poſt illud;& citat Synodum Florent.*ſub die* 18.*Maij* 1627.*§ de Miſſ.celebr.* per illa verba decreti,*aut poſt Concilium impoſita*.Item nec moderandi onera poſt Tridentinum relicta,ſed nondum acceptata, nam decretum loquitur de oneribus impoſitis,non eſt autem impoſitum, niſi poſt acceptationem. Ita ille de conſilio virorum doctorum; ſed ſub cenſura Eccleſiæ.*p.6. t.6 reſ.*10.*& cap.20. num.1.* notat, poſt publicationem dictorum decretorum SS.D.N. Vrbanum VIII.conceſſiſſe Conuentui Minimorum Genuenſi, vt legata Miſſarum perpetua & oneri adnexo imparia pro ratione Romanorum ſcutorum quinquaginta pro qualibet Miſſa quotidiana reducerentur:decernens,per celebrationem Miſſarum ſic reductatum ſaluti animarum eorum,quorum intentione Miſſæ fundatę fuerunt ſuffragari, perinde ac ſi illæ cum effectu celebrarentur. Quo priuilegio.omnes Conuentus cuiuſcunque Religionis participantis frui poſſe,*Ibid reſ.*11.

Reducere onera Miſſarū ante Tridentinum relicta, vel nondum acceptata?

43 Prælatus Regularis iuxta decretum Tridentini *Seſſ.*25.*cap.*10.tenetur offerre Monialibus ſibi ſubditis Confeſſarium extraordinarium bis,aut ter in anno:Et ſecundum Bordonum *in conſ.reg.reſ.*5 *qu.*11.*nu.* 11. poteſt concedere pluries:quia nullibi id ſibi prohibitum inuenitur,& quod non eſt expreſſe prohibitum,cenſetur conceſſum.Et contra Gauantum V. *Monialium cura ſpiritualis*, etiam Moniali particulari nam decretum contrarium Sacræ Congreg.quod ipſe adducit, procedit de vna deſignatione pro pluribus vicibus.Inſuper notat, poſt Conſtitut.Gregor XV.*Inſcrutabili*, non poſſe Prælatos Regulares deputare ſuis Monialibus Confeſſarios ordinarios,vel extraordinarios,niſi prius approbati ſint ab Epiſcopo. Ipſas verò Moniales tempore Iubilæi

Et concedere Moniali Confeſſarium extraordinariū vltra tertiam vicem?

eligere posse Confessorem approbatum, etiam si approbatus non sit quoad Moniales, quia non sunt deterioris conditionis quàm cæteri; & talis Confessor habet approbationem ab Episcopo & iurisdictionem à Papa delegatam per electionem, & sic omnia requisita. Sed de hoc diximus V. *Iubilaum.n.*20 *p.6.t.*8.*res.*29. Potest transferre Clericum ad statum laicalem, & non è contra Decr. Clem. VIII. *p.9.t.7.res.*74.

Possunt reseruare casus Clementis VIII.

44 Singuli Superiores Regulares possunt absque consensu Capituli casus appositos in Dec. Clem. VIII. in toto, vel in parte reseruare, vt patet in dicto Decr. & ita practicatur *p.9.t.res.*69.

Non possunt mittere ad ordinem subditos ad deceptionem; pro nimio rigore possunt.

45 Non possunt Prælati Regulares mittere subditos ad ordinandum ab alieno Episcopo extra Diœcesim, excepto si hoc bona fide faceret, vel ob rigidum examen, altera faciens incidit in pœnam Dec. Clem. VIII. etiam si missus ordine non recepto Diana, & alij *p.9.t.*8.*res.*53. possunt concedere licentiam laicis concionandi in eorum Oratoriis, petita Episcopi licentia Baldel. *p.9.o.7.res.*68.

Subditus non potest eximi à iurisdictione superiorum ordinariorum.

46 Generalis non potest eximere subditum ab obedientia Superiorum Prouincialium, vel locorum Lezana. *p.9.t.9.res.*38. Possunt tamen expellere Religiosos incorrigibiles, & criminosos non obstante Decreto Vrbani VIII. & etiam ex Societate Iesu per alios titulos. Pelliz *p.9.t.9. res.*58.

PRÆLATI REGVLARIS Priuilegia.

PRÆLATVS Regularis potest sibi eligere Confessarium extra Religionem.

47 PRælati Regulares habentes iurisdictionem ordinariam in vtroque foro, vt sunt Generales, Prouinciales, & Priores, seu Guardiani, eligere sibi possunt Confessarium extra Religionem, ex priuilegio Gregorij IX. inserto in corpore iuris, cap. *Ne pro dilatione, de pœn & remis.* quod proinde reputatur ius commune, & non derogatur in clausulis generalibus, nomine priuilegij: vnde dicendum contra Peregrinum *comm. Const. Cler. Regul. const.*5.*p.*1.*c.*9.*litt. C.* §.1. hoc priuilegium non esse reuocatum in Religione Theatinorum in illa Constitutione Capituli Generalis determinante, vt nemo peccata externo Sacerdoti confiteatur, non obstante quocunque priuilegio, cui totius Religionis nomine renuntiatur: sed ly *nemo* comprehendere tantum subditos, sicut ly *quilibet* eiusdem Constitutionis, vbi dicitur, quod quilibet Confessario deputato confiteatur. Aduerte autem, quod hoc priuilegium quidam concedunt tantùm Generalibus, non autem Prælatis inferioribus. Ita Reginaldus *tom.*1.*lib.*1.*c.*4. *sect.*2.*num.*36. Si tamen gaudent Priores, & Præpositi, gaudet etiam sede vacante, vel alio modo absente Priore, eius Vicarius. Ita Leone *tom.*2. *recoll.* 6. *num.*36. contra Suarez *in* 3.*p. tom.*4. *disput.*27. *sect.*2. *num.* 8. *p.*3.*t.*2. *res.*1. *& p.*4. *t.*4. *res.*1. Minimè tamen eo præsente, vt vult Pasqualigus *decis.* 103. *n.*2. quia tunc nec potest dici Prælatus exemptus, nec actu subrogatus Prælato

Prælato exempto.*p.6.t.8 ref.*15. Hanc autem facultatem eligendi ſibi Confeſſarium extra Ordinem, Prælatus concedere poteſt ſuis ſubditis, ſecluſa conſtitutione Religionis in contrarium, quia qui habet poteſtatem ordinariam, poteſt illam delegare, vt habetur cap. *quibus de officio ordinarij*; Prælati autem Regulares ſunt ordinarij ſuorum ſubditorum, & habent poteſtatem ordinariam, vt notat Suarez *de Relig.tom.4.lib.*10. *cap.*5.*n.*3. Neque dicas: Sixtus IV conceſſit Religioſis itinerantibus, vt cum licentia ſuorum ſuperiorum extraneum Confeſſarium ſibi eligant: quæ conceſſio nihil valeret, ſi ſuperior poſſet illis concedere talem facultatem, etiam ſi non itenerantur. Nam reſpondeo, Pontifices quandoque concedere Regularibus per priuilegia minus, quàm illis competat de iure cõmuni, vt obſeruat Llamas *in Meth.p.*1.*c.*5.§ 5. Aduerte autem, quòd Capitulum Generale Prædicatorum renunciauit huic iure Prælatorum, decreuitque, ſolùm Magiſtrum Ordinis talem facultatem (abſente Confeſſario domus) concedere poſſe. Non tamen derogauit Religio Clericorum Regularium, vbi decreuit, omnes teneri confiteri Confeſſario domus, non obſtante quocunque priuilegio, &c. Nam hæc conſtitutio ſolùm derogat Iubilæis Bullæ Cruciatæ, & aliis indultis eligendi Confeſſarium inuito ſuperiore, non tamen iuri Prælatorum, qui talem licentiam matura deliberatione præuia concedentes, Religioſos relaxari non ſinunt. At peregrinus *in comm.vbi ſup* §.2. in hoc contrarium tenet *p.*3.*t.*2.*reſ.*2.& *p.*4.*t.*4 *reſ.*2.

Et ad hoc dare licentiam ſuo ſubdito.

48 Siue autem Prælatus ſiue de eius licentia ſubditus, velit cum Confeſſario extraneo confiteri, non eſt neceſſe, vt eligat approbatum ab Ordinario, ſed ſatis eſt, quod eligat idoneum. Ita Portellius V. *Confeſſor erga Regulares, num.*4.& alij communiter: quia hoc eis licebat ante Tridentinum, quod quoad Regulares *Seſſ.*25.*cap.*15. nihil in hoc innouauit. Quam opinionem Sancius *in ſelect.diſp.*41.*num.*11. bene extenderet ad Religioſos Equites, ſi non adeſſet in contrarium conſuetudo; nam dicti Equites ſunt verè Religioſi.*p.*3.*tr.*2.*reſolut.*30. Immò ego puto, quod quando Religioſi eligunt Confeſſarium virtute Iubilæi, vel Cruciatæ, eligere poſſunt approbatum tantùm à ſuo ſuperiore. Nam vbi dicunt, eligendum eſſe approbatum ab Ordinario, intelligi debent iuxta diſpoſitionem Tridentini, requirentis approbationem Epiſcopi pro ſæcularibus, non pro Regularibus. Nec obſtat in primis paritas Cleri ſæcularis, cuius confeſſiones non poteſt audire, niſi approbatus: vt decreuit Tridentinum, etiam ſi confeſſurus ſit Sacerdos. Nam quamuis plerique Sacerdotes ſæculares ſint Religioſis ſanctiores; communiter tamen perfectiores reputantur Religioſi; vnde rectè Concilium diſpoſuit id de illis, & non de iſtis. Nec item obſtat, quod Epiſcopus non poſſit eligere Confeſſarium non approbatum, vt docuit Suarez ex Tridentino. Nam & hoc multi negant, vt diximus V.*Epiſcopi*, *numero* 49. Et præterea aſſignatur diſparitas, quia Tridentinum ibi loquitur de ſæcularibus, inter quos enumerantur Epiſcopi, non autem Religioſi. Contraria verò conſuetudo,

In quo caſu vterque poteſt eligere ſacerdotẽ idoneũ non approbatum.

quam adducit Peregrinus *in add. nouiss. quæst.* 4. non extat *p. 3. t. 2. resolut 2. in fine, & 3. §. Quoad, & in add. resol. 4. & p. 4. t. 4. resolut. 3.* Vnum hic adnotare oportet, nimirum non statim, ac Superior concedit licentiam Religioso itineranti eligendi sibi Confessarium extra Ordinem, absolui posse per illum à reseruatis; quia in generali concessione non veniunt ea, quę si specialiter peterentur, non essent concedenda: Superior autem non ita facile concederet hanc facultatem pro reseruatis; quia non expedit, sæculares peccata grauia Religiosorum audire. Ita San Iuan. *quæst. 9. art. 1. dub. 3.* & alij communiter. Quod si talis Religiosus habeat reseruata, & debeat propter scandalum, vel aliam necessitatem celebrare vide quæ diximus V. *Celebrare Missam, n.* 38. *p. 3. in add. res. 4. §. Notandum.*

At verò, non eo ipso, quod prælatus dat licentiā eligendi Confessariū, intelligitur dare licentiam pro reseruatis.

49 Prælati Regularium secundum Peyrinum *de Relig. to. 1. Constit. 1. Iulij II. § 19. num.* 44. benedicere possunt Paramenta suarum Ecclesiarum, & etiam exterarum, ex priuilego Innocentij VIII concesso S. Iustinæ de Padoua, vt habetur in Compendio Societatis *tit. Benedicere, §. 2.* Sed Gauantus *comm. in Rubr. Miss. tom. 1. p. 4. tit. 18. num. 21.* affert Decretum Sacræ Congregationis Rituum sub die 24. Augusti 1609. prohibens illis benedicere Paramenta Ecclesiarum sibi non subiectarum. Et quamuis Tamburinus *tom. 1. disp. 22. q. 1. num. 2.* putet, hoc decretum procedere seclusa consuetudine & vsu dictorum priuilegiorum. Gauantus *in noua edit. vbi sup. n.* 22. iterum asserit Sacram Congregationem sub die 18. Augusti 1626. abrogasse dictam consuetudinem. *p. 3. t. 2. res.* 40.

AN Prælati Regularium possint benedicere Paramenta alienæ Ecclesiæ.

50 Prælatus Regularis secundum Nouarium *tit. de pollutione Ecclesiar. n.* 7. habet priuilegium Leon X. reconciliandi Ecclesias pollutas, quamuis sint consecratæ. *p. 4. t. 4. resolut. 91. §. Notandum,* & nouissimè Machinus *de Sacr. Ord. p. 3. t. 3. c. 11. n.* 14. testatur, sed hanc sententiam in praxi secutum esse. Procedit tamen quando abest Episcopus morte, renunciatione, depositione, aut etiam distantia per duas dietas legales, vt vult Henriquez *lib. 9. de Missa, c. 21. n. 8.* siue, vt probabilius Persicus *de off. Saacerd. l. 1. dub. 13. n.* 174 vulgares. Porrò dieta legalis continet milliaria 20 *l. 3. v. sign.* vulgaris verò metienda est secundum consuetudinem regionis, & credo quod in Sicilia contineat iter milliarium 30. Possunt item Regulares ex priuilegio secundum Layman *l. 5. c. 5. n.* 12. benedicere solemniter suas Ecclesias & Cæmeteria, si Episcopi nolint, aut negligant. *p. 6. t. 6. res.* 22.

Et reconciliare Ecclesiam pollutam?

51 Prælatus Regularis ex priuilegio Leonis X potest exhumare cadauera in suis Ecclesiis sepulta; & in alia loca earundem Ecclesiarum de partium consensu transferre. Vide V. *Regular. nu.* 14.

PRÆLATVS Regular. potest exhumare cadauera, & in aliū locum eiusdem Ecclesiæ suæ transferre.

52 Prælati Regulares ex priuilegio Leonis X. ferre possunt censura, sine scripto, & solo verbo, vt habetur in Com. Min. V. *Excommunicatio §. 7.* Quod procedit, quando Prælatus fert censuram contra Religiosum particularem. Secus, quando fert statutum pro omnibus Fratribius Prouinciæ, vel Conuentus. Ita Villalobos *in Manuali, c. 12. num. 7.*

Et ferre censuram sine scripto.

Quamuis

Quamuis Portell.V *Ecommunic. n.*1. dicat in secundo casu Prælatum excusari posse ignorantia, inaduertantia, & consuetudine præscripta *p.*5.*t.*9.*res.*73. Qua excusari existimo Prælatum, qui ferret censuram absque trina monitione. Nam de cætero non adest circa hoc aliquod priuilegium. Quamuis Cornelio *in* 3.*p.t.*5.*disp.*5.*dub.* 2.doceat, Prælatum in præceptis eorum, quæ continentur in Regula, excommunicare posse, vna vel altera monitione præmissa *p.*5. *t.*6.*res.*20. Sed non sine trina monitione.

53 Generales Religionum ante Bullas Gregorij XV. & Vrbani VIII. habebant priuilegium legendi libros prohibitos, & hanc facultatem suis subditis concedendi Vide V. *Hæreticorum libri.* AN Generales possint legere, & dare licentiam legendi libros prohibitos? Et Conuentus ad loca saniora transferre cum solo consensu Capituli?

54 Generales Raligionum de consensu Capituli generalis mutare possunt Conuentus de locis non sanis ad saniores, sine licentia Episcopi, idque vigore priuilegij concessi à Sixto V. Generalis. Benedicti. Quod etiam concesserat Sixtus IV. Nec obstat Tridentinum. Ipsum enim requirit licentiam Episcopi in noua fundatione, non in translatione. Ita Miranda *to.*1.*q.*33.*ar.*2.*p.* 3. *t.* 2. *res.*136.

PRAELATI REGVLARIS Duratio.

† PRælati Regulares durant iuxta cuiusque Religionis statuta. Duo hic solum notanda veniunt †. PRÆLATI Regulares manuales remoueri possunt à Prælatura ad arbitrium illorũ à quibus promoti sunt.

55 Primum est, Prælatos manuales, quorum Prælatura non est electiua, vt sũt Priores, Guardiani, &c. amoueri posse ab officio ad superiorum arbitrium. Et si remoueantur, non posse legitimè conqueri: nam tales Prælaturæ censentur manuales. Ita Riccius *to.*4.*res.*51. *n.*4. & alij. Quæ doctrina non procedit in casu, quo contra aliquem Prælatum penderet processus criminis. Nam tunc non posse amoueri, nisi per sententiam diffinitiuam. Si enim moueretur, iam id non imputaretur arbitrariæ Superioris potestati, sed pœnæ imputati delicti. Ita Lauorius *tit.*14.*c.*23. *n.*23. & alij *p.*3.*t.*2.*res.* 117. Nisi adsit processus criminis contra ipsos.

56 Secundum Suarez *de Relig. to.*4.*tr.*8.*lib.*2.*c.*7.*n.*5. & alios mordicus defendere, quod expediat Generales Religionum esse perpetuos. Eo præcipuè argumento, quod temporanei certo quodam modo dependent à subditis, absque iis erigi possunt, & deprimi, ex quo non parum decrescit eorum auctoritas. Sed hanc sententiam non esse ita certam ait ex Societate Layman *qq. can. c.*17.*q.*235. Antonuccius *lib.*1.*de de Simon. priu. c.*6. affirmat esse rem vtrinque disputabilem. Et Tamburinus *disp.*23. *q.*3.*n.*4. vtrumque bene fieri, si vtriusque incommoda propria vitentur. *p.*3.*t.*2.*res.*124. An expediat Generales Ordinum esse perpetuos? Varia placita.

PRAELATI REGVLARIS Territorium & requisita.

PRÆLATI Regularis territoriũ regulariter est totus mundus.

57 TErritorium Prælatorum Regularium, etiam localium, erga suos subditos est totus mundus: quia eorum iurisdictio non respicit locum, sed personam, ac proinde non loco, sed persona terminatur, & cum vsus suæ iurisdictionis non sit alligatus certo territorio, sequitur, quod ea vti possint alieno ex *l. cui iurisdictio, ff. de iurisdict. omn. iud.* sicut de arbitrio determinatur *in l. si cum dies, ff. de arbitr. §. arbiter.* Vnde possunt eos vbique ligare censuris, & contra illos procedere (& capere sine auxilio brachij sæcularis, vel Episcopi, vt ait, Cornejo *in 3. p. tract. 5. disp. 6. dub. 2.*) Sic Vgolinus *c. 27. tab. 1. §. 1. n. 6.* aduertens, id non procedere cum Prælatis habentibus iurisdictionem cum territorio *p. 5. t. 9. res. 34. §. Notandum,* circa medium.

PRÆLATVS esse potest filius infidelis baptizatus ab infantia.

58 Filius Turcæ, vel alterius infidelis, baptizatus ab infantia, si fiat Religiosus, potest esse Prælatus, absque dispensatione; quia tales non sunt neophiti, vt dictum est V. *Irregularitas n.* 14. Bulla autem Pauli IV. id Minoribus prohibens, secundum Auilam *p. 7. disp. 4. dub. 4. concl. 1.* abiit in dissuetudinem, secundum Sorbum apud Peyrinum *to. 2. q. 2. c. 5. §. 6. n.* 85. fuit derogata per aliam Bullam Pij V. Sanch *in sum. to. 1. lib. 2. c. 27. n.* 3. inquit, non debere extendi ad alios Ordines, & Peyrinus l. c. obseruat, in Ordine Minorum filios infidelium esse posse Prælatos, ex speciali concessione Gregorij XIII. *p. 6. t. 7. res. 1*:

PRAESCRIPTIO.

PRÆSCRIPTIO quid? A quo introducta? Et quare?

1 PRæscriptio, seu vsucapio, est adeptio dominij per continuationem possessionis tempore à lege præfinito, *l. 3. ff. de vsurp. & vsucap.* Introducta est à iure ciuili, ne dominium aliquarum rerum ferè semper incertum esse *l. 1. ff. de vsucap.* & lites interminabiles, *l. vlt. ff. pro suo* vtque in rebus suis curandis homines essent diligentiores, cap. *vigilanti, de præscrpt.* Ius autem canonicum præscriptionem cum mala fide non admitt. Sed cum bona fide admittit, dum secundum illam disponit *causa 16. q. 3. per. diu. can.* & *c. sanctorũ, de præscr.* Vnde res aliena bona fide præscripta, retineri potest in conscientia, etiam si superueniat mala fides: quia translatum est eius dominium in præscribẽtem, ab Imperatore, vel alio habente ad id potestatem, sicut in delictis, ita & in aliis casibus, bonum publicum concernentibus, contra Regnerũ *de iniust. quar. leg. Rom. lib. 1. c. 11.* & Arnisęum *de iur. maiest. lib. 1. c. 1. n. 5.* Idque etiam si dominus non fuerit negligens notabiliter: quia præscripto non est solum introducta in pœnam negligentiæ contra Adrianum, & Medinam, Valboa *in c. vigilanti de præscript. n. 38. p. 6. t. 7. res. 12.*

Et an suffragetur in foro poli?

Etiam si rei dominus non fuerit negligẽs culpabiliter

2 Portò

2 Porro tempus ad præscribendum legitimum in diuersis diuersum est contra supremos Principes sola centennalis præscripto admittitur. Alexand. *consil.* 84. *nu.* 2. Sicut contra Rempublicam superiorem non agnoscentem Socin. *cons.* 86. *n.* 12. Solam etiam centennalem contra Ecclesias admiserat Iustinianus *in l.* 23. *vt inter diuinum, C. de sacros. Eccl.* sed postea loco illius substituit quadragennalem in auth. *constitutio, coll.* 8. quæ tamen restrictio non procedit contra Ecclesiam Romanam vnde Irnerius authenticam ordinator in auth. *quas actiones*, apposuit clausulam, *sola Ecclesia Romana gaudente centum annorum spatio vel priuilegio* fortasse, quia lex noua generaliter loquens de Ecclesiis, non trahitur ad casum Ecclesiæ Romanæ anteriori lege specialiter prouisum, iuxta glos. *in l sciendum ff. qui satisd. cogant.* Iure autem Pontificum expresse statutum est, aduersus alias Ecclesias quadraginta annis præscribit, cap. *de quarta*, cap. *illud*, & cap. *quia de præscript.* aduersus Romanam non nisi centum cap. *ad audientiam*, cap *cum nobis.*, *&* cap *si diligenti in fine eodem.* Et merito, ait Gudelinus *de iure nouiss. lib.* 6 *c.* 13. quia hæc omnium Ecclesiarum est caput, & in ea est apex Summi Pontificatus *p.* 6. *t.* 7. *res.* 8.

TEMPVS ad præscribendum sufficiens contra supremos, Principes, est centum annorum.

Sicut etiam contra Respublicas.

Et contra ecclesiam Romanam.

Quanto tempore præscribatur consuetudo. Vide V. *Vsus à num.* 12.

PRETIVM.

1 † PRetium rerum duplex est naturale, & legale. Illud iudicatur à mercatoribus & viris prudentibus: hoc taxatur à lege †. Aliqui apud Reginaldum *lib* 25. *c.* 16. *sect.* 4. *n.* 106 addunt tertium arbitrarium quo existimat vendi posse gemmas, lapillos, canes, falcones, picturas, & similia, ad meram curiositatem vel voluptatem pertinentia, quæ cum nec à lege, nec à communi hominum æstimatione appretiari soleant, nec sint in republica necessaria, tanti valere debere, quanti, seclusa fraude & emptorum ignorantia vendi possunt Sed DD. communiter cum Lessio *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 2. *n.* 16. hoc pretium arbitrarium non admittunt, & res supradictas vendi debere iudicio & æstimatione prudentis mercatoris, spectatis circunstantiis. Quis enim prudenter iudicabit, rem tanti valere, eò quod venditor tantum velit? *p* 1. *t.* 8. *res.* 56. *&* *p.* 2. *t.* 17. *res.* 1 § *Ad septimum.*

PRETIVM naturale, Legale, et arbitrarium.

2 Et verò, pretium naturale habet latitudinem, in qua numerantur tres gradus: vnde datur pretium infimum, medium, & supremum. D. Thomas 1. 2 *q.* 77. *art.* 1. *ad.* 1. & DD. communiter. Quanta autem sit hæc latitudo, non constat inter DD Colus *de vend. c.* 8. *n.* 5. *&* 6. existimat, in summa centum scutorum non extendi vltra quatuor, vel octo libras: alias enim venditorem capere posse octo, vel decem scutos pro centenario absque vsura, sub prætextu, quod illud sit rigorosum, sed iustum pretium, quod est absurdum. Filliucius *to.* 2. *tr.* 35. *c* 3. *n.* 57. & alij censent, hanc latitudinem non seruare pro portionem in inæqualibus valoribus, & in valore centum aureorum latitudinem esse 10. à. 95. ad 105.

Naturale habet latitudinem, iudicandam è prudentibus mercatoribus.

in valore autem decem aureorum 3. à 9. ad 11. *p.2.tract* 5. *res.* 112.

zt In subhastationibus magnam.

3 Cæterum in subastationibus maiorem admodum esse ait Salonius, quam in vsu fori, pretij naturalis latitudinem, *in* 2.2.*q*.77.*art*.1 *controu.* 5. nam rem, quæ in communi æstimatione valet centum, vendi posse 150. & emi 50. Imò Malderus, duplo pluris vendi posse, permittit *in* 2.2.*t*.5. *c*.2.*dub*.2. & Bonacina *de contr.disp*.3.*q*.2.*punct*.4. *n*.21. toto eo pretio, quod extorqueri potest sine fraude. nam cum nec ignorantia, nec ius, nec fraus, emptorem, vel venditorem cogit ad sic emendum, vel vendendū illud censetur iustum pretium, quod vltimò offertur etiam duplo maius. *par*.1.*t*.8.*resol*.55.*p*.9.*t*.8.*res*.12. *res.* 12. Quòd etiam docet Gordonus *to*.1.*lib*.4. *q*. 5. *c*.8.*n*. 38. vbi multas fraudes enumerat, quæ in subhastationibus contingere, & emptionem vitiare possunt. nimirum ex parte venditoris, si vitium rei venialis sciens taceat, vel occulter; si aliquos subornet, vt pretium augeant, vel subtrahat abaugendo, vt pluris ab ignoto, aut minoris ematur ab amico, vel etiam si in eundem finem rem hastæ tunc consulto subiiciat, cùm pauci adsunt emptores. Ex parte verò emptoris, si impediat, ne alius pretium augeat, vel ipse per inuidiam augeat, vt alter carius emat. *par*.4.*tract*.4. *resolut*.12. Non tamen peccaret, aut ad restitutionem teneretur, si rogaret amicos ne plus offerrent, vel ipse infirmo, sed iusto emeret pretio: nam hoc non esset fraus, sed industria non illicita *p*. 1. *tract*.8. *resol*.76. Ex quibus cogita, an adiudicationes, in hoc Regno fieri solitæ, pretio dimidiato sint licitæ, seclusa fraude. nam bona, quæ adiudicantur, venduntur sub hasta, voce preconis, &c. *par*.4. *tract*.4. *resolut*.12.§. *Ex his*. † Sed obstat pragmatica Regis Alphonsi, quam dicunt, de pingue valente, in qua valoris diminutio in adiudicationibus taxatur †.

Seclusa fraude.

Quid de adiudicationibus Regni Siciliæ.

Idem de mercibus vltroneis.

4 Ex modo etiam vendendi vltroneo res emi potest multo minus, & secundum Caietanum, tertio minus. secundum Salas, & alios apud ipsum *de empt.dub*.25.*numero quarto* dimidio *par*.1. *tract*.8. *resolut*.23. & *resol*.78. §. *Difficultas*.

zt pretium naturale crescit, & decrescit ex multis capitibus.

5 Porrò pretium naturale cum sua latitudine crescit, & decrescit pro varietate temporum, multitudine & paucitate emptorum, abundantia, & penuria rerum, copia & inopia pecuniæ, &c. Vide V. *Emere*, & V *Vendere*, *res*.23.*cit*.

LEGALE consistit in indiuisibili.

zt rectè imponitur.

6 Pretium verò LEGALE consistit in indiuisibili. Quamquam hoc pretium legale displiceat Nauarro, qui *cap*.23.*num*.88. Victualium pretia rarissimè taxari debere existimat. tum quia datur occasio peccandi; aut vendendo res falsificatas pretio taxato, aut sinceras supra taxam; tum quia taxa frumenti tempore carestiæ tollitur, & tempore abundantiæ non est necessaria. Sed contra Nauarrum merito insurgit Salonius *vbi supra contr*. 2.*num*. 8. & alij multi cum Bobadilla *tom*. 2.*lib*. 3. *cap*. 4. *num*. 63. nam nimium profecto excresceret rerum valor, si taxandus relinqueretur ad mercatorum libidinem, qui ad proprium interesse respiciunt, & inconuenientibus Nauarri Magistratus, quorum in hac re iudicium erit minus corruptum, occurrere possunt. Vnde praxis est in tota

tota ferè Italia, teste Megala *in* 2.2 *lib.*2.*c.*6. *q.*3. *num.* 89. taxandi pretia victualium, præsertim necessariorum & communionum, vt sunt panis, vinum, carnes, pisces, fructus, & similia, quæ fuit etiam consuetudo Romanorum, vt videre est in eorum legibus *p.*2.*t.*17. *res.*1. §. *Sed his*, & *p.* 3.*tract.*6.*resp.*60. Comestibilibus necessariis.

7 Verum tamen est, quòd, vt ait Nauarrus, tempore pecuniæ alicuius rei venialis taxa à magistratibus tolli debet,& valor relinqui vendentium arbitrio, vt ipsi spe lucri abundantiam faciant. Nisi dicas cum Bobadilla *num* 65. melius fore, quòd in eo casu taxam augerent *res.*60. *cit.*in fine. Alij verò dicunt, in tali casu taxam non esse immutandam; quia annus sterilitatis compensatur cum anno abundantiæ.It Cruz *p.*1. *p.*7.*q.*3. *dub.*3. *concl.* 1. vbi asserit hanc sententiam esse communem in schola D.Thomæ, & inter Regios Hispaniarum Consiliarios. *p.*2. *t.*17. *resol.*1. §. *Ad vltimum* †. Sed hæc opinio precedit in locis, in quibus taxa imposita est in perpetuum, habito respectu promiscuè ad annos sterilitatis & fertilitatis; non vbi imponitur singulis annis. Num verò si in hoc casu taxa non relaxetur, obseruari debeat conscientia. Vide V. *Vendere* †. Sed an tempore sterilitatis augeri debeat, Aut tolli.

8 Aduertit etiam, non esse illicitum,quòd magistratus permittat aliquibus venditionem alicuius rei modicum supra taxam, intuitu boni communis vt permittit Senatus Panormitanus suis ciuibus, vendere vinum recollectum in suis prædiis, vt vulgò dicunt, *acannatella*, vt spe talis lucri suas vineas diligentius colant in bonum Ciuitatis. Qui tamen non possunt eo modo vendere vinum emptum. alias peccant, & tenentur ad restitutionem. *p.*1 .*tract.*8. *resol.*88. Quoniam verò dicti ciues priuilegio abutentes, vendebant dictum pretio immoderato. Senatus Illustrissimus prouidere volens, moderatus est priuilegium statuens pretium certum intra latitudinem pretij naturalis,vt dicemus V. *Priuilegium*, *num.*6.*p.*2.*tract.*17. *resol.* 1. An verò vendi etiam possint supra taxam res notabiliter aliis meliores in sua specie, &c.vide V.*Vendere*. Et an aliqui priuilegiati possint, vt aliis pluris vendant?

PRINCEPS.
Quoad Ecclesiasticos.

1 † PRincipes laici libertatem Ecclesiasticam multis modis violare possunt, vt dictum est V. *Immunitas Ecclesiastica.* Hic attingemus aliquos actus Ecclesiæ præiudiciales, quos Principes efficiunt per seipsos ordinatione particulari, supponendo ex loco citato, Ecclesiasticos ab eorum iurisdictione in persona & bonis exemptos esse †. Ex quo. PRINCEPS.

2 Primò non potest Princeps conuocare Episcopos ob bonum commune, etiam Ecclesiarum, nisi rogando eos tanquam proceres, vt super negotiis communibus consultum veniant. Quod autem Principes dicantur quarumdam Ecclesiarum Patroni, significat esse illarum aduocatos Non potest conuocare Episcopos sub prætextu boni communis.

catos, non dominos; & debere in illarum necessitate curare apud legitimum iudicem de remedio. Azorius *p. 1. lib. 5. c. 4. q. vlt.* & Bonacina *to. 3. disp. 1. q. 16. sect. 1. punct. 5. num. 13. par. 3. tract. 1. res. 27.*

Aut eos cogere ad residendum.

3 Secundò, nec potest cogere Episcopos, vt resideant, sed solùm monere Summum Pontificem, vt curet Ecclesiasticam disciplinam ab Episcopis seruari. Azorius *p. 2. lib. 11. par. 3. tract... res. 42.*

Aut detinere pro gubernacula temporali.

4 Tertiò reprobandus est Bobadilla, dum *to. 1. lib. 2. c. 18. num. 99.* docet, detinere eos posse pro gubernatione alicuius Regni, ita vt hi percipiant fructus, & excusentur à residentia. Ait tamen Selua *de benef. p. 4. q. 6.* Principes id facere ex priuilegio Papæ. Sed Garsias *tom. 1. par. 3. capite 2. tract. 390.* putat hoc priuilegium, si verè exstitit, reuocatum esse per Tridentinum. Et si non est reuocatum intelligi debet concessum in casu, quo sæcularis administratio non possit commodè exerceri per alios nam secus nec ipse Papa concedere potest, quòd Episcopi extrà communem necessitatem fructus percipiant, & non resideant, cum residentia sit de iure diuino, vtprobat Lessius *lib. 2. cap. 34. dub. 29. numero 153. par. 3. tract. 1. res. 5.* In casu autem, quo Episcopi vel alij Ecclesiastici officia sæcularia administrant, si in officio delinquant, non possunt à Principe puniri, vt dictum est V. *Iudex laicus, num. 5.*

ITEM non potest inhibere iudicibus ecclesiasticis ne aliquem excõmunicent, nisi ostensa ei causa.

5 Quartò reprobanda venit opinio Corsetti *de pot. reg. par. 4. num. 8.* quod Princeps inhibere possit Episcopis & eorum vicariis, ne quemquam excommunicent, nisi prius excommunicationis causam ostendant. Hoc enim est contra Concilium Tridentinum *sess. 25. cap. 3. p. 4. tract. 1. res. 9. & 98. §. Ex his.* Vnde Ballus benè reprobat pragmaticam Siculam nuncupatam *la Catalana*, in qua habetur, quòd Episcopi non procedant ad censuras contra officiales regios, Rege vel Prorege inconsulto. Nam imò Episcopi excommunicare possent ipsos Reges, & Imperatores, nisi haberent à Summo Pontifice super hoc priuilegium, vt ait Layman *lib. 4. tract. 6. c. 10. n. 4.* quod tamen priuilegium non debet ad eorum ministros extendi, vt notat Portocarrero *in alleg. pro iurisd. Inquis. par. 3. tract. 1. res. 9.*

Nec quacunque ex causa expellere Ecclesiasticos à Regno.

6 Quintò omninò refellendus est Bobadilla *cap. 10. n. 66.* vbi docet, Principem expellere posse à Regno Episcopos & Ecclesiasticos sub prætextu perturbationis reipublicæ, inobedientiæ, &c. non per modum iurisdictionis contentiosæ sed œconomicæ, eo pacto quo dominus expellit famulum Clericum inobedientem, & domus perturbatorem Nam Clerici & Ecclesiastici habent de iure diuino habitare posse vbique terrarum, ad Ecclesiastica munera exercenda, dicente illis Domino in personam Apostolorum: *Euntes in mundum vniuersum prædicate, &c.* (& nullo prætextu eiici posse è statu Ecclesiasticos, confessus est Rex noster in quodam concordato apud Portocarrerum *in alleg. pro iurisd. Inquisit. part. 3. tract. 1. res. 27.* in fine) Nec exemplum Bobadillæ est ad rem: quia famulus est assumptus ad cohabitandum à domino, non ita Ecclesiastici à Principe, vt dictum est: vnde, stando in gubernatione

œconomica,

œconomica, Ecclesiastici in republica se habent potius vt vxor in domo, quæ ratione vinculi maritalis habet ius cohabitandi cum viro, & non potest ab eo iustè expelli. *part.1. tract.2. res.* 18. *&* *p.4.t.1. resol.* 81. Et multò minus mitti potest ad summum Pontificem cum Epistolis continentibus excessum & Causam Episcopus seditiosus, vt ait Gutellius, *ad l. Feder. c.22. not.25. n.5.* Nam si DD. ægrè concedunt iudici laico, vt capiat Clericum inuentum in fragranti delicto, & suspectum de fuga, vt præsentet Prælato, vt dictum est. V. *Iudex laicus, n.16.* quomodo concedi potest, vt capiatur Episcopus, & transmittatur ad Papam? *p.5.t.1.res.5.* Quid ergò agendum, inquies, cum Episcopo & ecclesiasticis seditiosis, & reipublicæ pacem turbantibus? Respondeo, recurrendum ad superiores Ecclesiasticos; vt monuit Fridericus Imper. *in tit. 1. §. si clericus, de pace tenenda, in vsib. feud. res.* 81. *cit. § Et præterea*, circa medium. Nec aliud permitti in cap. *filiis vel nepotibus 16. quæst.6.* quod Cutellius adducit, quàm quòd Princeps roget summum Pontificem pro animaduersione, vt ait Anguianus *de leg. to.1. lib.2. contr.17. n.93.* & si plus concedere videatur, iam reuocatum esse ab Innocentio III. in cap. *qualiter & quando*, vt docet nouissimè Villafante *in cap. decernimus de iud. part.1. tract.2. resol.15. part.3. tract.1. res.25. part.4. resol.80. t.1. & part.5. t.1. resol.13. §. Respondeo*, in fine. Instabis: Quid si Summus Pontifex, vel alius Ecclesiasticus iudex adiri non potest, & periculum sit in mora? Respondeo: In tali casu faciat Princeps, quod recta ratio faciendum esse dictabit pro impediendis damnis reipublicæ, minimo, quantum fieri potest, ecclesiastici decoris dispendio, vt ait Molina *to.1. tract.2. disp.31. concl. 4.* Sed hi casus sunt metaphysici: quia ecclesiastici non habent tantam in republica potestatem. Sicut metaphysicus etiam est casus, quem ponit Victoria *in relect. de pot. Papæ*, quòd si Papa mandata aliqua faceret in destructionem Ecclesię, posset ei Princeps vi & facto resistere. Quamquam aliqua ex parte modum excessisse videatur. Sed circa prædicta vide etiam Suarez *contra Reg. Angliæ lib.4. c.34.* & Valenzuelam *in in defens. cens. Pauli V. p.4. n.101. par.1. tract.2. res.7. & 18.* in fine, *& p.5. tract.1. resol.5. §. Verùm.*

> Aut mittere episcopum seditiosum ad Summum pontificem cum processu criminis.

7 Pereira, in tali casu ecclesiasticos seditiosos nõ solùm expelli, sed etiam priuari posse inquit per Principem bonis ab eo obtentis *part. 2. cap.48. num.3. & 4.* Quod solùm admitti potest, stante priuilegio Papæ: nam alioqui bona Clericis concessa, efficiuntur statim ecclesiastica, & à laicali iurisdictione immunia, vt docent DD communiter cum Layman *lib. 4. tract.9. cap.6. num.8.* Et gratis ipse dicit, concedi cum hac conditione. *par.4. tract.1. res.4.*

> Aut priuare Clericos bonis ab eo obtentis.

8 Quæ omnia à fortiori procedunt de ecclesiasticis exemptis, & immediatè subiectis summo Pontifici: quia hi habent commune priuilegium exemptionis à potestate laicali, vt ecclesiastici, & præterea aliud vt non cognoscant superiores ordinarios, quod alioqui retorquerentur in eorum odium, contra *l. quod fauore, C. de legib.* Megal. *in 3. p. lib.3. c.11. num.37.* contra Pereiram *p.2. c.22. n.18. p.4. t.1. res.73.*

> Et hæc præsertim, si ecclesiastici sint immediatè subiecti Summo Pontifici.

ITEM non potest se intromittere ad cognoscenda & arcenda grauamina illata à iudice ecclesiastico.

9 Sextò, in casu, quo iudex aliquis ecclesiasticus quempiam aggrauaret, posset quidem Princeps (ait Megala *c.* 19. *num.* 6.) vel eius ministri, litteras hortatorias ad illum mittere, vt ab aliqua mala determinatione desistat: quia verba hortatoria non inferunt necessitatem. Non posset verò in illis vti verbis deprecatoriis: quia preces Principum æquiparantur mandato *p.* 1. *t.* 2. *res.* 55. Et multò minus posset ipse ad recognoscendam & arcendam violentiam se intromittere, sub prætextu quod ex iure naturæ licet vim vi repellere, *l. vi vim, ff. de iust. & iure.* & quod in cap. *Regnum* 23. *q.* 5. dicitur, munus Regis esse, oppressos tueri. Nam vis & oppressio repelli vi potest, primò quando est euidens, & non debet videri processus, & fieri actus iudiciales, quia vis repellitur facto: Secundò, quando infertur à priuato, non quando à proprio iudice; nam tunc recurri potest ad iudicem superiorem, & si ipse est supremus, ferri debet oppressio patienter, sicut quando laico vis infertur à Principe, in quo casu Ecclesiasticus iudex non se intromittit, & tamen maior ei inest potestas, quàm laico; quia Prælatus potest iudicare de peccatis omnium ouium suarum, cap. *nouit. de iud.* cap. *ex tenore, de foro comp.* & cap. *si quis, de potentibus* 24. *q.* 3. & munus innocentes tuendi plus ad Ecclesiasticos spectat, quàm ad laicos, vt colligi potest ex multis decretis 87. *decreti*: Ratio autem est; quia ex vna parte, si liceret recognoscere acta & processus iudicis Ecclesiastici ad examinandam violentiam, iam tunc liceret exercere iurisdictionem in ipsum, etiam citra violentiam, nam ipsa examinatio processus est actus iurisdictionis (siue iudicialiter, siue extraiudicialiter fiat: nam non debet per vnam viam concedi, quod per alteram denegatur) & non fit ad repellendam violentiam, de qua scilicet nondum constat, & quæ in facto superioris præsumi non debet. Ex altera verò; vt vis ad vim reprimendam sit licita, debet seruari moderamen, id est illa vis adhiberi debet, ex qua minus damnum & incommodum sequi potest, quod in tali casu non seruatur; nam oppressus potest cum minori damno recurrere ad Ecclesiasticum superiorem. item si vis ei inferatur spoliando illum possessione, habet remedium *cap.* 1. *de rest. spol. &* *l.* 1. *ff. de vi & vi arm.* si autem in possessione turbatur, habet etiam remedium §. *retinendæ*, §. *sed interdicto, instit. de interd.* Et tandem si omninò oporteret oppressionem pati, minus malum foret sua oppressio, quam sit perturbatio in iudiciis, & violatio iurisdictionis ecclesiasticæ, quæ sunt contra bonum commune. Neque valet adducere consuetudinem, etiam antiquissimam, & mistam laicorum, & clericorum: nam omnem consuetudinem contra Ecclesiasticam immunitatem reprobabimus V. *Consuetudo num.* 2. & reprobabimus iterum V. *Vsus.* Secus, si esset constans fama & traditio æquè antiqua, immemorialis, & integrè probata; quod præcesserit priuilegium Sed hoc in Hispania circa tribunal *de la fuerça, Ceuallos glos.* 8. mordicus sustinet non adesse. Et hæc omnia docent Castrus Palaus *to.* 2. *disp. vn punct.* 12. *numero* 5. Barbosa *de iur. eccles. lib.* 1. *cap.* 39. § 2. *num.* 185. & alij, contra Soto maiorem *tom.* 7. *de tertiis cap.* 14. *n.* 108.

Nisi haberet ad id priuilegium.

Et

Et à fortiori procederent, si pro facto iudicis ecclesiastici esset opinio probabilis, vt notat Baldellus *tom.* 1. *lib.* 5. *disp.* 40. *num.* 13. quia iudex potest iudicare secundum opinionem probabilem, etiam contra probabiliorem, secundùm Sancium. *par.* 1. *tract.* 2. *ref.* 14. *par.* 3. *t.* 1. *ref.* 53 *& par.* 5. *tract.* 1. *ref.* 13.

Præsertim, si talis iudex secundum probabilem opinionem iudicauisset.

10 Septimò, non potest Princeps detinere in Cancellaria Bullas Apostolicas, vt examinentur de subreptione, & de eius mandato exequantur. & sic faciens incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ, vt patet ex can. 15. ibi, *etiam prætextu violentiæ, seu vt aiunt, ad nos informandos.* Nam iurisdictio examinandi rescripta papalia est spiritualis ex obiecto, & pertinet ad iudices ecclesiasticos, Legatos, Nuntios, Patriarchas, Archiepiscopos; ad quos recurrat, cuius interest, in dubio subreptionis & si per impossibile, ad Ecclesiasticum iudicem non pateret accessus, aut ipse nollet litterarum nullitatem declarare, & executio traheret damnum aliquod graue, tunc Princeps secundùm Bonacinam *in Bull. Cœn. disp.* 1. 14. *punct.* 2. *num.* 20. posset executionem impedire, & libellos supplices ad Summum Pontificem mittere. nam de reliquo, non posse Principes se intromittere in iudicandis, aut disponendis rebus ecclesiasticis, clamant iura cap. *benè quidem dist.* 96. & cap. *decernimus, de iud.* & in specie, quod non possint recognoscere & examinare sententias & censuras, sed debeant statim eas acceptare, & pro executione Episcopo brachium exhibere, tradit Tridentinum *sess.* 25. *cap.* 5. *de Reg.* Et hæc procedunt de iure, contra Soto maiorem *num.* 184. Pelaus autem *punct.* 9. *num.* 5. & alij tenent, nostrum Regem habere priuilegium papale, quod litteræ pontificiæ in suis Regnis non habeant effectum absque regio *exequatur.* Quod tamen priuilegium, vt benè aduertit Ratio *in ref. ad dub. circa immun. eccles.* non est concessum pro legibus generalibus, vt sunt Bullæ & extrauagantes: sed tantùm pro rescriptis priuatis inter partes, aut emanatis ad instantiam alicuius. Nam alioqui regimen vniuersalis Ecclesiæ dependeret ab arbitrio Principis sæcularis. Adde, quòd multi negant hoc Priuilegium: & praxim nostrorum regnorum iustificant ob tolerantiam summi Pontificis. Sed contra hos esset Blondus *de cens. disp.* 5. *art.* 26. *num.* 3. & omnes expositores Bullæ Cœnæ *p.* 1. *tract.* 2. *ref.* 13. *par.* 4 *tract.* 1. *ref.* 9. *& par.* 5. *tract.* 1. *ref.* 12. Vide V. *Consuetudo, n.* 3.

Item non detinere in Cancellaria, & recognoscere Bullas Apostolicas.

Nisi similiter habeat priuilegium. Quod vbi adest, non procedit pro Bullis generalibus.

11 Octauò, non potest Princeps collectare Ecclesiasticos, vt dictum est V. *Gabellis imponere*, nec conferre beneficia ecclesiastica, vt diximus V. *Consuetudo num.* 3. absque priuilegio Summi Pontificis. Quod tamen priuilegium si adest, quomodocunque concessum sit, potest à Summo Pontifice ad libitum abrogari. & secundum aliquos de facto abrogatur singulis annis per Bullam Cœnæ Vide V. *Immunitas ecclesiastica à num.* 11. vbi *num.* 7. inuenies, Principes non posse reuocare priuilegia Ecclesiis concessa per semetipsos.

Et requiritur etiam ad collectandos ecclesiasticos. Et conferenda beneficia.

12 Nonò, Princeps non potest prohibere nè Ecclesiæ in suo statu absque sua licentia ædificentur. Vide V. *Ecclesia. num.* 1.

Denique non potest prohibere fun-

dationem Ecclesiarum Aut legitimare clericum filium Clerici.

13 Decimò, Princeps non poteſt legitimare filium Clerici Clericum etiam ipſum. Nam eſto Princeps poſſit concedere Clericis priuilegium, cap. *nouit. de iud.* tamen hoc non eſt ſolùm priuilegium, ſed etiam præiudicium, exercendo alienam iuriſdictionem. Pontius *lib.* 11. *c.*6. *n.*9. contra Couarruuiam 2.*p. de ſponſ.c.*8.§.8. *num.*19. Imò aliqui id docent etiam de laico filio illegitimo Clerici, quod Petrus de Greg. *in ſintag. lib.*10.*c.*4. teſtatur deciſum in Senatus Pariſienſe. *p.* 1.*t.*2.*reſ.*112. Adde quòd laicus legitimatus à Principe in ſæculo, ſi fiat eccleſiaſticus, non manet diſpenſatus ad Ordines & Prælaturas. Vide V. *Rex*, *num.* 4. An Princeps concedere poſſit, vt quis ludo domum exponat, vide V. *Ludus n.*5. & quæ tradit. *par.*7.*tract.*1. per totum.

PRINCEPS Quoad Repreſſalias.

PRINCEPS concedere poteſt repreſſalias.

24 † Repreſſaliæ dicuntur compenſatio damni illati inter ciues diuerſæ reipublicæ de bonis ciuium etiam innocentium †. Secundùm Lorcam *in* 2.2.*q.*40.*art.*1.*ſect.*3.*diſp.*52.*in append.num.*15. illicitæ ſunt, & à Principe permitti non poſſunt. quia vtroque iure damnantur, auth. *vt non fiant pignorationes coll.*5. & cap. *& ſi pignorationes de iniur.in* 6. & innocentes pro peccato aliorum non poſſunt iuſtè puniri.

Si adſint certę conditiones.

Sed contraria ſententia Granado *in* 2.2.*contr.*3. *tract.*13. *diſp.* 4. *ſect.* 8. *num.*73. & aliorum communiter, eſt probabilior, quotieſcunque damnum illatum eſt graue, & certum, & ſuperiores illius reipublicæ requiſiti de iuſtitia, aut recuſant, aut negligunt: dummodo non plus damni inferatur, quàm ab inimicis illatum ſit, & parcatur eccleſiaſticis. Quia ob ſimilem cauſam licitum eſt bellum, quod licèt cauſam grauiorem requirat, grauiora nihilominus mala ſecum trahit. Ad argumenta Lorcæ reſpondetur, iura illa procedere, quando non concurrunt conditiones recenſitæ, innocentes verò vt pars reipublicæ infenſæ non eſſe innocentes, ſed culpabiles, & concurrere ad noſtrum damnum, quatenus cenſentur quid vnum cum conciuibus infeſtis. Ex quo notauit Budæus *in annot.ad l.aut facta*, § *euntes*, *ff. de pœn.* repreſſaliium vſum prodiiſſe ab antiquis. *par.*4 *tract.*4.*reſol.*72.

PRINCEPS Quoad Alia.

PRINCEPS non recipit ſuam poteſtatem immediatè à Deo.

15 Aliqui ex Iuris conſultis cum Ceuallos putant, Principes recipere ſuam poteſtatem immediatè à Deo. Alij id negant. *par.*1. *tract.*2.*reſ.*126.†. & Iuſtinianus §. *ſed quod Principi, inſtit.de iur.nat.gen. & ciu.* fatetur, eam accepiſſe à populo ex l.regia †.

16 non poteſt Princeps condemnare reum de mandato abſque proceſſu,

cessu, terminis, & aliis, quæ sunt substantia iuris, etiam si delicti certam notitiam habeat; quia sententia, vtpote actio publica, non ex priuata, sed ex publica notitia, quæ habetur per allegata & probata, ferri debet, & de iure naturæ est, vt nemo inauditus damnetur, Clem. *pastoralis*, § *cæterum*, *de sent. & re iud.* Vnde nec ministri talem sententiam exequi possunt. Et licèt Malderus *in 2.2. tract. 6. c. 1. dub.* 14. id permittat in aliquo casu raro, quando delictum esset omninò publicum aut Principi cum aliquot testibus euidens, & iuris ordo seruari non posset absque periculo mali communis, hæ tamen conditiones non concurrunt, quando Proreges condemnant de mandato: vnde videant ipsi quid faciunt *p. 3. tract. 5. res. 98. & in add. secund. res. 29.* — Non potest condemnare reum de mandato.

17 Porrò Princeps etiam legatos & eorum famulos punire potest, si atrocia in suo territorio commiserint: quia etiam hospes & peregrinus eius subditus est, in cuius territorio versatur, *l. 3. ff. de off. pr*æ*t.* vnde aliqui, inter quos Pesoldus *in dissert. polit. de leg. cap. 5. num.* 19. putant id sancitum esse in *l. non alias*, 24. *ff. iud.* & in l. *concessisse* 2. *eod.* Nam delictum legati & eius famuli non debet esse impunitum, ait Contzen *lib. 7. capit. 36. §. 5.* nec est ratio, quare puniri debeat à proprio Principe, cum læsus non debeat cogi ad accusandum in locis remotissimis cum maximis periculis & expensis. & multò minus, si proditionem, aut seditionem molitus sit; quia tunc præsumitur de hoc habuisse ab eo mandatum. Vnde multa extant pro nobis huius rei exempla. Nam Phileas Tarentinorum legatus virgis Romæ cæsus, & è saxo eiectus est, auctore Liuio *lib.* 15. Legati Persarum iugulati fuere ab Alexandro, teste Iustino *lib. 7.* Seuerus apud Herodian. *lib. 6.* verbales iniurias in legatis Parthorum puniuit exilio. Orator Galliarum Mediolani propter homicidium capite plexus est, apud Cochier *de leg. c.* 42. vbi multa alia congerit. Sanè ius legationis sanctum est & inuiolatum ex iure gentium, vt ait Bañez in *2.2. q. 57. art. 3.* & legati diuino & humano præsidio vallantur, vt ait Tullius *orat. 3. in Ver.* vnde in signum securitatis olim portabant sagmina & herbas, vt patet ex l. 8. §. 1. *de ter. diuis.* Sed quousque legati iura legationis non excedunt: nam alioqui, si iura gentium primi fregerint, fide, quæ de iure gentium ipsis deberetur indigni fiunt: reatus enim omnem dignitatem excludit *l. 1. C. vbi Senatores vel clarissimi.* Sed hæc non procedunt cum legatis & Nuntiis Sedis Apostolicæ, propter exemptionem status Ecclesiastici qua etiam fruuntur eorum famuli laici, vt dictum est V. *Immunitas Ecclesiastica, n. 20. p. 6. t. 8. res. 2.* — Potest autem punire etiam legatos Principum, si atrociora committant.

18 Posse Principem ex vrgentissima causa duellum permittere, diximus V. *Duellum, n. 4.* & docet nouissimè Mendoza *in 2.2. disp. 170. sect. 21. §. 173.* vbi aliquot casus enumerat, in quibus non procedere inquit Tridentinum & Bullas Pontificum; quia intelligi debent de permissione duelli illicita *p. 6. tract. 6. res. 20.* — Et ex vrgentissima causa permittere duellum.

PRIVI-

PRIVILEGIVM.

PR VILEGIVM quid? Et quotuplex.

1 † PRiuilegium, quasi *priuata lex* dicitur, specialis gratia alicu concessa. Multiplex est. Et praecipuè diuiditur in personale & reale illud immediatè conceditur personæ & sequitur personam, hoc immediatè rei, quæ aliquando est locus, & tunc exra illum non operatur. Nisi saltem personæ habeat præsentiam legalem † Quo pacto ait Sanchez *de matr. to.* 1. *lib.* 3. *disp.* 18. *num.* 7. priuilegio ciuitatis frui posse, qui habent in ea domicilium, quamuis absint ad aliquod breue tempus, quia in iure habentur pro præsentibus. Et sic Mediolanensem alibi hospitem, primis diebus Quadragesimæ, (& Castellanum in sabbatis addit Palacius *in* 4. *dist.* 15. *disp.* 8. *post* 6. *concl.*) carnibus vesci posse. *par.* 3 *tract.* 5. *res.* 120.

An priuilegio ciuitatis frui possint ciues absentes.

Et habentes priuilegium erigendi in domo oratorium, possint illud erigere, quocunque transferant domicilium?

2 Priuilegium habendi oratorium domesticum, probabile est esse personale: vnde qui illud habet, seruatis seruandis, posse illud erigere, quocunque domicilium transfert. & illa verba rescripti, quòd possit erigere in domo ciuitatis Panormi v. g. non esse dispositiua, sed demonstratiua, & nihil operari, auctore Crauetta *cons.* 87. *num.* 11. *p.* 4. *t.* 4. *res.* 208. & opinionem tenet nouissimè Zambellus *v. Missa n.* 46. contra Morallam *to.* 3. *disp.* 6. *cap.* 8. *dub.* 22. *num.* 126. *p.* 6. *t.* 8. *res.* 11. §. *Notandum.* Nomine autem familiæ in tali priuilegio, quia coram celebrari potest, venit maritus vxor, filij, filiæ, nurus cohabitans, serui & ancillæ commensales. *res.* 208. cit. in fine.

An in dubio priuilegium censeri debeat reale, aut personale?

3 In dubio, num priuilegium sit reale, an personale, Sanchez *lib.* 8. *disp.* 27. *num.* 4. vult reputari debere personale: quia concurrente præsumptione generali cum speciali, præualere debet specialis, & præsumptio personalis est specialior. Sed cum Pontio *lib.* 8. *cap.* 18. §. 1. *num.* 7. dicendum est quod cum priuilegium reale sit magis extensum quàm personale, si priuilegium est omninò fauorabile, & nulli præiudicet, debet extendi, & censeri reale, secus, restringi, & censeri personale. Si autem dubium vinci non possit, & ex parte habentis priuilegium stet possessio illius vt realis, vt tale censeri debet. Vide etiam Palaum *to.* 1. *tract.* 3. *disp.* 4. *punct.* 2 §. 1. *num.* 6. *&* 8. *p.* 4. *tract.* 3. *resol.* 51.

Reuocatū, an non?
Reuocatio oraculorum non cōprehendit oracula explicantiā priuilegium concessum per breue.
Quid de oraculis ante Pium V. & Greg. XIII.

4 In dubio, num aliquod priuilegium sit reuocatum, non præsumitur reuocatum. Parisius *lib.* 2. *cons* 61. *num. vlt. ibid.* in fin. Porro Summus Pontifex reuocare potest quæcunque priuilegia à sancta Sede concessa, etiam principibus. Principes verò non ita de concessis ab ipsis Ecclesiasticis, vt dictum V. *Immunitas Ecclesiastica*, *num.* 7. 11. *&* *seqq.*

5 Summi Pontifices Gregorius XV. & Vrbanus VIII. reuocauerunt de facto quæcunque priuilegia concessa viuæ vocis oraculo. Inter quæ non debent numerari oracula declarantia & explicantia priuilegia, aut decreta Religiosorum, ait Lezana *to.* 1. *c.* 3 *n.* 21. Vbi putat, Bullam Vrbani reuocare ea etiam priuilegia, quæ suum effectum sortita fuerant,

quia

quia non explicat oppositum, vt Bulla Gregorij. Contrarium tamen non esse improbabile. Peyrinus verò *to.3.in cōst.18.Vrbani VIII.n.1.in schol* putat, oracula concessa ante Pium V immò ante Gregorium XIII. non derogari: quia vterque hic Pontifex illa in suis constitutionibus innouauit, ille cum clausula, *ac si eorum tenores de verbo ad verbum, &c.* hic ex certa scientia; quæ clausulæ, cum habeant vim nouæ concessionis, illa oracula iam non amplius oracula sunt, sed concessiones per breue. Item non reuocari oracula Indulgentiarum, quia Indulgentiæ non sunt priuilegia; nec oracula communicantia aliquod priuilegium concessum per breue. Quæ omnia limitat, nisi stylus Romanæ Curiæ aliter seruet. *p.5.t.14.res.17.*

De oraculis indulgentiarum? Et iis, per quę communicatur priuilegium concessum per breue.

6 Priuilegium populi Panormitani, vendendi vinum ex vineis territorij supra taxam communem, vulgò *à cannatella*, Illustrissimus Senatus prudenti consilio moderatus est, statuens certum incrementum, quod venditores supra taxam recipere possint. Sic enim & vinearum domini consuluit: vt eas diligenter colerent, & emptoribus; vt vinum bonum non immoderato, quod anteà petebatur, sed iusto pretio intra limites pretij naturalis emerent. Et hoc non fuit tollere priuilegium. sed explicare; nam qui habet priuilegium vendendi supra taxam, non potest excedere pretium naturale, vt ait Turrianus in 2.2.*to.2.disp.52.dub.5.n.2.* hoc enim nemo concedere potest, ait D. Thomas *q.77.art.1.* Immo, quia ciues hoc priuilegio abutebantur, cœperat esse iniquum, & cessare, iuxta *l. ex facto, de vulg. & pupill.* qui enim priuilegio abutitur, meretur illud amittere, cap *tuarum, de priu.* & aliis iuribus apud Barbosam *in collect.to.2.lib.5.tit.33.c.11.n.25.* An verò tempore magnæ sterilitatis tale incrementum augendum sit, pendet ex illa quæstione. An taxa augeri debeat tempore sterilitatis, de qua dictum est V. *Pretium, nu.7.p.2.t.17.res.1.*

De reuocatione, seu moderatione priuilegij Panormitanorum vendendi vinum è vineis territorij (à cannatella.)

7 De priuilegiis Cardinalium dictum est V. *Cardinales*, Et *nu.* 14. peculiariter diximus: eos posse celebrare & celebrari facere ante auroram, & post meridiem. Circa quod Eminentissimus Brancatius *in pecul. dissextat. manuscript.* multa congessit. Et primò censuit. Missam terminari posse per duas horas cum quadrante ante solis natalem Secundò, priuilegium celebrandi in oratorio palatij Cardinalis esse mixtum, scilicet personale, & locale, ipsumque oratorium esse propriam familiæ parochiam, in qua capellanos ad commoditatem familiæ, non solùm vnum, sed plures in eodem die sacrum facere posse, vt in oratoriis Societatis ex simili priuilegio. Idque etiam in absentia Cardinalis, non solùm ægroti, vel occupati, sed extrà Vrbem existentis, dum palatium retinet, & in illud est reuersurus, sicut DD. in simili dicunt in ordine ad priuilegium immunitatis Sed in hoc casu priuilegium temporis nemini suffragari, & se non permissurum, vt in suo oratorio eo absente celebraretur. Tertiò, in dictis capellis etiam exteros Sacerdotes, & non in Cardinalium seruitium, celebrare posse. Denique, Sacrificio festiuo in dictis capellis interessentes, quocumque die, & omnes personas satisfacere

Et priuilegio Cardinaliū circa oratorium palatij.

PRAELATI REGVLARIS
Territorium & requisita.

PRÆLATI Regularis territoriũ regulariter est totus mundus.

57 TErritorium Prælatorum Regularium, etiam localium, erga suos subditos est totus mundus: quia eorum iurisdictio non respicit locum, sed personam, ac proinde non loco, sed persona terminatur, & cum vsus suæ iurisdictionis non sit alligatus certo territorio, sequitur, quod ea vti possint alieno ex *l. cui iurisdictio, ff. de iurisdict. omn. iud.* sicut de arbitrio determinatur *in l. si cum dies, ff. de arbitr.* §. *arbiter.* Vnde possunt eos vbique ligare censuris, & contra illos procedere (& capere sine auxilio brachij sæcularis, vel Episcopi, vt ait, Cornejo *in 3. p. tract. 5. disp. 6. dub. 2.*) Sic Vgolinus *c. 27. tab. 1.* §. 1. *n. 6.* aduertens, id non procedere cum Prælatis habentibus iurisdictionem cum territorio *p. 5. t. 9. res. 34.* §. *Notandum,* circa medium.

PRÆLATVS esse potest filius infidelis baptizatus ab infantia.

58 Filius Turcæ, vel alterius infidelis, baptizatus ab infantia, si fiat Religiosus, potest esse Prælatus, absque dispensatione; quia tales non sunt neophiti, vt dictum est V. *Irregularitas n.* 14. Bulla autem Pauli IV. id Minoribus prohibens, secundum Auilam *p. 7. disp. 4. dub. 4. concl.* 1. abiit in dissuetudinem, secundum Sorbum apud Peyrinum *to. 2. q. 2. c. 5.* §. *6. n.* 85. fuit derogata per aliam Bullam Pij V. Sanch *in sum. to. 1. lib. 2. c. 27. n. 3.* inquit, non debere extendi ad alios Ordines, & Peyrinus l. c. obseruat, in Ordine Minorum filios infidelium esse posse Prælatos, ex speciali concessione Gregorij XIII. *p. 6. t. 7. res. 1.*

PRAESCRIPTIO.

PRÆSCRIPTIO quid? A quo introducta? Et quare?

1 PRæscriptio, seu vsucapio, est adeptio dominij per continuationem possessionis tempore à lege præfinito, *l. 3. ff. de vsurp. & vsucap.* Introducta est à iure ciuili, ne dominium aliquarum rerum ferè semper incertum esse *l. 1. ff. de vsucap.* & lites interminabiles, *l. vlt. ff. pro suo* vtque in rebus suis curandis homines essent diligentiores, cap. *vigilanti, de præscrpt.* Ius autem canonicum præscriptionem cum mala fide non admitti. Sed cum bona fide admittit, dum secundum illam disponit *causa 16. q. 3. per. diu. can.* & c. *sanctorũ, de præscr.* Vnde res aliena bona fide præscripta, retineri potest in conscientia, etiam si superueniat mala fides: quia translatum est eius dominium in præscribẽtem, ab Imperatore, vel alio habente ad id potestatem, sicut in delictis, ita & in aliis casibus, bonum publicum concernentibus, contra Regnerũ *de iniust. quar. leg. Rom. lib. 1. c. 11.* & Arnisęum *de iur. maiest. lib. 1. c. 1. n. 5.* Idque etiam si dominus non fuerit negligens notabiliter: quia præscripto non est solum introducta in pœnam negligentiæ contra Adrianum, & Medinam, Valboa *in c. vigilanti de præscript. n. 38. p. 6. t. 7. res. 12.*

Et an suffragetur in foro poli?

Etiam si rei dominus non fuerit negligẽs culpabiliter.

2 Porrò

2 Porro tempus ad præscribendum legitimum in diuersis diuersum est contra supremos Principes sola centennalis præscripto admittitur. Alexand. *consil.* 84. *nu.* 2. Sicut contra Rempublicam superiorem non agnoscentem Socin *cons.* 86. *n.* 12. Solam etiam centennalem contra Ecclesias admiserat Iustinianus *in l.* 23. *vt inter diuinum, C. de sacros. Eccl.* sed postea loco illius substituit quadragennalem in auth. *constitutio, coll.* 8. quæ tamen restrictio non procedit contra Ecclesiam Romanam vnde Irnerius authenticam ordinator in auth. *quas actiones,* apposuit clausulam, *sola Ecclesia Romana gaudente centum annorum spatio vel priuilegio* fortasse, quia lex noua generaliter loquens de Ecclesiis, non trahitur ad casum Ecclesiæ Romanæ anteriori lege specialiter prouisum, iuxta glos. *in l sciendum ff. qui satisd. cogant.* Iure autem Pontificum expresse statutum est, aduersus alias Ecclesias quadraginta annis præscribit, cap. *de quarta,* cap. *illud,* & cap. *quia de præscript.* aduersus Romanam non nisi centum cap. *ad audientiam,* cap *cum nobis.,* & cap *si diligenti in fine eodem.* Et merito, ait Gudelinus *de iure nouiss. lib.* 6 *c.* 13. quia hæc omnium Ecclesiarum est caput, & in ea est apex Summi Pontificatus *p.* 6. *t.* 7. *res.* 8.

TEMPVS ad præscribendum sufficiens contra supremos principes, est centum annorum.

Sicut etiam contra Respublicas.

Et contra Ecclesiam Romanam.

Quanto tempore præscribatur consuetudo. Vide V. *Vsus à num.* 12.

PRETIVM.

1 † PRetium rerum duplex est naturale, & legale. Illud iudicatur à mercatoribus & viris prudentibus: hoc taxatur à lege †. Aliqui apud Reginaldum *lib* 25. *c.* 16. *sect.* 4. *n.* 106. addunt tertium arbitrarium quo existimat vendi posse gemmas, lapillos, canes, falcones, picturas, & similia, ad meram curiositatem vel voluptatem pertinentia, quæ cum nec à lege, nec à communi hominum æstimatione appretiari soleant, nec sint in republica necessaria, tanti valere debere, quanti, seclusa fraude, & emptorum ignorantia vendi possunt Sed DD. communiter cum Lessio *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 2. *n.* 16. hoc pretium arbitrarium non admittunt, & res supradictas vendi debere iudicio & æstimatione prudentis mercatoris, spectatis circunstantiis. Quis enim prudenter iudicabit, rem tanti valere, eò quod venditor tantum velit? *p* 1. *t.* 8. *res.* 56. & *p.* 2. *t.* 17. *res.* 1 § *Ad septimum.*

PRETIVM naturale, Legale, et arbitrarium.

2 Et verò, pretium naturale habet latitudinem, in qua numerantur tres gradus: vnde datur pretium infimum, medium, & supremum. D. Thomas 1. 2 *q.* 77. *art.* 1. *ad.* 1. & DD. communiter. Quanta autem sit hæc latitudo, non constat inter DD Colus *de vend. c.* 8. *n.* 5. & 6. existimat, in summa centum scutorum non extendi vltra quatuor, vel octo libras: alias enim venditorem capere posse octo, vel decem scutos pro centenario absque vsura, sub prætextu, quod illud sit rigorosum, sed iustum pretium, quod est absurdum. Filliucius *to.* 2. *tr.* 35. *c* 3. *n.* 57. & alij censent, hanc latitudinem non seruare pro portionem in inæqualibus valoribus, & in valore centum aureorum latitudinem esse 10. à. 95. ad 105.

Naturale habet latitudinem, iudicandam è prudentibus mercatoribus.

in

in valore autem decem aureorum 3. à 9. ad 11. *p.2.tract.5.res.* 112.

et in subhastationibus magnam.

3 Cæterum in subastationibus maiorem admodum esse ait Salonius, quam in vsu fori, pretij naturalis latitudinem, *in 2.2.q.77.art.1.controu.* 5. nam rem, quæ in communi æstimatione valet centum, vendi posse 150. & emi 50. Imò Malderus, duplo pluris vendi posse, permittit *in 2.2.t.5. c.2.dub.2.* & Bonacina *de contr.disp.3.q.2.punct.4.n.21.* toto eo pretio, quod extorqueri potest sine fraude. nam cum nec ignorantia, nec ius, nec fraus, emptorem, vel venditorem cogit ad sic emendum, vel vendendū illud censetur iustum pretium, quod vltimò offertur etiam duplo maius. *par.1.t.8.resol.55.p.9.t.8.res.12. res.* 12. Quòd etiam docet Gordonus *to.1.lib.4.q.5.c.8.n.* 38. vbi multas fraudes enumerat, quæ in subhastationibus contingere, & emptionem vitiare possunt. nimirum ex parte venditoris, si vitium rei venialis sciens taceat, vel occultet; si aliquos subornet, vt pretium augeant, vel subtrahat abaugendo, vt pluris ab ignoto, aut minoris ematur ab amico, vel etiam si in eundem finem rem hastæ tunc consulto subiiciat, cùm pauci adsunt emptores. Ex parte verò emptoris, si impediat, ne alius pretium augeat, vel ipse per inuidiam augeat, vt alter carius emat. *par.4.tract.4. resolut.* 12. Non tamen peccaret, aut ad restitutionem teneretur, si rogaret amicos ne plus offerrent, vel ipse infirmo, sed iusto emeret pretio: nam hoc non esset fraus, sed industria non illicita *p.1.tract.8.resol.76.* Ex quibus cogita, an adiudicationes, in hoc Regno fieri solitæ, pretio dimidiato sint licitæ, seclusa fraude. nam bona, quæ adiudicantur, venduntur sub hasta, voce preconis, &c. *par.4. tract.4. resolut.12.§. Ex his.* † Sed obstat pragmatica Regis Alphonsi, quam dicunt, de pingue valente, in qua valoris diminutio in adiudicationibus taxatur †.

Seclusa fraude.

Quid de adiudicationibus Regni Siciliæ.

Idem de mercibus vltroneis.

4 Ex modo etiam vendendi vltroneo res emi potest multo minus, & secundum Caietanum, tertio minus. secundum Salas, & alios apud ipsum *de empt.dub.25.numero quarto* dimidio *par.1. tract.8. resolut.23. & resol.78. §. Difficultas.*

et pretium naturale crescit, & decrescit ex multis capitibus.

5 Porrò pretium naturale cum sua latitudine crescit, & decrescit pro varietate temporum, multitudine & paucitate emptorum, abundantia, & penuria rerum, copia & inopia pecuniæ, &c. Vide V. *Emere*, & V *Vendere, res.23.cit.*

LEGALE consistit in indiuisibili.

et rectè imponitur.

6 Pretium verò LEGALE consistit in indiuisibili. Quamquam hoc pretium legale displiceat Nauarro, qui *cap.23.num.88.* Victualium pretia rarissimè taxari debere existimat. tum quia datur occasio peccandi; aut vendendo res falsificatas pretio taxato, aut sinceras supra taxam; tum quia taxa frumenti tempore carestiæ tollitur, & tempore abundantiæ non est necessaria. Sed contra Nauarrum merito insurgit Salonius *vbi supra contr. 2. num.* 8. & alij multi cum Bobadilla *tom. 2. lib. 3. cap. 4. num. 63.* nam nimium profectò excresceret rerum valor, si taxandus relinqueretur ad mercatorum libidinem, qui ad proprium interesse respiciunt, & inconuenientibus Nauarri Magistratus, quorum in hac re iudicium erit minus corruptum, occurrere possunt. Vnde praxis est in

tota

tota ferè Italia, teste Megala *in 2.2 lib.2.c.6. q.3. num.* 89. taxandi pretia victualium, præsertim necessariorum & communionum, vt sunt panis, vinum, carnes, pisces, fructus, & similia, quæ fuit etiam consuetudo Romanorum, vt videre est in eorum legibus *p.2.t.17. res.1. §. Sed his, & p. 3.tract.6.resp.60.* Comestibilibus necessariis.

7 Verum tamen est, quòd, vt ait Nauarrus, tempore pecuniæ alicuius rei venialis taxa à magistratibus tolli debet,& valor relinqui vendentium arbitrio, vt ipsi spe lucri abundantiam faciant. Nisi dicas cum Bobadilla *num* 65. melius fore, quòd in eo casu taxam augerent *res.60. cit.*in fine. Alij verò dicunt, in tali casu taxam non esse immutandam; quia annus sterilitatis compensatur cum anno abundantiæ.It Cruz *p.1. p.7.q.3. dub.3. concl.* 1. vbi asserit hanc sententiam esse communem in schola D.Thomæ, & inter Regios Hispaniarum Consiliarios. *p.2. t.17. resol.1.§. Ad vltimum* †. Sed hæc opinio precedit in locis, in quibus taxa imposita est in perpetuum, habito respectu promiscuè ad annos sterilitatis & fertilitatis; non vbi imponitur singulis annis. Num verò si in hoc casu taxa non relaxetur, obseruari debeat conscientia. Vide V. *Vendere* †. Sed an tempore sterilitatis augeri debeat, Aut tolli.

8 Aduertit etiam, non esse illicitum,quòd magistratus permittat aliquibus venditionem alicuius rei modicum supra taxam, intuitu boni communis vt permittit Senatus Panormitanus suis ciuibus, vendere vinum recollectum in suis prædiis, vt vulgò dicunt, *acannatella*, vt spe talis lucri suas vineas diligentius colant in bonum Ciuitatis. Qui tamen non possunt eo modo vendere vinum emptum. alias peccant, & tenentur ad restitutionem. *p.1 tract.8. resol.*88. Quoniam verò dicti ciues priuilegio abutentes, vendebant dictum pretio immoderato. Senatus Illustrissimus prouidere volens, moderatus est priuilegium statuens pretium certum intra latitudinem pretij naturalis,vt dicemus V. *Priuilegium, num.6.p.2.tract.17. resol.* 1. An verò vendi etiam possint supra taxam res notabiliter aliis meliores in sua specie, &c.vide V.*Vendere.* Et an aliqui priuilegiari possint, vt aliis pluris vendant?

PRINCEPS.
Quoad Ecclesiasticos.

1 † PRincipes laici libertatem Ecclesiasticam multis modis violare possunt, vt dictum est V. *Immunitas Ecclesiastica.* Hic attingemus aliquos actus Ecclesiæ præiudiciales, quos Principes efficiunt per seipsos ordinatione particulari, supponendo ex loco citato, Ecclesiasticos ab eorum iurisdictione in persona & bonis exemptos esse †. Ex quo. PRINCEPS.

2 Primò non potest Princeps conuocare Episcopos ob bonum commune, etiam Ecclesiarum, nisi rogando eos tanquam proceres, vt super negotiis communibus consultum veniant. Quod autem Principes dicantur quarumdam Ecclesiarum Patroni, significat esse illarum aduocatos Non potest conuocare Episcopos sub prætextu boni communis.

catos, non dominos; & debere in illarum necessitate curare apud legitimum iudicem de remedio. Azorius *p. 1. lib. 5. c. 4. q. vlt.* & Bonacina *to. 3. disp. 1. q. 16. sect. 1. punct. 5. num. 13. par. 3. tract. 1. res. 27.*

Aut eos cogere ad residendum.

3 Secundò, nec potest cogere Episcopos, vt resideant, sed solùm monere Summum Pontificem, vt curet Ecclesiasticam disciplinam ab Episcopis seruari. Azorius *p. 2. lib. 11. par. 3. tract... res. 42.*

Aut detinere pro gubernacula temporali.

4 Tertiò reprobandus est Bobadilla, dum *to. 1. lib. 2. c. 18. num. 99.* docet, detinere eos posse pro gubernatione alicuius Regni, ita vt hi percipiant fructus, & excusentur à residentia. Ait tamen Selua *de benef. p. 4. q. 6.* Principes id facere ex priuilegio Papæ. Sed Garsias *tom. 1. par. 3. capite 2. tract. 390.* putat hoc priuilegium, si verè exstitit, reuocatum esse per Tridentinum. Et si non est reuocatum intelligi debet concessum in casu, quo sæcularis administratio non possit commodè exerceri per alios nam secus nec ipse Papa concedere potest, quòd Episcopi extrà communem necessitatem fructus percipiant, & non resideant, cum residentia sit de iure diuino, vt probat Lessius *lib. 2. cap. 34. dub. 29. numero 153. par. 3. tract. 1. res. 5.* In casu autem, quo Episcopi vel alij Ecclesiastici officia sæcularia administrant, si in officio delinquant, non possunt à Principe puniri, vt dictum est V. *Iudex laicus, num. 5.*

ITEM non potest inhibere iudicibus ecclesiasticis ne aliquem excómunicent, nisi ostensa ei causa.

5 Quartò reprobanda venit opinio Corsetti *de pot. reg. par. 4. num. 8.* quod Princeps inhibere possit Episcopis & eorum vicariis, ne quemquam excommunicent, nisi prius excommunicationis causam ostendant. Hoc enim est contra Concilium Tridentinum *sess. 25. cap. 3. p. 4. tract. 1. res. 9. & 98. §. Ex his.* Vnde Ballus benè reprobat pragmaticam Siculam nuncupatam *la Catalana*, in qua habetur, quòd Episcopi non procedant ad censuras contra officiales regios, Rege vel Prorege inconsulto. Nam imò Episcopi excommunicare possent ipsos Reges, & Imperatores, nisi haberent à Summo Pontifice super hoc priuilegium, vt ait Layman *lib. 4. tract. 6. c. 10. n. 4.* quod tamen priuilegium non debet ad eorum ministros extendi, vt notat Portocarrero *in alleg. pro iurisd. Inquis. par. 3. tract. 1. res. 9.*

Nec quacunque ex causa expellere Ecclesiasticos à Regno.

6 Quintò omninò refellendus est Bobadilla *cap. 10. n. 66.* vbi docet, Principem expellere posse à Regno Episcopos & Ecclesiasticos sub prætextu perturbationis reipublicæ, inobedientiæ, &c. non per modum iurisdictionis contentiosæ sed œconomicæ, eo pacto quo dominus expellit famulum Clericum inobedientem, & domus perturbatorem Nam Clerici & Ecclesiastici habent de iure diuino habitare posse vbique terrarum, ad Ecclesiastica munera exercenda, dicente illis Domino in personam Apostolorum: *Euntes in mundum vniuersum prædicate, &c.* (& nullo prætextu eiici posse è statu Ecclesiasticos, confessus est Rex noster in quodam concordato apud Portocarrerum *in alleg. pro iurisd. Inquisit. part. 3. tract. 1. res. 27.* in fine) Nec exemplum Bobadillæ est ad rem: quia famulus est assumptus ad cohabitandum à domino, non ita Ecclesiastici à Principe, vt dictum est: vnde, stando in gubernatione

œconomica,

œconomica, Ecclesiastici in republica se habent potius vt vxor in domo, quæ ratione vinculi maritalis habet ius cohabitandi cum viro, & non potest ab eo iustè expelli. *part.* 1. *tract.* 2. *ref.* 18. & *p.* 4. *t.* 1. *resol.* 81. Et multò minus mitti potest ad summum Pontificem cum Epistolis continentibus excessum & Causam Episcopus seditiosus, vt ait Gutellius, *ad l. Feder. c.* 22. *not.* 25. *n.* 5. Nam si DD. ægrè concedunt iudici laico, vt capiat Clericum inuentum in fragranti delicto, & suspectum de fuga, vt præsentet Prælato, vt dictum est. V. *Iudex laicus, n.* 16. quomodo concedi potest, vt capiatur Episcopus, & transmittatur ad Papam? *p.* 5. *t.* 1. *ref.* 5. Quid ergò agendum, inquies, cum Episcopo & ecclesiasticis seditiosis, & reipublicæ pacem turbantibus? Respondeo, recurrendum ad superiores Ecclesiasticos; vt monuit Fridericus Imper. *in tit.* 1. §. *si clericus, de pace tenenda, in vsib. feud. ref.* 81. *cit.* § *Et præterea*, circa medium. Nec aliud permitti in cap. *filiis vel nepotibus* 16. *quæst.* 6. quod Cutellius adducit, quàm quòd Princeps roget summum Pontificem pro animaduersione, vt ait Anguianus *de leg. to.* 1. *lib.* 2. *contr.* 17. *n.* 93. & si plus concedere videatur, iam reuocatum esse ab Innocentio III. in cap. *qualiter & quando*, vt docet nouissimè Villafante *in cap. decernimus de iud. part.* 1. *tract.* 2. *resol.* 15. *part.* 3. *tract.* 1. *ref.* 25. *part.* 4. *resol.* 80. *t.* 1. & *part.* 5. *t.* 1. *resol.* 13. §. *Respondeo*, in fine Instabis: Quid si Summus Pontifex, vel alius Ecclesiasticus iudex adiri non potest, & periculum sit in mora? Respondeo: In tali casu faciat Princeps, quod recta ratio faciendum esse dictabit pro impediendis damnis reipublicæ, minimo, quantum fieri potest, ecclesiastici decoris dispendio, vt ait Molina *to.* 1. *tract.* 2. *disp.* 31. *concl.* 4. Sed hi casus sunt metaphysici: quia ecclesiastici non habent tantam in republica potestatem. Sicut metaphysicus etiam est casus, quem ponit Victoria *in relect. de pot. Papæ*, quòd si Papa mandata aliqua faceret in destructionem Ecclesię, posset ei Princeps vi & facto resistere. Quamquam aliqua ex parte modum excessisse videatur. Sed circa prædicta vide etiam Suarez *contra Reg. Angliæ lib.* 4. *c.* 34. & Valenzuelam *in in defens. cens. Pauli V. p.* 4. *n.* 101. *par.* 1. *tract.* 2. *ref.* 7. & 18. in fine, & *p.* 5. *tract.* 1. *resol.* 5. §. *Verùm.*

Aut mittere Episcopum seditiosum ad Summum Pontificem cum processu criminis.

7 Pereira, in tali casu ecclesiasticos seditiosos non solùm expelli, sed etiam priuari posse inquit per Principem bonis ab eo obtentis *part.* 2. *cap.* 48. *num.* 3. & 4. Quod solùm admitti potest, stante priuilegio Papæ: nam alioqui bona Clericis concessa, efficiuntur statim ecclesiastica, & à laicali iurisdictione immunia, vt docent DD communiter cum Layman *lib.* 4. *tract.* 9. *cap.* 6. *num.* 8. Et gratis ipse dicit, concedi cum hac conditione. *par.* 4. *tract.* 1. *ref.* 4.

Aut priuare Clericos bonis ab eo obtentis.

8 Quæ omnia à fortiori procedunt de ecclesiasticis exemptis, & immediatè subiectis summo Pontifici: quia hi habent commune priuilegium exemptionis à potestate laicali, vt ecclesiastici, & præterea aliud vt non cognoscant superiores ordinarios, quod alioqui retorquerentur in eorum odium, contra *l. quod fauore, C. de legib.* Megal. *in* 3. *p. lib.* 3. *c.* 11. *num.* 37. contra Pereiram *p.* 2. *c.* 22. *n.* 18. *p.* 4. *t.* 1. *ref.* 73.

Et hæc præsertim, si ecclesiastici sint immediatè subiecti Summo Pontifici.

ITEM non potest se intromittere ad cognoscenda & arcenda grauamina illata à iudice ecclesiastico.

9 Sextò, in casu, quo iudex aliquis ecclesiasticus quempiam aggrauaret, posset quidem Princeps (ait Megala *c.* 19.*num.*6.) vel eius ministri, litteras hortatorias ad illum mittere, vt ab aliqua mala determinatione desistat: quia verba hortatoria non inferunt necessitatem. Non posset verò in illis vti verbis deprecatoriis: quia preces Principum æquiparantur mandato *p.* 1. *t.* 2. *res.* 55. Et multò minus posset ipse ad recognoscendam & arcendam violentiam se intromittere, sub prætextu quod ex iure naturæ licet vim vi repellere, *l. vi vim*, *ff. de iust. & iure.* & quod in cap. *Regnum* 23. *q.* 5. dicitur, munus Regis esse, oppressos tueri. Nam vis & oppressio repelli vi potest, primò quando est euidens, & non debet videri processus, & fieri actus iudiciales, quia vis repellitur facto: Secundò, quando infertur à priuato, non quando à proprio iudice; nam tunc recurri potest ad iudicem superiorem, & si ipse est supremus, ferri debet oppressio patienter, sicut quando laico vis infertur à Principe, in quo casu Ecclesiasticus iudex non se intromittit, & tamen maior ei inest potestas, quàm laico; quia Prælatus potest iudicare de peccatis omnium ouium suarum, cap. *nouit*, *de iud.* cap. *ex tenore*, *de foro comp.* & cap. *si quis*, *de potentibus* 24. *q.* 3. & munus innocentes tuendi plus ad Ecclesiasticos spectat, quàm ad laicos, vt colligi potest ex multis decretis 87. *decreti*: Ratio autem est; quia ex vna parte, si liceret recognoscere acta & processus iudicis Ecclesiastici ad examinandam violentiam, iam tunc liceret exercere iurisdictionem in ipsum, etiam citra violentiam, nam ipsa examinatio processus est actus iurisdictionis (siue iudicialiter, siue extraiudicialiter fiat: nam non debet per vnam viam concedi, quod per alteram denegatur) & non fit ad repellendam violentiam, de qua scilicet nondum constat, & quæ in facto superioris præsumi non debet. Ex altera verò; vt vis ad vim reprimendam sit licita, debet seruari moderamen, id est illa vis adhiberi debet, ex qua minus damnum & incommodum sequi potest, quod in tali casu non seruatur; nam oppressus potest cum minori damno recurrere ad Ecclesiasticum superiorem. item si vis ei inferatur spoliando illum possessione, habet remedium *cap.* 1. *de rest. spol.* & *l.* 1. *ff. de vi & vi arm.* si autem in possessione turbatur, habet etiam remedium §. *retinendæ*, §. *sed interdicto*, *instit. de interd.* Et tandem si omninò oporteret oppressionem pati, minus malum foret sua oppressio, quam sit perturbatio in iudiciis, & violatio iurisdictionis ecclesiasticæ, quæ sunt contra bonum commune. Neque valet adducere consuetudinem, etiam antiquissimam, & mistam laicorum, & clericorum: nam omnem consuetudinem contra Ecclesiasticam immunitatem reprobabimus V. *Consuetudo num.* 2. & reprobabimus iterum V. *Vsus*. Secus, si esset constans fama & traditio æquè antiqua, immemorialis, & integrè probata; quod præcesserit priuilegium Sed hoc in Hispania circa tribunal *de la fuerça*, *Ceuallos glos.* 8. mordicus sustinet non adesse. Et hæc omnia docent Castrus Palaus *to.* 2. *disp. vn punct.* 12. *numero* 5. Barbosa *de iur. eccles. lib.* 1. *cap.* 39. § 2. *num.* 185. & alij, contra Soto maiorem *tom.* 7. *de tertiis cap.* 14. *n.* 108.

Nisi haberet ad id priuilegium.

Et

Et à fortiori procederent, si pro facto iudicis ecclesiastici esset opinio probabilis, vt notat Baldellus *tom. 1. lib. 5. disp. 40. num. 13.* quia iudex potest iudicare secundum opinionem probabilem, etiam contra probabiliorem, secundùm Sancium. *par. 1. tract. 2. res. 14. par. 3. t. 1. res. 53 & par. 5. tract. 1. res. 13.*

Præsertim, si talis iudex secundum probabilem opinionem iudicauisset.

10 Septimò, non potest Princeps detinere in Cancellaria Bullas Apostolicas, vt examinentur de subreptione, & de eius mandato exequantur. & sic faciens incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ, vt patet ex can. 15. ibi, *etiam prætextu violentiæ, seu vt aiunt, ad nos informandos.* Nam iurisdictio examinandi rescripta papalia est spiritualis ex obiecto, & pertinet ad iudices ecclesiasticos, Legatos, Nuntios, Patriarchas, Archiepiscopos; ad quos recurrat, cuius interest, in dubio subreptionis & si per impossibile, ad Ecclesiasticum iudicem non pateret accessus, aut ipse nollet litterarum nullitatem declarare, & executio traheret damnum aliquod graue, tunc Princeps secundùm Bonacinam *in Bull. Cœn. disp. 1. 14. punct. 2. num. 20.* posset executionem impedire, & libellos supplices ad Summum Pontificem mittere. nam de reliquo, non posse Principes se intromittere in iudicandis, aut disponendis rebus ecclesiasticis, clamant iura cap. *benè quidem dist. 96.* & cap. *decernimus, de iud.* & in specie, quod non possint recognoscere & examinare sententias & censuras, sed debeant statim eas acceptare, & pro executione Episcopo brachium exhibere, tradit Tridentinum *sess. 25. cap. 5. de Reg.* Et hæc procedunt de iure, contra Soto maiorem *num. 184.* P. Laus autem *punct. 9. num. 5.* & alij tenent, nostrum Regem habere priuilegium papale, quod litteræ pontificiæ in suis Regnis non habeant effectum absque regio *exequatur.* Quod tamen priuilegium, vt benè aduertit Ratio *in res. ad dub. circa immun. eccles.* non est concessum pro legibus generalibus, vt sunt Bullæ & extrauagantes: sed tantùm pro rescriptis priuatis inter partes, aut emanatis ad instantiam alicuius. Nam alioqui regimen vniuersalis Ecclesiæ dependeret ab arbitrio Principis sæcularis. Adde, quòd multi negant hoc Priuilegium: & praxim nostrorum regnorum iustificant ob tolerantiam summi Pontificis. Sed contra hos esset Blondus *de cens. disp. 5. art. 26. num. 3.* & omnes expositores Bullæ Cœnæ *p. 1. tract. 2. res. 13. par. 4 tract. 1. res. 9. & par. 5. tract. 1. res. 12.* Vide V. *Consuetudo, n. 3.*

Item non detinere in Cancellaria, & recognoscere Bullas Apostolicas.

Nisi similiter habeat priuilegium. Quod vbi adest, non procedit pro Bullis generalibus.

11 Octauò, non potest Princeps collectare Ecclesiasticos, vt dictum est V. *Gabellis imponere*, nec conferre beneficia ecclesiastica, vt diximus V. *Consuetudo num. 3.* absque priuilegio Summi Pontificis. Quod tamen priuilegium si adest, quomodocunque concessum sit, potest à Summo Pontifice ad libitum abrogari. & secundum aliquos de facto abrogatur singulis annis per Bullam Cœnæ Vide V. *Immunitas ecclesiastica à num. 11.* vbi *num. 7.* inuenies, Principes non posse reuocare priuilegia Ecclesiis concessa per semetipsos.

Et requiritur etiã ad collectandos ecclesiasticos,

Et conferenda beneficia.

12 Nonò, Princeps non potest prohibere nè Ecclesiæ in suo statu absque sua licentia ædificentur. Vide V. *Ecclesia, num. 1.*

Denique non potest prohibere fun-

dationem Ecclesiarum Aut legitimare clericum filium Clerici.

13 Decimò, Princeps non potest legitimare filium Clerici Clericum etiam ipsum. Nam esto Princeps possit concedere Clericis priuilegium, cap. *nouit. de iud.* tamen hoc non est solùm priuilegium, sed etiam præiudicium, exercendo alienam iurisdictionem. Pontius *lib.* 11. *c.*6. *n.*9. contra Couarruuiam 2.*p. de spons.c.*8.§.8. *num.*19. Imò aliqui id docent etiam de laico filio illegitimo Clerici, quod Petrus de Greg. *in sintag. lib.*10.*c.*4. testatur decisum in Senatus Parisiense. *p.*1.*t.*2.*res.*112. Adde quòd laicus legitimatus à Principe in sæculo, si fiat ecclesiasticus, non manet dispensatus ad Ordines & Prælaturas. Vide V. *Rex*, *num.* 4. An Princeps concedere possit, vt quis ludo domum exponat, vide V. *Ludus n.*5.& quæ tradit. *par.*7.*tract.*1.per totum.

PRINCEPS Quoad Repressalias.

PRINCEPS concedere potest repressalias.

24 † Repressaliæ dicuntur compensatio damni illati inter ciues diuersæ reipublicæ de bonis ciuium etiam innocentium †. Secundùm Lorcam *in* 2.2.*q.*40.*art.*1.*sect.*3.*disp.*52.*in append.num.*15. illicitæ sunt, & à Principe permitti non possunt. quia vtroque iure damnantur, auth. *vt non fiant pignorationes coll.*5.& cap. *& si pignorationes de iniur.in* 6. & innocentes pro peccato aliorum non possunt iustè puniri.

Si adsint certę conditiones.

Sed contraria sententia Granado *in* 2.2.*contr.*3. *tract.*13. *disp.* 4. *sect.* 8. *num.*73. & aliorum communiter, est probabilior, quotiescunque damnum illatum est graue, & certum, & superiores illius reipublicæ requisiti de iustitia, aut recusant, aut negligunt: dummodo non plus damni inferatur, quàm ab inimicis illatum sit, & parcatur ecclesiasticis. Quia ob similem causam licitum est bellum, quod licèt causam grauiorem requirat, grauiora nihilominus mala secum trahit. Ad argumenta Lorcæ respondetur, iura illa procedere, quando non concurrunt conditiones recensitæ, innocentes verò vt pars reipublicæ infensæ non esse innocentes, sed culpabiles, & concurrere ad nostrum damnum, quatenus censentur quid vnum cum conciuibus infestis. Ex quo notauit Budæus *in annot.ad l.aut facta*, § *euntes*, *ff. de pœn.* repressalium vsum prodiisse ab antiquis. *par.*4 *tract* 4.*resol.*72.

PRINCEPS Quoad Alia.

PRINCEPS non recipit suam potestatem immediate à Deo.

15 Aliqui ex Iuris consultis cum Ceuallos putant, Principes recipere suam potestatem immediatè à Deo. Alij id negant. *par.*1. *tract.*2.*res.*126.†. & Iustinianus §. *sed quod Principi*, *instit.de iur.nat.gen. & ciu.* fatetur, eam accepisse à populo ex l.regia †.

16 non potest Princeps condemnare reum de mandato absque processu,

cessu, terminis, & aliis, quæ sunt substantia iuris, etiam si delicti certam notitiam habeat; quia sententia, vtpote actio publica, non ex priuata, sed ex publica notitia, quæ habetur per allegata & probata, ferri debet, & de iure naturæ est, vt nemo inauditus damnetur, Clem. *pastoralis*, § *cæterum*, *de sent. & re iud.* Vnde nec ministri talem sententiam exequi possunt. Et licèt Malderus *in 2.2. tract. 6. c. 1. dub. 14.* id permittat in aliquo casu raro, quando delictum esset omninò publicum aut Principi cum aliquot testibus euidens, & iuris ordo seruari non posset absque periculo mali communis, hæ tamen conditiones non concurrunt, quando Proreges condemnant de mandato: vnde videant ipsi quid faciunt. *p. 3. tract. 5. ref. 98. & in add. secund. ref. 29.*

Non potest condemnare reum de mandato.

17 Porrò Princeps etiam legatos & eorum famulos punire potest, si atrocia in suo territorio commiserint: quia etiam hospes & peregrinus eius subditus est, in cuius territorio versatur, *l. 3. ff. de off. praes.* vnde aliqui, inter quos Pesoldus *in dissert. polit. de leg. cap. 5. num. 19.* putant id sancitum esse in *l. non alias, 24. ff. iud.* & in l. *concessisse 2. eod.* Nam delictùm legati & eius famuli non debet esse impunitum, ait Contzen *lib. 7. capit. 36. §. 5.* nec est ratio, quare puniri debeat à proprio Principe, cum læsus non debeat cogi ad accusandum in locis remotissimis cum maximis periculis & expensis. & multò minus, si proditionem, aut seditionem molitus sit; quia tunc præsumitur de hoc habuisse ab eo mandatum. Vnde multa extant pro nobis huius rei exempla. Nam Phileas Tarentinorum legatus virgis Romæ cæsus, & è saxo eiectus est, auctore Liuio *lib. 15.* Legati Persarum iugulati fuere ab Alexandro, teste Iustino *lib. 7.* Seuerus apud Herodian. *lib. 6.* verbales iniurias in legatis Parthorum puniuit exilio. Orator Galliarum Mediolani propter homicidium capite plexus est, apud Cochier *de leg. c. 42.* vbi multa alia congerit. Sanè ius legationis sanctum est & inuiolatum ex iure gentium, vt ait Bañez in *2.2. q. 57. art. 3.* & legati diuino & humano præsidio vallantur, vt ait Tullius *orat. 3. in Ver.* vnde in signum securitatis olim portabant sagmina & herbas, vt patet ex l. 8. §. 1. *de rer. diuis.* Sed quousque legati iura legationis non excedunt: nam alioqui, si iura gentium primi fregerint, fide, quæ de iure gentium ipsis deberetur indigni fiunt: reatus enim omnem dignitatem excludit *l. 1. C. vbi Senatores vel clarissimi.* Sed hæc non procedunt cum legatis & Nuntiis Sedis Apostolicæ, propter exemptionem status Ecclesiastici qua etiam fruuntur eorum famuli laici, vt dictum est V. *Immunitas Ecclesiastica, n. 20. p. 6. t. 8. ref. 2.*

Potest autem punire etiam legatos Principum, si atrociora committant.

18 Posse Principem ex vrgentissima causa duellum permittere, diximus V. *Duellum, n. 4.* & docet nouissimè Mendoza *in 2.2. disp. 170. sect. 21. §. 173.* vbi aliquot casus enumerat, in quibus non procedere inquit Tridentinum & Bullas Pontificum; quia intelligi debent de permissione duelli illicita *p. 6. tract. 6. ref. 20.*

Et ex vrgentissima causa permittere duellum.

PRIVI-

PRIVILEGIVM.

PRIVILEGIVM quid? Et quotuplex.

1 † PRiuilegium, quasi *priuata lex* dicitur, specialis gratia alicui concessa. Multiplex est. Et præcipuè diuiditur in personale & reale illud immediatè conceditur personæ & sequitur personam, hoc immediatè rei, quæ aliquando est locus, & tunc extra illum non operatur. Nisi saltem personæ habeat præsentiam legalem † Quo pacto ait Sanchez *de matr. to.* 1. *lib.* 3. *disp.* 18. *num.* 7. priuilegio ciuitatis frui posse, qui habent in ea domicilium, quamuis absint ad aliquod breue tempus, quia in iure habentur pro præsentibus. Et sic Mediolanensem alibi hospitem, primis diebus Quadragesimæ, (& Castellanum in sabbatis addit Palacius *in* 4. *dist.* 15. *disp.* 8. *post* 6. *concl.*) carnibus vesci posse. *par.* 3. *tract.* 5. *res.* 120.

An priuilegio ciuitatis frui possint ciues absentes.

Et habentes priuilegium erigendi in domo oratorium, possint illud erigere, quocunque transferant domicilium?

2 Priuilegium habendi oratorium domesticum, probabile est esse personale: vnde qui illud habet, seruatis seruandis, posse illud erigere, quocunque domicilium transfert. & illa verba rescripti, quòd possit erigere in domo ciuitatis Panormi v. g. non esse dispositiua, sed demonstratiua, & nihil operari, auctore Crauetta *cons.* 87. *num.* 11. *p.* 4. *t.* 4. *res.* 208. & opinionem tenet nouissimè Zambellus *v. Missa n.* 46. contra Morallam *to.* 3. *disp.* 6. *cap.* 8. *dub.* 22. *num.* 126. *p.* 6. *t.* 8. *res.* 11. §. *Notandum.* Nomine autem familiæ in tali priuilegio, quia coram celebrari potest, venit maritus vxor, filij, filiæ, nurus cohabitans, serui & ancillæ commensales. *res.* 208. cit. in fine.

An in dubio priuilegium censeri debeat reale, aut personale?

3 In dubio, num priuilegium sit reale, an personale, Sanchez *lib.* 8. *disp.* 27. *num.* 4. vult reputari debere personale: quia concurrente præsumptione generali cum speciali, præualere debet specialis, & præsumptio personalis est specialior. Sed cum Pontio *lib.* 8. *cap.* 18. §. 1. *num.* 7. dicendum est quod cum priuilegium reale sit magis extensum quàm personale, si priuilegium est omninò fauorabile, & nulli præiudicet, debet extendi, & censeri reale, secus, restringi, & censeri personale. Si autem dubium vinci non possit, & ex parte habentis priuilegium stet possessio illius vt realis, vt tale censeri debet. Vide etiam Palaum *to.* 1. *tract.* 3. *disp.* 4. *punct.* 2. §. 1. *num.* 6. & 8. *p.* 4. *tract.* 3. *resol.* 51.

Reuocatū, an non? Reuocatio oraculorum non cōprehendit oracula explicantia priuilegium concessum per breue.

4 In dubio, num aliquod priuilegium sit reuocatum, non præsumitur reuocatum. Parisius *lib.* 2. *cons.* 61. *num. vlt. ibid.* in fin. Porro Summus Pontifex reuocare potest quæcunque priuilegia à sancta Sede concessa, etiam principibus. Principes verò non ita de concessis ab ipsis Ecclesiasticis, vt dictum V. *Immunitas Ecclesiastica*, *num.* 7. 11. & *seqq.*

Quid de oraculis ante Pium V. & Greg. XIII.

5 Summi Pontifices Gregorius XV. & Vrbanus VIII. reuocauerunt de facto quæcunque priuilegia concessa viuæ vocis oraculo. Inter quæ non debent numerari oracula declarantia & explicantia priuilegia, aut decreta Religiosorum, ait Lezana *to.* 1. *c.* 3 *n.* 21. Vbi putat, Bullam Vrbani reuocare ea etiam priuilegia, quæ suum effectum sortita fuerant,

quia

quia non explicat oppositum, vt Bulla Gregorij. Contrarium tamen non esse improbabile. Peyrinus verò *to. 3. in cõst. 18. Vrbani VIII. n. 1. in schol* putat, oracula concessa ante Pium V immò ante Gregorium XIII. non derogari: quia vterque hic Pontifex illa in suis constitutionibus innouauit, ille cum clausula, *ac si eorum tenores de verbo ad verbum, &c.* hic ex certa scientia; quæ clausulæ, cum habeant vim nouæ concessionis, illa oracula iam non amplius oracula sunt, sed concessiones per breue. Item non reuocari oracula Indulgentiarum, quia Indulgentiæ non sunt priuilegia; nec oracula communicantia aliquod priuilegium concessum per breue. Quæ omnia limitat, nisi stylus Romanæ Curiæ aliter seruet. *p. 5. t. 14. ref. 17.*

De oraculis indulgentiarum? Et iis, per quę communicatur priuilegium concessum per breue.

6 Priuilegium populi Panormitani, vendendi vinum ex vineis territorij supra taxam communem, vulgò *à cannatella*, Illustrissimus Senatus prudenti consilio moderatus est, statuens certum incrementum, quod venditores supra taxam recipere possint. Sic enim & vinearum domini consuluit: vt eas diligenter colerent, & emptoribus; vt vinum bonum non immoderato, quod anteà petebatur, sed iusto pretio intra limites pretij naturalis emerent. Et hoc non fuit tollere priuilegium, sed explicare; nam qui habet priuilegium vendendi supra taxam, non potest excedere pretium naturale, vt ait Turrianus in 2. 2. *to. 2. disp. 52. dub. 5. n. 2.* hoc enim nemo concedere potest, ait D. Thomas *q. 77. art. 1.* Immo, quia ciues hoc priuilegio abutebantur, cœperat esse iniquum, & cessare, iuxta *l. ex facto, de vulg. & pupill.* qui enim priuilegio abutitur, meretur illud admittere, cap *tuarum, de priu.* & aliis iuribus apud Barbosam *in collect. to. 2. lib. 5. tit. 33. c. 11. n. 25.* An verò tempore magnæ sterilitatis tale incrementum augendum sit, pendet ex illa quæstione. An taxa augeri debeat tempore sterilitatis, de qua dictum est V. *Pretium, nu. 7. p. 2. t. 17. ref. 1.*

De reuocatione, seu moderatione priuilegij Panormitanorum vendendi vinum è vineis territorij (à cannatella.)

7 De priuilegiis Cardinalium dictum est V. *Cardinales*, Et *nu.* 14. peculiariter diximus: eos posse celebrare & celebrari facere ante auroram, & post meridiem. Circa quod Eminentissimus Brancatius *in pecul. dissextat. manuscript.* multa congessit. Et primò censuit. Missam terminari posse per duas horas cum quadrante ante solis natalem Secundò, priuilegium celebrandi in oratorio palatij Cardinalis esse mixtum, scilicet personale, & locale, ipsumque oratorium esse propriam familiæ parochiam, in qua capellanos ad commoditatem familiæ, non solùm vnum, sed plures in eodem die sacrum facere posse, vt in oratoriis Societatis ex simili priuilegio. Idque etiam in absentia Cardinalis, non solùm ægroti, vel occupati, sed extrà Vrbem existentis, dum palatium retinet, & in illud est reuersurus, sicut DD. in simili dicunt in ordine ad priuilegium immunitatis Sed in hoc casu priuilegium temporis nemini suffragari, & se non permissurum, vt in suo oratorio eo absente celebraretur. Tertiò, in dictis capellis etiam exteros Sacerdotes, & non in Cardinalium seruitium, celebrare posse. Denique, Sacrificio festiuo in dictis capellis interessentes, quocumque die, & omnes personas satisfacere

Et priuilegio Cardinaliũ circa oratorium palatij.

PRAELATI REGVLARIS Territorium & requisita.

PRÆLATI Regularis territoriũ regulariter est totus mundus.

57 TErritorium Prælatorum Regularium, etiam localium, erga suos subditos est totus mundus: quia eorum iurisdictio non respicit locum, sed personam, ac proinde non loco, sed persona terminatur, & cum vsus suæ iurisdictionis non sit alligatus certo territorio, sequitur, quod ea vti possint alieno ex *l. cui iurisdictio, ff. de iurisdict. omn. iud.* sicut de arbitrio determinatur *in l. si cum dies, ff. de arbitr. §. arbiter.* Vnde possunt eos vbique ligare censuris, & contra illos procedere (& capere sine auxilio brachij sæcularis, vel Episcopi, vt ait, Cornejo *in 3. p. tract. 5. disp. 6. dub. 2.*) Sic Vgolinus *c. 27. tab. 1. §. 1. n. 6.* aduertens, id non procedere cum Prælatis habentibus iurisdictionem cum territorio *p 5. t. 9. res. 34. §. Notandum,* circa medium.

PRÆLATVS esse potest filius infidelis baptizatus ab infantia.

58 Filius Turcæ, vel alterius infidelis, baptizatus ab infantia, si fiat Religiosus, potest esse Prælatus, absque dispensatione; quia tales non sunt neophiti, vt dictum est V. *Irregularitas n.* 14. Bulla autem Pauli IV. id Minoribus prohibens, secundum Auilam. *p. 7. disp. 4. dub. 4. concl. 1.* abiit in dissuetudinem, secundum Sorbum apud Peyrinum *to. 2. q. 2. c. 5. §. 6. n. 85.* fuit derogata per aliam Bullam Pij V. Sanch *in sum. to. 1. lib. 2. c. 27. n. 3.* inquit, non debere extendi ad alios Ordines, & Peyrinus l. c. obseruat, in Ordine Minorum filios infidelium esse posse Prælatos, ex speciali concessione Gregorij XIII. *p. 6. t. 7. res. 1:*

PRAESCRIPTIO.

PRÆSCRIPTIO quid? A quo introducta? Et quare?

1 PRæscriptio, seu vsucapio, est adeptio dominij per continuationem possessionis tempore à lege præfinito, *l. 3. ff. de vsurp. & vsucap.* Introducta est à iure ciuili, ne dominium aliquarum rerum ferè semper incertum esse *l. 1. ff. de vsucap.* & lites interminabiles, *l. vlt. ff. pro suo* vtque in rebus suis curandis homines essent diligentiores, cap. *vigilanti, de præscrpt.* Ius autem canonicum præscriptionem cum mala fide non admitt. Sed cum bona fide admittit, dum secundum illam disponit *causa 16. q. 3. per. diu. can.* & c. *sanctorũ, de præscr.* Vnde res aliena bona fide præscripta, retineri potest in conscientia, etiam si superueniat mala fides: quia translatum est eius dominium in præscribẽtem, ab Imperatore, vel alio habente ad id potestatem, sicut in delictis, ita & in aliis casibus, bonum publicum concernentibus, contra Regnerũ *de iniust. quar. leg. Rom. lib. 1. c. 11.* & Arnisęum *de iur. maiest. lib. 1. c. 1. n. 5.* Idque etiam si dominus non fuerit negligens notabiliter: quia præscripto non est solum introducta in pœnam negligentiæ contra Adrianum, & Medinam, Valboa *in c. vigilanti de præscript. n. 38. p. 6. t. 7. res. 12.*

Et an suffragetur in foro poli?

Etiam si rei dominus non fuerit negligẽs culpabiliter

2 Porrò

2 Porro tempus ad præscribendum legitimum in diuersis diuersum est contra supremos Principes sola centennalis præscripto admittitur. Alexand. *consil.* 84. *nu.* 2. Sicut contra Rempublicam superiorem non agnoscentem Socin *cons.* 86. *n.* 12. Solam etiam centennalem contra Ecclesias admiserat Iustinianus *in l.* 23. *vt inter diuinum, C. de sacros. Eccl.* sed postea loco illius substituit quadragennalem in auth. *constitutio, coll.* 8. quæ tamen restrictio non procedit contra Ecclesiam Romanam vnde Irnerius authenticam ordinator in auth. *quas actiones*, apposuit clausulam, *sola Ecclesia Romana gaudente centum annorum spatio vel priuilegio* fortasse, quia lex noua generaliter loquens de Ecclesiis, non trahitur ad casum Ecclesiæ Romanæ anteriori lege specialiter prouisum, iuxta glos. *in l sciendum ff. qui satisd. cogant.* Iure autem Pontificum expresse statutum est, aduersus alias Ecclesias quadraginta annis præscribit, cap. *de quarta*, cap. *illud*, & cap. *quia de præscript.* aduersus Romanam non nisi centum cap. *ad audientiam*, cap *cum nobis.*, & cap *si diligenti in fine eodem.* Et merito, ait Gudelinus *de iure nou. ff. lib.* 6 *c.* 13. quia hæc omnium Ecclesiarum est caput, & in ea est apex Summi Pontificatus *p.* 6. *t.* 7. *res.* 8.

Quanto tempore præscribatur consuetudo. Vide V. *Vsus à num.* 12.

TEMPVS ad præscribendum sufficiens contra supremos, principes, est centum annorum.

Sicut etiam contra Respublicas.

Et contra Ecclesiam Romanam.

PRETIVM.

1 † PRetium rerum duplex est naturale, & legale. Illud iudicatur à mercatoribus & viris prudentibus: hoc taxatur à lege †. Aliqui apud Reginaldum *lib* 25. *c.* 16. *sect.* 4. *n.* 106 addunt tertium arbitrarium quo existimat vendi posse gemmas, lapillos, canes, falcones, picturas, & similia, ad meram curiositatem vel voluptatem pertinentia, quæ cum nec à lege, nec à communi hominum æstimatione appretiari soleant, nec sint in republica necessaria, tanti valere debere, quanti, seclusa fraude, & emptorum ignorantia vendi possunt Sed DD. communiter cum Lessio *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 2. *n.* 16. hoc pretium arbitrarium non admittunt, & res supradictas vendi debere iudicio & æstimatione prudentis mercatoris, spectatis circunstantiis. Quis enim prudenter iudicabit, rem tanti valere, eò quod venditor tantum velit? *p* 1. *t.* 8. *res.* 56. *& p.* 2. *t.* 17. *res.* 1 § *Ad septimum.*

PRETIVM naturale, Legale, et arbitrarium.

2 Et verò, pretium naturale habet latitudinem, in qua numerantur tres gradus: vnde datur pretium infimum, medium, & supremum. D. Thomas 1. 2 *q.* 77. *art.* 1. *ad.* 1. & DD. communiter. Quanta autem sit hæc latitudo, non constat inter DD. Colus *de vend. c.* 8. *n.* 5. *&* 6. existimat, in summa centum scutorum non extendi vltra quatuor, vel octo libras: alias enim venditorem capere posse octo, vel decem scutos pro centenario absque vsura, sub prætextu, quod illud sit rigorosum, sed iustum pretium, quod est absurdum. Filliucius *to.* 2. *tr.* 35. *c* 3. *n.* 57. & alij censent, hanc latitudinem non seruare pro portionem in inæqualibus valoribus, & in valore centum aureorum latitudinem esse 10. à. 95. ad 105.

Naturale habet latitudinem, iudicandam è prudentibus mercatoribus.

in

in valore autem decem aureorum 3.à 9. ad 11. *p.2.tract.5.ref.112.*

Et in subhastationibus magnam.

3 Cæterum in subastationibus maiorem admodum esse ait Salonius, quam in vsu fori, pretij naturalis latitudinem, *in 2.2.q.77.art.1 controu.* 5. nam rem, quæ in communi æstimatione valet centum, vendi posse 150. & emi 50. Imò Malderus, duplo pluris vendi posse, permittit *in 2.2.t.5.c.2.dub.2.* & Bonacina *de contr.disp.3.q.2.punct.4.n.21.* toto eo pretio, quod extorqueri potest sine fraude. nam cum nec ignorantia, nec ius, nec fraus, emptorem, vel venditorem cogit ad sic emendum, vel vendendũ illud censetur iustum pretium, quod vltimò offertur etiam duplo maius. *par.1.t.8.resol.55.p.9.t.8.ref.12. ref.* 12. Quòd etiam docet Gordonus *to.1.lib.4.q.5.c.8.n.38.* vbi multas fraudes enumerat, quæ in subhastationibus contingere, & emptionem vitiare possunt. nimirum ex parte venditoris, si vitium rei venialis sciens taceat, vel occulter; si aliquos subornet, vt pretium augeant, vel subtrahat abaugendo, vt pluris ab ignoto, aut minoris ematur ab amico, vel etiam si in eundem finem rem hastæ tunc consulto subiiciat, cùm pauci adsunt emptores. Ex parte verò emptoris, si impediat, ne alius pretium augeat, vel ipse per inuidiam augeat, vt alter carius emat. *par.4.tract.4. resolut.12.* Non tamen peccaret, aut ad restitutionem teneretur, si rogaret amicos ne plus offerrent, vel ipse infirmo, sed iusto emeret pretio: nam hoc non esset fraus, sed industria non illicita *p.1.tract.8. resol.76.* Ex quibus cogita, an adiudicationes, in hoc Regno fieri solitæ, pretio dimidiato sint licitæ, seclusa fraude. nam bona, quæ adiudicantur, venduntur sub hasta, voce preconis, &c. *par.4. tract.4. resolut.12.§. Ex his.* † Sed obstat pragmatica Regis Alphonsi, quam dicunt, de pingue valente, in qua valoris diminutio in adiudicationibus taxatur †.

Seclusa fraude.

Quid de adiudicationibus Regni Siciliæ.

Idem de mercibus vltroneis.

4 Ex modo etiam vendendi vltroneo res emi potest multo minus, & secundum Caietanum, tertio minus. secundum Salas, & alios apud ipsum *de empt.dub.25.numero quarto* dimidio *par.1. tract.8. resolut.23. & resol.78. §. Difficultas.*

Et pretium naturale crescit, & decrescit ex multis capitibus.

5 Porrò pretium naturale cum sua latitudine crescit, & decrescit pro varietate temporum, multitudine & paucitate emptorum, abundantia, & penuria rerum, copia & inopia pecuniæ, &c. Vide V. *Emere*, & V *Vendere, ref.23.cit.*

LEGALE consistit in indiuisibili.

Et rectè imponitur.

6 Pretium verò LEGALE consistit in indiuisibili. Quamquam hoc pretium legale displiceat Nauarro, qui *cap.23.num.88.* Victualium pretia rarissimè taxari debere existimat. tum quia datur occasio peccandi; aut vendendo res falsificatas pretio taxato, aut sinceras supra taxam; tum quia taxa frumenti tempore carestiæ tollitur, & tempore abundantiæ non est necessaria. Sed contra Nauarrum merito insurgit Salonius *vbi supra contr. 2.num. 8.* & alij multi cum Bobadilla *tom. 2.lib. 3. cap. 4. num. 63.* nam nimium profecto excresceret rerum valor, si taxandus relinqueretur ad mercatorum libidinem, qui ad proprium interesse respiciunt, & inconuenientibus Nauarri Magistratus, quorum in hac re iudicium erit minus corruptum, occurrere possunt. Vnde praxis est in

tota

tota ferè Italia, teste Megala *in 2.2 lib.2.c.6. q.3. num.* 89. taxandi pretia victualium, præsertim necessariorum & communionum, vt sunt panis, vinum, carnes, pisces, fructus, & similia, quæ fuit etiam consuetudo Romanorum, vt videre est in eorum legibus *p.2.t.*17. *res.*1. §. *Sed hîs, & p.* 3.*tract.6.resp.60.* Comestibilibus necessariis.

7 Verum tamen est, quòd, vt ait Nauarrus, tempore pecuniæ alicuius rei venialis taxa à magistratibus tolli debet,& valor relinqui vendentium arbitrio, vt ipsi spe lucri abundantiam faciant. Nisi dicas cum Bobadilla *num* 65. melius fore, quòd in eo casu taxam augerent *res.60. cit.*in fine. Alij verò dicunt, in tali casu taxam non esse immutandam; quia annus sterilitatis compensatur cum anno abundantiæ. It Cruz *p.*1. *p.7.q.3. dub.3. concl.* 1. vbi asserit hanc sententiam esse communem in schola D.Thomæ, & inter Regios Hispaniarum Consiliarios. *p.2.t.*17. *resol.*1.§. *Ad vltimum* †. Sed hæc opinio precedit in locis, in quibus taxa imposita est in perpetuum, habito respectu promiscuè ad annos sterilitatis & fertilitatis; non vbi imponitur singulis annis. Num verò si in hoc casu taxa non relaxetur, obseruari debeat conscientia. Vide V. *Vendere* †. Sed an tempore sterilitatis augeri debeat, Aut tolli.

8 Aduertit etiam, non esse illicitum,quòd magistratus permittat aliquibus venditionem alicuius rei modicum supra taxam, intuitu boni communis vt permittit Senatus Panormitanus suis ciuibus, vendere vinum recollectum in suis prædiis, vt vulgò dicunt, *acannatella*, vt spe talis lucri suas vineas diligentius colant in bonum Ciuitatis. Qui tamen non possunt eo modo vendere vinum emptum. alias peccant, & tenentur ad restitutionem. *p.*1 *.tract.*8. *resol.*88. Quoniam verò dicti ciues priuilegio abutentes, vendebant dictum pretio immoderato. Senatus Illustrissimus prouidere volens, moderatus est priuilegium statuens pretium certum intra latitudinem pretij naturalis,vt dicemus V. *Priuilegium, num.6.p.2.tract.*17. *resol.* 1. An verò vendi etiam possint supra taxam res notabiliter aliis meliores in sua specie, &c.vide V.*Vendere.* Et an aliqui priuilegiati possint, vt aliis pluris vendant?

PRINCEPS.
Quoad Ecclesiasticos.

PRINCEPS.

1 † PRincipes laici libertatem Ecclesiasticam multis modis violare possunt, vt dictum est V. I*mmunitas Ecclesiastica.* Hic attingemus aliquos actus Ecclesiæ præiudiciales, quos Principes efficiunt per seipsos ordinatione particulari, supponendo ex loco citato, Ecclesiasticos ab eorum iurisdictione in persona & bonis exemptos esse †. Ex quo.

2 Primò non potest Princeps conuocare Episcopos ob bonum commune, etiam Ecclesiarum, nisi rogando eos tanquam proceres, vt super negotiis communibus consultum veniant. Quod autem Principes dicantur quarumdam Ecclesiarum Patroni, significat esse illarum aduo- Non potest conuocare Episcopos sub prætextu boni communis.

catos, non dominos; & debere in illarum necessitate curare apud legitimum iudicem de remedio. Azorius *p.* 1. *lib.* 5. *c.* 4. *q. vlt.* & Bonacina *to.* 3. *disp.* 1. *q.* 16. *sect.* 1. *punct.* 5. *num.* 13. *par.* 3. *tract.* 1. *res.* 27.

Aut eos cogere ad residendum.

3 Secundò, nec potest cogere Episcopos, vt resideant, sed solùm monere Summum Pontificem, vt curet Ecclesiasticam disciplinam ab Episcopis seruari. Azorius *p.* 2. *lib.* 11. *par.* 3. *tract.* ... *res.* 42.

Aut detinere pro gubernacula temporali.

4 Tertiò reprobandus est Bobadilla, dum *to.* 1. *lib.* 2. *c.* 18. *num.* 99. docet, detinere eos posse pro gubernatione alicuius Regni, ita vt hi percipiant fructus, & excusentur à residentia. Ait tamen Selua *de benef. p.* 4. *q.* 6. Principes id facere ex priuilegio Papæ. Sed Garsias *tom.* 1. *par.* 3. *capite* 2. *tract.* 390. putat hoc priuilegium, si verè exstitit, reuocatum esse per Tridentinum. Et si non est reuocatum intelligi debet concessum in casu, quo sæcularis administratio non possit commodè exerceri per alios nam secus nec ipse Papa concedere potest, quòd Episcopi extrà communem necessitatem fructus percipiant, & non resideant, cum residentia sit de iure diuino, vt probat Lessius *lib.* 2. *cap.* 34. *dub.* 29. *numero* 153. *par.* 3. *tract.* 1. *res.* 5. In casu autem, quo Episcopi vel alij Ecclesiastici officia sæcularia administrant, si in officio delinquant, non possunt à Principe puniri, vt dictum est V. *Iudex laicus, num.* 5.

ITEM non potest inhibere iudicibus ecclesiasticis ne aliquem excõmunicent, nisi ostensa ei causa.

5 Quartò reprobanda venit opinio Corsetti *de pot. reg. par.* 4. *num.* 8. quod Princeps inhibere possit Episcopis & eorum vicariis, ne quemquam excommunicent, nisi prius excommunicationis causam ostendant. Hoc enim est contra Concilium Tridentinum *sess.* 25. *cap.* 3. *p.* 4. *tract.* 1. *res.* 9. & 98. §. *Ex his.* Vnde Ballus benè reprobat pragmaticam Siculam nuncupatam *la Catalana,* in qua habetur, quòd Episcopi non procedant ad censuras contra officiales regios, Rege vel Prorege inconsulto. Nam imò Episcopi excommunicare possent ipsos Reges, & Imperatores, nisi haberent à Summo Pontifice super hoc priuilegium, vt ait Layman *lib.* 4. *tract.* 6. *c.* 10. *n.* 4. quod tamen priuilegium non debet ad eorum ministros extendi, vt notat Portocarrero *in alleg. pro iurisd. Inquis. par.* 3. *tract.* 1. *res.* 9.

Nec quacunque ex causa expellere Ecclesiasticos à Regno.

6 Quintò omninò refellendus est Bobadilla *cap.* 10. *n.* 66. vbi docet, Principem expellere posse à Regno Episcopos & Ecclesiasticos sub prætextu perturbationis reipublicæ, inobedientiæ, &c. non per modum iurisdictionis contentiosæ sed œconomicæ, eo pacto quo dominus expellit famulum Clericum inobedientem, & domus perturbatorem Nam Clerici & Ecclesiastici habent de iure diuino habitare posse vbique terrarum, ad Ecclesiastica munera exercenda, dicente illis Domino in personam Apostolorum: *Euntes in mundum vniuersum prædicate, &c.* (& nullo prætextu eiici posse è statu Ecclesiasticos, confessus est Rex noster in quodam concordato apud Portocarrerum *in alleg. pro iurisd. Inquisit. part.* 3. *tract.* 1. *res.* 27. in fine) Nec exemplum Bobadillæ est ad rem: quia famulus est assumptus ad cohabitandum à domino, non ita Ecclesiastici à Principe, vt dictum est: vnde, stando in gubernatione

œconomica,

œconomica, Ecclesiastici in republica se habent potius vt vxor in domo, quæ ratione vinculi maritalis habet ius cohabitandi cum viro, & non potest ab eo iustè expelli. *part. 1. tract. 2. res. 18. & p. 4. t. 1. resol. 81.* Et multò minus mitti potest ad summum Pontificem cum Epistolis continentibus excessum & Causam Episcopus seditiosus, vt ait Gutellius, *ad l. Feder. c. 22. not. 25. n. 5.* Nam si DD. ægrè concedunt iudici laico, vt capiat Clericum inuentum in fragranti delicto, & suspectum de fuga, vt præsentet Prælato, vt dictum est. V. *Iudex laicus, n. 16.* quomodo concedi potest, vt capiatur Episcopus, & transmittatur ad Papam? *p. 5. t. 1. res. 5.* Quid ergò agendum, inquies, cum Episcopo & ecclesiasticis seditiosis, & reipublicæ pacem turbantibus? Respondeo, recurrendum ad superiores Ecclesiasticos; vt monuit Fridericus Imper. *in tit. 1. §. si clericus, de pace tenenda, in vsib. feud. res. 81. cit. § Et præterea*, circa medium. Nec aliud permitti in cap. *filiis vel nepotibus 16. quæst. 6.* quod Cutellius adducit, quàm quòd Princeps roget summum Pontificem pro animaduersione, vt ait Anguianus *de leg. to. 1. lib. 2. contr. 17. n. 93.* & si plus concedere videatur, iam reuocatum esse ab Innocentio III. in cap. *qualiter & quando*, vt docet nouissimè Villafante *in cap. decernimus de iud. part. 1. tract. 2. resol. 15. part. 3. tract. 1. res. 25. part. 4. resol. 80. t. 1. & part. 5. t. 1. resol. 13. §. Respondeo*, in fine Instabis: Quid si Summus Pontifex, vel alius Ecclesiasticus iudex adiri non potest, & periculum sit in mora? Respondeo: In tali casu faciat Princeps, quod recta ratio faciendum esse dictabit pro impediendis damnis reipublicæ, minimo, quantum fieri potest, ecclesiastici decoris dispendio, vt ait Molina *to. 1. tract. 2. disp. 31. concl. 4.* Sed hi casus sunt metaphysici: quia ecclesiastici non habent tantam in republica potestatem. Sicut metaphysicus etiam est casus, quem ponit Victoria *in relect. de pot. Papa*, quòd si Papa mandata aliqua faceret in destructionem Ecclesię, posset ei Princeps vi & facto resistere. Quamquam aliqua ex parte modum excessisse videatur. Sed circa prædicta vide etiam Suarez *contra Reg. Angliæ lib. 4. c. 34.* & Valenzuelam *in in defens. cens. Pauli V. p. 4. n. 101. par. 1. tract. 2. res. 7. & 18.* in fine, *& p. 5. tract. 1. resol. 5. §. Verùm.*

Aut mittere Episcopum seditiosum ad Summum Pontificem cum processu criminis.

7 Pereira, in tali casu ecclesiasticos seditiosos non solùm expelli, sed etiam priuari posse inquit per Principem bonis ab eo obtentis *part. 2. cap. 48. num. 3. & 4.* Quod solùm admitti potest, stante priuilegio Papæ: nam alioqui bona Clericis concessa, efficiuntur statim ecclesiastica, & à laicali iurisdictione immunia, vt docent DD communiter cum Layman *lib. 4. tract. 9. cap. 6. num. 8.* Et gratis ipse dicit, concedi cum hac conditione. *par. 4. tract. 1. res. 4.*

Aut priuare Clericos bonis ab eo obtentis.

8 Quæ omnia à fortiori procedunt de ecclesiasticis exemptis, & immediatè subiectis summo Pontifici: quia hi habent commune priuilegium exemptionis à potestate laicali, vt ecclesiastici, & præterea aliud vt non cognoscant superiores ordinarios, quod alioqui retorquerentur in eorum odium, contra *l. quod fauore, C. de legib.* Megal. *in 3. p. lib. 3. c. 11. num. 37.* contra Pereiram *p. 2. c. 22. n. 18. p. 4. t. 1. res. 73.*

Et hæc præsertim, si ecclesiastici sint immediatè subiecti Summo Pontifici.

 9 Sextò,

ITEM non potest se intromittere ad cognoscenda & arcenda grauamina illata à iudice ecclesiastico.

9 Sextò, in casu, quo iudex aliquis ecclesiasticus quempiam aggrauaret, posset quidem Princeps (ait Megala *c.19.num.6.*) vel eius ministri, litteras hortatorias ad illum mittere, vt ab aliqua mala determinatione desistat: quia verba hortatoria non inferunt necessitatem. Non posset verò in illis vti verbis deprecatoriis: quia preces Principum æquiparantur mandato *p. 1. t. 2. res. 55.* Et multò minus posset ipse ad recognoscendam & arcendam violentiam se intromittere, sub prætextu quod ex iure naturæ licet vim vi repellere, *l. vi vim, ff. de iust. & iure.* & quod in cap. *Regnum* 23. *q.* 5. dicitur, munus Regis esse, oppressos tueri. Nam vis & oppressio repelli vi potest, primò quando est euidens, & non debet videri processus, & fieri actus iudiciales, quia vis repellitur facto: Secundò, quando infertur à priuato, non quando à proprio iudice; nam tunc recurri potest ad iudicem superiorem, & si ipse est supremus, ferri debet oppressio patienter, sicut quando laico vis infertur à Principe, in quo casu Ecclesiasticus iudex non se intromittit, & tamen maior ei inest potestas, quàm laico; quia Prælatus potest iudicare de peccatis omnium ouium suarum, cap. *nouit, de iud.* cap. *ex tenore, de foro comp.* & cap. *si quis, de potentibus* 24. *q.* 3. & munus innocentes tuendi plus ad Ecclesiasticos spectat, quàm ad laicos, vt colligi potest ex multis decretis 87. *decreti*: Ratio autem est; quia ex vna parte, si liceret recognoscere acta & processus iudicis Ecclesiastici ad examinandam violentiam, iam tunc liceret exercere iurisdictionem in ipsum, etiam citra violentiam, nam ipsa examinatio processus est actus iurisdictionis (siue iudicialiter, siue extraiudicialiter fiat: nam non debet per vnam viam concedi, quod per alteram denegatur) & non fit ad repellendam violentiam, de qua scilicet nondum constat, & quæ in facto superioris præsumi non debet. Ex altera verò; vt vis ad vim reprimendam sit licita, debet seruari moderamen, id est illa vis adhiberi debet, ex qua minus damnum & incommodum sequi potest, quod in tali casu non seruatur; nam oppressus potest cum minori damno recurrere ad Ecclesiasticum superiorem. item si vis ei inferatur spoliando illum possessione, habet remedium *cap. 1. de rest. spol. & l. 1. ff. de vi & vi arm.* si autem in possessione turbatur, habet etiam remedium §. *retinendæ*, §. *sed interdicto, instit. de interd.* Et tandem si omninò oporteret oppressionem pati, minus malum foret sua oppressio, quam sit perturbatio in iudiciis, & violatio iurisdictionis ecclesiasticæ, quæ sunt contra bonum commune. Neque valet adducere consuetudinem, etiam antiquissimam, & mistam laicorum, & clericorum: nam omnem consuetudinem contra Ecclesiasticam immunitatem reprobabimus V. *Consuetudo num.* 2. & reprobabimus iterum V. *Vsus*. Secus, si esset constans fama & traditio æquè antiqua, immemorialis, & integrè probata; quod præcesserit priuilegium. Sed hoc in Hispania circa tribunal *de la fuerça, Ceuallos glos.* 8. mordicus sustinet non adesse. Et hæc omnia docent Castrus Palaus *to.* 2. *disp. vn punct.* 12. *numero* 5. Barbosa *de iur. eccles. lib.* 1. *cap.* 39. § 2. *num.* 185. & alij, contra Soto maiorem *tom.* 7. *de tertiis cap.* 14. *n.* 108.

Nisi haberet ad id priuilegium.

Et

Et à fortiori procederent, si pro facto iudicis ecclesiastici esset opinio probabilis, vt notat Baldellus *tom.* 1. *lib.* 5. *disp.* 40. *num.* 13. quia iudex potest iudicare secundum opinionem probabilem, etiam contra probabiliorem, secundùm Sancium. *par.* 1. *tract.* 2. *res.* 14. *par.* 3. *t.* 1. *res.* 53 *& par.* 5. *tract.* 1. *res.* 13.

Præsertim, si talis iudex secundum probabilem opinionem iudicauisset.

10 Septimò, non potest Princeps detinere in Cancellaria Bullas Apostolicas, vt examinentur de subreptione, & de eius mandato exequantur. & sic faciens incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ, vt patet ex can. 15. ibi, *etiam prætextu violentiæ, seu vt aiunt, ad nos informandos.* Nam iurisdictio examinandi rescripta papalia est spiritualis ex obiecto, & pertinet ad iudices ecclesiasticos, Legatos, Nuntios, Patriarchas, Archiepiscopos; ad quos recurrat, cuius interest, in dubio subreptionis & si per impossibile, ad Ecclesiasticum iudicem non pateret accessus, aut ipse nollet litterarum nullitatem declarare, & executio traheret damnum aliquod graue, tunc Princeps secundùm Bonacinam *in Bull. Cœn. disp.* 1. 14. *punct.* 2. *num.* 20. posset executionem impedire, & libellos supplices ad Summum Pontificem mittere. nam de reliquo, non posse Principes se intromittere in iudicandis, aut disponendis rebus ecclesiasticis, clamant iura cap. *benè quidem dist.* 96. & cap. *decernimus, de iud.* & in specie, quod non possint recognoscere & examinare sententias & censuras, sed debeant statim eas acceptare, & pro executione Episcopo brachium exhibere, tradit Tridentinum *sess.* 25 *cap.* 5. *de Reg.* Et hæc procedunt de iure, contra Soto maiorem *num.* 184. P. Laus autem *punct.* 9. *num.* 5. & alij tenent, nostrum Regem habere priuilegium papale, quod litteræ pontificiæ in suis Regnis non habeant effectum absque regio *exequatur.* Quod tamen priuilegium, vt benè aduertit Ratio *in res. ad dub. circa immun. eccles.* non est concessum pro legibus generalibus, vt sunt Bullæ & extrauagantes: sed tantùm pro rescriptis priuatis inter partes, aut emanatis ad instantiam alicuius. Nam alioqui regimen vniuersalis Ecclesiæ penderet ab arbitrio Principis sæcularis. Adde, quòd multi negant hoc Priuilegium: & praxim nostrorum regnorum iustificant ob tolerantiam summi Pontificis Sed contra hos esset Blondus *de cens. disp.* 5. *art.* 26. *num* 3. & omnes expositores Bullæ Cœnæ *p.* 1. *tract* 2. *res.* 13. *par.* 4 *tract.* 1. *res.* 9. *& par.* 5. *tract.* 1. *res.* 12. Vide V. *Consuetudo, n.* 3.

Item non detinere in Cancellaria, & recognoscere Bullas Apostolicas.

Nisi similiter habeat priuilegium. Quod vbi adest, non procedit pro Bullis generalibus.

11 Octauò, non potest Princeps collectare Ecclesiasticos, vt dictum est V. *Gabellis imponere*, nec conferre beneficia ecclesiastica, vt diximus V. *Consuetudo num.* 3. absque priuilegio Summi Pontificis Quod tamen priuilegium si adest, quomodocunque concessum sit, potest à Summo Pontifice ad libitum abrogari. & secundum aliquos de facto abrogatur singulis annis per Bullam Cœnæ Vide V. *Immunitas ecclesiastica à num.* 11. vbi *num.* 7. inuenies, Principes non posse reuocare priuilegia Ecclesiis concessa per semetipsos.

Et requiritur etiã ad collectandos ecclesiasticos,

Et conferenda beneficia.

12 Nonò, Princeps non potest prohibere nè Ecclesiæ in suo statu absque sua licentia ædificentur. Vide V. *Ecclesia. num.* 1.

Denique non potest prohibere fun-

dationem Ecclesiarum Aut legitimare clericum filium Clerici.

13 Decimò, Princeps non potest legitimare filium Clerici Clericum etiam ipsum. Nam esto Princeps possit concedere Clericis priuilegium, cap. *nouit. de iud.* tamen hoc non est solùm priuilegium, sed etiam præiudicium, exercendo alienam iurisdictionem. Pontius *lib.* 11. *c.*6. *n.*9. contra Couarruuiam 2.*p. de spons.c.*8.§.8. *num.*19. Imò aliqui id docent etiam de laico filio illegitimo Clerici, quod Petrus de Greg. *in sintag. lib.*10.*c.*4. testatur decisum in Senatus Parisiense. *p.*1.*t.*2.*res.*112. Adde quòd laicus legitimatus à Principe in sæculo, si fiat ecclesiasticus, non manet dispensatus ad Ordines & Prælaturas. Vide V. *Rex*, *num.* 4. An Princeps concedere possit, vt quis ludo domum exponat, vide V. *Ludus n.*5. & quæ tradit. *par.*7.*tract.*1. per totum.

PRINCEPS
Quoad Repressalias.

PRINCEPS concedere potest repressalias.

Si adsint certę conditiones.

24 † REpressaliæ dicuntur compensatio damni illati inter ciues diuersæ reipublicæ de bonis ciuium etiam innocentium †. Secundùm Lorcam *in* 2.2.*q.*40.*art.*1.*sect.*3.*disp.*52.*in append.num.*15. illicitæ sunt, & à Principe permitti non possunt. quia vtroque iure damnantur, auth. *vt non fiant pignorationes coll.*5. & cap. *& si pignorationes de iniur.in* 6. & innocentes pro peccato aliorum non possunt iustè puniri. Sed contraria sententia Granado *in* 2.2.*contr.*3. *tract.*13. *disp.* 4. *sect.* 8. *num.*73. & aliorum communiter, est probabilior, quotiescunque damnum illatum est graue, & certum, & superiores illius reipublicæ requisiti de iustitia, aut recusant, aut negligunt: dummodo non plus damni inferatur, quàm ab inimicis illatum sit, & parcatur ecclesiasticis. Quia ob similem causam licitum est bellum, quod licèt causam grauiorem requirat, grauiora nihilominus mala secum trahit. Ad argumenta Lorcæ respondetur, iura illa procedere, quando non concurrunt conditiones recensitæ, innocentes verò vt pars reipublicæ infensæ non esse innocentes, sed culpabiles, & concurrere ad nostrum damnum, quatenus censentur quid vnum cum conciuibus infestis. Ex quo notauit Budæus *in annot.ad l.aut facta,§ euntes, ff. de pœn.* repressalium vsum prodiisse ab antiquis. *par.*4 *tract.* 4.*resol.*72.

PRINCEPS
Quoad Alia.

PRINCEPS non recipit suam potestatem immediatè à Deo.

25 ALiqui ex Iuris consultis cum Ceuallos putant, Principes recipere suam potestatem immediatè à Deo. Alij id negant. *par.*1. *tract.*2.*res.*126.†. & Iustinianus §. *sed quod Principi, instit. de iur. nat. gen. & ciu.* fatetur, eam accepisse à populo ex l.regia †.

26 non potest Princeps condemnare reum de mandato absque processu,

cessu, terminis, & aliis, quæ sunt substantia iuris, etiam si delicti certam notitiam habeat; quia sententia, vtpote actio publica, non ex priuata, sed ex publica notitia, quæ habetur per allegata & probata, ferri debet, & de iure naturæ est, vt nemo inauditus damnetur, Clem. *pastoralis*, § *cæterum*, *de sent. & re iud.* Vnde nec ministri talem sententiam exequi possunt. Et licèt Malderus *in 2.2. tract. 6. c. 1. dub.* 14. id permittat in aliquo casu raro, quando delictum esset omninò publicum aut Principi cum aliquot testibus euidens, & iuris ordo seruari non posset absque periculo mali communis, hæ tamen conditiones non concurrunt, quando Proreges condemnant de mandato: vnde videant ipsi quid faciunt. *p. 3. tract. 5. res.* 98. *& in add. secund. res.* 29. — Non potest condemnare reum de mandato.

17 Porrò Princeps etiam legatos & eorum famulos punire potest, si atrocia in suo territorio commiserint: quia etiam hospes & peregrinus eius subditus est, in cuius territorio versatur, *l. 3. ff. de off. præt.* vnde aliqui, inter quos Pesoldus *in differt. polit. de leg. cap. 5. num.* 19. putant id sancitum esse in *l. non alias*, 24. *ff. iud.* & in l. *concessisse* 2. *eod.* Nam delictùm legati & eius famuli non debet esse impunitum, ait Contzen *lib. 7. capit. 36. §. 5.* nec est ratio, quare puniri debeat à proprio Principe, cum læsus non debeat cogi ad accusandum in locis remotissimis cum maximis periculis & expensis. & multò minus, si proditionem, aut seditionem molitus sit; quia tunc præsumitur de hoc habuisse ab eo mandatum. Vnde multa extant pro nobis huius rei exempla. Nam Phileas Tarentinorum legatus virgis Romæ cæsus, & è saxo eiectus est, auctore Liuio *lib.* 15. Legati Persarum iugulati fuere ab Alexandro, teste Iustino *lib. 7.* Seuerus apud Herodian. *lib. 6.* verbales iniurias in legatis Parthorum puniuit exilio. Orator Galliarum Mediolani propter homicidium capite plexus est, apud Cochier *de leg. c.* 42. vbi multa alia congerit. Sanè ius legationis sanctum est & inuiolatum ex iure gentium, vt ait Bañez in 2.2. *q. 57. art. 3.* & legati diuino & humano præsidio vallantur, vt ait Tullius *orat. 3. in Ver.* vnde in signum securitatis olim portabant sagmina & herbas, vt patet ex l. 8. §. 1. *de ter. diuis.* Sed quousque legati iura legationis non excedunt: nam alioqui, si iura gentium primi fregerint, fide, quæ de iure gentium ipsis deberetur indigni fiunt: reatus enim omnem dignitatem excludit *l. 1. C. vbi Senatores vel clarissimi.* Sed hæc non procedunt cum legatis & Nuntiis Sedis Apostolicæ, propter exemptionem status Ecclesiastici qua etiam fruuntur eorum famuli laici, vt dictum est V. *Immunitas Ecclesiastica, n. 20. p. 6. t. 8. res. 2.* — Potest autem punire etiam legatos Principum, si atrociora committant?

18 Posse Principem ex vrgentissima causa duellum permittere, diximus V. *Duellum, n. 4.* & docet nouissimè Mendoza *in 2.2. disp. 170. sect. 21. §. 173.* vbi aliquot casus enumerat, in quibus non procedere inquit Tridentinum & Bullas Pontificum; quia intelligi debent de permissione duelli illicita *p. 6. tract. 6. res. 20.* — Et ex vrgentissima causa permittere duellum.

quia non explicat oppositum, vt Bulla Gregorij. Contrarium tamen non esse improbabile. Peyrinus verò *to. 3. in cōst. 18. Vrbani VIII. n. 1. in schol* putat, oracula concessa ante Pium V. immò ante Gregorium XIII. non derogari: quia vterque hic Pontifex illa in suis constitutionibus innouauit, ille cum clausula, *ac si eorum tenores de verbo ad verbum, &c.* hic ex certa scientia; quæ clausulæ, cum habeant vim nouæ concessionis, illa oracula iam non amplius oracula sunt, sed concessiones per breue. Item non reuocari oracula Indulgentiarum, quia Indulgentiæ non sunt priuilegia; nec oracula communicantia aliquod priuilegium concessum per breue. Quæ omnia limitat, nisi stylus Romanæ Curiæ aliter seruet. *p. 5. t. 14. res. 17.*

De oraculis indulgentiarum? Et iis, per quę communicatur priuilegium concessum per breue.

6 Priuilegium populi Panormitani, vendendi vinum ex vineis territorij supra taxam communem, vulgò *à cannatella*, Illustrissimus Senatus prudenti consilio moderatus est, statuens certum incrementum, quod venditores supra taxam recipere possint. Sic enim & vinearum domini consuluit: vt eas diligenter colerent, & emptoribus; vt vinum bonum non immoderato, quod anteà petebatur, sed iusto pretio intra limites pretij naturalis emerent. Et hoc non fuit tollere priuilegium, sed explicare; nam qui habet priuilegium vendendi supra taxam, non potest excedere pretium naturale, vt ait Turrianus in *2. 2. to. 2. disp. 52. dub. 5. n. 2.* hoc enim nemo concedere potest, ait D. Thomas *q. 77. art. 1.* Immo, quia ciues hoc priuilegio abutebantur, cœperat esse iniquum, & cessare, iuxta *l. ex facto, de vulg. & pupill.* qui enim priuilegio abutitur, meretur illud amittere, cap *suarum, de priu.* & aliis iuribus apud Barbosam *in collect. to. 2. lib. 5. tit. 33. c. 11. n. 25.* An verò tempore magnæ sterilitatis tale incrementum augendum sit, pendet ex illa quæstione. An taxa augeri debeat tempore sterilitatis, de qua dictum est V. *Pretium, nu. 7. p. 2. t. 17. res. 1.*

De reuocatione, seu moderatione priuilegij Panormitanorum vendendi vinum è vineis territorij (à cannatella.)

7 De priuilegiis Cardinalium dictum est V. *Cardinales*, Et *nu. 14.* peculiariter diximus: eos posse celebrare & celebrari facere ante auroram, & post meridiem. Circa quod Eminentissimus Brancatius *in pecul. dis. sextat. manuscript.* multa congessit. Et primò censuit. Missam terminari posse per duas horas cum quadrante ante solis natalem Secundò, priuilegium celebrandi in oratorio palatij Cardinalis esse mixtum, scilicet personale, & locale, ipsumque oratorium esse propriam familiæ parochiam, in qua capellanos ad commoditatem familiæ, non solùm vnum, sed plures in eodem die sacrum facere posse, vt in oratoriis Societatis ex simili priuilegio. Idque etiam in absentia Cardinalis, non solùm ægroti, vel occupati, sed extrà Vrbem existentis, dum palatium retinet, & in illud est reuersurus, sicut DD. in simili dicunt in ordine ad priuilegium immunitatis Sed in hoc casu priuilegium temporis nemini suffragari, & se non permissurum, vt in suo oratorio eo absente celebraretur. Terciò, in dictis capellis etiam exteros Sacerdotes, & non in Cardinalium seruitium, celebrare posse. Denique, Sacrificio festiuo in dictis capellis interessentes, quocumque die, & omnes personas satisfacere

Et priuilegio Cardinaliū circa oratorium palatij.

posse præcepto, quia non extat contraria prohibitio, sicut pro oratoriis priuatis. immò extat tacita concessio Summorum Pontificum, qui, cum omnes fuerint Cardinales, & ita seruari cognouerint, numquam prohibuerunt. Quin sacra Congregatio ita declarauit in fauorem oratoriorum Episcopalium, & priuilegia Episcoporum sunt Cardinalibus communia præsertim sex, de quibus Gloss, *in c. fin. de priuil. in 6.* vt Iacobat. *de conc. lib. 1. fol. 36. p. 6. t. 8. res. 40.*

Non gaudent non incumbendo ad scholas.

8 Scholares, seu studentes adscripti in matricula, & ad lectiones publicas non incumbentes, nec scholas visitantes, non gaudent priuilegiis scholaribus concessis. Lucius, & alij *p. 8. t. 6. res. 72.*

PRODIGVS.

Prodigus obligatur

1 PRodigus obligatur ex contractu iuramento facto in commodum alterius dummodo is, in cuius fauorem factum est iuramentum velit sibi impleri, quod iuratum est; secus autem si careat ea voluntate, vel non acceptauit, vel reuocauit acceptationem Hurtad. tamen dicti contractus non transeunt ad hæredes, & possunt à superiore reuocari, quando non sunt in præiudicium tertij, nec tales contractus possunt retineri etiam si sint iurati. *p. 8. t. 7. res. 21.* & sic minores 25 annorum absque consensu curatoris non obligantur. *Ibid. res. 20.*

PROFESSIO.

PROFESSIO quid

1 † PRrofessio Religiosa (de qua hic agimus) est solemnis promissio Deo voluntariè facta à nouitio post annum probationis in legitima ætate constituto, de tribus votis in aliqua Religione approbata, recepta ab habente potestatem incorporandi Religioni. Sic noster Bordonus *in tract. de prof. relig. cap. 1. q. 2.*

Est promissio voluntaria.
Nam metus, etiam reuerẽtialis irritat professionem.
Vnde statuit Tridentinum, puellas monachandas examinari omninò debere de libertate

2 Dictum est *voluntariè*. nam professio metu facta non tenet †. Non solùm si metus sit grauis, sed ex declaratione sacræ Congregationis apud Rodriquez *in comp. resolut.* 101. *numero* 78. & Rota Romana apud Pontium *lib. 4. capit.* 11. *numero* 15. 16. etiam reuerentialis *p. 3. tr. 2. resolut.* 92. Et quia huic metui obnoxiæ præcipuè sunt puellæ, Tridentinum in *sess.* 25. *cap.* 17. ad hoc vitandum statuit, vt ante professionem, & (si sint puberes (ante etiam habitus susceptionem, examinentur de libertate. Si verò in habitus susceptione sint impuberes, examinentur solùm ante professionem, secundùm Suarez *tom. 3. lib. 5. cap. 1. num. 9.* frustra existimans examinari in ætate tam tenera. Immò id vsu fieri consueuit etiam cum puberibus, vt obseruat Sanchez *in sum. tom. 2. lib. 5. cap. 4. num.* 84 quamuis Vechius *disput.* 52. *dub. 9. num.* 16. adducat declarationem Sacræ Congregationis, quod impuberes non possint admitti, ne ad habitum quidem. Hoc tamen examen non potest omitti absque mortali, tam ex parte profitentis, quam acceptantis. & debet fieri ab Episcopo, etiam si Monasterium sit exemptum

Ab Episcopo.

vt declarauit Sacra Congregatio,& notat Piasecius *p.2.c.3.art.7.nu.8.* *p.3.t.2.res.47.*

3 In dubio,an metus incussus fuerit,& an fuerit iustus,& ad irritandam professionem,sufficiens;sicut in dubio,an Religiosus habuerit animum se obligandi ratione metus;præsumendum est in fauorem professionis, quæ cum sit certo,non debet priuari sua possessione ob excusationem dubiam Vechius *disp.13.dub.12.n.21.p.4.t.3 res.55.* In dubio autem ,an Religiosus suam professionem ratificauerit. infra quinquennium præsumitur non ratificasse , post quiuquennium ratificasse. quia Tridentinum *cap.19.* infra quinquennium permittit talem audiri & non post. Quod etiam procedit pro foro conscientiæ,vt ait Merolla *to.1. disp. 3. c.3.n.283.p.4 t.3.res.49.*

In dubio autem,an professio sit inualida propter metum iudicandum in fauorem ipsius.

In dubio, an Religiosus ratificauerit infra quinquenniũ præsumitur non ratificasse,post quinquennium ita.

4.Sed hic aduerte primò,quòd secundùm Bonacinam *de clauf.quæst. 2 punct.10.diff.4.n.5.* hæc dispositio Concilij in foro externo habet locum,etiamsi quis infra quinquennium non reclamauerit ex ignorantia vel impotentia:quia non distinguitur.& Religio cum gaudeat priuilegio minoris,debet iuuari à possessione,sicut pro omni causa restitutionis in integrum inter duos minores statuitur in l.*si minor, ff. de minor.* Sed Sanchez *de matr to.2 lib.7.disp.37.à.n.22.* benè negat.Immò Suarez *to.3.lib.7. c.3. nu.14.* benè ait,talem audiri posse post quinquennium, etiam si habitum temerè dimissum reassumpserit,non obstante Concilio ibi,*si habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandam quamcumque causam admittatur.p.3.t.2.res.53*

Dispositio autem Tridentini de non audiendo Religiosum vltra quiquẽnium,non procedit cũ eo, qui in quinquennio ignorauit nullitatem,aut impeditus fuit?

5 Cœterum,si metus toto quinquennio duraret,professum audiri posse post quinquennium,tradit Villalobos *to.2.tr.39.diff.25.n.8.* quamquam Valerus pro parte negatiua afferat responsionem Greg.XIII.V.*regularis diff.2.n.3.*& Rodriquez *vbi sup.n.71.* dicat impetrandum esse in hoc casu rescriptum,vt restituatur ad quinquennium,*p.3.t.2.res.62.*

Aut metus semper durauit.

6 Aduerte secundò , dictam Concilij dispositionem habere locum etiam in professione nulla,ratione Conuentus non assignati iuxta decretum Clemen VIII. non obstante decreto D.N. Vrbani anni 1631. Hanc enim nullitatem debere iudicari iuxta dispositiones canonicas, præsertim Concilij Tridentini.testatur in quadam Epistola apud Peyrinum.*n const.17.Vrbani VIII.schol.n.1* Cardinalis S.Onuphrij de mente D.Papæ,& notat Peyrinus, professionem factam in locis non designatis non esse nullam ex parte emittentis,sed ex parte Religionis,&si loca nouitiatus à tempore Clem.VIII.vel Pauli V.continuata fuerint,habere locum præscriptionem,etiam si nulla reperiatur authentica.Bononia verò *de elect.p.2.c.1.duc.56.n.3.* probat,tales professiones nec respectu Religionis esse inualidas,quia dicta Bulla Clementis non fuit vsu recepta.*p.5.t.14.res.16.*

Procedit autem etiã si nullitas prætendatur ob nouitiatum aut professionem in loco assignato.

Quæ secundùm aliquos non est inualida.

7 Dictum præterea est in descriptione professionis , *facta à nouitio post annum probationis.* De nouitio & nouitiatu vide V. *Nouitiatus* & V.*Nouitius.* Annus verò Nouitiatus licèt secundùm Henriquez , & alios non debeat esse integer,mathematicè à puncto ad punctum, sed

Annus nouitiatus debet computari à momento ad momentum.

minui posse aliquot horis, quia de minimis non curat Prætor, & quod parum distat nihil distare videtur. Contrarium tamen tenendum est cum Suarez *vbi sup. lib.* 5. *cap.* 13. & si annus sit bissextilis, & habitum quis susceperit die 24. Februarij, vtrumque vigesimum quartum diem, qui duplex est in anno bissextili expectandum esse, quia in iure computatur pro vno *l.* 3. *§. minorem*, *ff. de minor. & l. cum bissex. ff. de verb. signif.* Molina *to.* 2. *disp.* 573. *§. atque vt p.* 3. *t.* 2. *res.* 57. *& p.* 5. *t.* 5. *res.* 18.

Non tamen interrumpitur, si per aliquot dies Nouitius moretur extra Monasterium de licentia superioris.

8 Qui quidem annus probationis non est dicendus interrumpi, ita vt professio postea facta sit nulla, Nouitius ex licentia superioris per aliquot dies in domo paterna moratus sit, vt probat Franciscus Bordonus *in tr. de Professione Regulari c.* 4. *q.* 14. ea nixus ratione, quam docet. Abbas *in cap. ex rescripto de iureiur. n.* 5. Quod qui cum habitu manet extra monasterium de licentia superioris, dicitur extare in Monasterio. Nec audiendus prorsus Ioãnes Antonius Nouarius *in sum. Bull. p.* 2 *tit. de Nouit. recip. in monast. des. n.* 2. *& seqq.* qui contrarium tenet. *p.* 7. *t.* 11. *res.* 38.

Sed si infra annum mors appropinquet nouitius profiteri potest.

Et in tali casu moriente ipso, monasterium succedit in bonis.

9. Sed si nouitius infra annum in mortis periculo constituatur, potest ad professionem admitti, ex priuilegio Prædicatoribus concesso à Pio V. ann. 1570. apud Rodriquez *qq. reg. tom.* 3. *quæst.* 15. *art.* 16. quamuis Sà V. *Religio num.* 56. dicat hoc priuilegium fuisse abrogatum Gregor. XIII. Professio autem sic facta, non solum affert nouitio spiritualem consolationem indulgentiæ, sed integrum & plenarium sortitur iuris effectum, ita vt si professus conualescat, non debeat iterum profiteri, & si decedat, succedat in eius bonis monasterium, contra Rodriquez *in com. res.* 101. *n.* 40. neque in hoc Papa præiudicat hæredibus, quia non facit monasterium succedere in bonis nouitij, sed illud succedit in bonis professi de iure, ipse autem Pontifex solum dat facultatem profitendi ante tempus legale. Sanchez *in sum. to.* 2. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 16. Zanardus *p* 2. *c.* 17. & alij & probabile esse putat Lezana *cap.* 25. *num.* 30. *p. p.* quamuis cautè procedendum putet, eo quod oppositum à sacra Congregatione decisum feratur, licet non authenticè *p.* 3. *t.* 2. *res.* 17. *& p.* 5. *t.* 3. *res.* 139. *& p.* 7. *t.* 12. *res.* 3. vbi probat quouis anni Nouitiatus tempore hanc professionem in mortis periculo emitti posse.

Verum non potest ante annum profiteri, qui post votũ Religionis vxorem duxit, & postea intrat ante consummationem.

10 Profiteri etiam, posse infra annum putat Nauarrus *c.* 16. *n.* 27. coniugatum cum voto Religionis, qui ante consummationem habet bimestre ad transeundum ad Religionem, ex c. *de couers. coniug.* quod ipse datum putat ad profitendum, quia cum in *c.* 14. *eod.* supponatur, per transitum ad Religionem dissolui matrimonium transire ad Religionem in iure perinde videtur esse, ac profiteri. Sed communis sententia apud Præpositum in 3. *p. q.* 5. *dub.* 6. *n.* 47. tenet talem intra bimestre teneri solum ingredi Religionem, professurum postea suo tempore. *p.* 4. *t.* 4. *res.* 133. *§. Sed hic obiter.*

PROFESSIO facta multo post

11 Licet autem inualide profiteatur regulariter nouitius infra annum probationis, valide tamen profitetur multo post. Nam licèt Tridétinum

tinum *sess.* 25. *c.* 16. dicat, nouitium post annum probationis vel ad profitendum admitti vel dimitti debere, non proinde annullat professionem postea factam, nec circumstantiam illam temporis requirit vt formam. Palaus *tr.* 3. *disp.* 2. *punct.* 9. *nu.* 8. *p.* 3. *t.* 2. *res.* 128.

annum probationis, est valida.

12 Et quidem Prælatus potest professionem alicuius differre, non solùm si sit inhabilis, & speretur breui, v. gr. infra semestre, profecturus, cum Concilium secundùm Riccium *to.* 4. *res.* 254. & alios loquatur de habilibus. *res.* 128. cit. sed etiam si sit habilis, & alia causa iusta id exigat, vt ait Marchinus *in resol pro nouit D. Iacobi Alcantara, &c.* & practicatum testatur in Religione Minorum ex consilio DD. Salmaticensium cum quodam, cuius professionem distulerunt ad annum ætatis eius vigesimum, quia erat necessarius ad disponendum de certa hæreditate. *ibid.* §. *Notandum, & p.* 5. *t.* 1. *res.* 18. §. *Nec valet dicere.*

Et potest esse licita, etiam si nouitius sit habilis.

13 † Dictum est vlterius, *in legitima ætate constituto.* Legitima ætas ex Tridentino cap 15. est initium anni 17. † Et non datur in ea paruitas materiæ. Vnde testatur Villálobos *to* 2. *tr.* 35. *diff.* 20. DD. Salmaticenses declarasse nullam quandam professionem emissam sex horis ante finem anni 16. quod etiam determinauit Rota *p.* 1. *decis.* 175. *nu.* 7. *p.* 3. *t.* 2. *res.* 57. § *Sed quares, & p.* 5. *t.* 5. *res.* 18.

IN ætate requisitá ad professionem non datur parua materia.

14 Dictum est vltimò *recepta ab habente potestatem incorporandi*, quam de iure habet Prælatus: & potest committere cuicumque etiam laico; & in hoc etiam ratihabitio locum habet, vt quæcumque persona nomine Prælati professionem recipiat, ipso postea ratihabente, fiat valida Villalobos *vbi sup. n.* 5. Et procedit pro vtroque foro *p.* 3. *t.* 2. *res.* 70.

QVI professionem recipere possit de iure? De commissione?

15 Aduerte hic primò ex Sanchez *in sum. to.* 2. *lib.* 5. *c.* 3. *n.* 2. professionem surdi & muti simul, qui eius obligationem percipere posset signis, validam esse, sicut & matrimonium, cap. *significatio de Regul.* Secus, si esset etiam cœcus, vel esset cœcus & surdus, nisi antequam talis esset professionis naturam calluisset *p.* 5. *t.* 6. *res.* 34.

De professione surdi, muti, & cœci.

16 Aduerte secundò, professionem laborantis morbo Gallico, vel alia infirmitate contagiosa, de iure communi validam esse, cap. *sicut nobis*, & cap. *sicut tenor de regul.* & Rota *decis.* 346. *nu.* 2. Sed si is in nouitiatu & professione talem morbum cœlaret, expelli posse in pœnam. etiam in iis Religionibus in quibus non adest de hac re peculiare statutum, vt adest in Religione Capuccinorum, & Discalceatorum S. Augusti. (Si his & aliis non obstat Constitutio aliqua pontificia, præsertim decretum Vrbani VIII. *de professis non expellendis*, quod videatur.) Quia quando fraus dat locum contractui, tunc vel contractus est irritus vel irritabilis. Lessius *lib.* 2. *c.* 41. *dub.* 7. *n.* 61. & alij, contra Sanchez *vbi sup. c.* 4. *n.* 58. In hoc autem casu talis eiectus non maneret obligatus ad Religionem in genere, vel aliud, nisi id expresserit in professione, in quo casu obligaretur tamquam ex voto simplici. Vechius *disp.* 13. *dub.* 15. *n.* 8. *p.* 4. *t.* 4. *res.* 188.

Et laborantis morbo Gallicò vel contagioso.

17 † Professionis effectus multi sunt, de quibus vide Bordonum *de*

PROFITENS ac-

quirit indulgentiam plenariam.

prof.relig.c.4. Inter alios profitens lucratur indulgentiam plenariam instar Iubilæi †. Quam licèt existimem non acquirere toties, quoties postea professionem mente ratificat, quia hoc non est opus adeo difficile, ac prima professio, vt docet Sanchez *lib.5. n.5.* Tamen contrariam opinionem refert, & non improbat Sà V. *religio nu. 7.* & docet Layman *lib.4. t.4. c.10. num 2.* & probari potest, quia idipsum exhibere se totaliter Deo, quòd fit in professione, reperitur in ratificatione, & licet non cum tanta difficultate, tamen fieri potest conatu maiori *p. 4. t. 4. res. 180.*

Soluitur ab omnibus votis antea emissis.

18 Secundò per professionem extinguuntur omnia vota, tam in sæculo, quàm in nouitiatu emissa etiam reseruata, vt patet ex capit. *scripturæ, de voto*, & docent DD. communiter, contra Paludanum in 4. *dist.* 38. *q. 4. art. 1. concl. 5.* & procedit etiam in iuramentis piis. Sanchez *vbi sup. nu. 50. p. 3. t. 6 resol. 65.*

Et si est illegitimus, legitimatur quoad Ordines.

19 Tertiò, professio tollit irregularitatem ex defectu natalium pro suscipiendis Ordinibus (& exercendis susceptis. Sanctarell. *par. 1. quest. 30. num. 8. p. 4. t. 2. resol. 66.* in fine.) & irregularitatem contractam ex vsu Ordinum, vt si illegitimus in seculo absque dispensatione Ordines suscepisset, & exercuisset Vechius *disp. 13. dub. 6. num. 3.*

Non tamen ad Prælaturas.

Sed is non remanet dispensatus ad prælaturas, cap. 1. *de filiis presbyt.* Sanchez *num. 16.* & alij communiter, contra Villalobos *tom. 1. tract 13. diff. 60. num. 10.* qui contrarium probat ex priuilegio Eugenij IV. concesso Congregationis S. Ioannis Euangelistæ in Lusitania. Verum tamen est, quòd Prælati Regulares possunt cum eis dispensare in capitulo generali, aut prouinciali, ex priuilegio Gregorij XIV. *p. 4 t. 2. res. 65.*

Verùm eiectus in irregularitatem reincidit.
Præsertim si à Societate.

20 Verùm, eiectus è Societate, reincidit in irregularitatem prædictam; quia solutus à Religionis vinculis, non debet eius priuilegiis gaudere Turrianus *de cens. lib. 9. disp. 71. dub. 2.* contra Sanchez *n. 14* & idem dic, si quis habitum dimitteret probata nullitate professionis, quia causa nulla nullum habet effectum. Riccius *to. 2. res. 311.* contra Peyrinum *to. 2. q. 2. c. 5. § 9. n. 149* Eiectos verò, aliarum Religionum probabile est non reincidere, quia sicut remanent astricti vinculo Religionis eo modo, quo explicat Sanctarellus *de apostas. c. 6. dub. 1. num. 1.* ita æquum, est manere suffragatos fauoribus semel obtentis, & irreuocabilibus. Verùm omnes eiecti cuiuscumque Ordinis, ex declaratione sacræ Congreg. manent suspensi ab exercitio Ordinum in perpetuum, sublata Ordinariis locorum facultate dictam suspensionem relaxandi, aut moderandi *p. 4. t. 2. res. 66.*

AN profitente patre, danda sit statim legitima filiis?

21 † Denique professio est quædam mors ciuilis, qua homo moritur mundo †. Vnde Sanchez *lib. 7. c. 10. num. 3.* & alij volunt, patre emittente professionem, deberi statim filiis legitimam, sicut monasterium statim ei succedit; nam aliàs hoc deberet illis præstare alimenta etiam suprà vires hæreditatis, vsque ad mortem patris, quæ, cũ successio facta fuerit à die professionis, frustra etiam expectatur, Contrariũ

tenet

tenet Palaus *to.3.tract.13.punct.14.n.13* & probat ex multis. Præſertim, quia alioqui, ſi pater haberet maioratus & fidei commiſſa, ſubſtitutus ei ſuccederet à die profeſſionis, quod ipſe negauerat. Profeſſum igitur habere ſucceſſionem, & monaſterium ſubminiſtrare debere filiis profeſſorum viuentium alimenta, ſi aliunde non habeant. Sed non ſupra vires hereditatis quia non obligatur naturaliter, vt pater; ſed ſolùm ratione bonorum acceptorum, Idemque à fortiori dicendum de filiis profeſsis relinquentibus patres. *p.6.t.7.reſ.55.* Et è contra?

22 Quæres. An ſi quis abſque cauſa neget Nouitio profeſſionem peccet mortaliter? Negatiuam ſententiam poſt Sanchez, & alios docet nouiſſimè Caramuel *in Regul. D. Bened. diſp.40. concl.20. nu.472.* & probat quia annus probationis æquè conceditur Nouitio, & Monaſterio: atqui Nouitius poteſt deſerere ordinẽ ſibi conuenientem, & aptum, & hoc ſine conſcientiæ ſcrupulo; ergo ordo poterit ſine ſcrupulo dimittere nouitium ſibi conuenientem, & aptum; quia aliàs communitas eſſet peioris conditionis, quam particularis; quod eſt abſurdum: cum illa ſemper bebeat eſſe conditionis melioris. Sed me citato mordicus affirmatiuam ſententiam tuetur Lugo *de iuſt. & iure to.1. diſp.9. ſect.3. in Appen. n.54.* vbi latè probat ex obligatione charitatis, & iuſtitiæ non poſſe Regulares expellere Nouitiũ è Religione, abſque iuſta cauſa. Et ad principale fundamentum negatiuæ ſententiæ reſpondet, quod licet Nouitius poſſit abſque graui peccato ex leuitate diſcedere, non tamen poſſe ex leuitate dimitti abſque cauſa: neque hoc eſt contra æqualitatem ex vtraque parte, imò ſi poſſet, id eſſet maximè contra æqualitatem huius quaſi contractus; quia Religio poſſet abſque cauſa maximam notam Nouitio inurere eum dimittendo: Nouitus autem non poteſt exeundo talem notam Religioni inurere: non enim imputatur dedecori Religioni, quod aliqui Nouitij retrocedant: ſed ipſiſmet Nouitiis, qui perſeuerare non potuerunt. *p.7.t.11.reſ.26.*

PROMISSIO.

1 † PRomiſſio, eſt datio fidei deliberata, vera & ſpontanea, de re licita & poſſibili. Promiſſio meta exorta non parit obligationem vt dictum eſt V. *Metus n,4.* Et promiſſio de re illicita ſimiliter †. Vnde promiſſio prodiga, de dando v.g. meretrici centũ aureos, non obligat, niſi ad quantitatem, in qua nulla eſſet prodigalitas, etiam ſi ſit iurata, vt diximus V. *Iuramentum, n.12. p.4. t.4. reſ.27.* Et aliqui dicunt, omnem promiſſionem, quæ fiat meretrici, ſecluſo iuramento, eſſe inualidam, & non obligare, etiam poſt actum turpem; quia vſus corporis, qui venditur, eſt intrinſecè malus. Vide V. *Meretrix, num.2. ibid.* in fine, *& p.2. t.16. reſ.38.* PROMISSIO quid? An prodiga obliget?

2 † Promiſſio ſi fiat Deo, obligat etiam interna. Si autem hominibus probabile in primis eſt non obligare antequam acceptetur †. Acceptata verò Et an obliget in conſcientia?

verò legitimè dicitur quando quis, cui aliqui promittitur, vel significat se acceptare: vel præsens tacet; nam in fauorabilibus, qui tacet, consentire videtur. Cruz *p.1.pr.7.art.1.dub.1.concl.1.p.3.t.5.ref.116. in fine.* Qui autem promissionem legitimè acceptam non seruat, peccat mortaliter, ait Vasquez in 1.*p.disp.85.c.6.n.4.* quia lædit iustitiam legalem, quæ ad bonum conuictum & societatem humanam, disponit seruanda esse promissa. & talis promissio est verè pactum, quod qui non seruat, potest excommunicari, c.1 *de pactis.* Sed quamuis hoc verum sit, si ex non seruata promissione detrimentum aliquod eueniat tertiò, à priuatione rei promissæ distinctum hoc tamen secluso, probabilis est opinio Meratij *to.2.de iusi.& iure disp.19.sect.10.* quod acceptatam promissionem non seruans, peccet, solum venialiter: quia non seruare fidem in promissis, non est contra iustitiam, sed contra fidelitatem, estque solùm mendacium, quod si non est perniciosum, non est mortiferum. *p.2.t.17.ref.9.& p.4.t.4.ref.122.*

Præsertim si sit ficta?

3 Ex quo à fortiori sequitur, probabilem & in praxi tutam esse sententiam Sanchez *de matr.tom.1.lib.1.disp.9.nu.5.* quòd promissio ficta, secluso damno emergente, &c. non obliget in conscientia, quia promissio est quædam veluti lex, quam sibi promittens imponit; lex autem non obligat, si legislator non vult. Sed Vasquez & Pontius, ille *disput.6.de matr.cap.3.* hic *lib.2.c.3.* mordicus docent, promissionem externam alteri insinuatam inducere naturalem obligationem seruandi promissum, quam non potest tollere fallax voluntas. Vnde dicemus V. *Stuprum n.3.* deflorantem virginem sub ficta promissione coniugij, teneri illam ducere, etiam si sit vilioris conditionis *p.3 t.4.ref.205.* Ait etiam Turrianus *in select.p.1.disp.29.dub.6.* non posse Regem absque iusta causa reuocare promissionem futuræ successionis in proregem v.g. Sed ego existimo, Regem in tali promissione nolle se obligare in conscientia, & ideo contrarium tenendum esse Quamuis ex maiestate Principis esset, & ideo in praxi consulendus sit promissa seruare. *p.5.t.14.ref.74* Quid autem dicendum, si fictæ promissioni accedat iuramentum, diximus V. *Iuramentum n.10.*

Aut nō acceptata?

4 Cœterum, licèt ius ciuile irritet promissionem non acceptatam: nihilominus Molina *de iustit.to.2.t.2.disp.262.n.16.* contra Sanchez *disp.7.nu.24.* probabiliter putat, in conscientia obligare, ratione iuris naturalis. ex quo infert contra Layman *lib.3.tr.4.c.1.nu.9* quòd in causis piis inducat statim obligationem, etiam in foro externo quia ius canonicum nihil circa hoc statuit, & solemnitates iuris ciuilis in contractibus piis non requiruntur. *p.3.t.5.ref.167.* Et probabilis etiam est opinio Soti *lib.4.q.5.art.1.ad.1.* quòd etiam promissio interna, statim ac facta est, obligationem inducat in conscientia, etiam si sit de re prophana Ex quo infert Mendoza *lib.1.de pact.c.4.nu.8.* quòd si cui constet, aliquid sibi promissum esse, quod in iudicio postulare non potest, possit occultè sibi compensare. Vide etiam Sanctarellum. *p.1 q.66.nu.49.p.3 t.5.ref.116.*

Nec manifestata?

5 Promittens

5 Promittens eleemosynam cuidam pauperi, secundùm Sanchez in *summ. tom.1. lib.4. cap.49.num.6.* dare potest alteri pauperiori, cæteris paribus, non tamen applicare sibi, licèt pauperi; quia eleemosyna est omninò ad alterum. *p.5. t.8.res.37.* Ad quid teneatur promittens rem indeterminatam in numero, pondere, mensura, vide V. *Voti obligatio.* — An promittens eleemosynam certo pauperi, possit eam alteri præbere?

P R O R E X.

† PRæterea, quæ dicta sunt V. *Princeps*, *& alibi* de Principe in genere, hic de Prorege nonnulla dicenda sunt in particulari †. Et primò

1 Prorex tenetur nominare Regi digniores pro electione officialium facienda: nam communis opinio cum Anguiano *de leg.lib.2.controu.8.num.30.&* 33.tenet, ipsosmet Reges teneri ad officia etiam sæcularia, quemadmodum ad beneficia eligere digniores, vt probatur ex text.in *auth.vt ind.sine quoque suffrag. §. eos autem coll.2. Anth.de defens.ciuitat.in princip. vers.interim, & l. ascribenda, C. de decur. lib.10.* siue enim officia conferantur vt onera, committi debent melioribus, iuxta cap.*licet ergò*, *& cap.vnico, vt Eccles. benef.* siue conferantur vt bona & honores, ex iustitia distributiua dispensari debent iuxta cuiusque dignitatem, præferendo meliores & digniores: quamquam hæc iniuria cum non sit contra iustitiam commutatiuam, ad restitutionem non obliget: obligat tamen in priori casu, quia iustitia commutatiua versatur etiam inter Principem & Rempublicam, cui vtilior minister adhiberi debet: & non est paritas de œconomo, qui potest eligere ad opera domini sui minus dignos, quia huic commissum est, quærere solùm sufficientes: Rex verò constituitur à Republica cum pacto, vt in eius ministerium eligat digniores. Vide Villalobos *tom.2. tr.8.diff.6.n.6.p.9.tr.7.res.7.* — PROREX in nominatione officialium tenetur nominare digniores.

Et dato, quòd Reges possint ad officia sæcularia eligere minus dignos, & probabilis sit opinio contraria Vasquez (vt V. *Electio, num.1.* probabilem illam admisimus) adhuc tamen Proreges tenentur in propositione nominare dignissimos: nam talis præsumitur Regis voluntas, qui si velit minus dignum eligere, id ex suo arbitratu, non ex Proregis instinctu facere volet. Quapropter Proreges omittendo in tali nominatione digniores, peccabunt, etiamsi semel id facient. Et sic docet Hurtado *de Incarn.dispur.12.sect.15.subsect.3. §. 250. & 151.* & Aponte *de pot.proreg. de elect. offic.tit.5.§.5.num.6.* Et à fortiori procedit in nominatione Episcoporum, Abbatum &c. († sed vide V.*Beneficium, num.11.* Quòd autem Proreges non possint pro tali nominatione pecuniam accipere, docet Fernandez de Mendoza *dub.3.de tract.imp.6.t.6.res.2.*

2 Secundò, Proreges non possunt pro suo arbitrio aggratiare delinquentes, etiam accusatore cedente; sed attendere debent qualita- — Non potest aggratiare ad libitum delinquentes.

rem delicti, & cæteras circumstantias concurrentes; & tunc rarissimè, ob iustas, & euidentes causas, & miserabiles casus; excusante minori ætate, senectute, in deliberatione, meritis ipsius delinquentis, vel suorum, aut pro eo intercedentis, & similibus de quibus vide Tassonū *in pragm. de Antifato vers.* 12. *obseru.* 1. *à num.* 125. Regulariter verò peccabunt mortaliter, etiamsi semel pœnam remittent facinoroso, vt homicidæ ex industria, sicario, assassino, & similibus: sicut etiam, si delicta leuia passim condonarent; quia ex hoc ciues in delinquendo audaciores fierent cum detrimento Reipublicæ, cuius bono couducit, delicta punire, *l. si ita vulneratus ff. ad legem Aquil. & alibi*. Et sic docet D. Thomas *in* 2. 2. *quæst.* 67. *art.* 4. & expositores *ibid.* contra Mastrillum *de magistr. tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 6. *num.* 127. In eo autem casu, quo licitè delinquentibus pœnas remittunt, non possunt pecunias pro eis accipere: quia id sibi in Regnis Hispaniarum expresè prohibetur ordinationibus regiis, vt ait Valentia *tom.* 4. *disp.* 5. *q* 21 *punct.* 4 quas non solùm de iure, per ea, quæ ex multis notat Mastrill *num.* 267. sed etiam ex nouis litteris datis Toleti *an.* 1596. & executoriatis Panormi 27. *Aug. eiusdem anni* sub regimine Eccellentiss Marchion. Hieracen. seruare tenentur. Et ità tenet citatus Mendoza *c.* 3. gui *c.* 4. addit, Proreges peccare, condonando reis pœnam ad petitionem famulorum recipientium pecuniam, si ipsi id sciunt. Quòd tamen limitatur, si cesset scandalum, & pecunia sit moderata, & recepta propter diligentias & labores in impetrando gratiam insumptos; nam diligentia istorum & labor est pretio æstimabilis, & ideò vendi potest. Cautè tamen est procedendum: nam rarò adsunt circumstantiæ requisitæ, & Prorex non excusabitur propterea, quòd nihil pecuniæ ad ipsum deueniat, si in famulos talia perpetrantes conuiueat, vt ait Mastrill. *tom.* 1. *lib.* 3. *c.* 7. *n.* 50. Possunt etiam ipsi Proreges pro tali remissione in casibus licitis pecuniam accipere, fisco tamen regio, vel pio alicui operi applicandam. *p.* 6. *t.* 6. *res.* 1.

Et accipere pro tali aggratiatione pecunias.

3 Tertiò, non possunt Proreges homines facinorosos in carceribus existentes super regiis triremibus depositare in necessitate, donec eorum causæ expediantur: & quamquam contrarium docuerit ex multis Aponte *de pot. pror. de reg. impos. tit.* 4. §. 1. *num.* 51. & aliquando in praxi seruatum fuerit, postea tamen regiis litteris prohibitum fuit, amplius in praxim deduci, vt obseruat Mastrillus *de mag. tom.* 2 *lib.* 5. *cap.* 6. *num.* 266. Et ratio est, quia huiusmodi reis per hanc depositionem denegantur saltem indirectè defensiones, aut propter eorum absentiam vel impotentiam retardantur, quod rectam iustitiæ administrationem minimè decet. De iis verò, qui semel remo ascripti sunt, ait Cutellius *in cod leg. sic ad l. Iac. Reg. cap.* 32. *not.* 58. *num.* 5. in magna necessitate compelli posse perseuerare. mercedem statis temporibus eis soluendo, nam qui operas locare consueuerunt, in bonum publicum rectè coguntur perseuerare. Ego verò hanc opinionem practicari permitterem, quando tempus arbitrio boni viri non esset adeò longum, &

Aut reos in carcere detentos super triremes depositare.

& nullum dictorum remigum vxoribus & filiis ex ipsorum absentia in honore, aut vita damnum probabiliter timeri posset. *p.6. tr.6. res. 5.*

4 Quartò, Proreges non possunt vendere officia iustitiæ administratiua, inter quæ etiam numerari debent officia vulgò dicto, *Maestro di campo, Sergente maggiore, Capitano d'infanteria, Capitano di caualli, Capitano d'armi del valle*, & similia. Nam esto, quod hæc officia ex se sint vendibilia, de qua re V. *Vendere, n.*21. auctoritas tamen illa vendendi solùm stat penes Regem, qui est ipsorum dominus, & à quo in capitulis Regni officiorum venditio ipsis interdicitur, vt notat Mastrill. *lib.*1.*c.*20.*n.*12. vnde Proreges vendentes siue expressa licentia, venderent rem alienam inuito domino, ac propterea peccarent mortaliter, & tenerentur ad restitutionem. Nec obstat in contrarium consuetudo; quia reclamat contra illam Rex per Capitula Regni, & litteras particulares. Posset nihilominus Prorex vendere illa officia, quæ iustitiæ administrationem adnexam non habent, si hactenus ab aliis Proregibus de Regis licentia, aut approbata consuetudine, vendi consueuerunt. Sic Pater Fernand. de Mendoza *in tr. de hac quæst. de Comit. de Lemos dub.*1.*p.*6.*t.*6.*res.*3. Aut vendere officia administratiua iustitiæ.

5 Quintò, Proreges non possunt concedere tractas frumentorum &c. personis priuilegiatis ad extrahendam singulis annis tantam frumenti copiam, pro anno sterili non extractam: quia tractarum concessio est talis naturæ, vt in tantum liceat, in quantum Regnum remanet sufficienter prouisum, aliàs Regni abundantia in eius detrimentum conuerteretur: vnde pro anno sterilitatis non intelliguntur concessæ, nec proinde refici possunt in annis sequentibus nisi in principali concessione apposita sit clausula refectionis. Sic Mastrill. *de mag. tom.*2.*lib.*5.*c.*9.*n.*56.*p.*6.*t.*6.*res.*4. Concedere tractas frumentorum pro annis sterilibus.

6 In concessione autem tractarum, huiusmodi Proreges, secundum Mendozam *vbi sup.* non possunt pecuniam accipere: quia Rex, qui est earum dominus, dat quidem Proregi facultatem concedendi, non tamen vendendi dictas tractas, quare venderet rem alienam inuito domino, vt diximus de officiis, cum macula culpæ mortalis, & onere restitutionis. *p* 6.*t.*6.*res.*4.*§. Quoad alterum.* Aut illas vendere.

7 Denique notat Aponte *de pot. pror. tit.*5.*de tract. n.*8 non incurrere excommunicationem Bullæ Cœnæ Proreges, prohibentes tractas ad Romanam Curiam, quando Regnum non est sufficienter prouisum, quia prima charitas incipit à seipso. Limitat hanc opinionem Genuen. *in pract. Eccles. tricen.*21.*q.*61 8.*n.*2. in casu, quo Summus Pontifex, & eius ministri indigerent. Sed hic casus est metaphysicus. *p.*3.*t.*6.*res.*32. *§. Notandum.* Potest tamen prohibere tractas ad Romanam Curiã, quando est in Regno penuria.

PVER.

PVER quandò incipit discurrere?

Et obligari ad præcepta diuina?

Et humana?

1 † PVer ante vsum rationis, sicut non habet consensum, ità nec præcepti capax esse potest. Contingere autem solet vsus rationis completo septennio, & ideò lex in septennio præsumit adesse, quamuis multoties acceleretur, aut protrahatur. Pueri ergò in ordine ad præcepta naturalia & diuina tunc primùm obligantur, cùm primo rationis lumen acquirunt. Vnde tunc tenentur ad Confessionem & Communionem in articulo mortis, vt dictum est V. *Commun. num.* 11. & V. *Confessionis*, *num.* 1. an teneantur etiam actus fidei, spei, & charitatis statim elicere, vide V. *Praceptum*, *à num.* 10 Ad leges autem humanas etiamsi discurrant, non obligantur ante septennium, vt dictum est *ibid. num.* 12. & ad præceptum communionis paschalis probabile est non obligari ante annos duodecim, vt dictum est V. *Commun. num.* 3. †. Quod etiam de præcepto audiendi Missam, docet Marchantius *tr.* 4. *cap.* 6. *q.* 2. quia nimirum ante illam ætatem sacra mysteria nondum plenè apprehendunt, nec obligationem attentionemque requisitam intelligunt, vnde dum Sacro intersunt, hùc illùc inspicere, confabulari & corridere eos videmus; nec proinde condemnamus ad mortale; nec credenda est Ecclesia, eos plusquam veniali culpæ obnoxios facere. Sed ego teneo cum Coninch *q.* 83. *a.* 6. *num.* 186. & aliis, hoc præceptum ligare statim post vsum rationis. *p.* 5. *t.* 13. *ref.* 77.

2 Quandonam pueri incipiant ligari censuris, vide V. *Censura*, *n.* 10. Quando comprehenduntur in reseruatis, vide V. *Casus*, *n.* 10. Quando Confirmationem recipere debeant, vide V. *Confirmat. n.* 8. Quando Vnctionem extremam, vide V. *Extrema Vnctionis*, *n.* 16. Quando sponsalia celebrare, vide V. *Sponsalia num.* 2.

PVGNA SEV BELLVM
An licitum, & quæ in eo licita.

BELLVM iustum est, si interueniat iusta causa.

Et legitima potestas, quam habet Papa, Imperator, Reges, Respublicæ, Principes feudatarij Imperij, Et Respublicæ.

1 † MAteriam de bello quam Auctor in sextæ partis nouissimè editæ tractatu quarto discutit, huc commoditatis ergò reiecimus. † Bellum ergò iustum est, (quidquid pseudo patriarchæ Germanorum Lutherus & Roterodamus effutiant,) si concurrat iusta causa ex iis, quas infrà referemus, & legitima potestas. († Quot enim bella in sacris litteris est inuenire, à Deo siue laudata, siue imperata?) † Ius autem indicendi bellum penes illos residet, qui in caussis ciuilibus & criminalibus superiorem non recognoscunt, quales sunt Papa, Imperator, Reges, Respublicæ, & aliqui Potentatus, qui licèt feudatarij sint, causas tamen & lites in suo terminant dominio absque appellatione, †. quales sunt Duces Florentinus, Parmensis &

& ſimiles †. Poſſe etiam Ciuitates,& Magnates ſuperiorem agnoſcentes ius indicendi bellum per præſcriptionem acquirere, docet Molina *de iuſt. tom.1.tract.2. diſput.*100. Sicut etiam ex neceſſitate,in caſu nimirum, quo oppidani vnius Ciuitatis v.g. ab alterius Ciuitatis incolis ſub eodem Rege iniurias paſſi eſſent, & Rex requiſitus, iniuriarum compenſationem præcipere, vel negligeret, vel non auderet, quod cum Coninch *diſput.*31. *de bello dub.*3.*num.*61. tunc ſolùm admitto, cùm nouæ adhuc iniuriæ & calamitates timentur: quia nimirum vnicuique licet vim vi repellere: minimè verò in ſolam vindictam aut reſtaurationem damni perpeſſi vt docuit Lorca *in* 2. 2. *quæſt.*40. *art.*1. *ſect.*3. *diſput.*50.*num.*12. nam aliàs quilibet priuatus, aut ſaltem paterfamilias, quoties propter negligentiam aut corruptionem iudicum ius ſuum, ſaltem clarum, obtinere non poteſt, poſſet bello & armis illud repetere, quod eſt abſurdum. Eccleſiaſtici autem, qui temporale Reipublicæ alicuius dominium habent, poſſunt mouere bellum etiam ipſi. Papa verò non ſolùm vt dominus temporalis Romæ, & aliarum vrbium Eccleſiaſticæ ditionis, ſed etiam vt ſupremus Eccleſiæ paſtor poteſt in finem ſupernaturalem bellum mouere, vel aliis mouendi facultatem concedere, ſi cauſa aliqua id exigat, vt dictum eſt V·*Papa p.*6.*t.*4.*reſ.*1.

Et poſſunt habere alij per præſcriptionem, aut neceſſitatem.

2 Num verò dari poſſit bellum vtrimque iuſtum? nam iudex ſecundùm falsò allegata & probata iuſtè quem mortis reum facere, & reus executioni ſententiæ iuſtè reſiſtere poteſt.Dominus iuſtè ſeruum detinere, & hic iuſtè fugere, &c. Poſſe, ait Alciatus *in parad. lib.*2. *cap.vlt.* Dicendum tamen cum communi, materialiter loquendo, iuſtitiam vtrique parti fauere non poſſe. († Eſt enim indiuiſibilis, ac proinde non poteſt duobus contradicentibus opem ferre †.)Poſſe verò formaliter, ratione ignorantiæ inuincibilis, ita vt apud vnam partem iuſtitia reuera ſit,apud aliam præſumatur. Ita Villalobos *to.*2.*t.*5.*diff.*5. *num.*1.*p.*6.*t.*4.*reſ.*24. Is verò, qui cum tali ignorantia bellum intulit, cognita poſteà iniuſtitia, tenetur ad reſtitutionem damnorum titulo ſolùm rei acceptæ; vnde id ſolùm tenetur reſtituere, quod aduerſariorum erat, & apud ipſum in ſpecie permanet, aut ex quo ditior factus eſt Lorca *diſp.*55.*n.*4.*ibid.reſ.*30. Si verò ſcienter bellum iniuſtum intuliſſet,ipſe & eius conſiliarij tenerentur omnes ad integram reſtitutionem damnorum in ſolidum, & in defectu aliorum ſinguli; quia vnuſquiſque eſt cauſa totalis.*ibid.reſ.*31.

BELLVM vtrinque iuſtum materialiter dari non poteſt.

Formaliter poteſt.

Quia nimirum poteſt aliquis bellj iniuſtitiam inuincibiliter ignorare.

Quam ſi deinde cognoſcat, tenebitur ad damna ratione rei acceptæ.

3 Debent quoque Principes, ſecundum aliquos, rectam in bello intentionem habere, proponere nimirum ſibi tanquam finem bonum commune,pacem,&c.vt patet ex cap.*quid culpatur* 23.*q.*1. Sed hæc intentio non ad iuſtitiam, ſed ad honeſtatem belli pertinet: nam ſi iudex ſecundum leges reum punit animo vindictæ, non peccat contra iuſtitiam, ſed ſolùm contra charitatem: vnde non tenetur ad reſtitutionem. Et ita tenet Palaus *tom.*1.*tr* 6.*diſp.*5.*punct.*1.*n.*4. & alij.*p.*6.*t.*4. *reſ.*4. Tenetur verò ad reſtitutionem ſecundum Molinam *diſp.*102.ſuis

PRINCEPS debet in bello rectam intentionem adhibere.

Et non indicere bellum ſubditis ſuis noxium magis, quàm proficuum.

subditis, quoties cum maximo ipsorum incommodo & detrimento bellum alioqui iustum suscipit; hoc enim bellum non vndique iustum est: quia Princeps tenetur ex iustitia non solùm habere iustam causam bellandi erga inimicos, sed etiam erga subditos, insumendo nimirum bellum, cuius sumptus tolerabiles, & emolumentum periculis, expensis & calamitatibus ferendis præponderet. Vnde rectè adnotat Coninch *dub.4. num.73.* illicitè moueri bellum, si minima spes victoriæ subsit. Imò Caietanus *in 2.2.q.96.art.4.* requirit moralem victoriæ certitudinem, licèt Palaus *punct.3.num.17.* dicat sufficere certitudinem probabilem. Et Suarez *disp.31.de char.sect.4* in fine spem, damnis, quæ timentur maiorem. Cæterùm Lorca *disp.53.sect.3.n.8.* docet, Principem, qui omnibus pensatis imprudenter bellum iniret, moraliter certum, quod plus damni, quàm emolumenti suis subditis eueniet, non teneri ad restitutionem; quia non peccat contra iustitiam, sed contra charitatem *p.6.t.4.res.7.*

Et belli dispendia æqualiter omnibus imponere debet.

4 Dispendia autem belli, & oppressiones populi ex eo manantes, debet ex æquo Princeps in vassallos distribuere; nam, cum bellũ sumptum sit in bonum commune, communibus quoque incommodis est sustinendum. Atque ita si vna pars Prouinciæ milites hospitando, &c. præ aliis grauata fuerit, tenetur Princeps ea grauamina compensare. Coninch *disp.31.dub.7.num.98.* Nisi (ait Layman *lib.2. tr.3.c.12. num.18.*) consuetudo loci obtineat, vt hospites militibus seruitia, habitationem nimirum, paleas, &c. gratis dent; nam hic excessus grauaminis esset per accidens. Quod si milites ex necessitate grauissima innocentes expolient absque eius culpa, tenetur ea damna resarcire, in quantum inde locupletior factus est. Si autem culpa ipsius interueniat, vt si stipendia soluere iniustè distulisset, obligatus erit restituere omnia damna, titulo retentionis iniustè (*par.6. tract.4.resol.26. §. Duo. iuncto §. Excipitur*) non solum ipsi militi, si ob culpabilem retentionem stipendij sua vilius vendere coactus sit, aut in morbum incidit, membrum amisit, &c. & extraneis non hostibus, vel vassallis, si quos præ inedia spoliarunt, vt diximus: sed etiam Reipublicæ, si milites ob defectum solutionis rebellantes, aut victoriam amittere, aut bellum diutius cum magnis expensis, & incommodis protrahere eam coëgerint, quia ipse est vera causa omnium horum damnorum. Palaus *tomo 1. tract.6. disput.5. punct.5. num.2.* Quæ quidem aduertit Layman in bello offensiuo contingere non posse absque Principis culpa, qui prius cogitare debet, an sumptibus sustinendis, & militibus in officio sua auctoritate detinendis sufficiens futurus sit. Posse verò contingere in bello necessario, præsertim defensiuo, si nimirum contra infidelium, aut hæreticorum incursus aggrediatur; quo casu tum ipsos milites, tum populos aliqua incommoda tolerare necesse esse ad vitanda maiora mala: præsertim, quòd Duces quandoque non possunt militibus prædas seueris suppliciis prohibere, quia statim successionem ad aduersarios meditantur. Attendendas quoque locorum

Et stipendia militibus ex iustitia soluere statis temporibus sub onere restitutionis omnium damnorum cuiuis emergentium.

Si culpatè id faciat.

Præsertim in bello offensiuo, & voluntario.

locorum consuetudines. nam alicubi pannum maiori pretio accipere milites coguntur in stipendij partem, alibi ad tres, vel quatuor menses solutio eis differtur, ad secessionem fortasse impediendam. Et si dimissio fiat, aliquid ipsis detrahitur ob prædas contra Ducis voluntatem deuectas', etiam innocentibus. Ex quibus Confessarius non statim debere hæc tanquam iniusta damnare, tum ob necessitatis rationem, quia pecunia non suppetit, partim ob consuetudinem, in quam milites ipsi scientes, & militiæ nomen dantes, consentiunt. *ibidem resol.* 29.

5 Aduertit autem Duuallius *in* 2.2. *quæst.* 16. *art.* 4. quòd si Principi post bellum inceptum ex iusta causa, offertur satisfactio, & nondum vltima pugna inita est, tenetur eam acceptare, & ab vlteriori pugna abstinere, nec sanguinem humanum profusioni, & subditos periculis, & incommodis exponere, quia res ex vtraque parte sunt adhuc in integro, & euentus belli in incertitudine positi. Et certè si satisfactio oblata fuisset ante bellum inceptum, debuisset à bello cessare. Secus verò, si victoriam quasi manibus teneat; quia tunc inimici non sunt in statu satisfaciendi, sed satispatiendi. Et sic intelligendos Caietanum, & Bañez dum docent, Principem post bellum inceptum non teneri acceptare satisfactionem. Sed in hac re Suarez, Molina, Valentia, & Coninch, quos citat, & sequitur Palaus *num.* 14. tenent, Principem non posse iustam satisfactionem respuere; quia bellum ex necessitate suscipiendum est, quæ oblata satisfactione, iam cessat. Aduertit autem Becanus *in* 2.2. *q.* 9. *c.* 15. *num.* 4. nomine iustæ satisfactionis Principem exigere posse non solùm ius iustè prætensum, sed etiam expensas & molestias belli, necnon quidquid in posterum necessarium fuerit, ad securè, pacificèque viuendum, quia hic præcipuus belli scopus. Verùm placet distinctio Lorcæ *disp.* 57. *nu.* 12. quòd si agatur de sola recuperatione, oblata rei possessione & compensatione sumptum, à bello cessandum sit, quia nihil aliud ex iustitia peti poterat: si verò agitur de vindicatione iniuriæ, tunc Princeps possit satisfactionem respuere, quia belli pœnam iustè infligere potest, & eam remittere, non iustitiæ, sed misericordiæ est. Sanè actor in iudicio potest exequi pœnam iustam, & oblatam compensationem contemnere. *p.* 6. *t.* 4. *res.* 8.

Quæro si post inceptum bellum, offertur satisfactio.

Restituendo quidquid prætenditur, tenetur à bello desistere.

Secus si agatur de vindicta & suppetant necessaria, spere u que augmentum boni communis.

6 Licita autem sunt in primis in bello stratagemata & insidiæ, vt docent communiter DD. cum Coninch *disp.* 31. *de bello dub.* 7. *num.* 109. Nec enim per se mala, & ad victoriam sæpe necessaria vel vtilia. Excipe tamen casum, quo fides de non adhibendis insidiis data esset. Hæc enim seruari debet, & omne promissum implendum vt ait D. Thom. *in* 2.2. *q* 40. *art.* 3 nisi coactum sit, aut in graue damnum boni communis Reipublicæ, aut Religionis cessurum, quo casu etiam iuratum impleri non debet: item nisi hostis fidem suam ex toto, vel ex parte fregisset. Sic Palaus *tomo* 1. *tr.* 6. *disp.* 5. *punct.* 5. *n.* 4. Item nisi circunstantiæ & conditiones mutentur, addit Duual *in* 2. 2. *q.* 16. *art.* 8. si mutatio

In bello licita sunt stratagemata.

Circa infidelitatem.

talis

talis sit, vt si fuisset præuisa, promissio secundum prudentis arbitrium non fuisset secuta. Vide etiam Layman *lib. 2. tract. 3. cap. 12. n. 10. p. 6. t. 4. ref. 10.*

Homicidia, Hostium seruitus, Ac deprædatio, &c.

7 † Præterea in bello iusto licitum est hostes occidere, vel in seruitutem redigere, bona eorum deprædari, deuastare, & quidquid ad obtinendam victoriam necessarium est. † Sed

Et quidem per accidens etiam innocentes vnà cum nocentibus occidi possunt.

8 Petes primò: Num liceat in bello iusto occidere innocentes? infantes nimirum, mulieres, monachos, conuersos, Presbyteros, rusticos, colonos, legatos, peregrinos, exteros, & mercatores? Respondeo, per se non licere, quia innocenti nulla pœna iustè imponitur licere autem per accidens, quatenus aliquid fieri per se licet ad assequendam victoriam, ex quo innocentibus etiam damnum infertur: quia tunc, cum præter intentionem contingat, nec teneatur quis à consecutione iuris proprij propter incommodum innocentum desistere, tale damnum non censetur voluntarium inferenti. Itaque licitum est in bello oppugnare vrbem immittendo iacula, euertendo subiecto igne sulphureo turres, &c. licèt verisimile sit, aliquos innocentes ex hoc mortem incursuros: Obseruat tamen Palaus *tom. 1. tr. 6. disp. 5. punct. 4. num. 9.* hæc ita intelligenda, vt semper finis belli habeat necessitatem, vel vtilitatem huic malo præponderantem; quia non licet quærere proprium commodum cum grauissimo aliorum detrimento ex quo bene obseruat Lorca *in 2. 2. sect. 3. disp. 53. n. 3.* illicitè inferri in bello ea damna, quæ ad finem belli non conducunt: & Villalobos *tom. 2. tr. 5. diff. 12. n. 10.* non posse obrui licitè oppidum, in quo plures innocentes, pauci nocentes reperiuntur, quia plus mali exinde resultaret, quàm boni, *ibid. ref. 11.*

Eorumque bona diripi, & deuastari.

9 Petes secundò: Num liceat in bello iusto, innocentium bona diripere, & deuastare? Respondeo eodem modo, directè non posse, indirectè & per accidens posse, præsertim, si timeatur per illa iuuandum inimicum ad iniustè oppugnandum. In quo casu etiam rebus Ecclesiasticis noceri posse ait Reginaldus *tomo 2. lib. 21. cap. 8. num. 115.* ex quadam consuetudine; Sicut etiam, ait, si Ecclesiastici se miscerent bellis ciuilibus, iuuarentque hostes; nam tunc haberentur loco hostium: & si Ecclesia more castri munita esset ad inferendam vim, & oppugnandos hostes, expugnari & incendi posse; quia id prohibetur in c. *Sanctorum Patrum* 10. *quæst. 1.* secus si in castellata sit in defensionem Ecclesiasticorum, vel laicorum innocentium: quamuis tunc auferri possint arma, & tormenta bellica, ne inimicis inseruiant. Verùm cum Ecclesiastici corpus in Republica à laicis distinctum constituant per peculiarem mancipationem, qua Deo sunt consecrati, non debent, nec possunt pro laicorum culpa absque irreligione, & Dei reuerentia suis bonis spoliari. Et Syluester V. *Bellum*, in fine, docuit, omnia bona, quorumcunque sint, in Ecclesiam reposita vt custodiantur, hoc immunitatis priuilegio potiri, quod prè dictum existimat Palaus *tom. 1. t. 6. disp. 5. punct. 4. num. 18.* quanto magis, si bona sint Ecclesiasticorum?

Excepta Ecclesia. Bonis ecclesiasticorum. Vel in Ecclesiam deuectis.

Et

Et quid si sint ipsius Ecclesiæ, vt sacra supellex,& bona immobilia fabricæ,& ministrorum seruitio destinata,quæ speciali ratione sunt ipsius Dei?Reuertendo autem ad laicos innocentes certum est restitui debere eis post bellum,bona rapta & vastata, à raptoribus quidem & prædatoribus,si supersunt,aut ex eis facti sunt ditiores , ab iisdem verò etiam si in bello consumpta sunt,vt ait Palaus *n.* 21 quia innocentes non tenebantur offenso dare bona sua vt suum recuperaret (cum non supponeretur simpliciter pauper) sed tantum mutuare : vel saltem à nocentibus,qui huiusmodi damnorum causa fuerunt vt ait Becanus *in* 2.2.*c.* 25.*q.*12.*n.*7.vbi obseruat,inter pacta cum hostibus de damnis restituẽdis paciscendum esse , vt restituatur innocentibus , quod eorum causa ieiuste ab iis ablatum est *p.6 t.4.res.* 12.

Et bona innocentium restitui poteste à eis debent.

10 Petes tertiò.An liceat in bello iusto innocentes in seruitutem redigere:Respondeo.Palaus *n.*13.& alij affirmant:quia sunt partes Reipublicæ nocentis, quæ eorum libertatis dominium habet,potestque de ea disponere , vt ipsemet possunt,& eorum patres in necessitate, & seclusa lege positiua , eorum creditores, quibus aliter soluendo non esset: nam libertas computatur inter bona fortunæ. Oppositum docuit Lorca *in* 2.2.*sect.* 3.*disp.* 54.*n.* 20.quia talis seruitus nulla ratione iustificari potest , nisi in casu , quo bellum esset diuturnum, ad frangendas vires inimicorum. qua ratione iustificari se uitutem fœminarum & infantium. Turcarum apud Christianos nam ob rationem dictam occidi possent,vt videtur permitti in 20 Deut.vbi ideò in obsidione prohibetur arborum fructiferarum succisio,quia non possunt obsessorum pugnantium augere numerum,si ergo in tali casu viui seruentur, sola libertate priuati,benignè cum eis agi.Mendoza vero *vol.* 2. *disp.* 164. *sect.*11.*§.* 107.quamuis Turcarum innocentium seruitutem in praxi licitam esse existimet propter auctoritatem multorum DD.ex qua hæc opinio probabilis redditur speculatiuè tamen loquendo,talem seruitutem illicitã existimat,quia partes totius metaphorici,quibus est distincta voluntas, non possunt puniri ob delictum compartium. Et ius Reipublicæ in libertatem ciuium non habet locum citra necessitatem extremam, vnde nec victori succedere potest,nisi pro extrema necessitate.Christianæ autem Reipublicæ securitati satis consulitur capiendo Turcas , & cautè custodiendo,ne ad suos reuerti possint,absque eo, quod vendantur, & bona acquirendi contractus ineundi iure, ac (vno verbo) libertate,priuentur. Summa veritatis hæc est: Turcæ & Saraceni , quicunque sint, Christianorum mancipia iustè fiunt , Christiani verò Turcarum serui fiunt de facto,non de iure,quia eorum in nos bellum iniustum est.Christiani Christianorum ob consuetudinem communi consensu approbatam serui non fiunt. Et in genere innocentes non possunt fieri serui per se , possunt verò per accidens , quando timentur hostibus subsidium præstaturi.*p.6.t.4.res* 13.

Qui etiam per accidens serui fieri possunt.

Ex Turcis, Ex Christianis vero minimè.

11 Petes quartò:An serui bello iusto effecti fugere possint ad suos? Respondeo , Nauarrus negat *c.* 17.*n.* 103.quod probare videntur iura

Serui tamen effecti fugere possunt ad suos quicumque illi sint.

cap. *si quis seruum*, 17. q. 4. ex Conc. Gongr. & Later sub Martino I. in quibus grauis pœna decernitur suadenti fugam mancipio, & *in l. 1. C. de seru fugit.* dicitur *Fugitiuus seruus furtum sui facit domino.* Accedit quoque ratio desumpta ex legitima possessione & iusto dominio, quibus dominus iniustè spoliaretur & ex similitudine iusti exilij, quod exuli frangere non potest sine peccato. Et quibus *in l. 3. C de ser. fugit.* grauis pæna decernitur seruo, qui in fuga deprehensus fuerit. Contrarium tamen teneo cum Lessio *lib. 2. cap. 5. dub. 5. num.* 24. & aliis, quotiescumque seruus fidem non dedit, aut iuramentum adhibuit non fugiendi, non solùm de Christianis Turcarum mancipiis, quos V. *Furtum.* & fugere & bona eorum surripere & secum adducere licitè posse documus, & docet nouissimè Solorzanus *de ind. iure lib. 2. cap.* 10. *num* 24. sed etiam de aliis quibuscunque, etiam si benignè tractentur, dummodo non fugiant animo vagandi, sed reuertendi ad propria. Id quod probatur generali consuetudine, secundum quam serui fugitiui, vbi ad suos peruenerint, non compelluntur redire ad dominum: & roboratur leg. Imper. *nihil interest. ff. de captiu. & postlim. reuers. & in §. item ea, Inst. de rerum diuis.* Verum tamen est, quòd si seruus à domino in fuga deprehensus fuerit, tenetur ei obedire, & ad locum seruitutis voluntariè redire, sicut incarceratus fugiens à lictoribus comprehensus; neuter enim domino, aut lictori resistere vi potest. cum adhuc in eorum possessione reperiantur, nec dum plenam libertatem adepti sint. *p. 6. t. 4. res.* 14. *& obiter olim p. 3. tr. 5. res.* 96. in fine.

Etiam si benignè tractentur.

12 Peres quintò: An in bello iusto inter Christianos, capti ab inimicis si non serui fieri, at saltem vsque ad certi pretij solutionem retineri possint? Respondeo cum Valasca *to. 1. cons.* 30. *n.* 4. & 5. affirmatiuè quidquid contra illum insurgat Ægidius *in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iure p.* 1. *c.* 1. *nu.* 7. idque in pænam iniusti belli, & iniusti periculi, cui victorem exposuerunt, à quo proinde sicut vita priuari, ita quoq; pecunia mulctari possunt, & quandiu non soluunt, in vinculis detineri, vt retineri solent mandato iudicis ære alieno grauati. Et sic consuetudine seruari in Flandria, Gallia, Italia, Germania, aliisque Christianorum regionibus se audiuisse testatur Valascus apud quem, ait Rebuffus, pretium huius redemptionis regulariter acquiri capientibus, & taxandum esse iuxta diuitias & qualitatem personæ. *p. 6. t. 7. res.* 16.

Christiani verò possũt captiui fieri vsque ad solutionem certi pretij.

13 Petes sextò, An in bello iusto liceat in pœnam violatæ fidei obsides innocentes occidere? Respondeo cum Villalobos *tomo 2. tr. 5. diff.* 12. *n.* 6. non licere, sed solum detineri posse captiuos Filliucium verò contrarium docentem *tomo 2. t. 29. c. 9. n.* 191. non esse audiendum *p. 6. tr. 4. res.* 20.† verùm alibi in sententiam Filliucij propensior visus est. Vide V. *Occidere nu.* 33.†

OBSIDES innocẽtes ob violatam hostium fidem nõ licet occidere.

14 Petes sextò; An liceat inimicos in bello iusto post reportatam victoriam interimere ob securitatem? Respondeo, aliquos affirmare tam de nocentibus, quàm de innocentibus. At Lorcæ hæc opinio rigida videtur,

Nec alios Innocentes ob metum rebellionis.

tur, cum nemo puniri possit ob delictum nondum commissum, præsertim cum rebellio aliter præcaueri possit: Solum ergo de nocentibus dicendum esse, quòd si morte alias digni sint, consultius sit illos occidere quam saluare, quia sic & iustitiæ securitati simul prospicitur. Ita ille *disp.54.nu.7.p.6.tr.4.res.11.§.Sed hic obiter.*

15 Petes septimò. Quasnam satisfactiones petere potest Princeps victor in bello iusto? Respondet Duuall. *in 2 2.tract.de char.art.4.* petere posse omnia ablata & vastata, expensas belli, ac etiam aliquid in pœnam iniuriæ illatæ, vt tributum, vel retractationem contumeliarum: & quidquid ad pacis in posterum stabiliendæ necessarium visum fuerit (vt addit Coninch *disput.31.dub.7. n. 209.* primare victos etiam innocentes suis bonis, aut etiam aliquos libertate, si non sunt Christiani, quatenus hoc ad dictum finem necessarium est; item extruere in eorum terris munitiones, ac præsidia imponere: & denique cum iudicis erga victos personam obtineat. posse eos iuxta delicta, etiam morte punire. In his tamen omnibus memorem esse debere Christianæ clementiæ, nec omnes, qui morte digni inueniuntur, si plures sint, interimere nisi in casu quo christiana prudentia ad præcauendum maximum malum id suaderet. *p.6.t.4.res.22.*

PRINCEPS victor in bello iusto petere potest omnia damna. Expensas belli, Aliquid in pœnam iniuriæ illatæ, Et quidquid pacē stabilire potest, etiā extruendo arces in terris inimicorum, &c.

16 Petes octauò: Ad quemnam pertineant bona in bello iusto percepta? Respondeo, immobilia ad Principem in satisfactionem iniuriæ expensarum &c. vt dictum est; mobilia regulariter ad milites capientes pertinere. Quid faciendum sit de bonis furtiuis, quæ capiuntur in bello iusto ab inimicis. dicemus *nu.33.p.6.t.4.res.23.*

Bona autem in bello capta, immobilia ad Principem, mobilia ad milites pertinent.

17 Petes tandem: An liceat bellare in die festo? & quid de aliis temporibus? Respondeo, Alexand. III. in cap. *Treg. de treg. & pace*, prohibuisse bellum ab Aduentu vsque ad Octauam Paschæ sub grauibus pœnis, & comminatione excommunic. sed hoc præceptum non fuisse receptū, vt tradit Valentia *tomo 3. disput. 3. quæst. 16. punct. 5.* & alij. Quoad dies festos, docuimus etiam V. *Festum n.6.* non esse peccatum in eis bellare ne veniale quidem. si Missa audiatur. Nam bellare non est opus seruile; cùm etiam pertineat ad Principes. Nec bene ait Bañez, bellum distrahere à pietate & deuotione, quibus in die festo vacandum est: nam potius abstrahit à peccatis, quibus milites in otio vacare vt plurimum solent, vt ait Molina *to.1.t.2.disp.111.* Missa verò debet quidem audiri, si eius auditio præparationi ad bellum nec minimum nocet: si verò milites ne se accingant vt pugnent, vel Sacerdotes, ne militum Confessiones accipiant (opus tunc temporis magis necessarium) impediat, ab ea excusantur, vt docet Duual. *q.16.ar.vlt.p.6.t.4.res.32.*

BELLARE in die festo non est illicitum. Si Missa audiatur, nec sine iusta causa omittatur.

PVGNA, SEV BELLVM
Quoad causas.

BELLI causæ legitimæ sunt.
Subditorum rebellium, subiugatio,
Recuperatio Ciuitatis magni momenti.
Grauis contumeliæ vltio,
Vel auxilij iniquè hosti suppeditati.
Redemptio contumeliosi de manibus hostium negatium.
Violatum fœdus
Negatus transitus innoxius, &c
Idololatria contagiosa,
Et barbaries ?

18 CAusæ iustæ bellum indicendi multæ sunt,& numerantur à Pa lao *to.1.tr.6.c.5.punct 3.n.3.*& aliis.Prima est, vt subditi rebelles ad obedientiam redigantur.Secunda, vt recuperetur prouincia, aut ciuitas Principi iure debita, & ad bonum commune multum conducens.Tertia ad vindicandam grauem contumeliam Principi,aut Reipublicæ illatam cuius rei exemplum extat 2.Reg.10.Quarta in vltionem auxilij inimico iniustè bellanti suppeditati,exemplum habes *ibid.c.*8. Quinta, vt repellantur ij,qui iniustè prohibent ne nocentes puniantur in bonum Reipublicæ.exemplum habes 20.Iud.Sexta,in pœnam violati fœderis non sine damno, iniuria , aut dedecore patientis. cuius belli exemplum extat 4. Reg.3.Septima,ob denegata ea,quæ iure gentium debentur,vt transitus per alienam regionem sine mora & nocumento,*c.vlt.23.qu.*12.Octaua, vt auxilium iustum sociis afferatur , exemplum habes Gen.14. Nona,si populi idololatræ sint, vel in hæresim,aut infidelitatem lapsi,alios secũ trahant,& dissensionem in prouincia excitent,&c Inepta quoque barbaries iusta causa est ad bellum mouendum ob vtilitatem ipsorum barbarorum,saltem propter illos,qui cum infantes, vel inermes sint,beneficio politiæ,& disciplinæ,quod ipsis exhibetur,non resistunt ad quod satis iuris dat humanitas , & beneficentia homini debita,ita tamen, vt non redigantur in seruitutem despoticam , sed politicam. Ita Mendoza *volum. 2. disp. 169. sect. 5. §. 49.* Hanc autem facultatem habebit is , cui primo occurret & suppetet facultas , & auctoritas summi Pontificis multum iuuabit , tanquam mandantis opus pietatis. *p.6.t.4.res.3.*

PETES an iustum sit bellum in Rempublicam , quæ ciuem Principi contumeliosum concedere non vult puniendum ?

19 Sed Petes primò:An in quinta causa belli ex nuper assignatis,contineatur iniuria Principis , qui vassallum suum de eius consensu externum Principem iniuria afficientem,ab eo requisitus,reddere morte plectendum non vult,quamquam alias satisfactiones exhibeat:Respondeo Bañez probabiliter affirmare exemplo Iud.sup cit. vbi Israelitæ bellum Beniamitis iuste indixerunt , eo quod Gabaonitas maximi sceleris reos tredere recusauerint:aitque Principem læsum lædentis iudicem esse directum,ac proinde habere absolute ius morte eum puniendi nullamq; aliam satisfactionem acceptandi ; vnde si Princeps alius reddere nolit, bello cogi posse.Hancque sententiam tenent Palaus *to. 1.t.6.disp.5.pun. 3.n.15.*Molina *c.1.tr.2. disp. 103.* qui aduertit, Principem læsum peccaturum contra charitatem,si recta ratione exigente,& vtriusque Reipublicæ bono,conpetentem in aliis rebus satisfactionem respueret. Verùm Coninch *dub.2.n.29.*contrarium tenet,& negat illud principium, quod Princeps læsus sit per se iudex personæ lædentis. Ad exemplum verò Israelitarũ dici potest,eos Beniamitas bello iustè impetiisse tamquã sibi subiectos.

subiectos, quia erant partes illius populi, quam omnes tribus constituebant. *p.6.t.4.ref.6.*

20 Petes secundò: An in sexta causa comprehendatur violatio legarorum? Respondeo affirmatiuè cum Coninch. *n.24.* & Theologis communi. Et habemus exemplum in 2 Reg. 10. vbi Dauid Ammonitis bellum intulit ob violatos legatos; quod etiam fecerunt Romani bello Tarentino, Illyrico, Corinthio, & Mitridatico. Vnde violantes legatos læsæ maiestatis rei fiunt Cabedo. *p.1.decis.16.n.2.p.6.tr.9.ref.2.§. Atque ex his.* Verùm non est formalis legatorum violatio, si puniantur à Principe, in cuius territorio grauiter vltra terminos legationis deliquerunt. Vide V. *Princeps.nu.17.* — In violantem legatos?

21 Petes tertiò: An septima includatur negatio transitus exercitus armati ante necessariam cautionem? Respondeo negatiuè: nam transeuntes tenentur omnem securitatem facere non nocendi, vnde quia ab armatis ferè semper timeri potest, sæpe eis transitus iure negatur. Ita Coninch *n.51.p.4.t.4.ref.74 §. Nota, & p.6.t.4.ref.5.* — In negantem transitum exercitu non tuto?

22 Petes quartò: Quid si Princeps interdicat exterius negotiationem & mercaturam, hospitium, vsum fluminum, piscationem corallium, & magaritarum, quæ de iure gentium omnibus sunt communia? Esse iustam causam indicendi ei bellum, ait Victoria *in relect. de Indis Insul. p.2. init.* & hoc titulo iustificat debellationem Indorum, earumque regionum possessionem ab Hispanis apprehensam. Verùm ego aliis de causis Indos ab Hispanis debellatos existimo, & contra Victoriam insurgunt Palaus *num.4.* & DD. communiter ea ratione, quia nullo iure probari potest, deberi exteris commercium & hæc omnia in tantum sunt communia, in quantum non prohibentur: nam si priuatus acquirit suæ hæreditatis dominium, cur non etiam Respublica acquirere potest dominium talium rerum, ita vt citra extremam vel grauem necessitatem, vel omnibus, vel aliquibus exteris interdicere possit? *p.4. t.4.ref.74.* — In negantem negotiationem, Hospitium, Vsum fluminum, Piscationem corallium &c.

23 Petes quintò: Cùm nemo possit punire non subditos ob delicta in Deum commissa, cur dictum est in nona causa, debellari posse populum idololatram? Respondeo, reuera multos, inter quos Palaus *nu.7.* & Villalobos *tomo 2. t.5. diff.4. num.14* contrarium docere, præsertim quòd Princeps laicus non punit hoc delictum in suis subditis. Sed Solorzanus *de Ind iure li.2.c.15.n.26.* tenet, tales licèt puniri non possint ob vialatúm ius naturæ, quod debitum Deo cultum præscribit, puniri tamen posse, ob violatum illud, quod vnicuique proprium reddẽdum, & nemini faciendum quod nobis factũ displiceret, præcipitur, vt propter furta, latrocinia, adulteria, homicidia, falsa testimonia, incestus, stupra ab ipsis, aut commissa, aut permissa. Et Syluester V. *Iudæus nu.4.* & alij docent, bellum moueri posse ob solam idololatriam: præsertim si accedat auctoritas Summi Pontificis. Et, quidquid sit de his opinionibus, de quibus nouissimè ad partes agit Fagundez *in decal. tomo 1 lib.1.cap.33. à num.28.* si infideles, præter idololatriam effrenata quoque tyrannide, — In idololatras frãgentes iura naturæ contra Deum, & homines?

humana carnis ingluuie, execrandis innocentium sacrificiis commaculantur, vt passim de Indis testatur Mendoza *vol* 1. *disputatio*.75. *sectio* 1. §. 22. verius puto debellari posse. *par*.6. *tract*. 4. *resol*. 16. Aduerte hic Reginaldum *tomo* 2. *lib*.21. *cap*.8. *num*.94 assignare septem casus, in quibus contra infideles bellare liceat. Primus est, si possident terras Christianorum, vt Turcæ: Secundus, si Christianos iniuria afficiunt, vt iidem afficiunt: Tertius, si Christianos à vera Religione adducunt: Quartus, si Euangelij prædicationem impediunt, de quo diximus V. *Papa, numero* 3. Quintus, quando à Christiano Principe eorum domino leges naturæ consentaneas recipere & obseruare renuunt: Sextus, si committunt peccata, non solùm contra Deum, sed etiam contra proximum *Ibidem res*.17 §. *& ad confirmationem*: Septimus, si subditi Principis Catholici incidant in hæresim, nam Deus olim filiis Israel præcepit, vt ciuitatem, quæ in tale crimen incideret, delerent Deuter. 13. & ob hanc causam filij Israel filiis Ruben & Gad voluerunt bellum mouere, Iosue 22. vt probant Patres relati 23. *quæst*.4. *cap. displicet & sequent*. Et ratio est, quia hæresis grauissima damna affert toti Reipublicæ. Seruandum tamen esse ordinem iuris, vt bellum eis non inferatur, nisi prius ab Ecclesia hæretici declarentur. cap. *cum secundum leges de hær. in* 6. Becanus verò *in* 2.2. *cap*.25. *quæst*. 5. tunc hæreticos bello puniri posse, inquit, quando à fide deficientes, alios quoque in eandem hæresim traherent, exemplo Moysis, qui partem populi vitulum adorantem bello adorsus, triginta eorum millia trucidauit. Et si conentur trahere vicinos alterius Regni, inuadi posse à Rege istorum in defensionem, & iniuriarum vindictam. *Ibid.res*.19.

Et hæreticos.

Sanè Papa potest Principibus Christianis concedere terras infidelium, ob fidei propagationem.

24 Petes sextò: An regiones infidelium iustè inuadantur & possideantur ob donationem Pontificis? Respondeo: Gryphanius *de Insulis, c* 24. *à num*. 59. negat & in donationem noui orbis ab Alexandro Sexto Regibus Hispaniarum factam impiè inuehitur, quasi in donationem rerum alienarum, quæ furti speciem sapit, *Glos.in l*. 1. *C. si aduersus vendit*. Verùm prædictam donationem firmant Malfectius, Sepalueda, Borrellus, Paramus & alij, quos citat & sequitur Solorzanus *cad*.23. *n*.68. *& seq*. ad argumenta Gryphanij respondens: Quia nimirum Summo Pontifici ius inest, fidem Euangelicam propagandi, & destruendi idololatriam, vt diximus V. *Papa, num*. 3. *p*.6. *tract*.4 *res*.18.

Quid si Princeps dubitet de iustitia belli?

25 Petes tandem: An Princeps arma mouere possit dubius de iustitia belli? Ad hanc quæstionem respondet Syluius *in* 2.2. *quæst*.40. *ar*.1. *quæst* 4. *concl*.2.3. *&* 4. sub distinctione. In causa iniuriæ, non posse, ait: quia res tanti periculi non est exequenda ob causam dubiam. In causa possessionis non possidentem similiter non posse bellum mouere: quia iura fauent possidenti: quinimmò si in tali casu eum possessione vi spoliaret, hunc contra ipsum licitè insurgere posse, quia iniuria affectus est. Posse tamen bellum mouere, si plus iuris habere videatur, & compensationem petens admissus non fuerit, si quidem res sit grauis, & digna bellorum periculis. nam possidens in dubio tenetur admittere legatos

eos partis aduersæ pro examinando dubio, etiam æquali. Si autem neuter possidet, & dubium est æquale, bellum moueri posse, non pro recuperatione totius, sed tantùm partis, vel eius compensatione; quia res in tali dubio, aut diuidi, aut ex æquo compensari debet. Ita ille. Sed aduerte, quòd si Princeps possidens, magis inclinet in eam partem, quòd res sit aliena, non propterea ad restitutionem aliquam obligatur: quia talis propensio non euacuat dubium, & ideò à possessione superatur. Sic Granado *in 2.2. contr. 3. tract. 12. disput. 4. sect. 3. §. 2. num. 24. par. 4. tract. 3. resol. 50.*

PVGNA, SEV BELLVM
Quoad Duces, & Officiales.

26 DVces grauissimè peccant, si plures milites, quàm reuera habeant repræsentent, suos quandoque famulos in milites & centuriones eligentes, vt stipendia sibi approprient; & si propter defectum militum arx amittatur, vel alia damna consequantur, tenentur ea omnia reparare. Item, si cum exercitu processuri, qua transituri sint non exponant, vt à pagis & ciuitatibus pecuniam accipiant ad redimendum hospitium, nam quamuis liberum eis sit, hunc vel illum populum prægrauare, quando onus non potest æqualiter diuidi, non tamen possunt facere hanc electionem venalem, & pretium sibi retinere, potius enim expediret, vt ij, qui exercitum hospitantur, per aliorum contributionem sublenarentur. Tertiò, si ob negligentiam, vel furtum parent militibus cibum & potum & alia huiusmodi corrupta in excidium militum &c. aut simulent se præparasse omnia necessaria de mandato Principis, & reuera præparent in minori quantitate, aut præparent ea dolosa, & falsa. Sic Molina *disput. 116.* Nonnullos alios casus enumerat Layman *lib. 2. tract. 3. cap. 12. num. 18.* vt, si milites certæ interneciori exponant absque necessitate, si castra in locis palustribus & noxiis figant cum periculum morbi, aut contagionis, si in soluendis stipendiis vsurariis cambiis vtantur; si dimissis veteranis militibus in expertos adscribant minori stipendio: & denique, si stipendium militibus subtrahentes, permittant eos necessaria sibi à rusticis, & aliis innocentibus extorquere *parte 6. tract. 4. resolutio. 27.* Et tu adde, si faciles sint in concedendo militibus, discedendi facultatem, quando vrget eorum necessitas, vt alij deinde sumptus fiant in eisdem, vel aliis perducendis, cùm vexatione populorum hospitantium, & dispendio Principum: aut sint multum difficiles, quando eorum ministerio non multum indigent, & occasionem præbeant, ne milites ad bellum in posterum velint accedere. *Ibidem resol. 25. circa medium.*

DVCIS peccata sunt, minuere numerum militum ob auaritiam.

Extorquere à populis pecuniam in redemptionem hospitij.

Prouidere militibus victualia noxia.

Exponere milites certæ & non necessariæ neci.

Stipendia subtrahere.

Et milites ob auaritiam munere illicitum puto etiam tempore pacis.

27 Petes hic: Posito, quod Duces non possunt imminuere numerum militum ad arcis custodiam designatum, retentis sibi stipendiis, quando

Et discedendi licentiam concede-

re, aut denegare, quando non expedit.

quando arx timet inuasionem, & illa subtractio eius expugnationem minatur; poteruntne id facere tempore pacis, quando nullum periculum imminet? Respondeo, Duuallium *in 2.2. tract. de char. q. 16. art. 4.* inclinare in eam partem, quòd possint, & probabile existimare, quod Rex tacitè consentiat; quia id consuetum est inter nobiles; & ipse videt, & tacet. Idemque dicendum existimat, de Ducibus, & Capitaneis, si tempore pacis centurias diminuant. Sed puto, Regem reuera hæc nescire, & proinde non consentire. *p. 6. t. 4. res. 27. §. Sed non desinam.*

Item permittere (il sacco) quando non licet.

Petes secundò. An liceat Duci permittere militibus Ciuitatis direptionem, vulgo *il sacco*? Respondeo, aliquando licere, quando nimirum ipsa obstinatius resistendo id meruit, aut iudicatur necessarium, vt milites spe prædæ ad expugnationem animentur, & aliæ ciuitates non tam obstinatè resistant. Et communis opinio, & sine vlla reprehensione communiter practicatur. Aduertunt tamen Doctores, illicitum per accidens esse posse ob scelera, quæ in tali direptione à militibus committi solent. ob quæ saltem curandum est à Ducibus, ne talia delicta sequantur, prius quidem seuerè prohibendo, postea verò contrauenientes irremissibiliter puniendo. Layman *vbi sup. num. 13.* & alij *p. 6. tract. 4. res. 21.* Si autem bellum esset iniustum, Duces & Tribuni tenerentur ad omnia damna, quæ sui milites ipsis iubentibus intulissent. *Ibid. res. 31.*

Aut non cauere à sceleribus, quæ à militibus committi solent.

Quæ similia peccant etiam alij officiales.

28 Peccant quoque alij officiales in bello (ait Becanus *in 2. 2. c. 25. q. 15. num. 3.*) si comportantes ad exercitum victualia, per auaritiam, aut negligentiam corruptum, & noxium offerant cibum. Si pulueri tormentario extraneum admisceant, ex quo ad victoriam reddatur inhabilis; si plus à militibus, quam præscriptum sit, exigant pro cibo, potu armis, &c. & si in designandis hospitibus alicui ad plures domos schedulas præbeant, vt in vna se recipiat, ab aliis pretium sumat. Ad quæ multū attendere debent Confessarij officialiū, ait Molina *vbi sup p. 6. t. 4. res. 28.*

AN liceat Duci præliantí in mari contra infideles, cum non est spes euadendi, ignem pulueri iniicere, ne in hostium potestatem deueniat?

29 Petes hic primo. An liceat Ducibus & militibus super naues militantibus contra infideles, vel hæreticos, quando aliter manus hostium fugere non possunt, ignem pulueri admonere, ne & ipsi, & naues in hostium potestatem deueniant? Respondeo, nos V. *Occidere, num. 36.* negatiuam sententiam docuisse, quæ est communis, & astruitur nouissimè à Vuigers *de iustitia, tract. 2. cap. 2. dub. 18. numero 106.* vbi id solùm permittit in casu, quo se milites in mare deiicerent cum spe aliqua salutis, licèt cum periculo incendij. Et ratio est, quia nemo potest directè seipsum occidere. Verum Fagundez *in decal. tomo 1. lib. 5. cap. 11. numero 14.* alij apud ipsum affirmant, aiuntque in eo casu Ducem non intendere per se propriam necem, sed hostis debilitatem, ne præda capta insolentior fiat in eius Regem: optaturum aliàs se hostes incolumem occidisse. Et eandem rationem esse de eo, qui pulueri hostili arci subiecto ignem adhibet, certus se momento dissipandum. Et sanè certissimum est, in bello iusto, posse quem pro salute patriæ facinus aliquod aggredi, etiam si certissima inde mors ei euentura sit, vt docet Victoria *de homi. ad vit.* & exemplum habemus in Sansone,

qui

qui licet columnam Dei iussu diuulserit, poterat etiam id facere sine illo, vt ait Sayrus *lib.7.c.9.n.9.p.6.t.4.res.*48.

30 Petes secundò. An liceat Episcopis esse Duces supremos in exercitu siue terrestri, siue matrimonio? Respondeo, non licere; quia Clericis bellare interdictum est in iure, vt dicemus infra. Quando verò graues causæ concurrunt, & Clerici bellare possunt, non peccant Episcopi exercitum ducentes, † præsertim si accedat Pontificis dispensatio †. *p.6.t.4.res.3.*

Et an Duces exercitus esse possunt Episcopi.

PVGNA SEV BELLVM Quoad Milites.

31 MIlites alij sunt subditi Principis bellantis, alij non sunt. Et primi sunt non solùm vassalli, sed etiam stipendiarij, qui continuis stipendiis sub eodem Principe tam belli, quam pacis tempore agunt. Neutri ex his bellare possunt in bello euidenter iniusto, sicut nec tortor exequi potest sententiam euidenter iniustam. Quousque tamen de iustitia belli eis non constat, bellare possunt: nec iustitiam belli examinare tenentur, sicut nec tortor examinare tenetur sententiam iudicis: sed bellare possunt quamuis dubij: nam in dubiis præsumendum pro Principe, qui est in possessione sui iuris, quapropter dubium priuari non potest. Et alioqui impossibile esset singulis militibus tribunal eligere, & ab vnoquoque sententiam expectare, communicando quoque eis consilia, quæ plerumque oportet tacere. Quæ omnia procedunt etiam in non subditis, vt docet Nauarra *de restit. lib.2.c.3. n.*278.& alij post ipsum *p.3.t.5.res.96.p.4.t.4.res.*32. *& Liberius in p.6. tr.4.res.9.* Quòd si postea comperiant bellum iniustum esse, tenentur à bello desistere, & restituere hostium spolia, si quæ habent, aut ex eis facti sunt ditiores. Non subditi verò secundum Reginaldum *tom.2. lib.21.c.8. n.*104. tenentur restituere, non solùm si iniustitia belli fiat euidens; sed etiamsi dubia dum Princeps non restituit *p.6.tr.4.res.31.* *§ Sed hic obiter.*

MILITES pugnare non possunt in bello iniusto.

Ipsi tamen non tenentur belli iustitiam examinare.

32 Porrò milites pugnantes in bello iniusto scienter, clarum est ad restitutionem teneri. Dubium tamen est, an singuli teneantur ad totum damnum, an verò ad illud solùm, quod per seipsos intulerunt? Et Caietanus *in 2.2.q.62.art.7.*& alij tenent, singulos teneri in integrum; quia vnus sine alio non auderet, nec posset damnum inferre, vrbem nimirum inuadere, &c. vnde omnes vicissim se adiuuant, & concurrunt ad eorum damnum. Lorca *disp.53. num.5.* probabiliter putat, teneri solum ad damnum illatum à seipsis. Vuigers verò *tr.3. cap.2. dub.5. n.*40. distinguit, & opiniones conciliat hoc modo: Si milites inuadunt vrbem iussu superioris, nil inter se de præda communicantes, sed superato loco prædas facere incipientes vnusquisque per se, absque vllo respectu vnius ad alterum, vnusquisque tenetur ad suam partẽ tantum.

Si autem in iniusto scienter pugnent, tenentur ad restitutionem.

Secundum aliquos singuli in integrũ.

Secundum alios tantum pro rata.

Si autem communi consilio, & mutua exhortatione, & veluti vna manus locum, aut domum deprædantur, vt sæpè contingit in inuasione oppidorum minus firmorum, aut si exercitus sese absque superiorum mandato animat ad expoliationem vrbis, tunc singuli tenentur in integrum. *p.4.t.4.res.31.& olim p.3.t.5 res.86.*

Quid si bellum sit iustum, sed Dux prohibeat militi prædam?

Aut præda apud hostes inuenta, sit furtiua?

33 † Si autem bellum sit iustum, milites retinere possunt omnia mobilia, quæ rapuerunt, Ducibus permittentibus, si quidem sunt inimicorum †. Aduerte autem, quòd quando Dux interdicit militi spolia in bello iusto, tunc pensanda est causa talis prohibitionis: nam si prohibet ob commiserationem ipsorum tenentur milites hosti restituere spolia: nam iniustè abripiunt dum non accedit licentia Ducis tanquam sententia iudicis. Si verò prohibeat, ne miles spoliis onustus minus aptus sit ad victoriam, tunc contrauenientes peccant solùm contra obedientiam, & ad restitutionem non tenentur. Mendoza *vol.2. disp.169. sect.13 §. Non desinam. § 130.p.6.t.4.res.26.* Fortuna autem stabilia ab hostibus possessa restituenda sunt veris dominis. Mobilia verò probabile putat Valentia *tomo 3. disp.3. q.16 punct.3.* retineri posse. Quod, quamuis non procedere de iure naturæ, sed Cæsareo, doceat Molina *disp.18.* in omni tamen natione introductum est approbante consuetudine, vt ait Sà, *V. Bellum, n.26.* ac proinde iustificatur iure gentiũ, quidquid contra sentiat Duuallius *quæst.16.art.5* Duo tamen concurrere debent in dicta rapina, secundùm Mendozam *volum.2. disput.169. sect.12.§.119.* primum, vt hostis prædam ad castrum deuexerit, & in tuto posuerit: alterum, vt inter apprehensionem & expugnationem vox intercedat. Si enim mane Turcæ certos Christianos expilent, & sero deprædentur ab aliis, hi non poterunt illorum Christianorum bona sibi appropriare. Non est verò necesse, quòd in castrum ab illis deuectum sit, si horæ 24 elapsæ sint. Et quamuis antiqui Romani equos bellicos, & mulos onerarios ab hac consuetudine exceperint: hodie tamen consuetudo hanc quoque exceptionem antiquauit. Excipienda tamen sunt ea bona, quæ milites ab hostibus emptione, aut donatione acceperint; nam hæc restituere debent suis dominis. Possunt tamen à quocunque vili emi, vt solent, militum, prædæ, quæ nunquam in potestatem domini peruenturæ sunt, ea intentione, vt domino comparenti restituantur. Quod notent Catholici Hollandi, qui ex præda Indica à nautis aliquid emunt. Ita Coninch *dub.7.n.126 p.6.tr.4.res.23.§. Sed difficultas.*

MILITES non possunt recipere ab hospitibus aliquid præter permissa.

34 Tenentur quoque milites ex iustitia restituere hospitibus, apud quos commorati sunt, aut transitum habuerunt, quidquid ab iis surripuerunt, aut præter lectum, lumen, ignem, paleas, & alia, quæ eis debentur ex mandato Principis, receperunt, etiamsi videantur sponte dedisse, nam reuera dant ob timorem maioris mali. Item si astu, aut fauore plures hospitij schedulas impetrantes, pecuniam ab aliquibus receperunt ne apud illos hospitarentur. Porrò si milites ob solutionis defectum in extrema, vel graui necessitate positi sint, ita vt aut mori eos,

Seclusa graui necessitate.

aut

aut militiam deserere, cum maximo totius communitatis damno, oporteat, tunc quidem ab hospitibus extorquere possunt merè necessaria, compensanda eis à Principe suo tempore, vt ait Coninch *n.98.* & alij. Seclusa necessitate iam dicta ob dilatam solutionem, non possunt hospites innocentes spoliare; quia eorum bona non sunt sibi oppignorata pro stipendio, vt ait Caietanus V. *Bellum, prope finem.* Nec iuuat illos facultas vel auctoritas Ducis, nisi id fiat in iustam nocentium, aut membrorum nocentis Reipublicæ pœnam, vt docuit Layman *lib.2.t.3.c.12.n.18 p.6.t.4 ref.26.*

35 Tenentur denique milites stationem seruare, & arcem commissam defendere, etiam cum vitæ periculo, donec spes præualendi extincta sit, alias tenentur ad damna resarcienda, & in iure imposita eis, est pœna capitis ex *l.3.ff.ad legem Iuliam,* vt docent Palaus *tom.1.tr.6. disp.5.punct.5.n.4.* & alij. Eadem pœna puniuntur, vel ad triremes damnantur: si absque Ducis licentia castra deserant in aliorum conspectu *l.omne §.qui in facie, ff.de reb milit.* aliàs infames fiunt cap. *infames, 6. q.1.* & in conscientia tenetur ab exercitu non recedere, nisi habita Principis facultate, qui tamen potest eos quandocunque sibi libuerit, dimittere, nam hoc pacto militiæ nomen dederunt, & tanto magis stare tenentur, quo plus imminet prælium, & eius Dux magis indiget, præsertim quòd suo exemplo multos alios traherent cum maximo exercitus & reipublicæ detrimento. Vide Layman *vbi sup. Ibid. §. Et tandem,* & antea *in ref.25.*

Et tenentur seruare arcem & stationem etiam cum periculo vitæ, quousque adsit spes præualendi.

Nec à castris recedere absque licentia.

36 Hic tandem addendum est, militiam Clericis interdictam esse in cap.*Clericum*, cap.*de his Clericis*, cap.*eos qui 20.quæst.3.* cap.*Clerici*, cap. *quicunque Clericus*, cap. *quicumque ex Clericis*, cap. *Ex multa, de voto,* & alibi, sub pœna interdicti ab vsu Ordinum, reclusionis in Monasterio, etsi in bello decedant, priuationis sacrificiorum: quæ satis indicant hæc iura obligare sub mortali. Imò aliqui ex recentioribus opinati sunt, militiam clericis interdictam esse iure naturali & diuino, quia ex sua natura illis repugnat, tanquam Deo dicatis, eiusque ministris, qui pro aliorum salute proprium sanguinem fudit. Et Diuus Bernardus *lib.4.de consid.ad Eug.* colligit hanc prohibitionem ex verbis illis Matth. 26. *Mitte gladium tuum in vaginam.* Nazianzenus verò *Orat.2.de pace ex 2.ad Timoth.2.* ibi, *Nemo militans Deo implicet se negotijs sæcularibus.* Sed reuera ex his non colligitur, bellum Clericis ex natura rei, absolutè & intrinsecè repugnare; nam alioqui dispensatio Pontificis in hoc non valeret; sed quod regulariter, & seclusa vrgente causa, conuenientius sit, & rationi magis consentaneum, vt Clerici à militia abstineant *p.6.t.4.ref.33.*

CLERICI milites esse non possunt.

37 Si ergo magna vrgeat causa, possunt Clerici bellare etiam per seipsos, vt nimirum in defensionem propriæ vitæ, proximi innocentis, præsertim reipublicæ vtilis, vt ait Caiet. *q.40.art.2.* item patriæ contra iniustos inuasores *c.2 de imm. Eccl.* item ad obtinendam victoriam Ecclesiæ, & Christianæ reipublicæ valde proficuam. Regulariter tamen

Nisi magna necessitate vrgeat.

in bellis offensiuis talis necessitas non contingit, quia adhiberi possunt milites laici. Ita Malderus *in 2.2.q.40.art.2.* Et in his casibus Mendoza existimat, Clericos vulnerantes, & occidentes non fieri irregulares, *sect.2.§.139.p.6.t.4.res.35.* quod etiam docet Coninch *disp.35.dub.6.n.91* Et ita tenendnm est: quia talis occisio, aut vulneratio non est culpabilis. *p.6.t.4.res.38.*

Quod non est intelligendum de minoribus.

38 Aduerte etiam, in supra citatis iuribus bellum non prohiberi Clericis constitutis in minoribus, qui proinde in bello iusto pugnantes non peccant, nisi fortasse per accidens, quatenus se exponunt periculo irregularitatis, & inhabilitatis ad suum officium, vt ait Lorca *disp.51.num.12.* Et si sint beneficiati, non propterea peccabunt mortaliter, nisi beneficia postulent residentiam, aut eorum obligatio non impleatur: & sic practicatur in Germania à Canonicis nondum capitularibus certarum diœcesum. Si tamen eos contingat aliquem per seipsos occidere debent beneficium resignare, aut dispensationem impetrare. (Quod contra Lorcam *num.24.* non procedit) si Clerici pugnauerint cum licentia Summi Pontificis; nam is censetur tollere irregularitatem, quia id connexum est licentiæ bellandi, quando conceditur Clericis, qui deputati sunt ad Ordinum exercitum. Vnde non est paritas de laicis bellantibus in bello iusto, nam hi non sunt deputati ad idem ministerium, & ideo pugnare non est eis illicitum. Molina apud Lorcam *Ibidem res.38. §. Ad secundum.* Idem dicendum de religiosis laicis, qui propria manu bellantes, solùm venialiter peccant; grauius tamen, quàm Clerici beneficiati. Duuall. verò *q.16.art.7.* videtur maiorem culpam in Religiosis conuersis, aut Acolythis præliantibus culpam agnoscere, aitque in hoc à suis Prælatis dispensare non posse, præcipuè propter scandalum *p.6 t.4.res.34.*

Qui si sint beneficiati, peccabunt solùm venialiter, dummodo beneficio seruiatur.

(Etsi cum licentia Papæ pugnent, nõ manent irregulares.)

Et idem dicendum de Religiosis nondum in sacris.

PVGNA, SEV BELLVM
Quoad Ecclesiasticos assistentes.

PORRO bello assistere ob ministeria spiritualia non interdicitur Sacerdotibus.

39 NOn est prohibitum Sacerdotibus Clericis, aut Religiosis bello interesse pro ministerio spirituali militum, necnon ad consolandos eos, & excitandos ad pugnam, modo non hortentur specialiter ad occisionem, aut mutilationem inimicorum: quia hæc non repugnant statui sacerdotali. Et Innocent. *in c.quod in dubiis*, loquitur de bello iniusto. Dubium tamen est, num habere debeant licentiam Prælatorum, etsi sint Episcopi, Summi Pontificis. D. Thomas insinuat, requiri *q.40.art.2. ad 2.* quod probari potest ex cap. *reprehensibile*, & cap. *quo ausu 23.q.8.* Lorca verò *sup.num.18.* existimat, hos Canones abrogatos esse per contrariam consuetudinem, & ego puto cum Coninch *disp.31.dub.6.num.90.* talem licentiam quoad Clericos sæculares non requiri, & iura citata non obstare: quia primum reprehendit Episcopos non solùm assistentes, sed pugnantes, vt cæteri.

Etiam sine licentia Episcopi, aut Papæ.

teri milites: secundum verò reprehendit accedentes ad Aulam Imperatoris, seu ad Comitatum absque Pontificis facultate. Stando autem in contraria sententia, sufficit consensus tacitus & præsumptus, ait Lorca (qui omnino requiritur in Regularibus) præsertim si non sit facilis ad superiorem accessus. Præsumitur autem consensus, quoties nullum ex ipsorum absentia detrimentum consequitur, nec vlla est ratio, quæ talem licentiam impedire debeat: nam præsentia Ecclesiasticorum multum confert ad Ecclesiæ, & boni communis defensionem aut notabile augmentum. Ita Molina *tom.1.tr.2.disp.*180.*p.6.t.4.res.36* Vbi addit, Clericos sic assistentes, accipere & retinere posse quidquid de hostium bonis diripuerunt, ex præsumpta nimirum Ducis voluntate, qui id velle videtur, quoties non constat oppositum. Constito autem de contraria Ducis voluntate, restituere tenerentur, cui ipse vellet. *Ibid.res.37.* Quæ vera sunt, etiam si Clerici assistant sine licentia, & secundum aliquos peccent contra prohibitionem Ecclesiæ, vel Prælati: quia non peccant contra iustitiam, vt ait Lorca *disp.*53.*n.*7.*Ibid.res.*40.

Religiosi tamen habere debent cōsensum Superiorū saltem tacitum.

Et Clericis assistentes possunt prædas facere, & retinere sicut milites, si non sit prohibitio.

Etiamsi assistant sine licentia.

40 Siue autem cum licentia, siue absque illa Clerici assistant bello iusto, exhortantes milites ad iustam pugnam, in qua homicidia & mutilationes sequantur, non fiunt irregulares: quia defectus lenitatis, aut est etiam cum licentia, aut nec sine illa, non enim dependet à licentia vel eius negatione, vt ait Mendoza *sect.2.§.*135. Suasio autem versari debet circa percussionem & occisionem hostium in generali, non autem in particulari. Suarez *de cens. disp.46.sect.6 num.8.p 6.tr.4.res.39.*† Sed etiam in particulari suaderi posse ad occidendum absque irregularitate diximus ex Auctore V. *Irregularitas, num.*45. & dicemus mox *num.seq.*

Nec irregulares fiunt, si bellum sit iustum, & ipsi ad homicidia non hortentur in particulari.

41 Aduertendum est etiam hic cum Molina *tom.2.tract.2.disp.*110. *concl.*2. quod etiam in casibus, in quibus Clerici in bello iusto pugnantes læthaliter peccant, non sunt irregulares, non solùm si exhortentur ad pugnam, armaque & subsidia præbeant, sed etiam si ipsi aliquos percutiant, & vulnerent. Quod apertè colligitur ex cap.*petitio.de homicid.*Et multo magis locum habet in laicis. Ratio autem ea esse potest, quòd cum bello iusto Ecclesia, & Respublica defendantur, voluit Summus Pontifex eis fauere, ac proinde non irretire irregularitate omnes in eo ad homicidium concurrentes percutiendo, hortando, consulendo, mandando, &c. quod esset irretire totum exercitum, & homines à iusto bello cum magno Ecclesiæ & reipublicæ incommodo retardare. Quinam fiant irregulares in bello iniusto, vide V. *Irregularitas, n.*45. *p.6.t.4.res.*38.*§.Non nego.*

Imò etiam si lethaliter peccent, percutiendo per seipsos.

RATIHABITIO.

RATIHABITIO de futuro non dat iurisdictionẽ Confessario in reseruata.

1 † EST regula iuris, *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non esse dubium comparari* †. Quam Crousers *in reg. D. Franc. cap. 7. lect. 22.* existimat procedere etiam in ratihabitione probabiliter præsumpta à Confessario ad absoluenda reseruata, ita quòd si aliqua non reseruata absoluat potestate ordinaria vel aliter actuali, & aliquod reseruatum ex probabiliter præsumpta voluntate superioris, accedente postea ratihabitione auferatur à pœnitente obligatio præsentandi se superiori: nec enim necesse est, talem obligationem tolli per ipsam absolutionem; quia absoluuntur venialia, absque eo quòd tollatur obligatio illa confitendi, quæ nulla est; imò id etiam accidit in confessione mortalium aliàs Confessorum. Et cum absolutio sacramentalis sit etiam actus indicialis, non ei repugnabit veritatem habere à futuro euentu, & validari posse videtur per ratihabitionem, sicut dicitur Matth. 16. *Quodcunque solueris, erit solutum.*

Nos verò hanc opinionem refutauimus V. *Confessarium, num 6.* vbi docuimus, solùm sufficere ratihabitionem de præsenti, vel de præterito: minimè verò de futuro: quia hoc Sacramentum nullo modo pendere potest à futuro euentu, & si ab initio non fuit validum, non potest deinde valorem accipere. Accedit, quòd Sacerdos non absoluit, nec absoluere potest nomine alterius hominis, sed immediatè nomine & auctoritate Dei: vnde nemo potest illam ratam habere; quia vt dicitur *in Reg. iur. 9. ratum habere, quis non potest, quod ipsius nomine non est gestum.* Illa autem regula, quam affert Crousers, procedit in ordine ad actus, qui licèt à principio irriti; possunt postea per iuris fictionem reualidari quales non sunt sacramentales, in quibus potius illa regula locum habet: *Quod ab initio non valet, tractu temporis non conualescit.* Sic Coninch *de Sacr. disp. 8. dub. 4. à num. 34. p. 6. tr. 6. res. 57.*

REDVCTIO MISSARVM.

DECRETA de celebr. Missarum non restringunt facultatem moderandi anniuersaria, & Officia defunctorum.

1 DE hac re dictum est V. *Missarum reductio.* Hic solùm circa Decreta Congregationis de celebratione Missarum, in quibus prohibetur, seu limitatur Episcopis & Generalibus Ordinum facultas moderandi onera Missarum, aduerte primò, in dicta prohibitione secundum Nouarium *tit. de Miss. celebr. num. 8.* comprehendi etiam anniuersaria, & Officia defunctorum, & sic Sacram Congregationem respondisse, testatur ex multis. Sed contra ipsum insurgit Merola *tomo 3. disput. 7. cap. 5. dub. 16. num. 389.* aitque Doctores ab ipso citatos & Sacram Congregationem, non esse locutos de istis decretis Vrbani VIII. prohibentibus; sed de decreto Tridentini concedente Epi-

ſcopis facultatem Miſſas moderandi &c. Nam, cum dicta prohibitio loquatur ſolùm de Miſſis, non debet extendi ad anniuerſaria, & multo minus ad Officia defunctorum: eſt enim lex odioſa, quia corrigit ius commune, nimirum Tridentinum, & ideo ſtrictè interpretanda. *p.6. t.7.reſ.40.*

2 Aduerte ſecundò ex Marchino *de Sacr. Ord. tr.3. p.2. cap.19. num.31.* per dicta decreta non reuocari priuilegium moderandi Miſſas ante Tridentinum relictas, quarum maximus eſt numerus, vt notatur in Synodo Florentino ſub die 18. Maij 1627. *§. de celebrat. Miſſ.* Nec onera Miſſarum poſt Tridentinum relicta, ſed ob tenuitatem eleemoſynæ nondum ab Eccleſia acceptata; nam loquitur de oneribus impoſitis, qualia non ſunt niſi acceptata: & mens Sacræ Congregat. fuit, vt numerus Miſſarum relictus & acceptatus adimpleatur. Saluo tamen, ait ipſe, meliori iudicio, & ſub cenſura Eccleſiæ. *p.6. t.6.reſ.10.*

Miſſas ante Tridentinum relictas.

Vel nondum acceptatas.

3 Aduerte tertiò, non obſtante reuocatione priuilegiorum Regularium, Miſſarum onera moderandi, facta per dicta decreta, eundem Marchinum *c.20.n.7.* afferre priuilegium à Sanctiſſ. D.N. Vrbano VIII. poſt dictorum decretorum diuulgationem conceſſum Fratribus Minimis Conuentus Ianuenſis, vt legata Miſſarum perpetua, & oneri adnexo imparia, ad rationem quinquaginta ſcutorum monetæ Romanæ pro qualibet Miſſa quotidiana reducerentur, quo quidem priuilegio in pari cauſa frui poſſe, aduertit, non ſolùm alios eiuſdem Religionis Conuentus, ſed etiam aliorum Ordinum communicantium. *Ibid.reſ.11.*

Et poſt illa conceſſum eſt Regularibus circa hæc onera priuilegium.

† Eſt præterea alia conceſſio facta Minoribus Conuentualibus pridie nonas Auguſti an. 1639. vt in Conuentibus, in quibus Miſſarum reductio non erat facta, fieri poſſet in primo Capitulo, ad rationem ſexaginta ſcutorum *in addit.ad Peyrinum Conſt.27.* †.

REGVLARES.

1 Regulares deputati ad votandum in Capitulis, quæ congregantur pro decernendis rebus importantibus Ordinis cum diſcuſſione & maturitate, non poſſunt ſine cauſa non accedere, etſi multoties abſint arbitrio boni viri, peccabunt mortaliter, quia vocalatus eſt onus quod Religio illis imponit, & ipſi tenentur ex officio interuenire, non in fauorem ſui, ſed Religionis; vnde huic iuri non poſſunt renuntiare. Et licet, vno non accedente, alij ſuppleant, nihilominus, quantum eſt ex illo, res non concluditur, vt debet. Adde, quod ſi id licebit vni, vtrique licebit, & alteri, & ſic omnibus. Paleotus *de ſacro conſiſt. p.5. q.13.* contra Peregrinum *in conſt.Theat.p.3.c.9.* Quod Maderiaga generaliter docet de Cardinalibus, Senatoribus, Conſiliariis, & decurionibus ciuitatum. Quos omnes vnà cum vocalibus Regularium bene excuſat Ledeſma *tomo 2.tr.7.c.2.concl.24.* in caſu, quo rem iniquam ſuo voto impedire

REGVLARIVM vocalium obligatio.

impedire non possunt,& iustum absque inquietudine proponere &c. iuxta ea,quæ de parlamentariis diximus V. *Parlamentum, n.2.p.3.tr.2. res.6.* An conuenire possint, *Da mihi votum, & dabo tibi* ,&c. Vide V. *Simoni,n.*11. An ad Prælaturas teneantur eligere digniores,diximus,V. *Electio* , *num.*2.

Magistri nouitiorum ætas.

2 † Magister nouitiorum debet esse annorum 35. ex decreto Clem. VIII. *de recept.& educat.nouit.* †. Sed id non esse extendendum ad magistrum professorum ait Maranta *in contr. iur.tr.2.resp.*25.& testatur de praxi *p.6.tr 6.res.*29.

3 Regulares non gaudent priuilegio Bullæ Cruciatæ in ordine ad Confessionem. Vide V. *Bulla Cruciata,à n.*28. Si quando verò comprehenduntur in Iubilæo , quem Confessarium eligere debeant. Vide V. *Iubilaeum,à num.*18.

Qualiter peccent habitum exuentes.

4 Regulares exuentes habitum Religionis propter æstum,ad commodius studendum,vel dormiendum, non peccant mortaliter, secluso præcepto regulæ, vel legitima consuetudine:quia id illis *in c.vidua* 20. *quæst.*2.& *in c. sancta monialis. d.*23. non prohibetur sub mortali, cum illa verba , *constanter ea vtatur , qualibus semper vsura est* , non sint adeo rigorosa. Suarez *de relig. tomo* 4.*lib.*1.*cap.*5.*num.*18.contra Graff. *tomo* 1.*lib.*3.*cap.*5.*num.*75. Quod Lezana *cap.*13. *num.*7. expressè docet de Fratribus Minoribus Conuentualibus , & Obseruantibus, quos nec mortaliter peccare inquit , si lineis camisiis vtantur. Vnde non bene ait Nauarrus, Regularem , qui ad liberius fornicandum habitum dimitteret , ob hoc ipsum committere distinctum peccatum mortale. *p.*5. *tr.*14.*res.*72. Et certum est,in tali casu Regularem non incurrere excommunicationem *cap.vt periculosa,ne Clerici, vel Monachi in* 6. vt bene Sanchez , & alij apud ipsum *in sum.tomo* 2.*lib.*6.*c.*8.*num.*57.*p.*3. *t.*2.*res.*115. Id quod verum est etiam in casu,quo subditus ad superiorem recurrens,timeret cum habitu in itinere deprehendi. Vide V. *Appellatio,num.*15.

REGVLARIS non potest testari.

5 Regulares non possunt testari, nec de consensu superioris quidem,sicut nec filiusfamilias de consensu patris. Possunt tamen sic aliquid dare causa mortis ; quia donatio causa mortis accedit ad naturam donationis inter viuos,quæ Religiosis,consentiente Prælato,non prohibetur. Quare Prælatus non potest dare licentiam subdito faciendi schedulam dispositionis de rebus suis , vt vim habeat testamenti , potest tamen dare , vt in schedula roget ipsum , vt sic disponat pro sua libera voluntate. Layman *lib.*3.*sect.*5.*cap.*3.*num.*4. Contra Graff. *vbi supra num.*58. Potest etiam Regulari aliquid relinqui cum facultate disponendi de eo inter consanguineos , non per testamentum solemne, sed per electionem personarum , & sic non tanquam testator,sed tanquam personarum elector. Pacian. *cons.*36. *num.*103. *p.*5 *t.*3.*res.*128. Potest quoque Regularis declarare testamentum à seipso factum in sæculo,si adest dubium,vt ipse expositionem verbis conuenientem adhibeat , quia hoc non est testari , sed declarare qualiter testatum sit.

Reginaldus

Reginaldus *to.2.lib.18.c.27. num.397.p.3.t.2. ref.75.* An Religioso aliquid relinqui possit, vt sibi impendat. Vide V. *Legatum, num.4.* An possit eligere sepulturam. Vide V. *Sepulturam, num.9.*

6 Religiosis prohibitus est ludus alearum & taxillorum in cap. *Episcopus, d.35.* Vide V. *Ludus.* Item studium iuris ciuilis, in cap. 2. *ne Clerici, vel Monachi.* Vide V. *Excommunicationes, num.1.* Et tenentur recitare horas Canonicas in Choro, & celebrare Missam solemnem singulis diebus. Vide V. *Hora Canonica, num.12.* — Noc ludere.

7 Regularis à suo superiore vim patiens, non potest recurrere ad laica tribunalia pro vi tollenda, sub pœna excom. Bullæ Cœnæ. *par. 3. tract.1. ref.53.* — Non recurrere ad laica tribunalia pro grauamine.

8 Religiosus filius Principis ad vitanda bella & seditiones tenetur vxorem ducere sub mortali. Reginaldus *tomo 2. lib.31. cap.2. par.3. t.4. resolut.289. §. Notandum.* — FILIVS Principis in aliquo casu tenetur vxorem ducere.

9 Regularis cum licentia superioris ad laxiorem Religionem transire potest: primò, ob infirmitatem, aut debilitatem, qua Religionis austeritates ferre non posset. D.Tho. *2.2.q.vlt.art.8.* Secundò, si in Religione sit exosus, aut indignè tractetur Lessius *lib.2.c.41. dub.13.n.101.* Tertiò, si ob crimen diffamatus, domesticorum faciem præ pudore sustinere non possit. Sanchez *vbi sup.c.7.n.72.* Et tandem, si propter suam imperfectionem & prauos habitus, Religionis onera tam ægrè sustineat, vt quamuis Regulam frequenter non trasgrediatur, viuat nihilominus cum perpetua mæstitia, & pænitentia professionis. tum quia talis mæstitia ponit illum in probabili periculo violandi obseruantiam. tum quia eadem mæstitia liberat nouitium ab obligatione professionis ex voto, vnde & sufficiens censeri debet professo adeundi laxiorem, in qua speret se Deo tranquillius, & cum gaudio seruiturum. Vecchius *disp. 15. dub.7. num.4. par.3. tract.2. ref.43.* — QVIBVS de causis Religiosus transire possit ad Religionem laxiorem?

10 Porrò bona Religiosi ad aliam Religionem se transferentis saltem quoad alimenta competunt posteriori, sicut etiam iura personalia, vt succedendi in legatis &c. Rodriquez *in comp. ref.123. num.82.* contra Sanchez *lib.7.c.32. num.8. p.3.t.2. ref. 114.* Scripta verò & libros à se compositos probabile est pertinere ad primam, vt ait Villalobos *to.2. tract.35. diff.14. num.5.* & ad secundam, vt Valerus *v. regularis diff. 8. num.2. Ibid. resolut.63.* — Et in tali casu ad quam pertineant eius bona?

11 Regularis eiectus soluitur à voto obedientiæ Regularis, & solùm tenetur ocedire Episcopo, sicut alij Clerici. nec ipsum tenetur post expulsionem adire, vt putauit Nauarrus. Tenetur autem voto castitatis & paupertatis; & quidquid acquirit, acquirit monasterio. Quamuis Villalobos *diff.39.n.10.* dicat, dare posse eleemosynas, & facere donationes ad vitam ipsius duraturas. & Sotus *l.b.7.q.1.art.1.* solui omnino ab hoc voto, eo, quia non alitur à monasterio. Ad ieiunia & alia Religionis grauamina, non teneri, ait Suarez *in enchir. lib.3. §. de voto obed.* & si non est in sacris, nec ad diuinum Officium. Et quamuis Conradus *p.1. q. 285.* existimet teneri ad se corrigendum, vt iterum in Religionem recipia- — REGVLARIS eiectus ad quid teneatur?

tur, Azorius probabiliter negat *tom.1.lib.12.c.17.q.1.* quia hanc obligationem nullus illi canon Imponit.*p.3.t.2.res.60.* Vnde nec ad aliam Religionem transire tenetur. Potest nihilominus secundum aliquos Religio ipsum cogere vt intret non tamen ipse Religionem, vt eum recipiat, etiam post emendationem, vt contra Molinam *tom.1. disp. 146.v. quid ad votum*, Sanctarellus *de Apost.c.5. dub.2. n.18.* Et disparitas est; quia Religio est innocens, & eiectus est reus. Manet tamen irregularis, & vt promoueri possit, dispensare cum eo debet ante eiectionem Prælatus, vel post eiectionem si potest, Episcopus *p.3.t.2.res.116.* Ad quid teneatur Religiosus factus Episcopus, vel Cardinalis, vide V. *Cardinales Religiosi*, & V. *Episcopus Religiosus.* & si agatur de eius nullitate professionis agi debet coram Episcopo ordinario, vel delegato, vna cum suo prælato Religionis aliter sententia erit nulla. Sanchez & alij, *p.8. tract.7.resol.2.*

Causa nullitatis professionis agatur coram episcopo ordinario vel delegato.

12 Regulares ex vsu in contrarium, tenentur ad ieiunia Ciuitatis ex voto. De synodalibus vide Riccium, sed non ex obligatione Dia.*p.9. tract.7 res.14.* sic existentes in monasterio Mediolani non tenentur ad ieiunium feriarum Cinerum, secus autem si essent in domibus secularium. *Ibid. §. Nota etiam.*

Regulares tenentur ad ieiunia Ciuitatis.

REGVLARIVM
Indulgentia.

INdulgentiam, quam acquirunt Regulares profitentes, vide V. *Professio num.16.*

PAVLVS V. reuocauit, & reformauit omnes Indulgentias Regularium.

1 Hic nota duo. Primum est, Paulum V. in Bulla *Romanus Pontifex* reuocauisse omnes Regularium Indulgentias, easque statuisse ad certum numerum & formam ibi expositam. Quoniam verò mox per aliam Bullam confirmauit Minoribus omnia priuilegia, gratias, concessiones, & indulta concessa à Clemente VII. etiam spiritualia, & prout iacent, & in his priuilegiis, seu spiritualibus indultis habentur expresse Indulgentiæ, putauit Rodriquez *res.47. num.45.* eas omnes Indulgentias iterum reualidatas fuisse. Verum non est credendum, Beatissimum Patrem tam citò mutasse sententiam. Vnde contrarium tenendum est cum Portell. *v. indulgentia n.12.* Verùm tamen est, in ea Bulla reuocari solùm Indulgentias concessas Religionibus pro ipsis Religiosis. Vnde non sunt censendæ reuocatæ Indulgentiæ concessæ sæcularibus Regularium Ecclesias visitantibus † vel conciones eorum audientibus, vt infra † concessæ parentibus Fratrum Minorum viuis, vt eligant Confessarium, per quem plenariè absoluantur, à pœna & culpa, per Bullam Calisti III. & mortuis, vt liberentur à Purgatorio, si filius eorum Sacerdos vnam pro eis missam celebrauerit. per Bullam Clem. VIII. vt ait Portell. *num.4.par.4.tract.4.res.20.*

Pro seipsis.

2 Secundum est, Regulares Concionatores, concionantes in suis Ecclesiis.

Ecclesiis feria 2. 4. & 6. concedere posse suis auditoribus 156. annos, & 24. dies Indulgentiæ, aliis vero temporibus 18. annos & 320. dies: concionantes autem in Ecclesiis alienis, 18. annos, & 222. dies; ex priuilegiis diuersorum Pontificum concessis Fratribus Minoribus, & Prædicatoribus, quas debent concedere expressè nomine Sanctitatis Papæ, aliàs non acquiruntur Rodriquez *resol.* 112. *num.* 2. & *resol.* 77. *n.* 58. *par.* 4. *tract.* 4. *resol.* 22. §. *Et tandem.*

Non tamen pro sæcularibus.

REGVLARIVM PRIVILEGIA *In ministrandis Sacramentis.*

3 Circa Baptismum, vide V. *Baptismi minister.* Circa Pœnitentiam V. *Confessarius Regularis.* Solùm hic nota, nouissimè Ludouicum Cellotium *de hierarch. lib.* 5. *c.* 24. mordicus sustinere primò; quòd Regularis Sacerdos præsentatus, & iniustè ab Episcopo non admissus, potest Confessiones excipere, vt poterat ante Tridentinum: quia *Clem. dudum de sepult* in qua id sibi conceditur, est inserta in corpore iuris, & Concilium eam expressè non reuocat. *p.* 6. *tract.* 7. *resol.* 60. Secundò, Confessarium Regularem approbari non posse cum limitatione ad tempus, personas &c. si est idoneus; nam Episcopus non dat illi auctoritatem, sed tantum cum examinat de idoneitate, & si idoneum iudicat, iurisdictionem dat illi Summus Pontifex, ipso iure. *Ibid. resol.* 61. Tertiò, consequenter, semel ab Episcopo approbatum non posse iterum siue ab ipso, siue à successore, ad examen iterum vocari, vel licentia semel obtenta priuari. *Ibid. resol.* 62. Denique, Religiosum approbatum in vna Diœcesi, esse idoneum Confessarium in quacunque diœcesi de licentia Parochi, sicut (ait Bauny *p.* 1. *tract.* 4. *q.* 4.) Sacerdos approbatus in vna diœcesi, eligi potest per Cruciatam in quacunque alia. *Ibid. res.* 59. Verùm nos circa primum († quidquid dixerimus V. *Confessarius Regularis, num.* 5. †) censemus priuilegium *Clement.* reuocatum esse per Tridentinum, quia eius intentio fuit, reformare has Regularium facultates. Vel non reuocari: sed exigi ex parte Sacerdotis conditionem, vt non possit facultate Papali per dictum priuilegium gaudere, nisi & in quantum ab Episcopo approbatus fuerit. Adde etiam ex Lugo *de pœn. disp.* 21. *sect.* 3. *n.* 52. quod si supradicta opinio est probabilis, ad praxim tamen parum, aut nihil conducere potest si quidem facultas *Clem.* multa requirit, præsertim quod Episcopus tot solùm Confessarios admittere tenetur, quot pœnitentium concurrentium numero sufficiunt; & si quis ei ex præsentatis à Prælato non satisfacit, exigere potest alium, in locum illius circa quas conditiones poterit pro libito cauillari, nec facilè vinci. *part.* 6. *t.* 7. *resol.* 60. à §. *Sed pace.* Circa secundum († quidquid etiam dixerim. *Ibid. num.* 6. †.) dico etiam cum Lugo *num.* 57. eas limitationes ab Episcopo validè apponi, siue iustæ sint, siue iniustæ; &

AN Regularis præsentatus, & iniustè repulsus, possit Confessiones excipere?

An approbari possit cum limitatione?

Semel approbatus, iterum examinari?

Et an approbatus in vna diœcesi sit idoneus vbique locorum?

Ad primum negatur:

Affirmatur secundum.

Confessiones factas contra tales limitationes, defectu potestatis, nullas esse; licitè etiam apponi, si iusta causa interueniat; nec obstare, quòd Parocho annorum 25. concedatur approbatio ad curam animarum absque limitatione: nam in Parochis examen circa doctrinam & mores magis rigorosum præcedere debet & solet, quàm in Confessariis; & ideo clarius de illorum, quam de istorum idoneitate constare. Quod si Episcopo plenè constaret, aliquem Regularem idoneum esse pro facultate non limitata, tunc videretur non posse ei absque alia causa limitatam concedere. Sed nihilominus limitatio valida foret. *Ibid. resol.* 61.

Et tertium.

Circa tertium, si licentia concessa sit ad beneplacitum ex causa licitè, & sine causa validè reuocari posse: concessam verò absolutè, ex iusta & rationabili causa reuocari etiam posse, secus nec licitè nec validè reuocari, vt diximus *ibid.num.*7. Et ita etiam Lugo *num.*63. *Ibid. resolut.*62.

Et negatur quartum.

Denique quoad vltimum licèt sententiam Cellotij tanquam probabilem ex multis admittat Præpositus *in* 3. *quæst.*8 *dub.*4.*num.*21. stante tamen Constit. Vrbani VIII. quam *ibid.num.*9 attulimus, non subsistere. *Ibid.resol.*59.

REGVLARES possunt ministrare Eucharistiam sæcularibus quocunque tempore.

4. Circa Eucharistiam, Regulares habent priuilegium ministrandi eam sæcularibus in suis Ecclesiis quocunque tempore, secluso Paschate & articulo mortis. Et Paulus V. extendit illud etiam ad alias Ecclesias; vnde videntur ministrare posse in Oratoriis ædium priuatarum. Portell. *resp. mor.p.*3.*cas.*39.*par.*4.*t.*4.*resol.* 14. Verùm pro Paschate & articulo mortis sufficit licentia Parochi, certo præsumpta, & moraliter certa. Suarez *in* 3.*p. q.*82.*art.*3.*disp.*72.*sect.*2.*vers.hinc,p.* 3. *tract.*2. *resol.* 12. §.*Nota etiam.* Et nomine Paschæ in dicta limitatione non venit dies ipse Paschæ, sed Communio, quæ tempore paschali prescribitur ab Ecclesia, vt nimirum parochiani semel saltem in anno, idest cùm pro Paschate reficiuntur, proprio Parocho se sisterent, eiusque superioritatem agnoscerent. Quare si quis præceptum impleuisset in die Iouis sancti, vel implere vellet in crastino, vel intra tempus concessum, communicare posset in Ecclesia Regularium in ipso Paschæ die. Suarez *sectio* 3. quidquid contra asserat Trullench. *part.* 4. *tract.* 4. *resolut.*81.

Excepto articulo mortis.

Et Paschate, idest communione præcepta tempore Paschali.

Quam tamen ministrare possunt aduenis.

5 Aduerte præterea, Regulares ministrare posse Communionem paschalem aduenis, vagis, & peregrinis: quia in hoc nulli Parocho fit iniuria non enim Parocho hospitij, quia non illi subiicitur, nec Parocho patriæ, quia est absens, & hic censetur dare parochianis absentibus licentiam communicandi vbicunque voluerint. Decretum verò Eugenij IV. fauet illis, concedendo, vt possint in Parochia hospitij tanquam incolæ communicare, non tamen cogit. Nec satis constat, Ecclesiam Cathedralem, vel Matricem esse vniuersalem Parochiam totius diœcesis, vt aduenas ad eam adeundam obligare debeamus. Sanchez *de matrimo. tomo* 1. *lib.* 3. *disp.* 73. *numero* 17. contra Peregrinum *in priu. Theat. p.* 2. *tit. communicare,* §. 2. *par.*3. *tract.*2. *res.*12. Item in Pascha, & in articulo mortis ministrare possunt seruis & domesticis intra Conuentum

Peregrinis.

Conuentum degentibus, iuxta priuilegium Pij IV. & aliorum Pontificum apud Portell. v. *Sacramenti administr. num.6.* Et idem dic de famulo coniugato, qui dormit extra Conuentum, siquidem, moriatur in Conuentu; quia is dicitur continuus commensalis. Et procedit etiam de Confessione, & extrema Vnctione. *Ibid. §. Notandum, & part. 5. tract. 3. res.52.* Olim ex priuilegio Sixti IV. poterant etiam ministrare sacrum Viaticum & Vnctionem extremam suis Tertiariis.quod tamen hodie est eis interdictum, vt constat ex litteris sacræ Congreg. ad Episcopum Mutinen. *sub.die 17.Iunij 1639.p.6.tract.8.res.30.*

Et seruis domesticis.

6 Aduerte denique, satis probabiliter olim docuisse Rodriquez *tom. 1. quæst. 56. art. 3.* & alios, contra Suarez *de relig. tom.4.tract.10. lib. 9. cap. 3. num. 8.* Regulares ministrare posse laicis in Ecclesia propria Communionem ipsam paschalem,ex priuilegio Nicolai V. concesso Monasterio B.Mariæ de Guadalupe ordinis D.Hieronymi *ann.1458.* quod Paulus III. viuæ vocis oraculo confirmauit: nam omnia huius Monasterij priuilegia Pius IV. ad reliqua eiusdem Ordinis Monasteria extendit, & sic iis vti possunt reliqui Ordines communicantes. Et ita in Lusitania in causa Fratrum Minorum cum quodam Parocho iudicatum fuit, apud Fagundez *par.3. lib. 1. cap. 5. par. 2. tract. 14. res. 73.* Quam sententiam nouissimè tenet Bauny *par.1.tract.5. q.19.* quamuis suadeat Religiosis ab eius praxi abstinere. Verùm sacra Congregatio contrarium postea declarauit Eminentiss. Boncompagno Archiepisc. Neapol. vt constat ex litteris Eminentiss. Verospi *sub die 20. Martij 1638. part.6.tract.7. resolut.58.*

Et olim probabile fuit ministrare posse etiam aliis.

REGVLARIVM PRIVILEGIA
In prædicando.

7 Regulares olim ex communi Doctorum sententia poterant in Ecclesiis suorum ordinum prædicare absque licentia Episcopi, ex Bulla Pij V. *etsi mendicantium*; nec illi, Episcopus id prohibere poterat. & id docuerat olim *par. tract. 2. res. 58.* Vbi etiam cum Miranda *tom. 1. quæst. 50. art. 3. concl. 1.* dicebat speculatiuè loquendo posse prædicare, Episcopo contradicente; saltem in hora, tempore, quo non prædicaret Episcopus: id tamen non expedire propter scandalum. Addiderat Regularem prædicantem in sua; vel aliena Ecclesia sine licentia, non posse ab Episcopo puniri. *par.3.tract.2. res.11.* at peccant mortaliter Cac *p 8.t.7.res.11.* Sed hodie stante constitutione *Inscrutabili &c* Greg XV. (& merito aduertit Bordonus *in consil. Regul. res.7. num.21.*) Regulares prædicantes sine Episcopi licentia, & benedictione etiam in suis Ecclesiis, possunt ab Episcopo puniri etiam per censuras. Et quamuis Augustinus de Bellis *in alleg. Hispano idiomate conscripta* putet Vrban. VIII. derogasse Bullæ Grego. XV. tamen Nouarius

Regulares concionari olim poterant in suis Ecclesiis sine licentia Episcopi.

Et in alienis, item prædicantes sine licentia, non poterant ab eo puniri.

Hodie tamen contrarium tenendum: ex Constit.Grego. XV.

Minimè obstante Bulla Vrbani VIII.

in sum. Bull.p.1.tit.de exemptorum priu.n.51. faciens mentionem de dicta Bulla Vrbani VIII. relata à P. de Bellis, ait, non obstare, quin hodie episcopi possint punire regulares, quia dicta Bulla videtur tantum localis lata pro ciuitate, & Diœcesi Giennensi. *p.7.tract.12.res.25.*

Et hæc licentia, & benedictio quocunque tempore petenda.

Non autem solum pro Quadragesima, & aduentu.

Et deneganda nolenti emittere professionem fidei.

8 Hæc autem licentia, & benedictio petenda est quocunque tempore, quamuis enim Bordonus *in consil. Regul. res.7. quæst.11. num.5.* asserat vsum iam obtinuisse apud Regulares prædicandi in propriis Ecclesiis absque alia Episcopi benedictione; quam solum petunt pro Quadragesima, & aduentu, & non pro aliis festis intra annum; tamen valdè dubitandum an adsit talis vsus: nam quocunque tempore, quando Regulares volunt in suis Ecclesiis concionari, se præsentant coram Episcopis, & petunt benedictionem, iuxta Concil. Trid. *sess.24. de ref. cap.6.* Imò Episcopus posset denegare benedictionem prædicandi Regulari nolenti coram ipso emittere professionem fidei. Ità *Nauarr. in summ. Bullar. p.2. tit. de exempt. priuil. num.* 49. cum aliis. *par.7. tract. 12. resol.24.*

Possunt Prædicare in Parochiis de licentia Parochi bis, aut ter.

9 Concionatores Regulares semel approbati ab Episcopo, concionari possunt in quacunque diœcesi, dummodo Episcopus loci, vel Parochus non contradicat, ex priuilegio Greg. XIII. concesso Societati. Villalobos *to. 2. tract. 35. diff. 5. num. 2.* & Regulari docto, & pio, præsertim itineranti, concedere potest facultatem prædicandi in sua Ecclesia Parochus bis, aut ter. Portell. *num. 2 par. 3. tract. 2. res. 111. §. Notat, & par. 4. tract. 4. resol. 22. §. Notat.*

Vicarius Sede vacante non potest punire prædicantes sine licentia.

10 Quæres an vt Episcopus, possit etiam Vicarius Sede vacante punire Regulares prædicantes in Ecclesiis sine licentia, & benedictione, vel suspendere, & ordinare, ne aliquis Regularis amplius prædicet? Negatiuè respondent Gauantus *in Man. Episc. ver. Capitulum. Sede vacante num. 51. & 52.* & Bordonus *in cons. Regul. res. 36. num. 24.* quia succedit Episcopo in iurisdictione ordinaria, non delegata; & ideo vbi Concilium Trid. committit aliquid Episcopis vti delegatis Sedis Apostolicæ, non potest Capitulum, seu Vicarius Sede vacante. *par. 7. t. 12. resol. 26. & 27.*

RGVLARIVM PRIVILEGIA In reliquis.

OMNES ferè Regulares exempti sunt ab Episcopo.

11 † Regulares ferè omnes à iurisdictione Episcopi exempti sunt, præter aliquos casus à iure expressos, in quibus Episcopus contra eos procedere potest tanquam Sedis Apostolicæ delegatus †. An autem exempti sint à legibus synodalibus, dictum est, V. *lex, num.* 8.

Et possunt eligere conseruationem.

A quo defendantur in iniuriis & violentiis.

12 Habent etiam priuilegium eligendi sibi conseruatorem, qui eos à manifestis iniuriis defendat, iuxta *c. fin. de offic. deleg.* & quidem per manifestam iniuriam Cruz & alij intelligunt quidquid est contra ius, & infert damnum monasterio, vnde & posse procedere contra debitores

Religiosorum

Religiosorum ex causa ciuili, etiam laicos. Contrarium tenet Fuschus *de visib. lib. 2. cap. 23. num.* 5. quia conseruator non habet tribunal erectum. † Adde, quòd in Bulla Gregorij exprimitur, quòd conseruator procedere possit, quando Regulares sunt rei non quando sunt actores. Et licèt sacra Congregatio declarauerit, remanere adhuc ei facultatem se ingerendi in manifestis iniuriis Religioni illatis, per manifestas iniurias non videntur intelligi posse retentiones, seu non solutiones debitorum, quæ sunt quid priuatiuum †. Certè si animalia Religiosorum in alienis agris pauperiem faciant, ad conseruatorem pertinet iudicare, non ad iudicem sæcularem. Ità Rodriquez *to. 1. q. 65. art. 14. p. 3. tract. 1. res.* 20. † Et idem de debitis ciuilibus domus Religiosæ, minimè verò particularium; quia hi habent suum Prælatum, cui omninò subditi sunt, & ab aliena iurisdictione penitus exempti. Dum tamen manent intra claustra. Ita Rodriquez *art.* 13 & Miranda *q. 47. art. 10. to. 2.* apud quos, & Lezanam, ac Laurentium de Peyrinis, multa ad conseruatorem spectantia inuenies †.

Et coram quo conueniantur ob pauperiem factam ab eorum animalibus in agro alieno.

Et ob debita ciuilia communitatis.

Non particularium Religiosorum.

13 Regulares lectores, concionantes, studentes, Confessarij habent priuilegium, vt sibi commutetur obligatio Horarum à Prælato in certos Psalmos, & Pater noster, vt de lectoribus dictum est V. *Lectores, num. 3. par 3. tract. 2. resol. 68. §. Non desinam.*

Studiis dediti declinare possunt onus diuini Officij.

14 Quamuis corpora defunctorum exhumari, & de loco in locum transferri sine licentia Episcopi non possint, iuxta cap. *corpora Sanctorum, de consecr. dist.* 1. *l. si nec dum, l. nemo humanum, C. de relig. & sumpt. fun.* quando nimirum tradita sunt sepulturæ perpetuæ. Id tamen possunt Regulares de consensu partium, intra limites propriæ Ecclesiæ, vt ait Villalobos *to. 1. tract. 31. diff. 6. num.* 4. ex priuilegio Leonis X. & si non sunt sepulta in Capella propria, etiam sine consensu partium. *par. 3. tract. 2. res.* 120. Regularis sexagenarius non tenetur ad ieiunia Regulæ iuuenis 21. annorum tenetur. *par. 9 tract. 6 resol.* 16.

Et superiores trásferre possunt cadauera intra suas Ecclesias.

15 Regularis dimittens habitum per mediam horam, nec si in conuentu recitaret in Comædiis non incurrit in excommunicationem. *par. 9. tract. 7. resol.* 5.

Regularis recitans in monasterio in comædiis non incurrit censuram.

REGVLARIVM PRIVILEGIA *quoad vsum, & communicationem.*

16 Circa vsum, aduerte primò. Generales, & generale Capitulum posse vsum priuilegiorum limitare, & omninò tollere, etiam in Religionibus non habentibus ad id specialem facultatem Sedis Apostolicæ. Tamburin *de iur. Abbat. to. 1. disp. 16. q 9. num. 2.* Excipe, nisi aliquod priuilegium in corpore iuris insertum esset nam eius reuocatio esset statutum contra ius commune, quod ipsis prohibetur, cap. *quod super his, de maior. & obed. par. 3. tract. 2. resol.* 87.

PRIVILEGIA Regularium limitari & tolli possunt à Generali, & generali Capitulo.

17 Nota secundò, Regulares vti posse suis priuilegiis, non obstante

Non tamen derogantur per non vsum.

stante quod non sint in vsu ex peculiari priuilegio Eugenij IV. concesso Coegregationis S.Iustinæ Ordinis Benedictinorum. Portell. *ver priuilegium num*.4 Adde, priuilegia Regularium ex alio priuilegio apud Cruz *lib.2.cap.3.dub.2.concl.2.* non abrogari per contrarium vsum, nisi excedat annum centesimum *par.3. tract.2.res.*88.

Nec refert si iuri canonico sint contraria. Nam si non aduersentur Tridentino, clausula apponi solita, nihil operatur.

18 Nota tertiò, quòd quando in priuilegiis Regularium apponitur clausula, *dummodo sacris Canonibus, & Concilio Tridentino non aduersantur*, per sacros canones intelligi debent canones Tridentini. nam iis, qui in iure canonico continentur, multa priuilegia sunt expresse contraria. Quæ autem aduersantur Tridentino, iam derogata censentur, etiam pro foro conscientiæ, vt ait Miranda *tom.1.q.39. art.1. concl. vn.* nam quamuis Pius V. confirmauerit Regularibus priuilegia contraria Tridentino, vnde Enriquez *lib.7.c.24. in gloss. lit. K.* ait, ea etiam hodie pro foro conscientiæ practicari posse, attamen Greg. XIII. ea iterum reuocauit vnde contrarium dicendum est. Et in specie Regulares non possunt ordinari ante ætatem Vasquez *in 3. par. tom. 3. disp. 246. cap. 4. numero 43.* contra Sà *v. relig. numero 56. par. 3. tract. 2. res.59.*

Dubium est, num certum priuilegiũ Pij V. reuocetur per Bullam Cœnæ.

19 Dubium tamen est an Priuilegium Pij V. quòd Regulares absolui possint à suo Prælato ab hæresi occulta, reuocatum sit per per Bullam Cœnæ, de quo vide V. *Absoluere num.73.* Dubium item est, an bulla Pij V. *Et si mendicantium*, in qua Regularibus amplissima priuilegia conceduntur, reuocata fuerit per Bullam *Intacta* Greg. XIII. & Barbosa *de pot. Episc.p. 3. alleg.76.num.29.* affirmat. Peyrin verò *tom. 2. in const.7. Pij V.§.1.num.2.* ait, Bullam *Intacta* nec promulgatam fuisse, nec vsu receptam. *p.3.t.2. res.* 107. † reuocatam esse docuit Auctor *in res.59.eiusd.tract.* vt retulimus mox *num.* 15. non esse reuocatam, *in res.*58. vt retulimus *num.*7.†.

Verùm priuilegia Societatis, & Cler. Regul. non derogantur, nisi id suis Patribus insinuetur.

20 Cœterum priuilegia Societatis Iesu nunquam derogata censentur, nisi derogatio ipsismet Patribus insinuetur, ex priuilegio Gregorij XIII. quo gaudet etiam Religio Clericorum Regularium. *p.3.t.2.res.*68.

OMNIA priuilegia Mendicantium communicantur adinuicem. Etiam Iesuitarum.

21 Quoad COMMVNICATIONEM aduerte primò, quod Regulares Mendicantes communicant omnia priuilegia, etiam Societati, concessa cum limitatione, nè aliæ Religiones communicent. ex ampliatione & extensione eorundem priuilegiorum factam per Pontifices successores. Et quamuis Gregorius XIII. concesserit Societati, nè aliquis eius alumnus aliquo priuilegio potiatur, nisi sibi à Præposito generali communicetur; ait nihilominus Cœlestimus *tract.8.cap.15.* dicta priuilegia ab aliis Religionibus absque tali limitatione participari. *par. 3. tract.2. res.*81. *& par.5 tract.13.res.*46.

Exceptis priuilegiis circa Altaria.

22 Aduerte secundò, priuilegia perpetua Altarium circa Indulgentiam pro animabus, videri etiam in communicatione locum habere: quia omnis gratia Principis priuilegium appellari potest, Bald. *in præl. feud. n.*38. & in fauorabilibus lata fieri debet interpretatio. Et sic tenet Portell. *v. priuilegij communicatio num.* 20. Sed ego contrarium teneo cum Morella

Merolla.*tom.3.disp.6.c.4.dub.7. n.64.* tum quia in generali concessione non veniunt ea, quæ quis in specie non esset veri similiter concessurus, reg. *in generali* 81.*de regul.iur.* tum quia per communicationem priuilegiorum non communicantur priuilegia exorbitantia siue quæ rarò conceduntur, qualia sunt Altaria priuilegiata perpetua, vt patet ex vsu & stylo Curiæ apud Peyrinum *in declar.priu.* 8.*Pauli III.* Vnde ait Merolla, nec Ecclesias eiusdem Ordinis Altaria priuilegiata participare, quòd de omnibus Indulgentiis domus particularis, docet Portell. *vbi sup.nn.6.p.6.t.7.res.39.*

23 Aduerte tertiò, P. Bordonum *resolut.* 30. *qu.*22.*n.*26. docere, inter Religiones communicari etiam priuilegia circa Officia particularia, non quidem ea quæ sunt de Sanctis Ordinis, sed alia de festis communibus. Vnde dicendum esset, alias Religiones recitare posse Officium Corporis Christi, & Immaculatæ Conceptionis, in feriis quintis, & sabbatis, festo nouem lectionum non impeditis, vt recitant ex priuilegio Fratres Minores, & similia. Sed tu cogita. *par. 6.tract.8. resolut.*14. Per communionem priuilegiorum concessam fratribus Minoribus, possunt alij semel absolui à Confessario eiusdem obseruantiæ, ab omnibus peccatis reseruatis, & ab irregularitatibus, excepta mutilatione, & homicidio. non aut Iesuitæ. Suarez *p.9. tr.* 8. *resolut.*55.

Quid de Officiis propriis.

Per cõmunicationem possunt absolui semel à casibus reseruatis.

RELIGIOSI MILITES.

1 Religiosi milites Equites S. Ioannis (& secundùm Riccium *tom.*4. *res.*177.*n.*3. etiam illi, qui portant signum T, seu mediam crucem albam, *par.*3 *tract.*1.*res.*61) S. Iacobi, Alcantaræ, Calatrauæ, & Montesæ, sunt verè Religiosi: emittunt enim professionem trium votorum in manibus Prælatorum in Religionibus approbatis à Summo Pontifice. *p.3 t.2.resol.30.p.4.t.1.resol.86.& alibi passim.* Idem dic de Equitibus S. Stephani, & S. Lazari *Ibid.& p.3.t.1.resol.*61. Secus de Equitibus Aurei velleris, S Michaelis Annunciationis, Delabanda, aliisque aliorum Ordinum absque Sedis Apostolicæ auctoritate erectorum *p.4.t.1.resol.36.in fine.* Illi ergo omnes gaudent priuilegiis fori (Vide V. *Immunitas Ecclesiastica,nu.*23.) canonis (Vide V. *Excommunic.n.*2.) & gabellarum (Vide V. *Gabell.nu.*11.)

EQVITES S. Ioannis, S. Iacobi, & similes, sunt verè Religiosi.

Gaudentque immunitate,

2 Consequenter etiam tales Religiosi confiteri possunt Sacerdoti idoneo, non approbato ab Episcopo, vt de Regularibus dictum est V. *Prælati.nu.*45. quia nimirum non comprehenduntur in Tridentino *sess.*23.*c.*15 Et ita tenet Sancius *disp.49.n.*10 quamuis praxis sit in contrarium *p.3.t.2.resol.*30. Item in Confessione explicare tenentur circumstantiam professionis peccata enim illorum carnalia, sunt sacrilegia, Mota *lib.2.c.2.§.23 nn.6.Ibid.§.Ex his.* & filij ipsorum ex copula fornicaria sunt sacrilegi. Etsi ipsi dimittunt temerariè Crucem. peccant mortaliter.

Et cõfiteri possunt simplici sacerdoti

Tenẽturque explicare circumstantiã professionis.

Ipsorum filij ex fornicatione sunt sacrilegi.

mortaliter,& contrahunt excommunicationem Clem.VIII.vnde & esse possunt apostatæ sicut alij Religiosi habitum dimittentes,vt idem Mota *ibid.nu.7.& c.1.§.6.nu.5.Ibid.§.Secundò,& §.Tertiò.*

Et si habitum dimittunt, incurrunt censuram.
Nō possunt ad aliā Religionem transire absque licentia M.Magistri
Possunt tamen de bonis commendarum in quoscumq; vsus disponere.

3 Item non possunt ad aliam Religionem transire absque licentia Magni Magistri. Mota *§.6 cit. Ibid.§. Quarto.* Qui etiam tenet,dictos Equites totum,quod ipsis superest de congrua sustentatione, teneri in vsus pios expendere, quia sunt adstricti voto paupertatis,& redditus Commendarum sunt Ecclesiastici. Sed ipse existimo cum Hurtado in 2 2.*tom.2.disp.*160.*sect.*7.§.119.& 120.expendere posse ad libitum, ac si essent sæculares:quia paupertatem ipsorum sic interpretata est(Prælatis scientibus,& non contradicentibus)consuetudo:& redditus Commendarum dantur illis titulo laico:vnde nec sunt materia simoniæ vt dicemus V.*Simonia nu.*4. Nec obstat motus Pij V.reuocans illis facultatem ita de dictis bonis disponendi:nam in primis solum reuocat facultatem ex priuilegio,non ex consuetudine:deinde non fuit vsus receptus,nisi apud Commendatarios S.Ioannis.&tandem reuocatus fuit à Greg.XIII. Sanchez *in sum.tom.2.l.7.cap.8.n.30.*qui benè addit,eos instituere posse maioratum, tam de bonis patrimonialibus, quàm Commendarum. *part.2.t.15.res.54.& p.5.t.3 res.129.& t.14.res.49.* Vnde meretrices,turpem à dictis Equitibus mercedem obtinentes,cum eis ludentes,ad restitutionem minimè tenentur. *res.54.cit.§.Ex his.* Quæ omnia confirmantur ex Bulla Clem. VIII de largitione munerum,in qua aliis Religiosis munera præbere prohibitis,Equites expressè excipiuntur:vnde & corroboratur,quod initio diximus,eos verè esse Religiosos, aliqui enim excipi non debuissent.*p.1.t.6.res.23.*

Et maioratum instituere,
Et meretrices eorum non tenentur restituere turpem quæstum.

PER professionem Religionis S.Ioannis dissoluitur matrimonium ratum.
Et impletur votū Religionis absque alia expressione emissum.

4 Denique per professionem Equitum S.Ioanis dissoluitur matrimonium ratum.DD.communiter contra Sotum *in 4.dist.27.q.1.art.4.p.3.t.2.res.30.§.Quintò.*Vnde vxore Monialium habitum assumente,vir, licèt iuuenis, potest habitum D.Ioannis assumere. Sic tenet,& de praxi testatur Pontius *lib.9.c.12.n.3* contra Sanchez *lib.7.disp.32.n.4.p.4.t.4.res.73.§. Non desinam.* Et qui votum Religionis emisisset absque alia expressione,satisfaceret,per ingressum huius Religionis, vt probabiliter Cenedo *de paup.relig.dub.10.n 6.*& Pontius *de impend.causa 27.q.2.§.4* id extendit ad Religionem S.Iacobi.*p.2.t.16.res.37.* Per professionem verò S.Iacobi, & aliarum Religionum militarium, matrimonium ratum non dissoluitur,non quod sit solemnis;sed quia Summus Pontifex præscribendo modum eius & formam, minuit solemnitatem. Mota *lib.2.cap.2.§19.nu.18.p.3.t.2.res.30.§.Quintò.*

Et quicūque equites communicare possunt ense præcincti.

5 Nota hic, Religiosos equites ad confitendum & communicandūm pugione,& ense præcinctos non incedentes accedere,vt latè probat Sancius *disp.45.nu.3.* Vbi *nu.6.*idem docet de omnibus laicis, quod tamen intelligendum foret, cessante scandalo,quòd raro deficit. *p.3.t.2.res.39.*in fine.

RELI.

RELIQVIÆ.

1 Reliquiæ non possunt adorationi & venerationi exponi absque approbatione. Quid tamen in hoc faciendum, vide V. *Episcopi iurisdictio in Reliquias.* Aduerte verò cum Palao, *to.2.t.8.disp.1.punct.6.n.11.* non esse licitum, proponere adorationi Crucem ornatam variis reliquiis non approbatis, tum quia sic vsus obtinuit, tum quia in tali casu non reliquiæ, sed crux adoranda proponitur, & si quis eas adorat, hoc erit peraccidens, & pertinebit ad cultum priuatum. contra Bonac. *disp.3.de ador.q.1.punct.4.nu.6.p.5.t.5.res.35.* (. *Notandum.* An reliquiæ alienari possint sine solemnitatibus. vide V. *Prælati nu.28.*

RELIQVIÆ non approbatæ,

Exponi possunt in ornamentum Crucis adorandæ.

RESERVATA.

† De reseruatione casuum dictum est V. *Casus reseruati*, Et de reseruatorum absolutione V. *Absoluere à reseruatis* & aliqui V. *Pœnitens.* Hic ponemus aliquot casus, quæ nouissimè reperimus in sexta parte †

RESERVATA quamdiu durent.

1 Casus reseruati Episcopo per statutum, eo mortuo, adhuc permanent at si reseruatio est personalis, eo mortuo, expirat, vt ex Piasecio retulimus V. *Casus n.12.* & sic tenet communis opinio. Et quidem reseruatio facta in mandatis visitationum tam Episcopi, quàm Prælati Regularis, siue cum excommunicatione, siue sine, censetur personalis, & mortuo Episcopo, vel manus à munere amouente Prælato, expirat. Quod tamen intellige quoad crimina commissa post mortem Episcopi, &c. non quoad commissa tempore reseruationis. Fagundez *p.2.lib.8.c.1.nu.30.p.6.t.6.resol.41.*

2 Peccaret Prælatus Regularis, non solùm contra charitatem, sed etiã contra iustitiam, negando facultatẽ Confessario, absoluendi aliquod reseruatũ, si ex licentia negata timeretur graue aliquod subditi detrimentum, etiam ex eius fragilitate, aut duritia. Lugo *de sacram pœnit. disp.20. sect.10.§.4.* contra Suarez *to.4.disp.30.sect.4.n.7.& 8.* Et in tali casu Cõfessarius potest nihilominus pænitentem pro illa vice absoluere, licentia petita, & non obtenta, vt diximus V. *Absoluere nu.12.* sic declarante Paulo V. vt docet Texeda *to.2.l.3.tr.5.§ 4.cont.10.n.129.* & alij. Vt autẽ Confessarius prudenter iudicet, facultatem concedendã esse, ait Suarez sufficere, quod nulla ratio suadeat esse negandã. & si aliqua ratio negandam suaderet, & nihilominus pœnitens nullo modo vellet superiorem adire, tunc negari non posset licitè; quia cum reseruatio instituta sit in medicinã, non debet nocere subiecto. Et quamuis in tali casu pœnitens non videatur ritè dispositus. quippè qui, nullo metu prohibente, nollet ad superiorem accedere, vrgente Confessionis præcepto: totum id nihilominus infirmitatis esset, & compassione dignum, vt illud iudicat

An absolui possint, licentia petita, & non obtenta?

praxis Prælatorum, & ipsius Summi Pontificis, qui propterea sæpè concedit per Iubilæa, & Bullas facultatem eligendi Confessarium pro quorumuis casuum reseruatione. Sæpe etiam pœnitens nondum decreuit præceptum violare, sed vacillat, & ideò à Prælato sustineri debet nè cadat. Et si decreuit, facultas illi salubris erit, quia sublata difficultate, faciliùs, & suauius ad dolorem, & propositum disponetur, ad quòd iuuare illum debet Confessarius, & sufficiet dolorem habere generalem de omnibus peccatis commissis. Quæ omnia docet Lugo *vbi sup. n* 219. contra Fagundez *in decal. tom.* 1 *lib.* 1. *c.* 45. *num.* 15. *p.* 6. *t.* 6 *ref.* 56. An absolui possint reseruata ex præsumpta superioris facultate cum ratihabitione de futuro, vide V. *Ratihabitio.*

Et quid si dubium sit, an peccatum reseruatum commissum sit?

3 An ignorans peccatum esse reseruatum, reseruationem incurrat, vide V. *Ignorantia n.* 8. An bona fide peccatum reseruatum non habenti facultatem confitens, remaneat absolutus, vide V. *Pœnitens, n.* 1. Petes: Si quis confessus sit hæresim, v. g. dubiam simplici Confessario, à quo propter dubium absolutus fuit, comperto deinde, quòd peccatum certè commiserit, remanetnè absolutus? an debet pro absolutione superiorem adire? Respondet Lugo *de Sacr. pœnit. disp.* 20. *sect.* 2. *n.* 20. se satis probabile existimare, quod talis remaneat absolutus, nec aliam habeat obligationem, & argumentatur à simili: nam Sanch. *in sum. to.* 1. *lib.* 4. *c.* 44. *n.* 10. dicit, quod simplex Confessarius dispensauit in voto reseruato; dubio, dispensatio tenet, etiam si posteà votum comperiatur esse certum. sic exigente recta Ecclesiæ gubernatione *p.* 6. *t.* 6. *ref.* 40. §. *Ad secundum.*

Aut si quis accederet in diœcesim, vbi non essent reseruata?

4 Petes iterum: An pœnitens, qui data opera extra diœcesim pergeret, in qua aliquod crimen non esset reseruatum, vt ab illo absolueretur per simplicem Sacerdotem, rectè absoluatur? Rectè, respondet Bauny *p.* 1. *tr.* 4. *q.* 8. *dub.* 5. quia dum eò pergit, habet ius confitendi confessariis illius diœcesis, secundùm iura, & dispositionem illius synodi. Contrarium tenet Zambellus V. *casus, nu.* 26. ex sacra Congreg. *die* 19. *Nouemb.* 1616. *p.* 6. *t.* 7. *ref.* 57.

RESTITVERE QVIS TENEATVR.

RESTITVERE quid sit?

1 ✝ RESTituere, seu restitutio, est actus iustitiæ commutatiuæ, quo vnicuique redditur, quod ab eo ablatum est, vel acceptum. Ad restitutionem pertinentia ferè nouem sunt, his carminibus comprehensa.

Et quæ in restitutione cõsideranda?

Quid, quis restituet, cui, quantum, quomodo, quando,
Ordine, quove loco, qua causa excuset iniquum.

Primò igitur videbimus qui restituere teneatur: mox qui non teneatur, seu excusetur, & deinde quid restituendum sit, cui, quantum &c. suo ordine. Porrò restitutionis radices tres ferè sunt? iniusta actio, seu omnis actio contra iustitiam; res accepta, & contractus. Videamus ergo primò.

RESTI-

RESTITVERE QVIS TENEATVR
Ex iniusta actione.

2 ACtiones iniustæ, ex quibus restituendi nascitur obligatio, hæ sunt. bellum iniustum, de quo V. *Pugna*, furtum, seu acceptio iniusta rei alienæ inuito domino: iniqua item rei alienæ retentio: acceptio rei alienæ per contractum iniquum: impedimentum, seu obex, ne alius bona acquirat iustè: homicidum, stuprum, & omnis alia offensio in bonis vitæ fortunæ. nam de restitutione famæ diximus, V. *Detractio* Aliqua hic dicenda sunt: primo, de impediente bonum alterius mox de homicida, & stuprante: & tandem de cooperantibus iniquæ actioni. De furto enim, & iniusta retentione, dictum est V. *Furtum*, & de iniquo contractu, dicemus infra.

FIERI debet restitutio ex iniqua actione. puta Iniusto bello, Furto, Vsura, Impedimento alterius boni. Homicidio, Stupro, &c.

3 Itaque circa impedimentum alicui consecutionem alicuius rei sit prima regula †. Si quis impedit proximum à consecutione alicuius rei, ad quam habebat ius, actione mala contra iustitiam, puta vi, fraude, mendaciis, dolo, tenetur ad restitutionem; si verò id faciat actione mala contra charitatem vel aliam virtutem, puta precibus, exhortationibus, pollicitationibus, etiam ex odio alterius, non tenetur. Ratio discriminis est, quia vi & fraude violatur libertas collatoris in qua ius conditionale alterius situm erat: precibus & blanditiis non item, Lessius *lib. 2. cap. 12. dub. 10. num.* 123. & alij communiter, contra Caietanum *in 2.2.quæst.62 art.2 p.3.t.5.res.54 & t.6.res.33.& 34.*

Et quidem impediens bonum alterius, ad restitutionem tenetur, si adhibeat vim, & fraudem, Secus si preces, & blāditias.

4 Ex quibus pro praxi inferes cum dictis DD. quod si quis impediat, ne auus instituat hæredem nepotem filius spurij (quod secluso intuitu filij spurij, facere posse, suppono cum Vasquez & aliis) vel ne quis instituat alium hæredem, vel legatarium, vel iam institutum reuocari curet. item si impediat ne quis det pauperi eleemosynam, ne beneficium vel officium alteri conferat, qui dignus sit, vel dignior, vt conferat alteri digno, & similia: si id faciat vi aut dolo, tenetur ad restitutionem. si solis precibus & blanditiis, non item. Immò non quæcumque iniuria obligat ad restitutionem, sed illa solùm, quæ infertur in ipsa rei consecutione, proximè & immediatè: Nam si v. g Ioannes præocupans, & aperiens litteras Petri, scribentis ad Paulum Romam, vacare beneficium in mense Pontificis, illum præueniat, & impetret sibi beneficium, non tenetur ad restitutionem, quia iniuriam commisit in aperitione litterarum non in consecutione beneficij (Idemque probabiliter dicendum putat Lessius *cap. 2. dub. 5. num.* 43. de paupere, qui cum manet ad hostium diuitis expectando eleemosynam, aduenienti alteri pauperi dicat, eleemosynam iam datam esse. *p 5. tract. 8. resolut* 2. in fine. Secus si dicat diuiti, Petrum v. g. non esse pauperem *p. 3. t. 6. resolut. 33. §. Nonò.*) limitat tamen

Corollaria.

Syluius *in 2. 2. quaest. 62. artic. 2. quaest. 25. concl. 5.* supradictam doctrinam, vt procedat solum in bonis ordinatis ad commodum publicum, qualia sunt beneficia, officia, &c. quae nimirum in Ecclesiae & Reipublicae bonum sunt instituta. minimè vero in bonis ordinatis principaliter in bonum singulorum, vt sunt aeraria publica, montes pietatis, piae fundationes, &c. in his.n. quia singuli habent ius aliquod, ob quod sibi debeatur sua pars, impediens aliquem ab eius consecutione, etiam per preces & munera, tenetur ad restitutionem *res. 33. cit. à §. Hinc* vsque in finem.

Et nunquam facienda est restitutio poenae pecuniariae ex eo, quod quis ob eius acquisitionem fiscum, vel alium impediuit.

5 Secunda regula. Impediens fiscum vel alium à consecutione poenae pecuniariae ex delicto, impediendo sententiam, etiam fraude & mendaciis, non tenetur ad restitutionem: quia poena non debetur ante sententiam quare qui sententiam impedit, impedit quidem nè ille acquirat ius, non tamen violat ius acquisitum Less. *cap. 12. dub. 18. num. 134.* & alij communiter, contra Molinam *to. 1. t. 2. disp. 95. nu. 35. p. 3. t. 6. res. 35.* & olim *p. 1. t. 10. res. 23. §. Ideò.* Idque probabiliter procedere puto etiam in poena conuentionali, nam nisi aliud exprimatur, intentio contrahentium videtur esse, quod non debeat solui, nisi post sententiam. Et ita docet Sanchez *de matr. to. 1. lib. 1. disp. 37. n. 4.* contra Regium *cas. 43. nu. 14. p. 1. t. 8. res. 29. & t. 10. res. 23.* in fine, *& p. 3. t. 6. res. 35.* in fine.

Corrollaria.

6 Ex qua regula pro praxi inferes cum Lessio *vbi sup.* primò, Haereticum, qui fraude & mendaciis se defendit, non teneri sua bona tribuere fisco, cui applicanda alias forent. Secundo, adulteram, quae per fraudem similiter se defenderet, aut falsis testibus adulterum probaret virum, non teneri restituere viro dotem, quam ipso iure acquisiuisset: quidquid afferat Laymam *lib. 3. sect. 5. tract. 2. c. 7. n. 4.* sed solum expensas, quas vir impendisset in lite *res. 35. cit. §. Ex quibus & § Secundò.* Vnde nec soluere ei tenetur pecuniam acquisitam ex adulterio. Graffius *to. 1. lib. 5. cons. 2.* contra Molinam *to. 1. t. 2. disp. 94. p. 2. t. 17. res. 7.* † Sed circa poenam pecuniariam, vide infra.

7 Tertiò, testes falso, impedientes sententiam; vel alios impedientes aliquam denuntiationem legitimam, vel nè delinquens veniat ad manus iustitiae; & occultantes aut fugere facientes officiales tempore syndicatus, non teneri ad restitutionem poenae supradictis imponendae. Nauarra *de rest. lib. 3. cap. 5. num. 13. p. p. 3. t. 6. res. 35. à §. Septimò.* Et satis de impediente.

HOMICIDA tenetur ad restitutionem damnorum.

8 ALIA iniusta actio obligationem restitutionis afferens, est homicidium, mutilatio stuprum, vel alia damnificatio in bonis corporis, vel fortunae. Nam homicida tenetur haeredibus occisi restituere id, quod dicemus infra Verbo *Restitui quid.* nimirum damnum temporale ex homicidio, vel etiam mutilatione aut deformatione secutum; minimè verò pro ipsa occisione, &c. & ad compensandam vitam occisi. nam *l. fin. ff. de his, qui effuderint, vel deiecerint, & l. ex hac lege. ff. si quadrupes paup. fec. dicatur*, dicitur liberum corpus nullam aestimationem recipere

Nō tamen pro ipsa vita hominis liberi,

ac,

ac proinde damna corporis libri non posse pretio compensari. Et idem dic de alapis & fustigationibus. Secus si occidatur seruus vel animal: vel etiam deturpetur, ita vt minus valeat. Sicut etiam si deturpetur mulier nobilis, ita vt ad matrimonium ampliori egeat dote. nam in his casibus teneris ad restitutionem. Lessius *c.9. dub.* 23.*n.* 141. & alij. quamuis in contraria sententia sint D. Thomas & Scotus *p.* 3. *t.6.res.* 53. §. *Notandum est, & p.* 5.*t.* 4.*res.*54. Aduerte hic, quod pro homicidio facto à seruo, & damno illato ab animali tenetur dominus, si sit in culpa. Si verò culpam non habet, ante sententiam ad nihil tenetur quia *l. si seruus, ff. de nox. action.* &c. *si culpa, de iniur. & damno dato*, videntur videntur pertinere solum ad forum externum, vt docet Nauarra *lib.* 2.*c.*1.*n.*38. Et Malderus *in* 2. 2. *t.*3. *c.*2.*dub.*5. notat, dominum abscondere posse seruum vel animal, ne ante sententiam capiatur. *p.*5.*t.*4.*res.*52.

Pro alapis inflictis. et pro homicidio alieno.

9 Nemo verò tenetur aliquid restituere pro homicidio inuoluntario & inculpabili, seu iusto. Vnde qui licitè inuasorem occidit iuxta dicta Verbo *Occidere inuasorem*, sicut non fit irregularis, ita nec restitutioni obnoxius. Et generaliter ex homicidio casuali numquam obligationem restitutionis oriri, ait *dub.* 15. nisi causa data sit efficax, & mors ex illa præcisè secuta sit. Vnde si in primis infligas vulnus non lethale, siue quod se solo curari aptum sit, siue quod patiens diligens sit, & medici adsint, mors autem sequatur ex negligentia medici, vel incuria infirmi, non teneri ad restitutionem. Secus si in eo loco non adsint medici, & læsus totam diligentiam adhibuit. nam in his circumstantiis vulnus fuit lethale. Item si des operam rei siue licitæ siue illicitæ, sed sufficientem cautionem adhibeas, ne aliquod inde proximo damnum sequatur; si deinde casù mors alicuius secuta sit, non tibi imputanda erit; quia præuia diligentia abstersit omne voluntarium à causa. Hinc clericos chirurgos & venatores, si post debitam diligentiam hominem casù interimant, ad nihil teneri; immò nec si interueniat culpa leuissima aut leuis sed solum si lata, ait Lessius *p.5.t.4 res.* 46. Homicida in duello, tenetur ad restitutionem, si prouocauit. Secus si ambo se prouocauerunt: quia tunc adest pactum implicitum, quod occisor ad nihil teneatur, & multò minus si prouocatus fuit: quia volenti non fit iniuria. Rebellius *p.*1.*lib.*3.*q.*12 *n* 8. & 9. contra Peregrinum *de duello q.*39.*n.*4. *p.*3.*t.*6.*res.*53. in fine, & *p* 5.*t* 4.*res.*10.

Vel proprio inculpabili.

10 Mutilans membrum serui sui, non videtur teneri ad restitutionem vt docet Filliuc *to.*1.*tr.*28 *part.*2 *c.*4 *n.*71. Cum damnum illatum spectet solum ad Dominum. Azor tamen probabiliorem censet affirmatiuam sententiam & consequenter obligari Dominum ad dimittendum seruum liberum Ego vtramque sententiam tamquam probabilem complector. *p* 7.*t.*7.*res* 45.

Mutilans membrũ serui sui ad quid teneatur.

11 † STVPRATOR ad restitutionem tenetur pro damno emergente puellæ, aut parentibus, si vim intulit. Secus si solum preces & blanditias. Aliquando verò tenetur etiam ducere in vxorem. Vide V. *Stuprum.*

STVPRATOR tenetur dotare puellam, si adhibuit vim.

Sunt

Sunt & aliæ iniustæ actiones restitutionis onus trahentes, quas vide apud alios. Cæterum.

PRO iniusta actione tenentur ad restitutionem etiam concausæ,

12 Pro iniusta actione non solum restituere tenetur causa principalis sed etiam concausæ, quæ his versibus continentur.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Quorum etiam explicationem inuenies apud alios. Hic aliqua solum dicemus circa consulentem, participantem, & duos vltimos †

Vt consulens. Si quidem consiliũ sit causa damni, secundum totam substantiam.

13 CONSVLENS igitur damnum alterius: tunc ad restitutionem tenetur, quando damnum secundum substantiam omninò ex eius consilio secutum sit. Secus si iam determinatum fuerit secuturum, & consilium solum concurrat ad modum, vel circunstantiam loci, temporis &c. (vt si ascendenti per fenestram scalam teneas, alias ascensuro; vel in asportando furto suppetias feras, quod tamen sine te commisisset, &c. vt ait Layman *lib. 2. sect. 5. t. 2. c. 5. n. 2. p. 3. t. 5. res.* 47. in fine & *res.* 84. *§. Sed ex his.* Quod si parato furari minus, consulueris furari plus, teneris ad restitutionem illius excessus. Lessius *c.* 13. *dub.* 2. *n. 8. p. 3. t. 5. res.* 23. 47. *&* 84. *§. Notandum est etiam.* Si autem determinato furari plus consulas furari minus; vel parato furari à paupere consulans furari à diuite, cum aliter ab iniquo proposito auertere non possis, ad nihil teneris. Vide V. *Peccato cooperari. n.* 15. & V. *Scandalum, num* 5.

Vel aliquem excessum.

Aliqui vero, si ante damnum illatum consilium reuocassent, liberant illum ab onere restituẽdi.

Porrò consulens damnum alterius, secundum aliquos non saluatur ab onere restitutionis per solam reuocationem consilij, sicut mandans per solam reuocationem mandati, ante effectum secutum. Secundum alios saluatur, sicut etiam ab irregularitate ob consilium homicidij, vt dictum est V. *Irregularitas n.* 45. *p.* 2. *t.* 16. *res.* 15. *& p. 3. t. 5. res.* 83. Et Faustus *in spec. disp.* 4. *q.* 72 & alij, docent, quod si consilij reuocatio non prodest, consulens lege iustitiæ monere debeat damnificandum secreto modo, vt sibi caueat. Ego verò cum Salonio *in* 2. 2. *q* 62. *art.* 7. *contr.* 6. existimo, hanc obligationem esse solius charitatis *p. 2. t. 16. res.* 16. & absolutiùs *p. 5. t. 4. res.* 64.

Sicut etiam in dubio, an damnum ex suo consilio sit secutum.

14 In dubio, an damnum tertij ex suo consilio secutum sit, tenetur consulens restituere: quia possessio stat pro obligatione, consilium enim supponitur certum, & damnificatio similiter: vnde præsumptio est contra ipsum, & in foro externo ipsi incumbit probare, quod damnum non sit secutum ex suo consilio. Ita Merolla *to.* 1. *disp.* 3. *c.* 3 *coroll.* 6. *n.* 41. *&* 44. vbi tenet, teneri restituere totum damnum. Sed de hoc infra V. *Restitui num.* 28. Ego vero, si restituere nollet, non eum damnarem: quia Villalobos *to.* 1. *t.* 1. *diff.* 20. *num.* 9 & alij probabiliter illum excusant. & Strouerdorff *in* 2. 2. *q.* 62. *art.* 8. *disp.* 2. in tali dubio excusat etiam mandantem Et videtur fauere D. Thomas. *ibi art.* 7. dum ait: *Tunc solum tenetur consulens, cum probabiliter æstimari potest, quod ab eo actio iniusta sit subsecuta.* Ratio autem est, quia odia restringi debent, & in dubiis melior est conditio possidentis. In opposita autem sententia

sententia Enriquez *lib.* 14. *cap.* 16. *n.* 3. ait sufficere, quod fur, vel homicida dicat, se non ob consilium ipsius furtum vel homicidium commisisse, vt ab onere restitutionis immunis sit. Sanchez verò *in summ. tom.* 1 *lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 44. id solùm admittit, quando talis reus esset aliàs fide dignus, vel aliæ coniecturæ concurrerent. *p.* 3. *t.* 5. *res.* 84. *& p.* 4. *t.* 3. *res.* 28. Nomine consulentis venit etiam Parlamentarius, qui quandonam ob iniustum suffragium restituere teneatur, vide V. *Parlamentum.*

15 † PARTICIPANS dicitur, quia iuuat alterius damnificationem & tunc ad restitutionem tenetur, quando absque eius cooperatione damnum non fuisset secutum. Vnde, si homicidium, vel incendium non fieret, nisi altero hominem, vel domum signante, signans scienter & liberè, tenetur ad restitutionem †. Secus si timore mortis inductus, vt ait Rodriquez *in summ. tom.* 1. *cap.* 222. *num.* 16. *p.* 5. *t.* 4. *res.* 63.

TENETVR item participans, absque cuius cooperatione damnum non inferretur.

16 † Similiter testes falsi, suo iniquo testimonio damnum alteri inferentes, tenentur ad restitutionem †. Secus si falsum iurauerint ignoranter, aut inaduertenter, vel ex inculpabili (saltem mortifere) obligatione, vt ait Caiet. *in* 2. 2. *q.* 74. *art.* 4. Aut si absque eorum testimonio damnum iam sufficienter (vtpotè per sufficientem priorum testium numerum) illatum esset, vt ait Pitigianus *in pract. de test. c.* 6. & nos in simili supra *n.* 12 *p.* 3. *t.* 5. *res.* 105.

Vt falsi testes.

17 NON OBSTANS & NON MANIFESTANS tunc ad restitutionem tenentur, cum damnificationem proximi ex iustitia impedire, aut manifestare tenentur. Tales sunt, secundùm Nauar. *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 224. famuli domestici in ordine ad furtum extraneorum, quia eo ipso, quòd domestici fiunt, domum aliquo modo custodire, & ab iniuriis extraneorum defendere tenentur. In ordine verò ad furtum confamulorum, ille solus tenetur, cui penes custodia specialiter est commissa, secundùm Layman *lib.* 3. *sect.* 5. *t.* 2. *c.* 5. *num.* 7. Alij vero, qui non ex iustitia, sed tantùm ex charitate, impedire, vel manifestare proximi damnum tenentur, non tenentur in defectu ad restitutionem, etiamsi à fure aliquid accipiant, vt taceant, si id, quod accipiunt, non sit pars furti. Nauarrus *c.* 17. *n.* 21. Quod Nauarra *num.* 132. benè limitat, nisi is, qui accipit, sua promissione expressa, vel tacita furem à furto aliàs cessaturum reddat animosiorem. nam in tali casu teneretur tamquam participans. *p.* 3. *t.* 5. *res.* 54. *§. Nota notandum est, & t.* 6. *res.* 58. *& p.* 4. *t.* 4 *res.* 64. *§. Nota etiam.*

ITEM non obstans, & non manifestans, cum teneretur ex iustitia.

Vt famuli domestici in furtis extraneorum.

18 Ex quo eodem principio, contra Valentiam *tom.* 3. *disp.* 5. *q.* 14. *punct.* 1. docet Tannerus *in* 2. 2. *disp.* 4. *q.* 6. *dub.* 2. *num.* 79. testem quantumuis citatum & intimatum à iudice ad testificandum, ob solam negatam testificationem & fugam, non teneri restituere damnum parti secutum: quia non certò constat, talem ex officio siue ex iustitia, teneri ad procurandum bonum, vel impediendum damnum partis actricis. *p.* 3. *t.* 5. *res.* 54 in fine. Et Raynaudus *de monit. p.* 1. *c.* 3. *q.* 24. idem contra

Non tamen testes ob negatam testificationem, & fugam.

Auilam *p.2.c.5. disp.4. dub.3. concl.8.* & alios communiter, dici posse putat de non reuelantibus ex vi monitorij, non solùm si ante promulgatum monitorium se malitiosè subducunt, sed etiam si post promulgationem non reuelant, quamuis alioqui peccent contra obedientiam & charitatem. *p.5.t.13.res.68.*

Et quoad pœnam pecuniariam fisco, vel parti soluendam, nec falsus testis, tenetur.

19 Damnum verò secutum fisco, vel parti læsæ, ob non inflictam reo pœnam pecuniariam, non tenetur restituere, in primis, testis siue testimonium negans, vt diximus *num.*18. siue falsum testimonium dicens in fauorem rei; & multo minus ipse reus, si legitimè interrogatus negat delictum, siue pœna arbitraria sit, siue taxata, vt benè Vasquez *in 1.2.disp.175 c.12.* licèt probabile sit, ad taxam teneri, vt docet Layman *cap.7.num.4 part.3.t.5.res.52. part.4.t.4.res.65.* Deinde nec custodes portarum aut syluarum &c. non manifestantes eos, qui merces, aut ligna asportant &c. nec publici æstimatores, vulgò *Maestri di piazza*, non denunciantes eos, qui res cariùs vendunt, vel falsis vtuntur ponderibus aut mensuris, vt ait Lessius *lib.2. cap.13.dub.10.n.75.* contra Valerum *v. restitutio diff.39. part.3 t.5.resol.54.& t.6.resol.35. §. Quartò & §. Quintò.* Denique nec iudex ad talem pœnam, prout de iure, non damnans, vt probabiliter Tannerus *n.*18.contra Layman *c.5. num. 7.* & in specie de Inquisitore iniustè hæreticum non damnante, cuius bona confiscanda erant, Moura *de ensal. sect.3.c.1. num.35. p.4. t.6.res.108.p.3.t.5 res.52.§.Notandum, & t.6.res.35 §.tertiò.* Et horum omnium ratio est: quia hi omnes in his casibus non delinquunt contra iustitiam commutatiuam, sed contra legalem; quia nimirum reus & testes verum dicere, custodes & alij denunciare, & iudex pœnam iustam infligere tenentur, vt Reipublicæ pax seruetur damna impediantur &c. minimè verò vt fiscus & is, cui pœna pecuniaria applicanda esset, huiusmodi pœnis ditentur, *RR.cit.*

Nec reus negans delictum.

Nec custodes portarum, aut syluarū.

Aut publici æstimatores, vulgò maestri di piazza, non denunciantes, &c.

Aut iudex non dānans ad illam, cum deberet.

Quid si quis non impediat eos, qui suo nomine damnum sunt illaturi?

20 Petes: Quid si quis non impediat aliquos, quos scit suo nomine damnum alteri illaturos? Respondeo: Si impedire tenetur ex officio, teneri ad restitutionem: si non tenetur ex officio, tunc solùm teneretur, quando damnificatores scirent, talem iniquum ipsorum propositum notum habere, & non contradicere, quod esset tacitè consentire. Rebell. *p.1 lib.2.q.14.sect.3.num.13.* aduerte autem, quod si filius aut seruus nomine patris aut domini nescientis damnum inferret, pater & dominus ad restitutionem minimè teneretur, etiam si posteà ratum habeat; quia reuera non est causa damni. Lessius *dub.3.num.13.* contra Paludanum *in 4.d.15.q.2.art.3 p.4.t.4.res 64.*

Et hæc sufficiant de eo, qui obligatur ex iniusta actione. Nunc videamus.

RESTI

RESTITVERE QVIS TENEATVR
Ex re accepta.

21 † Res alterius, aut benè accepta est, aut malè. & vtraque restitui debet, cum discrimine, vt iuxta V. *Restitui à num.* 2. Malè accepta dicitur res, quæ accipitur per furtum & rapinam, vt innuimus supra, vel per contractum iniquum, de quo infra Hic agendum de restitutione rei benè acceptæ: non quidem, quæ accipitur à domino per contractum iustum: nam de solutione istius diximus V. *Debitor*; sed quæ aliter absque vlla culpa ad aliquem peruenit. Et quidem de re empta à latrone bona fide, vel mala, dictum est V. *Emere, à num* 9. † — Ex re accepta restitui debent.

22 Res ergo inuentæ, si dominum habeant, restitui ei debent. Si autem non inueniatur, Salonius, & alij quam plurimi, dicunt restitui debere, pauperibus, ex vsu recepta consuetudine, fundata in dominiorum voluntate rationabiliter præsumpta. Sotus verò *lib.* 5. *q.* 3. *art.* 3. probabiliter retineri posse inquit ab inuentore: quia, in iure perinde est, dominum ignorari, & rem nullius esse, *p.* 2. *t.* 17. *ref.* 5. — Res inuentæ, si habent dominum.

23 Possessor similiter bonæ fidei, dubitare incipiens, num res, quam possidet, sit sua, si post adhibitam diligentiam adhuc dubius manet, potest sibi illam retinere: quia in pari causa melior est conditio possidentis. vnde talis in foro externo non spoliatur possessione, Merolla *to.* 1. *disp.* 3. *c.* 3. *corol.* 3. *n.* 11. & alij communiter cõtra Adrianum *quod l.* 2. *ad.* 2. *conf. arg.* 1. *p.* 4. *t.* 3. *ref.* 25. Immò potest rem illam vendere. Sed tunc debet hoc dubium emptori exponere, ne posteà domino cõparente damnum patiatur: Vnde si non exponit, tenetur damna resarcire. Lessius *l.* 2. *t.* 14. *dub.* 4. *n.* 23. & alij Addit Sayrus *lib.* 2. *t.* 2. *c.* 4. *n.* 29. venditorem in tali casu debere esse paratum reddere pretium vero domino. si constiterit rem esse illius. Sicut restituere ei deberet rem, si esset apud se. Sed benè hoc negat Sanchez *in decal. lib.* 2. *c.* 3. *n.* 187. Quia possessor bonæ fidei, quando non habet rem apud se, tenetur solùm ad id, in quo factus est locupletior. *p.* 2. *t.* 15. *ref.* 11. — Et res possessæ si in dubio, an sint alienæ inueniãtur esse. Secus retineri possunt. Et vendi.

24 Nota hic, quod durante inuestigatione si res vsu consumitur, vt pecunia & res comestibiles, possessor non potest ea vti: si verò non consumitur, vt equus, potest. Villalobos *to.* 1. *t.* 1. *diff.* 20. *num.* 4. Comparenti autem posteà domino tenetur restituere rem, vt reperitur, vel id, in quo ditior factus est. Lessius *ibid. p.* 4. *t.* 3. *ref.* 25. à §. *Notandum.* — Sed si vsu consumuntur durãte inuestigatione non possũt vsui haberi.

25 Sed quid, si possessor bonæ fidei post adhibitam diligentiam incipiat magis inclinare in eam partem, quòd res sit aliena, quàm sua? Teneri aliquid restituere, iuxtà inclinationem & propositionem, ait Coninch *disp.* 34. *dub.* 10. *n.* 93. Sed ego cum Palao *to.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. *n.* 11. & aliis, puto, ad nihil teneri, quia possessio præponderat omnibus — Etiam si post adhibitam diligentiam dubiũ inclinet magis pro alio, quàm pro possessore.

contrariis rationibus non conuincentibus. *p.2. tr.15. res.10. p.4. tr.3. res.26.*

Quid, si quis in tali dubio negligat inuestigare?

26 Quòd si possessor bonæ fidei in tali dubio inuestigare negligat veritatem, ex quo deinde euadat impotens eam sciendi, Villalobos *n.2.* ait, teneri restituere aliquid ei, cuius rem esse dubitat, vel pauperibus pro quantitate dubij aut spei inueniendi verum dominum. Palaus verò, *num.9* probabile etiam putat, ad nihil teneri, licèt negligentiæ peccatum commiserit, tum quia possidet, & possidere incepit bona fide; tum etiam, quia non satis constat, quod illa negligentia alicui damnum intulerit. *p.4.t.3.res.29.*

Quid de venditore accipiente bona fide pecunias alienas, & cum propriis commiscente?

27 Venditorem accipientem bona fide pecuniam furtiuam & cum propria commiscentem, probabile est teneri comparenti domino restituere, vt docet Lessius *cap.20. dub.18. num.57.* ex *l. Marcellus §. Pomponius ff. de rei vindic. & §. si duorum, instit. de rer. diuis.* vbi habetur, quod si duorum dominorum materiæ confusæ fuerint, vtrique competit vindicatio pro sua parte. Probabile etiam est, non teneri, vt docet Vasquez *de rest. cap.9.§ 2. dub. vltim.* nam non tenetur ratione iniustæ acceptionis, cum bona fide acceperit; nec ratione rei acceptæ, cum pecuniam acceperit in pretium, & bona fide consumpserit, vel cum sua commiscendo suam effecerit: nec enim in aliquo factus est ditior. *p.4.t.4.res.67.*† & olim *p.3.t.4.res.40.* quæ tamen diminuta est, & ante periodum. *Et ratio* integra sententia excidit vt legenti patebit †.

Aut expendente?

28 Falsam monetam ignoranter accipiens, & scienter expendens, tenetur ad restitutionem damnificato, ait Syluester *v. falsarij, quæst. 6.* Qui proinde tenere videtur, quod si expendat ignoranter, non tenetur. Sed secundùm Nauarrum *lib.3. cap.1. num.312.* tenetur etiam tunc; quia error meus non debet nocere alteri, sed omnis error suos tenere debet auctores. Vtraque sentententia est probabilis. *part.3. tract.3. resol.3.* Beneficiarius omittens horas canonicas non potest altero die supplere, & tenetur ad restitutionem fructuum. Pelliz. *p.9.t.9.res.24.* sic etiam potest compensare cum eleemosynis factis omissionem officij: propter restitutionem fructuum. *Idem res.23.*

Non datur supplementum de horis canonicis transacto die.

Tenetur restituere.

RESTITVERE QVIS TENEATVR
Ex iniquo contractu.

RATIONE iniqui contractus.

Restituendum est id, quod acquiritur per contractum cum minore.

Etiam onerosum.

ACceptio rei alienæ per contractum iniustum obligat ad restitutionem tanquam species iniustæ acceptionis, & sic

29 Contrahens cum pueris, seruis, Religiosis, & aliis, qui non habent dominium, vel liberam rerum administrationem, quidquid acquirit, etiam per contractum onerosum, restituere tenetur. Aduerte tamen, quod pupillus habens sufficientem ætatem ad consensum (quæ in mare est decem, in fœmina nouem annorum, cum dimidio) si

si contractum onerosum circa res suas mobiles, non cum tutore, vel curatore contrahat, probabile est, teneri illi stare de iure naturæ, quamuis vti possit beneficio restitutionis in integrum iuris ciuilis, quia obligatio naturalis oritur ex consensu, *l. Stichum. §. naturali ff. de solut.* Tannerus *in 2. 2. disp.4. q.6. dub.11. n.*310. Vnde sequitur, eum qui aliquid à pupillo huiusmodi per contractum onerosum acquisiuisset, posse sibi retinere, donec iuris ciuilis beneficio repetatur. Sed quia contraria sententia est etiam probabilis, pupillus absolui deberet, siue tali obligationi stando soluere nolit: (si iuramentum non adhibuit) siue solutum difficulter in iudicio repetibile, sibi palam vel occultè compenset. Layman *lib.3. sect.5. t.4. cap.9. num.7. p.3. tr.5. res.*44.

Eleemosyna magna ficta paupertate extorta.

30 Qui ficta paupertate eleemosynam quærit, secundùm Fabrum *in 4. d.15. quæst.2. disput.50. cap.4. num.*120. tenetur restituere, quia donatio ratione erroris censenda est inuoluntaria. Quod quidem cum Granado *in 2.2. controu.3. t.11. disput.7. num.4.* existimo non procedere in eleemosynis paruis & ordinariis, quæ dantur ostiatim mendicantibus, quia nimirum dantur absque vllo onere, vel conditione: conditio enim illa mente retenta, *si es pauper*, quam aliqui interuenire arbitrantur, in conscientia non obligat, nec datum facit conditionale, *l. si repetendi, C. de condit. ob caus. dat.* Sed solùm in eleemosynis magnis & extraordinariis: quæ darentur fingenti se Episcopum expulsum, vel captiuum, pro reditu vel redemptione. *p.5. tr.6. resolut.*21. †. Item si diues pauperiem fingens, filios in hospitali alendos exponeret, sine causa †. Immò etiam, si cum causa, dicunt communiter DD. nam hospitalia instituta sunt pro alendis pauperum, non diuitum filiis. Et quamuis Acugna *in decr. p.1. d.87. cap.9. num.13.* in contrariam sententiam inclinare videatur, eo quia hospitalia non sunt instituta ad mutandum, sed ad succurrendum necessitatibus præsentibus propter Deum absque vllo onere: vnde absque onere sustentant peregrinos ægrotantes, vel à latronibus spoliatos, etiamsi in patria sint ditissimi: nihilominus posteà tres classes miserorum distinguit, nimirum pauperum re & spe; pauperum re, sed spe diuitum; & diuitum re, qui tamen ob metum, vel aliam causam iustam filios alere prohibentur, & hos inquit ad restitutionem teneri, hospitalibus faciendam *p.3. t.6. res.*40.

Et expensæ hospitalis, in alendo filio diuitiis exposito.

Etiam cum causa.

Dos, & aliæ expensæ factæ filiæ spuriæ suppositæ ab adultera pro legitima.

31 Adultera supponens filium spurium pro legitimo, tenetur restituere damna legitimis filiis illata ex largitione alimentorum, &c. Immò DD. communiter cum Vasquez *de rest. c.5 §.1. num.*22. huic obligationi obnoxium faciunt etiam adulterum, quia ipse quoque talis damni causa fuit. Sed Sotus *lib.4. q.7. art.2.* teneri quidem inquit ad alimenta, saltem à tertio anno; ad alia tamen damna, si non fuit causa suppositionis, nisi solùm permissiuè, non teneri; quia per hoc solum quòd adulterium fecit, fuit causa remota, non proxima talis damni: non enim intendebat generare, sed suam solummodo explere libidinem.

Quæ opinio est probabilis, & talis visa est Fausto *in spec. disp.23.n.8.* ex eo, quia si adultera procurasset abortum, non ob id adulter diceretur causa illius, nisi illum suasisset, vel adiuuisset, ergo idem in suppositione. Sed prima opinio est probabilior. *p.2.t.17 res.55.*

Minimè vero bona sponte accepta à debitore in fraudem creditorum.

32 Quia plerumque debitores ne molestentur in bonis, eorum donationem alteri faciunt palliatam, iura creditorum indemnitati prospicere volentia, concesserunt eis priuilegium petendæ rescissionis per annum à die quo talis donationis notitiam habeant, computandum †. Quod si non petant, nihilominus donatarium, qui donationem fieri sibi cognouisset in fraudem, etiamsi non impulisset, ad restitutionem teneri, ait Layman *cap.17. § 4. num.30.* quia licèt non sit causa efficiens damni creditorum, quoad propositum, cum non sollicitauerit, est tamen quoad executionem, in quantum acceptauit. Sed æquè probabiliter docuit Lessius *lib.2.c.20. dub.91. num.168.* tunc solum teneri si donatarium impulisset. nam de reliquo non tenebatur respuere suum commodum, vt creditores ab æquali damno seruaret indemnes, sed potuit peccato alterius in suum commodum vti, sicut qui mutuum accipit sub vsuris: donatio autem valida fuit, & transtulit dominium *p.3.t.5.res.39.*

Quid si iudex in pari causa accipiat munera pro ferenda sententia?

33 Circa contractum innominatum *Do vt facias*, restitui debet quidquid accipitur pro opere aliàs debito ex iustitia. Secus, si sit debitum ex charitate, vel alia virtute. Tannerus *in 1.2. disput.4 quæst.6. dub.10. num.291.* Vbi bene aduertit contra Lessium *lib.2.cap.14.dub.9. num.71.* hanc doctrinam procedere etiamsi quid accipiatur pro deponendo odio; nam hoc non caret difficultate & sensus mortificatione, vnde & est pretio æstimabile. *part.3. tract.5. resol.55.* Et Fagundez *in dec. tomo 2. lib.8. cap.26. num.40.* putat, aliquid accipi posse non solum ab electoribus ad maioratum, Cathedram, Capellam, &c. sed *num.34.* etiam à iudice, quando sententiam profert in causa æquali, seclusa lege positiua in contrarium: nam tam illi, quàm iste, præferre possunt pro suo arbitratu vtramlibet partem; quare datur locus gratificationi, quæ est pretio æstimabilis, vtpotè quæ coniuncta est cum iactura amicitiæ & gratia alterius partis. Verùm contrarium ego teneo, non solùm quoad iudicem, vt diximus V. *Iudex*, *num. 6.* sed etiam quoad electores: quia & ille tenetur ex iustitia ferre sententiam determinatè in fauorem vnius partis ratione muneris, & hi etiam, si sponte munus electionis acceptarunt, sponte se veluti ex contractu obligarunt ad deliberandum, & suum consensum determinandum in electione vnius ex concurrentibus: quare non possunt pro tali determinatione mercedem accipere. Sayrus *lib.10. tract.5. cap.3. num.8.* Aduerte autem iudices & ministros publicos non teneri restituere munera, ex mera liberalitate, vel gaudio & gratitudine ipsis collata, nisi lege aliqua positiua sibi prohibita forent, in quo casu non tenerentur restituere ante sententiam. Molina *de iustitia, tomo 1. disp.88. par.6. tr.6. resol.59.*

Et electores pro electione ad Cathedram, Capellam, &c.

Circa

Circa contractus nominatos iniquos præter prædictos, scilicet cambium, mutuum, simoniam, emptionem, venditionem, &c. vide sub suis nominibus. Solùm hic nota, filios primogenitos & vxores non teneri ad debita patris & mariti defuncti, etiam illorum causa contracta, de bonis maioratus, vel dotis, vt dictum est V. *Hæres, num.* 2.

RESTITVERE
Quis non teneatur.

NVnc videndum (*qua causa excuset iniquum*) ideſt quibus de causis à restitutione facienda possit quis excusari. Et

A RESTITVTIONE facienda excusat.

34 Prima causa est remissio libera ipsius creditoris potestatem habentis. Et sic si occisus ante mortem omnia interfectori condonet, hic ad nihil tenebitur Bañez *in* 2.2. *q.*62. *art.*2. *dub.*6. Verùm tamen est, quod si occisus habeat filios indigentes, non debet omnem occisori restitutionem remittere, & alicubi prohibentur testamentarij condonare debitoribus vltra quartam, vel quintam debitorum partem: sed si faciat, relaxatio in conscientia valebit, & aliqui dicunt, has leges non esse intelligendas debitis, quæ non connumerantur inter bona creditorum, vtpotè quæ ab honestissimis viris, vt plurimum condonari solent. *p.*5. *tr.*4. *ref.*58. Sanè ex homicidio viri nobilis nulla restituendi obligatio oritur, quia viri nobiles & diuites ex communi vsu videntur huic iuri renunciasse, solius iniuriæ memores Sanchez *in opusc. to.* 1. *lib.* 1. *c.*4. *dub.* 11. *n.*6. *p.*5. *t.*4. *ref.*61. Famuli quoque recipientes pecuniam à lusoribus pro chartis, candelis, aqua frigida, &c. non tenentur excessum pecuniæ restituere: quia illi censentur remittere, cùm absit fraus. Sà V. *Traditio n.* 1. *p.*5. *t.*14. *ref.*39. Et stuprator Virginis, qui illatorum damnorum ab ea remissionem obtinuit, ad nihil tenetur, nec requiritur remissio etiam parentum. Valerus V. *Restitutio, diff.* 11. *n.* 1. & 2. *p.*2. *t.*16. *ref.*48. §. *Limitanda, circa med.*

Remissio libera ipsius creditoris.

Etiam præsumpta.

35 Secundò excusat à restitutione æquiualens compensatio; hoc tamen intuitu facta, vt diximus V. *Eleemosyna.* Porrò pœna capitis, quæ à iudice imponitur pro homicidio, non compensat damnum illatum hæredibus, secundum Sanchez *vbi sup. dub.* 2. *num.* 2. quia non est actus iustitiæ commutatiuæ in satisfactionem partis, sed iustitiæ legalis in satisfactionem Reipublicæ, & terrorem aliorum. Quam opinionem procedere, ait Aragonius *in* 2.2. *q.*62. *art.*2. quando bona damnati ad mortem transeunt ad hæredes, non successione hæreditaria, sed libera donatione. Ego verò cum Becano *in* 2.2. *q.*10. *concl.*2. si hæredes nihil exigerent, nullum onus imponerem, quia probabilem existimo cum Lessio *lib.*2. *c.*9. *dub.*22. *n.*139 contrariam sententiam Bañez: etsi sententia Sanchez vera esset, hoc onus transire etiam ad Fiscum. *p.*5. *t.*4. *ref.*60.

Item compensatio æquiualens.

Quam multi existimant esse pœnã capitis pro homicidio.

36 Tertiò,

Aliquando etiam inaduertentia.

36 Tertiò, si restitutio fieri debeat ob amissum depositum, vel commodatum, & generaliter ex contractu probabile est excusare inaduertentiam, non solum si omissa sit diligentia maxima, sed etiam si communis, ac proinde non teneri, nisi de dolo, & lata culpa. Et ita tenet Sotus *lib.4.quæst.7. art.2. p.3.t.6.res.21. & p.4.t.3.res.30. §.Notandum.*

Et semper necessitas.

37 Quartò, ex quocunque capite facienda sit restitutio, excusat necessitas, non solùm extrema, sed etiam grauis. Vnde absolui debet homicida, si non vult restituere ad vitandam grauem necessitatem: non enim tenetur cum tanto dispendio, nisi hæredes occisi eandem necessitatem patiantur. Sanchez *ubi sup.dub.7.n.2.* contra Ledesmam *in 2.2. p.4.q.18.dub.2.art.2 p.5.t.4.res.62.*

Etiamsi quis velit sibi retinere necessaria, & frui priuilegio cessionis bonorum.

An verò veniens ad pinguiorem fortunam debeat restituere, & similia de paupere furante, inuenies V.*Pauper*, *à n.2.*

38 Quintò, si quis vti velit beneficio cessionis bonorum, potest in conscientia retinere necessaria suo & familiæ victui: etiamsi multa debita iniustè & ex delicto notorio contraxisset, Lessius *lib.2. cap.16. dub.3.num.63.* contra Strouerdorff *in 2.2.disp.10.membr.2.caus.2.* Quòd si postea ad pinguiorem fortunam deueniat, nec tunc ad restitutionem obligari, ait Danza *cap.3. de contum. num.12.* Sed Lessius, licèt hanc opinionem probabilem iudicare videatur, contrarium tamen determinat, cum communi; quia ignominia, quam sustinuit, non satisfecit debitis, tanquam solutio, sed delicto, quod præsumitur in accipiendis mutuis cum impotentia solutionis, tanquam pœna. *p.4.t.4. res.78.*

Item in incertis compositio cum Summo Pontifice.

39 † Sextò, si dominus ignoretur excusat compositio Summi Pontificis. Vide V.*Bulla compositionis.*

Præscriptio, Et acquisitio per ludum, aut sponsionem.

40 Septimò, excusatur à restitutione, qui rem alterius acquisiuit per aliquam viam dominium transferentem, vt per præscriptionem, aut ludum, de quibus sub propriis nominibus. † Species ludi est etiam sponsio super futuro euentu contingente, vulgò *scommessa*. Quæ iusta est, non solùm si neuter certitudinem habeat: sed etiamsi alter habeat, & protestatus se habere, alter nihilominus vult spondere, quia volenti non fit iniuria. Sanchez *cap.8. dub.13. num.11.* contra Garziam *de contr.p.1.cap.18 p.4.tr.4.res.186. & p.7.t.9.res.61.62.& 63.* Vide V. *Sponsio.*

Quæ non debet fieri cum inæqualitate.

41 Sed petes: An concurrentibus multis v. g. quatuor ad Cathedram spondere liceat æquale pretium cum singulis, quòd non obtinebunt? Nam qui cum his spondet, certus est se lucraturum cum tribus, & amissurum solùm cum vno. Hanc sponsionem accidisse Salmanticæ testatur Ledesma apud Villalobos *tomo 2.tract.28.diff 6.num.3.* & DD. communiter condemnasse spondentem ad restitutionem, & ita tenendum est: nam licèt talis sponsio sit licita cum singulis; non est tamen omnibus, ob magnam inæqualitatem. † Hinc Genuæ in frequentissimis sponsionibus, quæ fiunt super extractionem Senatorum, quia

ex

ex magno numero singulis vicibus soli quinque extrahuntur, sponsores ad compensandam inæquilitatem, sumunt à singulis sex, vel septem, cum periculo soluendi centum †. Nihilominus contraria sententia Sanchez *dub.16. n.2.* non est improbabilis: quia (ait ipse) is cum omnibus dubius est de futuro euentu, & cum singulis perdere potest *p.4 t.4.ref.* 185. † Sed hoc argumentum transit à sensu distributiuo ad collectiuum, nam potest quidem lucrari à singulis, quia cum singulis distributiuè perdere potest. non tamen cum omnibus collectiuè: quia cum his non potest perdere æquale, sed solum quadrantem †.

42 Non tenentur venatores, aut piscatores ad restitutionem, si venantur, aut piscantur in locis locatis. & prohibitis, quando tamen non sint causa deuastationis pretij impositum loci venabilis, aut piscabilis, & dummodo venatio non sit in loco circumspecto, nec clauso, quia nec tenetur ad restitutionem. Ianuarius, & alij *p.9.t.9.ref.*49 quod Ecclesiasticis sit prohibita venatio strepitosa, & damnosa, & scandalosa, in alio modo non peccant mortaliter. Dicastil. nec tenentur ad restitutionem. *p.9.t.9.ref.*50.

43 Reges, & Principes, & alij domini non tenentur resarcire damna illa viatoribus, & prædantibus, dummodo auctoritate Regia non declinent à suis territoriis tantum Boterus & alij *p.8.t.7.ref.* 38.

RESTITVI
Quid debeat.

1 † HActenus de obligato restituere. nam circa id, quod restitui debet, sit prima regula Si quis habet apud se rem alterius quocumque modo, & potest absque periculo infamiæ, vel alterius grauis damni, tenetur illam eamdem in specie restituere. Si autem res non extat, distinguendum est Nam, vel quis tenetur restituere, ratione rei acceptæ, quam bona fide consumpsit, vel. vendidit; vel tenetur ex furto, vel alias iniqua actione, aut retentione. Item res alterius aliquando eundẽ habet valorem tempore acceptionis, & retentionis, venditionis, consumptionis, ac restitutionis; aliquando diuersum. Item valor rei, qui creuit vel decreuit debitori, creuisset etiam vel decreuisset creditori, vel non aut etiam contra licet debitori non creuerit vel decreuerit, creuisset tamen, vel decreuisset creditori †. Variari autem potest valor tum intrinsecè, cum scilicet melior vel deterior efficitur, tum extrinsecè, per mutationem loci, temporis, vel aliarum circumstantiarum. *p.2.t.17.ref.* 51. initio. Quibus positis, sit.

RESTITVI debet res aliena in specie, si adest. Si autem non adest restituendus est valor.

2 † Secunda regula Possessor bonæ fidei, si rem alterius bona fide consumpsit, non tenetur restituere valorem nisi in quantum factus est locupletior, v. g. si quis consumpsit bona fide vestem alterius, solùm tenetur ad pretium vestis, quam alioqui emisset †. Item si quis in alieno

A possessore quidem bonæ fidei, si in aliquo factus est ditior.

conuiuio cibos furtiuos comedisset, restituere teneretur quãtum domi expensurus fuisset pro illo cibo. Sanchez *in sum. to.* 1. *lib.* 2. *c.* 23. *n.* 34. Immo probabile est, in his, quæ vnico actu consumuntur, non adesse onus restituendi, vt docuit Bañez *dub.* 3. *concl.* 4. nisi fur euasisset impotens ad restituendum; nam alias dominus rei non habet ius ad res ipsas iam consumptas, seu ad personam furis pro restitutione æqualium vel similium, vel pretij illarum: quod proinde cum recuperare possit à fure, potest ad illum remitti. *p.* 3. *t.* 5. *ref.* 43.

3 Probabile quoque est, ementem, & vendentem eodem pretio rem furtiuam bona fide, non teneri restituere pretium domino comparenti: quia totum actum est bona fide, & ipse in nihilo ditior factus est. Quod enim dicitur *l. si rem. ff. de pet. hær.* pretium succedere loco rei, id non est verum in omnibus, sed solum in vniuersalibus iudiciis hæreditate, fidei commisso, dote, &c. Lessius *lib.* 2. *c.* 14. *dub.* 5. *num.* 29. contra Vasquez *in p.* 2. *q.* 6. *art.* 5. *disput.* 122. *c.* 1. *num.* 4. *p.* 1. *t.* 8. *ref.* 68. & *p.* 3. *t.* 5. *ref.* 42.

4 Immò contra Lessium *n.* 134. probabile censeo cum Molina *to.* 3. *t.* 2. *dis.* 721. *n.* 10. quod si vendidisset plus non teneretur restituere excessum. quia non esset fructus rei, sed industriæ. Patet, quia si in tali casu fur rem redimeret à tertio possessore, & restituere absque læsione, &c. primus emptor, qui emit à fure & pluris reuendidit, totum pretium retinere posset. Adde, quod si ipse fur rem furtiuam à tali possessore vilius quam vendiderat, sed iustè redimeret, secundum Molinam contra Sanchez *n.* 28. non teneretur restituere domino illum excessum; sed satisfaceret reddendo rem suam non deterioratam, & fructus *p.* 3. *t.* 5. *ref.* 41. Adde etiam, quod emptor bonæ fidei, etiam si postea cognoscant rem esse furtiuam, potest nihilominus restituere illam latroni ad recuperandum pretium, vt dictum est V. *Emptor, num.* 12.

Seclusa ipsius industria.

5 Tertia regula Pontifex iniquus rei alienæ, quam apud se non habet, tenetur restituere valorem summum intrinsecum, quem habuit res aliquando apud se, & apud dominum habuisset, detractis expensis, necnon fructus cum lucro cessante & damno emergente †. Si verò dominus eam rem non vendidisset summo valore, seu tempore, quo summum valorem habebat Nauarrus *c.* 17. *n.* 26. adhuc restituendum ei inquit summum valorem: quia fur, seu inquus detentor, tenebatur eo tempore restituere cum illa melioratione, nec à tali obligatione vnquam liberatus fuit. Sed contraria sententia est communis recentioribus, & probabilior. Vnde ait Bonacina *de contr. disp.* 1. *q* 3. *pun.* 11. *n.* 9. eum valorem attendendum esse, quo dominus rem suam vendidisset, minimè vero eum, quem res habuit in receptione vel consumptione, siue valor intrinsecus sit siue extrinsecus, quia iniquus possessor solum tenetur seruare dominum rei indemnem, id quod sufficienter facit, restituendo pretium, quod ille alias accepisset, quæ ratio licet videatur parum firma, opinio tamen est probabilis. *p.* 2. *t.* 17. *ref.* 51. *à* §. *Tertia opinio.*

A possessore autem malæ fidei, etiamsi nihil ei remãsisset.

Et quidem totus valor, quem acquisiuisset dominus rei.

6 Itaque, qui rapuisset pullum equinum, qui posteà apud ipsum adoleuisset,

adoleuisset, & peruenisset ad senium: aut furatus esset dolium vini tempore, quo valebat tribus vnciis, sed detinuisset multum temporis, in quo scilicet, paulatim pretium creuisset ad quinque, & iterum decreuisset ad tres: in his casibus, si dominus pulli & vini venditurus fuisset pullum tempore iuuentutis, & vinum tempore maioris pretij, tale ei pretium restitui debet. Si verò fuisset detenturus vsque ad id tempus, ad quod dilata est restitutio, sufficit soluere pretium, quo valebat tempore acceptionis, vel tempore restitutionis, si non esset deterior, vt ait Angelus V. *Furtum n.* 44. præsertim si valor creuisset extrisecus ex inopia emptorum, &c. vt ait Layman *lib. 3. sect. 5. tr. 2. cap. 4. num. 6. p. 4. t. 3. res. 63.* (Exempla.)

7 Sed quid, si dubium sit, an dominus vendidisset rem tempore valoris summi, medij, vel infimi? Restituendum esse ei summum, respondent passim DD. apud Lessium *c. 12. dub. 16. n.* 109 quia eo pretio vendere poterat, & in dubiis fauendum est innocenti. Sed ego id procedere existimo in foro externo: in interno autem satis esse si restituatur ei medius: quia æqualiter ei contingere potuisset, vendere illam infimo, & summo pretio. Turrianus *in 2. 2. to. 2. disp. 10. dub. 2. n. 7. p. 2. t. 17. res. 52.* Quid, si de hoc dubium sit.

8 † Fructus verò, alij sunt naturales, quos scilicet res parit natura sua; alij ex industria, quos nimirum res ex natura sua non est apta nata producere, & alij misti, qui nimirum procedunt ex natura rei cooperante hominis industria. Exemplum primi generis est fructus arboris, ouium &c. secundi, fructus pecuniæ per mercaturam, &c. tertij, fructus fundi alieni, in quo fur seminasset, &c. Et quidem iniquus possessor non tenetur restituere fructus meræ industriæ, sed solum naturales, vel mistos, detractis expensis, &c. †. Pretium locationis rei, quæ locari non solet, vt pecuniæ in ostentationem, censeri debet inter fructus industriæ, vnde fur, qui in hunc finem locaret alienam pecuniam, non teneretur restituere pretium. Et idem dicendum cum Maldero *in 2. 2. tract. 4. dub.* 10. *c.* 1. de pretio locationis animalis: cuius dominus diues esset, & alias non locaturus. Immo Nauarrus *num.* 25. omnis locationis animalis pretium computat absolutè inter fructus industræ, licet Sanchez *num.* 132. comparet inter mistos *p. 2. t. 17. res. 50. & p. 3. t. 6. res. 14. in fine.* Item fructus naturales, & misti.

9 † Si autem dominus locaturus esset, tunc pretium restituendum esset, non solum, quod acceptum est, sed etiam quod dominus acquisiuisset, licet iniquus possessor non acquisierit. quia tenetur ad lucrum cessans & damnum emergens, ad quod tenetur etiam debitor morosus, vt dictum est V *Debitor. n.* 1. & quilibet damnificator ex iis, quos supra V. *Restituere ex iniusta actione* enumerauimus † Et lucrum cessans, ac damnum emergens.

10 Vnde homicida & mutilator tenetur restituere impensas in curatione morbi vel vulneris, & omnia damna inde secuta, vna cum lucro cessante, iuxta dicenda infra *à num.* 24. & ad damna tenetur etiam fiscus, si bona rei confiscantur. Nihil tamen restituendum est pro sumptibus sepulturæ, & si occisus erat mox moriturus, nihil omninò resti- Ad quod etiam tenetur dãnificator. Nam occisor, & mutilator tenetur ad expensas morbi vel vulneris.

 tuendum

tuendum est hæredibus quia nullum damnum resarcibile eis illatum est. Sanchez *c.22.à n.74.p.3.t.6.ref.53.& p.5.t.4.ref.53.* Item nihil restituendum est pro ipsa vita, vel deformitate hominis liberi, quia nō potest pretio compensari, vt dictum est V. *Restituere n.8.* Quæ etiam ratio militat ad non ponendam obligationem iustitiæ in homicida, ad restituenda bona cuiusuis alterius ordinis, v.g. ad fundendas preces, vel offerenda sacrificia pro anima occisi, vt docuit Sotus *in 4.d.15.q.3.* Quamuis Confessarius similem ei pœnitentiam iniungere debeat pro satisfactione sacramentali, vt ait Layman *lib.3. sect.5.t.3.p.3.c.6.n.2.* & nos V. *Pœnitentiam, n.8.p.5.t.4.ref.55.*

Non tamen sepulturæ.

Aut pro vita ipsa hominis liberi.

11 Item non tenetur restituere damna secuta per accidens ex sua occisione. Vnde non tenetur restituere familiaribus, amicis, & cognatis occisi beneficia, quæ ab illo gratis percipiebant: aut sustentare eos, quos ille liberaliter sustentabat: quia nec sunt illis hæc debita, nec homicidium commissum est cum intentione inferendi hæc damna. Alias teneretur enim restituere amicis occisi expensas, quas illis faciebat excipiendo conuiuio, & famulis beneficia, quæ vltra stipendium ab ipso superabant Lessius *cap.9.dub.26.nu.154.* contra Azorium *p.3.lib.5.c.3.q.11.p.3.t.6.ref.54 § Notandum est, & p.5.t.4 ref.56.*

Nec damna secuta per accidens. Familiaribus, Amicis, Cognatis.

12 Immò nec tenetur restituere damnum secutum innocenti, cui inimicitiæ titulo impositum sit suum homicidium, etiam si id præuidisset, quia hoc etiam damnum per accidens cum homicidio connexum est, ac proinde occisor non tenebatur ex iustitia præcauere; sed tantum ex charitate. Lessius *dub.16.à n.210* contra eundem *q.10.* Ex quibus infert, vendentem catapultam occisuro, etiam cum intentione, vt ille inimicum suum occidat, non peccare contra iustitiam, sed solum contra charitatem; ac proinde non teneri ad restitutionem; quia intentio non facit actum esse contra iustitiam, si ex natura sua non est. Et *n.114.* addit, quòd si quis habeat ius ad aliquam actionem, ex qua plerumque damnum tertio sequitur tenetur quidem ex charitate, si absque æquali incommodo, potest ab ea abstinere; non tamen ex iustitia, ita vt obligetur ad restitutionem damni secuti: quia qui vtitur iure suo, nemini facit iniuriam *p.5.t.4.ref.51.*

Innocenti, cui imputatum fuisset homicidium.

13 Sed an homicida teneatur restituere debita occisi suis creditoribus? Affirmat, & probabiliter, Molina *tom.4.tract.3.disp.83.n.8.* quia debita ex iustitia præferri debent emolumentis vxoris, filiorum, &c. quæ occisus restituere tenetur. mortuo enim viro, prius deducenda sunt debita, deinde emolumenta vxoris & filiorum. Negat Lessius *dub.26.num.151* magis ex vsu, ac etiam probabiliter; tum quia damnum creditorum cum homicidio debitoris per accidens quoque coniungitur, quia non ex natura sua, nec vt plurimum coniungi solet. Tum, quia ius creditorum non erat in personam, nisi quoad bona, quæ habebat, vel verisimiliter erat habiturus: quæ cum bona actualia transeant ad hæredes, & occisor restituat eis lucra cessantia, ad eo quoque transire debet.

Aut etiam creditoribus occisi.

debet ius creditorum. Sanè absurdum esset, omnes, qui cum aliquo contrahunt, acquirere ius iustitiæ in eius inimicum, ne illum occidat. Et illis imputari debet, si non sint oculati in contrahendo cum cautione sufficienti. *p.3.t.5.res.54.& p.5.t.4.res.57.*

14 Ex homicidio porro inculpabili nulla restitutio est facienda, vt diximus V. *Restituere n.9.* Siue commissum sit in iustam defensionem, siue ex inaduertentia inculpabili. Si tamen aliqua venialis negligentia interuenisset, parua aliqua restitutio facienda foret, vt precum & sacrificiorum pro anima occisi, &c *p.5.t.4.res.44.*

Et si nō adfuit culpa nihil restituendum est.

RESTITVI
Cui quantum, quomodo, quando debeat.

15 † Restitutio in primis facienda est iis, quibus damnum illatum est. Et quidem si restitutio facienda est ex impedimento malitioso & fraudulento boni alieni, restitui debet illi, cui bonum impeditum est Et contingere potest, vt iniquus impediens teneatur restituere duobus totam assem, si vna actione impediuit bonum duorum †. Qui enim vi vel fraude efficeret, vt beneficium, vel officium non conferretur digno, sed indigno, teneretur restituere non solùm Ecclesiæ vel Reipublicæ damna, quæ patitur ex defectu boni ministri. sed etiam digno emolumentum beneficij vel officij quo illum priuasset. *p.3.t.6.res.33.* *§.Sextò* Et mandatarius donationis faciendæ, vel manifestandæ, qui consignationem, vel manifestationem, vsque ad mortem donatoris malitiosè differret, teneretur rem donatam, non solum donatario, sed etiam hæredibus restituere: illi quidem, quia voluntaria dilatione priuasset eum emolumento, quod esset aliàs percepturus; his verò, quia cum mandatum donationis per donatoris mortem expirauerit, rei dominium transisset ad illos, Molina *tomo 1.tract.3. disput. 263. num. septimo.p 6. tr.7. resp.4.* Si autem impediens collationem officij, vel beneficij non adhibuisset fraudem aut vim, non teneretur restituere digno, sed tantùm Ecclesiæ, vel Reipublicæ. *p. 3. vbi supra §.Tertiò.* Et Auctor cas Bonon, probabiliter etiam excusat mandatarium donationis à restitutione facienda hæredibus, quia Sà V. *Donatio, n.21* dubitat, an mandatum donationis, cum sit gratiosum & fauorabile, expiret morte mandantis. *res 4. mox cit.*

RESTITVTIO fieri debet illi, cui damnum illatū est

Et si illatū sit pluribus, pluribus restituendum.

Vt si per fraudē facta esset, vt dignus non obtineret beneficium, sed indignus.

Aut donatio non insinuaretur à mādatario vsque ad mortē donatoris.

16 Restitutio ex homicidio titulo expensarum in curatione, &c debetur hæredibus siue necessariis, siue non: quia ad illas habebat ius occisus ante mortem. & in iuribus debitorum realium defunctis succedunt hæredes etiam extranei. *p.5.t.4.res.59* in fine.

17 Titulo autem alimentorum, quæ debebantur ab occiso, facienda solùm est hæredibus necessariis, nimirū parentibus, filiis, & vxori. Becanus *in 2.2.q.14.concl.3.* Immò, si vxor æquè commodis posteà nuptiis pposita esset, nec vllum passa detrimentum, nec illi aliquid restituendum fore-

HOMICIDA expensas infirmitatis tenetur restituere quibuscumque hæredibus.

Alimenta, autem, non nisi necessariis Et si reuera detrimentum passi sunt.

fore ait Filliucius *tomo 2 tr. 32. cap. 8. nu. 207.* † & nouissime Trullenc *in decal. to. 2. lib. 7. c. 8. n. 3.* & Vvigers *tr. 5. c. 3. dub. 8. nu 23* †.) & idem de parentibus, si vel illos filius occisus non alebat, vel illis aliunde postea profectum esset. Et Tannerus *to. 3 disp. 4. q. 6 dub. 4. nu. 122.* probabile putat: quòd si occisor de restitutione facienda non conuenit cum occiso ante mortem, & necessarij eius, hæredes alimentis non egent, nullam restitutionem facere tenetur ante sententiam quamuis Sanchez restituendum his dicat, etiam si sint diues *in opusc tomo. 1. lib. 1. c. 4. dub 3. nu. 9.* Quòd verò occisor non teneatur creditoribus, amicis, & familiaribus occisi, dictum est, *nu. 11. p. 4. t. 4. ref. 59.* & ex parte olim *p. 3. t. 6. ref. 12.*

Quibus restituendum sit ratione rei bene, vel malè acceptæ?

18 Cui facienda sit restitutione rei bene acceptæ, constat ex dictis V. *Restituere quis teneatur ex re accepta.* Rei autem malè acceptæ fieri debet vero domino vel hæredibus, si mortuus sit. & si dominus nesciebat pauperibus, & in his habet locum Bulla compositionis. Vide V. *Bulla Compositionis*, vbi inuenies, an per Bullam hanc componi possit restitutio facienda à venditoribus vtentibus falsis ponderibus & mensuris, & à Senatoribus ciuitatis fraudantibus pretia, frumentorum, &c.

Ratione cõtractus iniqui, puta cum Religioso restitui debet.

19 Ratione contractus iniqui, qui acquisiuisset per ludum v.g cum minore, puta Religioso, aut filio familias, satisfaceret restituendo eidem secundum Villalobos *to. 2. t. 28. diff. 5. n. 11.* quia non tenetur ponere rem v.g. conuentus in meliori statu, quàm ex quo ad ipsum peruenit, vt de eo, qui emisset à latrone, diximus V. *Emere, nu. 12.* Nisi quod si inde daretur minori occasio iterum ludendi, vel aliter peccandi, charitas obligaret ad non illi restituendum, sed conuentui. *p. 3. t 3. ref. 98. §. Sed si aliquis.* † Verùm Clemens VIII. *in Bulla de largi. mun.* statuit accipientes munera à Religiosis in casibus prohibitis, teneri ea restituere conuentui: quem nouissimè Vrbanus VIII. declarat esse illum, de cuius bonis munera data sunt, vel qui est proximior loco, in quo huius peccati absolutio petitur†.

Eleemosyna ficta paupertate quæsita, iis, qui illam dederunt.

20 Restitutionem eleemosynarum à paupere ficto Sotus docet faciendam esse ipsismet dantibus, quia dominium earum remansit apud illos, *lib. 9. q. 7. art. 3* & hanc opinionem sequitur Granado in eleemosynis magnis quas solùm esse restituendas, nobiscum tenet, vt diximus V. *Restituere nu. 30.* Sed Villalobos *to. 1. t. 22. diff. 9. n. 4.* tenet, faciendam esse pauperibus, tum quia talis præsumitur illorum intentio. & ita tenet Molina si eleemosynæ multæ & paruæ sint *disp. 1 t. 1. disp. 210. n. 4.* tum quia domini difficile cognoscerentur, tum etiam, quia paruum illis emolumentum afferret, secus verò in eleemosynis magnis, immò absolutè sententiam Soti in rigore meliorem esse. Palaus verò *to. 1. t. 6. disp. 2. punct. 14. n. 7.* cum vtramque opinionem probabilem existimet, consequenter asserit, restitutionem & dantibus, & pauperibus fieri posse, *p. 5. t. 8. ref. 22.*

QVANTVM restituendum sit.

21 † De QVANTITATE restitutionis faciendæ magna ex parte dictum est cùm QVID restituendum sit dixerimus. Hic inquirendum superest,

pereſt, quantum reſtituendum ſit in dubiis de damno dato & pro lucris incertis †.

22 Itaque, damnificantem culpabiliter in ſeminibus & plantis, ſi quidem meſſis & recollectio erat proxima, omnes fructus reſtituere debere, ac ſi eſſent maturi, deductis expenſis, ait Sayrus *lib.* 10. *to.* 4. *c.* 1. *nu.* 6. ſecus ſi à maturitate multum aberant. Alij alias afferunt diſtinctiones. Supra omnes placet Leſſius, qui *lib.* 2. *c.* 11. *dub.* 19. abſolutè aſſerit, ſatis eſſe reſtituere æſtimationem temporis, quo damnum illatum eſt, *p.* 3. *t.* 6. *reſ.* 6. Pro damno in ſeminibus, & plãtis?

23 Impediens per vim & fraudem ne aliquis, vel aliqui beneficium conſequerentur, teneretur ſingulis, quanti ſpes illorum valebat, arbitrio boni viri *p.* 3. *t.* 6. *reſ.* 33. §. *Quintò*, & §. *Septimò.* Idem dic de impediente per fraudem, ne quis piſcaretur, aut venaretur. *Ibid.* §. *Octauo.* Impedimento iniquo boni alieni?

24 Homicida perſonæ vtilis puta opificis tenetur reſtituere hæredibus ſpem lucri, taxandam ex ætate, valetudine, ſollicitudine, & aliis circumſtantiis perſonæ, loci, & temporis; detrahendo aliquid ratione incertitudinis, quia lucrum in ſpe, quia multifariam impediri poteſt, minus cenſetur, quam lucrum in re. Ita Diuus Thomas *in* 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 2. *ad.* 1. Et quidem ætatem exiſtimo cum Beccano *Ibid. quæſt.* 8. *concluſ.* 1. menſurandam eſſe iuxta diſpoſitionem iuris ciuilis *in l. compenſationi, ff. de leg. falcid.* quod fingens hominis vitam futuram fore ſexagenariam, compenſationem fieri mandat per id tempus, quod dempta ætate occiſi, ad ſexagenarium ſupereſt. Aliqui verò hanc diſpoſitionem non admittunt: nam ex ea inferri dicunt, quod occidens ſexagenarium ad nullam reſtitutionem teneatur, cum ille alioqui potuerit eſſe validus, & adhuc multum victurus, quod eſt abſurdum. Vtriſque autem Doctores conueniunt, quod mutilator ſolùm teneatur ſoluere annuatim lucrum ceſſans propter membrum abſciſſum, vel debilitatum *p.* 5. *t.* 4. *reſ.* 53. Et homicidio artificis?

25 Facta porrò taxatione lucri ceſſantis, detrahendum aliquid ab ea eſt pro victu & veſtitu ipſius occiſi. Et quamuis probabile ſit, nihil detrahendum eſſe pro moleſtiæ, & laboris æſtimatione, vt ait Leſſius *c.* 9. *dub.* 19. *n.* 125. ſicut ſi impedias aliquem à labore vnius diei, teneris reſtituere totum lucrum abſque deductione laboris, quia opifex voluiſſet laborare & lucrari: & ſæpe lucrum non eſt maius, quam æſtimatio ipſa laboris, vt in artificiis, quæ multum laboris requirunt, & parum induſtriæ: probabile nihilominus eſt detrahi aliquid poſſe, etiam pro æſtimatione laboris, arbitrio prudentis, vt ait Rebellius *p.* 1. *lib.* 3. *q.* 23. *n.* 2. *p.* 3. *t.* 6. *reſ.* 53. & *p.* 5. *t.* 4. *reſ.* 54. § *Secundò.*

26 Reliqua ſumma non tota reſtituenda eſt, ſi homicidium fuit caſuale, etiam cum lata culpa commiſſum; ſed pars, arbitrio viri prudentis, ſecundum Sylueſt. V. *Reſtitutio* 3. *q.* 2. *p.* 5. *tr.* 4. *reſ.* 46. in fine, & ſecundum Fernandez *p.* 1. *c.* 14. § 1. *n.* 7. dimidiũ. *Ibid. reſ.* 45. in fine. Contra verò, ex modo occidendi magis iniurioſo, nihil plus reſtituendũ eſt. *Azor* Præſertim caſuali?

p. 3.

p.3.lib.5.cap.3.quest.3 contra Sotum *lib.4.q.7.art.3.ad 3.Ibidem res.53.* *§.Notandum.*

Notatu dignum.

27 Nota hic, quòd stante difficultate maxima in his casibus, decidendi, quænam restitutio ad æqualitatem respondeat, sanum consilium esset, conuenire inter se partes de aliqua summa, remittendo inuicem, si quid plus debeatur, aut detur. *Ibid.§.Verùm*, in fine.

Ad quid teneatur dubius, num damnum alteri secutũ sit ex suo consilio?

28 Dubium, an suum consilium furti, vel homicidij causa fuerit, probabile est ad nihil teneri, vt diximus V. *Restituere n.*14. Sed stando in contraria sententia, sufficeret restituere partem damni pro quantitate dubij post peractam diligentiam remanentis. Molina *to.3.disp.*736.*nu.6.* contra Merolam, qui *to. 1.disp.3.c.3.coroll.6.n.*44. tenet restituere debere integrum damnum. *p.3.t.5.res.*84.§. *Notandum*, & *p.4.t.3.res.*28. *à §. Verùm.*

Vel suffragio?

29 Qui suo suffragio conclusit rem iniustam, tenetur ad totum damnum. Vide V. *Parlamentum.n.*2. An idem de militibus deprædantibus simul oppidum. Vide V. *Pugna, n.*32. Quantum & quibus restituendum sit pro omissione Horarum Canoniç. Vide V. *Hora Canonica sub quo onere reciande.*

RESTITVTIO ab eo, qui potest, debet fieri tota simul statim.

30 Circa MODVM, potens restituere totum simul, & restituere volens per partes, inuito creditore, ob aliquod emolumentum sibi proueniens, qui aliàs, vel nunquam restituet, vel non ita vtiliter, secundum Nauarrum *c.17.nu.*65. absolui potest. Secundùm Salonium *in 2.2. q.62. ar.*8. & alios, non potest, quia per consensum in retentionem iniquam illius residui, perseuerat in peccato. *p.3.t.6.res.*5.

Et si fiat per tertiũ, magna cautela adhiberi debet.

31 In restituendo per alium magna diligentia adhiberi debet; nam si debitor ex delicto committat restitutionem Confessario, hoc non restituente, secundum Syluium *in 2.2.cit.ar.6.q.9.* non liberatur ab onere; quia, vt probat Rebell. *p.1.lib.2.q.13.sect.3.* creditor non debet damnum pati ob debitoris delictum. Sed probabilem censeo contrariam opinionem Cenedi *de paup.dub.*34. *n.* 8. † quam tenet nouissimè Ghilinus V. *Restitutio n.*14. & probabilem censet Trullench *in decal.to.2.lib.7.c.*15. *dub.*11.*nu.*11.† quia fur non tenetur restituere cum infamia, nec maiorem diligentiam adhibere potest, quam restituendo per Confessarium; in quem propterea modum credito irrationabiliter non consentiret. *p.2. t.27.res.*2. Qua meliori via restituere possit testator. Vide V. *Testator, num.6.*

At si quis potest per seipsum, & vult restituere per testamentum post mortem, non est absoluendus. Tam de re alterius quam de fama.

32 Verùm, vt dictum est, circa TEMPVS restituendum est, cum obligatus primum potest. Et moribũdus, qui potest statim restituere, & vult restitutionem committere hæredibus, non est absoluendus. Tum quia talis voluntas est conditionalis, scilicet restituendi, si moritur. Tum etiam, quia hæredes testatoris voluntatẽ implere in his sæpe non curãt & quandoque etiam non possunt, obueniente aliis hæreditate, quam nominatis, vel suscitatis litibus &c. Et idem dicendũ de restitutione famæ nec absoluendum esse sanum, qui cum statim possit, vult illam differre; aut moribundum, qui cũ possit per se, vult post mortẽ per Confessariũ,

nam

nam neuter est bene dispositus. Et hæc doctrina communis, ex qua refellenda omninò est opinio Poza *in pract. bene mor. in proœm. mand.* 8. *post* §.6. *par.* 5. *tract.* 3. *ref.* 104.

REVS
Delinquens, Captiuus.

1 IN quibus delictis reus pertineat ad Iudicem Ecclesiasticum, in quibus ad laicum, in quibus ad vtrumque, in quibus gaudeat immunitate loci sacri, in quibus pertineat ad Inquisitores, dictum est sub VV: *Iudex, Crimina misti fori, Immunitas Ecclesiarum, Inquisitorum iurisdictio in quæ delicta.* REVS,

2 Alienigena delinquens in territorio Episcopi extranei, euadit eius subditus, potestque ab illo excommunicari, dum manet in sua diœcesi, vel etiam in propria, si post citationem discessit, vel in ea citetur posteà à proprio Episcopo ad requisitionem alterius (quod facere debere, notant Doctores *in cap. fin. de foro comp.* & ex Neotericis Hurtad. *de cens. disp.* 6. *dub.* 2. *q.* 3.) & non respondeat. (An autem communicari possit extra territorium ab Episcopo proprio vide V. *Censura, num.* 7. & an citari, vide V. *Episcopi num.* 50.) Aduerte autem hic quòd excommunicatio Episcopi per sententiam generalem non ligat, nisi eos, qui sunt eius subditi ratione personæ & domicilij. minimè verò eos, qui per transitum in sua diæcesi reperiuntur, vel nondum domicilium acquisierunt. & sententia referenda est ad tempus, quo pronunciatur: vnde si feratur excommunicatio in non reuelantes tale furtum, hæc excommunicatio non ligabit, nisi eos, qui tempore talis sententiæ erunt subditi ratione domicilij ipsius Episcopi, & scientes non reuelabunt: minimè verò extraneum, si post datam sententiam in diæcesim perueniret, vel tempore sententiæ nondum acquisierat domicilium, vt probabiliter docuit Auila *p.* 2. *c.* 3. *disp.* 2. *dub.* 3. *concl.* 2. contra Hurtad. *vbi sup. n.* 39. *par.* 5. *tract.* 9. *ref.* 36.

Puniri potest à iudice territorij, in quo deliquit.

Etiam per censuras.

Notabile.

3 Legatus Principis graue delictum committens in territorio legationis, euadit etiam subditus Principis, apud quem gerit legationem, potestque ab eo puniri, vt dictum est V. *Princeps. num.* 17. Et procedit etiam in Legatis.

4 Reus occultus potest se prodere iudici, iusto supplicio puniendus. Vide V. *Occidere, num.* 37. An in aliquo casu etiam teneatur. Vide V. *Vitam exponere.* Reus potest se prodere iudici.

5 Mutus, & surdus, si habet intellectum, habilis reputatur ad delinquendum. & Farinacius *in pract. quæst.* 98. tradit modum, quo per nutus & signa possit interrogari, Baldus verò *in l.* 1. *num.* 27. *C. de Confess.* posse quidem damnari inquit, conuictum per legitimos testes, minimè verò confessum per nutus & signa: quia hæc non sunt clara: si tamen sciat scribere, cogi posse ad confessionem scriptam, & per eam puniri posse videri pœna ordinaria. Vide etiam Plazam *in epit. delict. lib.* 1. *cap.* 32. *num.* 17.

An condemnari possit surdus, & mutus?

Et executr

*n.*17.& Guazzinum *to.*2.*defens.*33.*c.*29.*p.*5.*t.*6.*res.*31.Cecus verò quia facilius excusatur,secundum Gizzarellum *decis.* 26.non potest torqueri,& ordinaria pœna mulctari.*Ibid.res.*37

REVS captiuus potest fugere. etiam cum læsione,& fractione carceris.

6 Reus CAPTIVVS potest effringere carcerem,& fugere,† siue detineatur ad custodiam ante,siue † post sententiã iustam mortis, vel triremiũ. Villal.*to.*1.*t.*16 *diff.*11.*n.*14 & alij communiter contra Syluestrum *par.*3.*t.*5.*res.*102.*§.Notandumsecundo.*Cumque iustè fugiat,nec aliquid ex fractione acquirat,non tenetur damnum fractionis compensare.Tãnerus *in* 2.2.*disp.*4.*q.*4.*dub.*5.*n.*104.& alij contra Sotum *Ibid.§.Notandum quartò.p.*9.*t.*9.*res.*43.Nec tenetur respondere,si certè sciat cõtra se non extaret aliud,nisi dictum denũciatoris.*Ib.in in principio.*Idque etiã si per hoc causa sit,vt alij quoq; captiui fugam arripiant,si eis fugã non consuluerit † Immò consequenter ad dicenda,etiã si consuluerit †:quia non tenebatur postponere ius ad saluandã vitã,vel libertatẽ,pro vitando dãno per accidens consequente.Syluius *in* 2.1.*q.*99.*ar.*4.*q.*2.*ad.Ib.§. Notandũ est tertiò.*Nõ potest tamẽ fugere de manibus iustitiæ inferẽdo vim birruariis.sed in hoc datur paruitas materiæ, vt ait Syluius, vnde si solũ à se illos excutiat,aut in terrã sine læsione prosternat;vel custodes dormientes alliget,peccabit solùm venialiter.*Ib.§.Notandum est tamen* In quibus autem casibus reus fugere potest, potest quilibet illi fugam consulere.DD.communiter cum Valentia *to.*4.*disp.*5. *q.*13.*punct.* 4. Vbi tamen negat,posse ei subministrari arma ad carcerem effringendum:hoc enim esset armare manus reo contra publicam potestatem, & impedire delictorum animaduersionem contra bonum commune. Adde, quòd si liceret suppeditare arma captiuo ad confringendas vectes,liceret quoque mittere famulum cum securi ad idem præstandum,quod est absurdum: quas rationes non militare in consilio,quòd non est adeò efficax. Verùm Malderus *in* 2.2.*t.*6 *c.*3. *dub.*7. & alij communiter, contrarium docent, & meritò: quia quicunque consulere potest finem, potest quoque media ad illum consequendum suppeditare. *p.*3.*t.*5.*res.*102. An reus fugere possit à carcere dato pœnam,dicemus, *numero* 18.

Testis non tenetur respondere. Et periculo, quod fugiant etiam alij. Et hoc consuli ei potest. Et ministrari possunt ei arma ad hoc faciendum.

7 An reo detento in carceribus S. Officij debeat dari Confessarius, vide V.*Inquisitorum n.*193 An criminosi captiui,depositati possint super in triremes in necessitate remigum,vide V.*Prorex.num.*3.

R E V S
Indiciatus, Calumniatus.

REVS indiciatus non potest damnari inoefensus.

REus indiciatus quando torqueri possit,vide V.*Inquisitorum iurisdictio quoad torturam.*

8 Porrò indiciatus ad torturam,non potest damnari ad triremes, vel aliam pœnam,etiam extraordinariam, absque termino defensionis quia defensio competit reo de iure naturali & diuino,(*Clem.Pastoralis de re iud.*&Theologi communiter cum Iurisperitis Vide Pegueram *in praxi*

c. 12.

*c.*12.§.6.*n.*2.)in quo nec Summus Pontifex dispensare potest. *cap.*1. *de causa possess.& propriet.*Immò Iurisconsulti communiter apud Farinac. *q.*30.*n.*35.tenent,non posse condemnari reum indefensum,etiam si sit conuictus,vel confessus,etiam si defensionem non petat.(& quamuis nullus textus clarè dicat defensionem dari debere ante torturam:communis nihilominus opinio apud Nauarrum *cons.*8. *de accus.* tenet dari debere *res.*29.*vbi infrà.*§. *Ad quartum.*) Potest tamen Princeps reum infensum damnare in certis casibus expressis, in quibus scit nullam ei defensionem competere,vt si delictum esset notorium,& timeretur populi tumultus.Sed extrà eos casus non potest. Rudolphinus *de Princ. pot.c.*2.*n.*92. Consistit porrò defensionis substantia in scientia eorum, quæ testes dixerunt,*c.qualiter & quando.de accus.in.*6.ibi:*& exponenda sunt ei capitula,vt facultatem habeat se defendendi.p.* 3.*t.*5.*res.*98. *& in add.res.*29. Nec ad torturam quidem.

9 Reus CALVMNIATVS,seu per falsos testes indiciatus, de crimine,iisdem falsis testibus falsum crimen obiiciens,non peccat contra iustitiam:sed tam testes ab ipso inducti ad periurium,quam ipse peccarent contra Religionem.Ledesma *to.*2.*t.*8.*c.*35.*concl.*21.& Cruz *pr.*8. *art.*4.*dub.*17.*concl.*1.probabile putat,hunc modum defensionis non esse mortaliter,sed solum venialiter malum,secluso periurio.Sed Malderus *vbi sup. dub.*3. & DD. communiter dicunt esse mortiferum: quia cum mendacium sit intrinsecè malum, reus non potest habere ius, per illud se defendendi.*p.*3.*tr.*5.*res.*4.† quæ tamen ratio non probat esse mortale.† At si testes sint falsi,non potest illis falsũ crimen obiicere,ad infringendam fidem.

REVS
Interrogatus, Cendemnatus.

10 † REus indiciatus,accusatus,vel diffamatus de delicto,post semiplenam probationem interrogari potest à iudice, an crimen commiserit, & ipse tenetur illi verum dicere, etiam contra se;& confessarius potest illum ad hoc obligare absque periculo irregularitatis, si delictum sit capitale, vt dictum est V. *Irregularitas n.*54.†.Debet autem scire, quòd iuridicè interrogatur: vnde, vt obligetur respondere debet ei notificari testium depositio.Aldrete *de relig.disc.li.*2.*c.*4.*n.*7 & alij cum Miranda, quem vide *to.*2.*q.*19.*art.*13.*cocl.*1.Et ratio est, quia donec depositionem videat,non tenetur præiudicare suæ famæ, quam iustè possidet Et hæc opinio secundum hos DD.contra Iosephum à S. Maria *in trib.relig.t.*4.*c.*17.§.3.procedit etiam in causis Regularium *p.* 3.*t.*5.*res.*91.Non tamen hæresis vt dictum est V. *Inquisitorum num.*199. Adde,probabilissimam esse Sancij *disp.*43.*nu.*29.& aliorum sententiam, quòd reus licet iuridicè interrogetur, non teneatur in conscientia delictum,ex quo ei capitis,triremium,mutilationis,confiscationis,vel alicuius grauis dedecoris malum imminet, fateri, donec delictum plenè REVS tenetur respondere iudici, quem iuridicè interrogaret. Sciat. Sed probabile est, non procedere in causa capitali, &c.

probatum sit. quia quilibet habet ius à natura se conseruandi; idque etiam cum morte inuasoris, vel alienæ rei dispendio. nec præceptum iudicis obligat illum in conscientia, cum nec obligare possit ad testificandum contra parentes, & sanguine iunctos. *l.* 4 *ff. de test.* sed solùm imponitur ad illum terrendum, & inducendum ad confessionem. Nec absurdum est'(ait Pensatius *disput.vn.ad q.*70.) quod iudex iustè interroget, & reus iustè neget. nam iustè etiam iudex reum carceribus mancipat, & dominus iustè seruum detinet apud se, nihilo minus vterque iust è fugere potest.*par.*2.*tract.*15.*ref.*27.

Præsertim, si non sit certus quod interrogatio sit iuridica.

11 Sancius verò, stando in contraria sententia, quam docuimus, ait reum teneri respondere, etiam si dubitet, num legitimè interrogetur, *num.* 28. quia ex quo superior in prælaturam assumitur, acquirit possessionem præcipiendi, qua spoliari non potest per ius dubium subditi sed solùm per ius certum, vel probabilem opinionem, quòd mandatum iniustum sit quod etiam de testibus docuit Pitigianus *in pract.cap.* 3. Sed ego cum Lessio *lib.* 2. *cap.* 31. *dub.* 3. *numero* 10. puto, hanc opinionem non procedere, quando reo, vel testi ac etiam tertiæ personæ, graue periculum imminet, nisi delictum vergat in perniciem publicam. alioqui enim maius periculum est, ne occidatur homo iniustè Verbi gratia quàm quod non obediatur superiori, & iura fauent reo sicut possessori suæ famæ, qua proinde possessione spoliari non debet, nisi per certitudinem, quod iuridicè interrogetur. *p.*3. *tract.*5.*ref.*106.

Et si semel negauit delictum, non tenetur se retractare.

12 Postquam verò reus iuridicè interrogatus negauit delictum, etiam, in nostra sententia, non tenetur se retractare, nec ad hoc Confessarius debet eum cogere. Immò contra Azorium, si reus est in bona fide, nec debet eum monere de obligatione cenfitendi ad nouam interrogationem. sed satis est, quòd illum in genere moneat cauere peccata. Sanchez *in sum. to.*1. *lib.*3.*c.*7.*num.*9.*p.*2.*tract.*15.*resol.*26. Quòd adeò verum est, vt si reus negauisset delictum postquam conuictus est (in quo casu secundum omnes veritatem manifestare tenetur. *Ibid.ref.* 27. in fine) non teneatur se tractare, ad purgandum iudicium & sententiam, neque enim timendum est, ne aliqua inde iudici, testibus, vel accusatori sequatur infamia, quasi iniustè damnatus sit. nam notum est apud omnes, reos in constantiæ speciem negare solitos delicta, etiam in tormentis, neque hæc taciturnitas euacuat præsumptionem iuris, quæ stat pro iudice & testibus Reginaldus *to.*2.*lib.*24.*c.*7.*sect.*6. *n.* 145. contra Bañez *in* 2.2.*q* 69.*art.*2.*ref.*26 cit. prope finem, & *p.*3.*t.*5. *ref.*103. Quod Sanchez *num.* 11. procedere putat, etiam si reus ob metum tormentorum confessus sit falsum delictum, non enim teneri se retractare, nisi ex hoc damnum tertio secuturum foret. *ref.*103. cit in fine.

Etiam si posteà conuincatur, & condemnetur.

Et idem est, si confessus fuisset falsum delictum.

Quod ad vitanda grauia tormenta facere potest.

13 Reus enim ad vitandum grauia tormenta, potest sine mortali crimen etiam capitale sibi imponere, quia vita non est digna, quæ tanto dolore seruari debeat. & posse etiam iurare æquiuocando, docent DD. communiter cum Nauarra *lib.* 2. *cap.* 4. *numero* 21. Immò nec peccare venialiter,

venialiter, ait Sancius *disp. 46. numero 16. par. 3. tract. 5. resol. 7.*

14 Conuictus autem reus, vel confessus de crimine, non potest reuelare complices nulla infamia laborantes, etiam interrogatus. Nec si correcti, vel corrigendi sint per fraternam monitionem. Alias peccabit mortaliter. Secus verò in crimine hæresis, & aliis ad S. Officium Inquisitionis pertinentibus, vt dictum est V. *Denunciare*, & in quibuscunque delictis contra bonum publicum, in quibus correctio fraterna non speratur profectura. Villalobos *to. 1. t. 14. diff. 10. n. 2. p. 3. tract. 5. res. 99.*

Non tamen potest reuelare complices nondum diffamatos.

15 Aduertit hic cum Portell. *in add. ad* V. *Iuramentum num. 16.* quod si quis crimen solùm materialiter commisisset, v.g. furtum in iustam compensationem, homicidium in iustam defensionem, &c. interrogatus à iudice, negare posset æquiuocando; quia mandatum iudicis solùm tendit ad opus criminosum.

Et si delictum commisisset materialiter tantum, negare posset æquiuocando.

16 Quod autem reus negans delictum, cum aliàs fateri teneretur, non teneatur restituere pœnam pecuniariam fisco, vel parti, diximus V. *Restituere, num. 6.*

17 Deus CONDEMNATVS ad mortem, tenetur ad destinatum locum ire, collum subiicere, manus apponere, & alia efficere, quæ ab alio commodè fieri non possunt: non tamen sibi mortem inferre. Vide V. *Occidere, num. 35.*

REVS damnatus est ad mortem non potest exequi seipso.

18 Pœnam tamen verberationis, exilij, triremium, carceris, &c. secundum communem opinionem apud Azorium *tomo 1. lib. 5. c. 8. q. 6.* tenetur reus exequi, si non sit appellationi locus, vel alio iuris remedio. Palaus verò mitigat hanc sententiam *tomo 1. t. 3. disput. 2. punct. 4. n. 5.* ita vt non procedat, si aer exilij sit insalubris, triremium, vel carceris duratio diuturna, vel alia pœna nimis molesta: inhumanum enim esse, obligare hominem, vt tam grauia tormenta exequatur in semetipsum: & si quæ lex pœnalis non obligat in conscientia, hanc illam esse, quæ pœnam ipsam, eamque grauem præcipit, & quam satis est, si reus subire cogatur absque eo quod cogatur spontè subire. *p. 2. t. 17. res. 39. par. 3. t. 5 res. 102. §. Notandum secundò, & t. 6. res. 79.*

Secus de aliis pœnis.

19 Ad quodcunque supplicium reus ducatur, si obuiam habeat Cardinalem, liberandus est quia hoc priuilegio potiebantur olim apud Romanos Flamines, Diales, & virgines Vestales, apud Gellium *lib. 10. cap. 15* quibus Cardinales non debent esse deteriores Barbosa *de iur. Eccl. lib. 1. cap. 4. num. 6.* & alij contra Farinac. *in fragm. par. 1. num. 631.* Hoc priuilegio olim vsum fuisse cum quodam, qui ducebatur ad furcam, Cardinalem Ximenium, testatur Gomezius *p. 5. t. 2. res. 29.*

REVS ductus ad supplicium obuiã habens Cardinalem, liberari debet.

20 Petes hic: An liceat malefactoris supplicium campanæ benedictæ sono præsignari? Respondeo, in eum finem, vt audientes pro eius anima preces effundant, licere. Secus, Syluium non licere, docuisse V. *Campana:* nam hoc esset, rem sacram prophano vsui adhibere: & in re à qua Ecclesia multum abhorret. Tolerari tamen vtcunque posse, partim ob necessitatem, partim ob Episcopi conniuentiam. *par. 6. t. 7. resol. 37.*

An suppliciũ malefactoris præsignari possit Campana benedicta?

REX.

REX non poteſt compellere eccleſiaſticos ad obſeruantiam Tridentini?

1 REx non poteſt compellere Eccleſiaſticos ad obſeruantiam Tridentini: quia non habet in eos iuriſdictionem, vt dictũ latè eſt V. *Immunitas Eccleſiaſtica*, & V. *Statutum laicale*. Sunt autem Reges Tridentini executores & protectores in ordine tantum ad laicos, & in ſubſidiũ Epiſcoporũ. Vnde ſi clerici aliquod decretum non obſeruent, id ſignificent Epiſcopis; ſi non obſeruent Epiſcopi, Archiepiſcopis, & ſi opus eſt Summo Pontifici. Hanc ſententiam ſuſtinent non ſolum Theologi, ſed etiã Iuriſconſulti communiter cum Pereira *p.1.c.8.n.11.* contra Bobadillam *tom.1.lib.2.cap.18.num.194.p.1.t.2.reſ.102.p.3.t.1.reſ.8.* in fine & *p.4.t.1.reſ.75.*

aut expellere epiſcopos ſimoniacè electos.

2 Quod etiam ait Bobadilla *n.65.* Regem expellere poſſe ab Epiſcopatu Epiſcopum ſimoniacè electum, bene impugnat Megalius in *3.p. lib.5.c.21.n.18.* cum in hac re tam perſona, quam cauſa, ſit extra limites ſuæ poteſtatis. vnde ſi Reges id faciant, proculdubio incurrent in excommunicationem Bullæ Cœnæ. *p.4 t.1.reſ.76.*

3 An Rex teneatur ad beneficia præſentare, & ad officia ſæcularia eligere digniores, vide V. *Beneficium, n.11.* V. *Electio.n.1.* & V. *Prorex*, *n.1.* An reuocare poſſit promiſſionem futuræ ſucceſſionis in Proregem, vide V. *Promiſſio, n.3.*

aut legitimare ſpurium pro dignitatibus eccleſiaſticis.

4 Legitimatus in ſecluſo à Rege, vel alio magiſtratu ſæculari, ſi Religionem ingreditur, non cenſetur legitimatus ad officia Ordinis, quia non eſt Regis tollere impedita canonica. Portell. V. *illegitimus, n.5.p.3. t.2.reſ.102.§.Nota.*

SACERDOS.

† VIde V. *Celebrare*, V. *Miſſam applicare*, V. *Confeſſarius*, V. *Communionis miniſter*. & VV. ſingulorum Sacramentorum *quoad miniſtrũ* Hic pauca adnotabimus ex ſexta parte †. Et primò quoad ritũ ſacrificij.

SACERDOS conſecrare poteſt particulas allatas poſt Offertorium.

1 V. *Euchariſtia n.10.* diximus, Sacerdotem conſecrare poſſe particulas allatas poſt Oblationem, ante Præfationem. Nunc verò inuenimus Marchinum *de ſacr. Ord t.3.p.2.c.4.n. 15.* id extendere etiam ad allatas poſt Præfationem; quia & eſt eadem ratio, & nulla eſt in contrarium prohibitio *p.6.t.6.reſ.7.*

et ſumere reliquias Hoſtiæ inuentas poſt ſũptam ablutionem.

Si ſint de Hoſtia eiuſdem ſacrificij.

2 V *Communionis, n.43. & 44.* diximus, Sacerdotem aduenientem in patena reliquias Hoſtiæ ſacræ poſt ſumptionem ablutionis, poſſe illas ſumere non ſolum ad Altare, ſed ſecundum aliquos etiam in Sacriſtia priuſquam ſacras veſtes deponat Et hanc ſententiam docere Fabris, *in manu c.21.n.142.p.6.t.6.reſ.17.* Nunc vero Marchinum *p.3.c.5.n.19.* id extendere inuenimus ad caſum, quo reliquiæ inuentæ eſſent de Hoſtia conſecrata ab altero Sacerdote, quia eſt eadem ratio, nec facilè diſcerni poteſt, an ſint propriæ, vel alienæ. Et in die Paraſceues Sacerdos poſt ablutionem conſumit reliquias conſecratas die præcedenti, ſi quæ in calice

calice remanent iuxta doctrinam iam dictam. Affertq; praxim aliquarum Religionum. Et *n.16.* etiam laicis dari posse inquit fragmentum in linteolo communionis inuentum, post communionem & aquam. Verum in vtroque casu contrarium sentio Quia in primo reliquiæ illæ præ consecratæ non pertinent ad idem sacrificium, nec earum sumptio ad eandem actionem sacrificandi. Vnde si inter communicandum laicos, fragmentum aliquod cadere contingat, non est sumēdum à non ieiuno, sed reponendum in sacrario. Quæ à fortiori procedunt in secundo casu. Immò Fagundez *pr.3.lib.3.c.5.n.31.* nec ante aquam permittit laico dari posse fragmentum, quia esset noua & distincta communio *p.6.t.6.res.23.* Si autem Sacerdos post sacrificium, aut laicus post communionem, in periculum mortis incideret, teneretur iterum communicare per modum viatici, vt diximus V. *Communionis n. 9.* & tenet nouissimè Megalius & Bresserus *lib.3.de consc.prob.c. 8.n.100.* & deduxerunt in praxim Patres Societatis domus professæ Panormi *an.1638.p.6.t.6.res.18.*

3 V. *Celebrare n.26.* diximus, liberum esse omnibus Sacerdotibus celebrare in Sabbato sancto. Nunc addimus, Sacram Congregationem Rituum apud Persicum *de off. Sacerd. lib. 1. dub. 6. nu 40.* decreuisse, quod Feria v. in Cœnæ Domini vnicum sacrificium celebraretur, hoc tamen decretum in Sicilia & alibi non videri vsu receptum, & contrariam praxim approbare Marchinum *vbi sup.c.8.n.1.p.6.t.6.res.19.§.Non desinam.* Et celebrare in Sabbato Sancto.

4 Secundò quoad obligationem celebrandi ex eleemosyna, tenet Marchinus *t.2 p.2.c.27.à n. 5.* quod si ex fundatione capellæ solum constet, capellanum celebrare teneri ad tale Altare, vel in tali Ecclesia, non tenetur applicare sacrificium pro fundatore, sed potest applicare alteri danti stipem. quia obligatio non debet imponi, vbi clarè non exprimitur, *l. quidquid astringendæ, ff. de verb.oblig.* & cum lex non obliget, nisi sufficienter intimata idem dici debet de contractu oneroso, qui est lex quædam priuata Et denique in dubiis melior est conditio possidentis suam libertatem. Sed hæc opinio merito refellitur in caf. Bonon. *caf.1.* quia fundator censetur voluisse sibi omni meliori modo consulere, applicando sibi Missæ valorem, iuxta consuetudinem capellas instituentium. & hunc casum decidere videtur sacra Congregatio *in declar. decreti de celebr Miss. ad 4. dub p 6.t.6.res.13.* SACERDOS obligatus celebrare in certa Ecclesia ob institutionem capellaniæ, si aliud non exprimitur, tenetur applicare sacrificium pro testatore.

5 Docet præterea Marchinus *tr.3.p.2.c. 16.n.7.* Sacerdotem accipere posse pro sacrificio duplex stipendium, applicando vni suam partem. Sed hæc sententia repugnat decreto sacræ Congreg. vt diximus V. *Missa, n.9.* & docet nouissimè Persicus *lib.2.dub. 9.n.102.p 6.t.6 res.8.* Et *n. 17.* ait duplex stipendium accipi posse pro duplici diuerso Missæ valore vt, si quis petat Missam ad impetrandam aliquam gratiam, & alter pro remissione pœnæ suorum peccatorum, applicando illi valorem impetratorium, isti satisfactorium, quia ex vna parte isti fructus sunt distincti & separabiles, & de facto separantur, quando Missa offertur pro homine existente in peccato, cui Missa prodesse potest quoad satisfactionem, nō Et non potest pro vna Missa duas stipes accipere. Applicando vni valorem medium alteri secū partem

quoad

Aut vni fructum impetrationis, alteri satisfactionis, &c.

quoad impetrationem, &c. & consequenter Sacerdos potest se obligare ad applicationem vnius & non alterius: ex altera verò, dans stipem non intendit Sacerdotem obligare vtrumque fructum, cum præsertim quandoque sentiat, se non esse vtriusque capacem. Et testatur de praxi virorum doctorum & piorum. Sed huic doctrinæ obstant in primis decreta sacræ Congregationis, vt idemmet fatetur. Et nè quis dicat, habere posse locum, sicubi decreta non sunt recepta, obstat secundò, quòd Sacerdos in tali casu excederet taxam Episcopi præscriptam, non ordine ad applicationem fructus, sed ad laborem & sustentationem ipsius. Et tertiò, vt obseruat Graff. *de celebr. Miss. tom. 2. cons.* 3. qui petit Missam, intendit Sacerdotem obligare omni meliori modo & ad id totum, quod sibi prodesse potest. Et ità tenet Posseuinus *de off. cur cap.* 2. *q.* 7. *num.* 25. Notat quoque Marchinus *c.* 17. quòd, stante infinitate valoris sacrificij tam intensiua, quàm extensiua, potest Sacerdos illud applicare duobus, vni quidem pro stipe, alteri ex gratitudine, &c. quia æqualiter prodest multis & paucis. Nec sacram Congregationem obstare, quia hæc prohibet vnico Sacrificio satisfieri duplici stipendio. Sed de hac re vide V. *Missa num.* 2. *par.* 6 *tract.* 6. *res.* 9.

Nec Missam acceptam alteri celebrandam committere, parte pretij sibi retenta.

6 V. *Missarum num.* 10. diximus, in dicto decreto prohiberi, nè Sacerdos eleemosynam accipiens pro celebranda Missa, alteri illam celebrandam committat, pretij parte sibi retenta. Iam verò Bordonus *in cons. reg. res.* 25. *num.* 28. putat, in dicto decreto nec censura notari sententiam contrariam, nec talem actum damnari, sed solùm prohiberi; idque nec verbis adeò rigorosis, vt denotent culpam mortalem, sicut posteà cùm in §. *Deinde sub attestatione diuini iudicij* Sacra Congreg. *mandat, & præcipit, vt tot omninò Missæ celebrentur, quot ad rationem tributi stipendij præscripta fuerint*; subdens *suæ obligationi non satisfaciant, quinimò grauiter peccent, & ad restitutionem teneantur.* Quare, cùm aliunde res non sit illicita, qui contrafecerit, non fore reum peccati mortalis. Sed hanc sententiam non admitto. *p.* 7. *t.* 8. *resol.* 10.

An obligatus celebrare in Altari priuilegiato, satisfaciat celebrando in alio cum calculo benedicto?

7 Petes hic: An Sacerdos obligatus ad celebrandum in Altari priuilegiato, satisfaciat celebrando in alio Altari cum numismate, vel calculo priuilegiato? Respondeo, Marchinum *cap.* 24. *n.* 8. affirmare: nam licèt in tali casu mens dantis stipem non impleatur materialiter, impletur tamen formaliter, quia impletur quoad effectum per liberationem animæ. nec verò refert, quodnam ex æquipollentibus fiat *l. fin.* §. *ff. mandati.* & licèt in Altari priuilegiato esset maior certitudo, Sacerdos non tenetur ad maiorem certitudinem, dum tamen sequitur probabiliter certum. Excipit tamen casum, quo Altari eligeretur non solum ob Indulgentiam, sed etiam ob cultum diuinum illius loci. Cum qua limitatione hæc opinio est probabilis, vt eam censet Ruteus *de fructu sacr. Miss. lib.* 3, *disp.* 3. *q.* 3. *n.* 10 quamquam ratione maioris certitudinis, quæ est in Altari priuilegiato, contrarium determinatum sit in casib. Bonon. *cas.* 1. *p.* 6 *tract* 6. *res.* 12. & olim *p.* 2. *t.* 14 *res.* 29. & *p.* 4. *t.* 4. *res.* 40.

8 Nota hic, quòd Sacerdos Missam nouam celebrans, potest se in

fine

fine Missæ de Altari ad populum vergere,& sponte factas oblationes recipere, non tamen Ecclesiam circuire. Sacra Congreg. apud Naldum V. *Missa.nu.*19.*p.*2.*t.*14.*ref.*50. Et Missam nouam celebrans possit accipere oblationes?

9 Nota etiam, quod licèt nouissimè Marchin.*c.*1.*n.*17.& Auct.cas.Bonon.doceant, non esse necessario confitenda peccata mortalia dubia dubio negatiuo: nos tamen hanc opinionem damnauimus V. *Confessionis. n.*38.& nunc iterum damnamus cum Lugo *de sacr.pœn. disp.*16. *sect.*2. §.2.*n.*63. vbi doctè,& solidè nostram sententiam probat, & ad contraria argumenta respondet. Vnde si Sacerdos ante Missam, aut laicus ante Communionem, dubitat, vtrum morosæ delectationi consenserit, tenetur Confessionem præmittere, *p.*6.*t.*6.*ref.*32. Et præmittere debeat Confessionem peccati dubij?

10 Circa iurisdictionem absoluendi, Crousers *in reg.S.Franc.c.*7. *lect.* 3. docet contra communem, simplicem Sacerdorem illicitè quidem absoluere mortalibus, sed non inualidè. Nam antiquitus, statim ac quis Presbyter ordinabatur, sola populi, vel alicuius pænitentis electione ministrare poterat pœnitentiæ Sacramentum, vt constat ex multis Canonibus. siue hanc potestatem Sacerdotes acciperent ex vi ordinationis, siue in ipsa ordinatione, dante eam illis Ecclesia, tanquam aliquid ex communi consuetudine adnexum. Nunc autem nullus Canon extat, qui absolutionem simplicis Sacerdotis declaret irritam, quia nullus tollit à Sacerdote potestatem ligandi & soluendi, quia hæc accipitur in Ordine, & ab homine tolli non potest. nec satis constat eam Canones tollere voluisse: quia quamuis dicant *non possit absoluere, non valeat aliquis eligere,* & similia, interpretari possunt de absolutione & electione licita; nam de matrimoniis clandestinis in c. *Aliter legitimum* 30. *q.* 5. dicebatur, *non esse coniugia, sed adulteria vel contubernia, vel stupra, vel fornicationes,* & nihilominus nemo ex his verbis vnquam collegit, matrimonia clandestina esse irrita, donec id expresse statuerit Tridentinum. Si autem tolleratur potestas executionis, absolutio non irritatur, sed solùm prohibetur. Nec aliud ab eo tolli potest. In pœnitente autem olim erat facultas se submittendi in foro pænitentiæ cuilibet Sacerdoti, quæ licèt nunc sit restricta, Canones tamen eam restringentes commodè interpretantur de electione Sacerdotis, qui possit absoluere licitè. Adde, quòd si simplex Sacerdos nullum mortale posset absoluere, omnia mortalia essent reseruata: quia quamuis eorum absolutio multis non Prælatis esset permissa, hoc nihil faceret: quandoquidem casus papales non desinant esse reseruati per hoc, quòd ab Episcopis, & Prælatis Regularibus ordinaria potestate possint absolui. Ità Crousers; quæ etiam opinio tribuitur Armacano *lib.*10.*de quæst. Arm.*& non improbabilis visa fuit Durando in 4.*q.dist.* 19.*q.*2. SACERDOS non approbatus inualidè absoluit à mortalibus.

Ego verò nec probabilem, nec tutam existimo, immò dignam maioris censuræ. quia certissimum est, ad valorem Sacramenti non sufficere solùm id, quod Sacedoti in ordinatione tribuitur, dicente Tridentino *sess.*14. *c.*7. nullius momenti esse absolutionem, quam Sacerdos profert

in eum, in quem ordinariam, aut subdelegatam iurisdictionem non habet. quod ante in Florentino decisum fuerat; & nouissimè declarauit Gregorius XV *in declar.* 12. *super Bull. inscruptabili*; apud Zambellum V. *Confessor quoad auctor. num.* 5. Nec te turbet, quod in ordinatione tribuatur Sacerdoti potestas absoluendi per illa verba, *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, &c. aut quod in aliis Sacramentis sufficiat in ministro potestas in ipsa ordinatione recepta. Nam hoc Sacramentum peculiare habet, exerceri per modum iudicij: iudicium autem non exercetur nisi cum subditis. subditos verò Sacerdos non acquirit per ordinationem, sed per specialem traditionem Ecclesiæ, quæ & dare potest, & auferre. & non dare cuicumque Sacerdoti eo ipso, quòd ordinantur: constat ex iuribus citatis, & consentenea ratione: quia nimirum, nec congruum, nec hierarchio Ecclesiæ regimini expediens erat, quòd omnis Sacerdos subditos omnes Christianos haberet. Simile quid contingit in matrimonio, cuius materia cum à Christo institutus fuerat contractus humanus, nec determinatum fuerit, qualis esse debeat, ipsius valor manet cùm dependentia à iure, & Ecclesia potest nouas circumstantias ad illum exigere, & contractus aliter celebratos irritare, in quibus casibus nec Sacramentum integrum maneret. Aduerte tamen, quòd Sacerdos simplex absoluens, nullam censuram, vel irregularitatem incurreret, vt obseruat Thesaur. *in pract. de pœn. p.* 2. *v. absol. sacram. c.* 2. *p* 6. *t.* 6. *res.* 5 2.

Sed facultas ei cō cessa pro vnica cō fessione, extenditur ad absoluēda oblita in eadem confessione.

11 Iurisdictio verò Sacerdotis, alia est ordinaria, alia delegata, & iterum, hæc aut expressa, aut tacita; seu præsumpta præsumpta; quidem ei ratihabitione de præsenti, aut de præterito, nam de futuro non sufficit, vt diximus V. *Confessarius n.* 6. & iterum V. *Ratihabitio*. Si autem simplex Sacerdos facultate pro vna tantùm vice delegata, Confessionem pœnitentis audiret, & absolueret, satis probabile est, posse deindè absoluere peccatum eiusdem pænitentis in ea Confessione oblitum: nam hæc noua absolutio videtur pars illius iudicij, ad quod delegatus fuerat, & veluti complementum illius. Et sic decisum fuit Bonon. *in discuss. cas.* 2. *p.* 6. *t.* 7. *res.* 46.

Et concessa ad beneplacitum videtur non expirare per mortem Episc.

12 Petes: An facultas Confessarij concessa ad beneplacitum, expiret morte concedentis? Videtur respondendum affirmatiuè; quia voluntas morte finitur *l.* 4. *ff. locati, l. centesimis*, §. *fin. ff. de verb. oblig. l. vxor.* §. *Scæuola, ff. de legat* 3. & cap *si gratiosè, de rescrip. in* 6. Et disparitas, de approbatione absoluta est, quia hæc ad sui conseruationem non requirit actualem voluntatem, sicut requirit approbatio ad beneplacitum; sed satis est, quod non reuocetur per actum contrarium. Sed, his non obstantibus, non esse improbabile, ait Palaus *to.* 1. *tr.* 3 *disp.* 4. *punct.* 16 §. 5. *num.* 5. approbationem ad beneplacitum, quemadmodum absolutam, non expirare morte concedentis, sed requirere reuocationem per actum contrarium, quia verba *ad beneplacitum* idem significare videntur, quod *donec reuocauero*, seu *aliter ordinauero*. Et confirmatur à simili,

ſimili, quia ex doctrina Molinæ Iuriſconſulti *de primog. Hiſp. lib.* 1. *c.* 15. *num.* 14. constitutus à Principe iudex ad beneplacitum, per mortem Principis non amittit officium. Poteſt etiam cenfirmari ex quodam principio, Carrancæ *in alleg pro ord. med. ad Reg. p.* 2. quod Confeſſarius idoneus cum aliqua limitatione approbatus, poteſt ſe habere tanquam approbatum abſolutè, exiſtimat enim Epiſcopo, Sacerdotibus idoneis præſertim Regularibus, licentiam ad Confeſſiones nec licitè nec validè limitare. Sed de hac re diximus V. *Confeſſarius regularis, à nu.* 5. *p.* 6. *t.* 6. *reſ.* 58.

13 Sacerdos celebrans in Altari non conſecrato, vel in calice &c. remanent omnia conſecrata. *p.* 9. *t.* 7. *reſ.* 17.

SACRAMENTVM.

1 † SAcramentum eſt ſignum ſenſibile practicum rei ſacræ ſanctificantis hominem. Tribus perficitur, abſolutè & generaliter loquendo materia, forma, & intentione miniſtri. Verum alia, citra Euchariſtiam, requirunt etiam intentionem in ſuſcipiente, ſi ſit adultus, vt Scotus *in* 4. *d.* 4. apud Hurtadum Complut. *de ſacr. in gen. diſp.* 4. *diff.* 13.

SACRAMENTVM quid? Et quibus?

2 Auctor Sacramentorum eſt Chriſtus, vnde non eſt in poteſtate Eccleſię eorum eſſentiam immutare. Materia Sacramenti eſt res; forma verba, dicente Auguſtino, *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Aliquando res ſunt etiam verba, prout habent ſignificationem minus expreſſam, vt in matrimonio. Et quidem de materia & forma ſingulorum ſacramentorum dictum eſt, cum de ſingulis ſub propriis nominibus †. Hic.

Quis Sacramentorum auctor. Quæ materia, & forma?

3 Nota primò, materiam Confirmationis Chriſtum Dominum inſtituiſſe Chriſma benedictum; non quidem determinata benedictione, ſed determinanda poſteà ab Eccleſia, quæ proinde iuxtà temporum & locorum varietatem, variam inſtituere & præſcribere poteſt, & de facto præſcribit in Rituali: non ea tamen intentione, vt omnes cærimoniæ ibi præſcriptæ ſint eſſentiales, ita vt ſi vna omittatur, benedictio irritetur, cum periculo, vt multi deinde confirmentur, aut extremè inungantur inualide, ſed eſſentialis ſolùm ſit olei & Balſami commiſtio cum Spiritus ſancti inuocatione, quocunque ritu fiat. Et ſic tenet Præpoſitus *in* 3. *p. q.* 72 *art.* 3 *dub.* 1. *nu.* 21. (*p.* 6. *t.* 8. *reſ.* 21.) Qui etiam *de Sacr. Ordin. dub.* 10. *n.* 109. probabile exiſtimat, Ordinum quoque materiam & formam non determinatè, ſed generaliter Chriſtum inſtituiſſe, monendo nimirum, vt Ordines conferrentur per aliquod ſignum ſenſibile ab Eccleſia determinandum, quo eorum poteſtas ſignificaretur Et ratio eſt, quia in conferendis Ordinibus Eccleſia Græca valde diſſonat à Latina, quæ modum illius non propterea reuocauit vnquam in dubium. Poſita ergo Eccleſiæ Latinæ determinatione & ri-

An Chriſtus determinauerit ri ſi benedicẽdi Chriſma?

Et materiã, & formam Ordinum?

DDd 2 tu, Or

tu, Ordines aliter collatos nullos esse; subsistere nihilominus posse, Ecclesia eo modo materiam & formam determinante. Neque huic doctrinæ repugnare Tridentinum *Sess.* 21. *c.* 2. nam in tali mutatione Ecclesia non tolleret vsum, aut substantiam Sacramenti, sed eius materiam & formam concessa sibi potestate variè determinaret, sed hoc mihi non multum arridet. *p.* 6. *t.* 8. *res.* 18.

AN aqua rosacea sit sufficiens materia Baptismi.

5 Nota secundò, nouissimè Stephanum Bauny *tr.* 2. *quæst.* 4. approbare opinionem Puteani, quam attulimus V. *Baptismi numero* 16. quòd in necessitate conferri possit Baptismus cum aqua rosacea, aut simili sub conditione. Idemque docere de lacrymis & sudoribus Oppositum tamen docere nouissimè Lanfranchum *tomo.* 2. *opusc.* 1. *cap.* 4. *à num.* 7. An verò aqua rosacea sit apta materiæ Eucharistiæ, si ex ea & farina triticea fiat panis, aut immisceatur vino? Circa primum Caietanus *in* 3. *par. quæst.* 64. *art.* 7. dubius hæsit: quia panis ex aqua rosacea nō videtur diuersæ speciei ab ordinario, cū aqua non sit pars panis essentialis, sed solùm materia transiens. Sed iure contra ipsum insurgit Fagundez *in pr.* 3. *Eccl. lib.* 2. *c.* 1. *num* 14. quia, esto panis rosaceus non differat specie physica ab elementari, differt tamen specie artificiali & vsuali, quæ spectari debet in materia sacramentali. vnde contrariam sententiam docuit D. Thomas *l. c. ad* 3. & Sotus *in* 4. *d.* 9. *q.* 1. *ar.* 7. sententiam Caietani dicit non esse tutam. licèt Valentiam *to* 4. *disp.* 6. *q.* 2. *punct.* 1. dicat, non esse improbabilem Quoad secundum dico, eam mistionem non fore inualidam, fore tamen illicitam; quia aqua non est de essentia sacramenti; vsus tamen aquæ elementaris in tali mistione, præcipitur ab Ecclesia, & est materia grauis D. Thomas *l. 1.* Imò Persicus *de Off. Sacerd. lib.* 1. *cap.* 2. *dub.* 7. *nu.* 53. contra Paludanum *in* 4. *d.* 1. *q.* 1. *ar.* 6. *concl.* 3. existimat, aquam rosaceam, nec in casu necessitatis posse adhiberi. Et *n.* 55. asserit, mortale peccatum esse, miscere vino consecrando aquam elementarem calidam. quia esset nouus ritus contra Ecclesiæ stilum. Aliqui verò nimis durum id censent. Etsi in frigidissima regione esset consuetudo miscendi vino calidum, ne congeletur, absque vllo peccato fieret. *p.* 6. *t.* 7. *res.* 18.

Componere valeat panē consecrandū? Aut vino consecrando immisceri?

...et quid de vsu calidæ?

MATERIA, & forma Sacramenti debent esse simul.

5 Nota tertiò, materiam & formam Sacramentalem debere esse simul alias formam non verificari. Quanta esse debeat hæc simultas, dictum est V. *Baptismi num.* 26. Multò magis simultas requiritur in proferendis verbis formæ. ea nimirum, quæ secundum regulas logicæ necessaria est, ad hoc vt censeantur vna propositio: ait Gamachæus *in* 3. *p. quæst.* 60 *cap.* 4 & Nugnus *ibid. ar.* 8. qui hoc voluisse inquit dicere D. Thomas *in resp. ad* 3. per illa verba, *Si non intercipiatur intentio proferentis.* Aduertitque verba formæ facilius discontinuari per interpositionem aliorum verborum, quàm per interpositionem silentij, & facilius, si interruptio fiat inter syllabam & syllabam, quàm si inter terminum, & terminum, vnde si quis dicat: *ego te bapt.* & ibi sistendo, vel alia verba miscendo, prosequatur *tizo in nomine* &c. licèt distātia nō sit magna, sed

Et verba formæ simul proferri.

med.

mediocris,non conficere Sacramentum Si verò fit aliqualis interruptio, qua sensus proferentis non interciperetur, fieret Sacramentum. Et ita confisci Baptismum,ait Marchan.*t.*1.*c.*2.*q*.2.*cas*.3. Si dum Sacerdos inquit;*ego te Baptizo*,puero se retrahente interponat : *Admonete proprius puerum fonti*.& postea subiungat,*in nomine Patris* &c. licet in hoc interueniat venialis irreuerentia *p*.5.*t*.5.*ref*.41. Quæ etiam interuenit,quotiescumque verba mutantur & alterantur, aut corruptè proferuntur, aut alia synonyma commutantur,aut contingit quid simile manente eadem essentiali significatione,& secluso scandalo,vt ait Sotus *in* 4.*d*.14. *q*.1.*ar*.3.*Ibid.ref*.39.

6 † Quoad intentionem, sciendum est eam triplicem esse posse actualem, virtualem, & habitualem. Prima est, quando quis actu cogitat & intendit agere quod agit: secunda cum fuit quidem talis intentio, sed postea absque retractatione cessauit, manente adhuc opere vel effectu ipsius intentionis, à qua ortum habuit, aut cum ea immediatè, vel mediatè connexum est: tertia, cum quis aliqnando habuit intentionem aliquid faciendi, quam numquam retractauit, sed nec in se, nec in alio perseuerat, quod habeat connexionem cum illa †. Conueniunt ergo Doctores in ministro Sacramenti nec intentionem actualem requiri,nec solam habitualem sufficere; se sufficere,& omnino saltem requiri virtualem, modo, quo eam iam explicauimus cum Cabrera *de Sacr. quæst*.74. *art*.8.*disp*. 1.§.5. *nu*. 41. licet Reginaldus magis amplè, & Enriquez nimis laxè in hac re se habuerint. Ille enim *tom*. 2. *lib* 26. *cap*. 3. *num*. 38. docuit, sufficere in ministro intentionem virtualem in alia intentione,suaptè natura,vel ex Ecclesiæ institutione implicitam, vt est, v. g. intentio celebrandi, quæ includitur in intentione induendi vestes sacerdotales, iuxta morem Ecclesiæ; nam ob similem connexionem, ait ipse, intentio vouendi castitatem includitur in intentione suscipiendi subdiaconatum; quia ex institutione Ecclesiæ connexa sunt, & qui vult vnum, censetur velle etiam aliud. Hic verò *lib*. 1. *cap*. 10. *num*. 2. putauit, ad conficienda Sacramenta quæcumque, non aliam intentionem esse necessariam ab ea,qua quis sacros Ordines recepit, vt Sacerdos fieret,& Christi minister euaderet *p*.2.*t*.17.*ref*.32.

Cum intentione saltem virtuali, Ministri.

7 In suscipiente verò non requiritur consensus positiuus,ait Caietanus,sed sufficit quod non resistat id quod expressisse videtur Innocent. III. *in c. maiores de Baptis*. vbi etiam supponitur sufficere consensus coactus ex metu,quod & habetur in Concil.Tolet IV.*can*.55.nam talis consensus est simpliciter liber,licet inuoluntarius secundum quid.Sufficit etiam intentio generalis, quam habet omnis catholicè viuens vt conferantur sibi Sacramenta, quandocumque eis indiguerit. & hunc consensum præsumi Ecclesia in moribundo,dum extremam ei,licet non petitam,exhibet Vnctionem. Et tandem sufficit intentio habitualis,vt supponitur in dicto c.*maiores*,quia suscipiens non se habet vt agens in ordine ad Sacramentum, sicut minister, & ideo minor intentio sufficit

Et aliquali suscipientis.

in illo, quam in isto. Et hæc omnia docet Hurtadus *de sacr. in gen. disp. 4. diff. 14. p. 5. t. 12. res. 32.*

EFFECTVS Sacramentorũ omnium est Gratia habitualis.

8 † Effectus Sacramentorum duplex est, generalis omnium, & peculiaris vniuscuiusque. Effectus generalis est in primis gratia sanctificans; omnia enim Sacramenta debitè accedentibus conferunt gratiam sanctificantem ex opere operato. Est autem duplex gratia sanctificans: prima, quæ datur peccatori, & expellit peccatum mortale; & secunda quæ datur iusto, ad augendam priorem gratiam. Et primam quidem gratiam regulariter conferunt soli Baptismus, & Pœnitentia, quæ proinde dicuntur Sacramenta mortuorum. Alia autem Sacramenta, quæ dicuntur viuorum, regulariter conferunt secundum †. Dixi *regulariter*: nam existimo cum Coninch *de sacr. quæst. 62. art. 1. dub. 2.* contra Vasquez apud Hurtadum *disput. 3. diff. 4.* aliquando conferre etiam primam, quando nimirum quis ea recipit in peccato, existimans se esse in gratia, cum sola attritione, vt de Eucharistia diximus V. *Communionis, num.* 18. nam sic de diuina clementia credere, pium est. Cuius sententiæ auctores alicui dicunt, id Sacramentis viuorum competere ratione generis, quà Sacramenta sunt, per se; alij, ratione specifica talis sacramenti, secundariò & per accidens. & in hoc sensu probabilem eam iudicat Villalobos *tom. 1. tr. 4. diff. 7. num. 2.* nam, ait ipse, quemadmodum Sacramenta mortuorum, si suscipientem inueniunt viuum, conferunt ei per accidens secundam gratiam: ita probabile est, Sacramenta viuorum, quando inueniunt mortuum, conferre per accidens primam. *p. 5. t. 13. res.* 31. † Est item generalis effectus Sacramentorum, gratia virtutum, seu donorum vt fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, &c. Particularis Baptismo, Confirmationi, & Ordini est caracter: & proprius singulorum, quædam auxilia an obtinendum finem, in quem singula ab ipsorum Instituore sunt ordinata.

Prima quidem regulariter Baptismi, & Pœnitentiæ tantum.

Aliquando etiam aliorum.

Sicut secunda regulariter aliorum. Aliquando etiam illorum.

Et si fictè suscipiatur, recedente fictione, omnia conferunt gratiam.

9 Requirunt autem præter intentionem, de qua supra, debitam dispositionem tam in ministro, quam in suscipiente adultero. Et in hoc quidem Baptismus & Pœnitentia requirunt fidem & attritionem saltem. alia statum gratiæ iuxta dicta, cum de subiecto singulorum Sacramentorum. Et si quis absque debita dispositione Sacramentum susciperet, non reciperet gratiam †. Reciperet tamen posteà, recedente fictione, seu accedente dispositione, si susceptio fuit valida (quod putamus contingere posse etiam in absolutione Sacramentali, vt diximus V. *Confessionis, nu. 52.*) idque in omnibus Sacramentis, nam in omnibus militat ratio, cur hoc priuilegium communiter conceditur Baptismo; quia nimirum, licet gratia postea haberi possit per contritionem; facilius tamen & vtilius est homini, illam acquirere virtute Sacramenti per solam attritionem. Sic. Caiet *in opusc. 10. 1. tr. 5. q. 5.* & alij *p. 3. t. 4. res. 15. &* *p. 5. t. 13. res. 30.*

SACRAMENTI minister ex officio debet esse in gratia

10 In ministro autem omnia Sacramenta requirunt gratiam. Et quamuis Crousers nouissimè *in reg. S. Franc. cap. 7. lect. 21.* conetur probare

bare ministerium Sacramenti in mortali, aut non esse sacrilegium, aut non lethale: hæc tamen opinio non est admittenda, vtpotè contraria toti scholæ Thomistarum, ipsique D. Thomæ 3. *p. quæst.* 64. *artic.* 6. & rationi. Cum enim in Sacramentis dispensetur Christi sanguis, & minister gerat personam Christi; seclusa necessitate, de qua infra, & distributione Eucharistiæ, de qua V. *Communionis, num.* 67. requirit in eo sanctitatem & conscientiam mundam, posito, quod sit ab Ecclesia ad tale ministerium deputatus *p.6.t.6.res* 53.

11 Sed quid in necessitate? v. g. Parochus, dum existit in peccato mortali, vocatur ad ægrum morientem & oportet festinare. in illis angustiis non videtur moraliter disponi posse per Confessionem aut contritionem. Hic sanè si peccati non recordatur, excusatur à sacrilegio. Si autem recordatur negat Marchantius *tract.* 1. *cap.*4 *quæst.* 2. non posse contineri in quocumque breuissimo tempore, ac proinde posse cum peccato Confessionem audire. Nihilominus plerumque contingit, actum contritionis propriæ infirmitatis, & prauorum habituum vitio, non in quauis temporis breuitate elici posse, saltem moraliter. Et in hoc casu Lugo *de sacr. disp.* 8. *sect.* 9. *num.* 151. & alij ab obligatione dispositionis talem ministrum excusant; quia necessitas proximi, in cuius subsidium Sacramenta sunt instituta, præponderat præcepto de ministrandis illis in gratia. Hac enim ratione, cum necessitas vrget, multa fiunt circa personam Principis, quæ extra necessitatem irreuerentiam maximam continerent. *part* 5. *tract.* 13. *resol.* 74.) Et quod dictum est de peccato, diximus etiam de excommunicatione maiori V. *Excommunicat. à num.* 16. Ministrare autem cum excommunicatione minori etiam seclusa necessitate, non est peccatum, vt dictum est *ibid. num.* 67. Quid dicendum sit de interdicto, & suspensione, vide V. *Interdicti personalis*, & V. *Suspensio.* An autem quis petere possit Sacramenta à malo ministro, vide V. *Scandalum num.* 9. 10. & 17.) Ob eamdem rationem diximus V. *Opinio probabilis num.* 7. & 8. vrgente necessitate, conferri posse Sacramentum cum materia dubia, & cum dubia potestate: quia in his casibus Sacramentum in fauorem animarum cedit iuri suo: possunt administrari Sacramenta cum iurisdictione probabili, relicta certa. *part.9.tract.7.res.*59. & vt bono pœnitentis consulatur, & damnum euitetur in congrua necessitate. *ibid.* §. *Nota tamen.*

> Seclusa necessitate, In qua absolutio impendi potest etiam à peccatore.
>
> Excommunicatio.
>
> Et ab eo peti.
>
> Et adhiberi materia dubia, & dubia potestas.
>
> Sacramenta possunt administrari cum iurisdictione probabili.

12 † Sacramenta sunt septem: Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, extrema Vnctio, ordo, & matrimonium, de quibus in particulari sigillatim sub propriis nominibus actum est †.

> NVMERVS Sacramentorum.

SACRILE

SACRILEGIVM

SACRILEGIVM quid? Et cuius fori?

1 † SAcrilegium dicitur omne peccatum contra virtutem Religionis quasi *sacri læsio*, seu violatio rei, loci aut personæ sacræ, non tamen temporis, vt dictum est V. *Circumstantia*, *n.* 106. Estque delictum mixti fori, vt dictum est V. *Crimina mixti fori, n.* 4.

2 Est itaque sacrilegium omne peccatum contra votum. At quamuis de eadem re plura vota emissa sint, vnum peccatum est, ea violare vnico actui. idque, probabiliter etiam si vnum illorum sit simplex, aliud solemne. Sacrilegium etiam est non solum copulla, sed etiam tactus impudici cum persona religiosa. Vide V. *Circunstantia à n.* 20. Item violenta sanguinis effusio facta in Ecclesia, aut homicidium; vel etiam pollutio voluntaria, vt dictum est V. *Pollutio Ecclesiæ, n.* 4. Furtum rei sacræ de loco sacro, vel non sacræ de sacro, vel sacræ de non sacro. Vide V. *Circumstantia Vbi*. Sacrilegium est simonia, fractio sigilli Sacramentalis, & Sacramenti susceptio, vel ministratio in mortali, iuxta dicta, vel dicenda V. *Simonia*, V. *Sigillum*, & V. *Sacramentum*.

SALARIVM.

SALARIVM. Non debetur famulo pro tempore infirmitatis.

1 † SAlarium est merces laboris. Et debetur famulis, & operariis, quamdiu laborauerint, aut per ipsos non steterit, quin postquam conducti sunt, laborauerint †. In primis ergo dominus, non tenetur soluere salarium seruo pro tempore infirmitatis. Immò potest ab eo exigere expensas; nisi sit pauper tantæ necessitatis, vt ex charitatis regula subministrare illi debeat medicinas, & alimenta. Filliuc. *to.* 2. *tr.* 28. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 84. & alij contra Speculatorem *in tit. de locat.* §. *postquem. tam plenè. n.* 20. *p.* 1. *t.* 8. *ref.* 86.

Debetur verò operariis conductis, etiamsi cum prompti essent, non laborauerint.

2 Secundò, si per conductorem stetit, etiam fortuitò, ne conductus operam suam præstiterit, tenetur salarium ei soluere; non solum in foro fori, ex *leg. si adde*, § *cum quidam, ff. de locat.* sed etiam in conscientia; posito, quod cōductus aliam mercedem inuenire, aut aliter cum fructu laborare non potuit. Secus si conductor mature illum monuisset, & salarium ab alio acquirere, vel in re propria, laborare potuisset. nam tunc culpa sua non esset lucratus. Valerus V. *Locatio diff.* 3. *p.* 3. *t.* 6. *ref.* 14. Idem dicit Gurtierez de salario annuo, pacto inter aduocatum, aut procuratorem, & partes. Vide V. *Aduocatus nu.* 5.

FAMVLO fugienti infra annum, debetur rata salarij.

3 Famulus conductus per annum, & fugiens infra annum, in foro fori amittit salarium, vt ait Bartolus. In foro conscientiæ debetur ei rata, etiam si nolit redire; nisi tantumdem damni esset domino sua discessio. Valerus *diff.* 4. *p.* 3. *t.* 5. *ref.* 5.

Quid si conuenerit cum domino de pretio infimo?

4 Vbi famulus conuenit cum hero de pretio iusto, licet infimo, non potest sibi facere compensationem, ait Villalobos *to.* 2. *tract.* 25. *diff.* 13. *num.* 6.

num.6. quia nulla ipsi irrogatur iniuria (qua etiam ratione sartores conuenientes de pretio iusto, quamuis infimo, cum domino vestis, non possunt absque ipsius voluntate; saltem præsumpta, retinere sibi reliquias notabiles panni, vel serici, rirulo modici pretij. *Vbi infrà, & p.4.t.4.ref.176.*) Immò Valerus *diff.9 num.2.* ait, id verum esse, etiamsi conuenerit de pretio minori iniusto, si dominus ipso instanre esset facilè soluturus iustum. Et etiam si famulus postea præstaret illi seruitia magna & extraordinaria; nam hæc non pariunt debitum legalem, sed solius gratitudinis, in recipiente. Verùm contra hos auctores insurgit Rebellius *lib.14.q.15.num.9. p.3.t.6.ref.16* Et Suarez *in 3. p.tom.3.disp.86.sect.4.* pro certo supponit, quòd si famulus de pretio iniusto conuenisset paupertate coactus, posset sibi damnum resarcire. *p.2. t.4.ref.7.§ Sed hæc.* Aut iniusto?

5 Filius in sententia Molinæ *tom.1.tr.2.disp.234.* non potest à patre mercatore, caupone, &c. pro opera in illo officio à se impensa, salarium petere, quia dum filius est in domo patris videtur obligatus ad operas obsequiales. Layman tutè & probabiliter tenet, posse, *lib.3.sect.5.tr.4. c.8.num.6.* quia illud lucrum, quatenus prouenienes ex bonis patris & ex opera simul filij, videtur numerandum partim inter profectitia, partim inter aduentitia. Si ergo pater totum sibi lucrum retineat, nec aliquid filio societatis veluti iure relinquat, tenetur illi salarium, quod extraneo deberet, præbere, saltem si exigat: quòd si hic metu reuerentiali ab exigendo repellatur, posse clam sibi prospicere, computatis expensis sustentationis. *p.4.t.4.ref.66.* Et an filius petere possit salarium à patre mercatore, &c. pro opera à se in eo officio exhibita?

6 Commissarij agentes eodem tempore negotia duorum, non possunt integrum ab vtroque salarium capere. Vide V. *Commissarij.*

SCANDALVM.

1 SCandalum appellatur, dictum, aut factum, spiritualis ruinæ occasionem alteri præbens. Duplex est; actiuum & passiuum: illud est positio laquei vel occasionis, seu ipsum dictum vel factum: hoc ruina ipsa eius, qui peccat. Rursus, scandalum actiuum duplex est; vnum per se, aliud per accidens. Scandalum per se contingit, cum quis opus illud elicit, vel dictum profert, ea intentione, vt proximus peccet; aut cùm opus ipsum, vel dictum ex natura sua, vel circumstantiis, tale est, vt sufficiat ad lapsum spiritualem alterius († vel etiam, cum quis proximum non inducit, sed illi ad peccatum disposito cooperatur, ipsumque adiuuat ad peccandum, vt dictum est V. *Peccato cooperari* †) Per accidens verò contingit, quando nec operantis intentio, nec operis natura, aut circumstantia eò tendit, vt alter ruat; sed praua peccantis dispositione fit, vt occasionem peccandi inde hauriat, vbi non est † Scandalum per se est ex suo genere peccatum mortale, aut contra præceptum correctionis fraternæ, aut contra SCANDALVM quid? Quotuplex?

generalem virtutem charitatis, qua tenemur proximum corporaliter, & spiritualiter diligere, & sic dirigere potius in viam salutis, quàm ab ea seducere † Scandalum verò per accidens verbo tenus scandalum est, nec absolutè scandalum appellatur, nisi quod est per se. Passiuum item duplex est: alterum, quòd nascitur ex infirmitate, & dicitur pusillorum, seu infirmorum: alterum, quod ex malitia, & dicitur pharisæorum. Potest autem dari scandalum actiuum sine passiuo; quando nimirum occasio peccandi sufficiens datur; sed proximus non labitur: passiuum sine actiuo, cùm absque sufficienti occasione proximus labitur: & actiuum, ac passiuum simul, cùm, data sufficienti occasione, proximus peccat, ex his primum, & tertium dicuntur scandalum datum, secundum autem, acceptum. *p.6.t.7.resol.*1. Quo pacto scandali peccatum explicari debeat in Confessione, vide V. *Circumstantia à num.*98. Certè, quamuis Lugo *de pœn.lib.*16.*sect.*4.§.2. *n.*164 neget explicari debere speciem peccati, ad quam proximus inducitur, & numerum personarum inductarum; nos non recedimus à sententia affirmatiua, quam *l. c.* docuimus, & docet nouissimè Ghilinus *v. circumstantia, n.*21.*p.*6.*t.*6.*res.*33.

Et quomodo confitendum?

A peccato scandali excusat bonus finis.

Virum dantem commoditatem vxori suspectæ de adulterio, ad eam in delicto comprehendendam.

2 Porrò is, qui occasionem præbet proximo labendi in peccatum, multis capitibus excusari potest. PRIMO ratione finis boni. Sic verò suspicanti adulterium vxoris, & hero latrocinium serui, licitum èst, illos non solùm non impedire, sed etiam data commoditate obseruare cum testibus, vt in delicto comprehensi resipiscant, ait Sancius *in select.disp.*35.*n.*12. hoc enim non est formaliter cooperari peccato, sed illud permittere, ministrando materiam, ad impediendum grauius damnum. †. quam opinionem nouissimè docet etiam Ghilinus *v.Peccatum n.*11. †. licet quoad punctum de danda occasione dissentiat Sanchez *de matr.tom.*3.*lib.*10.*disp.*12.*n.*13.*p.*3.*t.*5.*res.*18. *& p.*5. *in addit.ad t.*7. *§.Nota tertiò.*

Suadentem minus malum vt auertat maius, non aliter auertibile.

3 Similiter, volenti committere maius malùm, licitum est suadere, vt committat minus, dum aliter ab iniquo proposito reuocari non potest. Id enim non est inducere absolutè, sed sub conditione, vt si paratus sit eligere maius, eligat minus. Barbosa *in collect. tom.*4.*p.*1. *decreti c.duo mala dist.*13.*n.*11. & alij contra Sà *v.peccatum num.*8. cuius sententia est etiam probabilis, eo quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona: & tunc ex duobus malis minus est eligendum, quando alterutrum ex necessitate sustinendum est, non quando ex nostra malitia. *p.*3.*t.*5.*res.*37.

Vt fornicationem ad vitandum adulterium.

4 Et nostra sententia limitatur à Mendoza *in* 2.2. *disp.*173.*sect.*10. §.110.*&* 119. vt non procedat, quando quis paratus est solùm ad maius malum, nec de minori aliquid cogitat: vnde non esse licitum, hortari ad fornicandum eum, qui solùm paratus est adulterare: nam tunc consulens esset vera causa fornicationis. Solùm igitur sic parato proponi posse minus malum, v. g. volenti committere crimen nefandum, non licere suaderi, vt fornicetur potius; sed solùm proponi, quòd aliqua

qua

qua fœmina est pulchra, aut quòd maior delectatio sit in congressu cum fœmina, quàm cum viro: hæc enim propositio obiecti non est causa per se fornicationis vt suasio, & alioqui est de se bona, & in bonum finem prolata. Sed mihi probabilis & tuta videtur absolutè sententia contraria Pontij *lib.* 5.*c.*18.§.5.*num.*16. quam in praxim deduxerunt Lot cum nefariis sodomitis; & decem illi viri, qui ad vitandum homicidium obtulerunt Ismaëli materiam furti. *part.*5. *tr.*5. *ref.*18. Ex his resolui potest illud dubium: An paratum ad aliquod facinus, conuiuio recipere & multos haustus vrgendo, ad ebrietatem prouocare, liceat, ad illud malum vitandum? Ad quod Lessius *lib.4.c.3.dub.4.num.*33. affirmatiuè respondet: Vuigers *de temp.cap.*2.*dub.*7.*n.*11.negatiuè. Et prima quidem sententia probabilis est, licèt secunda sit probabilior. *p.6. t.7.ref.*43.

(An inducere ad ebrietatem paratũ patrare magnum facinus.)

5 Docet etiam ex dictis Mendoza §.156. non esse licitum, hortari ad furandum à diuite paratum furari à paupere; sed solùm posse ei proponi, quod furtum de rebus diuitis sit minus peccatum: aliàs sic hortantem teneri ad restitutionem. Sed quoad onus restitutionis contrarium tenendum est cum Sanchez *de matr tom.* 2.*lib.*7.*disp.*1.*n.*24.& 25. Qui tenet, talem suaderi posse, vt furetur ab aliquo diuite indeterminatè: & Vasquez apud Palaum *tom*.1.*tr.*6.*disp.*6.*punct.*6.*n.*12.etiam determinatè à tali diuite: qui non esset rationabiliter inuitus respectu suadentis, posito quòd fur aliter à furto pauperis dehortari non posset *p.*3.*t.*5.*ref.*37.§.*Sed hæc omnia*, & *p.*5.*t.*7.*ref.*19.& *in addit.ad t.*7.§.*Nota quintò.*

Furtum diuitis ad vitandum furtum à paupere?

6 Ex hoc eodem capite excusat Mendoza § 234. dignum, qui offert pecuniam electori, aliàs volenti eligere indignum, ad beneficium &c. quia minus malum est eligere dignum cum pecunia, quàm indignum gratis, illud namque vnum solum peccatum est simoniæ: hoc autem multiplex: primò, contra iustitiam distributiuam, vel etiam commutatiuam, vnde elector maneret obligatus ad omnia damna; quæ cum plerumque difficile sit restituere: talis electio secundò aduersaretur charitati sui ipsius, ipsumque induceret in magnum discrimen salutis æternæ: tertiò, esset contra charitatem Ecclesiæ, cui perniciosissima est indignorum electio. Secus verò, si sint plures iustè eligibiles; quia tunc nulla esset vexatio. Quòd si essent duo æquè digni, inter quos non esset notabilis meritorum excessus, & alter illorum dedisset pecuniam electori, probabile esse, quòd alter possit etiam offerre pecuniam; quia magnum damnum illi est, quòd excedatur à competitore in affectu electoris, cum præsertim hic non poneretur in peccato per exhibitionem pecuniæ, sed supponeretur. Absolutè tamen contrariam sententiam tenendam esse; quia cum elector possit alterum absque iniustitia eligere, & contingere possit, quod ante acceptam pecuniam determinatus fuerit ad eligendum illum, nulla est vexatio redimenda. Posset tamen alium ostendere, se esse paratum ad dandam pecuniam si elector eam voluerit. *p.*5.*t.*7.*ref.*17. Ipse verò in hac re

Redimentem vexationem non ante beneficium obtentum.

puto cum Lessio *lib.1.cap.35.num.106* & aliis esse simoniam, dare pretium electori pro beneficio nondum acquisito, quando nimirum dignus non habet ius in re, sed solùm ad rem, ex cap. *de hoc c. sicut tuis*, &c. *Matthæus, de sim.* (*p.4.t.4.res.152.p.5.t.7.res.17.cit.t.14.resol.1.*) Et licèt Valentia dicat, vexationem beneficiis etiam ante ius acquisitum redimi posse, *in 2.2.disp 6.q.6.punct.3.* rectè illum impugnat Raphaël de la Torre *in 2.2.tom.2.q.100.art.4.disp.9 p.5.t.14.resol.2.* in fine Secus, vt idem ait post beneficij collationem, si quis, v. g. impediretur iniquè possessionem adire: quia in hoc casu iam supponeretur tota spiritualitas beneficij *res.252.cit.& p.5.t.14.res.3.* Cum tertio autem molestatore, existimo redimi posse vexationem, dando illi pretium, siue adhibeat fraudem, & vim, siue subornationem, & munera: hoc enim non est emere beneficium. Villalobos *tom.1.tract.37.diff.10 n.3.* contra Sotum *de iust.lib.9. q.6.art.1. ad 5.* Quòd Sanchez *in opusc.tom.1 lib.2. c.3.dub.30. n.5.* probabiliter dici posse inquit, etiam si subornans esset de numero electorum, qui proinde posset etiam prodesse, dummodo pecunia non detur ei pro suffragio, quamuis impugnet Syluius *in 2.2. q.100.art.2.concl.3.Ibid.res.2.*

Nisi cum tertio molestatore.

7 Excusat SECVNDO necessitas Sic excusatur mulier, vestibus virorum se induens, causa occultandi se ab hostibus, vel propter defectum vestium muliebrium, secundùm Syluium *q.169. art.2.ad 3.p.5. t.7.res.32.*

Excusat deinde NECESSITAS.

8 † TERTIO, si proximus inducitur ad actionem indifferentem, quæ benè & malè fieri potest (& multò magis si ad actionem per se licitam) inducens excusatur à peccato scandali, præsertim si iusta causa suppetat eam actionem petendi †. Vnde excusatur primò petens mutuum ab vsurario, etiam non parato ad fœnerandum, si adest aliqua causa rationabilis, puta, aliquod opus pium, vel etiam ludus publicus, conuiuia, torneamenta, & similia, iuxtà exigentiam proprij status, quæ sine dedecore omitti non possunt. Ita probabiliter Faustus *in spec. disp.16.quæst.127.n.4.p.1.t.8.res.31. p.5.t 7.res.8.* † & quoad non paratum *res.8 cit. §.Nota etiam.* illud autem de torneamentis &c. *in part.1. cit.* probabilius existimauit; addiditque, probabilem esse opinionem Sanch. *in sum.tom.1.lib.3.c.8.n.23.* quòd petere dictas pecunias ad vana & inutilia, non sit mortale †. Verùm aduertit Pontius *lib.3.cap.18 §.7. n.47.* in tali casu mutuum non esse petendum expressè sub vsuris, quia mutuum cum vsuris non potest benè & malè præberi. Sed Sanch. *n.26.* ait, hoc non referre: nam dicens: *da mihi mutuum sub vsuris*, directè intendit solùm mutuum, vsuras verò solùm permissiuè. Et hæc sententia est probabilis. *res.8.cit. §. Et tandem.* Eamque existimo cum Mendoza *sect.14.§.176.* procedere, etiam si vsurarius vsuras exigit ex vehementi passione auaritiæ: nam auaritia non est ex genere illarum passionum, quæ commouent animum excitatis humoribus, vt tristitia, ira, &c. & cùm sit appetitus diuturnus, illum non vincere, mera malitia est. *Ibid. §.Sed quid.*

TERTIO indifferentia actus petiti, excusat.

Patetem mutuum ab vsurario.

9 Secundò,

9 Secundò, docet Azorius *tom.2.lib.12.c.17.q.7.* extrà necessitatem non esse licitum, petere Sacramenta à Sacerdote existente in peccato mortali, si non est obligatus, aut paratus ad illa administranda. Esse autem licitum, si sit paratus, vel obligatus, aut contingat necessitas. nam hæc actio potest benè fieri, mundante prius Sacerdote conscientiam suam. Vide etiam Granadum *in 3.p.contr.3.tr.5.disp.vlt.n.6.p.5.t.7.res.4.* — Aut Sacramenta à malo ministro.

10 † Sed quid si sacerdos sit excommunicatus? Respondeo, si non est toleratus, & non vrget extrema necessitas, non est inducendus ad ministerium Sacramenti †. Si autem sit toleratus, Vasquez *in opusc. de charit.quæst.43.art.8.dub.4.n.42.* nec induci posse existimat sine necessitate, aut maiori vtilitate: quia existimat excommunicationem prohibere exercitium Sacramentorum etiam tolerato, aliàs existenti in gratia, & inuitato ad ministerium. Sed Mendoza probabiliter docet, posse à tali peti Sacramentum, etiam absque vlla causa, quia potest iustificari per contritionem, in quo casu excommunicatio illum non impediret ab vsu actiuo Sacramentorum: nam per Concilium Constantien. excommunicatus toleratus inuitatus, communicare potest cum fidelibus etiam in Sacramentis; cum enim concedatur his liberè cum illo communicare, & illum inuitare, etiam ad Sacra, vtique inuitando non peccabunt, nec ille peccabit consentiendo, quia Concilium indirectè fauet etiam sibi. Ita ille *sect.18. §.249.p.5.tr.7.res.4. §.Sed difficultas:* & iterum infrà *t.9. res.133.* Existentem autem in periculo mortis, ait Ochagauia *in 3 p.q.q.7.dub.5.n.42.* secluso subuersionis periculo, non solùm posse, sed etiam debere absolutionem petere à malo ministro, dum non est alius; etiam si sciat illum peccaturum in absoluendo, quia præceptum vrget, & ille absoluere potest sine peccato. *p.5.tr.3.res.58.* quæ doctrina procedit etiam in excommunicato non tolerato. *ibid.t 9.res.83.§.Igitur.* — Aut etiam excommunicato?

11 Ex his tertiò inferri potest, an liceat inducere ad iurandum falsum eum, qui putat esse verum, aut si, cum possit benè & malè iurare, timeatur falsò iuraturus; aut ad iurandum verum, quod ignorat. De quibus vide V. *Iuramentum, à num.5.*

12 Quartò, Caietanus apud Sanchez *in sum. tom.1.lib.1.c.7.n.3.* excusat deponentem absque causa pecuniam apud vsurarium tali pecunia fœneraturum: quia talis depositio non videtur causa vsurarum. Sed ego cum Mendoza *sect.14.§.101.* existimo, talem grauiter peccaturum; quia daret occasionem proximo peccati grauis, non tamen obligarem ad restitutionem, vt Pontius *lib.5.c.18.§.4.n.23.* quia non peccaret contra iustitiam. *p.5.t.7.res.11.* Qui autem vsuras solueret in casu quo mutuum sub vsuris licitè acciperet, non peccaret. Vide V. *Peccato, num.16.* — Et an liceat deponere pecuniam apud vsurarium?

13 Quintò, excusatur à peccato scandali offerens pecuniam Sacerdoti nolenti puerum moribundum sine pretio baptizare. nam is petit rē, quæ potest fieri sine peccato, & Sacerdos peccat ex mera malitia. Item — Et offerre pecuniā ad redimendam vexationem, in Sacramentis?

ille non vult emere Sacramentum, sed allicere voluntatem iniqui ministri, nè infans pereat absque Baptismo. Immò existimo, talem peccare, si non offerat pecuniam; quia ex hoc sequeretur damnatio infantis, & si offerat, nullum incommodum sequitur, stante opinione probabili, quòd sit licitum. Mendoza *sect.* 17. §. 111. contra D. Thomam *in* 4. *d.* 5. *q.* 2. *art.* 2. *q.* 5. *ad* 2. & Sotum *dist.* 15. *q.* 2. *ad* 2. Et idem dicendum est circa adultum moribundum pro Sacramentis Pœnitentiæ & Eucharistiæ *p.* 5. *t.* 3. *resol.* 29. *&* *t.* 7. *resol.* 16. Immò Mendoza existimat idem dicendum in quacumque graui necessitate, nam hæc excusat à vitando scandalo pharisaico. Et sic practicari posse pro adimplendo præcepto annuo Confessionis vel Communionis, pro extrema Vnctione in articulo mortis, quoties quis est in mortali, & eo die non est habiturus alium, qui illum absoluat; quia grauissimum malum est, ire cubitum cum peccato mortali. Item, si Sacerdos quem frequentia Sacramentorum & sacrificio Missæ priuaret, si quis aggreditur longum iter, Sacerdotibus cariturus, & quoties obligat præceptum audiendi Sacrum. Sed Suarez *de relig. tom.* 1. *lib* 4. *cap.* 12. *n.* 13 id admittit solùm in extrema necessitate: & ipse Mendoza non vult harum opinionum primus auctor haberi. *res.* 16 *cit.* §. *Notandum.*

Petere à mago solutionem maleficij?

14 Sextò excusatur petens à mago solutionem maleficij, qui illud scit soluere licitè, quamuis sciat illicitè soluturum: hoc enim ex sua malitia eueniet. Mendoza *sect.* 16 §. 205. contra Caiet. *in opusc. tom.* 2. *tr.* 12. *q. vn. p.* 5. *t.* 7. *res.* 15.

Rogare iudicis concubinam, vt se iudici interponat?

15 Saptimò, Sanchez *in sum. tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 38. docet, illicitum esse, rogare iudicis concubinam, vt ipsum propitium reddat: nam hæc non potest iudicem alloqui, quin periculo peccandi se exponat. Sed, si adsit iusta causa, nec alia appareat via iudicem propitiandi, contrarium teneo cum Mendoza *sect.* 11. §. 143. nam & iudex & concubina possunt benè agere, quod ego peto, & ex malitia malè agunt, quod ego non intendo, nec vitare teneor cum graui incommodo. *p.* 3. *tr.* 6 *res.* 44. §. *Ex his*, *p.* 4. *t.* 4. *res.* 138. *p.* 5. *t.* 7. *res.* 20. *&* *in addit. ad tr.* 7. §. *Primò*, in fine.

Vendere vinum tabernario fraudulento? Aut dare ei vendendum?

16 Et tandem, excusatur vendens vinum tabernario vendituro cum fraude, si non inueniatur alius, v. gr. qui velit emere, &c. quia hæ fraudes procedunt ex mera malitia. Et procedit contra Sanchez *vbi sup. num.* 37. si vinum detur tabernario vendendum, pretio iusto, & sine fraude, quamuis præuideatur, vendendum cum fraude: dummodo dominus accipiat pretium iustum. Merolla *tom.* 1. *disp.* 2. *c.* 4. *coroll.* 6. *n.* 304. *p.* 2. *tr.* 6. *res.* 44. *p.* 5. *tr* 7. *res.* 39. Verùm Hurtadus *in* 2. 2 *disp.* 10. *diff.* 7. existimat, in vtroque hoc casu interuenire iniustitiam, in secundo quidem primariam cum onere restitutionis, non restituentem tabernario; in primo verò secundariam absque onere. *p.* 5. *in addit. ad t.* 7. §. *Nota quartò.*

Quartò excusatur præbens occasionem peccandi PARATO.

17 QVARTVM caput excusans à peccato scandali præbentem alteri peccandi materiam, est, si proximus supponitur ad peccandum paratus.

tus. Ex quo capite excusatur in primis pœnitens, petens absolutionem à malo ministro parato confessiones excipere. Et ratio est, quia supponit illum iam voluntate peccasse. Debet tamen habere intentionem petendi ab eo tale ministerium, quatenus ab eo præberi potest sine peccato. Ledesma & alij. Si tamen nulla in hoc casu vrgeret necessitas, petens non excusaretur à veniali. Sanchez *lib.3. cap.8.n.13.p.4.t.4.ref.21. p.5.t.7.ref.4.* & olim *p.3.t.4.ref.59. & p.8.t.12.ref.33.*

18 Secundò, quamuis probabilior sit sententia Vasquez *opusc. de scand. art.8. num.33.* quod petere mutuum sine vlla causa ab vsurario parato, sit peccatum mortale; quia absque vlla necessitate vel vtilitate offertur proximo occasio peccati grauis: probabile tamen est, esse solùm veniale, vt docuit Mendoza *sect.14.§.276. & 177.* etiam si auarus peteret vsuras ex vehementi passione auaritiæ, vt supra diximus *num.8. p.4.t.7.ref.8.*

Vt petens sacramentum à malo ministro parato.

19 Tertiò, quamuis similiter probabilius sit, non licere inuitare ad cœnam paratum ieiunium frangere: probabile tamen etiam est, licere: dummodo ipse intelligat inuitare sub conditione, quòd velit cænare, vt dictum est V. *Ieiunium num.38.* vbi habes, quid dicendum sit de cauponibus.

Mutuum à parato vsurario.

20 Ex hoc etiam capite excusantur cooperantes peccato alterius materiali, qui paratus est illud committere, & illis cessantibus, alios coöperatores inueniet, vt dictum est V. *peccato cooperari.*

Offerre cœnam parato ieiuniũ frangere.
Etc.

21 ab his autem, quæ soli agimus, & proximus ex infirmitate scandalizatur, tenemur aliquando abstinere, etiam si sint licita, v.g. fœmina habet ius audiendi Sacrum in hoc, & illo templo; transeundi per hunc & illum vicum; prospiciendi per fenestram &c. si timet, se in hoc vico, aut templo, aut sub hac fenestra, expectari ab aliquo, qui illam prospiciens, arriperet occasionem ruinæ, & potest commodè ire in aliud templum, transire per alium vicum, non exire ad fenestram, tenetur hoc facere: quia tenemur vitare peccatum proximi, quando possumus absque magno incommodo. Palaus *tom.1. art.6. disp.6. punct.7. num.4. p.6.t.7.ref.31.§. Sed ego.*

FOEMINA tenetur abstinere ab eundo in tale templũ, & prospiciendo per fenestram, &c.

22 Si verò adesset magnum incommodum, fœmina non teneretur à talibus actibus abstinere; quia se habent valdè remotè & per accidens ad lapsum alterius: quod proinde est potius scandalum acceptum, quàm datum Mendoza *sect.31.§ 404 ibid.* Propter quod Granado *contr. 3.t.13. disp.5. sect.5. num.31.* docet, non teneri mulierem ornamenta licita & suo statui conuenientia in eundem finem respuere. Teneri tamen respuere ornatus valdè nimios sub mortali, non solùm si sciat se ab aliquo in specie concupiscendam, sed etiam si credat, se fore alicui indeterminatè lapsus occasionem: quia talis ornatus est illicitus, & ad illum fœmina non habet ius. Nihilominus Layman *lib.2. t.3. cap.13. num.11. quæst.13.* putat, nimium ornatum, secluso malo fine, non excedere culpam venialem, quia secundùm se non est malus, nec prohibitus, & Mendoza *sect.22 §.299.* non esse peccatum scandali, si

Ad vitandum proximi lapsum.
Si nõ sit illi magni incommodum.

Nam nec tenetur respuere in hunc finem ornamenta cõgrua suo statui.

ille non vult emere Sacramentum,sed allicere voluntatem iniqui ministri, nè infans pereat absque Baptismo. Immò existimo, talem peccare, si non offerat pecuniam; quia ex hoc sequeretur damnatio infantis, & si offerat,nullum incommodum sequitur, stante opinione probabili, quòd sit licitum. Mendoza *sect.*17. §.111. contra D. Thomam *in* 4. *d.*5.*q.* 2.*art.*2.*q.*5.*ad* 2. & Sotum *dist.*15. *q.*2. *ad* 2. Et idem dicendum est circa adultum moribundum pro Sacramentis Pœnitentiæ & Eucharistiæ *p.*5.*t.*3.*resol.*29.*&* *t.* 7.*resol.*16.Immò Mendoza existimat idem dicendum in quacumque graui necessitate, nam hæc excusat à vitando scandalo pharisaico. Et sic practicari posse pro adimplendo præcepto annuo Confessionis vel Communionis, pro extrema Vnctione in articulo mortis,quoties quis est in mortali,& eo die non est habiturus alium, qui illum absoluat; quia grauissimum malum est, ire cubitum cum peccato mortali. Item, si Sacerdos quem frequentia Sacramentorum & sacrificio Missæ priuaret, si quis aggreditur longum iter, Sacerdotibus cariturus,& quoties obligat præceptum audiendi Sacrum. Sed Suarez *de relig.tom.*1.*lib.*4.*cap.*12.*n.*15 id admittit solùm in extrema necessitate: & ipse Mendoza non vult harum opinionum primus auctor haberi.*ref.*16 *cit.*§.*Notandum.*

Petere à mago solutionem maleficij?

14 Sextò excusatur petens à mago solutionem maleficij, qui illud scit soluere licitè, quamuis sciat illicitè soluturum: hoc enim ex sua malitia eueniet. Mendoza *sect.*16 §.205. contra Caiet. *in opusc.tom.*2. *tr.*12.*q.vn.p.*5.*t.*7.*ref.* 15.

Rogare iudicis concubinam, vt se iudici interponat?

15 Saptimò, Sanchez *in sum.tom.*1. *lib.*1.*c.*1.*n.*38. docet, illicitum esse,rogare iudicis concubinam, vt ipsum propitium reddat: nam hæc non potest iudicem alloqui,quin periculo peccandi se exponat. Sed, si adsit iusta causa, nec alia appareat via iudicem propitiandi,contrarium teneo cum Mendoza *sect.*11.§.143.nam & iudex & concubina possunt benè agere, quod ego peto, & ex malitia malè agunt, quod ego non intendo, nec vitare teneor cum graui incommodo. *p.*3. *tr.*6 *ref.*44. §.*Ex his*,*p.*4.*t.*4.*ref.*138.*p.*5.*t.*7. *ref.*20. *&* *in addit.ad tr.*7.§.*Primò*, in fine.

Vendere vinum tabernario fraudulento?

Aut dare ei vendendum?

16 Et tandem, excusatur vendens vinum tabernario vendituro cum fraude,si non inueniatur alius, v.gr.qui velit emere, &c. quia hæ fraudes procedunt ex mera malitia. Et procedit contra Sanchez *vbi sup.num.*37.si vinum detur tabernario vendendum, pretio iusto, & sine fraude,quamuis præuideatur, vendendum cum fraude: dummodo dominus accipiat pretium iustum.Merolla *tom.*1.*disp.*2.*c.*4.*coroll.*6.*n.*304. *p.*2.*tr.*6.*ref.*44.*p.*5.*tr* 7.*ref.*39. Verùm Hurtadus *in* 2.2 *disp.*10. *diff.*7. existimat, in vtroque hoc casu interuenire iniustitiam, in secundo quidem primariam cum onere restitutionis, non restituentem tabernario; in primo verò secundariam absque onere. *p.*5. *in addit. ad t.*7. §.*Nota quartò.*

Quartò excusatur præbens occasionem peccandi PARATO.

17 QVARTVM caput excusans à peccato scandali præbentem alteri peccandi materiam, est, si proximus supponitur ad peccandum paratus.

tus. Ex quo capite excusatur in primis pœnitens, petens absolutionem à malo ministro parato confessiones excipere. Et ratio est, quia supponit illum iam voluntate peccasse. Debet tamen habere intentionem petendi ab eo tale ministerium, quatenus ab eo præberi potest sine peccato. Ledesma & alij. Si tamen nulla in hoc casu vrgeret necessitas, petens non excusaretur à veniali. Sanchez *lib.3. cap.8.n.13.p.4.t.4.res.21. p.5.t.7.res.4.* & olim *p.3.t.4.res.59. & p.8.t.12.res.33.*

18 Secundò, quamuis probabilior sit sententia Vasquez *opusc. de scand. art.8. num.33.* quod petere mutuum sine vlla causa ab vsurario parato, sit peccatum mortale; quia absque vlla necessitate vel vtilitate offertur proximo occasio peccati grauis: probabile tamen est, esse solùm veniale, vt docuit Mendoza *sect.14.§.276. & 177.* etiam si auarus peteret vsuras ex vehementi passione auaritiæ, vt supra diximus *num.8. p.4.t.7.res.8.* Vt petens sacramentum à malo ministro parato.

19 Tertiò, quamuis similiter probabilius sit, non licere inuitare ad cœnam paratum ieiunium frangere: probabile tamen etiam est, licere: dummodo ipse intelligat inuitare sub conditione, quòd velit cænare, vt dictum est V. *Ieiunium num.38.* vbi habes, quid dicendum sit de cauponibus. Mutuum à parato vsurario.

20 Ex hoc etiam capite excusantur cooperantes peccato alterius materiali, qui paratus est illud committere, & illis cessantibus, alios cooperatores inueniet, vt dictum est V. *peccato cooperari.* Offerre cœnam parato ieiuniũ frangere. Etc.

21 ab his autem, quæ soli agimus, & proximus ex infirmitate scandalizatur, tenemur aliquando abstinere, etiam si sint licita, v.g. fœmina habet ius audiendi Sacrum in hoc, & illo templo; transeundi per hunc & illum vicum; prospiciendi per fenestram &c. si timet, se in hoc vico, aut templo, aut sub hac fenestra, expectari ab aliquo, qui illam prospiciens, arriperet occasionem ruinæ, & potest commodè ire in aliud templum, transire per alium vicum, non exire ad fenestram, tenetur hoc facere: quia tenemur vitare peccatum proximi, quando possumus absque magno incommodo. Palaus *tom.1. art.6. disp.6. punct.7. num.4. p.6.t.7.res.31.§. Sed ego.* FOEMINA tenetur abstinere ab eundo in tale templũ, & prospiciendo per fenestram, &c.

22 Si verò adesset magnum incommodum, fœmina non teneretur à talibus actibus abstinere; quia se habent valdè remotè & per accidens ad lapsum alterius: quod proinde est potius scandalum acceptum, quàm datum Mendoza *sect.31.§ 404 ibid.* Propter quod Granado *contr. 3.t.13. disp.5. sect.5. num.31.* docet, non teneri mulierem ornamenta licita & suo statui conuenientia in eundem finem respuere. Teneri tamen respuere ornatus valdè nimios sub mortali, non solùm si sciat se ab aliquo in specie concupiscendam, sed etiam si credat, se fore alicui indeterminatè lapsus occasionem: quia talis ornatus est illicitus, & ad illum fœmina non habet ius. Nihilominus Layman *lib.2. t.3. cap.13. num.11. quæst.13.* putat, nimium ornatum, secluso malo fine, non excedere culpam venialem, quia secundùm se non est malus, nec prohibitus, & Mendoza *sect.22 §.299.* non esse peccatum scandali, si

Ad vitandum proximi lapsum. Si nõ sit illi magni incommodum.

Nam nec tenetur respuere in hunc finem ornamenta cõgrua suo statui.

in illo, quam in isto. Et hæc omnia docet Hurtadus *de sacr. in gen. disp. 4. diff. 14. p. 5. t. 12. ref. 32.*

EFFECTUS Sacramentorũ omnium est Gratia habitualis.

8 † Effectus Sacramentorum duplex est, generalis omnium, & peculiaris vniuscuiusque. Effectus generalis est in primis gratia sanctificans; omnia enim Sacramenta debitè accedentibus conferunt gratiam sanctificantem ex opere operato. Est autem duplex gratia sanctificans: prima, quæ datur peccatori, & expellit peccatum mortale; & secunda quæ datur iusto, ad augendam priorem gratiam. Et primam quidem gratiam regulariter conferunt soli Baptismus, & Pœnitentia, quæ proinde dicuntur Sacramenta mortuorum. Alia autem Sacramenta, quæ dicuntur viuorum, regulariter conferunt secundum †. Dixi *regulariter*: nam existimo cum Coninch *de sacr. quæst. 62. art. 1. dub. 2.* contra Vasquez apud Hurtadum *disput. 3. diff. 4.* aliquando conferre etiam primam, quando nimirum quis ea recipit in peccato, existimans se esse in gratia, cum sola attritione, vt de Eucharistia diximus V. *Communionis, num.* 18. nam sic de diuina clementia credere, pium est. Cuius sententiæ auctores alicni dicunt, id Sacramentis viuorum competere ratione generis, quá Sacramenta sunt, per se; alij, ratione specifica talis sacramenti, secundariò & per accidens. & in hoc sensu probabilem eam iudicat Villalobos *tom. 1. tr. 4. diff. 7. num. 2.* nam, ait ipse, quemadmodum Sacramenta mortuorum, si suscipientem inueniunt viuum, conferunt ei per accidens secundam gratiam: ita probabile est, Sacramenta viuorum, quando inueniunt mortuum, conferre per accidens primam. *p. 5. t. 13. ref.* 31. † Est item generalis effectus Sacramentorum, gratia virtutum, seu donorum vt fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, &c. Particularis Baptismo, Confirmationi, & Ordini est caracter: & proprius singulorum, quædam auxilia an obtinendum finem, in quem singula ab ipsorum Instituore sunt ordinata.

Prima quidem regulariter Baptismi, & Pœnitentiæ tantum.

Aliquando etiam aliorum.

Sicut secunda regulariter aliorum. Aliquando etiam illorum.

Et si fictè suscipiatur, recedente fictione, omnia conferunt gratiam.

9 Requirunt autem præter intentionem, de qua supra, debitam dispositionem tam in ministro, quam in suscipiente adultero. Et in hoc quidem Baptismus & Pœnitentia requirunt fidem & attritionem saltem. alia statum gratiæ iuxta dicta, cum de subiecto singulorum Sacramentorum. Et si quis absque debita dispositione Sacramentum susciperet, non reciperet gratiam †. Reciperet tamen posteà, recedente fictione, seu accedente dispositione, si susceptio fuit valida (quod putamus contingere posse etiam in absolutione Sacramentali, vt diximus V. *Confessionis, nu.* 52.) idque in omnibus Sacramentis, nam in omnibus militat ratio, cur hoc priuilegium communiter conceditur Baptismo; quia nimirum, licet gratia postea haberi possit per contritionem; facilius tamen & vtilius est homini, illam acquirere virtute Sacramenti per solam attritionem. Sic. Caiet. *in opusc. to. 1. tr. 5. q. 5.* & alij *p. 3. t. 4. ref. 15. & p. 5. t. 13. ref.* 30.

SACRAMENTI minister ex officio debet esse in gratia

10 In ministro autem omnia Sacramentá requirunt gratiam. Et quamuis Crousers nouissimè *in reg. S. Franc. cap. 7. lect.* 21. conetur probare

bare ministerium Sacramenti in mortali, aut non esse sacrilegium, aut non lethale: hæc tamen opinio non est admittenda, vtpotè contraria toti scholæ Thomistarum, ipsique D. Thomæ 3. *p. quæst.* 64. *artic.* 6. & rationi. Cum enim in Sacramentis dispensetur Christi sanguis, & minister gerat personam Christi; seclusa necessitate, de qua infra, & distributione Eucharistiæ, de qua V. *Communionis*, *num.* 67. requirit in eo sanctitatem & conscientiam mundam, posito, quod sit ab Ecclesia ad tale ministerium deputatus *p.6.t.6.res.* 53.

11 Sed quid in necessitate? v. g. Parochus, dum existit in peccato mortali, vocatur ad ægrum morientem & oportet festinare. in illis angustiis non videtur moraliter disponi posse per Confessionem aut contritionem. Hic sanè si peccati non recordatur, excusatur à sacrilegio. Si autem recordatur negat Marchantius *tract.* 1. *cap.* 4 *quæst.* 2. non posse contineri in quocumque breuissimo tempore, ac proinde posse cum peccato Confessionem audire. Nihilominus plerumque contingit, actum contritionis propriæ infirmitatis, & prauorum habituum vitio, non in quauis temporis breuitate elici posse, saltem mortaliter. Et in hoc casu Lugo *de sacr. disp.* 8. *sect.* 9. *num.* 151. & alij ab obligatione dispositionis talem ministrum excusant; quia necessitas proximi, in cuius subsidium Sacramenta sunt instituta, præponderat præcepto de ministrandis illis in gratia Hac enim ratione, cum necessitas vrget, multa fiunt circa personam Principis, quæ extra necessitatem irreuerentiam maximam continerent. *part* 5. *tract.* 13. *resol.* 74.) Et quod dictum est de peccato, diximus etiam de excommunicatione maiori V. *Excommunicat. à num.* 16. Ministrare autem cum excommunicatione minori etiam seclusa necessitate, non est peccatum, vt dictum est *ibid. num.* 67. Quid dicendum sit de interdicto, & suspensione, vide V. *Interdicti personalis*, & V, *Suspensio*. An autem quis petere possit Sacramenta à malo ministro, vide V. *Scandalum num.* 9. 10. & 17.) Ob eamdem rationem diximus V. *Opinio probabilis num.* 7. & 8. vrgente necessitate, conferri posse Sacramentum cum materia dubia, & cum dubia potestate: quia in his casibus Sacramentum in fauorem animarum cedit iuri suo: possunt administrari Sacramenta cum iurisdictione probabili, relicta certa; *part.* 9. *tract.* 7. *res.* 59. & vt bono pœnitentis consulatur, & damnum euitetur in congrua necessitate: *ibid.* §. *Nota tamen.*

Seclusa necessitate. In qua absolutio impendi potest etiam à peccatore.

Excommunicatio.

Et ab eo peti.

Et adhiberi materia dubia, & dubia potestas.

Sacramẽta possunt administrari cum iurisdictione probabili.

12 † Sacramenta sunt septem: Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, extrema Vnctio, ordo, & matrimonium, de quibus in particulari sigillatim sub propriis nominibus actum est †.

NVMERVS Sacramentorum.

SACRILE

SACRILEGIVM

SACRILEGIVM quid? Et cuius fori?

1 † Sacrilegium dicitur omne peccatum contra virtutem Religionis quasi *sacri læsio*, seu violatio rei, loci aut personæ sacræ, non tamen temporis, vt dictum est V. *Circumstantia*, *n.106*. Estque delictum mixti fori, vt dictum est V. *Crimina mixti fori, n.4*.

2 Est itaque sacrilegium omne peccatum contra votum. At quamuis de eadem re plura vota emissa sint, vnum peccatum est, ea violare vnico actu. idque, probabiliter etiam si vnum illorum sit simplex, aliud solemne. Sacrilegium etiam est non solum copulla, sed etiam tactus impudici cum persona religiosa. Vide V. *Circunstantia à n.* 20. Item violenta sanguinis effusio facta in Ecclesia, aut homicidium; vel etiam pollutio voluntaria, vt dictum est V. *Pollutio Ecclesiæ, n.4*. Furtum rei sacræ de loco sacro, vel non sacræ de sacro, vel sacræ de non sacro. Vide V. *Circumstantia Vbi*. Sacrilegium est simonia, fractio sigilli Sacramentalis, & Sacramenti susceptio, vel ministratio in mortali, iuxta dicta, vel dicenda V. *Simonia*, V. *Sigillum*, & V. *Sacramentum*.

SALARIVM.

SALARIVM. Non debetur famulo pro tempore infirmitatis.

1 † Salarium est merces laboris. Et debetur famulis, & operariis, quamdiu laborauerint, aut per ipsos non steterit, quin postquam conducti sunt, laborauerint †. In primis ergo dominus, non tenetur soluere salarium seruo pro tempore infirmitatis. Immò potest ab eo exigere expensas; nisi sit pauper tantæ necessitatis, vt ex charitatis regula subministrare illi debeat medicinas, & alimenta. Filliuc. *to. 2. tr. 28. p. 2. c. 4. n. 84.* & alij contra Speculatorem *in tit. de locat. §. postquem. tam plenè. n. 20. p. 1. t. 8. ref. 86.*

Debetur verò operariis conductis, etiamsi cum prōpti essent, non laborauerint.

2 Secundò, si per conductorem stetit, etiam fortuitò, ne conductus operam suam præstiterit, tenetur salarium ei soluere; non solum in foro fori, ex *leg. si adde, § cum quidam, ff. de locat.* sed etiam in conscientia; posito, quod cōductus aliam mercedem inuenire, aut aliter cum fructu laborare non potuit. Secus si conductor mature illum monuisset, & salarium ab alio acquirere, vel in re propria, laborare potuisset. nam tunc culpa sua non esset lucratus. Valerus V. *Locatio diff. 3. p. 3. t. 6. ref. 14.* Idem dicit Guttierez de salario annuo, pacto inter aduocatum, aut procuratorem, & partes. Vide V. *Aduocatus nu. 5.*

FAMVLO fugienti infra annum, debetur rata salarij.

3 Famulus conductus per annum, & fugiens infra annum, in foro fori amittit salarium, vt ait Bartolus. In foro conscientiæ debetur ei rata, etiam si nolit redire; nisi tantumdem damni esset domino sua discessio. Valerus *diff. 4. p. 3. t. 5. ref. 5.*

Quid si conuenerit cum domino de pretio infimo?

4 Vbi famulus conuenit cum hero de pretio iusto, licet infimo, non potest sibi facere compensationem, ait Villalobos *to. 2. tract. 25. diff. 13. num. 6.*

num.6. quia nulla ipsi irrogatur iniuria (qua etiam ratione sartores conuenientes de pretio iusto, quamuis infimo, cum domino vestis, non possunt absque ipsius voluntate; saltem præsumpta, retinere sibi reliquias notabiles panni, vel serici, titulo modici pretij. *Vbi infrà, & p.4.t.4.ref.176.*) Immò Valerus *diff.9 num.2.* ait, id verum esse, etiamsi conuenerit de pretio minori iniusto, si dominus ipso instante esset facilè soluturus iustum. Et etiam si famulus postea præstaret illi seruitia magna & extraordinaria; nam hæc non pariunt debitum legalem, sed solius gratitudinis, in recipiente. Verùm contra hos auctores insurgit Rebellius *lib.14.q.15.num.9. p.3.t.6.ref.16* Et Suarez *in 3. p.tom.3.disp.86.sect.4.* pro certo supponit, quòd si famulus de pretio iniusto conuenisset paupertate coactus, posset sibi damnum resarcire. *p.2. t.4.ref.7.§ Sed hæc.* Aut iniusto?

5 Filius in sententia Molinæ *tom.1.tr.2.disp.234.* non potest à patre mercatore, caupone, &c. pro opera in illo officio à se impensa, salarium petere, quia dum filius est in domo patris videtur obligatus ad operas obsequiales. Layman tutè & probabiliter tenet, posse, *lib.3.sect.5.tr.4. c.8.num.6.* quia illud lucrum, quatenus prouenieus ex bonis patris & ex opera simul filij, videtur numerandum partim inter profectitia, partim inter aduentitia. Si ergo pater totum sibi lucrum retineat, nec aliquid filio societatis veluti iure relinquat, tenetur illi salarium, quod extraneo deberet, præbere, saltem si exigat: quòd si hic metu reuerentiali ab exigendo repellatur, posse clam sibi prospicere, computatis expensis sustentationis. *p.4.t.4.ref.66.* Et an filius petere possit salarium à patre mercatore, &c. pro opera à se in eo officio exhibita?

6 Commissarij agentes eodem tempore negotia duorum, non possunt integrum ab vtroque salarium capere. Vide V. *Commissarij.*

SCANDALVM.

1 SCandalum appellatur, dictum, aut factum, spiritualis ruinæ occasionem alteri præbens. Duplex est; actiuum & passiuum: illud est positio laquei vel occasionis, seu ipsum dictum vel factum: hoc ruina ipsa eius, qui peccat. Rursus, scandalum actiuum duplex est; vnum per se, aliud per accidens. Scandalum per se contingit, cum quis opus illud elicit, vel dictum profert, ea intentione, vt proximus peccet; aut cùm opus ipsum, vel dictum ex natura sua, vel circumstantiis, tale est, vt sufficiat ad lapsum spiritualem alterius († vel etiam, cum quis proximum non inducit, sed illi ad peccatum disposito cooperatur, ipsumque adiuuat ad peccandum, vt dictum est V. *Peccato cooperari* †) Per accidens verò contingit, quando nec operantis intentio, nec operis natura, aut circumstantia eò tendit, vt alter ruat; sed praua peccantis dispositione fit, vt occasionem peccandi inde hauriat, vbi non est † Scandalum per se est ex suo genere peccatum mortale, aut contra præceptum correctionis fraternæ, aut contra SCANDALVM quid? Quotuplex?

generalem virtutem charitatis, qua tenemur proximum corporaliter, & spiritualiter diligere, & sic dirigere potius in viam salutis, quàm ab ea seducere †. Scandalum verò per accidens verbo tenus scandalum est, nec absolutè scandalum appellatur, nisi quod est per se. Passiuum item duplex est: alterum, quòd nascitur ex infirmitate, & dicitur pusillorum, seu infirmorum: alterum, quod ex malitia, & dicitur pharisæorum. Potest autem dari scandalum actiuum sine passiuo; quando nimirum occasio peccandi sufficiens datur; sed proximus non labitur: passiuum sine actiuo, cùm absque sufficienti occasione proximus labitur: & actiuum, ac passiuum simul, cùm, data sufficienti occasione, proximus peccat, ex his primum, & tertium dicuntur scandalum datum, secundum autem, acceptum. *p.6.t.7.resol.*1. Quo pacto scandali peccatum explicari debeat in Confessione, vide V. *Circumstantia à num.*98. Certè, quamuis Lugo *de pœn.lib.*16.*sect.*4.§.2.*n.*164 neget explicari debere speciem peccati, ad quam proximus inducitur, & numerum personarum inductarum; nos non recedimus à sententia affirmatiua, quam *l. c.* docuimus, & docet nouissimè Ghilinus *v. circumstantia, n.*21.*p.*6.*t.*6.*res.*33.

Et quomodo confitendum?

A peccato scandali excusat bonus finis.

Virum dantem commoditatem vxori suspectæ de adulterio, ad eam in delicto comprehendendam.

2 Porrò is, qui occasionem præbet proximo labendi in peccatum, multis capitibus excusari potest. PRIMO ratione finis boni. Sic verò suspicanti adulterium vxoris, & hero latrocinium serui, licitum est, illos non solùm non impedire, sed etiam data commoditate obseruare cum testibus, vt in delicto comprehensi resipiscant, ait Sancius *in sel.* *lect.disp.*35.*n.*12. hoc enim non est formaliter cooperari peccato, sed illud permittere, ministrando materiam, ad impediendum grauius damnum. †. quam opinionem nouissimè docet etiam Ghilinus *v.Peccatum n.*11. †. licet quoad punctum de danda occasione dissentiat Sanchez *de matr.tom.*3.*lib.*10.*disp.*12.*n.*13.*p.*3.*t.*5.*res.*18. *& p.*5. *in addit.ad t.*7. §.*Nota tertiò.*

Suadentem minus malum vt auertat maius, non aliter auertibile.

3 Similiter, volenti committere maius malum, licitum est suadere, vt committat minus, dum aliter ab iniquo proposito reuocari non potest. Id enim non est inducere absolutè, sed sub conditione, vt si paratus sit eligere maius, eligat minus. Barbosa *in collect. tom.*4.*p.*1.*decreti c.duo mala dist.*13.*n.*11. & alij contra Sà *v.peccatum num.*8. cuius sententia est etiam probabilis, eo quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona: & tunc ex duobus malis minus est eligendum, quando alterutrum ex necessitate sustinendum est, non quando ex nostra malitia. *p.*3.*t.*5.*res.*37.

Vt fornicationem ad vitandum adulterium.

4 Et nostra sententia limitatur à Mendoza *in* 2.2. *disp.*173.*sect.*10. §110.*&* 119. vt non procedat, quando quis paratus est solùm ad maius malum; nec de minori aliquid cogitat: vnde non esse licitum, hortari ad fornicandum eum, qui solùm paratus est adulterare: nam tunc consulens esset vera causa fornicationis. Solùm igitur sic parato proponi posse minus malum, v. g. volenti committere crimen nefandum, non licere suaderi, vt fornicetur potius; sed solùm proponi, quòd ali-

qua

qua fœmina eſt pulchra, aut quòd maior delectatio ſit in congreſſu cum fœmina, quàm cum viro: hæc enim propoſitio obiecti non eſt cauſa per ſe fornicationis vt ſuaſio, & alioqui eſt de ſe bona, & in bonum finem prolata. Sed mihi probabilis & tuta videtur abſolutè ſententia contraria Pontij *lib.5.c.18.§.5.num.16.* quam in praxim deduxerunt Lot cum nefariis ſodomitis; & decem illi viri, qui ad vitandum homicidium obtulerunt Iſmaëli materiam furti. *part.5.tr.5.reſ.18.* Ex his reſolui poteſt illud dubium: An paratum ad aliquod facinus, conuiuio recipere & multos hauſtus vrgendo, ad ebrietatem prouocare, liceat, ad illud malum vitandum? Ad quod Leſſius *lib.4.c.3.dub.4.num.33.* affirmatiuè reſpondet: Vuigers *de temp.cap.2.dub.7.n.11.* negatiuè. Et prima quidem ſententia probabilis eſt, licèt ſecunda ſit probabilior. *p.6.t.7.reſ.43.*

(An inducere ad ebrietatem paratū patrare magnum facinus.)

5 Docet etiam ex dictis Mendoza *§.156.* non eſſe licitum, hortari ad furandum à diuite paratum furari à paupere; ſed ſolùm poſſe ei proponi, quod furtum de rebus diuitis ſit minus peccatum: aliàs ſic hortantem teneri ad reſtitutionem. Sed quoad onus reſtitutionis contrarium tenendum eſt cum Sanchez *de matr tom.2.lib.7.diſp.1.n.24.& 25.* Qui tenet, talem ſuaderi poſſe, vt furetur ab aliquo diuite indeterminatè: & Vaſquez apud Palaum *tom.1.tr.6.diſp.6.punct.6.n.12.* etiam determinatè à tali diuite: qui non eſſet rationabiliter inuitus reſpectu ſuadentis, poſito quòd fur aliter à furto pauperis dehortari non poſſet *p.3.t.5.reſ.37.§.Sed hac omnia, & p.5.t.7.reſ.19.& in addit.ad t.7.§.Nota quintò.*

Furtum diuitis ad vitandum furtum à paupere?

6 Ex hoc eodem capite excuſat Mendoza *§ 234.* dignum, qui offert pecuniam electori, aliàs volenti eligere indignum, ad beneficium &c. quia minus malum eſt eligere dignum cum pecunia, quàm indignum gratis, illud namque vnum ſolum peccatum eſt ſimoniæ: hoc autem multiplex: primò, contra iuſtitiam diſtributiuam, vel etiam commutatiuam, vnde elector maneret obligatus ad omnia damna; quæ cum plerumque difficile ſit reſtituere: talis electio ſecundò aduerſaretur charitati ſui ipſius, ipſumque induceret in magnum diſcrimen ſalutis æternæ: tertiò, eſſet contra charitatem Eccleſiæ, cui perniciosiſſima eſt indignorum electio. Secus verò, ſi ſint plures iuſtè eligibiles; quia tunc nulla eſſet vexatio. Quòd ſi eſſent duo æquè digni, inter quos non eſſet notabilis meritorum exceſſus, & alter illorum dediſſet pecuniam electori, probabile eſſe, quòd alter poſſit etiam offerre pecuniam; quia magnum damnum illi eſt, quòd excedatur à competitore in affectu electoris, cum præſertim hic non poneretur in peccato per exhibitionem pecuniæ, ſed ſupponeretur. Abſolutè tamen contrariam ſententiam tenendam eſſe; quia cum elector poſſit alterum abſque iniuſtitia eligere, & contingere poſſit, quod ante acceptam pecuniam determinatus fuerit ad eligendum illum, nulla eſt vexatio redimenda. Poſſet tamen alium oſtendere, ſe eſſe paratum ad dandam pecuniam ſi elector eam voluerit. *p.5.t.7.reſ.17.* Ipſe verò in hac re

Redimentem vexationem non ante beneficium obtentum.

puto cum Lessio *lib.1.cap.35.num.106* & aliis esse simoniam, dare pretium electori pro beneficio nondum acquisito, quando nimirum dignus non habet ius in re, sed solum ad rem, ex cap. *de hoc c. sicut tuis*, &c. *Matthaeus, de sim.* (*p.4.t.4.res.152. p.5.t.7.res.17.cit.t.14.resol.1.*) Et licet Valentia dicat, vexationem beneficiis etiam ante ius acquisitum redimi posse, *in 2.2.disp 6.q.6.punct.3.* rectè illum impugnat Raphaël de la Torre *in 2.2.tom.2.q.100.art.4.disp.9 p.5.t.14. resol.2.* in fine Secus, vt idem ait post beneficij collationem, si quis, v. g. impediretur iniquè possessionem adire: quia in hoc casu iam supponeretur tota spiritualitas beneficij *res.252.cit.& p.5.t.14.res.3.* Cum tertio autem molestatore, existimo redimi posse vexationem, dando illi pretium, siue adhibeat fraudem, & vim, siue subornationem, & munera: hoc enim non est emere beneficium. Villalobos *tom.1.tract.37.diff.10 n.3.* contra Sotum *de iust.lib.9. q.6.art.1. ad 5.* Quòd Sanchez *in opusc.tom.1 lib.2. c.3.dub.30. n.5.* probabiliter dici posse inquit, etiam si subornans esset de numero electorum, qui proinde posset etiam prodesse, dummodo pecunia non detur ei pro suffragio, quamuis impugnet Syluius *in 2.2. q.100.art.2.concl.3.Ibid.res.2.*

Nisi cum tertio molestatore.

Excusat deinde NECESSITAS.

7 Excusat SECVNDO necessitas Sic excusatur mulier, vestibus virorum se induens, causa occultandi se ab hostibus, vel propter defectum vestium muliebrium, secundùm Syluium *q.169. art.2.ad 3. p.5. t.7.res.32.*

TERTIO indifferentia actus petiti, excusat.

Petentem mutuum ab vsurario.

8 † TERTIO, si proximus inducitur ad actionem indifferentem, quae benè & malè fieri potest (& multò magis si ad actionem per se licitam) inducens excusatur à peccato scandali, praesertim si iusta causa suppetat eam actionem petendi †. Vnde excusatur primò petens mutuum ab vsurario, etiam non parato ad foenerandum, si adest aliqua causa rationabilis, puta, aliquod opus pium, vel etiam ludus publicus, conuiuia, torneamenta, & similia, iuxta exigentiam proprij status, quae sine dedecore omitti non possunt. Ita probabiliter Faustus *in spec. disp.16 quaest.127.n.4.p.1.t.8.res.31. p.5.t 7.res.8.* † & quoad non paratum *res.8 cit. §.Nota etiam.* illud autem de torneamentis &c *in part.1. cit.* probabilius existimauit; addiditque, probabilem esse opinionem Sanch.*in sum.tom.1.lib.3.c.8.n.23.* quòd petere dictas pecunias ad vana & inutilia, non sit mortale †. Verùm aduertit Pontius *lib.3.cap.18 §.7. n.47.* in tali casu mutuum non esse petendum expressè sub vsuris, quia mutuum cum vsuris non potest benè & malè praeberi. Sed Sanch.*n.26.* ait, hoc non referre: nam dicens: *da mihi mutuum sub vsuris*, directè intendit solùm mutuum, vsuras verò solùm permissiuè. Et haec sententia est probabilis.*res.8.cit. §. Et tandem.* Eamque existimo cum Mendoza *sect.14.§.176.* procedere, etiam si vsurarius vsuras exigit ex vehementi passione auaritiae: nam auaritia non est ex genere illarum passionum, quae commouent animum excitatis humoribus, vt tristitia, ira, &c. & cum sit appetitus diuturnus, illum non vincere, mera malitia est. *Ibid.§.Sed quid.*

9 Secundò,

9 Secundò, docet Azorius *tom.2.lib.12.c.17.q.7.* extrà necessitatem non esse licitum, petere Sacramenta à Sacerdote existente in peccato mortali, si non est obligatus, aut paratus ad illa administranda. Esse autem licitum, si sit paratus, vel obligatus, aut contingat necessitas. nam hæc actio potest benè fieri, mundante prius Sacerdote conscientiam suam. Vide etiam Granadum *in 3.p.contr.3.tr.5.disp.vlt.n.6.p.5.t.7.res.4.*

Aut Sacramenta à malo ministro.

10 † Sed quid si sacerdos sit excommunicatus? Respondeo, si non est toleratus, & non vrget extrema necessitas, non est inducendus ad ministerium Sacramenti †. Si autem sit toleratus, Vasquez *in opusc. de charit.quæst.43.art.8.dub.4.n.42.* nec induci posse existimat sine necessitate, aut maiori vtilitate: quia existimat excommunicationem prohibere exercitium Sacramentorum etiam tolerato, aliàs existenti in gratia, & inuitato ad ministerium. Sed Mendoza probabiliter docet, posse à tali peti Sacramentum, etiam absque vlla causa, quia potest iustificari per contritionem, in quo casu excommunicatio illum non impediret ab vsu actiuo Sacramentorum: nam per Concilium Constantien. excommunicatus toleratus inuitatus, communicare potest cum fidelibus etiam in Sacramentis; cum enim concedatur his liberè cum illo communicare, & illum inuitare, etiam ad Sacra, vtique inuitando non peccabunt, nec ille peccabit consentiendo, quia Concilium indirectè fauet etiam sibi. Ita ille *sect.18. §.249. p.5. tr.7.res.4. §.Sed difficultas:* & iterum infrà *t.9. res.133.* Existentem autem in periculo mortis, ait Ochagauia *in 3 p.q.q.7.dub.5.n.42.* secluso subuersionis periculo, non solùm posse, sed etiam debere absolutionem petere à malo ministro, dum non est alius; etiam si sciat illum peccaturum in absoluendo, quia præceptum vrget, & ille absoluere potest sine peccato. *p.5. tr.3.res.58.* quæ doctrina procedit etiam in excommunicato non tolerato. *ibid.t 9 res.83.§.Igitur.*

Aut etiam excommunicato?

11 Ex his tertiò inferri potest, an liceat inducere ad iurandum falsum eum, qui putat esse verum, aut si, cum possit benè & malè iurare, timeatur falsò iuraturus; aut ad iurandum verum, quod ignorat. De quibus vide V. *Iuramentum, à num.5.*

12 Quartò, Caietanus apud Sanchez *in sum. tom.1.lib.1.c.7.n.3.* excusat deponentem absque causa pecuniam apud vsurarium tali pecunia fœneraturum: quia talis depositio non videtur causa vsurarum. Sed ego cum Mendoza *sect.14.§.101.* existimo, talem grauiter peccaturum; quia daret occasionem proximo peccati grauis, non tamen obligarem ad restitutionem, vt Pontius *lib.5.c.18.§.4.n.23.* quia non peccaret contra iustitiam. *p.5.t.7.res.11.* Qui autem vsuras solueret in casu quo mutuum sub vsuris licitè acciperet, non peccaret. Vide V. *Peccatum, num.16.*

Et an liceat deponere pecuniam apud vsurarium?

13 Quintò, excusatur à peccato scandali offerens pecuniam Sacerdoti nolenti puerum moribundum sine pretio baptizare. nam is petit rē, quæ potest fieri sine peccato, & Sacerdos peccat ex mera malitia. Item

Et offerre pecuniā ad redimendam vexationem, in Sacramentis?

ille non vult emere Sacramentum, sed allicere voluntatem iniqui ministri, nè infans pereat absque Baptismo. Immò existimo, talem peccare, si non offerat pecuniam; quia ex hoc sequeretur damnatio infantis, & si offerat, nullum incommodum sequitur, stante opinione probabili, quòd sit licitum. Mendoza *sect.* 17. §. 111. contra D. Thomam *in* 4. *d.* 5. *q.* 2. *art.* 2. *q.* 5. *ad* 2. & Sotum *dist.* 15. *q.* 2. *ad* 2. Et idem dicendum est circa adultum moribundum pro Sacramentis Pœnitentiæ & Eucharistiæ *p.* 5. *t.* 3. *resol.* 29. *&* *t.* 7. *resol.* 16. Immò Mendoza existimat idem dicendum in quacumque graui necessitate, nam hæc excusat à vitando scandalo pharisaico. Et sic practicari posse pro adimplendo præcepto annuo Confessionis vel Communionis, pro extrema Vnctione in articulo mortis, quoties quis est in mortali, & eo die non est habiturus alium, qui illum absoluat; quia grauissimum malum est, ire cubitum cum peccato mortali. Item, si Sacerdos quem frequentia Sacramentorum & sacrificio Missæ priuaret, si quis aggreditur longum iter, Sacerdotibus cariturus, & quoties obligat præceptum audiendi Sacrum. Sed Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 12. *n.* 15 id admittit solùm in extrema necessitate: & ipse Mendoza non vult harum opinionum primus auctor haberi. *res.* 16 *cit.* §. *Notandum.*

Petere à mago solutionem maleficij?

14 Sextò excusatur petens à mago solutionem maleficij, qui illud scit soluere licitè, quamuis sciat illicitè soluturum: hoc enim ex sua malitia eueniet. Mendoza *sect.* 16 §. 205. contra Caiet. *in opusc. tom.* 2. *tr.* 12. *q. vn. p.* 5. *t.* 7. *res.* 15.

Rogare iudicis concubinam, vt se iudici interponat?

15 Saptimò, Sanchez *in sum. tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 38. docet, illicitum esse, rogare iudicis concubinam, vt ipsum propitium reddat: nam hæc non potest iudicem alloqui, quin periculo peccandi se exponat. Sed, si adsit iusta causa, nec alia appareat via iudicem propitiandi, contrarium teneo cum Mendoza *sect.* 11. §. 143. nam & iudex & concubina possunt benè agere, quod ego peto, & ex malitia malè agunt, quod ego non intendo, nec vitare teneor cum graui incommodo. *p.* 3. *tr.* 6 *res.* 44. §. *Ex his*, *p.* 4. *t.* 4. *res.* 138. *p.* 5. *t.* 7. *res.* 20. *&* *in addit. ad tr.* 7. §. *Primò*, in fine.

Vendere vinum tabernario fraudulento? Aut dare ei vendendum?

16 Et tandem, excusatur vendens vinum tabernario vendituro cum fraude, si non inueniatur alius, v. gr. qui velit emere, &c. quia hæ fraudes procedunt ex mera malitia. Et procedit contra Sanchez *vbi sup. num.* 37. si vinum detur tabernario vendendum, pretio iusto, & sine fraude, quamuis præuideatur, vendendum cum fraude: dummodo dominus accipiat pretium iustum. Merolla *tom.* 1. *disp.* 2. *c.* 4 *coroll.* 6. *n.* 304. *p.* 2. *tr.* 6. *res.* 44. *p.* 5. *tr* 7. *res.* 39. Verùm Hurtadus *in* 2. 2 *disp.* 10. *diff.* 7. existimat, in vtroque hoc casu interuenire iniustitiam, in secundo quidem primariam cum onere restitutionis, non restituentem tabernario; in primo verò secundariam absque onere. *p.* 5. *in addit. ad t.* 7. §. *Nota quartò.*

Quartò excusatur præbens occasionem peccandi PARATO.

17 QVARTVM caput excusans à peccato scandali præbentem alteri peccandi materiam, est, si proximus supponitur ad peccandum paratus.

tus. Ex quo capite excusatur in primis pœnitens, petens absolutionem à malo ministro parato confessiones excipere. Et ratio est, quia supponit illum iam voluntate peccasse. Debet tamen habere intentionem petendi ab eo tale ministerium, quatenus ab eo præberi potest sine peccato. Ledesma & alij. Si tamen nulla in hoc casu vrgeret necessitas, petens non excusaretur à veniali. Sanchez *lib.3. cap.8.n.23.p.4.t.4.res.21. p.5.t.7.res.4.* & olim *p.3.t.4.res.59.& p.8.t.12.res.33.*

18 Secundò, quamuis probabilior sit sententia Vasquez *opusc. de scand.art.8.num.33.* quod petere mutuum sine vlla causa ab vsurario parato, sit peccatum mortale; quia absque vlla necessitate vel vtilitate offertur proximo occasio peccati grauis: probabile tamen est, esse solùm veniale, vt docuit Mendoza *sect.14.§.276.& 177.* etiam si auarus peteret vsuras ex vehementi passione auaritiæ, vt supra diximus *num.8. p.4.t.7.res.8.*

Vt petens sacramentum à malo ministro parato.

19 Tertiò, quamuis similiter probabilius sit, non licere inuitare ad cœnam paratum ieiunium frangere: probabile tamen etiam est, licere: dummodo ipse intelligat inuitare sub conditione, quòd velit cænare, vt dictum est V. *Ieiunium num.38.* vbi habes, quid dicendum sit de cauponibus.

Mutuum à parato vsurario.

20 Ex hoc etiam capite excusantur cooperantes peccato alterius materiali, qui paratus est illud committere, & illis cessantibus, alios cooperatores inueniet, vt dictum est V. *peccato cooperari.*

Offerre cœnam parato ieiuniũ frangere.
Etc.

21 ab his autem, quæ soli agimus, & proximus ex infirmitate scandalizatur, tenemur aliquando abstinere, etiam si sint licita, v.g. fœmina habet ius audiendi Sacrum in hoc, & illo templo; transeundi per hunc & illum vicum; prospiciendi per fenestram &c. si timet, se in hoc vico, aut templo, aut sub hac fenestra, expectari ab aliquo, qui illam prospiciens, arriperet occasionem ruinæ, & potest commodè ire in aliud templum, transire per alium vicum, non exire ad fenestram, tenetur hoc facere: quia tenemur vitare peccatum proximi, quando possumus absque magno incommodo. Palaus *tom.1. art.6. disp.6. punct.7. num.4. p.6.t.7.res.31.§.Sed ego.*

FOEMINA tenetur abstinere ab eundo in tale templũ, & prospiciendo per fenestram, &c.

22 Si verò adesset magnum incommodum, fœmina non teneretur à talibus actibus abstinere; quia se habent valdè remotè & per accidens ad lapsum alterius: quod proinde est potius scandalum acceptum, quàm datum Mendoza *sect.31.§ 404 ibid.* Propter quod Granado *contr. 3.t.13.disp.5.sect.5.num.31.* docet, non teneri mulierem ornamenta licita & suo statui conuenientia in eundem finem respuere. Teneri tamen respuere ornatus valdè nimios sub mortali, non solùm si sciat se ab aliquo in specie concupiscendam, sed etiam si credat, se fore alicui indeterminatè lapsus occasionem: quia talis ornatus est illicitus, & ad illum fœmina non habet ius. Nihilominus Layman *lib.2. t.3. cap.13. num.11. quæst.13.* putat, nimium ornatum, secluso malo fine, non excedere culpam venialem, quia secundùm se non est malus, nec prohibitus, & Mendoza *sect.22 §.299.* non esse peccatum scandali, si

Ad vitandum proximi lapsum. Si nõ sit illi magni incommodum.

Nam nec tenetur respuere in hunc finem ornamenta cõgrua suo statui.

ſi mulier vult ſe ornare & comere cum peccato veniali oſtentationis inanis; quia ſcandalum in tali caſu non procedit ab illa intentione, ſed à ſubſtantia ornatus, à qua mulier non præcipitur abſtinere *p.5.tract.7. reſolut.31.*

Vel à choreis licitis abſtinere.

23 Similiter ait Mendoza *ſect.* 28.§.319. non teneri mulierem abſtinere à choreis licitis ob dubium, ne aliquis illam ſit concupitura. Si autem id ſciat, aut probabiliter timeat, & ſine incommodo poſſit, teneri abſtinere; præſertim ſi ille peccat ex ſubita paſſione *p.5.tr.7. reſol.25.*

An propter ſcandalum aliorum teneatur quis licitã bonorum acquiſitionem prætermittere?

24 Si proximus occaſionem peccandi ſuſcepturus præuideatur, nobis iuſtæ bonorum temporalium acquiſitioni incumbentibus, Lorca *in* 2.2.*q.43.art.*8 *num.*11.debere, inquit,nos illam differre, quouſque aſſignetur illi ratio iuſtitiæ, & doceatur nos malè non egere: at ſi reddita ratione, non vincitur, illius ſcandalum non debere nos ad magnæ vtilitatis iacturam vrgere. quidquid afferat Caietanus. Ex quibus Suar. *diſp.*10.*ſect.*3,*n.*10 obſeruat excuſari Pontificem ſimulantem,aut conniuentem, quando Princeps ſæcularis bona temporalia Eccleſiæ vſurpat, dum id ſine maiori ſcandalo aut damno impedire non poteſt.Non tamen excuſari Epiſcopos, &c. qui non habent dominium rerum, ſed teneri ſub mortali ſe opponere, & ſcandalum phariſaicum contemnere *p.5. t.7.reſ.24.*

Abſtinere ab operibus bonis de cõſilio?

25 Ab operibus ſpiritualibus conſilij, Sancius *diſp.*37.*n.*10. ait non eſſe abſtinendum ob ſcandalum ex malitia:ob ſcandalum ex infirmitate abſtinendum eſſe ſemel, aut iterum. & in ſpecie, ingreſſum Religionis eius; cuius conſeruatio continet aliquos in officio nè peccent,differendum eſſe ait Valentia *tom.*3.*diſp.*3.*q.*18.*punct.*4.non tamen perpetuò ab eo abſtinendum. niſi fortè timeretur aliquod magnum ſcandalum totius communitatis,v.g. in fide, in quo caſu bonum commune præferendum foret particulari non neceſſario. Turbationem parentum in tali caſu obligare ſolùm ad dilationem, non ad retroceſſionem omnimodam, ait Malderus *in* 2.2.*q.*43.*a.*7.*p.*5.*t.*7.*reſ.*23.

Aut de præcepto?

26 Cæterum, opera præcepta, ob aliorum ſcandalum numquam omittenda eſſe docuit Vaſquez *opuſ.de ſcand. art.*8.*dub.*1. *num.*4. tum quia ita habetur in cap. *cum ex iniuncto, de noui op.nunciat.* ibi: *Illa opera, quæ ſine peccato mortali omitti non poſſunt, non ſunt pro vitando ſcandalo dimittenda: neque ea debent pro vitando ſcandalo committi, quæ ſine peccato mortali committi non poſſunt.* Tum etiam, quia vnuſquiſque tenetur vitare magis proprium,quàm alienum peccatum.Quod ſi dicas, præceptum de vitando ſcandalo eſſe naturale,ac proinde magis obligare, quàm præceptum Eccleſiaſticum,v.g.audiendi Sacrum: Reſpondet,negando conſequentiam: nam tunc præceptum naturale magis obligat, quam poſitiuum, quando vtrumque primariò refertur ad vitandum peccatum proprium: alioqui enim poſitiuum relatum ad cauendum peccatum proprium magis obligare, quàm naturale relatum ad cauendum alienum.

Sed Mendoza *sect.* 20. *à* §. 156. existimat, ad vitandum scandalum ex infirmitate omitti debere omne illud præceptum positiuum, ex cuius omissione nullum aliud erga proximum sequitur inconueniens. quia Deus misericordiam vult non sacrificium. Aduertit tamen, occasio- scandali ex infirmitate accidere per aliquod breue tempus: vnde nes si diù durent, videri habere plus malitiæ, quam infirmitatis; & ideò non propterea prætermittendum esse opus præscriptum. Itaque fœminam, quæ profectà occasionem daret concupiscentiæ, teneri à Sacro abstinere semel aut iterum; at verò, si alter in concupiscendo sit diuturnus, non teneri abstinere à Sacro: sed potius ei interesse. *par.* 5. *tract.* 7. *resol.* 21. Ego verò ad vitandos scrupulos, dico cum Granado *num.* 28. nec semel fœminam in tali casu teneri à Sacro abstinere: quia quilibet habet ius faciendi bonum, præsertim obligatorium; quod proindè non tenetur prætermittere ad vitandam culpam alterius, quod etiã docet Vasquez *vbi sup.* & omnes DD. primæ sententiæ, *p.* 5. *t.* 7. *res.* 22.

SECRETVM.

1 † AGimus de secreto naturali, nam de Sacramentali infrà V. *Sigillum.* Dicitur autem secretum, quod paucis est notum. Et lege naturæ obligamur non reuelare secretum proximi, nisi ob publicum bonum, vt in casu hæresis, & similibus, iuxta dicta V. *Denunciare num.* 3. †. Vnde è contra, si secretum concernat bonum publicum, tenemur illud seruare etiam cum periculo mortis; quia naturalis ratio sic dictat. vnde miles Hispanus à Gallis captus. v. g. non posset ex metu mortis reuelare secretum sui exercitus, conducens ad conseruationem ipsius. Si autem concernat bonum particulare, tunc qui sine fraude illud habuit, ad vitandum graue damnum, v. g. torturam, potest illud detegere: nam si non teneor seruare secretum in damnum proximi, multò minus tenebor seruare in damnum meum. & depositum non debet seruari cum tanto incommodo. Fagundez *in dec. tomo* 2 *lib.* 8. *cap.* 6. *num.* 21. & alij apud ipsum *p.* 6. *tract.* 6. *res.* 60. An secretum proximi liceat committere vni, vel duobus taciturnis, vide V. *Detractio.*

SECRETVM seruandum est de iure naturæ.

Etsi concernat bonum publicum, etiam cum periculo vitæ.

2 Litteras alienas aperire inuito domino, regulariter est mortale. Aliquando autem licet, vt iure belli, iustæ defensionis contra inimicum insidias molientem, si sit suspicio, quòd aliquid contineant contra bonum publicum: & denique, si in aliqua Religione sit statutum, aut consuetudo, quod Prælatus aperiat litteras Religiosorum, Vide Peyrinum *to.* 1. *q.* 2. *cap.* 1. § 1 3 *par.* 3. *tract.* 6. *resol.* 55.

Aperire litteras alienas regulariter est mortale.

3 Porrò litteras laceratas, & proiectas potest quis colligere, & legere absque peccato, vt contra Rebellium *p.* 2. *tract.* 9. *q.* 7. *num.* 9. tenet Layman *lib.* 3 *sect.* 5. *tract.* 3. *par.* 1. *cap.* 4. *num.* 4. qui benè aduertit, talem teneri non reuelare secretum in ipsis inuentum, si in alicuius perniciem cederet. *Ibid.* §. *Sed difficultas.*

Non tamen colligere, & legere laceratas, & proiectas.

SEPVLTVRA.

In loco sacro.

SEPVLTVRA in loco sacro debetur.
Post Baptismum, etiam dubium.

1 † SEpultura in loco sacro conceditur omni Christiano decedenti absque excommunicatione, interdicto, aut crimine manifesto †.
2 Infans baptizatus Baptismo dubio, ex quocunque capite oriatur dubium, rebaptizandus (si superuixisset) sub conditione, sepeliri deberet in loco sacro. Homobonus *volum.* 2. *part.*7. *res.*67. *part.*4. *tract.*3. *resolut.*69. Vnde in loco sacro sepeliri debet baptizatus in pelle secundina. *Ibid.* & *p.*6. *t.*3. *res.*112. aut in vmbilico, per quem sugebat à matre alimentum, vt ait Marchantius *tract. de bapt. cap.*1. *q.*1. *cas.*2. *par.*5. *cit. resol.*15.

Nisi quis sit excommunicatus denunciatus.

3 Si quis moritur excommunicatus toleratus, secundùm Raynaudum *p.*2 *c* 3. *num.*7. priuari debet sepultura Ecclesiastica, posito quod sit publicus. quia in extrauag. *ad euitanda* nullus ipsi fauor intenditur fieri: sepultura autem Ecclesiastica est magnum bonum, & in *cap. Sacris* & *Clem.* 1. *de sepult.* excommunicatis omnibus interdicitur. Ego verò cum Suarez *de censur. disp.* 12. *sect.*4. *num.*5. id verum puto solùm de non toleratis, nam dicta prohibitio non refertur ad mortuos, sed ad viuos sepelientes: ne cum excommunicato communicent, quod cum in ordine ad toleratum per dictam extrauagantem permissum sit, nihil obstat, quominus in loco sacro sepeliri possit, *p.*5. *tract.*3. *res.*140. & *t.*9. *res.*97. & 98. §. *Non desinam.* Potest etiam excommunicatus defunctus ab habente potestatem absolui, & in loco sacro sepeliri, si non est mortuus in claro peccato mortali, ait Fernandez *p.*1. *docum.*6. *num.*5. Villalobos verò *tom.*1. *tract.*16. *diff.*20. *num.*20. requirit aliquod signum contritionis. *p.*5. *tract.*9. *res.* 24. Quod si exhibeat interdictus, posse etiam post mortem absolui in eundem finem, ait Bonacina *de censur. disp.*6. *punct.*5. *num.*11. Sed hunc Corneio non indigere absolutione, inquit *in* 3. *par. tract.*5. *disp.*2. § 4. *q.*2. nam eo ipso, quòd decessit pœnitens, mansit absolutus à iure. ad hunc enim effectum interdictum impositum fuerat cum clausula, *nisi pœnituerit.* 5. *par. tract.*10. *res.*74.

Quem qui sepelirent in loco sacro, excommunicationem incurrerent.

4 Qui autem excommunicatum denunciatum in loco sacro sepelirent, incurrerent excommunicationem *Clement.* 1. *de sepult.* vbi habetur: *Qui propria temeritatis audacia in cœmeteriis excommunicatos publicè, aut nominatim sepelire præsumunt, &c. nullatenus absoluantur, &c.* Quibus verbis, licèt in rigore comprehendantur ij solùm qui propriis manibus cadauer sepeliunt, vt ait Caietanus *v. excommunicatio, c.* 46. tamen ex consueto vsu comprehenduntur etiam mandantes sepelire, iuxta cap. *mulieres*, §. *illis verò, de sent. excom.* ibi, *cum is committat vere, cuius auctoritate vel mandato delictum committi probatur*, & alioqui talis censura esset frustratoria. Ità Suarez *disp.*12. *sect.*4. *n.*10. Et in particulari ait Megalius *in* 3. *p. lib.*2. *cap.*6. *q.*1. *n.* 15. excommunicari hæredes & consanguineos, qui faciunt sepelire: item, rectores & Clericos

Et nisi in peccato mortali manifesto decedat.

Ecclesiæ

Ecclesiæ in qua sepelitur, quamuis propriis manibus non sepeliant. nam in cap. *ad hæc, de priu.* hospitalarij dicuntur sepelisse, nec est verisimile, eos sepelisse propriis manibus. Alij verò non comprehenduntur, dum solùm cooperantur remotè, aut negatiuè, non impediendo, &c. nisi fauor tantus esset, vt iure dicerentur auctores. Vide etiam Fabium *in 4. dist.* 25. *q.* 1. *disp.* 4. *num.* 188. vbi putat, excommunicari etiam comitantes, cantantes, deferentes crucem, fodientes sepulturam, & similes. *p.* 5. *tract.* 9. *resol.* 98.

5 In publico peccato mortali decedere, & ideò extra locum sacrum sepeliendos, ait Marchantius *tract.* 5. *de morib. cap.* 3. *quæst.* 4. meretrices, concubinarios, vsurarios, & qui in flagranti delicto occiduntur; nisi quis attestetur, eos signa pœnitentiæ dedisse. At Mendoza *in* 2. 2. *disp.* 76. *sect.* 1. §. 21. ait, non esse peccatum sepelire quemlibet peccatorem publicum, & seclusa excommunicatione, etiam hæreticum, morientem absque signis doloris; quia potuit saluari per conuersionem occultam, & *cap.* 2. *de vsur. in* 6. sepultura sacra permittitur vsurario post restitutionem, nec exigitur pœnitentia externa. *p.* 5. *tract.* 3. *resol.* 99. †. Sed vide V. *Sigillum num.* 50. †.

6 Qui reperiretur laqueo suspensus, vel demersus in puteum, non deberet sepeliri in loco sacro, quia præsumeretur seipsum interemisse. At Villalobos *tom.* 2. *tract.* 31. *diff.* 3. *num.* 4. requirit alias coniecturas, nam esse potest quòd ab alio suspensus fuerit, vel demersus. cum præsertim semetipsum occidere naturæ adeò repugnet. *p.* 5. *tract.* 3. *res.* 100. Et sanè si puella in defensionem pudicitiæ ex ignorantia se mactasset, in loco sacro sepeliri deberet, vt diximus V. *Ignorantia n.* 6. *p.* 6. *t.* 6. *res.* 47.

Vt si laqueo suspensus, vel in puteum demersus inueniatur.

7 Priuari quoque deberet sepultura secundùm Villalobos *n.* 5. decedens absque Confessione, & signo doloris, quem certò constaret non esse confessum & communicatum in Paschate. Aduertit tamen, id non facilè sciri posse: quia potest contingere, vt confessus cum Religioso, prohibitus fuerit communicare. Quandonã vsurarius publicus Ecclesiastica sepultura priuandus sit, vide Vgolinum *de vsura c.* 24. §. 4. *p.* 5. *t.* 3. *res.* 100.

Vel si non confessus in Paschate decedat sine Confessione aut dolore.

8 Priuandus item foret Ecclesiastica sepultura Religiosus moriens proprietarius, cap. *super quodam, de statu monach.* At non propterea proprietarius mori censendus est, quod inueniatur mortuus in cella cum marsupio denariorum. Vide V. *Paupertas num.* 7. *vers. Patet tertiò.* quando tamen non constat non debet priuari *p.* 9. *tract.* 8. *res.* 1. § *Notandum.*

Vel si Religiosus decedat proprietarius.

9 Et tandem, stante Tridentino & Bullis Pontificum, priuari debet sepultura Ecclesiastica, qui moritur in duello. Minimè verò, qui in duello vulneratus, decedit posteà extra locum duelli, vt contra Peregrinum Sancius & alij, & nouissimè Mendoza §. 178. *part.* 2. *tract.* 6. *res.* 52. *part.* 4. *tract.* 4. *resolut.* 192. §. *Verum.* & *part.* 5. *tract.* 3. *resolut.* 99. §. *Notandum*, & 141. & non incurrunt in censuram sepelientes mortuum in Duello, quando non est publicum, & notorium, sed solum apud aliquos, tamen res prius deduci debet ad Episcopum, vel ad eius Vicarium. Dia. *p.* 8 *tract.* 11. *res.* 44.

Aut denique quis moriatur in duello.

Publicum duellantem non posse sepeliri in Ecclesia.

Etiam post duellum cum signis contritionis.

10 Si autem moriatur in ipso loco duelli, etiam post duellum, & cum signis contritionis, non potest sepeliri in loco sacro. Sic docet Sancius *disp.36. num. 9.* & determinatur in Rituali Romano Pauli V. *rubr. de exequ.* quòd etiam determinatum fuerat *in c.1. de torneam.* de iis, qui hoc modo moriuntur in torneamentis, quorum vsus non est vsu duelli detestabilior. Sed Portell. *in resp.p.3.cas.10.num.3.* contendit, sepeliri posse & interpretatur Concilium, quasi illud *in duello* idem significet quod *in ipso conflictu*, quatenus qui sic moritur, decedat in claro peccato mortali; quod non contingit in eo, qui moritur post conflictum cum signis contritionis. leges enim pœnales ampliari non debent. *p.4. t.4. resol.192.*

Sepeliens mortuũ in duello non est excommunicatus.

11 Quæres an sepelientes mortuum in Duello sint excommunicati? Baunius *in Theolog. Moral. disput.3. tract.2. quæst.19.* negatiuè respondet, quia duello non nusquam locorum reperitur hæc excommunicatio. Cuius sententiam sequitur etiam Castrus Palaus *to.1. tract.6. disp.5. punct.7. num.21. par.7. tract.11. res.44.*

Quid de interdicto personali.

12 In interdicto personali speciali persona inter licta non potest gaudere sepultura Ecclesiastica, *cap. si ciuitas, de sent. ex comm* In generali similiter, ait Faber *in 4. dist.23. q.1. disp.5. cap.2. n.56.* nam hoc interdictum est denunciatum communitati, & alioqui interdicti possent quoque communicare in diuinis officiis, & omnibus Sacramentis, quod est contra essentiam interdicti. Sed Suarez quem secutus est Cornejo *de interd. disp.3. §.5. q.2.* contrarium tenet: nam extrauag. *ad euitanda* requirit quòd persona sit nominatim denunciata, denunciatio autem communitatis est remota respectu cuiuslibet particularis *p.5. t.10. res.66.*

Et locali.

13 Petes: An in interdicto locali habentes priuilegium assistendi diuinis Officiis, censeantur habere priuilegium sepulturæ? Et quid, si quis moriatur in festis Paschæ, Pentecostes, & similibus, in quibus licèt vnicuique sacris Officiis interesse? Cornejo § 4. q.1. negatiuè in vtroque casu respondet: quia priuari sepultura Ecclesiastica, & interdici à diuinis Officiis, sunt duo distincti effectus interdicti, quorum neuter includitur, vel dependet ab alio, *cap. Episcoporum, de priuil. &c. si sententia, de senten. excomm. in 6.* Sotus *in 4. dist.22. q.3. art 1. post 4. concl.* & alij vtrumque affirmant: quia sepultura sacra prohibetur propter duo, id est propter diuinum Officium adnexum, & propter dependentiam ab Ordine sacro ratione consecrationis Ecclesiæ: nec enim in loco sacro sine diuino Officio, nec extra locum sacrum cum diuino officio dari potest. Ergo cui non interdicuntur diuina Officia, nec sacra sepultura carere debet. *p.5. tract.10. resol.67.*

Ambæ opiniones probabiles. Fœmina sæcularis potest sepeliri extra monasterium cum confessario eiusdem.

14 Hospes Regularium si moriatur in monasterio an possint Regulares illum sepelire absque præsentia Parochi, in eorum Ecclesia vel in Parochiali ambæ opiniones sunt probabiles. Dia. *par.9. t.7 res.62.* Sed si monasterio Monialium obierit fœmina sæcularis, quæ vult sepeliri extra monasterium, functio pertinet ad confessarium monasterij; circa puellas educandas vtraque opinio est probabilis. *Ibid. §. Sed hic obiter.*

Nouitus

Nouitius moriens in domo consanguineorum, non tenetur ad quartam funeralium, cum monasterium sit vera domus. *Ibid. in fine.*

SEPVLTVRAM Eligere.

1 † SEpulturam eligere potest, quicunque testari potest †. est enim electio sepulturæ quædam species testamenti, & cum agatur de præiudicio Ecclesiæ parochialis (nam sepulturam non eligens, sepeliri debet in Ecclesia parochiali, vt dicemus infra) requirit duos, aut tres testes, sicut quælibet dispositio ad pias causas, ex *c. cum esses, de test.* Sic Lauorius *tit. 2. c. 11. num* 18. qui addit, sufficere codicillum inualidum, scripturam manu propria signatam, & testes singulares singularitate adminiculatiua. & Molfessius *to. 2. tract. 13. cap. 8. num.* 32. ait, sufficere dictum Confessarij, quòd Lauorius testatur practicari in Curia Archiep. Neapolit. *par. 5. tract. 3. res. 106.* SEPVLTVRAM eligere, est testari. Et requirit duos testes.

2 † Potest quoque electio sepulturæ alteri demandari †. Sed tunc fieri debet eo viuente, ait Lapus *in c. 1. 1. de sepult. in 6* aliàs sepeliendus erit in Ecclesia parochiali. quia talis commissio expirat morte mandantis. & sic seruari Neapoli, testatur Gennen. *c. 61 n. 2.* Guttierez verò *de sacr. conf. p. 2. cap. 4.* existimat, fieri etiam posse post mortem *p. 5. tract. 3. resol. 105.* Et demandari potest.

3 Sepulturam impuberem eligere potest eorum pater, ipsis tamen viuentibus, ait sacra Congregatio *in vna Eglin. 27 Octob. 1587. par. 5. tract. 3. resol.* 107 Nec pater filio puberi, nec auus nepoti, nec frater fratri, nec tutor pupillo, sepulturam eligere potest. Bellet. *p. 1. de clerc. debit. § 3. num. 18.* Nec amicus amico Riccius *p. 1. res. 567. num. 1.* nisi contraria existeret consuetudo. Gratian. *lib. 1. c. 94. Ibid res.* 108 in fine. Impuberi eligere potest pater. Non tamen puberi. Nec frater fratri, &c.

4 Nouitij possunt sepulturam eligere secundùm Villalobo. Vide V. *Nouitius, num.* 8. Non autem professi Vide *num. 9.*

5 Serui puberes possunt eligere sepulturam; impuberes secus. Sed quid si non eligit sepulturam? Tunc Dominus potest eligere; si neque is elegerit, sepeliendus est sepultura Parochiæ, in qua Dominus domicilium habet. Pro seruo impubere Dominus potest eligere sepulturam. & hæc omnia ex Vbaldo docet Lauorius *in elucubr. var. tit. 2. c. 11. num. 146.* qui etiam *cap. 16. num. 29.* notat, quod Dominus tenetur facere expensas circa funus serui *par. 7. tract. 7. resol. 74.* Seruis quis eligat.

6 Porrò Religiosi vel Clerici suadent si alicui iurare, vouere, aut promittere, quòd apud eorum Ecclesias sepelietur, vel mutabit sepulturam iam alibi electam, peccant mortaliter, & incurrunt excomm. Bonif. VIII. *apud com.* V. *Sepelire § 6.* & nihilominus talis in dictis Ecclesiis sepeliri non potest. Portell. V. *Sepultura, num. 3.* Quæ tamen non procedunt, si suadeatur sepultura in Ecclesia aliena. Tolet. *lib. 1. cap. 36. num. 5. par. 5. tract. 3. res. 101.* Clerici, & Religiosi suadentes promittere, quòd quis sepelietur in suis ecclesiis, &c. excommunicantur.

SEPVLTVRAM
Non eligens.

MORIENTES absque electione sepulturæ, filij sepeliri debent in sepulchro maiorum suorum.

7 IMpuberes sepulturam eligendi facultate carentes, si moriantur, antequam patres sibi illam elegerint, iuxta dicta *num.* 3. sepeliri debent in sepultura maiorum suorum. Sacra Congregatio Episcop. & Regul. in vna Ausculana 21. Octobr. 1616. *p.* 5. *tract.* 3. *res.* 107. in fine. Idem de puberibus dicendum est contra Lapum *alleg.* 59. si mortui fuerint absque electione sepulturæ. Villalobos *tom.* 2 *tract.* 31. *diff.* 2. *num.* 4. Sed quid, si maiores in variis locis sepulti sint? Respondet Villalobos. si pater & auus sint in eodem loco, ibi sepeliendos; quia ius sepulturæ est sicut ius domicilij & vnusquisque consequitur domicilium patris, vel aui horum prætereà consanguinitas est maior, & consequenter affectio. Si autem pater in vno loco, & reliqui maiores in alio sepulti sint, his consepeliri debere, secundum Syluestrum, quid colligit ex quibusdam testibus. Et tandem, si omnes maiores dispersi sint, sepeliendum in Parochia; quia non habet sepulturam maiorum. *p.* 5. *tract.* 3. *resol.* 108. Vxor sepulturam non eligens, sepeliri debet in sepulchro viri, & si plures viros habuit, in sepulchro vltimi, *cap. is, qui §. mulier, de sepult. in* 6. idque illud transferri debet, si in aliena Parochia moriatur. Molfes. *to.* 2. *tract.* 13. *cap.* 8. *num.* 22 *Ibid. §. Notandum.*

Et si non habent, in Parochia.

Vxor sepeliri debet in sepulchro viri vltimi.

Canonicus in Cathedrali.

7 Canonicus Cathedralis non eligens sepulturam, sepeliri debet in Cathedrali, ait Bonacina *de contr. disp.* 3. *q.* 21 *punct.* 3. §. 6. *num.* 10. quia hæc est eius Parochia. Iulius Clarus *tit.* 2. *cap.* 11. *à n.* 62. tractat hanc quæstionem ad partes. Vide etiam Lapum *alleg.* 63. *num.* 4. *par.* 5. *tract.* 3. *resolut.* 111.

Nouitius in Monasterio nouitiatus.

8 Nouitius, sepulturam non eligens, sepeliri debet in monasterio nouitiatus, ait Villalobos *n.* 13. stante consuetudine, quam Rodriquez ait esse conformem priuilegiis Religionum. Idque etiam si moriatur in domo paterna cum habitu, & licentia Prælati; quamuis de iure sepeliri deberet in sepulchro maiorum, & in defectu in Parochia. Nota etiam cum Portell. V. *Sepultura num.* 2. quod Religiosi sepelire possunt in Ecclesia propria, laicos familiares morientes intra claustra. *p.* 5. *t.* 3. *res* 109. Circa Tertiarias, videantur declarationes Sacræ Congregationis apud Lauorium *tit.* 2. *cap.* 11. *num.* 102. *&* 103. *p.* 6. *t.* 8. *res.* 30. *§. Circa.*

Et Religiosi professi in propriis Monasteriis.

Nisi in loco valde remoto diem obierent.

9 Religiosi autem professi, quia sepulturæ electionem non habent, in propriis monasteriis sepeliri debent, *c. vlt. de sepult. in* 6 ad ea deferri, si extra claustra decedant, Parochis inconsultis. Sacra Congreg. apud Peyrin *to.* 2. *const.* 7. *Pij V. num.* 13. Si autem à monasterio valde remoto diem obirent, possent eligere sepulturam, non eligentes deberent sepeliri in Parochia vicinori, instar peregrinorum. Quod etiam procedere, ait Sanchez si adesset Monasterium Ordinis, in quo non residebat, & tunc Monasterium teneri Parochiæ soluere expensas. Et hæc omnia docet Barbosa *de off. par. cap.* 26. *num.* 30 *par.* 5. *tract.* 3. *resol.* 110.

Vbi

Vbi ſpeliendi ſint peregrini ſepulturam non eligentes. Vide V. *Peregrinus, numero* 4.

SERVVS.

1 SEruitus, cum naturæ ſit contraria iure gentium inducta eſt, iure enim naturali omnes homines ab initio liberi naſcebantur, vt loquitur Iuſtinianus *lib.1.Inſtit.Tit.2.§.2.ad finem.* & Vlpianus *in l. manumiſſiones ff.de Iuſt.& iur.par.7.tract.7.reſol* 1. Seruitus quo iure introducta.

2 Seruitus autem; vt eam definit Iuſtinianus *lib.1. Inſtit.tit.* 3. §. 2. eſt conſtitutio iuris gentium qua quis domino alieno contra naturam ſubiicitur. *Ibid reſol.*2. Quid ſit.

3 Idem Iuſtinianus *cit.*3. § docet ſeruos ex eo appellatos, quod Imperatores, ſeu belli duces captiuos vendere, ac per hoc ſeruare, non occidere ſolent. Dicuntur autem mancipia quia manu à victoribus capiuntur. *par.7.tract.7.reſol.*3. Serui & mancipia vnde dicti.

4 Pluribus porrò modis quis efficitur ſeruus Primò, cum quis in bello iuſto capitur, iure nanque; gentium mancipium fit capientium morte in perpetuam ſeruitutem commutata. Excipitur tamen, quando Chriſtiani à Chriſtianis bello iuſto capiuntur: conſuetudo quippe præſcripta, atque adeò ius eſt inter Chriſtianos, vt ſeruituti non ſubiiciantur Si tamen Chriſtiani ab infidelibus bello iuſto ex parte fidelium caperentur, verè eſſent illorum mancipia: eo quod ius gentium omnibus ſit commune, iſtaque eſſet mortis commutatio, quam infideles iuſtè Chriſtianis ita captis inferre poſſent, in perpetuam ſeruitutem. Huic titulo annectere poſſumus, quod innocentes, qui partes ſunt Reipublicæ, aduerſus quam iuſtum bellum geritur, quales ſunt infantes, & alij, capiuntur. Licèt enim licitè interfici non poſſint, iure tamen belli, ac gentium fiunt mancipia capientium. Chriſtiani tamen, qui bellum iuſtum cum Chriſtianis gerunt, Chriſtianos bello captos detinere poſſunt, non vt ſeruos, ſed vt ab illis, dum detinentur, ſint tuti, maximè ſi ſint duces ſtrenui, è quorum libertate ingentia damna, atque non vulgaria timeantur: & diuites, vt pecuniam aliquam iuſtam, & moderatam pro eorum libertate, & dimiſſione accipiant. Ita Fagundez *de iuſt.l.2.c.1.n.4.p.7.t.7.reſ.*5. Serui fiunt iure belli, exceptis Chriſtianis captis à Chriſtianis.

5 Secundò poteſt quis in ſeruitutem alterius redigi in pœnam delicti, ſiue condemnatione Iudicis, quia ſicut poteſt quis iuſtè puniri morte, ita etiam ſeruitute, ſiue lege aliqua Hinc Chriſtiani deferentes arma, vel alia prohibita ad Saracenos, poſſunt ab aliis Chriſtianis eos capientibus, in ſeruitutem redigi, vt conſtat *ex cap. ita quorundam de iudicis, & Saracenis.* Fœminæ item, quæ contraxerint cum initiatis ordinibus ſacris poſſunt à Principe ſeruituti ſubiici, ſi illi admoniti à ſuis Prælatis non deſtiterint *ex cap.eos qui, diſtinct.*32. Item in Concilio Toletano 9.*cap.cum multæ* 15.*q.*8. ſancitum eſt, vt filij, qui ex nefario matrimonio cum initiatis ordinibus ſacris fuerint ſuſcepti, non ſolùm excludantur omninò ab hæreditate parentum, ſed etiam ſerui ſint in perpetuum eius Eccleſiæ, ad quam initiatus ille pertinuit. Ratione delicti.

Item

Titulo venditionis & conditiones ad eam requisitæ.

Item libertus, qui in eum se grauiter ingratum exhibuerit, qui sua sponte illum manumisit, in pœnam delicti redigitur in seruitutem, *leg. si manumissus, C. de liber.& eor. liberis.* Prætereà si raptor cum rapta ad Ecclesiam confugerit, constiteritque raptam violentiam pertulisse, raptor seruituti subiiciatur, at se redimendi liberam habet facultatem. Si vero puella raptori consentiat, illaque partem habeat, raptor patri simili satisfactione teneatur, *cap. de raptoribus*, 36. *quæst.* 1. & hæc omnia docet Facundez *cit. num.7. ibid.resol.6.*

6 Tertiò seruitus contrahitur etiam venditione, qua quis ex libero fit ex sua voluntate seruus, quod quilibet liber potest ex natura rei validè efficere, quia non minus est dominus suæ libertatis, idest suarum operarum, quam honoris, & famæ, & pecuniæ: vt tamen licitè fiat, requiritur aliqua rationabilis causa, aliàs esset prodigus, & profusor suæ libertatis, quæ præstantior est bonis fortunæ, honoris, & famæ. Vt tamen venditio libertatis validè fiat plures conditiones requiruntur iure Cæsareo, *l.4.ff.quibus ad libertatem*; & iure Canellæ *leg.1.tit.21.par.4.* Prima, vt quis non seipsum immediatè vendat, sed per alterum. Secundò. Vt qui patitur se vendi, sit maior viginti quinque annorum. Tertiò. Vt tendat esse particeps pretij, & quod re ipsa sit particeps illius. Quartò. Vt emptor credat illum esse seruum. Quintò. Vt qui venditur, sciat se esse liberum ante venditionem. Sextò Vt eum vendens sciat esse liberum. Concurrentibus igitur simul his sex conditionibus valida esset venditio, & vsque adeò ille seruus ementis efficitur, vt esto ei posteà pretium iustum pro illo offeratur, non teneatur eum manumittere. Quod si quacunque de causa illum manumittat, manet ille non ingenuus, vt antea erat, sed libertinus. quacunque autem illarum sex conditione deficiente, (quamuis Trullench *in Decal.to.2. lib.7.c.2.dub.8.num.6.* cum aliis dicant, sextam non esse necessariam: venditio est nulla conceditur que venditio proclamatio ad libertatem, quæ omnia procedunt solùm in illis locis, & personis, in quibus ius Cæsareum vim habet. Si quis enim emat seruum, vbi ius Cæsareum non viget, vel aliquem, qui eidem iuri non subiaceat, validus erit contractus, sine illis conditionibus. Ita Doctores communiter, & præcipue Caspensis *in Cursu Theologo. tom.2. tract.18. disput.5.sect.1.num.3.& 4.par.7.resol.7.*

Vendens seipsum egestatis causa, quando emi possit.

7 Quæres an liceat emere eum, qui se egestatis causa vendit? nam ad grauem vel extremam inopiam redacto gratis, & liberaliter lege Charitatis cogimur subuenire. Affirmat Nauarr. *in Man. cap.23.n.65.* Sed certè distinguendum est: aut is, qui indiget, nihil hic, aut alibi habet, aut secus. Rursus, aut nihil nunc habet, aut reuera habebit postea. Si igitur ita simpliciter indiget, vt nihil alibi habeat, nec posteà sit habiturus, liberaliter est eius egestas subleuanda, non pretio libertas emenda: Si autem alibi habeat, aut posteà habiturus sit, licet nobis, vel mutuum aliquid dare, vel eius operas mercede conducere, vel pretio libertatem eius emendo redimere. Pari ratione cuique licet seipsum vendere causa egestatis, qua parens laborat; item vt Principem

8 Quæres

pretio redimat. Et hæc docet Azorius *p.2. lib.2. cap.31.q.2.ibid. §.Sed curiosa*, in fine.

8 Quæres secundò an sit licita emptio mancipiorum fieri solita ab aliquibus in Angola, Guinea, & viridi Promontorio? Affirmant Molina, Caspensis, & Facundez *in Decal.tom.2. lib.7.cap.12.num.15.* At illam tanquam illicitam damnat Mercado *de contract.lib.5.cap.15.* & alij. Sed quando casus in facti contingentia occurrerit, ne deseras recognoscere Sanchez *in opusc. tomo 1. lib.1. dub.4. num.10.* & seq. cum Trullench *in Decalogum tomo 2. lib.12. dub.8. num.10.p.7.tr.7. ref.70.*

Emptio mancipiorum in Angola, &c. an licita?

9 Quartò, efficitur quis seruus ratione Natiuitatis. Qui namque nascitur ex matre ancilla, siue Pater liber sit siue non, siue nascatur ex matrimonio legitimo, siue ex copula fornicaria, est seruus; quia partus sequitur ventrem. *l.partum,Cod.de rei vendic.§.pen.inst.de iure personarum*, & alibi. Si tamen mater, vel quando concepit, vel tempore partus, vel intermedio tempore libera sit, proles nascitur libera: eo quod in fauorem libertatis partus sequatur ventrem pro quocunque tempore liber fuerit, dum fœtus intra illum contineretur. *§.Sed, & si quis, Instit.de Ingenuis.* Vbi tamen id in fauorem libertatis constitutum non esset, natura rei potius postulat, vt solùm tempus partus spectetur, standumque esset iuri, aut consuetudini eius loci. Si item quoad alia esset alicubi aliud peculiare ius, aut consuetudo, nempè vt proles sequeretur patrem, vel vt ad illius seruitutem necessarium esset vtrumque parentem esse seruum, vel aliud simile, standum esset illi iuri, aut consuetudini, vt *ex c.licet, de coniugio seruorum*, colligitur & docet eo loco Panormit. Sed omnia supradicta procedunt de iure ciuili: non de iure naturæ contrarium dicendum esse putat Hurtad. *de iust.disp.1. diffic.11.* quem ne deseras videre, & etiam Lugo *de iust.tom.1.d.6.sect.2. num.15.& seqq.p.7.t.7.res.9.*

Seruus quis efficitur conditione natiuitatis.

10 Seruos captos in bello ita iusto, vt de iustitia capientium, & iniustitia aduersariorum constet lethaliter peccare, si fugiant dominum suum, & teneri seipsos restituere, quamuis ad suos peruenerint, docet Molina *tomo 1. tract.2.disp.37. concl.1.* qui etiam addit; suadentem fugam homini bello iusto capto, aut ad eam illum adiuuantem, teneri restituere domino valorem mancipij, & si quæ alia damna illi vlterius inde sequantur. Contrarium tamen tenendum cum Lessio *lib.2.c.5.dub.5.num.24.* vbi affirmat posse seruos bello captos fugere ad suos, non tamen dominis persequentibus vi resistere, & probat hoc ex legibus ciuilibus, & multis rationibus. Vnde infertur licitum esse cooperari huiusmodi seruo ad fugam; modo scandalum, & aliæ circunstantiæ indebitæ absint. Secundò, idem esse iudicium de prole, quia non est deterioris conditionis suo parente. Tertiò, idem ius permanere, etiamsi decies quis vendatur. nam iure belli seruus censetur, cuius primæua seruitus sic est constituta, etiamsi decies venierit. Limitatur tamen supradicta, nisi capti bello iusto promiserint se non fugituros; tunc enim

Serui capti in bello iusto possunt fugere, absque peccato.

Nisi promiserint se non fugituros.

tenentur fidem seruare. Ita ex multis Sanchez *in opusc. tom. 1. lib. 1. c. 1. dub. 6. n. 6* qui etiam *dub. 7. n. 3.* notat seruos bello iusto captos, non solùm in patriam fugere posse, sed etiam alibi extra hostium confinia. Licèt contrarium doceat Fagundez *de iust. lib. 2. c. 2. n. 11. p. 7. t. 7. ref. 10.*

Vel pecunia se possint redimere.

Limitatur secundò, vt seruus non possit tuta conscientia fugere, cùm commodè potest se pecuniæ redimere: Ius enim gentium solùm concedit, siue permittit, vt seruus fugiat, quando aliter libertatem recuperare nequit. *ibid. § Nota.* in fine.

Venditi tamen possunt etiam fugere.

11 Quæres, An si Dominus, qui seruum cæpit in bello iusto, eum alteri vendiderit, tuta conscientia talis seruus possit fugere ab eo, qui illum emit? Resp. Poterit, quoniam emptor tacita eiusmodi conditione emisse intelligitur: nec eidem venditor plus iuris in emptorem transtulit, quam ipse haberet. Et ita docet Azorius *tom. 2. lib. 2. cap. 34. q. 3.*

Non autem, qui ob stipendium, vel alia de causa cum domino conuenit nisi adsit rationabilis causa.

12 Quæres secundò, An famulus non seruus, qui ob stipendium, vel causa ediscendi officium cum domino conuenit certum annorum numerum peccet mortaliter si à Domino fugiat? Resp. cum P. Nauarro *lib. 3. c. 1. n. 204* non peccare, si aliqua causa rationabilis adsit, vt si dominus asperæ sit conditionis, & eum malè tractat, aut nimis parcè cibaria præbet, ita vt vix ad eum sustentandum sufficiant, vel si non eum bene doceat officium, vel si melior occasio illi sese offerat à seruitute aliena, & vtilior viuendi modus. Non enim tenetur, cùm notabili suo de nouo emergente damno, stare contractui, neque dominus est rationabiliter læsus. At peccat mortaliter primò si ex fractione obligationis sequatur domino damnum notabile, vel quia non inueniat alium, vel quia in tali occasione recessit, ex quo notabiliter dominus damnificatur, in quo casu tenetur se domino restituere. Secundò aliqui putant etiam mortaliter peccare, si abeat absque vlla causa, quamuis nullum damnum domino sequatur. Existimo tamen cum Nauarro non peccare mortaliter, sed tantùm venialiter, quia violatio fidelitatis, cum abest iniustitia, solùm est peccatum veniale. Et hæc omnia docet Trullench *in Decal. to. 2. lib. 6. c. 2. dub. 6. n. 6. Ibid. § Non deseram.*

Seruus ex pœna delicti, quando possit fugere.

13 Seruus verò, qui in pœnam delicti iustè condemnatus, est in seruitutem, quamuis communius & probabilius est eum non posse licitè fugere; tamen non caret probabilitate, quòd possit fugere oblata occasione commoda, præsertim si seruitus sit calamitosa, quia contrarium est durum & supra conditionem humanam. Ita Gaspar Hurtad. *de iust. disp. 1. diff. 21. p. 7. t. 7. ref. 12.*

Serui Turcarum, & Maurorum, possunt licitè fugere, & rapere quantum possunt dominis.

14 Quod dictum est de reliquis seruis, multò magis procedit in seruis Turcarum, & Maurorum, qui non solùm possunt fugere, sed etiam ab illis auferre quidquid potuerint, sibique retinere, & expendere, etiam in quacunque maxima quantitate. Et ita docet Lessius *lib. 2. c. 5. dub. 5. n. 18.* contra Filliucium *tom. 2. tr. 28. p. 2. c. 3. n. 56.* & Azorium *tomo 2. lib. 2. c. 3*[illegible] *7. t. 7. ref. 11.*

15 Variis [illegible] odis libertas acquiritur à seruis. Primò per domini

mini manumissionem, siue dominus gratis, siue ex pretio, & conuentione seruum manumittat. Secundò. Si dominus, vel alio eo sciente, nec contradicente, vel post factum approbante, infantem seruum exponat; quod idem est, si ægrotum seruum derelinquat, eique alimenta non præbeat: in quibus casibus non incidit seruus in dominium illius, qui eius derelicti, vel expositi curam suscipit. Tertiò. Si à domino Iudæo, vel infideli circuncidatur. Quartò. Si seruum suum aliquis hæredem instituat, vel tutorem filio suo relinquat: nam eo ipso censetur concedere ei libertatem. Quintò. Si vir solutus & nullo alio impedimento ligatus, ancillam etiam solutam, quam posset in vxorem accipere, habuit vt concubinam vsque ad mortem; tunc enim, si nihil de ancilla, & filiis ex ipsa habitis dixit, liberi manent, *ex l. vltim. C. communia de manumissio.* Ad quod priuilegium duo requiruntur, nempe, quod non dimiserit ancillæ turpem vsum ante mortem, & quod filij nati non sint ex concubinatu damnato, sed ex soluto, & soluta *p. 7. t. 7. res.* 6. Sextò. Machaldus *de perfect. confess. tom. 2. lib. 6. par. 7. tr. 13. docum. 9. num.* 4. refert nonnullos asserere, seruum siue masculum, siue fœminam sollicitatum à Domino ad turpia, acquirere libertatem. Sed hoc non est ita certum, sicut certum est, illos posse fugere sine peccato; si autem post hanc fugam seruus aliquid acquirat, domino acquirit, quia verè adhuc illius domini seruus est, & cessantibus his causis ad eum reuerti tenetur. Ita Megala *in par. 2. lib. 2. cap. 19. q. 3. num. 33. ibidem resol* 13. Septimò. Si persona libera matrimonium contrahat cum serua ignorans seruitutem, domino, vel tradente, vel certè sciente, & non detegente seruitutem, eo ipso serua persona fit libera *ex Authentic. de nuptiis §. Si verò ab initio.* & est communis Doctorum. Idem est si dominus ancillam in vxorem tradat homini libero seruitutis non ignaro, sed tamen dominus dotis instrumentum ancillæ conficiat. *ex leg. vnica. §. Sed & si quis homini.* Hurtadus *de iustit. disput. 1. difficult. 22. ibid. resolut.* 14. Octauò. Si seruus adoptetur à domino, vel actis interuenientibus seruum alium suum nominet, eo ipso, sine alia manumissione, liber confestim efficitur. Iustinian. Imper. *in Institut. lib. 1. tit. de Adoption. §. vlt. ibid. resol.* 15. Nonò. Serui Christianorum, qui in Tribunali S. Inquisitionis damnantur tanquam hæretici, remanent ipso facto liberi. Fagundez *de iustit. libro 2. cap. 6. num.* 13. licèt asserat contrarium seruari in Inquisitione Lusitanâ. Addit Castrus Palaus *tomo 1. tractat. 4. disput. 5. punct. 26. num.* 18. quod si seruus infidelis dominum apostatantem à fide, bono zelo, inquisitoribus denunciauerit, etsi nullibi inueniatur concessa illi libertas; at certè danda illi est, præcipuè si spes subsit facilius ad fidem conuertendum. *Ibidem resolut.* 17. Decimò. Comparatur libertas per leges aliquorum locorum, prout teste Rebello, in Gallia seruatur, vbi serui omnes liberi fiunt, ne pauperes indigenæ fame premantur, non inuenientes dominos, quibus inseruiant, si aliunde serui, & ancillæ exteræ asportarentur. Lugo *de iust. tom. 1. disp. 6. sect. 4. num.* 39. qui etiam ait extare Bullam Pij V.

tem per manumissionem.

Expositionem, vel derelictionem.

Circumcisionem.

Institutionem hæreditatis, vel tutelæ

Concubinatũ domini soluti cum ancilla itẽ soluta.

Sollicitationem ad turpia.

Matrimonium liberæ personæ cum serua.

Vel seruæ cum libera seruitutis non ignara si à Domino fiat.

Adoptionem serui factam à Domino.

Damnationẽ Domini hæretici.

Leges aliquorum locorum.

Et Conseruatores Vrbis Romæ.

quæ incipit. *Dignum, & rationi congruum*, & Pauli III. quæ à Pio *ibid.* citatur, in quibus conceditur, & renouatur facultas conseruatoribus Vrbis Romæ, vt quoscumque captiuos Christianos iam factos, ad dictos confugientes, & libertatem proclamantes liberare possint, eosque sic liberos factos, pro liberis hominibus, & Romanis ciuibus vbique terrarum habendos esse decernitur, quod tamen priuilegium non putat extendi extra dominium temporale Pontificis, ita vt domini, vbi primum inueniunt seruos suos extra illud Territorium, eos sibi in pristinam seruitutem reuocent. *ibid. res.* 18. 11. Seruus infidelis Domini infidelis, vel hæretici, si conuertatur ad fidem, manet ipso iure liber, licèt posteà dominus conuertatur ad fidem, quod si simul cum seruo conuerteretur dominus ad fidem, non perderet dominium serui. Ita Sanchez *in opusc. tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 1. *dub.* 5. *n.* 4. *ibid. res.* 41.

Conuersionem ad fidem libertas seruis à Domino promissa, debetur illis in conscientia.

16 Nota cum Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disp.* 24. *num.* 22. deberi naturaliter, & in foro conscientiæ, libertatem ancillæ à Domino, promissam: at quia tantùm est promissio, antequam manumittatur, non erit serua, ac proinde nec filij eo tempore nati; tenebitur tamen Dominus ratione damni emergentis, & fidei violatione, donare libertate illos filios. In hoc enim damnum illatum est matri, & proli. *p.* 7. *tr.* 7. *res.* 54.

Non tamen si non sit alia futura. vtilis.

17 Nota secundò Quòd licèt expediat, & sit opus pium concedere seruis libertatem, cum omnia iura illi faueant; cùm tamen omnes ferè serui hodie stolidi, ac improbi sint, nec pia, nec vtilis erit, nisi fortè serui sint boni, & industria sua facile alimenta quærere possint, aliter enim fiunt otiosi, & fures, ac in carceribus, & furcis vitam finiunt. Sanchez *in opusc. tom* 1. *lib.* 1. *c.* 1. *dub.* 10. *p.* 7. *t.* 7. *res.* 55.

Modi quibus serui se redimunt.

18 Multis item modis possunt serui se redimere. Primò ex suo, quando dominus eis concedit aliquid, vt habeant tanquam suum. Secundò ex aliena pecunia, vt puta si rogatu ipsorum alius ipsos redimat, vel si ipsi serui ab aliquo pecuniam donatam accipiant ea conditione, vt se redimant. Tertiò si alius inter viuos, vel testamento sponte sua aliquid relinquat, hæredi suo, vel legatario libero ea conditione, vt seruum Titij Stichum redimat. Cùm autem hoc modo seruus redimitur, non datur ei pecunia, sed domino, à quo seruus emitur, vt fiat liber. Quare: Potest seruus se redimere nummis ab alio acceptis ea conditione, vt eos illi posteà restituat manumissus, & liber effectus *p.* 7. *t.* 7. *res.* 43.

Seruis interdum talis infertur à Dominis iniuria, vt adsit obligatio restituendi.

19 Si Domini violent iura seruorum per iniuriam notabilem, non solum peccant mortiferè, sed etiam ad restitutionem tenentur iuxta iniuriæ, aut damni momentum, & nocumentum. Leuiores tamen iniurias poterunt domini seruis suis resarcire, remittendo aliquid illis de consueto labore, aut commerito supplicio, vel liberalius eos tractando quoad victum, & vestitum. Si tamen iniuria sit atrox, interdum non resarciretur, nisi manumissione. Ita Fagundez *de iust. tomo* 2. *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 4. & alij; licèt Lugo *de iust. tomo* 1. *disp.* 5. *sect.* 2. *n.* 19. contrarium

contrarium teneat quoad manumiſſionem. *p.7.t.7.reſ.*19.

20 Qui ſeruum alienum occidit, aut ita percutit, vt illum ineptiorem ad ſeruiendum, minoriſue valoris reddat, ad binam reſtitutionem tenetur Domino, ſcilicet, & ſeruo; ſecundum Molinam *de iuſt.tom.*1. *tr.*2.*diſp.*38. At Lugo item *de iuſt.tom.*1.*diſp.*3.*ſect.*2.*n.*20. exiſtimat non reſtituendum ſeruo, niſi ex iniuria ſequatur illi aliud damnum circa victum, veſtitum, aut cætera neceſſaria ad vitam humanam. Vtrumque igitur probabiliter ſuſtineri poteſt.*p.*7.*t.*7.*reſ.*20.

Occidens, vel mutilans alienum ſeruum ad quid teneatur.

21 Seruus propriè dictus, nimirum nam Chriſtianus in bello captus, emptus, aut domi natus, non poteſt habere plenum, & abſolutum alicuius rei dominium, cùm non habeat ſui corporis. An poſſit habere imperfectum, & ſecundum quid? Megala *p.* 2. *lib.*6. *cap.*19.*q.* 2.*num.*15. & alij negant: quia quidquid ſerui noſtri ex qualibet cauſa acquirunt, nobis acquirunt. *l. acquiritur* §. *igitur.ff.de acquir. rer. dom.& l id veſtimentum. ff. de pecul.* dicitur, ſeruum non eſſe dominum veſtimenti quotidiani; quia qui ab alio poſſidetur, nihil poſſidere valet. Ego verò cum Fauſto *in ſpec. diſput.*1 *q.*19. *num.*4. probabilius puto, quod ſeruus habere poſſit imperfectum dominium aliquarum rerum, quas non teneatur tradere domino: & præcipuè in his caſibus. Primò, ſi accedat conſenſus domini tacitus, vel expreſſus. Secundò, ſi aliquid ſibi detur, cum conditione, vt nihil acquiratur domino. Tertiò, ſi aliquid ſibi detur intuitu ſui propter ſeruitium factum ab ipſo. *p.*7.*t.*7. *reſ.*31. Quartò, ſi quid ſibi detur in compenſationem iniuriæ. *ibidem reſ.*29. Quintò, ſi aliquid ſibi ſubtrahit de victu aſſignato, abſque domini incommodo. *reſ.*32. Sextò, ſi aliquid acquirit ex turpi corporis vſu. *reſ.*29. Septimò, ſi cum hac pecunia aliquid lucratur, v.g. per ludum, ſiue licitum ſiue illicitum. *reſ.*30. Immò, in his caſibus puto, ſeruum acquirere abſolutum dominium, ita quod dominus non poſſit ea ſibi auferre; & ſi auferat ipſe poſſit occultè ſibi compenſare *ibid.reſ.*33. Adde, quod ſi ſeruus tempus deſtinatum labori in ludo, vel alio negotio tranſegiſſet, non teneretur reſtituere lucrum ludi, vel negotij, ſed ſolùm damnum ſecutum ex operarum debitarum remiſſione. Rebell. *p.*1.*lib.*1.*q.*11.*ſect.*2. Leges ergo, & iura in contrarium, in fauorem ſeruorum miſerabilium mitigatas eſſe per conſuetudinem, quia eos conſpicimus ſua pecunia ſe redimere, dicendum eſt.*p.*2.*tr.*17.*reſ.*58.*& p.*5. *t.*8.*reſ.*26.*& p.*7.*t.*7.*reſ.*33.

Seruus non poteſt habere perfectum dominium rerum. Poteſt tamen imperfectum.

In multis caſibus.

22 Serui de iure naturali poſſunt contrahere, & obligari, ideſt actiuam, & paſſiuam obligationem habere; nam etſi ſeruitus ea, quæ ſunt iuris ciuilis tollat, tamen ea, quæ ſunt iuris naturalis inuiolata relinquit, vt *in l.quod attinet.ff.de reg.iur.& iuxta* §.*ſed naturalia, inſtit. de iur.natur.gent.& ciu.* Inde fit, vt in foro conſcientiæ tam ipſi ſerui, quam illi, qui cum illis contrahunt, ſiue ſint domini, ſiue extranei ad obſeruationem contractus teneantur.*p.*7.*t.*7.*reſ.*24.

Serui validè contrahunt, & obligantur.

23 Non poſſunt facere eleemoſynam de bonis dominorum. Ratio eſt, quia non habent adminiſtrationem vllã bonorum domini. Excipiuntur

Non tamen eleemoſynam faciunt

de bonis domini, nisi in aliquibus casibus.

tur tamen quinque casus. Primus, si sit extrema necessitas. Secundus, si detur modicum quid, & rarò, præsumitur enim probabiliter consensus Domini Tertius, quotiescunque adsit eiusdem consensus, saltem interpretatiuus. Quartus, quando probabiliter speratur ratihabitio, quæ tunc maximè est, quando haberet seruus administrationem bonorum. Quintus, quando de certa portione sibi assignata ad victum detraheretur aliquid per abstinentiam, modo id non cedat in præiudicium Domini; si nimirum per hoc redderetur inhabilis ad seruitia. Et hæc omnia docet Filliuc. *tom. 2. t. 28. c. 5. n. 95. p. 7. t. 7. res. 34.*

Possunt validè contrahere Matrimonium.

24 Possunt non solùm validè, sed etiam licitè, absque vllo consensu domini, legitimo matrimonio copulari. Habetur in iure *cap. 1. de coniugio seruorum*, vbi sic definitum est: Nec inter seruos debent matrimonia vllatenus prohiberi; & si contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissoluenda. *ibid. res. 36.*

An verò vendi matrimonio copulati?

25 Quæres primò. An serui matrimonio copulati possint licitè vendi? Resp. distinguendo ex communi Doctorum sententia *in cap. 1. de coniug. seruor.* Aut seruus iniuit matrimonium cosensu Domini: aut eo inscio, vel repugnante. Si primum, non licèt vendere. Si secundum, Nauarr. *in Man. cap. 22. n. 34.* sentit, id facere licere domino absque peccato. Angelus tamen *in verb. matrim. 3. Imped. 4. n. 5.* cùm aliis negat id iuris dominum habere. Sed vtraque opinio facilè conciliari potest. Etenim si Dominus premeretur graui necessitate, vel in patria, vel extra patriam, nec inueniret sufficiens pretium serui in loco, vbi est, vel in locis vicinis posset seruum vendere emptori peregrino etiam in longinqua, & remota loca; secus autem minimè licet Azorius *tom. 2. lib. 2. c. 38. q. 6. ibid res. 37.*

Et vxor sequi maritum seruum debeat?

26 Quæres secundò: An vxor serui debeat eum sequi in longinquam regionem ablegatum? Respondet Sotus *in 4. d. 35. q. 1. art. 1.* Si maritus seruus possit commodè vxorem eò ducere, id facere deberet, cui vxor parere iure coniugij cogeretur. Si vxor item maritum sequi commodè posset, tametsi eam ille non deduceret, sequi deberet; Secus autem si id commodè facere nequeat. *ibid. §. Quæres.*

Et cui magis obedire seruus.

27 Quæres tertiò: An seruus teneatur magis seruire Domino, quam vxori? Respond Si seruus vxorem duxit inscio domino, aut inuito, magis debet præstare obsequium Domino; Secus si vxorem duxerit consensu domini. Hinc est, vt si eodem tempore Dominus aliquid seruo præcipiat, & vxor debitum petat: si seruus vtrumque præstare potest, ad vtrumque tenetur, si nequeat, potius, coniugi parere, quam domino debet. Filliucius *tom. 2 tr. 28. p. 2. cap. 3. num. 62. p. 7. t. 7. res. 38.*

Possunt dare mutuo, & quomodo.

28 Si dominus concessit seruo administrationem peculij, potest dare mutuum, & accipere *l. si rogasti §. si fugitiuus ff. de reb. cred.* Sin minus, quandocunque seruus mutuum det, is qui accipit, obligatur domino, non seruo: dominus enim accipit ius ex contractu serui. *l. nec seruus.*

seruus. ff. de pecul. Denique si seruus mutuum accipiat, & quidem iussu, aut nomine domini, tunc dominus obligatur: sin minus, seruus obligatur naturaliter, hoc est si seruus fuerit adeptus libertatem, cogitur reddere mutuum, *l. quod attinet. ff. de reg. iur.* In casibus verò in quibus acquirit sibi dominium de aliquibus bonis, dicendum est posse dare mutuum *p.7.t.7.ref.23.*

Non tamen profiteri in Religione.

29 Seruus sine licentia Religionem ingressus profiteri nequit, *cap. Qui verè 16. quæst. 1.* vbi Concilium Chalcedonense excommunicationis gladio Prælatum vulnerat, qui sine licentia Domini recipit seruum in Monasterium; immò excommunicantur, qui seruos suadent dominum contemnere causa Religionis, *c. si quis seruum 1. & 2. 17. q. 4. c. Generaliter dist. 54* Nec desunt Doctores tradentes, professionem serui, contradicente, vel ignorante domino, nullam & irritam esse, ea ratione, quia per confessionem Religiosus totum se Religioni tradit: sed id nequit seruus præstare, cum sit res alterius: nec Deus illam professionem, quæ est contra iustitiam, acceptabit. Ita Paludanus *in 4. dist. 38. q. 4.* Vel saltem Dominus non obstante professione, seruum sibi repetere potest, *argum. c. Nulli. dist. 54.* Elapso triennio dominus si non repetat, iuri suo renunciare præsumitur. *Auth. si seruus de Episcop. & cleric. cap. si seruus 2. dist. 54.* quod si seruus longissimè à Domino distet, ita vt facile inuenire non potuerit, tunc enim elapso triennio ius habet illum repetendi. *c. Si quis incognitus, 17. q. 2. versic. nisi sit tam longè, vt inueniri non possit.* Nec in his casibus potest Dominus cogi seruum relinquere Religioni, accepto pretio; quia iure sui dominij, quod in illum habet, priuari non potest. Vide Sanchez *in sum. tom. 2. lib. 5. c. 4. n. 42. & seqq. p. 7. t. 7. ref. 60.*

Contradicente, vel ignorãte Domino.

Serui in quibus teneantur obedire dominis.

30 Certum autem est non teneri, nec posse seruos obedire Dominis in iis, quæ per se mala sunt, vt quæ sunt contra ius naturale, vel ius gentium, & in iis, quæ sunt contraria diuinis præceptis. In iis verò, quæ Ecclesiæ, & legibus ciuilium Principum sunt contraria, considerandum est; an arctius obliget Ecclesiæ, vel Principis præceptum, quam Domini, & tunc etiam ipsi potius Ecclesiæ, quam Domino parendum est. Quod si Principis præceptum vel Ecclesiæ non ita arctè obliget, vt velit anteponi præcepto domini, tunc poterit seruus tuta conscientia parere domino. Denique si res sit indifferens, nec bona, nec mala ex se, obediendum est Domino, & è fortiori multò magis, quando essent opera bona, & conformia legibus. Ita Azorius *tom. 2. lib. 2. c. 38. q. 10. ibid. ref. 48.*

An deferre amasiæ litteras domini?

31 Hinc inferas primò, An liceat seruis deferre litteras amatorias ad concubinam domini, de quo vide V. Peccato cooperari, *n. 5. & p. 7. t. 7. ref. 51.*

Defendere Dominum cum periculo suæ vitæ.

32 Inferas secundò, teneri seruos defendere vitam dominorum cum periculo vitæ: ita Machadus *de Perf. confes. tom. 2. lib. 6. p. 7. tr. 13. docum. 1. num. 1.* Cui adhærent Trullench, & Fillincius, sed Molina *tom. 4. tr. 3. disp. 13. num. 8.* putat dictas leges nimis rigidas esse, nec

obligare

obligare seruos ad defensionem vitæ domini cum periculo suæ *ibid. res.49.*

Non audire Missam,& laborare in diebus festiuis, si graue sibi malum immineat à Dominis.

33 Inferas tertiò : Posse seruos licitè obedire Dominis, si præcipiant ne audiant Missam, vel vt laborent in diebus festiuis, si sibi probabiliter, & grauiter nocerent non obtemperantes domino; nisi forte domini in Ecclesiæ contemptum iuberent seruos Missam omittere, tunc enim tenerentur eam audire. Ita Azor. *tom.1. lib.7. cap.7. q.1.* Licèt autem non desint Doctores excusantes seruos à peccato si propter solam reprehensionem Domini absque alio timore grauis damni, violent aliquod Ecclesiæ præceptum tamen existimo cum Trullench *tom.1. lib. 3. dub.9. n.9.* solam diriusculam reprehensionem domini non excusare: quilibet enim tenetur præcepta adimplere per se loquendo, quoties ea potest adimplere, absque graui incommodo. *p.7. t.7. res.52.*

Non autem ob solam reprehensionem Domini.

Genua flectere cũ Domine in templo Paganorum.

Remigare in triremibus infidelium.

34 Inferas quartò : Seruos Christianos in partibus infidelium, qui præstant domino suo, sustentando eius brachium, etiam cum genua flectit, vel seruam, quæ gestat caudam dominæ suæ,& vna cum illa genua flectit, non peccare, licèt id faciant in templo Paganorum; quia etiam extra templa idem obsequium præstant : quod autem idem faciant in templo, id se habet per accidens. Azorius *tomo 1. lib. 8. c. 27. q. 7 p. 7. t. 7. resol. 55.*

Sibi potius, quam Domino in casu necessitatis alimẽta ministrare.

35 Inferas quartò : Christianos mancipia infidelium posse licitè remigare in eorum triremibus, vel eis aliqua obsequia ministrare in bello, vt dictum est supra V. *Peccato cooperari, num.13. & 14. & ibid. res.56.* Et cibos vetitos heris ministrare in die ieiunij. V. *Ieiunium, num.40.*

Nisi aliud necessitas requirat.

36 Quæres an serui in casu æqualis necessitatis possint alimenta sibi potius, quam Dominis ministrare? Resp. affirmatiuè, quidquid in contrarium sentiat Nauarrus *in manu. cap.17. num.60.* cui respondet Nauarra *de Restit. lib.4 cap 4. num.38.* Et ratio est, quia regulariter secundùm ordinem charitatis plus diligenda est propria salus corporalis, quam proximi. Dico autem regulariter : nam si daretur casus, in quo salus,& vita domini esset Christiano populo, vel alicui Reip. necessaria. Et salus,& vita serui, minimè; tunc, secundùm eundem charitatis ordinem, teneretur seruus non sibi sed domino alimenta ministrare. *p.7. t.6. res.66.*

Non tenentur soluere gabellas Principibus infidelium.

37 Christiani mancipia infidelium non tenentur in conscientia soluere eorum gabellas : nec obstat eis seruitus; quia nomine tantùm sunt serui, sed reuera liberi sunt. *Ibid. res.65.*

Serui possunt puniri à Dominis, sed non pœnis atrocibus.

38 Certum est posse dominos punire seruos, non autem pœna atroci. Pœna verò atrox in proposito, præter mortem, de quo cum est dubium esset mutilationis, vulnerum, flagellorum publicorum per vias publicas, aut in alio loco publico,& aliæ similes. Item pœna atrox esset, tam grauia verbera percussiones, adustiones, aut similia alia quæ filium aut seruum exponerent vitæ periculo, aut notabili diminutionis illius, vel

vel periculo amissionis membri aut partis illius. Procedere ergo potest Pater, aut dominus in puniendo filio, vel mancipio, ad verbera, & ictus ex quibus non immineat detrimentum notabile, aut læsio, etiamsi verberibus, aut alia percussione excorietur, aliquid, modo tamen delictum tanta pœna sit dignum. Hic non auderem damnare dominos qui adurerent mancipia adipe, aut cera accensis, quando in moderatè fieret, & sine periculo vitæ, aut notabilis læsionis mancipij, quando delictum esset tenta pœna dignum, aut mancipium adeò esset durum, & incorrigibile, vt necessaria illi iudicaretur tanta pœna, vt corrigetur, & continerentur in officio. Semper tamen consulendum esset dominis, vt potius vtantur pœnis mitioribus. Ita Molina *tom.* 4. *tract.* 3. *dispat.* 2. *num.* 14. *p.* 7. *q.* 7. *res.* 21. Item Molina citatus affirmat posse etiam seruos à dominis signari in facie, quando periculum est amissionis illorum, nisi ita signentur. Et hanc sententiam communem esse testatur Machadus *to.* 2. *lib.* 6. *p.* 6. *tr.* 12. *docum.* 2. *n.* 4. Quamuis Ioannes de Heuia *in curia Philip. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 3. contrarium teneat. *ibid. res.* 22.

An cera, & adipe accensis.

An signari in facie?

39 Serui qui fugiunt ad suos, vel ad regna vbi fiunt liberi, si inueniantur à dominis, licitè possunt puniri secundum Lessium *lib.* 2. *c.* 15. *de modo acquir. dom. dub.* 5. *n.* 27. non quod illi peccent fugiendo; Sed quod hoc priuilegium de fuga videtur illis concessum cum hoc onere, in fauorem dominorum. Alij tamen dicunt nullo pacto licitum esse dominis illos ob eam fugam punire: Si autem id faciunt ideò est quia illis non constat de fuga ad suos, & quia præsumant eos fugere ad diuagandum. *p.* 7. *t.* 7. *res.* 40.

An puniri in fuga?

40 Serui sunt irregulares: ita Villalobos *in summa to.* 1. *tract.* 24. *diff.* 36. *n.* 1. *&* 2 Hinc Marchinus *de Sacram. ord. tract.* 1. *p.* 10. *cap.* 3. *num.* 1. asserit seruum ordinatum, nesciente, aut contradicente domino, deponi; *cap. Seruorum de seruis non ordinandis,* & alibi: quæ doctrina accipienda est cum hac distinctione, Si seruus iste domino ignorante, vel contradicente, solis minoribus initietur, debet sicut prius, inseruire: Si vero maiores ordines receperit, ius retinet, vt dato pretio, vel simili seruo sit liber. Interim verò etiamsi esset factus sacerdos, debet seruire in iis, quæ sacerdotalem statum non dedecent. Nauarrus *in Man. cap.* 25. *nu.* 103. §. 16. Quod si Episcopus alterius seruum scienter ordinauerit, absente vel ignorante domino, seruus fit liber. Sed Episcopus duplicatum domino pretium reddere tenetur. *c. si seruus absente dist.* 54. Item si seruus sciente, vel non contradicente domino, ordines recipit, libertatem secundum omnes consequitur. Vide Auilam *de cent. disp.* 3. *dub. vlt. p.* 7. *t.* 7. *res.* 53.

Sunt irregulares.

Quid si susceperint ordines?

41 Si seruus confugiat ad Ecclesiam propter sæuitiam Domini; postquam dominus eius de immunitate sua Clericis iuramentum præstiterit ad seruitium sui domini redire compellitur, etiam inuitus: alioquin à Domino poterit occupari *c. inter alia §. Si verò seruus de imm. Eccl. & l. præsenti §. fi. C. de his qui ad eccl. conf.* quę decisio procedit cum delictum

Confugientes ad ecclesiam gaudent immunitate, & quando restituendi domino.

Titulo venditionis & conditiones ad eam requisitæ.

Item libertus, qui in eum se grauiter ingratum exhibuerit, qui sua spontè illum manumisit, in pœnam delicti redigitur in seruitutem, *leg. si manumissus, C. de liber. & eor. liberis.* Præterea si raptor cum rapta ad Ecclesiam confugerit, constiteritque raptam violentiam pertulisse, raptor seruituti subiiciatur, at se redimendi liberam habet facultatem. Si vero puella raptori consentiat, illaque partem habeat, raptor patri simili satisfactione teneatur, *cap. de raptoribus, 36. quæst.* 1. & hæc omnia docet Facundez *cit. num. 7. ibid. resol. 6.*

6 Tertiò seruitus contrahitur etiam venditione, qua quis ex libero fit ex sua voluntate seruus, quod quilibet liber potest ex natura rei validè efficere, quia non minus est dominus suæ libertatis, idest suarum operarum, quam honoris, & famæ, & pecuniæ: vt tamen licitè fiat, requiritur aliqua rationabilis causa, aliàs esset prodigus, & profusor suæ libertatis, quæ præstantior est bonis fortunæ, honoris, & famæ. Vt tamen venditio libertatis validè fiat plures conditiones requiruntur iure Cæsareo, *l. 4. ff. quibus ad libertatem*; & iure Canellæ *leg. 1. tit. 21. par. 4.* Prima, vt quis non seipsum immediatè vendat, sed per alterum. Secundò. Vt qui patitur se vendi, sit maior viginti quinque annorum. Tertiò. Vt tendat esse particeps pretij, & quod re ipsa sit particeps illius. Quartò. Vt emptor credat illum esse seruum. Quintò. Vt qui venditur, sciat se esse liberum ante venditionem. Sextò Vt eum vendens sciat esse liberum. Concurrentibus igitur simul his sexconditionibus valida esset venditio, & vsque adeò ille seruus ementis efficitur, vt esto ei posteà pretium iustum pro illo offeratur, non teneatur eum manumittere. Quod si quacunque de causa illum manumittat, manet ille non ingenuus, vt antea erat, sed libertinus. quacunque autem illarum sex conditione deficiente, (quamuis Trullench *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 2. dub. 8. num. 6.* cum aliis dicant, sextam non esse necessariam: venditio est nulla conceditur que venditio proclamatio ad libertatem, quæ omnia procedunt solùm in illis locis, & personis, in quibus ius Cæsareum vim habet. Si quis enim emat seruum, vbi ius Cæsareum non viget, vel aliquem, qui eidem iuri non subiaceat, validus erit contractus, sine illis conditionibus. Ita Doctores communiter, & præcipue Caspensis *in Cursu Theologo. tom. 2. tract. 18. disput. 5. sect. 1. num. 3. & 4. par. 7. resol. 7.*

Vendens seipsum egestatis causa, quando emi possit.

7 Quæres an liceat emere eum, qui se egestatis causa vendit? nam ad grauem vel extremam inopiam redacto gratis, & liberaliter lege Charitatis cogimur subuenire. Affirmat Nauarr. *in Man. cap. 23. n. 65.* Sed certè distinguendum est: aut is, qui indiget, nihil hic, aut alibi habet, aut secus. Rursus, aut nihil nunc habet, aut reuera habebit postea. Si igitur ita simpliciter indiget, vt nihil alibi habeat, nec posteà sit habiturus, liberaliter est eius egestas subleuanda, non pretio libertas emenda: Si autem alibi habeat, aut posteà habiturus sit, licet nobis, vel mutuum aliquid dare, vel eius operas mercede conducere, vel pretio libertatem eius emendo redimere. Pari ratione cuique licet seipsum vendere causa egestatis, qua parens laborat; item vt Principem

8 Quæres

pretio redimat. Et hæc docet Azorius *p.2. lib.2. cap.31.q.2.ibid. §.Sed curiosa*, in fine.

8 Quæres secundò an sit licita emptio mancipiorum fieri solita ab aliquibus in Angola, Guinea, & viridi Promontorio? Affirmant Molina, Caspensis, & Facundez *in Decal.tom.2. lib.7.cap.12.num.15.* At illam tanquam illicitam damnat Mercado *de contract.lib.5.cap.15.* & alij. Sed quando casus in facti contingentia occurrerit, ne deseras recognoscere Sanchez *in opusc. tomo 1. lib.1. dub.4. num.* 10. & seq. cum Trullench *in Decalogum tomo 2. lib.12. dub.8. num. 10.p.7.tr.7. res.70.*

Emptio mancipiorum in Angola, &c. an licita?

9 Quartò, efficitur quis seruus ratione Natiuitatis. Qui namque nascitur ex matre ancilla, siue Pater liber sit siue non, siue nascatur ex matrimonio legitimo, siue ex copula fornicaria, est seruus; quia partus sequitur ventrem. *l.partum,Cod.de rei vendic.§.pen.inst.de iure personarum*, & alibi. Si tamen mater, vel quando concepit, vel tempore partus, vel intermedio tempore libera sit, proles nascitur libera: eo quod in fauorem libertatis partus sequatur ventrem pro quocunque tempore liber fuerit, dum fœtus intra illum contineretur. *§.Sed, & si quis,Instit.de Ingenuis.* Vbi tamen id in fauorem libertatis constitutum non esset,natura rei potius postulat, vt solùm tempus partus spectetur,standumque esset iuri, aut consuetudini eius loci. Si item quoad alia esset alicubi aliud peculiare ius,aut consuetudo, nempè vt proles sequeretur patrem,vel vt ad illius seruitutem necessarium esset vtrumque parentem esse seruum, vel aliud simile, standum esset illi iuri,aut consuetudini,vt *ex c.licet, de coniugio seruorum*, colligitur & docet eo loco Panormit. Sed omnia supradicta procedunt de iure ciuili: non de iure naturæ contrarium dicendum esse putat Hurtad. *de iust.disp.1. diffic.11.* quem ne deseras videre,& etiam Lugo *de iust.tom.1.d.6.sect.2. num.15.& seqq.p.7.t.7.res.9.*

Seruus quis efficitur conditione natiuitatis.

10 Seruos captos in bello ita iusto, vt de iustitia capientium, & iniustitia aduersariorum constet lethaliter peccare, si fugiant dominum suum, & teneri seipsos restituere, quamuis ad suos peruenerint, docet Molina *tomo 1. tract.2.disp.37. concl.1.* qui etiam addit; suadentem fugam homini bello iusto capto, aut ad eam illum adiuuantem, teneri restituere domino valorem mancipij, & si quæ alia damna illi vlterius inde sequantur. Contrarium tamen tenendum cum Lessio *lib.2.c.5.dub.5.num.24.* vbi affirmat posse seruos bello captos fugere ad suos,non tamen dominis persequentibus vi resistere, & probat hoc ex legibus ciuilibus, & multis rationibus. Vnde infertur licitum esse cooperari huiusmodi seruo ad fugam;modo scandalum,& aliæ circunstantiæ indebitæ absint.Secundò, idem esse iudicium de prole,quia non est deterioris conditionis suo parente.Tertiò,idem ius permanere,etiamsi decies quis vendatur. nam iure belli seruus censetur, cuius primæua seruitus sic est constituta, etiamsi decies venierit. Limitatur tamen supradicta, nisi capti bello iusto promiserint se non fugituros;tunc enim

Serui capti in bello iusto possunt fugere, absque peccato.

Nisi promiserint se non fugituros.

tenentur fidem seruare. Ita ex multis Sanchez *in opusc. tom.1. lib.1.c.1. dub.6.n.6* qui etiam *dub.7.n.3.* notat seruos bello iusto captos, non solùm in patriam fugere posse, sed etiam alibi extra hostium confinia. Licèt contrarium doceat Fagundez *de iust.lib.2.c.2.n.11.p.7.t.7.res.10.*

Vel pecunia se possint redimere.

Limitatur secundò, vt seruus non possit tuta conscientia fugere, cùm commodè potest se pecuniæ redimere: Ius enim gentium solùm concedit, siue permittit, vt seruus fugiat, quando aliter libertatem recuperare nequit. *ibid.§ Nota.* in fine.

Venditi tamen possunt etiam fugere.

11 Quæres, An si Dominus, qui seruum cæpit in bello iusto, eum alteri vendiderit, tuta conscientia talis seruus possit fugere ab eo, qui illum emit? Resp. Poterit, quoniam emptor tacita eiusmodi conditione emisse intelligitur: nec eidem venditor plus iuris in emptorem transtulit, quam ipse haberet. Et ita docet Azorius *tom.2.lib.2. cap.34.q.3.*

Non autem, qui ob stipendium, vel alia de causa cum domino conuenit nisi adsit rationabilis causa.

12 Quæres secundò, An famulus non seruus, qui ob stipendium, vel causa edi scendi officium cum domino conuenit certum annorum numerum peccet mortaliter si à Domino fugiat? Resp. cum P. Nauarro *lib.3.c.1.n.204* non peccare, si aliqua causa rationabilis adsit, vt si dominus asperæ sit conditionis, & eum malè tractat, aut nimis parcè cibaria præbet, ita vt vix ad eum sustentandum sufficiant, vel si non eum bene doceat officium, vel si melior occasio illi sese offerat à seruitute aliena, & vtilior viuendi modus. Non enim tenetur, cùm notabili suo de nouo emergente damno, stare contractui, neque dominus est rationabiliter læsus. At peccat mortaliter primò si ex fractione obligationis sequatur domino damnum notabile, vel quia non inueniat alium, vel quia in tali occasione recessit, ex quo notabiliter dominus damnificatur, in quo casu tenetur se domino restituere. Secundò aliqui putant etiam mortaliter peccare, si abeat absque vlla causa, quamuis nullum damnum domino sequatur. Existimo tamen cum Nauarro non peccare mortaliter, sed tantùm venialiter, quia violatio fidelitatis, cum abest iniustitia, solùm est peccatum veniale. Et hæc omnia docet Trullench *in Decal.to.2. lib.6.c.2.dub.6.n.6 Ibid.§ Non deseram.*

Seruus ex pœna delicti, quando possit fugere.

13 Seruus verò, qui in pœnam delicti iustè condemnatus, est in seruitutem, quamuis communius, & probabilius est eum non posse licitè fugere; tamen non caret probabilitate, quòd possit fugere oblata occasione commoda, præsertim si seruitus sit calamitosa, quia contrarium est durum & supra conditionem humanam. Ita Gaspar Hurtad. *de iust. disp.1. diff.21.p.7.t.7.res.12.*

Serui Turcarum, & Maurorum, possunt licitè fugere, & rapere quantum possunt dominis.

14 Quod dictum est de reliquis seruis, multò magis procedit in seruis Turcarum, & Maurorum, qui non solùm possunt fugere, sed etiam ab illis auferre quidquid potuerint, sibique retinere, & expendere, etiam in quacunque maxima quantitate. Et ita docet Lessius *lib.2. c.5.dub.5.n.18.* contra Filliucium *tom.2.tr.28.p.2.c.3. n.56.* & Azorium *tomo 2.lib.2.c.34.q.7.p.7.t.7.res.11.*

Acquirunt liberta-

15 Variis porrò modis libertas acquiritur à seruis. Primò per domini

mini manumissionem, siue dominus gratis, siue ex pretio, & conuentione seruum manumittat. Secundò. Si dominus, vel alio eo sciente, nec contradicente, vel post factum approbante, infantem seruum exponat; quod idem est, si ægrotum seruum derelinquat, eique alimenta non præbeat: in quibus casibus non incidit seruus in dominium illius, qui eius derelicti, vel expositi curam suscipit. Tertiò. Si à domino Iudæo, vel infideli circuncidatur. Quartò. Si seruum suum aliquis hæredem instituat, vel tutorem filio suo relinquat: nam eo ipso censetur concedere ei libertatem. Quintò. Si vir solutus & nullo alio impedimento ligatus, ancillam etiam solutam, quam posset in vxorem accipere, habuit vt concubinam vsque ad mortem; tunc enim, si nihil de ancilla, & filiis ex ipsa habitis dixit, liberi manent, *ex l. vltim. C. communia de manumissio.* Ad quod priuilegium duo requiruntur, nempe, quod non dimiserit ancillæ turpem vsum ante mortem, & quod filij nati non sint ex concubinatu damnato, sed ex soluto, & soluta *p. 7. t. 7. res. 6.* Sextò. Machaldus *de perfect. confess. tom. 2. lib. 6. par. 7. tr. 13. docum. 9. num. 4.* refert nonnullos asserere, seruum siue masculum, siue fœminam sollicitatum à Domino ad turpia, acquirere libertatem. Sed hoc non est ita certum, sicut certum est, illos posse fugere sine peccato; si autem post hanc fugam seruus aliquid acquirat, domino acquirit, quia verè adhuc illius domini seruus est, & cessantibus his causis ad eum reuerti tenetur. Ita Megala *in par. 2. lib. 2. cap. 19. q. 3. num. 33. ibidem resol 13.* Septimò. Si persona libera matrimonium contrahat cum serua ignorans seruitutem, domino, vel tradente, vel certè sciente, & non detegente seruitutem, eo ipso serua persona fit libera *ex Authentic. de nuptiis §. Si verò ab initio.* & est communis Doctorum. Idem est si dominus ancillam in vxorem tradat homini libero seruitutis non ignaro, sed tamen dominus dotis instrumentum ancillæ conficiat. *ex leg. vnica. §. Sed & si quis homini.* Hurtadus *de iustit. disput. 1. difficult. 22. ibid. resolut. 14.* Octauò. Si seruus adoptetur à domino, vel actis interuenientibus seruum alium suum nominet, eo ipso, sine alia manumissione, liber confestim efficitur. Iustinian. Imper. *in Institut. lib. 1. tit. de Adoption. § vlt. ibid. resol. 15.* Nonò. Serui Christianorum, qui in Tribunali S. Inquisitionis damnantur tanquam hæretici, remanent ipso facto liberi. Fagundez *de iustit. libro 2. cap. 6. num. 13.* licèt afferat contrarium seruari in Inquisitione Lusitanâ. Addit Castrus Palaus *tomo 1. tractat. 4. disput. 5. punct. 26. num. 18.* quod si seruus infidelis dominum apostatantem à fide, bono zelo, inquisitoribus denunciauerit, etsi nullibi inueniatur concessa illi libertas; at certè danda illi est, præcipuè si spes subsit facilius ad fidem conuertendum. *Ibidem resolut. 17.* Decimò. Comparatur libertas per leges aliquorum locorum, prout teste Rebello, in Gallia seruatur, vbi serui omnes liberi fiunt, ne pauperes indigenæ fame premantur, non inuenientes dominos, quibus inseruiant, si aliunde serui, & ancillæ exteræ asportarentur. Lugo *de iust. tom. 1. disp. 6. sect. 4. num. 39* qui etiam ait extare Bullam Pij V. quæ

[Margin notes:]
tem per manumissionem.
Expositionem, vel derelictionem.
Circumcisionem.
Institutionem hæreditatis, vel tutelæ.
Concubinatũ domini soluti cum ancilla itẽ soluta.
Sollicitationem ad turpia.
Matrimonium liberæ personæ cum serua.
Vel seruæ cum libera seruitutis non ignara si à Domino fiat.
Adoptionem serui factam à Domino.
Damnationẽ Domini hæretici.
Leges aliquorum locorum.

Et Conseruatores Vrbis Romæ.

quæ incipit. *Dignum, & rationi congruum*, & Pauli III. quæ à Pio *ibid.* citatur, in quibus conceditur, & renouatur facultas conseruatoribus Vrbis Romæ, vt quoscumque captiuos Christianos iam factos, ad dictos confugientes, & libertatem proclamantes liberare possint, eosque sic liberos factos, pro liberis hominibus, & Romanis ciuibus vbique terrarum habendos esse decernitur, quod tamen priuilegium non putat extendi extra dominium temporale Pontificis, ita vt domini, vbi primum inueniunt seruos suos extra illud Territorium, eos sibi in pristinam seruitutem reuocent. *ibid. ref.* 18. 11. Seruus infidelis Domini infidelis, vel hæretici, si conuertatur ad fidem, manet ipso iure liber, licèt posteà dominus conuertatur ad fidem, quod si simul cum seruo conuerteretur dominus ad fidem, non perderet dominium serui. Ita Sanchez *in opusc. tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 1. *dub.* 5. *n.* 4. *ibid. ref.* 41.

Conuersionem ad fidem libertas seruis à Domino promissa, debetur illis in conscientia.

16 Nota cum Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disp.* 24. *num.* 22. deberi naturaliter, & in foro conscientiæ, libertatem ancillæ à Domino, promissam: at quia tantùm est promissio, antequam manumittatur, non erit serua, ac proinde nec filij eo tempore nati; tenebitur tamen Dominus ratione damni emergentis, & fidei violatione, donare libertate illos filios. In hoc enim damnum illatum est matri, & proli. *p.* 7. *tr.* 7. *ref.* 54.

Non tamen si non sit alia futura. vtilis.

17 Nota secundò Quòd licèt expediat, & sit opus pium concedere seruis libertatem, cum omnia iura illi faueant; cùm tamen omnes ferè serui hodie stolidi, ac improbi sint, nec pia, nec vtilis erit, nisi fortè serui sint boni, & industria sua facile alimenta quærere possint, aliter enim fiunt otiosi, & fures, ac in carceribus, & furcis vitam finiunt. Sanchez *in opusc. tom* 1. *lib.* 1. *c.* 1. *dub.* 10. *p.* 7. *t.* 7. *ref.* 55.

Modi quibus serui se redimunt.

18 Multis item modis possunt serui se redimere. Primò ex suo, quando dominus eis concedit aliquid, vt habeant tanquam suum. Secundò ex aliena pecunia, vt puta si rogatu ipsorum alius ipsos redimat, vel si ipsi serui ab aliquo pecuniam donatam accipiant ea conditione, vt se redimant. Tertiò si alius inter viuos, vel testamento sponte sua aliquid relinquat, hæredi suo, vel legatario libero ea conditione, vt seruum Titij Stichum redimat. Cùm autem hoc modo seruus redimitur, non datur ei pecunia, sed domino, à quo seruus emitur, vt fiat liber. Quare. Potest seruus se redimere nummis ab alio acceptis ea conditione, vt eos illi posteà restituat manummissus, & liber effectus *p.* 7. *t.* 7. *ref.* 43.

Seruis interdum talis infertur à Dominis iniuria, vt adsit obligatio restituendi.

19 Si Domini violent iura seruorum per iniuriam notabilem, non solum peccant mortiferè, sed etiam ad restitutionem tenentur iuxta iniuriæ, aut damni momentum, & nocumentum. Leuiores tamen iniurias poterunt domini seruis suis resarcire, remittendo aliquid illis de consueto labore, aut commerito supplicio, vel liberalius eos tractando quoad victum, & vestitum. Si tamen iniuria sit atrox, interdum non resarciretur, nisi manumissione. Ita Fagundez *de iust. tomo* 2. *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 4. & alij; licèt Lugo *de iust. tomo* 1. *disp.* 5. *sect.* 2. *n.* 19. contrarium

contrarium teneat quoad manumissionem. *p.7.t7.res.*19.

20 Qui seruum alienum occidit, aut ita percutit, vt illum ineptiorem ad seruiendum, minorisue valoris reddat, ad binam restitutionem tenetur Domino, scilicet, & seruo; secundum Molinam *de iust.tom.*1. *tr.*2.*disp.*38. At Lugo item *de iust.tom.*1.*disp.*3.*sect.*2.*n.*20. existimat non restituendum seruo, nisi ex iniuria sequatur illi aliud damnum circa victum, vestitum, aut cætera necessaria ad vitam humanam. Vtrumque igitur probabiliter sustineri potest. *p.7.t.7.res.*20. Occidens, vel mutilans alienum seruum ad quid teneatur.

21 Seruus propriè dictus, nimirum nam Christianus in bello captus, emptus, aut domi natus, non potest habere plenum, & absolutum alicuius rei dominium, cùm non habeat sui corporis. An possit habere imperfectum, & secundum quid? Megala *p.* 2. *lib.*6. *cap.*19.*q.* 2.*num.*15. & alij negant: quia quidquid serui nostri ex qualibet causa acquirunt, nobis acquirunt. *l. acquiritur* §. *igitur.ff.de acquir. rer. dom.& l id vestimentum. ff. de pecul.* dicitur, seruum non esse dominum vestimenti quotidiani; quia qui ab alio possidetur, nihil possidere valet. Ego verò cum Fausto *in spec. disput.*1 *q.*19. *num.*4. probabilius puto, quod seruus habere possit imperfectum dominium aliquarum rerum, quas non teneatur tradere domino: & præcipuè in his casibus. Primò, si accedat consensus domini tacitus, vel expressus. Secundò, si aliquid sibi detur, cum conditione, vt nihil acquiratur domino. Tertiò, si aliquid sibi detur intuitu sui propter seruitium factum ab ipso. *p.7.t.7. res.*31. Quartò, si quid sibi detur in compensationem iniuriæ. *ibidem res.*29. Quintò, si aliquid sibi subtrahit de victu assignato, absque domini incommodo. *res.*32. Sextò, si aliquid acquirit ex turpi corporis vsu. *res.*29. Septimò, si cum hac pecunia aliquid lucratur, v.g. per ludum, siue licitum siue illicitum. *res.*30. Immò, in his casibus puto, seruum acquirere absolutum dominium, ita quod dominus non possit ea sibi auferre; & si auferat ipse possit occultè sibi compensare *ibid.res.*33. Adde, quod si seruus tempus destinatum labori in ludo, vel alio negotio transegisset, non teneretur restituere lucrum ludi, vel negotij, sed solùm damnum secutum ex operarum debitarum remissione. Rebell. *p.*1.*lib.*1.*q.*11.*sect.*2. Leges ergo, & iura in contrarium, in fauorem seruorum miserabilium mitigatas esse per consuetudinem, quia eos conspicimus sua pecunia se redimere, dicendum est. *p.*2.*tr.*17.*res.*58. *& p.*5. *t.*8.*res.*26. *& p.*7.*t.*7.*res.*33. Seruus non potest habere perfectum dominium rerum. Potest tamen imperfectum. In multis casibus.

22 Serui de iure naturali possunt contrahere, & obligari, idest actiuam, & passiuam obligationem habere; nam etsi seruitus ea, quæ sunt iuris ciuilis tollat, tamen ea, quæ sunt iuris naturalis inuiolata relinquit, vt *in l.quod attinet.ff.de reg.iur.& iuxta* §.*sed naturalia, instit. de iur.natur.gent.& ciu.* Inde fit, vt in foro conscientiæ tam ipsi serui, quam illi, qui cum illis contrahunt, siue sint domini, siue extranei ad obseruationem contractus teneantur. *p.*7.*t.*7.*res.*24. Serui validè contrahunt, & obligantur.

23 Non possunt facere eleemosynam de bonis dominorum. Ratio est, quia non habent administrationem vllã bonorum domini. Excipiuntur Non tamen eleemosynam faciunt

de bonis domini, nisi in aliquibus casibus.

tur tamen quinque casus. Primus, si sit extrema necessitas. Secundus, si detur modicum quid, & rarò, præsumitur enim probabiliter consensus Domini Tertius, quotiescunque adsit eiusdem consensus, saltem interpretatiuus. Quartus, quando probabiliter speratur ratihabitio, quæ tunc maximè est, quando haberet seruus administrationem bonorum. Quintus, quando de certa portione sibi assignata ad victum detraheretur aliquid per abstinentiam, modo id non cedat in præiudicium Domini; si nimirum per hoc redderetur inhabilis ad seruitia. Et hæc omnia docet Filliuc. *tom.* 2. *t.* 28. *c.* 5. *n.* 95 *p.* 7. *t.* 7. *ref.* 34.

Possunt validè contrahere Matrimonium.

24 Possunt non solùm validè, sed etiam licitè, absque vllo consensu domini, legitimo matrimonio copulari. Habetur in iure *cap.* 1. *de coniugio seruorum*, vbi sic definitum est: Nec inter seruos debent matrimonia vllatenus prohiberi; & si contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissoluenda. *ibid. ref.* 36.

An verò vendi matrimonio copulat?

25 Quæres primò. An serui matrimonio copulati possint licitè vendi? Resp. distinguendo ex communi Doctorum sententia *in cap.* 1. *de coniug. seruor.* Aut seruus iniuit matrimonium cosensu Domini: aut eo inscio, vel repugnante. Si primum, non licèt vendere. Si secundum, Nauarr. *in Man. cap.* 22. *n.* 34. sentit, id facere licere domino absque peccato. Angelus tamen *in verb. matrim.* 3. *Imped.* 4. *n.* 5. cùm aliis negat id iuris dominum habere. Sed vtraque opinio facilè conciliari potest. Etenim si Dominus premeretur graui necessitate, vel in patria, vel extra patriam, nec inueniret sufficiens pretium serui in loco, vbi est, vel in locis vicinis posset seruum vendere emptori peregrino etiam in longinqua, & remota loca; secus autem minimè licet Azorius *tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 38. *q.* 6. *ibid ref.* 37.

Et vxor sequi maritum seruum debeat?

26 Quæres secundò: An vxor serui debeat eum sequi in longinquam regionem ablegatum? Respondet Sotus *in* 4. *d.* 35. *q.* 1. *art.* 1. Si maritus seruus possit commodè vxorem eò ducere, id facere deberet, cui vxor parere iure coniugij cogeretur. Si vxor item maritum sequi commodè posset, tametsi eam ille non deduceret, sequi deberet; Secus autem si id commodè facere nequeat. *ibid. §. Quæres.*

Et cui magis obedire seruus.

27 Quæres tertiò: An seruus teneatur magis seruire Domino, quam vxori? Respond Si seruus vxorem duxit inscio domino, aut inuito, magis debet præstare obsequium Domino; Secus si vxorem duxerit consensu domini. Hinc est, vt si eodem tempore Dominus aliquid seruo præcipiat, & vxor debitum petat: si seruus vtrumque præstare potest, ad vtrumque tenetur, si nequeat, potius, coniugi parere, quam domino debet. Filliucius *tom.* 2 *tr.* 28. *p.* 2. *cap.* 3. *num.* 62. *p.* 7. *t.* 7. *ref.* 38.

Possunt dare mutuo, & quomodo.

28 Si dominus concessit seruo administrationem peculij, potest dare mutuum, & accipere *l. si rogasti §. si fugitiuus ff. de reb. cred.* Sin minus, quandocunque seruus mutuum det, is qui accipit, obligatur domino, non seruo: dominus enim accipit ius ex contractu serui. *l. nec*

seruus.

seruus. ff. de pecul. Denique si seruus mutuum accipiat, & quidem iussu, aut nomine domini, tunc dominus obligatur: sin minus, seruus obligatur naturaliter, hoc est si seruus fuerit adeptus libertatem, cogitur reddere mutuum, *l. quod attinet. ff. de reg. iur.* In casibus verò in quibus acquirit sibi dominium de aliquibus bonis, dicendum est posse dare mutuum. *p. 7. t. 7. ref. 23.*

29 Seruus sine licentia Religionem ingressus profiteri nequit, *cap. Qui verè 16. quæst. 1.* vbi Concilium Chalcedonense excommunicationis gladio Prælatum vulnerat, qui sine licentia Domini recipit seruum in Monasterium; immò excommunicantur, qui seruos suadent dominum contemnere causa Religionis, *c. si quis seruum 1. & 2. 17. q. 4. c. Generaliter dist. 54* Nec desunt Doctores tradentes, professionem serui, contradicente, vel ignorante domino, nullam & irritam esse, ea ratione, quia per confessionem Religiosus totum se Religioni tradit: sed id nequit seruus præstare, cum sit res alterius: nec Deus illam professionem, quæ est contra iustitiam, acceptabit. Ita Paludanus *in 4. dist. 38. q. 4.* Vel saltem Dominus non obstante professione, seruum sibi repetere potest, *argum. c. Nulli. dist. 54.* Elapso triennio dominus si non repetat, iuri suo renunciare præsumitur. *Auth. si seruus de Episcop. & cleric. cap. si seruus 2. dist. 54.* quod si seruus longissimè à Domino distet, ita vt facile inuenire non potuerit, tunc enim elapso triennio ius habet illum repetendi. *c. Si quis incognitus, 17. q. 2. versic. nisi sit tam longè, vt inueniri non possit.* Nec in his casibus potest Dominus cogi seruum relinquere Religioni, accepto pretio; quia iure sui dominij, quod in illum habet, priuari non potest. Vide Sanchez *in sum. tom. 2. lib. 5. c. 4. n. 42. & seqq. p. 7. t. 7. ref. 60.*

Non tamen profiteri in Religione.

Contradicente, vel ignorãte Domino.

30 Certum autem est non teneri, nec posse seruos obedire Dominis in iis, quæ per se mala sunt, vt quæ sunt contra ius naturale, vel ius gentium, & in iis, quæ sunt contraria diuinis præceptis. In iis verò, quæ Ecclesiæ, & legibus ciuilium Principum sunt contraria, considerandum est; an arctius obliget Ecclesiæ, vel Principis præceptum, quam Domini, & tunc etiam ipsi potius Ecclesiæ, quam Domino parendum est. Quod si Principis præceptum vel Ecclesiæ non ita arctè obliget, vt velit anteponi præcepto domini, tunc poterit seruus tuta conscientia parere domino. Denique si res sit indifferens, nec bona, nec mala ex se, obediendum est Domino, & è fortiori multò magis, quando essent opera bona, & conformia legibus. Ita Azorius *tom. 2. lib. 2. c. 38. q. 10. ibid. ref. 48.*

Serui in quibus teneantur obedire dominis.

31 Hinc inferas primò, An liceat seruis deferre litteras amatorias ad concubinam domini, de quo vide V. Peccato cooperari, *n. 5. & p. 7. t. 7. ref. 51.*

An deferre amasiæ litteras domini?

32 Inferas secundò, teneri seruos defendere vitam dominorum cum periculo vitæ: ita Machadus *de Perf. confes. tom. 2. lib. 6. p. 7. tr. 13. docum. 1. num. 1.* Cui adhærent Trullench, & Fillincius, sed Molina *tom. 4. tr. 3. disp. 13. num. 8.* putat dictas leges nimis rigidas esse, nec obligare

Defendere Dominum cum periculo suæ vitæ.

obligare seruos ad defensionem vitæ domini cum periculo suæ *ibid. ref.49.*

Non audire Missam, & laborare in diebus festiuis, si graue sibi malum immineat à Dominis.

33 Inferas tertiò: Posse seruos licitè obedire Dominis, si præcipiant ne audiant Missam, vel vt laborent in diebus festiuis, si sibi probabiliter, & grauiter nocerent non obtemperantes domino; nisi forte domini in Ecclesiæ contemptum iuberent seruos Missam omittere, tunc enim tenerentur eam audire. Ita Azor. *tom.1. lib.7. cap.7. q.1.* Licèt autem non desint Doctores excusantes seruos à peccato, si propter solam reprehensionem Domini absque alio timore grauis damni, violent aliquod Ecclesiæ præceptum tamen existimo cum Trullench *tom.1. lib. 3. dub.9. n.9.* solam duriusculam reprehensionem domini non excusare: quilibet enim tenetur præcepta adimplere per se loquendo, quoties ea potest adimplere, absque graui incommodo. *p.7. t.7. res.52.*

Non autem ob solam reprehensionem Domini.

Genua flectere cũ Domine in templo Paganorum.

34 Inferas quartò: Seruos Christianos in partibus infidelium, qui præstant domino suo, sustentando eius brachium, etiam cum genua flectit, vel seruam, quæ gestat caudam dominæ suæ, & vna cum illa genua flectit, non peccare, licèt id faciant in templo Paganorum; quia etiam extra templa idem obsequium præstant: quod autem idem faciant in templo, id se habet per accidens. Azorius *tomo 1. lib. 8. c. 27. q. 7 p. 7. t. 7. resol. 55.*

Remigare in triremibus infidelium.

35 Inferas quartò: Christianos mancipia infidelium posse licitè remigare in eorum triremibus, vel eis aliqua obsequia ministrare in bello, vt dictum est supra V. *Peccato cooperari, num.13. & 14. & ibid. ref.56.* Et cibos vetitos heris ministrare in die ieiunij. V. *Ieiunium, num.40.*

Sibi potius, quam Domino in casu necessitatis alimenta ministrare.

Nisi aliud necessitas requirat.

36 Quæres an serui in casu æqualis necessitatis possint alimenta sibi potius, quam Dominis ministrare? Resp. affirmatiuè, quidquid in contrarium sentiat Nauarrus *in manu. cap.17. num.60.* cui respondet Nauarra *de Restit. lib.4. cap 4. num.18.* Et ratio est, quia regulariter secundùm ordinem charitatis plus diligenda est propria salus corporalis, quam proximi. Dico autem regulariter: nam si daretur casus, in quo salus, & vita domini esset Christiano populo, vel alicui Reip. necessaria. Et salus, & vita serui, minimè; tunc, secundùm eundem charitatis ordinem, teneretur seruus non sibi sed domino alimenta ministrare. *p.7. t.6. res.66.*

Non tenentur soluere gabellas Principibus infidelium.

37 Christiani mancipia infidelium non tenentur in conscientia soluere eorum gabellas: nec obstat eis seruitus; quia nomine tantùm sunt serui, sed reuera liberi sunt. *Ibid. res.65.*

Serui possunt puniri à Dominis, sed non pœnis atrocibus.

38 Certum est posse dominos punire seruos, non autem pœna atroci. Pœna verò atrox in proposito, præter mortem, de quo cum est dubium esset mutilationis, vulnerum, flagellorum publicorum per vias publicas, aut in alio loco publico, & aliæ similes. Item pœna atrox esset, tam grauia verbera percussiones, adustiones, aut similia alia quæ filium aut seruum exponerent vitæ periculo, aut notabili diminutionis illius,

vel

vel periculo amissionis membri aut partis illius. Procedere ergo potest Pater, aut dominus in puniendo filio, vel mancipio, ad verbera, & ictus ex quibus non immineat detrimentum notabile, aut læsio, etiamsi verberibus, aut alia percussione excorietur, aliquid, modo tamen delictum tanta pœna sit dignum. Hic non auderem damnare dominos qui adurerent mancipia adipe, aut cera accensis, quando in moderatè fieret, & sine periculo vitæ, aut notabilis læsionis mancipij, quando delictum esset tenta pœna dignum, aut mancipium adeò esset durum, & incorrigibile, vt necessaria illi iudicaretur tanta pœna, vt corrigetur, & continerentur in officio. Semper tamen consulendum esset dominis, vt potius vtantur pœnis mitioribus. Ita Molina *tom. 4. tract. 3. disput. 2. num. 14. p. 7. q. 7. ref. 21.* Item Molina citatus affirmat posse etiam seruos à dominis signari in facie, quando periculum est amissionis illorum, nisi ita signentur. Et hanc sententiam communem esse testatur Machadus *to. 2. lib. 6. p. 6. tr. 12. docum. 2. n. 4.* Quamuis Ioannes de Heuia *in curia Philip. tom. 2. lib. 1. cap. 7. num. 3.* contrarium teneat. *ibid. ref. 22.*

An cera, & adipe accensis.

An signari in facie?

39 Serui qui fugiunt ad suos, vel ad regna vbi fiunt liberi, si inueniantur à dominis, licitè possunt puniri secundum Lessium *lib. 2. c. 15. de modo acquir. dom. dub. 5. n. 27.* non quod illi peccent fugiendo; Sed quod hoc priuilegium de fuga videtur illis concessum cum hoc onere, in fauorem dominorum. Alij tamen dicunt nullo pacto licitum esse dominis illos ob eam fugam punire: Si autem id faciunt ideò est quia illis non constat de fuga ad suos, & quia præsumant eos fugere ad diuagandum. *p. 7. t. 7. ref. 40.*

An puniri in fuga?

40 Serui sunt irregulares: ita Villalobos *in summa to. 1. tract. 24. diff. 36. n. 1. & 2* Hinc Marchinus *de Sacram. ord. tract. 1. p. 10. cap. 3. num. 1.* asserit seruum ordinatum, nesciente, aut contradicente domino, deponi; *cap. Seruorum de seruis non ordinandis*, & alibi: quæ doctrina accipienda est cum hac distinctione, Si seruus iste domino ignorante, vel contradicente, solis minoribus initietur, debet sicut prius, inseruite: Si vero maiores ordines receperit, ius retinet, vt dato pretio, vel simili seruo sit liber. Interim verò etiamsi esset factus sacerdos, debet seruire in iis, quæ sacerdotalem statum non dedecent. Nauarrus *in Man. cap. 25. nu. 103. §. 16.* Quod si Episcopus alterius seruum scienter ordinauerit, absente vel ignorante domino, seruus fit liber. Sed Episcopus duplicatum domino pretium reddere tenetur. *c. si seruus absente dist. 54.* Item si seruus sciente, vel non contradicente domino, ordines recipit, libertatem secundum omnes consequitur. Vide Auilam *de cent. disp. 3. dub. vlt. p. 7. t. 7. ref. 53.*

Sunt irregulares.

Quid si susceperint ordines?

41 Si seruus confugiat ad Ecclesiam propter sæuitiam Domini; postquam dominus eius de immunitate sua Clericis iuramentum præstiterit ad seruitium sui domini redire compellitur, etiam inuitus: alioquin à Domino poterit occupari *c. inter alia §. Si verò seruus de imm. Eccl. & l. præsenti §. fi. C. de his qui ad eccl. conf.* quę decisio procedit cum delictum

Confugientes ad ecclesiam gaudent immunitate, & quando restituendi domino.

serui paruum, aut nullum fuit, tunc.n. iuramento præstito videtur sufficiens securitas seruo dari, & periculum inmoderatæ castigationis tolli. At si delictum graue sit regulariter iuramentum non sufficiet, sed securitatem alias debet dare dominus; alias non obligabitur Prælatus seruũ tradere: sic tradit Glossa *in dicta lege præsenti, versic. aut propter delictum* & pluribus firmat Farinac. *in append. de immun. c. 4. n. 76.* Quod si Dominus hanc securitatem noluerit, vel non potuerit concedere, credo compellendum esse dominum ad vendendum seruum, neque debere illi tradi *§. fin. inst. quibus alien. licet vel non.* Et dicta procedunt de seruis fidelibus. *p. 7. t. 7. res. 59.* quid autem dicendum de seruis infidelibus, Vide Trullench *in Decal. to. 2. lib. 5. c. 2. dub. 6. n. 2.* & supra V. *Immunitas Ecclesiarum. num. 12.*

Non tenentur in Paschate elicere actum contritionis, cum non habent copiam confessarij.

42 Christiani serui fidelium, si tempore Paschatis non habeant copiam Confessarij, non tenentur elicere actum contritionis de peccatis mortalibus perpetratis, quia quando Ecclesia obligat ad aliquem actum externum, non tenemur ad internum, si externus actus haberi non potest; eo quod ad internum secundariò obligamur. Ita Suarez. *disp. 15. de pœnit. sect. 6. n. 13.* Quamuis oppositum sentiat Henriq. *lib. 1. de pœn. c. 6. n. 8. p. 7. t. 7. res. 62.*

Quando licitum exponere se ludo, cum periculo remanendi mancipium in Triremibus.

43 Quæres an licitum sit exponere se ludo cum periculo remanendi mancipium in Triremibus. Respondeo hoc esse admittendum à Principibus duabus conditionibus concurrentibus. Primò quod hoc efficiatur propter necessitatem publicam, vt quando armandæ essent triremes, & mancipia sufficientia, alijque remigantes non adessent. Secundò vt ad talem ludum non admittantur personæ, quæ graue detrimentum suæ familiæ afferent. Tertiò vt euitentur periuria, blasphemiæ, &c. *Ibid. res. 43.* Serui Clericorum gaudent foro. Vide *Immunitas Ecclesiastica num. 18. & p. 7. t. 7. res. 61.* Serui Religiosorum possunt implere præceptum communionis paschalis in eorum Ecclesiis. Vide V. *Regular. num. 6.* Possunt conuersari cum hero excommunicato. Vide V. *Excommunicationis n. 39.* An possit in rebus illicitis ministrare. Vide V. *Peccato cooperari num. 45. & 11.* An possint reuelare conseruos furantes; Vide V. *Restituere n. 17.* An possint condere Testamentum, esse Testes, emittere Votum. Vide suis locis. An possint cum nummis domini quiescentibus negotiari, & lucrum suum facere seruando dominum indemnem, dictum est V. *Negotiari num. 4.*

SIGILLVM.

SIGILLVM quid? Quotuplex? Quare institutum? & qualiter seruandum?

1 Sigillum est obligatio occultandi, quæ ab alio secretè detecta sunt. Est autem duplex, naturale & sacramentale; vtriusque auctor Deus est, primi, vt auctor naturæ; secundi, vt auctor gratiæ. Finis primi est bonum proximi; secundi, reuerentia Sacramenti, eiusque facilitas. Quare

primum

primum aliquando frangere licet, scilicet ob bonum publicum, quòd præferri debet piiuato. Secundum, nullo modo, nec si totus orbis, nec si tota fides Christiana periret, quia nunquã licet iniuriam facere Sacramento *p.5.t.11.res.* 1. De sigillo naturali dictum est sub V. *Secretum*, nunc de Sacramentali.

SIGILLVM SACRAMENTALE Quid.

1 † Sigillum sacramentale est obligatio occultandi ea, quæ in Confessione, vel propter Confessionem scita sunt. Dixi *vel propter Confessionem*: nam non solus Confessarius ad sigillum, sed etiam omnis ad quem notitia Confessionis quoquo modo pertingit, vt dicemus †. SIGILLVM sacramentale obligat cælare Confessionem.

SIGILLVM SACRAMENTALE Ad quos se extendat.

2 IN primis ergo sacramentale sigillum seruare tenetur Confessarius, non solum verus, sed etiam fictus Si enim laicus, fingens se Sacerdotẽ confessionem audiret, teneretur illam tacere sub sigillo non solum naturali, sed etiam sacramentali: nam eo ipso, quod pœnitens bona fide venit ad Confessionem animo efficiendi Sacramentum, reuelatio Confessionis cedit in iniuriam Sacramenti, Ochagauia *de sacr. tr. 3. de sigillo q. 2. n. 4.* & alij contra Toletum *lib. 3. c. 16. n. 15. p. 5. t. 11. res. 15.* Immò id etiam procedere contra Ochagauiam *n. 6.* si laicus non se fingeret Sacerdotẽ, sed pœnitens ipsi bona fide confiteretur, existimans in absentia Sacerdotis absoluere posse; nam etiam tunc cognosceret peccata in confessione intentionaliter sacramentali Hurtadus *de sac. disp. 12. diff. 3. Ibid. res. 13.* In primis Confessarium. Etiam fictum. Etiam laicum.

3 Contra verò, ait Sotus *in 4. d. 18. q. 4. art. 7.* & post illum recentiores communiter, si laicus audiat Confessionem ex aliqua necessitate: nam tunc non cognoscit peccatum ex confessione sacramentali, ne intentionaliter quidem. Quod à fortiori dicendum foret cum Maldero *de sigillo c. 23.* in casu, quo laicus assumeretur cum Sacerdote, ad maiorem erubescentiam Confessionem auditurus. Sed Fagundez *pr. 2 lib. 6 c. 6. n. 5.* ait sigillum sacramentale obligare etiam in hoc casu, nam Confessio illa fit modo sacramentali, quod satis est ad obligationem sigilli, cum sigillum sit gratiæ pœnitentis, & gratiæ sint ampliandæ. Stando autem in prima sententia, aduertit Onuphrius *de sigillo sect. 3. q. vn. dub. 5.* laicum illum adeò fracto sigillo teneri vt nec iudex illum possit interrogare, nec ipse ex metu mortis reuelare. *p. 5. t. 11. res. 14.* Etiam si adhibeatur in necessitate non tanquam Confessarius.

4 Ex quibus patet, in Confessione, quæ fit in naufragio, peste, & simili- Aut audiat Confes.

sionem publicá in naufragio,&c.

bus casibus publicè,obligari ad sigillum tam Confessarium, quam circunstantes,vt nec inter se loqui possint de peccatis. Fagundez.*c.* 5.*n.*1. *p.*5.*t.*11.*res.*23.

Et Confessarius quilibet, etiam si audire incipiat Confessionem inuitus.

5 Tenetur autem Confessarius siue verus, siue fictus,ad sacrum sigillum, etiam si Confessionem audire incipiat inuitus, si reuera pœnitens peccata sua bona fide ei communicat; siue ille,qui propè confessionarium constitutus,inuitus audit confessionem.Malderus .*c*9.*p.*5.*t.*11.*res.* 34.Item etiam si pœnitens non afferat dolorem,& propositum sufficientem,ait Ochagauia *de sacr.tr.*3.*q.* 2.*n.* 7. Secus si nullum,nam in primo casu pœnitens habet intentionem confitendi sacramentaliter,in secundo non ita,At Suarez 3.*p.to.* 4. *disp.* 33.*sect.* 2. putat obligari etiam in hoc casu,si pœnitens habeat animum se accusandi,vt Ecclesiæ aliquo modo satisfaciat *p.*5.*t.* 11.*res.*26.

ITEM quicumque notitiam Confessionis haberet mediate vel immediate,

6 Deinde, tenetur seruare sacrum sigillum is cui Sacerdos alterius Confessionem impiè reuelaret, & qui ab hoc iniquè audiret,& sic successiuè:quicumque enim habet notitiam ortam ex Confessione,siue licitam,siuè illicitam, mediatam siue immediatam, tenetur sigillo; † quia vbi semel peccatum afficitur obligatione sigilli ratione sacramenti, semper transit cum hoc onere † *p.*5.*t.*11.*res.*7.

Etiam cum licentia pœnitentis

7 Contra verò, ait Hurtad. *de sacr.disp.*12.*diff.*3. si cui Confessarius reuelaret Confessionem de licentia pœnitentis:nam in tali casu pœnitens cedit iuri suo,& tollit à Confessario obligationem sigilli. Sed ego censeo cum Moscoso *tr.*7.*c.*15.*n.*7. obligari ad sigillum etiam hunc, & pœnitentem dare licentiam Confessario cum hoc onere, saltem interpretatiuè. *p.*5.*t.*11.*res.*11.

Ad petendum consilium.

8 Id quod etiam dicendum est in casu, quo Confessarius parum doctus de licentia pœnitentis consulit peritiorem circa aliquod dubium conscientiæ.In quo casu peculiare est,quod consiliarius participat actũ clauium quoad scientiam supplens defectum Confessarij.ita vt ex ipso & Confessario consurgat integer minister ad tale munus sufficiens.Ita Suarez *sect.*4.*num.*6.contra Vasquez *in* 3. *par. tom. di p.*93.*ar.*4 *dub.*2. *num.*10.*par.* 5.*t.* 11.*res.* 11. §. *Sed hac* ante medium. † hoc loco Auctor retractat opinionem, quæ probabilior visa sibi fuerat *in part.* 2.*to.* 15. *resolut.*14.

Vel auctoritatem in reseruata.

9 Et eadem obligatione ligatur superior,à quo petitur facultas pro casu reseruato,siue pœnitens illi confiteatur,siue Confessarius ante,vel post Confessionem,auctoritatem ab eo postulet, quia peccatum detegitur illi vt habenti claues,& Christus non videtur dedisse potestatem casus reseruandi absque onere sigilli,aliàs Confessio fieret odiosa.Vbi etiam aduerte, quod, cum Confessarius in tali casu non possit aliquo modo aperire superiori pœnitentem, cauere debet superior à nimia inquisitione,per quam veuire possit in notitiam illius.Et hæc docet Præpositus *in* 3.*p.q.*11.*dub.*2.23.& alij multi,refragante Vasquez *vbi sup.n.* 13 *p.*5.*t.*11.*res.*12,

In quo casu superior non potest inuestigare de pœnitente.

Et Confessarius te-

10 Immò existimo cum Fagundez *c.*6.*n.*23. contra Suarez *vbi supra*, quòd

quòd si pænitens, priusquam ad Confessionem accedat, consulat virum doctum de re pertinente, & in ordine ad confessionem, talis consiliarius teneatur ad sacrum sigillum; quia licèt talem notitiam non habeat ex confessione, vel per confessionem, habet tamen in ordine ad illam, & aliquo modo participat vsum clauis scientię, dirigendo pænitentem ad cònfitendum, & faciendo id, quod facere deberet Confessarius, si doctus esset. Vnde rectè inquit Medin, *lib.* 1. *cap.* 13. §. 36. quòd talis consiliarius non posset talem notitiam manifestare Prælato præcipienti sub excommunicatione *p.* 5. *t.* 11. *res.* 41. — netur sigillo, etiam si illum consuluisset pœnitens.

11 Teneretur prætereà ad sacrum sigillum, quicunque inueniret chartam, in qua quis sua peccata scripsisset. Ratio est, quia aut scripta sunt ad virum doctum pro consilio, aut ad memoriam iuuandam in confitendo. Et tunc aut confessa adhuc non sunt, aut iā confessa sunt. Et in primo quidem casu consiliarius assumitur tanquam persona necessaria ad confessionem: in secundò schedula illa dici potest confessio inchoata: in tertio denique peccata iam manent affecta sigillo confessionis, sicut si confessarius confessionem alicui reuelasset. Ita Fagundez *c.* 5. *n.* 16 contra Sotum *de secreto. q.* 4. *dub.* 3. *n.* 3. *p.* 3. *t.* 4. *res.* 112. *& p.* 5. *t.* 11. *res.* 27. Vide V. *Iudex nu.* 3. — ITEM tenetur, qui chartam peccatorum inuenit.

12 Rursus, immò potiori iure, tenetur ad sacrum sigillum, qui siue casu, siue industria confitentem audiret; quia iam audit in confessione. Quod etiam procedit de eo, qui intelligit confitentem per nutus, & signa, vel surdastrum altius confitentem. Ita Onuphrius *de sigillo, sect.* 3. *q. vn. dub.* 3. & alij communiter contra Sotum *in* 4. *d.* 18. *q.* 14. *ar.* 6. *p.* 5. *t.* 11. *res.* 16. — Aut confitentem audit. Etiam per nutus

13 Ipse autem pænitens non tenetur seruare sacrum sigillum in non manifestanda pænitentia, quia tota sigilli ratio ad fauorem pænitentis spectat: peccaret nihilominus mortaliter contra sigillum naturale, si proderet ea, ex quibus confessarij fama vel honor notabiliter læderetur præterquam in casibus, in quibus à iure exigitur, vt si à confessario ad malum solicitaretur, &c. Tannerus *to.* 4. *disp.* 6. *q.* 9. *dub.* 6. *n.* 135. contra Paludanum *in* 4. *dist.* 21. *q.* 3. *n.* 6 1. *p.* 5. *t.* 11. *res.* 9. — Et (licèt non teneatur ipse pænitens.)

14 At ex hoc non licet inferre quod interpres non teneatur seruare sacrum sigillum: quia, quamuis se teneat ex parte pęnitentis, qui eo mediante confitetur, nihilominus cognoscit peccatum pænitentis ex confessione inchoatiuè sacramentali; nam medio ipso & per ipsum confessio fit, & peccata clauibus subiiciuntur. Et alioqui si pænitentes scirent interpretem non teneri sacro sigillo, nunquam illud adhiberent, quod multos remoueret, vel saltem retardaret à confessione, quæ multoties expedit fieri per interpretem. Henriquez *lib.* 3. *c.* 19. *num.* 9. & alij quamplurimi, contra Sotum *q.* 4. *ar.* 5. *p.* 5. *t.* 11. *res.* 48. — Interpres confessionis.

SIGILLVM SACRAMENTALE ad quæ se extendat.

SVB sigillo cadunt peccata.
Et quæcũque ad explicãda peccata dicuntur à confitẽte.

† VIdeamus nunc, quæ sint, quæ cadunt sub sigillo sacramentali †.
15 Ad sigillum confessionis pertinent non solùm peccata mortalia, & venialia, nec non circunstantiæ, & ea omnia, quæ ad explicanda peccata sunt necessaria, sed etiam ea, quæ sunt vtilia, immò & quæ nec vtilia sunt; dum à pœnitente ad ea explicanda dicuntur. Et in hoc tolerari debent à Confessariis, vt ad peccatorum manifestationem animentur, dum sciunt à Confessario seruanda esse sub sigillo. Ita Malderus *de sigillo.c.*18.*p.*3.*t.*4.*res.*111.§. *Dices.* & *p.*5.*t.*11.*res.*15.& 38. Hinc si pænitens imprudens complicem reuelaret, seruandus esset sub sigillo; immò potiori iure, quia ex reuelatione complicis cognoscitur sæpe numero peccatum pænitentis. Malderus *ibid.* & alij communiter *resol.*111.*cit* & eadem est ratio de quacunque persona in Confessione detecta, siue ad declarandam aliquam circumstantiam, siue ex imprudentia. Reginaldus *tomo* 1.*lib.*3.*c.*4.*nu.*41.*p.*5.*t.*11.*res.*24. in fine.

V. Complices.

Et propositum peccandi.

16 Pertinent etiam ad sigillum peccata, quæ absolutionem non merentur, vt si quis confiteatur propositum, etiam non reuocatum, prodendi Rempublicam, occidendi innocentem, &c. si pænitens illud confiteatur cum animo se accusandi, & cum aliquali detestatione, quia tale propositum explicatur in Confessione tanquam obiectum paruum voluntatis præsentis; vnde non potest reuelari sine iniuria Sacramenti: & cum ex hac reuelatione secutura foret infamia pænitentis, Confessio fieret odiosa. Secus verò si tale propositum explicaretur animo inducendi ad id Confessarium, vel illudendi illum, aut irridendi Confessionem, vel tandem vt quædam historia: nam tunc non adesset animus confitendi. Fagundez *pr.*2.*lib.*6.*c.*4.*nu.*26.& alij *p.*5.*t.*11.*res.*25.

Item pænitentia.

17 Cadit etiam sub sigillo pænitentia imposita; non enim potest Confessarius dicere in particulari, quam pænitentiam imposuit pænitenti, si illa sit signum culpæ mortalis certæ, aut dubiæ, aut peccatorum venialium specialium quoad numerum vel speciem. Secus si pænitentia sit ita leuis, vt ex illa colligi nequeat, nisi quod pænitens confessus sit venialia Granado *in* 2.2.*contr.*8.*tr.*11.*disp.*6.*nu.*5.*p.*5.*t.*11.*res.*31.

Et defectus naturales pænitentis.

18 Prætereà occultandi veniunt sub sigillo à Confessario defectus naturales pænitenti sub ignominiosi, vt defectus natalium, &c. si ab ipso dicantur vt conducentes ad explicationem sui peccati, secus si dicantur incidenter, in quo etiam casu abstinere debet ab illorum manifestatione. Hurtadus *de sacr.disp.*12.*diff.*3. Immò Malderus *de sigillo, c.*15. etiam in tali casu putat tales defectus cadere sub sigillo. *p.*5.*t.*11. *res.*29.

Non autem dona & virtutes.
Nisi pænitens sic se explicet.

19 At verò dona & virtutes pænitentis, quia quasi semper non manifestantur ad explicationem peccati, nec ex earum manifestatione redditur

ditur odiosa Confessio,non cadunt subsigillo.Malderus *c.12.*qui rectè notat,posse nihilominus pænitentem obligare Confessarium ad hæc dona cælandi sub naturali sigillo *p.5.t.11.res.*30.

20 Quæcunque etiam alicui communicantur extra Confessionem, quamuis dicantur cum protestatione, quod taceri debeant sub sigillo Confessionis,non cadunt sub sigillo Confessionis, sed tantùm sub naturali.Reynaudus *de monit.p.1.c.3.q.4.p.5.t.11.res.*54.

Quę autem cómunicantur extra cófessionem, obligāt solùm ad sigillum naturale.

SIGILLVM SACRAMENTALE
An certis locutionibus frangatur.

1 DVbium est de quibusdammodis loquendi generalibus & remotis † Et primò.

SIGILLVM frāgitur si Sacerdos dicat, se audisse graue peccatū in monasterio,vel ciuitate.

21 Frangeret sigillum Confessarius dicens,se audiuisse in tali Monasterio peccatum graue;etiam si non nominet pænitentem, vt ait Villalobos *tomo* 1. *tract.*9. *diff.*73. *num.*5. Et Hurtardus *de pænit. disp.* 12. *diff.*4.idem docet de Confessario, qui infamaret ciuitatem alicuius generis peccati,quòd ex sola Confessione nouit,quando ipsi ciues in particulari,etiam pænitentes,aliquo modo afficerentur infamia:quod facilè contingit,quando ciuitas non est ampla, & pænitentes sunt aliquo modo suspecti. Et ratio est,quia tunc Confessio fit illis odiosa. Vide etiam Vasquez *in 3.p.to.4.q.93.art.4.dub.3.p.2.t.15.res.*13.*& p.5.t.11. res.*35.

22 Dubitat Turrianus *de pæn.quæst.*11.*ar.*11.*disp.*33.*dub.*1.an Superior localis,dicēs Prouinciali,vel Generali,in ea domo facultatem quo ad reseruata sæpius postulari,frangat sigillum Et concludit iniustè agere.Nam si id facit,vt Prouincialis habeat aliquam notitiam in ordine ad gubernationem externam,est periculum ne ex illa notitia & ex aliis circunstantiis:vel cognoscatur peccatum aliquod subditi,vel sinistra illius intentio Si verò absque hoc fine id faciat,talis manifestatio est inutilis & imprudens,contra bonam existimationem eius communitatis Ita ille,& bene quidem.*p 5.t.11 res* 45.

Aut si superior Conuentus dicat Prouinciali, in ea domo facultatem in reseruata sæpius peti.

23 † In particulari verò,si explicet pænitentem,& dicat solùm in genere se audiuisse peccata Petri,vel eius Confessionem, regulariter non frangit sigillum †.Si tamen pænitens à secretò ei confessus esset,vt nollet id ab aliquo,v.g à suo Confessario ordinario,sciri,ne ex hoc suspicetur subesse peccatum aliquod graue,tunc per talem locutionem frangeret sigillum,si non sacramentale,saltem naturale,cui illum pænitens se obligauit,siue expresè asserens ne id alicui dicat,siue tacitè,secretò ad ipsum accidens Ita ex Nauarro Reginaldus *to.*1.*lib.*3.*c.*4. *nu.*54 *p.*5. *t.*11.*res* 47.

Itē si Sacerdos dicat se audiuisse Cōfessionē alicuius ad ipsum secreto accedentis,

24 Frangeret quoque sigillum Confessarius,si diceret : *Non absolui*, v.g *Paulum*.Nam quamuis multæ adsint honestæ causæ retardantes absolutionem absque defectu pænitentis ; ex tali tamen Confessarij di-

Aut se non absoluisse Paulum. v.g

cto;

cto, absque additione causæ honestæ, colligitur, absolutionem non esse datam, ex defectu dispositionis, vel quia habuit casum reseruatum,& sic modo quodam confusio datur intelligi, status pænitentis. Ita Granado *in 3.p.contr.7.tr.11.disp.6.num.* 2. & alij contra Henriquez *lib.6.cap.2 num.5.* Idem dicendum est cum Fagundez *pr.2.lib.6. cap.5. num.9.* si Confessarius interrogatus, an Petrum absoluerit, dicat; *non absolui quia propter superueniens impedimentum nondum Confessionem finiuit*; nam talis responsio statim offendit audientium aures, & malam opinionem de statu pænitentis ingenerat, nisi alioqui probatæ,ac notæ virtutis esset,& conscientiæ. Aduertit tamen Suarez *in 3.p. to.4. disp.33.sect.6.* sic interroganti responderi posse, *non absolui, quia nondum perfecit Confessionem.* Sed in hoc adhibenda est magna cautela,ne detur occasio credendi, quòd confessio sit longa propter peccata mortalia, vel extraordinaria venialia Granado *vbi supra.* Nota etiam hic, quod Confessarius dicens de peccatore publico, se non illum absoluisse, quia non videt pænitentiam publicam de peccato, aut quia scandalo publico non satisfacit, frangit sigillum; quia non solum dat intelligere,quod non fecit pœnitentiam, non satisfecit &c.quod est publicum; sed etiam quod confessus est illud peccatum sine vera pænitentia, quod aliàs non constat, cùm potuerit verè confiteri, cum proposito scilicet, &promissione satisfaciendi, & posteà non satisfacere. Solum ergo dicere posset: *Feci officium meum, sentio cum Ecclesia Catholica, quòd impœnitentes absolui non debeant.* Tannerus *tomo 4.disput. 6. quæst.9. dub.6. num.127.* Vbi etiam contra Sà V. *Confessor*, asserit, nec dici posse, quod publicus peccator suum peccatum confessus sit *p.5. t.11.res.42.*

Aut publicum peccatorem.

25 Si Confessarius diceret, Petrum venialia confessum esse sigillum non frangeret. nam sine his non potest dari absolutio. Secus(ait Hurtadus *disput.12.diff.4.*)si dicat,confessum esse plura venialia;nam hoc est occultum Sicut etiam(ait Malderus *cap.12.*)si dicat,confessum esse venialia grauia *p.5.t.11.res.49.*

Aut Petrũ confessum esse venialia.

26 Frangere quoque sigillum, ait Granadus *disp.3.num.3.* Confessarium,si diceret pœnitentem suis minutissimis peccatis caput eius obtundere:quia dicit aliquid ignominiosum pænitenti,ex quo ipse erubesceret:nam scrupuli propriè procedunt ex ignorantia.Sed reuera nomen *scrupulosus*, communiter denotat hominem timoratum. Bene ergò faceret Confessarius,si ab his quoque locutionibus abstineret. Sed secus non frangit sigillum. Coninch *de sacr.disp,9.dub.2.nu.11.p.5.t.11, res.50.*

Et bonum erit, si Sacerdos, neq; dicat, aliquẽ esse nimis scrupulosum.

SIGILLVM

SIGILLVM SACRAMENTALE
An aliquando aperire liceat,

27 IN nullo penitus casu sigillum sacramentale aperire licet inuito pænitente. Non ad tuendum vitam propriam, nec ad bonum siue temporale siue spirituale totius mundi. Quod enim Confessraius vitam potius debeat amittere, docent contra Gabrielem *in 4. dist. 21. quæst. 1. art. 3* DD, quos citat & sequitur Turrianus *de pœnit. disp. 33. dub. 5.* & ratio est, quia reuerentia debita sacramento præponderat omni bono, siue publico *p. 5. t. 11. res. 1.* in fine, & 46.

SIGILLVM non potest aperiri.

Ad tuendam vitam

28 Vnde primò, si Sacerdos iter agens cum aliis, ab vno sociorum audiret in Confessione, sibi in ingressu syluæ parari insidias, tenetur potius mori syluam ingrediendo, quàm fuga, aut retrocessione Confessionem suspectam reddere. Idque etiam si esset in peccato mortali; nam deberet sibi prouidere de actu contritionis, & ingredi. alioqui socij irruerent in pænitentem, qui factum reuelauit. Licèt enim talis retrocessio de se non foret manifestatiua sigilli, esset tamen manifestatiua ex circunstantiis: supposito quòd nullo honesto titulo rem totam cooperire posset absque eo, quod Confessionis factæ suspicio oriri possit. *p. 5. t. 11. res. 46. § Ex quibus.*

ac sic Sacerdos nó potest retrocedere proptereà quod in Confessione audierit in ingressu syluę parari sibi insidias

29 Secundò, si Sacerdos ex Confessione cognosceret, in vino, quod consecrare debet, immistum esse venenum, nec posset, aut sacrum omittere, aut vinum aliud petere sine suspicione reuelatæ Confessionis, teneretur tale vinum sumere, & Deo se commendare, etiam si esset in malo statu, & non posset confiteri. Sotus *in 4. dist. 18. q. 4. art. 5.* quia fractio sigilli, etiam indirecta, est per se & intrinsecè mala; vnde nulla potest necessitate iustificari *ibid. § Secundo.*

Nec cómunionem omittere sacri sanguinis, cui sciuerit admistum esse venenum.

30 Quod si quis impiè Confessarium interroget sub iuramento, an in Confessione peccatum aliquod audierit, respondet Sotus *ibid.* nó posse negare, quia mentiri in nullo casu licet; sed debere obiurgare interrogantem, quamuis iudicem, quòd talia interroget. Ego verò existimo cú Grassio *p. 1. l. 1. cap. 23. n. 3.* posse iurare, se illud nescire, subintelligendo *tanquam homini subiectum.* Et si compellatur iurare, an audierit, idem iurare posse subintelligendo *tanquam purum hominem.* Et tandem si impius vrgeat, an audierit vt Deus, iurare etiam posse, se non audisse, subintelligendo *ad modum causæ principalis.* Et ratio, quia cum his restrictionibus non iurat falsum, & amphibologia ex rationabili causa non est illicita, vt dictum est. V. *Iuramentum. à n.* 8. Immò Confessarius teneretur sic respondere, quando, silendo, vel respondendo in genere, generaretur suspicio, quòd pœnitens peccatum illud commiserit. Ex quibus reprobanda est opinio Altisiodorensis *lib. 4. t. 6. c. 3. q. 7.* quòd in tali casu Confessarius reuelare possit Confessionem, ne sit periurus. *p. 3. t. 6. res. 30. § Sexto; & p. 5. t. 11. res. 43.*

Quid si Confessarius interrogetur sub iuramento, nú Petrus tale peccatum confessu, &c.

Et quid sit in tali casu etiam tale sit, vt maius pœnitenti præiudicium fieret ipso negante, quã affirmante?

31 Aduertit tamen Granado *in 3.p.contr.7.t.11.disp.6.num.4.* quòd si peccatum sit tale, vt melius consulatur famæ pœnitentis, illud non negando, quàm negando, respondere potest his, aut similibus verbis; *Peccata sua confessus est, & ego illum absolui*: vel *functus sum officio meo.* Nam si meretrix publica, v.g. confessa sit peccata carnalia; Confessarius absolutè negans se talia audisse ingeret rudi populo suspicionem, quòd non sit ritè confessa. Sic etiam si quærat sacrista vel minister Missæ, an apponenda sit particula pro communione Petri, respondeat id ab ipso Petro quærendum esse *p.5.t.11.res.43.§.Non desinam.*

Dare ne debet testimonium confessionis ei, quem nõ absoluit?

32 Quando pœnitentes ferre debent testimonium suæ Confessionis, vt sunt multoties famuli principum, filij familias &c. si Confessarius quempiam non absoluit, ait Henricus *l.3.de pœn.c.22.n.4.* dare ei posse schedulam, vel non dare, prout ei libuerit: nam si non det, vti iure suo non dando schedulam indignis: si verò det, magis fauere sigillo; nam pœnitens absque schedula venire potest in suspicionem apud sodales, dominum, patrem, &c. Sed Coninch. *de sacr.disp.9.9.dub.1.n.14.* docet, absolutè teneri dare; quia sic non mentitur; schedula enim non est de absolutione, quam non obtinuit, sed de Confessione, quam reuera fecit, & aliàs aliquo modo franget sigillum *p.5.t.11.res.22.*

Et confiteri peccatum auditum, si aliter peccatum suũ explicare nõ potest

33 Petes: Quid, si Confessarius non posit aliter suum peccatum confiteri, nisi reuelet peccatum in Confessione auditum: Respondeo, debere illud peccatum tacere. Nam materialis integritas non est de essentia Confessionis, sed solùm de præcepto, & quidem minori, quàm sit præceptum seruandi sigillum Tannerus *de pœn.disp.33.dub.3.* & alij contra Sotum *in 4.dist.18.q.4.art.5.* cuius sententiam in nullo prorsus casu sustinendam puto *p.5.t.11.res.9.*

SIGILLVM frangi potest à Confessario cum licentia pœnitentis.

34 In vno ergò casu tantùm licitum est Confessario reuelare Confessionem, quando nimirum pœnitens dat ei licentiam. D. Thomas *in 4.dist 21.q.3.art.3.* & alij. Quia licèt sigillum imperatum fuerit in dignitatem sacramenti, principaliter tamen institutum est in fauorem pœnitentis, vt Confessio facilis & suauis esset: ergo, eo ipso quòd pœnitens cedit iuri suo, nulla fit iniuria sacramento: quemadmodum, si quis alicui aliquid sub iuramento promitteret, remittente illo obligationem, nulla fieret Deo iniuria in non seruato iuramento *p.5.t.11.res.50*

Cum qua manifestare potest hæredibus defũcti restitutionẽ faciendam

35 Et ideo Confessarius cum licentia pœnitentis defuncti manifestare potest hæredibus restitutionem faciendam cap *præterea de off.de leg.* In quo casu ipsi credendum est; maximè si id vergat in bonum animæ ipsius pœnitentis, & hæredibus incumberet onus probandi, id non fuisse ex mente pænitentis iam mortui: quia præsumptio stat pro Confessario. Onuphrius *de sigillo, sect.2. quæst.5.* & alij apud ipsum, *p.5. t.11. res.28.*

Et quid si facienda sit ex delicto?

36 Sed si in tali casu restitutio facienda esset ex delicto, non posset dicere, ex delicto deberi, etiam si pœnitens dixerit, vt obligationem restituendi hæredibus iniungeret; sed solùm dicere deberet, quod ille voluit tantùm solui Francisco. Et melius esse suadere moribundo, vt

secretò

secretò codicillo hæredibus id iniungat; iuxtà dicenda V. *Testator nu.6.* Quod si ex hoc Confessarij mandato oriatur delicti suspicio, Confessarius excusabitur. Et hoc solùm fortè voluisse Graffium *p.1.lib.1.c.23 num.14.* ait Malderus *de sigillo, cap. quartò*, dum ait dari casum, in quo ad frangendum sigillum sufficiat tacitus consensus pœnitentis. Debuisse tamen dicere, quòd sufficit consensus in tacitam reuelationem, seu in actionem, ex qua sequitur reuelatio non autem tacitum consensum in reuelationem: *p.5. 11.ref.32.* Nam non quæcumque licentia pœnitentis sufficit ad reuelationem, siue tacitam, siue expressam, siue virtualem præsumptam, aut interpretatiuam. Sed requiritur formalis & expressa. Ita Fagundez *p.2.lib.6.c.1.num.14.* Qui rectè notat talem licentiam à pænitente absque vlla causa reuocari quandocumque posse. *p.5. t.11.ref.10.§. Notandum.* Immò Aldrete *l.2.c.19.§ 1.n.6.* existimat, talem licentiam petendam esse in scriptis, nè detrimentum aliquod pati possit Confessarius. Quod tamen non approbat Suarez in *3.p.tom.4. disp. 33.sect.4 n.14.* Esset enim id valdè periculosum pænitenti. Et alioqui in dubio de licentia Confessarij credendum est ipsi, non pœnitenti *p. 4.t. 11.ref.41.*

Debet autem licetia esse expressa.

Et formalis.

37 Pro foro autem conscientiæ debet esse etiam libera, & spontanea, non extorta vi, iniuria, aut metu aliquo, etiam reuerentiali, alioquin erit nulla, & reuelatio foret fractio sigilli. Fagundez *vbi sup.n.21.* Quod cogitent Magistri Nouitiorum *p.5.t.11.ref.10.§. Nota etiam.*

Et libera.

38 Cum libera pœnitentis licentia Confessarius non solùm peccatum ipsius pœnitentis, sed etiam complicis absque complicis licentia reuelare potest. si aliàs ipsi non fiat iniuria. Et ratio est, quia sigillum obligat in fauorem solius pœnitentis, ne Confessio fiat illi odiosa; ex reuelatione autem complicis de licentia pænitentis nulli fit odiosa confessio, nec etiam complici. Ergò. Ita Suarez *disp.34.sect.3.nu.7.* Quamuis opposita sententia Vasquez *in 3.p.tom 4.q.93.art.4.dub.5.n.5.* sit etiam probabilis. *p.5.t.11.ref.24.*

Cum qua reuelari potest etiā cōplex. Seclusa ipsius iniuria.

39 Sine licentia pœnitentis non licet eius Confessionem, vel aliquid in ea auditum, etiam alienum, reuelare, quamuis casus sit talis, quòd pænitens deberet consentire. Et sic si fateretur, esse quædam hæreticorū conuenticula, & nec ipse reuelare vellet, nec in reuelationem Confessarij consentire. Confessarius reuelare non posset. Verum est, quod talem non deberet absoluere, nisi promittat vel proponat se reuelaturum prima opportunitate, dum malum reuelandum talem dilationem patitur (aut si non patitur det sibi licentiam ad reuelandum iuxtà dicta V. *Pœnitens, n.3.*) Absoluere etiam deberet, si haberet aliqualem probabilitatem, quòd sibi non incumberet reuelare. Nec deberet consensum in tali casu extorquere sub prætextu, quod non absoluet; quia consensus extortus non est consensus, vt dictum est. *p. 5.t.11.ref.33* † intellige, cùm pœnitens probabiliter non obligatur. nam si obligatur, metus de non absoluendo, iustus esset, & consequenter non efficeret consensum inualidum †.

Et sine ea non potest reuelari aliquid etiam alienum. Et ā si vigeat maximum periculum. Licèt in tali casu nō debeat dari absolutio, nisi vel ab ipso fiat reuelatio, vel impetretur facultas illā faciēdi.

40 Est autem obligatio sigilli adeò stricta, vt neque cum ipso pœnitente possit Confessarius extra Confessionem de peccatis confessis tractare, sine eius licentia. Sotus *in 4.dist.18.q.4.art.6.* Quamuis Granado in *3.p.contr.7.t.11.disp.8.n.3.* dicat, talem locutionem non esse contra sigillum strictè sumptum de non reuelandis peccatis, sed tantùm contra sigillum latè sumptum, de non loquendo cum aliquo circa Confessionem. Sed ego teneo cum Soto. *p.2.t.15.res.12.* in fine, *& p.5.t.11.res.6.*

Sacerdos errorem in Confessione cōmittens, nō potest pœnitētem de illo monere sine eius licentia extra eandem Confessionē

41 Quid ergo faciendum à Confessario, qui errorem commisit in confessione, ex quo obligatur ad monendum illum? Respondeo, in tali casu petendam esse à pœnitente licentiam, dicendo, quòd cuperet loqui de re ad Confessionem pertinente & tunc de errore commisso commonefaciendum. Quod si licentiam præbere nolit, Confessarium debere sui erroris pœnitere, & contentum esse. Granadus *disp.5. n.1.* & DD. communiter. Scio Nugnum *in add.ad.3.p.to.2. p.11. art.1.* & alios docere, quod etiamsi pœnitens iniustè hoc neget, Confessarius nihilominus loqui possit, & defectum supplere: nam tunc non tam loquitur extra Cōfessionem, quàm complet Confessionem præteritam, & pœnitens est irrationabiliter inuitus. Sed hanc opinionem meritò improbabilem censet Fagundez *l.6.c.4.nu.33.* nam hoc esset pœnitenti peccata exprobrare, cumque inuitum secundò sibi subiicere, ac sacrum tribunal reddere onerosum & odiosum. *p.11.t.15.res.12.p.3.t.4. res.87.p.5.t.11.resol.18.* Quibus rationibus vlterius probari existimo, Confessarium nec in secunda Confessione pœnitentem de errore monere posse: quia prima Confessio iam terminata fuit, & quoad illam eius auctoritas expirauit Fagundez *n.35.* contra Propositum in *3.p.q.11.dub.5.n.41.* († Sed paulò ante *in res.19.* propè finem obiter contrarium docuerat cum Granado †.) Ex quo sequitur, quod si Confessarius aduertat, pœnitentem non impleuisse pœnitentiam primæ Confessionis, non possit illum monere vt impleat in secunda. *p.5.tract.11.res.20.* Et tandem ait Fagundez *n.33.* non posse Confessarium monere pœnitentem de errore commisso in eadem Confessione, statim post absolutionem, sine licentia. Contrarium docuerat Henriquez *lib.9.c.2.nu.2.p.3.t.4.res.97.§. Notandum, & p.5. t.11.res.19.*

Nec statim post absolutionem.

SIGILLVM SACRAMENTALE
An frangi possit in bonum finem.

NOTITIA cōfessionis potest Confessarius vti solùm in iis, quæ pœnitēti nullo modo præiudicant.

42 QVærimus hic, an notitia Confessionis possit Confessarius aliquando vti in aliquem bonum finem? Et ideò cum Sanchez *de matr. tom.1. lib.2. disp.16. num.2.* solùm in iis vti posse, iustis de causis, quæ nullo modo pœnitenti præiudicant: vel illius honorem, aut personam lædere, rubore suffundere, vel à Confessione retrahere possunt, v. g. scit Confessarius ex Confessione, parari sibi insidias mortis, si exeat;

exeat; poteſt non exire, vel ſe benè cuſtodire, &c. quia id in nullo lædit pœnitentem, nec illum retrahit à Confeſſione. Secus ſi ex hoc pœnitens ſubiret periculum vt dictum eſt ſupra *n.* 28. Item, ſcit Confeſſarius, Petrum pœnitentem non eſſe verum Sacerdotem, ſed fictum; poteſt deinceps, quæſtio bono titulo, non illi, ſed alteri confiteri, & ſimilia *p.* 5. *t.* 11. *reſ.* 3. *§. Notandum.*

43. Tannerus *to.* 4. *diſp.* 6. *q.* 9. *dub.* 6. *n.* 140. & alij dicunt, Confeſſarium notitia peccatorum in bonum finem abſque vlla limitatione vti poſſe. Et ſic primo ſi nouit pœnitentem proditorem, poſſe monere vigiles ad diligentem cuſtodiam ciuitatis. Secundò, dimittere famulum, quem ex ſola Confeſſione nouit furem, vel res ſuas melius cuſtodire. Tertiò, ſi eſt prædicator, inuehi in grauia peccata, quæ audiuit in Confeſſione. Quartò, ſi eſt Epiſcopus, dimiſſorias, vel beneficium negare ei, quem ex Confeſſione nouit indignum. Quintò, negare occultum ſuffragium indigno. Sextò, monere alium, cui malum paratur, vt tali loco & tempore ſibi caueat. Septimò, Prælatum ex notitia Confeſſionis amouere poſſe pœnitentem indignum ab officio ad nutum amouibili: non admittere ad officia eum, qui putatur nociturus: negare licentiam è domo exeundi: exigere murum monaſterij, & ſimilia. Et probat quintum ac ſeptimum dictum, ex quibus alia ſequuntur quia ſi Confeſſarius non audiuiſſet Confeſſionem irrationabiliter conquererentur pœnitentes de negato ſuffragio, aut amoto officio ad nutum amouibili; ergo idem poſt Confeſſionem, ex qua Confeſſarius non debet fieri peioris conditionis alioqui enim ſcelerati ne eis denegetur votum, vel officium, occaſionem arriperent vtendi indignis cautelis, non abſque iniuria Sacramenti, faciendo ſcilicet confeſſionem cum electoribus & ſuperioribus, illius indignitatis.

Secus in iis quæ illi præiudicant.

Sed hæc opinio in his caſibus, in quibus periculum eſt proditionis ſigilli, vel in quibus id eſſet confuſioni ac pudori pœnitenti, prorſus non eſt tenenda. Nam, vt ait Fagundez *p.* 2. *lib.* 6. *c.* 2. *n.* 2. potiſſima ratio, ob quam ſacramentale ſigillum tam imuiolabiliter obligat nè eius notitia ad notitiam fori externi deducatur, eſt, ne hoc diuinum Sacramentum, quod in ſalutem animarum eſt inſtitutum; reddatur formidabile; quapropter fugiendum eſt omne id, quod illud onero-ſum ac odioſum reddere poteſt. At nihil magis odioſum reddere illud poteſt hominibus, quam ſi intelligant, poſſe priuari à ſuis ſuperioribus officiis, & ordinibus, aut mutari in alia loca, aut ſibi negari ſuffragia ad communes honores & commoda ex notitia Confeſſionis: abhorrent enim ab ea, iis præſertim facienda, quos vel leuiter ſuſpicantur aliquando ſibi prodeſſe, vel obeſſe poſſe, vt cum ſuperioribus cum Magiſtro Nouitiorum, cum vocalibus &c. Deinde, ex Confeſſione pœnitens non debet aliquod incommodum reportare. Neque permittit religio ſacramenti, vt detur hominibus occaſio amittendi ſpirituale ſolatium in ſuis miſeriis, minus fidenter, & frequenter ad Con-

fessionem accedendo. Et in specie de Prælatis, cum ad ipsos subditi accedere debeant pro reseruatis onus durissimum esset, si notitiam sacramentalem in gubernationem externam dirigere posse scirent. Quibus rationibus motus Claudius Aquauiua Præpositus Generalis Societatis, suo decreto prohibuit nè Confessarij supradictam opinionem ad praxim aliquando deducerent, vel Professores Theologiæ illam publicè, vel priuatim docerent. Ad argumentum contrarium respondetur, pœnitentem non posse conqueri ante Confessionem de negato iustè suffragio; posse tamen post Confessionem, si sciat ex notia Confessionis sibi negatum esse. Nec vllam sceleratis ansam porrigi vtendi perniciosa cautela: quia si Prælatis alia via constiterit esse indignos, iustò eos priuare poterunt. *p.5.t.11.res.3.* & ex parte olim *p.3.t.4.res.79.*

Nam Prælatus non potest vti notitia Confessionis in regimine, Amouendo subditum ab officio, etiam manuali, Clausuram melius custodiendo, Et similia faciẽdo.

44 Ex his igitur primò, Prælatus pro nullo Religionis bono potest se dirigere in suo regimine, ex notitia confessionis: & sic non potest subditum ab officio etiam amouibili remouere, alio transmittere, clausuram melius custodire: ostium claudere, solitum egressum è domo negare, in mores subditi acrius inuigilare. Item nec vti notitia complicis alicuius delicti, vt fiat vigilantior circa alios complices, & similia. Et hæc omnia prohibere voluit Clemens VIII. superioribus *in decreta de casuum reseruatione, die 26. Maij 1594. §. 6.* Quod obligare sub mortali patet ex §. *vlt.* Et obligare in omni euentu, constat ex materiæ grauitate, & fine Pontificis, qui fuit, consulere facilitati, integritati & puritati Confessionis *p.3.t.4.res.76.§. Ex quibus*, initio, & fine. & *p.5. t.11.res.3 §. Et ideò.* Et quamuis Mercerus putet *in 3. p. q.11 art.5.dub. 2.concl.2.* dicto decreto non prohiberi, quin superiores Regulares notitia Confessionis vtantur ad aliquod malum publicum aduertendum, quod in Religionum nominibus rarissimè contingit: quia hoc est iuris diuini, illud humani: attamen, an hæc sententia sit probabilis, ipse considera. *p.4.t.4.res.* 202.

Nec vocalis suffragium negare ei, qui ex Confessione sola noscitur esse indignus.

45 Deinde vocales Religionum, & Magistri Nouitiorum non possunt negare suffragium illi, quem in Confessione sciunt esse indignum. Suarez *in 3.p.to.4. disp. 33. sect.* 1. & alij contra Henriquez *lib.5.c.23.n.6. p.3.t.4.res.76.& p.5.t.11.res.4.*

Nec Confessarius monialium, aut Magister nouitiorum concionari contra peccatum auditum in Confessione.

46 Tertiò, Magister Nouitiorum, & Confessarius Monialium non potest in exercitiis spiritualibus coram illis concionari contra peccata in Confessione intellecta sine fractione sigilli: facilè enim orietur scandalum, & rubor in pœnitente. Malderus *de sigillo c.14.* Secus, si id faciat ita prudenter, vt impossibile sit detegi peccatorem. At tunc nihilominus peccaret mortaliter propter scandalum, & quia Confessionem redderet odiosam. Beia *p.3.cons.15.p.5.t.11.res.36.*

Nec Confessarius dicere Prætoribus Vrbis; vt cautius Ciuitatem custodiant.

47 Quarto, non potest Confessarius dicere Prætoribus Vrbis, aut Inquisitoribus, vt diligentius inuigilent; facilè enim coniicient, eum loqui ex notitia Confessionis, quod est contra sigillum. Fagundez *p.3. lib.6.c.3.n.9.p.3.t.4.res.76 §. Ex quibus, ante medium.*

47 Quintò,

48 Quintò, Confessarius sciens in Confessione furtum sibi factum, non potest furem accusare ex aliis indiciis extra Confessionem cognitis, si hæc indicia absque notitia Confessionis supponamus non sufficere; nam tunc verè vteretur scientia orta ex Confessione, redderetque illam odiosam. Præpositus *in 3.p.q.11.dub.3.num.25.p.5.t.11.ref.17.* Immò si talis fur cognitus, esset famulus Confessarij, nec posset illum dimittere; quia talis dimissio esset quædam correptio, extra Confessionem, pudefaciens pœnitentem. Secus si cautius in actus eius inuigilans, deprehenderet iterum furari; nam tunc alio prætextu, & occultè posset illum dimittere; si tamen adeo speciosum inuenire posset prætextum, vt famulus suspicari non possit, se dimitti originaliter ex notitia Confessionis. Malderus *de sigillo c.14.p.5.tr.11.ref.37.* † Sed in hoc quoque vltimo casu negandum videtur consequenter ad superius dicta *n.* 44. *ex ref.3.p.5.t.11.*†.

Aut famulum fure cognitum ex Confessione accusare. Vel expellere.

49 Sextò, non potest Confessarius vti cognitione habita in Confessione de complice ad negandam huic absolutionem, si in confitendo taceat illud paccatum, Vide V. *Confessarius quoad examen, à n.* 39. Adde neque posse illum corrigere, etiam cum licentia pœnitentis; hoc enim non potest fieri absque iniuria Sacramenti, cum eius notitia ad finem adeò extrinsecum dirigatur. Nugnus *in add.ad 3.p.q.11.ar.2.dub.2.* & Thomistæ communiter contra Suarez *in 3.p.to.4.disp.34.sect.4.n.4.* Cuius quidem opinio, posito quod sit probabilis, nunquam tamen Confessarius interrogare posset pœnitentem de persona complicis in finem correctionis, neque se inuitare ad correctionem faciendam, sed expectare deberet pœnitentem. Henriquez *lib.2.c.9.n.10.p.3.t.2 ref.* 42. in fine *& t. 4.ref.113.& p.5.t.11.ref.39.* An verò pœnitens complicem reuelare possit, & in aliquo casu etiam debeat. Vide V. *Pœnitens, n.3.*

Vel negare absolutionem complici tacenti peccatum ab alio complice confessum. Illum vè cum licentia pœnitentis corrigere.

50 Tandem, Confessarius non potest vti notitia Confessionis in bonum ipsius pœnitentis, absque eius licentia, v.g moritur publica meretrix, non potest Confessarius dicere, illam periisse contritam & publicè pœnitentem, vel quod peccata sua publicè confessa sit, aut quod ipse eam à suis peccatis publicis absoluit, vt Parochus det illi sepulturam Ecclesiasticam. Neque etiam si ille de licentia pœnitentis secretò id dicat poterit Parochus illam in loco sacro sepelire, secundum Malderum *de sigillo c.12.* Nisi publicè conuersam esse sciat, siue Confessarius de eius licentia publicè id reuelet, siue ipsa coram pluribus potestata sit tali peccato dolere: quia talis satisfactio debetur Ecclesiæ. *p.5.t.11.ref.40. & 42.§. Notandum* † Contrarium in hoc docet Mendoza. Vide supra V. *Sepulturam, n.5,*†.

Nec tandem reuelare aliquod peccatum confessum in bonum ipsius pœnitentis.

SIGILLVM

SIGILLVM SACRAMENTALE Frangens.

SIGILLVM frangens peccat peccatum sacrilegij.

51 Confessarius frangens sigillum Confessionis, duo peccata committit: vnum sacrilegij contra virtutem Religionis, & reuerentiam debitam Sacramento, aliud iniustitiæ contra virtutem infusam iustitiæ, non seruando pactum virtuale, quod inter ipsum & pœnitentem intercedit de seruando secreto in omni casu, absque vlla exceptione. Ochagauia *de Sacr. tract.* 3. *quæst.* 1. *n.* 4. & alij communiter. Ab his tamen peccatis excusare posset aliquando in aduertentia, quæ tamen difficile exusabit à veniali, cum ad fractionem quamcumque semper accedat aliqua negligentia, qua Confessarius non aduertit id, quod ex officio deberet aduertere. Onuphrius *de sigillo, sect.* 5. *quæst.* 1. *p.* 5. *t.* 11. *res.* 2. Numquam verò excusabitur Confessarius ex paruitate materiæ, quia quantumcumque parua sit materia, quæ reuelatur, semper integra erit ratio irreuerentiæ, & offensionis Dei: arcta enim obligatio seruandi sigillum, non oritur ex eo, quod peccata, quæ cælantur, sint magna; sed eo potius, quod res maximi momenti sit, totum negotium Confessionis esse secretum. Malderus *de sigillo cap.* 23. & alij Vide Henriquez contrariam sententiam rectè improbabilem iudicauit *p.* 5. *t.* 5. *res.* 8.

Et iniustitiæ.

Et Confessarius in hoc delinquens incurrit pœnam depositionis.

Et perpetuæ peregrinationis.

52 Confessario reuelanti Confessionem in foro externo duæ pœnæ imponuntur, *cap. si Sacerdos, de pœnit. dist.* 6. depositio, quæ secundum Granadum *in* 3. *p. contr.* 7. *tr.* 11. *disp.* 8. *n.* 3. significat prohibitionem cuiuscumque muneris Sacerdotalis & perpetua peregrinatio ignominiosa, quæ *in c. omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss.* immunita est in perpetuam reclusionem in Monasterio *p.* 4. *t.* 8. *res.* 95 §. *Notandum. & p.* 5. *t.* 5. *res.* 51. Et quidem Maiolus *lib.* 5. *c.* 19 *n.* 16. in pœna depositionis putat includi irregularitatem. sed immeritò; quia depositio non imponitur ipso iure, sed post sententiam iudicis. *p.* 5. *t.* 11. *res.* 53. Impositæ etiam sunt hæ pœnæ solis Confessariis, non autem aliis reuelantibus Confessionem, qui minoribus pœnis puniendi sunt, vtpote qui fractione sigilli non ita grauiter peccant, sed tamen grauioribus, quam si solum secretum naturale fregissent. Ochagauia *de sacr. tr.* 3. *q.* 9. *n.* 11. *res.* 51. *cit.* §. *Nota tamen.*

Sed non in omni casu.

53 Notat etiam Granado *vbi supra*, supradictas pœnas non infligi Confessario ob quamcumque violationem sigilli, sed solum ob reuelationem peccati: nam de ea solum agitur in iure, quia peccatum est præcipua materia sigilli, vnde qui solum reuelaret aliquod ignominiosum in Confessione cognitum, quod non sit peccatum, non incurreret istas pœnas sicut nec, qui cũ pœnitẽte loqueretur extra Confessionem de peccatis confessis sine licentia. *Ibidem* §. *Notat.* Sed in hoc vltimo casu existimo Confessarium puniendũ esse supradictis pœnis. *p.* 5. *t.* 11. *res.* 6

in

in fine §.1. Id quod etiam docet Sotus *in 4.d.18.quæst.4.art.5.* de Confessario reuelante fornicationes publicas confessas à notissima meretrice. Quamuis Hurtadus velit, talem Confessarium non frangere sigillum strictè sumptum, sed latè: ac proinde non esse puniendum pœna ordinaria, sed extraordinaria. *part.5. tr. 11. resol.6.* §. *Notandum.* Puniendus item esset pœna ordinaria Confessarius, qui diceret; *Non absolui Paulum:* vel interrogatus responderet, *Non absolui, quia nondum Confessionem finiuit ob superueniens impedimentum*, quibus locutionibus suprà *num.24.* diximus frangere sigillum. Et ratio est, quia *in cap.Omnis*, sic habetur, *Caueat autem Sacerdos, ne verbo, aut signo, aut alio quouis modo reuelet peccatorem*, quod perinde est, ac dicere, *reuelet statum peccatoris*; qui enim reuelat Confessionem huiusmodi reuelat statutum peccatoris in peccato: ergo pœnis ordinariis iuris subiicitur. Fagundez *p.2. lib.6. c.7.n.11.* & alij contra Diaz *in pract. crim.c.109.à n.2.p.5.t.11.res.42.* §.*Sed an.*

54 Quæres primò: Quomodo constare possit de hoc delicto fractionis sigilli? Respondeo cum Onuphrio *de sigillo, sect.5.q.3.* Si Confessarius id fateatur, vel conuincatur, ad quod propter naturam delicti sufficiunt plures testes non contestes. Si verò nec confessus sit, nec conuictus, tum ex diuersis accidentibus, & circumstantiis Confessarij, pœnitentis, vel etiam tertiæ personæ, si hæc accuset, rem totam definiendam. Nec enim certa regula in hoc tradi posse. Vnde minimè admittendum, quod ait Viualdus *de sigillo num.39.* Confessario neganti damnum esse iuramentum; nunquam enim ad has angustias reduci debet; & cæteris paribus semper præsumendum est pro ipso, etiam sine iuramento. Onuphrius, quem in casu occurrenti vide, & vide etiam Fagundez *num.10 p.5.tr.11.res.52.* **Hoc delictum quomodo probari potest.**

55 Quæres secundò: Ad quod Tribunal pertinet Confessarius frangens sigillum? Ad Inquisitores, an ad Ordinarium? Respondeo: Si non habet errorem in intellectu, ita, vt existimet, hoc esse licitum, nec aliter malè sentit de sacramento Confessionis, non pertinet ad Inquisitores, sed ad Ordinarium, & sic denunciationes in aliis casibus in Tribunali sanctæ Inquisitionis, ad Ordinarium remittuntur. Molfesius *tom.1.tr.7.c.23.n.68 p.4 t.8.res.95.* **Et ad quod tribunal pertinet.**

SIMONIA.

1 Simonia est commutatio, aut studiosa voluntas, vel pactum commutandi rem spiritualem pro temporali. Nam simonia triplex est: mentalis, quæ in sola voluntate consistit: conuentionalis quæ ad pactum externum deducitur; & realis, quæ procedit ad ipsam permutationem. Est peccatum mortale contra virtutem Religionis, prohibitum iure diuino, naturali, & humano, præter aliquam de qua infra †. Nec admittere paruitatem materiæ censet Suarez *de relig.tom.1. lib.2.* **SIMONIA quid? Quotuplex? Quale peccatum?**

An admittat paruitatem materiæ. *cap.3.num.5.* nam si materia sit res spiritualis, quæ venditur, hæc quantulacunque sit in suo genere, contemnitur & conculcatur, si cum temporali pretio commutatur, & ex parte huius actionis subtrahitur à donatione Dei gratuita. Si verò sit pretium, hoc quo minus est, eo res spiritualis, quæ cum eo commutatur vilius æstimatur. At Bonacina *de leg.disp.10.q.2. num.13.* in affirmatiuam sententiam inclinauit censuitque eam materiam, quæ excusat à mortali furti, excusare etiam à mortali simoniæ. † Quamquam deinde *in tract.peculiari de simonia quæst.3.num.13* sibi contrarius, sententiam Suarez expressè docuerit. † Tenet tamen Merola *tomo 1.disp.2.c.4.dub.7.n.116.* & quantitatem remittit arbitrio boni viri. *p.5.t.5.ref.1.*

Quæ pœnæ simoniacis infligantur? 2 † Aduerte autem primò, simoniacos, præter culpam sacrilegij, incurrere ipso iure in excommunicationem papalem, priuationem beneficij venditi, vel empti, & obligationem restituendi pecuniam acceptam. *Extrauag.1.& 2. de simonia*, quæ latius explicabimus infrà *à num.12.*

Quænam sint res spirituales? 3 Aduerte secundò, nomine rei spiritualis venire quidquid à Deo, vt gratiæ auctore procedit, & in Deum vt gratiæ finem ordinatur. Hæc autem sunt in triplici differentia. Nam quædam sunt purè spiritualia, vt virtutes supernaturales, & potestates, & vsus ipsarum: quædam mista cum temporalibus, sed plus participant de spiritualitate, vt sunt Sacramenta, sacramentalia, & beneficia: tertia, plus participant de temporali, quàm de spirituali, vt vasa sacra, templorum loca, cantorum officia & similia. Pretium verò triplex est: nimirum pecuniæ, seu rei pecunia æstimabilis, linguæ, seu laudis, & obsequij, siue seruitutis †.

Et beneficia? 4 Aduerte tertiò, nomine beneficij non venire Commendas Equitum Ierosolymitanorum: quia licet dentur solis professis, tamen dantur titulo laico, & pro temporali militiæ ministerio, professio verò est solùm conditio sine qua non. Lezana *tomo 2.cap.5.num.26* & Theologi communiter, & ex Canonistis Quintinius *in Repet.ad cap.de multa de præb.num.8.& à num.163.* & declarauit Iulius II. anno 1505. & Pius II. anno 1460 *p.6.t.8.ref.17.* Item probabile est, non venire pensionem, quæ solet assignari seni renuncianti beneficium ob labores exhibitos, aut Clerico pauperi in alimentum, & quæ conceditur in renunciatione & commutatione beneficiórum, quæque datur personæ sæculari, vt Principi, militi, ad componendam litem dubiam super beneficio, vel filio Comitis etiam Clerico, pro seruitiis, quæ pater Ecclesiæ præstitit; & generaliter nullam pensionem, dempta ea, quæ datur in titulum beneficij ob aliquod ministerium spirituale futurum coadiutori Episcopi, vel Parochi senis, quia omnes aliæ pensiones sunt merè temporales. Ita Sanchez *in opusc.tomo 2. lib.2. cap.3.dub.46.num.19.* contra Enriquez *lib.13.cap.13.num.2.* & alios multos *p.4.t.4.ref.153.* Item non venit Vicariatus Episcopi. Ita Sanchez *dub.113.num.6.* contra Lopez *p.1.cap.307. p.4.t.4.ref.167.* Veniunt tamen prælaturæ Regularium non

non amouibiles, vt sunt Generalatus, Prouincialatus, Guardianatus, Prioratus, &c. vt ait Bononia *de electio. p. 2. cap. 1. dub. 58.* quamuis contra sentiat Peyrinus *de relig subdito. 1. q. cap. 31. §. 9. d. 21. p. 5. t. 4. res. 156.* †. Verum V. *Prælati, n. 52.* Prioratum, & Guardianatum & similes prælaturas inter amouibiles numerauimus cum Auctore †.

5 Porrò non est simonia, si temporale detur, non tanquam pretium rei spiritualis, sed, vel ante ad excitandum per beneuolentiam & debitum antidorale animum collatoris, vel posteà in gratitudinem. Et sic primò, ait Sanchez *dub. 28. num. 7. & 8.* si quis inseruiet Episcopo ad impetrandum beneficium ex beneuolentia & gratitudine, & Episcopus hoc titulo beneficium familiari suo conferat, etiamsi explicet, se illud dare ad exonerandum se ab obligatione antidotali, neuter est simoniacus: licet de Episcopo contrarium sentiat Abbas apud ipsum *p. 4. t. 4. resol. 151 §. Et idem.* Secundò, ait Valentia *to. 3. disp. 3. quæst. 15. punct. 3.* non esse simoniam, resignare beneficium spe obtinendi aliud, sine qua non resignaretur, si non adsit intentio obligandi superiorem supra obligationem antidoralem. Etiam si talis spes verbis, aut scripto exprimatur. sed de hoc infra *num. 8. p. 6. t. 7. resol. 32.* propè finem. Tertiò, ait Turrianus *in select. p. 2 disput. 16. dub. 3.* non esse simoniam, si quis promittat Titio se daturum eleemosynam Caio, vel Ecclesiæ, si sibi impetret beneficium; idque solùm ad excitandum eius animum, vt fit, quando promittitur aliquid infideli, si conuertatur ad fidem, aut fideli, si Religionem ingrediatur *p. 5. tract. 14. resol. 75.* Quartò probabile esse, ait Malderus *in 2. 1. tract. 3. dub. 6.* nec vsuram fore, nec simoniam, si quis daret mutuum collatori beneficij, animo eum prouocandi ad propensionem in eum *p. 1. tract. 8. resol. 61. §. Sed licèt,* circa medium.

Non est simonia si detur tẽporale pro spirituali, non tanquã pretium illius.

Sed in gratitudinem, &c.

6 Item non est simonia dare aliquod temporale tanquam pretium rei temporalis ordinatæ ad spiritualem, aut illi connexæ, puta laboris damni emergentis, lucri cessantis, &c.

Hinc primò Suarez *vbi sup cap 18. num. 19.* excusat à labe simoniæ Responsorem casuum conscientiæ accipientem stipendium pro declarato casu, non quidem per modum exhortationis, sed per modum instructionis doctoralis, etiam si petatur ad conscientiam pacandam, vel dirigendam, quia hoc est per accidens & consequenter. Ita ille, contra Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 2. c. 3. dub. 5. 7. & 8.* probabiliter *p. 5. t. 14. res. 4.*

Aut temporale pro temporali, licèt ordinato ad spirituale, vel illi adnexo.

Vt pro declarato casu conscientiæ

7 Item *disp. 53. num. 17.* eum, qui pretium reciperet pro labore in eundo & redeundo ad collatorem beneficij, aut pro damno emergente, & lucro cessante, nisi sub hoc colore aliquid accipiat supra iustum, in quo casu, ait Rodriquez *in summ tom. 4. cap. 133. num. 19.* non fore peccatum simoniæ, sed iniustitiæ, quod & vitari posse existimo, si illud plus detur liberaliter & gratis, ita vt in casu adsit contractus iustæ emptionis, & liberæ donationis *p. 2. t. 16. res. 37. §. Vnde.* Pro intercessione ad beneficium apud collatorem nihil sumi potest, aut dari citra simoniam.

Pro labore eundi, & redeundi ad collatorem beneficij.

Pro damno emergente, &c.

An etiam pro intercessione mediata, vel immediata ad dandum beneficium.

KKk 2 Pro

Pro intercessione autem mediata, quæ fiat apud intercessorem immediatum ipsius collatoris. Vasquez quem citat, & sequitur Sanchez *dub.6.num.7.* probabile putat, posse: quia illa intercessio remota est merè temporalis. Aliqui etiam apud Sanchez docent, simoniam illam, quæ committitur soluendo pretium intercessori immediato, esse solius iuris humani, non diuini, vel naturalis, quia hæc etiam intercessio est temporalis. Sed an vtraque hæc opinio sit probabilis, alij videant *p.4.t.5.res.*151.

Et an liceat pacisci de certa pecunia soluenda, vel exigēda si acquiratur beneficium interueniente impetratione ad acquirendam pecuniam à prouiso? Et generaliter pacisci de soluenda pecunia obtento beneficio eo titulo, quo dari potest?

8 Aliqui etiam dicunt, non esse simoniam, sponsionem, vulgo *Scommessa* cum tertiò, vt si spondens habeat beneficium, soluat tot aureos, v. g. secus, acquirat; si posteà tertius ad acquirendam pecuniam intercedat apud collatorem & impetret prætensori colludenti beneficium. De qua re vide etiam Sanchez *l.cap.4.ibidem.* Item quibus titulis, nimirum gratitudinis, excitationis animi, laboris, &c. licitum est, dare aliquid temporale. Cælestinus *in comp. tract.7. cap.4. num.3.* & alij dicunt, licere de eo pacisci, ita quod prætensor, obtento beneficio, teneatur illud soluere, in gratitudinem, v. g. vel in pretium laboris, &c. non obtento autem, non teneatur: quam sententiam licèt speculatiuè loquendo probabilem iudicauerim *in p.2.tract.12.resol.37.* † *& p.3.tr.2.resol.64.* §. *Sed ex his*, in fine † nunc tamen in praxi puto non esse amplectendam: quia non sunt compossibilia, obligari ad dandum ob gratitudinem, vel laborem, & non obligari, nisi obtento beneficio; cum etiam si beneficium non obtineatur; & labor in sumptus, & gratitudinis obligatio producta fuerit, vt ait Syluius V. *Simonia 2. concl.2.* Et idem aliqui dicunt, si resignans beneficium significet spem aliud obtinendi, vt supra diximus *num.5.p.9.t.7.res.*42. Potest nihilominus dari & promitti pretium temporale pro redimenda iniqua vexatione in Sacramentorum collatione, vt diximus V. *Scandalum, num.13.* & etiam beneficiorum, *vt ibid.n.6.*

Potest accipi pretium pro loco honoratiori sepulturæ.

9 Pro sepultura in loco honoratiori. Magrouicio *tom.2.cap.4.de iud. num.69.* ait, non posse pretium sumi: nam sumeretur propter maiorem loci sanctitatem, † v.g. propter maiorem ad Altare maius, in quo sit tabernaculum; vel sæpius celebretur, propinquitatem †. & quamuis homo intendat pretium sumere ex motiuo humano honoris, ille tamen honor est coniunctus sanctitati, ob quod pretio æstimare prohibetur, sicut honor & dignitas Episcopatus. Ego verò existimo cum Garzia *de benef.tom.1.p.5.c.9.num.117.* emi posse propter eam temporalitatem honoris apprehensi pretio æstimabilis, sicut emuntur vasa & vestes sacræ ratione materiæ. & pro hac sententia Garzias affert decisionem Rotæ Romanæ *p.2.tract.15.resol.57. & p.5 t.3.resol.103.* Eodem pacto existimo aliquid accipi posse ab eo, qui facit aliquem adscribere inter Equites D. Iacobi, Alcantaræ, &c. nimirum pro temporali honore, qui in talis habitus susceptione magni æstimatur. Et si detur gratis & ex beneuolentia, multo magis. præterquam quòd probabiliter dici potest, dictos Ordines non esse propriè Religiones. Et hanc sententiam

Et pro impetratione habitus militaris.

contra

contra Azorium, *tomo 3.lib.12.cap.16.quæst.5.* docet Vecchius *disp.1. dub.3.num.1.part.3.tr.2.resol.64. & p.6.t.8.res.17.§.Notandum.p.9.tr.9. resol.35.*

10 Petes primò. An Cancellarius Episcopi ratione laboris sumere aliquid possit pro licentia audiendi Confessiones & concionandi? Respondeo negatiuè: nam sacra Congregatio apud Barbosam *in Trident. sess.21.cap.1.num.16.* declarauit, Cancellarium Episcopi gratis omnino præstare debere approbationem ad audiendas Confessiones, licentiam administrandi Sacramenta, deseruiendi beneficiis, sepeliendi cadauera in Ecclesia, celebrandi Missas, colligẽdi eleemosynas: mandata publicandi in Ecclesia eos, qui primam tonsuram suscipere, & ordinari voluerint. Pro litteris verò collationum, institutionum, seu prouisionum beneficiorum vacantium per obitum, vel per resignationem, etiam ex causa permutationis, vel alia: pro litteris dimissorialibus, quæ conceduntur Clericis ad alias diœceses transituris, vel ab extero Episcopo ordinandis: pro approbatione tituli patrimonij, aut beneficij: pro licentia absentandi se ab Ecclesia, vt beneficio, vel erigendi Capellas: pro litteris approbationis concurrentium ad parochiales in mensibus Papæ Romam transmittendis: pro approbatione iurispatronatus ex fundatione, vel donatione: pro creationibus vicariorum in parochialibus: pro deputationibus œconomorum, dum vacant beneficia: pro executionibus litterarum Apostolicarum, gratiam, sed iustitiam concernentium. Pro his inquam scripturis, si nullum sibi salarium, vel stipendium fuerit assignatum, posse congruam sui laboris mercedem accipere, quæ quoad litteras collationis, vel institutionis curatarum Ecclesiarum, vel deputationis Vicariorum in illis, vnum aureum; quoad litteras dimissorias & testimoniales, decimam vnius aurei partem, non excedat *p.5.t.13.resol.70.* Aduerte hic, quòd licèt Concilium Tridentinum *Sess.23. cap.15.* & Eminentissimi eius Interpretes præcipiant Episcopis, approbationem ad audiendas Confessiones gratis dare, non tamen propterea approbationes per pecuniam obtentæ nullæ sunt. Fagundez *pr.2.lib.7.cap.2.num.66.ibidem §.Notandum, & t.14. resol.41.§.Sed non desinam.* Secus si aliquid accipiatur in Sicilia à Commissario Cruciatæ vel eius Notario, aut ab aliis, pro executione Indulgentiarum. Vide V. *Indulgentia, num.* 10. Pro dispensationibus matrimonialibus, Sanchez putat à delegato recipi aliquid posse ratione laboris. Sed contrarium declarauit sacra Congregatio. Vide V. *Dispensatio, num.* 18. vbi *num.* 17. videbis etiam, quid de aliis dispensationibus sit dicendum.

CANCELLARIVS Episcopi tenetur gratis dare facultatem concionandi, audiendi confessiones & multas alias litteras.

Pro aliquibus aliis sumere potest pretium à S. Congregatione taxatũ.

11 Petes secundò: An commutatio rerum spiritualium inter sese sit simonia? Respondeo affirmatiuè *ex cap. quæsitum, de rer. permut.* vbi prohibetur permutatio beneficiorum. Nomine autem beneficiorum veniunt etiam Prælaturæ Regularium, quæ vt diximus *num.* 4. sunt beneficia. Vnde si vocales Religionum conueniant inter se. *Elige me in Prouincialem, & ego eligam te in Priorem,* committent simoniam. Lopez

COMMVTATIO rerum spiritualiũ inter sese est simonia.

p.1.c.299. Sanchez *dub.44. num.4.* negat Prælaturas Regularium esse beneficia in eo rigore, vt nomine beneficij in lege hac pœnali comprehendi censenda sint. Villalobos *tomo 1.t.27.diff.24.num.1.* sentit nobiscum, cum hac tamen limitatione, quod si offeratur sola spes, v.g. *Da mihi suffragium, & ego tibi de re alia prouidebo*, absque vllo pacto & conuentione, non erit simonia. Quod & si verum sit, erit nihilominus damnabilis oblatio, quia subornationis speciem refert. Adde, quod licèt Prælaturæ Regularium non sint beneficia, sunt tamen res spirituales. Et omnis rerum spiritualium permutatio est simonia, vt si, v.g. Sacerdotes conueniant inter se, vt applicent sibi inuicem Sacrificium, vel alter alterius audiat Confessionem, &c. nisi prædicta commutatio, ait Lopez, fieret ex beneuolentia & gratitudine, absque vlla obligatione. *p.4.t.4.res.150.* & olim *p.3.t.2.res.125.*

Non tamen omnis simonia trahit pœnas legis.

12 Petes tertiò: An pœnæ, de quibus supra *num.2.* incurrantur in omni simonia? Respondet Sotus *lib.9. q.8. art.2. propè finem, & art.1. ad 6. V. Porrò.* pœnam restitutionis incurri solùm in simonia, in beneficio, Ordine, & ingressu Religionis: excommunicationem verò in omni simonia. Ego verò cum Tannero *in 2.2. disp.5. q.8. dub.4. n.95.* & aliis, existimo omnes pœnas simoniæ incurri in tribus casibus recensitis; aliis verò nullam pœnam à iure impositam esse, *Extrauag.1. & 2. de simon.* & sic pretium acceptum pro collatione Sacramentorum, probabile esse, ait Turrian. *in cens. Theol. cent. quarta dub.59.* non debere ipso iure restitui. Vide multa circa hanc rem apud Tannerum *n.99. p.3.t.4.res.157. & 167. §. Quoad secundum.* Ex quibus probabilis censenda est opinio Sanchez *dub.108. num.3.* contra Nauarrum *in c. si quando de rescript. except. 4. in fine.* quòd dictæ pœnæ non incurrantur in simonia, iure tantum humano prohibita, qualis est simonia in permutatione beneficiorum inter duos beneficiarios propria auctoritate facta, cum reseruatione pensionis, & similes. nam *Extrauag.2.* sic præfatur: *Cum scelus simoniacæ prauitatis tam diuinorum, quàm sacrorum Canonum auctoritas abhorreat*, ex quo datur intelligi, quòd loquatur de simonia humano simul & diuino iure prohibita. nam præfatio legis dat intellectum toti legi. Meritò autem excipit ab hac doctrina simoniam, quam dicunt confidentialem, licèt aliquando prohibitam iure tantùm humano, vt esset, si quis renunciaret beneficio cum pacto, vt sibi, vel alteri posteà reddatur, vel cum reseruatione pensionis, non sibi, sed aliis soluendæ. Et tu excipe etiam si quid datur Notario, vel Cancellario Episcopi, vel alteri pro executione Indulgentiarum, iuxta dicta V. *Indulgentia, num.10.* nam licèt hæc simonia sit solùm iuris humani, affert nihilominus pœnas Tridentini *Sess.21. cap.1.* Vide Tannerum *n.95. p.4.t.4 res.155.* Sequitur etiam ex supra posita opinione Sanchez, probabile esse, non incursurum pœnam simoniæ, si non habens adhuc ius in re ad beneficium redimat vexationem, dando pretium electori, ne sibi præferatur indignus: nam licèt hic sit simoniacus, iuxta dicta V. *Scandalum, num.9.* probabiliter tamen docet idem Sanchez *dub.3.n.6.* contra

contra Torre *in 2.2.tomo 2.q.100.art.4.disp.9.* esse simoniam solius iuris humani.*par.5.tract.14.resolut.* Aduerte etiam cum D.Thoma *art.6. ad 6.* supradictas pœnas non incurri in simonia mentali tantùm. Vnde si Episcopus contulisset beneficium famulo tanquam pretium seruitij ab eo exhibiti,animo impetrandi tale beneficium, etiam tanquam pretium, nullo existente pacto externo, nec implicito quidem, non teneretur talis famulus resignare, quidquid in contrarium asserat Sotus *lib.9.q 8.art.1.ad 2.p 4.t.4.res.168.* In reali verò parua ex parte pretij,Suarez ait incurri pœnas, quia non admittit paruitatem materiæ.Sed stando in contraria sententia,de qua supra *num.1.* contrarium dicendum est *p.5.t.5.res.2.*in fine.

13 Potes denique: Cui restituendum est pretium pro simonia in Ordine, beneficio & ingressu Religionis?Ecclesiæ,cui facta est iniuria, vel pauperibus,ait D.Tho.*ad 4.ex c.de hoc, & c.audiuimus de sim.* Sed ego teneo cum Sanchez *dub.114. n.11.* quod ante iudicis sententiam restituendum sit danti, qui non censetur à se abdicare dominium nisi vt transferat in recipientem, & si hic non potest recipere, dominium remaneat penes ipsum,nec restituendum est Ecclesiæ ob legem pœnalem, quia hæc non obligat ante sententiam. At cum vtraque sententia sit probabilis,potest quis tuta conscientia restituere danti, Ecclesiæ,vel pauperibus, & si pauper est,retinere ipse.Ita Sanchez *ibid.n.12.& 13.* qui bene excipit pretium datum simoniacè pro gratia & iustitia,quod ex Bulla Greg XIII.restitui debet pauperibus, & datum ob ingressum Religionis,quod *ex c.veniens,de simon.* restituendum est danti. *p.3.t.4. res.167.§.Sed licet,*prope finem.Quid porrò veniat in dicta Bulla nomine gratiarum. Vide V.*Pœna, num.4.* Restitutio autem quæ in pœnam imponitur,fieri potest & danti, & pauperibus.

S O D O M I A.

1 † SOdomia, propriè loquendo, est actus libidinosus consummatus inter masculos in vase non naturali: largè est etiam concubitus cum fœmina in vase præpostero, & coitus fœminarum inter sese. Est peccatum mortale grauissimum, & indignationis diuinæ maximè prouocatiuum. In aliquibus Regnis Hispaniarum sodomitæ puniuntur ab inquisitoribus. Vide V. *Inquisitorum, num.99.* Clericus sodomita subiicitur multis pœnis per Bullam Pij V. Vide V. *Clericus sodomita.* SODOMIÆ definitio. Species, Grauitas, Tribunal, Pœnæ,

2 An sodomia inter consanguineos, vel affines, contrahat distinctam malitiam incestus,in Confessione aperiendam,vide V.*Circumstantia,num.18.* vbi *num.17.* inuenies,an explicari debeat circumstantia sexus,& *p.7.t.13.res.18.* Et circumstantiæ confitendæ.

3 Circumstantiam agentis vel patientis tacere posse docuimus.*Ibid. n.97* At Lugo *de sacr pœn. disp.16.sect 5.§.1.n.243.* existimat omninò explicandam esse:nam diuersa specie malitia est in agente, qui eo tactu impudico

impudico se polluit, ac in patiente, qui eodem tactu passiuo solum cooperatur pollutioni alterius. Sed nostram sententiam nouissimè etiam docent Zambellus, Lupus, & Ghilinus V. *Circumstantia, num.50. p.6. t.6.res.36.*

In casum reseruatum sodomiæ.

Non incidit fæmina coniungens se cum fæmina in vase naturali.

Secus in innaturali.

4 Quoniam Episcopi solent sæpius reseruare casum sodomiæ, ideò videndi varij casus, in quibus inciditur, vel non inciditur in sodomiam reseruatam. Primò igitur si fœmina cum fœmina ita congrediatur, vt altera earum masculi vicem gerat, & effusio seminis intra vas naturale sequatur, dicendum est non incidere in casum reseruatum sodomiæ, contra Lupum *de cas.reser. par. 2. cas. 10.n.14.* quia licèt non seruetur sexus, seruatur tamen vas. Secus dicendum, si fœmina intra vas præposterum alterius semen immiserit. Ita Mazuchellus *de cas.reser. disp.2. c.22.n.6 p.7.tr.7.res.13.§. Quæro primò.*

Nec patiens.

Si agens seminet extra vas.

5 Secundò. Licèt communiter affirment, patientes includi in casu reseruato sodomiæ; tamen Bordonus *in consil.regul.res.48.q.5.n.2.* putat contrarium non esse improbabile, quod absolutè nouissimè P. Alphonsus de Leone *de cens.recollect.5.n.73.* Nota tamen, quod sententia affirmatiua procedit, modò agens seminet intra vas, cum actio ipsi potissimum tribuatur, si ea perfecta non est peccatum non subiicitur reseruationi, neque ex parte patientis, licèt etiam seminet, quia complementum peccati semper attenditur ex parte agentis vti, qui est nobilior patiente. *Ibid.§.Quæro secundò.*

Nec ipse agens, si non seminat intra vas.

Licet contrarium sit etiam probabile.

6 Tertiò, qui inchoat sodomiam in vase præpostero; sed posteà emittit semen extra vas, non incidit in casum reseruatum: quia hic actus non est sodomia completa, & consūmata, sed incæpta; reseruatio autem includit tantùm delictum perfectum, & consummatum, non autem attentatum. Bordonus *in consil.regul.res.48.n.17.* Non nego tamen contrariam sententiam, quam tenet Fagundez *in Decal.tom.2.lib.6.c.9. n.8.* esse probabilem. *Ibid.§.Quæro tertiò.*

Nec impuberes.

7 Quartò, impuberes non incidunt in casum reseruatum sodomiæ, quamuis id affirmet Mazuchellus *de cas. reser. disp.2.c.22.n.12.* quia impuberes ligantur quidem reseruationibus adnexis iis peccatis, quæ non sunt carnalia, qualia sunt homicidium, blasphemia, &c. iis verò, quæ sunt adnexa peccatis carnalibus non ligatis cum regulariter loquendo non compleant. Sic docet Lupus *de cas.reser.p.1. dist.4.n.6.* & Bordonus *in consil.regul.res.38.q.11.n.18.ibid.§.Quæro quartò.*

Nec exercens sodomiticam copulā cum fœmina.

8 Quintò, exercens copulam sodomiticam cum fœminis non incidit: quia in sodomia propriè peccatur non solùm contra vas, sed etiam contra sexum; masculus autem licèt non seruet vas, seruat tamen sexum. Ita Lupus *de cas.res.p.2. cas.10. n.3.* contrarium docuit Fagundez *in Decal.tom.2.lib.6.c.9.n.7.ibid.§.Quæro quintò.*

SPONSA

SPONSALIA.

1 † SPonſalia dicuntur promiſſio mutua viri, & fœminæ futuri matrimonij inter perſonas legitimas contrahendi. Dictum eſt primo PROMISSIO, & tu ſubintellige *libera*, ſeu voluntaria. nam ſponſalia metu graui contracta, nulla ſunt, & probabiliter etiam ſi iuramento firmata ſint. Vide V. *Iuramentum, num.* 11 & V. *Metus, num.* 4. Et eadem eſt ratio de conſenſu ficto. Vide V. *Promiſſio, num.* 3. & V. *Iuramentum, num.* 10. **SPONSALIA quid?**

2 Quoniam verò voluntarium non eſt ſine diſcurſu, ſponſalia non poſſunt contrahi ante vſum rationis. † Ille autem rationis vſus ad ea ſufficit, qui ſatis eſt ad peccatum mortale, nam hic idem vſus ſufficit ad obligandum quem voto ſolemnis Ordinis ſacri, & Religionis, quia ſimiliter eſt ſtatus perpetuus. Gratis autem omninò Bonacina notauit ſponſalia contracturos habere deſiere futurorum præuiſionem. nam iura præſcripſerunt ſponſalibus ætatem annorum ſeptem (*l. in ſponſalibus* 2. *ff. de ſponſal. & cap. litteris, cap. acceſſit cap. diſſoluendum, de deſponſ. impub.*) quæ futurorum præuiſioni non eſt ſufficiens. Sanchez *tomo* 1. *lib.* 1. *diſput.* 16. *num.* 16. *par.* 3. *tract.* 4. *reſ.* 273. Septennium autem requiſitum à iure pertinet ſolùm ad forum externum: nam in conſcientia ſufficit vſus rationis, etiamſi ſeptennium multum præcedat, vt ait contra Ricard. Pontius *lib.* 12. *c.* 5. *par.* 3. *tract.* 4. *reſolut.* 274. *§. Et hac omnia.* In quo caſu non ſolùm ſponſalia forent valida, ſed neque eſſet mortale illa contrahere. Quod etiam procederet ſi vſus rationis deeſſet, & ſponſalia non ſunt Sacramentum, cui fiat iniuria. In hoc nunquam caſu non peccarent parentes († nam contrahentes rationis expertes qui peccarent †.) Pontius *vbi ſupra num.* 4. contra Enriquez *lib.* 11. *cap.* 13. *n.* 13. *cap. autem* 2. *de deſponſ. impub.* ait Pontius, prohiberi ſolum cohabitationem, vel contractum per verba de præſenti ante pubertatem. *p.* 3. *tract.* 4. *reſ.* 275. Pro foro externo Coninch requirit ſeptennium completum, ita vt ſaltem inceptus ſit vltimus dies, & ego probabile puto ſufficere, ſi completum ſit moraliter, vt ſi deficerent duo, vel tres dies, ait Guttierez, aut octo, vel decem, ait Rebellus *par.* 2. *lib.* 4. *q.* 5. *concl.* 2. *num.* 2. *par.* 3. *tract.* 4. *reſ.* 274. *par.* 9. *tract.* 7. *reſ.* 73. & 74. **Et in qua ætate contrahi poſſint?**

3 Sufficit porrò conſenſus contrahentium tacitus, quando nimirum parentes ipſis præſentibus, & tacentibus, contrahunt, *cap. vnico, de deſponſ. impub. in* 6. Si verò alij hoc modo contrahant, cenſeo cum Sanchez *tom.* 1. *lib.* 1. *diſp.* 22. *num.* 7. ipſorum ſilentium non eſſe ſufficiens ſignum, conſenſus, quia *c. cit.* hoc de parentibus tanquam quid ſpeciale ſtatuitur, & illa regula, *qui tacet conſentire videtur*, vera eſt in fauorem, non in præiudicium tacentis. Nihilominus probabiliſſima eſt ſententia Pontij *lib.* 2. *c.* 14. *n.* 7. quòd præſumatur conſenſum etiam tunc, & multò magis, ſi ipſis præſentibus contrahant eorum tutores, vt docuit Coninch, aut parentes contrahant coram filiis emancipatis, vel ſpuriis. Vide etiam Layman *lib.* 5. *t.* 10. *p.* 1. *c.* 2. *n.* 13. *in fine*, *p.* 3. *t. reſ.* 270. **REQVIRVNT conſenſum, ſaltem tacitum.**

Et ſi contrahantur in abſentia, debent ratificari.

4 Quòd ſi parentes, vel tutores pro filiis & pupillis abſentibus contraherent, tunc ſponſalia eatenus vim haberent, quatenus accederet poſteà eorum ratihabitio expreſſa, vel tacita, ſed per ſignum aliquod ſenſibile manifeſtata: nec ſatis eſſet, quod ſcientes ſilerent, nam id *c. vnico* diſponit, quando ſponſalia contrahuntur in eorum præſentia Sanchez *num.*16 Enriquez *lib.*11.*cap.*13.*n.*5. propter paritatem rationis extendit *c. citatum* ad contractum in abſentia Coninch verò *num.* 39. tunc eorum taciturnitatem ſufficere inquit, quando tacerent coram parte, patribus, vel tutoribus referentibus; ſecus ſi referant alij, quorum non intereſt; quia his non tenentur ſuam mentem ſignificare, ſicut illis. Et vtraque hæc ſententia eſt probabilis. *p.*2 *tract.*4.*reſol.*271.

Conſenſus autem debet eſſe mutuus.

5 Deinde dictum eſt, ſponſalia eſſe promiſſionem MVTVAM nam Pontius *lib.*12.*c.*4.*n.*2. exiſtimat, quod ſi vnus promittat, alter non repromittat, neuter remanet obligatus: ſunt enim ſponſalia contractus cuiuſdam commutationis, ita vt alter nec velit, nec poſſit velle ſe tradere, niſi ſub conditione, quod aliter in compenſationem ſe retribuat. Eo tamen ipſo, quò alter alterius promiſſionem acceptat, vtrumque manere obligatum; quia nemo poteſt promiſſionem acceptare, niſi ſub conditione promiſſionis. Sanchez verò *de matr. tomo* 1. *lib.* 3. *diſput.*5. *num.*12. docuerat, poſſe quem acceptare promiſſionem abſque re promiſſione, in quo caſu ſolùm promittentem manere obligatum, donec alter ex nimia dilatione promiſſionis & matrimonij, obligationem partis tacitè contemnere cenſeretur. Vtraque opinio eſt probabilis *par.* 3. *tract.*4.*reſ.*244.

Et inter perſonas aptas ad contrahendum.

6 Denique dictum eſt INTER PERSONAS LEGITIMAS. nam qui matrimonium contrahere non poſſunt, nec ſponſalia inter eos valent, vt inter conſanguineos, v.g niſi apponatur conditio, *ſi Papa diſpenſauerit*, ait Pontius *lib.*3.*cap.*15.*n.*5. tunc enim rata interim eſſe debere, donec Pontifex diſpenſare noluerit: cum nec turpia ſint, nec vlli legi contraria: & ſi Papa diſpenſauerit obligare in conſcientia. Ratio autem eſt: nam hoc modo valet inſtitutio filij ſpurij, ſi Princeps eum legitimauerit; venditio rei feudalis, ſi dominus feudi voluerit; votum Epiſcopi tranſeundi ad Religionem, ſi Papa conſentiet, & ſimilia. Sanchez verò *lib.*5.*diſp.*5.*quæſt.*3.*num.*12. putat eſſe inualida etiam ſi accedat conditio, immò etiam ſi accedat iuramentum; ac proinde vtrumque contrahentem in tali caſu ante, & poſt diſpenſationem reſilire poſſe. Niſi quòd ſi magnæ expenſæ fuerint in impetratione diſpenſationis in ſumptæ, reſiliens eas reſtituere teneatur. Vtraque opinio eſt probabilis. Vide etiam Valerum V.*matrimonium, diff.*7. *par.*3. *t.*4.*reſ.*290. Poteſt contrahi inter non pares, dummodo non oriatur magnum ſcandalum, vel damnum. Sanchez, & alij *p.*9.*t.*7.*reſ.*71. vnde filij nati ex concubitu fornicario vocantur naturales, & non ſpurij Coninch, & alij *ibidem* 70. & ſic ſpurius dicitur, & illegitimus, qui naſcitur ex parentibus vtriſque impeditis petere, & reddere debitum. *ibid.* §. *Nec ſolet.*

Naturales, & non ſpurij.

7 Porrò ex ſponſalibus oritur obligatio contrahendi matrimonium per

er verba de præsenti tempore præfixo si autem nullum præ fixum sit empus, vterque tenetur alterutro petente, ait Sanchez *disp.*28. *num.*2. Pontius verò *cap. 6. num.*1. putat, talem obligationem adesse incipere à momento cõtractus,& statim impendendã esse,si alter illorum non petat ex causa differri, *ex l. in omnibus obligationibus ff. de reg. iur. p.* 3. *t.* 4. *res.* 245.

Quæ per sponsalia obligantur ad contrahendum statim, aut cum alter requirit.

8 Sunt tamen multæ causæ, quibus obligatio contrahendi ex sponsalibus soluitur. Et quidem, si contracta sint ante pubertatem, adueniente pubertate dissolui possunt, altero illorum resiliente, quia videntur celebrari sub hac tacita conditione, *nisi ad pubertatem deueniendo resiliant.* (Nec expectare debet alterius pubertatem, vt ait Naldus *num.*1. nam frustra expectatur euentus, cuius nullus est effectus, *cap. cum contingit, de off. deleg.* Si autem factus puber, non reclamet statim) idest intra triduum, *l. fin. C. de err. adu.* (censebitur in foro externo confirmare sponsalia, at in foro conscientiæ satis est, tempore statuto interius dissentire. Coninch *dub.* 2. *num.*6. *p.*4. *cit. res* 282.) Quòd si iuramento confirmata fuissent, Villalobos *tomo* 1. *t.* 12. *diff.* 12. *num.* 27. & alij communiter, rectè dicunt dissolui non posse, *ex cap. ex litteris, de spons.* (*p.* 3. *tract.* 4. *res.*288.) *p.*9. *tract.*7. *res.*76. At satis etiam probabiliter docent alij apud eundem, etiam stante iuramento dissolui posse: quia iuramentum sequitur naturam actus, quem confirmat. *ibib. resol.* 246. Si autem contracta sint post pubertatem, tunc primò dissoluuntur de communi consensu partium, nec remanet impedimentum publicæ honestatis, vt dictum est V. *Impedimenta, num.*17.

Sed obligatio contrahendi dissoluitur in impuberibus, si alteruter adueniente pubertate resiliat.

Etiam si alter nondum factus sit puber.

In puberibus verò soluitur de consensu vtriusque.

9 Secundò per ingressum Religionis. In quo casu Toletus *lib.* 7. *cap.*21. existimat, eo ipso, quod vnus ingreditur, vtrumque deobligatum manere. Rebell. *lib.*4. *q.*8. *sect.*6. putat dissolui obligationem solius ingredientis alterum verò manere obligatum, donec ille profiteatur. Denique Nauarrus *c.*22. *num.* 26. neutrum deobligari existimat, nisi secuta professione: quia nullus Canon dicit, sponsalia dissolui per solum Religionis ingressum, & alioqui dum sponsus est nouitius, potest habitum deponere, & contrahere. Omnes hæ sententiæ sunt probabiles. *par.*3. *tract.*4. *resol.*207.

Per ingressum Religionis.

10 Tertiò, dissoluuntur per susceptionem Ordinis sacri, aut ipsius votum, & simpliciter ob votum castitatis. Pontius *cap.* 12. *num.* 3. licèt Sanchez *de matr. tomo* 1. *lib.*1. *disp.* 46. *num.*9. probabiliter neget. Nec peccat sponsus, qui sacris se addicit, vel votum emittit Ordinis sacri, vel castitatis. quia sponsalia censentur contrahi sub conditione, nisi sponsi meliorem statum eligere velint. Pontius *cap.*11. *num.*3. contra Rebellum *lib.*4. *quæst.*8. *sect.*5. *par.*3. *tract.*4. *res.*208. Nec similiter peccat, qui Religionem ingreditur, nec facit contra *cap. commissum* 16. *de spons.* vt fusè probat idem *cap.*10 *num.*9. *Ibid. res.* 207 §. *Notandum.*

Per votum castitatis, &c.

11 Quartò dissoluuntur sponsalia per matrimonium ratum cum altero. Si enim alteruter contrahit per verba de præsenti cum alio, ille qui remanet, solutus manet ab obligatione sponsaliorum. Et probabile est, manere solutum etiam contrahentem, vt docet Sanchez *disputat.* 48.

Per matrimonium ratum alterutrius cum alia.

num.3. ex cap.1. de ſponſa duorum, c. ſicut, c. ſi inter, c. veniens, c. is, qui fide de ſponſ. At Pontius, *cap.13.num.4.* tenet, quod ſi alter ſponſus expectet, ſponſalia non extinguuntur, ſed ſuſpenduntur vſque ad ſolutionem illius matrimonij, nam iura citata ſolum decernunt, quòd ſi ſponſus contrahit matrimonium cum altera, debet manere cum illa ex quo non ſequitur, quòd obligatio ſponſalium extinguatur. Sanè, qui poſt votum Religionis matrimonio copulatur, vxore defuncta, tenetur, votum implere. *par.3.tract.4.reſ.209.*

Vel per alia ſponſalia interueniente copula.

12 Quintò, diſſolui cum prima, ait Pontius *cap.14. num.4.* ſponſalia, ſi ſponſus contrahat ſponſalia cum ſecunda, & cum ea copulam habeat: nam vbi prima haberet ius ſolùm ad lucrandum, ſecunda ius haberet ad damnum vitandum, vnde huic potius, quam illi fauendum eſſet. Et quamuis prima ſponſalia eſſent priora, reuocarentur tamen à ſecundis propter ſtrictius vinculum reſarciendæ iniuriæ. Oppoſitum docuerat Sanchez *diſp.49.num.5.* Sed vtraque ſententia eſt probabilis. In caſu verò, quo prima ſponſalia præualent, ſi quæ cauſa illos irritat, non proinde ſeruari debent ſecunda. nam ſi prius non tenebant, ſucceſſu temporis conualeſcere non poſſunt. Pontius *ibid.num.2.* contra Rebell. *ſect.8. concluſ.1. par.3. tract.4. reſ.210.*

Item per fornicationem alterutrius. Tactus impudicos à ſponſa voluntarie paſſos.

13 Sextò, ſi alteruter fornicatur, alter ſolutus manet ab obligatione ſponſaliorum, non tamen ipſe, *cap. quemadmodum 25. de iureiur.* Item ſi ſponſa ſe ab alio impudicè tangi permittat per oſcula, amplexus, &c. ſponſus manet etiam ſolutus. Minimè vero ſponſa ſi id ſponſo contingat, quia non æquale vtrique decus reſultat ex tali alterius delicto. & ius efficit illos pares ſolùm in caſu fornicationis Sanchez *diſp. 55. n.5.* Niſi fortè, ait Coninch *diſp.23. dub.7. n.56.* oſcula, & tactus ſponſi cum altera adeò frequentes eſſent, vt meritò timeri poſſit, ne minus ſponſam ſit amaturus, aut fidem ei ſeruaturus. *p.3. tract.4. reſ.283.* Sed quid, ſi vterque ſponſus in fornicationem inciderit? In tali caſu, ait Bonacina *q. . punct. 8. n. 6.* delictum vnius compenſari cum delicto alterius, & neutrum reſilire poſſe Sicut poſt adulterium vtriuſque coniugis neuter habet ius repudij. Hæc ſententia eſt probabilis. Sed opinio Coninch *num.63.* quod ſolus ſponſus reſilire poſſit, magis arridet, quia maior eſt iniuria ſponſi, quàm ſponſæ altero fornicante. Nec valet paritas adulterij, quia ſeparatio thori, quàm ſponſalium eſt difficilior. *p.3. t.4. reſ.284.*

Non tamen è contra.

Quid ſi vterque in fornicationem inciderit?

Item ob amiſſionem oculi, Auris, Narium, Paralyſim, Lepram, &c. Item ob nimiam deformitatem ſponſæ. Vel horrendā turpitudinem ſponſo ſuperuenientem.

14 Septimò ſoluuntur ſponſalia, ſi alter ſponſus oculum, aurem, vel naſum amittat, morbo contagioſo paralyſi, lepra, ſuſpicione morbi Gallici, aut oris immedicabili graueolentia afficiatur, *cap. quemadmodum de iureiur.* Si autem alia notabilis deformitas ſponſæ ſuperueniat, Guttierez *de matr. cap.21. n.5.* ait, non poſſe ſponſum gaudere beneficio *text. cit.* cum viri pulchras plerumque vxores omittant, & ad deformes accedant. Sed ſi deformitas ſit talis, vt à principio exiſtens ſponſum à ſponſalibus diuertiſſet, probabiliſſimè ait Sanchez *diſp.57. num.4.* ipſum deobligare. Sed id non procedit in caſu deformitatis ſponſi, niſi valde magna eſſet, ita vt ſpectantibus horrorem ingereret, aut cum turpitudine inhabilitas

inhabilitas ad suum opificium, aut officium exercendum coniungeretur. nam in viro non multum consideratur pulchritudo. Coninch *dub.* 8. *num.*66.*part.*3.*tract.*4.*resol.*285.

15 Ille autem ex sponsis, qui defectum patitur occultum, si est defectus perniciosus, vt morbus contagiosus, improbi mores, grauis infamia, & similes, non potest cum alio contrahere, nisi similem defectum pateretur, si verò defectus non sit perniciosus, sed solùm redderet nuptias minus appetibiles, vt deformitas, vel corruptio in ea, quæ existimata fuerit pulchra, & virgo, tunc honestè viuere studens, contrahere potest non quidem tales defectus dissimulando, sed non manifestando, & si cum infamia coniuncti essent, vt defloratio, posset artificio cooperire sine mortali. Ex quibus colliges, patientem defectum occultum perniciosum, non posse alterum defectus ignarum cogere ad contrahendum; patientem verò non perniciosum, qui alterum ad sponsalia non induxit, probabile esse, quòd possit cogere, probabilius quòd non possit. Vide Pontium *cap.*18. *num.* 5. *&* 6. & Coninch *dub.*12.*à num.* 81. *par.*3.*tract.*4.*resol.*287.

Quid si alter ex sponsis patitur defectum occultum?

16 Octauò, si sponsalia contracta sint nulla dotis promissione, præuia superueniente posteà sponsæ paupertate, non tenetur sponsus eam ducere, etiam si sponsalia iuramento firmauerit: quia promissio obligat rebus notabiliter non mutatis, *cap. quemadmodum, de iureiur.* Est autem sponsæ paupertas mutatio notabilissima. † idem dic de pauperie superueniente sponso ad eximendam sponsam, cum Bonacina *de matrimo. punct.*7.*questio.*1.*num.*11. † Si autem ipse sponsus noua hæreditatis accessione statum notabiliter melioraret, non ob id ab obligatione sponsalium eximeretur, quia in conditionem propriam non cadit consensus. Coninch *dub* 8.*num* 69. Si autem, nulla dotis promissione præmissa, diues iuret, se aliquam ducturum, & nullam dotem assignare velit, aliqui dicunt, teneri eam ducere, alij dicunt non teneri; vtrique probabiliter. Vide Sanchez *tomo* 1.*lib.*1 *disp.*60.*par.*3.*tract.*4.*resol.*286.

Item si ob superuenientem alterutri paupertatem.

17 † Sunt & aliæ causæ sponsalia dissoluentes, quas vide apud Bonacinam *q.*1.*cit.à punct.*5.& alios †. Earum autem cognitio spectat ad iudicem Ecclesiasticum, priuatiuè quoad laicum. Sed si non agatur de valore sponsalium, etiam iuramento firmatorum, cumulatiuè. Sanchez *disput.*69.*num.*9.*par.*1.*tract.*2.*resol.*131.

CAVSA sponsalium pertinet ad forum Ecclesiasticum.

18 Itaque, si quis post contracta in pubertate sponsalia, absque causa implere recusat, ait Pontius *cap.*19 *num.*8. monendum esse per iudicem, & si adhuc negat, compellendum per censuras, iuxta *cap. ex litteris, el.*2.*de despon.* Aduertit tamen Villalobos *tomo* 1. *tract.* 12. *diff.* 19. *num.*3. quòd si iudex sit multum seuerus, matrimonium, tanquam ex metu graui, erit inualidum; & aliquando malos effectus parturiet, vnde si censura non censetur profutura, ab ea abstinendum est. *part.* 3. *tract.*4.*resol.*206. Si autem in contractu sponsalium apposita fuisset pœna conuentionalis contra resilientem iniustè, iniustè resiliens teneretur eam soluere, vt probat Pontius *cap.* 19. *num.* 9. quamuis probabile sit,

Quod sponsos cogere potest ad contrahendum.

Sed an debeat?

nonteneri propter auctoritatem Sanchez *diſp.* 30. & DD. com muniter *ibidem* 211.

An ſponſis licitum ſit ſe inuicem tangere, & oſculari. Vide V. *Tactus numero* 6.

Non peccat mortaliter contrahens cum animo ingrediendi religioni.

19 Qui ſe obſtrinxit ſponſalibus iuratis & poſtea contraxit cum animo ingrediendi Religionem ante conſummationem non peccat mortaliter, quia poteſt benè ſtare verum ſacramentum abſque eius conſummatione. Caiet. & alij & hoc etiam procedit de ſponſalibus iuramento firmitatis; & ſi ſponſus poſt ſponſalia emiſit votum Caſtitatis non peccauit, quia votum fecit de meliori bono. Cou. & alij *p.* 9. *tract.* 7. *reſ.* 25. ſponſalia iurata facta intuitu pietatis ex mutuo conſenſu diſſolui non poſſunt, quia fuerunt, quaſi votum Deo factum D. Thomas *p.* 9. *t.* 7. *reſ.* 11.

SPONSIO.

Sponſio quid: & eſt licita per ſe.

1 Sponſio eſt quidam contractus valdè affinis ludo. Aliqui putant ſponſionem eſſe turpè lucrum, non tamen reſtitutioni obnoxium, quod videtur colligi *ex l. ſolent, & ſeq. ff. de alea vſu.* Sic tenet Syl-ueſt. V. *Ludus q.* 6. Sed dicendum eſt, ſponſiones per ſe eſſe licitas, quia nullo iure prohibentur; immò videntur approbatæ iure legis, *ſi quis ita ſtipul. fuerit ff. de verb. oblig.* & legis *ſi pater, C. de inoffic. teſtam.* In lege autem ſolent, citata, tantùm reprobatur ſponſio quæ fit circa certamina corporis, cauſa odij, vel æmulationis, vel libidinis, & non cauſa exercendi vires corporis. Immò omnes conueniunt ſponſione acquiſitum non eſſe obnoxium reſtitutioni. Dixi per ſe, quia ſponſio per accidens poteſt eſſe illicita, vt ratione ſcandali, vel periculi alterius peccati, vel alterius circunſtantiæ contra rationem Immò acquiſitum ſponſione poteſt etiam per accidens eſſe obnoxium reſtitutioni, vt ſi facta ſit cum eo, qui non poteſt validè perdere, vel ratione alicuius fraudis non permiſſæ in ſponſione, & ita docent cómuniter Doctores. *p.* 7. *t.* 9. *reſ.* 61.

Per accidens autem poteſt eſſe illicita.

Conditio ad eius validitatem requiſita, vt quis non ſit certus.

2 Vt autem ſponſiones ſint licitæ, debet vterque eſſe dubius de futuro euentu, aliter ſi vnus eſſet certus, teneretur reſtituere, quia contractus non eſt æqualis. Sed nota, quod tunc quis dicitur eſſe certus, quando ſcit per ſcientiam, vel experientiam certam, vel etiam per diuinam reuelationem. Dixi experientiam certam, quia eſt experientia fallax, ſiquidem exiſtimamus vidiſſe, & audiuiſſe, quod reuera nec vidimus, nec audiuimus; atque ita, vt quis ſit dubius, & incertus in ſponſionibus, opus eſt, quod non ſit certus aliquo ex dictis modis, & ita non excluditur, quod habeat aliquam ſuſpicionem, aut credulitatem, vel fidem humanam, quod ita ſit, quod ſpondet. Immò quamuis alicui videretur ſe eſſe certiſſimum, quod ita eſt ſuper quod ſpondet, ſi tamen adhuc fallitur, & iuxta modum, quo illud ſcit, iudicio hominum prudentum exponitur periculo lucrandi, & perdendi, peccabit quidem ſpondendo propter conſcientiam erroneam, at non tenebitur lucrum reſtituere, quia reuera, contractus fuit æqualis, & expoſitus eſt periculo lucri,

lucri,& iacturæ. Ita Machadus *de perf.confess.tom.1.lib.3.part.5. docum. 3.num.4.* Quin etiam vt docet Hurtad. *de contract.disp.7.difficul.9.* probabile est eum, qui certus de euentu, vel de veritate siue experientia sensuum, siue scientia, siue diuina reuelatione, siue aliter, sponsionem facit cum altero, eam certitudinem ignorante, non peccare, nec ad restitutionem lucri teneri: quia in ludo permissum est, vt in eo vnusquisque suas partes agat *ibid.resol.62.*

Si tamen certus luderet, non peccaret, nec teneretur restitutioni.

3 Qui contestatur se esse certum, & tamen collusor contendit, & vult spondere, potest alter acceptare sponsionem, quia in hoc casu non adest fraus, vt temeritati collusoris imputetur. Hinc si quis notabiliter melius, quam alius, & de hoc contestatus; alter temerariè vult ludere, potest vincere malè ludentem, nec tenebitur ad restitutionem. Azorius *tom.3. lib.5. cap.25. quæst.4.* Idem dic, quando duo spondeant super rem consistentem in ingenio, vt ille recitet plures versus, & alter notabiliter excedit. Nec recedo ab hac sententia, quamuis negatiuam sententiam contra me teneat Lugo *de iust.tom.2. disp.31. sect.6. num.8.* & seq. *par.4.tract.8.res.186.& part.7. tract.9.resol.62.*

Sicut nec qui ludit cum pertinace, si tamen anteà contestatus sit se esse certum.

4 Si concurrentibus tribus ad cathedram, aliquis spondeat cum vnoquoque eorum trium seorsim, quod non adepturus sit illam, puto cum Sanchez *in opusc. tomo 1. libro 1. cap. 8. dub. 16. numero 2.* validè id fieri; quia cum omnibus his tribus dubius est de futuro euentu, & sicut potest à quolibet lucrari, ita post cum quolibet perdere. Non nego tamen contrarium esse probabilius, vt tenet Trullench *in Decal. tom.2. lib.7. cap.27. dub.6. num.1. p.4. t.4. resol.186.& p.7. t.9. resol.64.*

Nec qui ludit cum tribus, cum quorum vno tantùm perdet, & ab aliis duobus lucrabitur.

5 Quando quis vult spondere maiorem summam, quam alter; potest collusor illam lucrari, quia volenti, & consentienti nulla fit iniuria, nec dolus. Vide supra V. Ludus *n.11 p.1. tract.8. res.66.& p.7. tract 9. res.65.*

Nec qui lucratur maiorem summam, quam possit perdere.

6 Si Petrus spondeat cum Paulo, quod illum saltu, vel cursu superabit, si posteà Petrus non vult currere, vel saltare, tenetur soluere sponsionem, iuxta communiorem sententiam, quam tenet Azorius *tom.3. lib.11. c.19. dub.8.* Lugo tamen *de iust.to.2. disp.31. sect.7. n.89.* putat distinguendum: nam hæc concertatio potest fieri vel per modum ludi, vel per modum meræ sponsionis. Differentia autem videtur esse inter ludum, & sponsionem: nam in contractu ludi, licèt, ludo incepto, non possit ludens resilire, ante finitam illam saltem sortem, vel commissionem inceptam, nondum tamen incepto ludo, semper possunt non ludere, nec alium animum sese obligandi videntur habere: sponsio autem videtur solo consensu perfici, & ea facta, & acceptata, non potest vnus resilire. Hoc supposito, prouocatio ad ludum, vel saltum pœna, vel præmio addito, potest fieri, quando aliqui sese ad illud ludi genus prouocant; sicut enim pila, sic cursu, vel saltu certare possunt, & tunc ante cæptum ludum; cursum, vel saltum, non est obligatio incipiendi. Si verò fiat per modum sponsionis, & quasi concertando de veritate rei, & de euentu, tunc putat procedere doctrinam, & sententiam affirmatiuam supradictorum Doctorum *part.7. tract.9. resol.66.*

An possit quis à sponsione resilire?

Videtur distinguendum.

7 Sponsiones

Sponsiones super electione Pontificis, & Cardinalium illicitæ.

7 Sponsiones omnes super vita, morte, vel electione Pontificis, & Cardinalium, hodie iure positiuo Bullæ Greg. X IV. quæ incipit, *Cogit nos*, prohibentur sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda, reseruata Summo Pontifici: immò irritæ redduntur, ac proinde lucrum eis sponsionibus acquisitum restituendum est in foro conscientiæ. Ita Hurtadus *de contr. disp.* 8. *diffi.* 9. *ibid. resol.* 67. Seclusis tamen dictis prohibitionibus, quæri potest, an istæ sponsiones essent illicitæ ex eo, quod alter decertantium sit certus de electione Cardinalis ex testimonio alicuius qui plurimum valet apud Pontificem, cuius est Cardinales creare? Et respondeo non ob hoc esse illicitas, quia semper manet res dubia, & incerta, pendens ex voluntate libera, & mutabili Pontificis. Ita Faustus *in spec. confess. disput.* 32. *quæst.* 52. *ibid.* §. *Verum.* Idem dic, etiamsi Titius ex ipso Pontifice audierit Caium creandum esse Cardinalem, poterit enim sponsione facta decertare Caium futurum Cardinalem, & licitè lucrari quamuis Azorius contrarium asserat *tomo* 3. *libro* 11. *capit.* 20. *dub.* 5. *ibidem* §. *Sed quid?*

Qui certò scit, & posteà dubitat, potest spondere, & lucrari.

8 Si quis certò rem sciret, & posteà inciperet dubitare; posset adhuc spondere, quia saltem in sua æstimatione exponit se periculo amittendi, etiamsi alius ob suam nimiam pertinaciam verè amittat. Idem dic de eo, qui reputans id, pro quo spondet, esse omninò certum, spondet, & lucratur, quia res ita contigit, reuera tamen posteà competit, non fuisse ita certum, sed se exposuisse periculo amittendi: talis enim etiamsi peccauerit spondendo ob conscientiam erroneam, tamen potest retinere id, quod lucratus est, quia reuera res erat incerta, & se ipse etiam exposuit periculo amittendi. * Ita Molina *de iust. tom.* 2. *tract.* 2. *disp.* 508. *in fine. part.* 7. *tract.* 9. *resol.* 86.

Sponsiones cum conditione illicita, illicitæ.

9 Multæ sponsiones possunt habere conditiones illicitas, v.g. si duo certent de edendo, vel bibendo sponsione facta, quod alter alterum edendo, vel potando vincet: vel sponsionem faciat, quod Titium interficiet, vel quod hoc anno occidetur Princeps. Huiusmodi autem sponsiones sunt omninò damnatæ legibus ciuilibus. Licita tamen esset sponsio; quæ ita fieret, si Turca hoc anno occidetur, dabo tibi centum; quia nullum est peccatum expectare mortem inimici fidei. Sic docet Faustus *in spec. confess. disp.* 32. *q.* 46. Item licita est sponsio super euentu futuro, ex quo damnum subsequetur daturque occasio illud optandi: vt si duo spondeant an Petrus intra tot dies morietur. Idem dicendú, quando duo spondent, quod Petrus faciet, vel non faciet tale peccatum, non enim peccant, nisi spondens optet, vt alter contrahat tale peccatum, vel ipsi opem ad contrahendum præstet. Sed non ideò tenetur ad restitutionem lucri: quando verò sponsio fieret circa peccatum committendum ab ipso spondente, certum videtur, quod si ego dicam, te commissurum, tu verò neges, sponsio erit licita, quia lucrum speratum magis te impediet à peccato committendo. E contra verò, quando tu affirmas te peccaturum & ego nego, periculosa est, & fugienda talis sponsio, quæ te magis confirmat in proposito peccandi. Et quamuis Alcozer dicat, me non peccare

Et quæ licitæ.

acceptando

acceptando sponsionem, ad quam tu me prouocas circa peccatum tuum futurum, melius tamen Sanchez *in opusc. tom. 1. lib. primo cap. 8. dub. 32. num. 5.* contra illum sentit ipsam acceptationem fore illicitam. Qui tamen *num. 9.* benè monet non esse obligationem restituendi lucrum, etiamsi peccatum. quod est materia sponsionis, sit contra iustitiam, quia ego non do pro peccato committendo; sed committo futuro euentui fortuito. Et hæc omnia docet Sanchez. *p.7.t.7.res.69.*

10 Ad sponsionis contractum reducitur census vitalitius. Vide V. *Contractus census n.15.* Item modus ille efficiendi dotem filiæ, quo Pater, nata filia, dat alicui mercatori centum aureos, cum pacto, quod si filia viuent anno decimo tertio, reddat trecentos aureos pro eius dote, & si ante præditum annum mortua fuerit, totum lucretur: qui quidem contractus non est vsurarius, vt quidam existimant, sed licitus, quia potest admitti, & sustineri tanquam ludus de futuro euentu, in quo, vt videmus sæpè, quis deponit paruam summam contra magnam breui etiam perdendam, aut lucrandam. Sic docet Philiarchus *de officio sacerd. tom. 2. part. 2. p. 7. t. 7. resolut. 71.* Item si quis accipiat à Caio 100. eo pacto, vt teneatur reddere 200. si post annos duos redeat in Patriam, vel vxorem ducat, vel Presbyter fiat, &c. Sponsio erit licita. Azor *tom. 3. lib. 11. cap. 21. dub. 1. ibid. resolut. 72.* Item si dem Caio 100. eo pacto, vt si post annum vixero reddat 200. si moriar nihil reddat; vel si vixerit reddat 110. si moriatur, reddat hæredibus 85. Idem Azor. *citatus dub. 2. ibid. resol. 73.*

Sponsio dantis 100. pro reddendis 300. an licita?

Vel 100. pro 200

STATVTVM LAICALE.

1 † PRincipes violare solent libertatem Ecclesiasticam, non solum actuali iudicio, vt dictum est V. *Princeps*, & V. *iudex laicus*, sed etiam statuto. Ideò videndum quòdnam statutum sit contrarium Ecclesiasticæ libertati †.

STATVTVM laicale lædit immunitatem Ecclesiæ.

2 Primo igitur est contra libertatem Ecclesiasticam statutum Principis, quoties tangit Ecclesiam (vt si prohibeat Ecclesias absque licentia Principis ædificari, vt dictum est V. *Ecclesia, num. 1.*) † aut causas merè Ecclesiasticas †. aut prohibet, vel impedit personas Ecclesiasticas, vti rebus, aut facultatibus sibi à iure communi concessis cap. *Ecclesia Sancta Maria 4. de priu. c. fi. de immun. Eccl. in 6.* Tusch *tom. 5. concl. 342. num. 13. 19. & 137.* & Rota Rom. *in vna Corrigien. 16. Febr. 1589. in vna Massafren. 21. Iun. 1591. & in vna Cryptaferrata 16. Ian. 1604. part. 1. t. 2. resol. 59. §. Sed his* post medium, *part. 4. tra. 1. resolut. 55. part. 5. t. 1. resolut. 8. §. Sed his* paulo ante medium, & nouissimè *part. 6. tr. 8. resolut. 1. §. Sed his & res. 4. à §. confirmantur.* Secundo, quando tolluntur, aut minuuntur priuilegia Ecclesiæ & Clericis concessa à Deo, summis Pontificibus, aut Principibus

Primo, si tangit Ecclesiam.

Vel causas Ecclesiasticas.

sæcularibus. Alexand *lib. 1. conf. 209. n. 3.* & alij communiter *part. 1. tra. 2. ref. 62.* in fine *part. 4. tr. 1. ref. 55. §. Secundò* & nouissimè *part. 6. tr. 5. ref. 2.* Tertiò, quando Clerici & Ecclesiastici efficiuntur timidiores. Tusch. *nu. 39. ref. 55. cit. §. Tertiò.* Quartò, quando Clerici efficerentur deterioris conditionis, quam laici, cap. *quanto de priu.* & cap. *fin. de immun.* Pechius *de ammortiz. cap. 6.* & alij *ibid. §. Quartò, ref. 52. §. Deinde* Quintò omne statutum aptum Ecclesiæ & Ecclesiasticis ferre semper incommodum, quamuis indirectè, & quamuis non disponat super illis, super quæ Ecclesia haberet speciale priuilegium. cap. *quanto cit. de priui.* Felin. *in cap. Ecclesia num. 104.* & alij *ref. 55. cit. §. Quintò, & ref. 52. cit. §. Verum.* Et denique omne statutum directum ad Clericos & Ecclesiasticos, vel ad omnes in generali, etiam sub prætextu boni publici; quia hi de iure communi ab ipsorum potestate liberi sunt. Vnde in statutis laicorum nunquam comprehenduntur. *p. 4. t. 1. ref. 88. p. 6. t. 3. ref. 6. t. 8. ref. 4. § Verum. & p. 7. t. 2. ref. 11.* Immò etiam si statutum esset Clericis fauorabile, per hoc tamen quod ipsos nominaret, foret inualidum. Surdus *vol. 2. consil. 301. num. 13.* & alij *p. 4. t. 1. ref. 14. & p. 6. tr. 3.* in fine *ref. 7.* Immò etiam si statutum non dirigatur ad Clericos, sed ad laicos contrahentes cum illis; quia Ecclesia habet liberam de iure facultatem, vt laici cum ipsa liberè & absque vllo onere contrahant, & commercium habeant A ponte *in resp. cens. Veneta*, & alij communiter. Vnde statutum generale numquam comprehendit laicos contrahentes cum Ecclesia & Ecclesiasticis, alias læderetur Ecclesiastica libertas, non verbis; sed mente, faciendo fraudem de persona ad personam. Abbas *in c. Ecclesia S. Mariæ, de const. num. 27. & 31. p. 4. t. 1. ref. 52. p. 5. t. 1. ref. 8. §. Dicendum, & p. 6. t. 8. ref. 4. §. Vnde.*

Vt causas beneficiorum.

3 In primis ergo inualida, & contra immunitatem Ecclesiasticam forent omnia statuta disponentia de causis beneficiorum iuramentorum. decimarum, matrimoniorum & similibus, quæ cum sint spirituales, pertinent ad Ecclesiasticos priuatiuè. Vnde rectè ait Tumburinus *tom. 1. dis. 5. quæst. 19. num. 21.* inualidum fore statutum Principis quod beneficia sui status solis ciuibus conferantur. Et licet id in Gallia & aliquibus Hispaniarum Regnis practicetur, id tamen procedit ex consensu & priuilegiis Summorum Pontificum. Barbosa *collect. to. 1. lib. 1. tit. 5. cap. 4. num. 7.* Quibus nihilominus ipse pro libito derogare potest. Vide V. *Papa 4. p. 3. t. 1. ref. 26.* Idem dic de priuilegio nostri Regis, ne quis possessionem apprehendat alicuius Ecclesiæ seu beneficij sine ipsius, vel ministrorum suorum licentia. Cessante enim priuilegio, iniqua lex foret; cum Ecclesia habeat ius à Deo immittendi Clericos in possessionem beneficiorum. Duard. *in Bull. Cœn. lib. 2. can. 15. q. 11. num. 59. p. 1. t. 2. ref. 63.*

Iuramentorum.

4 Rectè quoque ait Molinus *de ritu nupt. lib. 1. comp. 19. n. 60.* inualidum fore statutum Principis irritans iuramenta, & oppositum est falsum, vt ait Martha *de iurisd. p. 4. centur. 1. cas. 72. nu. 18.* contra Molinam.

Molinam *de iust.to.1.tract.2.disp.147.nu.13.p.1.t.2.res.74.* & 114.& *p.5.t.2.res.8.§. Sed restat.* Quod si tale statutum existit in Cathalunia, Molinus iustificari dicit tamquam editum in Comitiis generalibus, ad quæ concurrunt etiam Ecclesiastici, *res.* 114.*cit.* Nam de reliquo Princeps, non solum non irritare, sed neque iuramenti præstiti obligationem relaxare proprie potest, cum sit spiritualis, vt notat Ledesma *to.2.t.11.c.4.dub.* 3. licet possit eam condonare & remittere, sicuti pars, secundum Sanchez *in sum.to.1.lib.3.c.22.n.15.p.1.t.2.res.115.* Quod si iuramentum metu, aut iniuria extortum sit, in materia merè laicali, tunc poterit Princeps, & iudex sæcularis cogere laicum ad condonandam obligationem; cumulatiuè cum Ecclesiastico, qui si dubium esset de turpitudine iuramentum recipientis, solus esset competens Molina *to.2.t.2.disp.149. ibid. res.* 116. An vero Princeps non irritare iuramenta, sed prohibere possit ne in contractibus apponantur? Ne hoc quidem posse, aiunt DD. quia sic impediretur indirectè iurisdictio Ecclesiastica. Vide infra *num.*11.

5 Torres quoque *in 2.2.q.87. ar.1. disp.9.n.17.* contra Turrianum *in sum.p.1.c.131.dub.4.concl.* 3. inualidum esse, ait, statutum Caroli V. & Philippi II. Regis Hispaniarum, quod laici non soluant decimas, quæ solui non consueuerint; nisi ex priuilegio Summi Pontificis latum sit. quia licet consuetudo legitima seruanda sit instar legis, præcipere tamen ne Clerici contra eam faciant, Ecclesiasticorum est, non sæcularium Principum. *p.5.t.14.res. 42. §. Sed hic.* Vide plura V. *iudex Ecclesiasticus num.*4. Decimarum.

6 Circa matrimonij substantiam statuta sæcularia nulla forent, siue sit Ecclesiastica de iure Canonico, reseruante eam sibi Summo Pontifice, vt ait Sanchez *to.2.lib.7.disp.3.n.2.* siue de iure diuino, reddente eam sacram Christo per institutionem Sacramenti, vt ait († & melius †) Pontius *lib.7.c.2.n.3.p.1.t.2.res.128.& p.7.t.1.res.23.* Et præcipuè inane esse statutum laicale, libertatem in contrahendo diminuens; quia matrimonia ab omni coactione libera esse debent, ex *l. Titia ff. de verb.obligatio.* & decreto Trident. *Sess.24.cap.9.* Tale autem esset statutum ne filia nubat sine consensu parentum Sanchez *de matr.to.1.lib.4.disp.25.n.* 2. contra Molinam *to.1.t.2.disp.176. à n. 24. (p.1.t.2.res.75.& 105.)* aut ne fœmina nubat extraneo, Abbas *in cap.1. de spons.* contra Alexan. *lib.2 consil.251.nu.2.p.1.t.2.res.57.)* aut affini, etiam post dispensationem Pontificis. *p.5.t.1.res.17.* & omne statutum statuens impedimenta matrimonij. Pontius *lib. 6. c.1.& 2.* contra Cælestinum *t. 2. c. 31. n. 1. p.5. t. 1. res. 16.* Immo Pontius *n.*4 nec circa matrimonij accessoria disponere posse laicos existimat, si eo accessorio impediatur principale. Secus de accidentalibus & accessoriis non impedientibus principale, vt sunt dos, dotis fructus, donatio inter coniuges, & similia. Sed circa hanc materiam vide etiam Riccium *p. 3. decis.178.* & Bellettum *p.1. de exempt.cler.à stat. laic.§ 4.n. 43 p. 1.t. 2.res.128.§.Ex his.* Ex matrimonij.

SECVNDO si interdicat Ecclesiæ, quæ sibi competunt de iure, aut priuilegio.
Vt si præcipiat ei, bona recens quæsita infra certum tempus ponere extra manum.

7 Quatenus vero interdicit Ecclesiæ & Ecclesiasticis, quæ sibi de iure, vel priuilegio competunt, inualidum & contra immunitatem esset statutum Principis: primò, si præciperet Ecclesiæ infra certum tempus bona stabilia sibi relicta vendere, quale olim edidit in Sicilia & Neapoli Rex Fridericus, † & hodie extat Venetiis †. nam omni iure licitum est Ecclesiis; bona immobilia possidere, & per hoc statutum fiunt deterioris conditionis, quam laici. & ideo statutum Friderici reuocauit postea Carolus II apud Afflictum *lib. 3. constit. 26. num.* 12. qui proinde *in Commentariis constit. Regnes Neapol.* non eam illustrauit Commentario sed tanquam inualidam præteriit. Vtinam ipsum imitatus esset Cutellius, nec suscitasset opinionem Pauli seruitæ à Paulo V. damnatam, & communi DD. calculo reprobatam *par. 1. t. 2. resol. 64. p. 5. t. 1. resol. 3. & p. 6. tract. 3. resol.* 10. §. *Ad exempla, resol.* 11. † Adde, quod lex prædicta pugnat ex diametro cum Bulla Pauli III. de rebus Ecclesiæ immobilibus non alienandis absque licentia Papæ †. Secundò, multo magis inualidum foret statutum, quod bona immobilia in Ecclesiam & Ecclesiasticos transferri non possint & si prohiberet alienationem in extraneos, non comprehenderet Clericos, quamuis violaret libertatem eorum mentaliter, vt supra dictum est, & iudices Ecclesiastici cogere possent sic statuentes declarare, quod in illis legibus Clerici non comprehenduntur, vt ait Plaudan. *in 4. dist.* 18. *q.* 3 *art.* 3 *cas.* 14. Gemin. *n.* 4. & alij multi *p. 1. t. 2. res.* 58. *part. 4. tract. 1. res. 13. & 70. part. 5. t. 1. res. 3. & part. 6. t. 2. res.* 3. Et præter rationes prædictas (præsertim quod Ecclesiastici fierent deterioris conditionis quam quilibet ex sæculi fæce: vnde exclamauit D. Hieronymus contra similem legem *in epist. 2. ad Nepotianum. Sacerdotes idolorum auriga & scorta hereditates capiunt solis Clericis & Monachis hoc lege prohibetur part. 6. t. 3.* in fine) probatur vlterius conclusio, tum quia cap. *fin. de immun. Eccles. in 6.* dicitur, esse contra Ecclesiasticam libertatem statutum prohibens vendi, donari, vel relinqui Ecclesiis; quia præsumitur conditum in derogationem illius; quæ præsumptio, cum sit iuris & de iure, non admittit probationem in contrarium. cap. *is qui fidem*, Felin. *in c. quarto n. 3. de præsumpt.* & alij *p. 6. t. 3. res.* 4. Tum etiam quia summi Pontifices statuta huiusmodi sæpè reuocarunt, Innocent. III. cum Henrico Imp. Constantinop. Gereg. IX. cum Rege Castellæ, Clemens IV. cum Rege Lusitaniæ, & alij nonnulli cum aliis; quibus adde Concilia Lateranen. sub Innoc. III. Constantien. sub Leone X. & Trident. *sess. 25. cap.* 20. *Ibid. res.* 5. Et ideo hanc sententiam docuit Bartol. *in l. filius familias* §. *Diuinum.* 12. Bald. *in l. fin. n.* 17. *C. de sacros. Eccles.* Iason l. *in filius familias* §. *Diui in prima lect. n.* 72. *vers. tu aduerte* notatque esse communem, propter textum *in c. fin. de immun.* vt etiam ait Marian. Socin. *cons.* 76. *n.* 30. *lib* 3. & ex Theologis Comitolus, Duardus, Filliucius, Reginaldus & alij communiter, contra Molinam *to. 1. tr. 2. disp.* 140. *n.* 18. (quem Surdus *cons.* 301. *nu.* 56. vt gratus fieret Principibus

Aut prohibet in eam transferri.

Principibus, aliquando hallucinatum fuisse inquit quamuis alioqui doctissimus fuerit (& alios paucos *Ibidem, res. 6. & 10. §. Ad sextum.*

Sed contra obiicit Additionator anonymus impressionis Venetæ: primò, quia priuati ex pacto & testamento conuenire possunt pro ipsorum interesse, nè bona in Ecclesias alienentur, *l. fin. C. de pact. inter empt & vend.* vnde & id statuere poterit Princeps ob interesse Reipublicæ, quia à pacto ad statutum valet argumentum, *l. fin. C. de fideiuss.* Secundò quia valet statutum, quòd monasterium ingrediens non succedat, teste Barthol. *in l. fin n. 5. C. de pact.* Tertiò, quia hoc statutum non cadit super bona Clericis acquisita, sed solùm super acquirenda. Quartò, quia ex nimia bonorum in Ecclesias translatione timeri potest, ne breui tuendo imperio non sufficiant. Et denique, quia multa talia statuta subsistunt: vt in Portugallia, Venetiis, Barbantia & Germania. *p. 6. t. 3. res. 1.* & Cutellius addit, id etiam interdictum fuisse Leuitis, & Sacerdotibus legis veteris. *p. 5. t. 1. res. 3. §. Ad id.* — Quicquid obiiciāt Politici.

Sed facilè respondemus. Ad primum argumentum, à pacta ad statutum valere quando militat eadem ratio. Surdus *cons. 2. n. 8. vol. 1.* & alij at non esse eamdem rationem in casu nostro; nam in re propria quilibet est moderator & arbiter, *l. in re mandata, C. mandati,* nec prohibetur aliquis disponere, quòd eius bona in Ecclesiam non transeant. At Ecclesiæ concessum est priuilegium, vt quilibet possit ei donare, *l. illud. C. de sacros. Eccles.* & relinquere. *l. 1. C. eod.* & vendere, sicut & Clericis, *l. fin. eod.* quibus priuilegiis contrarium statui prohibetur *c. fin. de imm. Eccl. in 6.* Adde, quòd pactum est voluntarium, & procedit solùm de rebus paciscentis: at statutum est generale, & impedit efficacius donationem, saltem indirectè; & ideò argumentum à pacto ad statutum non valere ait Ripa *in filius famlias n. 82. vers. nam pactum, ff. de leg. 1. p. 6. t. 3. res. 8.* — Quibus facilè respondetur.

Ad secundum, respondemus contra Bartolum, statutum excludens à successione Religiosum, non valere, vt ait Pontius *lib. 3. c. 8. num. 25.* & determinauit Rota *in vna Assisien. bonorum, die 31. Maij. 1606.* Vnde statutum excludens à successione ab intestato fœminas stantibus masculis, sic generaliter latum valet & ligat fœminas, etiam si fiant monachæ: nam tunc non sequitur deterioratio conditionis. Socin. jun. *in consil. 25. pro vera num. 11. vol. 3.* at statutum latum specificè, excludens mulieres religiosas, non valet ob contrariam rationem, siue de ingressa loquatur, siue de ingressura. Abbas *in c. quod clericus num. 40. de foro comp. part. 1. t. 2. res. 125. & p. 6. t. 3. res 8. a §. Ad tertium.* Et conditiones illæ in legatis, *si Religionem non ingrediatur* &c. non sunt admittendæ, nec habent effectum, vt dictum est V. *legatum num. 2.* Immò, quamuis Vasquez *de rest c. 6 §. 1. dub. 2. nu. 34.* non censeat aduersari immunitati legem 11 *tit. 10. lib. 5. recopil.* irritantem donationem bonorum omnium factam filio Clerico, eo quòd in tributorum fraudem præsumitur fieri. Alij nihilominus dicunt, ius ciuile talem præsumptio-

 nem

nem requiri. Et nihilominus tunc admittere probationem in contrarium, quia, vt ait Flores de Mena *lib.2.q.21.§.2.n.73.* non esse iuris, & de iure, sed solùm iuris, & sic si in tributorum fraudem non fieret, valere *p.3.t.1.res.3.*

Ad tertium, priuilegia quocumque titulo Ecclesiæ concessa, competere ei non solùm pro bonis acquisitis, sed etiam pro acquirendis, & canones in hac materia indistinctè loqui; vt videre est in *c.bene quidem 96. dist.c. Ecclesia S.Maria, de const.& c. fin de rebus Eccles. non alien.* & quòd talis distinctio non subsistat, expressè definiri in *cap.1. de immun. Eccles.in 6.* & notauisse Cardin. Alban *de immun.n.12.* ponderantem tex *in cap.ea enim 10.q.2, ex l.iubemus §,1. vers. ea enim C.de sacros.p.6.t.3. res.9.*

Ad quartum argumentum illud à Ioanne Hus primùm, deinde à Paulo Seruita eructatum, ingenium sapere nimis politicum, & de diuina prouidentia, & retributione nimium diffidens: *Quis enim abnuat*, ait Gretserus lib. 3. consil.3. *Deum nequaquam pati, vt liberalitas laicorum in Ecclesias immensam suam beneficentiam superet, dum cultus eius propagatur, & amplificatur? Neque enim frustrà se coli sinit Deus.* Maiori sanè pietati in suos Sacerdotes floruerunt Hebræi, & Gentiles. Nam Sacerdotes illorum, & leuitas aliis tribubus multò ditiores fuisse, obseruat Beccanus *anal.vet.Eccles.cap.7.quæst,6.num.3.* nam è singulis recipiebant decimas omnium bonorum, vnde nouem illis remanentibus, vndecim ad ipsos perueniebant: & Sacerdotes deinde accipiebant decimas decimarum à leuitis, & his accedebant primitiæ oblationes, primogenita: quæ omnia simul posita in magnum thesaurum excrescere necesse erat. *part.5.t.1.resolut.3.§. Ad id verò.* Et quoad Gentiles, Aristoteles in sua republica sic bona Ciuitatis distribuit, vt quarta pars cultui sacro destinetur, & præterea Sacerdotibus tamquam priuatis sua pars relinquatur. *lib.7.polit.capit.10. par.6.t.3. resol.10.§. Sed non desinam.* Bona verò Ecclesiastica Christianorum non solùm facta comparatione ad prædictos, sed etiam absolutè considerata & cum solo respectu ad eos, qui ex illis sustentari debent, sunt adeò exigua, vt obseruat Comitolus *apol,pro monit.Paull V. cap.3.numer.6.* quòd si in vnum congregata singulis Ecclesiasticis, qui ex illis sustentari debent, æqualiter diuidantur, oppidò quam plurimis victus, & vestitus defuturi essent, præterquam quod in tali calculo nulla iustitiæ distributiuæ forma seruaretur ex quo factum est, quòd in tot Congregationes Regularium proprietas sensim irrepserit; dum de bonis communitatis non possunt singuli congruentem sustentationem habere, & nihilominus, cum res ita se habeant: exclamant nostri politici, Ecclesiam, & Ecclesiasticos nimium habere. Contra quos Concilium Parisiense sub Ludouico, & Lothario Imperatore celebratum: *Mira res*, inquit, *ambitio mundiali satis non habet, & Ecclesia Christi nimium habet.* Desinant porrò timere, ne omnia bona communitatis in Ecclesiæ potestatem aliquando deueniant, Nam (vt bene Theologi

logi Relig. Seruorum *cap. 7.*) nunquam in Ecclesiam transferentur seu da, fideicommissa, aut bona necessaria sustentationi principatū: quia hæc semper manebunt in familiis. Nec item transferentur omnia alia bona non vinculata, quia ex his multa possident auari, multa homines lubrici & perditæ vitæ, qui omnia consumunt viuendo luxuriosè, nec vnquam Ecclesiæ recordantur. Experientia præterea docet, Ecclesiarum bona nonnunquam ad laicos deuolui, sic ferente temporum vicissitudine & varietate. Ex quibus omnibus factum est, vt quamuis per septendecim fere sæcula Ecclesia bona legentur, & quidem quo antiquius eo copiosius, adhuc non omnia immò nec adeò multa in eam transierint. *p. 5. t. 1. res. 3 §. Sed deueniendo.* Quod si, in tanta securitate, Principes adhuc timent, recurrant pro remedio ad summum Pontificem cui inest tales leges condendi potestas, vt obseruat Hostien in *c. cum laicis n. 10. de rebus Ecclesi. non alien. p. 6. t. 3. res. 10. §. Respondeo primò.*

Ad vltimum, quidquid sit de illis exemplis, non quid factum est, sed quid fieri debeat, spectandum esse, leg. *sed licèt ff. de offic. præs.* nec exempla, nisi bona, sequi debere, Gell. *noct. Attic. cap. 19.* Cuiusmodi est exemplum Caroli V. & Philippi II. Regis Hispaniarum, qui ad talem legem in suis Regnis condendam ab eorum Procuratoribus sæpius in comitiis sollicitari, nunquam eam condiderunt, aut se illam condere posse iudicauerunt. Bouius *respond. ad consid. Pauli Seruita p. 3. ad 10. argumen.* vbi etiam respondet ad exempla Germaniæ, & simile Odoardi Regis Angliæ. Sanè Reges Portugalliæ ob talem legem fuere excommunicati, & Regnum interdicto suppositum, donec illam Dionysius reuocauerit, præstito per suos Oratores iuramento de parendo mandatis Ecclesiæ, vt videre est ex litteris Nicolai IV. datis 10. *Kalend. April.* 1290. Sunt tamen aliqui Doctores, qui asserunt, exinde in eo Regno adesse priuilegium Papæ in fauorem talis legis, quod alij negant adesse; & priuilegium allegantibus incumbit illud in authentica forma demonstrari, cap. 1. *de fide instrum* &c. porrò, *de priuil.* Rota *in vna Oscensi Canonic. die 1. Decembr.* 1595. & Pesantius *de immun. disp. 3. nu. 2.* Obseruat quoque Germonius *in assert. libert. eccles. c. 7.* in eo Regno stabilia Oratoriis, & Monasteriis titulo perpetuandi obligationes Missarum passim relinqui. *p. 6. t. 3. res. 11.* Quod autem ait Curellius de leuitis & Sacerdotibus veteris legis, falsum est: nam ex Leuit, *c. 25.* habetur; eos habuisse ædes vrbanas quouis tempore redemibiles, & Ieremias in Anathoth Vrbe sacerdotali agrum emit, vt obseruat Sancius *in Ezech. c 44. vers 28. n. 59.* immò notat Becanus *in analog. vet. Eccles. c. 7. q. 6. nu. 3.* ciuitatibus tredecim datas esse Sacerdotibus, reliquas leuitis. Quòd si in aliquibus scripturis dicitur leuita nihil possidere, id ideò dicitur; quia omnia habebant titulo eleemosynæ; non per sortem, vt alij. Nicolaus le Maistre *de sacro Patrim. lib. 1. c. 10. p. 5. t. 1. res. 3. § Ad id vero.*

Et omnia prædicta militant tertiò contra leges amortizationis, quibus

Itē si præcipiat, ab Ecclesia, & Ecclesiasticis aliquid sol. ui pro immobilibus amortizandis.

bus præcipitur. vt in transferendis rebus immobilibus in Ecclesiam & Ecclesiasticos, impetrari debeat licentia Principis, & solui certa pecunia. Contra quas inuenitur ex Gallis Petrus Iacobus *in pract. tit. de successs. Regni Franc* & ex Hispanis Castran. de Gueuara *in propugn. libert. Eccles. assert.* 1. §. 6. *n.* 22. vbi ait, Philippum II. similem legem Ioannis II. abrogare, & in noua recollectione loco illius apponi fecisse aliam legem de non condendis legibus contra libertatem Ecclesiasticam, & in Francis extant Constitutiones Henrici II. Caroli IX. Henrici III. & Henrici IV. vetantes, ne Clerus bona recens quæsita extra manum suam ponat, aut pro illis amortizandis quicquam soluere compellatur. Vide Annæum Robertum *lib.* 1. *rer. indica. cap.* 21. *p.* 1. *t.* 2 *res.* 103. *p.* 3. *tom.* 1. *res.* 14. *par.* 4. *tom.* 1. *res.* 57. & *p.* 6. *to.* 3. *res.* 10. §. *Ad exemplum.*

Item si prohiberet Laicis ne Clericis molant, coquant, vendant, vel seruitia exhibeant.

8 Quartò, ex hoc etiam capite inualidum foret statutum prohibens laicis, nè Clericis vendant; molant, aut coquant panem, &c. & aliqua seruitia eis exhibeant, quæ ipsis debentur vt ciuibus, & nouo etiam titulo vt Clericis nam dum Clerici fiunt, non amittunt iura ciuium, sed ratione status maioris reuerentiæ, & honoris digni fiunt. Gueuara *vbi supra n.* 11. & 12. & alij communiter contra Pereiram. *p.* 2. *c.* 67. *n.* 15. *p.* 1. *t.* 7. *res.* 54. & *p.* 4. *t.* 1. *res.* 15.

Si disponeret de numero Religiosorum.

Missarum. Candelarum, Vel de culcitris in funere.

9 Quintò, etiam inualidum esset statutum circa funera, disponens de his, quæ spectant ad vtilitatem Ecclesiæ, & Clericorum, vt de eleemosyna Missarum, eleemosyna Clericorum, numero candelarum, & Religiosorum comitantium cadauer: indirectè enim prohiberet liberam facultatem dandi eleemosynam Ecclesiæ & Clericis. Alterius *de cens. to.* 1. *disp.* 16. *lib.* 6. *cap.* 6. Idem dic de culcitris, quæ apponunt super corpus defuncti; nam hæ remanent apud Ecclesiam pro ornamento parietum. Secus verò, si disponant de vestibus lugubribus, apparatu cubiculorum & similibus ad Ecclesiam non pertinentibus, vt ait Alter. *Ibidem.* Et idem docet Duard. *in can.* 15. *q.* 19. *num.* 7. de extructione sepulturæ. At Grassus in hoc contrarium censet, *de eff. cler. eff.* 2. *num.* 483. *p.* 1. *t.* 2. *res.* 65. † Adde, quòd statutum circa Missas, candelas, & sepulturam esset inualidum alio titulo, quia nimirum disponeret de rebus sacris, pertinentibus ad cultum diuinum. † Sicut etiam pragmatica Sicula, quam citat & sequitur Burgius *de modo proc. ex abrupto cens.* 1. *q.* 65. *nu.* 29 quòd Clerici minores non gaudeant foro, nisi singulis Dominicis & festis diebus in Ecclesia horis congruis cum superpelliceo assistant: quia dirigitur ad Clericos, qui à potestate laicali exempti sunt. Guazzinus *de defens. to.* 2. *defens.* 20 *cap.* 9. *num.* 35. *p.* 4. *t.* 1. *res.* 88.

Vel aliquod onus imponent Clericis vt gaudeant foro.

Itē si vetaret Clericis frui priuilegio cōcesso alicui communitati.

10 Sextò, idem dic de statuto Principis, nè suis priuilegiis potiantur ij, qui subditi non sunt, vt ait Duard. *n.* 41. contra Azorium. nam Clerici de iure communi frui possunt priuilegiis communitatis, cap. *constitutus, de rest. in integr. par.* 1. *t.* 2. *res* 60. vnde ex vi statuti laicalis possunt conuenire laicos pro iure congrui, non tamen ab eis conueniri.

Surdus

Surdus *lib.*1. *conf.* 2. *num.* 14. contra aliquos apud Giurbam *decis.*25. *n.*10. vtrumque affirmantes,& alios apud Riccium *p.*3. *decis.*180. *n.*3. vtrumque negantes. Item ex vi statuti laicalis possunt laicos cogere ad comprimittendum, non tamen ipsi ad compromittendum compelli. Graff. *vbi sup. n.*104. contra Riccium *in collect. decis. part.*1. *decis.* 177. *part.*3.*t.*1.*resolut.*43. Idem dic de declaratione, vt Clericus aliquis vel aliqui, inter quos esset Clericus non gaudeant priuilegio vniuersitati concesso, v. gr. de franchigia quinquennali in ciuilibus *part.*1.*t.*2.*resol.*59.

11 Septimò, idem dic de statuto, ne laicus alienam iurisdictionem protogare possit: nam id laicis in fauorem iudicis Ecclesiastici concessum est, non solum de iure canonico *c. significasti, de foro comp.* sed etiam ciuili *l. si quis ex consensu, & l. Episcopale C. de Episcop. audient.* Cochier *par.*1.*c.*66.*n.*6.*&* 10.*p.*4.*t.*1.*res.*24. in fine, *par.*5.*t.*1.*res.*8.*& p.*6.*t.*2. *res.* 7. in fine, Vnde statutum prohibens adhiberi contractibus iuramenta, irritum est, quia nimirum impedit prorogationem iurisdictionis Ecclesiasticæ, qua ratione iuramenti exerceri potest in contractus ciuilis, etiam de re prophana, inter personas merè laicas. Villa sante *in cap. decernimus de iud. num.*127. vbi damnat similes leges existentes in Regnis Castellæ, & Portugalliæ, quamuis hæ permittant iuramenta in conductione redditus Ecclesiarum, & Ecclesiasticorum, vt notat cum aliis Heuia *in cur. philipp. p.*1. *§.*5. *n.*33. Adde quod materia iuramenti est sacra, & ex hoc capite extra limites iurisdictionis laicalis, vt dictum est. *n.*4.*p.*1.*t.*2.*res.*114.*& p.*5.*t.*2.*res.*114.*& p.*5.*t.*2.*res.*8.*§ Adde.*

Aut laicis prorogare iurisdictioné Ecclesiasticam.

12 Denique contra immunitatem esset omne statutum Principis communiter latum pro laicis, & Ecclesiasticis, etiam si spectet ad bonum cómune; quia necessitas & bonum publicum non dat iurisdictionem. Et quamuis Clerici teneantur seruare leges ciuiles latas pro bono communi, id quidem verum est, quando non pugnant cum immunitate Ecclesiastica. *p.*4.*t.*1.*res.*52. *§. Suppono & p.*6.*t.*3.*res.*7. in fine. Et tunc non tenétur coactiuè, quasi teneantur ex vi legis laicalis, & iudex laicus eos ad illarum obseruantiam possit astringere; sed solùm directiuè, nimirum ex vi rationis naturalis, quę dictat partem suæ comparti conformari debere *res.*52. cit. & *p.*6.*t.*8.*res.*4.*§. Dicendum.* Adde, quod Caspens. *to.*1.*tr.*13. *de leg. disp.*4.*sect.*2.2. putat, in tali casu Clericos non teneri ad tales leges sub mortali secluso scandalo, & citat Bonacinam, & Salaz. Verùm alij contra sentiunt: quia si astringuntur illa seruare, non est vnde eorum obligatio minuatur. Vide Palaum *tom.*1.*tract.*3.*disp.*1.*punct.*24.*§.*6.*nu.*2.*p.*6.*t.*8.*res.*4. in fine.

AVT denique, si ferretur etiam pro Ecclesiasticis. Qui non tenetur coactiuè ad leges laicorum etiam latas pro bono communi.

13 Ex his igitur primo inualidum, & Ecclesiasticæ immunitati contrarium foret statutum, quòd capiantur arma cuicunque inuenta horis prohibitis. Nisi Clericis capi præciperet ad vitandum malum, reddenda posteà cessato periculo, iuxta dicta V. *Iudex laicus, n.*17. Palaus *tom.*1. *t.*3. *disp.*1. *punct.*14. *§.*6. *nu.*9 contra Pereiram *p.*2.*ca.*43.*num.*2.*p.*4.*t.*1. *res.*19.

Tale esset statutũ, quod auferãtur arma inuenta horis prohibitis etiam à Clericis.

Quòd non imprimantur libri etiam Clericorum sine licentia Principis.

14 Secundò, idem dic de ſtatuto prohibente indiſtinctè laicis, & Clericis impreſſionem librorum abſque licentia Principis, qui nullam habet in Clericos poteſtatem, ſicut habet Epiſcopus in in hoc circa laicos in finem ſpiritualem ex Conciliis Lateran. *ſeſſ.* 10. & Trident. *ſeſſ.* 4. Adde quòd quandoque libri exempti ſunt de iuriſdictione laicorum, ratione materiæ ſacræ qua:es ſunt expoſitiones Bullarum, Commentaria in ſacram Scripturam, in D. Thomam &c. Bariola *conſ.* 34. *p.* 4. *t.* 1. *reſ.* 60.

Quòd non extrahantur victualia à territorio, etiam à Clericis.

Vel quod in territorium non introducantur etiam ab ipſis.

15 Tertiò, idem dic de ſtatuto laicali, prohibente extractionem frumenti, vini, leguminum, &c. extrà territorium, vt ſeruetur abundantia in ciuitate, hoc enim ſtatutum ſi directum ſit etiam in Clericos extrahentes prædicta de ſuis præditis recollecta, lædit immunitatem. Si verò non nominat, non comprehendit. Azorius *p.* 3. *lib.* 5. *cap.* 19. *num.* 13. & alij contra Menoch. *tom.* 8. *conſ.* 800. *num.* 38 & Bobadillam *tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 18. *num.* 117. caute legendos *p.* 1. *t.* 2. *reſ.* 69. & *p.* 6 *t.* 8. *reſ.* 4. Nec approbanda eſt conſuetudo Sicula, quòd Clerici extrahentes prædicta de ſuis prædiis extra Regnum, ſoluant gabellam, vulgò *li tratti.* & ſic illam nominatim reprobat Ciarlinius *controu. foren. cap.* 31. *num.* 15. *&* 16. *p.* 5. *t.* 1. *reſ.* 27. §. *Sed aduerſus.* Et eadem eſt ratio de conſuetudine huius Vrbis Panormi, ſi amplius obſeruatur, vt in eam non poſſint introire vina extra territorium recollecta, etiam à Clericis, quæ quidem conſuetudo, & lex nec reſpicit bonum publicum, ſed peculiare, perſonarum habentium vineas, & prædia in territorio. Bellet. *p.* 1. *tit.* 6. §. 3. *num.* 3. *p.* 1. *t.* 2. *reſ.* 70. *&* *p.* 6. *t.* 8. *reſ.* 4. Quòd ſi contingat neceſſitas magna, vt careſtia, quæ ſubleuari non poſſit niſi concurrant Eccleſiaſtici, tunc quidem Eccleſiaſtici tenentur directiuè dictis legibus prohibentibus extractionem annonæ, aut præcipientibus denunciationem & venditionem; non tamen ità, quod per laicos ad id cogi poſſint, ſed per Eccleſiaſticos, iuxtà dicta V: *Iudex laicus, num.* 22. Et conſulo Epiſcopis, vt in tali neceſſitate ſuis edictis Principum ſtatuta corroborent, vt notat Surdus *conſ.* 301. *num.* 39. vt fecit S. Carolus Borromæus, & & pluries ordinauit ſacra Congregatio & ſignanter Nuntio Neapol. *die* 5. *Septemb.* 1591. & Epiſcopo Parmen. *ann.* 1599. *reſ.* 4. *cit.* §. *Sed inſtabis.* Quod autem de introductione victualium dictum eſt, procedit contra Lagunam *in alleg. art.* 2. *n.* 45. etiam ſi Clericus prædicta de ſuis prædiis recollecta in Ciuitatem introduceret, vt ibi carius venderet: nam hæc non eſt negotiatio Clericis interdicta. Vide V. *Negotiari, n* 3. *Ibid* §. *Et tandem.* Ex quibus apparet primò, quàm malè auferatur à iudice laico annona Clericorum, quæ contra ipſorum leges extrahitur vel introducitur. hæc enim eſt verè pœna, licèt pecuniaria, & naſcitur ex delicto vt patet ex *l.* 1. *ff. ſi quadrupes*, ibi, *noxa autem eſt ipſum delictum, &* §. 1. *Inſt de noxal. l. Quintus* & ſequ. *ff. ad leg. Aquil.* Clerici autem exempti ſunt à iuriſdictione laicorum in perſona & bonis, vt dictum eſt V. *Immunitas Eccleſiaſtica* (vnde exempti ſunt à *l. ſi te bonis*, *& l. fin.* 15. *cum igitur C. de iur. delib*,

Nam ipſi his legibus non ligantur. Vnde in neceſſitate cogi debeat à iudice Eccleſiaſtico.

Ex vi autē ſtatuti laicalis, iniuſtè auferuntur à Clericis victualia inuecta cōtra pragmaticam.

Vēdita ſupra taxā: Cùm falſis ponderibus, menſuris, &c.

delib. quibus indicitur onus soluendi creditoribus hæreditariis etiam supra vires hæreditatis, hæredi hæreditatem adeunti absque confectione inuentarij. Duar.*in can.*15.*q.*15.*num.*8.*par.*1.*t.*2.*resolut.*61.) Quod etiam procedit, si Clericus prædicta vendat supra taxam, corrupta, falsis ponderibus & mensuris &c.*p.*1.*tract.*2.*res.*72.*p.*5.*t* 1.*res.*7.*& p.*6.*t.*8.*res.*4.*§.Secundo.* Apparet secundò, quàm malè vexentur in tali casu Clericorum famuli coloni, vel alij, ministri, qui de eorum mandato in ciuitatem introducunt, vel de ea extrahunt frumentum &c. vt docet Ciarlinius *lib.c* 31.& Sperellus *decis.*12. *num.*61. *decis.* 24. *num.*7. qui testatur, ita passim respondere sacram Congregationem immunitatis. Et ratio est, quia operarij, quando obediunt mandato conductoris in re quæ de sui natura non sapit delictum, ad nihil tenentur. Gloss.*in l. in rem §. Signum ff. de rei vendic.* quam teste Decio *in l. velle* omnes sequuntur. Et ministri in tali casu nullum habent ius in re; vnde delictum non substantiatur in eis, sed in Clericis, quorum negotium geritur *res.*4. *cit.* *§. Ex supradictis.* Apparet tertiò, quàm malè cogantur venditores vini Clericorum præstare fideiussionem de soluendis pœnis latis contra vendentes falsis mensuris, supra taxam &c. nam ex hoc Clerici non inuenient venditores, nisi seruent eos indemnes de omnibus pœnis, quæ ex tali venditione soluendæ forent, cum tamen ipsi ad tales pœnas minimè teneantur. Laderchius *cons.*103. *num.*5. *&* 9 Mandell.*cons.*8.*nu.*16.17. *&* 19 & alij. Et custodes animalium Clericorum non tenentur banno, quod pro damno animalium tenentur custodes; quia famuli & coloni religiosorum non alligantur statutis laicorum, siue specialiter siue generaliter de illis disponant. Duard.*q.*16. *n.*6. & alij Apparet quartò, lædi immunitatem, si cogantur venditores vini vendere in quarta domo ab Ecclesia distante, per hoc enim Clerici & Religiosi coguntur conducere tabernam extrà suas domos cum dispendio, & damno fiunt que laicis deteriores, quia hi vendere possunt in propriis domibus: cum tamen iura proclament, magis Clericis fauendum esse; quam laicis, *l. sunt personæ, ff. de relig. & sump. fun.* 4. *tom.* 1. *res* 52. Apparet quintò, quòd si in aliqua Ciuitate adesset statutum, vt aliqui tantùm vendant vinum &c. hoc statutum non impediret, quominus Clerici aperire possent tabernas, &c. etiam si pecuniam ex dicto monopolio Ciuitas insumeret in manutentione alicuius hospitalis, aut monasterij, vel in subleuatione necessitatis publicæ; nisi vt obseruat Azor. *p.*3. *lib.*5 *c.*19. *q.*13. publica vtilitas respiciat æquè primò Clericos & laicos, sicut esset reparatio aggerum, ne flumen inundet vicinos agros laicorum & Clericorum nam adhanc Clerici contribuere tenerentur cum requisitis de quibus V. *Gabellas num.*3.*p.*L.1.*res.*20. Adde, non deesse Doctores, qui dicant eiusmodi monopolium seu zagatum etiam quoad laicos illicitum esse, & interdictum in quinto canone Bullæ Cœnæ, vt dictum est V. *Bulla Cœnæ, num.*4.

Aut vexantur corũ ministri hæc peragentes.

Vel coguntur præstare fideiussionem de soluẽdis pœnis, si in vini venditione fraudem commiserint.

Vel animalia Clericorũ ab ipsis custodita pauperiem fecerint.

Aut vendere vinũ vltra quartam domum ab Ecclesia.

Clerici non cõprehẽduntur in monopolis Principũ.

16 Quartò, idem dic de *l. illud, C. de sacros. Eccles. & l. Sancimus, C*

Non in lege (sancimus) de insinuandis donationibus.

de donat. vbi præcipitur, vt donationes supra quingentos aureos, etiam factæ Ecclesiis, in actis curiæ insinuentur vnde hodie donationes Ecclesiæ non insinuantur, vt ait Aponte *in resp. super cens Ven.* ex Io. Andrea & DD. communiter *p.4.t.1.res.13.*

Vel statuto, quod concubinæ non teneātur de furto ex bonis concubinariorum.

17 Denique idem dic de lege seu statuto, quòd concubinæ non teneātur pro furtis factis ab ipsis de bonis concubinariorum, si extendatur ad concubinas Clericorum; quia denegaretur ipsis actio furti, quæ eis competit de iure communi. Valenzuela *in defens. monit. Pauli V. p.1. tr. 1. n.24.* & alij contra Perciram *p.2.c.75.nu.1.p.4.s.1. res.11.*

Principes cauti sint in salua manu tenenda Ecclesiastica libertate.
Si tranquillè, & prosperè regnare cupiunt.

18 Postremò, monendi hoc loco veniunt Reges, & Principes, eorumque Consiliarij, vt si regna stabilire, & ab eis calamitatis arcere desiderant, nihil statuant, quòd Ecclesiasticæ libertati non sit consentaneum; sed si quod simile statutum in suis ditionibus extat, omninò abrogent & expungant: in dubiis verò eam semper amplectantur opinionem, quæ fauet Ecclesiæ, aut saltem consulant sanctam Sedem, vt docet Bernardus Iustus *in defens. libert. fol.17.* & Carolus Imperator apud Granadum *in c. memoriam dist.19.* Sciantque violantibus iurisdictionem Ecclesiæ Regnorum euersionem & amissionem imminere, vt fassus est Basilius Imperator. Vnde notat Baron, *ad annum Christi 701. & alij*, olim Deum Regnum Hispaniæ tradidisse Mauris & Mahumetanis, quia à sancta Sede apostolica in iurisdictione defecerat (*p.1.t.2.res.66. & p.5. t.1.res.23.à.§. Et tandem*) *& ad annum* 549. Iustinianum, dum Ecclesiasticis dogmatibus perscrutandis, plusquam Imperatorum decet studiosè vacaret, vniuersum pessundedisse Imperium. Hunc tamen ait, Tannerus *in 2.2.disp.1.q.4.dub.1.n.30.* multa iustè & legitimè de rebus Ecclesiasticis sanxisse, quæ tamen non sunt leges Ecclesiasticæ, sed meræ executiones Canonum, *p.1.t.2.res.116.*

Etsi aliquando eā lædant, Episcopi se opponant.

19 Monendi quoque veniunt Episcopi, & iudices Ecclesiastici, si quando statutum editur contra libertatem Ecclesiasticam. præcipere magistratibus & legislatoribus, vt illud tollant, & ipsis recusantibus, ipsi tollere, & inualidum declarare. & in dubiis cogere ad declarandum expressè, tali statuto Ecclesias & Ecclesiasticos minimè comprehendi. Vide Sayrum *de cens. lib.3.c.34.nu.17.p.3.t.1.res.68.*

STATVTVM Papale.

STATVTA papalia vt obligēt omnes sufficit; promulgatio Romana.

1 Diximus V. *Lex n.*23. legem papalem, secundùm Vuigers non obligare in prouinciis, antequam in eis publicetur. ex cuius sentētiæ probabilitate multa infert Præpositus *in p.2.quæst.95.disp.1.dub.7.* præsertim quòd regulæ Cancellariæ, saltem extra Italiam non obligant, & quòd cultus disparitas apud Chinenses & Iaponios in his conuersionis initiis non sit impedimentum dirimens. Verùm ipse contrariam sententiā tenet, quam nos loco citato docuimus, & nunc confirmamus primò; quia

quia dicta promulgatio in diœcesibus nec naturali, nec positiuo iure requiritur. & *nouella 66.* Iustiniani posita est pro legibus imperialibus, non pro papalibus. Secundò, quia corpus Ecclesiæ benè dirigitur, si deliberationes promulgentur Romæ, quæ est caput illius. quando Pontifices nolunt suas leges obligare, nisi in singulis diœcesibus publicentur, id solem exprimere: vnde quando non exprimunt, censentur velle obligare per solam promulgationem Romanam. Porrò in materia immunitatis S. D. N. Vrbanus VIII. in Bulla *Romanus Pontifex, die 5. Iun.* 1641. damnat præiudicia, quæ illi fiunt sub prætextu, quod Bullæ Pontificiæ non fuerint publicatæ, vel vsu receptæ *part.6.t.6.ref.* 39.

2 Episcopi ergo eo ipso, quod lex aliqua publicata est Romæ, cogere possunt subditos ad obseruantiam. Syluius autem, qui *in par.2.q.96.art.4.q.11.con.3*, contrariam sententiam probabilem admittit, consequenter asserit, Episcopos, si id illis Pontifex non præcipit, probabile esse, quod non teneantur leges publicare, & obseruari curare: nisi fructum aliquem notabilem ex alicuius Bullæ obseruatione sperarent. Si autem Pontifex significet, velle, vt lex absque alia promulgatione vbique seruetur, tunc teneri procurare obseruantiam, non tamen eam promulgare, nisi lex dirigatur ad ipsos *p. 6. t. 6. ref.* 38. Vide etiam V. *Lex num.* 24.

Vnde Episcopi post notitiam publicationis Romanæ, cogere possunt subditos ad obseruantiam.

3 † Peres: quid dicendum de legibus Tridentini, vbi publicatum & receptum non est? Respondeo, ibi leges eius pœnales non ligare incolas, vel alienigenas commorantes. An nec extraneos transeuntes vel apostatè euntes animo se exemptandi à dictis legibus, vide V. *Impedimenta, num.* 25. & 24. Fauorabiles vero, secundum aliquos fauere etiam in iis locis †. nam Zypeus *in consul.can.lib.4.cons.1.de cong.spir.* existimat, Episcopos dictorum locorum vti posse facultate ipsis tradita *in Sess.*24.*c* 6. circa absolutiones & dispenastiones in casibus occultis. & Duuallius *de sam.Pont.p.3.q.7.* testatur de praxi Episcoporum Galliæ. Verum Sanchez & alij, quos citat & sequitur Barbosa *de pot. Epis.* 2. *alleg.29.n.3.* contrarium docet. & Garzias *de benef.p.7.c* 11.*n.*2.3. adducit pro hac sententia declarationem sacræ congregationis Interpretum *p.6.t.8.ref.*27.

Quid de legibus Tridentini, vbi receptum non est?

S T V P R V M.

1 † Stuprum est puellæ virginis repugnantis defloratio per fractionem claustri virginalis. Nec prima fornicatto masculi est stuprum, nec defloratio puellæ consentienti. Vide V. *Circunstantia num.* 8.9. & 24. †

STVPRVM.

2 Ad stuprum consequitur in stupratore obligatio defloratam in vxorem accipiendi, vel eam pro suo statu decenter dotandi, non solum si vi aut dolo deflorata sit; dicunt DD communiter cum Nauarro *c.* 16. *n.*16.

Inducit obligationem nuptiarum, vel dotis, si accessit dolus.

vis. Vehementes preces &c.

sed etiam si importunis precibus & vehementibus blanditiis. Sed probabile est, teneri solum de vi & dolo; quia preces & blanditiæ non minuunt, sed augent potius voluntarium, nisi procedat à persona, cui puella reuerentiam debeat. Nec obstat, quod absque precibus non consensisset: nam multa sponte fiunt per preces, quæ sine illis minimè fierent. Turrian. *in* 2.2. *disp.* 30. *dub.* 2. *n.* 15. *p.* 2. *t.* 16. *ref.* 48.

Et si interuenisset promissio nuptiarũ etiam ficta ad eas stuprator teneretur.

3 Si autem interuenerit promissio matrimonij, tunc omnino tenetur ducere etiam si promissio fuerit ficta: si tamen virgo fictionem ex ambiguitate, inconstantia, nimia exaggeratione, &c. non potuit comprehendere, nisi ipse sit longe nobilior, vel opulentior, & puella id sciuerit, & secundum aliquos etiam si ignorauerit. Sanchez *de matrim. to.* 1. *lib* 1. *disp.* 10. & alij communiter *p.* 3. *t.* 6. *ref.* 81. Solus Præpositus fictum promissorem excusat à nuptiis, *in* 3. *p. quæst.* 9. *dub.* 4. *num.* 49 quia promissio ficta non parit obligationem, & damnum illatum reparari potest per pecuniam. Sed non est recedendum à communi sententia. *p* 5. *t.* 14. *ref.* 32.

Nisi esset longè ditior, Vel nobilior.

Vel accederet aliqua causa ex iis, quibus soluuntur sponsalia. In quo casu maneret obligatio dotandi. Quæ etiam cessare potest multis de causis.

4 Verum tamen est, quod quibus causis dissoluuntur sponsalia, dissoluitur etiã obligatio talis promissionis, manente solum obligatione compensationis pecunialis. quæ etiam cessaret, si vir deprehendisset non virginem. Sanchez *ibid. ref.* 71 *cit.* Et generaliter, ex quocumque capite contracta sit, cessat quoque, si puella postea nuptiis æquè commodis potiatur, ita vt nihil detrimenti sustineat. (Lessius *lib.* 2. *cap.* 10. *dub.* 2. *n.* 11. contra Rebellium) aut remissionem faciat. Valerus V. *Restitutio, diff.* 11. *n.* 2. & si sponte consensit, nulla ipsi, aut parentibus est restitutio facienda pro grauata dote, aut aliis damnis inde secutis. Sotus *lib.* 4. *q.* 7. *art.* 1 *ad* 2 *p.* 2 *t.* 16. *re.* 48. §. *Limitanda.* Probabile etiam est, non teneri ducere, sed solum pecuniam soluere, qui matrimonium fictè promisit, sciens esse corruptam. Vide Sanchez & Lessium *locis cit. p.* 3. *t.* 6. *ref.* 81. Quid agendum ab eo, qui voto Religionis astrictus virginem violaret sub vera promissione coniugij. Vide V. *Ingredi Religionem, num.* 2.

SVBDITVS.

SVBDITVS tenetur obedire. Etiam in dubio de potestate Prælati.

1 Subditus tenetur obedire, etiam in dubio de potestate Prælati, secundum Sanchez *in sum to.* 2. *lib.* 6. *c.* 3. *n.* 29. quia Prælatus est in possessione iurisdictionis, qua spoliari non debet per solum dubium. Contrarium tenet Vasquez & probabiliter *in* 1. 2. *q.* 19. *art.* 6. *disp.* 62. *c.* 6. *in fine.* Si verò adsint opiniones pro vtraque parte. Vide V. *Opinio probabilis n.* 10 *p.* 4. *t.* 3. *ref.* 8.

Etiam.

2 Sanè non tenetur obedire in dubio, an impleta sit conditio, sub qua superior aliquid præcepit; quia præsumenda est non impleta Sanchez *nu.* 26. Nec si de honestate rei præceptæ, vel de excessu iurisdictionis dubitat etiam ipse Prælatus, Palaus *tom.* 1. *disp.* 3. *punct.* 13 *n.* 13. contra

Henriquez

Henriquez *lib.* 12.*c.6.n.5.in gloss. litt. T.* Debet verò obedire, si ipse de honestate rei præceptæ dubitaret, non dubitante Prælato, vt ait Sanch. *n.3.* contra Vasq. *n.* 41. Nisi tamen graue aliquod damnum in corpore, fama, aut rebus sibi, vel tertiæ personæ immineat: quia in dubiis fauendum est reo. & subditus in tali casu esset in possessione, si non libertatis saltem securitatis, seu iuris conseruandi se, vel alterum à periculo. Nec in hoc, aut alio quocunque casu, quo obedire non tenetur, excommunicari potest: quia excommunicatio prærequirit culpam Sanchez *nu.* 27. *p.4.t.3.res.9.* In dubio de honestate rei Præcepte.

An subditus vnius diœcesis possit ligari censura à proprio Episcopo, cum absens est. Vide V. *Censura, num.* 7. an ab Episcopo alieno. Vide V. *Reus, num.* 1.

SVRDVS.

1 Surdus omnino, computatur inter personas miserabiles, & potest declinare forum. Nouarius *de elect fori sect.* 2.*q.8.n.6.p.5.t.6.res.*30. & liber est à muneribus publicis, *l.* 1.*C. qui morbo se excusant.* Secus si sit surdaster, aut tarde audiat *l.* 2.§ *minus audiens, de vac. mun.* Idem *nu.* 10. *Ibid. res.* 33. Itaque surdus non potest esse executor testamenti. Angelus V. *Executor, n.* 2. *Ibid. res.* 28. Nec eligi in Prælatum, *cap. constitutionem, de ver. sign. in 6.* nec de iure ciuili gerere publicum officium, vt testatur Campanili *rubr.* 11.*c.*17.*n.*37. *Ibid. res.* 20. Non priuari tamen iure eligendi alios, ait Bononia *p.* 2.*c.4.dub.*89.*nu.*13. quamuis tutius acturum, si huic iuri renunciet, cum facile decipi possit. *Ibid. res.* 13. Potest nihilominus esse testis in his, quæ cadunt in sensum non impeditum Farinac. *q.* 60. *Ibid. res.* 32. & si sponte veniat, nec à Notario, vel alio fraudulenter inducatur, posse fideiubere, putat Richet *de contr. disp.* 8. *thes.* 1. *Ibid. res.* 29. SVRDVS tanquam miserabilis declinat forum. Et munera publica. non potest esse executor testamenti. Aut Prælatus. Potest tamen esse testis. Et fideiussor.

2 Surdus non potest aliquid donare. quod illi bene prohiberi à iure ciuili *in l qui id quod* §. *Mutus. v. donare. ff. de don.* tenet gloss. & Sanchez *de matr. tom.* 1. *lib.* 1. *disp.* 8. *num.* 12. quia facile decipi potest. Azorius vero *tom.* 3. *lib.* 11. *c.*3 *quæst. vlt.* hoc procedere existimat, si surdus sit etiam mutus, & Megalius *in* 2.2.*lib.*2.*c.*3.*q.*4.*nu.*135. ait eos solum contractus surdo prohiberi, qui confici non possunt, nisi vtroque loquente, & contractus verba intelligente, minimè verò eos, qui sine verbo celebrantur, vt emere, vendere, locare, conducere: immò posse etiam donare, eo pacto, quo testari potest & donare causa mortis, iuxta *l dis-cretis. C. qui test am. fac. poss.* Item posse hæreditatem adire. *Ibid. res.* 12 Regulariter tamen non succedit in feudo, nisi seruitium feudi tale sit, ait Spinio *in spec. test. gloss.* 9. *rubr. num* 3 vt à quolibet sanæ mentis præstari possit, vt in maioricatu: si tamen per signa exteriora perfectè intelligit, vt ait Molina *lib.* 1. *de primogen. Hisp. cap.* 13. *num.* 40. Vide Rosental *de feud. cap.* 3. *conclus.* 8. & Intrigliolum *de feud.* Item donare. Et aliquos contractus efficere.

cent.

cent.2.art.1.à n.554.ibid.res.21. Aduertit etiam Megala, Surdum celebrare posse quemlibet contractum per alios, & si non est omnino surdus per ipsum *Ibid.res.12.*

Non potest ordinari. Sed Canonicus surdus lucratur distributiones absque obligatione Chori. Tenetur tamen ad Horas.

3 Omninò surdus est irregularis, & non potest ordinari immò ordinatus eiici debet. Maiolus *lib.1.c.25.n.1.p.5.t.6.res.22.* Canonicus vero, surdus euadens, lucratur distributiones, nec Choro interesse teneretur Moneta *p.2.q.6.n.19.* contra Sanchez *in opusc. to. 3. lib. 2.dub.50.n.7. Ibid.res.14.* Tenetur tamen officium seorsim recitare, quia quod legit, & si non audit, intelligit. Si autem legitimè impeditus, non potest recitare solus, excusatur à recitando cum socio. Si vero sit simul cæcus, tenebitur solum ad id, quod memoriter tenet, si illud maior pars. Bonactius *de hor.can.lib.2.c.38.n.21.Ibid.res.15.*

Et præcepta ecclesiæ.

4 Surdus tenetur præcepto Missæ, annuæ Confessionis, & communionis, & in articulo mortis vngi debet etiam in aure, vt dictum V. *Extrema Vnctionis.* Sed circa Confessionem aduertat Confessarius, quæ illum monuimus V. *Confessarius, n.40.* An Sacerdos surdus possit Confessiones audire Vide V. *Confessarius n.28.* De surdo qui simul est mutus. Vide V. *Mutus* An possit testari ad pias causas. Vide V. *Testamentum Priuil.n.7.§. Decimò.*

S V S P E C T V S
De fide.

SVSPECTVS de fide esset.

1 † SVspecti de fide sunt illi omnes quos enumerauimus V. *Inquisitorum Iurisdictio in qua delicta.* Et alij quidem suspecti sunt grauiter, alij leuiter: & primi abiurant de vehementi, secundi de leui. V. de V. *Abiurare.*

Qui fingens se infidelem permitteret se rebaptizari, ad lucrandam magnam eleemosynam.

2 Hic nota duo † Primum, contra Pasqualigum *decis.* 475. Christianum qui infidelem se fingens, Baptismum iterato susciperet ad eleemosynam impetrandam, cogendum esse abiurare; non obstante, quod dicat, se commodum temporale, non ob malam opinionem Sacramenti, id fecisse. Quemadmodum abiurare coguntur polygami, & confessarij sollicitantes, licet negent opinionem. Et ratio est, quia intentio, cum sit occulta, præsumitur ex facto *p.6.t.8.res.9.*

Dicens porro (puttana di Dio bacco) aut (Al dispetto di Di) omittens literam o, non esset blasphemus hæreticalis.

3 Secundum, Auctorem casuum Bonon. *decis.* 3. docere, quod si impius dicat *Puttana di Dio*, licet Postea subiungat *Bacoo*, vel dicat *Al dispetto di Di*, omittens litteram O, erit nihilominus blasphemus hæreticalis, quia in primo, tribuit Deo per contumeliam aliquid ei repugnans: in secundo aufert ab eo, quod habet. Et quamuis in primo addiderit paulo post particulam *Bacco* & in secundo omiserit litteram O: adhuc tamen verba hæreticalem blasphemiam continentia sufficienter prolata censentur. Nisi primus particulam *Bacco* ad fugiendam blasphæmiam addere consueuisset. Sed reuera, cum verba non sint completa, non apparet, intentionem proferentis esse blasphæmare; quia

quia intentio non nisi ex verbis colligi debet, *l. in ciuile, ff. de leg.* Ita Ricciullus *de pers. quæ in statu repr. vers. lib.* 1. *c.* 4. *n.* 18. Cui non assentior in eo, quòd docet deinde *in c.* 6. *n.* 11. iurantem per membra honesta Christi esse blasphæmum, & *in c.* 11. *n.* 7. proferentem contra eumdem Sanctum vno & eodem impetu plures blasphæmias, plura peccata committere. Et sic in vtroque dissentit ab eo Fagundez *in Decal. tom.* 1. *li.* 2. *c.* 3. *n.* 24. & 14 *p.* 6. *tr.* 8. *res.* 38. Nec iurans per membra honesta Christi, blasphæmus.

SVSPENSIO.

1 † SVspensio est censura Ecclesiastica priuans vsu Ecclesiastico officij, aut beneficij, aut vtriusque. Suspensio ab officio alia priuat vsu ipsius in totum, alia in partem. Et omnis suspensio vel est pœnalis, vel medicinalis: perpetua, vel ad tempus: à iure, vel ab homine, &c. †. SVSPENSIO quid? Et quotuplex.

2 Suspensus ab officio *non censetur priuari fructibus beneficij: nam potest illos percipere, temporalem beneficij administrationem gerendo, promptus quantum ei conceditur, officio satisfacere. Horas canonicas recitando, & ad alia Ecclesiastica munera vicarium substituendo: contra Gloss. *in cap. latores, de Cler. excommun. ministr.* Sanchez *de matrim lib* 3. *disput* 51. *num.* 12. contra Nauarrum *cap.* 27. *num.* 6. hanc sententiam procedere putat, etiam si suspensio ab officio sit perpetua, quamuis, si crimen graue sit, priuatio quoque beneficij accedere debeat, *cap. tuarum, de purg. canon. p.* 5. *tr.* 10. *resol.* 1. Adde, quòd suspenso ab officio conferri potest nouum beneficium, non solùm validè, contra Auilam *p.* 3. *disput.* 2. *dub.* 10. sed etiam licitè, contra Coninch *disp.* 15. *dub.* 2. *num.* 7. ex *cap. vel non est compos*, 14. *de temp. ordin. cap. autem vlt. de Cler. excommun.* non debet transferri ad Clericum suspensum; quia sumus in odiosis. Acugna *in decr. p.* 1. *dist.* 71. *cap* 3. *num.* 3. *p.* 5. *t.* 10. *res.* 2. Et è conuerso, suspensus à beneficio, non censetur suspensus ab officio, sed potest, immò debet suo officio satisfacere, & iurisdictionem, vel administrationem competentem exercere. Abbas *in cap. dilectus, n.* 20. *de elect.* & DD. communiter *ibid. res.* 3. Suspensus ab officio, non est suspẽsus à beneficio. Sed potest fructus percipere. Et nouum beneficium obtinere. Nec suspensus à beneficio, censetur suspensus ab officio.

3 Officium duo dicit, Ordinem, & iurisdictionem, vnde suspensus simpliciter ab officio, ab vtroque suspendi censetur. Gloss. *in cap. cum dilectus, consuetud.* (contra Suarez *disp.* 44. *sect.* 2. *n.* 6. vnde non potest administrare Sacramenta, nisi in necessitate, & in eo casu, quo id facere posse excommunicatum, diximus V. *Excommunicationis, à num.* 16. *p.* 5. *t.* 3 *res.* 81.) Beneficij verò nomine in suspensione veniunt etiam duo, fructus, & temporalis administratio: nam ius conferendi, eligendi, confirmandi, &c. pertinent ad officium, cui ipsum beneficium adnexum est. Et cum auctor Canonis suspendere vult etiam à iure eligendi, Suspensus ab officio, priuatur vsu Ordinis, & iurisdictionis. Suspensus à beneficio priuatur fructibus & temporali administratione. Non autem iuribus beneficij.

Conferendi.
Confirmandi.
Eligendi.
Et probabile est, non priuari pensione.

solet id exprimere, vt *in cap. cum in cunctis, §. vlt. de elect.* Faber. *in 4. d.25.quæst.1.disp 6.cap.1. num.29.* & alij contra Toletum *lib.1. cap.43. part.5.t.10.resol.8.* Probabile etiam est, nomine fructuum non venire pensionem collatam titulo clericali, vt tenet Alterius *tom.2.disp.5.c.1. ad finem,*& venire, & docet Suarez *disp.27.sect.1. num.*25.*part.5.t.19. res.15.*Existimo autem cum Coninch *num* 14 contra Villalobos *tom.1. tr.18.diff.4.num.7.* collationem noui beneficij factam suspenso à beneficio, ex *Clement. 2 de vita, & hon. Cler.* & aliis iuribus, non esse ipso facto irritam, sed irritandam *p.5.t.9.res.100.& t.10.res.7.*Nec improbabiliter docuisset Auilam *p.2.c.6.disp.6.dub.1.concl.1.*suspensum à beneficio, si præstet officium, lucrari omnes fructus, & distributiones *part.5.tr.10.res.3.*prope finem.

Suspensus solùm ab Ordine, nõ priuatur iure eligẽdi.
Et suspensus ab Ordine superiori, non censetur suspendi ab inferiori.

4 Suspensio ab Ordine est suspensio partialis ab officio, & non includit ius eligendi, quod nimirum pertinet ad iurisdictionem, & stat sine Ordine, vt in monialibus, cap. *in indemnitatibus, de elect. in 6.* contra Syluester.*v.suspensio,num.5.p.5.t.10.res.21.* Si non est suspensio ab omni Ordine, sed ab aliquo, tunc quidem suspensus à maiori, non censetur suspensus etiam à minori; quia qui prohibet maius, non intendit prohibere minus. Sed suspensus à minori, censetur indirectè suspensus etiam à maiori exercendo, vel suspiciendo, propter decentiam. Suarez verò *disp.16.sect.4.num.8.* probabile censet, non omnes actus superioris Ordinis impediri per suspensionem inferioris, sed illos solùm, qui exercitium includunt inferioris, sed illos solùm, qui exercitium includunt inferioris suspensi, & sic suspensum à Diaconatu non posse celebrare, quia debet legere Euangelium, quod est actus Diaconi: posse tamen Confessiones audire, baptizare &c. propter contrariam rationem *p.5.t.10.res.5.*

Et ideò suspensus ab Ordine Episcopali non priuatur actibus simplici Sacerdoti de iure ordinario competentibus.
Quid si suspendatur ab vsu Pontificalium?

5 Suspensus ab Ordine Episcopali, eos tantùm Ordinis actus exercere prohibetur, qui Episcopo proprij sunt, & Sacerdoti de iure ordinario competere non possunt. Et si suspendatur ab vsu Pontificalium, directè prohibetur solùm vti baculo & pallio; per accidens verò & consecutiuè illorum actuum exercitio qui sine baculo & pallio exerceri non debent, vt ordinatio, confirmatio, consecratio Ecclesiæ, Altaris, aut virginis. Minimè verò celebrare sine Pontificalibus, Confessiones audire, aut forensem iurisdictionem exercere Layman *lib.1.t.5.p.3.c.1. n.6.p.5.t.10.res.4.*

A collatione minorum Ordinum?

6 Cæterùm, suspensus à collatione tantùm minorum Ordinum, non censetur suspensus à collatione maiorum, & secundùm Layman, suspensus ab officio confirmandi, non censetur suspensus à consecrando vel ordinando; quia quamuis hæc illo maiora sint, non sunt tamen connexa. Suspensus item ab audiendis Confessionibus, vel ab administratione Sacramentorum, non censetur prohibitus celebrare; quia celebratio Missæ non solet comprehendi sub ministerio Sacramentorum. Præpositus *in 3.p.q.3.dub.2.n.18.p.5.t.10.res.6.*

Vel ab administratione Sacramentorum?

7 Causæ suspensionis eædem sunt, ac aliarum censurarum, & de iis diximus

diximus V. *Cenſura*. Hic ſolùm proponemus tria dubia, duo circa cauſam formalem, vnum circa materialem. Primum dubium circa formam: An ſuſpenſio diſiunctiua, *ab officio, vel beneficio*, teneat? Henriquez *lib.* 13.*cap.*22.*num.*4.*in gloſſ.lit.E*, & DD. communiter apud Hurtadum *de ſuſp.diff.*4.*num.*11.reſpondent negatiuè. quia non eſt maior ratio, quòd reus ab vno potiùs, quam ab alio, ſuſpenſus maneat. Ipſe verò Hurtadus reſpondet affirmatiuè: nam Confeſſarius poteſt imponere in pœnitentiam hoc vel illud; & iudex damnare aliquem vt ferat aliquot verbera, vel ſoluat certam pecuniam. Et nulla eſt ratio negandi in iudice poteſtatem obligandi reum, vt acceptet vtramlibet ex his cenſuris *p.*5 *t.*10.*reſ.*13.

An valeat ſuſpenſio Diſiunctiua (ab officio, vel beneficio.)

8 Secundum dubium: An ſuſpenſio lata ſub hac forma, *ſit ſuſpenſus*, ſit valida, & à quo ſuſpendat? Bizozerus *de ſuſp.c.*1.*n.*13.refert opinionem aliquorum, quòd ſit inualida, quia imperitia iudicis non debet reo: & aliorum, quòd ſit valida, & ſuſpendat ab eo, in quo reus deliquit. Ipſe verò tenet, & validam eſſe, & priuare tum officio, tum beneficio, quemadmodum dum dicitur, *ſit excommunicatus*, intelligitur de excommunicatione maiori. Vide Mercerum *in* 3.*p.q.*24 *dub.*1. & Gordonum *tom.*2.*lib.*7.*q.*14.*cap.*2,*n.*7.*p.*5.*t.*10.*reſ.*14.

Et lata ſub hac forma (ſit ſuſpenſus)

9 Tertium dubium circa materiam: An ſuſpenſio contrahi poſſit pro culpa aliena? Negat Caietanus V.*Suſpenſio*: quia nemo puniri debet ob culpam alterius, *cap.*2.*de conſt.& c.*2.*de his, quæ fiunt à mai part. cap.C.de pœn.* Affirmauit verò D.Thomas *in* 4.*diſt.*18.*q.*2.*art.*3.*q.*2. *ad* 2. quem ſequitur Cornejo *in* 3.*p.tract.*5.*diſp.*3. *dub.*2. *quæſt.*1.) & ad argumentum Caietani reſpondet, locum habere in ſuſpenſione vnius particularis, non autem quando ſuſpenditur ſimul collegium: nam tunc ſufficit culpa plurium, vel ſuperioris, iuxta *c.ſi ſententia de ſent. excom. in* 6. quia ſuſpenſio non priuat bonis pertinentibus ad propriam animam *p.*5.*tract.* 10.*reſol.*22.

Et an cõtrahi poſſit pro culpa aliena?

SVSPENSIONES Aliquot in particulari.

1 Monachi Benedictini præſcripto habitu non vtentes, incurrunt ſuſpenſionem *Clement.*1.§. *ſi quis autem, de ſtatu Monach.* Excuſantur autem, tum ex inaduertentia, vel ignorantia huius Bullæ; quia fertur in eos, qui habitum prohibitum *portare præſumpſerint*, quæ verba important dolum, & temeritatem, tum ex paruitate materiæ, ſi deferant ad breue tempus. Immò Suarez *diſp.*31. *ſect.*6. *num.*10. non incurrere eos inquit, niſi habitum prohibitum pro ordinario deferant *p.*5.*t.*10.*reſ.*44.

De ſuſpenſione Benedictinorum vtentiũ habitu prohibito.

2 Clericus vtens veſtibus prohibitis, incurrit ſuſpenſionem *c.*2.*de vita, & hon.cler.& Clem.*2.*eod.* Cornejo *diſp.*4.*caſ.*13 Excuſantur tamen ab Aula *p.*3.*diſp.*5. *dub.*8. ſi vtatur occultè, vt domi in ſtudio, vel ſub

Clericorum ſimiliter prohibitas veſtes ferentium.

aliis vestibus absconditas, vel si occurrat iusta causa, vt doctoratus, nuptiæ, vel simile festum. Et Enriquez *lib.13.cap. 39. n.3.* testatur, esse quorundam Recentiorum opinionem, quòd hæc suspensio vsu abrogata sit *p.5.t.10.res.51.*

Concubinariorum

3 Clericus publicè concubinarius est ipso iure suspensus, secundùm Nauar. *c.29.n.76.per c.vlt.de cohab.cler. & mulier.c.si qui sunt, d.81. q.8.& c.Sacerdos, dist.*50. Sed Suarez *sect.4.à n.*10. ait cum Soto, hanc etiam suspensionem derogatam esse per non vsum, additque, nec satis ex citatis testibus colligi, suspensionem hanc esse latæ sententiæ *p.5. t.10.res.49.*

Suscipientium Ordines durante matrimonio.

4 Quomodo suspensio contrahatur per malam Ordinis susceptionem, dictum est V. *Ordinis subiectum, & ibid.n.*48. Hic nota, quod si quis durante matrimonio sacros Ordines suscipere præsumeret incurreret suspensionem Extrauag. *Antiquæ*, Ioann. XXII à qua absolui non posset, pro ministerio post mortem vxoris, vel pro ascensu ad alios altiores, aut pro capacitate officij, vel beneficij Ecclesiastici, nisi per Papam, aut in approbata Religione professus, per diœcesanum. † intellige de illis Religionibus, quæ non communicant in priuilegiis Mendicantium †. Sed quia Bulla lata est contra præsumentes non ligaret suscipientem ignoranter, aut bona fide. Præpositus *in 3.p. q.3. dub.5.n.40.p.5.t.10.res.59.*

Et Episcopi ordinantis non subditum.
Vel in aliena diœcesi sine licentia.

5 Incurreret etiam suspensionem Episcopus ordinans Clericum non subditum sine dimissoria, vel in aliena diœcesi sine licentia. Vide V. *Ordinis, n.*42. Clericus sodomita non incurrit suspensionem. Vide V. *Clericus sodomita.*

SVSPENSIONIS *Effectus.*

SVSPENSVS ab Ordine, si exerceat Ordinem suspensũ fit irregularis.

1 PRæcipuus suspensionis effectus est, quod exercens actum, à quo est suspensus, si materia est grauis, peccat mortaliter, & si est actus Ordinis, incurrit irregularitatem Papalem *c. 1. cum medicinalis de sentent. excom.in 6. c.1. de sentent. & re iud. in 6. c. si quis Episcopus in consilio, & c. si quis Episcopus damnatus* 11. *quæst.*3 quam non bene Maiolus extendit ad vsum beneficij, vel iurisdictionis, vt ait Suarez *disp.26.sect.2.num.6.* Qui *num.*3. bene aduertit, suspensum, quoties excusatur à culpa, excusari etiam ab incurrenda irregularitate. *p.5. t.10.res.9.*

Secus, si ad superiorem ascendat.
Vel superiorem exerceat.

2 Suspensus ab Ordine, si ad superiorem Ordinem ascendit, non fit irregularis: quia hoc non exercitium Ordinis. Vide V. *Ordinis, n.*10. Idem dic cum Cornejo *tr.5.disp.2.dub.2.q.5.* si suspensus ab inferiori, exerceat actum superioris, quia non exercet Ordinem, à quo directè, sed à quo indirectè, & per consecutionem suspensus est *p.5.t.10.res.5. §. Verum,* circa medium.

3 Episcopus

3 Episcopus suspensus à Pontificalibus, celebrando in Pontificalibus, non fit irregularis: quia non est suspensus à substantia celebrationis, sed solùm quoad solemnitatem accidentalem. Auila *p.7. disp.9. sect.2. dub.2. p.4. tr.2. res.92. § Notandum, & p.5. tr.10. res.4. §. Sed difficultas.*

Vel Episcopus suspensus à Pontificalibus, celebret cum illis.

4 Non incurrit irregularitatem si concionetur, etiam solemniter suspensus ab officio concionandi, quia non concionari non est per se actus Ordinis. Tannerus *tom.4. disp.6. quæst.10. dub.7. num.157.* contra Nauarrum *cap.27. num.173. p.5. t.10. res.10.* Eadem est ratio de susceptione sacramentorum ab eo, qui ab eorum susceptione suspensus erat. Bonacina *de cens. disp.3. punct.4. num.6. p.5. t.10. res.26.* Et eadem de clerico suspenso ab officiis diuinis, si illis assistat tanquam laicus, Filliucius *tom.1. art.17. c.2. n.32.* contra Syluester V. *Suspensio, q.5. p.5. t.10. res.12.*

Nec fiunt irregulares.

Suspensus à concionando.

Vel à susceptione sacramentum, si contraueniant.

Aut Clericus suspensus ab officiis si illis assistat vt laicus.

5 Petes: An acta suspensi sint valida? Respondeo, actus iurisdictionis esse inualidos, nisi sit occultus, in quo casu supplet defectum Ecclesiæ, sed si non est denunciatus, inuitatus ab aliis, validè & licitè iurisdictioné exercet, vt de excommunicato tolerato dictum est suo loco. Suarez *disp.26. sect.2. n.2.* Actus autem Ordinis sunt validi, etiam in denunciato, præter absolutionem sacramentalem, quæ est etiam actus iurisdictionis: quam si non est toleratus, inualidè exercet: vnde, si est toleratus, validè etiam absoluit. Victoria *de clauib. n.22.* contra Sotum *in 4. d.22. q.1. art.5. concl.2. p.5. t.10. res.52.*

ACTVS iurisdictionis procedentes à suspenso denunciato, sunt irriti.

Actus verò Ordinis, validi.

6 Alter effectus suspensionis communiter assignatur, quòd post denunciationem nemo possit cum suspenso communicare in his, à quibus suspensus est. Quod cum Nauarro *cap.27. num.163.* eatenus verum puto, quatenus quis cooperaretur illi in delicto, ob quod fuit suspensus, vel illum absque necessitate ad secum in diuinis communicandum induceret, vt generaliter de malo ministro diximus V. *Scandalum.* Si autem suspensus ab ingressu Ecclesiæ in Ecclesiam intret, non tenebor exire immò si suspensus ab Ordine celebret, possum assistere, non tamen cooperando. Nam ex vi præcepti Ecclesiastici tenemur quidem vitare excommunicatum denunciatum, non tamen suspensum: cuius ea potest esse ratio, quia suspensio non respicit per se communionem cum fidelibus, sicut excommunicatio. Cornejo *disp.2. dub.1.* Vide etiam Suarez *disp.34. sect.3. n.4.* & Sayrum *lib.14. c.11. n.6. p.5. t.10. res.20.*

SVSPENSVM non tenemur vitare in actibus à quibus suspensus est.

Vnde secluso scandalo, & cooperatione possumus assistere sacro celebrato à suspenso.

Quibus actibus priuet suspensio, dictum est V. *Suspensio.* nam hoc ad naturam ipsius potius, quam ad effectum pertinet.

SVSPENSIONIS Cessatio.

SVSPENSIO lata ad tempus. Aut sub tali conditione. Cessat, transacto tempore. Vel posita conditione.

7 SVspensio lata est ad certum tempus, elapso tempore, cessat absque alia absolutione. Et contra Suarez *disp.29.sect.2.num.14.* si lata est sub conditione, *quousque satisfeceris*, posita satisfactione, cessat similiter ex se, quod non contingit in excommunicatione; quia hæc non cessat sine certa forma, *c. si seruetur 7. quæst.3.* ibi *quousque è Episcopo suo visum fuerit humaniorem circa eos ferre sententiam*, *& c. à nobis.* ibi, *absolutionem etiam formam.* Suspensio verò (& secundùm Anguianum *de leg.lib.2.contr.3.n.48.* etiam interdictum) cessat posita voluntate, etiam tacita superioris, quæ resultat ex illis verbis *suspendo quousque satisfeceris.*. Adde, quòd consuetudo ita recepta est quoad suspensionem, non quoad excommunicationem: quamuis aliqui idem doceant de ea. *p.5.t.10.res.24.*

Et latam ob contumaciam, aliqui dicunt cessare cessante contumacia.

8 Suspensio lata absolutè ob contumaciam, non cessat secundùm Layman *lib.1.t.6.p.4.n.2.* per hoc, quod reus recedit à contumacia, & offert satisfactionem: quia non fuit lata sub tali conditione, nec vllus textus est in contrarium. Sed Megalius *in.3.lib.5.c.2.q.1.n.2.& 3.* putat cessare: tum ex *c. ex litteris, de const.* & can. *Presbyter. 2.q.5.* tum quia non tolli absque absolutione per resipiscentiam, statuitur solùm de excommunicatione, *c. cum desideres, de sent.excom.* Tum denique, quia in absolutione excommunicationis & interdicti, *c. qua fronte*, statuitur præstandam esse cautionem iuratoriam; nec ibi fit aliqua mentio suspensionis absoluendæ, quod signum est, eam per se euanescere. *p.5.t.10.res.25.*

Omnis tamen cessat per appellationem.

9 Tollitur etiam suspensio, seu maius suspenditur per appellationem iuxta dicta. V. *Appellatio, n.18.*

Et absolutionem. Quam si non est reseruata. Præbere potest Episcopus. Et secundum aliquos etiam simplex Confessarius.

10 Quando autem exigit absolutionem, tunc absolui potest ab eo, qui eam tulit, vel eius superiore. Si verò est à iure, & est reseruata Papæ, ab eo tantùm absolui potest; nisi delictum sit occultum, quo casu militat decretum Tridentini *Sess. 24. cap.6.* concedentis facultatem Episcopo absoluendi & dispensandi in omnibus occultis. Qui absoluere similiter potest publicam, si nemini reseruata est, iuxta textum *cap. nuper, de sent. excom.* propter paritatem rationis cum excommunicatione. Eam tamen non potest tollere Parochus, vel simplex Confessarius, quia requirit iurisdictionem in foro exteriori, & disparitas de excommunicatione est, quia hæc impedit absolutionem peccatorum. Hurtadus *de susp. diff.12.n.31.* Quamquam Præpositus *q.3. dub.4. n.31.* etiam simplicem Confessarium posse eam absoluere doceat, si retinet rationem censuræ. *p.5.t.10.res.23.*

11 Cum Clericis suspensis ratione Ordinis malè suscepti, dispensare potest Episcopus, vt videre est V. *Ordinis, n.12.* & Confessarius per Cruciatam. Vide V. *Bulla Cruciata, num.42.*

SVSPICIO.

1 † SVspicio est assensus circa vnam contradictionis partem, cum incertitudine, & cum magna formidine alterius partis. Differt ab opinione, quia fertur in partem deteriorem, cum opinio in vtramque partem indiscriminatim feratur †.

SVSPICIO quid? In quo differat ab opinione?

2 Quando quis ex leuibus indiciis temerè, & voluntariè malum de proximo suspicatur, secundum Syluium *in* 2.2. *quæst.*60. *art.*3. & alios peccat mortaliter, si malum sit graue, & persona honesta. Sed contrarium teneo cum Fabro *in* 4.*d.q.*3 *disp.*54. *c.*1 *n.*10. quia nullum iudicium citra certitudinem est mortale, per D. Thomam *in* 2.2.*cit.p.*3. *t.*5 *res.*31.

Et an suspicari malum proximo sit mortale?

3 Ex quibus delictis oriatur suspicio hæresis. Vide V. *Inquisitorum iurisdictio in qua delicta*, & V. *Suspectus de fide.*

TACTVS.

1 TActus inhonesti inter non coniuges, sicut & oscula, sunt peccata mortalia, nec in rebus venereis datur parua materia, vt dictum est V. *Luxuria*, *num.* 3. Si tamen fiant in Ecclesia, non erunt sacrilegi, vt dictum est V. *Circumstantia*, *num.*43. At tactus manuum in choreis secundum consuetudinem non sunt illiciti: nec mulier negare eos tenetur, si ab aliquo mala intentione se tangi sciat, dum abest periculum sui consensus. Filliucius *tom.*2. *t.*30. *c.*10. *num.*198. *p.*3. *tr.*5. *resol.*22. in fine. Sunt etiam liciti in aliquem bonum finem, etiam cum periculo pollutionis inuoluntariæ, vt dictum est V. *Pollutio*, *num.* 3.

TACTVS impudici inter solutos sunt mortiferi.

2 Liciti porrò sunt tactus inter coniuges, quoties non est periculum pollutionis, & non est illis mortiferum, tangere, & osculari inuicem pudenda, quamuis sit actus minime mollis, & libidini deditì Fagundez *tom.*2.*tr.*30.*c.*10.*nu.*195 contra Paludanum *in* 4.*dist.*31. *quæst.*3.*art.*1.*conclus.*6.*p.*3.*t.*4.*resol.*225. Esset tamen mortiferum, si vir membrum virile in os vxoris immitteret, contra Sanchez *de matr. tom.*3.*lib.*9 *disp.*17. *num.*5. quem citaui *par.* 2.*tr.*17. *resol.*37. *§. Ad secundum.* quia hoc non esset simpliciter osculum pudendorum, sed quædam irrumatio diuersæ speciei, cum periculo consummandi præposterè. Fagundez *in dec.tom* 2.*lib.*6.*c.*3.*num.*19. *p.*6.*t.*7.*res.*7. *§. Quærendum.*

Sed inter coniuges, secluso periculo pollutionis, sunt liciti, etiam in pudendis.

Secus de irrumatione.

3 Ponit etiam Sanchez *disp.*45. *num.*35. alium casum, in quo non sit illicitum coniugibus se tangere libidinosè, cum periculo pollutionis, vel cum ipsa pollutione non sit mortale: vt si id facerent ad excitandum, & conseruandum amorem, & tunc præter intentionem sequeretur pollutio, aut si dum oscula & tactus fiunt, is qui illa non petiit, præter intentionem

Et quandocumque adest periculum pollutionis.

intentionem polluatur, vel polluatur ille, qui petiit vt ad copulam se excitaret: nam vterque dat operam rei licitæ, quam non tenetur deserere ob periculum pollutionis *p.3.t.4.res.217.& 226.* Sed in contrarium Præpositus *in 3.p.q 6.dub.25.n.186.* Nam vel periculum in his casibus præuerti potest per copulam legitimam, vel non potest, ille qui motum sentit, tenetur illam petere sub mortali, quia nec nimis grauis est nec statui matrimoniali extraordinaria. Si non potest, tenentur ab illis actibus abstinere etiam sub mortali, quia repugnant fini matrimonij. Ita ille. Et reuera in his materiis cautè procedendum est *p.6. t.7.res.65.*

Nec fœmina non seminans in copula, potest postea se manibus prouocare.

4 Si vir fœmina calidior, semine intra vas immisso, membrum trahat, fœmina, quæ nondum compleuit, non potest se ad semen emittendum prouocare manibus sine mortali. quia in seminatione viri, quæ sola est necessaria, iam completus manet actus maritalis. Rodriquez *in summ.p.3 c.88.num.4.* Sanchez verò *disp 17. num.12.* & alij existimant posse, quia, quamuis semen mulieris ad generationem non sit necessarium, multum tamen confert; vnde illa prouocatio dici potest complementum copulæ maritalis, & alioqui fœminæ, quæ frequenter viris frigidiores sunt, in omni copula se exponerent euidentissimo periculo peccati mortalis *p.2 tract.17.resol.8.* Aduerte hic; quòd si vir copulam inceptam, ex morbo, vel alia causa interrumperet, sequens inde, sed non intenta pollutio, secluso periculo consensus, non esset mortalis: quia sequeretur ex opere licito. Præpositus *quæst.74. art.10.dub.1.* Vnde fornicans potest quandocumque ab actu retrocedere, etiam post semen emissum à meretrice, & cum periculo seminandi extra vas. Vide Lessium *lib.4.cap.3. dub.7.num.54.* Aduerte etiam, non esse licitum, sumere medicamentum ad conuertendum semen in alium humorem, vt eiici licitè possit. quia repugnat eius institutioni, licèt Sanchez *disp.17. num.15. vel 16. edit.Veneta* dicat licere *p.6.tr.6. resol.37.*

Potest autem homo ex iusta causa copulam interrumpere. Etiam cum periculo pollutionis inuoluntariæ.

Non tamen tangere libidinosè verenda propria in absentia coniugis.

5 Si coniux in absentia alterius coniugis tangit libidinosè verenda propria, Sanchez *disp.54.num.16.* & post ipsum Præpositus *q 6.dub.36. num.188.* & Hurtadus *de matr.disp.10.diff.10 num.47.* censent, non peccare mortaliter, si non refert illos tactus ad actum illicitum, etiamsi sint commouenda & alteranda cum pollutionis periculo. quia quamuis illi tactus actu non referantur, ex sua tamen natura ordinantur, ad actum coniugalem. Sed tu contrarium tene cum Sancio *disp 21.num.26.* quia intrinsecè malum est, quòd quis vtatur proprio corpore ad explendam secum libidinem *p.2.t.17.resol.47.§.Ad tertium p.3.t.4.res.215. & p 4. t.4.res.137.*

SPONSIS de futuro tactus non sunt illiciti.

6 Inter sponsos de futuro tactus & oscula illicita esse, ait Hurtadus *num.48.* quia, cum nondum sit matrimonium, nihil est, quòd illos excuset ab intemperantia. Quòd si dicas, sponsalia tanquam inchoationem matrimonij, iustificare tactus & oscula, quæ sunt quædam inchoatio copulæ coniugalis: Respondet, quòd inchoatio contractus non transfert

transfert dominium rei, & qui non habet dominium, non potest ea vti, nè inchoatè, quidem. Sed si tactus non sint nimium impudici, vt partium verendarum, & absit periculum pollutionis, puto non esse mortiferos, & Sanchez *disp.* 46. *num.* 50. idem docet, si præuideatur secutura pollutio, si ex alia parte concurrat iusta causa, nimirum ad vitandam notam austeritatis & inurbanitatis. Et hæc à fortiori procedunt in colloquiis, & aspectibus. Immo Salas *in p.* 1. *tom.* 2. *quæst.* 74. *tract.* 13. *disp.* 6. *sect.* 26. *num.* 177. permittit aspectus pudendorum, quia aspectus non tantam connexionem habet cum copula, quantam tactus. Sed an hoc sit probabile ipse considera *p.* 2. *tract.* 17. *res.* 6. *p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 131. Aduertit tamen, hæc non procedere, quando sponsalia contracta sunt cum impedimento, & conditione, *si Papa dispensauerit:* nisi post obtentam dispensationem. *resol.* 131. *cit.* §. *Notandum.* Quibus autem licita sunt oscula, & tactus, licitas quoque esse delectationes, & commotiones ex eorum cogitatione prouenientes; quia sunt de obiecto licito, quod apprehenditur tanquam præsens. *resol* 6. *cit* §. *Nota etiam.*

Secluso periculo pollutionis.

Et multò minus colloquia, & aspectus.

Et delectationes ab illis prouenientes.

7 Confricare verenda brutorum ex curiositate videndi semen, est mortale, ob periculum pollutionis, vel affectus alicuius inordinati, & propter violationem instituti naturæ de tali semine non sic emittendo. Bonac. *de matr.* q. 4. *punct.* 9. *num.* 15. Et licèt Sanchez *disp.* 46. *num.* 14. contrarium docuerit, quia ex tali contactu non excitatur delectatio admodum vehemens, & bruti generationem impedire, sicut etiam illud necare, non est mortale: hæc tamen opinio in nouissima suorum operum editione non reperitur. *part.* 2. *tract.* 17. *resol.* 37.

Confricare verenda brutorum, est mortale.

TERTIARIÆ

1 TErtiariæ secundùm Stratium *in opusc. de Tert. cap.* 9. non comprehenduntur in reseruatis Ordinarij, sed quoad ipsas reseruare sibi potest aliquos casus Prælatus Regularis: quia huius, non illius potestati subiiciuntur. Probabile item esse, quòd à Prælato Regulari absolui possunt in foro animæ ab omnibus casibus, & censuris, seclusis casibus Bullæ Cœnæ: & obtinere commutationem votorum, in quibus Episcopus dispensat cum suis subditis. Immò in Relig. Carmelitarum propter peculiare votum obedientiæ, quòd Tertiariæ emittunt, posse earum vota à superiore irritari. Et denique probabile esse, quòd gaudeant priuilegio canonis, *si quis suadente.* quod vltimum negat Bordonus *in consil. Regul. resol.* 28. *num.* 19. *part.* 6. *tract.* 8. *resol.* 30 An gaudeant priuilegio fori, & gabellarum. Vide V. *Immunitas Ecclesiastica, num.* 24. & V. *Gabellas, num.* 12.

TERTIARIÆ quoad reseruata.

Vota.

Et priuilegio canonis.

TESTAMENTVM.

1 † TEstamentum est significatio voluntatis propriæ de eo, quòd quis de vniuerso patrimonio fieri vult cum institutione hæredis. Qui testamentum condere possit, dicemus V. *Testari.* Quibus legandum

TESTAMENTI natura.

dum sit, & an testamentum reuocari possit, dicemus V. *Testator*, Et aliqua dicta sunt V. *Legatum*. Nunc de aliquibus cōditionibus testamenti.

Et requisita.

2 De iure ergo ciuili multæ conditiones requiruntur in testamento Septem testes, nominatio hæredis habilis, habilitas etiam testatoris, de qua V. *Testari*, integritas testamenti (nam decedente testatore ex parte intestato. testamentum inceptum nullum est, *l. si is, qui, ff. qui testam. fac. poss.*) & multæ aliæ, quas videre est apud Doctores passim. De iure autem Canonico pauciores sufficiunt: nam in piis causis sufficiunt duo vel tres testes, cap. *relatum de testam* † (& in non piis, in terris Ecclesiæ duo testes & Parochus, *c. cum esses, eod. par. 5. tract. 3. resol. 119. §. Posset*,) quod per epicheiam probabiliter transferri potest ad casum, quo testator esset peste correptus, cum Maldero *in 2. 2. tract. 1. cap. 11. dub. 6.* contra Alexand. *cons. 78. num. 16. lib. 2. par. 5. tract. 3. res. 123.*

Quæ non omnia requiruntur in piis causis.

In testatore peste correpto.

Milite.

3 Porrò, milites in castris ex priuilegio iuris ciuilis testari possunt cum paucioribus solemnitatibus Et in primis sufficiunt illis duo testes. Deinde si decedant inter testandum, pars testamenti tenet, *l. miles ita, ff. de milit. testam.* Tertiò, instituere possunt hæredem incapacem, vt deportatum, leg. *neque*, § *& deportati, ff. eodem* quo priuilegio gaudere etiam Cardinales, Albanus *de Card. q. 4. 6 secundò.* & alij docent. *par. 5. tract. 2. res. 51* Et quoad legata pia, quicumque testator incompleto testamento decedat, si iam expressa sunt, valent, quia licèt illa testator mutare potuerit, hunc tamen mutationem non significauit & sic præualet ius naturale, cui adde canonicum. Vide Malderum *in 2. 2. tract. 1. c. 11. dub. 8. par. 5. tract. 3. resol. 126.*

Et Cardinali. Et quidem ad pias causas si quis, suum testatur, decedit, iam testamentum valet.

4 Item, si quis testetur ad pias causas, potest testamentum alteri committere, hoc modo: *Instituo hæredes bonorum meorum pauperes, quos Titius elegerit*: vel, *Lego centum aureos alicui puellæ in dotem si Titius voluerit.* Clarus & DD. communiter in *c. cum tibi, de testam.* Quibus addit aliam formam Layman *lib. 3. sect. 5. tract. 5. cap. 2. num. 6. & 7.* videlicet *Committo omnia bona mea arbitrio & dispositioni Titij.* in quo casu Titium omnia testatoris bona in pias causas, distribuere debere, ipsumque solo, nudoque nomine hæredem esse. *par. 5. tract. 3. res 127.* De nominatione executoris, dicemus V. *Testamenti executor.*

Sicut etiam testamentum alteri commissum.

5 Aduerte hic, quòd omnes solemnitates iuris siue ciuilis, siue Canonici, requiruntur tantùm pro foro externo. nam in foro conscientiæ hæres siue testamentarius siue ab intestato, tenetur præbere hæreditatem, vel soluere legatum cuicumque nouerit intentionem testatoris esse, quòd hæreditas vel legatum perueniat. Vide V. *Legatum*, *n. 10.* & ibi per totum multa inuenies huc spectantia. An quando instituitur in testamento capellania, eligi ad illam possit Clericus, vide V. *Beneficium numero 18. & 19.*

Iuris autem solemnitates requiruntur solùm pro foro externo.

TESTA

TESTAMENTI EXECVTOR.

1 EXecutores vltimarum voluntatum alij sunt legitimi, & constituuntur à iure, alij testamentarij & constituuntur ab homine. Item, alij vniuersales totius hæreditatis, & alij particulares aliquorum legatorum. Et quidem testator nomine potest in executores eos omnes, qui non repelluntur à iure. Religiosi non possunt esse executores testamenti † Potest tamen testator executorum nominationem alicui Religioso etiam ex Minoribus committere, qui posteà nominare eos poterit cum licentia. Vide Sanchez *in sum.to.2.lib.6.cap.11. num.41.par.5.t.3. resol.127.*in fine.

EXECVTOR testamenti multiplex.

Is non potest esse Religiosus.

2 Serui possunt esse exequutores Testamenti, quia ea quæ sunt nudi ministerij, & facti, quale est hoc munus, possunt per seruum adimpleri. Item quia spiritualia, & pietatis opera, quale est hoc, cadunt in seruum Sanchez *in opus.tom.2.lib.4.cap.1. dub.* 40. *num.*13. contra Syluestrum V. *Testam.2.q 1.dist.5.p.7.tract.7.resol.*42.

Seruus potest.

3 Nemo tamen cogi potest ad acceptandum officium executoris à testatore relictum. Etiam si sit consanguineus testatoris. Sanchez *in opus.tom.2.lib.4.cap.1.dub.42.num.4* contra Padillam *in l.1.ff.de legat.2. num.18* Et quandiù expressè vel tacitè eo modo, quo explicat Sanchez loco cit. non acceptauit; potest illud non acceptare & renuntiare sine peccato, contra Spino *in spec. gloss.28. num.18.* nam aliàs hoc officium non esset voluntarium, contra communem.*p.4.tract.4.resol.162.*

Et nemo ad hoc munus cogi potest.

4 Nolente autem executore testamentario officium acceptare, executor erit Episcopus. Ancharanus in *c.religiosus de test. in 6.n.2.* Vbi idem docet in casu, quo testator nominaret inhabilem (quales sunt surdus & mutus, vt ait Angelus V.*executor,n.2.par.5.tract 6.res.28.*) aut nominatus obiret. Et sanè Episcopus est executor legatorum piorum, priuatiuè quoad laicos, & post annum etiam prophanorum, vt dictum est V. *Legatum, num.12 & 13* nam hæres & executor habent annum in foro externo ad soluenda legata. Sed tamen in foro conscientiæ statim tenentur, vt dictum est *ibid.num.11.* nec valet excusatio, quòd differant solutionem ad vendendas interim res defuncti maiori pretio. nisi hoc fiat ad modicum tempus, vt rebus meliùs venditis, copiosiores dentur eleemosynæ.*p.4.tract.4.res.162.§. Et tandem.*

Et si electus executor renunciet, Vel sit inhabilis.

Succedit Episcopus. Qui est executor legatorum piorum. Et post annuum etiam prophanorum.

TESTAMENTVM PRIVILEGIATVM.

INter Testamenta Priuilegiata, numerantur Testamentum ad pias causas, Testamentum tempore pestis, & Testamentum militis.

Testamentum ad pias causas quale.

1 Testamentum ad pias causas censetur, quando hæres est pia causa, aut quando substitutionis via hæreditas deuenit ad pias causas. Quod si aliquis alius esset hæres, quamuis ibi plura essent legata pia, non censetur Testamentum ad piam causam. Ita Villalobos *in sum.to.2.tract.30. diff.4.num.2.part.7.tract.6 resol.1.*

Valet sine solemnitatibus iuris ciuilis.

2 In quo quidem Testamento eæ solùm solemnitates requiruntur, quæ sunt iuris naturalis gentium, & Diuini. Vnde licèt de iure Ciuili Testamentum ad pias causas factum non sit validum, nisi solemnitates, quę de iure ciuili ad Testamentorum ordinationem requiruntur, adhibitæ fuerint, vt tenet Mantica *de coniect. vlt.volunt. lib.6.tit.3.n.4.* De iure tamen Canonico contrarium dicendum est, prout textus sunt expressi, *in cap.cum esses: & c.relatum extra de testam.* Atque hoc ius Canonicum, quoad Testamentum ad pias causas conditum, non solùm in terris Ecclesiæ, sed etiam in non subiectis Pontifici valere, solidè probat Tannerus *in defen. Eccl.libert.lib.2.c.8.* modo adsint duo testes; quos notat Mazuchel *de cas.reser.disp.2.c.20.p.1.n.12.* exigi à iure Canonico non pro foro conscientiæ, sed pro foro externo: nam in conscientia testamentum ad pias causas valet, & obligat, dummodo constet de mente testoris, *par.7. tract.6. resol.2.* Immò Testamentum, absque solemnitate iuris licèt in eo non sit causa pia hæres instituta, valet tamen quoad legata pia in ipso contenta, & ita cum Couarruuia *in cap. relatum 11.num.3. de testam.* & Molina *de iust. tract. 2. disp.134. col.3.* tenendum est tam in consulendo, quam iudicando; contra Barbosam *de iure Eccles. lib.3. cap.27.num.95. ibid. res.3.* & contra Testamentum ad pias causas, valet etiam quoad legata prophana, etiam si desit Iuris solemnitas; quia cum principale teneat, & sit validum, trahit ad se accessorium. Et ita docet Barbosa citatus *num. 96.* & Gratian. *in discept. Forens.to.4. cap.605. num. 23. & seq.* Contrarium docuerunt Vasquez, Bonacina, & alij quos citat, & sequitur Lugo *de iust.to.2.disp.22 sect.9. num.274.ibid.resol.4.*

In toto orbe.

Modo adsint duo testes.

Et factum sine solemnitate iuris, valet quoad legata pia.

Et factum ad pias causas valet etiam quoad legata prophana.

Licet inceptum, & non finitum.

3 Si moriturus cæpit facere testamentum, vel codicillum, & morte præuentus non absoluit, licèt secundùm alia sit irritum, *leg. si is qui ff. qui testam.fac. poss.* valet tamen quoad relicta pia, quæ in sua illa imperfecta dispositione iam expresserat. Quamuis enim voluntatem suam mutare potuerit testator, cum tamen reipsa nullam mutationem significarit, naturali pariter, ac Canonico iure firma manere debet sicut docet Bartol. *l.in Testamento ff. de fideicommissis.* Et hanc sententiam communem dicit Dicastillus *de iust. lib.2 tract.19 disp.1. dub.10. num.124. part.7 tract.6.resol.19.*

Relictum alterius arbitrio.

Nutu conditum.

Sine hæredis institutione.

Inscriptione temporis.

Loci.

4 Valet item Testamentum ad pias causas, relictum alterius arbitrio; Bartol in *l.1.num.64.C.de sacr.Eccl.* & est communis opinio *p.7. t.6. res. 20.* Nutu conditum; Glossa *in cap.cum tibi de testam.* & ex communi Couarr. *ibid.num 4 & 5.ibid.res.21.* Vel sine institutione hæredis: Thomas Maulius *tract.de vltim volunt.lib.1.tit.12.n.8.sen.14.ibid. res.22.* Nec est necessaria inscriptio temporis, puta anni, mensis, & diei. Tuschus *tom.8. concl.116.num.19.* Vel loci. Maulius citatus *num.9.ibid.res.23. & 24.*

Eius publicatione.

Non quod fiat vno contextu.

5 Non item necessaria eius publicatio, modo constet, quod manu testatoris scriptum aut subscriptum fuerit: Tuschus *tom.8. concl.116. n.8.* Secundò, nec quod fiat vno contextu: Vasquius *de success. §. 22. num.1.* Tertiò ad hæredis institutionem in eo non requiruntur perfectæ probationes,

probationes, sed ea colligi potest ex coniecturis. Menochius *lib.* 4. *præsumpt.* 15. *num.* 13. Quartò sufficit quod sit ligatis notis, & abbreuiationibus scriptum, modò aliquo pacto intelligi possint. Mantica *de coniect. lib.* 6. *tit.* 3. *num.* 3. *ibid. resol.* 24 § *Notandum.* Et institutio hæredis potest ex coniecturis.

6 Testamentum non solemne ad pias causas reuocat prius solemne etiam ad pias causas, Molina *tom.* 1. *tract.* 2. *disput.* 153. *in principio.* Et est communis; quamuis Fachineus *lib.* 4. *contr. iur. cap.* 6. negatiuæ sententiæ adhæreat. *p.* 7. *tract.* 6. *resol.* 26. An verò censeatur habere clausulam derogatoriam subsequentium testamentorum, & sit æquandum hoc in parte testamento condito inter liberos, dissentire inter se Doctores, refert Molina *de iust. tom* 1. *tract.* 2 *disput.* 153. quidam enim, quos refert Greg. Lopez, & Couarruuias, affirmant. Alij, quos idem Couarruuias enumerat, negant. *ibid. res.* 27. Statuta autem laicorum non includunt testamenta ad pias causas. Thomas Maulius *tract. de vlt. volunt. lib.* 1. *tit.* 12. *numero* 7. & est communis. *ibid res.* 28. Nota cum Hunnio *in Encycloped. iur. p.* 4. *titul.* 3. *capit.* 3. *num.* 1. & Tuscho *tom.* 8. *conclus.* 116. *num.* 57. quod quibus casibus valet testamentum militis, iisdem quoque valet testamentum ad pias causas. *ibid. resol.* 28. §. *Notand.* Item quibus casibus valet Testamentum Patris inter liberos, iisdem valet testamentum ad pias causas factum. Idem Hunnius *citatus numer.* 3. Licet contrarium teneat Conradus Rittershusius *in differ. iuris ciu. & canon. lib.* 4. *cap.* 2. *ibid. resol.* 33. Non solemne reuocat prius solemne. An censeatur continere clausulam derogatoriam? Non includitur in statutis laicorum. Simile Testamento militis. Et Patris inter liberos.

7 De iis, qui testamenta ad pias causas condere possint, hæc tenenda est regula: omnes ad pias causas testamenta condere posse, qui habiles, hoc est, tales sunt, qui aliàs testari iure communi non prohibentur. Qui verò iure communi testari prohibentur, hi etiam ad pias causas testari nequeunt Glossa. *in leg.* 1. *Cod. de sacros. Eccles. part.* 7. *tract.* 6. *resolut.* 6. Primò itaque Filius familias, licèt sine patris consensu testari ad piam causam non possit, etiamsi de bonis aduentitiis velit testari, tamen consentiente patre, testari non prohibetur ad pias causas: Cyn. Bald. Angel. Salic. Rom. & Alexander *in l. senium C. qui test. fac.* Et est communis opinio. Notandum tamen quod si filius familias in huiusmodi testamento condito ad pias causas faciat aliqua legata aliis personis, talia legata nihil valent, non tamen accrescunt piæ causæ, sed veniunt ad venientes ab intestato, Bald. *in l. Senium, in fin. Cod. qui testa. fac. ibid. resol.* 6. Secundò, Impuberes non possunt ad pias causas testari: fauor enim piæ causæ non supplet defectum voluntatis, & intellectus. Et quamuis tutor multa facere possit nomine pupilli, non tamen potest testari, *l. Illa institutio* & aliis. Posset tamen impubes testari ad pias causas permissu Principis. Ita Malderus *de iust. tract.* 1. *capit* 11. *dubio* 3. Bonacina *disput.* 3. *quæst. vlt. punct.* 2. *numero* 2. contrarium tenuit. *ibid. resol.* 7. Tertiò, damnatus ad mortem licet de iure non possit testari ad pias causas, tamen consuetudo est in contrarium, vt testari possit quando eius bona non confiscantur Malderus citatus. *part.* 5. *tract.* 3. *res.* 110. & *p.* 7. *t.* 6. *res.* 7. Quintò, de Deportato dubium est: Negant enim Quinam possint condere testamentum ad pias causas. Filius familias consentiente patre. Nec impuberes. Nisi permissu Principis. Damnatus ad mortem potest. Nisi eius bona publicentur.

An Deportatus?

Ioann.Sichardus *ad rubr.Cod.qui testam.fac.poss.num.*21. & Vasquius *de success.progress.*§.1. *num.* 153. *& seq.* Affirmant Grassus *tract. de success.* §.*Testamentum,quæst.*17.*num.*9.& Thomas Maulius *tract.de vlt. volunt. lib.*1 *tit.*12.*num.*7.*part.*7.*tract.*6.*res.*8 Sextò, Idem dubitatur de Prodigo.: Negant Hennius Grassus, Iulius Clarius, & Tuschus *to.*8. *concl.* 104.*num.*115.qui testatur de communi. Contrarium docet Lessius *lib.* 2. *cap.*19.*dub.*7.*num.*83.& Dicastillus *de iust.lib.*2. *tract.*19.*disp.*1. *dub.*11. *num.*560.*ibid.res.*9 Septimò; Vsurarij dispositiones factas ad pias causas sine testamento, aut codicillo, aut donatione causa mortis, communiter affirmant Doctores inualidas esse, si cautio non processit. Si tamen vsurarius, non potens cautionem præstare, cum signis contritionis decessit; nunc æquitas, & benignitas postulat, vt solutis prius vsuris, de quibus constiterit esse debitas, hæredes cogantur implere dispositiones ad pias causas. Ita Molina *de iust.to.*1. *disp.*137.& alij. Non igitur audiendus Vasquius *opusc.de testam.cap.*9.§.1. *dub.* 8. *num.* 31. cui hoc impertinens videtur.*ibid.resol.*10.Octauò Serui;& mancipia nullo modo testari possunt; valet tamen ad pias causas factum testamentum serui, si verè liber erat, quando illud fecit.*ibid.res.*11.& infra V.*Testari n.* 10. Nonò, Furiosus ad pias causas testari non potest. Et quamuis tempore conditi testamenti dilucida interualla habuerit, si tamen ante eius perfectionem, & absolutionem furor superuenerit, illud testamentum non valet.Grassus *tract.de success.*§.*Testam.q.*16.*num.*4. Difficultas est,quando constat habuisse lucida interualla: & non constat an actus executus fuerit tempore sanæ vel insanæ mentis Henriquez *lib.*11.*de matrim.c.*4. *num.*3.dicit præsumi factum tempore sanæ mentis.At Sanchez cum aliis tempore furoris. Ne deseras videre Lugo *de iustit.tomo* 2.*disp.*24.*sect* 4. *num.*63.*ibid.resol.*12. Decimò,mutus,& Surdus,secundùm Hunnium *in Encyclop.iur. par.*4.*tit.*3. *cap.*1. *num.* 16. & alios,testari non possunt ad pias causas: contrarium docent Dicastillus *lib.*2.*tract.*19.*disp.*1.*dub.*12. *num.*134 Molina & Lugo *ibid.resol.*13.

An Prodigus?

An Vsurarius?

An Seruus?

An Furiosus?

Testes in Testamento ad pias causas duo sufficiunt.

8 Cum in testamento ad pias causas confecto iuris gentium solemnitates obseruentur, ac solæ solemnitates iuris ciuilis in eo remittantur; idcircò ad testamentum ad pias causas requiritur, vt ad minimum duo testes adhibeantur.qui tamen adhibentur non ad solemnitatem,sed ad probationem,vt obseruat Corneus *consil.*215.*lib.*3.& alij: Vnde sequitur non esse necessarios duos testes, vt tale testamentum sit validum in foro conscientiæ vt docet Fagundez *de instit lib.*3.*cap.*6.*num.*2. Neque requiri de Iure Canonico, cum ius Canonicum non requirat eos, vt dispositio sit valida in foro conscientiæ; sed vt possit probari in foro externo, quantum satis; vt Iudex pro ea sententiam ferat, vt colligitur *ex cap.Relatum* 1 *de testament.* Vnde infer.s, Primò, quod Testamentum ad pias causas manu propria testatoris scriptum, valet etiam sine testibus, dummodo liquidò constet, quod scriptura sit facta manu defuncti. Ioannes de Imola *in l.si quis cum testamentum*, *num.* 5. *& 6. ff. de testamen.* & alij. Dissentit Clarius §. *Testamen. quæstio* 7. *numero* 2.

Secundò,

Secundò, Testamentum ad pias causas factum, manu testatoris, solùm subscriptum, etiam sine testibus vim testamenti obtinet. Tiraquel. *de pia causa priuileg.4.* Tertiò, si is, qui aliàs erat successurus confitetur, defunctum scripsisse, vel subscripsisse testamentum ad pias causas, sed tamen non adhibuisse testes, & propterea vult testamentum alllegare nullum, non est audiendus, quia satis est propria ipsius confessio, Corn. *in consil.307.numero septimo in 3. volum* Quartò si is, qui aliàs erat successurus sciens huiusmodi testamentum ad pias causas esse factum, sed quia nec scriptura, nec testes de eo reperiuntur hoc non confitetur, & sic relictis ad pias causas non satisfacit, is in conscientia sua peccat. Corn.*consil.214.in 2.volu.& consil.307.n.7.in 3 vol* Et hæc omnia docet etiam Thomas Maulius *t.de vlt.volunt.lib.1.tit.13.n 8.p.7.t.6.res.14.*

9 Qui duo testes in testamentis ad pias causas sufficiunt, quamuis non sint idonei, idest non omnino integri & omninò exceptione maiores. Castrus *consil 328.num.2.lib.primo* Hi enim præsumuntur legitimi, donec contrarium probetur. Couarruuias *in cap. Relatum ei. 1. num.8. & 9* Huunius tamen *in Encyclop.iur.par.4.tit.3.c.2 num.25.* cum aliis, tres testes requirit, quando duo non sunt idonei.*p.7.tract.6.resol.15.* & possunt esse duæ mulieres: Fagundez *de instit.lib.6 cap.3.num.21. ibid. resol.16.* Nec opus est, vt sint rogati Fagundez *citatus num.23.* Nec eorum subscriptio requiritur. Hunnius *in Encyclop.iur. par 4.tit.1.cap.2. num.5.* Nec vt testator suam schedulam ipsis legerit, in qua dicebat se disponere de rebus suis Dynus *in l. Lucius ff. de testamen. milit.* & est communis, *ibid resol.17.*

Quamuis non sint idonei.

Et duæ mulieres.

Nec requiritur vt sint rogati.

10 Relicta porrò ad pias causas dici possunt, quæcunque aliquis reliquit pro anima sua, vel alia opera pia. Vnde relictum ad piam causam dicetur. Primò, si quid Ecclesiæ, vel Monasterio relinquatur, vel vni cuipiam Monacho, si fiat intuitu pietatis, non contemplatione sanguinitatis, aut amicitiæ. Bald *in l.1.vers circa personam, Cod. de sacros. Eccles.* Secundò, Hospitali, si institutum sit authoritate Episcopi, siue non Bald *cons.5.lib 3.* Tertiò, relictum fraternitatibus. Panorm.*cons.31.vers. venio ad secundum, lib 1.* Quartò, Pauperibus, etiamsi sit consanguineus, vel amicus; modò sit pauper. Relictum enim consanguineo, vel amico diuiti, etiamsi adderetur hoc pro anima sua ipsi relictum, non reputabitur tale, sed potius præsumetur factum contemplatione consanguinitatis, amicitiæ, vel alterius non piæ causæ. Gloss. Bart Bald.& Castrens. *in l. illud, Cod. de sacros. Ecclesiæ.* Quintò; Relicto viduis, & aliis miserabilibus personis: *Specula. in tit. de instrumen. edit. §. nunc verò aliqua, vers. & scias quod.* Sextò relictum pupillis: *l. 1. Cod. quando Imperator. inter pupil. & vid.* vel orphanis, si tamen pupillus, & orphanus sint pauperes. Gloss. *in cap. omnis ætas*, Septimò, relictum pro anima: Bart. & Bald. *in l 1. Cod. de sacros. Ecclesiæ.* Octauò, pro redemptione captiuorum Bart.*citatus.* Nonò, relictum causa alimentorum modo relinquatur pauperibus, aut iis, qui famem patiuntur: Nam si fauore amicitiæ diuiti relinquatur, & qui non eget alimentis, non

Relicta ad pias causas quæ.

Ecclesiæ, vel Monasterio.

Hospitali.

Fraternitatibus.

Pauperibus.

Viduis, vel aliis miserabilibus.

Pupillis.

Orphanis.

Pro anima.

Pro redemptione captiuorum.

Pro alimentis.

non dicitur legatum pium. Bart. *in l. alio ff. de aliment. & cibar. legat.* Salicet tamen, Alexand. Dec. & Alciat. *in leg. 1. in 3. limitat. Cod. de fideicommiss.* volunt siue pauperi, siue diuiti sit relictum semper habere pietatem annexam; quia semper respicit sustentationem vitæ, etiamsi fiat diuiti, potest enim effici pauper. Diues autem hic est intelligendus, qui satis diues est pro ratione suæ conditionis, siue status, & generis. Vnde si quis satis bonorum habeat, vt possit viuere non tamen secundùm conditionem, & qualitatem suæ personæ, is pro paupere est habendus, & quod illi ea consideratione, & causa relinquitur, censetur relictum ad pias causas. Bartol. *in l. 1. in 2. quæst. Cod de sacros. Eccles.* Item si haberet filias nubiles, & non posset congruè secundum suam dignitatem matrimonio collocare; Surd. *in tract. de aliment. titul. 8. priuileg. 1. num. 10.* Decimò, pia causa est dos, & id quod relinquitur pro maritandis virginibus, & æquiparatur alimentis, *l. cum is, § si mulier*, ibi *pietatis causa*, & ibi notant Baldus, Angel. & Florian. *ff. de condit. ind.* quod tamen intellige cum limitationibus, quæ dictæ sunt supra in relicto pro alimentis. Vndecimò, Relictum causa studij, an sit pium controuertitur. Affirmant Alexand. *in Stichus liber esto, ff. de leg. 3. & in l. si cui annuum, ff. de ann. leg.* Panormitan. *cons. 36. quædam Domina. col 3. & 4. lib. 2.* Baldus verò *in l. 1. ff. de legat. 2.* negat nisi sit pro studio sacræ Theologiæ. Et Raph. Cuman. *consil. 28. de fundo dato in præmium emancipat.* dicit causam studij non propriè esse piam, & donationem factam ex ea causa indigere insinuatione, si excedat quingentos aureos, æquè ac alias donationes non pias. Duodecimò, Relictum libertatis, censetur relictum ad pias causas. *l. in testament. ff. de fideicommiss. libert. l. 1. §. vltim.* & ibi Baldus & alij. Decimotertiò, quidquid relinquitur ad vtilitatem publicam, id pium dicitur. Castrens. *consil. 194. viso puncto, versic. pro hoc etiam, lib. 3. per l. 1. §. vltimo Codic. de caduc. tollend. & l. ad instructionem. Cod. de sacros. Eccles.* Tale est relictum ad constructionem, siue refectionem pontium, & viarum; & pro patriæ fortificatione, velut pro custodia Ciuitatis, & locorum constructione, siue refectione murorum, fossarum, & cœterorum huius generis. Ita Speculator *in titul. de instrumen. edict. §. nunc verò aliquas versic. & scias quod inter.* Decimoquartò, relictum ad constructionem monumenti, censetur pium. Bal. & Angel. *in l. hæreditas § si defuncto, ff. de petit. hæredit.* Tandem dicitur ad piam causam relictum id, quod meretrici est relictum, vt ad frugem melioris vitæ redeat. Baldus *in l. Imperialis in princip. colum. 1. Cod. de nuptiis. part. 7. tract. 6. resolut. 29. & 30.*

Pro Dote.

An causa studij?

Pro libertate.

Pro publica vtilitate.

Executio testamenti ad causas pias pertinet ad Iudicem Ecclesiasticum.

11 Quod ad executionem testamenti ad pias causas, & legatorum piorum, licèt multi putauerint Ecclesiasticum iudicem esse competentem, siue agatur de publicando Testamento Clerici, siue laici, siue de pia causa, siue non pia, quia semper pium est voluntates testantium adiuuare, vt de communi Felin. *in c. fin. de testam. n. 3.* & ibi Imol. & Butr. *de fid. instrum.* tamen verius est, & receptius, quod tantummodo in causis Ecclesiasticis,

siasticis, & spiritualibus, vel pietatem redolentibus, vel si agatur de vltima voluntate Clerici insinuatio, publicatio, recognitio Testamenti, seu Codicilli debent, vel possunt fieri coram Iudice Ecclesiastico; cum enim ille sit competens Iudex executionis ipsius, sicut & laicus, ita erit etiam publicationis, licet secus sit, vbi causa non est pia, quamuisquoque Clericus esset institutus: ita distinguendum videtur putare, Andr. Barboss. *in can. si hæredes, n.* 19. & hæc omnia docet Ciarlinius *in controuersia Forensi tom.* 1. *c.* 21. *n.* 10. *& seqq. p.* 7. *t.* 6. *res.* 31. Præterea quilibet de populo potest agere, vt Testamentum ad pias causas, & legata pia executioni mandentur: ita Trullench *in Decal. tom.* 1. *lib.* 7. *c.* 18. *dub.* 4. *nu.* 4. *ibid res.* 32.

12 Si hæredi satis constet de voluntate testatoris, quod reliquerit aliquid ad piam causam, licet voce solum, ita, vt in foro externo probari non possit, in conscientiæ foro obligabitur ita præstare, cum in conscientiæ foro de eo, quod constat, non necessaria sit alia probatio: vt docet Fagundez *de iust. lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 2. & alij. Vnde colligitur eum, qui aliquid occultè accipit à testatore, vt id post mortem ipsius expenderet ad pias causas, vel vt sibi, tanquam pauper, retineret, posse id retinere, etiam si nullus sit testis, aut scriptura (teneretur tamen id expendere modo sibi præscripto:) nisi forte esset periculum, vt ab aliis haberetur tamquam fur, vel in foro externo cogendus esset tantumdem soluere de suo. Hinc etiam Layman *l.* 3 *tract.* 5. *cap.* 2. *num.* 5. docet quid agendum, si Parochus post mortem Parochiani sui producat schedulam, continentem legata quædam ad pias causas, quam hominem illum, antequam decederet, scripsisse vel dictasse asseuerarit; debet ne pro vltima legitima voluntate haberi? Respondet; Si manus testatoris agnoscitur, vel duobus testibus probari potest, pia eius voluntas executioni mandanda est. Si verò ipsemet Parochus legata annotauit non creditur ipsi sine alio teste: sufficerent duo testes vel mares, fœminæ; vel vnus cum Parocho, licet legatum sit pro Ecclesia sua; nam Rector, aliusve beneficiatus, aut Religiosus non prohibetur esse testis in causa Ecclesiæ suæ. Quod si Testator in Testamento, vel coram testibus voluntatem suam declarauit, quod velit quædam ad pias causas erogari, sicut verbi gratia confessario suo mandauerat; hoc casu Confessarius audiri debet; & secundum eius reuelationem executio fieri; modo talia indicia afferat, vt spectatis circumstantiis verisimile esse possit, defunctum ea ipsi mandasse. Ita Layman citatus, *p.* 7 *t.* 6. *res. s.* 18.

Relicta ad pias causas soluenda ab hæredibus in conscientia.

Et quid si schedula continens legata pia proferatur à Parocho?

13 Secundum Testamentum Priuilegiatum, est Testamentum confectum tempore pestis: In quo septem testes requiri ex Molina, & Vasq. affirmat Lugo *de iust. to* 2 *disp.* 24. *sect.* 1. *n.* 7. & alij Sed dicendum est sufficere quinque. Ita Emanuel Sà V. *Testamentum n.* 12. & alij. Immò plus addo, & assero in testamento tempore pestis sufficere solemnitates iuris gentium, & ideo coram duobus, vel tribus conditum valere. Vt tenet Ioannes Molanus *de piis testam. cap.* 8; cum quamplurimis aliis, qui

Testes in testamento tempore pestis, vel quinque, vel duo sufficiunt.

etiam asserit testamentum tempore pestis coram duabus mulieribus valere, quando videlicet viri non reperiantur: Alij tamen absolute tenent

Quamuis fœminę

fœminas posse esse testes tempore pestis, quia tunc ius gentium solum obseruatur Crotus *in tr. de testam. par. 1. n.* 21. Sicut non desunt, qui id negent cum Gemma *decisio* 44. Confessarij itaque peste infectis deser-

Vel vnus cum Parocho.

uientes, ad tollendas lites, si copia testium adest, sequantur Primam sententiam, vt scilicet septem testes adhibeant; Si vero testes sufficientes non adsint, secundam omnino ad praxim deducant, & quinque, vel duobus testibus, etiam fæminis sint contenti. Immò nondum insigne dictum Ioannis Molani *de piis testam. cap.* 83. asserentis, tempore pestis testamentum exceptum à Parocho præsente vnico tantum, qui haberi potuit testes vim habere testamenti, si videlicet vterque vt testis apud Iudicis officium deponat, hanc fuisse ægrotantis vltimam voluntatem, & nuncupatiuum testamentum; quod alter, quia labilis est memoria, scripto excepit; atque in tali casu ex mandato Iudicis ab alio Notario de hac re publicum conficiatur instrumentum. *p. 7. t. 6. res.* 34. *&* 35. *&* 41.

Et Notarius ipse potest esse testis

14. Notarius, qui Testamentum tempore pestis conscribit in numerum duorum, vel trium testium computatus, & annumerari potest. Mollerius *in comment. ad const. Saxon. p.* 3. *const* 4. *num.* 9. *&* 10. & valet, licet sit receptum à Notario Forensi, vel non matriculato Rolandus à Valle *cons.* 81. *nu.* 21. *col.* 2. Aduertunt tamen aliqui, testamentum infirmum reddi, etiam tempore pestis si Notarius hæredis instituti consanguineus, vel affinis esset. Menochius *cons.* 313. *n.* 40. *& seq. ibid. res.* 36.

Nec est necesse vt sint rogati.

15 Testes item in testamento pestis, non est necesse vt sint rogati: ita docet nouissimè Ioannes VVrmserus *in contr. iur. lib.* 2. *tit.* 10. *contr.* 5. *num.* 4. Contrarium tamen tenuit Ripa *tract. de peste, cap.* 2. *de priuil. vlt. volun. causa pestis, quæst.* 5. *num.* 42. *p.* 7. *t.* 6. *res.* 37.

Vel vt videant Testatorem.

& quamuis Ciarlinius *controu. Forens. c.* 109. *num.* 36. Testes adhibitos in Testamento tempore pestis teneri vide testatorem, nec sufficere audire tamen Marchinus *in tr. de peste, par.* 8. *cap.* 2 *num.* 18. docet, in iudicando non esse recedendum à sententia asserente, sufficere, si testes audiant vocem testatoris, modo illius vocem notam habeant, nisi cum non obscura fraudis indicia ex Testium dispositione apparerent. *ibid. res.* 38

Et idem dicendum de codicillis & donationibus causa mortis.

16 Quod dictum est de testamentis confectis tempore pestis, procedit quoad Codicilla; & donationes causa mortis, cum in vtroque casu eadem militet ratio. Marchinus *de peste, par.* 8. *c.* 1. *n.* 25, vbi etiam *n.* 15. rectè obseruat ministrantes peste infectis gaudere in testamentis condendis eorum priuilegiis *p. 7. t. 6. res.* 40.

Quæ omnia irrita non sunt, quamuis æger conualescat.

17 Testamentum tempore pestis coram duobus vel tribus testibus factum, non est irritum, si is qui peste decumbit reconualescit, & periculum euadit. Ripa *in tr. de peste c. 2. de priuil. vlt. volum. caus. pest. q. 4. n.* 28. *&* 34. 35. *ibid. res.*

17 Ter tium.

18 Tertium Testamentum Priuilegiatum est Testamentum militis. Et licet Cynus,& Salicetus *in l.1.C.de iur.& fact. ignorant.* cum aliis existimauerint, milites nostri temporis non gaudere Priuilegio antiquis militibus à iure concesso; Contrarium tamen omnino sustinendum est, vt docuit Anton Merenda *lib.6 controu.iur.c.8. n.7.& seq pag.*413. & quamplures alij. Cum enim hodie in bellis licitis, non minori quam olim, diligentia, assiduitate vigilantia, ac labore opus sit, & eisdem periculis milites nostratis sint expositi; & dimicent non solum pro Patria vindicanda, pro laribus, sepulchrisque auitis, (vt Romani consueuere) sed etiam pro sanctissima Religione sanguinem animamque profundant, cumque in his eadem adsit simplicitas, & ignorantia iuris siue nimia imperititia. Merito quoque eodem fauore militari digni iudicandi sunt. *l. vnic. ff. de honor. poss. ex Testam. milit. p.7.t 6.ref.*42. — Milites nostri temporis sunt priuilegiati in condendo testamento.

19 Vt autem miles possit iure militari testari, vt actu sit miles in numerum militum relatus,& in castris, siue expeditione versetur. Bocerus *tr.de Bello li.1.c.26.n.* Nota tamen, quod Hunnius *in Encycloped.iur p.4. tit.5.c.1.n.7* limitat hanc regulam. Primò, quando miles testamentum extra castra sine solemnitatibus confectum secum in castra sumit, ibidémque aliquid ei addendo, vel detrahendo illud renouauit, testamentum iure militari valebit. Secundo vt miles in castris siue vulneratus, & ad domum delatus coram duobus testibus iure militari testari possit. Tertiò, vt quando miles adhuc armis vacat,& paratus est pro viribus ad defensionem Reipublicę, etsi actu in castris non sit, animum tamen habeat mox eo reuertendi, valeat testamentum eius etiam extra castra factum. Quartò, vt quando concessione ducis extra castra aliquo in loco propinquo milites commorantur, forte valetudinis curandæ causa, habeat tamen animum reuertendi ad defendendam Rempubl. tunc ex Priuilegio militari testari possint,& hæc fere omnia habet etiam Bocerus *citatus p 7.t.6.ref.* 43. — Requisita ad id. Et limitationes quædam.

20 Milites limitanei, qui nimirum in hostium finitimis locis ad repentinas illorum incursiones intenti sunt:& stationarij, qui ad tuendam prouinciæ alicuius quietem aluntur, priuilegiis militum gaudent, ita vt iure militari, omissis iuris solemnitatibus testari possint. Bocerus *tr.de Bello lib.1.c. 27.n.* 11. & 12. *p.7 t.6 ref.*44. Item miles Surdus,& mutus, *ex l. 4. ff. de testam. mil.* ante causatiam missionem, quatenus scilicet in muneris maneat, siue in castris degat. *ibid.ref.*48. Miles enim nutu hæredem facere potest, & testamentum condere *per.tex.l.in fraudem* 15.§.1 *miles nuda voluntate ff.de testam. milit.*& tradit Hunnius *in Encyclop. iur. part. 4. tit. 5. c. 1. n. 2. ibid.ref.*49.& miles filius familias *ibid ref.*60. — Gaudent autem hoc priuilegio milites limitanei, & stationarij. Surdus, & mutus. Potest enim testari nutu. Et filius familias.

21 Miles autem captus ab hostibus, ne quidem iure militari testamentum facere potest *l.facere* 10.*de testam milit.* Limita tamen, nisi captus ab hostibus reuersus fuerit nam tunc beneficio postliminij iure militari testari poterit. Reusnerus *tr.de testam.p.5.c.7.n.7* cum aliis Quia etiam — Non gaudet, miles captus ab hostibus.

Nec obsides. *num.* 4. notat obsides iure militari non posse & *p.4. c.5. num.15.* neque milites, qui in bello iniusto propter rapinam, & nummos bellum sequuntur *p.7.t.6.res.* 50. Miles item deportatus, vel aliter capite damnatus, ius testamenti faciendi habet, modo ex militari delicto damnatus non fuerit,& sacramenti fides rupta non sit,& de bonis castrensibus testetur.*lex militari* 11.*in prin.ff.de testam.mil.* De aliis, quam castrensibus bonis testari non potest, nisi in sententia is,qui condemnauit, potestatem testandi illi permiserit *leg,si quis filio 6. §. Sed etsi quis ff.de iniusto rupt. fact. testam.* Bocerus *tr. de Bello lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 21. *&* 22.*ibid.res.*51.

Nec milites in bello iniusto.

Nec damnatus ex causa militari.

22 Omnes,qui in castris reperiuntur,etiamsi milites non sint,gaudent priuilegio militis ad testamenta conficienda, modo in loco hostili sint, secus autem si non sint in loco hostilli, Ita habetur *in l.* 1.*ff. de bon.possess.ex testam.milit.* Molina *de iust. to.*1.*t.*2.*disp.*129. Vnde dicendum competere hoc priuilegium etiam mercatoribus castra sequentibus, laniis, & aliis, licet in matricula scripti non sint, modo in loco hostili versentur. Hunnius *in Encyclop.iur. p.*4. *tit.*5.*c.*2.*n.*7.*p.*7.*t.* 6.*res.*59.

Gaudent omnes castra sequentes modo sint in loco hostili.

23 Testamentum militis, vt valeat requirere saltem duos testes, affirmat Molina *de iust.to.* 1.*tr.*2.*disp.* 129. & alij Reusnerus vero *in tr.de testam.p.*5.*c.*10.Item cum aliis contrarium statuendum tenet *ex l. Lucius* 40.*ff.hoc tit.l.milites* 15.*C.eod.*& aliis, quæ satis exprèsse militum Testamenta,etiam nullo teste firmata,rata habent. At Molfesius, & alij penes ipsum *in sum.to.*2.*t.*13.*c.*2.*n.*56.putat distinguendum; Vel enim miles in congressu belli,seu in conflictu hostium positus, testamentum facit, & tunc nulla solemnitas in tali testamento requiritur;& posset in clypeo vel vagina, vel in alia materia proprio sanguine testamentum scribere.nullo teste adhibito; sed solum verificanda est manus militis duobus Testibus,etiam non rogatis, vt ad litteram habetur *in l.milites, C.de testam. militis* Et idem intelligendum de omnibus, qui tempore conflictus testamentum facerent in castris, vt eodem gaudeant priuilegio,cum eadem sit ratio. Vel facit testamentum in castris, non tamen in hostium conflictu;vt quia esset,vt vvlgo dicitur,*Nel campo, all'allogiamento*,pergente scilicet exercitu,vel in tentoriis manente;& tunc miles non potest solus testamentum facere, absque interuentu Testium sed debet voluntatem suam declarare coram duobus Testibus, specialiter rogatis. *d. l.miles, C. de testam. milit.* vbi gl. & omnes Doctores. *p.7.t.6.res.*45.

Quot testes requirantur.

Nota hanc distinctionem.

24 Quamuis quod ad hanc vltimam partem, vt scilicet Testes in testamento militis morientis in castris extra prælium sint rogati,non possint hâc distinctionem probare:Iustinianus enim Imperator generaliter constituit,vt militis testamentum valeat ex sola eius suprema voluntate,quoquomodo ea inueniatur *insti.de militar.testam.in princ.vers.quoquo enim modo,&* §.*planè* ibi, vt quoquomodo facta. Alias rationes lege ibi *res.* 46.Præterea testes adhibendi in testamento militis possunt esse-

Non est necesse,vt sint rogati.

esse Pagani,& Peregrini,& mulieres: non tamen possunt adhiberi impuberes nec cæcus,nec seruus.Bocerus *tr.de Bello lib.1.cap.22. num.17.* & Vasquius *de success.creat.§.12.a.76.* & 98. Nec requiritur vt sint in conspectu testatoris; neque vt toti testamento, eiusque singulis,atque vniuersis partibus interfuerint;Neque eorum subscriptio,aut eorumdem signaculorum appositio, Bocerus, & Vasquius *citati ibid. ref.47.*

Nec alias cõditiones testium requirunt.

25 Testamentum militis cum breuiaturis,& notis confectum,est validum;cum etiam notis hęres scribi possit.*l. Lucius 4 in princ.ff.de testamen.milit.*Bocerus *tr.de Bello li.1.c.18.n.8 p.7.s 6.ref.52.*Nec debet esse vnico contextu ordinatum Bocerus *citatus,c. 23.n.1. & 2.ibi.ref.57.* & factum tempore militiæ valet etiam post missionem honestam,seu caussariam,non tamen diutius anno *l.si certarum 17.§.vlt.* & aliis. Bocerus *citatus c.24.n.9.ibi.ref.61.*Si tamen in eo prætermitterentur filij,nec exprimeretur causa præteritionis,esset nullum, Hunnius *in Encyclop. iur.p.4.tit.5.c.3.n.8.*& est communis *ibid.ref.62.*An verò in militaribus Testamentis cesset lex Falcidia,qua hæres institutus ex legatis, & fidei commissis,& qualiacunque sint,quartam partem detrahere potest,controuertitur inter Doctores.Vide Enenkelium *de priuil.militum,l.2. priuil.16.n.87.ibid.ref.63.*

Valet cum breuiaturis,& notis.
Quamuis nõ vnico contextu ordinatum.
Et duret post missionem.
Nuliũ,si filij prætermittantur sine causa.
An lexFalcidia cesset in eo.

26 Militem,qui libera voluntate testari potest,de parte bonorum vna aut pluribus testari posse,nec reliquam partem hæredi instituto accrescere,demonstrat Enenkelius *citatus n.54.* Vnde si miles vnum ex parte hæredem scripserit,in altera parte nullum:in illa quidem scriptus succedit,in hac verò ab intestato hæredes,*leg.si duobus 37.Digest.hoc tit.l.2. C.eodem p.7.s.6.ref.53.*In dubio autem,an Iudex iure communi,vel iure militari sit testatus,præsumendum est,testatum esse iure militari. Vasquius *tract.de success.creat.§.24.nu.45.& seqq.*contrarium tenuit Hunnius *in Encycloped.iur.pa.4.tit.5 cap.1 n.12.* & alij,quorum tamen opinio pluribus modis venit limitanda per ea, quæ adducit Mascardus *de probatio.volum.2.concl.158.ibidem.ref.54.*& potest facere plura testamenta,& siue simul ea fecerit,siue separatim,vtique valebunt Si tamen vtrumque de tota,& vniuersa hæreditate fecerit, superius tollitur per inferius, nisi exprssè cauerit,vt vtrumque valeat,*l.quærebatur 19.ff.de testam,milit.*Sin de aliis, item rebus posterius fecerit testamentum. licèt non cauerit specialiter, vt vtrumque valeret, tamen ex citata voluntate non infirmatur prius per posterius, sed vtrumque valet, in dubio enim credendum est, quod miles iure suo vti voluerit;*l.si miles,ff.ad l.Falcidiam*,& aliis.Vide Enenkelium *de Priuileg. mil. lib.1. Priuil 16.n.50.*& Humnium in *Encyclop.iur.par.4.tit.6.c.3.nu.13. ibid. ref.55.*

Miles potest decedere,& pro parte intestatus.
In dubio præsumitur testatus iure militari.
Et potest facere plura testamenta.

27 Potest etiam miles ex certo tempore instituere hæredem,vt antequam tempus venerit,pro parte eius temporis intestatus sit, pertineatque hæreditas ad hæredes legitimos. Item ad certum tempus, aut conditio extiterit, testatus esse desinat, fiatque intestatus, *leg.in fraudem*

Et testari ex certo tempore.

Et ad certum tempus & conditionē.

dem 15. §. miles, ita hæredem. 41. in princ. ff. d testam. milit. & l. certi iur. 8. Cod. eod. tit. Miles item his, qui hæredes extiterunt, quamuis extraneis aut liberis suis puberibus potest substituere, & ex ea substitutione ipsi substituti consequuntur tantum militum testamentorum bona, non, etiam primi hæredis propria bona, *l. miles etiam 5. ff. de testam. milit. l. centurio, 15. ff. de vulgar. & pupillar. substitut.* Et hæc in secundum substitutio fieri potest à milite non tantum expressè; veluti: Si Titius filius meus hæres erit, & intra vigesimum quintum ætatis annum moriatur, Seius hæres esto, *dict. leg. centurio 15. ff. dict. tit.* Sed fieri etiam potest verborum compendio, non vsque ad certam ætatem vt Titius filio, quandoque is moriatur substituatur *l. precibus 8 C. de impub. & aliis substit.* & hæc omnia docet Enenkelius *de priuileg. milit. lib. 1. Priuileg. 16. n. 60. p. 7. t. 6. ref. 56.* Itemque in codicillis suis hęredes directi instituere, & substituere. & hæreditatem adimere potest, Bocerus *tr. de Bello lib. 1. c. 25. nu. 5. ibid ref. 58.*

Doctores gaudent in testādo priuilegiis militem,

Et quibus.

28 Postremò, Doctoribus conueniunt Priuilegia militi testanti concessa: cum distinctione tamen, vt illis non conueniat Priuilegium testandi sine solemnitatibus, & apicibus iuris. hoc enim conceditur militibus propter simplicitatem, & iuris ignorantiam: at hæc legum ignoratio non militat in Doctore, cui turpe est ignorare leges in quibus versatur, *l. 2 §. seru. Sulpitius ff. de origine iur.* quæ autem Priuilegia militibus non propter iuris imperitiam, sed propter dignitatem militiæ, vel vtilitatem Reipub. conceduntur eadem Doctoribus existimo competere. Quamobrem Doctoris gradu insignitus, etiam damnatus publico iudicio, vel filiusfamilias testari, deportatum, vel alium quamuis incapacem hæredem instituere, non tamen cencubinæ, de qua turpis est suspicio, relinquere poterit, cum hæc omnia etiam militibus competant. Et ita docet Ioannes Halbitterus *in oratione de Priuilegiis Doctorum fol. 40. p. 7. t. 6. ref. 64.*

TESTARI.

TESTARI prohibetur filius familias.

Nisi sit miles.

Vel Clericus.

1. † DE iure communi multi testari non possunt. In primis, filius familias, nisi de bonis castrensibus, vel quasi, & de aduentitiis ad pias causas cum licentia patris †. Si autem fiat Clericus etiam per tonsuram, aut certius per minores Ordines, conueniunt omnes, quòd testari possit sine licentia patris de bonis aduentitiis, etiam acquisitis ante Clericatum dummodo ascendentibus, & descendentibus legitimam relinquat, & seruet solemnitates iuris communis *§. Sciendum tamen, instit. de milit. testam.* Malderus *in 22. t. 1. c. 11. dub 3.* Vbi *dub. 6.* docet, seclusa in contrarium consuetudine, Clericorum eo ipso, quòd gaudet priuilegio fori, gaudere beneficio *cap. Cum esse de testam.* de testando absque solemnitatibus iuris ciuilis. *p. 5. t. 3 ref. 124.*

2 Secundò beneficiarius non potest testari de fructibus beneficij in causas

causas non pias. Consuetudo autem, quòd in certis Regnis hæredes succedant in bonis Ecclesiasticis Clericorum tam ex testamento, quàm ab intestato, procedit solùm in foro externo Vnde ait. Villalobos *to.2.t.30.diff.11.n.3.* peccare mortaliter beneficiarum, qui partem redditnũ Ecclesiasticorum notabilem in prophanos vsus legaret, aut testari negligeret, vt in huiusmodi bonis hæredes ab intestato succederent. Quod cum verum sit, limitandum est cum Maldero *dub. 3* in casu, quo Clericus testaretur in vsus prophanos per modum iustæ remunerationis, siue consanguineis, siue aliis benemeritis, de quibus tamen non creditur ipsis, sed aliter probari debent *ibid. §. Notandum.*

Qui si est beneficiarius, non potest disponere de fructibus beneficij ad vsus prophanos.

3 Sed quid, si Clerici beneficiati, vel Episcopi, habent à Summo Põtifice facultatem disponendi de bonis Ecclesiasticis in quoscũque vsus voluerint? Respondet Malderus, hanc facultatem intelligendam esse de vsu pio, nisi disertè addatur, *etiam in prophanos.* Et quamuis concedat testari cognatis diuitibus absque intuitu pietatis, hoc accipiendum esse pro foro tantum exteriori Sed Molina *to.1.disp.147.n.33* licèt asserat, facultatem testandi intelligi debere pro piis vsibus: id tamen verum putat, quando nulla ratio legitima apparet, concedendi talem licentiam ad vsus prophanos, aut aliunde res est dubia, nam alioqui Summum Pontificem concedere posset beneficiariis, etiam Episcopis facultatem testandi ad vsus prophanos, ex iusta causa, remunerationis, v.g pro munere optimè administrato, obsequi Ecclesiæ impensi, vel simili, quia habet plenissimam potestatem, qua Ecclesiam in tali casu non dissiparet, sed ædificaret *p.5.t.3.ref.125.*

Nisi de licentia Sũmi Pontificis,

Expressa.

4 Idem de Cardinalibus habentibus facultatem testandi de bonis galeri; docet Azorius: quia non eis dantur ratione Eccleesiæ, vel Ecclesiastici beneficij, sed ratione muneris, quo apud Summum Pontificem funguntur. Vide V. *Cardinales, nu.8* vbi *n* 9. & 10. habebis, quas solemnitates Cardinales adhibere debent in tali casu, & quamdiu duret talis facultas.

Sicut etiam Cardinales.

5 Rursus testari prohibentur Religiosi, non quidem milites, vt dictum est V. *Religiosi milites n.2* sed Regulares, qui tamen possunt aliquid cum licentia donare causa mortis, eligere personas, inter quas distribuendum sit aliquid ipsis relictum, & declarare testamentum factum in sæculo. Vide V. *Regulares, nu.5.*

ITEM prohibetur testari Religiosus.

6 Item prohibetur testari damnatus ad mortem, *l. deportati, l. in metallum,* Auth. *bona damnatorum, C. de bon. præscrip.* Quia tamẽ ius codicis non seruatur vbique, attendi debet locorum consuetudo, quam Malderus *dub.3.circ.* dicit esse in contrarium; nam quando bona damnati nõ publicantur, ferè vbique testari permittitur, & testamentũ prius conditum firmũ manet; & si non testator, successores habet ab intestato. Vide Layman *li.3.sect.5.t.5.c.3.n.3.* Aduerte etiam ius codicis procedere in foro externo tantum, vnde si coram duobus testibus testetur, hæres hæreditatem in conscientia retinere potest, donec Fisco per iudicem restituere compellatur. Valerus V. *Testamentum diff.7.num.2 p.5.t.3.ref 120.*

Damnatus ad mortem.

7 Item

surdus, & mutus.

7 Item prohibetur testari mutus, qui nihil loquitur, si simul sit surdus & nihil audiat. Immò iuxta *l. qui in potestate 6.§ surdus, ff. de testament.* etiam solùm surdus, vel solùm mutus. sed *in Instit. quibus non est permissum &c.§ item surdus*, constitutum esse, ait Pegada *in rep. ad l. inter cetera ff. de lib. & posth.p.1. cap.1.§.9.* surdum sine vlla distinctione testari posse (siue scribere sciat, siue nesciat, addit Molfesius *tom.2.tr.13.c.2.num.90.* nam satis est, quòd hæredem ore proprio nuncupet. & exprimat, quidquid disponere velit de rebus suis, *l. discretis, §. sin. autem infortunium, C. qui testam fac. poss.* Si tamen detur casus, quo surdus loquelam habeat: nam surdus à natura regulariter est etiam mutus, & ideò *in d.§. item surdus* dicitur testari non posse, siue id ex communicatione organorum contingat, vt dicunt medici. siue ex eo quòd loqui discimus per auditum, siue ex quocunque alio capite. *p.5. t.6. res.24.*) Mutum verò testari posse, si sciat scribere, nam testamentum nutu factum non valere. Ita Pegada. Sed Rippol, *c.2.n.185.* ait, quòd si mutus & surdus talis sis qui signis intelligat, & suos conceptus signis det intelligere, testari potest. Quam doctrinam admittit etiam Molfesius *n.84.* in militibus, & quibuscumque habentibus priuilegium Principis. Item si quis testari velit inter liberos, vel instituere venientes ab intestato, aut tandem testari ad pias causas *p.5.t.6. res.23. & p.7.t.6. res.13.* An mutus & surdus donare possint, vide V. *Mutus, nu. 3.* & V. *Surdus num.2.*

Non tamen cœcus

8 Cœcus non prohibetur testari, sed eius testamentum requirit nouem conditiones, appositas in *l. hac Concultissima, C. de testam.* Prima est vt adsint septem testes secunda, vt adsit tabellio; tertia, vt cœcus roget testes, & dicat, quòd ad hoc vocati sunt; quarta, debet exprimere nomen hæredis; quinta, testari debet eodem tempore & vnico contextu; sexta tabellio debet testes scribere, ipseque & testes omnes subscribere; septima institutio hæredis debet præcedere legata; octaua, si deest tabellio, adhiberi debet octauus testis, nona, testamentum cœci debet semper esse nuncupatiuum † idest apertum †, nunquam in scriptis † id est clausum †, Vasquez *in opus. de test. c.1. § 5. n.31.* & alij, & idem testium numerus adhiberi debet à cœco in codicillis, secundùm Baldum *in l. cit.* quamuis gloss. dixerit sufficere quinque. Hinc monet Figuerius *in introd. vlt. vol. lib. 1. cap. 8.* vt cœcus disponat de rebus suis per donationem causa mortis (quam facere posse diximus V *Cœcus n.3.*) aut dicendo, quòd eius testamentum vult valere, tamquam donationem, causa mortis Aduerte tamen, quòd si cœcus testari velit inter liberos, & successores ab intestato, Baldus, & alij dicunt, sufficere duo testes quod procedere etiam ait Molfe. *n.93. & 94.* si testari velit ad pias causas. *p.5. t.6. res.26.*

Nec excommunicatus.

9 Excommunicatus non toleratus non potest testari: sed eius testamentum non erit irritum. Vide V. *Excommunicationis. nu.22.*

Nec seruus.

10 Seruus item testari non potest, nec si testetur valet illius testamentum, etiam si posteà liber fiat, immò licèt tunc iam ipso ignorante, vel

vel dubitante, liber factus esset, testamentum non valet, *l.qui testamento domini, & leg. seq.* valeret tamen illud ad pias causas, si verè liber iam erat quando illud fecit vt probat Molina. *disp.* 137. Captiuus etiam bello iusto apud hostes, vel obses, qui est loco captiui, in eo statu non potest testari, si tamen anteà testamentum fecisset valebit, siue mortuo testatore post libertatem iure postliminij, siue etiam in eo statu. *§.vlt. Instit.quibus non est perm.fact.test.* & alibi *ff.de testam.* Mancipia tamen, & Christiani captiui apud Turcas, possunt etiam in eo statu, & in loco captiuitatis testari. Molina *disp.*27. & hæc omnia docet etiam Lugo *de Iust.tom.*2.*disp.*24.*sect.* 4. *numero* 65. Sed Thomas Maulius *tract.de testam.tit.*2.*num.*44. ponit aliquas exceptiones, & asserit seruum posse condere testamentum: Primò, si hoc ei per aliquod statutum permittatur. Secundò si Dominus seruo id permittat. Tertiò, si ad pias causas testatur. Quartò, si liber decedat. *p.*7. *tr.*7. *resol.*50. An verò possit testari ad pias causas, vide V. *Testamentum Priuilegiatum, num.* 7. *§.Octauo.*

Nec captiuus bello iusto.

Excipe captiuos Turcarum.

Et aliquos casus.

TESTATOR.

1 † TEstator, ex dictis V. *Testamentum*, tenetur in testamento nominare hæredem vnum, vel plures, qui succedant in omnia bona & iure ipsius, demptis legatis. Debet autem primo loco instituere descendentes †. & in defectu, ascendentes, quia sunt consanguinei in linea recta. Si verò nec habeat ascendentes, instituere potest extraneum, omissis fratribus, consobrinis, & aliis collateralibus, seclusa ipsorum necessitate & scandalo: nam aliàs nullo iure cogitur ad illos instituendos Bonacina *de cont.disp.*3.*q.vlt.punct.*3.*n.*13. & alij, contra Riccium *decis.*213.*p.*1.*t.*8.*res.*85.*& p.*5.*t.*3.*res.*114.

TESTATOR non tenetur pro hærede nominare

Collaterales.

2 Adde, quòd non tenetur pater filium vltra legitimam hæredem relinquere, & legitimam grauare potest donationibus remuneratoriis etiam supra beneficium acceptum, aut veris contractibus onerosis. Peccaret tamen mortaliter contra charitatem filiis debitam, si illam ex odio, absque causa iusta, gratuitis donationibus grauaret. Megala *in p.*2.*lib.*2.*cap.*23.*quæst.*4.*num.* 111. quod etiam procedit in matre *p.*1. *t.* 8.*res* 84 *& p.*5.*t.*3.*res.* 114. propè finem. Vnde patet, quòd si pater velit residuum ex legitima inter filios diuidere, non tenetur seruare æqualitatem, sed potest ad libitum legare plus vni, etiam minus digno, ait Philiarchus *tom.*1.*p.*2.*lib.*3.*c.*20. præsertim si accedat iusta causa: & si id faciat ex affectu inordinato, non propterea peccare mortaliter ait ipse, quia non omnis inordinatus affectus est mortalis. *p.*1.*t.*8. *res.*83.*& p.*5.*t.*3.*res.* 130.

Immò filiis satis est relinquere legitimam.

Et prætereà, si aliud quid vult relinquere, non tenetur æqualiter eis diuidere.

3 Et hæc procedunt in filiis legitimis: nam filio spurio pater nihil relinquere potest, *l.licèt, C.de nat.lib.* ibi *qui ex damnato sunt coitu, omni prorsus beneficio secludantur.* Excipe alimenta, quæ sunt de iure naturæ

Spurio verò nihil relinquere potest.

Præter alimenta, Conuenientia statu.

Et remunerationem alicuius benemeriti.

Filium tamen spurij nepotem auus instituere potest.

vnde ius canonicum reuocauit auth. *ex complexu C. de incer. nupt.*) *p.* 5. *tract.* 3. *resol.* 112. §. *Nota verò.* Relinqui debent congruentia statui, consideratis etiam personis quas ipse alere debet. videtur enim dissonum rationi, quòd filio nobili tribuantur solùm panis & olera, vt colligitur ex *l. Sed & si quid*, §. *sufficienter, ff. de vsufr.* Sanchez *in opusc. to.* 2. *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 34. *num.* 2. & 3. contra Cassanæum *cons.* 39. *num.* 55. Excipe etiam æqualem remunerationem pro benemeritis, quia hæc non censetur donatio, sed solutio, sed in hoc casu non veniunt pro benemeritis officia & obsequia, quæ patri ex necessitate, vel legis præcepto debentur. *par.* 5. *tract.* 3. *resol.* 131. Vide etiam V. *Pater num.* 5. Potest tamen auus instituere nepotem filium spurij, si non id faciat intuitu & in bonum ipsius. Vasquez *in opusc. de rest. cap.* 5. §. 7. *dub.* 7. *n.* 123. *p.* 3. *t.* 6. *res.* 53.

Et non improbabiliter ipsum spurium mater illustris, si non habeat legitimos,

Et non illustris, etiam si habeat.

4 De matre verò non est improbabile, quòd possit hæredem instituere filium spurium, si non habeat legitimos; & non illustris, etiam si habeat. nam auth. *ex complexu* loquitur tantùm de parte, & *l. si qua illustris ad S. C. Orficianum* loquitur de muliere illustri, quæ habeat proles legitimas. Lessius *lib.* 2. *cap.* 19. *dub.* 6. *num.* 66. *par.* 5. *t.* 3. *resol.* 121. §. *Nota etiam.* An verò pater instituere possit hæredem filium spurium sub conditione *si capax erit*, siue *si à Principe legitimabitur*, vide Marinum *cap.* 254. *num.* 19. negantem *ibid.*

Quid si pater hæreditatem spurio relinquat sub fideicommisso?

5 Quòd si pater hæredem instituat extraneum, rogatus, vt hæreditatem restituat spurio, hæres ille hereditatem acceptans cum promissione implendi petitionem, peccat mortaliter: quia talis promissio in lege grauiter prohibetur & punitur. Et non tenetur restituere spurio, quia promissio fuit nulla, vt ait Becanus *p.* 3. *to.* 3. *cap.* 7. *quæst.* 6. *num.* 2. neque fisco; nam *l. pen. ff. de iur. fisci* non obligat ante sententiam. quòd si à iudice de hoc nulla præcedente infamia interrogetur, non tenetur fateri veritatem, vt idem ait *ibid.* Potest autem huiusmodi hæres acceptare hæreditatem absque tali promissione, & retinere sibi tanquam hæres testamentarius. Et siue promiserit, siue non potest ex liberalitate largiri spurio, & hic illam in conscientia acceptare; quia talis traditio fit à vero domino, nulla lege vetante. *par.* 5. *tract.* 3. *res.* 121.

Et quid si testator debeat aliquid restituere?

6 Si testator habet onus restituendi, nec se in testamento, salua reputatione, declarare potest, faciat in eo capitulum, quòd hæres det tantam pecuniam Confessario, vel alicui amico, vt eam ad suum arbitrium expendat, ore vel scripto ipsi manifestatum. Potest etiam initio testamenti declarare, quòd relinquit schedulam apud confessarium vel amicum, propria manu firmatam, quæ habeat vim, ac si in testamento esset inserta; nam si aliquid posteà declarandum occurrit, fieri potest schedula ab ipso subscripta, suo olim tempore manifestanda. & hanc schedulam, etiam quoad institutionem hæredis, valere, ait Pegada *repert. ad l. inter cetera ff. de lib. & posth. p.* 3. §. 6. *ex l. hoc art.* 29. *ff. de her. instit.* & valere, ac si esset codicillus testamento confirmatus. Et nota, quod in tali casu Confessarius vel alius, non tenetur manifestare hæredi personam, cui restitutio facienda est. Figuerius *lib.* 2. *c.* 7. *n.* 13. *p.* 5. *t.* 3. *res.* 115.

7 Condito

7 Condito autem testamento in vita cum iuramento, sic benè disposito, & omni ex parte perfecto, vt nulla occurrat causa iusta mutandi, si illud testator reuocet, peccabit mortaliter peccatum periurij. Sed reuocatio in vtroque foro valebit. Si autem iusta mutationis causa se offerat, poterit vtique reuocare: quia aut censetur sibi talem potestatem reseruasse in hoc casu, aut iuramentum fuit iniquum, & proinde non obligat. Sicut etiam si dispositum esset contra leges iustas; in quo casu reuocari omninò deberet. Beccanus *c.7.q.8.p.5.t.3.res.1* 22. An testator reuocare possit testamentum iuratum?

8 An peccet mortaliter & teneatur ad restitutionem, qui impedit testatorem, ne quem hæredem instituat, vel faciat testamentum reuocare, & alium hæredem, vel legatarium instituere; dictum est. V. *Restituere num.*4.

9 Testamentum patris sine schedula, testibus obsignata, est validum. Fachin. & alij *p.9.t.7.tr.*41. Sic etiam testamentum ad pias causas valet sine testibus in vtroque foro. *Ibid §. Ex his.* Validum est testamentum patris cū schedula. testibus non obsignata.

TESTIS.

1 † TEstis dicitur rei gestæ probator. Non omnes ad testificandum admittunt. repelluntur enim excommunicati, vt dictum est V. *Excommunicationis n.*59 item minores, infames, inimici. Alij è contra sunt priuilegiati, & non possunt cogi ad testandum, vt milites, sexagenarij, valetudinarij *l. inuiti ff. de test.* item conuincti *l. Iulia ff. eo.* Sed in causa fidei & admittuntur primi, & coguntur secundi. Vide V. *Denunciare n.*4 & V. *Inquisitorum iurisdictio quoad torturam, & Inquisitorum praxis circa testes*, vbi multa de testibus, deque eorum qualitate, sufficientia, & examine dicta sunt †. TESTIS quid? Quis ad testādum inhabilis? Et qui cogi non possit?

2 Serui communiter repelluntur à testificando, *ex leg quoniam liceri C. de Testam. & in l. pridem Cod. de quæst.* Quod tamen limitatur in aliquibus casibus, quos ponit Farinacius *de Test. quæst.* 55. *inspect.* 2. *n.*165 & præsertim quando veritas haberi non potest, & in criminibus exceptis: Vt notat Mascard. *de Probat. conclus.* 1358. *num.* 18. *p.7. t.7. res.*71 Quid de seruo?

3 Mutus & surdus non repelluntur à testificando super re cadente in sensum non impeditum. Vide V. *Mutus nu.*2. & V. *Surdus, n.*1. Testimonium Cardinalis magnam fidem habet, vt dictum est V. *Cardinales à n.* 21. An in eorum causis familiares ipsorum sint idonei testes, vide V. *Cardinalium n.*4. Quotve ad codemnandos Cardinales requiruntur, V. *Cardinales, nu* 25. Muto, Surdo. Cardinali. Et eius familiari.

4 Testis in iudicio non potest iurare, se certò scire aliquid, propterea quòd audierit à viro optimę opinionis & famę; alioqui omnes testes de auditu efficerentur testes ex certa scientia. Adde quod testis tenetur reddere rationem sui dicti Sanchez *in sum. to.* 1. *lib.* 3. *c.*4. *num.* 13. contra TESTIS an possit iurare se certò scire, quod audiuit à fide digno?

Mexiam *in l.reg. Tolet.23. p.2.n.32.& 33.* At si quis ita iuraret extra iudicium, in foro conscientiæ non esset periurus. Sanchez *ibid.p.3.t.5. res.66.* in fine, & *p.4.t.4.res.77.*

Et teneatur iudici respondere, & verũ dicere, sub onere restitutionis.

5 † Tenetur autem testis iuridicè interrogatus à iudice verum dicere; sic exigente obedientia, seu iustitia legali; non tamen commutatiua: vnde non tenetur ad restitutionem damni fisco, vel parti illatum ex suo testimonio falso, vel negato: præsertim si suum testimonium non fuisset ex efficacibus, vtpotè quod supponeret falsum crimen aliis vestibus, suufficienter probatum, vt dictum est V. *Restituere, à num.16.* Quandonam legitimè interrogetur, vide Aret. *in pract. crimin. de test. c.3.* an verò teneatur respondere in dubio, num legitimè interrogetur, vide V. *Reus, num.11.* †. Certè non tenetur respondere, si iudex interroget in delicto notorio, sed cuius auctor ignoratur; quia potest sequi opinionem probabilem Caietani, quòd non interrogat legitimè, quamuis hanc opinionem refutauerimus V. *Iudex, n.3.p.2.t.15.res.63.*

Et quid, si manifestauerit crimen occultum inaduertenter?

6 Si testis non iuridicè interrogatus occultum crimen inaduertenter manifestet, tenetur ex charitate se retractare: non tamen sub aliquo onere. *p.3.tr.5.res.101.* in fine. Si tamen falsum iuret culpatè in re magni momenti, ex quo mors, vel mutilatio sit inferenda, tunc si speret profectum, tenetur omninò se retractare, etiam cum periculo æqualis pœnæ: quia in pari causa melior est conditio innocentis. Lessius

Aut iurauerit falsum culpatè?

lib.2.c.30.dub.7.n.55. Imò Strouersdorff *in 1.2.q.70.art.4.concl.5.* idem docet, si testis timeat pœnam maiorem, & dubitet de profectu, quia tenetur tentari, & experiri quod suum est. Si autem reuocatio certò non est profutura, Nauarra *lib.2.c.3.n.251.* existimat, non teneri reuocare; sed solùm resarcire damna. Et si testis non ex malitia, sed ex ignorantia, vel obliuione falsum iurauit, puto cum Lessio ad nihil teneri, quamuis Strouersdorff existimet, teneri reuocare dictum, & restituere

An testis pro veritate dicenda possit aliquid accipere?

damna *p.3.t.5.res.105.& p.4.t.4.res.99.* Sanè si quid acceperit pro veritate dicenda, tenetur restituere: quia tenetur ex iustitia testificari. Secus si acceperit à tertio, quia ipsi non tenebatur, vt diximus de iudice V. *Iudex, n.6.q.3.t.6. res.4.* † Hinc doctrinæ obstat, quod mox dictum est *num.4.* testem non teneri ex iustitia commutatiua, sed ex obedientia dicere veritatem: & V. *Restituere, n.33.* accipientem aliquid pro opere debito non ex iustitia, sed ex alia virtute, non teneri ad restitutionem

Possumus non defendere à teste iniusto cum sua infamia.

faciendam †. non est contra iustitiam nos defendere ab impetu testis iniqui, & iniusti contra formam, opposita ei infamia, & si mortuus fuerit. Lugo *p.9.tr.9.res.43.*

Et crimen periurij pertineat ad forũ Ecclesiasticum?

7 Laicus ratione iuramenti falsi coram iudice Ecclesiastico, potest ab ipso puniri: non idem de Clerico coram laico falsum iurante. Couar. *c.12.n.8.p.3.t.1.res.60.*

THESAV

THESAVRVS.

1 THesaurus est vetus pecuniæ depositio, vt iam dominum non habeat, & cuius memoria non extet, si enim adhuc dominum habet ad alium transferri non potest, in qua definitione verbo pecuniæ non solùm significantur nummi, sed & aliæ opes abditæ, &c. *p.9. tr.5.res.1.*

Thesauri definitio.

2 Circa Thesauros iura disponunt quatuor casus ex D. Adriano. Primò, quod Thesaurus casu, aut industria inuentus in proprio fundo inuentoris sit. Secundò, inuentus casu in fundo alieno, inuentori, & domino fundi in partes æquales diuidatur. Tertiò, inuentus ex industria in fundo alieno, totus domini fundi, non autem inuentoris erit. Quartò, arte inuentum magica fiscus habebit. *Ibid.*

Ad quem pertineat.

3 Si quis Thesaurum in suo proprio fundo inuenit, siue fortuitò, siue data opera licita totum ad se pertinere probant multi Doctores; *Ibid.res.2.* Inuenire in suo loco dicitur, qui Dominus est non tantùm solidæ proprietatis, verùm & nudæ alio vsumfructum habente, quæ procedunt in Thesauro propriè dicto; quia res domus venditæ parietibus recondita, vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa sub terra abscondita, & posteà per errorem, vel obliuionem ablata non est, Thesaurus non est, & ideò pecunia illa non ad emptorem, vel inuentorem spectat, sed venditori vel alij, qui eam ibi reposuit restitui debet, *Ibid. §. Notandum.* Vnde obseruat Trullench *in Decal. tom.1.lib.7.c.3.dub.8. num.2.* quod Thesaurus impropriè dictus non est inuentoris, sed totus est eius, qui illum deposuit, vel hæredis, nam adhuc in bonis alicuius, cum habeat dominum. *Ibid.§.& Ideò.*

Si inueniatur in proprio fundo;

4 Si pecunia inuenta ea forma sit excusa, vt ex illa constet recentis esse memoriæ, aut si non extet memoria, & tunc ex syngraphis, vel instrumento simul incluso, constet de eo, qui abscondit, non censebitur Thesaurus, & consequenter non acquiretur emptori, sed hæredibus abscondentis tradetur. Vnde pecunia inuenta semper præsumitur esse alicuius certi hominis antequam constet de requisitis necessariis ad constituendum Thesaurum; Ideò inuentori incumbit onus probandi, non extare memoriam temporis, quo fuit abscondita pecunia; sic Barbosa, Amaga, & Guttierez *Ibid.res.2 §.Inde.*

Quando non censeatur thesaurus.

5 Ad adquisitionem Thesauri requiritur inuentio, & apprehensio, ratio est, nam ante apprehensionem inuentor magis dicitur scire locum, in quo est Thesaurus, quam illum inuenisset, & nunc est in eo loco in quo fuit reconditus, adhuc dicitur Thesaurus, & videtur remanere in sua naturali libertate, & sic nullius esse. *Ibid res.2. §.Sed vim.*

Ad adquisitionem thesauri requiritur inuentio, & apprehensio:

6 Thesaurus in fundo alieno casu fortuito, puta arando, &c. inuentus, dimidia pars inuentori cedit, altera verò dimidia domino fundi. Si verò non casu fortuito, sed data opera licita inuenitur, nihil inuentori,

Ad quem si inueniatur in fundo alieno data opera.

sed totum domino fundi restituere tenetur. *Ibid. resol.* 3.

Cum licentia domini.

7 Si aliquis, petita à domino facultate, Thesaurum in eius fundo quærat, inueniat, ad summum dimidiam partem domino cedere debet, nisi pactum fecisset sub plusquam dimidiam partem reddendam, quia lex non prohibet, quod in tali casu dominus sibi consulere possit. *Res.* 3. §. *Verum ego.*

Quid si sine licentiâ domini?

8 Thesaurus inuentus in fundo alieno (etiamsi is fundus Principis fuerit (si quidem fortuito fuerit repertus, vt docet Lessius, medietas erit inuentoris, medietas domini fundi; si autem industria quæsitus sine consensu domini, totus erit domini. Prior pars in foro conscientiæ seruanda est ante omnem iudicis sententiam; Secunda pars vt totus sit domini si de industria quæsiuisti, non videtur obligare in conscientia ante sententiam iudicis, sed sufficit dare dimidiam partem domino fundi, altera dimidia retenta. *Ibid. res.* 4.

Et quid si sint plures domini? Vel dominus asserat pecuniam absconditam esse à maiorib. suis.

9 Si plures domini eiusdem fundi ex inæqualibus partibus sint, ait Ioan. Fab. Instit. de rerum diuisione, dictum Thesaurum videri eisdem applicandum pro æqualibus partibus. *Ibid* §. *Sed.*

10 Si dominus fundi dicat pecuniam inuentam; fuisse absconditam à maioribus suis, inuentor verò dicat esse Thesaurum, actor debet probare. *Ibid.* §. *Deinde.*

Quid si inueniatur in fundo feudali vel emphyteutico. Variæ opiniones?

11 Si vassallus vel emphyteuta ipsemet inuenerit, totus eis acquiri, sin tertius casu fortuito inuenerit, inter inuentorem, & vassallum, vel emphyteutam diuidi debere, quia naturalis æquitas suadet, eum sequi commoda, quem incommoda sequuntur; ita docet Molina, Bursatus, Guttierez, & alij. Sed Henricus Boccerus, Hunnius Harpprechtus, Berlichius tenent in tali casu nihil competere vassallo, vel emphyteutæ, quia certi iuris est, quod Thesaurus in loco alieno non data opera repertus, pro media parte inuentori, pro altera domino loci cedat, at verò prædij feudalis, seu emphyteutici dominus, est non cliens siue vassallus, aut emphyteuta; sed dominus ipsius feudi; &c. ergo.

Auctoris sententia.

Auctor verò à communi non recedendo, docet, quòd quando fundus duobus dominis subest, dimidium erit inuentoris, & alterum dimidium inter illos ex æquo est diuidendum, tamquam inter dominos loci, quia idem est inuentor, & sic debetur illi dimidium, & est etiam dominus loci ex parte, vnde ei debetur altera quarta. *Ibid. res.* 5.

Quid si inueniatur in fundo dotali?

12 Thesaurus inuentus in fundo dotali pertinet ad virum pro dimidia parte debita inuentori, quando sustinet onera matrimonij, cùm dos ibi esse debeat, vbi sunt onera matrimonij; pro alia verò dimidia parte pertinet ad vxorem; ita vt soluto matrimonio illi restituatur; sed hoc non habet locum in casu, quo dotalis fundus ita æstimatus marito in dotem datus esset, vt in casu restitutionis dotis, sit in electione illius an velit fundum, vel pretium eius restituere, nam talis æstimatio facit emptionem, & maritus per illam rei dominium consequitur, ideò illa portio ad maritum tamquam ad verum dominum pertinere debet. *Ibid. resol.* 6.

13 Thesaurus

13 Thesaurus inuentus à filio familias acquiritur patri de iure Digestorum, quia omnia quæsita per filium exceptis castrensibus, vel quasi patri acquirebantur; sed iure Codicis hoc fortè non procedit, quia cùm talis inuentio videatur facere peculium aduentitium, & non profectitium, meritò videtur talis Thesaurus quæri pro parte, pro qua filio per inuentionem acquiritur, & esse quoad proprietatem ipsius, & quoad vsumfructum patris sui, ita vt post mortem patris non teneatur fratribus communicare talem Thesaurum. Ita Guidius, qui docet Thesaurum inuentum à cane, vel alio animali, domino canis acquiri, quoad eam portionem, quæ inuentori quæreretur. *Ibidem resol.7.* Ad quem inuentus à filiofamilias.

Communis seruus plurium dominorum si in alieno prædio Thesaurum inuenerit, thesauri portio, quæ inuentori quæritur, omnibus dominis pro ea parte, pro qua quisque dominus est acquiritur; si verò in fundo vnius ex dominis Thesaurum inuenerit, totus acquiritur illo domino, in cuius fundo thesaurus est inuentus; sed si aliquis sit seruus, & vnus in eo habeat vsumfructum, alter proprietatem, si iussu vsufructuarij fodiendo in agro vsufructuarij Thesaurum inuenerit, totus erit vsufructuarij; si verò non data ad id opera Thesaurum inuenerit, pars vna pertinet ad vsumfructuarium, alia ad proprietarium. *Ibid.resol* 8. A seruo plurium.

Vsusfructuarius, qui thesaurum reperit fortuito, puta arando, colendo, &c. ad instar extranei, qui Thesaurum in fundo inuenit alieno, tenetur illum cum domino proprietatis ex æquo diuidere. *Ibid.resol.9.* Ab vsufructuario.

Thesaurus inuentus ab ipso Maioratus possessore totus ad eum pertinet, partim ratione inuentionis, & partim ratione dominij, qua pro tunc ille est dominus ipsius fundi, & non habet obligationem illum conseruandi, & transmittendi ad successores, quia licet non sit fructus, est tamen emolumentum & lucrum proueniens domino actuali, quæ lucra non debent ad successores transmitti. Ita Molina, & Lugo. *Ibid. resol.10.* A Maioratus possessore.

Thesauri inuenti in loco sacro Harpprechtus docet dimidiam partem ad fiscum pertinere; alij dicunt dimidiam Ecclesiæ adiudicandam esse; Caramuel, & Lessius, quod totus sit inuentoris, qui doctè ab auctore refelluntur, & docet cum Lugo, & aliis, hanc dimidiam partem ad Ecclesiam, eiusque Prælatum pertinere; cùm non sit Ecclesia peioris conditionis, quàm priuatus, & hodie in hac parte Ecclesiæ sunt Prælatorum. *Ibid.resol.11.* In loco sacro.

Thesaurus à te arte magica in fundo tuo, vel domo tua inuentus totus fisco applicatur, quia tunc à te aufertur tamquam ab indigno; si autem hoc modo ab alio inuentus fuerit, tunc medietatem pertinere ad te; & hæc est sententia magis communis. *Ibid.resol.12.* Ad quem inuentus per artem magicam.

Thesaurus malis artibus, pro ea parte, quæ fuisset inuentoris, non est adiudicandus fisco ante iudicis sententiam; quia lex pœnalis est, Si sit an adiudicandus fisco.

ferendæ

ferendæ non latæ sententiæ. *Ibid resol.* 13.

Ad quem inuentus in loco publico.

Thesaurus inuentus in loco publico, qui dicitur esse nullius, vt in platea effossa, aut flumine, totus cedit inuentori; secus tamen si in loco publico, qui non tantùm quoad iurisdictionem, sed etiam quoad dominij proprietatem pertinet ad Cæsarem, aut fiscum, tunc enim fortuito inuentus cum illis erit diuidendus; de industria quæsitus totus erit principis. *Ibid resol.* 14.

Sciens thesaurum latere, in aliquo fundo, an illum emere possit pretio currente.
Aliqui negant, aliqui affirmant.
Auctoris sententia

Si quis in fundo latere thesaurum scit, non potest licitè pretio currenti emere illum fundum, secundum Hurtadum ex Angelo, Armilla, & Tabiena; sed posse D. Thomas, Bañes, Salon, Aragon, & multi alij insignes Doctores affirmant; sed Auctor noster hunc Thesaurum ex æquitate inter venditorem, & emptorem æqualiter diuidendum esse docet; at si aliquis absolutè vellet opinioni D. Thomæ, & aliorum adhærere securus esset in conscientia. *Ibid. resol.* 15.

Pecunia abscõdita, & inuẽta, quæ thesaurus nõ est, quibus reddenda sit.

Pecunia abscondita, & inuenta, quæ propriè thesaurus non est, de cuius possessore adhuc extat memoria illi vel hæredibus, si extant, restituenda est, & si non extant, eo modo, quo alia bona incerta, reddendam esse docet Rebellius. Sed noster Diana cum Berlichio ait in templo per ministrum Ecclesiæ, vel publicum præconem, vel libellum inuentor proclamare faciat, se inuenisse pecuniam, & vero domino redditurum, quo non comparente licitè potest sibi retinere, nec tenetur alteri tradere licèt diues sit, neque pauperibus erogare, contra doctrinam Syluij, qui mordicus tenet quod factis promulgationibus, affixis schedulis, & si quid aliud addi possit, non fieri inuentoris, sed erogari debere in pauperes, piasve causas. *Ibid. resol.* 16.

Venæ auri, &c. ad fiscum pertinent.

Venæ auri, & argenti, & plumbi hodiè ex *l. Regni* 2. *tit.* 13. *lib.* 6. *recopil.* pertinent ad fiscum, & regiam coronam deductis expensis, aliqua parte data inuentori, & domino agri, vt plura de hac materia. *Ibidem resol.* 17.

Princeps statuere potest; quod thesauri sibi pertineat.

Potest à Republica, vel Rege constitui lex iusta, vt omnis Thesaurus etiam repertus in proprio agro alicuius Ciuis pertineat ad Regem si necessitas id postulet; quia licèt thesaurus sit primùm occupantis secundùm ius naturæ; tamen in quantùm communia erunt, possunt appropriari per Principem, prout iudicabitur expedire communi bono; nam quæ in nullius bonis sunt, communitatis sunt, debetque bono communi deseruire; & licèt hoc videatur durum Lessio, vt thesaurus per legem, consuetudinem totus applicetur Principi, tamen ipse fatetur hoc non esse improbabile; attamen in quolibet Regno legem receptam, aut legitimam consuetudinem seruandam esse consentaneum est. *Ibid. resol.* 18.

TVTOR,

TVTOR, CVRATOR.

1 † TVtor est, qui datur orphano impuberi ad tuendam personam, & secundariò etiam bona: Curator verò, qui datur puberi minori ad seruanda bona, & secundariò, etiam personam †. Vterque potest facere eleemosynam moderatam de rebus minorum, vt dictum est V. *Eleemosyna nu.* 19. TVTOR & Curator qui sint?

2 Cæterùm vota minorum ante pubertatem emissa tutor irritare potest, vt dicemus V. *Voti n.* 26. De curatore autem dubium est. & Suarez *de Relig. tom. 2. lib. 6. c. 6. n.* 25. negat; quia gubernatio curatoris est ad bona minoris, non ad personam; *l. in copulandis 9. C. de nupt.* tum quia conditio implicita in votis impuberum est, *si placuerit patri, & eo defuncto tutori:* non autem *si placuerit curatori.* Adde, quod Alcocer *in sum. c.* 16. *concl.* 6. & alij docent, neque patrem irritare posse vota filiorum impuberum post pubertatem. Sed ego teneo cum Sanchez *in sum. to.* 1. *lib.* 4. *c.* 30 *n.* 5. & aliis, posse: quia pater irritare potest vota & iuramenta impuberum, etiam post pubertatem, vt *ibid.* dicemus: ergò etiam curator, qui filio puberi loco patris substituitur. Nec refert, quòd curator detur primario ad regimen rei familiaris: nam secundariò datur etiam personæ. Aduertit etiam Palaus *to.* 3. *t.* 15. *disp.* 2. *punct.* 5. *§.* 3. *nu.* 7. quòd si mater curatoris officium exercet, idem de ea, ac de aliis, dici debet. Secus, etiam si puber nullos habeat curatores, vota irritare non posse; quia vt mater est, nullam filiorum puberum curam exercet *p.* 6. *t.* 7. *res.* 12. An Vterque possit vota irritare.

3 Clerico minori, vel mente capto, tutor, aut curator à iudice Ecclesiastico dari debet. Cabedo *in clem.* 1. *de off. ord. reg.* 4 *fall.* 25. contra Aufrerium *p.* 1. *decis.* 80. *nu.* 2. Nota tamen, quod si Clericus minor litigat coram iudice sæculari tamquam actor, is dare ei poterit curatorem: & inuentarium Clerici mortui relinquentis pupillos, à iudice laico faciendum esse. *p.* 1. *t.* 2. *res.* 95. Et à quo dari debet Clerico minori?

VASA SACRA.

1 † VAsa sacra sunt Calix, patena, pyxis, & custodia, quæ immediatè tangunt sacram synaxim. Ex his, Calix & patena debēt esse cōsecrata, priusquam in Missa inseruire possint †. Sed probabile est & tutum in praxi, quòd si sacerdos semel in eis non consecratis bona fide celebraret, remanerent consecrata: quemadmodum ait Palaus *de leg. lib.* 2. *disp. penult. c. vlt.* remanere reconciliatam Ecclesiam pollutam, si quis in ea celebret Et ratio est, quia vbi semel tangunt corpus & sanguinem Christi, non possunt esse amplius prophana. Niger *add. ad. Ruiz. p.* 6. *animad.* 8. *n.* 4. Quamuis contra sentiat Eminentiss. Lugo *in* 3. *p. to.* 2. *disp.* 20. *sect.* 4. *nu.* 91. *p.* 2 *t.* 15. *res.* 69. *& p* 5. *t.* 13. *res* 60. CALIX & patena. Si quis in eis celebret, remanent consecrata.

Et probabile est, quod si nouiter deaurantur, non indigeant noua consecratione.

2 Si calix & patena nouiter deaurantur, eo quod aurum antiquum vsu consumptum sit, Suarez *in 3.p.to.3.disp.81.sect.7.* DD. communiter dicunt, debere iterum consecrari quia consecratio fit propter contactum, id autem quod in hoc calice proximè tangit, est aurum recens. Contrariam sententiam docuit Coninch *de sacr.q.83.artic.3 dub.3.n.246.* Quã & si Reginaldus *to.2.lib.29.c.9.sect.5 n.199.* existimauerit periculosam, ego probabilem existimo cum Layman, *lib.5.tr.5.c.6.n.7.* quia calix manet idem, ergo manet consecratus, & aurum superadditum per superadditionem consecratum fuit: sicut cum Ecclesia paulatim reficitur, lapides superadditi consecrantur. Nec verum est, quod ait Suarez, aurum supperadditum ratione contactus esse partem principalem calicis; nam si ita esset, calix nouiter deauratus non esset idem, qui erat; & detracto auro, destrueretur in ratione sacrificij, sicut destruitur quoad consecrationem Ecclesia, si præcipua pars parietis corruit: quę tamen communiter negantur. *p.2.t.15 res.3.*

An pyxis benedici debeat? Aut in ea poni corporale.

3 Pyxis non debet necessariò benedici, quia nullum ius id strictè præcipit. In Pontificali verò eius benedictio ponitur, sicut ponuntur benedictiones campanarum, ornamentorum Altaris, &c. Ita Vasquez *in 3. p. disp.235. cap.4. num. 36.* Qui tamen putat, in pyxide poni debere corporale benedictum, in quo immediatè Corpus Christi seruetur: quemadmodum seruatur in Missa super Altare, ad repræsentandam sacram syndonem. Sed hoc reprobat Nugnus *in 3.p to.1. q.83.art.3.dub.5.* & consuetudo est in contrarium. Nec paritas obstat, quia, plura requirit Sacramenti confectio, quàm conseruatio, *p.2.t.15. res.2.*

Et an sit sacrilegiũ vasa sacra prophanere?

4 Vasa sacra & vestes, manentes in sua forma, in prophanos vsus conuertere, est mortiferum sacrilegium, *c.ligna.dist.1.* Si verò mutetur forma non est amplius consecratus; nam calix, v.g qui formam amisit iam non est amplius consecratus: ergo prophanari potest. Ita Palaus *to.1.tr.8. disp.1.punct.6.n.25.* contra Azorium *p.1.lib.8.c 9.q 7* At decentissimum res semel vsui sacro dicatas, numquam prophano vsui deseruire. *p.5.t 13.res.76.*

VENDERE, VENDITOR.

VENDERE quid sit? Et quibus? Et quo pretio? An pragmatica facta tempore abundantiæ, seruãda sit tẽpore sterilitatis?

1 AN liceat vendere idolum Gentili, agnum Iudæo, & similia indifferentia vsuris in malum finem ex castitate, vide V. *Peccato cooperarias n.8.* Et an liceat vendere vinum per tabernarium, qui fraudat in mensuris, &c. Vide V. *Scandalum n. 20.* An Clerici prohiberi possint nè vendant &c. vide V. *Statutum laicale, à nu.5.*

2 † Res vendi debet iusto pretio, & si sit taxatum, eo vendi debet †. Et quidem V. *Pretium num.7.* diximus, taxam victualium factam tempore abundantiæ, in annis sterilitatis relaxari debere. Si verò non relaxetur, Salas *de emp. & vend. dub.7. num. 3.* existimat, seruandam esse, sub

se sub pœna peccati mortalis,&obligatione restituendi. Nam cum multi DD. ita asserunt,& proinde res sit dubia, obediendum esse Principi, cui causis dubiis fauendum est. Sed Molina & PP. Societatis communiter apud Ledesmam *to* 2.*t*.8.*c*.32.*diff*.19. tenet, pragmaticam factam tempore abundantiæ, non esse seruandam in conscientia tempore sterilitatis. Sed tunc frumentum vendi posse secundum pretium commune & vulgare: quia talis præsumi debet intentio Principis, aliàs non est rationabilis, nec obligat in conscientia. Ad argumentum supra factum respondetur. Principis esse fauendum in dubiis, non quando opinio contra ipsum est manifestè probabilior, vt in casu nostro. Vide Molfesium *to*. 2.*t*.12 *c*.5.*n*.86. qui tenet, primam opinionem procedere, quando taxatio fit vniuersaliter,& vniformiter, habita ratione annorum fertilium & sterilium; secundam verò, quandò fit singulis annis. *p*.1 *t*.8. *res*.70.

3 Porrò Salas *dub*.12.*n*.9. docet, res cuiuscumque bonitatis & excellentiæ sint; vendi debere pretio taxato, quia Princeps potest& vult propter bonum commune rebus valdè inæqualibus æquale pretium imponere, alioqui enim omnes dicerent, res suas esse alienis notabiliter meliores. Quæ doctrina vera est, quando excessus esset modus, quia parum pro nihilo reputatur; nam si res esset notabiliter melior rebus aliorum, quæ pretio taxato communiter vendi solent, probabilior est opinio Molinæ *to*.2.*disp*.364.*n*.11. † Et nouissimè Trullench *in decal. tom*.2. *lib* 7. *c*.20.*dub*.2.*n*.10 † quod vendi possit supra pretium taxatum; nam sicut vendens triticum; v.g. corrosum à vermibus, & notabiliter peius eo, quod communiter venditur, non potest accipere totum pretium taxatum: ita vendens notabiliter melius, potest aliquid recipere vltra taxam *p*.1.*t*.8.*res*.52.

Et iuxta illam vēdi debent res etiam excellentissimæ in suo genere?

Nam notabiliter malæ non possunt eo pretio vendi.

4 Aduerte etiam, quòd venditor rei taxatæ habentis vitium occultum ob quod sit valdè deterior reliquis, quæ passim venduntur, non solùm debet descendere in pretio pro qualitate defectus, sed etiam secundùm Homobonum *tom*.2.*tr*.9 *c*.4.*q*.8. aperire defectum: aliàs si emptor rem illam sit conseruaturus, vel alteri venditurus,& ideò damnificatur, venditorem peccare mortaliter,& teneri ad restitutionem: si verò emptor rem illam breui sit consumpturus, à restitutione excusari. Turrianus verò *in* 2.2.*disputat*.58.*dub*.6.*nu*.1. addit aliam limitationem, nè scilicet sæpius talis venditio fiat: nam damnificarentur alij venditores. Vendente enim aliquo vinum dilutum pretio viliori, emptores existimarent pretium decreuisse,& ab aliis purum eodem pretio emere vellent. *p*.1.*t*.8. *resol*.80. Et sub eisdem limitationibus, taceri potest vitium occultum rei non habentis taxam, nam in hac quoque venditione adest æqualitas inter contrahentes: res enim cum tali vitio supponitur emptori vtilis,& pretium non excedit eius valorem. Salas *dub*.34. *num*.5. & alij, secus si emptor emat rem illam ad reuendendum, aut explicet, se velle emere vitij expertem. nam in primo casu venditio esset iniqua, quia emptor posset reuendere maiori pretio, quàm cum illo vitio valeret:

Et si vitium est occultum venditor non solùm pretium minuere.

Sed etiam tenetur reuelare defectum

leret:in secundo autem casu conditio nō subsistit.Ex quibus infert primò contra Medinam *l.1.c.14.§.25.reg.2.*iustam esse venditionem vnius rei pro alia,si illa sit æquè bona,vel parum deterior & sic excusari pharmacopolas dantes vnam medicinam pro alia æquali vel ferè,vt docent DD.communiter apud Salas *vbi supra.* Infert secundò,furorem non teneri emptori manifestare.quòd calcei sint ex corio debiliori : teneri tamen pretium minorare , quod tamen in praxi putat Filliucius seruari non posse *to.2.tr.34.c.6.n.129.*quia omnes eodem pretio vendi solent. Secus si corium esset adustum Tertiò,nec marcatorem explicare teneri si galerus non est consuetæ durationis vel splendoris, sed paulò minoris.Molina *to.2.tract.2 disp 353.nu.22.*Et ratio horum omnium est supradicta;quia venditur res vtilis pretio iusto , & sic talis occultatio vitij non est dolosa , nec facit contractum inuoluntarium. *p.1. t.8 res.39.*

Vide per locum à contrario videtur sequi,quod vino generosissimo addi potest tantū aquæ, quod sufficiat ad æquiparandū illud ordinario, quod passim venditur.

5 Quòd si quis habeat vinum adeò generosum,vt per magnam aquæ accessionem,vino ordinario,quod passim venditur,æquale fiat. Rebellius *p.2.l.9.n.17* & alij dicunt,ita dilutum pretio taxato vendi non posse:quia pretia imponuntur rebus puris & naturalibus ; & qui vendit plus vinum dilutum,vendit plus vini quam habeat,ait Azorius *p.3.l.8. c.25.q.3.* si enim habet tres amphoras,vendit,v.g.quatuor. Sed contraria sententia Lessij est probabilior,nam nulla iniuria in tali venditione irrogatur emptori cui venditor non tenetur tradere res melioris conditionis iis,quæ passim venduntur : & cum æstimatio rei desumatur per ordinem ad vsus humanos,& tale vinum æquè,ac reliqua,humano vsui. vtile sit eodem cum illis pretio vendi potest.Vide illum *lib.2.c.21.dub. 11.nu.82.p.1.t.8.res.51.*

Et macellarij vendere possint carnes electas pretio cariori.

7 Macellarij vendentes carnes electas pretio maiori , & deteriores prætio taxato.peccant , & tenentur ad restitutionem. Et idem dic de venditoribus fructuum &c.si illos separent eodem modo.Filliucius *to. 2.tr.35.c.4.n.88.*Et ratio est quia taxa facta est pro carnibus , & fructibus permistim,etiam si sit modicus excessus in bonitate. Quod autem ait Molfesius *tom.2.tract.12.c.5.n.89.*excusari ratione damni, quod sustinent in vendendo res deteriores minori pretio : non satisfacit ; nam communiter macellarij vendunt carnes residuas pretio taxato.& si aliquando minus vendunt,longè maior excessum est pretij carnis electæ, quod percipiunt.Possunt verò aliquid plus accipere ratione gratitudinis pro facilitate , & bona voluntate in vendendo, vt ait Rodriquez *summ.tom.4.c.272.nu.1.*Sed communiter emptores excessum non dant gratis,sed quia aliter obsonia non haberent.Aduerte autem cum Grassio.sic vendentes peccare mortaliter , quia quamuis excessus sit modicus,intentio tamen est accipiendi quantitatem notabilem *p.1. t.8. resol.35.*

Sed negandum est.

Secus dicendum, si quid venditori detur supra pretium ex liberalitate.

7 Contra verò : quia in domibus virorum nobilium ludentes dant famulis,seu reuera dominis , pecuniam pro chartis,candelis,aqua frigida, &c. scientes valere minus , nec petunt excessum,nec vlla interuenit

uenit fraus, &c. censentur excessum liberaliter illis dare. quamquam enim Lessius *lib.2.c.21.dub.4.nu.* 37.& alij dicant, non præsumi donationem, nisi inter vendentes & ementes aliqua coniunctio sanguis intercedat, tales nihilominus sunt amici dominorum, quorum seruis, vel quibus per seruos excessum dimittunt, & præterea nobiles, ac proinde naturaliter munifici & liberales. Sà V. *venditio* & aliis *p.5.tr.14.res.39.*

8 Consuetudinem seu priuilegium populi Panormitani de vendendo vinum è suis vineis recollectum supra taxam, bene moderauit Illustris. Senatus. Vide V. *Priuilegium.n.*8.

9 Senatus ciuitatis, vel consiliarij Regis, scientes breui diminuendam esse taxam alicuius rei, non possunt secundum Molinam *to.2.tr. 2.disp.* 354 rei talis, quam apud se habent, venditionem anticipare. quia non possunt vti suo munere in damnum exterorum: cum ratione officij eorum vtilitati consulere debeant. Sed Turrianus in *2.2.to.2.disp.19.dub. 3.n.7.* probabiliter docet, posse, (dummodo absque vlla fraude venditioni exponant, nec legis publicationem malitiosè differant, vt interim vendant omnes suas merces) quia & vendunt pretio communi, & ratione officij non obligantur ad non vendendum eo tempore pretio communi, aut manifestandum futuram legis promulgationem ante tempus. *p.1.t.8.res.42.*

Si quis sciat, diminuendam esse taxam alicuius rei, posset illã vendere.

Siue sit persona publica.

10 Ex quibus satis liquet, posse id facere personas priuatas, si eis futuram taxæ diminutionum scire contingat. non solum si sciant, emptorem emere, vt statim consumat, vt ait Valentia *to. 3. disp.5. q.20.punct. 5. ad 3.* sed etiam contra ipsum. si sciant, emere, vt seruet & reuendat; quia vtuntur iure suo. Turrianus *num. 5. p.1.t.8.res.* 40. *&* 45. §. *Et ratio.*

Siue priuata. Quæ nec tenetur id interrogantibus asserere.

11 Immo venditior, rogatus de futura copia mercium, de tritici vel monetæ diminutione, decessu Proregis, &c. potest sine mortali, & onere restitutionis dicere, se nescire, vel negatiuè respondere, vt suas merces carius vendat sine mortali: quia non tenetur ex iustitia veritatem manifestare. & ideo tale mendacium est officiosum, non perniciosum; cum præsertim ipse non vendat res suas pluris, quam pretio currenti. Et licet vtatur malo medio, scilicet mendacio, non tamen peccat contra iustitiam, sed contra veritatem, & aliquando contra charitatem, si emptorem in extremam vel grauem necessitatem, quæ sibi non imminet, præuideat in cursurum. Id tamen rarius accidit. Salas *dub. 23. num. 2. p.1.t.8.res.46.*

12 Licitum est, vendere res anticipatè certo pretio inter contrahentes statuto, vel pretio currente tempore contractus, quando dubium est, cũ taxa imponenda erit maior; vel minor nam sic venditor & emptor sunt paris conditionis, quia vterque lucrari potest & perdere. Azorius *p.3. lib.8.c.9 q.4* Nec obstant in nostro Regno Pragmaticæ. 1.2.3. *&* 4 *to.1. tit.61.* id prohibentes; quia fundantur in præsumptione fraudis, quæ si cessat non vrgent *p.3.t.5.res.115.*

Et vendere ante taxam pretio statuto inter partes, non est illicitum.

SS s 3 13 Quando

RES, quæ non taxantur, vendi debent pretio naturali.

13 Quando res non habent priuilegiale, vendi debent pretio naturali quod crescit & decrescit ex multis capitibus, vt diximus V. *Pretium*. Et inter alia ex modo vendendi. Et sic sub hasta vendi possunt res pluris, quam alias valerent, & secundum aliquos; toto eo pretio, quod, seclusis fraudibus, extorqueri potest. Vide ibi. *num*. 5.

Non tamen alterato ex monopolio.

14 Quando pretium rerum crescit ex monopolio aliorum, nec ipsi monopolæ, nec alij eo pretio vendere possunt quia non potest idem pretium simul & semel esse iniustum pro auctoribus monopolij, ac iustum pro aliis. Rebellius *p. 2. lib. 9. qu. 7. num. 5*. Sed contrarium etiam probabiliter docuit Reginaldus *tom. 2. lib. 25. cap. 22. num.* 330. quia mercator, qui non fuit auctor monopolij, vendit pretio communi, quod proinde iustum est, quamuis creuerit fraudibus aliorum. *p. 1. t. 8. ref.* 24.

An venditor domus possit sibi reseruare fructus, donec sibi soluatur pretium?

15 Probabile est, vendentem domum vel feudum pretio credito, non posse sibi fructus reseruare, quousque pretij complementum obtineat; nam dum transfertur dominium rei, res debet fructificare domino suo; cuius periculo subsistit. Adde, quod in hoc casu venditor aliquid acciperet ratione dilatæ solutionis, quod est vsura. Syluester V. *Vsura q.* 11. & alij canonistæ, & PP. Societatis Pœnitentiarij apud S. Petrum, teste Antonuccio *lib. 5. cap. 21*. Sed contrarium quoque est probabile, illudque docent Sanchez *opusc. to. 1. lib. 1 c. 7. dub. 21. n. 3*. Medina *in leg. Toleti p. 2. feud. 2. n. 12*. & alij, quia tales fructus non sumuntur vt lucrum pretij non soluti, sed ad seruandam æqualitatem inter emptorem & venditorem: nam cum venditor non teneatur tradere rem pretio non soluto, potest compensationem accipere eius, quod iustè sibi competebat: vt sicut ipse impleuit tradendo rem ita emptor impleat tradendo pretium, vel fructus rei receptæ. *p. 4 t. 4. ref.* 139.

Et ratione periculi aliquid plus accipere?

16 Potest quis rem credito vendens, aliquid plus accipere ratione periculi, si sit verum & graue. Vide V. *Mutuum nu.* 15.

Vt cum venditur aliquid soluto, soluendum, cum primum vxorem duxerit?

17 Hinc ait Megala *cons.* 70. licitum esse vendere equum, torquem aureum, vel aliquid aliud supra iustum pretium, cum hoc, quod soluendum sit, cum primum emptor vxorem duxerit. Licere inquam, ratione periculi, quod in eo maximè consistit, quod conditio adimplenda pro soluendo pretio, in simplici emptoris voluntate sit posita. Ait tamen ad hunc contractum quinque conditiones requiri. Prima, vt periculum sit reale, non imaginarium. Secunda, vt sit graue. Tertia vt fiat sine scandalo ob suspicionem palliandi vsuram. Quarta, vt manifestetur emptori, quod ipse emit supra iustum pretium propter periculum. Quinta, vt excessus pretij sit proportionatus periculo. *p. 1. t. 7. ref.* 38.

Vel etiam secluso periculo, ratione lucri cessantis, & damni emergentis?

18 Merces verò, quæ pretio credito communiter pluris venduntur, etiam secluso periculo pluris vendi possent tum ratione lucri cessantis, seu damni emergentis; tum quia in tali venditione illud est iustum pretium ex communi ementium & vendentium consuetudine Sà V. *Venditio, num.* 7. & alij *p. 1. t. 8. ref.* 21.

VENDITOR non

19 Venditor, qui non tradit emptori rem venditam tempore determinato

minato, in foro externo tenetur solum de damno emergente intrinseco, vt si res deterior sit facta, vel minoris pretij. & sic non tradens frumentum venditum tempore statuto, tenetur restituere excessum pretij, quo decreuit à die, quo obligatur vsque ad die consignationis, vt ait Megala *in 2.2.lib.2 c.6.q.1.n.37. ex l.sterilis. §.cum.per venditorem ff.de action. empt.* At in foro conscientiæ tenetur etiam de damno extrinseco, & accidentali, vt si ex defectu illius rei, mortua sint sibi mancipia, &c. Nam venditior est causa damni, ob iniustam retentionem, si culpabiliter tradere omisit; & si adest pactum, etiamsi sine culpa. Ita Lessius *lib. 2. cap. 21. dub. 13. num. 102.* contra Molinam *tom. 2. t. 2. disp. 367. num. 10. p. 3 t. 5. res. 113.*

tradens emptori rem statuto tempore, ad quid tenetur?

20 Similiter, si emens pretio credito, statuto tempore culpabiliter non soluit, tenetur in conscientia ad lucrum cessans & damnum emergens, fructus autem pretij non potest venditior ab eo exigere: nam hoc esset vsura, quæ est intrinsecè mala. Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 13. n 109.* Quamuis Rebellius *p. 2. lib. 9. q. 16. sect. 1. n 11.* probabiliter etiam doceat, exigere posse, in pœnam culpabilis moræ, cum proportione &c. *ex l. vlt ff. de periculo, & l. curabit, ff. de act empt.* quæ talem actionem concedere potuerunt venditori, ad vitandam negligentiam emptoris, Sed is non tenetur in conscientia ante sententiam iudicis *p. 3. tr. 5. res. 114.*

Et ad quid emptor tempore statuto non soluens?

21 Peres hic: An officia secularia vendi possint? Turrianus *disp. 23. dub. 2. n 6.* & alij negatiuè respondent, quia Principi ius est, ad distribnenda officia dignioribus, vel dignis non ad vendenda Sic enim præsumitur ius accepisse à Republica. Et sanè sic practicari deberet; quia plerumque venduntur indignis, qui vt pretium recuperent, non administrant vt debent, sed multa iniustè extorquent. Accidit, quod ex tali venditione homines magis prouocantur ad acquirendas pecunias, quam ad studia litterarum & probitatis Posse tamen tali venditio aliquando iustificari ob Reip. necessitatem, vel vtilitatem, quando videlicet summa conflanda esset, quæ aliter haberi non posset; dummodo vendantur personis saltem dignis & pretio moderato Lessius *l. b. 2. c. 32. dub. 4. n. 29* & pleriq; alij Azor [illegible] *3 lib. 8. c. 7 q. 3.* videtur non damnare talem venditionem, etiam extra necessitatem & regulariter, si vendantur dignis, probabiliter bene ministraturis, pretio moderato, taxenturq; pretia pro laboribus & operibus. nam sic metu amittendi officium simul & pretium bene ministrabunt, & Princeps poterit eos delinquentes facilius amouere, quā si gratis dedisset. *p. 3. t. 5. res.* 108 Adde, quod Rex potest licitè vendere aliquem Statutū cum administratione iustitiæ, sicut quælibet Respublica, ex quo bene infertur, quod vendere possit officia *p. 6. t. 6. res. 3. §. Dico secundo.*

OFFICIA sæcularia possunt vendi.

22 Porrò non statim ac ait Malderus *in 2.2 tr. 9. c. 1. dub. 5.*) quis habet à Rege facultatem officia transferendi potest illa vendere. sed debet accedere expressa, vel tacita licentia vendendi, quam censeretur habere is, qui vendere solet; aut patet, cui concederetur facultas transferendi officium in vnū ex suis, qui sibi placuerit. nam nūc videretur reseruare posse.

Sed non ab eo, qui habet facultatem ea conferendi delegatam.

posse alis filiis pensionem. Item, si Rex qui (inquit Azorius q.6.) officia traderet fœminis aut viris nobilibus, quos scit non obituros per se. Sed si quis absque vlla Regis facultate vendendi, vendat officia, quæ transferre potest, absque detrimento Reipublicæ, Sotus apud Salonium *in 2.2.to.1.q.63 ar.2 contr.*8.*concl.*4.sentit, peccare tantum venialiter. Et quidquid sit de peccato, certè non teneretur ad restitutionem pretij. Ledesma *to.2.t.7.c.*1.*concl.*25.*p.*3.*t.*5.*ref.*109. †. Sed peccare mortaliter, & ad restitutionem teneri, docet nouissime de Proregibus *in p.6.* Vide in V.*Prorex,n.*4 †

28 Petes iterum An liceat vendere agnus Dei? Respondeo. Vide V. *Agnus Dei.*

VESTES SACERDOTALES.

VESTIUM sacerdotalium numerus.

1 † VEstes Sacerdotales pro celebrando sunt Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, & Casula †. Et quidem Amictus, & Alba esse debent ex lino: cætera indumenta esse possunt ex quacumque materia. Nec multum refert, cuius sint coloris: ordinario enim Missalis est directiua, non præceptiua. Homob. *p.*1.*t.*4.*cap.*15.*quæst.*144. Rursus, Stola seruire potest pro Manipulo, & è conuerso, quia talia indumenta non habent determinatam figuram. Villalobos *p.*1.*t.*8.*dub.*28.*n.*3 *p.*2.*t.*14.*ref.*57. §. *Nota verò, & Nota etiam.*

Materia, Color, Figura,

Benedictio.

2 Debent autem sacræ vestes esse benedictæ. Sed Casula, Manipulum & Stola ex vna parte benedictæ, possunt seruire ex vtraque. Nec consecrationis formam amittunt, si pars aliqua non sacrata illis cum filo prophano suatur, vel scindantur aliquantò, nisi ad proprium vsum fiant ineptæ. Azor *p.*1.*lib.*10.*c.*28.*q.*9.10.*ibid.*§. *Nota quartò.*

An Cingulum fractum necti possit, & vsurpari.

3 Cingulum non amittit benedictionem, si frangitur in duas partes ad cingendum sufficientes. *p.*2.*t.*14 *ref.* 57. §. *Nota tertiò.* Et si neutra sufficiat, possunt necti, & vsurpari. Marchantius *t.*4.*qq. Pastor.cap.*4. *qu.*2. qui testatur de praxi, quamuis contrarium doceat Eminentissimus Lugo *de sacr. Euch. dis.* 20.*sect.*4.*num.* 100.*ibid.* & *t.*15.*ref.*4.*p*5.*t.* 23.*ref.*92.

Et an vsurpari possit non benedictū?

4 Deficiente benedicto, vsurpari potest Cingulum non benedictum, si Sacerdos pauper velit celebrare pro eleemosyna, vel ad superandas tentationes, aut ex feruore deuotionis, vel alia suppetat iusta causa. *p.*2.*t.*14 *ref.* 68. in fine. In necessitate verò, vt ad implendum præceptum in die festo, secundum Llamas *p.* 3.*c.* 5. §. 16. Sacerdos semel vel bis celebrare potest absque Stola, Manipulo, vel alio quouis indumento non benedicto. Extra prædictos casus, omnes fatentur fieri non posse sine mortali. Vide Nugnum *in* 3.*p.to.*1.*q* 83.*ar.* 3.*dub.vlt.in fine, p.* 2.*t.*14.*ref.*53. Nihilominus probabilis est sententia Henriquez

saltem in necessitate.

lib. 9.

cap.29.n.5.in gl.lit.A.& B. quod vti Cingulo non benedicto extra necessitatem, sit solum veniale, ex paruitate materiæ, quia Cingulum non est indumentum, sed ligamen indumentorum. Nec obstat, quòd in Missali posita sit Cinguli benedictio; nam ibi etiam ponitur benedictio Missalis, & aliorum librorum Ecclesiasticorum, & tamen non est mortale, celebrare cum Missali non benedicto *p.2.t.14.res.68.& p.5.t.5.res.61.*

5 Celebrare omnino sine aliqua veste sacra, vt sine Manipulo, aut Stola extra necessitatem, est mortale. Et Filliucius *tom.1.t.5.c.5.n.149.* non admittit paruitatem materiæ. Sed ego puto, non esse mortale celebrare sine Cingulo, dummodo aliquid aliud eius vicem gerat. Et hoc ex paruitate materiæ. Non licere, sine omni veste, aut cum vestibus nimium sordidis, in aliquo casu celebrare, etiam ob periculum mortis, saltem si immineat in contemptum fidei, docuimus V. *Metus, n.3.p.2.t.14.res 57.& p.5.t.5.res.61.* Aut celebrari sine aliqua omnino veste. Vel omnibus.

6 Vestes sacræ, amissa forma, possunt sine mortali in prophanos vsus conuerti, sed decet non conuertere. Vide supra V. *Vasa sacra, n.5.*

VICARIVS
Episcopi.

1 PEr Vicarium Episcopi intelligit Ochagauia *de sacram.t.4.q.11.n.23.* Vicarium habentis iurisdictionem Episcopalem, quales sunt quidam Abbates. Item Vicarium Episcopi electi & confirmati, sed nondum consecrati, & Vicarium Capituli sede vacante: quos proinde omnes cognoscere posse de causis delegatis Vicario generali Episcopi, & exequi dispensationes matrimonij impedimentis, & litteris in forma *dignum*, quæ Vicario Episcopi committi solent. Sed de hoc vide *n.4.p.5.t.14.res.29.* VICARIVS Episcopi an significet Vicarium omnis habentis iurisdictionem Episcopalem?

2 Vicarius Episcopi, secundum Sanchez *de matrim. tomo 1.lib.3.disp.7.n.11.* dispensare potest, vt denunciationes matrimonij ex iusta causa omittantur, nisi sibi hanc facultatem Episcopus reseruauerit: quia hæc potestas à Tridentino conceditur Ordinario, qualis est Vicarius. Sed contrarium tenendum est cum Pontio *lib.5.cap.31.* quod declarauit sacra Congregatio apud Enriquez *lib.11.c.5.n.5.* Et certè si Tridentinum hanc facultatem commisisset Vicario, nec ei posset impediri ab Episcopo, vt ait Sanchez *p.3.t.4.res.238.* Non potest dispensare in casibus Papalibus, in quibus potest Episcopus, nisi de speciali commissione, nec per Bullam Cruciatæ, quod iam prohibitum est Regularibus. Diana, & alij. *p.9.t.6.res.56.* Et dispensare possit in denunciationibus matrimonij? Vicarius non potest sine licentia speciali Episcopi.

3 Vicariatus Episcopi non est beneficium, & ideò illius emptione & venditione non incurruntur pœnæ simonia, de quibus V. *Simonia, num.2.& 4.*

4 An verò Vicarius Generalis comprehendatur sub nomine Episcopi in Decreto Concil. Trid *cap.6.sess.24.de reform.* videtur affirmare Et comprehendatur sub nomine

Episcopi in Decreto Conc. Trid.

Sayrus *de censf. lib.*4.*c.*17.*n.*19.& Victorellus *in Notis ad Toletum lib.*1. *cap.*46.Sed hoc refellit ex Sacra Congregatione P.Thesaurus *in praxi de pœnis.p.*1.*cap.*24.*verf.Respondeo* 3.in fine, nisi specialiter ab Episcopo facultas committatur *p.*7.*t.*2.*ref.*5.*§.An verò.*

De eius præcedentia varia.

5 An item Vicarius præcedat Archidiaconum,controuersa est quæstio, & non desunt pro vtraque parte argumenta; Sed tamen communis sententia stat pro Vicario quam tuetur Valenzuela *tom* 2.*conf.*101. *num.*30.*& seq.*& alij.Immò Sbrozzius *lib.*2. *q.*25.*n.*7. ampliat, etiamsi Archidiaconus haberet Priuilegium obtinendi primam sedem post Episcopum, & *n.*4. ampliat, vt non solum debeat præcedere Archidiaconum,verum etiam Abbates, Archipresbyteros, Canonicos, & alios Prælatos Episcopo inferiores: & *num.*11. Quod præcedit Canonicos, etiam Episcopos,in sedendo; & ambulando,& in processionibus,etiam præsente Episcopo,nisi esset Canonicus,quia tunc sedebit in loco suo, *num.*17.& quod Gubernatorem, vulgò Capitaneum, in functionibus Ecclesiasticis Vicarius Episcopi præcedat, tenet Aloys. Ric. *in praxi for.Eccles. decis.*580. *in prima edit.& ref.* 555. *in secunda edit.* Sed de materia præcedentiæ lege allegationes Io.Baptistæ, Allegat.51. & 52. *p.*7.*t.*10.*ref.*17.

VICARIVS Capituli.

An Vicarius Capituli succedat in omni iurisdictione Vicarij Episcopi?

6 VIcarius Capituli sede vacante secundum Ochagauiam *de sacram.tract.*4.*quæst.*11.*num.*23. succedit in omni iurisdictione ordinaria Vicarij Episcopi, ac proinde exequi potest dispensationes in impedimentis matrimonij, & litteras in forma *Dignum*, quæ Vicario Episcopi committi solent: Contrarium docet Garzias *de benefic. tomo* 2.*p.*6. *cap.*2. *à num.*45. quia vsus Curiæ, & Cancellariæ habet, sede Episcopale vacante, non dirigere litteras in forma *Dignum*, Vicario Capituli, quia non confidit de illo, sed Vicario Episcopi vicinioris. Et sic sacra Congregatio die 24. Maij 1621. declarauit,dispensationes matrimoniales directas Episcopo, & eius Vicario generali, si sedes vacare contingat, non posse per Vicarium capitularem expediri. Et iterum die 2. Augusti 1631. censuit; Capitulum, seu eius Vicarium, non posse exequi commissiones Apostolicas in forma *Dignum*, & alias directas Episcopo, vel eius Vicario generali, intuitu officij, vel sub nomine dignitatis. Et hæc omnia docet Barbosa *de iur. Eccl. lib.*1.*cap.*31.*num* 57.Quamquam obseruet Gauantus *Enchir.v.Capitulum sede vacante,n.*55.sacram Congregationem Episcoporum die 5.Februarij 1601.declarasse, Vicarium Capituli posse exequi litteras directas ad Vicarium Episcopi sub nomine Vicarij.Et die 10.Aprilis 1615. Vicarium Capituli posse exequi litteras Congregationis directas Episcopo defuncto,& ab eo non executas.*p.*5.*t.*14.*ref.*29.Non posse autem punire

punire Regulares prædicantes in Ecclesiis sine licentia, & benedictione, docet Pater de Bellis *in Alleg. Hispano idiomate conscripta*, §.1.*n*.3. quia non succedit in iurisdictione delegata Episcopi. *p.7.t.12.res*.26. Nec potest suspendere, & ordinare, ne aliquis Regularis amplius prædicet. Idem Pater de Bellis *citatus par.1. asser.1. num.5. & seqq.* & Dordonus *in consil. Regul. res.36. num.24. ibid. resol.27.* Nec item potest visitare Monasterium Monialium exemptarum, & Sedi Apostolicæ subiectarum. Steph. Bau *in Theolog. mor. p.1.t.11.q.24.* Non enim succedit Episcopo in his, quæ illi competunt tanquam sedis Apostolicæ delegato *ibid. res* 28.

7 Succedit etiam, secundum Genuensem, quem citat & sequitur Garzias *de benef. tomo 1.p.5 cap.7.n.15.* in omni iurisdictione Capituli absque speciali mandato, aut commissione, etiam quoad ea, quæ ad Vicarium Episcopi absque commissione non transeunt. Nam cum Tridentinum arctet Capitulum ad constituendum Vicarium, qui totam iurisdictionem administret; eo ipso, quod Vicarium eligitur totam Capituli iurisdictionem recipit, à quo proinde nec vlla causa alteri delegari potest. Sed alij censent, iurisdictionem Vicarij esse cumulatiuam, quoad Capitulum: nam ita erat de iure antiquo, quemadmodum potestas Vicarij Episcopi, cui in iurisdictione succedit Capitulum iure ordinario, exceptis certis casibus: nec Tridentinum in hoc aliquid innouauit, sed solùm arctauit Capitulum ad eligendum Vicarium infra octiduum, quo elapso potestas eligendi deuoluatur ad Metropolitanum Ex quibus sequitur, posse Capitulum aliquas causas delegare, & in eius Vicarium non transire maiorem potestatem, quam quæ inest Vicario Episcopi, ac proinde non posse sine speciali mandato dispensare in casibus, in quibus dispensat Episcopus. Et denique Capitulum restringere posse iurisdictionem Vicarij, quandocunque sibi libuerit. Merola *tomo 3. disp.7. dub.25. à n.252. p.6.t.7. res.41.* Et in omni iurisdictione Capituli absque speciali commissione?

8 Verùm, Capitulum secundum Zipæum *lib.3. tit. Ne sede vacante, num.4.* non potest ad libitum, & absque iusta causa Vicarium reuocare. Et sic aiunt, rescripsisse sacram Congregationem; quia reuocare aliquem ab officio, maxima pœna est, *lib.2. de off. procur.* Sed affirmatiuam sententiam tenet Azorius *tomo 2. lib.3. cap.38. q.18.* & Gallettus *Marg. v. Vicarius, num.3* testatur, ita declarasse sacram Congregationem. Sed in hoc casu teneretur Capitulum alium Vicarium intra octo dies instituere, aliàs ius instituendi deuolueretur ad Metropolitanum, vel, si ipsum sit Metropolitanus, ad Episcopum antiquiorem. *p.3.t.6. res.27.* Nec à Capitulo reuocari possit absque iusta causa?

VICARIVS Cardinalis.

Quid de Vicario Cardinalis.

9 SI Cardinalis suo Vicario generali dederit facultatem conferendi beneficia, hic potest, secundum Germonium *de Indulgen.* *§.Tibi*, *n* 85. illa conferre extra diœcesim. Sed Massobrius *praxi 16. dub.5.n.6.* id verum putat, si Cardinalis reperiatur in Curia Romana, aut absit à Curia & diœcesi cum licentia Papæ, minimè verò si absit sine licentia: quia tunc ipse Cardinnlis conferre non posset, & nemo dat quod non habet Canon. *Daibertum* 1.*q*.7.facit *c.nemo* 79.*de reg.iur. in 6.p.5.t.2.res*.43.

EPISCOPI, CAPITVLI, Cardinalis, & Conuentus.

QVANDONAM Vicarius Conuentus possit dare facultatem, reseruatorum?

10 VIcarius domus Religiosæ, absente superiore per vnum diem naturalem, potest secundùm Peyrinum *in priu.tomo* 1.*const*.4. *Sixti V.§.6.n.*16. concedere facultatem absoluendi reseruata: quia est absolutus Superior, ac proinde habere debet omnia necessaria ad administrationem,& sic potestatem spiritualem. Neque enim diù Religiosus in malo statu detinendus est. Sed hæc opinio non procedit, si superior eodem die sit reuersurus, aut si subditus de industria Confessionem sine causa distulisset ad illum diem: vel denique in ea religione, vbi contrarium statutum sit *p.3.t.2.res*.28.

Et Confessarium extra Religionem eligere.

11 Potest etiam ipse Vicarius in tali casu Confessarium extrà Religionem eligere, ex priuileg.cap.*ne pro dilatione*, vt dictum est V. *Prælati*. Minimè verò superiore præsente, nam tunc non potest verè dici Prælatus exemptus. Contra Pasqualigum *decis*.103. *n* 2. Immò Bordonus *res*.34.*n*.30. nec absente superiore, tali priuilegio frui eum posse permittit.*p.6.t.8.res*.15.

VIDVA.

VIDVA quæ dicatur?

1 † VIdua dicitur non solùm, quæ nupta esse desiit, sed etiam quæ numquam nupta fuit, vel maritum habet inhabilem, idem damnatum ad perpetuum carcerem. Et sic Baldus *C.ad l.fla.de pla. per quam no.* tenet, priuilegiis viduæ gaudere inutiliter nuptam †.

Et quæ habeat priuilegia?

2 Inter alia viduæ priuilegia illud est, quod potest conuenire laicum coram iudice Ecclesiastico, quod etiam habet pupillus, orphanus, & omnes personæ miserabiles, ex *c.super quibusdam, de verb.signif.* Cenedus *qq. can. q.*14. *n*.4. & alij. Sed hoc conceditur viduæ & pupillo pauperibus, non autem diuitibus *p.4.t.1.res*.90.

3 An ex Monialibus vidua eligi possit in Abbatissam, vide V. *Abbatissa, num.* 2.

4 An viduæ licitum sit delectari de copula matrimoniali præterita, vide V. *Delectatio morosa, n.* 8.

5 Viduæ Comitissæ, Marchionissæ; Ducissæ, & Principissæ an teneantur pro sumenda Bulla Cruciatæ soluere decem tarenos, vide V. *Bulla Cruciata, n.* 83.

VITAM Exponere.

† VErbo *Occidere semetipsum* dictum est, nemini & in nullo casu licere, directè, seipsum occidere, quamuis in aliquo casu possit quis permittere sibi mortem inferri ex iusta causa. Nunc videndum, an ex aliqua causa quis periculo vitam exponere possit, aut etiam debeat. VITAM exponere tenetur homo.

1 Igitur primò, potest & tenetur homo propriam vitam exponere pro salute Reipublicæ & bono communi. Et sic innocens, si peteretur ab hostibus obsidentibus ciuitatem, teneretur se prodere, & vitam exponere pro ciuitatis salute. Vide V. *Occidere, num.* 30. † Pro salute temporali reipublicæ.

2 Secundò tenetur homo vitam naturalem exponere pro subleuanda extrema necessitate spirituali proximi: nisi ipse timeat amittere Dei gratiam & amicitiam, terrore videlicet cruciatuum, aut nisi quis teneatur strictiori vinculo aliis proximus, qui, illo vita functo, magnum forent subituri discrimen. Villalobos *tom.* 3. *tr.* 3. *diff.* 7. *n.* 7. *p.* 5. *t.* 13. *res.* 23. Et spirituali proximi. In extrema necessitate.

3 Cæterùm Valentia *tom.* 3. *disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 3. extremam necessitatem spiritualem proximi vrgere putat, quoties aliquis non potest, nisi cum graui difficultate, vitare mortem æternam, quamuis physicè possit *part.* 4. *t.* 13. *resol.* 24. Vt si quis (ait ipse *punct.* 6. *post* 5. *concl.*) seducatur ab hæretico, sed vincibiliter veritatem ignoret, aut quis exerceat aliquem contractum iniustum ignorantia vincibili, & nemo sit, à quo veritatem edoceatur; item si quis velit filiam prostituere, vnde illa ex circumstantiis videatur, moraliter loquendo, spiritualiter peritura, in his inquam casibus teneri hominem subuenire, etiam cum detrimento propriæ vitæ. *part.* 3. *t.* 5. *res.* 51. Sed contrarium tenet Mendoza *in* 2. 2. *disp.* 244. *sect.* 3. §. 28. scilicet extremam necessitatem spiritualem esse, quando Petro, v. gr. salus physicè est impossibilis, si ego non succurram Nam si potest sibi cum Dei gratia prouidere, quamuis ægrè & difficillimè, eius vitio tribuitur, si id negliget. Non enim teneor subuenire proximo cum meo dispendio, quando ipse sibi sufficit. Et sic iniustum mei aggressorem possum occidere, quamuis videam esse damnandum, quia potest sibi, ab aggressione abstinendo, prouidere, & non vult. *p.* 5. *t.* 13. *res.* 24. §. *Sed contrariam.* Quæ non vrget, quando proximus potest sibi opem ferre, saltem physicè.

Itaque in casibus Valentiæ non vrget extrema necessitas, quia illæ personæ laborantes ignorantia vincibili, possunt se iuuare, & illa filio potest resistere deflorandi,& non peccare. Ita Coninch *de fide, disp.* 25. *dub.* 3. *num.* 91. *vsque ad* 95. Qui tamen in casu de hæretico subuertente docet, occurrendum esse cum vitæ discrimine, sed ex alio capite *p.* 5. *t.* 5. *ref.* 51. §. *Sed omnino.* Deducit etiam ex dictis Mendoza, me non teneri per se lege cheritatis ad commorandum in vrbe purganda, aut defendenda ab hæresi, ob salutem priuatam huius, vel illius hominis; quia hæresim nemo contrahit, nisi suo vitio *p.* 5. *t.* 13. *ref.* 24. §. *Ex quibus.* Contra verò (ait Syluius *in* 2. 2. *quest.* 26. *art.* 5. contra Sà *v. charitas, n.* 4.) si infans moribundus nondum sit baptizatus, & quis me impedit ab illo baptizando, si non est aliud remedium, teneor illum baptizare, & permittere me occidi; quia ille non potest sibi succurrere. Nec refert, quod talis necessitas sit ab extrinseco: immò magis vrget, quia minùs voluntaria *p.* 3. *t.* 5. *ref.* 51 § *Notandum.* Ita etiam (ait Coninch *vbi suprà num.* 89.) Confessarius tenetur cum vitæ discrimine confessionem moribundi audire, si in peccato mortali existens, ignorat omninò esse sibi necessariam contritionem extrà sacramentum, aut quid sit contritio, & quomodo possit ad illam se excitare. Secus si ille possit sibi per contritionem prouidere *p.* 3. *t.* 5. *ref.* 50.

Sed, si quis tenetur ex officio, vel alio capite, tenetur etiã in necessitate moraliter à proximo insubleuabili.

4 Porrò supradicta doctrina procedit per se, & ex vi solius præcepti charitatis. Nam secus dicendum est, si adest obligatio ex voto aut officio: Episcopus enim non potest fugere vim hæreticorum, si adsit spes fructus quia *bonus Pastor animam suam ponit pro ouibus suis.* Et idem est de Parochis & beneficiatis quoad administrationem sacramentorum. Vide V. *Parochus, à n.* 5. At milites Ordinum militarium non tenentur hoc onere, quia eis beneficia dantur ob bellum. Tenentur tamen eorum Capellani, & ipsi obligati sunt defendere armis eos, à quibus beneficium habent. *p.* 5. *t.* 12. *ref.* 24. in calce.

Sed quid, si in tali casu suffragaturus sit in statu peccati?

5 Petes hic primò. Quid faciendum, si quando vrget extrema necessitas subueniendi saluti proximi cum periculo vitæ, ipse inueniatur in statu peccati mortalis? Respondet Mendoza *in* 2. 2. *disp.* 144. *sect.* 3. §. 25. duo genera periculorum distinguens. Primum, quod imminet ab hominibus in odium fidei, aut pietatis. Secundum, quod imminet à rebus inanimatis, vel ab hominibus, non in odium Dei, sed priuatum, vt si, v.gr. debeam moribundum baptizare, aut absoluere, transeundo per flumen periculosum, vel per viam ab inimico obsessam, vt me occidat. In primo casu teneri me subuenire proximo; quia vel tunc pateret martyrium, cum quo vel sufficit attritio supernaturalis, quæ est facilis, vel si contritio requiritur in facto tam heroico Deus de ea prouidebit. In secundo verò, si possum facilè exercere amorem Dei super omnia, & valdè probabiliter me putare in gratia, sicut putare possum post Confessionem, teneri subire periculum. At si quis peccatis assuetus, & ad contritionem perdifficilis esset, nixus illam exercere, adhuc prudenter timet non teneri se exponere: quia in periculo

æquali

æquali vnusquisque tenetur prius sibi, quam alteri. At Bañez *in 2.2. quæst.23. art.5. conclus.2.* absolutè respondet ad dubium, hominem iustum teneri; ex quo omnem peccatorem excusare videtur. *p.5.tr.13. res 23.*

6 Petes secundò. An qui administrauit Sacramentum Baptismi vel Ordinis inualidè, teneatur hunc defectum manifestare cum periculo vitæ, aut honoris? Quoad Baptismum vide V. *Baptismi, n.54.* Quoad Ordinem teneo contra Ochagauiam, quòd si sit sermo de Ordinibus minoribus, vel etiam Subdiaconatu, & Diaconatu, & successerit validus Presbyteratus, non teneatur. Nam omnes hi Ordines continentur virtualiter in Sacerdotio; atque adeò mala, quæ timet Ochagauia, non imminent. Secus verò, si inualidè quis contulisset Ordinem Sacerdotalem, vel Episcopalem: quia ex his inualidè susceptis sequuntur multa incommoda; propter quæ diximus V. *Ordinis, n.4. & 5.* Episcopatum & Presbyteratum receptos cum probabili opinione de validitate & inualiditate, iterandos esse sub conditione, minimè verò Diaconatum, & alios inferiores. *p.5.t.13.res.55.*

Et an, qui administrasset inualida Sacramenta, tenetur se exponere pro vitando periculo spirituali proximi?

7 Petes tertiò. An liceat vitam propriam exponere pro conseruanda vita, honore, vel facultatibus alterius? Respondeo, pro conseruanda vita Principis, aut personæ necessariæ Reipublicæ, licere; (immò adesse obligationem. Vide V. *Occidere, num.55.*) vnde potest quis se obiicere telo ad conseruandam vitam Principis. *part.5.t.4.res.31.§ 1.* post medium. At pro seruanda vita priuati, Scotus *in 3.dist.29.arg.ad oppositum* ait non licere, quia dilectio sui est mensura dilectionis proximi, dicente Domino *Matth.22. Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Sed mensura est perfectior mensurato, ergo non licet magis diligere proximum, quam se ipsum. Azorius *tom.3. lib.2.c.3. q.2.* & alij dicunt, licere: quia ordo charitatis incipiens à se ipso, statutus est in bonis gloriæ, vel virtutis; non autem in naturalibus. Faber *in 4. dist.15.q.3. disp.52 c.1.num.41.* distinguit, & non licere, inquit, exponere vitam propriam pro saluanda solùm vita corporali proximi; licere tamen pro saluanda vita cum aliqua virtute, saltem amicitiæ, quæ, si non est virtus, est tamen virtuti coniuncta. Paulo aliter distinguit Lorca *in 2.2. quæst.26.art.5.sect.3.disp.28.memb.3.num.55.* dum ait, non licere exponere vitam pro conseruanda vita extranei (esset enim imprudentia) licere tamen pro seruanda vita patris, matris, vel etiam amici, cum quo intercedat magna & honesta amicitia. Sed secunda sententia est probabilis. *p.5.tr.4.res.28.*

LICITVM est vitam exponere pro conseruanda vita proximi.

8 Igitur probabile est, licere constituto extrema necessitate relinquere cibum vnicum & necessarium, vt sumat alius paris necessitatis: item occurrere hostibus, vel bestiæ furenti, vt amicus euadat: item, non se defendere, occidendo inuasorem, cum possit: item, tradere equum alteri, vt fugiat, & in manibus hostium remanere: item in maximo frigore dare alteri vestem vnicam. Vide Bouium *part.2 lib.12.cap.4. q.4. Ibid. §. Eodem.* Item potes seruire infectis peste, etiam si putes te moriturum.

Vt in pari necessitate relinquere illi cibum vnicum.

Occurrere bestiæ furenti, vt proximus euadat.

Seruire infectis peste.

Præberi alteri tabulam vnicam in naufragio.

moriturum *p.5.t.4.res.31.§.1.* propè finem. Item, probabiliter docuit Malderus *in 2.2.tr.3.c.1.dub.19.* contra Sotum *lib.5.quæst.1.art.6.* licere naufragio habenti tabulam, vt se super aquas detineat, dare illam alteri, & euidenti, seu certo periculo se exponere; nam id non est directè se occidere, sed solùm non se tueri, cum possit alioqui enim neque id liceret pro vita Regis. Aduerte hic obiter, te non teneri ad tabulam in naufragio præoccupatam alteri admittere, si non sufficit vtrique: at si vterque simul occupastis, spontè quis potest alteri cedere, aliàs lis sorte dirimenda *p.5.t.4.res.28.§.Sed quia, & res.42.*

Et aliqui dicunt, licere vitam exponere pro conseruando honore proximi, aut facultatibus.

9 Pro seruando proximi honore, vel facultatibus, ait Lorca *in 2.2. sect 2.disp.28.mem 3.num.60.* posse quem negligere vitam, v.g. ne alius illam tueatur cum suo dedecore, vel dispendio bonæ partis suarum facultatum; minimè verò se offerre euidenti mortis periculo, obiicere se, v.g. latronibus, bona alterius diripientibus, vt illi contra se occupati cessent à furto. Nam in primo casu ille solùm non conseruat suam vitam; at in secundo voluntariè perdit. Sed Sotus *lib.5.q.1 art.6.* absolutè, licere, inquit, vitam exponere pro tuendo honore vel facultatibus amici, sicut pro tuendis honore, vel facultatibus propriis *p.5.tr.4. resol. 29.*

AN liceat sumere venenum ad experiendam virtutem theriacæ.

10 Petes quartò, An licitum sit, ad experiendam virtutem theriacæ, sumere venenum? Negatiuè respondet Malderus *in 2.2.t.3 c.1.dub.9.* Rodriquez verò *in sum.tom.1.c.221.num.3.* distinguit. si auctor theriacæ sit valdè peritus, & qui illam sumpturus est certus sit de illius virtute, facta prius experientia, cum bruto, posse venenum sumere. Si verò adest periculum vitæ non posse *p.5.t.4.res.38.*

VITAM ABBREVIARE.

Nimiis mortificationibus vitam sibi breuiorem reddere.

11 DEditi mortificationibus & pœnitentiis, non sunt multum scrupulosi (ait Granado *in 2.2.contr.3. tract.6 disp.2.sect.3.n.12.*) in eo, quòd nimis pœnitentiis sibi vitam abbreuiant, rarò enim, aut potius nunquam damnandus esset in hoc quis peccati mortalis. Vnde ait Victoria: quod si medicus dicat, te bibendo vinum, protrahere posse vitam ad decennium, adhuc potes ab illo abstinere. Alij se extendunt ad annos duodecim. Item non teneri inquit, pretiosum pharmacum emere, vel Ciuitatem salubriorem inquirere ad protrahendam vitam. Neque dicas, quod non potest homo cui vnicus vitæ superest dies, se occidere; ergo non potest abstinentiis vitam sibi ad aliquot annos abbreuiare. Nego enim consequentiam. siquidē in primo casu peccatum committitur propter homicidium, nō propter detractionem diei illius vitæ. in secundo autem solā gubernat homo vitā modo debito circa diuina obsequia, neque plerumque consistunt in rebus vitæ corporali contrariis. Adde, quòd cùm incertum sit, quantum vitæ vnicuique supersit, iuuenibus, & robustis plerumque senes superstites relinquentibus,

relinquentibus, qui carnem spiritui subiicit, opera exercens, vitæ conseruationi minus accommodata, non agit contra rationem. Ita ille. Sed in hoc optimum consilium erit, nihil facere sine consilio prudentis confessarij, & Superioris. *p.5.t.4.res.33.*

12 Excusant etiam eos aliqui apud Bonacinam *to.2. disp.2.q.vlt.sect.1.p.7.n.9.* à mortali, qui ad tollendum vini calorem adhibent niuem, etiam si inde præuideant fore, vt citius pereant: quia hæc videtur ad mortem leuis, & indirecta cooperatio. *p.5.t.4.res.27.* An damnatus mori per famem, possit cibum clam oblatum, & infirmus medicamentum respuere, vide V. *Occidere n.37. & 38.* Et vino niuem adhibere?

VOTI NATVRA.

1 † VOtum est deliberata, & voluntaria promissio facta Deo de meliori bono. Explicatur definitio. Dictum est primo, *Deliberata* requiritur enim ad votum ea deliberatio, quæ sufficit ad peccatum mortale. vnde votum emissum in primo motu, in quo nulla est deliberatio, & libertas, vel etiam in secundo primo, in quo est deliberatio imperfecta, sufficiens solum ad committendum veniale, nullum est. Dictum est secundo, *Voluntaria.* Ad voluntarium duo requiruntur: Scientia obiecti, circa quod versatur, & libertas. Actus factus ex ignorantia, vel per vim, & metum non est voluntarius, nec esse potest votum. Hinc vota infantium sunt inualida, quia non habent discursum †. Quod si dubium sit de deliberatione perfecta, quia fuit aliqua animi perturbatio, ex morbo, v. g. Suarez *de Relig. tom. 2. lib. 4. cap. 6. num. 10.* docet votum obligare; quia rarò contingit in his casibus deliberationem esse imperfectam, & ideo ex communiter accidentibus præsumi fuisse perfectam. Et idem in dubio circa ætatem, respondet Turrianus *opusc.10. disp.1. dub.2.* Sed contrarium docet Sotus *lib. 7. qu. 3. art. 2. docum.1.* & probabiliter Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 4. cap 1. n. 14* distinguit, & si erat completum septennium, obligare; si non erat completum, non obligare: quia post septennium præsumitur vsus rationis adesse, antea non item. Si verò dubium sit, an completum fuerit vel ne, in fauorem voti præsumendum. Sed, stando in hac sententia, aduertit Suarez, præsumptionem discursus post septennium posse ex contrariis coniecturis deficere, vel minui, & à contraria æquari, tunc votum non obligare. *p. 3. t.6. res. 50. § Notandum & p.4. tr. 4. res.11.* VOTVM est deliberata. Et voluntaria.

2 † Tertium, in voto necessarium est, *Promissio* nam quamuis aliquis proponat ex toto animo aliquid facere, adhuc non tenetur, nisi promittat. Itaque in tantum obligat votum, in quantum accessit promissio: & eo modo obligat, quo obligare se voluit promittendo. Sed circa hoc sunt multa dubia †. Promissio.

3 Primum est. An teneatur ad votum, dubius an illud emiserit? Affirmatiuè Certa.

matiuè respondet Vasquez *in p. 2. q. 19. art. 6. disp. 65. cap. 3.* si voti adimpletio non sit multum incommoda, quia in dubiis tutior pars eligi debet. Sed contrarium tenendum est cum Maldero *in 1. 2. q. 19. art. 5. disp. 87.* Siue votum sit positiuum de faciendo aliquid, siue negatiuum de non faciendo, contra Garziam. Quia in tali dubio possessio stat pro libertate. & in dubiis melior est conditio possidentis *p. 2. t. 17. res. 45. & p. 4. t. 3. res. 10.* Contra verò, si quis certus est se voluisse, dubitat vero an habuerit animum se obligandi; nam tunc possessio stat pro voto *p. 3. t. 6. res. 50. §. & tandem. & p. 4. t. 3. res. 10 § Notandum.* Et 11. §. *Notandum.* Et quamuis Rebellius *p. 2. lib. 1. quæst. 2. sect. 2.* contrarium doceat, in casu, quo dubium non esset æquale, sed magis propensum in partem affirmatiuam: & in hoc casu obligari ad partem voti pro ratione maioris propensionis, docuerit Sanchez *de matr. tom. 1 lib. 2. disp. 41. nu. 34.* tamen nostra conclusio ad hunc etiam casum extendenda est. quia possessio libertatis præponderat maiori probabilitati contrariæ partis: nec vinci potest, nisi per rationes efficaces, quod votum emissum sit. Et ita docuit postea Sanchez *in Decal. tom. 1. lib. 1. cap. 10. num. 36.* & post ipsum Palaus *tom. 3. disput. 3. punct. 9. num. 2.* & alij *p. 2. t. 15. res. 9 p. 3. t. 6 res. 50 §. Nota etiam, & p. 4. t. 3. res. 12.*

Dubia circa votum in Religionem absolutè.

4 Secundum dubium. Vouens Religionem absolutè, ad quid tenetur? Respondet Caietanus *in 2. 2. qu. vlt. art. 4. dub. 3* teneri illam ingredi, & & si in anno probationis inuenit omnia grata, profiteri; quia hæc est communis intentio vouentium Religionem. Sed Nauarrus *lib. 3. cons. 19. & in 2. edit. cons. 25.* putat, tale votum intelligi de ingressu ad experiendum cum omnimoda libertate ad profitendum, eo scilicet modo, quo annus probationis in iure conceditur, *c. 1. & 2. de Regul. in 6.* Aduerte autem quod stando in prima sententia, causa legitima egrediendi è Religione est sola displicentia Religionis, & inuenire eam sibi incommodam. Quam displicentiam, ait Sanchez *in sum. to. 1. lib. 4. c. 16. n. 100.* debere esse cum passione, anxietate & tristitia animi siue, ex naturali causa, siue ex Dœmonis tentatione proueniat, quæ duret per mensem & expelli non possit. Et si sit valdè magna, excusare posse in primo congressu. Quod si quis bona fide ingressus, sua postea culpa expellatur, remanet obligatus ac si ingressus non fuisset, quia hoc votum includit conditionem, si *detineatur*, & cuius culpa conditio non impletur, tenetur voto, ac si impleta fuisset, Toletus *lib. 4. c. 17. num. 12.* Contrarium tenet Azorius *p. 1. lib. 11. c. 21. q. 9.* & amplecti potest in casu, quo quis mediocri diligentia adhibita ad se corrigendum, ex infirmitate tamen, aut praua indole, vel habitibus, in culpas lapsus est *p. 4. t. 4. res. 15* † Sed hæc doctrina non videtur congruere cum responsione ad dubium tertium, nec cum doctrina *num. 18.* † Si autem determinatam vouens Religionem, ingressum tentans, repulsam haberet absolutam, cessaret obligatio, ita quod, etiam si à Superioribus postea inuitaretur, non teneretur amplius ingredi: quia non censetur se obligasse ad voti executionem

nem

nem per totam vitam; (nimis enim grauis esset hæc obligatio) sed infra annum, v. g. in quo si diligentiam adhibeat vt acceptetur, iam votum adimplet. vel dic, illud votum esse conditionatum, *si facta petitione acceptetur*: vnde si non acceptetur, obligationem extingui. Secus si Prælatus repulisset ob falsam informationem, qua postea cognita, vellet admittere. Lessius *lib. 2. cap. 41. dub. 5. num.* 44. contra Sanchez *nu.* 71 *p. 6 t. 7. res.* 52.

5 Dubium tertium, Quid, si qui vouit Religionem, promisit etiam profiteri? vel de hoc dubitat? Respondeo. in primo casu Sanchez teneri putat *in Decal. tom. 1. lib. 4. cap. 16. num.* 81. ad professionem; quia cum promiserit duo, idest ingredi, & profiteri, vtrumque implere debet. Sed Reginaldus *tom. 2. lib.* 18. *cap.* 25. *num.* 383. probabiliter docet, hoc etiam votum intelligendum esse secundum Canones, concedentes annum probationis ad probandum, an Religio placeat. Vnde Tridentinum *sess.* 25. *cap.* 15. *&* 16. irritat professionem emissam ante annum, & suspendit omnes renunciationes in tempus professionis, vt Nouitius omnino liber sit toto anno ad exeundum, si Religio displiceat; & votum suprafactum intelligitur conditionaliter, *si bona fide Religio placere deprehendatur. part. 2. t.* 17. *res.* 10. Quod à fortiori procederet, si quis Religionem ingressus, & perseuerare volens, ex iusta causa, licet temporanea, expelleretur; cessante enim causa, non teneretur redire; quia non est verisimile, voluisse se obligare ad superandas difficultates profitendi in omnibus probationibus possibilibus. Suarez *de relig. tom.* 3. *lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 14 contra Sanchez *vbi supra num.* 82 *t. 7. res.* 55. *&* 24. §. *Notandum.* In secundo casu vouens non teneretur in Religione perseuerare; quia votum in dubio obligat ad id, quod minus est, dum possessio non stat pro verbis voti, quorum vouens non recordatur. Sanchez *in sum. vbi supra, cap.* 13. *num.* 17. *p.* 4. *t.* 3. *res.* 10. §. *Ex his* post medium, & *res.* 36. Qui benè addit, quod si quis dubitat, an vouerit, castitatem independenter à Religione, si recordetur verborum voti, iudicandum est secundum communem illorum intellectum, vt si expressa sit castitas & Religio, vtrumque obliget principaliter, ita vt si è Religione egrediatur, teneatur castitatem seruare; si verò sola Religio expressa sit; & dubitetur de intentione vouentis, vel ipse recordetur se voluisse obligare ad castitatem, at dubitet an dependenter vel independenter à Religione, castitatis obligabit dependenter à Religione; nam possessio stat potius pro libertate etiam in secundo casu, cum sola Religio expressa sit. qui enim vtrumque principaliter promittit, solet vtrumque exprimere *p. 4. t. 3. res.* 12. Ex dictis generaliter ad. — Aut etiam professionem.

6 Quartum dubium: Certus de voto quoad substantiam, & dubius quoad quantitatem, vel qualitatem, ad quid tenetur? Respondeo teneri ad minus quia vbi agitur de obligatione inducenda, interpretatio debet esse mitis, *c. 1. de iureiur. lib. 6. & l. quidquid astringenda, ff. de verb.* — De incerta quantitate.

 oblig.

*oblig.p.3.t.6.ref.*50.Igitur primò,vouens Religionem in communi, non ſpecificans hanc vel illam,vel dubitãs quam ſpecificauerit,ſatisfacit ingrediendo laxiorem.Sanchez *c.*13.*n.*17.contra Azorium *to.*1.*lib.*11.*c.*15 *q* 9.*p.*4.*t* 3.*ref.*10 §. *Ex his*, *& ref.*36.in fine. Immò probabile eſt ſatisfacere,ſi fiat miles S.Ioannis Ieroſolymitani; Nam hæc eſt vera Religio vt dictum eſt V.*Religioſi.* Aragonius *in* 2.2.*q.*88. *art.*11. contra Sotum *lib.*7.*q.*5.*art.*3.& Pontius *de imp.cauſa* 27.*q.*2. § 4. ſatisfacere putat, ſi ſuſcipiat Ordinem D. Iacobi, & profiteatur in illo iuxta præſcripum Alexandri III.non aliorum Pontificum, qui illud ex parte immutauerunt *p.*2.*tr.*16.*ref.*16.

7 Secundò, qui vouit caſtitatem,& dubitat an promiſerit omnimodam,an tantum coniugalem; perpetuam, an ad tempus,tenetur ſolum ad coniugalem & temporaneam.Sanchez *ſum.to.*1.*lib.*4.*ca.*13. *num.*16. *&* 17.*p.*3.*t.*6. *ref.* 50. §. *circa medium*, *& p.*4.*t.*3.*ref.* 36. §.*Verum* poſt initium.

8 Tertiò,qui vouit dicere Roſarium,& dubitat an promiſerit totum, vel tantum tertiam eius partem, obligatur ſolum ad tertiam partem. quia tertia pars Roſarij Roſarium etiam appellatur. Suarez *de Relig. tom.* 2.*lib.* 4. *cap.*8.*nu.*5 *p.*3 *t.*6.*ref.*56.initio &*p.*4.*t.*3.*ref.* 10 §. *Ex his*, in fine.

9 Quartò,qui vouit dare alicui Eccleſiæ triticum,vel nummos, & dubitat,an de maioribus nummis& menſuris promiſerit,vel de minoribus tenetur de minoribus:niſi aliqua ratio veriſimilior fundet præſumptionem in contrarium. Rebellius *p.* 1.*lib.* 2. *q.* 14.*ſect.* 2. *num.* 10.*ref.*50. *cit in fine* §.1.

Vel qualitate.

10 Quintò,Promittens aliquem calicem Eccleſiæ,nihil explicans de materia,non tenetur dare aureum,ſed argenteum. immò nec totum argenteum, ſed ſolum quoad cuppam. quia talis eſt etiam aptus diuino cultui.Merolla *to.*1.*diſp.*3.*c.*3.*n.*109.*Ibid.*§.*Vnde & p.*4.*t.*3.*ref.*48 §. *Infertur primò.*

11 Sextò; vouens dare vinum ad vſum Sacrificij, ſatisfacit dando decens pro tali vſu, licet non optimum. Et vouens dare panem pauperibus, ſatisfacit dando panem pauperibus vſitatum, etiam ſi non ſit ex puro tritico, ſecundum Merollam *ibid num.* 10. Et vniuerſaliter in dubiis ſatis eſt quæcumque quantitas vel qualitas, qua cenſeatur promiſſio verè compleri, etiam ſi infima ſit. §. *Vnde* in fine *p.* 4.*t.* 3. *ref.* 48. *in fine.* An vouens ſingulis, v. g. ſabbatis ieiunare, aut non comedere oua &c. poſſit comedere carnes in Vigilia Natiuitatis ea die occurrente, vide V. *Ieiunium num.* 10. Vbi etiam, *num.* 57. habebis, an vouens ieiunare extra Quadrageſimam, poſſit comedere lacticinia. Vouens quotannis communicare in feſto Annuntiationis, non tenetur communicare eo anno in quo dictum feſtum incideret in feria ſexta Paraſceues, licet eo die non ſit prohibitum communicare, vt dictum V. *Communionis*, *num.* 59. *p.*6.*t.*6.*ref.*19.

12 †Quarta..

12 † Quarta particula definitionis Voti est, *facta Deo*, & nomine Dei intelligere etiam Sanctos, quatenus peculiari modo sunt Deo coniuncti. Facta Deo,

13 Quinta est, *de meliori bono*. & hæc determinat materiam voti, vt primò sit possibilis. Votum enim de re impossibili nullum est. Hinc si quis vouit ieiunare tali die, & in eo est legitimè impeditus, non tenetur †. Et si promissio alligata fuit illi diei ob speciale monitum, non tenetur ieiunare in crastino; tenetur verò, si promisit principaliter ieiunium, & deinde secundariò in tali die, vt dicunt aliqui. Quod, si de hoc dubitet, Sanchez *cap.14.num.*31. putat teneri; quia possessio stat pro voto. Sed mihi placet negatiua sententia Caietani *in* 2.2. *qu.*88. *artic.*12.*in fine*; quia ex dictis, in dubio circa obligationem stricta fieri debet interpretatio. Neque possessio stat pro voto, quia dubium est an emissum sit cum dependentia ad talem diem. *par.* 3. *tit.* 4. *resol.*26. Item ex defectu possibilitatis, qui vouit ieiunare aliquo die in pane & aqua, sest non potest, nisi sumendo parum vini aut obsonij in quantitate notabili, non tenetur ieiunare; quia res promissa in indiuiduo, quod est ieiunium in pane & aqua, est impossibilis. Similiter, qui vouit recitare septem Psalmos, & nec librum habeat, nec memoriæ teneat, nisi vinum, non tenetur illum septies repetere, maximè si est ex maioribus, sed ad nihil tenetur. Sanchez *l.1.c.19.n.*3. contra Sancium *p.* 3.*t.*5.*ref.*61. Rursus, qui vouit aliquo die ieiunare: vbi fregit ieiunium bis comedendo, non tenetur amplius ad ieiunium illius diei: sicut si vouit ieiunare in pane & aqua, postquam fregit ieiunium bibendo vinum, non iterum peccat, si iterum bibat. Vide V. *Ieiunium nu.*7. Virgo etiam quæ vouit solùm integritatem signaculi, vbi semel virginitatem amittit, potest nubere, quia virginitatem quam vouit, amplius seruare non potest. Sed, si dubitat an vouerit solam integritatem, tenetur seruare perpetuam castitatem, quia tale votum censetur votum continentiæ absolutum, *p.*2.*t.*11.*ref.*60. De meliori bono, Idest de re possibili.

14 † Secundò, materia voti debet esse bona; nam si sit mala, vel indifferens, votum non tenet †. In dubio verò, an sit bona vel mala, non potest vouens contra id votum operari sine legitima dispensatione, vel interpretatione Pontificis, qui declaret an sit bona, & consequenter an Deus tale votum acceptauerit; nam quod voluerit obligari, certus est, & dubium non est ex parte sui promittentis, sed ex parte Dei acceptantis. Suarez *de Relig.to* 2.*li* 4.*c.*6.*n.*12. Sed Sanchez *in sum.to.*1.*li.*4.*c* 6 *n.*6. probabiliter docet, tale votum non obligare, & si circa hanc bonitatem, & malitiam sint opiniones probabiles, vtramlibet sequi posse, etiam minus probabilem. *p* 4.*t.* .*ref* 13. Bona.

15 † Tertiò, debet esse de bono meliori, idest cum quo maius bonum non sit incompossibile. Hinc votum nubendi non tenet, quia matrimonium impedit cœlibatum, quod est maius bonum. Posset tamen esse validum, si cui ob procliuitatem in venerem cœlibatus esset moraliter impossibilis †. Sed an votum castitatis, vel non nubendi factum à procliui Et cum quo maius bonum non sit incompossibile.

in venerem valeat? Homobonus *vol.1.p 2 res.18* probabile putat, non valere, nam huic, ob lapsum in libidines, matrimonium esse salubrius. Sed tu cogita. Nam ego existimo, debere petere dispensationem ab Episcopo *p.4.t.4.res.102.*

Ex quo vltimo capite nō est inualidum votum de nō acceptando Episcopatum.

16 Petes hic: An votum de non acceptando Episcopatū teneat? Syluester non tenere inquit *v. iuramentum 5.n.1.* quia, *qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*: est enim status perfectionis: Ergo eius negatio non bona. Sed illa propositio procedit in eo, qui *irreprehensibilis* esset, & qualitates ab Apostolo *Tit. 1.* requisitas haberet: Episcopatus enim in tantum est status perfectionis, in quantum perfectionem in subiecto requirit: quam perfectionem, etiam qui haberet, de sen non præsumere, id ad heroicum humilitatis gradum pertineret. Ad quem cū peruenissent DD. Augustinus, Gregorius, Ambrosius, ne Episcopi crearentur, magnopere restiterunt. & Patres Societatis hoc votum emittunt approbantibus Pontificibus. Et ita tale votum tenere, tenet D. Thomas *2.2.quæst.185.artic.2.* quem sequitur Suarez *de Relig. tom.2. lib.2. de iuram.c.12.n.13.& lib.2. de voto c.11. nu.10.& 11.* Quæ doctrina procedit etiam in voto respuendi officia sæcularia. *p.6.t.7.res.27.* Et hinc sequitur, votum Religionis non posse propria auctoritate in Episcopatum commutari, quia Episcopatus ideò est perfectior Religione, quia maiorem perfectionem requirit: non quia ad illam magis conducat. Et ita tenet mordicus Palaus *to.3.tr.16. disp.1.punct.16.n.2.* & determinatum videtur *in c.penult.de voto.* Quamquam contrarium asserat Viuald. *p.1.tit.de imped.matr.num.89.* & ad citatum texum respondeat. *p.6.t.6.res.62.*

Vel officia sæcularia.

VOTI
Species.

VOTVM aliud simplex, aliud solemne.

17 † VOtum imprimis aliud est simplex, aliud est solemne. Primum consistit in sola promissione vouentis Secundum addit acceptationem per superiorem, vel ab eo substitutum ex parte Dei. Votum solemne est in professione religiosa, de qua vide V. *Professio*, & in voto castitatis adnexio Sacris Ordinibus. Reliqua sunt simplicia. Secundò, votum diuidatur in personale, & reale. Primum est, quod impleri debet per personam, vt votum castitatis, peregrinationis, &c. Secundùm, quod implendum est per aliam rem, vt votum de eleemosyna, &c. quod potest impleri per alium.

Aliud personale, aliud reale.

18 Tertiò, diuiditur in absolutum, conditionale, & pœnale. Votum absolutum est, quod emittitur ex affectu rei, quæ vouetur, sine vlla conditione, aut pœna. Conditionale, quando aliquid promittitur, si ponatur talis conditio. Pœnale, cum aliquid pomittitur in pœnam: ver. grat. *si lusero, voueo soluere tantam pecuniam.* Inter hæc vota est magnum discrimen

Aliud absolutum.

men quoad dispensationem,& commutationem,vt infra dicemus. Est etiam discrimen essentiale,quod votum absolutum statim obligat positis circumstantis,pro quibus fit Conditionatum non obligat nisi ponatur conditio †:Et quidem probabile est non obligare,etiam si conditio ex culpa vouentis non ponatur; nam vouens non censetur se voluisse obligare,nisi posita tali conditione:quocunque ergo ex capite non ponatur votum non obligabit.Et sic ait Suarez *de Relig.tom.2.lib.4.c.17. n.21*.quòd si quis vouit Religionem *si per annum à fornicatione abstineret*,non abstinens posteà,siue ex malitia,siue ex praua intentione,non tenetur ad Religionem,quamuis fortasse peccet contra votum.Et probabiliter etiam dicendum est,quod qui vouit sub conditione,si sanitatem recuperet infra mensem,& posteà ex intemperantia non obtinet, non tenetur ad votum:quamuis contrarium etiam probabiliter docuerit Sanchez *in sum to.1.lib.5.cap.23.n.46*.& deinceps *p.4.t.4.res.101.* † Sed hæc doctrina non videtur congruere cum doctrina *res.25*. tradita à nobis *nu.4*. Aliud cõditionale.

19 Votum pœnale tunc obligat ad pœnam,quando scienter & culpabiliter violatur Qui enim vouit v gr. non ludere sub pœna centum aureorum, & posteà voti immemor,vel etiam memor voti, sed immemor pœnæ, ludit, non tenetur ad pœnam, quia naturalis obliuio æquiparatur ignorantiæ inuincibili, quæ excusat à pœna. etiam si sit ignorantia solius pœnæ, vt dictum est suo loco. Sanchez *cap.22. num 18. & 19. p.3 t 6 resolut.41.* §. *Notandum* qui ait, pœnam soluendam esse,quoties votum culpabiliter violatur; quia pœna est accessoria actui, pro quo vouetur: vnde quemadmodum vouens non ludere, quoties ludit, toties frangit votum: ita vouens soluere tantum,si ludat, obligat se solu re;quoties ludit. Sed si, pensatis omnibus circumstanciis dubius sit vouens, an promiserit soluere talem pœnam quoties votum soluet,probabiliter docuit Layman *lib.4 tract 4.cap.5. num.4*.obligare solùm pro prima vice;quia in dubiis de obligatione voti benignior pars est amplectenda. Et Sanchez suam opinionem limitat, vt non habeat locum in pœnis grauissimis, & quæ iterari non solent; vt si quis vouerit non ludere sub pæna peregrinatio is Ierusalem,Religionis,vel exorbitantis eleemosynæ.*p.4 t.4.res.181.& p.7.tr.9. res.60.* Aliud pœnale.

VOTI
Obligatio.

20 AD quid obliget votum,dictum est supra, cùm de natura. Hic videndum superest,quanta sit voti obligatio,seu sub qua culpa obliget votum.Sed prius VOTVM

21 Aduerte,quòd Suarez *de Relig.tom.2.lib.4.cap.26.num.8*. docet, votum obligare ad præstandum opus promissum cum intentione satisfaciendi Nõ obligat ad intentionem,sed solũ ad præstandũ quæ promissum.

faciendi voto,vnde si audias Missam animo non satisfaciendi voto, ad quod teneris,sed audiendi posteà aliam pro voto, tacitè te prorogare votum,vel nouum votum facere,& sic teneri aliam Missam audire.Sed ego contrarium teneo cum Sanchez *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 18. iam enim præstitisti quod voueras,& falsum est,quòd voluntas satisfaciendi per aliam Missam fuerit noua Missæ promissio *par.*3.*tit.*7.*resol.*77. Idque à fortiori procedit, si non habuisti voluntatem expressam non satisfaciendi,sed Missam audisti ex deuotione, immemor,quòd ad id tenebaris ex voto. *pag.*5. *tit.*13.*resol.*95. in fine.Aduerte etiam,quòd promittens v.g. recitare aliquo die tertiam partem Rosarij,satisfacit recitando interruptè,idest partem manè, & reliquum vesperi, etiamsi incipiat cum intentione interrumpendi, sicut diximus de interruptione Horæ Canonicæ. Sanchez *in opusc.tom.*2. *lib* 7.*cap.*2. *dub.*19.*num.*5. *p.*4.*t.*4.
Peccat si data opera. *resol.*17. His positis. & si quis vouit ingredi Religionem, si Deus illum conseruauerit ab aliquo peccato, non teneri ad votum, si ex quacumque negligentia illius peccati tentationi succumbat, sed solum quando data opera,vt voti obligationem effugiat. Sanchez,& alij *p.*9. *tr.*8.*res.*4.

Sub mortali, si sit graue. 22 Votum regulariter obligat sub peccato mortali.Et si violetur totaliter,peccatum mortale esse,ait Caietanus in 2.2.*quæst.*89.*art.*7.*dub.*1 siue materia voti magna sit,siue parua:quia talis transgressio est actus perfectus contra Religionem.Ego verò teneo cum Enriquez *lib.*5.*c.*20. *n.*4. *gloss.litt.M.*in transgressione voti paruitatem materiæ excusare à peccato;mortali,siue materia sit totalis, siue partialis nam si promissio rei leuis non obligat sub mortali,si fiat homini, multò minus obligabit,si fiat Deo,qui est mitior suarum promissionum exactor. Deindè, grauitas peccati non est sumenda ex quantitate & necessitate obiecti, sed ea magnitudine,vel paruitate materiæ,vt patet in furto.Et tandem votum est quædam lex,quam sibi homo imponit: proindè non debet obligare plusquam lex diuina & Ecclesiastica: sed hæ leges in parua materia non obligant sub mortali:Ergo.*p.* 5 .*t.* 5 .*res.*36. si vouit ieiunare
Non tenetur de cætero continere. certo die debet votum obseruare secundum formam ieiunij Ecclesiastici,& si comedit carnes pluries de cætero se continere non tenetur, & idem dicendum est de ieiunio imposito per pœnitentiam. Sanchez
Vide aliqua curiosa. *part.*9. *tract.*8. *resolut.*5 & vouens recitare Rosarium, potest illud recitare cum socio,ita vouens ieiunare in vigilia Beat.Virg. & incidit in Dominica potest Sabbato ieiunare; & si vouit ieiunare feriis sextis, si in illo die incidit Dies Natalis Domini non tenetur contra Palaum. Trull. *part.* 9. *tractat.* 8. *resolut.* 6. §. *Sed quia*; & vouens ieiunare per mensem non tenetur in Die Dominico. *ibid.* vouens recitare officium alicuius sancti in die non tenetur duo officia recitare *part.*9. *tractat.* 9 *resolut.*15. & Canonicus obligatus recitare horas Canonicas non habens breuiarium Romanum,recitet cum Breuiario breui *ibid.*§ *Nota.*

23 Sic igitur,in voto non bibendi vinum;& non ludendi,sicut & in iuramen

21 Sic igitur, in voto non bibendi vinum; & non ludendi, sicut & in iuramento, paruitas materiæ excusat à mortali, vt dictum est V. *iuramentum num.* 16. 17. Aduerte autem quod plures paruæ materiæ in voto aliquando coeunt in vnam grauem cuius transgressio fit mortifera, Vide V. *Materia leuis, num.* 4. Etiam si sint plura parua opera quæ constituat vnum graue.

24 Petes hic: An possit vouens obligare se ad materiam leuem sub mortali? Respondeo cum Sanchez *in summ. to.* 1, *cap.* 4. *num. & to.* 1. *de matr. disp.* 9. *num.* 6. contra Fagundez *par.* 2. *lib.* 9. *cap.* 3. *num.* 15. negatiuè; quia id non potest legislator, & dum Fagundez & alij dicunt, intentionem legislatoris, & vouentis sufficere ad obligationem mortalem; respondendum est, id verum esse de intentione rationabili, vt intelligitur dictum *l.* 1. *ff. de const. Princip. Quod Principi placuit, legis habet vigorem.* non est autem rationabile, imponere obligationem mortalem materia incapaci talis obligationis *par.* 3. *tract.* 5. *resol.* 24. *circa medium & part.* 5. *tract.* 5. *res.* 50. Potest tamen vouens materiam grauem, se obligare solùm ad veniale, vt dictum est V. *lex num.* 35. Nisi se ad opus graue obligare intendisset sub veniali.

25 Qui vouit, vel iurauit non ludere, potest adhuc ludere ludo licito, qui recreationis gratia suscipitur, nec ludendo facit contra votum, aut iuramentum de non ludendo; votum enim intelligitur de ludo illicito, nisi aliter coniiciatur de iurantis aut vouentis intentione: Si enim constet se voluisse obligare ad abstinendum etiam à ludo licito; tenebitur ex vi voti, & iuramenti abstinere. Nauarr. *l.* 3. *cons. tit. de voto, consil.* 16. & Sanchez *in sum. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 2. & 3. *part.* 7. *tract.* 9. *resol.* 56. Sicut etiam potest ludere per alios, tradendo eis nummos, & eos ludentes aspicere & sponsiones in ludo facere. Sanchez *citatus n.* 7. & Bonacina *in Decal. disp.* 4. *q.* 1. *punct.* 16. *num.* 5. *ibid. res.* 57. qui etiam Bonacina *num.* 5. putat eum qui vouit non ludere, non posse ludere nomine alterius: Sed ego cum Sanchez *in sum. to.* 1. *lib.* 3. *cap.* 58. *num.* 6. existimo posse vouentem nomine alterius ludere, quando non constet ex coniecturis, an votum, vel iuramentum non ludendi, obliget iurantem ad non ludendum per semetipsum nomine alterius. *ibid. res.* 58. Nota tamen, quod si aliquis vouerет non ludere cum determinata persona, vel propter nimiam peritiam, vel propter fraudes, quibus vtitur, vel ad tollendas rixas; si ludat cum aliis licitum est ludere cum illa, nullo respectu illius, vtrinque ludo reportato, & vulgò dicitur: *Non si tirando tra loro. ibid. §. Nota.* Senex sexagenarius obligatus ad votum Religionis potest ab Episcopo petere dispensationem. Sayrus & alij *part.* 9. *tract.* 8. *resolut.* 2.

Vouens non ludere, potest ludere ludo licito.

Et ludere [illegible]

Et pro aliis.

Episcopus potest dispensare cum sene sexagenario.

VOTI RELAXATIO.

26 † VOta relaxantur per irritationem, dispensationem, & commutationem. Votum irritare est illud annullare: vt non sit amplius votum. Dispensare est relaxare voti obligationem, in totum, vel in partem. Commutare est materiam voti in aliam mutare.

VOTA subditorum.

Irritari possunt ab eo, qui habet potestatem dominatiuam.

27 Irritari possunt vota serui à domino, vxoris à viro, & è contra: filij impuberis à parte, pupilli à tutore, Religiosi à Prælato, & omnis inferioris à superiore, absque necessaria causa. (an etiam minoris à curatore, præsertim si sit mater, vide V. *Tutor num. 2.*) Dum tamen durat subiectio †. Nam Prælatus Regularis non potest irritare vota sui Religiosi, postquam ad Episcopatum vel Cardinalatum assumptus est; quia à potestate ipsius dominatiua iam est exemptus, Palaus *tom. 3. tract. 15. disp. 2. punct. 3. §. 3. num. 3. p. 6. tract. 7. res. 26.* Nihilominus pater irritare potest votum filij impuberis, etiam post pubertatem, dummodo post pubertatem, non ratificauerit. Cassianus *in 2. 2. q. 89. art. 5. par. 6. tract. 7. res. 22. § Ex his,* Sed in hac re sunt multa dubia. Idem dicendum est de curatore, Suarez *p. 9. tract. 8. resol. 14.*

Durante subiectione.

Etiam in dubio, num emissa sint tempore subiectionis.

28 Primum est: An in dubio, num vota emissa sint à subdito tempore subiectionis, vel libertatis, irritari possint à superiore? Negatiuè respondet Salas *in 1. 2. q. 21. tract. 8 disp. 1. sect. 25. num. 261. & 262.* quia votum emissum esse certum est; vnde eius obligatio debet præponderare dubiæ superioris potestati. Adde, quod dubitans, an tempore contractus minor fuerit, non habet ius rescindendi contractum, nisi probet se fuisse minorem. Sed contrarium tenendum cum Sancio *disp. 43. n. 9.* quia licèt votum quodammodo possideat respectu vouentis, at non possidet respectu superioris, sed potius hic est in possessione, qui habet potestatem irritandi vota tempore subiectionis, qua priuari non debet nisi constet de exemptione vouentis ab eius domino per lapsum ætatis, &c. Itaque pater potest irritare vota personalia filij, in dubio an illa emissa sint ante 14. annum, hæc ante 25. Item tutores & curatores, viri, & domini, in dubio an vota emissa sint à pupillo & minore tempore sui iuris, ab vxore tempore matrimonij, & à seruo tempore libertatis. *part. 4. t. 3. resol. 37.*

Aut num confirmata sint tempore libertatis.

29 Sed quid si dubium sit, an impuber votum confirmauerit post pubertatem? Respondeo, à patre nihilominus irritari posse, siue dubium sit, an confirmauerit, siue constet de hoc & dubium sit an confirmauerit ante vel post pubertatē. Sanch. *sum. to. 1. l. 4. c. 31. n. 7. & p. 6. t. 7. res. 22. §. Ex his.*

Et etiam si implenda sint tempore libertatis.

30 Secundum dubium: An Superiores Prælati irritare possint vota subditorum emissa tempore subiectionis, sed implenda tempore libertatis: Caietanus *in 2. 2. quæst. 88. art. 8. dub. penult. ad tertium.* absolutè negat, quia vota huiusmodi referuntur in tempus, quo nulla est eorum potestas. Sanchez *cap. 29. num. 31.* distinguit, & loquendo de personis, quæ sunt plenè subditi suo superiori quoad voluntatem, quales sunt Religiosi respectu Prælatorum, & filij impuberes respectu patrum & tutorum concedit irritare posse; de aliis, qui sunt subditi solùm quoad aliqua obsequia, vt vxores, serui, & filij puberes, negat. At Ledesma *tomo 2. t. 10. c. 7. dub. vlt. dist. 10.* de omnibus habentibus facultatem dominatiuam absolutè affirmat, quia, cùm votum emissum est, voluntas erat subiecta: vnde non poterat vouere & deliberare sine licentia, nec ad executionem futuram tempore libertatis quidem *p. 4. tract. 4. resol. 29.*

31 Igitur

31 Igitur probabiliter docuit Sanchez *vbi supra, cap.*34. virum irritare posse votum vxoris de ingredienda religione post eius obitum, vel de non transeundo ad secundas nuptias. Quod etiam tenet Præpositus *in* 3.*part.q* 6.*dub.*20.*num* 54.*par.*4. *tract.*4. *resol.*110. Constantius verò *part.*3.*tract.*4.*resolut.*220.*§. Et hanc.*

Et sic vir irritare potest votum vxoris, de non transeundo ad secundas nuptias.

32 Dubium tertium. An superior irritare póssit vota inferioris ante subiectionem emissa? Respondet Sanchez apud Præpositum, votum vxoris ante matrimonium emissum, irritari non posse à viro, posse tamen eius executionem suspendi. Sed Proposito *vbi supra* id videtur parum conformiter dictum, nam si vir per matrimonium sit superior vxoris vt propter muliebrem leuitatem possit eius voluntatem dirigere & gubernare; illius vota non solum suspendere, sed etiam irritare potest, sicut (ait ipse) potest Prælatus vota sui Religiosi irritare emissa ante professionem (Sed hoc negat Portell.V.*Dispensare,numero* 13.quia superior non habet potestatem dominatiuam in nouitios,*p.*3.*t.*2. *resol.*71. in fine.) Et hæc doctrina procedit etiam de votis emissis tempore primi matrimonij quoad secundum maritum *p.*3.*tract.*4. *resol.*220. in fine. & *part.*4.*tract.*4.*resol.*110.*§ Nota.*

Etiam sit emissum sit ante subiectionem.

33 Dubium quartum. An superior possit irritare omnia vota sui inferioris? Pontius *lib.*10.*cap.*17.*num* 3.& alij respondent.virum non posse irritare omnia vota vxoris, sed illa tantùm,quæ, & quatenus iuri suo præiudicant. & sic non posse irritare vota de præceptis, & rebus necessariis, vt de seruanda castitate coniugali,de non mentiendo, de recitanda aliqua oratione certis diebus, &c. Sed Villalobos *tom.* 2. *tract.* 34. *dub.*21.tenet, virum irritare posse omnia vxoris vota, sicut irritare possunt Prælatus & pater vota Religiosi & filij impuberis.Et sic,vt ait Sanchez, irritare posse votum non petendi debitum (*p.*3.*tract.*4.*res..*220.) etiam si emissum sit de licentia viri; nam hic,dum concedit facultatem vouendi, non adimit sibi potestatem irritandi.Aduertit tamen Sanchez, quòd si vterque coniux continentiam voueat, & iuri debitum petendi renuntiet, hoc votum à viro irritari non potest Quod verum putat Præpositus *in* 3.*part. quæst.*6. *dub.*20. si sensus sit, quod non possit licitè; minimè verò, si sit sensus, quod non possit validè.*part.*4.*tract.*4.*res.*110. *à §. Nota etiam.*

Et superior irritare potest omnia vota sui subditi.

Etiam suo iuri non præiudicantia.

Etiam de eius licentia emissa.

34 Dubium quintum: Cum seruus nullum votum reale possit validè emittere; cum quidquid habet seruus domini sit, siue ad personam, siue ad operas,siue ad res pertineat: Villalobos *in summ.tom.*2.*tract.*34. *diffic.*16.*num.*2.& alij communiter.*p.*7. *tract. res.*25.quæritur quæ vota seruorum possint à Dominis irritari? Respondeo ea sola,quæ eorum obsequio,& seruitio obstiterint.Sanchez pluribus relatis *lib.*4. *c.*36. *n.*2. quapropter vota,quorum executionem seruire miserint in tempus solutæ seruituris,irritari non possunt:vt docet Lessius *to.*1.*de iust.lib.*2.*c.*40. *dub.*10.*n* 82 quamuis contrarium etiam sit probabile,quod tenet Syluester *verb.Votum* 4.*q.*2.*§.quintum.ibid.res.*26.De votis verò ante seruitutem emissis,suspendi eorum executio potest, si præiudicantia fuerint, &

Quæ vota serui Dominus irritare possit.

idem est dicendum, de votis obseruandi præcepta diuina, audiendi Missam, ieiunandi, communicandi. Sanchez *d. cap. 36. num. 6.* quod à fortiori procedit in votis ad consilium pertinentium, vt recitandi aliquas moderatas orationes, præstandiue aliquam moderatam abstinentiam. Votum verò castitatis nullatenus irritari, neque suspendi potest. Et idem est de votis realibus, si fortè seruati aliqua bona habeant propria, vt docuit Suarez *lib. 6. cap. 3. num. 5.* Secus verò, si ex bonis dominorum sint: nam eo ipso sunt eorum dispositioni subiecta. *p. 7. tract. 7. res. 27.* Domini possunt irritare vota seruorum, parentes filiorum, & viri vxorum. *par. 9. tract. 8. resol. 15.*

VOTA commutari & dispensari possunt ab Episcopo.

Excipe quinque reseruata Pontifici.

35 DISPENSARE, & COMMVTARE est Episcopi respectu suorum subditorum: præter quinque, quæ sunt reseruata Papæ, nimirum castitatis perpetuæ, Religionis, & tria peregrinationis, Ierusalem, Romam, & Compostellam. Vide V. *Episcopi iurisdictio in vota.* Et auctoritatem Episcopi quoad hoc habet simplex Confessarius per Bullam Cruciatæ, vt dictum est V. *Bulla Cruciata quoad vota*, & per Iubilæum, vt dictum est etiam V. *Iubilæum quoad vota.* Nota hic, Episcopum dispensare posse votum reseruatum conditionale, etiam si post impletam conditionem confirmatum sit: nam talis confirmatio cadit super votum prius emissum, nec tollit, quin maneat conditionatum. Trullench *in decal. tom. 1. lib. 2. cap. 2. dub. 40. num. 5. part. 6. tract. 8 res. 19.* In graui autem necessitate, si non pateat ad summum Pontificem aditus, Episcopus etiam in voto absoluto castitatis, aut Religionis, dispensare potest. Sanchez *lib. 8. de matr. disp. 9. num. 22.* & alij communiter. Quod tamen, contra Crousers *in reg. S. Franc. cap. 7. lect. 29.* non possunt Regulares per priuilegia: nam illis concessa est iurisdictio in ea vota, quæ ordinariæ Episcoporum potestati subiiciuntur, non quæ ex sola iuris interpretatione, & per accidens, vt est de quo loquimur: nam hæc non dicuntur verè Episcopalia. Fagundez *in dec. tom. 1. lib. 2. cap. 45. num. 15. par. 6. tract 6. resol. 50.*

PRAELATVS Regularis irritare, Dispensare.

Et commutare potest omnia vota non reseruata suorum subditorum, etiam nouitiorum.

36 Prælatus Regularis non solùm potest dispensare, & commutare omnia vota suorum subditorum non reseruata, sicut Episcopi suorum, sed etiam irritare, vt dictum est suprà *à num* 27. Et potest commutare dispensare vota nouitiorum: quia quamuis in illos non habeat potestatem dominatiuam, habet tamen Ecclesiasticam. Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 13. num. 80.* contra Azorium *part. 1. lib. 11. c. 19. q. 21. par. 3. tract. 2. resol. 71.* Item & Tertiariarum, secundùm Stratium. Vide V. *Tertiariæ.* Et secundùm Rodriquez *comp. res. 123. num. 80.* dispensare potest votum professi de transeundo ad Religionem strictiorem; quia hoc non est simpliciter votum Religionis reseruatum, sed tantùm qualitatis Religionis. *p. 3. t. 2. res. 41.* Immò secundùm Mirandam *to. 1. q. 9. art. 6. concl. 1. & 3.* dispensare potest in quarto voto vitæ quadragesimalis Minorum, Redemptionis Mercenariorum, &c. saltem Generalis quia Tridentinum *sess. 25. c. 1.* distinguit inter tria vota essentialia, & alias obseruantias & præcepta regulæ, & in illis tantùm inquit, dispensari non posse; quia si illa, quæ

Religionis

Religionis basis sunt, non obseruentur exactè, totum necesse est corruat ædificium. quæ ratio non militat in quarto voto, sine quo vita Regularis in multis Religionibus subsistit. Sed contrarium tenendum est cum Suarez *de Relig. to.4. lib. 2. cap. 12. à num. 28.* & Bordono *ref. 14. num. 24.* quia tale votum & eius materia, ex quo per constitutiones à Papa approbatas statui religioso adnexa sunt, sunt extra iurisdictionem & dominium Prælati. *part. 6. tract. 8. resol. 34.*

An dispensatio Papalis censenda sedata pro vna vita tantùm?

37 Quando dispensandum est in voto reseruato, & adiri potest Papa, ad ipsum recurrendum est. An verò dispensatio ipsius sit interpretanda pro vno tantùm actu contra votum, an verò omninò votum tollere, vide V. *Dispensatio num. 13.*

Votùm commutare in bonum æquale potest quilibet Confessarius.

38 Simplex Confessarius, Secundùm Suarez *de Relig. tom. 2. lib. 6. cap. 19. num. 6.* non potest commutare votum, in bonum æquale; quia commutatio voti pertinet ad forum externum, in quo ipse non est superior. Sed Lessius *dub. 16. num. 105.* docet, posse. *p. 1. tract. 11. ref. 36.* Et ego existimo cum Sancio *disp. 14. num. 3.* quod possit sibi commutare ipse pœnitens contra Tannerum *in 2. 2. disp. 5. q. 4. dub. 5. n. 81.* & alios. Sed debet materia subrogata esse euidenter æqualis. Nam in dubio, an sit minor, votum possidet *par. 1. tract. 11. ref. 48. par. 2. tract. 16. ref. 7. & par. 3. tract. 5. ref. 25. §. Primò.* Et stando in contraria sententia, si pœnitens sibi votum commutet in æquale, vel minus, commutatio non est irrita, sed satis est, quod vouens suppleat quod commutationi defuit, ad hoc vt sit in euidenter melius. *tract. 16. ref. 7. §. Notandum.*

Imò etiam ipse vouens.

Sine iusta causa.

39 Qui commutat suum votum in melius, vel æquale propria auctoritate, non eget iusta causa. Villalobos *to. 2. tract. 35. diff. 31. num. 8.* contra Layman *lib. 4. tract. 4. cap. 8. num. 22. p. 3. tract. 5. resol. 25. § Tertiò.* Potest autem vouens, vel iurans aliquid dare pauperi, vel Ecclesiæ, etiam determinatè, ante acceptationem votum illud, aut iuramentum propria auctoritate in melius commutare; quia probabilius est, ius à paupere, vel Ecclesia non acquiri, donec votum acceptetur. Et Deus, cuius intuitu vota & iuramenta pia emittuntur, gratius habet, quod melius est. Vuigers *tract. 8. cap. 4. dub. 20. num. 123.* contra Azor. *tom. 1. lib. 11. cap. 19. q. 12.* At post acceptationem non potest, quia per eam votum transit in contractum; & acceptans acquirit ius, quo inuitus priuari non potest. Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 4. cap. 41. num. 13.* Fagundez verò *in Decal. tom. 1. lib. 2. c. 49. num. 11.* etiam post acceptationem id fieri permittit; quia vota pia, vt dictum est, vltimatè diriguntur in Deum, tanquam in finem cuius, & ideò ipsius habenda est ratio, qui maius bonum semper gratius habet. *p. 6. tract. 6. ref. 61* Quando vota commutat Confessarius per Bullam, aut Iubilæum, sufficit præstare eleemosynam pro bello, & opera in Iubilæo præscripta. Suarez *num. 5. p. 2. t. 16. resol. 8. § Nota verò.* Quando verò commutat auctoritate ordinaria; requiritur iusta causa; sine qua ait Sanchez *cap. 51. num. 15.* contra la Torre *in 2. 2 tomo 1. quest. 88. art. 12. disp. 5. num. 7.* votum pænitenti commutans, peccaret solùm venialiter, quia abuteretur potestate in re

At in simplici Confessario requiratur iusta causa. Quæ esse potest hilarior acceptatio, vel etiam petitio pœnitentis.

leuissima. Iusta verò causa secundùm Lessium *dub.* 11.*num.*96.erit, si res subrogata hilarius acceptetur implenda, & secundum Sanch.*c.*50.*n.*23. si pænitens petit *p.*2.*t.*16.*res.*8. Aduerte etiam, quòd si Confessarius inueniat, alium commutasse votum in minus æquale, si ille est doctus, potest acquiescere, existimans, considerasse aliquam circunstantiam melius, quàm ipse: si verò est ignarus, & ipse sperat facere fructum, moneat pœnitentem; sin verò relinquat illum in bona fide. *p.*3.*t.*5.*res.*25.§.*Septimò.*

DELEGATVS ad dispensandum vota, potest etiam illa commutare. Et qui potest dispensare vota, potest etiam iuramenta pia.

40 Quicunque potest dispensare vota ex potestate delegata, potest etiam illa commutare, quia qui potest plus, potest minus. Ita Layman *lib.*4.*t.*4.*c.*8.*n.*20. quamuis Sanchez probabiliter contrarium doceat *tomo* 2.*lib.*8.*disp.*2.*n.*15. Et qui habet potestatem commutandi, & dispensandi vota, potest etiam iuramenta pia, quia arctius est vinculum voti, quam iuramenti: & priuilegia in fauorem animarum amplieri debent. Tannerus *n.*36.& 37. contra Nauarrum *c.*27.*n.*275.*ibid.*§.*Secundò.*

DISPENSATIO, & commutatio voti auctoritate propria, per Iubilæum, aut Bullam.

41 Petes primò. An commutatio, & dispensatio votorum facienda sit necessariò in Confessione Sacramentali? Respondeo per Bullam, & Iubilæum commutationem fieri posse extra confessionem sacramentalem. Nec obstat hic Panormi decretum synodale *p.*2.*c.*4.*n.*12. Nam dici potest, illud non continere præceptum; quia vtitur verbis imperatiuis, ex doctrina Caietani *in* 2.2 *q.*166.*art.*9.*ad* 2. Vel melius, quia materia non est grauis. Nam Pontifex *in Clement. Exivi, de verb. sing.* §. *Item quia.* præceptum colligendum esse, inquit ex illis verbis. *Nos itaque ex materiæ grauitate.* Quæ doctrina à fortiori procedit quoad Regulares, qui non tenentur statutis Episcoporum. *p.*5.*tract.*12.*res.*36. Et si ipsi dispensant vota virtute priuilegiorum, possunt etiam id facere extra confessionem. Nam, quamuis in concessione Pauli III. ponatur clausula *Confessionibus diligenter auditis:* ea tamen non refertur ad commutationem votorum, sed ad absolutionem peccatorum; quando enim non currit eadem ratio, clausula, quæ apponitur initio alicuius dispositionis, non refertur ad totum contextum. Villalobos *diff.*29.*n.*7. contra Peregrinum *Schol. ad priuil. Theat. tit, commutatio.* §.3.*p.*3.*tract.*2.*resol.*9. & *tract.*5. *resol.*25.§.*Quartò*, & *part.*4.*tract.*4.*resol.*8.

Vel per priuilegia Regularium.

Fieri potest extra confessionem.

Minimè verò, si fiat virtute litterarum Apostolicarum.

42 Idem docuerat probabiliter Sanchez *de matrim. lib.* 8. *disp.* 34. *n.*20. contra Reginaldum *to.*2.*lib.*31.*c.*28.*n.*216. de commutatione, seu dispensatione facienda virtute litterarum Apostolicarum: quia Pontifex in illis non dicebat, dispensationem expediendam esse in foro pœnitentiæ, sed in foro conscientiæ, quod solum requirit secretum, & forum animæ, non autem confessionem, sicut absolutio censurarum. Verùm hæc opinio hodie sustineri non potest: quia in dictis litteris apponitur clausula, *Audita confessione, non aliter, nec alio modo.* Filliucius. *p.*2.*c.*10.*n.*335. *p.*4.*t.*4.*res.*71. aduerte, quod in hoc sufficit confessio inualida ex defectu propositi, vel integritatis quoad aliam, dummodo sit integra circa ea, de quibus petitur dispensatio Suarez *tomo* 4. *disput.* 31. *sect.*4. *numero* 9. *Ibidem* §. *Cum igitur.* At confessarius debet esse proprius illius pœnitentis, id est, qui sit approbatus, pro illo, vnde non sufficit approbatus, limitatè,

Quamuis ad hanc sufficiat confessio inualida.

Dum modo confessarius sit proprius pænitentis.

limitatè, v.g.pro mulieribus,pro alio oppido ,&c. vt docuit Sanchez *de matr.to.1.lib.8.disp.34 n.16.* Nam,cum debeat præmitti confessio,ille solus potest talis pœnitentis vota dispensare,qui potest eius confessionem audire. Pontius *lib.8.c.21.§.1.n.13 Ibidem.§.Sed deueniendo.*

43 Aduerte etiam ad ornatum dictarum litterarum, quòd delegatus debet esse Doctor Iuris Canonici, vel sacræ Theologiæ in aliqua Academia, & non sufficit esse Doctorem Iuris ciuilis,licentiatum, aut Professorem dictarum facultatum in aliqua Academia, nec Magistrum in Theologia; secundùm institutum Regularium (nisi quòd Regulares, quibus Superiores permiserint, habeant priuilegium expediendi has litteras, etiam si non sint Doctores vel magistri. *Ibidem §. Notandum.*) Deinde, dispensans debet præmittere cognitionem causæ,aliàs dispensatio est nulla. In hac autem cognitione potest credere dicto pœnitentis, etiam non iurato; sed si vult, potest petere iuramentum. Quod si causa sit notoria, nullum est opus examinis.sicut, si aliunde cognoscat causam esse falsam.non debet credere pœnitenti. Monita verò vt lator dicat veritatem, manifestando ei quantum intersit, ne dispensatio frustetur,non sunt adeo necessaria, ita vt dispensans sine illis peccet & dispensatio sit nulla. *Ibidem §. sed quid.* Si autem iudicat, litteras esse subreptitias, vel dispensationem inualidam, potest posteà mutare sententiam; vel pœnitens ad alium ire, qui sibi videatur validam iudicaturus; quia non tenetur acquiescere dicto vnius Confessarij Secus verò, si delegatus in foro externo iudicet dispensationem esse subreptitiam. quia reus in foro externo tenetur stare sententiæ iudicis. Pontius *ibidem numero 14. Ibidem §. Notandum* Circa tertiam clausulam aduerte, quòd opera, quæ præscribuntur in litteris, apponuntur pro forma, vnde non est in potestate dispensantis illa omittere; potest tamen moderari, si sibi videbitur, dummodo sint supererogatoria. Vnde Confessio præscribi potest bimestris, sed non ita,vt ei satisfiat per aliam debitam ex voto, vel pœnitentia. Quarta clausula, quod litteræ dilanientur, solùm requirit,ne illæ litteræ in foro externo suffragentur.Quod attinet ad illam clausulam,vt nihil occasione talis dispensationis accipiatur,vide V.*dispensa.n.15 & 16.p.4.t.4.ref.71.§. sed quia.*

Et sit Doctor Theologiæ, vel iuris Canonici in aliqua academia.

Et præmittat cognitionem causæ.

Et alia præter, quæ in litteris præscribuntur.

44 Petes secundò: An is, cui votum commutatum fuit, possit redire ad prius votum, etiam si commutatio facta fuerit in melius? Negat Filliucius *cap.10.num.288.* quia commutatio in melius habebat vim voti, & votum propria auctoritate non potest commutari in minus. Sed ego affirmo cum Sanchez *de matr.tomo 2. lib.8. disp. 9. numero 21.* quia commutatio fit in fauorem vouentis, & sic potest illi renunciare; intelligitur enim facta sub conditione, si vouens nolit votum implere. Hinc infert Lessius *lib. 2. capit.40.dub.11. n 47.* quòd si pluries facta sit commutatio, potest vouens eligere quam maluerit. (Et postquam elegit vnam, & renuntiauit aliis, potest iterum ad prius votum, vel aliam commutationem redire; vt probabiliter docuit Villalobos,*tom.1.t.27.clans.9.n.34.* contra Trullench *in Bull.lib.1.§.7. cap. 3. dub.14.*)

Is cui votum commutatum est,etiam in melius, potest sponte ad prius votum redire.

Etiam si pluries facta fuerit commutatio.

Et facta fuerit electio vnius materiæ. Non tamen in Dei fauorem.

*dub.*14.*num.*10.*par.*3.*in Add.secund.res.*18.) Limita tamen, nisi vouens acceptasset, aut consulto elegisset commutationem in melius bonum ad maiorem Dei cultum nam tunc commutatio facta esset in Dei fauorem. Si autem dubium esset, an commutatio in melius facta esset in Dei fauorem, aut commutatio facta esset in æquale, adhuc redire posset ad prius votum. Ad argumentum Filliucij respondetur mutationem non habere vim voti independenter à priori, sed cum dependentia, & sub conditione, nisi vouens ad prius votum, vel aliamcommutationem redire velit.*p.*2.*t.*16*res.*6.*& p.*3.*t.*5.*res.*25.§. *Sextò.*

AN in dispensanda vota requiratur causa vera? Et sufficiat leuitas in emittendo?

45 Petes tertiò: An dispensatio in voto ab eo, qui existimat adesse causam, cum reuera non adsit, sit valida? Affirmatiuè respondeo cum Lessio *dub.*17.*num.*119. contra Palaum *tom.*3. *tract.*15. *disp.* 2. *punct.*9. *num.* 4. quia sic exigit recta Ecclesiæ administratio. Vide etiam V. *Dispensatio par.*6.*tract.*7. *res.*23. Est autem sufficiens causa dispensandi, si votum non ex plena deliberatione, sed ex leuitate, aut vehementi passione emissum sit: sicut etiam si fuerit metu extortum; etiam si non sit exequendo difficile: nam obstaculum executionis requiritur pro dispensandis votis plenè voluntariis, & ita docet Sanchez *de matr. tom.*2. *l.* 8.*disp.*20.*n.*12.contra Valentiam *to.*3.*disp.*7.*q.*6.*punct.*7.*p.*6.*t.*7.*res.*24.

Qui vouit non ludere potest dispensari ab habente potestatem dispensandi.

46 Petes quartò: An qui habet potestatem dispensandi in votis, possit dispensare cum habente votum non ludendi? Lopez *part.*2.*cap.*35. *quæst.*7. obseruat Pium V. consultum noluisse super tali casu dispensare, quia nulla videtur causa dispensandi: Sed ego affirmatiuæ sententiæ adhæreo, quia cum possit in aliis votis dispensare, poterit etiam in hoc. Requiritur quidem iusta causa; qualis videtur subtractio occasionis peccandi mortaliter in eo, qui assuetus est mortaliter peccare ludendo contra votum. Magna tamen hac in re opus est prudentia, vt colligi potest ex facto Pij V. & ita hanc sententiam docet Bonacina *de restit. disp.* 2. *quæst.*3. *punct.*1. *num.* 20. Nota, quod huiusmodi votum, vel iuramentum non potest dispensari hac sola ratione, quia vouens, vel iurans magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi, quia ista non est causa iusta vt dispensentur, & sine iuxta causa iuramentum iustum, vel votum de re graui dispensari non potest. & ita docet Faustus *in specul. Confess.disp.*31.*q.*16.*num.*2. Qui tamen addit, quod tale votum, vel iuramentum potest in rem meliorem, vel æquè bonam, ac Deo gratam per Episcopum, siue per alium habentem ex priuilegio auctoritatem commutandi, commutari, licet malitia illiciti ludi per hoc non tollatur. *p.*6. *tract.*9.*resol.*55.

Et commutari eius votum.

Etiamsi se subiecerit tantum Summo Pontifici.

47 Petes quintò. An qui vouit non ludere sub pœna, vt non possit dispensari nisi à Summo Pontifice possit adhuc ab Episcopo absolui? Resp.affirmatiuè cum Trullench *in Decal.to.*1.*l.*2.*c.*11.*dub.*5.*n.*2. quia huiusmodi votum non est de reseruandis Pontifici, & sic non auferet Iurisdictionẽ Episcopis, & sic videtur esse de re impossibili. *p.*7.*t.*9.*res.*59.

VOTA omnia in solemni professione Religiosi commutantur in vota essentialia.

48 Nota hic in fine huius materiæ, omnia vota commutari, & extingui per votum solemne Religionis, vt dictum est V. *Professio num.*17.

VSVRA.

VSVRA

1 † VSura est lucrum rei pecuniæ æstimabilis, principaliter proueniens ex mutuo. Triplex est: mentalis, exterior explicata, & exterior palliata. Prima contingit, cùm quis dat mutuum animo recipiendi lucrum, sed hunc animum non manifestat exterius. Secunda, cùm manifestat per pactum expressum. Tertia, cùm manifestat per pactum implicitum seu palliatum. Igitur ad vsuram semper requiritur mutuum, quod tamen aliquando palliatur sub nomine venditionis, emptionis, solutionis &c. Quando ergo contractus sit vsurarius vide V. *Contractus* V. *Debitor*, V. *Emere*, V *Vendere*, V. *Cambium*. — VSVRA quid? Quotuplex?

2 Est peccatum mortale † & secundùm Leonem *par.* 1. *res.* 7. *n.* 37. non admittit paruitatem materiæ; nam quidquid sorti accidit vsura est; dictio enim *quidquid*, etiam minutissima comprehendit. Sed tu cogita, nam alij DD. hanc quæstionem non tangunt. Et mihi non videtur, vsura in quauis materia idem habere iudicium, vt hæresis, magia &c. Et si in simonia datur paruitas materiæ cur non etiam in vsura? *pag.* 5. *t.* 5. *res.* 39. — Et quale peccatum sit? A peccato mortali vsura excusat paruitas materiæ.

3 Videtur etiam excusare bona fides, qua quis mutuum daret, existimans, posse aliquod lucrum accipere, cum alioqui non dedisset, sed contractum lucratorium legitimum celebrasset. Vide V *Mutuum*. — Et bona fides.

4 Petere mutuum expressè sub vsuris, animo inducendi vsurarium ad peccandum, est peccatum scandali. At sine hoc animo mutuum petens ab vsurario parato, non peccat idque probabiliter, etiam si expressè petat sub vsuris, Vide V. *Scandalum nu.* 8. & 18. — MVTVVM sub vsuris an liceat petere?

5 Vsuras soluere non est peccatum. Vide V. *Peccato, cooperari, num.* 16. — Et vsuras soluere?

6 Vsura, secundùm Sà, est crimen misti fori, & pertinet ad vtrunque iudicem, Ecclesiasticum, & laicum: siue quæstio sit de facto, vt an contractus celebratus sit, vel nè, siue de iure, vt an contractus celebratus sit vsurarius, vel nè. Sed meritò docuit Bonacina *de contr. qu.* 3. *punct. vlt. n.* 2. quod, quando quæstio est de iure, ad solum Ecclesiasticum pertinet cognoscere, & punire. *p.* 1. *t.* 2. *res.* 78. — VSVRA an sit crimen misti fori?

Circa vsuram vide *p.* 9 *t.* 6. *res.* 6. & pulchra inuenies *num.* 7 Principes non possunt ex iusta causa dare licentiam Iudæis positiuam exercendi vsuram absque auctoritate Pontificis, *p.* 9. *t.* 0. *res.* 14. Iudicium vsurariorum pertinet ad mistum forum seculare, & Ecclesiasticum, *Ibid. res.* 15. — Principes nō possunt concedere, vt Iudæi vsurā committant absque licentia Papæ.

VSVS, CONSVETVDO.

VSVS. † Circa consuetudinem multa dicta sunt V. *Consuetudo.* Nunc verò, quoniam Auctor in sexta parte, quæ serò ad manus peruenit, integrum de ea tractatum instituit: hoc loco illum subteximus †.

Abrogat legem. 1 Primò ergo quoad EFFECTVS consuetudinis, sciendum est, per eam abrogari legem *cap.fin.de consuet.* si tamen habeat conditiones, de quibus infra *à num.*8.& potest abrogare legem, tam quoad culpam, & pœnam simul, quam quoad alterutrum, nam de facto multæ leges olim obligantes ad vtrumque, hodie obligant ad solam culpam; vel solam pœnam. Olim namque filij Clericum in pœnam paternæ incontinentiæ nascebantur serui, ex c.*cum multis dist.*15. quæ tamen pœna hodie per dissuetudinem exoleuit, manente obligatione ad culpam, & fortasse multæ leges ciuiles exactionem imponentes, vel prohibentes venari, & similes, initio directiuæ, vsu deinde euadunt merè pœnales. Si tamen pœna supponit intrinsecè culpam, vt sunt censuræ, tunc vsus non potest abrogare culpam, remanente solùm pœna. Et hæc omnia docet Vuigers, & alij apud ipsum *in p.2 q 97.art.3.a num.* 35. *p.6 tr.5. res.*1.*&* 20.

Quoad vtrumque orsum

Et quoad alterutrū.

Sed quid, si lex prohibeat contrariā consuetudinem

2 Sed quid, si lex prohibeat contrariam consuetudinem? Suarez, *lib.*7. *cap.*7. *nu.*2 distinguit: aut lex prohibet consuetudinem introduci, aut illam improbat, si primum, abrogari posse consuetudinem, si secundum non ita, quia consuetudo prohibita potest esse rationabilis, improbata non potest. Et pro hac sententia facit etiam Vuigers *vbi supra num.*43. qui *num.*42. addit, quod consuetudo non potest abrogare legem improbantem consuetudinem, quamdiu manent eædem circumstantiæ, in quibus nimirum talis consuetudo declaratur esse corruptela. Si autem mutentur circumstantiæ, secus esse; quia non semper consuetudo improbatur, quòd sit contraria iuri naturali, aut diuino; sed aliquando etiam propter notabilem aliquam indecentiam, pericula, vel incommoda communitatis; quibus proinde cessantibus, consuetudo desinit esse improbata, fitque rationabilis. Adde, quod Palaus *tractat.* 3. *disputat.* 3. *punct.*4.§. 2 *num.*7. consuetudinem inquit semper ob id reprobari, ac proinde eandem esse rationem de lege prohibente, ac de reprobante consuetudinem *p.6.tract.5.resol.*21. Aduerte hic, quòd Suarez existimat contra Sanchez *tom.*2.*lib* 7.*disp.* 4.*num.*13.per verba illa, solita in lege apponi, *non obstante contraria consuetudine*, reuocari solùm consuetudinem præteritam, non etiam & futuram: quia talis improbatio est odiosa, & ideò restringenda; cum præsertim consuetudo futura clarioribus verbis soleat improbari. Adde, quòd consuetudo futura non est contraria, quia nondum est. Quod etiam tenet Villalobos *tom.*1.*tract.*2.*diff.*39 *num.*8.obseruans, quòd si lex aliquam consuetudinem reprobaret tanquam iniquam, tunc etiam de-

de futura interpretanda foret, quia est eadem ratio de vtraque. *p.6.tr.5. res.23.*

3 Sciendum secundò, consuetudinem habere etiam vim interpretandi legem, vt docet Montesinus *in p.2.tom.2.disp.23.q.73.n.216.* & Sacra Rota *in vna Romana pensionis die* 14.*Februar.*1583. non solùm, quatenus ex consuetudine seruandi legem colligitur verus, & germanus sensus legislatoris, iuxta quod dicunt Doctores, legem interpretandam esse secundùm consuetudinem loci, etiam si oporteat verba minus propriè exponere. (Vide Gloss. *in c. nonnulli, de rescript.*) Sed etiam quatenus esse potest causa introducendi, & stabiliendi aliquem sensum legis, qui forsitan cum prima mente legislatoris minus congruat. Vnde, licet aliquando ex legis verbis & materia dubium sit, vtrum obliget sub mortali, quæ proinde obligare non deberet, secundùm benigniorem interpretationem: si tamen constat, eam vsu receptam esse sub obligatione mortali, sic obligare censenda est. Syluester *verb. præceptum n.2.p.6.tr.5. res.24.* DEINDE consuetudo interpretatur legem.

2 Sciendum tertiò, concurrente consuetudine generali, totius Episcopatus v.grat. cum particulari vnius loci hanc præualere, & ad illam recurri in subsidium, ista deficiente, *cap. super eo, de cens.* Paris. *cons.25. numer.32. lib.4.* & Sacra Rota *in vna Calaritana decimarum die 19. Martij.*1610. & alias pluries apud Guerilios Venetos *decis.169. numer.8.* Item consuetudinem non extendi de loco ad locum, aut de persona ad personam, *l.3. §. si quis hoc interdicto*, & ibi Bart. *de init. actuque priu.* ex *l. ius singulare, & l. quod verò contra ff. de leg.* vide consuetudo in specie probari debet Crauetta *cons.96. numer.4.* & Rota *in vna Burgensi de Cudeto die 3.Iun.*1599. coram Mantica *decis.294. numer.6.* Et quamquam Salas *de leg. disput.19. sect.14. numer.10* quoad interpretandam aliquam legem, vel iudicandum in causa, deficiente statuto, dicat, consuetudinem rationabilem extendi posse de vna ciuitate in aliam, iuxta cap. *cum eo, de cens.* & cap. *cum olim, de consuetud. p.6. t.5. res.31.* Id tamen intelligendum est de conuenientia, & æquitate non de obligatione. Nam sicuti lex vnius Ciuitatis, non obligat alias, ita est de consuetudine. Quod adeò verum est, vt consuetudo Episcopatus Romani, quatenus est particularis Ecclesia, non obliget alias, vt notat Panorm. *ad cap. fin. de fer.* In c. verò *super eo, de cognit. spir.* vbi præcipitur Episcopo, inquirere consensum Ecclesiæ Metropolitanæ, vel aliarum circum iacentium, supponitur abesse consuetudo in tota prouincia; quæ tamen in eo Episcopatu non fuerit nota; quia forsitan à multis annis non acciderat casus. Vuigers *diff.5.n.30.p.7.t.7. res.17.*

Sed particularis præualet generali.

Et non extenditur de loco ad locum, aut de persona ad personam.

5 De consuetudine autem in foro interno, ait Granado *in par.2. controu.7. tract.3. p.2. disp.16. sect.1. num.12.* credi posse testimonio vnius Doctoris, donec contrarium clarè probetur; nam vnius Doctoris auctoritas facit opinionem probabilem; quamdiu oppositum apertè non constat. At in foro externo auctoritas vnius Doctoris probat solùm

Sed an credendum sit Doctori testanti adesse consuetudinem?

faciendi voto, vnde si audias Missam animo non satisfaciendi voto, ad quod teneris, sed audiendi posteà aliam pro voto, tacitè te prorogare votum, vel nouum votum facere, & sic teneri aliam Missam audire. Sed ego contrarium teneo cum Sanchez *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 18. iam enim præstitisti quod voueras, & falsum est, quòd voluntas satisfaciendi per aliam Missam fuerit noua Missæ promissio *par.* 3. *tit.* 7. *resol.* 77. Idque à fortiori procedit, si non habuisti voluntatem expressam non satisfaciendi, sed Missam audisti ex deuotione, immemor, quòd ad id tenebaris ex voto. *pag.* 5. *tit.* 13. *resol.* 95. in fine. Aduerte etiam, quòd promittens v.g. recitare aliquo die tertiam partem Rosarij, sati sfacit recitando interruptè, idest partem manè, & reliquum vesperi, etiamsi incipiat cum intentione interrumpendi, sicut diximus de interruptione Horæ Canonicæ. Sanchez *in opusc. tom.* 2. *lib* 7. *cap.* 2. *dub.* 19. *num.* 5. *p.* 4. *t.* 4. *resol.* 17. His positis. & si quis vouit ingredi Religionem, si Deus illum conseruauerit ab aliquo peccato, non teneri ad votum, si ex quacumque negligentia illius peccati tentationi succumbat, sed solum quando data opera, vt voti obligationem effu giat. Sanchez, & alij *p.* 9. *tr.* 8. *res.* 4.

Peccat si data opera.

Sub mortali, si sit graue.

22 Votum regulariter obligat sub peccato mortali. Et si violetur totaliter, peccatum mortale esse, ait Caietanus in 2.2. *quæst.* 89. *art.* 7. *dub.* 1 siue materia voti magna sit, siue parua: quia talis transgressio est actus perfectus contra Religionem. Ego verò teneo cum Enriquez *lib.* 5. *c.* 20. *n.* 4. *gloss. litt. M.* in transgressione voti paruitatem materiæ excusare à peccato; mortali, siue materia sit totalis, siue partialis nam si promissio rei leuis non obligat sub mortali, si fiat homini, multò minus obligabit, si fiat Deo, qui est mitior suarum promissionum exactor. Deindè, grauitas peccati non est sumenda ex quantitate & necessitate obiecti, sed ea magnitudine, vel paruitate materiæ, vt patet in furto. Et tandem votum est quædam lex, quam sibi homo imponit: proindè non debet obligare plusquam lex diuina & Ecclesiastica: sed hæ leges in parua materia non obligant sub mortali: Ergo. *p.* 5. *t.* 5. *res.* 36. si vouit ieiunare certo die debet votum obseruare secundum formam ieiu nij Ecclesiastici, & si comedit carnes pluries de cætero se continere non tenetur; & idem dicendum est de ieiunio imposito per pœnitentiam. Sanchez *part.* 9. *tract.* 8. *resolut.* 5 & vouens recitare Rosarium, potest illud recitare cum socio, ita vouens ieiunare in vigilia Beat. Virg. & incidit in Dominica potest Sabbato ieiunare; & si vouit ieiunare feriis sextis, si in illo die incidit Dies Natalis Domini non tenetur contra Palaum. Trull. *part.* 9. *tractat.* 8. *resolut.* 6. §. *Sed quia*; & vouens ieiunare per mensem non tenetur in Die Dominico. *ibid.* vouens recitare officium alicuius sancti in die non tenetur duo officia recitare *part.* 9. *tractat.* 9 *resolut.* 15. & Canonicus obligatus recitare horas Canonicas non habens breuiarium Romanum, recitet cum Breuiario breui *ibid.* § *Nota.*

Non tenetur de cætero continere.

Vide aliqua curiosa.

23 Sic igitur, in voto non bibendi vinum; & non ludendi, sicut & in iuramen

21 Sic igitur, in voto non bibendi vinum; & non ludendi, sicut & in iuramento, paruitas materiæ excusat à mortali, vt dictum est V. *iuramentum num.* 16. 17. Aduerte autem quod plures paruæ materiæ in voto aliquando coeunt in vnam grauem cuius transgressio sit mortifera, Vide V. *Materia leuis, num.* 4. Etiam si sint plura parua opera quæ constituat vnum graue.

24 Petes hic: An possit vouens obligare se ad materiam leuem sub mortali? Respondeo cum Sanchez *in summ. to.* 1. *cap.* 4. *num. & to.* 1. *de matr. disp.* 9. *num.* 6. contra Fagundez *par.* 2. *lib.* 9. *cap.* 3. *num.* 15. negatiuè; quia id non potest legislator, & dum Fagundez & alij dicunt, intentionem legislatoris, & vouentis sufficere ad obligationem mortalem; respondendum est, id verum esse de intentione rationabili, vt intelligitur dictum *l.* 1. *ff. de const. Princip. Quod Principi placuit, legis habet vigorem.* non est autem rationabile, imponere obligationem mortalem materia incapaci talis obligationis *par.* 3. *tract.* 5. *resol.* 24. *circa medium & part.* 5. *tract.* 5. *res.* 50. Potest tamen vouens materiam grauem, se obligare solùm ad veniale, vt dictum est V. *lex num.* 35. Nisi se ad opus graue obligare intendisset sub veniali.

25 Qui vouit, vel iurauit non ludere, potest adhuc ludere ludo licito, qui recreationis gratia suscipitur, nec ludendo facit contra votum, aut iuramentum de non ludendo; votum enim intelligitur de ludo illicito, nisi aliter coniiciatur de iurantis aut vouentis intentione: Si enim constet se voluisse obligare ad abstinendum etiam à ludo licito; tenebitur ex vi voti, & iuramenti abstinere. Nauarr. *l.* 3. *cons. tit. de voto, consil.* 16. & Sanchez *in sum. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 2. *&* 3. *part.* 7. *tract.* 9. *resol.* 56. Sicut etiam potest ludere per alios, tradendo eis nummos, & eos ludentes aspicere & sponsiones in ludo facere. Sanchez *citatus n.* 7. & Bonacina *in Decal. disp.* 4. *q.* 1. *punct.* 16. *num.* 5. *ibid. res.* 57. qui etiam Bonacina *num.* 5. putat eum qui vouit non ludere, non posse ludere nomine alterius: Sed ego cum Sanchez *in sum. to.* 1. *lib.* 3. *cap.* 58. *num.* 6. existimo posse vouentem nomine alterius ludere, quando non constet ex coniecturis, an votum, vel iuramentum non ludendi, obliget iurantem ad non ludendum per semetipsum nomine alterius. *ibid. res.* 58. Nota tamen, quod si aliquis voueret non ludere cum determinata persona, vel propter nimiam peritiam, vel propter fraudes, quibus vtitur, vel ad tollendas rixas; si ludat cum aliis licitum est ludere cum illa, nullo respectu illius, vtrinque ludo reportato, & vulgò dicitur: *Non si tirando tra loro. ibid.* §. *Nota.* Senex sexagenarius obligatus ad votum Religionis potest ab Episcopo petere dispensationem. Saytus & alij *part.* 9. *tract.* 8. *resolut.* 2. Vouens non ludere, potest ludere ludo licito. Et ludere ... [illegible] Et pro aliis. Episcopus potest dispensare cum sene sexagenario.

VOTI RELAXATIO.

26 † Vota relaxantur per irritationem, dispensationem, & commutationem. Votum irritare est illud annullare: vt non sit amplius votum. Dispensare est relaxare voti obligationem, in totum, vel in partem. Commutare est materiam voti in aliam mutare. VOTA subditorum.

Irritari possunt ab eo, qui habet potestatem dominatiuam.

27 Irritari possunt vota serui à domino, vxoris à viro, & è contra: filij impuberis à patre, pupilli à tutore, Religiosi à Prælato, & omnis inferioris à superiore, absque necessaria causa. (an etiam minoris à curatore, præsertim si sit mater, vide V. *Tutor num. 2.*) Dum tamen durat subiectio †. Nam Prælatus Regularis non potest irritare vota sui Religiosi, postquam ad Episcopatum vel Cardinalatum assumptus est; quia à potestate ipsius dominatiua iam est exemptus, Palaus *tom. 3. tract. 15. disp. 2. punct. 3. §. 3. num. 3. p. 6. tract. 7. res. 26.* Nihilominus pater irritare potest votum filij impuberis, etiam post pubertatem, dummodo post pubertatem, non ratificauerit. Cassianus *in 2. 2. q. 89. art. 5. par. 6. tract. 7. res. 22. § Ex his,* Sed in hac re sunt multa dubia. Idem dicendum est de curatore, Suarez *p. 9. tract. 8. resol. 14.*

Durante subiectione.

Etiam in dubio, num emissa sint tempore subiectionis.

28 Primum est: An in dubio, num vota emissa sint à subdito tempore subiectionis, vel libertatis, irritari possint à superiore? Negatiuè respondet Salas *in 1. 2. q. 21. tract. 8 disp. 1. sect. 25. num. 261. & 262.* quia votum emissum esse certum est; vnde eius obligatio debet præponderare dubiæ superioris potestati. Adde, quod dubitans, an tempore contractus minor fuerit, non habet ius rescindendi contractum, nisi probet se fuisse minorem. Sed contrarium tenendum cum Sancio *disp. 43. n. 9.* quia licèt votum quodammodo possideat respectu vouentis, at non possidet respectu superioris, sed potius hic est in possessione, qui habet potestatem irritandi vota tempore subiectionis, qua priuari non debet nisi constet de exemptione vouentis ab eius domino per lapsum ætatis, &c. Itaque pater potest irritare vota personalia filij, in dubio an illa emissa sint ante 14. annum, hæc ante 25. Item tutores & curatores, viri, & domini, in dubio an vota emissa sint à pupillo & minore tempore sui iuris, ab vxore tempore matrimonij, & à seruo tempore libertatis. *part. 4. t. 3. resol. 37.*

Aut num confirmata sint tempore libertatis.

29 Sed quid si dubium sit, an impuber votum confirmauerit post pubertatem? Respondeo, à patre nihilominus irritari posse, siue dubium sit, an confirmauerit, siue constet de hoc & dubium sit an confirmauerit ante vel post pubertatē. Sanch. *sum. to. 1. l. 4. c. 32. n. 7. & p. 6. t. 7. res. 22. §. Et his.*

Et etiam si implenda sint tempore libertatis.

30 Secundum dubium: An Superiores Prælati irritare possint vota subditorum emissa tempore subiectionis, sed implenda tempore libertatis: Caietanus *in 2. 2. quæst. 88. art. 8. dub. penult. ad tertium.* absolutè negat, quia vota huiusmodi referuntur in tempus, quo nulla est eorum potestas. Sanchez *cap. 29. num. 31.* distinguit, & loquendo de personis, quæ sunt plenè subditi suo superiori quoad voluntatem, quales sunt Religiosi respectu Prælatorum, & filij impuberes respectu patrum & tutorum concedit irritare posse; de aliis, qui sunt subditi solùm quoad aliqua obsequia, vt vxores, serui, & filij puberes, negat. At Ledesma *tomo 2. t. 10. c. 7. dub. vlt. dist. 10.* de omnibus habentibus facultatem dominatiuam absolutè affirmat. quia, cùm votum emissum est, voluntas erat subiecta: vnde non poterat vouere & deliberare sine licentia, nec ad executionem futuram tempore libertatis quidem *p. 4. tract. 4. resol. 29.*

31 Igitur

31 Igitur probabiliter docuit Sanchez *vbi supra, cap.* 34. virum irritare posse votum vxoris de ingredienda religione post eius obitum, vel de non transeundo ad secundas nuptias. Quod etiam tenet Præpositus *in* 3.*part.q* 6.*dub.*20.*num* 54.*par.*4. *tract.*4. *resol.*110. Constantius verò *part.*3.*tract.*4.*resolut.*220.§.*Et hanc.*

Et sic vir irritare potest votum vxoris, de non transeundo ad secundas nuptias.

32 Dubium tertium. An superior irritare possit vota inferioris ante subiectionem emissa? Respondet Sanchez apud Præpositum, votum vxoris ante matrimonium emissum, irritari non posse à viro, posse tamen eius executionem suspendi. Sed Proposito *vbi suprà* id videtur parum conformiter dictum, nam si vir per matrimonium sit superior vxoris vt propter muliebrem leuitatem possit eius voluntatem dirigere & gubernare; illius vota non solum suspendere, sed etiam irritare potest, sicut (ait ipse) potest Prælatus vota sui Religiosi irritare emissa ante professionem (Sed hoc negat Portell.V.*Dispensare,numero* 13.quia superior non habet potestatem dominatiuam in nouitios,*p.*3.*t.*2. *resol.*71. in fine.) Et hæc doctrina procedit etiam de votis emissis tempore primi matrimonij quoad secundum maritum *p.*3.*tract.*4. *resol.*220. in fine. & *part.*4.*tract.*4.*resol.*110.§ *Nota.*

Etiam sit emissum sit ante subiectionem.

33 Dubium quartum. An superior possit irritare omnia vota sui inferioris? Pontius *lib.*10.*cap.*17.*num* 3.& alij respondent.virum non posse irritare omnia vota vxoris, sed illa tantùm,quæ, & quatenus iuri suo præiudicant. & sic non posse irritare vota de præceptis, & rebus necessariis, vt de seruanda castitate coniugali,de non mentiendo, de recitanda aliqua oratione certis diebus, &c. Sed Villalobos *tom.* 2. *tract.* 34. *dub.*21.tenet, virum irritare posse omnia vxoris vota, sicut irritare possunt Prælatus & pater vota Religiosi & filij impuberis.Et sic,vt ait Sanchez, irritare posse votum non petendi debitum (*p.*3.*tract.*4.*res..* 220.) etiam si emissum sit de licentia viri; nam hic,dum concedit facultatem vouendi, non adimit sibi potestatem irritandi.Aduertit tamen Sanchez, quòd si vterque coniux continentiam voueat, & iuri debitum petendi renuntiet, hoc votum à viro irritari non potest Quod verum putat Præpositus *in* 3. *part. quæst.*6. *dub.*20. si sensus sit, quod non possit licitè; minimè verò, si sit sensus, quod non possit validè.*part.*4.*tract.*4.*res.*110. à §. *Nota etiam.*

Et superior irritare potest omnia vota sui subditi.

Etiam suo iuri non præiudicantia.

Etiam de eius licentia emissa.

34 Dubium quintum: Cum seruus nullum votum reale possit validè emittere; cum quidquid habet seruus domini sit, siue ad personam, siue ad operas,siue ad res pertineat: Villalobos *in summ.tom.*2.*tract.*34. *diffic.*16.*num.*2.& alij communiter.*p.*7. *tract. res.*25.quæritur quæ vota seruorum possint à Dominis irritari? Respondeo ea sola,quæ eorum obsequio,& seruitio obstiterint.Sanchez pluribus relatis *lib.*4. *c.*36. *n.*2. quapropter vota,quorum executionem seruire miserint in tempus solutæ seruituris,irritari non possunt:vt docet Lessius *to.*1.*de iust.lib.*2.*c.*40. *dub.*10.*n* 82 quamuis contrarium etiam sit probabile,quod tenet Syluester *verb.Votum* 4.*q.*2.§.*quintum.ibid.res.*26.De votis verò ante seruitutem emissis,suspendi eorum executio potest, si præiudicantia fuerint, &

Quæ vota serui Dominus irritare possit.

idem est dicendum, de votis obseruandi præcepta diuina, audiendi Missam, ieiunandi, communicandi. Sanchez *d. cap. 36. num. 6.* quod à fortiori procedit in votis ad consilium pertinentium, vt recitandi aliquas moderatas orationes, præstandiue aliquam moderatam abstinentiam. Votum verò castitatis nullatenus irritari, neque suspendi potest. Et idem est de votis realibus, si fortè seruari aliqua bona habeant propria, vt docuit Suarez *lib. 6. cap. 3. num. 5.* Secus verò, si ex bonis dominorum sint: nam eo ipso sunt eorum dispositioni subiecta. *p. 7. tract. 7. res. 27.* Domini possunt irritare vota seruorum, parentes filiorum, & viri vxorum. *par. 9. tract. 8. resol. 15.*

VOTA commutari & dispensari possunt ab Episcopo.

35 DISPENSARE, & COMMVTARE est Episcopi respectu suorum subditorum: præter quinque, quæ sunt reseruata Papæ, nimirum castitatis perpetuæ, Religionis, & tria peregrinationis, Ierusalem, Romam, & Compostellam. Vide V. *Episcopi iurisdictio in vota.* Et auctoritatem Episcopi quoad hoc habet simplex Confessarius per Bullam Cruciatæ, vt dictum est V. *Bulla Cruciatæ quoad vota*, & per Iubilæum, vt dictum est etiam V. *Iubilæum quoad vota.* Nota hic, Episcopum dispensare posse votum reseruatum conditionale, etiam si post impletam conditionem confirmatum sit: nam talis confirmatio cadit super votum prius emissum, nec tollit, quin maneat conditionatum. Trullench *in decal. tom. 1. lib. 2. cap. 2. dub. 40. num. 5. part. 6. tract. 8. res. 19.* In graui autem necessitate, si non pateat ad summum Pontificem aditus, Episcopus etiam in voto absoluto castitatis, aut Religionis, dispensare potest. Sanchez *lib. 8. de matr. disp. 9. num. 22.* & alij communiter. Quod tamen, contra Crousers *in reg. S. Franc. cap. 7. lect. 29.* non possunt Regulares per priuilegia: nam illis concessa est iurisdictio in ea vota, quæ ordinariæ Episcoporum potestati subiiciuntur, non quæ ex sola iuris interpretatione, & per accidens, vt est de quo loquimur: nam hæc non dicuntur verè Episcopalia. Fagundez *in dec. tom. 1. lib. 2. cap. 45. num. 15. par. 6. tract 6. resol. 50.*

Excipe quinque reseruata Pontifici.

PRAELATVS Regularis irritare, Dispensare.

36 Prælatus Regularis non solùm potest dispensare, & commutare omnia vota suorum subditorum non reseruata, sicut Episcopi suorum, sed etiam irritare, vt dictum est suprà *à num. 27.* Et potest commutare dispensare vota nouitiorum: quia quamuis in illos non habeat potestatem dominatiuam, habet tamen Ecclesiasticam. Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 13. num. 80.* contra Azorium *part. 1. lib. 11. c. 19. q. 21. par. 3. tract. 2. resol. 71.* Item & Tertiariarum, secundùm Stratium. Vide V. *Tertiariæ.* Et secundùm Rodriquez *comp. res. 123. num. 80.* dispensare potest votum professi de transeundo ad Religionem strictiorem; quia hoc non est simpliciter votum Religionis reseruatum, sed tantùm qualitatis Religionis. *p. 3. t. 2. res. 41.* Immò secundùm Mirandam *to. 1. q. 9. art. 6. concl. 1. & 3.* dispensare potest in quarto voto vitæ quadragesimalis Minorum, Redemptionis Mercenariorum, &c. saltem Generalis quia Tridentinum *sess. 25. c. 1.* distinguit inter tria vota essentialia, & alias obseruantias & præcepta regulæ, & in illis tantùm inquit, dispensari non posse; quia si illa, quæ Religionis

Et commutare potest omnia vota non reseruata suorum subditorum, etiam nouitiorum.

Religionis basis sunt, non obseruentur exactè, totum necesse est corruat ædificium. quæ ratio non militat in quarto voto, sine quo vita Regularis in multis Religionibus subsistit. Sed contrarium tenendum est cum Suarez *de Relig. to.4. lib.2. cap.12. à num.28.* & Bordono *res.14. num.24.* quia tale votum & eius materia, ex quo per constitutiones à Papa approbatas statui religioso adnexa sunt, sunt extra iurisdictionem & dominium Prælati. *part.6. tract.8. resol.34.*

37 Quando dispensandum est in voto reseruato, & adiri potest Papa, ad ipsum recurrendum est. An verò dispensatio ipsius sit interpretanda pro vno tantùm actu contra votum, an verò omninò votum tollere, vide V. *Dispensatio num.13.* **An dispensatio Papalis censenda sedata pro vna vita tantùm?**

38 Simplex Confessarius, Secundùm Suarez *de Relig. tom.2. lib.6. cap.19. num.6.* non potest commutare votum, in bonum æquale; quia commutatio voti pertinet ad forum externum, in quo ipse non est superior. Sed Lessius *dub.16. num.105.* docet, posse *p.1. tract.11. res.36.* Et ego existimo cum Sancio *disp. 14. num. 3.* quod possit sibi commutare ipse pœnitens contra Tannerum *in 2.2. disp.5. q.4. dub.5. n. 81.* & alios. Sed debet materia subrogata esse euidenter æqualis. Nam in dubio, an sit minor, votum possidet *par.1. tract.11. res.48. par.2. tract.16. res.7. & par.3. tract.5. res.25. §. Primò.* Et stando in contraria sententia, si pœnitens sibi votum commutet in æquale, vel minus, commutatio non est irrita, sed satis est, quod vouens suppleat quod commutationi defuit, ad hoc vt sit in euidenter melius. *tract.16. res.7. §. Notandum.* **Votùm commutare in bonum æquale potest quilibet Confessarius. Imò etiam ipse vouens.**

39 Qui commutat suum votum in melius, vel æquale propria auctoritate, non eget iusta causa. Villalobos *to.2. tract.35. diff.31. num.8.* contra Layman *lib.4. tract.4. cap.8. num.22. p.3. tract.5. resol.25. § Tertiò.* Potest autem vouens, vel iurans aliquid dare pauperi, vel Ecclesiæ, etiam determinatè, ante acceptationem votum illud, aut iuramentum propria auctoritate in melius commutare; quia probabilius est, ius à paupere, vel Ecclesia non acquiri, donec votum acceptetur. Et Deus, cuius intuitu vota & iuramenta pia emittuntur, gratius habet, quod melius est. Vuigers *tract.8. cap.4. dub.20. num.123.* contra Azor. *tom. 1. lib.11. cap.19. q.12.* At post acceptationem non potest, quia per eam votum transit in contractum; & acceptans acquirit ius, quo inuitus priuari non potest. Sanchez *in sum. tom.1. lib.4. cap.41. num. 13.* Fagundez verò *in Decal. tom.1. lib.2. c.49. num. 11.* etiam post acceptationem id fieri permittit; quia vota pia, vt dictum est, vltimatè diriguntur in Deum, tanquam in finem cuius, & ideò ipsius habenda est ratio, qui maius bonum semper gratius habet. *p.6. tract 6. res.61* Quando vota commutat Confessarius per Bullam, aut Iubilæum, sufficit præstare eleemosynam pro bello, & opera in Iubilæo præscripta. Suarez *num.5. p.2 t.16. resol.8. § Nota verò.* Quando verò commutat auctoritate ordinaria; requiritur iusta causa; sine qua ait Sanchez *cap. 51. num. 15.* contra la Torre *in 2.2 tomo 1. quæst. 88. art. 12. disp.5. num.7.* votum pænitenti commutans, peccaret solùm venialiter, quia abuteretur potestate in re **Sine iusta causa. At in simplici Confessario requiratur iusta causa. Quæ esse potest hilarior acceptatio, vel etiam petitio pœnitentis.**

lenissima. Iusta verò causa secundùm Lessium *dub.11.num.96.* erit, si res subrogata hilarius acceptetur implenda, & secundum Sanch. *c.50.n.23.* si pœnitens petit *p.2.t.16.res.8.* Aduerte etiam, quòd si Confessarius inueniat, alium commutasse votum in minus æquale, si ille est doctus, potest acquiescere, existimans, considerasse aliquam circunstantiam melius, quàm ipse: si verò est ignarus, & ipse sperat facere fructum, moneat pœnitentem; sin verò relinquat illum in bona fide. *p.3.t.5.res.25.§.Septimò.*

DELEGATVS ad dispensandum vota, potest etiam illa commutare. Et qui potest dispensare vota, potest etiam iuramenta pia.

40 Quicunque potest dispensare vota ex potestate delegata, potest etiam illa commutare, quia qui potest plus, potest minus. Ita Layman *lib.4.t.4.c.8.n.20.* quamuis Sanchez probabiliter contrarium doceat *tomo 2.lib.8.disp.2.n.15.* Et qui habet potestatem commutandi, & dispensandi vota, potest etiam iuramenta pia, quia arctius est vinculum voti, quam iuramenti: & priuilegia in fauorem animarum ampliari debent. Tannerus *n.36.& 37.* contra Nauarrum *c.27.n.275.ibid.§.Secundò.*

DISPENSATIO, & commutatio voti auctoritate propria, per Iubilæum, aut Bullam.

41 Petes primò. An commutatio, & dispensatio votorum facienda sit necessariò in Confessione Sacramentali? Respondeo per Bullam, & Iubilæum commutationem fieri posse extra confessionem sacramentalem. Nec obstat hic Panormi decretum synodale *p.2.c.4.n.12.* Nam dici potest, illud non continere præceptum; quia vtitur verbis imperatiuis, ex doctrina Caietani *in 2.2 q.166.art.9.ad 2.* Vel melius, quia materia non est grauis. Nam Pontifex *in Clement. Exiui, de verb. sing.§. Item quia.* præceptum colligendum esse, inquit ex illis verbis. *Nos itaque ex materiæ grauitate.* Quæ doctrina à fortiori procedit quoad Regulares, qui non tenentur statutis Episcoporum. *p.5.tract.12.res.36.* Et si ipsi dispensant vota virtute priuilegiorum, possunt etiam id facere extra confessionem. Nam, quamuis in concessione Pauli III. ponatur clausula *Confessionibus diligenter auditis*: ea tamen non refertur ad commutationem votorum, sed ad absolutionem peccatorum; quando enim non currit eadem ratio, clausula, quæ apponitur initio alicuius dispositionis, non refertur ad totum contextum. Villalobos *diff.29.n.7.* contra Peregrinum *Schol ad priuil. Theat. tit, commutatio.§.3.p.3.tract.2.resol.9.& tract.5.resol.25.§.Quartò, & part.4.tract.4.resol.8.*

Vel per priuilegia Regularium.

Fieri potest extra confessionem.

Minimè verò, si fiat virtute litterarum Apostolicarum.

42 Idem docuerat probabiliter Sanchez *de matrim. lib. 8. disp. 34. n.20.* contra Reginaldum *to.1.lib.31.c.28.n.216.* de commutatione, seu dispensatione facienda virtute litterarum Apostolicarum: quia Pontifex in illis non dicebat, dispensationem expediendam esse in foro pænitentiæ, sed in foro conscientiæ, quod solum requirit secretum, & forum animæ, non autem confessionem, sicut absolutio censurarum. Verùm hæc opinio hodie sustineri non potest: quia in dictis litteris apponitur clausula, *Audita confessione, non aliter, nec alio modo.* Filliucius. *p.2.c.10.n.335. p.4.t.4.res.71.* aduerte, quod in hoc sufficit confessio inualida ex defectu propositi, vel integritatis quoad aliam, dummodo sit integra circa ea, de quibus petitur dispensatio Suarez *tomo 4. disput. 31. sect.4. numero 9. Ibidem §. Cum igitur.* At confessarius debet esse proprius illius pænitentis, id est, qui sit approbatus, pro illo, vnde non sufficit approbatus,

Quamuis ad hanc sufficiat confessio inualida.

Dum modo confessarius sit proprius pænitentis.

limitatè,

limitatè, v.g. pro mulieribus, pro alio oppido, &c. vt docuit Sanchez *de matr. to. 1. lib. 8. disp. 34 n. 16.* Nam, cum debeat præmitti confessio, ille solus potest talis pœnitentis vota dispensare, qui potest eius confessionem audire. Pontius *lib. 8. c. 21. §. 1. n. 13 Ibidem. §. Sed deueniendo.*

43 Aduerte etiam ad ornatum dictarum litterarum, quòd delegatus debet esse Doctor Iuris Canonici, vel sacræ Theologiæ in aliqua Academia, & non sufficit esse Doctorem Iuris ciuilis, licentiatum, aut Professorem dictatum facultatum in aliqua Academia, nec Magistrum in Theologia; secundùm institutum Regularium (nisi quòd Regulares, quibus Superiores permiserint, habeant priuilegium expediendi has litteras, etiam si non sint Doctores vel magistri. *Ibidem §. Notandum.*) Deinde, dispensans debet præmittere cognitionem causæ, aliàs dispensatio est nulla. In hac autem cognitione potest credere dicto pænitentis, etiam non iurato; sed si vult, potest petere iuramentum. Quod si causa sit notoria, nullum est opus examinis, sicut, si aliunde cognoscat causam esse falsam, non debet credere pœnitenti. Monita verò vt lator dicat veritatem, manifestando ei quantum intersit, ne dispensatio frustetur, non sunt adeo necessaria, ita vt dispensans sine illis peccet & dispensatio sit nulla. *Ibidem §. sed quid.* Si autem iudicat, litteras esse subreptitias, vel dispensationem inualidam, potest posteà mutare sententiam; vel pœnitens ad alium ire, qui sibi videatur validam iudicaturus; quia non tenetur acquiescere dicto vnius Confessarij. Secus verò, si delegatus in foro externo iudicet dispensationem esse subreptitiam, quia reus in foro externo tenetur stare sententiæ iudicis. Pontius *ibidem numero 14. Ibidem §. Notandum* Circa tertiam clausulam aduerte, quòd opera, quæ præscribuntur in litteris, apponuntur pro forma, vnde non est in potestate dispensantis illa omittere; potest tamen moderari, si sibi videbitur, dummodo sint supererogatoria. Vnde Confessio præscribi potest bimestris, sed non ita, vt ei satisfiat per aliam debitam ex voto, vel pœnitentia. Quarta clausula, quod litteræ dilanientur, solùm requirit, ne illæ litteræ in foro externo suffragentur. Quod attinet ad illam clausulam, vt nihil occasione talis dispensationis accipiatur, vide *V. dispensa. n. 15. & 16. p. 4. t. 4. ref. 71. §. sed quia.*

Et sit Doctor Theologiæ, vel iuris Canonici in aliqua academia.

Et præmittat cognitionem causæ.

Et alia præstet, quæ in litteris præscribuntur.

44 Petes secundò: An is, cui votum commutatum fuit, possit redire ad prius votum, etiam si commutatio facta fuerit in melius? Negat Filliucius *cap. 10. num* 288. quia commutatio in melius habebat vim voti, & votum propria auctoritate non potest commutari in minus. Sed ego affirmo cum Sanchez *de matr tomo 2. lib. 8. disp. 9. numero 21.* quia commutatio fit in fauorem vouentis, & sic potest illi renunciare; intelligitur enim facta sub conditione, si vouens nolit votum implere. Hinc infert Lessius *lib. 2. capit. 40. dub. 11. n 47.* quòd si pluries facta sit commutatio, potest vouens eligere quam maluerit. (Et postquam elegit vnam, & renuntiauit aliis, potest iterum ad prius votum, vel aliam commutationem redire, vt probabiliter docuit Villalobos, *tom. 1. t. 27. clausf. 9. n. 34.* contra Trullench *in Bull. lib. 1. § 7. cap. 3. dub. 14.*)

Is cui votum commutatum est, etiam in melius, potest sponte ad prius votum redire.

Etiam si pluries facta fuerit commutatio.

Et facta fuerit electio vnius materiæ. Non tamen in Dei fauorem.

*dub.14.num.10.par.3.in Add.secund.res.*18.) Limita tamen, nisi vouens acceptasset, aut consulto elegisset commutationem in melius bonum ad maiorem Dei cultum nam tunc commutatio facta esset in Dei fauorem. Si autem dubium esset, an commutatio in melius facta esset in Dei fauorem, aut commutatio facta esset in æquale, adhuc redire posset ad prius votum. Ad argumentum Filliucij respondetur mutationem non habere vim voti independenter à priori, sed cum dependentia, & sub conditione, nisi vouens ad prius votum, vel aliamcommutationem redire velit. *p.2.t.16.res.6.& p.3.t.5.res.25.§. Sextò.*

AN in dispensanda vota requiratur causa vera? Et sufficiat leuitas in emittendo?

45 Petes tertiò: An dispensatio in voto ab eo, qui existimat adesse causam, cum reuera non adsit, sit valida? Affirmatiuè respondeo cum Lessio *dub.*17.*num.*119. contra Palaum *tom.*3. *tract.*15. *disp.* 2. *punct.*9. *num.* 4. quia sic exigit recta Ecclesiæ administratio. Vide etiam V. *Dispensatio par.6.tract.7. res.*23. Est autem sufficiens causa dispensandi, si votum non ex plena deliberatione, sed ex leuitate, aut vehementi passione emissum sit: sicut etiam si fuerit metu extortum; etiam si non sit exequendo difficile: nam obstaculum executionis requiritur pro dispensandis votis plenè voluntariis, & ita docet Sanchez *de matr. tom.*2. *l.*8.*disp.*20.*n.*12.contra Valentiam *to.*3.*disp.*7.*q.*6.*punct.*7.*p.*6.*t.*7.*res.*24.

Qui vouit non ludere potest dispensari ab habente potestatem dispensandi.

46 Petes quartò: An qui habet potestatem dispensandi in votis, possit dispensare cum habente votum non ludendi? Lopez *part.*2.*cap.*35. *quæst.*7. obseruat Pium V. consultum noluisse super tali casu dispensare, quia nulla videtur causa dispensandi: Sed ego affirmatiuæ sententiæ adhæreo, quia cum possit in aliis votis dispensare, poterit etiam in hoc. Requiritur quidem iusta causa; qualis videtur subtractio occasionis peccandi mortaliter in eo, qui assuetus est mortaliter peccare ludendo contra votum. Magna tamen hac in re opus est prudentia, vt colligi potest ex facto Pij V. & ita hanc sententiam docet Bonacina *de restit. disp.* 2. *quæst.*3. *punct.*1. *num.* 20. Nota, quod huiusmodi votum, vel iuramentum non potest dispensari hac sola ratione, quia vouens, vel iurans magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi, quia ista non est causa iusta vt dispensentur, & sine iuxta causa iuramentum iustum, vel votum de re graui dispensari non potest. & ita docet Faustus *in specul. Confess.disp.*31.*q.*16.*num.*2. Qui tamen addit, quod tale votum, vel iuramentum potest in rem meliorem, vel æquè bonam, ac Deo gratam per Episcopum, siue per alium habentem ex priuilegio auctoritatem commutandi, commutari, licet malitia illiciti ludi per hoc non tollatur. *p.*6. *tract.*9.*resol.*55.

Et commutari eius votum.

Etiamsi se subiecerit tantum Summo Pontifici.

47 Petes quintò. An qui vouit non ludere sub pœna, vt non possit dispensari nisi à Summo Pontifice possit adhuc ab Episcopo absolui? Resp. affirmatiuè cum Trullench *in Decal.to.*1.*l.*2. *c.*11. *dub.*5.*n.*2. quia huiusmodi votum non est de reseruandis Pontifici, & sic non auferet Iurisdictionē Episcopis, & sic videtur esse de re impossibili. *p.*7.*t.*9.*res.*59.

VOTA omnia in solemni professione Religiosi commutantur in vota essentialia.

48 Nota hic in fine huius materiæ, omnia vota commutari, & extingui per votum solemne Religionis, vt dictum est V. *Professio num.*17.

VSVRA.

VSVRA

1 † VSura est lucrum rei pecunia æstimabilis, principaliter prouenicns ex mutuo. Triplex est: mentalis, exterior explicata, & exterior palliata. Prima contingit, cùm quis dat mutuum animo recipiendi lucrum, sed hunc animum non manifestat exterius. Secunda, cùm manifestat per pactum expressum. Tertia, cùm manifestat per pactum implicitum seu palliatum. Igitur ad vsuram semper requiritur mutuum, quod tamen aliquando palliatur sub nomine venditionis, emptionis, solutionis &c. Quando ergo contractus sit vsurarius vide V. *Contractus* V. *Debitor*, V. *Emere*, V *Vendere*, V. *Cambium*. VSVRA quid? Quotuplex?

2 Est peccatum mortale † & secundùm Leonem *par. 1. ref. 7. n. 37.* non admittit paruitatem materiæ; nam quidquid sorti accidit vsura est; dictio enim *quidquid*, etiam minutissima comprehendit. Sed tu cogita, nam alij DD. hanc quæstionem non tangunt. Et mihi non videtur, vsura in quauis materia idem habere iudicium, vt hæresis, magia &c. Et si in simonia datur paruitas materiæ cur non etiam in vsura? *pag. 5. t. 5. ref. 39.* Et quale peccatum sit? A peccato mortali vsura excusat paruitas materiæ.

3 Videtur etiam excusare bona fides, qua quis mutuum daret, existimans, posse aliquod lucrum accipere, cum alioqui non dedisset, sed contractum lucratorium legitimum celebrasset. Vide V *Mutuum*. Et bona fides.

4 Petere mutuum expresse sub vsuris, animo inducendi vsurarium ad peccandum, est peccatum scandali. At sine hoc animo mutuum petens ab vsurario parato, non peccat idque probabiliter, etiam si expresse petat sub vsuris, Vide V. *Scandalum nu.* 8. & 18. MVTVVM sub vsuris an liceat petere?

5 Vsuras soluere non est peccatum. Vide V. *Peccato, cooperari, num.* 16. Et vsuras soluere?

6 Vsura, secundùm Sà, est crimen misti fori, & pertinet ad vtrunque iudicem, Ecclesiasticum, & laicum: siue quæstio sit de facto, vt an contractus celebratus sit, vel nè, siue de iure, vt an contractus celebratus sit vsurarius, vel nè. Sed meritò docuit Bonacina *de contr. qu. 3. punct. vlt. n. 2.* quod, quando quæstio est de iure, ad solum Ecclesiasticum pertinet cognoscere, & punire. *p. 1. t. 2. ref.* 78. VSVRA an sit crimen misti fori?

Circa vsuram vide *p. 9 t. 6. ref. 6.* & pulchra inuenies *num. 7* Principes non possunt ex iusta causa dare licentiam Iudæis positiuam exercendi vsuram absque auctoritate Pontificis, *p. 9. t. 0. ref.* 14. Iudicium vsurariorum pertinet ad mistum forum seculare, & Ecclesiasticum, *Ibid. ref.* 15. Principes nō possunt concedere, vt Iudæi vsurā committant absque licentia Papæ.

de futura interpretanda foret,quia est eadem ratio de vtraque.*p.6.tr.5. res.23.*

3 Sciendum secundò,consuetudinem habere etiam vim interpretandi legem,vt docet Montesinus *in p.2.tom.2.disp.23.q.73.n.226.*& Sacra Rota *in vna Romana pensionis die* 14.*Februar.*1583. non solùm, quatenus ex consuetudine seruandi legem colligitur verus,& germanus sensus legislatoris,iuxta quod dicunt Doctores,legem interpretandam esse secundùm consuetudinem loci,etiam si oporteat verba minus propriè exponere.(Vide Gloss.*inc.nonnulli,de rescript.*)Sed etiam quatenus esse potest causa introducendi,& stabiliendi aliquem sensum legis,qui forsitan cum prima mente legislatoris minus congruat. Vnde, licet aliquando ex legis verbis & materia dubium sit, vtrum obliget sub mortali,quæ proinde obligare non deberet, secundùm benigniorem interpretationem:si tamen constat,eam vsu receptam esse sub obligatione mortali,sic obligare censenda est.Syluester *verb.praeceptum n.2.p.6.tr.5. res* 24.

DEINDE consuetudo interpretatur legem.

2 Sciendum tertiò,concurrente consuetudine generali, totius Episcopatus v.grat.cum particulari vnius loci hanc præualere,& ad illam recurri in subsidium,ista deficiente,*cap. super eo,de cons.* Paris. *cons.*25. *numer.*32. *lib.*4. & Sacra Rota *in vna Calaritana decimarum die* 19. *Martij.*1610. & alias pluries apud Guerilios Venetos *decis.*169. *numer.*8. Item consuetudinem non extendi de loco ad locum, aut de persona ad personam, *l.*3. §. *si quis hoc interdicto*, & ibi Bart. *de init. actuque priu.*ex *l.ius singulare, & l. quod verò contra ff.de leg.* vide consuetudo in specie probari debet Crauetta *cons.*96. *numer.*4. & Rota *in vna Burgensi de Cudeto die* 3.*Iun.*1599. coram Mantica *decis.*294. *numer.*6. Et quamquam Salas *de leg. disput.*19. *sect.*14. *numer.*10 quoad interpretandam aliquam legem,vel iudicandum in causa,deficiente statuto,dicat,consuetudinem rationabilem extendi posse de vna ciuitate in aliam, iuxta cap.*cum eo, de cens.* & cap. *cum olim, de consuetud.p.6. t.5. res.*31. Id tamen intelligendum est de conuenientia, & æquitate non de obligatione. Nam sicuti lex vnius Ciuitatis,non obligat alias, ita est de consuetudine. Quod adeò verum est, vt consuetudo Episcopatus Romani, quatenus est particularis Ecclesia, non obliget alias, vt notat Panorm.*ad cap.fin.de fer.* In c.verò *super eo, de cognit spir.*vbi præcipitur Episcopo,inquirere consensum Ecclesiæ Metropolitanæ,vel aliarum circum iacentium,supponitur abesse consuetudo in tota prouincia;quæ tamen in eo Episcopatu non fuerit nota; quia forsitan à multis annis non acciderat casus.Vuigers *diff.*5.*n.*30.*p.*7.*t.*7. *res.*17.

Sed particularis præualet generali.

Et non extenditur de loco ad locum, aut de persona ad personam.

5 De consuetudine autem in foro interno, ait Granado *in par.*2. *controu.*7. *tract.*3. *p.*2. *disp.*16. *sect.*1. *num.* 12. credi posse testimonio vnius Doctoris,donec contrarium clarè probetur;nam vnius Doctoris auctoritas facit opinionem probabilem; quamdiu oppositum apertè non constat. At in foro externo auctoritas vnius Doctoris probat solùm

Sed an credendum sit Doctori testanti adesse consuetudinem?

lùm præsumptiuè, non concludenter, vt decidit Rota *in vna Romana Thesaur. die 3. Iulij* 1606. apud Durandum *decis.* 137. *num.* 27. *p.* 6. *t.* 5. *res.* 28.

CONSVETVDO obligat subditos.

6 SECVNDO. quoad personas subiectas consuetudini, dicendum est eam instar legis obligare solùm subditos, in territorio, in quo introducta est. Vnde, si est vniuersalis totius Ecclesiæ, obligat omnes Christianos, si vnius Regni, aut Episcopatus, illius Regni & Episcopatus incolas obligabit, &c. An consuetudo obliget Principem, vel Senatum supremum, an forenses, vel ciues extra territorium, &c. eodem modo philosophandum, ac de lege humana, de qua nonnulla à nobis V. *Lex* dicta sunt Sic Suarez *lib.* 7. *c.* 16. *nu.* 8. *p.* 6. *t.* 5. *res.* 17.

An laicorum obliget Clericos?

7 Petes: An consuetudo laicorum obliget Clericus V. *Consuetudo, num.* 6. negatiuè respondimus. At Syluius *in par.* 2. *q.* 97. *art.* 2. *concl.* 10. & Vvigers *ibidem artic.* 3. *num.* 31. Dicunt, quod si materia consuetudinis si mista, pertinens ad politiam tam ciuilem, quàm Ecclesiasticam, & ab vtrisque seruetur, obligat etiam Clericos, vigore consensus superioris Ecclesiastici. Et si materia sit spiritualis, vt ieiunium, obseruatio alicuius festi & similia: tunc maiori eos ratione obligare; quatenus tota eius vis dependet à consensu superioris Ecclesiastici, qui generalem in laicos & Ecclesiasticos potestatem habet, non tanquam in tales & tales, sed tanquam in Christianos. *p.* 6 *t.* 5. *res.* 16.

CONSVETVDO debet esse rationabilis.

8 TERTIO, quoad requisita. Consuetudo non est valida, nisi p imo sit rationabilis. Quænam autem sit rationabilis. Abbas *in c fin. de consuetud* relinquendum inquit arbitrio iudicis, considerantis num eius finis sit bonus, vel malus: Gerson, Nauarr. & alij dicunt, omnem consuetudinem, quæ iuri diuino, aut naturali non aduersetur, esse rationabilem. Sanè, nō propterea consuetudo dici debet irrationabilis, quia euertit legē aliquam positiuam: si aliàs seclusa legē, quam euertit, nullam contra legem naturalem, aut rationis æquitatem, deformitatem contineat: alioqui enim omnis consuetudo legem euertens esset irrationabilis. Vnde non est necesse (quod ait Bartol. *in l. de quibus n.* 11.) vt in introducenda consuetudine concurrat principium rationabile non enim attenditur principium consuetudinis, quod quamuis sit irrationabile, & actus primi consuetudinem introducentes, iniqui; consuetudo tamen legitimè per illos actus præscripta, æqua esse potest, vt Caietanus *in* 1. 2. *q.* 97. *art.* 3. & DD. communiter, cum præsertim principium in rebus vetustis ignorari plerumque oporteat. *l. si arbiter,* 28. *ff. de prob.* Non est autem necesse, quòd primi actus consuetudinem legi positiuæ aduersam introducentes, semper mali sint, vt docuit Suarez *cap.* 12. nam fieri possunt in illis circumstantiis, in quibus alioquin Princeps legem obligare non vellet, si ita populus consultius iudicare. Et sic docet D. Thomas *l. t. ad* 2. & Doctores communiter Vide Rotam *in vna Hispalen. voti. die* 28. *Aprilis* 1597. *apud poll humanas Farinac tom.* 1 *decisio* 28. *n.* 1. In dubio autem, num consuetudo sit rationabilis necne, in fauorem ipsius

iudicari

iudicari debet, vt tradit Suarez *cap. 6. num.* 15. Et posteri seruantes consuetudinem, excusantur à culpa; quia præsumere debent in fauorem ipsius, nec de eius iustitia inuestigare tenentur. Palaus *tom.* 1.*t.* 3. *disp.* 3.*punct.* 2.§. 1.*nu.* 5. Verum, si consuetudo à lege reprobata sit, tunc in dubio de eius rationabilitate, iudicandum est in fauorem legis, quia reprobatio est certa, & propterea non debet vinci ab honestate dubia. Ita etiam Palaus, & alij ex *cap.* 3. *de eo, qui mittitur in possessionem*, ibi *si laudabilem esse constiterit p.* 6. *t.* 5. *resol.* 1. *&* 9. *à* §. *Notandum*.

9 In specie verò, non esset rationabilis consuetudo firmandi testamentum testibus paucioribus, quam septem, quam ideo validam esse, tradit Barto l. *in l. omnium*, C. *de testament.* nam hoc induci potest per statutum (*idem in* . *testamentum quæst.* 25. *num.* 23.) cui æquiparatur consuetudo, *l. omnis populi ibi, legibus vel moribus.* Et regulare est, quod quoad actus solemnitatem consuetudo regionis inscipitur, *l.* 2. *in fin. ff. de vent. inspic.* Prætorquam, quod talis consuetudo non est omnino contra ius; quia de iure Canonico testamentum coram duobus testibus, & Parocho, sustinetur *cap. relatum, cap. cum esset de testament* & DD. dicunt, præsentiam Parochi suppleri per alios duos testes. Quæ omnia firmauit Rota *in vna Leodien. dominij die* 4. *Martij* 1619. coram Caualerio *decis.* 497. *à num.* 1 *p* 6.*t.* .5 *res.* 30. Nec similiter irrationabilis, & inualida esset consuetudo, introducens præcedentiam abhorrentem à depositione iuris communis, vt determinauit Rota *in vna Pampiloxen. praeminentiarum die* 29 *Octo*[illegible] 1593. coram Mantica *decis.* 144. *num.* 2. & alias multoties, quod tamen procedit in aliquo casu particulari; nam consuetudo, quæ absolutè, & in omnibus casibus digniori minus dignum præferret, esset irrationabilis, vt ait Rota *in vna Segunt.praced.* 23 *Iunij* 1609. Vnde licet de iure Archidiaconus sit maior Archipresbytero *c. ad hac de offic. Archid. &* *c.* 1. *de offic. Archipresb.* consuetudo tamen Ecclesiarum, præferendi Archidiacono Archipresbyterum, vel aliam dignitatem, potest esse rationabilis, propter diuersas causas, vel officia singulis dignitatibus attributa. Tuschus *lit. A. concl.* 482. *num.* 22. *p.* 6.*t.* 5.*res.* 29. (Corollaria.)

10 Irrationabilis vero est omnis consuetudo contra libertatem & immunitatem Ecclesiasticam; tum quia illa, si non est à iure diuino, est illi multum conformis & sic contraria consuetudo irrationabilis: tum quia omnis talis consuetudo damnatur, & reprobatur à sacris Canonibus. Vide V. *Consuetudo, num* 2. & V. *Immunitas Ecclesiarum, num.* 16. (Introducta à maiori parte.)

11 Deinde, consuetudo, vt sit legitima, debet esse introducta à maiori parte communitatis, vt tradit Villalobos *tom.* 1. *t.* 2. *diff.* 18. *num.* 4. vbi aduertit, communitatem Clericorum sufficere ad introducendam consuetudinem contra ius Canonicum: immò etiam populum laicum absque Clericis introducere posse cōsuetudinem circa (Saltem secundum qualitatem.)

legem Ecclesiasticam ieiunij, v. g. vel festi seruandi; quia id non efficitur absque consensu Prælati Ecclesiastici. Ad reuocandam autem legem sufficit minor pars seniorum prudentiorum, ac præcipuorum ciuium, si Princeps conniueat, vt infra dicemus: quia hi, licet sint minor pars quoad numerum, sunt tamen maior quoad qualitatem Montesinus *in p.2.to.2.disp.23.q.13.n.222.p.6.t.5.res.* 14. Ob contrariam rationem, pueri, ebrij, amentes, & alij huiusmodi, non sunt habiles ad præstandum consensum in consuetudinem, ita quod maior pars, istis computatis, sufficiat. Mulieres verò possunt ipsæ quoque consuetudinem introducere obligantem ipsas. vt si in aliquo loco esset consuetudo, quod mulieres audirent Sacrum in Sabbato, vel ieiunarent sexta feria, &c. Montesin. *ibid. nu.* 220. *Ibid. res.* 15. Id quod Villalobos ex Bartolo & Suarez affirmat de Monasterio Monialium, quas nos V. *Hora Canonica* diximus fuisse habiles ad introducendam consuetudinem obligantem ad Horas Canonicas extra Chorum. Vide ibi, *num.* 12. *ibid.res.*14.

Etiam à mulieribus pro seipsis.

12 Tertiò, consuetudo debet esse legitimè & sufficienter præscripta, etiam pro foro conscientiæ; ait nouissimè Basseus *in Flor. Theol. pract. v. Consuetudo, n.* 16. & recitanter diximus V. *Consuetudo, num.* 1. *p.6.t.5.res.* 5. Præscripta verò sufficienter censetur contra ius ciuile per decennium, quod in iure ciuili est longum tempus, *toto tit. C. de prascript.* & longum tempus requiri ad inducendam consuetudinem, habetur ex *l.1. C. quæ sit longa consuetudo, & l.sed ea, quæ, ff.de leg.* & ita tenet Tannerus *tom.2.disp.5.quæst.7.dub.1.num.* 8. (*p.6.t.5.res.2.*) vbi contra Suarez tenet, quod si Princeps sit ab[illegible]s, consuetudo non præscribitur, nisi per vicennium. quæ opinio [illegible]robari potest; quia longum tempus inter absentes est vicennium, *l. vlt. C. de prascrip. long.temp.* Sed ego sentio cum Suarez, quem sequitur Vvigers, & testatur de communi *concl.3.n.26.* etiam inter absentes sufficere decennium, quia ad legis inductionem expedit communi bono; quod rationabiles consuetudines, sufficienti vsu probatæ, robur obtineant. Et, cum robur habeant ex potestate legislatoris per ius commune applicata, hic non censetur inuoluntarius, & consequenter præiudicium pati, vt in aliarum rerum præscriptionibus contingit *p 6.t.5.res.* 3. Contra autem ius Canonicum, probabilis est opinio Granadi, quod sufficiat etiam decennium, vt diximus V. *Consuetudo n.*1. Sed probabilior nunc videtur sententia Suarez, & Tanneri *vbi suprà*, quam canonizauit Rota *in vna Gerunden; administrationi* 13. *Maij* 1630. apud Guerilios Venetos *decis.* 375. *n.* 10. requiri nimirum spatium quadragenta annorum, vt probat ex Auth. *quas actiones, C. de sacrosan. Eccles. p.6.t.5.res.* 2. *§. Sed quidquid ego.* Vnde consuetudo, quod Archispresbyter præcedat Archidiaconum; vel similis, cum sit contra ius Canonicum, si non sit præscripta per quadraginta annos, non reuelat, vt docet Barbosa de *de Canon. c.5. n:* 40. contra Beloraminum *decis.* 114. *nu.4.Ibid.res.*29.

Item debet esse præscripta. (In ciuilibus per decennium.

Etiam inter absentes.

In Ecclesiasticis per annos quadraginta.)

13 Verum

13 Verùm nota primo, ad ſtabiliendam conſuetudinem actus præſcribentes debere eſſe vluntarios: nam actus ex errore, ignorantia, aut metu procedentes, etiam per longum tempus, non ſufficiunt. Rota *in vna Giennem. portionis, die* 13. *Nouembr.* 1613. coram Burato *par.* 1. *decis.* 19. *n.* 11. Granado *in p.* 2. *contr.* 7. *tr.* 3. *p.* 2. *disp.* 16. *sect.* 2. *n.* 14 affert duo exempla. Primum: Si populus induxerit conſuetudinem celebrandi feſtum talis Sancti in ſuo oppido, putans in eo corpus illius eſſe ſepultum, conſtito deinde, hanc eſſe deceptionem ceſſat conſuetudinis obligatio. Secundum: Si propterea conſuetudo aliqua inducta eſſet, quia credebatur tale, vel tale opus non eſſe à iure prohibitum; eo ipſo quod conſtaret eſſe prohibitum, non obligaret, conſuetudo *p.* 2. *t.* 5. *reſ.* 6. **Per actus voluntarios.**

14 Nota ſecundo, ad inducendam conſuetudinem obligatoriam opus eſſe, quod primi actus præſcribentes fiant cum intentione inducendi obligationem; nam ſi fiant ob deuotionem, v. g. non orietur obligatio, ſicut ſi quis ſolet ex libertate & vrbanitate aliquod donum elargiri, etiam per longum tempus alicui, hæc vrbanitas non tranſit in obligationem, vt ait Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 5. *caſu* 494. *n.* Hinc eſt, quod conſuetudines ſalutandi Deiparam ad ſignum campanæ, ieiunandi in vigiliis Sanctorum extra præceptum, ſumendi aquam luſtralem in Eccleſiæ ingreſſu, cinerem benedictum feria IV. cinerum, ramum in Dominica Palmarum & ſimiles, quas plena manu congerit Bellarm. *lib.* 4 *de Rom. Pontif. c.* 18. non obligant. Et ſic decidit Rota *in vna Giennen. ſup. cit. par.* 6. *t.* 5. *reſ.* 10 Quomodo autem conſtare poteſt, conſuetudinem introductam eſſe animo inducendi obligationem. Reſpondet Suarez *cap.* 15. *num.* 13. ſi conſuetudo ſit de re graui & communiter ſeruetur: ſi viri timorati de contrauentoribus male ſentiant, & populus communiter ſcandalizetur: Prælati & Superiores eos puniant: & ſi materia conſuetudinis eiuſque obligatio multum conferat Reipublicæ. Quælibet enim ex his regulis ſeorſim ſumpta, ſufficit ad tale iudicium faciendum *par.* 6. *t.* 5. *reſ.* 11. In dubio autem, num eo animo introducta fuerit, cæteris paribus, non eſt habenda pro obligatoria, quia in dubiis ſemper præſumitur pro libertate. Vvigers *n.* 29. & alij. *Ibid. reſ.* 12. **Elicitos cum intentione ſe obligandi, vt obliget.**

15 Nota tertiò, ad quamlibet conſuetudinem præſcribendam requiri frequentiam actuum: circa quam ait Duuallius *de leg. quæſt.* 7 *art.* 2. & 3. in cauſis criminalibus duos actus 25. *quæſt. vlt. can. fin.* in ciuilibus quatuor, ſufficere, *extra de cauſ. poſſeſſ. c. cum Eccleſia.* immò etiam in ciuilibus ſufficere duos iudiciarios & notarios, vt ait Emanuel V. *Conſuetudo*: & ex Syluestro V. *Conſuetudo num.* 4. ſufficere etiam vnum, ſi effectum habeat diuturnum; & ſic contra ius Principis de pontibus non conſtruendis, vnam pontis publici ædificationem abſque conſenſu Principis præſcribere, ſi diu permaneat. vbi verò materia conſuetudinis non eſt de rariſſimè contingentibus, duos actus per longum tempus, puta decennium, diſtantes, non **Et frequentes.**

concurrere

concurrere ad consuetudinem introducendam. Lessius *lib. 2. cap. 6. dub. 24. num.* 10. vt dicatur esse consuetudo contraria, ait sufficere, quod bis, vel ter contra actum sit, Principe sciente & dissimulante. At Lorca *in par. 2. tom. 2. dispu. 29. memb. 1.* putat, id procedere stante Principis consensu, qui solus legem statuere potest; vel etiam si duo, vel tres actus fiant à maiore parte populi simul, ad resistendum legi nouiter latæ: ad inducendam vero nouam legem, aut veterem antiquandam; nec tres, vel plures sufficere; nam tres actiones non possunt efficere, vt quod fit, de communi populi consensu factum censeatur. Ego verò cum Pontio *lib. 6. cap. 6. num.* 1. existimo, id relinquendum esse arbitrio iudicis (*p. 6. t. 5. ref. 7.*) Non tamen esse necessarium, vt concurrant aliqui actus iudiciales, ita vt decreto & sententia iudicis in fauorem consuetudinis pronuntiatum fuerit. nam rerum iudicatarum auctoritas consuetudinem non inducit, sed probat: vnde l. 38. *de Leg.* consuetudo à rerum iudicatarum auctoritate secernitur per particulam *aut*, & Principis populique consensus, qui est verà consuetudinis causa, æquè extraiudicialibus, ac iudicialibus actibus declaratur. Ita cum aliis multis Præpositus *in p. 2. q. 97. dub. 1. n. 8.* contra Syluestrum *v. consuetudo q. 4. p. 6. t. 5. ref.* 8. Cæterum, non vsus non potest introducere consuetudinem vim legis habentem: si autem inuoluat contrarium vsum, potest legem abrogare, vt si lex præceptum statuat affirmatiuum, & non vsus eius præualeat, qui quidam vsus est. Debet autem vsus legis cessare, occurrente occasione & materia legis: nam non vsus non potest præualere contra legem statuentem, quod hermaphroditus, v. g. deputetur sexui præualenti; quia materia huius legis raro contingit. Lorca *in p. 2. tom. 2. disput. 29. mem. 3. Ibid. ref.* 18. Denique consuetudo per supradictum tempus non præscribitur, nisi cōtinuetur: si enim mille actus stent pro consuetudine & probetur vnicus contra illam, satis est ad illam infringendam. Rota *in vna Viterbien. decursus aquar.* 15. *Mart.* 1604. & docet Basseus *nu.* 11. *Ibid. ref.* 4.

Non tamen iudiciales.

Quid de non vsu?

Et quid si consuetudo interrumpitur?

16 Nota quartò, secundum Sanchez *de matr. lib. 7. disp. 4. num.* 11. ad inducendam consuetudinem non requiri consensum Principis tacitum, vel expressum; sed sufficere consensum cap. *fin. de consuetudine* vbi conceditur, legem consuetudine statui posse & abrogari. Idque procedere etiam contra Summum Pontificem. Lorca vero *vbi sup. n.* 2. consensum vtriusque Principis requirit cum aliis multis; nam actus Principi occulti non possunt consuetudinem introducere: Et requirit scientiam Principis supremi; nam rectorum & magistratuum licentia non sufficit, nisi circa ea, quæ ipsorum dispensationi commissa sunt. Sæpe tamen istorum consensum arguere consensum supremi Principis, sine cuius beneplacito tolerare quod agitur, præsumi aliquando non debent. Et hanc sententiam quo ad ius canonicum omnino tenendam existimo, quam decidit Rota *in vna Treueren. Abbatia S. Maximi, die* 24. *Ian.* 1625. aitque: requiri expressum

AD inducendam consuetudinem non est opus consensus Principis.

Est autem opus consensu Papæ.

expressum Papæ consensum: quia Summus Pontifex non habet potestatem à populo, sed immediate à Deo; & ideò non populus, sed Papæ permittentis auctoritas consuetudinem introducit Abbas *in c. fin. n.* 8. *in fin. de consuetud.* Adde, quòd ius canonicum, cum à potestate spirituali institutum sit, in laicos cadere minimè potest. Si ergo Papa hanc consuetudinem introducit, requiritur eius scientia absque errore, & animus inducendi consuetudinem, *l.* 1. *C. quæ sit longa consuetudo.* & consequenter expressus consensus: nec enim sufficit tolerantia, vt dictum est. *v. Consuetudo, num.* 4. Et quamuis Lorca ad vtramque consuetudinem sufficere dicat consensum Principis tacitum; nam hic est verus, & voluntarius consensus: ego tamen ob reuerentiam Rotæ debitam, ab eius sententia non discedo. *p.* 6. *tract.* 5. *res.* 13. Multò autem potiori iure irrita erit consuetudo, cui Princeps resistit. *Ibidem §. Notandum, & tract.* 6. *res.* 3. *§. ad id.* Quia tamen propter pacem reipublicæ, & ad vitanda maiora incommoda, oportet quandoque cedere multitudini, consuetudinem etiam contra legem iniustè introducenti: etiam si Princeps coactus tandem, tacitè vel expressè consentiat, consuetudo erit legitima. §. *Notandum cit.* Sicut etiam si Princeps ob desidiam, vel ineptiam iniustè, vel absque causa in consuetudinem contra legem consentiat; dummodo soli legi positiuæ contraria sit. Lorca *vbi sup. res.* 13. *cit.* in fine.

17 Nota denique, secundùm Vuigers *num.* 28. stante Principis conniuentia, in lege abroganda non requiri decennium, sed sufficere tempus breuius; non tamen generaliter determinabile, sed determinandum iuxta diuersas coniecturas, quæ quandoque frequentiùs, quandoque rariùs contingentes, in breuiori, aut longiori tempore diuersas consuetudines personaliter approbatas esse significant, prudentum arbitrio. *p.* 6 *tract* 5. *resol.* 6. Etsi adest consensus Principis, non requiritur decennium.

18 QVARTO, quoad abrogationem consuetudinis, lex abrogare potèst consuetudinem, *c.* 1. *de const. & cap. cum consuetudine, de consuet.* Et Episcopus sicut suam legem tollere, ita & propriam suæ diœcesis consuetudinem abrogare potest. Granado *in p.* 2. *contr.* 7. *p.* 2. *disp.* 16. *sect.* 3. *num.* 18. *p.* 6. *t.* 5. *res.* 25. Nunquam tamen abrogari censenda est, nisi lex è diametro illi opponatur: nam æquiparatur legi, cuius correctio vitanda est pro posse. Abrogatur verò consuetudo generalis per legem æquè generalem oppositam, etiam si de ea in lege non fiat mentio. At per legem generalem non abrogatur consuetudo peculiaris alicuius loci, nisi de ea fiat expressa mentio, vel apponatur clausula derogatoria cuiuscumque consuetudinis: nam alioqui Princeps peculiares consuetudines ignorare censetur. Et probabile est, nec legem specialem factam pro aliqua Ciuitate, vel prouincia absque clausula derogatoria, derogare consuetudinem illius loci: nam etiam de hac præsumi potest ignorantia Principis. Suarez *lib.* 1. *c.* 20. *n.* 7. *res. cit.* à §. *Nota Secundò, & resol.* 22. CONSVETVDO derogatur per legem contrariam. at particularis non reuocatur per legem generalem nisi adsit clausula derogatoria.

19 Censet autem Suarez *num.* 12. etiam non præscriptam consuetudinem Etiam si nondum

præscripta sit, ait Suarez.

tudinem ad sui abrogationem clausulam requirere derogatoriam: si sit rationabilis & honesta, & tam publico vsu, & tanto tempore firmata, quòd si Princeps eam sciret, verisimiliter in illam consensurus foret, quia in hanc quoque consuetudinem verba, & oratio *c.1.cit.* optime cadunt. Verùm Castrus Palaus *to.1. tr.3.disp.3.pun.5.§.1.n.8.* probabilius tenet, regulam *c.1.cit*, procedere solùm de consuetudine præscripta, quæ nimirum sola præualet aduersus legem latam, & facultatem tribuit illa vtendi, cum non præscripta nullum tribuat ius, quòd derogari debeat, & cum consuetudo sit stricti iuris, strictè venit interpretanda, vt tradit Rota *in nouis.p.2.* apud Farinac. *decis.112.n.4.p.6.t.5.res.26.*

Et consuetudo immemorabilis debet derogari specialiter.

20 Aduerte autem, consuetudinem immemorabilem non derogari per clausulam generalem reuocantem omnem consuetudinem. Gordon. *to.1 lib 2.q.14. c.8.nu. 27.* & determinauit sacra Cong. *sub die 4. Maij* 1573. teste Bellarm. *in Trid.sess. 22.c. 7. lit. S.* & alias multoties apud Narbonam *lib.2 tit.4. leg.59. gloss.1.nu.* 240. Et ratio est, quia pro consuetudine immemorabili præsumitur iustus titulus, habetque vim priuilegij, quod non derogatur per clausulam generalem reuocantem consuetudinem. Excipe tamen, nisi consuetudo esset iniqua, irrationabilis, Rota *in vna Cracouien. Iuris legendi die 21. Maij* 1627. apud Gueril. Venet. *decis.71.n.3. & 7.p.6.t.5.res.32.*

Derogatur etiam consuetudo per superuenientem consuetudinem contrariam præscriptam.

In ciuilibus per decennium.

In canonicis per quadragennium.

21 Aduerte etiam, vnam consuetudinem derogari posse per aliam contrariam superuenientem; seruata tamen proportione, vt generalis per generalem, particularis abrogetur per particularem in eodem loco, vniuersalis per particularem vnius loci, pro eodem loco, & particularis per generalem: nam consuetudines æquiparantur legibus. Quæ autem antiquiorem deroget consuetudinem contra ius canonicum non omninò reuocatum; si consuetudo fuit particularis, satis est decem annorum, quia hæc non est contra ius, sed imò regressus ad ius. Si autem generalis, & ius omnino antiquauit, debet esse quadragenaria, quia debet tollere ius commune per illam inductum. Id quod potiori iure procedit, si prior consuetudo non fuit contra, sed præter ius: nam illa condidit ius, cui posterior est contraria. Et huic opinioni standum est, quidquid contra asserat Palaus *to.1.tr.3.disp.3.§.2.pun.5.nu.5.p.6.tr.5.res.27.*

22 De consuetudinario periuro, aut blasphemo, an teneatur consuetudinem in confessione explicare. Vide *Confessarius quoad examen* An teneatur acceptare aliquam pœnitentiam præseruatiuam. Vide *Pœnitentiam, num.9.*

VVLNERANS.

VVLNERANS ad quid teneatur? Et quando fiat irregularis.

VVlnerans tenetur ad damna vulnerato secuta Vide. *Restitui à nu.11.* Et si secuta est mutilatio, aut mors, fit irregularis. Vide *v. Irregularitas ex homicidio, & mutilatione.*

Et quid, si quis

1 Vnum hic nota, quod quando in subita rixa multi aliquem percutiunt

cutiunt, sed ille moritur vno tantum recepto vulnere, solus ille fit irregularis, qui lethale vulnus inflixit, si quidem certus est; reliqui verò non tenētur de homicidio, sed solùm de percussione. *l. item Mela, § Sed si seruum ff. ad leg. Aquil. & l. si rixa ff. de sicar.* & Sayrus *l. 7. c. 14. n. 13.* Quamuis Suarez *in 3. p. to. 5. disp. 45. sect. 3. n. 11.* probabiliter etiam doceat, omnes irregulares fieri, de homicidio teneri. *p. 1. tr. 15. ref. 18.* — vulneretur vnico vulnere in subita multorum rixa?

V X O R.

QVoad matrimonium, impedimenta, copulam, & debitum. Vide *v. Matrimonium, impedimenta, Copula, Debitum, & Tactus.* — VXOR.

1 Nota hic primò contra Beiam *par. 1. cas. 8.* nullum peccatum esse cōiugatis, copulam habere post Communionem eodem die: nam nullibi prohibitum reperitur nec vlla fit iniuria Sacramēto, dum species Sacramentales corruptæ sunt. Est autem dispar ratio de copula præcedente Communionem de qua diximus *V. Communionis n. 56.* nam abstinentia à copula requiritur tanquam dispositio ad receptionem Corporis Christi Reginald *to. 2. lib. 29. cap. 7. quæst. 7. nm. 117 p. 6. tr. 6. res. 14.* — Non peccat, copulam habendo in die Communionis post illam.

2 Nota secundò, coniugem non teneri debitum reddere cum notabili corporalis salutis detrimento, etiamsi in coniuge adsit periculum incontinentiæ. Nam nec coniux est Prælatus, qui propriam salutem corpoream spirituali alterius postponere debeat: nec periculum incontinentiæ illum ineuitabiliter vrget, cum aliis mediis præuerti possit. Maior *in 4. dist. 32. quæst. 1. arg. 1. cont. 3. concl.* contra Gabr. *ibid. art. 2. p. 6. tr. 7. res. 64.* — Non tenetur reddere debitum cum morbi periculo.

3 Nota tertiò, secundùm Fagundez *in dec. to. 2. lib. 6. c. 4. c. 50.* non esse, necessariò reddendum debitum coniugi amenti, ebrio, aut furioso dum tales sunt, etiam si periculum sit effudendi foras semen, dum sanæ menti restituuntur. Idque ob ingentem molestiam: nec enim cum tanto incommodo soluendum est illud debitum, quod in eo casu solius charitatis, ad vitandum peccatum alterius. *ibid. §. Sed hic obiter.* Quid, si vir in fine copulæ membrum foras extrahit, & semen emittit? poteſtne coniux ab hoc dissentiens, debitum reddere? Pontius affirmat: Bauny nouissimè *p. 1. tr. 12. quæst. 4.* negat, & cum ipso sentiunt aliqui viri docti *p. 6. tr. 7. res. 7.* — Aut viro amenti, ebrio, furioso. — Aut coëunti cum peccato mortali.

4 Quas eleemosynas efficere possit vxor, vide *V. Eleemosyna, nu. 19.* Vxores Religiosorum Equitum D. Iacobi, Alcantaræ &c. gaudent foro. Vide *V. Immunitas Ecclesiastica, nu. 23.*

5 Vxor communicare potest cum viro excommunicato non tolerato. Vide *V. Excommunicationis, nu. 32.* Tenetur tamen denuntiare maritum hæreticum, non tenetur cum illo cohabitare, etiam si reconcilietur. Vide *V. Ingredi, Religionem nu. 9.*

6 An procurare possit abortum, aut sumere poculum sterilitatis ex iusta causa. Vide *V. Abortus.* Circa vxorem adulteram. Vide Verb. *Adulterium.*

ADDITIO HARVM RESOLVTIONVM, QVÆ errore Typis dispersæ fuerunt modo inuentæ, & in hoc loco positæ.

ORATORIVM.

Concessio in vna ciuitate non extenditur in alia.

16 PRIVILEGIVM concessum erigendi Oratorium in domo existente in ciuitate non extenditur, vt in alia erigatur, quia tunc duo, non vnum dicerentur; quod non intelligitur de Oratoriis episcoporum, qui vbique sunt possunt Oratorium erigere etiam extra Diœcesim. Dan. ibid. r. 22.

Durante Bulla durat & priuilegium.

Commissarius Cruciatæ non potest concedere oratorium.

Potest recipi Eucharistia in oratorio, non de annuo precepto.

17 Vigore priuilegij Bullæ Cruciatæ possunt haberi Oratoria priuata ad celebrandum, vel celebrandum facere, non solùm tempore interdicti (dummodo causa non fuisset) verum etiam in alio tempore durante Bulla. Palaus. *ibid. r.* 23. Attamen Commissarius Cruciatæ non habeat facultatem concedendi licentiam, nec audiendi, nec celebrandi missam in Oratoriis priuatis. Gorgias, & alij *ibid. r.* 21. habens Bullã Cruciatę potest in Oratorio priuato accipere Eucharistiam in die Paschatis, dummodo non sit pro annuo præcepto, quia hoc modo debet esse licentia Parochi. Bard. Sed hoc non est deducendum in praxi. ibid. r. 15. vnde designatio Oratorij priuati per bullam Cruciatæ tempore interdicti, quamquam ab alio Episcopo possit fieri; tamen melius est, vt fiat à diœcesano. Peli. *ibid. r.* 26.

Nomine domesticorum intelliguntur vxores, & alij extra domum.

18 Nomine domesticorum gaudentium priuilegio audiendi sacrum in Oratorio priuato intelliguntur non solum domestici cum Domino habitantes; verum etiam ij qui extra domum à Domino suis expensis aluntur, imo & Dominus potest alio Sacro inter esse interesse in gratiam famulorum, qui abierant, & Sacerdos priuilegiatus potest inuenire laicum vt Missæ inseruiat, etiam si sit alius priuilegiatus. Dian. & alij *ibid. r.* 27.

19 Consanguinei nominati in priuilegio Cruciatæ, non solum intelliguntur ascendentes & descendentes vsque ad 4. gradum, verum, & coniuges, & satis est si sint consanguinei etiam existentes extra domum omnes isti gaudent priuilegio Bard. *ibid. r.* 28.

Oratio dicenda est arbitrio oratoris.

20 Quoad orationem dicendam in Oratorio iuxta verba Bullæ satis est vocalis vel mentalis sit, & in ea quantitate dicentis arbitrio. Suarez, & alij pro lucrandis indulgentiis pro visitatione Ecclesiarum iuxta Bullam

Bullam ſufficit viſitare prædictum Oratorium. Dian *ibid.reſol.29.*

21 Diſpenſatio in hora celebrandi facta à Commiſſario intelligitur per horam antequam luceſcat, & per eandem poſt meridiem. Palaus *ibid. reſ.30.* acquirit indulgentias viſitans quinquies dictum oratorium virtute Bullæ Cruciatæ, & nomine Oratorij intelligitur Altare & non Eccleſia, vel Oratorium. Machad: *ibid. reſ.31.*

Hora celebrandi eſt per horam ante lucem, & poſt meridiem.

22 Generales, & Prouinciales Regularium poſſunt erigere Oratorium abſque licentia Epiſcopi pro celebratione Miſſarum etiam à ſacerdotibus ſecularibus, dummodo ad cultum diuinum ſit deputatum. Marchinus, & alij *ibid.reſ.32.* idem poſſunt facere in eorum Grancis, & ibi etiam Sacerdotes ſeculares celebrare facere, quæ Oratoria gaudent immunitate Eccleſiaſtica, dummodo ſint benedicta, vt dictum eſt, & poſſunt admittere nonnullos ſuos benefactores, & adminiſtrare eorum familiaribus Euchariſtiam monaſterio exiſtentibus, quoad reconciliationem, vel benedictionem pertinet ad eorum ſuperiores, & prædicta Oratoria poſſunt erigere in locis recreationis, etiam ſi campana pendeat à Turri. Lezana, & alij *ibid.reſ.33.*

Generales & Prouinciales poſſunt erigere Oratorium etiam in grancis, & gaudet immunitate eccleſiaſtica.

Benedictio pertinet ad ipſos.

23 Poſſunt Regulares vti Altari portatili extra Monaſterium, & Grancias, & in Hiſpania aliqui Religioſi in ſua Camera ſolent celebrare facere, ſed regulares minimè hoc priuilegio vtuntur, vt magis modeſte ſe gerant. Dian. & alij *ibid.reſ.34.*

Poſſunt vti altari portatili.

24 Oratoria priuata Palatij, vbi negotiatur, & iuſtitia exercetur intelliguntur ablata per decreta Pauli V. Sic reſponſum fuit à S.Cong.14. Nouemb. 1648. Ioan. vall. (capella vero publicorum Carcerum non comprehenditur) S.Cong. Vnde Sacerdotes tam ſeculares, quam Regulares, puniri poſſunt ab Epiſcopo ſi in dictis Oratoriis celebrent. Ead. S.Cong. *ibid.reſ.35.*

Capella carcerum ſolùm non eſt ablata.

25 Epiſcopus abſque licentia pontificis poteſt in ſuo Palatio erigere Oratorium, vt in eo non ſolum in infirmitate, verum etiam aliovis tempore celebrare faciat. Fauſtus *ibid.reſ.36.* Vnum tantum Oratorium in ſuo Palatio erigere poſſunt. *ibid. reſ. 37.* poſſunt bene in palatio rurali, vti altari Portatili ad celebrandum. Auerſa, & Oratorium pro oratione, & non celebratione non poteſt Epiſcopus viſitare; poteſt tamen accedere ad videndum, ſi aptum eſt orandi, vel non, & poteſt illud deſtruere, cum non ſit iuxta formam iuris *ibid.reſ.38.*

Epiſcopus poteſt in ſuo palatio erigere Oratorium, & ruri vti altari portatili.

26 Epiſcopus in aliena diœceſi poteſt in ſuo palatio in altari portatili celebrare, ſed non per alios, non autem in vrbe. Sanchez & alij *ibid. reſ. 39.* prædicta non ſunt reuocata circa Epiſcopos in iſtis tribus reſolutionibus per Con. Trid. Præp. & alij *ibid §. verum hi.*

Oratorium Orationis non poteſt Epiſcopus viſitare.

27 Mortuo Epiſcopo familiares non poſſunt audire Miſſam in oratorio Palatij Epiſcopalis, ſed Palatium gaudet immunitate Eccleſiaſtica cont. Peli. *ibid.reſ. 40.* Sic eo abſente non poſſunt audire Sacrum dicti familiares. De Cardinalibus alia eſt ratio Pottel. & alij *ibid. reſ.41.*

Familiares eo mortuo non poſſunt audire Sacrum: ſed gaudent immunitate.

28 Solus Pontifex concedere poteſt licentiam ad habendum Oratorium priuatum iuxta Con.Trid. cùm Epiſcopis talis facultas ablata ſit

Solus Papa concedit Oratorium.

ZZz 3 10.Mar

10. Martij 1615. & 1626. ab Vrbano VIII. *ibid. resol.* 42. Sed possunt in aliquo casu ex iusta causa dispensare vt celebretur in Altari portatili in aliquo Palatio. Auers. *ibid. res.* 43.

Aliqui casus in quibus potest dispensari vt celebretur extra Ecclesiam.

39 Aliqui casus sunt in quibus potest dispensare, vt extra Ecclesiam celebretur 1. in classi maritima, si commodè id fieri potest. 2. in classi vel exercitu terrestri sub tentoriis. 3. in camera alicuius personæ perillustris ad audiendum Sacrum vel ad communicandum 4. in aliquo Palatio, vbi Dominus primam Missam non audiuit, vel si præsente corpore defuncti plures Missas celebrare faciat, sed hoc tamen est permittendum *ibid. resol.* 44 tempore pestis non solum in Oratoriis, verum etiam in publicis viis in triremibus si Ecclesia est diruta, vel propter magnum concursum populorum, & in naui magna cum maxima tranquillitate maris: sed hoc est prohibitum à S. Cong. *Rituum ibidem resol.* 45. in dictis casibus semper est securius petere licentiam ab Episcopo, dummodo necessitas non adsit, & Episcopus adiri non possit; licentia vero celebrandi concessa sacerdotibus danda est intra diœcesim. Suares & alij *ibid res.* 46

Titulares, Abbates & habentes iura Episcopalia, nec vicarius capitularis possunt habere Oratorrium.

De Cardinalibus est alia ratio.

Hoc etiam priuilegio gaudent episcopi Titulares extra vrbem, vt possint in suis Palatiis habere Oratorium priuatum stando in rigore iuris. *ibid res.* 47. vnde Prælati habentes iura episcopalia, & Abbates non possunt habere tale Oratorium, nec etiam Vicarius capitularis; Cardinales vero ex tacito consensu Papæ *ibid. res.* 48.

DE MINISTRO ORDINIS.

Episcopus etiã excommunicatus est minister etam Ordinis, sed peccat ministrare.

42 ORdinarius minister Ordinis non solum est Episcopus validè consecratus, sed etiam ab Episcopo siue hæretico, siue Schismatico, suspenso, excommunicato, deposito vel degradato valide potest conferri hoc Sacramentum Ordinis; peccat tamen huiusmodi Episcopus administrando cum prohibitione Ecclesiæ Dian. *par.* 8. *tract.* 2. *res.* 1. & ordinati à tali Episcopo validè sunt ordinati, tamen sunt suspensi ab exequutione Ordinum *ibid. res.* 2. & sic Episcopus non solum est minister Sacramenti Ordinis, sed etiam Ordinis Episcopalis. Auersa *ibid. res.* 3, sed pret illum ...

Ordines quibus caret potest conferre.

43 Potest Episcopus conferre Ordines, etiam quibus caret, cum sit minister Sacramenti Ordinis. Dian. *ibid. res.* 4.

Triennalis seruus non potest Ordinari absque licentia sui Ordinarij.

44 Episcopus titularis non potest suum familiarem seu commensalem sine licentia sui Episcopi (etsi per triennium cum illo commoratus) ordinare. Trid. *sess.* 4. de Refor. *cap.* 10. tamen ordo tenet, quamuis punitur arbitrio sui Ordinarij; sed Episcopus Ordinans suspensus est per annum *ibid. res.* 5. & 28. Et qui renuntiauit loco, & non dignitati, rogatus ab alio Episcopo potest Ordines conferre. Cand. & alij *ibid. res.* 6. Et si vtrique renuntiauit, potest solum Minores conferre Cand. & alij *ibid. res.* 7.

45 Si

45 Si vero Ordinatus est ad titulum beneficij cum residentia, vel Patrimonij pro vtilitate, vel necessitate Ecclesiæ, non potest Ordinari ab Episcopo noui domicilij absque consilio Episcopi, à quo Ordinatus fuerit, vtrum cessauerint causæ prioris ordinationis;si non cessauerint, non potest Ordinari. Quaranta, & alij *ibid.res.* 10.

Ordinatus ad titulum beneficij cū residentia non potest Ordinari ab Episcopo noui domicilij.

46 Si quis fortuitò natus Verbi gratia in itinere, vel causa negotiationis parentum in aliquo loco, non dicitur hinc oriundus,sed in loco vbi parentes domicilium habuerunt,ideo ab Episcopo loci in quo natus est,Ordinari non potest. Præpos.& alij *ibid.res.* 2.

Natus in aliquo loco negotiationis ab Episcopo Ordinario debet Ordinari,

47 Episcopus potest Ordinare aliquem cuius Pater natus est in sua diœcesi, & ipse in alia. Marcellus Vulp. *ibid. r.* 12. & sic filius alicuius Officialis Regij exercentis Officium in aliena Prouincia potest Ordinari ab Episcopo illius Prouinciæ Macc.*ibid.res.* 13.

Filius Officialis regij potest Ordinari ab Episcopo vbi natus est.

48 Habens domicilia in duabus diœcesibus,æquamquam non mathematicis temporibus,sed propè æqualitatem ibi habitet,potest à duobus Episcopis Ordinari; Auersa & alij. De eius filio; debet ordinari ab Episcopo in cuius loco natus est; si verò fortuitò natus est ratione Domicilij paterni, tunc dicendum est singulos Episcopos censeri esse Episcopos originis ratione Domicilij paterni.Præ. *ibi.r.* 14. *& p.9.t.9.r.4.*

Habens duo Domicilia æquali tempore habitata potest à duobus Epi. Ordinari.

49 Vt quis dicatur subditus alicuius Episcopi, sufficit translatio maioris partis bonorum, vel celebratio festorum vel habitatio longi temporis, & continuè cum animo & signo aliquo, vel actu adiuncto assumpti Domicilij. Acurs.*ibid.res.* 15.

Sufficit translatio maioris partis bonorum vt dicatur quis subditus Episcopi.

50 Barones,& feudatorij,& eorum filij possunt ordinari ab Episcopo in cuius loco feudum habent,quamquam non habitent; Marchin.*ibid. res.* 16. Studiosi, & eorum filij alicuius vniuersitatis in ea per decennium commorantes cum animo in patriam redeundi non possunt Ordinari ab Episcopo loci,seu vniuersitatis Præp.*ibid res.* 17.

Barones, &c. possunt Ordinari ab Episcopo vbi feudum habent.

Scholares habētes animum redeundi non possunt Ordinari vbi student.

51 Natus ex fornicatione censetur subditus Episcopo in cuius loco Mater habitat, & Domicilium habet, & potest ab illo ordines suscipere. Præp.*ibid.res.* 18.

Natus ex fornic est subditus Episc.loci vbi Mater habitat.

52 Habens titulum beneficij, siue perpetuum, siue temporaneum sit,potest ab Episcopo Ordinari;Capellaniæ verò,dissentiunt DD. etiam perpetuæ,non autem de Commenda perpetua,cum sit beneficium. Lupus.*ibid.res.* 19.

Habens titulum beneficij non Capellaniæ, potest ordinari ab Episcopo à quo collatum est.

53 Episcopus potest aliquem ordinare habentē tenue beneficium,quia vbi lex non distinguit nec nos distinguere debemus. *c. nullus.r.* 20.

54 Vt aliquis ad ordines promoueatur sufficit,vt beneficium sit simplex. Marcus Antonius, & alij *ibid.res.* 21. & potest Episcopus Ordinare aliquem, cui paulo ante beneficium contulit, dummodo collatio non sit in fraudem, vt extrahatur ex aliena diœcesi. March. *ibidem resolut.* 22. & habens plura beneficia in diuersis diœcesibus, potest ab omnibus Episcopis illarum Ordinari; vel ab alio cum eorum licentia, & etiam ab Episcopo Originis, vel domicilij. Auegna, & alij *ibid. res.* 23. Vnde ad Ordines suscipiendos non solum actualis possessio

Dummodo collatio non sit in fraudem.

Habens plura beneficia potest ab omnibus Ordinari cum sola collatione.

sessio beneficij, sed sola collatio tituli beneficij sufficit, vt Episcopus ordinet. Gorgias *ibid.res.* 24.

Episcopus potest dispensare super interstitiis & illegitimitate.

55 Non solum Episcopus potest dispensare super interstitiis cum ordinato habente beneficium, verum etiam super illegitimitate ad minores ordines Gorg. & alij *ibid. res.* 25. Sed non potest ordinare habentem pensionem, cùm non sit beneficium D. *ibid. res.* 26.

Potest triennalem ordinare conferendo ei statim beneficium. Seruitium intelligitur ante Episcopatum.

56 Episcopus potest familiarem triennalem ordinare, si illi beneficium conferat statim, & sine fraude. Man. *ibidem resolut.* 27. Triennium in hac materia debet esse completum, & non cœptum. Præp. *ibid.res.* 19. & seruitium triennale sufficit etiam ante assumptionem Episcopatus. Molf. *ibid. res.* 30. quod debet esse præsens, & non in alieno, & remoto loco, vel regione, vt possit ordinari ab Episcopo. Sanchez *ibid. res.* 31. secus si esset in Ciuitate extra domum Episcopi *ibid. res.* 32.

Per decem dies saltem.

57 Episcopus debet statim, & ad summum per decem dies post ordinationem conferre beneficium ordinato. Recens apud Farinacium *ibid.res.* 33. & hoc priuilegio gaudet famulus Triennalis Sanchez *ibid. res.* 34. & potest dispensare super interstitiis Escobar *ibi.res.* 35. & literas dimissorias, vt ab alieno Episcopo ordinentur collato tamen beneficio. Præp. *ibid. res.* 36. etsi Episcopus conferat alicui familiari beneficium potest eum ordinare non expectato triennio. Auersa, & alij *ibid. res.* 37. potest in eodem die ministrare ordines minores, & Subdiaconatum sine suspensione ordinati. Leand. & alij *p.q.1.res.* 58.

PAPA QVOAD EIVS *potestatem ad Sacramenta.*

Non licet inuitis parentibus Baptizare filios hereticorum.

1 NOn licet baptizare Filios hæreticorum vel infidelium inuitis parentibus, Laym. & alij. Tamen si vnus ex parentibus sit fidelis posse eos Baptizare DD. asserunt; non autem licet filios eorum politicè subditos Principibus Christianis Baptizare per se loquendo, & sepositis particularibus causis. Præp. sed si tales filij sint mancipiorum possunt Baptizari *par.8.tract.1.res.1.*

Iure diuino tempus terminatum est.

2 Ab Ecclesia non potest determinari nec interpretari tempus in quo fideles debeant Baptizari, cum determinatum sit à iure diuino; Vasquez, & alij. Adultis petentibus potest Ecclesia ministrare Baptismum in vigilia Pentecostes, & Paschatis, & non in aliis temporibus, nisi in necessitatibus à iure expressis, tamen contrarium videtur obseruari per consuetudinem. Ruper. & alij *ibid.res.* 2.

Non consecratus potest facultatem concedere simplici sacerdoti, etiam priori ordinatione ordinato.

3 Pontifex legitime electus, & nondum consecratus potest simplici sacerdoti potestatem concedere, Sacramentum Confirmationis administrare, nec potestas expirat eius morte, quando non est limitata. Præp. & alij *ibid.res.* 3.

4 Pontifex potest concedere simplici Sacerdoti facultatem administrandi

strandi confirmationem priori confirmatione ordinato, vtraque sententia est probabilis. Dian. & alij *ibid. res.* 4.

5 Potestas conferendi, vel administrandi confirmationem pertinet ad summum Pontificem, simplici Sacerdoti potest concedere, sed solùm hoc in partibus infidelium, ob carentiam Episcoporum solet concedere. Azor. *ibid. res.* 5. — Tantum in partibus infidelium.

6 Quidquid sit de valore huius concessionis, vide Dia. nam ego cum præposito dico summum Pontificem, non solere sine honesta causa hanc facultatem concedere. *ibid. res.* 6. — Non solet absque causa honesta.

7 Modus benedictionis Chrismatis, cùm non sit à Christo institutus potest à Pontifice variari; peccat tamen mortaliter Episcopus sacrum Chrisma benedicendo in peccato mortali. Præp. & alij *ibid. res.* 7.

8 Pontifex licitè permittit Græcos vti hac forma in confirmatione, signaculum Spiritus sancti. Amicus, & alij *ibid. res.* 8. 9. & 10. — Possunt Græci vti hac forma.

9 Potest concedere Sacramentum Confirmationis quocumque balsamo confici. Henriquez & alij. Et si ab Episcopo conferatur non potest facere, nè valeat, quamquam prohibere posset Episcopo, nè conferat. Azor. *ibid. res.* 11. Et sic Pontifex non solum valet dispensare Sacerdotem posse conferre, sed etiam consecrare. Amicus *ibidem resolut.* 12. — Non potest facere quod non valeat.

10 Ecclesia non potest immediatè præcipere totum Sacramentum, prout à Christo de facto institutum est; sed potest præcipere directè, & per se, solùm confessionem de peccatis externis. Amicus *ibid. resolut.* 13. — Directè potest præcipere.

11 Præceptum confessionis est de iure diuino quoad substantiam rei præceptæ; Ecclesia tamen determinauit tempus, quo diuinum præceptum esset executioni mandandum; quod in confuso aliquoties obligauit. Trid. *sess.* 14. *cap.* 5. *in fine. ibid. res.* 14. — Ecclesia terminauit tempus annuæ confessionis.

12 Potest Pontifex præcipere confessionem venialium, cum non sit mutatio materiæ Sacramenti Pœnitentiæ. Dian. *ibid. res.* 15. & solum Monachis S. Benedicti à Pontifice præcipitur confessio venialium singulis mensibus, sed non tenentur sub mortali. Valent. & alij. *ibid. res.* 16. — Solis benedictinis præcipitur.

13 Est communis DD. Non posse Pontificem dispensare, vt quisque teneatur nunquam confiteri, nec tale præceptum abrogare. Sotus *ibid. res.* 17. potest tamen Ecclesia validè dispensare, & abrogare vsum annuæ confessionis, etiam sine rationabili causa; peccaret tamen grauiter. Hurtad. *ibid. res.* 18. Peccaret venialiter Pontifex si dispensaret in suis legibus (secluso scandalo, & alterius damno) sine causa; eodem modo peccaret, inducens Pontificem dispensantem in impedimentis dirimentibus sine causa Dauin. & alij *ibid. res.* 19. — Non potest abrogare præceptum absolutè vt nunquam confiteatur.

14 Pontifex tenetur annuæ confessionis præcepto sub mortali, non quoad pœnam, & vim coactiuam, sed directiuam tantum, & tenetur adimplere pœnitentiam à Sacerdote sibi impositam. Ochagauia. *ibid. res.* 20. — Tenetur annuæ confessioni.

Poteſt tempore peſtis vnica vnctione miniſtrare.

15 Poteſt Pontifex tempore peſtis permittere, vt Sacramentum Extremæ Vnctionis vna vnctione miniſtretur, nominando omnes ſenſus, vngendo tamen organum, magis ad vnctionem expoſitum Symplicius Dian. *ibid. reſ.* 21.

Ne aqua vino miſceatur.

16 Pontifex poteſt diſpenſare in præcepto, quod aqua non miſceatur vino in Sacrificio Miſſæ vrgente neceſſitate, vel cauſe. Hurtard. *ibid. reſ.* 22.

Vt vnica ſpecie conficiatur.

17 Probabiliorem ſententiam eſſe tenet Facundez poſſe Pontificem ob publicam vtilitatem tantum diſpenſare, per interpretationem iuris in vna ſpecie ſolum Sacrificium Miſſæ offerri vrgenti, graui, & communi bono alicuius Prouinciæ *ibid. reſ.* 23. & ſic etiam Eccleſia poteſt prohibere laicis, nè ſumant Eucharistiam ſub vtraque ſpecie ſeparatim cum in corpore ſumant ſanguinem. Dian. *ibid. reſ.* 24. & ſicut potuit Pontifex præcipere vſum panis tantum, ſic vſum ſanguinis tantum, ſed non decet propter rationes adductas à Facundez de præceptis Eccleſiæ *lib.* 3. *cap.* 4. *n.* 6. *ibid. reſ.* 25.

Poteſt poſita rationabili cauſa in aliqua Prouincia diſpenſare in annua confeſſione.

18 Sicut poteſt Pontifex diſpenſare cum aliqua Prouincia particulari in annua confeſſione, ita poteſt in annua Communione poſita rationabili, & legitima cauſa; vnde obligatur, vt ipſe (ſicut de confeſſione diximus *num.* 14.) ſub læthali ad annuam Communionem; non tamen incurrit excommunicationem; nec de hoc puniri poſſit, nec priuari Eccleſiaſtica ſepultura. Suarez & alij *ibid. reſ.* 26. Immò peccaret mortaliter ſi abrogaret in totum annuam Communionem; valeret tamen talis abrogatio. Suarez *ibid. reſ.* 27.

Non poteſt ſolo verbo (eſto Sacerdos.)

19 Pontifex non poteſt ſolo verbo (eſto Sacerdos) Sacerdotem vel Epiſcopum creare, quamquam tollere poſſit facultatem validè Epiſcopum confirmare, vel ordinare. Coſm. Phyli. *ibidem reſolut.* 28.

Poteſt auferre facultatem Sacramentalium.

20 Auferre poteſtatem ab Epiſcopo circa ſacramentalia poteſt Pontifex ſinè benedicat Sacerdotalia, vel conſecret Calices, Altaria, & virgines, non autem ordines ſacros March. *ibid. reſ.* 19.

Vt Sacerdos benedicat oleum Extremæ Vnctionis.

21 Præbere facultatem ſimplici Sacerdoti benedicendi oleum Extremæ Vnctionis poteſt Pontifex, vt patet ex antiqua traditione conceſſa græcis ſacerdotibus. Azot. *ibid. reſ.* 30.

Poteſt ab vno Epiſcopo conſecrari.

22 Epiſcopus poteſt ab vno Epiſcopo ex commiſſione Pontificis conſecrari: Ochogauia *ibid. reſ.* 31.

Poteſt infans ordinari in Epiſcopum.

23 Infans ordinatus ab Epiſcopo in Epiſcopum ante vſum rationis validè ordinatur quoad caracterem: quoad gubernationem Eccleſiæ requiritur vlterius Conſenſus, & obligatur ad Curam ſuſcipiendam. Turrian. *ibid. reſ.* 32.

Vt ſimplex Sacerdos ordinet minoribus & maioribus.

24 Poteſt Pontifex poteſtate abſoluta concedere ſimplici Sacerdoti poteſtatem conferendi ordines maiores. Dian. *ibid. reſ.* 34. 35. & 36. Et ex commiſſione etiam Pontificis poteſt ſimplex ſacerdos conferre ordines minores, & idem poſſunt Cardinales non Epiſcopi, Abbates exempti. Epiſcopus hanc poteſtatem non poteſt concedere. S. Th. *ib. r.* 33.

25 Pontifex nondum conſecratus in Epiſcopum poteſt concedere ſimplici Sacerdoti facultatem conferendi non ſolum minores, ſed & maiores ordines, & hoc ratione ſummæ iuriſdictionis, quam habet in Eccleſiam. Præp. *ibid. reſ.* 37. & ſic eadem commiſſione Diaconus alium Diaconum, vel Subdiaconum ordinare poteſt. Gloſſa. *ibid. reſ.* 38.

Nondum conſecratus Pôtifex ordines concedere poteſt.

26 Fœmina ex diſpenſatione Pontificis prima tonſura, & ordinibus minoribus initiari poteſt. Palud. Eidem ferendi Cenſuras concedi poteſt; quam poteſtatem etiam viro non baptizato cōferre poteſt. Card. de Lugo. *ibid. reſ.* 39. Poteſt diſpenſare contactum inſtrumentorum ordinum, ſed numquam hoc feciſſe legimus Dian. *ibid. reſ.* 40.

Vt fœmina poſſit prima tonſura & minoribus initiari.

27 Collatio Ordinum Minorum facta ab Epiſcopo excommunicato, ſuſpenſo, vel degradato non eſt abrogata ab Eccleſia; ſecus autem de prima tonſura, quæ non eſt ordo. Auerſa. *ibid. reſ.* 41.

Poteſt diſpenſare ſuper contactu inſtrumentorum.

28 In Eccleſia Græca non ſolùm ſchiſmatici, ſed Catholici, & qui Romæ dum Græcos Presbyteros ordinant, ſciente, & conſentiente ſummo Pontifice, non per Calicis, & Patenæ porrectionem, id faciunt ſicut Latini, ſed per manus impoſitionem ſuper caput ordinandi. Ioan. de Lugo & alij *ibid. reſ.* 42.

Græci per manus impoſitionem.

29 Ordinatus ſacris Ordinibus ante vſum rationis, cum peruenerit ad vſum rationis ſi perſiſtere velit, tenetur ad votum caſtitatis; ſi minus, ſuſpenſus eſt vſu ordinum. Dian. *ibid. reſ.* 43.

Ordinatus ante vſum rationis tenetur ad votum caſtitatis ſi vult perſiſtere.

40 In aliquo caſu poteſt Pontifex præbere facultatem, vt plures ſacerdotes ſimul conficiant Euchariſtiã, vt patet ex ſacerdotibus recenter ordinatis cum Epiſcopo ordinationem celebrante. Au. *ibid. reſ* 44.

Vt plures Sacerdotes vnum conficiant Sacramentum.

31 Poteſt Pontifex diſpenſare, ſeu præbere facultatem, vt miniſtretur Euchariſtia pueris ante vſum rationis, cum hoc non ſit de iure diuino Auerſa. Immò ſi talis puer deglutiret hoſtiam conſecratam, vel vinum in aliquo loco inuentum, acciperet gratiam Sacramentalem ex intentione Chriſti inſtituentis. Card. de Lugo. *ibid. reſ.* 45.

Vt miniſtretur Euchariſtia ante vſum rationis.

32 De pueris ante vſum rationis poteſt Pontifex diſpenſare vt poſſint recipere confirmationem, non ſolum ab iuſtam cauſam, verum etiam abſque illa, & diſpenſatione Pontificia. Innocen. peccaret mortaliter Epiſcopus ſi hoc faceret. Præp. *ibid. reſ.* 46.

Sic ad confirmationem.

33 Poſſe Pontificem præcipere confirmationem docent multi, maximè ordinandis in primam tonſuram, & probabile eſt non obligare, nec ſuſcipientem, nec conferentem ſub peccato mortali. Dian. *ibid. reſolut.* 47.

Poteſt præcipere confirmationem.

34 Laico poteſt concedere facultatem Pontifex in articulo mortis, vt ſibi, vel aliis Euchariſtiam miniſtret, nec peccabit mortaliter; ſi erit in peccato mortali miniſtrando; poteſt infirmus ſe communicare cum defertur Sacramentum à laico ſumendo illud labiis, non manibus tangendo. Eſcobar. *ibid. reſ.* 48 Eadem auctoritate poteſt laicus abſoluere excommunicatum excommunicatione maiori, & illum in loco ſacro ſepelire, & officia pro illo facere. S. Anton *p.* 8. *tr.* 7. *reſ.* 79.

Vt laicus miniſtret aliis & ſumat, & vt abſoluat ab excommunicatione.

35 Pontifex poteſt diſpenſare in articulo mortis deficiente materia

Vt miniſtretur in materia dubia.

certa vt Sacramentum ministretur in materia dubia; attamen si supervixerit talis cui talia Sacramenta ministrata fuerint, debentur denuo sub conditione ministrari. Suarez *ibid. res.* 49.

Non potest, vt quis se communicet cum sola contritione.

36 Annua confessio sacrilegè facta potest censuris à Papa puniri dummodo sit facta ex defectu doloris. Præp. *ibid. res.* 50. Sed non potest absolutè dispensare, vt aliquis in particulari se communicet cum solo actu contritionis absque præuia confessione mortalium. Dian. *ibidem res.* 51.

Potest venialia reseruare & interna & omnia peccata mortalia.

37 Peccata venialia potest Pontifex reseruare, modò quod talis reseruatio non inducat obligationem absolutam, sed solum conditionatā & suspensionis, quatenus quoties de illis voluerit confiteri, & confiteatur Sacerdoti ad id deputato; Non ita possunt reliqui Prælati, cum non habeant potestatem limitandi communem concessionem Ecclesiæ. Coninch *ibid. res.* 52. Similiter loquendo de possibili, posse Pontificem sibi reseruare peccata mortalia interna, cum requiratur iurisdictio non minus absoluendi hæc peccata, quam externa. Amicus, & alij. *ibid. res.* 53. & sic potest sibi reseruare omnia peccata mortalia, & talis reseruatio valida erit; peccaret tamen id faciendo, quia non relinquit ordinem debitum, & potestatem necessariam in inferioribus. Megala & alij *ibid. res.* 54.

Vt non absoluant à venialibus.

38 Absoluendi à venialibus potest Pontifex auferre potestatem à simplicibus Sacerdotibus. Carminal *ibid. res.* 55.

Potest renitente Parocho simplex Sacerdos in extrema necessitate infirmo ministrare; sed non Religiosi.

39 Renitente Parocho potest simplex sacerdos in extrema necessitate ministrare Extremam Vnctionem infirmo, extra hunc casum peccaret grauiter hoc faciendo; non tamen excommunicatur, sicut alij Religiosi, si hoc absque licentia Parochi facerent. Ochogauia: Immò Sacerdos excommunicatus de licentia Parochi potest hoc Sacramentum ministrare, cum non sit actus iurisdictionis. Petrus à Sancto Ioseph *ibid. res.* 56.

Laico, vt solemniter baptizet.

40 Pontifex potest laico facultatem concedere baptizandi solemniter, peccat mortaliter si est in peccato mortali; si vero in extrema necessitate (si poterit conteri prius) hoc Sacramentum ministret, graue peccatum committit, quod etiam dicendum est de ministris, vt est Sacerdos & Diaconus. Dia. *ibid. res.* 57.

Potest præcipere Extremam Vnctionem.

41 Stando in opinione non existere præceptum de sumenda Extrema Vnctione in articulo mortis, tamen potest Pontifex illam præcipere, & pœnam priuationis Ecclesiasticæ sepulturæ imponere, vt potuit confirmationem ordinandis. Dian. & alij *ibid. res.* 58.

Etiam potest constituere impedimenta matrimonij.

42 Potest constituere impedimenta matrimonij non solum indirectè inhabilitando personas, verum etiam directè, & immediatè annullando ipsum contractum. Henriquez & alij *ibid. res.* 59. sed non potest absque iusta causa matrimonium infra gradus ab Ecclesia constitutos irritare. Hostien. *ibid. res.* 60.

Potest inhabilitare ad contrahendum.

43 Potest Pontifex ad euitandas magnas perturbationes, vel discordias oriundas Reipublicæ aliquas personas inhabiles reddere. Hostien. &

& poteſt ad tempus cum aliquo facere, quod ſi intra tale tempus conſtitutum contrahat, contractum ſit nullum. Boſſius. Dubitatur de illo qui eludere cupit ſponſalia de futuro, & tentat de preſenti contrahere, cum propter hoc magna ſcandala timeantur. Aucrſa.*ibid.reſ.*61.

44 Matrimonia rata, & nondum conſummata poſſunt rumpi poſita neceſſitate. Sanchez. Sed ſi quis aſſumitur cũ tali matrimonio in Pontificatu poteſt cum ſeipſo diſpenſare, tamen ſi fuerit conſummatum, & abſque licentia vxoris aſſumptus, poteſt à Pontificatu reuocari, vt ei teneatur debitum reddere. Gloſſa *ibid. reſ.*62. & matrimonium ratum non poteſt ſine iuſta cauſa diſſoluere, & cum illa poteſt etiam inuitis parentibus. Præp.*ibid.reſ.*63. & hoc prohibitum eſt Epiſcopo non poſſe matrimonium ratum, & non conſummatum quacumque neceſſitate; vel caſu poſito tempore. Perez *ibid.reſ.*64. **Poteſt cum ſeipſo diſpenſare in matrimonio rato & non conſummato.**

45 Poſitis cauſis, vt diſparitas qualitatis, lepra, timor ſcandali, & defectus ambarum voluntatum, &c. huiuſmodi; poteſt Pontifex non ſolum cum magnatibus, verum etiam cum aliis inferioribus diſpenſare ſuper matrimonio rato, & non conſummato. Rauxius. Sed lege vniuerſali non poſſe Pontificem ſtatuere, quod matrimonium ratum diſſoluatur per ſubſequens conſummatum. Dian.*ibid.reſ.*65. **Poteſt cum magnatibus & inferioribus diſpenſare.**

46 Papa non poteſt diſpenſare, nec diſſoluere matrimonium ratum & conſummatum infidelium poſt baptiſmum ſuſceptum. Perez *ibid. reſ.*66. **Conſummatum & ratum infideliũ non poteſt diſſoluere.**

47 Poteſt Pontifex diſpenſare, vt ineatur matrimonium (mortua tamen vxore, vel marito) inter præuignum, & nouercam, vel præuignam & vitricum, ſocrum & nurum, aut ſocrum & generum ex iuſta cauſa, & etiam, vt affines in primo gradu lineæ rectæ inter ſe contrahant: ſed non eſt licitum tale genus matrimoniorum. Dian. & alij.*ibid. reſ.*67. **Poteſt diſpenſare inter cognatos & alios parentes iuſta cauſa poſita.**

48 Eodem modo ex iuſta cauſa poteſt diſpenſare, vt quis contrahat cum vxore fratris ſui, vel cum ſorore vxoris ſuæ (mortua vxore vel viro) Dia. *ibid.reſ*68. Idem dicendum eſt inter auum, & nepotem, & auiam, & neptem poſita iuſta cauſa. Sanchez *ibid. reſ.*69. Et eodem etiam modo poteſt, vt fratres, & ſorores contrahant inter ſe. Dian.*ibid. reſ.*70.*&* *p.*4.*tr.*4.*reſ.*93.

49 Si in mundo ſolum eſſet Pater, & filia, poſſet Pontifex præcipere ambobus, vt matrimonium ineant, & ipſi tenentur obedire. Texeda, & alij *ibid.reſ.*71. **Inter patrem & filiam.**

50 Obligatio clericorum ad continentiam cum ſit de iure Eccleſiaſtico, poteſt in illa Pontifex diſpenſare vt ordinatus in ſacris vxorem ducat. Match.*ibid.reſ.*72 Sed poteſt in voto ſolemni Caſtitatis Religioſorum, ſaltem ex cauſa concernente ad bonum publicum diſpenſare, cum hoc votum non ſit de iure diuino. Villalob.*ibid.reſ.*73. **Vt ſacratus ineat.** **Cum Religioſo.**

51 Matrimonium fidelis cum infideli non eſt irritum iure diuino, neque Eccleſiaſtico; poteſt in illud Pontifex diſpenſare. Rebell. Idem poteſt cum fideli & hæretico iuſta cauſa diſpenſare. Perez *ibid.reſ.*74. **In matrimonio infidelium.**

In radice matrimonij.

52 Potest Pontifex dispensare in radice matrimonij, ita vt legitimatus fiat habilis ad hæreditatem adeundam, & ad successionem bonorum temporalium. Dicast. & alij. Sed dicendum est de professo in aliqua approbata Religione, vel ordinibus sacris initiato, si à Papa dispensaretur, vt contraheret Matrimonium, succedit in fideicommissum Maioratum, & feudum. Dian. *ibid. res.* 75.

Solus Pontifex potest inducere impedimenta.

53 Hodie ex contraria consuetudine, certum est habere vim legis soli Romano Pontifici, & non Episcopis potestatem inducendi impedimenta Matrimonij reseruatam esse. Cuspensis & alij *ibid. res.* 76.

Fideles subditi infidelibus potest Ecclesiasticis subiicere.

54 Quod attinet ad impedimenta matrimonij redimentia. Potest Pontifex eximere fideles subditos Regibus, vel Principibus Ethnicis iuxta ritum, & eorum leges ciuiles, & illos subiicere Ecclesiasticis, quod attinet ad matrimonij validitatem, & inualiditatem. Laym. Iudæos tamen eo modo subditos non potest eximere; habitantes Romæ non subiacent Pontifici in statutis Ecclesiasticis; attamen si vellet, vt Dominus temporalis eorum potest illis impedimenta statuere, tenentur Iudæi ad illa impedimenta cum sint Ciuilia, & Ecclesiastica. Auersa. *ibid. res.* 77.

Non potest obligare vt excusemur à diuinis præceptis.

55 Non potest Pontifex, ita nos obligare suis præceptis, vt aliquando excusemur ab obseruatione Diuini præcepti, vt est in celebratione post prandium pro communicando infirmo. Secundo pro euitando à vulnere, morte, vel alteri subueniendo celebrare potest non ieiunus. Tertio sicut potest in aliis casibus sic non ieiunus celebrare. Quarto ministrare moribundo speciem vini. Quinto celebrare Missam sine lumine post consecrationem, & non antea. Sexto celebrare pro communicando infirmo sine paramentis sacris, & in multis similibus casibus excusemur ab obseruatione diuini præcepti. Dian. & alij. *ibid. res.* 78.

Potest interdicere vsum Sacramentorum.

56 Interdicere aliquibus vsum Sacramentorum potest Pontifex sicut patet tempore interdicti *ibid. res.* 79.

Potest abrogare pœnitentias iniunctas.

57 Per indulgentias potest Pontifex abrogare pœnitentias in Sacramento Confessionis pro peccatis iniunctas, commutando illas in aliquod opus pium, quo quis disponatur ad indulgentias consequendas, & hoc intelligitur de impositis ad satisfaciendum, non autem ad præseruandum. Iacob Granad. *ibid. res.* 80.

Relaxatio pœnitentiæ intelligitur de iniungenda, & non de iniuncta.

58 Per indulgentias Pontifex intendit non solum relaxationem pœnitentiæ in foro pœnitentiariæ, seu confessionis iniungendæ, sed non iniunctæ, cum gratiæ sint ampliandæ. Dian. & alij *ibid. res.* 81.

Nulla potestas potest constituere matrimonium absque vtriusque cōsensu.

59 Nulla potestas nec Ecclesiastica, nec Ciuilis, potest inter aliquos sine eorum consensu, constituere matrimonium; quod si hoc posset, posset etiam humana potestate dissolui. Nicol Papa. Sed licet Pontifex, non possit supplere consensum in matrimonio; potest tamen aliquos cogere ad contrahendum ex iusta causa, vel publica necessitate. Adam Opta. *res.* 82.

Per mortem Pon-

60 Delegare potestatem audiendi confessionem potest Pontifex, quæ

quæ non expirat eo mortuo; Episcopus solùm in sua Diœcesi, Pontifex pro toto orbe terrarum, & delegatus potest illam exercere, absque licentia ordinarij. Amic. qualem licentiã potest arbitrio suo reuocare; sed absque iusta causa, potestatem inferiori concessam superior non potest reuocare, sed Pontifex potest. Absoluitur etiã Pontifex à Sacerdote, cui se submittit tamquam ouem Christi, cum potest in suum bonum alteri iurisdictionem respectu sui, in hoc foro concedere. Præp. & alij *ib. r.* 83.

tificis non expirat potestas delegata.

Absoluitur Pontifex vt ouis Christi.

61 Quamquam Sacerdos habeat potestatem à Christo Domino in foro Pœnitentiariæ absoluendi à peccatis in ordinis susceptione, tamen potest à summo Pontifice impediri, & durante impedimento manet suspensa donec à Pontifice tollatur. Amicus *ibid. res.* 84.

Potest à Papa impediri potestas Sacerdotis absoluendi, & durat durante impedimento.

62 Hodie Pontifex in multis casibus potest supplere iurisdictionem, vt Sacerdos non approbatus audiat confessiones; vide totam *resolutionem* 85. *&* 86. Et potest dispensare, vt quis tam Sacerdos, quam laicus in die sæpius sumat Eucharistiam. Card. de Lugo *ibid res.* 87.

Potest supplere iurisdictionem vt non approbatus audiat confessiones.

63 Potest Pontifex concedere facultatem Regularibus, vt excipiant confessiones secularium pro annuo præcepto sine licentia Parochi ita 1592. declarauit Clem. VIII. Dian. *ibid. res.* 88. Vnde Pontifex potest dispensare vt Sacerdos non ieiunus celebret, & laicus sumat Eucharistiam. March. *ibid. res.* 89. Et eodem modo potest in articulo mortis, etiam præsente Parocho vel alio confessario approbato facultatem concedere simplici Sacerdoti, vt confessionem audiat. Palud. & alij *ibid. res.* 90. *&* 91.

Potest concedere Regularib. facult. audiẽdi confessiones annui præcepti sine licentia parochi.

64 Potest Pontifex concedere facultatem Sacerdotibus etiam Hæreticis Schismaticis, &c. vt in articulo mortis absoluat, quod potest facere cum laico initiato prima tonsura, vt in eodem casu moribundum ab omnibus censuris & peccatis absoluat. Sthi. & alij *ibid. res.* 92. procedendo etiam cum opinione probabili, Franc. de Lug. *ibid. res.* 93. Idem est de errore communi cum titulo colorato & sine ipso. Sanchez & alij *ibid. res.* 94.

Etiam Laicis & hæreticis potest huiusmodi licentiam concedere.

REGVLARES.

15 STante praxi sacræ Pœnitentiariæ D. D. tenent quod regulares etiam comprehendantur in Const. Pij II. circa susceptionem ordinum ante tempus vel sine litteris dimissoriis, & licentiis necessariis, cont. Patrem Santorum à Mals. meum præceptorem. Dian. *p.* 8. *tr.* 7. *resolut.* 59 vnde idem Santorus tenet Regulares non obseruantes tam exactè conditiones appositas in licentia alloquendi Moniales non peccare mortaliter *p.* 8. *tr.* 7. *res.* 60.

Regulares comprehenduntur in Constitutione Pij V.

16 Singuli Superiores Regulares per se absque vllo consensu Capituli possunt appositos casus in decreto Clem. VIII. in toto, vel in parte reseruare, vt patet in dicto decreto, & ita practicatur. Raph. Auersa *p.* 8. *tr.* 7. *res.* 69.

Possunt reseruare casus appositos à Clemente VIII.

17 Regulares

Possunt absoluere à casibus reseruatis Episcopo.

17 Regulares vi suorum priuilegiorum possunt absoluere à casibus iure communi reseruatis Episcopo, dummodo Episcopus speciali decreto sibi non reseruet. Auers. *p.8.tr.7.res.71.*

Possunt absolui à casibus reseruatis extra monasterium.

18 Regularis existens extra Monasterium potest absolui à peccatis reseruatis cum licentia petita, vel præsumpta. Rodriquez & alij *ibid.res.48.*

Mortuo Episcopo non potest suspendi.

19 Regularis non potest suspendi à licentia excipiendi confessiones sub prætextu noui examinis; sed pertinet ad nouum Episcopum Bordo. nec expirat per eius mortem. *p.8.tr.7.res.94.*

Approbato ab ordinario tenetur confiteri.

20 Regularis extra Monasterium, & peregrinus cum licentia Prælati debet confiteri Sacerdoti approbato ab ordinario, & sic etiam tempore Iubilæi, ad electionem confessarij intelligitur approbatus ab ordinario Episcopo. Reginaldus, & alij *p.9.tr.8.res.95.*

THESAVRVS.

Thesauri definitio.

1 THesaurus est propriè vetus pecuniæ dispositio, vt iam Dominum non habeat. Iacobus Borscicius *p.9.tr.5 res.1.*

Diuidendus est inter inuentorem & Dominum fundi.

2 Thesaurus casu inuentus in fundo alieno inuentori, & Domino fundi pertinet pro medietate; casu & industria in proprio fundo inuentus est inuentoris; inuentus in fundo alieno industria est totus Domini fundi; inuentus arte Magica totus conuenit fisco; sed si pecunia, vel aliquavis res à venditore, vel ab alio in domus venditæ partibus recondita, vel lucri, vel metus, aut custodiæ causa, sub terra abscondita fuit, & postea per errorem vel obliuionem, ablata est, non dicitur Thesaurus, quæ res ad venditorem spectant, & non ad inuentorem, vel emptorem; sic etiam si ex Hispania, vel ab alio loco, aliquis mercator veniat, & in aliqua palla mercium recondidit certam partem pecuniæ, & postea oblitus illam pallam vendidit, pecunia venditori vel hæredibus restitui debet, Berlinch. & alij: Vnde duo sunt necessaria ad Thesaurum, primo vt inuentor non teneatur restituere nisi modis sup.dictis, & vt non, extet memoria temporis in quo Thesaurus sit reconditus. Secundo vt totaliter ignoretur illius Dominus. Istis deficientibus res semper est Domini, vel eius hæredum. Permulti. *D.D. ibid.res.2.& 3.*

Pecunia abscondita in terra non dicitur Thesaurus.

Inuenta in palla vel in sacco est venditoris vel hæredum.

In fundo duorum Dominorum ipsis vna pars, alia inuentoris.

3 Thesaurus inuentus in fundo duorum Dominorum dimidium est inuentoris; & alterum dimidium diuidatur inter duos Dominos loci. *ibid.res.4.*

Vna pars inuentori, alia Domino fundi.

4 Thesaurus inuentus in fundo Emphiteuto, media pars est inuentoris & alia Domini fundi, vel feudatarij, idest inter Dominum vtilem feudatarium Emphiteutum, quæ inter ipsos diuidenda est. *p.8. tr.7.res.64.& ibid res.5*

In fundo dotali vna pars viro, alia

5 Thesaurus inuentus à Marito in fundo dotali sibi acquiritur media pars, vt inuentori, alia est vxoris; sed ipse est vsufructuarius: tamen mortuo

mortuo viro vxori est restituenda; sed si fundus æstimatus est marito, & in dotem datus esset, & in casu restitutionis electio sit mariti, & non vult fundum, vel pretium æstimare, tunc æstimatur pro emptione Dominium mariti, secus si electio est vxoris. *ibid. res.* 6.

mulieri, sed ipse est vsufructuarius.

6 Thesaurus inuentus à filiofamilias totus est patris Dominium, & post mortem patris non tenetur diuidere inter fratres. Guidius. Sed si inuentor est Canis, medietas est Domini Canis, Florianus *ibid. res.* 7.

Dominium est patris, post eius mortem est inuentoris filij.

7 Thesaurus inuentus à seruo Domino acquiritur, & si duo sunt Domini pro medietate diuidatur; si verò inuenitur in fundo vnius Domini; totus est Domini fundi, etsi fundus sit in modum, quo vnus habeat vsufructum & alius proprietatem; vnde si iussu vsufructuarij fodiendo in agro inuenit thesaurum erit vsufructuarij; sed si data opera inueniat, pro medietate diuendus est inter dominos. Si seruus est liber, pro ea parte, pro qua quisque est Dominus serui inuenitur Thesaurus. Socinus & alij *ibid. resolut.* 8.

Est Domini serui.

8 Thesaurus ab aliquo inuentus in fundo vsufructuarij, ad instar extranei pro medietate cum Domino fundi diuidendus est. Sic etiam si maritus inuento thesauro in fundo dotali, qui in fructu non computatur dimidium lucratur. Mellor. *ibid. res.* 9.

Pro medietate diuidendus est.

9 Thesaurus inuentus in fundo maioratus, dimidium est sui, vt Dominus fundi & dimidium inuentoris. Guttur. *ibidem resolutione* 10.

Pro medietate.

11 Thesauri inuenti in loco sacro vna pars conuenit Ecclesiæ, & eius Prælato quando casu & non dedita opera, quia tunc totus est Ecclesiæ, seu eius Prælati. Vuig *ibid. res.* 11. Sed si Ecclesia fundata est per aliquam communitatem, ad illam pertinebit pars, vel totus; non de Ecclesiis publicis imperialibus, quia de illis est alia ratio. Card. de Lug. *ibid. §. Aide.*

Vna pars Ecclesiæ.

Si fundus sit de communitate, ad illam pertinet.

12 Thesaurus si arte Magica inuenitur in alieno fundo, per dimidium diuidatur inter fiscum & Dominum fundi; si eadem arte in domo propria inuenitur, totus est fisci; si ab alio, dimidium est inuentoris. Villalob. *res.* 12. Vnde prædictus thesaurus sic inuentus fisco adiudicatur, nec tenetur inuentor illum tradere antequam à iudice compellatur; si in fundo alieno, diuidendus à fisco in ea parte quæ ad inuentorem pertinet, non quæ ad Dominum fundi. DD. *ibid res.* 12.

Inuentus arte magica fisco & Domino fundi.

13 Inuentus in loco publico nullius Domini totus est inuentoris; in aliis qui cuiquam subsunt pro medietate diuidendus cum Dominis locorum. Vvig. *ibid. res.* 14.

Totus inuentoris.

14 Inuentus ab emptore in fundo, in quo sciebat Thesaurum esse pro medietate inter emptorem, & venditorem diuidendus est,

Non tenetur emptor restituere.

sed contrarium tenet D. Thom. totum esse inuentoris; & si quis emit à milite saccos f.umenti plenos, in quibus nesciebat laminam argenti, vel aurei esse, tunc emptor non tenetur illas restituere. Trull. *ibid.res.*15.

Res mobiles inuentæ pauperibus ab Episcopo erogantur.

15 Res mobiles inuentæ sicut pecunia & similia, quorum Dominus, vel hæredes ignorantur, post factam inquisitionẽ, Episcopus tamquam pater potest eas pauperibus erogare. Sed contrarium docet Sotus asserendo inuentorem etiam diuitem facta debita diligentia sibi retinere posse bona mobilia ab intestato, & nullo habente hærede fisco debentur; bona peregrinorum morientium Episcopus pauperibus erogare tenetur; sed inuentor alicuius rei non potest ex debito aliquid exigere, si vero sponte aliquid donetur potest retinere. Molina & alij *ibid.res.*16.

Pertinent ad Dominuum fundi.

16 Mineralia inuenta in aliquo fundo, etsi sint Domini fundi, tamen Reges & Princeps sua volunt esse. Tamen deductis expensis alia parte inuentori, alia Domino fundi datà, reliquum Regis est. Sextinus & alij *ibid.res.*17.

Reges sua esse volunt.

Possunt sibi retinere.

17 Quamquam Reges possint statuere leges, vt Thesauri inuenti ipsorum sint, tamen inuentores, possunt sibi retinere donec ab illis exigantur Ita est communis DD. sententia. *ibid.res.*18.

VSVRA.

Non potest quidquam recipi.

RAtione Carentiæ pecuniæ, seu obligationis non repetendi pecuniam ante tempus præscriptum non potest recipi quidquam, cùm sit vsura. Dian. & alij *p.*8. *tr.*7. *res.*63. & *par.*1. *tr.*8. *resol.*48.

QVoad doctrinam pulcherrimè adductam pro Primatu solius Petri, solùm nobis conclusionem legere fas est, quæ talis est adducta à viris Doctissimis, nempe esse de fide Petrum habuisse iurisdictionem super omnes Apostolos, & inter illos annumerant D. Paulum; respondendo ad aliqua loca Epist. 2. ad Galatas ex quibus Hæretici inferre contendunt æqualitatem Pauli cum Petro, & tandem Antonius Polus *in Lucidario Potestatis Papalis lib.*4. Carena *in Praxi S. Officij p.*1. *tr.*1. *§.*4. *num.*34. Amicus *in Cursu Theologico tom.*4. *disp.*6. *num.*68. *in iuncto num.*117. Docent esse de fide, Pontificatum fuisse institutum supra solum Petrum; & contrarium dicere, & tenere firmant esse

esse Hæreticum. Concludendum itaque est alium Pontificem à Christo in Ecclesia non fuisse institutum, nisi solum, & vnicum Petrum, & post Petrum Romanos Pontifices eius successores, & aliter sentire, ac docere nefas esse manifestè patet.

ANDREAS GVADAGNVS S. Th. D. & Prædicator Generalis.

FINIS.